BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXV
F
19
NAPOLI

LEGATORIA
Niola Salvatore
Via Giovanni Paladino, 19
NAPOLI

Digitized by Google

IACOBI
ZABARELLAE
PATAVINI
IN LIBROS ARISTOTELIS
PHYSICORVM
COMMENTARII,

NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITI.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS,
Apud Io. Antonium & Iacobũ de Franciſcis, & Franciſcum Bolzetam.
M D C I.

ILLVSTRISSIMO
BENEDICTO GEORGIO
SENATORI VENETO,
Iulius Zabarella S. P. D.

FATEOR ſanè inuitum me, ac planè repugnantem Librum hunc in lucem edere. Cur enim linguarum verbera non extimeſcam, cum paterni nominis, ac dignitatis penè immemor informem hunc fœtum, quem, ſi pater meus viueret, clam eſſet expoſiturus, ipſe palam omnibus aſpiciendum, atque inſpiciendum proponam? Veruntamen hoc vt mihi crimen ignoſcatur, non oro tantum, verum etiam exoro: quippe amicorum preces cogunt me, non impellunt, & vt cæteris hac in re ſatisfaciam, ipſe mihi nulla poſſum ratione ſatisfacere. Illum ergo, quando ſupprimi non poteſt, euulgo: Tibique Vir Illuſtriſſime, iuſtis de cauſis conſecro; non enim me latet quantopere parentem meum viuum dilexeris; quàm ſæpe illum magna cum animi tui voluptate, ac doctrinæ fructu in hac florentiſſima Academia, diſciplinarum omnium altrice, philoſophicis de rebus differentem audieris. Noui præterea quantum ille te Diſcipulo, cuius egregia ſemper extitit ad virtutem indoles, gloriaretur. Omnino vterque veſtrum ad hanc felicitatem natus erat, vt neque Doctorem tu illo amantiorem, neque Diſcipulum te ille gratiorem nanciſceretur. Vt igitur ſi mortuum conſulam, atque interrogem quid velit, ſic tibi Commentarios hoſce tanquam ex eius auctoritate & voluntate trado, ſacroque. Porrò nemo te melius inuidorum, qui ſibi ex aliena infamia gloriolam quæritant, calumnijs occurret: nemo facilius inanes obtrectatorum nubeculas clariſſima auctoritate, ac doctrinæ luce diſſoluet. Itaque munus, ſi

minus te dignum, at tibi multis nominibus debitum volens, libenſque ſuſcipe; ſicque habeto, me non modo paternarum opum, verum paterni etiam erga te obſequij, atque obſeruantiæ hæredem eſſe. Vale. Patauij, III. Id. Nouembris M D C.

IVLIVS ZABARELLA
LECTORI.

QVID ni, oculate Lector, multa in hoc Libro ſiue rerum ſiue verborum ornamenta deſideras, quem Pater meus inchoauit, ſed inchoauit duntaxat, non abſoluit. Vtinam diuturnior homini vita contigiſſet ad expoliendum opus ac perficiendum; Commentarios quanto doctiores, atque elegantiores haberemus? Scio nihil eſſe tam pulchrum, quod inuidis non diſpliceat, quorum eſt ludus, immo delitiæ doctiſſimum quemque vellicari, itaque multo magis ipſe verebar, & nunc etiam vereri debeo, ne rudem hunc, planeq́ degenerem fœtum, ſimul ac in lucem prodierit, obtrectatorum rabies canino dente diſcerpat. Equidem libenter illum ſuppreſſiſſem, ſi mihi ſupprimere licuiſſet, facultas deſinit, non voluntas. Omnino flagitantibus amicis obtemperandum fuit, nam vt ſemper perſuaderi extrema dementia, ita nunquam perſuaderi immanis duritia eſt: Tuum erit Lector conſilium noſtrum æqui boniq́ facere, & ſi quid peccatum fuerit, humanum te erga nos, non ſeuerum Iudicem exhibere.

Antequam Librum legas,errata prius corrigito,quædam enim inſunt, ex quibus fortaſſe aliqua oriri poſſet obſcuritas: quemadmodum autem corrigenda ſint, in calce Operis habebis.

Digitized by Google

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI COMMENTARIA IN PHYSICORVM LIBROS ARISTOTELIS.

Liber Primus.

DVPLEX horum octo Librorum inſcriptio fuiſſe videtur. Primo enim hi octo libri inſcripti ſunt φυσικῆς ἀκροάσεως, ideſt de naturali auſcultatione, quæ communis totius huius voluminis inſcriptio eſt; Secundo videntur etiam fuiſſe inſcripti περὶ ἀρχῶν, καὶ περὶ κινήσεως, ideſt de principijs, ac de motu, & vtraque inſcriptio videtur antiqua, cum de vtraque Græci interpretes mentionem faciant: Nos vtramque conſiderare debemus; ſed prius notandum eſt, quòd librorum inſcriptiones, vt conſiderat etiam Vicomercatus in præfatione ſua in primum librum Meteororum, ex varijs rebus ſumi ſolent, & in libero Authoris arbitrio videntur eſſe conſtitutæ, vt non magis à ſubiecto libri, quàm aliunde inſcriptionem alicui libro dari cuilibet authori permittatur. Quandoque enim ſumitur inſcriptio libri ab aliquo interlocutore vt apud Platonem freqnentiſſimè: cum enim omnes ferè libros ſuos Plato per dialogum ſcripſerit, multos ab aliqua perſona interloquente nominauit, ſicuti Gorgiam, Theætetum, Protagoram, Menonem, & alios. Quandoque ab occaſione interloquendi, vt conuiuium, quia poſt conuiuium cęperunt de amore diſputare. Quandoque etiam authores ad occultandam intentionem ſuam vtuntur inſcriptionibus ab eorum propoſito remotis, vt Phædrus apud Platonem, non ſolùm Phædrus, verumetiam de Pulchro inſcribitur, cum tamen re vera ſit de arte Rhetorica, quamuis enim Gorgiam appellet Plato etiam de Rhetorica, eam tamen non docet Plato in Gorgia, ſed in Phædro, licet de Rhetorica non Phædrum, ſed Gorgiam inſcripſerit. In Gorgia enim oſtendit ſolum, quod ſophiſta ille Gorgias artem Rhetoricam neſciebat, ipſam tamen artem ibi non docet, ſed in Phædro, quem tamen non inſcripſit de Rhetorica, ſed de Pulchro, vt ſuam intentionem occultaret; nam oratio artificioſa, & apta ad perſuadendum pulchra quidem dici poteſt, ſed pulchritudo eſt vox æquiuoca, alia enim eſt pulchritudo in oratione, alia in humano corpore, alia in aliquo pulchro colore, alia in veſte, alia in alijs rebus, quas pulchras appellamus, quare inſcribit Plato eum librum à re conſiderata, quam tamen nomine nimis communi, & æquiuoco ſignificare voluit. Quandoque inſcribuntur libri ab ordine, quem cum alijs libris habent, vt in logica libros Analyticos Ariſtoteles inſcripſit alios priores, alios poſteriores, quia

illi præcedunt, hi vero ſubſequuntur: ſimilis eſt inſcriptio diuinæ ipſius philoſophiæ, quam Ariſtoteles inſcripſit μετὰ τὰ φυσικὰ quaſi poſt naturalem ſcientiam ad eam accedendum eſſe nos moneat, quæ verè inſcriptio valde diſtat à propria eius ſcientiæ natura, cum nullo modo eam exprimat. Quandoque inſcribuntur libri ab vtilitate, quam alijs libris præſtant, vt libellus Porphyrij: vocatur εἰσαγωγὴ, ideſt introductio ad logicos ſcilicet Ariſtotelis libros. Ad hoc membrum reducuntur illæ inſcriptiones, quæ ſumuntur a nomine ipſius diſciplinæ, vt de arte rhetorica, de arte poetica. Nomen enim diſciplinæ indicat rem conſideratam in ea diſciplina. Sed hoc tantum videtur in artibus euenire & alijs diſciplinis, quæ non ſunt contemplatiuæ. Quandoque à ſubiecto propriè accepto, vt liber de Cœlo, Cœlum enim ibi habet locum ſubiecti. Quandoque ab intentione authoris, non à ſubiecto, intentionem enim iam diximus eſſe de principijs, vel paſſionibus ipſius ſubiecti; ideo ſi ab aliqua proprij ſubiecti paſſione, vel principio liber inſcribatur, erit inſcriptio non à ſubiecto libri, ſed ab intentione authoris: talis eſt inſcriptio libri de generatione, & interitu, generatio enim, & interitus non habent in eo libro locum ſubiecti, ſed vt paſſiones ſubiecti quæruntur, id autem eſt illud naturale corpus, cui primo hæc accidentia conueniunt: ſimilis eſt inſcriptio libri de motu animalium, & omnium aliorum librorum, qui parui naturales appellantur, omnes enim à paſſionibus proprij ſubiecti inſcribuntur; liber autem de anima à principio ſubiecti, non à ſubiecto inſcribitur, quia ſubiectum eſt corpus animatum, anima vero vt eius formale principium ibi conſideratur, non vt ſubiectum: quandoque inſcribuntur libri non à re conſiderata, ſed à loco rei conſideratæ, vt libri Meteorologici; nam μετέωρον ſignificat ſublime, ſuſpenſum, quia igitur ea, quæ ibi tractantur, fiunt, ſi non omnia, ſaltem quam plurima in ſublimi loco, ideo Ariſtoteles eos libros inſcripſit Meteorologicos. Quandoque inſcribuntur libri à modo doctrinæ, & tractationis, quemadmodum illi, qui vocantur ab Ariſtotele capite vltimo primi libri de moribus ἐξωτερικοὶ λόγοι, ideſt extrarij ſermones, quia populariter, & ſine aliqua demonſtratione ſcribuntur, & ad vulgum, non ad philoſophos; qui quidem libri nunc non extant. Ariſtoteles tamen in dicto loco teſtatur ſe de anima eſſe locutum populariter, & pingui Minerua. Hos etiam ſignificare videtur in textu 54. primi libri de anima vocans eos τοὺς ἐν κοινῷ λεγομένους λόγους. Aliqui etiam libri mixtam habent inſcriptionem; vt libri de hiſtoria animalium; nam ratione illius dictionis [animalium] dicuntur inſcribi à re conſiderata; ratione vero illius dictionis [hiſtoria] inſcribuntur à modo doctrinæ; ſignificat enim modum tractationis leuem, & rudem, & ſine cauſarum cognitione, ſed per ſolam rei enarrationem, vt faciunt, qui hiſtoriam ſcribunt. Huiuſmodi eſt hæc inſcriptio, quam in præſentia conſideramus [de naturali auſcultatione] nam ratione illius dictionis [naturali] ſumpta eſt inſcriptio à re conſiderata, & à ſubiecto libri, quod diximus eſſe corpus naturale, quatenus naturale in ſua maxima communitate; ratione vero illius dictionis [auſcultatione] ſumpta eſt inſcriptio à doctrinæ modo, ſignificat enim Ariſtoteles doctrinæ modum ſcientialem cum cauſarum cognitione quaſi ſcribendi genus ἀκροαματικόν contrapoſuit Ariſtoteles illi alteri, quod vocauerat ἐξωτερικόν, vt ſcientialem, & exquiſitam doctrinam vulgari, & rudi traditioni; vnde patet, quod non ſoli phyſici libri ſunt auſcultatorij, ſed alijs omnibus, & naturalibus, & metaphyſicis libris ea appellatio conuenit; ideo Ariſtoteles non abſolute [de auſcultatione] dixit, ſed adiecit [naturali] vt propriam huius libri inſcriptionem faceret; quamuis enim alij omnes huius ſcientiæ libri poſſint vocari naturales, tamen propriè loquendo hi ſoli ſunt de omni corpore naturali abſolutè conſiderato, quatenus naturale eſt, & de natura ipſa, vt natura eſt, alij vero non naturam abſolutè, ſed naturam talem particulariter conſiderant; hi ergo ſoli ſunt de phyſica auſcultatione, quatenus phyſica eſt. Cur autem

tem

tem auſcultatorios libros vocauerit Ariſtoteles ſcientiales, & exquiſitos, duæ rationes afferuntur, vna eſt Simplicij, quam Vicomercatus ſequitur, quòd vocentur auſcultatorij, quia ſcripti ſunt ad eos, qui has eaſdem res ex eo prius in ſchola auſcultauerant, & eius auditores fuerant, qui non niſi philoſophi eſſe poterant, cum quibus ſcientialiter non populariter agendum erat: ideo volens Ariſtoteles ſignificare ſcientialem, & exquiſitam tractationem, dicit de [auſcultatione] id eſt de illis rebus, quas diſcipuli, & auditores eius prius in ſcola auſcultauerant: hi ergo auſcultatorij vocantur, quia ad philoſophos, & auditores ſcripti ſunt, illi vero extrarij quia ad extraneos, & ad vulgum. Alij vero dicunt hos libros eſſe vocatos auſcultatorios ad differentiam modi ſcribendi per dialogum, quo vtebatur Plato. Is enim non eſt modus auſcultatorius, cum non ſupponat auditorem ſemper auſcultantem, ſed colloquentem, interrogantem, & reſpondentem. Mihi tamen prior ratio magis ſatiſfacit, quia veriſimilius eſt Ariſtotelem hos libros vocaſſe auſcultatorios ad differentiam aliorum librorum, quos ipſemet ſcripſerat, quàm ad differentiam librorum ſcriptorum ab alijs. Adde, quòd prior ratio communior eſt, & ſecundam ſub ſe complectitur, quare eſt ſufficientior, ſub modo enim ſcribendi extero, & populari videtur contineri modus ſcribendi per dialogum; quia quamuis poſſimus etiam per dialogum demonſtratiue ſcribere, videtur tamen rationes probabiles, & communes eſſe conuenientiores dialogo, quàm demonſtratiuas, quia in collationibus vtendum eſt communibus rationibus, vt facilioribus; quare tractatio per dialogum videtur ſapere ἐξωτερικὸν λόγον appellantur ergo auſcultatorij ad differentiam omnium librorum, qui populariter ſcripti ſunt, ſiue id ſit per dialogum, ſiue quouis alio modo.

De altera verò inſcriptione mentionem hic faciunt Simplicius, & Ioannes Grammaticus, & ante eos Porphyrius, & Adraſtus. Dicunt enim hos libros eſſe vocatos quandoque de principijs, quandoque etiam de motu; ſed diligentius hanc inſcriptionem conſiderantes voluerunt etiam hos octo libros in duas partes diuidere, quarum vna de principijs eſſet, altera verò de motu; in hac tamen diuiſione non conſenſerunt, nam Adraſtus, & Simplicius in eam ſententiam inclinare videntur, quod quinque priores ſint de principijs, tres poſteriores de motu; inquit enim Simplicius, Adraſtum dixiſſe hos libros triſatiam fuiſſe inſcriptos, aliqui enim eos vocabant libros de principijs, aliqui de naturali auſcultatione, aliqui vero quinque priores de principijs, tres poſtremos de motu; quarum ſententiarum nullam refert ab Adraſto fuiſſe refutatam, nullam ipſe Simplicius refutat; quare videntur ambo eas omnes acceptaſſe. Porphyrius vero, & Ioannes Grammaticus videntur voluiſſe, quod quatuor priores eſſent de principijs, quatuor vero poſteriores de motu, & ſi enim tertius liber eſt de motu, & de infinito, quartus de loco, vacuo, & tempore, quintus iterum de motu; quæ omnes ſunt paſſiones naturales non principia; attamen eos Philoſophos mouit ad dicendum eos libros eſſe de principijs, quia de motu, & alijs dictis affectionibus non propter ſe ibi tractatur, ſed propter naturam, quæ eſt principium motus; quare tota illa tractatio eſt de principijs, quia propter principia fit. In quam ſententiam aliqui quoque poſteriores Philoſophi deuenerunt, ducti verbis Ariſtotelis in principio tertij libri male intellectis, vbi Ariſtoteles videtur dicere, ſe acturum de motu propter naturam, & vt definitio naturæ intelligatur; poſtremi autem libri cum apud hos ſint de motu propter ſe, non amplius propter principia, ideo de motu non de principijs appellantur. Philoſophi autem recentiores alij dictã græcorum ſententiam ſequuntur; alij putant primum tantum, & ſecundum eſſe libros de principijs, ſex vero reliquos de motu; alij etiam dicunt primum, ſecundum, & octauum eſſe de principijs, quinque inter medios de motu: octauum enim librum, vt de primo motore tractantem, voluerunt libris de principijs annumerare. Hanc difficultatem ego fuſe examinaui in principio octaui phyſicorum, is enim videtur conue-

Digitized by Google

nientior locus, in quo conſideremus, quid in ſingulo horum octo librorum Ariſtoteles agat, ideò nunc rem paucis perſtringam, totam diſputationem ad eum locum remittens. Tribus propoſitionibus eo in loco totam ſententiam meam expoſui, quarum prima eſt, quòd ſi eſt facienda diuiſio horum octo librorum in libros de principijs, & libros de motu, primus, ac ſecundus ſoli de principijs ſunt, ſex autem reliqui de motu; quod enim à græcis dicitur de tertio, & quarto, aut etiam de quinto libro; quòd tota eorum tractatio eſt propter principia, vanum eſt; nam tractatio, quę de motu habetur in tertio, eſt propter ſe, non propter definitionem naturæ: quod hoc vno argumento firmare ſatis ſit in præſentia; ibi eſt principalis tractatio de aliqua re, & propter ſe ipſam, vbi ea res definitur, ſed definitio motus non alibi traditur ab Ariſtotele in his libris, quàm in principio tertij phyſicorum, vbi ex profeſſo per diuiſionem, & magno apparatu verborum hanc definitionem inquirit, & tradit; ergo de motu agitur propter ſe, non propter naturam. Similiter dicamus de quarto phyſicorum, vbi de loco, & de tempore agitur propter ſe, vt ſunt áccidentia corporis naturalis, quia ibi traduntur eorum definitiones, neque alibi tractat de loco ac de tempore Ariſtoteles, quàm in eo quarto libro, erant tamen alicubi tractanda hæc accidentia corporis naturalis propter ſe ipſa; imò Ariſtoteles ipſe in textu ſecundo tertij phyſicorum dicit, ſe de motu, & alijs dictis accidentibus agere velle, quia ſunt accidentia communiſſima omnibus rebus naturalibus. Quòd vero alij dicunt octauum eſſe de principijs, id vaniſſimum eſt, quia eſt merè de motu liber ille; nulla enim alia eſt Ariſtotelis intentio in octauo phyſicorum, quam loqui de æternitate motus; de primo autem motore loquitur ibi ſecundariò propter æternum motum, quia paſſio non poteſt cognoſci niſi cognoſcatur per ſuam proximam, & æquatam cauſam; ſi igitur id tractatur, cuius gratia tractatur, tractatio eſt appellanda de æterno motu, non de æterno motore; neque debemus exiſtimare eum librum ideo de principijs eſſe, quia ſit de cauſa æterni motus; de principijs enim aliqui horum librorum vocantur, quia ſunt de principijs ſubiecti, ex quibus corpus naturale conſtat, non de principijs paſſionum cum enim duo primi libri dicantur de principijs, reliqui de accidentibus, vtrumque debemus intelligere, cum reſpectu, & relatione ad ipſorum ſubiectum, vel de principijs, & paſſionibus corporis naturalis, & quamuis ſex illi poſtremi libri non tantum de motu ſint, verum etiam de alijs accidentibus corporis naturalis, vt loco, vacuo, tempore, tamen omnes poſſunt de motu appellari à maiori parte, quia maxima pars eorum ſex librorum eſt de motu. Secunda propoſitio eſt; quamuis duo tantum ſint de principijs, & ſex tantum de motu, tamen poteſt totum volumen horum octo librorum indifferenter vocari de principijs & totum etiam de motu, & vtrumque rationabiliter, nam poſſumus totum à parte nominare, quando fit illa appellatio vel à maiori parte, vel à parte principali; poſſunt ergo hi omnes libri coniunctim accepti de principijs vocari, eos nominando a parte principali; quamuis minori, nam principalior eſt ſermo de principijs, quàm de accidentibus, quia a principiorum cognitione omnia pendent; poſſunt item omnes appellari de motu a maiori parte, quia maxima in his libris tractatio eſt de motu, & huius loquendi modi frequens apud omnes eſt vſus, vt totum a parte nominetur, vel maiore vel principali: quod etiam facit hic ex omnium expoſitorum conſenſu, vel ſaltem plurimorum, nam dicunt ſex eſſe de motu, vel quinque, ſi octauum excipiamus, illi tamen non ſunt toti de motu cum cõtineant etiam tractatus de infinito, de loco, de vacuo, de tempore; tamen a parte maxima vocantur omnes de motu; hęc ſententia non eſt mea, fuit antiqua Gręcorum expoſitorum; ſi enim legamus Simplicium hoc in loco, ipſe refert Adraſtum dixiſſe, quod hi libri phyſicorum ab alijs tribus modis ſunt appellati; aliqui enim eos vocabant de principijs, aut quòd aliqui eos omnes nominabant de principijs; aliqui verò de naturali auſcultatione; aliqui

demùm

demùm quinque priores de principijs, reliquos de motu; Ioannes autem Grammaticus hic dicit, quod ſæpe Ariſtoteles totum hoc volumen phyſicorum vocauit de motu; vnde colligimus vana eſſe omnia argumenta, quæ deſumuntur ex verbis Ariſtotelis alibi, quando citat aliquem horum librorum dicens, vt in libris de principijs vel in libris de motu, quandoque enim citat aliquem, qui eſt abſque dubio de motu, tamen citat tanquam de principijs, quia non particulariter citat tertium, vel quartum librum, ſed totum volumen ſimul ſumptum, vt fuſius declarauimus in principio octaui libri phyſicorum. Tertia concluſio eſt quamuis aliqui horum librorum dicantur de principijs, vel omnes de motu, non propterea ſequitur hanc eſſe horum librorum inſcriptionem: non enim omne, per quod aliquis liber ſignificatur, eſt libri inſcriptio, ſed ea ſolùm, quæ libro ſupra ponitur, vt nomen proprium, ſicuti homini nuper nato nomen imponimus ad libitum: Ariſtoteles autem conſueuit in aliquo libro citare alium ſuum librum, & eum vocare vel ab inſcriptione, quam illi libro dederat, vel etiam a re ibi conſiderata. Nam ab inſcriptione, vt librum priorum Analyticorum, quandoque citat dicens, vt in Analyticis dictum eſt; quandoque dicit, vt in libro de ſyllogiſmo, non tamen ſequitur, quod hæc ſit altera eorum librorum inſcriptio, de ſyllogiſmo, modo enim declaret Ariſtoteles, quem librum citet; non curat tamen potius appellare a proprio eius libri nomine, vel ab inſcriptione, quam a re ibi conſiderata: Vnam igitur eſſe puto huius libri inſcriptionem, quæ eſt φυσικῆς ἀκροάσεως, quòd autem in principio primi libri Meteororum Ariſtoteles dicat ſe hic egiſſe de primis cauſis naturæ, & de omni motu naturali, recenſet rem conſideratam, non propterea dat aliam huic libro inſcriptionem, licet fortaſſe ex eo loco hic error irrepſerit, vt multi putauerint Ariſtotelem hoc quoque modo hos libros inſcripſiſſe; idem dico de alijs locis, in quibus hos libros citans dicit, eos de principijs eſſe, vel de motu. Inſcriptio enim alicuius libri debet eſſe vniuerſalis non partialis, hi autem libri neque omnes de principijs ſunt, neque omnes de motu.

Caput Primum.

„ Quoniam cognoſcere, ac ſcire contingit circa omnes methodos, quarũ *Textus primus.*
„ ſunt principia, aut cauſæ elementa, ex horum cognitione, tunc enim
„ putamus cognoſcere vnumquodque, cum cauſas primas cognoue-
„ rimus, & principia prima, & vſque ad elementa; manifeſtum
„ eſt, quod, & ea, quæ ſunt circa principia ſcientiæ, quæ de natu-
„ ra eſt, primum determinare tentandum.

INTER omnes conuenit Ariſtotelem huic libro appoſuiſſe proœmium breue quidem, & mole paruum, ſed doctrina, & difficultate maximum; quinque namque breuibus textibus continetur, ſed adeo obſcurum, & opinionum varietate perturbatum, vt vix apud Ariſtotelem alius locus magis controuerſus inueniatur. Proœmium vocari ea ratione certum eſt, quoniam Ariſtoteles in eo dociles facit auditores; ſed quomodo dociles faciat, non omnes conſentiunt; debet enim docilis auditor fieri, quando Author in principio ſcientiæ admonet, quibus de rebus ſit loquuturus, vel quo ordine vſurus, vel etiam qua methodo, ac doctrinæ via ſit proceſſurus ad rerum ignoratarum cognitionem adipiſcendam; propterea aliqui putarunt Ariſtotelem hic loqui

de ſola doctrinæ via, qua eſt vſurus in hoc tantùm primo libro ad principiorum latentium cognitionem; alij non modò viam hanc, verum etiam ordinem;quem Ariſtoteles eſt ſeruaturus in hac de principijs tractatione. Qui omnes in hoc conſentiunt, quòd hoc proœmium ad ea tantum pertineat, quæ in primo phyſicorum tractanda ſunt, ad alios autem libros non extendatur; alij contra non modò huius libri, verum etiam totius naturalis philoſophiæ procœmium eſſe dicunt, quorum ego ſententiam ſequor. Credo enim hæc omnia in hoc procœmio ab Ariſtotele proponi intentionem ſuam in tota naturali philoſophia; viam doctrinæ, qua in tota ſcientia vti vult; ordinem doctrinæ, quo omnes huius ſcientiæ libros diſpoſiturus eſt; intentionem ſuam in primo phyſicorum,quæ eſt agere de primis principijs; nec non viam doctrinæ; qua eſt vſurus in horum principiorum inueſtigatione. Sed vt pateat quomodo, & vbi Ariſtoteles hæc omnia faciat, declarandum eſt quid ſit via doctrinæ, & ordo doctrinæ. Via eſt proceſſus à noto ad ignotum per diſcurſum ſyllogiſticum, vbi enim eſt neceſſaria illatio huius ex hoc per aliquod logicum inſtrumentum, ea vocatur methodus, ſeu via doctrinæ; ideo ſub via doctrinæ continentur omnes ſpecies demonſtrationis, vt ait Auerroes, & errant, qui putant viam eſſe demonſtrationem à poſteriori, demonſtrationem autem à priori eſſe ordinem doctrinæ, vtraque enim eſt via, quia per forman ſyllogiſmi à principijs notis ducit nos per neceſſarium proceſſum ad cognitionem concluſionis ignotæ: eſt tamen inter eas hæc differentia, quòd demonſtratio propter quid eſt primò intenta ab artifice, & poteſt via principalis appellari, tota enim artificis demonſtratiui intentio eſt,cognoſcere effectus per cauſas ſuas: demonſtratio autem à poſteriori, quæ vocatur,quia eſt via doctrinæ ſecundaria non principalis, quia ſecundariò artifex eam intendit, quoniam ſi primo loco cauſas notas haberet, ſperneret hanc ſecundam viam, & altera tantum principali vteretur, at quoniam ob noſtram imbecillitatem contingit, quandoque vt cauſe nobis offerantur ignotæ, & ab ignotis non eſt progrediendum, cogimur ſecundam hanc viam adinuenire, qua prius ex effectis inueniamus cauſas, à quibus poſtea ad effectus regrediamur; quare ſecundaria via ſemper in alteram primariam dirigitur, & demonſtratio propter quid eſt ſemper cauſa finalis demonſtrationis quia. Ordo vero non eſt ſyllogiſmus,neque proceſſus illatiuus vnius rei ex alia, ſed ſolùm eſt diſpoſitio conueniens omnium partium ſcientiæ, vt ſi dicamus, prius agendum eſſe de corpore naturali in communi, poſtea de ſpeciebus, & inter has prius de cęlo agendum eſſe, poſtea de elementis, poſtea de mixtis, patet autem hic nullam fieri illationem à corpore naturali ad cœlum, vel à cœlo ad elementa, ſed ſolùm ordinatè hęc omnia diſponi. His intellectis dico Ariſtotelem in textu primo proponere nobis nō modo intentionem ſuam in his libris,verum etiam intentionem vniuerſalem in tota naturali philoſophia, nec non viam doctrinæ principalem,qua in tota naturali ſcientia vti vult, in ſecundo autem, & tertio textu proponit viam doctrinæ ſecundariam, qua vſurus eſt pro inuentione principiorum; in quarto demum, & quinto loquitur de ordine doctrinæ, quo totam hanc ſcientiam eſt diſpoſiturus; quorum omnium qualis ſit continuatio in hoc procœmio inter legendum conſiderabimus; id ſolum animaduertendum eſt,quod ſi vera eſt hæc expoſitio noſtra, vt eam veram eſſe puto, Ariſtoteles ſufficientiſſimum proœmium fecit, non ſolùm huic ſecundo,verum etiam toti naturali philoſophiæ; omnia enim proponit,quæ in proœmio ad auditorem faciendum docilem proponi poterant, & magnam ſententiarum molem ſummo cum artificio, & admirabili breuitate complexus eſt. Vt igitur videamus, quomodo Ariſtoteles in primo contextu illa tria proponat, quæ diximus,exponenda eſt prius breuiter, & leuiter tota huius textus ſententia. Vult Ariſtoteles hanc concluſionem colligere, quod agendum eſt de principijs ſcientiæ de natura,in qua concluſione apparet propria eius intentio in hoc libro,eam colligit formãdo prius ſyllogiſmum quendam,

dam, deinde quandam conſequentiam, in qua formatione apparet etiam eius intentio vniuerſalis in tota ſcientia, & via doctrinæ, qua principaliter vti vult; ſyllogiſmus, vt ego puto, ita formatur; in omni diſciplina habente principia, vel cauſas, vel elementa, ſcientia fit ex cognitione principiorum, aut cauſarum, aut elemẽtorum: at naturalis diſciplina habet principia, aut cauſas, aut elementa ipſarum naturalium rerum, ergo in ſcientia naturali eſt habenda ſcientia naturalium rerum ex cognitione principiorum, cauſarum, aut elementorum; huius ſyllogiſmi maior tantum in textu ponitur, & probatio maioris; minor non ponitur, neque concluſio, ſed ponitur cõſequens, quod ex ipſa concluſione deducitur, & conſequentia talis eſt; in ſcientia naturali eſt habenda cognitio rerũ naturalium per ſua principia, ergo de principijs rerum naturalium agere tentandum eſt; hæc eſt tota huius textus ſententia, quem in tres partes diuidere poſſumus, in prima ponitur maior ſyllogiſmi, in ſecunda probatio maioris, in tertia conſequens ex concluſione illarum. Aliqui tamen putant vnico ſyllogiſmo hanc Ariſtotelis deductionẽ abſolui poſſe, hoc pacto, quicũque vult cognoſcere aliquam ſcientiam, quæ habeat principia, vel cauſas, vel elementa, debet eam cognoſcere ex cognitione principiorũ, cauſarum, vel elementorum; at nos volumus cognoſcere naturalem ſcientiam, quæ habet principia, vel cauſas, vel elementa, ergo debemus agere de principijs ſcientiæ naturalis: hæc deductio ſi admittatur, nihil abſurdi ſequitur, quia ſenſus idem eſt, & differentia eſt ſolùm in verbis, dico tamen, quòd hac ratione non accipitur maior Ariſtotelis eo modo, quo re vera profertur, ſed aliquantùm immutata, licet mutatio non variet ſenſum; ideò ſi volumus eam ſumere eo penitus modo, quo ab Ariſtotele profertur, ratio non poteſt formari, niſi vt nos eam formauimus: notandum eſt etiam quòd medius terminus in eo ſyllogiſmo nõ eſt ſumẽdus, vt multi ſumũt, res ipſæ; ſed ipſa ſcientia, ſeu methodus, quia Ariſtoteles non dicit, in omnibus rebus quarũ ſunt principia, ſed dicit circa omnes methodos. In hac Ariſtotelis argumẽtatione, quòd ponatur intentio in his libris, quæ eſt agere de principijs ſcientię naturalis, manifeſtũ eſt, & à nemine vnquam negatum, id enim apparet in vltimo illo conſequente, quod in tertia textus parte ponitur; ſed quòd ad eius conſequentis deductionem Ariſtoteles proponat etiam viam doctrinæ principalem, qua Ariſtoteles in tota ſcientia vti vult, id patet in concluſione ſyllogiſmi, quam Ariſtoteles omiſit, nos tamen addere debemus, quando enim concludit, quod in ſcientia naturali ſunt cognoſcendæ res naturales per ſua principia, cui dubium, quòd proponit ſe vſurum demonſtratione propter quid, vt per principiorum cognitionem acquiramus perfectam ſcientiam rerum naturalium? & hanc veritatem Græci interpretes non ignorarunt, vt patet legentibus hic Themiſtium, Simplicium, & Ioannem Grammaticum, qui non ſolùm mentionem faciunt demonſtrationis à poſteriori, de qua Ariſtoteles in ſecundo textu loquetur, ſed etiam demonſtrationis à priori, quam Ariſtoteles in primo textu proponit; ideo errauerunt alij, qui exiſtimarunt Ariſtotelem in textu primo nihil aliud proponere, quàm intentionem ſuam in libris phyſicorum, quæ eſt agere de principijs; cum tamen Ariſtoteles manifeſtè huius intentionis cauſam afferens, proponat viam illam doctrinæ primariam, quæ eſt demonſtratio à priori, ratio enim, cur velimus hic agere de principijs, nulla alia eſt, quam quia intendimus acquirere perfectam ſcientiam rerum naturalium, quæ alio modo non acquiritur, quàm demonſtrando à priori effectus naturales per ſua principia. Dico præterea non modo hæc duo ab Ariſtotele proponi, ſed etiam tertium, quod eſt intentio vniuerſalis totius ſcientiæ, hæc enim, quænam alia eſt, quàm perfecta ſcientia rerum naturalium? nam duplex eſt intentio in ſcientia, vt iam diximus, vna cognoſcendi ipſa principia corporis naturalis, altera cognoſcendi accidentia eiuſdem, vtramque autem complectimur ſimul, dum dicimus, intentionem eſſe perfectè ſcire effectus naturales, hoc enim

non

non fit, niſi ex cognitione principiorum tranſeundo ad ſcientiam accidentium naturalium, quæ ab ijs principijs producuntur. Iam habemus ſententiam totius textus in vniuerſali, nunc ad ſingularum partium exquiſitiorem explicationem accedamus, & primò ad propoſitionem maiorem, quæ in principio huius textus ponitur, in qua eſt primo perpendenda illa particula, [Quoniam] quæ hic duas vires habet, primo enim refertur ad ſequentia, videlicet ad ſequentem concluſionem, ſeu ad illam dictionem [Manifeſtum,] quæ ponetur mox in principio ipſius conſequentis, quod ex concluſione deducetur; quoniam enim vera eſt hæc maior, manifeſtum, quod eſt agendum de principijs; alteram vim habet, qua ad præcedentia refertur; videtur enim Ariſtoteles ita hanc propoſitionem proferre, vt aliunde acceptam, quaſi dicat, quoniam. alibi declaratum eſt; re vera enim hæc propoſitio eſt ipſa definitio ipſius ſcire, quam hic Ariſtoteles ex primo libro poſteriorum deſumit, ſenſus enim huius maioris eſt, quoniam dictum eſt alibi, quod res habens cauſam non ſcitur, niſi ex cognitione cauſæ; eſt tamen aliqua differentia inter definitionem ſcire, & hanc maiorem, nam in primo poſteriorum definitur ſcientia, quæ eſt vnius concluſionis tantum per vnicam demonſtrationem collecta: hæc autem maior profertur de tota aliqua ſcientia, vt de tota geometria, vel de tota ſcientia naturali. dicit enim Ariſtoteles quod in omni facultate habente principia ſcientia fit ex cognitione principiorum, ſed eadem eſt ratio de vno aliquo particulari queſito, ac de ſcientia aliqua totali; ſicuti enim concluſio habens cauſam nō ſcitur, niſi per illam cauſam demōſtretur, ita tota ſcientia cognoſcitur ex cognitione ſuorum principiorum, ſcientia enim aliqua totalis nihil eſt aliud, quam aggregatum multarum demonſtrationum de eodem ſubiecto factarum. Eſt etiam notandum, quod hic locum habet regula illa ab Auerroe poſita in primo phyſicorum textu trigeſimoquinto, octauo phyſicorum textu ſeptuageſimo, ſeptimo Metaphyſicorum textu ſecundo, & in epitomis Metaphyſices tractatu ſecundo capitulo primo, vbi Auerroes dicit illa, quæ tractantur in logica vſitantur in ſcientijs duobus modis, vnus eſt quando in ſcientijs exequimur regulas logicas, & ijs vtimur, vt cum demonſtramus ex proprijs rei principijs, qui quidem eſt frequentiſſimus vſus logicæ, & maximè principalis; alter modus eſt, quando propoſitiones declaratę in logica ſumuntur in aliqua ſcientia, vt propoſitiones maximæ, & manifeſtè veræ, ſumuntur enim, vt declarantur in logica, quod quidem hìc Ariſtoteles facit; nam ſumit hìc ex logica definitionem ſcire ad declarandam intentionem ſuam in his libris, & alia quæ diximus; tales autem propoſitiones (inquit Auerroes) quando ſumuntur in aliqua ſcientia non appropriantur illi ſcientiæ, ſed alijs quoque ſunt communes, quia logica eſt facultas communis, & commune omnium ſcientiarum inſtrumentum, idcirco maior hæc eſt communiſſima, vt in eius declaratione melius patebit, neque id iniuria, cum ſit propoſitio logica; adhuc melius hoc declaratur ab Auerroe in primo poſteriorum tex. 88. vbi dicit multa eſſe genera propoſitionum communium, quibus ſcientiæ vtuntur, inter quas nominat has propoſitiones logicas, quæ cum accipiantur in ſcientijs ſunt propoſitiones maximæ, quibus plena adhibetur fides. Sed aduerſus inquit Auerroes, quod tales propoſitiones non ſumuntur in ſcientijs ad demonſtrandas proprias paſſiones earum ſcientiarum, quoniam Ariſtoteles iam docuit eſſe demonſtrandum vnumquodque ex proprijs principijs ſuis, non ex communibus, ſed ſumuntur ad aliquid declarandum circa ordinem, & viam, quam in ea ſciētia tenere oporteat; quia docere methodos, quibus ſcientiæ vtuntur, eſt proprium munus Logici; volens igitur Ariſtoteles hìc oſtendere, quòd ad cognitionem rerum naturalium oportet demonſtratiua methodo procedere, quæ quidem innititur cognitioni principiorum, & cauſarum rei, id probat ex definitione ſcire, quoniam ſcientia eſt cognitio rei per cauſam ſuam. In expoſitione eorum verborum [cognoſcere, & ſcire] controuerſia eſt inter ex-

poſitores,

poſitores, nam ſanctus Thomas, qui in ſuo codice loco horum verborum habuit [intelligere & ſcire] traxit illud [intelligere] ad cognitionem illam, quæ per definitionem habetur [ſcire] vero ad eam quæ per demonſtrationem; ductus propria harum vocum ſignificatione, nam definitione propriè dicitur intelligi, & eius cognitio intellectio; per demonſtrationem vero propriè dicimur ſcire, ſenſus ergo eſt, quoniam & definitiua, & demonſtratiua cognitio acquiritur ex cognitione cauſarum, quod quidem clarum videtur, quandoquidem tã demonſtratio, quàm definitio ex cauſis fit: quam ſententiam aliqui ſequentes dicunt, quòd hoc modo propoſitio Ariſtotelis ſufficientiſſima eſt, cùm omnia complectatur, quæ in ſcientia conſiderantur; ſcientia enim in duobus verſatur in cognitione proprij ſubiecti per definitionem, & in cognitione paſſionum eius per demonſtrationem. Ego multis de cauſis hanc expoſitionem admittere non poſſum, primo quidem, quia verbis græcis conſona non eſt, quæ ſunt τὸ εἰδέναι καὶ τὸ ἐπίσαθαι: at verum eſt quod verbum εἰδέναι non ſignificat cognitionem definitionis, neque intellectionem, ſed cognitionem communiter ſumptam, ideo vtendum eſt [cognoſcere] vt noſtri codices habent, non [intelligere,] vt Sanctus Thomas ipſe legebat, qui quidem recte dicit, quòd intelligere ſignificat propriè cognitionem definirionis, ſed illud ſignificatur a græcis per verbnm [νοεῖν] non per verbum [εἰδέναι] quod hoc in loco habemus. Pręterea ſi hęc maior eſt definitio ſcire ad hunc locum ex primo libro poſteriorum tranſlata, vt ipſe, & alij multi confitentur; ergo hìc retinet eundem ſenſum, nec alium hìc habere poteſt, quem in logica non habuerat, at in primo poſteriorum Ariſtoteles tradita definitione ſcire, mox ſe ipſum declarans ait, ſe illud ſcire definiuiſſe, quod eſt per demonſtrationem cognoſcere. Præterea non ne Ariſtoteles affert hìc maiorẽ hanc vt notam, & alibi declaratam? Hoc negari non poteſt, àt vbinam in logica docuit Ariſtoteles, quòd definitio ſubiecti conſtituatur ex cauſis? certe nullibi, quia id declarare eſt ſolius Metaphyſici munus, non logici; in libris autem poſteriorum quandocumque Ariſtoteles loquitur de præcognitione ſubiecti quid ſit, ſemper intelligit definitionem nominalem, vel ſcientiam realem definitionem ſubintellexit, tamen an fiat ex cauſis, nec ne, ne verbum quidem vnquam dixit; ſed id tractar abundè in ſeptimo, & octauo diuinorum; non poteſt igitur hìc vt notiſſimum ſumere, quod definitio ſubiecti ex cauſis fiat. Modus etiam loquendi, quo hic Ariſtoteles vtitur, ſignificat non contineri in hac maiore cognitionem per definitionem; inquit enim Ariſtoteles [ex horum cognitione] ideſt principiorum, quæ verba diſcurſum ſignificant a cauſis ad effectus, àt in definitione nullus ineſt diſcurſus. Propterea ego cum alijs puto, hanc maiorem de ſola demonſtratiua ſcientia eſſe intelligenda, cum præſertim hic Ariſtoteles loquatur de via doctrinæ principali, quæ eſt demonſtratio ſeruans naturæ ordinem a cauſis ad effectus, iuxta quem ordinem definitio ſubiecti eſt primum ſcientiæ principium, quod ſecudum naturam eſt notum; quare cognitio ipſius definitionis ſubiecti eſt potius numeranda inter principia, quàm inter cognitionem, & ſcientiam, quæ acquiritur ex ipſotum principiotum cognitione. reliqui cùm de ſola demonſtratiua ſcientia hæc verba intelligant, tamen ſunt bipartiti, nã Ioannes Grammaticus, & Simplicius dicunt hæc duo verba [cognoſcere, & ſcire] hìc ſumi vt æqualia, ac idem ſignificantia, videlicet ſcienriam perfectam, idque comprobant tum Ariſtotelis, tum Platonis teſtimonio, qui ſæpe vſi ſunt eo verbo εἰδέναι pro ἐπίςαθαι quod eſt perfecte ſcire, vt patet in hoc ipſo textu, nam in probatione maioris Ariſtoteles vritur verbo γινώσκειν pro ſcientia perfecta, cum tamen ſit eiuſdem ſignificationis cum verbo εἰδέναι: vtrunque enim ſolet etiam communiter accipi pro quacunque cognitione, ſed hic ſumuntur ſolùm pro ſcientia perfecta. Ex altera parte Alexander referente Simplicio, & Auerroes dicunt hæc duo verba hoc in loco non idem ſignificare, ſed [cognoſcere] eſſe communius, quàm [ſcire] & ſignificare

ficare

ficare quàmcumque cognitionem tam perfectam, quàm imperfectam, præterea adiectum eſſe ab Ariſtotele verbum [ſcire] ad contrahendum verbum cognoſcere, ſicuti ſi diceremus animal, quod eſt homo, ita hic cognoſcere, quod eſt perfecte ſcire: at ſecundum Simplicium non erit adiectum verbum [ſcire] ad contrahendum, ſed ad idem ſignificantius exprimendum. Auerroes vtitur pro ſua opinione eo argumento, quod nomina idem ſignificantia non vſitantur in doctrina demonſtratiua. Ego leuiſſimam puto eſſe controuerſiam hanc, ſiquidem in eo ſolum eſt conſtituta, an verbum [cognoſcere] ſignificet per ſe ipſum ſcientiam perfectam, an quia à verbo [ſcire] contrahatur quòd enim Ariſtoteles ſolam ſcientiam perfectam ſignificet his verbis, non diſcrepant, quare vana lis eſſe videtur. Si tamen ſententiam meam proferre debeo, mihi magis placet Auerrois, & Alexandri ſententia quicquid enim de Platone dicatur, id tamen certum eſt Ariſtotelem nunquam vſum eſſe ſolo verbo *εἰδέναι* ad ſignificandam perfectam ſcientiam, quæ eſt per cauſam, ſed ſcientiam communiter dictam, & leuem; cum igitur nunc in Ariſtotele verſemur non poſſumus dicere, quòd verbum *εἰδέναι* ex ſe ipſo hic ſignificare poſſit perfectam ſcientiam, ſicuti verbum moueri numquam ex propria vi ſignificabit ambulare, niſi ab aliqua alia voce contrahatur: dico igitur, quod verbum [cognoſcere] hic re vera ſignificat perfectam ſcientiam, ſed non ex ſe ipſo hanc vim habet, ſed quia per verbum [ſcire] contrahitur, quamuis enim proferens verbum [cognoſcere] Ariſtoteles, non intellexerit niſi ſcientiam perfectam, tamen reſpiciens amplitudinem vocis, quæ aliam quoque cognitionem poterat ſignificare, adiecit [ſcire,] vt per hanc declarationem intelligerent alij, quomodo verbum [cognoſcere] acceptum fuerit: poſſem enim ego proferens animal intelligere hominem, ſed audiens non reſpiciet hominem, niſi ego me ipſum declarans dixero, ideſt homo, & tunc idem factum eſt animal, quod homo: nec propterea moueor argumento Auerrois, quod apud me nullius roboris eſt, multis enim in locis Ariſtoteles vſus eſt nominibus idem ſignificantibus, vt apertius & efficacius loqueretur; ad rationem Simplicij ex ſecunda parte huius textus deſumptam dico, ſatis fuiſſe Ariſtoteli ſemel in maiore per verbum [ſcire] ſignificaſſe ſe de perfecta ſcientia loqui, ideo cum iam fuerit contractum per verbum [ſcire] verbum [cognoſcere,] vt omnes intelligere potuerunt Ariſtotelem loqui de ſola perfecta ſcientia, non fuit opus, vt iterum contraheretur. Ex dictis patet hæc duo verba eſſe intelligenda in ſenſu coniuncto, non in ſenſu diuiſo, ijs enim eſt ſenſus verborum, ſi coniunctio illa [&] ſumatur pro ideſt [cognoſcere] ideſt [ſcire] ſeu quod idem eſt [cognoſcere] quod eſt [ſcire] non autem & [cognoſcere] ſeparatim acceptum & [ſcire] perfectum; qua in re aliqui errauerunt dicentes, quod [cognoſcere] hic ſumitur communius quàm [ſcire] & quòd verba hæc ſunt vera in ſenſu diuiſo, vt propoſitio Ariſtotelis vera ſit tum in ſcientijs contemplatiuis, in quibus habet locum ſcientia perfecta, tum in actiuis, & artibus omnibus, in quibus non habet locum ſcientia perfecta; ſed cognitio communius dicta; vt ſenſus Ariſtotelis ſit, quòd tam cognitio communiter dicta, quàm ſcientia perfecta acquiritur ex cognitione principiorum. Quæ expoſitio admittenda non eſt, primò quia communius antepoſitum minus communi affirmatiue in ſenſu diuiſo facit nugationem, non ſic in ſenſu coniuncto, quia poſterius eſt declaratiuum prioris. deinde, quia falſum eſſet Ariſtotelis dictum, quòd omnis cognitio communiter accepta acquiratur ex cognitione cauſarum; datur enim cognitio aliqua rudis, quæ eſt ſine vlla cauſæ cognitione; oſtendemus etiam paulò inferius, quòd hæc maior non eſt vera, niſi de ſolis ſcientijs contemplatiuis; quare expoſitio illa, vt vana reijciatur. Propterea ego maxime probo expoſitionem Auerrois eorum ſequentium verborum [circa omnes methodos,] quæ etiam fuit Alexandri referente hic Simplicio, qui [methodos] hic intellexerunt ſolas ſcientias contemplatiuas; hæc namque vocantur me-

thodi,

Digitized by Google

thodi, ideſt viæ, quia à certis notis principijs procedunt ad concluſiones ignotas, qui quidem proceſſus vocari poteſt via quædam intellectualis à noto ad ignotum; hac ratione artes quoque poſſe methodos vocari non inficior, quia & ipſæ methodo aliqua in docendo vtuntur; dico tamen hìc Ariſtotelem eas non intelligere, quia de ijs tantum loquitur, quarum finis eſt ſcire, quæ ſunt ſolæ contemplatiuę, qua de re infra loquemur exactius, & errorem Vicomercati hac in re Auerroem reprehendentis demonſtrabimus. Eſt autem aduertendum pro horum verborum recta conſtructione, quòd omnia quæ declarauimus verba ad ſubiectum huius maioris pertinuerunt, non ad prędicatum, imo & illa ſequentia [quarum ſunt principia, aut cauſæ, aut elementa] illa enim verba [cognoſcere, & ſcire] græcè articulum habent, qui numquam apponitur prædicato, ſed ſemper ſubiecto, hæc igitur omnia ſunt ſubiectum huius propoſitionis maioris [quoniam ipſum cognoſcere & ipſum ſcire circa omnes ſcientias quarum ſunt principia, aut cauſæ, aut elementa] illa vero verba [contingit ex horum cognitione] ſunt ipſum prædicatum. Sed in expoſitione illarum trium dictionum [principia, aut cauſæ, aut elementa] eſt maxima controuerſia inter expoſitores; quamuis enim manifeſtum ſit ſenſum rudem horum verborum eſſe hunc, circa omnes ſcientias quæ habent aliqua principia; tamen dubitarunt, cur Ariſtoteles his tribus vocabulis vti voluerit, cum præſertim particula diſiunctiua [aut] repetita declaret Ariſtotelem non poſſe per has tres voces eamdem rem ſignificare. Omnes antiquiores interpretes græci, & latini Auerroes in eo conueniunt, quod Ariſtoteles his tribus vocabulis ſignificauerit omnia quatuor genera cauſarum, ad declarandum quòd vel omnes cauſas habeat aliqua ſcientia, vel aliquas, vel etiam vnam, non requiritur ibi perfecta cognitio, niſi ex cognitione cauſę, vel cauſarum, quas illa ſcientia habet; & propterea Ariſtoteles diſiunctione vſus eſt, quia non quælibet ſcientia omnes cauſas conſiderat; Mathematicus enim per ſolam formam demõſtrat, diuinus vtitur tribus cauſis forma, fine, efficiente; abſtrahit enim à materia; naturalis verò demonſtrat per omnia quatuor genera cauſarum. diſſentiunt autem in declarando, quomodo per ſingulum horum trium vocabulorum ſingulũ cauſæ genus ſignificetur; nã Alexander, & Eudemus referẽte Simplicio, exponebant per [principia] cauſam efficientẽ, quam Ariſtoteles vocare ſolet principium motus; per [cauſas] finalem, & formalem; finis enim proprio nomine vocatur cauſa, cum ſit id cuius gratia, & cauſa cauſarum appellari ſoleat; forma vero eſt idem cum fine, in naturalibus. per [elementa] materiam: elementum enim proprie ſignificat cauſam internam, ex qua res fit: fit autem quodlibet ex ſua materia, quare propriè materia dicitur elementum, quam Alexandri expoſitionem ſequitur Sanctus Thomas. Auerroes verò, & cum eo Albertus, conueniunt cum Alexandro, ſed in quarta diſcrepant, conueniunt enim quòd cauſa efficiens hic dicatur principium; finis autem dicatur cauſa; materia verò appelletur elementum, ſed cauſam formalem vult Auerroes ſimul cum materia per nomen elementi ſignificari, motus fortaſſe argumento Simplicij, qui contra Alexandrum dicit, quòd cauſa interna, ex qua res fiat, non minus dicitur forma, quàm materia: compoſitum enim conſtat ex materia, & forma, quare ſi materia dicitur hac ratione elementum, non minus forma debet elementi nomine ſignificari, propterea non rectè Auerroes ſuam opinionem dicit etiam Alexandri fuiſſe, quia diſcrepat ab eo in cauſa formali, vt dictum eſt. Simplicius poſtquam longo ſermone Alexandrum, & Eudemum, ac etiam Porphyrium impugnauit, propriam affert expoſitionem, & vult [principia] hic ſignificare communiter omnia quatuor genera cauſarum; [cauſas] verò ſumi pro duobus tantum externis fine, & efficiente; deinde [elementa] accipi pro duobus internis materia, & forma, quæ propriè elementa dicuntur, vt Ariſtoteles prius proferat vocem communem ſignificantem omnes quatuor cauſas: deinde, vt apertius

tius eas declaret,diuidat nomen principij in cauſas, & Elementa, ideſt in externas, & internas, & ſenſus ſit iſte, in omnibus ſcientijs habentibus principia ſcilicet cauſas, vel elementa: quam appellationem dicit ipſe conuenientiſſimam eſſe, quoniam proprie loquendo ſolæ cauſæ externæ merentur appellari cauſæ; internæ verò non,quia cum in ipſa re ſint, non videntur ab ea differre, vnde Plato noluit eas vocare cauſas, ſed concauſas, quod idem conſiderans hic Ariſtoteles maluit eas appellare elemēta, quàm cauſas. Ioannes Grammaticus duas affert expoſitiones, quarum poſterior differre non videtur ab ea, quam diximus Simplicij; altera verò eſt, quòd nomen principij, & nomen cauſæ videlicet indifferenter pro efficiente, & fine, vt vtrolibet nomine vtrumque genus cauſæ ſignificetur; elementum verò pro cauſis internis ſumatur materia, & forma. Hæ ſunt expoſitiones omnium antiquorum expoſitorum,quæ a poſterioribus philoſophis impugnantur,& meritò,quia non eſt mens Ariſtotelis hic ſignificare quatuor genera cauſarum, & propterea variæ ſunt, & ab hoc loco maximè alienæ omnes illæ conſiderationes,an mathematicus in ſola cauſa formali verſetur,an metaphyſicus in tribus tantum,naturalis verò in omnibus, quæ omnes ſunt methaphyſicæ quæſtiones,& ad hunc locum minimè pertinentes.

Adeſt primò contra eas omnes expoſitiones inſtantia efficaciſſima ex Ariſtotele in textu primo quarti, & octaui metaphyſicorum,vbi dicit diuinam ſcientiam inueſtigare principia,cauſas, & elementa entis,prout ens eſt;ſi ergo hæc tria vocabula ſignificant omnia quatuor genera cauſarum,ſequitur diuinum philoſophum conſiderare omnes cauſas,cùm tamen dicant diuinam conſiderare tres tantum cauſas,quia non conſiderat materiam. Præterea in primo textu ſexti metaphyſicorum Ariſtoteles de mathematicis eandem ſententiam profert,dicit enim mathematicus conſiderare principia, & cauſas, & elementa; ergo ſequetur mathematicum cognoſcere omnes quatuor cauſas,cùm tamen dicant non cōſiderari a mathematico aliam cauſam,quā ſolam formalem;in omnibus enim dictis locis Ariſtoteles his tribus vocibus vtitur,cū cōiunctione,quòd ſignificaret omnes quatuor cauſas ſimul & a diuino,& a mathematico conſiderari: cum igitur Ariſtoteles in tot alijs locis vſus ſit ſimul his tribus vocabulis, nec tamen per ea potuerit ſignificare omnes quatuor cauſas, ſimiliter neque hic. Præterea argumentor contra eas omnes expoſitiones,non recedens a præſenti loco. Ariſtoteles in tertia parte huius textus concludit eſſe agendum de principijs ſcientiæ naturalis,ergo ſi in præmiſſis nomine principij Ariſtoteles intellexit cauſam efficientem, concludit agendum eſſe de cauſa efficiente, nam eadem debet eſſe ſignificatio vocum in concluſione, quæ fuit in pręmiſſis; conſequens autem falſum eſt apud omnes illos; Ariſtoteles enim concludit eſſe agendum de principijs internis naturalium rerum, non de externis: quare ſi eſſet vera illa expoſitio, deberet concludere agendum eſſe de elementis, non de principijs. Præterea oſtendo, quod ex illa maiore ita intellecta Ariſtoteles nihil ad propoſitum concludere poteſt;certum enim eſt, quod ſubiectum maioris eſt medius terminus in ſylogiſmo, & eſt, omnes ſcientiæ quæ habent principia, vel cauſas, vel elementa; hunc eundem medium terminū opus eſt in minore propoſitione prædicare de ſcientia naturali,ergo erit minor,quòd ſcientia naturalis habet principia, vel cauſas, vel elementa; ergo nulla alia concluſio ſequetur, niſi cum hac eadem diſiunctione,& conſequenter colligetur conſequens, quod agendum eſt de principijs, vel de cauſis, vel de elementis, ideſt, vel de cauſa efficiente, vel de finali, vel de formali, vel de materiali rerum naturalium, res enim naturales habent omnia quatuor genera cauſarum,vt Ariſtoteles in ſecundo libro docebit, hæc tamen non eſt intentio Ariſtotelis hic, qui ſolum colligere vult agendum eſſe de internis principijs conſtituentibus naturalia corpora; quam concluſionem determinatam ad principia ſola interna Ariſtoteles non poteſt colligere ex illa maiore indeterminata, in qua ſumuntur cum diſiunctione omnes quatuor cau-

ſæ, idem

ſe, idem ſequetur, ſi in minore accipiantur illa tria vocabula cum coniunctione; ſi enim ſit minor, quòd ſcientia naturalis habet, & principia, & cauſas, & elementa adhuc concluſio erit, quod de his omnibus eſt agendum, quod tamen non vult Ariſtoteles, ſed de internis tantùm, & hæc debuit in concluſione vocare elementa, ſicuti prius, non autem principia. Sunt etiam, qui ita argumentantur, ſi admitteretur illa expoſitio, quòd Ariſtoteles ſignificaret diuerſa cauſarum genera, oporteret quod libet membrum illius diſiunctiuè verificari, & dari vnam aliquam ſcientiam, quæ tantum conſideret cauſam efficientem: aliam, quæ tantum cauſam finalem, & ſic conſequenter; non tamen dantur eiuſmodi ſcientiæ. Ego autem puto hoc argumentum nullius roboris eſſe, illi enim reſponderent non eſſe mentem Ariſtotelis, quòd ſingulum membrum exquiſitè verificetur, ſed id ſolum velle ſignificare, quòd non omnis ſcientia conſiderat omnes quatuor cauſas, qui vniuerſalis ſenſus ſatis eſt ad verificandum maiorem Ariſtotelis. Alpharabius referente Aegidio intelligebat hæc verba de principijs cognitionis, quæ ſunt principia complexa, non de principijs rei; dicebat enim Ariſtotelem per [principia] hic ſignificare principia communia, ideſt dignitates, quæ actu demonſtrationem non ingrediuntur; per [cauſas] principia proxima, & præmiſſas, quæ actu in demonſtratione ſumuntur; per [elementa] terminos: à qua expoſitione non videtur recedere Aegidius. Zimara quoque dixit, Ariſtotelem hic non loqui de cauſis, ac principijs incomplexis, ſed de principijs complexis, quæ ſunt principia cognitionis. Quę expoſitio admitti non debet, quia ex tali maiore non poſſet Ariſtoteles aliud colligere, quam de principijs complexis agendum eſſe, hoc tamen eſt falſum, quia Ariſtoteles de ijs agendum proponit, de quibus in textu ſexto agere incipit, & de quibus in toto hoc primo libro tractabit, ſed tractabit de principijs incomplexis rerum naturalium; ergo hic de iiſdem proponit. Præterea Ariſtoteles in ſecundo, ac tertio textu dicit hæc principia eſſe nobis ignota, & ad eorum cognitionem eſſe procedendum à notioribus nobis; ergo non poſſunt eſſe principia cognitionis, hæc enim occulta eſſe non poſſunt, cùm ſint principia cognitionis; propterea nunquam aliquis artifex de his agendum proponit, agit enim de occultis, & ea inueſtigat, quæ verò ſunt per ſe nota, ea ſupponit, ſicuti Ariſtoteles hic ſupponit entia naturalia eſſe multa, res naturales aut omnes, aut quaſdam moueri, ex nihilo nihil fieri, neque hæc dicimus tractare. Eſſet etiam nugatio in ea maiore, ſi de principijs cognitionis intelligeretur, ſenſus enim eſſet; in omni ſcientia, habente principia cognitionis, cognitio fit, & ſcientia ex cognitione principiorum cognitionis; at quis hoc ignorat? perinde eſt ac ſi dicamus omnis homo eſt homo; ſed ſententia Ariſtotelis eſt, quòd vbi ſunt aliqua prima principia rerum, quæ conſiderantur, cognitio perfecta fit ex eorum principiorum cognitione, omnia enim principia rei ſunt etiam principia cognitionis, ſed non è conuerſo; ideo Ariſtoteles medium terminum ſumens (ipſa principia rei) vult concludere, quòd eadem debent etiã eſſe principia cognitionis rerum naturaliũ. Quidã recentiores philoſophi nouam inuenerunt harum vocum ſignificationem hoc in loco; dixerunt enim Ariſtotelẽ per hæc tria vocabula non intelligere diuerſa principiorũ genera, ſed eadẽ principia rerum naturaliũ mox ab Ariſtotele conſideranda, quæ quidem tribus diuerſis reſpectibus vocantur & principia, & cauſę, & elementa; vocantur enim principia, quatenus res ab ijs pendent in fieri; vocantur elementa, prout ex eis res componuntur in facto eſſe; vocantur cauſæ, quatenus ſunt cauſæ paſſionum in eo compoſito. Vult igitur ſignificare Ariſtoteles opus eſſe, vt cognoſcamus hæc principia, tamen vt principia ſunt, quod ipſe præſtabit in primo libro phyſicorum, tamen vt ſunt elementa componentia corpus naturale iam factum, quod præſtabit in principio ſecundi libri tractans de eiſdem principijs, quatenus appellantur nomine naturæ; tamen etiam vt ſunt cauſæ, quod præſtabit in ſermone de cauſis in ſecundo libro, &

B ſic

ſic ſignificat ſufficientem tractationem de his principijs. Hæc expoſitio eſt quidem
ingenioſa, ſed multas inſtãtias patitur; quia ſi vera eſſet Ariſtoteles debuiſſet hìc prius
dicere elementa, quam cauſas, quod tamen non facit. Nã prior eſt conſideratio prin-
cipiorum, quatenus compoſitum conſtat ex eis, quàm prout ſunt cauſæ paſſionũ. Præ
terea manifeſtum eſt Ariſtotelem nõ diſtinguere tractationem horum principiorum,
prout ex eis res fiunt, a tractatione eorundem, prout ex eis res conſtant; in hoc enim
primo phyſicorum inueſtigat principia, ex quibus res fiunt, & conſtant, vt ipſemet te-
ſtatur in textu 65. huius primi libri; quòd etiam tractatio de natura in ſecundo libro
ſit de his principijs, quatenus ſunt elementa, ex quibus res conſtant, falſiſſime dicitur,
dicuntur enim natura, quatenus ad paſſiones referuntur potius, quàm vt ad ipſum cõ
poſitum, natura enim eſt cauſa motus; quare vt ſunt natura, conuenit eis potius no-
men cauſæ, quàm nomen elementi. Non recte etiam dicitur, quòd tractatio de
cauſis in ſecundo libro ſit de his, vt ſunt cauſæ paſſionum, tractat enim ibi Ariſtote-
les non ſolùm de eiſdem internis principijs, de quibus in primo libro egerat, ſed etiã
de cauſis externis, neque nominat cauſas magis vt cauſas paſſionum, quàm ipſius cõ-
poſiti, imo cauſa materialis, & cauſa formalis, dicuntur materia, & forma reſpectu
compoſiti, non reſpectu accidentium: præterea oſtendemus nos cùm ad eum locum
peruenerimus, quòd tractatio de cauſis, quæ in ſecundo libro habetur, eſt tractatio
logica, ex qua nullam adhùc cognoſcimus cauſam rerum naturalium, quæ huic pri-
mo textu reſpondeat; ibi enim Ariſtoteles docet, quòd in hac ſcientia ſunt quæren
de omnes quatuor cauſæ, ſed nondum aliquam cauſam inquirit. Sed ad id refellen-
dum, quòd Ariſtoteles de his principijs agat in primo libro, vt principia ſunt, in ſecun-
do vero libro, prout ſunt cauſæ, & elementa, ſatis eſt coſiderare Ariſtotelis locutio-
nem, qui in primo libro de ijs tractans vocat ea indiſtinctè & principia, & cauſas, &
elementa, vt patet in textu 7. 48. 56. 57. 65. huius primi libri; quare in hoc prin:o
libro tractantur vt principia, & vt cauſæ, & vt elementa. Franciſcus Vicomercatus
mihi videtur hunc locum optime declaraſſe, exponam igitur eius opinionem, quam
magna ex parte ſequor: ipſe duas affert huius loci interpretationes, Primo eſt quòd
ſingulum horum trium vocabulorum ſignificet illa omnia, quæ ſignificare poteſt,
quid autem ſignificare poſſint hæ tres voces legere poſſumus apud Ariſtotelem quin
to metaphyſices capite primo, ſecundo, ac tertio, in primo enim capite enumerat
omnes ſignificationes huius vocis principium; in ſecundo enumerat omnes ſignifi-
cationes huius vocis cauſa; in tertio demum omnes huius vocis elementum acceptio-
nes exponit: ibi docet quòd principium eſt communius cauſa, & cauſa eſt commu-
nior elemento, elementum enim non ſignificat niſi duas internas cauſas materiam,
& formam, cauſa tam internas quàm externas; principium vero non modò om-
nes quatuor cauſas ſignificat, ſed alia quoque multa, quæ non ſunt cauſæ. Dicimus
enim principium viæ, principium lineæ, quæ tamen non ſunt cauſæ, punctum
enim non eſt cauſa lineæ: dignitates ſunt principia cognitionis, at non ſunt cau-
ſæ rei, quare omne elementum eſt cauſa, & principium, non è conuerſo, & omni
cauſa eſt principium, non è conuerſo, poſſumus itaque primo hæc tria vocabula ita
intelligere, vt ſingulum eorum in tota ſua amplitudine maneat, & verborum ſen-
ſus eſt, in omni ſcientia habente vel quoduis principij genus, vel tale ſolùm prin-
cipium, quod ſit cauſa; vel tale, quod ſit elementum; quam expoſitionem viden-
tur alij quidam recentiores philoſophi viri eruditi ſequi. Eam tamen ego ſatis pro-
bare non poſſum, quia ſi ea ſit Ariſtotelis ſententia, vt hæc tria vocabula acci-
piantur in ſenſu diſiuncto, hæc maior ita eſt ampla, vt Ariſtoteles non poſſit id,
quod vult ex ea colligere, cùm enim naturalis ſcientia habeat & elementa, &
cauſas alias, quæ elementa non ſunt, ac etiam principia, quæ non ſunt cauſæ,
hac ratione indifferenter colligetur de his omnibus eſſe agendum, cum tamen hæc

non ſit Ariſtotelis mens,qui de principijs tantùm internis agendum concludit: quæ etiam principia vocat, cùm ſecundum eam expoſitionem eſſent vocanda elementa, quare cum in concluſione principium non ſumatur in ſua tota amplitudine, ſimiliter neque in maiore propoſitione ita poteſt eſſe acceptum. Præterea ſecundum hanc expoſitionem comprehenduntur in ea maiore omnes pœnitus ſcientiæ, & artes, & quæ principia tantùm cognitionis habent, quod tamen confutauimus; imò hi quoque, qui ita interpretantur, confutauerunt eorum ſententiam, qui dicebant hæc verba intelligi de ſolis principijs cognitionis tamen ſecundum eam expoſitionē comprehendunt etiam illas diſciplinas, quę ſola habent principia cognitionis. Præterea ſi eſſet vera hæc expoſitio, Ariſtoteles debuiſſet prius dicere elementa, quàm cauſas, & prius cauſas, quàm principia, quia nomine principij reliqua omnia continentur. Alteram igitur Vicomercati expoſitionem ego toto animo amplectendam puto, quod hæc tria vocabula idem penitus ſignificent, quod elementum, accipiuntur enim in ſenſu coniuncto, & dictio poſtrema[elementa]alias duas contrahat, vt nihil aliud ſignificēt quàm internas cauſas, quæ propriè elemenra dicuntur; nec difficultatem facere debet particula diſiunctiua[aut]quoniam hoc in loco non res diſiungit, ſed locutionem tātummodo, vt ſenſus ſit in omni methodo habente aliqua prima, ac ſimpliciſſima, ex quibus alia cōſtent, ſiue ea nominentur principia, ſiue cauſæ, ſiue elemēta, tota cognitio fit ex eorū primorum cognitione; neque ſine ratione vſus Ariſtoteles hoc loquēdi modo, ne aliqua oriretur liſde horū primorū appellatione: hęc enim interna principia appellari ab antiquis ſolebāt nomine principij, ipſi autem Ariſtoteli maxime placuit nomen elemēti, vt patet in textu 48. huius primi libri, vbi dicit[elemēta, & ab eis vocara principia]Plato verò materiam, & formā cōcauſas appellabat; Ariſtoteles igitur, qui non vult hoc in loco de nominatione diſputare, dixit, aut principia appellantur, aut cauſę, aut elementa non vno nomine, quia ſatis eſt mihi, quòd ex eorum cognitione omnis aliorū cognitio pendet; quæ ſentētia maxime cōfirmatur ex lectione totius huius primi libri, in quo cùm Ariſtoteles exequatur eā tractationē de principijs, quam hìc propoſuerat, tamen nō alia principia tractat, quā ſola interna, & ea in toto primo libro vocat indiſtinctè & principia, & cauſas, & elementa; ergo eadē interna principia hìc tractāda proponit, & eadē intelligit per hæc tria vocabula, ſicuti in toto primo libro ijſdē tribus vocabulis vtens nō intellexit alia principia, quā interna; Nō poſſumus enim firmius argumentū habere de Ariſtotelis intētione in his verbis quàm ſumptum ab eius executione, certū enim eſt, id nūc proponi, quod poſtea Ariſtoteles exequetur; nec ſatis eſt, ſiquis dicat Ariſtotelem velle quidē cōcludere agēdū eſſe de internis principijs, tamen rationi conſonū eſſe, vt maiore vtatur vniuerſali, quę omnia principiorū genera cōplectatur, hoc enim dici nō poteſt, quia ex maiore indiſtinctè omnia principia ſumēte nō poteſt diſtincta cōcluſio colligi de internis tantum principijs, ſed indiſtincta colligetur de omnibus; oportet igitur maiorem de internis tantùm principijs intelligi ſi de his tātùm eſſe agendū vult Ariſtoteles demonſtrare: patet etiam in concluſione Ariſtotelem principia appellare ea, quæ proprie elementa erant appellanda, nimirum principia interna; quare manifeſtum eſt quòd in hoc primo tex. ſumit nomen principij, prout eſt idē, quod cauſa, & vtrūque, prout eſt idem, quod elementū. Verùm huic expoſitioni aliqui bifariā objiciūt, primò ſumūt argumētū ex confirmatione maioris ſequente, vbi Ariſtoteles his eiſdē vocabulis vtitur cum coniunctione tamen, ſi igitur ibi idem ſignificat ſequitur, quòd illa coniunctio non coniungit niſi vocabula, quod videtur abſurdum; ſecundò quia hæc maior debet eſſe cōmunis ſaltem omnibus ſcientijs contemplatiuis, quod tamen non erit ſecundū noſtrā expoſitionē, quia ſcientię mathematicæ verſantur in rebus ſimplicibus, quę nullā habent cōpoſitionē, ſunt enim ſimplices formę ſine materia, in eis ergo falsū erit, quòd habeant aliqua prima principia ſimplicia, ex quibus alia cōponantur; quaræ vt maior

etiam mathematicas contineat extendenda eſt ad aliud quoque principij genus, præter cauſas internas, componentes. Ad primum argumentum reſpondeo quod mihi maiorem difficultatem fecit diſiunctio quæ eſt in maiore quàm coniunctio, quę eſt in probatione maioris, ideo miror, quòd ex ea potius coniunctione, quam ex diſiunctione argumentari voluerint; neutra tamē nobis officit, nam diſiunctio illa in maiore ponitur propter diuerſas horum principiorum nominationes, de quibus nō vult Ariſtoteles diſputare: cōiunctio vero in probatione maioris nō ſumitur vt cōiunctio, ſed vt declaratiua dictio, vt mox oſtendemus. Ad ſecundū poſſumus dicere quòd ſi in mathematicis nō ſunt illa vera elementa quæ ſunt in naturalibus, ſunt tamen proportione quadā; ſi enim non eſt ibi materia ſenſibilis, eſt tamen intelligibilis, partes enim sūt materia totius, & ex lineis modo quodam dicimus angulos, ac figuras cōſtitui, & omnium figurarum materia eſt ipſa ſuperficies, cui adiecta forma, quę illius figuræ definitione exprimitur, fit compoſitum quoddam ex materia, & forma ſine vlla materia ſenſibili; imo ſi etiā demus, quòd Mathematicus conſiderat ſolā cauſam formalē, adhùc illa forma poteſt vocari elementum, quia eſt eſſentia ipſa interna rerū mathematicarū, propterea Ariſtoteles in principio ſexti metaphyſicorū dixit, in mathematicis eſſe principia, cauſas, & elementa, quibus verbis nō potuit diuerſas cauaſ ſignificare, ſed eandem videlicet ſolā earum rerū eſſentiam a materia ſenſibili abſtractam, & definitione ſignificatam; hæc enim & principium, & cauſa, & elementū dicitur totius mathematicæ ſciētię dico præterea ad argumētum, quòd nō tenemur defendere maiorē hanc omnibus ſciētijs contemplatiuis communem eſſe, quamuis in ſolis contemplatiuis vera ſit, non enim dicit Ariſtoteles omnes ſcientias habere prima aliqua principia componētia, quæ elementa dicuntur, ſed ſolùm dicit cōfuſè, quòd in omni ſcientia, quæ huiuſmodi principia habent, cognitio aliorum pēdet ex principiorū cognitione, an verò omnes ſcientiæ hæc habeant, Ariſtoteles nō dicit hìc, neque eſt a nobis cōſiderādum. Notandum eſt etiam quòd cum in aliqua ſcientia poſſint cōſiderari varij principiorum gradus, alia enim prima, & remota ſunt, alia propinqua, vel etiam proxima, maior hæc Ariſtotelis nō poteſt intelligi niſi de primis, ac remotiſſimis ſciētiæ principijs, quod duplici argumento oſtēditur, Primò, quia propoſitum Ariſtotelis eſt cōcludere agēdum de primis principijs, de alijs non loquitur hìc; ergo non debuit aſſumere maiorem hanc niſi de primis. Pręterea principia nō prima nō poſſunt dici totius ſciētiæ principia, ſed alicuius partis tātùm, vt in rebus naturalibus anima eſt principiū ſolùm animalium, nō omnium rerum naturalium, Ariſtoteles autē hìc loquitur de principijs totius ſcientiæ; quare non poteſt alia quam prima intelligere, cùm pręſertim nō debeant vocari elementa, niſi prima principia, vt mox in probatione maioris oſtēdemus; ſunt igitur hęc verba intelligēda de primis rātū principijs neque ijs omnibus, ſed internis ſolùm, nō enim de omnibus principijs, a quibus res pendent, hìc loquitur Ariſtoteles, ſed de internis, & primis ſolùm, quæ quidem optimè, & valde propriè nomine elementi ſignificantur. Conſiderādus manet ille loquendi modus, quando Ariſtoteles ait [quarū ſunt principia, aut cauſæ, aut elemēta.] quæ verba vel ſunt adiecta ab Ariſtotele vt limitantia, & contrahentia illam dictionem [methodos] vel vt quædam proprietas inſequens omnes methodos. Simplicius hūc ſecundum ſenſum accipit, & dixit Ariſtotelem per [methodos] ſignificaſſe ſcientias tātùm contēplatiuas, idque ait etiam ab Alexandro dictum eſſe, poſtea Ariſtotelem adiecíſſe illa verba [quarum ſunt principia, &c.] vt proprietatem conuertibilem cum ſcientijs contemplatiuis, vt ſenſus ſit, in omnibus ſcientijs, quarum quidem omnium proprium eſt, vt habeant principia, cauſas, aut elementa. Ego verò id puto à Simplicio rectè dictum eſſe, quòd Ariſtoteles loquatur ſolùm de contemplatiuis, ſed quod alia verba addantur vt quædam proprietas conuertibilis cum ipſis contemplatius ſcientijs, hoc mihi non probatur, cùm enim hìc ſimus in ipſo initio naturalis philoſophiæ, ideo & hanc ſciētiam, &

alias

alias contemplatiuas, earumque naturas hactenus ignoremus, non eſt opportunus lo cus, in quo Ariſtoteles ita aſſeueranter hanc ſententiam proferat, quòd omnes ſcientiæ contemplatiuæ habeant principia, aut cauſas, aut elementa: ideo dato, quòd ea ſit omnium contemplatiuarum proprietas, non eſt credendum, quòd Ariſtoteles id hoc in loco ſignificare voluerit. Melius eſt igitur, vt cum alijs dicamus, hæc verba vt limitantia ab Ariſtotele poni, licet quomodo limitantia ſint, adhùc clarum non ſit, nàm Ioãnes Grammaticus dicit hæc verba apponi ab Ariſtotele ad excludẽdam Dialecticam, quæ per omnia vagatur, & per omnes ſciẽtias de omnibus diſputat, nec habet vlla propria principia. Carpitur Ioãnes Grammaticus à quibuſdam recẽtioribus, qui dicũt falſum eſſe Ioannis dictum de Dialectica, quia Ariſtoteles eã docet, ac tradit in libris Topicorum per propria eius facultatis principia; quare ars illa nõ omnino proprijs principijs caret. Sed meo iudicio ambo errant, poſteriores quidem, quia Ioannes non loquitur de Dialectica docente, quæ octo libris Topicorum continetur, ſed de ea, quæ in vſu eſt poſita, de qua eſt verum Ioannis dictum, quòd nulla habet propria principia. Ioannes autem & ipſe errat, quia non debuit particulariter contrahere verba Ariſtotelis ad ſolius Dialecticæ excluſionem, cùm Ariſtoteles ſignificare velit, potius excluſionem vniuerſalem methodorum, quæ non habeant principia, cauſas, vel elementa, quæcumque, & quorumcunque illæ ſint. Ego enim mox oſtendam, quòd hęc verba contrahunt, & limitant maiorem Ariſtotelis ad ſolas contemplatiuas, & excludit actiuas, & factiuas omnes. Auerroes etiam ipſe intelligit verba illa vt cõtractiua illius dictionis [methodos] ſed contractionẽ talẽ eſſe dicit, vt partes quædam excludantur, qua ſcilicet Ariſtoteles excludat quaſdam partes ſcientiarum ſpeculatiuarum, [methodos] enim ipſe exponebat ſolas ſpeculatiuas, ſed quia in his eſt aliqua pars, quæ non habet aliqua principia, nempe illa pars, in qua prima principia tractantur, quorum alia principia non dãtur; ideo dicit ab Ariſtotele additum eſſe [quorum ſunt principia] ad excluſionem illius partis. Sed Auerroes quoque errauit, primò quia non eſt verum quòd illa dictio [methodos] ſolas amplectatur contemplatiuas, ipſa enim per ſe poteſt & actiuas, & factiuas ſignificare; omnes enim poſſunt dici methodi, quoniam methodo aliqua traduntur, ſed poſtea per hęc verba [quorum ſunt principia] contrahitur ad ſolas ſpeculatiuas, vt nunc oſtendã. deinde non opus erat excludere partialem aliquam tractationẽ, quia clarum erat Ariſtotelem loqui de ſola ſcientia totali, & eam methodum appellare; quare nihil addẽdum erat ad excluſionem alicuius partis, cum præſertim nemo ignoret primorũ principiorum non dari alia priora principia. Ego puto, quòd licet verba illa Ariſtotelis ſint limitantia, & excludentia aliquid, tum limitatio, & excluſio ſit accipienda modo quodam confuſo, & vniuerſali ſine aliqua alicuius methodi expreſſione, quæ his verbis dicatur excluſa; quia an omnes methodi habeant principia, ac elementa, an aliquę non habeant, non eſt in præſentia curandum, quia Ariſtoteles hìc non vult id conſiderari, ſed dicit, quòd in omnibus, quæ habeãt principia, contingit ſcientia ex principiorum cognitione, an vero ſint omnes eiuſmodi, an non omnes, ipſe non conſiderat; quia ſatis habetur, quòd ſcientia naturalis ſit eiuſmodi, vt ipſe ſumit poſtea in propoſitione minore. Intelligantur ergo confuſè excludi omnes, quæ talia principia non habeant, nõ conſiderando an excludantur aliquæ, nec ne, & quęnam excludantur, hæc enim eſt Ariſtotelis mens in præſenti loco. Sed quamuis hęc ſit Ariſtotelis mens, nõ poſſum tamen me cõtinere, quin oſtendam hìc errorem Vicomercati, & aliorum multorum poſteriorum (eſt enim error fermè communis) qui hoc in loco Auerroem reprehẽdũt & cum eo Alexãdrum, ac Simplicium, quòd dixerint hãc maiorem Ariſtotelis nõ eſſe communem artibus factiuis, ſed ſolas amplecti contemplatiuas; Ego verò oſtendam Auerrois, ac Græcorum ſentẽtiam veram eſſe, quia quamuis dictione illa, methodi, omnes artes, & ſcientiæ cõtineantur; tamen ſequentia illa verba [quorum ſunt princi

pia]cōtrahunt methodos ad ſolas contemplatiuas,& omnes alias excludūt;ſuppono in primis fundamentum ex ore aduerſariorū;nam & Vicomercatus,& alij recentiores philoſophi vnanimes confutarunt opinionem Zimaræ, qui dicebat Ariſtotelem per principia, cauſas, & elementa non intelligere principia rei, ſed principia cognitionis tantùm; ipſi verò oſtenderunt Ariſtotelem intelligere principia & eſſendi, & cognoſcendi ſimul,quemadmodum etiam ego ſupra demonſtraui;oſtendi enim Ariſtotelem quodammodo argumētum facere à re ad cognitionem, & ſignificare,quòd vbi ſunt aliqua prima principia eſſendi omnia in aliqua ſcientia,eadem etiam debent eſſe principia cognoſcendi: hoc igitur nunc ex eorum omnium conſenſu ſuppono, quòd Ariſtoteles loquitur de principijs rei, & oſtendo, quòd qui hoc dicunt, contrahunt manifeſtè hanc maiorem ad ſolas ſcientias contemplatiuas; nam ſenſus huius maioris eſt hic; in omni ſcientia, in qua ſint aliqua prima principia, ac elementa, ex quibus reliqua componantur,cognitio fit ex illorum primorum cognitione;at ego dico hoc de artibus eſſe falſum, quia vt Ariſtoteles docet ſeptimo metaphyſicorum vigeſimo tertio,& ſeptimo Ethicorum octauo, omnes artes traduntur, & docentur ordine reſolutiuo, quod eſt à notione finis,quem ordinem Ariſtoteles ibi manifeſtiſſime declarat; ſumit enim artem ædificatoriam, & in ea conſiderat duos ordines contrarios, vnum reſolutiuum artis docentis, alterum compoſitiuum artis operantis, & efficientis; ars enim edificatoria docens incipit ab vltimo fine, ideſt à domo præcognita, quæ in illa arte eſt maximè omnium compoſita, ab hac tranſit ad inuentionem partium minus compoſitarum vt parietum, fundamentorum, pauimentorum, tegminis, ab his tranſit ad inuentionem partium ſimpliciorum, donec perueniatur ad ſimpliciſſimas, quæ ſunt lateres, lapides, cementa, ligna: hæc enim ſunt ſimpliciſſima elementa in ea arte,ex quibus alia omnia componuntur, & ſunt vltima in cognitione;ab his vltimò cognitis ſumit initium ars operans,& ordine cōpoſitiuo tranſit ad cōpoſitas,& terminatur in domo,quæ maximè omniū eſt cōpoſita;vnde notat ibi Ariſtoteles,quòd à primo ad vltimū domus domū facit,domus mentalis domū materialē:ergo falſum eſt in arte,quòd vbi ſunt aliqua ſimpliciſſima elementa,ex quibus alia componantur,ex horum cognitione alia cognoſcantur,imo cognitio horum elemētorum acquiritur vltima,& ex cognitione compoſitorum;nec poſſumus hìc reſpicere artem operantem,Ariſtoteles enim de hac non loquitur hìc, ſed de ſola cognitione,dicit enim,quòd in omni methodo, in qua ſint aliqua prima principia,& elementa,ex quibus alia conſtant;cognoſcere,& ſcire fit ex elementorū cognitione:quod quidem ego iam oſtendi in artibus falſum eſſe;quare ſenſus maioris erit hìc,in omni methodo,quæ pro fine habeat ſcire,& in qua ſint aliqua prima aliorum elementa,ſcire non fit,niſi ex illorum elementorum cognitione:nulla autem methodus haberet pro fine ſcire,niſi ſolæ ſcientiæ contemplatiuæ, quibus ſolis conuenit ordo compoſitiuus,quem hìc ſignificat Ariſtoteles, qui incipit à primis principijs,ac ſimpliciſſimis elementis,& ad res magis compoſitas tranſit.Nō poſſumus ergo hìc intelligere principia eſſendi, quin excludamus artes omnes.Notat etiam idem Vicomercatus,quòd Ariſtoteles in hac maiore comprehendit eas tantum facultates,quę à priori per cauſam demonſtrantur, & dicuntur propter quid,cùm dicat cognoſcere,ac ſcire fieri ex principiorū cognitione:hoc autē dicendo artes excludimus,in quibus nō habet locum vera demonſtratio propter quid,neque ſcire propter quid,vt Ariſtoteles docet in ſexto libro Ethicorum,& in primo poſteriorū vbi Ariſtoteles docet, quòd demonſtratio,ac ſcientia eſt, ſolùm rerum æternarum,neceſſariarum,ſed artes non verſantur in rebus æternis ſed contingentibus,quæ a nobis fieri,& non fieri poſſunt;ideo Ariſtoteles in ſexto Ethicorum diſtinguit habitū ſcientiæ ab habitu artis,& ab habitu prudentiæ.quare non debet ſub habitu ſcientiæ habitus artis includi.Illud verbū[contingit]hìc non ſignificat illud contingens,quod opponitur neceſſario,quia

falſum eſſet Ariſtotelis dictum, nimirum quòd ex cognitione principiorum ſit contingens ſcire, cùm potius ſit neceſſarium: ſed eſt modus quidam talis loquendi, vt nil aliud ſignificet verbum hoc, quàm fit, ſeu prouenit ſcire ex principiorum cognitione.

„ [Tunc enim arbitramur cognoſcere vnumquodque]. His verbis cõfirmat Ariſtoteles maiorem illam, vnde patet, quòd illa maior fuit definitio ipſius ſcire data ab Ariſtotele in primo poſteriorum, cum Ariſtoteles & hìc, & ibi eandẽ ſubiungat ipſius confirmationem ex communi hominum conſenſu, quę quidem eſt leuis confirmatio, & conueniens [vt ait Sueſſanus] rei per ſe notæ: quod enim ſcientia perfecta rei pendeat ex principiorum cognitione [inquit Ariſtoteles] id euidentiſſimum eſt ſignum, quòd nos omnes tunc aliquam rem cognoſcere arbitramur, quando eius principia cognouerimus. Hæc autem non eſt probatio rei vt ignotæ, ſed eſt potius declaratio ex communi hominum exiſtimatione, quòd res ſit per ſe nota, & in confuſo apud omnes. Sed in horum verborum declaratione eſt adhùc magna diſceptatio inter expoſitores; nam illi, qui in maiore putabant quatuor genera cauſarum ab Ariſtotele fuiſſe ſignificata tribus illis vocabulis [principia, cauſas, & elementa] nunc vidẽtes eadem tria repetita perturbantur, & dubitant, an in eodẽ ſenſu hìc ab Ariſtotele accipiantur, an in alio quàm in ipſa maiore fuerint accepta. Sanctus Thomas dicit hæc verba eundem ſenſum ſeruare, quem in maiore habuerunt. Simplicius quoque primò hanc ſententiam ſequitur, quòd hæc vocabula eundem ſenſum retineant, ſed poſtea rei difficultate coactus dicit, poſſe etiam in alium ſenſum hæc verba trahi, & diuerſum ab eo, quem in maiore habuerunt, & incidit in ſententiam, quæ etiam Auerrois fuit, quam mox conſiderabo. Prius enim ne confuſionem faciam, confutandam eſſe puto eam ſententiam, quòd eodem modo hæc verba hìc ſumãtur, quo prius, & ſignificent omnia quatuor genera cauſarum; certum eſt enim, quòd modus loquendi Ariſtotelis non patitur hanc expoſitionem, quia Ariſtoteles dicit [cauſas primas & principia prima, & vſque ad elementa] quare ſignificat ordinem in cauſis, vt à cauſis, & principijs ad elementa progrediamur. Si igitur principium ſignificabat cauſam agentem; cauſa vero finalem, & formalem; elementum autem materialem, vel etiam formalem ſimul cum materiali, debent hi omnes rationem aliquam adducere huius ordinis, & cur ab externis cauſis ordiendum ſit, & terminandum in cauſis internis. nemo tamen vllam attulit rationem niſi ſolus Sanctus Thomas, qui ſequens in his vocabulis expoſitionem Alexandri, & per [elementa] intelligens cauſam materialem: dicit, quod materia inter cauſas eſt vltima in cognitione, idque hìc conatur oſtendere, vt recte ab Ariſtotele dictum ſit, quòd tunc putamus cognoſcere aliquam rem, quando cognoſcimus omnia quatuor genera cauſarum incipiendo ab alijs, & terminando ad elementa, id eſt ad materiam: Quæ S. Thomæ ſententia & circa eam ab ipſo hìc conſiderata ad propoſitum non pertinent, & facit in Ariſtotele manifeſtam eſſe contradictionem. Ad propoſitum non facit, quia in maiore non eſt facta vlla mentio de ordine inter cauſas, quare extra rem erit, ſi ſumatur in declaratione maioris, ſic enim probatio non pertinebit ad id cuius eſt probatio, imo neque omnino ad præſentem locum poteſt pertinere hæc conſideratio ordinis, qui ſit inter diuerſa genera cauſarum. Erit etiam in Ariſtotele contradictio, ſi Ariſtoteles hìc dicat cauſam materialem, vel materialem, & formalem ſimul ſumptas vltimas eſſe in cognitione, cum poſtea ipſe incipiens tractationem de principijs rerum naturalium incipiat à materia, & forma; ergo ſignificabit materiam eſſe cognitione prima non vltima. Quicquid igitur ſit de ordine cauſarum inter ſe, quem nolo hìc conſiderare, quia ad rem non pertinet, certum eſt hanc expoſitionem admitti non poſſe, qua dicitur ſignificari hìc quatuor genera cauſarum per hæc tria vocabula. Auerroes putauit hæc tria vocabula hìc alium ſenſum habere, non eum; quem in maiore habuerunt; cognouit enim, quòd exponendo in maiore quatuor genera cau-

ſarum

ſarum non poſſumus poſtea in probatione maioris perſiſtere in eadem expoſitione propter proceſſum, quem innuit Ariſtoteles ab vna cauſa ad aliam, dum dicit [vſque ad elementa.] ideò dixit, quòd Ariſtoteles per [cauſas primas] intellexit materiam, & formam primas, & remotiſſimas: per [principia prima] finalem, & efficientem, primas, ac remotiſſimas; deinde per [elementa] omnes quatuor cauſas, ſed proximas, & proprias cuique rei, vt ſenſus ſit; tunc arbitramur cognoſcere vnumquodque, quando cognoſcimus omnes cauſas rei tam internas, quam externas incipiendo à primis, & remotiſſimis, & deſcendendo per medias, donec perueniamus ad proximas, & vltimas, quæ dicuntur elementa; vt ab efficiente primo, vſque ad efficiens proximum, à materia prima vſque ad materiam proximam, & ſic de alijs. Vnde Auerroes hoc documentum colligit, quòd ad habendam perfectam cuiuſque rei cognitionem oportet cognoſcere omnes eius cauſas, & propinquas, & remotas. Etiam excellentiſſimus Ianua hanc Auerrois expoſitionem ſequens colligebat hinc, quòd ſubiectum totius philoſophiæ naturalis eſt corpus mixtum ex elementis, tale enim ſubiectum ſtatui debet, quod habeat principia remota, & media, & proxima, vt his verbis ſignificat Ariſtoteles: at ſi ſumamus corpus naturale in communi, nulla erunt principia in hac ſcientia, quæ ſint ei remota: quòd ſi ſumamus corpus mixtum habet hæc omnia genera principiorum, quemadmodum aliàs declarauimus, dum loqueremur de ſubiecto totius naturalis philoſophiæ: hoc enim Ianuæ argumentum expoſuimus, & ad hunc locum ſolutionem eius remiſimus. Dico igitur argumentum inualidum eſſe, quia innititur falſo fundamento, quòd hæc ſit vera expoſitio horum verborum, imò nulla ratione hæc expoſitio admitti debet, quamuis data etiam expoſitione Auerrois adhùc nihil valeat argumentum Ianuæ, ſed hoc poſtea oſtendam, dùm expendam documentum dictum Auerrois poſt totius primi contextus declarationem. quòd autem ea expoſitio Auerrois non recta ſit, patet primò ex conſideratione illius vocis [Elementum]. Ariſtoteles enim quinto Metaphyſicorum capite tertio declarat omnes huius vocis ſignificationes, quibus omnibus dicit hanc eſſe veram conditionem, quòd elementum ſit primum, & ſimplex, & irreſolubile in alia, & quòd in ipſa re inſit: quare de ratione elementi eſt, quòd ſit internum, & quòd ſit primum; ergo errat Auerroes in duobus, Primò dum vult, quòd nomine elementi hìc ſignificentur etiam cauſæ externæ, quod repugnat Ariſtoteli, & propriæ huius vocis ſignificationi; Secundò dùm vult cauſas proximas hìc nomine elementi ſignificari, quod ſimiliter & Ariſtoteli aduerſatur, & ipſius vocis ſignificationi; quia nihil poteſt vocari elementum, niſi quod in eo genere ſit primum: Grammaticus non vocat dictiones elementa orationis, neque ſyllabas elementa dictionum, ſed ſolas litteras, quæ in nihil aliud reſolui poſſunt, & ſunt abſolutè primæ, has namque elementa vocat orationis, quare ſimiliter in ſcientia naturali non poſſunt vocari elementa, niſi prima materia, & forma, quæ in hoc primo phyſicorum conſiderantur, quę ex nullis alijs prioribus, aut ſimplicioribus conſtant, ſed ſunt ſimpliciſſimæ: at materia proxima, cum ſit ex alia materia, & alijs elementis compoſita, non poteſt vocari elementum. Confirmatur etiam ipſiuſmet Auerrois teſtimonio in alijs locis, ſcilicet in tertio libro de cœlo commento trigeſimo primo, & quarto de cœlo commento trigeſimo ſeptimo, & ſecundo de generatione commento ſexto vbi, Auerroes teſtatur, quòd quatuor corpora ſimplicia, quæ ſolent ab omnibus vocari elementa, vocantur impropriè elementa, quia ex alijs prioribus componuntur, videlicet materia prima, & forma: ideò materia prima, & forma ſunt digniores nomine elementi, quoniam in nulla alia priora reſolui poſſunt, & ſunt abſolutè elementa: at ſimplicia corpora non ſunt abſolutè elementa, ſed ſolùm inter corpora; ideò rectius vocantur elementa ſecundùm quid, elementa, cum ea dictione, corporea: ſunt enim elementa, quia in nulla alia corpora ſimpliciora reſolui poſ-

ſunt,

ſunt, ideò ſimpliciſſima non abſolutè, ſed inter corpora ſolùm. Hæc cùm dictis in locis ſententia Auerrois fuerit, miror quomodo ſuimet oblitus hic dicat elementa ſignificare cauſas vltimas, & proximas; ſic enim oporteret non ſolùm quatuor ſimplicia corpora vocare elementa, ſed etiam partes animalium organicas, quæ ſunt materia proxima animalium, quo nihil abſurdius eſt in Ariſtotelis doctrina. Præterea hæc expoſitio Auerrois, etiam ſi admitteretur, tamen ad propoſitum non pertineret, quia neque præcedentibus, neque ſubſequentibus verbis cohæret; non præcedentibus, quia hæc eſt probatio maioris iam declaratæ, cuius maioris ſenſus fuit, hic: in omni ſcientia habente principia omnis cognitio prouenit ex cognitione principiorum: ſed ad huius probationem, quid nam pertinet, quod dicamus ſcientiam perfectam tunc haberi, quando cognouerimus omnes cauſas rei, & remotas, & proximas? certe nihil; quia maior fuit intelligenda de ſolis primis principijs; hæc enim totius ſcientiæ principia dicuntur, ſicuti ibi oſtenſum eſt; quare ad eius probationem non pertinet conſiderare ſeriem cauſarum a remotis vſque ad proximas, ſed ſatis eſt probare de primis, & remotis cauſis. Ratione etiam ſequentium verborum hæc expoſitio non eſt conueniens; quia Ariſtoteles id tantum concludere vult, eſſe agendum de primis principijs, ergo nihil oportuit dici de proximis, quorum conſideratio ad hunc librum non pertinet: Præterea, ſi hic Ariſtoteles per [cauſas primas] intelligit primas internas, materiam, & formam, de quibus re vera loqui vult in hoc libro, & per [principia prima] primas cauſas externas, ergo debuit poſtea concludere agendum de cauſis, tamen concludit de principijs agendum, quod quidem ſignificaret agendum de externis cauſis, quæ non eſt intentio Ariſtotelis. Præterea ſi Ariſtoteles hic diſtingueret principia, & cauſas ab elementis, vt remotas à proximis: ergo cùm de primis, ac de remotis tantùm agere velit in hoc libro, non debuit vnquam in ea tractatione vti nomine elementi, ſed ſemper loqui de principijs, & cauſis, quæ non videntur elementa; tamen paſſim in hoc primo libro loquens de primis principijs ea vocat elementa, vt patet in textu tertio, & in ſeptimo, & in multis alijs, quos ſupra commemorauimus, in quibus ſumens nomen elemẽti pro primis ea confundit cum principijs. Patet igitur Auerrois expoſitionem defendi non poſſe, quæ etiam aliquo modo Simplicij, & Ioannis Grammatici fuit; quia & ipſi in hanc quoque ſententiam venerunt, quòd Ariſtoteles hic intelligat proceſſum à cauſis primis, & remotis quas indiſtinctè primas cauſas, & prima principia appellet, ad proximas, quas vocet elementa, ducti modo loquendi ipſius Ariſtotelis, qui hoc ſignificare videbatur. Verùm Ioannes Grammaticus, poſtquam eam interpretationem attulerat, videns reuera eam dictionem [elementum] non poſſe ſignificare cauſas proximas, alteram excogitauit expoſitionem, quæ etiam Vicomercato placuit, alteri illi pœnitus contrariam, videlicet vt per [principia prima] & [cauſas primas] intelligamus proximas cauſas, per [elementa] verò remotas, & primas, quæ reuera eſt propria ſignificatio eius vocis, elementum; cauſa enim prima duobus modis intelligi poteſt, vel prima comparatione ſecundarum, & ſic ſignificat cauſam remotam, quomodo hic non ſumitur cauſa prima; vel prima comparatione effectus, & ſic ſignificat cauſam proximam effectui, & immediatam ad differentiam remotarum; quomodo ſumitur ab Ariſtotele paſſim in primo poſteriorum; cum enim dicit in textu nono, decimo, tertio decimo, demonſtrationem conſtare ex principijs primis, intelligit proximis, ſeipſum enim declarat, quòd prima principia intelligit propria, immediata, & indemonſtrabilia, & in textu nonageſimoquinto dicit demonſtrationem propter quid fieri per primam cauſam intelligens proximam, ad differentiam remotæ, quæ non eſt prima: ſimiliter hoc in loco principia prima, & cauſas primas intelligit proximas, elementa verò remotas cauſas, ſecundum quam interpretationem verba non habent ſenſum valde diuerſum ab expoſitione Auerrois, imo eundem,

dem,

Digitized by Google

dem, ordine tamen conuerſo; vtraque enim expoſitio ſignificat, quòd perfecta cognitio tunc habetur, quando omnes cauſas cognoſcimus tam propinquas, quàm remotas; ſed Auerroes dicit has omnes cauſas ordine compoſitiuo; incipit enim à primis, & ad proximas terminat; hæc vero altera expoſitio dicit eaſdem omnes ordine reſolutiuo; ſenſus enim eſt, quòd tunc perfectè rem cognoſcimus, quando non ſolùm proximas, & immediatas cauſas cognoſcimus, ſed peruenimus etiam ad cognitionem remotiſſimarum, quæ dicuntur elementa. Quam expoſitionem ego ſimiliter puto non eſſe accipiendam, tum quia ad propoſitum huius loci non pertinet conſideratio cauſarum proximarum, ſed ſolùm remotiſſimarum, & credendum omnino eſt, hæc tria vocabula idem ſignificare in probatione maioris, quod in maiore ſignificarunt; non enim rationem Auerrois admitto, qui dicit Ariſtotelem modicam curam habuiſſe de nominibus, cùm potius diligentiſſimus vbique fuerit in obſeruatione propriarum vocum, & nouas quandoque fingere maluerit, quàm improprijs vti; tùm etiam quia ſi per principia prima hìc proxima intelligeremus, ſequeretur quòd Ariſtoteles ſtatim de principijs agendum eſſe proponens ſignificaret agendum de proximis, quod tamen eſt manifeſtè falſum; vel ſi remota intelligit, incident in æquiuocationem, quem errorem non ſemel, ſed multoties iſti tribuunt Ariſtoteli in hoc primo textu, cùm alio modo dicant accipi nomen principij in maiore, alio in probatione maioris, alio denique in concluſione; dicit enim Vicomercatus in maiore Ariſtotelem per ea tria vocabula indifferenter ſignificaſſe omnes cauſas tam remotas, quam proximas; deinde in probatione maioris nomine principij cauſas tantum proximas ſignificaſſe, denique in conſequente ſignificaſſe nomine principij cauſas tantum primas, & remotas, de quibus agere vult, in hoc libro quæ inconſtantia & æquiuocatio non eſt Ariſtoteli aſcribenda. *His* omnibus expoſitionibus reiectis, ego puto accipiendam eſſe alteram, quam Vicomercatus affert expoſitionem, cui toto animo adhæreo quòd Ariſtoteles per hæc tria vocabula idem ſignificet, videlicet ſola prima & remotiſſima principia quæ & prima principia & primas cauſas & elementa appellet; & ideo particula [&] in his verbis repetita non ſit coniunctiua ſed declaratiua & pro ideſt vt ſenſus verborum ſit tunc enim putamus cognoſcere vnamquamque rem quando cognouerimus cauſas eius primas ideſt principia prima ideſt cum vſque ad elementa peruenerimus; propterea dictio illa [vſque] non notat ordinem a cauſis & principijs ad elementa, ſed potius a cauſis proximis quæ hic non nominantur quia ad propoſitum non faciunt ad ſupremas & remotas non quòd Ariſtoteles hunc ordinem ſeruandum eſſe dicat a cauſis proximis ad remotas, ſed ſolùm vt neceſſitatem cauſarum remotarum ſignificet & inſufficientiam propinquarum ſine remotis, quaſi dicat, tunc arbitramur nos cognoſcere aliquam rem quando non ſolùm proximas eius cauſas cognoſcimus ſed etiam peruenerimus ad primas cauſas & principia prima quæ elementa dicuntur ſine quorum cognitione non putamus nos aliquam rem cognoſcere etiam ſi alias proximas cauſas teneamus. Hæc expoſitio eſt & præcedentibus & ſequentibus verbis maximè accommodata & intentioni Ariſtotelis mirifice conſentanea; ſi enim ad præcedentia verba hæc verba referantur ſunt eius optima probatio & conuenientiſſima. Maior enim illa non poterat intelligi niſi de principijs primis, hæc enim ſola poſſunt appellari totius ſcientiæ principia. quòd igitur ex cognitione primorum principiorum habeatur cognitio aliorum omnium in eadem ſcientia conuenienter probat his verbis Ariſtoteles ex communi conſenſu quia omnes tunc putamus nos cognoſcere vnamquamque rem, quando non modò proximas cauſas, ſed etiam primas & remotas teneamus; credimus ergo omnes quòd ex primorum principiorum cognitione omnis aliorum cognitio pendeat; notandum autem eſt quòd licet hæc probatio ſit in communi conſenſu tamen ſapit vim inductionis, quia Ariſtoteles probat illam maiorem

quæ

quæ de tota aliqua ſcientia proferebatur per exiſtimationem omnium circa vnumquodque particulare quęſitum.dictio enim illa [vnumquodque] ſignificat ſingulam rem quæ nobis cognoſcenda proponatur, & probatio eſt huiuſmodi,dùm ſingulum particulare ſcibile conſideramus, eius cognitio haberi non poteſt, dùm ignorantur prima eius principia, quæ elementa dicuntur, & hoc omnes exiſtimamus, ergo tota ſcientiæ vniuerſæ cognitio pendet ex cognitione primorum principiorum,quæ aliorum elementa ſunt:& ſic ratio eſt a partibus ſcientiæ ad totam, quia nihil aliud eſt tota ipſa ſcientia quam aggregatum multorum particularium theorematum: ſi igitur cuiuſque horum cognitio ex primis principijs pendet,ſequitur quòd totius ſcientiæ cognitio ex primorum principiorum cognitione pendeat. Ex his ſoluere facillime poſſumus dubium quod occurrere poterat, ſi enim hæc tria vocabula omnia idem ſignificant, & in eodem penitus ſenſu accipiuntur in probatione maioris, & in maiore ipſa, vt omnis ratio iubere videtur,quare Ariſtoteles in probatione maioris addit illam dictionem prima dum dicit [cauſas primas & principia prima] at maiorem ſine ea dictione protulit Ariſtoteles? hoc enim fortaſſe videtur ſignificare quòd non in eadem acceptione hìc & ibi proferuntur. Dicimus autem huius rationem eſſe, quia in maiore Ariſtoteles comparabat ipſa principia cum vniuerſa methodo cum totali ſcientia,ideò ſuperuacaneum fuit principia appellare prima, imò nugatio fuiſſet, quia principia totius ſcientiæ non niſi prima eſſe poſſunt, nec dantur alia principia totius ſcientiæ, quæ prima non ſint; in probatione autem maioris cùm Ariſtoteles non totam ſcientiam collectim accipiat,ſed ad vnumquodque particulare ſcibile deſcendat coactus eſt exprimere prima principia & cauſas primas, quia vnumquodque ſcibile poteſt habere cauſas & proximas & remotas. Verùm Ariſtoteles, qui de proximis hìc non loquitur, ſed de primis & remotis, ideò adijcere debuit prima; ob eandem rationem non adiecit elementis dictionem prima, non enim dixit vſque ad prima elementa, ſed ad elementa ſimpliciter, quia Ariſtoteles accuratiſſime ſemper obſeruat vocum proprietatem, nihil vult improprium proferre, nihil nugatorium, ac ſuperfluum elementum non poteſt eſſe niſi primum vt declarauimus, & de ratione elementi eſt ſemper vt ſit primum, ideò nugatio fuiſſet ſi dixiſſet elementa prima: non ſic principium & cauſa, principia enim dantur prima & non prima, & ſic cauſæ dantur & remotæ & proximæ. Patet igitur quòd ſi hanc ſecundam propoſitionem cum prima conferamus,hęc eſt conueniens illius probatio & eodem modo ſumuntur hæ tres voces in maiore & probatione ipſius maioris, nec poſſunt in maiore ſignificaſſe alia principia quàm prima & interna, quæ dicuntur elementa, quoniam Ariſtoteles in probatione maioris id expreſſe dicit. Si etiam ad ſequentia verba hæc verba referamus optimè cohærent. nam ſequentibus verbis Ariſtoteles concludit eſſe agendum de primis principijs, ergo omnia prius dicta debent ad ſola prima principia interna pertinere. & propterea cùm Ariſtoteles oſtenderit neceſſariam eſſe primorum principiorum cognitionem ad aliorum omnium,imò ad totius ſcientiæ cognitionem, iure infert de his primis principijs eſſe primò agendum. Poſita & confirmata propoſitione maiore ſequebatur vt Ariſtoteles minorem ſubiungeret, quam tamen omiſit, & ſimul concluſionem, ſed de minore Græci dubitant, Simplicius, & Ioannes Grammaticus, cur omiſſa fuerit ab Ariſtotele. poſuit enim maiorem, quæ eſt axioma notiſſimum, & eam voluit confirmare, ergo magis debebat ponere minorem, quę magis dubia erat,& eam quoque confirmare. Tamen tantùm abeſt vt minorem probet vt eam etiam penitus omiſerit; dubium augent ipſi teſtimonio Theophraſti, qui in principio ſuæ naturalis philoſophiæ hunc ſyllogiſmum poſuit, & probauit minorem ſic, res naturales ſunt corpora, ergo compoſita, conſequentiam probabat, quia corpora omnia conſtant ex materia & forma, ſi igitur ex materia & forma conſtant; manifeſtum eſt quod habent principia. quam

Theo-

Theophraſti demonſtrationem poſſumus exquiſitionem legere apud Sim plicium, & Ioannem Grammaticum hoc in loco. Porphyrius verò dicebat hanc minorem dimitti ab Ariſtotele vt notam, vel ſaltem ſuppoſitam, quia a naturali philoſopho probari non poteſt quòd res naturales habeant principia, ſed ſolus diuinus philoſophus id facere poteſt. Simplicius autem proferens ſententiam ſuam dicit, quòd Ariſtoteles hanc minorem dimittit vt poſtea probandam in hoc primo libro phyſicorum, probabit enim corpora conſtare ex materia & forma. neque eſt inconueniens ait Simplicius quòd naturalis probet ſua principia, quia poteſt eorum exiſtentiam probare, ſed non eſſentiam, & quid ſint, id enim eſt munus diuini philoſophi; quam Simplicij ſententiam & Vicomercatus & alij multi recentiores ſequuntur. Sed pace horum dicam non eſt recta eorum ſententia, quia ſi concederetur Ariſtoteles committeret petitionem principij & circularem oſtenſionem hìc enim ſyllogiſmum facit, quo probat eſſe agendum de primis principijs, poſtea hoc argumento ductus aggreditur tractationem de ipſis principijs. in qua tractatione ſi probat minorem preſentis ſyllogiſmi, ergo hìc ſumitur minor ignota, ergo & concluſio quæ ex ea infertur eſt ignota, ergo non bene probatur eſſe agendum de principijs, & ſic nulla ratio adhùc cogit vt incipiat agere de principijs, niſi ſupponat eam minorem, quam poſtea demonſtrabit ſequens vim præſentis ſyllogiſmi; quare tractatio de principijs vim habet ex hoc ſyllogiſmo, quem Ariſtoteles hìc format, & hic ſyllogiſmus nullam habet vim niſi ab illa ſequente tractatione de principijs, ſed cauſa huius erroris fuit æquiuocatio, in quam omnes inciderunt. Nam aliud eſt res naturales habere aliqua principia, aliud eſt ea principia eſſe hæc potius quam illa; quòd enim res naturales haberent principia omnes antiqui naturales conceſſerunt vt notam, neque de hac altercabantur, ſed tota eorum diſceptatiò erat quęnam eſſent ea principia. Alij enim ponebant corpora indiuiſibilia omnium principia; Alij ſimiliaria infinita; Alij quatuor elementa; Alij aliqua ex eis; Alij medium aliquod inter elementa. Ariſtoteles autem probat nulla horum eſſe ſtatuenda prima rerum naturalium principia, ſed duo prima contraria, & primam materiam. Hoc probabit Ariſtoteles quod apud antiquos erat maxime dubium & controuerſum, non probat hanc propoſitionem res naturales habere principia. Hæc enim ab omnibus erat conceſſa naturalibus philoſophis. Ideò optima eſt Porphyrij ſententia quòd Ariſtoteles hanc maiorem vt notam ſumat, neque eam probare poſſit. probaret enim principium quoddam cognitionis, & complexum, quod ſupponendum erat a naturali philoſopho, quod ex ipſomet Ariſtotele colligimus, qui in textu octauo huius libri conſiderans ſententiam Parmenidis & Meliſſi, qui dicebant vnum tantum eſſe ens, inquit eam non poſſe confutari a philoſopho naturali, quia contra negantes principia non eſt in ſcientia diſputandum. Eſt autem principium huius ſcientiæ hoc quòd dentur aliqua principia, quod quidem illi negabant ponentes vnum ens, quia ſi vnum eſt ens, nullum datur principium, quoniam vox principium eſt relatiua ad principiatum, ergo ſi vnum ſit ens non eſt principium, ergo vult Ariſtoteles nos non diſputare contra negantes dari naturalium rerum principia, quia hoc debet eſſe principium poſitum in hac ſcientia. Similiter in principio ſexti textus dicet [neceſſe eſt autem aut vnum eſſe principium aut plura] ſupponit enim aliqua eſſe principia. Nititur & querit an plura ſint, an vnum. Propterea neque Theophraſtus reprehenſione vacat, qui hìc tentauit eam minorem demonſtrare, nam ſi eius probationem expendamus, videbimus eam eſſe inefficacem, probat enim quòd res naturales conſtent ex materia & forma ex eo quòd ſunt corpora, quæ tamen conſequentia eſt prorſus inualida, quia ex vi huius medij termini non poteſt inferri, ergo eſt compoſitum, cùm detur corpus ſimplex & non conſtans ex materia & forma, vt cœlum; imo ſtando in his corporibus inferioribus antiqui philoſophi negaſſent corpora omnia ex materia & forma conſtare,

quia ſecundum Empedoclem elementa erant ſimplicia non conſtantia ex alijs principijs; non poſſumus igitur probare hic corpora conſtare ex materia & forma, quia Ariſtoteles ipſe in hoc libro per mediam tranſmutationem id longo ſermone probabit, ſine quo medio nihil aliud habemus quo probemus corpora ex materia & forma conſtare; tentauit igitur Theophraſtus demonſtrare propoſitionem per ſe notam ex alia ignota, quia res naturales habere principia eſt omnibus notum. At corpora conſtare ex materia & forma eſt ignotum, neque poteſt demonſtrari ſine diſcurſu, quem faciet Ariſtoteles in hoc primo in libro phyſicorum. Dicamus ergo minorem eſſe omiſſam vt quæ per ſe nota erat, & naturali philoſopho non poterat demonſtrari.

[Manifeſtum quòd & ea quæ ſunt circa principia ſcientiæ quæ de natura eſt primum determinare tentandum].

Hæc eſt tertia particula huius contextus in qua Ariſtoteles loco concluſionis omiſſæ affert conſequens ex ea deductum. erat enim concluſio talis, ergo in ſcientia naturali ſunt cognoſcendæ res naturales ex cognitione principiorum ſuorum. Ex hac infertur tale conſequens, ergo manifeſtum eſt eſſe primò tractandum de principijs ſcientiæ naturalis, in quo Ariſtoteles profert intentionem ſuam in hoc libro, quæ eſt agere de primis principijs ſcientiæ naturalis non enim alia principia poteſt intelligere quam prima, quia de primis mox loqui incipiet in textu ſexto, non de alijs, & quia vocat principia ſcientiæ de natura, at nulla alia poſſunt totius ſcientiæ principia appellari niſi quæ penitus prima ſint. Quod cum hoc conſequens ab Ariſtotele ex dictis deducatur, non potuit in præcedentibus alia principia intelligere quàm prima, aliter non potuiſſet determinatè colligere de primis agendum; preterea certum eſt quod nomen principij hic non poteſt habere totam illam amplam ſignificationem, quæ ei poteſt competere, quia Ariſtoteles non proponit agendum de omni genere naturalium principiorum, ſed ſolùm de primis principijs internis, quæ proprie elementa appellantur. De his enim tantùm agere incipiet in textu ſexto, & de his in toto hoc primo libro aget, non de alijs, ergo nomen principij habet hic ſignificationem contrariam, & ſignificat idem quòd elemẽtum, ergo etiam in præcedentibus eodem modo acceptum fuit; ſi enim communius acceptum fuiſſet, Ariſtoteles non debuiſſet colligere agendum de principijs, ſed de elementis. De ſolis enim elementis aget. Dicit Ariſtoteles [primùm] idest in primis ante omnia. Cùm enim ſine primorum principiorum cognitione nihil aliud in ſcientia cognoſci poſſit, neceſſe eſt de ijs primo loco agere. Notandum autem eſt Ariſtotelem non dicere tractanda eſſe principia, ſed [ea quæ ſunt circa principia] quòd enim dentur principia prima rerum naturalium hoc Ariſtoteles non inquiret, quia vt notum & ab omnibus conceſſum ſupponitur, ſed alias queſtiones de principijs explicandas proponit, quas ſignificat dum dicit [ea quæ ſunt circa principia] idest theoremata attinentia ad ipſa principia, vt eorum conditiones, numerum, & habitudinem inter ſe, & alia eiuſmodi. Zimara hoc in loco perpendebat modum loquendi Ariſtotelis, qui ſignificat Ariſtotelem loquuturum eſſe de principijs cognitionis, non de principijs eſſendi, nam dicit agendum eſſe de principijs [ſcientiæ de natura] at principia ſcientiæ appellantur, quæ ſunt principia cognitionis; principia vero eſſendi dicuntur principia rerum ipſarum non principia ſcientiæ. Aliqui poſteriores euitare volentes argumẽtum hoc Zimaræ inuenerunt nouam horum verborum conſtitutionem, quam dixerunt eſſe græcis verbis conſentaneam: nam in codice græco hæc verba alio ordine leguntur quàm in latino, ita enim græcè leguntur [manifeſtum quod & ſcientiæ de natura tentandum eſt primum determinare quæ circa principia] eſt igitur ſeparata illa dictio [ſcientiæ] ab illa dictione [principia] quare non dicit Ariſtoteles principia ſcientiæ, ſed dicit quod ſcientiæ de natura officium eſt determinare ea

quæ ad principia pertinent. Quæ tamen conſtructio neque verbis græcis conueniens eſt, neque vllo modo admittenda: quoniam dictio illa [πειρατέον] non poteſt niſi cum datiuo caſu conſtrui, & alia omnia eiuſmodi nomina verbalia apud græcos & apud latinos: dicimus enim mihi tentandum eſt, non mei in genitiuo, ideo ſi dictio illa [ſcientiæ] cum illa particula [tentandum] conſtruenda eſſet, deberet eſſe datiui caſus, cùm tamen ſit caſus genitiui [τῆς περὶ φύσεως ἐπιστήμης] quare non eſt ſenſus neque conſtructio congrua ipſius ſcientiæ tentandum eſt; & ſic nulla remanet alia conſtructio quàm vt caſus ille genitiuus conſtruatur cum ea dictione [principia] & dicamus, principia ſcientiæ, quæ de natura eſt. Si etiam ſenſum ipſum conſideremus, non erat conueniens vt Ariſtoteles diceret eſſe agendum de principijs non exprimendo cuiuſnam ſcientiæ, erat enim ſenſus nimis amplus quòd ſcientia naturalis debeat tractare de principijs. Non enim de omnibus principijs, quia non de mathematicis, & aliarum ſcientiarum principijs hìc agendum eſt, ideò exprimere oportuit principia ſcientiæ de natura. Neque vt ad eam vanam conſtructionem fugiamus ratio Zimaræ nos cogit, quæ friuola eſt, & facilè ſoluitur. Omnia enim principia eſſendi ſunt etiam cognoſcendi principia, non tamen e conuerſo, quia non omne principium cognitionis eſt principium etiam rei. Ariſtoteles igitur hìc dicens [principia ſcientiæ de natura] intellexit illa principia cognitionis, quæ ſimul ſunt etiam principia eſſendi, non de principijs illis loquitur, quæ ſunt tantùm cognitionis principia, nec ſequitur ex appellatione principiorum ſcientiæ, quæ eadem non poſſint ſimul eſſe principia rei & cognitionis.

Solent hoc in loco a multis conſiderari quædam dicta Auerrois in commento primo, quæ reuera cùm ſupponant expoſitionem Auerrois in hoc primo contextu, quæ tota eſt falſa, aliena ſunt a præſenti conſideratione, & iure omitti poſſent; tamen ne videamur fugere velle quaſdam difficultates, & quia non omnino inutilis eſt quarundam ſententiarum Auerrois conſideratio, conſtitui aliqua Auerrois dicta breuiter expendere. Primò videtur in Auerroe eſſe quædam contradictio, quia dixit in ſuo proœmio quòd cum in ſingulo genere cauſæ dentur quatuor prima videlicet prima materia, prima forma, primum efficiens, vltimus finis: duo ex his primis conſiderantur a naturali videlicet prima materia & primum efficiens; duo vero a diuino nempe prima forma & vltimus finis; hìc tamen videtur dicere quòd naturalis conſideret etiam vltimum finem. Exponens enim illa verba in ſecunda particula textus [prima principia] dicit Ariſtotelem intelligere cauſas primas, & remotiſſimas externas, videlicet, primum efficiens, & vltimum finem; quare dat Philoſopho naturali cognitionem etiam vltimi finis. Soluunt aliqui hanc contradictionem dicentes Auerroem non de eodem vltimo fine loqui in proœmio, & hìc; Nam in proœmio loquitur de vltimo fine abſolutè accepto, qui Deus eſt, & hunc dicit à ſolo diuino conſiderari; hìc verò loquitur de vltimo fine in genere, ideſt, in ſcientia naturali, datur enim quidam vltimus finis inter omnes fines naturales, aut vnus, aut plures, licèt non ſit abſolutè vltimus. Hęc reſponſio ſecundum ſe vera eſt, nam certum eſt conſiderari a Philoſopho naturali cauſam finalem, & inter fines rerum naturalium, dantur alij priores, alij poſteriores; tamen non tollit contradictionem, quæ in verbis Auerrois eſt. Auerroes enim clarè loquitur, & dicit, Se intelligere vltimum finem abſolutè, non tantùm in genere, cùm dicat vltimum finem omnium rerum, hic enim non eſt alius, quàm Deus. Propterea ego puto meliorem eſſe aliorum reſponſionem, qui dicunt Auerroem reuera loqui de abſolutè vltimo fine, ſed non loqui de cognitione tantùm in ſcientia naturali, immo de ſcientia abſolutè perfecta loquitur ibi Auerroes. Dùm enim ſtamus in ſcientia naturali, habemus ſcientiam in genere perfectam, ſed non ſimpliciter perfectam, cauſis enim naturalibus dantur aliæ priores cauſæ, quæ non cognoſcuntur a Philoſopho naturali, quare ſcientia ſimpliciter

perfecta

perfecta eſt, quæ non ſolùm attingit cauſas primas in ſcientia naturali, verùm etiam aſcendit ad illas abſolutè primas, quæ à diuino Philoſopho conſiderantur, vt ait Ariſtoteles in proœmio Metaphiſicorum, & primo Poſteriorum ſeptuageſimo. Quòd autem hic Auerroes non loquatur de ſciemia naturali, ſed abſolutè hoc proferat, manifeſtum eſt, quia eſt in expoſitione illorum verborum, [tunc enim arbitramur cognoſcere vnumquodque] quæ in confirmationem illius maioris ſunt prolata ab Ariſtotele, & conſequenter ſunt communia etiam, alijs ſcientijs, non propria ſcientię naturalis; maior enim communis allata fuit, quòd in omni ſcientia habente principia, cognitio ſit ex principiorum cognitione, probatio etiam maioris communiſſima eſt, nam tàm in naturalibus quàm in alijs etiam ſcientijs tunc putamus quamlibet rem cognoſcere; quando prima eius rei principia cognouerimus; hoc ſignificauit particula [&] ab Ariſtotele poſita in illo vltimo conſequente quando dicit [manifeſtum quod & ſcientiæ, quæ de natura eſt] cùm enim prius dixiſſet, quòd in omnibus ſcientijs ita arbitramur, ſubdit quòd in naturali ſcientia debemus auſpicari à tractatione de primis principijs. Hoc etiam ſignificant verba Auerrois quando dicit, quòd hæc eſt communis omnium ſententia, in qua etiam Sophiſtæ conueniunt; quare dictum Auerrois eſt abſolutè prolatum, non limitatum in naturalibus. Sed videntur huic expoſitioni aduerſari alia Auerrois verba in eadem parte; nam exponens paulò ante illa alia verba [cauſas primas] contenta in eadem confirmatione maioris, dicit cauſas primas ibi ſignificare cauſas duas internas primas, & remotiſſimas, videlicèt primam materiam, & primam formam rerum naturalium. Ergo cum Auerroes non ſumat ibi primam formam abſolutè, quæ eſt Deus, ſed loquatur limitatè in rebus naturalibus; Similiter in expoſitione illorum verborum [principia prima] debemus dicere quòd loquatur limitatè in rebus naturalibus non de ſcientia abſolutè perfecta. Ad hoc dico quòd Auerroes ſemper loquitur abſolutè non limitatè in rebus naturalibus tantùm; ſed quando loquitur de cauſa formali, & de ſerię cauſarum formalium remotarum, & propinquarum, non poteſt ſub ea conſideratione omnis forma contineri, ſed illa ſolùm quia eſt altera pars compoſiti, & in re eſt, loquitur enim de materia, & forma, quæ ſunt cauſæ internæ, cuiuſmodi forma non eſt Deus, neque vlla forma ſeparata; Dum enim dicimus quòd in cauſa formali oportet nos procedere a prima forma vſque ad vltimam, non poſſumus intelligere Deum primam formam, quia non eſt eodem modo forma, quo aliæ formæ componentes, & internæ rebus compoſitis, ſtando igitur in cauſa formali interna, & componente certum eſt, quòd prima forma inter tales formas non ſupergreditur naturalem philoſophiam, ſed inter naturales limites continetur. Auerroes igitur hic dicens primam formam rerum naturalium, non ita loquitur, quia limitatè conſideret formam in naturalibus, ſed quia contingit, vt quæ prima forma abſolutè dicitur inter formas componentes ſit etiam forma naturalis, & prima inter naturales. Solet etiam conſiderari, quomodo verum ſit dictum Auerrois in Commentario, quòd Mathematicus conſiderat ſolam cauſam formalem; Metaphyſicus verò formam, finem, & efficientem, ſed non materiam; Quæ quidem conſideratio quòd ab hoc loco alieniſſima ſit iam prius diximus; tamen & nos aliorum veſtigia ſequentes pauca quædam de hac redicemus: De Mathematico non videtur eſſe difficultas, abſtrahit enim quantitates à materia ſenſibili, & conſequenter abſtrahit eas ab omnibus ſuis cauſis præter formam; quantitates enim prout ſunt termini, & paſſiones corporum naturalium habent propriam cauſam efficientem, à qua emanant, & diriguntur ad certum finem, vt Sphærica figura cœli inſequitur naturam eius corporis, vt cauſam efficientem per emanationem, & ordinantur ad certum finem, vt ad motum circularem, vel ad maiorem capacitatem Vniuerſi, vel ad aliud ſimile; ſed vt abſtrahuntur à materia ſenſibili abſtrahuntur ſimul ab omni reſpectu, quem habent, & ad cauſam efficien-

Digitized by Google

tem, & ad finalem, & remanent veluti puræ formæ cognoſcendæ à mathematico, qui ſimplicem earum eſſentiam contemplatur; Dicitur autem demonſtrare per formam, non quidem per eam, quæ eſt altera pars compoſiti, ſed per formam pro quiditate acceptam, dat enim earum rerum definitiones, quæ nihil continent, niſi puram eſſentiam internam ſine vlla conſideratione, vel materiæ, in qua ſunt, vel cauſarum, à quibus pendent; propterea Ariſtoteles in primo textu ſexti Metaphyſicorum dicens in Mathematicis eſſe principia, & cauſas, & elementa, per hæc tria vocabula non potuit diuerſa cauſarum genera ſignificare, ſed vnam, & eandem, videlicet formam, & eſſentiam rei, quæ per definitionem exprimitur, & habet rationem cauſæ. De Metaphyſico autem magis dubium eſt, quomodo tria tantùm cauſarum genera conſideret, cum videatur etiam materiam conſiderare; ad quod, vel cum quibuſdam doctis, ac eruditis Viris dicendum eſt, quòd Metaphyſicus dicitur abſtrahere à materia ratione ſubiecti ſui adæquati, quod eſt ens, vt ens eſt, cùm enim ens communiſſimè ſumptum ſit abſtractum a ſuppoſitis non habet cauſam materialem, abſtrahitur enim indifferenter à materialibus, & ab immaterialibus, ideo non conuenit ei materia, cùm non omne ens habeat materiam, & cùm nomine entis contineantur etiam immaterialia; Vel dicendum, quòd diuinus dicitur a materia abſtrahere ratione ſubiecti principalis, quæ ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ, in quibus nullum habet locum materia, habent tamen locum aliæ tres cauſæ, nam Deus eſt cauſa efficiens, & finalis, & formalis omnium rerum, vnde vocatur, & prima forma, & primùm efficiens, & vltimus finis.

In eodem loco ponit Auerroes quædam alia verba, in quorum interpretatione multum Auerroiſtæ elaborarunt, illa enim [cauſas primas] Auerroes habuit in ſuo Codice [cauſas ſimplices] & dicit Ariſtotelem per cauſas ſimplices intelligere primam materiam & vltimam formam rerum naturalium, hæ namque dicuntur ſimplices, quia ſolæ ſunt ſimplices, quecunque enim ſunt præter primam materiam, & vltimam formam ſunt materiæ compoſitæ, & formæ compoſitæ. Dictum hoc Auerrois de materia clarum eſt, ſola enim materia, quæ prima eſt, ſimplex eſt, & omnes ſecundæ ſunt compoſitæ ex materia & forma: ſed de forma dubium eſt, quænam ſit hæc forma vltima & quomodo aliæ omnes præter eam dicantur compoſitæ. Ioannes Bacco in ſecundo Quolib. quæſtione nona, locum hunc Auerrois declarans, dicit Auerroem per vltimam formam intelligere Deum, quæ expoſitio accipienda non eſt; Primò, quia Deus non vocatur vltima forma, ſed prima; Deinde quia Auerroes hìc loquitur de cauſis internis, quæ in re ſunt, quas contradiſtinguit ab externis ſignificatis ab Ariſtotele per illa verba [prima principia] at Deus licèt appelletur forma, tamen non dicitur forma interna rerum naturalium, quarè hæc expoſitio non eſt ad Auerrois mentem. Quidam recentiores exponunt per vltimam formam, formam in genere, & in communi acceptam, nam aliæ omnes ſunt veluti ſpecies huius communis, & dicuntur compoſitæ, quia omnis ſpecies eſt compoſita, ex potentia, & actu, videlicèt ex genere, & differentia, & genus reſpectu ſpecici habet potentialem naturam, ideò genus quà genus eſt, ſimplex eſt, & potentiale ſolùm, ſpecies verò quà ſpecies, compoſita eſt; Omnes igitur formæ particulares ſub forma in communi continentur, & dicuntur compoſitæ, ipſa verò eſt ſimplex. Mouentur autem hoc argumento, quia Auerroes hoc dicens notat ordinem in ſingulo genere cauſæ à prima, & remota, ad propinquam, & proximam, & vult vt ab ea formà incipiamus, quam ipſe vocat vltimam, id eſt remotam, ergo illam intelligit eſſe formam vltimam, à qua reuera Ariſtoteles incipit: at Ariſtoteles incipit a tractatione de forma in communi in hoc primo Phyſicorum, deinde in alijs libris naturalibus loquitur particulatim de ſingulis formis, ergo hæc vltima forma eſt forma in communi; quòd autem forma de qua in hoc primo libro agit Ariſtoteles, & quam inter

prima

prima principia numerabit ſit forma in communi, vt notum ſupponunt, & reuera negari non poteſt; Hæc ſententia vaniſſima eſt, & ab Auerrois mente maximè remota, quia certum eſt Auerroem loqui de ordine formarum ſumptarum ſecundum eſſe earum reale, non ſecundum rationem, vt in ipſo compoſito poſſimus conſiderare formam ſimplicem, realiter in eo exiſtentem etiam abſque noſtra intellectione, at forma in communi nihil eſt reale præter formas realiter exiſtentes; Præterea id, quod iſti dicunt de ſpecie, quod eſt compoſita ex potentia, & actu, verum eſt de ſpecie contenta ſub genere vniuoco, non ſub æquiuoco, vel analogo, quod nihil eſt niſi pura vox; non enim aliqua ei natura correſpondet præter naturam ſpeciei, ideò ſpecies non dicitur compoſita; nomen autem formæ eſt nomen analogum, vniuocum eſſe non poteſt; quòd ſi dicant etiam ſpecies generis analogi habere talem compoſitionem, ego pariter dicam Deum compoſitum eſſe ex potentia, & actu, quatenus continetur ſub genere entis generis analogi, quod quidem eſſet fatuè dictum. Præterea etiam ipſa forma in communi accepta habet ſupra ſe aliud genus, vt ſubiectum vel ens, quare etiam forma in communi erit compoſita ex potentia, & actu. Præterea hæc forma in communi accepta quomodo dicetur vltima? certum eſt quod neque ſecundum realem compoſitionem, neque ſecundum realem reſolutionem poteſt vltima, vel prima vocari, res enim non reſoluuntur in formam imaginariam ſed realem, & natura componens res incipit a forma reali, ergo ſecundum realem ordinem non poteſt vocari prima, neque vltima; At ſecundum ordinem conſiderationis poteſt quidem vocari prima, quia ab ea incipit tractationem Ariſtoteles, ac vltima vocari nullo modo poteſt; Auerroes tamen vltimam formam vocat hoc in loco. Ergo non poteſt intelligere formam in communi; ſi etiam legamus Auerroem in toto hoc primò libro Phyſicorum, in quo Ariſtoteles tractat de forma in communi, nunquam Auerroes eam vocat primam neque vltimam, ſed abſolutè formam; materiam tamen vocat primam, quia eſt vna numero, verè prima ſecundum viam compoſitionis realis; ita etiam loquitur Auerroes tertio de cœlo trigeſimoprimo, vbi dicit in libris Phyſicorum fuiſſe actum de primis elementis omnium corporum naturalium, quæ ſunt materia prima, & forma; materiam quidem primam vocat, formam verò neque primam, neque vltimam appellare vult, quia in communi eam accipit; hic igitur cum dicat vltimam formam, non poteſt intelligere formam in communi ſumptam. Marcus Antonius Zimara voluit hæc verba Auerrois interpretari, & excogitauit nouum quendam ſenſum, vt videre poſſumus in eius Tabula ſub litera Q & ſub litera C. in ijs verbis [cauſæ ſimplices exiſtentes in re ſunt primæ non compoſitæ] vbi reiectis aliorum expoſitionibus, & inter eas reiecta etiam opinione Burlei, quam mox recenſebimus, dixit Auerroem per materiam primam intellexiſſe eam, quæ ſecundum compoſitionem prima eſt, & ſimiliter per formam vltimam illam, quæ ſecundum compoſitionem eſt vltima, cuiuſmodi eſt omnis forma ſpecifica, quam ſolent alij vocare vltimatam, quæ in nullam perfectionem formam dirigitur, vt forma propria equi, vel hominis; nam materia prima dicitur ſimplex, quia eſt ſolùm materia, cum nullam formam includat; materia verò ſecunda non eſt ſimplex quia eſt compoſita ex materia, & forma, ſic etiam forma vltima eſt ſolùm forma, & ita eſt ſimplex ad differentiam aliarum formarum præcedentium, quæ in illam ordinantur, earum enim ſingula eſt ſimul forma & materia, eſt forma reſpectu materiæ, habet autem locum materiæ reſpectu formæ nobilioris, in quam ordinatur, vt anima ſenſitiua eſt forma reſpectu materiæ ab ea informatæ, ſed habet locum materiæ reſpectu formæ propriæ hominis, vel equi, quia habet potentiam ad ens, patet igitur ſolam primã materiam & vltimã formam eſſe ſimplices, alias autem intermedias eſſe compoſitas, quia quælibet illarum eſt ſimul materia, & forma. Hæc fuit ſententia Zimaræ, non quam aliqui ei attribuunt.

Alij enim dicunt Zimaram intellexiſſe per vltimam formã mixti. Alij etiam dixerunt ipſum intellexiſſe formam hominis quorum neutrum verum eſt, ſi enim Zimaram in dictis locis legamus, videbimus eum expoſuiſſe per formam vltimam formam ſpecificam & vltimatam, quæ non dirigitur amplius in aliam formam. Quæquidem Zimaræ ſententia & ſi ſecundum ſe admitti poteſt, tamen non eſt ad mentem Auerrois hìc, immò repugnat Auerroi, nam Auerroes hæc dicens eſt in expoſitione eorum verborum, [cauſas primas] quę in ſuo Codice habuit [cauſas ſimplices] & expoſuit cauſas internas, & remotas, ad differentiam earundem proximarum, quæ ſignificantur poſtea nomine elementi in eis verbis [vſque ad elementa] vt verba hæc notent proceſſum a cauſis remotis ad proximas. Si igitur expoſitio Zimaræ admittatur, ſequitur quòd ſecundum Auerroem idem ſignificabitur per cauſas primas, & per elementa, nam forma ſpecifica, & vltima in compoſitione vocatur elementum, quia eſt cauſa formalis proxima, & propria, quomodo ergo poteſt Auerroes etiam per [cauſas primas] eandem proximam formam ſignificare? Certe non poteſt, ſed ſignificat cauſã formalem remotam. Vidit hanc inſtantiam Zimara in dicto loco ſub littera C. & conceſſit argumentum demonſtrare contra ſuam expoſitionem, ideò ea reiecta incidit poſtea in ſententiam Burlæi, quam in eodem loco confutauerat, quòd Auerroes hìc per vltimam formã intelligat formã elementi. In qua ſententia plurimi conueniunt, & ego quoque puto mentem Auerrois fuiſſe, dùm enim conſideramus ordinem inter formas reales, quæ extra animam reperiuntur in rebus, verum eſt quòd ſecundũ ordinem compoſitionis prima forma eſt forma elementi, eſt enim prima quæ materiæ primæ aduenìat ſecundum ordinem naturæ, & omnes aliæ formæ præſupponunt eam, ipſa verò non preſupponit alias; quam etiam ſententiam apud Auerroem legimus in tertio de Cęlo Cõmentario decimo ſeptimo in vltimis verbis vbi dicit quòd prima forma quæ aduenìat materiæ, eſt grauitas, & leuitas, per hæc ſignificare volens formas Elementorum; hìc tamen vocat Auerroes formam elementi vltimam, quia illa eadem quæ compoſitione eſt prima, reſolutione eſt vltima. Sed quęret aliquis, cur Auerroes maluit reſpicere reſolutionem vocando vltimã, quàm reſpicere compoſitionem vocando primam? Ratio huius eſt, ne de Deo loqui videretur, quẽ ſolet ſæpe appellare primam formam, vt igitur ſignificaret ſe loqui de illa prima forma rerum naturalium quæ eſt interna pars compoſiti, & in compoſitione eſt prima non autem de illa, quæ ſecundùm perfectionem prima dicitur, vocauit vltimam in reſolutione, quæ appellatio non poteſt competere Deo, quia per reſolutionem cõpoſiti non terminamus ad Deum, ſed ad primam formam inter formas naturales, quæ eſt forma elementi. Quo autem modo ſola forma elementi ſit ſimplex, & aliæ omnes ſint compoſitæ facile eſt oſtendere, forma enim elementi vocatur ſimplex quia non ſupponit in eadem materia aliam formam priorem, omnes autem aliæ formæ mixtorum dicuntur compoſitæ, quia ſupponunt aliam formam ante ſe in eadem materia; ſupponunt enim ſaltem formas elementorum, ſicuti etiam materia dicitur compoſita quæ ſupponit priorem materiam, prima verò, quæ nullam priorem materiam ſupponit: Eſt tamen inter formam, & materiam aliqua differentia, materia enim cõpoſita ita ſupponit priorẽ materiam vt ex ea etiã conſtet, at forma dicitur cõpoſita ſolùm, quia priorẽ formã in illa materia ſupponit, non quia conſtet ex ea internè; hoc enim modo omnis forma eſt ſimplex. Quam formarum cõpoſitionẽ etiam tetigit Auerroes in primo Poſteirorũ Commentario Trigeſimo, dùm differentiã proximã vocat differentiam, remotam verò vocat partem differentię, vt ſeipſum interpretatur in Epitomè logicà in cap. de demonſtratione in principio: Formam igitur proximam vocat compoſitam ex forma remota, quam eius partem appellat, non quidem internam partem, ſed ſuppoſitam; Vult igitur ſignificare Auerroes, quòd in cognitione perfecta cuiuſque rei oportet cognoſcere, omnes gradus eius a prima vſque ad proximam,

mam, & omnes etiam formas, quæ in re ſunt, incipiendo a prima vſque ad vltimam, prima autem eſt forma elementi, vltima verò eſt forma ſpecifica. Sed aduerſus hęc eſt inſtantia, quam facit Zimara in dicto loco, nam Auerroes hìc per cauſas primas ſignificat materiam, & formas remotas, & ſimplices, per elementa verò materiam, & formam proprias, & proximas, & cùm dicat eſſe procedendum a cauſis primis vſque ad elementa, non debent in idem hæc duo coincidere, vt idem ſint cauſa prima, & elementum, ſed ſemper debent eſſe diſtincta, quia non debemus procedere ab eodem ad idem. Quid igitur dicemus de cognitione ſimplicium corporum? Nam eorum materia eſt ſimul prima cauſa, & elementum, quia proxima, & eorum forma eſt ſimul prima cauſa, quia forma elementi eſt forma prima, vt dictum eſt & eſt etiam elementum, quia eſt proxima, & propria forma illius compoſiti, vt ignis, vel aquę. Vt hanc inſtantiam ſoluat Zimara conatur oſtendere, quòd forma corporis ſimplicis dicitur diuerſis rationibus, & prima cauſa, & vltima cauſa, ideſt, elementum; ſed ego facilius reſponderem, quòd dictum Ariſtotelis iuxta expoſitionem Auerrois eſt intelligendum de illis, quæ ſimul habent, & remotas cauſas, & proximas, in ijs enim eſt procedendum a primis cauſis vſque ad elementa, ſed in illis non habet locum proceſſus hìc, quæ non habeant cauſas remotas internas, ſed hæc vnicam habent materiam, & vnicam formam, quæ tùm ipſis ſint proximæ cauſæ, tùm reſpectu aliorum ſunt cauſæ remotæ, ideò cùm in rei cognitione ſatis ſint cognoſcere omnes eas cauſas, quas res habet, certum eſt quòd in habentibus cauſas tantùm proximas componentes, non eſt opus cognoſcere remotas ſi nullæ ſunt. Soluendum eſt argumentum illorum recentiorum, qui oſtendere volebant Auerroem per vltimam formam intelligere formā in communi, quod ſumebatur ex tractatione de forma, in primo Phyſicorum, in quo Ariſtoteles tractat de forma in communi; Ad hoc reſpondeo, quod aliud eſt in formis conſiderare ordinem rationis, aliud eſt conſiderare ordinem realem, quem habent in rebus ſine noſtra conſideratione. Ariſtoteles quidem tractans de formis naturalibus ſeruauit ordinem rationis prius agens de forma in communi, deinde de forma elementi, deinde de forma mixti, & ſic conſequenter. Auerroes autem hìc non conſiderat ordinem rationis, ſed ſatis habet ad propoſitum declarandum conſiderare eum ordinem, quem habent formæ reales, quæ realiter exiſtunt in compoſito; prima enim forma realis, ſecundum ordinem realem eſt forma elementi inter omnes quæ ſint in compoſito, tamen tractatio rationalis requiſiuit, vt priùs Ariſtoteles loqueretur de forma in communi ſumpta, quàm de ſingula reali forma loqui inciperet; aliud ergo reſpicit Ariſtoteles, dùm tractat de formis aliud Auerroes in huius loci interpretatione; nam Auerroes id reſpicit, vt omnes cauſę rei cognoſcantur, inter has non numeratur forma in communi, vt quæ ſit cauſa diuerſa a formis ſingulis, quæ in re ſunt, eſt enim nomen formæ analogum, cui nulla natura reſpondet preter naturas ſingularum formarum; Ariſtoteles autem in tractatione ſua naturali non modò illud reſpexit vt omnes formas naturales conſideraret; verùm etiam omnibus modis, quibus erant conſiderandæ ad plenam earum intelligentiam, prius enim debuit eas in communi conſiderare, poſtea particulariter ideò aduertendum eſt quòd quæ dicuntur ab Ariſtotele de forma in communi in hoc primo libro Phyſicorum, ea non verificantur niſi de ſingulis formis ſpeciatim, videlicet de formis elementorum & mixtorum, quia illi nomini, forma, ſtatim reſpondent ſingulæ formæ, non vna forma communis, forma enim non eſt principium naturale, quia ſit communis, ſed quia eſt forma.

Præterea cùm Auerroes in Commentario dicat quòd in re perfectè cognoſcenda neceſſe eſt cognoſcere omnes eius cauſas incipiendo a primis, ac remotiſſimis, & perueniendo vſque ad proximas. Quærunt hìc multi, an ad perfectam rei cognitionem requiratur cognitio omnium cauſarum, quemadmodum Ariſtoteles ſignifica-

Digitized by Google

re videtur. Falſum primo aſpectu videtur Auerrois dictum tam in ſubſtantijs, quàm in accidentibus; nam ſubſtantia compoſita cognoſcitur perfectè per ſuam definitionem vt homo per animal rationale, in qua definitione non cognoſcitur aliqua cauſa extrinſeca, ſed materia, & forma ſolùm, cùm tamen cauſas extrinſecas homo habeat, ſol enim, & homo hominem generant, ergo ad perfectam hominis cognitionem non requiruntur omnia genera cauſarum. Præterea in eiuſdem hominis definitionem non ſumuntur genera remota, neque differentiæ remotæ, quæ ſunt vel materia remota, vel formæ remotæ, ergo non eſt neceſſarium ad perfectam hominis cognitionem cognoſcere omnes cauſas tàm propinquas, quàm remotas, cum propinquæ ſufficiant. Idem probatur in accidentium cognitione, nam accidentis perfecta cognitio habetur quando cogoſcitur propter quid, ergo ex vnius cauſæ cognitione habemus perfectam ſcientiam accidentis, ergo non requiruntur omnes quatuor cauſæ. Similiter non requiruntur cauſæ remotæ, quia ſola proxima cauſa dat perfectam ſcientiam propter quid, vt Ariſtoteles clarè oſtendit primo Poſteriorum, capit. ſecundo, & textu eiuſdem nonageſimo quinto. In hac difficultate cum multa dicantur ab alijs, quibus ego non poſſum acquieſcere ſi ea vellem in medio afferre, & confutare, multùm temporis eſſet inutiliter conſumendum, quòd facere non debemus, præſertim hac in re, quam ego alienam eſſe puto a præſenti cõſideratione; propterea relictis omnibus aliorum opinionibus dicam ſolùm quid ego ſentiam. In primis nè in ambiguo laboremus, notandæ ſunt duæ diſtinctiones. Vna eſt quòd quando dicimus ad perfectam rei cognitionem requiri, vel non requiri cognitionem omnium cauſarum omnes cauſas poſſumus dupliciter intelligere, vel enim omnes, ideſt omnia quatuor genera cauſarum, vel ſtando in eodem cauſæ genere intelligimus omnes, & propinquas, & remotas. Altera eſt, ſcientia perfecta poteſt intelligi dupliciter, vel enim eſt abſolutè perfecta, vel perfecta in generæ, ideſt in aliqua ſcientia determinata. Eſt etiam notandum circa ipſam rem ſcibilem, cuius ſcientiam per cauſas querimus, quòd ea vna accipienda eſt, non plures ſimul, nam multi in hac quæſtione proponunt hominem, exempli gratia, cognoſcendum per ſuas cauſas, & dicentes hominem non ſolùm ipſam hominis ſubſtantiam amplectuntur, ſed etiam omnia accidentia, quæ in homine ſunt, vnde in huius quæſtionis diſſolutione perturbantur, quia res multiplex eſt, aliud eſt homo, aliud eſt ipſius hominis paſſio, ideò aliæ ſunt huius cauſæ, aliæ illius, alia enim eſt ipſius Lunæ cauſa, alia eſt cauſa Ecclipſis in Luna. Nos igitur hæc omnia a ſe inuicem diſtinguendo debemus vnam rem ſeorſum proponere, & eius cauſas conſiderare, vt ſubſtantiam ipſam hominis ſeorſum, ſeorſum riſibilitatem, ſeorſum Lunam, ſeorſum Ecclipſim, ſic enim facilius eſt veritatem inueſtigare. His iactis fundamentis duas propono concluſiones declarandas, in quibus tota mea ſententia conſiſtit; Prima eſt, ad habendam perfectam ſimpliciter rei cognitionem ſunt cognoſcendæ ſimpliciter omnes cauſæ, quas ea res habet tam propinquas, quàm remotas, in omnibus generibus cauſarum, quæ ea res habet; Secunda eſt ad habendam rei cognitionem perfectam, in genere tantùm, oportet cognoſcere omnes cauſas, quas in eo genere ea res habet, ideſt omnia genera cauſarum, quæ illi rei competunt, in illa ſcientia & tàm propinquas, quàm remotas cauſas, quæ illius ſcientiæ limites non egrediantur. Quam totam veritatem declarando non aliundè argumentum ſumam, quàm ex eo vno fundamento, quod pro oppoſita ſententia acceptum fuit, videlicèt a definitione. oſtendam enim quod ad perfectam rei definitionem ſiue ſubſtantię, ſiue accidentis neceſſe eſt cognoſcere omnes rei cauſas, vnde cùm perfecta cuiuſque rei in definitione perfecta conſiſtat ſiue de ſubſtantiarum ſiue de accidentium cognitione loquamur, ſequitur ad perfectam rei cognitionem opus eſſe cognoſcere omnes eius rei cauſas. Oſtendamus hoc prius in ſubſtantia, deinde etiam in accidentibus; certum eſt ſub-

ſtantiam

ſtantiam compoſitam nõn definiri per alias cauſas, quàm per materiam, & formam, vel enim in definitione hominis habet locum materiæ, vel formæ genericæ cum materia; eſt enim compoſitum ipſum vel ex materia, & forma, deinde rationale habet locum propriæ formæ; vel igitur concedendum eſt non omnes cauſas requiri ad hominis definitionem, vel hominem non habere alias cauſas, quàm materiam & formã; Probo hominem non habere externas cauſas, eas omnes conſiderando, quæ hominis cauſæ externæ eſſe exiſtimentur; ſi qua eſt cauſa efficiens hominis, ea eſt vel alter homo, vel ſemen eius, vel Sol, vel Cœlum, vel ſimile aliquid: horum tamen nullum eſt cauſa efficiens hominis, nam efficiens nulla alia ratione dicitur efficiens, quàm quia efficit, ergo tunc eſt efficiens, quando efficit: ſed homine exiſtente actu, pater nihil in eo facit, ergo non efficit ipſum, neque eſt eius efficiens, imò ſi quid efficit pater, efficit antequàm ſit ipſe filius & cùm primùm filius incipit eſſe, ceſſat tota efficientia patris, ergo tantum abeſt vt pater efficiat filium, vt potius filius cùm primùm eſt, tollat totam efficientiam patris, neque filius eo tempore eſſe poſſit, quãdo pater appellatur cauſa. Et reuera ſi conſideremus a quo nam habeat homo vt ſit, a forma tãtũ, & ſi materia id habet, quod facile ita probatur, ab ijs tãtũ habet homo, vt ſit homo, quibus poſitis, alijsque omnibus deſtructis homo eſt, ſed dũ ponimus hãc ſingularẽ formã in hac materia ſeruari, etiãſi pater ſupponatur corruptus, & corruptus Sol, ac vniuerſum Cœlum, quid enim de patre dicimus, de Sole quoque dicimus, qui non agit, niſi vtens altero homine vt inſtrumento; ergo à nullo habet homo vt ſit, niſi a ſua forma & materia; ſi enim eſſet poſſibile vt hæc forma, & materia ſeruaretur corrupto vniuerſo mundo, hîc homo eſſet, non eſt igitur cauſa hominis, a qua homo dum eſt, nullatenus pendet, quod idem de omni alia ſubſtantia compoſita intelligatur, nam vt ſit, non pendet ab alia cauſa, quàm a ſua materia, & a ſua forma. Sed cur Ariſtoteles dicit Sol & homo generant hominem? certè ſi Sol, & homo agunt; ſunt cauſæ efficientes generationis, non ſubſtantiæ ipſius hominis geniti, aliud enim eſt generatio, quæ eſt accidens quoddam, aliud eſt homo; ſi generationis cognitio quæratur, cognoſcenda erunt hæc omnia, vt cauſæ eius efficientes, hoc ſignificat vbique Ariſtoteles, quando de cauſis loquitur, cauſam enim efficientem vocat ſemper principium motus, & cauſam vnde motus; effectus enim ab ea productus non eſt niſi motus, & tranſmutatio ipſa; Sic etiam cùm dicit Sol & homo hominem generant, ſignificat Solem, & hominem eſſe cauſas generationis hominis, non ipſius hominis iam exiſtentis; & quamdiù motus ille durat, tamdiù dicuntur cauſę, ceſſante autẽ motu, ceſſat tota eorũ cauſatio; ſolemus autẽ has etiã hominis cauſas appellare, quia homo non eſſet, niſi prius eſſet genitus, quare cauſæ generationis hominis, materię hominis quoque dici poſſe, cum tamen impropria ſit ea locutio, hominem enim ipſum nõ cauſant, neque faciunt eſſe hominem ſed ſolùm accidens quoddam hominis ſinè quo homo non eſſet; propterea dicimus vnum & ſimplex ſcibile ſumendum eſſe, cuius cauſæ conſiderentur, vt ſola hominis ſubſtantia abſtracta per intellectum ab alijs omnibus, quæ circa hominem contingunt; vel ſolam hominis generationem, vel hanc ſenſibilitatem, hoc enim quoque ab ipſo Ariſtotele obſeruatum videmus, qui tradere volens animalium cognitionem incipit ab ipſa animalium ſubſtantia, & prius materiam animalium conſiderauit in libris de partibus animalium; deinde formam in libris de anima, ſubſtantia enim ipſa animalium nullas habet alias cauſas præter has duas, deinde in formis naturalibus conſiderat, ſeparatim diuerſas animalium paſſiones, inter quos libros ſunt etiam libri de generatione animalium, in quibus tractatur abundè de cauſis efficientibus generationis animalium; has enim Ariſtoteles non ipſis animalibus vt cauſas tribuit, ſed huic generationi animalium. Videbimus etiam in hoc primo libro Phyſicorum quòd materia, & forma ſunt principia per ſe corporum naturalium, quia remanent vt partes ipſorum;

ipſorum; priuatio verò eſt principium per ſe generationis, ſed principium per accidens rei genitæ, quia in re genita non manet; vnde fit vt etiam rei genitæ tribuatur priuatio vt cauſa, quia res illa non eſſet, niſi prius genita eſſet, id tamen eſt per accidens; Hinc igitur eſt, quòd in definitione ſubſtantiæ compoſitæ non ſumitur cauſa efficiens. Idem dicendum eſt de cauſa finali, duplex enim poteſt aſſignari hominis finis; vnus eſt finis generationis hominis, alter hominis geniti, finis generationis hominis eſt ipſa forma hominis, quę eſt cauſa generationis vt finis, hominis verò vt forma, ideò dici ſolet quòd in naturalibus cauſa finalis, & formalis in idem coincidunt; finis enim hominis geniti, eſt præſtantiſſima operatio hominis, vt fœlicitas: ſed hæc reuera non poteſt dici cauſa finalis hominis cùm ſit potius accidens ipſum conſequens, ſed potius dicitur cauſa finalis omnium operationum hominis, omnia enim operatur homo, vt ſit felix, ſed non eſt homo vt ſit felix, eſt enim homo per ſe, primo vt ſit homo, vt hac quoque ſpecie Mundus ornetur: conſequitur enim humanam naturam hæc & illa operatio, & inter has illa dicitur finis aliarum, quia eſt omnium præſtantiſſima: Sed dicere aliquis poſſet, ſi ſubſtantiæ compoſitæ non habent aliam finalem cauſam, ſaltem habent Deum, qui dicitur finis omnium rerum; ergo in omnium definitione oportebit ponere Deum; quia ſi eum non concedimus in doctrina Ariſtotelis non poſſe vocari cauſam efficientem ſubſtantiarum, ſaltem erit earum cauſa vt finis, hoc enim negato nullus alius modus remanet, quo dicamus Deum eſſe omnium rerum cauſam. Ad hoc dico quòd ſtando in Ariſtotelis philoſophia Deus non eſt rerum finis vt aliæ cauſæ finales, nam cauſa finalis rei quatenus dicitur cauſa finalis quatenus mouet vt acquirenda, forma enim eſt cauſa finalis generationis vt in materia requiratur, fœlicitas dicitur hominis, ſeu finis omnium operationum humanarum, vt ab homine acquiratur; Deus autem non ſic, cum enim res non acquirere volunt, ſed ei aſſimilari, quæ itaque eſt in ſpecie eſt imago certi gradus perfectionis diuinæ; ideò forma eſt finis generationis, quia per acquiſitionem formæ res fit Deo ſimilis, dùm acquirit actum aliquem. Propterea. Deus eſt cauſa finalis, prout per illam formam repræſentatur non vt quiddam diuerſum ab ea, quod acquirendum proponatur, ipſa enim forma ibi loco Dei acquiritur, quare Deus eſt finis, quia forma eſt finis; res autem genita quærit per media ſuas operationes ſibi ſeruare propriam perfectionem vt ſimilior Deo ſit, perfectior enim eſt forma operans, quàm ocioſa, & quantò perfectior tantò ſimilior Deo, quamuis igitur Deus ſit finis tam ſubſtantiæ exiſtentis, quam operantis, tamen in definitione non eſt ſumendus, quia ſatis eſt ſumere formam, quæ eſt gradus quidam perfectionis diuinæ, cum non ſit Deus finis vt acquirendus in re, niſi prout forma eſt finis acquirendus tanquàm aliquid perfectionis diuinæ; vnde patet quod eo modo Deus dicitur aliarum rerum cauſa, id quodammodo eminentiore intelligendum eſt, ſicut omnia alia quæ Deo attribuimus, ei conueniunt modo eminentiore quàm alijs rebus, quare dicitur etiam cauſare non eo modo, quo aliæ cauſæ cauſant, ſed longè eminentiore. Poſſumus præterea dicere quòd omnis ſubſtantia compoſita eſt de conſideratione philoſophi naturalis, quando igitur tradenda eſt eius definitio, quæ quidem a ſolo naturali tradi poteſt, in ea ſunt ſumendæ illæ cauſæ, quæ intra limites naturales continentur, quare materia ſola, ac forma talem definitionem ingrediuntur; Deus verò dato quòd numeretur inter eius cauſas, tamen in definitione accipiendus non eſt, quia ſupergreditur naturalem conſiderationem, præſertim ea ratione, qua dicitur eſſe omnium rerum cauſa finalis: nos autem dicimus quòd ad habendam rei cognitionem in genere perfectam, ſatis eſt cognoſcere omnes cauſas, quę ab ea ſcientia poſſunt conſiderari, quòd ſi loquamur de perfecta ſimpliciter rerum cognitione, eam non per ſolam naturalem conſiderationem habetur, ſed etiam per Metaphyſicam, vbi conſideratur ens

Digitized by Google

omne, quatenus ens eſt, & Deus vt cauſa omnium entium cognoſcitur, ſub qua conſideratione cadunt omnia naturalia corpora, quatenus participant rationem entis, ideo perfectam tunc habemus eorum cognitionem, quando non ſolùm vt talia corpora cognoſcuntur, verum etiam ea ratione, qua entia ſunt; nec proprerea dico ex naturalibus, & ſupernaturalibus cauſis eſſe conſtituendum vnam perfectam definitionem hominis, vel equi, quia non datur hoc aggregatum, hic Hermaphroditus, ſed dico quòd homo, vel equus tunc perfectè erit cognitus, quando aliquis, & naturalem philoſophiam, & diuinam apprehenderit, ab vna enim erit cognitus ſub ratione particulari qua tale corpus, ab altera verò ſub ratione vniuerſali qua ens eſt, vbi cognoſcuntur illæ cauſæ tranſcendentes, ſi enim in definitione hominis, vel equi poneremus Deum, Hermaphroditum faceremus, quia rei naturali vt naturalis eſt attribueremus cauſas tranſcendentes, quæ ei non conueniunt, niſi quatenus eſt ſuper naturalis, id eſt, quatenus ens, non quatenus homo, vel equus. Ex his patet, quòd nulla alia cauſa præter materiam, & formam remanet, quam accipiamus in definitione ſubſtantiæ compoſitæ, quia hæc ſubſtantia non habet in naturali philoſophia alias cauſas; ſuper eſt vt videamus an requiratur cognitio materiæ, & formæ, tàm propinquarum, quàm remotarum, cùm enim remotę in definitione non ſumantur, fortaſſe alicui videretur has non requiri ad habendam perfectam rei cognitionem; requiruntur tamen, quia cùm definio hominem per animal rationale, habeo per hanc definitionem cognitionem hominis diſtinctam, ſic autem etiam partes definitionis diſtinctè cognoſco, eas enim ſi ignoro non poſſum per eas hominem diſtinctè cognoſcere; cùm igitur animal in definitione tamquàm materia ſumatur, quod materiam priorem habet (ex materia enim, & forma conſtat) neceſſe eſt animalis quoque eſſentiam diſtinctè cognoſcam per ſuas cauſas componentes. Et ſimiliter ſi in animalis definitione aliquod genus ſumatur conſtans ex materia & forma, oportet materiam illam & formam cognoſcere, donec perueniatur ad materiam primam, quæ ſimplex eſt, & formam primam inter naturales. Hac ratione eſt cognoſcendum animal in definitione hominis acceptum, oportet enim vt omnes eius eſſentiales partes prius cognouerim, per quas omnes hominem definio, quia licèt omnes non exprimantur, ſatis eſt exprimere animal, in quo omnes continentur, & cognoſcere quòd in animali contineantur; patet igitur quòd ad habendam cognitionem perfectam ſubſtantiæ compoſitæ per ſuam definitionem, neceſſe eſt cognoſcere omnes cauſas, & materiales, & formales, & propinquas, & remotas, non dico neceſſe eſſe exprimere omnes in definitione, ſatis enim eſt ſolas proximas exprimere, ſed neceſſe eſſe vt ſint prius cognitæ, quia hæc definitionis aſſignatio, eas notas ſupponit, quia ſine earum cognitione inutiliter definitio adducitur, ſimul ergo ſtat, quòd in definitione perfecta non ſumantur omnes cauſæ remotæ, & quòd ad definitionem requiratur earum omnium cognitio. Eſt præterea hic ſummopere animaduertendum id quod declarauimus, dùm loqueremur de proprio ſubiecto, in his phyſicis libris, quòd quando dicimus perfectam alicuius rei cognitionem, vt hominis, poſtulare vt cognoſcantur omnes cauſæ hominis propinquæ, & remotæ, hoc non ita eſt intelligendum, vt remotas hominis cauſas tribuamus homini, nam cauſa remota (vt ait Auerroes primo Poſteriorum ſexageſimo quinto,) numeratur inter ea, quę ſunt per accidens, cum igitur neceſſarium ſit primo loco, cognoſcere materiam primam, nam hæc quoque in homine ineſt, non tamen oportet eam vt hominis materiam conſiderare, ſed corporis naturalis, ſub quo etiam homo comprehenditur. Deinde cum materiam ſecundam, id eſt, quatuor elementa conſideremus, quæ quidem in homine reperiuntur, ea conſiderare oportet, vt materiam corporis mixti, ſub quo continetur homo, ſed non vt hominis, hoc idem de formis dico, vt cuique tribuamus id, quod primò ei conuenit, & nunquàm remotam cauſam attribuamus

ei,

ei, cui eſt remota, ſed alicui comm unìori, cui eſt propria & proxima, inquit enim Auerroes in decimo quæſito logico quòd nulla eſt cauſa remota reſpectu alicuius effectus, quæ non ſit cauſa proxima reſpectu communioris effectus, & ideò cauſa remota nunquam conſideratur vt rem ota,ſed ſemper vt proxima. Cum igitur dicimus, quòd definitio hominis ſupponit eſſe prius nota omnia ſuperiora genera,ac differentias remotiores, id ſano modo accipiendum eſt, vt eorum ſingulum non vt hominis materia, vel forma ſit cognitum,ſed alterius communioris,vel hominis quidem, non tamen accepti, vt homo eſt,ſed ſub conceptu communiore. Vnde facile eſt colligere, vanum fuiſſe argumentum quod Marcus Antonius Ianua ex hoc primo textu deſumebat ad probandum,quod corpus naturale mixtum ſit ſubiectum adæquatum in tota naturali Philoſophia, ipſe enim perpendebat illa verba [tunc enim arbitramur cognoſcere vnumquodque cum cauſas primas cognouerimus,& principia prima, & vſque ad elementa] quæ ipſe ita interpretabatur; tunc ſingulam rem cognoſcimus, quando cognoſcimus omnes eius cauſas, incipiendo a remotiſſimis,quę dicuntur principia, & tranſeundo per medias quæ dicuntur cauſæ, donec perueniamus ad proximas,quæ dicuntur elemēta;vnde colligebat quòd ſubiectū Philoſophię naturalis tale eſſe debet, quòd habeat cauſas primas, & medias, & vltimas, cuiuſmodi eſt corpus mixtum, vt in prælectionibus declarauimus. Quòd argumentum nullius roboris eſſe iam oſtendi in eorū verborum interpretatione, quia innititur falſa expoſitione eorum verborum; falſa enim eſt ibi Auerrois expoſitio, hæc autem adhùc falſior, quia differt aliquantum ab ea, quam Auerroes poſuit,nam Auerroes per principia prima expoſuit cauſas remotas externas, per cauſas primas cauſas remotas internas; Ianua verò per principia prima cauſas remotas efficientem, & materialem; per cauſas primas cauſas ſecundarias efficientem & materialem, quam expoſitionem verba ipſa non admittunt, cùm enim Ariſtoteles dicat [cauſas primas] non poſſumus intelligere ſecundas. Præterea Ariſtoteles non dicit progrediendum eſſe a principijs ad cauſas, a cauſis ad elementa, ſed a principijs primis, & cauſis primis ad elementa, quare multo apparentior eſt expoſitio Auerrois, hæc autem, quam Ianua inuenit, neque veritatem vllam, neque apparentiam habet:dico tamen nunc quòd etiam admiſſa hac expoſitione argumentum nullum poteſt colligi pro corpore mixto, imò ex ea ego oppoſitum colligam, dum enim dicit quòd corpus mixtum habet principia remota, dicit ea eſſe principia proxima cuiuſdam communioris corpore mixto, non enim alio modo poſſunt eſſe remota quàm quia alicui communiori ſint propinqua,ergo illud communius erit ſubiectum,nō corpus mixtum. Si enim hæc principia remota conſiderarentur ab Ariſtotele vt principia corporis mixti,eſſet conſideratio accidentalis, vt nos in prælectionibus abundè demonſtrauimus; vnde patet quòd cum Ianua dicat ſubiectum adæquatum ſcientiæ habere debere principia & remota, & propinqua, in hoc dicto implicat conradictionem, habens enim principia remota non poteſt eſſe ſubiectum adæquatum, & de hoc ſatis; iam reuertamur vnde ſumus digreſſi.

Delarauimus, qnomodo in cognitione ſubſtantiæ perfecta neceſſe ſit omnes cauſas cognoſcere,nunc idem in accidentium cognitione demonſtremus. Accidentium quoque perfecta cognitio, vt aliàs in libro Poſteriorum oſtendimus in definitione perfecta conſiſtit, quæ non poteſt conſtitui, niſi ex potiſſima demonſtratione extrahatur,vt Ariſtoteles ipſe docet in ſecundo libro Poſteriorum; propterea demonſtrationem ipſam conſideremus, res enim in definitione erit manifeſta, cum demonſtratio, & definitio accidentis re non diſtinguantur. Sciendum primò quòd accidentia non habent propriè loquendo cauſas internas materiam & formam, ſed modo quodam, materia enim accidentis nulla eſt alia, quàm ſubiectum,& eſt materia externa, in qua eſt, non interna, ex qua fiat, hæc materia in demonſtratione neceſſariò repe-

ritur,

Digitized by Google

ritur, non tamen vt medius terminus,ſed vt minor extremitas de qua fit demonſtratio.Formam etiam, ſeu cauſam formalem paſſio non habet,quia omne accidens eſt forma quædam, quæ potius dici debet forma cauſata quàm forma cauſa; ſignificat enim quidditatem ipſam accidentis, quæ ab externa cauſa pendet,ſicuti Ariſtoteles docet in ſecundo Poſteriorum textu nono antiquo. Solet hæc forma ſeu quidditas ſignificari per definitionem illam quidditatiuam, quæ ab Ariſtotele ſecundo Poſteriorum textibus octauo, nono, decimo, antiquis vocatur definitio nominalis data per genus ipſius paſſionis contractum,ſicuti cùm dicimus riſibilitatem eſſe quamdam naturalem potentiam ad ridendum, & Ecclipſim eſſe priuationem quamdam luminis; Hęc forma, hæc definitio vt in ſecundo Poſteriorum demonſtrauimus cum Auerroe, in demonſtratione locum habet maioris extremi: vult enim ibi Auerroes quòd parum referat an maius extremum ponamus ipſum paſſionis nomen, an eius definitionem quidditatiuam, quæ idem ſignificat quod nomen,& vocatur ab Auerroe declaratio nominis, ſeu oratio declarans quid ſignificat nomen, hæc enim debet ante definitionem præcognoſci; vt Ariſtoteles in primo libro Poſteriorum docuerat; reſtat igitur vt medius terminus non poſſit eſſe niſi cauſa extrinſeca, videlicet efficiens, vel finis, vt clarè docet Auerroes in ſecundo Poſteriorum. Immò eſt Ariſtotelis ſententia in ſecundo Poſteriorum textu nono, quòd paſſio non poſſit habere aliam cauſam, quàm externam; in quibuſdam enim nulla eſt cauſa finalis vt in Ecclipſi, ideo in talibus medium eſt cauſa efficiens; in habentibus autem cauſam finalem neceſſarium eſt eam in medio termino ſumere,& tunc vel ſimul efficientem cum finali accipimus, nempe talem cauſam efficientem, vt motum, & tractum a tali fine, vel ſolam finalem cauſam in medio ponimus ſupponendo efficientem vt notam,immò quandoque etiam efficientem ſimul cum ſubiecto in minore extremo complectimur, vt aliàs declarauimus in ſecundo libro Poſteriorum in cap. de cauſis. Ex his autem patet quòd in demonſtratione paſſionis omnes eius cauſæ continentur;ideſt, omnia cauſarum genera, quæ ea paſſio habet, materia, forma,& efficiens,& in quibuſdam etiam finis, quare finem habent. Si igitur demonſtratio in definitionem illam præſtantiſſimam tranſmutatur,quę re ipſa a demonſtratione non differt,certum eſt in definitione paſſionis contineri omnia genera cauſarum, quæ illa paſſio habet, licèt cauſæ paſſionis propriè appellentur illæ, quæ medij termini locum obtinent, quia materiam, & formam propriè ſumptas, accidentia non habent. De cauſis autem remotis idem dicamus, quod de ſubſtantiarum definitione dictum eſt, ſed fuſius a nobis eſt declaratum in ſecundo Poſteriorum textu octauo. Omnes enim cauſæ remotæ virtute quadam in proxima cauſa continentur; quæ cùm ab eis pendeat tam in eſſe, quàm in cognoſci, eas & ſupponit, & notas ſupponit, vana enim fuiſſet acceptio cauſæ proximæ, ſi remotiores cauſæ ignorarentur, quæ ipſius cauſæ ſunt, reſpectus enim cauſæ remotæ ad proximam eſt vt cauſæ ad effectum; quare remotis cauſis ignoratis,etiam proxima cauſa ignoraretur, & ſic medio vteremur ignoto. Neceſſe eſt igitur vt in cauſa proxima includantur omnes remotæ, quæ earum omnium virtute munita tradit perfectam paſſionis cognitionem. Patet igitur quòd ſimul ſtabit quòd in demonſtratione & cognitione accidentis ſolæ proximæ cauſæ exprimantur,tamen perfecta ſcientia paſſionis per demonſtrationem ſeu definitionem non habeatur ſine cognitione omnium cauſarum & remotarum & propinquarum; Idque verum eſt in omnibus generibus cauſarum; ſi enim de efficiente, & fine loquamur, neceſſe eſt notum ſupponi finem remotiorem,vel efficientem remotiorem, ab his enim pendet finis proximus, & proximus efficiens; ſi verò de genere paſſionis loquamur, quod eius formam, ideſt, eſſentiam declarat, neceſſe eſt illud quoque cognitum eſſe, & intelligi quod eius nomen ſignificet, quod non poteſt fieri ſinę cognitione generis illius,& ſic omnia genera erunt cognoſcenda, quorum conſide-

ratio habeat locum in illa ſcientia; ſupremo enim ignorato, omnia inferiora ignorari neceſſe eſt. Si tandem de accidentis materia ideſt, de ſubiecto loquamur, idem dicendum eſt; ſi enim homo ſit ſubiectum proximum riſibilitatis, animal erit ſubiectum remotum, corpus vero adhuc remotius, quæ omnia ſupponuntur nota, vt de ſubiecto homine præcognitio habeatur, quid nomen ſignificet. Præterea communiora in ſcientijs ſemper anteponuntur, ideò numquàm quęruntur de homine propriæ paſſiones, quin prius fuerint tractatæ paſſiones generum ſuperiorum, quare omnia ſuperiora ſupponuntur nota, quæ remotioris materiæ locum habebunt. Ad argumenta in principio adducta in oppoſitum, dico ad primum, quòd licet in definitione ſubſtantiæ compoſitæ non accipiatur niſi proxima materia, & proxima forma, tamen neceſſario ſupponuntur notæ omnes materiæ, & formæ remotiores, ſecus enim illa definitio inutiliter afferretur, neque intelligi poſſet. Ad ſecundum dico quòd quæſtio propter quid eſt vnius cauſæ quæſtio, quia reliquæ ſupponuntur notæ; cùm enim dico, propter quid ambulas? cauſam quæro finalem, efficientem enim iam cognoſco, eſt enim anima, ſubiectum ſimiliter, eſt homo ipſe; propterea verum non eſt quod aliqui putant, videlicet quòd in talibus ſufficiat vna tantum cauſa ad perfectam rei cognitionem, quamuis enim vna quæratur, & vna reſpondear, & ſatisfaciat quæſito, hoc tamen eſt, quia aliæ ſupponuntur notæ, quare requiritur cognitio omnium cauſarum. Similiter in demonſtrationibus, quando enim ſubiectum paſſionis cognoſcimus, & nomen intelligimus, quærimus propter quid, quia eam cauſam quærimus, quam ignoramus, & eſt efficiens, vel finis; quando autem etiam inhærentiam paſſionis in ſubiecto ignoramus, quærimus an inſit, & demonſtrantes per cauſam inueniemus quòd in eo ſubiecto ineſt, & propter quam cauſam ineſt; forma vero, id eſt, definitio quidditatiua debet eſſe præcognita; quare facta demonſtratione habemus perfectam ſcientiam, quia omnes cauſas cognoſcimus, partim per demonſtrationem, partim ante demonſtrationem. Cum autem *Ariſtoteles* dicat vnius rei vnam eſſe cauſam, intelligit eam, quæ eſt medius terminus in demonſtratione, quæ dicitur cauſa, propter quam res eſt, quod etiam in ſubſtantia compoſita videmus euenire, ſola enim forma eſt cauſa adæquata compoſiti, ab ea enim habet an ſit, nec tamen propterea materiam excludimus, & alias remotiores formas, hæ nãque omnes a forma proxima ſuponũtur, quia non cauſaret forma ſine materia, & ſine communioribus, & remotioribus formis.

Textus Secundus.

Innata autem eſt ex notioribus via, & manifeſtioribus ad manifeſtiora natura, & notiora; non enim ſunt eadem, & nobis nota, & ſimpliciter. Qua propter neceſſe eſt ad hunc modum procedere, ex immanifeſtioribus quidem natura, nobis autem manifeſtioribus ad manifeſtiora natura, & notiora.

QVID in hoc ſecundo, & tertio textu agat Ariſtoteles non conuenit inter expoſitores. Alij enim dicũt eum loqui velle de via doctrinæ, qua vti vult ad principiorum cognitionem adipiſcendam. Alij verò de ordine, quem eſt ſeruaturus in tractatione de principijs; Nos hac de re in preſentia non diſputabimus, ſed facilioris doctrinæ gratia ſupponemus veram eſſe eorum ſententiam, qui dicunt Ariſtotelem de Via doctrinæ loqui, qua eſt vſurus ad principiorum inuentionem, & iuxta hanc ſententiam interpretabimur

mit hunc ſecundum contextum; poſtea declarato textu tertio, oſtendemus eos à berraſſe qui dixerunt Ariſtotelem in his duobus textibus, de ordine loqui. In hoc igitur ſecundo Ariſtoteles docet qua via eſt vſurus pro cognitione principiorum, quam viam eſſe dicit, vt à notioribus nobis tentemus peruenire ad principiorum latentium cognitionem, quæ autem ſint hæc notiora nobis, id in tertio Textu audiemus, nunc ſatis ſit ſi hoc intelligamus, Ariſtotelem in ſecundo textu concludere procedēdum eſſe ex notioribus nobis ad principiorum cognitionem, quæ autem, & qualis ſit via hæc, in textu tertio declarabit, hìc enim iam confuſè proponit, ibi exactius eam declarabit. Textus hic poteſt in tres partes diuidi. In prima aſſumit quandam propoſitionem, in qua apparet continuatio huius ſecundi textus cum primo; In ſecunda ponit dictum quoddam pertinens ad declarationem illius propoſitionis, & ſimul ad ſolutionem tacitæ cuiuſdam obiectionis; In tertia infert conſequens ex illa aſſumpta propoſitione, in quo confuſè continetur via doctrinæ ad inuentionem principiorum. Quod ad primam partem attinet, cùm Ariſtoteles in vltimis verbis primi textus, concluſiſſet tentandum primò eſſe de principijs agere, ſtatim vidit aliquem obijcere poſſe, quòd iſta prima principia ſunt ignota, quare non videtur poſſe rerū naturalium ſcientiam acquiri, cùm ea ſit habenda ex cognitione principiorum, & hęc ſint ignota, non enim ab ignotis eſt progrediendum; ideò Ariſtoteles ſtatim in ſecundo textu ſubdit innatam eſſe nobis ipſam viam, nempè vt a notioribus nobis progrediamur ad principia cognoſcenda, quæ ſunt nobis ignota, naturę autem nota, prima enim principia ſunt nota naturæ, nobis autem ignota, quare ad eorum cognitionem habendam oportet nos procedere ab aliquibus notis; Significatur igitur his continuatio cum primo textu talis, de primis principijs agendum primò eſt, quoniam autem ſunt ignota, innata eſt nobis ipſa via ad principia, quæ eſt vt a notioribus nobis ea inueſtigemus, hanc autem continuandi vim habet articulus Græcus. ἡ ὁδὸς idest via ipſa ad principia; Notandum eſt autem hanc eſſe viam doctrinæ diuerſam ab illa, quam Ariſtoteles in textu primo ſignificauit in tota hac ſcientia ſeruandam eſſe, nam illa fuit via doctrinæ principalis, hæc autem ſcundaria; quia ſi principia primo loco nota haberemus, ab ijs ſtatim ad cauſata progrederemur, à priori, quæ eſt via principalis, neque oporteret vti altera via a poſteriori pro principiorum inueſtigatione, ſed quoniam propter noſtram imperfectionem contingit vt principia ignoremus, ideò cogimur ad ſecundariam viam confugere, qua prius principia ex principiatis cognoſcimus, vt mox à principijs inuentis regrediamur ad principiatum. Ideò Ariſtoteles manifeſtiſſimè hìc regreſſum ponit, & multi ſunt, qui hoc in loco eum nō vidēt, & eum audent negare. Sed hìc antequam vlterius progrediamur duo ſunt nobis declaranda prò huius totius textus intelligentia; vnum eſt quænam ſint ea, quæ nobis nota ſunt, & quænam ſint naturæ nota, alterum autem quomodo natura dicatur cognoſcere, dum dicimus aliqua eſſe naturæ nota; Quod ad primum attinet, aliqui dixerunt, cauſas, & principia eſſe naturæ nota, effecta verò, & principia eſſe nobis nota; quare etiam è conuerſo cauſata ſunt ignota naturæ, cauſæ autem ignotæ nobis, quæ ſententia mihi non probatur, quia hoc modo ratio cognoſcendi noſtra opponeretur rationi cognoſcendi naturæ, dum diceremus nota nobis eſſe cauſata vt cauſata, naturę verò cauſas, vt cauſas, quare hæc duo nunquàm poſſent coincidere in eodem, vt videlicet aliqua eadem res eſſet ſimul nobis, & naturæ nota, quod tamen nobis quandoque euenit, vt in Mathematicis, vbi ſtatim occurrunt nota ipſa prima principia, quæ ſimul ſunt etiam naturæ nota, quare melius eſt ſi dicamus primo nobis notum eſſe ſenſatum quatenus ſenſatum, naturæ vero cauſam vt cauſa eſt, vt ratio noſtræ cognitionis ſit quidem diuerſa à ratione cognitionis naturæ, ſed non illi oppoſita, vnde fit vt quandoque coincidere poſſint, quamuis enim vt plurimùm contingat vt effecta ſint ſenſata, cauſæ verò inſenſibiles, tamen contingere aliquan-

do poteſt vt idem ſimul ſit, & cauſa & ſenſata, vt in Mathematicis prima principia ſunt primo naturæ nota, quia principia prima ſunt, & nobis, quia ſenſata; quare è contrario erit nobis ignotum inſenſibile, quatenus inſenſibile; naturæ verò effectum, quatenus effectum. Sed hoc magis intelligetur, ſi declarauerimus quomodo natura dicatur cognoſcere, hoc enim fortaſſe alicui dubium videbitur, cùm natura nihil cognoſcat. Aliqui dixerunt cauſas dici notas naturæ. quia ſi natura cognoſceret, prius cognoſceret cauſas quàm effecta, quia facit cauſata ex ſuis cauſis. Cuius ſententiæ videtur fuiſſe Auerroes in Commentario tertio, licet non ita clarè hoc dicatur ab Auerroe, vt multi putant, Auerroes enim hanc reddit rationem, cauſæ ſunt notæ apud naturam, quia natura facit compoſita ex cauſis; deinde ſubdit non tanquàm rationem, ſed tanquàm conſequens: ideò ſi natura cognoſceret, prius cauſas cognoſceret, quare ad harum ſenſum trahi poſſunt Auerrois verba. Sed quicquid ſit de Auerroe hæc ſententia non eſt accipienda, quia ad dubium nihil dicit, quando enim ſatisfacimus alicui difficultati vtentes aliqua conditione impoſſibili, tunc difficultas integra manet, ſicuti faciunt hi dicentes, quòd cauſæ ſunt notæ naturæ, quia ſi natura cognoſceret, prius cognoſceret cauſas, quàm cauſata; at ego dicam, conditio illa eſt impoſſibilis, quia nunquam natura cognoſcit, ergo nunquàm cauſæ notæ erunt naturæ, quomodo ergo hìc Ariſtoteles dicit quòd principia ſunt naturę nota, ſi natura nil poteſt cognoſcere? Thomas hoc in loco huic difficultati optimè ſatisfacit, & eum plurimi ſequuntur, qui dicit Ariſtotelem hìc non dicere cauſas eſſe notas naturæ, quia natura cognoſcat, ſed quia ſecundum propriam naturam ſunt ex ſe cognoſcibiles; propterea videtur illa dictio Græca φύσει non in datiuo caſu, ſed in ablatiuo eſſe vertenda in latinum, vt dicamus cauſas eſſe notas natura, non naturæ, quod ipſe quoque Ariſtoteles ſignificat ſequentibus verbis, dùm eam dictionem, natura, mutabit in eam, [ſimpliciter] vt ſenſus ſit, quòd cauſæ ſi non ad noſtrum cognoſcendi modum referantur, ſed ſimpliciter, & ſecundum propriam naturam conſiderentur, habent rationem noti; effectus verò ſunt ſecundum ſuam naturam ignoti, ideſt, dum ſecundum ſeipſam conſideramus & cauſæ, & effectus naturam. Cauſa ex ſe eſt cognoſcibilis, quia ſicut ab alio non pendet quatenus eſt cauſa, ita ex alio non habet vt cognoſcatur, quia vt res ſe habet ad eſſe, ita ad cognoſci; effectus verò quatenus effectus, habet rationem rei ignotæ ſecundùm naturam ſuam; quia ſicuti ſecundùm eſſe pendet ab alio, item & ſecundùm cognoſci, ex cauſa enim habet vt cognoſcatur, ſicuti ab ea habet vt ſit; dùm igitur res conſideramus ſecundùm ſuas naturas, cauſæ ſunt ſua natura notæ, effectus verò ſua natura ignoti, & cùm res ipſas noſtris viribus accommodamus, ſępè contingit vt res contrario modo ſe habent, quamuis enim cauſa ſecundùm ſuam naturam ſit magis nota, quàm effectus, cùm tamen contingat vt cauſa ſit inſenſibilis, effectus verò ſenſibilis, nos primo loco effectum cognoſcimus, cauſam verò ignoramus. Notandum autem quòd cùm Ariſtoteles dicit notiora nobis vel natura, hoc non debet intelligi ſecundum intentionem cognitionis, ſed ſecundum ordinem temporis, videlicet quòd nobis confuſa cognitione prius occurrunt effectus ſenſibiles; at ſecundùm naturam rerum deberent prius occurrere cauſæ, quàm effectus, quia cauſæ ſunt ex ſe cognoſcibiles, at effectus cognoſcuntur perfectè ex cognitione cauſarum. Aliqui ſunt qui dicunt, quòd ſicuti illa dictio φύσει eſt intelligenda in ablatiuo caſu, ita etiam illa dictio nobis, vt ſenſus ſit ſecundùm naturam, & ſecundùm nos. Quæ ſententia mihi non probatur, quia locutio illa eſſet incongrua, & inuſitata; nunquàm enim dicimus nobis, ideſt, ſecundum noſtram naturam, dicimus tamen, natura, & ſuapte natura. Notandum eſt etiam in hac propoſitione Ariſtotelis quòd dùm dicit innatam eſſe in nobis viam hanc, vt a notioribus nobis progrediamur ad notiora natura, debemus intelligere viam hanc eſſe nobis inſitam, & rationalem non ratione termini ad quem,

ſed

ſed ratione termini a quo, prout ponuntur ab ipſo Ariſtotele in textu hi duo termini, eſt enim nobis inſitum & naturale, vt procedamus a notioribus nobis, quatenus notiora nobis ſunt, ſed non ad nota natura, quatenus ſint nota natura, vel ignota; hoc enim non conſideramus, ſed potius quatenus ſunt ignota nobis, hi enim ſunt duo termini, ratione quorum eſt hæc via nobis rationalis à notis nobis, & ad ignota nobis; Ariſtoteles autem dicit ad nota natura, non quia ſemper hoc ita ſe habeat, cum poſſit euenire vt procedamus ſimul a notis nobis,& natura, ad ſimul ignota nobis & natura, vt in Mathematicis contingit, ſed hoc dicit ſtando in propoſito de primis principijs naturalibus, quæ ſunt nota natura & ignota nobis, ad hæc enim nobis occulta, & natura nota dicit innatam eſſe nobis viam à notis nobis, quaſi dicat, ad hæc principia inueſtiganda viam in promptu habemus, quia eſt nobis inſita ſecundum naturam. Quomodo autem ſit nobis innata hæc via, facilè eſt demonſtrare, nihil enim nobis eſt magis naturale, quàm ratio ipſa & intellectus, eo enim homines ſumus, ipſi autem intellectui rerum cognitionem appetenti eſt naturale & eſſentiale, vt à notis ad ignota progrediatur; proprium enim intellectus noſtri eſt ratiocinari & diſcurrere; diſcurſus autem tendit ad ignota, & incipit à notis, ſecùs enim eſſet inutilis, eſt igitur hæc via nobis naturaliter inſita, quia intellectus eſt natura noſtra. [non enim eadem ſunt, & nobis nota, & ſimpliciter] Subdit hæc verba Ariſtoteles ad maiorem declarationem dictę propoſitionis, & ad tollendum vnicam obiectionem, cùm enim dixerit, quòd innnata eſt nobis via à notis nobis ad nota natura, credere aliquis potuiſſet hoc non rectè dictum fuiſſe, cùm dicendum potius videatur omnem noſtram cognitionem eſſe conformem naturæ rerum, & omne notum ſecundum naturam eſſe etiam nobis notum. dicit Ariſtoteles hoc non eſſe verum, quia non eadem ſunt nobis nota, & natura, ſed quæ ſunt natura nota, ſunt ignota nobis, ideò rectè dixit a notis nobis eſſe procedendum ad nota natura; hæc autem verba ſunt redditio cauſæ præcedentium verborum cùm remotione obiectionis. Sed horum verborum ſenſus obſcurus eſt, & multis negotium faceſſit, nam certum eſt Ariſtotelem loqui de prima noſtra naturali cognitione, quando ſumus in ſtatu imperfectionis, & ignorantiæ conſtituti, tunc enim nobis primo nota ſunt ſenſata, vt ſupra dictum eſt, quando enim ad ſtatum perfectionis, & ſcientiæ peruenimus, ſententia hæc Ariſtotelis eſſet manifeſtè falſa, tunc enim cauſas cognoſcimus, & ex cauſis procedimus ad cognitionem effectuum, quare procedimus a notis, & natura, & nobis ſimul ad ignota, & natura, & nobis ſimul. Attamen conſiderando primum noſtrum imperfectionis ſtatum, de quo reuera Ariſtoteles loquitur, hæc propoſitio vera non videtur, nam in ſcientijs Mathematicis eſt falſum, quòd non ſint eadem primò nota nobis, & natura, nobis enim primo nota occurrunt principia prima, quia ſunt ſenſata, & eadem ſunt primò nota natura, quia principia, quod in hoc Commentario clarè dicitur ab Auerroe, quòd ſi quis dicat Ariſtotelem non loqui de Mathematicis ſed de naturalibus tantùm, adhùc fieri poteſt inſtantia ex Auerroe in Commentario præſenti, vbi dicit quòd, etiam in ſcientia naturali quandoque contingit quamuis raro, vt cauſæ ſint ſenſatæ, & ſic primo nobis & natura notæ, ergo etiam in naturalibus poſſunt eadem eſſe primo nobis nota, & natura, quod tamen Ariſtoteles negat. Sed hæ inſtantiæ facile ſoluuntur, ſi bene expendatur modus loquendi Ariſtotelis in his verbis, ſignificat enim negationem non vniuerſalem, ſed particularem, quia cum dicit [non eadem] perinde eſt ac ſi dicat non omnia nota natura eſſe, etiam nobis nota, quare non dicit Ariſtoteles nunquàm euenire poſſe, ſed dicit quòd non ſemper euenit, vt eadem ſint nota natura, & nobis, & hoc ſufficit ad declarationem primæ propoſitionis. Quòd enim procedamus a notis nobis ad nota natura, id fit, quoniam non ſemper, quæ ſunt nota natura, ſunt nobis primò nota, ſicuti euenit hìc de primis principijs, quæ tractanda propoſuimus: quòd

Digitized by Google

ſi quis dicat, non debent ſumi in ſcientijs propoſitiones particulares, quia nullam ſciẽtiam faciunt; dicendum eſt cum Auerroe in Epitomè primi libri priorum in cap. de prima figura, quòd ſyllogiſmi, & propoſitiones particulares vſitantur etiam in ſcientijs contemplatiuis, non tamen ad conſtruendum aliquid, & ſciendum; ſed ad deſtruendum, & infringendum, infringimùs enim vniuerſalem negatiuam per particularem affirmatiuam oppoſitam; & vniuerſalem affirmatiuam per particularem negatiuam vt hìc Ariſtoteles facit, vult enim infringere hanc vniuerſalem affirmatiuam; omne nobis notum eſt natura notum, quare ſcopum in ſcientijs eſt ſemper ipſum vniuerſale, vel comprobandũ vel reprobandum. Poſſemus etiam dicere, quòd reſpiciendo non res ipſas cognitas, ſed rationem cognitionis, & noſtræ, & naturæ, poteſt hæc negatio Ariſtotelis ſumi vt vniuerſalis, quamuis enim contingat eandem rẽ occurrere primò nobis, & natura notam, tamen non eadem ratione dicitur vnà natura, & nobis nota; eſt enim nota natura, quia eſt cauſa, eſt nota nobis, quia ſenſata; erit ergo ſenſus; nunquàm contingit, vt ratio cognoſcendi noſtra ſit eadem cum ratione cognoſcendi ſecundum naturam, ſed prior reſponſio eſt melior, & tutior, & ad Ariſtotelem magis accommodata. [Qua propter neceſſe eſt ad hunc modum procedere]. In hac tertia particula textus Ariſtoteles infert conſequens ex dictis in prima, & conſequentia talis eſt, innata eſt nobis ipſa via, qua ex notis nobis procedamus ad principia, quæ ſunt nobis ignota, & nota natura, ergo neceſſe eſt per hanc viam procedere, & ex notis nobis tendere ad principia ignota, nota autem ſecundum naturam. Multi hìc contra Auerroem notant, quòd non eſt verum quod in primo Commentario dixit, nomina idem ſignificantia non eſſe in ſcientijs vſitata, hìc enim Ariſtoteles vtitur vocibus idem ſignificantibus cùm dicat, [manifeſtiora, & notiora] quod facit ad maiorem expreſſionem & efficacciam. Dictio illa [neceſſe] ſignificat neceſſitatem ex ſuppoſitione noſtræ imperfectionis, & ignorantiæ, quia ſecundùm intentionem principalem artificis non eſſet neceſſarium hac via vti, quia nota natura eſſent etiam nobis nota, ſed ſuppoſito, quòd principia ignoremus, & ab ijs eſt incipiendum, nec poſſumus procedere ab ignotis, neceſſarium eſt vti via doctrinæ ſecundaria, qua principia inueniamus: hoc autem conſequens ab Ariſtotele his verbis illatum ſumetur in ſequenti textu, vt probatio maioris ſyllogiſmi, quem facit Ariſtoteles ad melius declarandam, & diſtinctius hanc viam doctrinæ, quam nunc confusè ſolùm, & leuiter attigimus.

Textus Tertius.

Sunt autem primùm nobis dilucida, & manifeſta confuſa magis; poſterius autẽ ex his nota fiunt elementa, & principia ijs, qui diuidunt hæc.

PRAETERMISSIS aliorum ſententijs, quas in principio quarti textus conſiderabimus, & refellemus, propoſitum Ariſtotelis eſt in tertio textu declarare hanc doctrinę viam, qua vti vult ad principiorum cognitionem, quia in textu ſecundo ipſam leuiter ſolùm adumbrauit, id autem facit ſumendo conſequens in fine ſecundi textus illatum vt maiorem ſyllogiſmi, cui nunc addit minorem, & concluſionem, in qua declarat manifeſtè quænam ſit hæc doctrinæ via, & eſt expoſitio, quam ſequuntur Themiſtius, Simplicius, & Auerroes; eſt autem ſyllogiſmus Ariſtotelis talis: A notioribus nobis eſt procedendum ad cognoſcendum principia nobis ignota, & natura nota, ſed magis confuſa ſunt, notiora nobis, ergo a magis confuſis eſt procedendum, ad co-

cognitionem

gnitionem principiorum; minor ponitur in principio huius textus, concluſio verò ibi [poſterius autem] Vel ſi ea verba non ſunt ipſa concluſio, ſunt ſaltem declaratio minoris, vnde facile ſit nobis concluſionem ipſam colligere. Hæc eſt ſententia rudis huius contextus, cuius plena intelligentia conſiſtit in declaratione eius vocis [confuſa] hac enim intellecta, totus textus eſt manifeſtus; confuſum hìc videtur ſignificare totum aliquid, quod ex multis partibus conſtet, quæ cùm ſimul iunctæ, & confuſæ ſint, totum illud vocatur confuſum; totum autem & partes tribus modis accipi poteſt, quare triplex etiam dabitur confuſum, vt ex Auerroe in commentario quinto colligimus, vbi declarat tres modos totius compoſitionis ex partibus. Prima eſt compoſitio logica generis ex ſuis ſpeciebus, de qua loquebatur Porphyrius in cap. de ſpecie, dicens genus eſſe totum, ſpecies verò partes, & quia hæ partes in toto non actu, ſed poteſtate continentur, ideò vocatur totum potentiale, ſiue totum prædicabile, ſiue totum commune. Secunda eſt compoſitio ſpeciei ex partibus ſuis eſſentialibus genere, ac differentia, qua ratione ſpecies vocatur totum, genus verò, & differentia ſunt eius partes, & vocatur totum definibile, partes vero eſſentiales, de qua compoſitione loquebatur Porphyrius in cap. de differentia, dùm dixit ſpeciem ex genere & differentia conſtare tàmquàm ex materia, & forma. Tertia eſt compoſitio totius ex partibus ſecundùm quantitatem, quæ vocari ſolent partes integrantes, vtcùm dicimus hominem totum conſtare ex capite, brachijs, pectore, ventre, cruribus, & alijs membris, quæ quidem eſt maximè propria, & euidens acceptio totius, & partium. Inter hæc tria tota eſt hæc differentia, quòd primum, & ſecundum ab intellectu cognoſcuntur, tertium verò à ſenſu; propterea maximè in promptu, & propria eſt tertia illa ſignificatio, eſt tamen inter illa tria hæc conuenientia, vt ait Auerroes, quòd totum quomodocunque acceptum nobis notius eſt, quàm partes, ſenſus enim prius totum ipſum quantitatiuum conſiderat vt totam domum, totam mulierem, quàm ad ſingulorum partium diſtinctam conſiderationem ſe conuertat; ita & intellectus prius cognoſcit totum prædicabile, vel totum definibile, quàm partes eius. Si enim genus conſideretur, vt totum potentiale, omnes ſpecies continens, eſt prius notum, quàm ſpecies; quod ſi conſideretur ſpecies vt totum definibile; & genus vt eius pars eſſentialis, prius cognoſcitur ſpecies, quàm genus. Cùm igitur omne totum vt ex partibus ſuis conflatum dicatur confuſum, controuerſia eſt, quid nam Ariſtoteles hìc per [confuſa] intelligat, cum de omni confuſo verum videatur, quod eſt nobis notius, ideſt prius notum; quid dicant alij poſtea conſiderabo, nunc dico accipiendam eſſe ſententiam, in qua Themiſtius, Simplicius, & Auerroes conuenerunt, quòd Ariſtoteles intelligat per confuſum totum ſecundo modo acceptum, ideſt totum definibile, quod eſt ipſum compoſitum reſpectu partium eſſentialium, quæ ſunt illa interna principia, & elementa, de quibus Ariſtoteles in hoc libro agendum eſſe proponit; hìc enim Ariſtoteles loquitur de via doctrinæ, qua illa prima principia interna, & elementa inueniuntur, hæc non poteſt eſſe alia, quàm a poſteriori, ab effectibus, quæ dicitur demonſtratio quia, ab effectibus namquè vt notioribus nobis principia ignota inueniemus, ipſum autem compoſitum comparatur principijs internis componentibus vt effectus cauſæ. Dicit igitur Ariſtoteles à compoſitis, quæ ſunt quædam confuſa, & nobis nota, quia ſunt ſenſata, eſſe procedendum à poſteriori ad cognitionem principiorum, quæ ſunt nobis ignota, quia non ſunt ſenſibilia. In verbis eſt notanda illa particula [primùm] quę ſignificat Ariſtotelem ſuperiùs per notiora ſignificaſſe ordinem temporis, non intenſionem cognitionis, cùm hìc eam dictionem [notiora] mutet in hæc verba [primùm nota] quaſi ſeipſum declarans, cui dictioni [primùm] reſpondet illa particula [poſteriùs] prius enim tempore cognoſcimus effectus, ipſa compoſita, poſterius verò ex his ducimur ad cauſarum cognitionem. Poſſumus autem in his quoquè

verbis

verbis notare Ariſtotelem vti vocibus idem ſignificantibus, cùm dicat [nota, & manifeſta] inter quæ nulla poteſt aſsignari differentia; verba autem illa, [poſterius autem ex his] concluſionem ſyllogiſmi continere videntur; quamuis enim Ariſtoteles dicat [autem] non, ergo, tamen certum eſt, quod ſenſus concluſionis in his verbis continetur, eſt enim concluſio, ergo ex his conſuſis, ideſt, compoſitis procedendum eſt ad cognitionem principiorum, & elementorum; vel poſſumus dicere hæc verba pertinere ad declarationem minoris, vt omnium ſenſus ſit, at conſuſa magis ſunt nobis notiora, ideſt primùm nota, principia verò & elementa poſteriùs ex his nota nobis fiunt, concluſio poſtea manifeſta eſt, quam nos addere oportet, ergo à compoſitis eſt procedendum, ad acquirendum principiorum, ac elementorum cognitionem, quæ eſt via doctrinæ ſecundaria, & demonſtratio quia, à latinis appellata. Notanda ſunt illa verba [ex his nota fiunt] quæ ſignificant Ariſtotelem de via doctrinæ loqui, non de ordine, eſt enim proprium viæ notum facere vnum ex alio, quod non poteſt fieri niſi per ſyllogiſmum, at ordo nihil notificat, non facit notam vnam rem ex alia re, ſed ſolum res conſiderandas diſponit vnam poſt aliam. cùm verè dicat Ariſtoteles, quòd ex his nota fiunt nobis principia, ſignificat hanc viam nullam aliam eſſe, quàm à poſteriori, cùm quæſitum & terminus, ad quem ſint ipſa principia; terminus autem à quo, & medius terminus ſint ipſa compoſita, & cauſata, quod eſt proprium demonſtrationis à poſteriori. Idem ſignificat Ariſtoteles dùm dicit diuidentibus hæc, ideſt reſoluentibus hæc conſuſa, hæc compoſita in ſuas partes eſſentiales componentes, quaſi dicat, vtentibus demonſtratione à poſteriori, quæ quidem eſt reſolutio quædam a noſtro intellectu facta, vt alias in libro Poſteriorum docuimus, procedere enim per demonſtrationem hanc, ab effectu ad cauſam nihil aliud eſt, quàm reſolutione vti, & cauſatum in ſuam cauſam, vel cauſas reſoluere; debemus etiam hìc animaduertere illas duas voces, [principium & elementa] quæ abſque dubio hìc ponuntur vt idem ſignificantes; ſignificant enim prima principia interna, quæ inueniuntur ex diſſolutione compoſiti in partes componentes. Vt enim hæc prima principia inueniamus, vult Ariſtoteles vt diuidamus mente compoſitum in partes ſuas eſſentiales, per quam mentalem diuiſionem non inuenimus niſi ea, quæ in compoſito inerant, hoc igitur maximè confirmat expoſitionem noſtram in primo contextu, vbi diximus tria illa vocabula, principia, cauſas, & elementa, idem ſignificaſſe, videlicèt prima principia interna, hìc enim Ariſtoteles non poteſt alia ſignificare, ergo & ibi. Patet etiam quòd hìc tribuit nomen elementi primis, & remotiſſimis cauſis, de quibus acturus eſt, non vltimis, & proximis, vt ibi aliqui volebant. Eſt autem animaduertendum quòd cùm vox principium ſit amplior ea voce elementum, meliuſeſt anteponere eam dictionem principia, & legere [principia & elementa] vt vox communior per alteram contrahatur, ſicuti factum eſt etiam in primo contextu, & ſicuti hìc quoque legimus in Codice Græco, eſt enim error in Latino codice, dum prius legitur elementa, quàm principia. Hæc eſt vera expoſitio huius textus, vt ego puto, ſecundum quam patet ſyllogiſmum formatum ab Ariſtotele ad declarandam viam doctrinæ ſecundariam iam fuiſſe concluſum, & abſolutum in his duobus contextibus ſecundo & tertio, ſed non extendi etiam ad quartum vt aliqui exiſtimarunt, de quorum ſententia in principio quarti textus loquemur. Contra hanc expoſitionem vt ab Auerroe adductam inſurgunt aliqui dicentes, non poſſe Ariſtotelem per conſuſa intelligere compoſita, ſed eorum accidentia eſſe intelligenda, quoniam ad inuentionem materiæ primæ nō procedit Ariſtoteles a compoſitis notioribus, ſed ex accidentibus, ex ipſa traſmutatione; accidentia enim ſunt nobis notiora, quàm ſubſtantia compoſita, cùm ſint magis ſenſata, ipſa enim per ſeipſa ſenſibilia ſunt, ſubſtantia verò non per ſe, ſed per accidentia, vt docet Ariſtoteles in ſecundo libro de Anima. Qui hæc dicunt neque

logicam

logicam calleſt, neque Auerroem intelligunt; ignorant enim quomodo formetur demonſtratio ab effectu, qui quidem eſt communis multorum error, cùm ex duobus tantùm terminis hanc demonſtrationem forment, dicentes, eſt hic effectus, ergo eſt hæc eius cauſa; quæ erat ignota, tamen certum eſt omnem ſyllogiſmum confici ex tribus terminis, ſed de hac demonſtratione ab effectu, quomodo ex tribus terminis formetur, & quinam ij ſint, docet clarè Ariſtoteles in primo Poſteriorum textu trigeſimo ſexto antiquo; Vnum enim terminum ponit cauſam ipſam quæſitam, quæ eſt maior extremitas. Alium verò ipſum effectum notum, qui eſt medius terminus. Tertium demùm ſubiectum de quo tàm cauſa, quàm effectus ineſt, & eſt minor extremitas, quòd autem per eam demonſtrationem oſtendere volumus, non eſt quòd illa ſit illius effectus cauſa, neque quòd cauſa illa ſit, ſed quòd illa in eo ſubiecto inſit, nondùm conſiderando an ſit cauſa, nec ne; aſſumimus enim in propoſitione maiore quòd neceſſario illa cauſa eſt cum illo effectu, non tamen vt cauſa, neque vt effectus, deinde in minore accipimus, quòd in eo ſubiecto ille effectus ineſt. Ex his concludimus in eodem ſubiecto, cauſam illam ineſſe, certum eſt autem quòd in omni demonſtratione nihil aliud quæritur, quam maior extremitas, ſubiectum autem debet eſſe præcognitum, ſimiliter medius terminus, ergo in demonſtratione illa qua ab effectu noto quærimus cauſam ignotam, neceſſe eſt præcognoſcere duos terminos, videlicet medium, & minus extremum, vt demonſtremus maiorem extremitatem, ideſt, ipſa prima principia. Ariſtoteles igitur non potuit ex ſola traſmutatione inuenire materiam primam, ſed hæc cùm ſit medius terminus, requirit etiam ſubiectum demonſtrationis, quod præcognoſcatur, id autem eſt corpus ipſum naturale, compoſitũ, in quo videmus tranſmutationem ineſſe, & quia vbi traſmutatio eſt, ibi neceſſariò eſt materia aliqua ſubiecta, ideo concludimus in corpore naturali ineſſe materiam primam neceſſariò. Ariſtoteles igitur ſicuti in inuenienda materia non proceſſit ex ſola tranſmutatione, ſed ex tranſmutatione in corpore naturali cõpoſito, ita hic per confuſa, non ſola compoſita intelligit, ſed compoſita inſignita ſuis accidentibus, ex his enim notioribus nobis principia ſunt inuenienda; quare nõ negamus Ariſtotelem accipere compoſita ſimul cum accidentibus, ita enim reuera dicuntur ſenſata, & nobis nota, ſed non poteſt intelligere accidentia ſola, vt hi exiſtimarunt, quia quando dicit in textu [diuidentibus hæc] ideſt hæc confuſa non poteſt intelligere, niſi quòd compoſita diuidantur, accidentia enim diuidi non poſſunt in partes componentes; cùm ſimplicia ſint, & eis non conuenit habere elementa; Ariſtoteles autem vult vt compoſita diuidamus in ſua elementa componentia, ea autem diuidimus beneficio accidentium ſuorum, quare hic Philoſophus vult, vt à confuſis ad elementa pocedamus, ideſt compoſita reſoluamus in partes componentes per accidentia media. Hæc eadem Auerrois ſententia fuit, qui dicit in commentario Tertio, [poſſibile eſt ex rebus compoſitis ideſt conſequentibus earum cognoſcere cauſas] conſequentia autem ſunt accidentia, quaſi dicat, ex compoſitis cum ſuis accidentibus. Sed clarius in Commentario Quinto loquitur Auerroes, dum dicit [ex compoſitis procedimus ad cognitionem cauſarum mediantibus accidentibus, quæ ſunt in eis]. Significat ergo ex vtriuſque cognitione inueniri principia, videlicet compoſiti, vt ſubiecti, & accidentium vt termini medij.

Textus Quartus.

Qua propter ex vniuerſalibus ad ſingularia procedere oportet. Totum enim ſecundum ſenſum notius eſt, vniuerſale autem totum quoddam eſt; multa enim comprehendit, vt partes, vniuerſale.

Digitized by Google

TEXTVS hic quartus obſcuriſſimus eſt, & multis dubijs, & controuerſijs plenus, dubitant enim, & controuerſantur, quid Ariſtoteles intelligat per vniuerſalia, & ſingularia; dubitant quem proceſſum his verbis denotet, an viam doctrinæ, an ordinem doctrinæ; dubitant demùm propter illam dictionem, [qua propter] quomodo Ariſtoteles colligat ex dictis concluſionem hanc. Ioannes Grammaticus, & S. Thomas in hoc vno conſentiunt, quòd hæc verba ſint concluſio ſyllogiſmi formati ab Ariſtotele in textu ſecundo, & tertio, qui nullam aliam concluſionem habuerit, quàm hanc, quæ his verbis infertur, cùm enim Ariſtoteles idem hìc intelligat per vniuerſalia, quod prius per confuſa, talem putant fieri ſyllogiſmum. Oportet procedere à notioribus nobis ad ignota, ſed magis confuſa, ideſt vniuerſalia ſunt notiora nobis, ergo ab vniuerſalibus in ſingularia oportet procedere; & ſic maior ſyllogiſmi eſt in textu ſecundo; deinde minor in tertio; tandem concluſio in quarto. Sed in reliquis diſcrepant Ioannes Grammaticus, & S. Thomas, nam Ioannes per [confuſa] & [vniuerſalia] intellexit particularia vaga, per [ſingularia] verò ſignata; & dixit Ariſtotelem ſignificare ordinem procedendi in hoc primo Phyſicorum in tractatione de principijs; hæc enim cùm diſtinctè ſint cognoſcenda vocantur hoc modo ab Ariſtotele ſingularia ſignata, vt autem confusè cognita, vocantur confuſa & vniuerſalia, ideſt, particularia vaga; quoniam igitur particulare vagum eſt nobis notius, quàm ſignatum, prius enim cognoſcimus hunc eſſe aliquem hominem, quàm Petrum Pauli Filium, ideò Ariſtoteles prius tractabit hæc principia vt particularia vaga, proponens de eis quaſdam quæſtiones confuſas, vt nobis faciliores; deinde tranſibit ad eorundem cognitionem diſtinctam tradendam, prout ſunt ſingularia ſignata, qui quidem ordo eſt a notioribus nobis, & maximè nobis conueniens & naturalis. Hæc expoſitio abſurdiſſima omnium eſt; in qua etiam ipſe Ioannes non perſeuerauit, quamuis in præſenti loco hanc ſolam in medium afferat, & ſequatur. Primò namque ipſa principia non poſſunt appellari ſingularia ſignata, nam materià prima eſt vna quidem numero, ſed tamen non poſitiuè, ſed priuatiuè vt in proceſſu declarabimus; ſingulare autem ſignatum dicitur, quod modo quodam poſſit digito oſtendi, & ſignificari, quod de materia non euenit, quæ eſt maximè latens, & abſcondita. Sed admittendo hæc de materia, de forma certè admitti non poteſt; forma enim ab Ariſtotele numeranda inter principia, non eſt forma vna ſingularis, ſed in genere, & communiſſimè accepta. Præterea particulare vagum non dicitur propriè confuſum, cum nullas partes contineat, & ſit vnicum indiuiduum, ſed potius noſtra cognitio illius dicitur confuſa, quare ſignificatur potius res confusè cognita, quàm res confuſa. Ariſtoteles autem ſecundùm expoſitionem Ioannis debet intelligere verè confuſum, quod partes habeat, cùm dicat in hoc textu quarto, quòd vniuerſale multa continet vt partes; & Ioannes velit idem ſignificari in textu tertio per confuſum, quod in quarto per vniuerſale; nunquam eam inuenimus alibi, quòd Ariſtoteles particularia vaga vocauerit vniuerſalia. Præterea non conſiderantur in ſcientijs contemplatiuis particularia, vt particularia, neque vt ſingularia, quia horum vt talium nulla ſcientia haberi poteſt; quare expoſitio hæc vt vana omittatur. S. Thomas autem non vult Ariſtotelem hoc ſyllogiſmo ſignificare proceſſum ſeruandum in primo tantùm Phyſicorum in tractatione principiorum, ſed in tota naturali Philoſophia, vultque non denotari viam doctrinæ, ſed ordinem ſeruandum in tota naturali ſcientia, ideò non admittit ſententiam Auerrois in ſecundo, & tertio textu quòd ibi ſermo fiat de via doctrinæ, ſed omnia ad ordinem pertinere vult, quem dicit eſſe à magis vniuerſalibus in prædicando ad minus vniuerſalia, ideò confuſum ipſum intellexit totum prædicabile ſeù potentiale, quod Ariſtoteles poſtea in textu quarto vocat mutato nomine vniuerſale, & hunc ſyllogiſmum facit. A' notioribus nobis eſt

pro-

Digitized by Google

progrediendum, at magis confuſa, ideſt, vniuerſalia ſunt notiora nobis, ergo ab vniuerſalibus ad ſingularia procedere oportet. Declarans autem D. Thomas ordinem hunc dicit eum ſeruandum eſſe inter principia, vt prius de communioribus principijs tractetur, quàm de minus communibus. Et quia Ariſtoteles dixit in textu progrediendum eſſe ab his confuſis vt notis nobis, ad notiora naturę, vidit S. Thomas declarandum eſſe quomodo minus communia dicantur notiora naturæ, ideò dixit rem eſſe tantò notiorem ſecundùm naturam ſuam, quantò eſt maioris entitatis, ita enim eſt cognoſcibilis vti eſt ens, ac maiorem entitatem habet homo, quàm animal, propterea homo eſt ſecundùm naturam notior, animal verò vt magis confuſum eſt notius nobis. Videtur autem Diuus Thomas hanc conſiderationem accepiſſe ex Ariſtotele in ſecundo de partibus animalium capitulo primo; ex eo enim loco poſſumus colligere, quod prius natura poteſt accipi duobus modis, vel enim dicitur prius, ſeu notius ſecundùm naturam operantem, vel ſecundùm intentionem naturæ; ſecundùm operationem naturæ, & via generationis naturæ dicimus prima principia eſſe notiora, & priora ſecundum naturam, ſed ſecundùm intentionem naturæ vltimum cauſatum eſt prius; prima autem principia vltimum locum tenent in intentione naturæ, ſicuti ædificanti priores ſunt lapides domo ſecundùm ordinem operationis, ſed prior eſt domus lapidibus ſecundùm ordinem intentionis; quem ſecundum modum prioris ſecundùm naturam videtur hic Diuus Thomas accepiſſe. Expoſitio hæc tot habet contra ſe inſtantias vt admitti non poſſit; primò enim, ſi hic ordo à communioribus ad minus communia intelligatur inter principia vt ipſe vult, non erit à notioribus nobis, quia principia prima reſpectu ſecundorum, ſunt magis communia in cauſando, non in prædicando, nam materia prima non eſt genus elementorum & ſecundæ materiæ, neque de ea prædicatur, ideò nõ eſt nobis notior elementis, imò multo ignotior nobis, & ſecũdùm naturã notior, nec poteſt vocari magis confuſa, cùm nullo modo ſecundam materiã cõtineat vt partẽ. Prętereà ſecũdùm expoſitionem D. Thomę Ariſtoteles notaret ordinẽ a primis principijs vſque ad proxima & vltima, aut etiam ad vltima cauſata; tamen in textu tertio legimus oppoſitum, Ariſtoteles enim dicit, quòd ex his confuſis fiunt nobis nota principia, & elementa, quibus verbis non poteſt ſignificare alia principia quàm prima quæ vocantur elementa, de quibus etiam in primo textu agendum propoſuit; ergo Ariſtoteles facit ipſa prima principia terminum ad quem in hoc proceſſu, non terminum a quo, vt D. Thomas exponit. Præterea perpendimus nos ſuperius modum illum loquendi in textu tertio[ex his nota fient & c.]ſignificat enim viam non ordinem, quia ordo non notificat, ſed viæ id proprium eſt, quæ igitur ibi dicuntur ad ordinem non pertinent, ſed ad viam. Alij igitur melius dixerunt, qui putarunt in ſecundo, & tertio textu abſolutum fuiſſe eum ſyllogiſmum, quo concludebatur via doctrinæ, qua eſſent inueſtiganda principia; hanc autem concluſionem, quam in principio quarti textus ponit Ariſtoteles diuerſam eſſe concluſionem a concluſione illius ſyllogiſmi, quæ in textu tertio illata fuit; tamen quiſnam ſit ſenſus huius concluſionis, & quomodo colligatur ex dictis non eſt clarum. Sueſſanus propriam affert expoſitionem, cuius ſe inuentorem profitetur, & dicit. Poſtquam Ariſtoteles in textu tertio dixit, qua via procedere debeamus ad cognitionem principiorum, nunc loquitur de via, qua procedere debeamus ad cognitionem effectuum, & dicit viam talem eſſe debere vt à primis, & communiſſimis principijs, & ſupremis cauſis progrediamur ad ſingularia, ideſt ad particulares effectus, quare his verbis notabit Ariſtoteles viam doctrinæ a priori, qua ipſos quoque effectus cognoſcamus, & eſt demonſtratio propter quid. Sed valde inepta eſt hæc Sueſſani expoſitio: hæc enim demonſtratio, quæ ab ipſo hìc excogitatur, non eſt demonſtratio propter quid, quia demonſtratio propter quid, fit ex proxima cauſa, non ex remota; imò oſtendimus nos in prælectionibus, quòd hæc ſcientia ſophiſtica

phiſtica

phiſtca & accidentalis eſſet, ſi cauſas remotas & vniuerſales applicaremus effectibus particularibus. Præterea via doctrinæ principalis, qua cognoſcamus effectus naturales, & eſt demonſtratio propter quid, tacta fuit ab Ariſtotele in primo contextu, nec fuit opus eam iterum proponi in quarto, quare hæc ſententia dimittatur. Simplicius exiſtimauit Ariſtotelem in textu ſecundo, & tertio locutum eſſe de via doctrinæ ad inueniendа principia, quæ eſt demonſtratio ab effectis; hic autem loqui de ordine, quem eſt ſeruaturus in hac principiorum inueſtigatione ratione termini medij, prius vtetur medijs vniuerſalioribus, deinde magis particularibus ac diſtinctis, quibus certa cognitio ipſorum principiorum habeatur; quare his verbis Ariſtoteles declarat ordinem ſeruandum inter medios terminos, quibus principia ſunt inueſtiganda in hoc primo Phyſicorum. A qua Simplicij ſententia parùm diſcrepat ſententia Alexandri; quam maxima pars recentiorum Philoſophorum ſequuntur. Voluit enim Alexander Ariſtotelem hìc loqui de ordine, quem eſt ſeruaturus in hac tractatione de principijs in primo libro Phyſicorum. Cum enim expoſuerit Ariſtoteles viam, qua eſt vſurus pro inuentione principiorum, conſonum rationi eſt, vt ordinem quoque declaret, quem in hac tractatione ſeruaturus eſt, ideò dicit ordinem ſeruandũ eſſe ab vniuerſalibus ad ſingularia, ideſt a quęſtionibus communioribus, & confuſioribus ad diſtinctiores, & particulariores, quare vniuerſalia, & particularia vocat hìc Ariſtoteles non principia ipſa, ſed Theoremata de ipſis principijs examinanda. Reuera enim Ariſtoteles hunc ordinem in ijs Theorematibus ſeruabit; nam quęrens numerum principiorum prius quæret an ſit vnum, aut plura, & oſtendet quòd plura, quæ eſt cognitio valdè vniuerſalis, & confuſa; poſſunt enim eſſe tàm finita, quàm infinita, deinde tranſibit ad Theoremata magis particularia & diſtincta, oſtendet enim, quod non poſſunt eſſe infinita, ſed ſunt finita; quod adhùc eſt vniuerſale Theorema, cùm quantuſcunque poſſit aſſignari eorum numerus, tandem particularem eorum numerum determinabit, oſtendens ea eſſe ſolùm via; hìc igitur eſt proceſſus ab vniuerſalibus ad particularia; Quæ Alexandri expoſitio ab expoſitione Simplicij in eo differt, quoniam Alexander ordinem hũc ab vniuerſalibus ad particularia intelligit ex parte quæſitorum, Simplicius autem ex parte mediorum, quibus illa quæſita demonſtranda ſunt, vt videlicèt Ariſtoteles prius vtatur effectis communioribus, poſtea magis particularibus. Sed leuis eſt differentia, quia vnum non eſt ſine altero, & ad demonſtrandum quæſitum vniuerſalius opus eſt accipere etiam medium vniuerſalius; Eſt etiam quædam diſcrepantia inter illos recentiores, qui Alexandri ſententiam ſequuntur, cùm enim ſint in ipſa re concordes, ſunt tamen diſcordes in apellatione, plurimi enim ordinem hunc a quæſtionibus communioribus ad minus communes, volunt reuera ordinem eſſe appellandum; aliqui tamen ſunt, qui volunt viam eſſe, non ordinem, vt Ariſtoteles tàm in ſecundo, ac tertio textu, quàm in quarto loquatur de via doctrinæ, quæ tamen duplex ſit; altera de qua in textu tertio locutus eſt, quæ eſt vt ab effectis inueſtigentur principia; altera verò quam tangit hìc, quæ eſt a quæſtionibus communioribus tranſeamus, ad particulares. communiores enim vt notiores viam faciunt cognitioni principiorum diſtinctiori. Vtuntur hi pro ſe hoc argumento, quòd Ariſtoteles ex eodem fundamento colligit hìc hanc nouam concluſionem, ex quo etiam in ſecundo, & tertio demonſtrauit vtendum eſſe altera illa via a compoſitis ad principia, ex eo enim quòd a notioribus nobis eſt progrediendum Ariſtoteles vtrumque colligit, tùm quòd procedendum eſt a compoſitis ad principia, tùm etiam quòd a quæſtionibus vniuerſalibus ad particulares, ergo vtraque debet ſolùm via appellari non ordo, quia proprium eſt viæ progredi a notioribus nobis, nec poteſt ordini attribui, qui non niſi ex natura rerum conſiderandarum ſumendus eſt, non ex notioribus nobis. Ego tamen puto, quod admiſſa expoſitione Alexandri illa non poſſit vocari via, ſed ordo; quia non eſt proceſſus illatiuus,

tiuus, ſed ſolùm diſpoſitiuus, cùm ex quęſtione vniuerſali non inferatur alia particularis. Eorum autem argumentum friuolum eſt, vt in ſequentibus oſtendemus. Hāc Alexandri expoſitionem, quamuis ego nunquam ſecutus ſim, non tamen eam ita abſurdam eſſe exiſtimo, vt verbis Ariſtotelis accommodari non poſſit; nam aptare quidem poteſt verbis Ariſtotelis, & Ariſtoteles in hoc primo libro videtur procedere a quæſtionibus confuſis de ipſis principijs ad diſtinctiores. Sed multo probabilior mihi videtur expoſitio Auerrois, qui putauit Ariſtotelem his verbis proponere ordinem doctrinæ ſeruandum in tota naturali philoſophia, non in libris tantùm Phyſicorum. Nam in prælectionibus diximus libros naturales ita ab Ariſtotele fuiſſe diſpoſitos, vt prius de rebus communioribus tracter, quàm de minus communibus: prius enim in libris Phyſicorum agit de corpore naturali in communi, poſtea de ſpeciebus eius in alijs libris: & priùs de Mixto in commune, quàm de ſpeciebus eius; vt vltima conſiderata ſint ſpecies ſpecialiſſimæ, quas hìc Ariſtoteles intelligit, per [ſingularia]. Dicit enim Auerroes Ariſtotelem non poſſe intelligere ipſa indiuidua, de his enim nulla conſideratio in ſcientijs habere poteſt, ſed vltimas ſpecies, vel illas, quas ſunt quaſi vltimæ ſpecici: hoc autem dicit, quoniam ſunt multæ vltimæ ſpecies, quarum nullam habemus cognitionem, niſi quatenus ſub aliquo proximo genere continentur, vt quatenus aues ſunt, vel quatenus piſces, tunc enim illud ſub alternum genus ſe habet vt ſpecies vltima, quæ eſt vltimum cognitum, dùm ſpecies ſpecialiſſima ignoratur. Significat ergo Ariſtoteles ordinem ſeruandum eſſe, in tota ſcientia a tractatione rerum communiorum ad minus communes in prædicando, videlicèt a genere ad ſpecies. Hanc Auerrois ſententiam vt Alexandri expoſitioni anteponam; id me mouet, quòd ordo in tractandis quæſtionibus de principijs mihi videtur eſſe res adeò friuola & leuis, vt non mereatur ab Ariſtotele proponi in hoc vniuerſæ ſcientiæ exordio; Ordo autem quem in tota ſcientia naturali, quem Auerroes exponit, eſt res maximè principalis in hac ſcientia, & quæ ipſi Ariſtoteli maximè cordi fuit, & de qua pluribus in locis nos admonet, vt videlicèt res communiores prius tractemus, quàm res minus communes; quare valde veriſimile eſt, Ariſtotelem hanc eandem rem nos admonere hoc in loco, in quo maximè fuit opportuna hæc admonitio, nullus enim eſt alius locus, in quo magis conueniat id facere, quàm in principio totius ſcientię, in quo alia multa proponuntur ab Ariſtotele, tum ad hos Phyſicos libros, tum ad totam ſcientiam ſpectantia. Eſt etiam multo veriſimilius, quòd Ariſtoteles per [vniuerſalia,] & [ſingularia] res ipſas intelligat, quàm quæſtiones, vel Theoremata, nunquam enim alibi inuenimus Ariſtotelem de tali ordine inter quęſtiones aliquid dixiſſe, ſed de ordine inter res conſideratas ſeruando ab vniuerſalibus ad particularia locutus eſt Ariſtoteles in plurimis alijs locis, in primo libro priorum, in principio primæ figuræ dicit ſe prius eſſe locuturum de ſyllogiſmo, quàm de demonſtratione, quia ſyllogiſmus eſt vniuerſalior; In primo etiam Phyſicorum textu quinquageſimo ſeptimo Ariſtoteles dicit eſſe in nobis ſecundū naturam, vt communia prius dicamus deinde propria ſpeculemur. Idem dicit in tertio libro Phyſicorum textu ſecundo. Similiter in fine primi cap. primi libri Meteorum dicit Ariſtoteles, ſe locuturum de animalibus, & communiter, & ſingulatim, ſed apertiſſimè hunc ordinem proponit Ariſtoteles in primo libro de partibus animalium cap. primo, vbi quęrit Ariſtoteles an debeat incipere a ſingulis ſpeciebus animalis conſiderandis, an potius a tractatione eorum, quæ communia omnibus ſunt, & determinat quod a communioribus eſt exordiendum, vtens ea ratione, quam tetigit Auerroes in proœmio huius libri, videlicèt ne eadem res ſæpius in ſcientia reperatur, multa enim omnibus animalibus, inſunt, quæ melius eſt ſemel de toto communi conſiderare, quàm de ſingulis ſpeciebus eadem repetere. In his omnibus locis loquitur Ariſtoteles de hoc proceſſu a rebus communioribus ad minus comunes; non de proceſſu a confuſionibus quæſtionibus,

E bus,

bus, ergo eſt credendum eandem eſſe Ariſtotelis mentem in præſenti loco. Contra hanc Auerrois expoſitionem multæ afferuntur inſtantiæ ab ijs, qui Alexandrum ſequuntur, quas antequam conſideremus videndum eſt, quomodo hæc noua concluſio ex dictis colligatur, qua in re non eſt diſcrepantia inter Auerroem, & eos, qui Alexandrum ſequuntur præter paucos. Declarat optimè hanc declarationem Auerroes in Commentario præſenti, qui dicit Ariſtotelem hìc accommodare ad ordinē doctrinæ concludendum eammet rationem, quam in ſecundo, & tertio de Via formauit, ratio enim illa facta fuit de ſola via: tamen Auerroes hìc imaginatur repetitam eandem rationem de ordine doctrinæ eadem enim ratione, qua oſtenſum eſt viā ad principia eſſe debere a compoſitis ad ſimplicia, quia compoſitum, cùm ſit quoddam totū, & confuſum, eſt notius nobis, & à notioribus eſt progrediendum. Eadem, inquam, probatur, quòd in ordine doctrinæ progrediendum eſt ab vniuerſalibus ad ſingularia: nam in ordine doctrinæ debemus progredi à notioribus nobis, at magis vniuerſalia cùm ſint quædam confuſa, ſunt notiora particularibus. Ergo in ordine doctrinæ eſt procedēdum ab vniuerſalibus ad ſingularia. Non vult autem Auerroes, quod maior huius ſyllogiſmi ſit illa, quæ eſt poſita in textu ſecundo; illa enim fuit prolata ſolùm de via, & ſimiliter minor in textu tertio poſita non pertinuit niſi ad viā, ſed vult quòd Ariſtoteles proportione quadam accomodet eaſdem præmiſſas etiam ad ordinem nempe in alio ſenſu acceptas. Quòd enim de ſola via fuerint prolatæ manifeſtum eſt, quia in textu ſecundo Ariſtoteles protulit eam maiorem de via ad principia cùm expreſſe nominauerit viam, & dixerit eſſe ad nota naturæ, ideſt, ad principia, quod quidem de ordine dicere non poſſumus. Minor quoque poſita in textu tertio, ponitur contraria ad viam: nam confuſum non poteſt ibi accipi in communi ad totum compoſitum, & ad totum commune, quia Ariſtoteles ibi dicebat ab his confuſis eſſe progrediendum ad cognoſcenda principia, & elementa, quare non poteſt accipi ibi cōfuſum, niſi propriè pro compoſito; ſed Ariſtoteles nunc accipiens aliā ſignificationem ipſius cōfuſi, accōmodat eandē rationē ad probandū quòd in ordine doctrinę procedere debemus ab vniuerſalibus ad ſingularia, quia etiā vniuerſale eſt totū quiddā, & cōfuſū, & proinde notius nobis, vt in quæſtione poſtea demōſtrabimus. Hāc rationis declarationē ſequitur Vicomercatus, & maxima pars eorū, qui verba hęc cum Alexandro exponunt, videlicèt vt ratio facta ab Ariſtotele de ſola via, hìc per quandam ſimilitudinem transferatur etiam ad ordinem ſeruandum in diſponendis quæſtionibus ad principia attinentibus. Propterea falſam eſſe puto quorundam Alexandræorum ſententiam, qui putantes proceſſum hunc in quæſtionibus ad principia ſpectantibus eſſe viam, non ordinem appellandum, dixerunt etiam quòd Ariſtoteles ex ijſdem præmiſſis infert duas diuerſas quæſtiones de duabus diuerſis vijs ſeruandis in principiorum tractatione, vna à compoſitis ad ſimplicia, altera à quæſtionibus vniuerſalibus ad particulares: ideò volunt maiorem in textu ſecundo poni ab Ariſtotele ex profeſſo communem vtrique viæ, cùm dixit, à notioribus nobis eſt progrediendum; ſimiliter minorem in tertio textu communem ſumi, & confuſum, ibi ſignificat quoddam commune ad totum compoſitum, & ad totum prædicabile. Quam ſententiam diximus non conuenire verbis Ariſtotelis, qui tàm maiorem, quam minorem accepit peculiariter ad probandum de via ad principia, quæ eſt ex compoſitis; nam ſi fateremur confuſum in textu tertio accipi commune ad vtramque, ergo Ariſtoteles in eodem tertio nihil certi poteſt concludere de illa via prima, quia ſi confuſum ibi ſignificat tàm compoſitum, quàm totum commune, concluſio indifferens colligitur, quòd ad principia, & elementa cognoſcenda progredi oportet ex confuſis, ideſt, vel ex compoſitis, vel ex communioribus. Certum eſt igitur quòd ſi in illa prima concluſione confuſum debuit determinatè pro compoſito ſumi, neceſſe eſt eodem modo acceptum eſſe in propoſitione minore, quia minor extre-

mitas

mitas debet in eodem ſenſu ſumi in concluſione, & in minore, niſi ratio ſit æquiuoca, & in quatuor terminis. Et reuera non poſſumus vti iiſdem duabus præmiſſis ad probandas duas diuerſas concluſiones æqualiter, niſi illæ præmiſſæ ſint ambiguæ ad duos ſenſus, & ſumantur prius determinatè ad vnum ſenſum, poſtea determinatè ad alterum, vt æquiuocatio euitetur. Syllogiſmus igitur formatus in ſecundo, & tertio textu, non reſpicit niſi viam, deinde Ariſtoteles ſumens in alio ſenſu eaſdem præmiſſas, eadem ratione accommodat etiam ordine; qua de re non diſcrepat Auerroes a maiori parte eorum, qui Alexandrum ſequuntur, inter quos eſt Vicomercatus. Modò conſideremus inſtantias, quas contra Auerrois expoſitionem Alexandrei adducunt, ſuntque potiſſimùm duæ. Primùm dicunt, ſi intelligamus ordinem doctrinæ in tota ſcientia ab vniuerſalibus ad particularia vt Auerroes exponit, ſequetur eum non eſſe à notioribus nobis; conſequens eſt falſum, & contra ipſummet Auerroem, qui vult eſſe procedendum ab vniuerſalibus, vt à notioribus nobis, conſequentia probatur, quia principia vniuerſalia reſpectu principiorum minus vniuerſalium non ſunt vniuerſalia in prædicando, ſed in cauſando, vniuerſale autem in cauſando non eſt nobis notius, immò ignotiſſimum: hoc eodem argumento nos ſupra vſi ſumus contra Diuum Thomam, ideò facilè ipſum ſoluemus; dicimus enim ſententiam Auerróis eſſe, quòd hic ordo à magis communibus ad minus communia conſideretur non in principijs, ſed in ſubiectis, quorum principia ſunt, ſi enim de principijs Auerroes loqueretur, ſententia falſa eſſet, vt nos contra Diuum Thomam diximus & argumentum hoc demonſtraret, ſed ſi hunc ordinem in ſubiectis intelligamus, argumentum nihil valet; ſubiectum enim eſt radix totius ſcientiæ, à qua pendet ipſa ſcientia, & ab eo ſumit ordinationem; cum enim agendum de naturalibus corporibus; incipiendum fuit à communiſſimo omnium genere corpore naturali, deinde tranſeundum ad ſpecies ipſius ordinatim, qui quidem eſt ordo ab vniuerſalibus in prædicando, & ita à notioribus nobis. Hunc ordinem conſequitur quidem vt à principijs naturalibus in cauſando tranſeatur ad minus vniuerſalia in cauſando, ſed ab hoc ordine principiorum non ſumitur ratio ordinandi libros ipſius ſcientiæ, ſumitur enim ab ordine ſubiectorum, vt à re principali, à qua pendet tota ſcientia, & totus ordo, qui in principijs ſeruatur; ſubiecto enim communi conſtituto ſequitur vt eius principia communia conſideretur, quæ ſunt poſtea vniuerſalia in cauſando, reſpectu principiorum ſubiecti minus communis. Hoc idem voluit Auerroes hic, certum eſt enim quòd Auerroes hìc vniuerſalia intelligit in prædicando, non in cauſando; hóc enim apertiſſimum eſt legentibus verba Auerrois in commentario vbi dicit, [quantò vniuerſale fuerit communius; tantò magis continebit] ac vniuerſale in cauſando non continet aliquid, reuera enim commune eſt in prædicando; ſed apertè hoc apud Auerroem legimus in primo Poſteriorum Commentario duodecimo, vbi ſoluit apparentem contradictionem in Ariſtotele inter eum locum, & hunc, cùm ibi Ariſtoteles dicat vniuerſalia eſſe nobis notiora, ideo ab his ad ſingularia procedendum eſſe vt a notioribus nobis, Soluit Auerroes dicens in proœmio primi Phyſicorum Ariſtotelem accepiſſe vniuerſale, quod de multis prædicatur, hoc enim eſt notius nobis, in primo autem poſteriorum intellexiſſe vniuerſale in cauſando, quod quidem eſt naturæ notum, & nobis ignotum, & dans exempla Auerroes huius vniuerſalis in cauſando nominat materiam primam & Deum, quæ dicit non eſſe vniuerſalia in prædicando, cum ſint indiuidua, ſed in cauſando, quia multorum ſunt cauſæ. Patet ergo, quod Auerroes ibi diſtinguit materiam primam ab eo vniuerſali, de quo Ariſtoteles loquitur in hoc proœmio; ergo non vult Ariſtotelem hic intelligere per vniuerſalia materiam, quæ tamen eſt primum principium in genere cauſæ materialis, à cuius inueſtigatione Ariſtoteles exordietur; patet ergo quòd Auerroes hìc intelligit ordinem ab vniuerſalibus in prædicando, quare non

poteſt intelligere de principijs vniuerſalibus, quia hoc non poſſunt dici principia vniuerſalia ſecundùm prædicationem vt ipſemet fatetur de prima materia. Præterea Auerroes in commentario declarans quid Ariſtoteles intelligat per [vniuerſalia] dicit [intelligit vniuerſaliſſima ſubſtantiata, quæ poſſunt inueniri in iſtis rebus rerum naturalium, ſcilicèt, de cauſis, & accidentibus]. At certum eſt, quod ſubſtantiata non poſſunt vocari niſi corpora ipſa naturalia compoſita ex principijs ſuis, nam interna principia vocabuntur ſubſtantialia potius quam ſubſtantiata, quia ſubſtantiatum ſignificat cauſatum. Neque dubium faciunt verba Auerrois cùm dicit [de cauſis, & accidentibus] certum eſt enim quòd principia prima non poſſunt vocari ſubſtantiata, tantò minus ipſa accidentia, ſed conſiderat Auerroes, quòd tractatio de aliquo ſubiecto nihil aliud eſt, quàm conſideratio principiorum & accidentium eius, ideò ſignificare voluit per hæc verba, quòd incipiendum fuit à ſubiecto communiſſimo, quod vocat vniuerſaliſſimum ſubſtantiatum, ideſt, à conſideratione cauſarum, & accidentium eius. Exponit etiam Auerroes per [ſingularia] vltimas ſpecies, vel eas, quæ ſunt quaſi vltimæ ſpecies, ac proxima, & vltima principia non vocaret vltimas ſpecies, cùm pateat ea non eſſe ſpecies principiorum remotiorum, membra enim non ſunt ſpecies elementorum, neque elementa materiæ primæ, ſic neque anima rationalis eſt ſpecies animæ ſenſitiuæ, ſed ſemper conſueuit Auerrois, per ſpecies intelligere ſpecies corporum naturalium, hæ namquè propriè vocantur ſpecies, non principia ipſorum corporum. Aduertendum autem, quòd quando Auerroes dicit principia eſſe communia pluribus, modò intelligit communia in cauſando, modò in prædicando; quando enim principia vocat vniuerſalia in cauſando, comparat ea cum principijs minus communibus prout ſecundùm ſe vtraque conſiderantur, nam illa ſunt plurium principia, hæc verò pauciorum; quando autem ea vocat vniuerſalia in prædicando, non ſecundùm ſe ea conſiderat, ſed ratione ſubiecti, cuius principia ſunt, vt materia prima dici poteſt principium vniuerſale in prædicando, non quidem ratione ſui, ſed ratione ſubiecti primi, hoc enim eſt corpus naturale. Non enim prædicatur materia prima de materia ſecunda, ſed id, cuius illa eſt materia, vt corpus naturale prædicatur de corpore mixto, cuius materia ſunt ipſa elementa. Alterum eorum argumentum contra Auerroem eſt, ſi hæc concluſio præſens intelligatur de ordine doctrinæ, vt Auerroes vult, ſequetur, quòd ratio Ariſtotelis, qua cum concludit, erit inualida, quia aſſumpſiſſet Ariſtoteles maiorem falſam, videlicèt, à notioribus nobis eſſe progrediendum, hoc enim de via eſt verum, at de ordine eſt falſum, ſolius enim viæ proprium eſt, vt ſit à notioribus nobis. Sed ordo non ſumitur à notioribus nobis, ſed à natura rerum conſiderandum, hoc autem pluribus argumentis probare nituntur, quæ ego non referam, quia in quæſtionibus logicis hanc rem fuſiſſimè tractaui in quæſtione illa, quam feci de methodis, vnicum tantùm argumentum adducam, quia ad præſentem locum pertinet, quod tale eſt. Si ratio ordinandi partes ſcientiæ ſumeretur à noſtra cognitione, non à rerum naturis, ſequeretur quòd Ariſtoteles malè in textu primo propoſuiſſet eſſe inchoandum à principijs, principia enim ſunt occultiſſima, vt in hoc primo libro videbimus, ſed debuiſſet Ariſtoteles incipere à principiatis, & effectis, quæ ſunt notiora nobis; Ariſtoteles tamen a principijs auſpicari voluit, quia non conſiderauit noſtram cognitionem, ſed ſolam rerum naturam, quæ requirit, vt principia alijs anteponamus, quia ſunt priora alijs ſecundum naturam, quamuis nobis ſint occultiora principiatis. Ad hoc argumentum dico maiorem eam Ariſtotelis veram eſſe, tàm de ordine, quàm de via, vtrumque enim fit à notioribus nobis, vt fuſius in dicta quæſtione demonſtraui, credo enim rationem ordinandi partes ſcientiæ non ſumi ex natura rerum, ſed ex noſtra cognitione, vnde fit, vt tàm ordo, quàm via debeant eſſe à notioribus nobis, quæ eſt ſententia clara Ariſtotelis in quinto libro Metaphyſicorum,

rum,

Digitized by Google

rum, vbi dicit principium doctrinæ, non eſt ſemper principium, ſed quandoque eſt id, vnde quis faciliùs addiſcat. Pro ſolutione autem argumenti notandum, quòd noſtra cognitio duplex eſt, vna confuſa, altera diſtincta, via doctrinæ procedit à notioribus nobis, vel diſtincta, vel confuſa cognitione, cùm via dicatur tàm demonſtratio à cauſa, quàm demonſtratio ab effectu; ordo verò ſumitur à notioribus nobis diſtincta cognitione, cùm enim velimus in ſcientia perfectam requirere cognitionem, ideò id ſemper attendimus vt illa anteponamus, ex quibus melius reliqua cognoſcamus. Cùm igitur Ariſtoteles in primo textu concluſit agendum primò eſſe de principijs, non concluſit ea ratione, quia principia ſint priora natura, ſed quia notiora ſecundum ordinem cognitionis diſtinctæ, patet enim ibi Ariſtotelem hoc medio vſum eſſe, quoniam ex principiorum cognitione omnium aliorum cognitio diſtincta, & perfecta pendet. Dico igitur non fuiſſe auſpicandum ab effectis, quæ quidem ſunt nobis primò cognita cognitione confuſa, ſed non diſtincta, & ex eorum cognitione nullam haberemus diſtinctam cognitionem, hæc enim non acquiretur niſi ex principiorum cognitione, ergo vt hanc habeamus, eſt ordiendum a principijs, hæc enim prius tractata, etſi laterent inuenta, faciunt vt perfectè, & diſtinctè alia cognoſcamus. Qui de hac re plura legere velint, noſtram illam de ordinibus quęſtionem petant, hæc pro præſenti ocaſione ſufficiant. Firma igitur manet expoſitio Auerrois, quam ſecuti ſumus, quæ etiam mirificè confirmatur, ſi cum omnibus præcedentibus textibus conferatur, cum quibus omnibus maximam conuenientiam habet, cùm æque poſſit colligi ex primo, ac ex ſecundo, ac ex tertio, nam in tertio dictum eſt confuſa eſſe nobis notiora, ac vniuerſale eſt confuſum, ergo ab vniuerſalibus ad ſingularia procedere oportet; colligitur ex ſecundo, quia ibi dictum eſt, quòd à notioribus nobis procedere oportet, cùm igitur vniuerſale ſit nobis notius ſingulari, manifeſtum eſt quòd ab vniuerſalibus ad ſingularia procedere oportet; ex primo enim pulcherrimè colligitur hæc eadem concluſio, in primo enim textu dictum eſt de principijs primis eſſe agendum primò, hinc ſequitur, ergo procedere oportet à ſubiecto communiore ad minus commune, & conſequentia eſt optima, vt in prælectionibus diximus ab intentione ad ſubiectum. Prima enim principia ſunt, per ſe primo ſubiecti communiſſimi, ergo dicere, quòd à primorum principiorum tractatione eſt auſpicandum, eſt dicere, quòd eſt incipiendum à conſideratione communiſſimi ſubiecti, & ſic ab vniuerſalibus ad ſingularia progrediendum eſt: cum omnibus igitur textibus hæc concluſio conuenit. Notandum eſt hìc quòd in hoc quarto textu Ariſtoteles declarat, quo ordine in tota ſcientia diſponenda vti velit, dicens ſe vti velle ordine a cõmunioribus ad minus cõmunia: qui ordo licèt ſit cõpoſitiuus; non tamen ex ſolo quarto textu apparet eũ eſſe compoſitiuum, ſed ex eius collatione cum dictis in primo textu; proceſſus enim ab vniuerſalibus ad particularia nõ eſt neceſſario cõpoſitiuus, cũ poſſit etiam eſſe reſolutiuus; in quęſtione enim de ordinibus declarauimus, quòd a cõmunioribus ad minus cõmunia procedere cõuenit tàm cõpoſitiuo ordine, quàm reſolutiuo ordine. Sed ſuppoſito fine, quem Ariſtoteles in primo textu propoſuit, ſequitur ordinem ab vniuerſalibus in ſingularia non poſſe eſſe compoſitiuũ, finis enim eſt cognitio perfecta, ac ſcientia perfecta, vt in primo textu patuit; quæ requirit, vt a primis principijs initium tractationis ſumatur, & conſequenter a communioribus ad minus communia ſubiecta tranſitus fiat. Prima enim principia ſunt principia communiſſimi ſubiecti vt declarauimus prius, quando igitur progredimur hoc ordine ab vniuerſalibus ad particularia non ob alium finem, quàm vt ſciamus, ordo non poteſt eſſe niſi compoſitiuus, quia cùm incipimus a ſubiecto communiſſimo, incipimus neceſſario à conſideratione primorum principiorum, & elementorum, quæ illi primò conueniunt. Quod igitur ordo naturalis philoſophiæ ſit compoſitiuus non explicatur in ſolo primo textu, nec in quarto, ſed ex vtriſque ſimul deſumitur,

in primo enim textu habuimus initium ſolùm, & ſemina quædam, vnde oritur ordo compoſitiuus, qui poſtea clariùs exprimitur in textu quarto, quia ſtantibus ijs, quæ in primo dicta ſunt, ſequitur, quod ordo a communioribus ad minus communia ſubiecta ſit compoſitiuus, quia eſt à principijs ſimplicioribus ad magis compoſita, communioris enim ſubiecti ſimpliciora ſunt principia, ſubiecti autem minus communis compoſitiora. [Totum enim ſecundum ſenſum notius eſt,] In tota ſequenti huius prooemij parte Ariſtoteles probat hanc conſequentiam, qua vltimo loco colligit, ab vniuerſalibus ad ſingularia eſſe progrediendum, ſupponit enim Ariſtoteles hanc maiorem vt notam, ordine doctrinæ oportet procedere a notioribus nobis, ideò enim dixit [qua propter] ideſt propter eandem cauſam & rationem, cui hanc minorem addit, vniuerſale eſt notius nobis ſingulari, ideſt minus vniuerſali, vnde ſequitur concluſio iam declarata, ergo ab vniuerſalibus ad ſingularia progredi oportet. Minorem Ariſtoteles intelligit quidem, non tamen ita vt notam ſupponit, ſed probat tribus ſignis, quorum vnum in hoc textu ponitur: alia verò duo in textu quinto ſequenti, quare omnia ab Ariſtotele dicenda pertinebunt ad probationem huius minoris ſubintellectæ, vniuerſalius eſt notius nobis minus vniuerſali. Vnde patet quòd Ariſtoteles non colligit hanc concluſionem ex eadem minore, quam in textu tertio poſuit, cùm hic ſubintelligat nouam: minorem huius ſyllogiſmi propiam tribus argumentis probat, Primum tale eſt, totum quantitatiuum eſt notius ſenſui, quàm partes integrantes, ergo ſimiliter vniuerſale, cùm ſit totum quoddam reſpectu ſpecierum, erit notius intellectui, quàm ſpecies. Et eſt ratio à ſimili, nam diximus ſupra quòd tres dantur modi totius, & partium, quorum maximè proprius eſt totum quantitatiuum, reſpectu partium integrantium; maximè autem improprius eſt totum commune reſpectu ſpecierum, dicitur enim totum per ſimilitudinem, cum tamen in eo verè non ſeruetur natura, & ratio totius, totum enim debet habere partes ſuas actu, & totum commune continet partes ſuas in potentia; Ariſtoteles igitur volens probare de toto communi, quod eſt notius intellectui, quàm partis, ſumit argumentum ab alijs duobus totis; ſi enim in alijs totis hoc contingit, cum totum ſit notius, quàm partes; dicendum eſt in hoc quoque idem contingere. In hoc igitur textu ſumit argumentum a toto veriſſimè dicto, quod eſt totum quantitatiuum; deinde, vt videbimus, in textu ſequenti, ſumet alterum argumentum ab alio loco definibili, & quia totum quantitatiuum eſt ſenſitiuum, quia totum prius & magis quàm partes ſenſu cognoſcimus, ideo Ariſtoteles dicit, totum eſſe notius ſecundum ſenſum, quàm partes, neque opus habet exprimere de quo toto loquatur, tùm quia dicendo, [ſecundum ſenſum] ſignificat ſe loqui de toto ſenſibili, quod non eſt niſi totum quantitatiuum; tum etiam quia dicendo abſolutè totum ſine aliqua additione ſignificatur principale analogatum, quod eſt totum quantitatiuum; hoc enim eſt veriſſimè dictum totum. Propterea Ariſtoteles poſtea faciens comparationem totius communis cum ipſo dicit [vniuerſale autem totùm quoddam eſt] non enim vult vniuerſale abſolute appellare totum, ſed totum quoddam; quia non ita propriè dicitur totum, ſed per quandam ſimilitudinem cum toto propriè dicto, cum non habeat eſſe reale, ſed ſit opus intellectus, & cùm partes non actu contineat ſed potentia, ideò declarans iſtam comparationem Ariſtoteles dicit, [multa enim continet vt partes vniuerſale] non enim dicit multas partes continet, ſed multa continet, vt partes; ideſt ad ſimilitudinem partium, ſicut ergo verum totum eſt notius ſenſui, quàm partes, ita totum commune ad eius ſimilitudinem dictum notius erit intellectui, quàm partes, ideſt, quàm ſpecies.

Textus Quintus.

Patiuntur autem hoc idem quodammodo, & nomina ad rationem; totum enim quoddam, & indiſtinctè ſignificant, vt circulus; definitio autem ipſius diuidit in ſingula. Et pueri primùm quidem omnes viros patres appellant; & matres fœminas, poſterius autem determinant horum vtrumque.

PROBAT Ariſtoteles eandem minorem ſecundo argumento, quod ſumitur a ſimili, videlicèt a tertio modo totius, a toto definibili reſpectu partium ſuarum eſſentialium definientium, totum enim definibile ſignificatur per nomen, partes autem ſignificantur per eius definitionem, quia in ea apparent partes eſſentiales componentes rem, quæ in ipſo nomine non reſpiciuntur. Certum eſt autem quòd nomen nobis eſt notius quàm definitio, & totum definibile quàm partes definientes, cuilibet enim idiotæ ſunt nota nomina multarum rerum, per quæ habet confuſam eorum cognitionem, at definitiones non ſunt ita notæ, quia ignorant idiotæ partes definientes & principia eſſentialia. Quoniam igitur totum definibile, quod per nomen confusè ſignificatur, eſt notius nobis, quàm partes, quæ in definitione exprimuntur, ſimiliter etiam totum commune eſt notius intellectui noſtro, quàm partes ſub eo contentæ. Hæc eſt huius rationis ſententia, ex hoc autem loco colligi ſolet, quod nomen, & definitio eandem rem ſignificant, eadem res enim eſt homo, & animal rationale, differunt ſolùm, quia nomen ſignificat eam confusè, ideſt, vt totum confuſum; definitio verò ſignificat eandem vt diſtinctam in ſuas eſſentiales partes. Dicit autem Ariſtoteles, [quodammodo] quia non eodem modo dicitur totum ipſum commune, ac totum definibile, totum enim definibile continet actu partes ſuas, ideò verius dicitur totum quàm totum commune. Propterea Ariſtoteles dicit, quòd nomen, quod totam rem ſignificat, ita ſe habet quodammodo ad definitionem, quæ ſignificat partes; ſicut vniuerſale ſe habet ad particulare, quam ſimilitudinem declarat Ariſtoteles cum ait, [totum enim quoddam & indiſtinctè ſignificat] nomen enim ſignificat totum quoddam confuſum, & indiſtinctum, quod poteſt comparari cum toto communi; quod ſpecies vt partes continet, quare totum quoddam eſt; dicit autem Ariſtoteles etiam de toto definibili, quòd eſt [totum quoddam,] quia quamuis ſit verius totum quàm totum commune, tamen eſt minus totum, quam totum quantitatiuum, quod veriſſimè totum dicitur. Totum enim quantitatiuum continet partes ſuas actu, & actu diſtinctas loco, & manifeſtas: at totum definibile continet quidem partes ſuas actu, non tamen actu diſtinctas a ſe inuicem, ſed intellectu diſtinguuntur, vnde dicit ſolet quod partes eſſentiales in compoſito ſunt in potentia, non quòd non inſint actu, ſed quia non ſunt actu diſtinctæ ab inuicem, ideo vel minus vera eſt ratio totius, & partium in toto definibili, vel ſaltem obſcurior, & minus apparens; ideò Ariſtoteles ipſum vocat totum quoddam comparatione totius quantitatiui. Vnde dicẽdum quòd in toto ſenſibili eſt re ipſa pars extra partem: in toto autem definibili nõ eſt pars extra partem realiter, ſed pars in parte, forma in materia, licet per intellectum dici poſſit pars extra partem. Sunt etiam notanda illa verba [totum, & indiſtinctè] totum enim ſignificat confuſum, indiſtinctè verò ſignificat confusè, quaſi Ariſtoteles dicat nomen ſignificat confuſum, & confusè, & iure ita loquitur, quia non idem eſt confuſum, & confusè, confuſum enim dicitur ex confuſione & compoſitione, quæ eſt in re,

confusè verò ſignificat confuſionem ex parte noſtræ cognitionis, poteſt enim res confuſa cognoſci a nobis tàm confusè quàm diſtinctè. Si enim hominem cognoſcamus per cognitionem partium eſſentialium, tunc rem confuſam cognoſcemus diſtinctè, homo enim res compoſita & confuſa eſt, quod ſi hominem cognoſcamus per ſolum nomen, ſine cognitione partium eſſentialium, rem confuſam cognoſcemus confusè. Loquens igitur Ariſtoteles de cognitione, quam habemus per ſolum nomen, rectè profert vtrumque, quia per ſolum nomen cognoſcitur res confuſa, & confusè, ideſt, quatenus eſt confuſa; dat Ariſtoteles exemplum nominis, cùm dicit, [vt circulus] per hoc enim nomen quilibet homo cognoſcit confusè illam figuram, & non cognoſcit partes definientes, quæ per definitionem diſtinguuntur, ideo dicit, [definitio vero diuidit in ſingula] definitio enim circuli diuidit illum confuſum in ſuas partes definientes, vt ſingula conſpiciantur. Hæc autem omnia ad id pertinuerunt, quod nomen ſignificet totum, definitio verò partes, hoc enim voluit declarare Ariſtoteles vt appareret ſimilitudo totius definibilis cum potentiali toto. Quòd autem nomen ſit notius, quàm definitio, & totum ipſum definibile, quàm partes definientes, id Ariſtoteles, vt notum ſupponit, & prætermittit, quia eſt ita clarum, vt nemo id negaturus ſit. Aliqui Alexandræi perpendunt hìc illa verba, [diuidit in ſingularia] quæ ſignificant diſtinctam cognitionem partium definientium, vnde ſumit argumentum quod ſingularia in principio textus quarti idem ſignificarunt, videlicet principia diſtinctè cognita ad differentiam quæſtionum confuſarum de principijs. Sed hæc conſideratio vana eſt, quia data etiam expoſitione illa quarti textus, non tamen verum erit, quod ſingularia hic, & ibi eodem modo ſumantur: ibi enim ſecundum eos ſignificabũt quæſtiones particulares, & contractas, reſpectu quæſtionũ vniuerſalium, & communiũ, hìc verò partes ſingulas definitionis, quæ non comparantur cũ nomine vt aliquo communiore, immò è contrario res ſe habet, ſi enim nomen cum partibus definitionis confertatur, ſingulæ vel ſunt eo ampliores, vel æquales. Præterea vt illis rationabile videtur vt ſingularia hìc, & ibi idem ſignificent; ita id mihi videtur irrationabile, quia cùm Ariſtoteles ex his probet illa, probaret idem per idem, quod facere non debuit; probat ergo illud per ſimile, non per idem, & ſimilitudo ſtat in hoc ſolo, quod ſicuti ipſum commune ſe habet ad ſpecies ſuas, eſt enim totum quoddam comparatione earum, ita etiam definibile ad definitionis partes ſe habet; eſt enim & ipſum reſpectu earum totum quoddam confuſum, eas vt partes continens, quare ſicuti nomen cùm dicat totum eſt notius nobis definitione, ita etiam totum idem erit notius particularibus, ideò ſingularia hìc, & ibi nõ debent ſignificare idem genus partium, ſed diuerſum, ſimile tamen in hoc, quòd vtrumque habet rationem partium comparatione totius alicuius. [Ac pueri primùm quidem.] Hic Ariſtoteles tertia ratione probat, quòd vniuerſale eſt nobis notius particularibus, quæ ſumitur à ſigno, pueruli enim a principio non diſtinguunt patrem, & matrem ab alijs hominibus, ſed indifferenter omnem virum appellant patrem, & omnem feminam matrem, poſtea verò procedente ætate [determinant horum vtrumque] ideſt patrem, & matrem ab alijs hominibus diſcernunt, prius enim ſolùm cognoſcebant quædam communia, in quibus omnes homines conueniunt, nec dum percipiebant particularia lineamenta patris, quæ non ſunt in alijs hominibus, ergo id inditio eſt, quòd communiora ſunt nobis notiora, ideſt, prius nota, quàm particulariora. Ioannes Grammaticus hinc argumentum ſumit, quod Ariſtoteles in textu quarto per vniuerſalia intellexerit particularia vaga, per ſingularia verò ſignata, quia de pueris dicere non poſſumus, quod intellectu vniuerſale comprehendant, ſed cognoſcunt particularia ſolùm, vult ergo dicere Ariſtoteles, quòd prius cognoſcant particularia vaga, poſtea ſignata, quia prius patrem cognoſcunt ſolum vt aliquem hominem, in quo non differt ab alijs hominibus, poſteà verò vt hunc ſignatum. Sed hæc ratio nullius

roboris

roboris eſt, cùm ratio Ariſtotelis ſumatur à ſigno, ſignum autem non debet eſſe idem cum eo, quod ex ipſo probatur, ſatis eſt ſi ſolum adſit aliqua conuenientia, & ſimilitudo, ideò debilis eſt ratio Ioannis ad probandum, quod Ariſtoteles in textu quarto idem ſignificauerit. Notandum autem eſt vt melius intelligatur ratio argumenti Ariſtotelis, quòd Ariſtoteles probare vult de cognitione intellectuali, & ſumit argumentum à cognitione ſenſitiua, vt quæ euidentior nobis eſt, patuit hoc in primo argumento in textu quarto, quod ſumptum eſt à toto ſenſibili cum dixit totum ſecundum ſenſum notius eſt, vniuerſale autem totum quoddam eſt; ſimiliter hìc ſumit argumentum à ſenſitiua cognitione, quia omnis cognitio intellectiua ſumit originem à ſenſitiua, quo fit vt illius vniuerſale ſit prius in intellectu, cuius ſingulare prius cognoſcitur à ſenſu, vt poſtea in quæſtione de primo cognito declarabimus. Ariſtoteles ergo hìc oſtendere vult quòd communiora ſunt prius in intellectu quàm minus communia, eo quod in ſenſu idem contingit, vt in puerulis patet, prius enim cernunt communia accidentia omnis hominis, & tunc nequeunt patrem ab alijs viris diſtinguere, quoniam propria lineamenta patris adhùc non inſpiciunt: poſtea verò ea quoque cognoſcunt, & patrem ab alijs diſcernunt, vnde patet, quod prius ſenſus cognoſcit communia, quàm propria. Notari hìc ſolent quædam contradictiones in Ariſtotele non leues. Quarum prima eſt, Ariſtoteles hìc dicit vniuerſale eſſe nobis notius, & prius, ac in poſtprædicamentis aſſeruit oppoſitum, dixit enim vniuerſale eſſe prius ſecundum naturam, quàm minus vniuerſale, quia illud dicit eſſe natura prius, à quo non concurritur exiſtendi conſequentia, vt animal ablatum aufert hominem, non è conuerſo, ergo animal eſt natura prius homine, ergo non eſt prius nobis. Simplicius dicit Alexandrum reſpondiſſe ad hoc dubium, quod vniuerſale eſt quidem natura prius ſingulari, ſed non omnino, & ſimpliciter prius. Quam reſponſionem Simplicius non intelligens, alteram ipſe affert, & dicit vniuerſale poſſe dupliciter conſiderari, vno modo vt eſt quædam proprietas ſeiuncta à rebus; quæ eſt potius qualitas quàm ſubſtantia; altero modo vt diſtributum per particularia, & diſtinctè ſumptum; primò modo eſt notius nobis, & de hoc Ariſtoteles hìc loquitur. Secundo modo eſt notius, & prius ſecundum naturam, & de eo loquitur Ariſtoteles in poſt prædicamentis, quæ tamen reſponſio ipſi Simplicio non multùm ſatisfacit, ideo ſubiungit quod ſi quis poteſt melius ſoluere, ſoluat. Reuera enim tàm Simplicius, quàm Alexánder veritatem ſub nube viderunt, ideò non admodum eam explicare valuerunt. Ego poſſem dicere nihil abſurdi eſſe, ſi dicatur vniuerſalius eſſe ſimul prius natura & nobis, quia iam diximus in textu ſecundo quòd poteſt idem eſſe primò nobis notum, & natura; in textu autem quarto comparans Ariſtoteles magis vniuerſale cum minus vniuerſale, nihil dicit de cognitione naturæ; noſtram igitur cognitionem comparauit cum cognitione naturæ in ſecundo textu ſolùm vbi loquebatur de via doctrinæ pro inuentione principiorum, quæ opponitur ipſi rerum naturæ, ſed hìc in quarto textu, aliam rem conſiderat, videlicet, ordinem doctrinæ, non viam, & nihil dicit de cognitione ſecundum naturam, ſolum dicit quòd nobis eſt notius vniuerſalius ſingulari, & reuera hìc ordo doctrinæ non ſolùm eſt à notioribus nobis, verùm etiam ſecundum naturam, cùm ſit ſimul ordo à primis principijs ad poſteriora, vt prius diximus conferentes textum quartum cum primo. Poſſumus etiam aliter dicere vt ad bonum ſenſum trahamus ea, quæ à Simplicio, & ab Alexandro dicta ſunt, vniuerſale, vel ſumitur pro vniuerſali in multis, quæ eſt natura communis in ſingularibus latens; vel ſumitur pro vniuerſali poſt multa, quod in animo ex particularibus eſt collectum; vniuerſale in multis eſt verè ſubſtantia, & natura prius ſingulari, & ablatum aufert ſingularia, quia habet rationem cauſæ, & eſt potius pars eſſentialis, quàm totum, vt animal in homine contentum eſt eius pars, & natura prius homine, & nobis ignotum, natura autem notius homine; vniuerſale

autem

autem poſt multa eſt purum accidens in animo (dummodo formaliter ſumatur, & non repræſentatiuè, repræſentat enim vniuerſale in multis, ideò repræſentatiuè eſt ſubſtantia) ideò non eſt prius natura, nequè ablatum aufert, cùm ſit potius natura poſterius, vt nomen ipſum ſignificat,vocatur enim poſt multa,quia eſt poſterius ſingularibus non modò natura, ſed etiam ſpecie, cùm ab animo noſtro ipſum collectum ſit ; hoc autem habet rationem totius, & ſpecies omnes confusè continet vt partes. Secunda contradictio eſt inter hunc locum, & textum duodecimum primi Poſteriorum, nec non in primo Metaphyſicorum in proœmio, hìc enim Ariſtoteles dicit vniuerſalia eſſe nobis nota, in dictis autem locis dicit ea eſſe nobis maxime ignota. Soluit Auerroes tùm hìc, tùm primo Poſteriorum commentario duodecimo, dicens Ariſtotelem ibi intellexiſſe vniuerſalia in cauſando, quæ ſunt nobis ignota, quod idem videtur ſignificare Alexander in proœmio Metaphyſicorum, hìc verò intelligere vniuerſalia in prædicando, quæ nobis notiora ſunt. Vicomercatus licet Auerrois ſolutionem non reijciat, alteram tamen ipſe ex Simplicio collegit, quam dicit eſſe veriſimiliorem, eſt enim veriſimile quòd Ariſtoteles, & hìc, & ibi de eodem vniuerſali loquatur videlicet in prædicando, ideò dicit quòd ſi vniuerſale conſideretur, vt quædam proprietas & accidens in animo ex particularibus collectum, hoc modo habet rationem totius confuſi, quod nobis notius eſt, vt ait hìc Ariſtoteles. Si verò conſideretur vt eſſentialis pars ſpecierum, & in eis latens, eſt nobis ignotum, & natura notum, vt dicit Ariſtoteles in primo Poſteriorum. Sed reuera hæc reſponſio non eſt diuerſa à reſponſione Auerrois, quoniam idem vniuerſale, quod dicitur vniuerſale in prædicando, dùm conſideratur vt eſſentialis pars ſpecierum habet rationem cauſæ, & eſt vniuerſale in cauſando, & non prædicatur ; quare diſtinctio Vicomercati vniuerſalis in prædicando in duos eos modos, eſt diſtinctio ipſa Auerrois in vniuerſale in prædicando, & vniuerſale in cauſando. Omitto ſolutionem D. Thomæ, & aliorum, quia nimis abſunt ab Ariſtotele, & à veritate.

Textus Sextus.

Neceſſe eſt autem aut vnum eſſe principium, aut plura. Et ſi vnum, aut immobile, vt dicunt Parmenides, & Meliſſus, aut mobile, vt Phyſici; hi quidem aerem aſſerentes eſſe, alij verò aquam primum principium. Si verò plura, aut finita, aut infinita. Et ſi finita plura, aut vnum, aut duo, aut tria, aut quatuor, aut ſecundum alium quempiam numerum. Et ſi infinita, aut ſic vt Democritus, genere quidem vnum, figura verò, vel ſpecie differentia, aut etiam contraria.

POST proœmiũ hìc Ariſtoteles tractationem aggreditur de primis principijs, quam totam in duas partes diuidere poſſumus; in prima enim Ariſtoteles vt in alijs quoque libris facere conſueuit, ponit antiquorũ ſententias de principijs, eaſque refellit, idque ab hoc loco vſque ad textum quadrageſimum primum, deinde in ſecunda parte, quæ a textu quadrageſimo primo vſque ad finem libri extenditur, loquetur de principijs ſecundum propriam ſententiam, & veritatem. In hoc autem textu ſexto Ariſtoteles vult

vult per diuiſionem inuenire omnes opiniones de principijs, vt omnibus alijs membris reiectis, ſub quibus antiquorum ſententiæ continentur, ipſe tandem accipiat membrum illud, quod per diuiſionem ſufficientem verum eſſe manebit. Ideò ſi quis quærat, cur Ariſtoteles de numero tantùm principiorum faciat hanc diuiſionem, non de alijs eorundem conditionibus, cùm dicat, aut vnum eſſe principium, aut plura? Dicendum eſt Ariſtotelis ſcopum eſſe talem diuiſionem facere, per quam ſententiæ antiquorum omnes inueniantur: hoc autem non poteſt commodius fieri alio modo, quàm numerum conſiderando, imò non ſolùm circa numerum facit Ariſtoteles hanc diuiſionem, ſed etiam de qualitate principiorum, cùm dicat, ſi vnum, aut eſt mobile, aut immobile; deinde dicat, ſi infinita, aut ſunt vnum genere, aut diuerſa genere, ac etiam contraria. Ariſtoteles igitur id ſolum reſpicit vt faciat talem diuiſionem, per cuius membra exprimantur omnes antiquorum ſententiæ, id autem commodiſſimè fit per conſiderationem numeri principiorum. Sed vbi antiqui aliqui in numero conuenerunt, Ariſtoteles exprimit eorum differentias, diuidendo per qualitates, & conditiones alias, in quibus diſcrepabant, quòd alij illud ponebant mobile, alij immobile, qui etiam conueniebant, quòd eſſet mobile, diſcrepabant poſtea, quia alij id volebant eſſe aquam, alij aerem, alij aliud. Præterea etiam ſi Ariſtoteles de ſolo numero principiorum diuiſionem faceret, rectè faceret; quia quæſtio de numero rerum eſt, ſimul de alijs principiorum conditionibus. Non enim poſſumus cognoſcere determinatum numerum principiorum, & quod tria ſint, niſi prius cognouerimus quòd ſint contraria, & quòd contraria non ſufficerent, niſi tertium ſubiectum adſit. Quærere igitur certum principiorum numerum, eſt quærere omnia attinentia ad principia, quia non poteſt certus numerus inueniri, niſi aliæ conditiones inueniantur, vt teſtatur etiam Simplicius in expoſitione textus quadrageſimi primi huius primi libri. Non eſt igitur mirum, ſi Ariſtoteles de ſolo principiorum numero diuiſionem facere videatur: id enim facit, vt ex diuiſione facilius colligantur omnes antiquorum ſententiæ, & quia quæſtio de principiorum numero continet virtute alias quæſtiones, quæ de principijs fieri poſſunt. Notant Græci quòd Ariſtoteles hìc vtitur diuiſione, tùm ſcientiali, tum notiſſima: ſcientiali quidem, quia neceſſaria eſt, & ἄφυκτος ideſt, ineuitabilis, cùm detur per membra contradictoria, quorum alterum concedere neceſſarium eſt; & propterea eſt etiam notiſſima, quia in virtute continet principium contradictionis affirmatiuum, quod eſt; oportet de omni re aut affirmare, aut negare. Ideò Ariſtoteles dixit [neceſſe eſt] principium enim contradictionis neceſſarium eſt, & ineuitabile, dicere enim aut vnum, aut plures, perinde eſt ac dicere, aut vnum, aut non vnum, ſic enim vtitur Ariſtoteles principio contradictionis contracto ad principia naturalia iuxta præceptum ſuum in primo Poſteriorum, vbi docuit, quòd ſcientiæ particulares, ideſt, omnes præter Metaphyſicam debent vti principijs contradictionis contractis ad ſubiectum illius ſcientiæ, non in ſua maxima communitate relictis. Rectè igitur Græci dicunt Ariſtotelem hìc vti dignitate diuiſiua, ita enim vocari poteſt principium contradictionis affirmatiuum, in quo neceſſaria, & ineuitabilis diuiſio continetur, quoniam inter contradictoria membra non datur medium. Hic etiam notandum eſt pro confirmatione eorum, quæ in primo textu diximus, Ariſtotelem non quærere, an dentur principia aliqua rerum naturalium, imò ſupponere, & tanquàm rem neceſſariam. Cùm enim dicat eſſe neceſſarium, vt vel vnum principium ſit, vel plura ſupponit neceſſarium eſſe, vt principia dentur, & eorum numerum quærit, vanum autem eſſet, quærere numerum, & ignorare an ſit, vt quærere quot ſint hircoceruì. Eſt autem diuiſio Ariſtotelis, & totius textus ſententia talis. Neceſſe eſt aut vnum eſſe principium rerum naturalium, aut plura: & ſi vnum, aut eſſe immobile, vt poſuerunt Parmenides, & Meliſſus, aut mobile vt alij multi, quos Ariſtoteles hìc Phyſicos vocat, ad

differen-

differentiam Parmenidis, & Meliſſi, qui non poſſunt dici naturales, vt Ariſtoteles docebit inferius, cùm negent motum, & conſequenter naturam ipſam. Naturales autem Philoſophi, qui vnum principium mobile ponebant, in eo tamen non conueniebant, nam alij ignem eſſe primum principium, ex quo omnia fierent: alij Aquam, alij aerem, alij aliquid medium, vel intra ignem, & aerem, vel inter aerem, & aquam, terram autem ſolam nemo antiquorum poſuit eſſe principium præter Poetas, vt aſſerit Ariſtoteles primo Metaphyſicorum quartodecimo. Heraclitus quidem, & Hippaſus ignem poſuerunt primum principium, cùm ignis ſit maximè effector caloris, & ideò veluti vitæ parens, vita enim in calore exiſtere videtur, eſt etiam omnium rerum quod videtur in eo requiri, quod debeat omnium rerum principium. Anaximenes videns aerem optimè, ac facilimè eſſe formabilem quacunque figura, & maximè huc illuc mobilem, indicauit eſſe conuenientiſſimum omnium rerum principium, & materiam aptiſſimam ad ſuſcipiendum omnes rerum formas. Thales verò Mileſius vnum & ipſe ſtatuit omnium rerum principiũ, quod voluit eſſe aquam, eius humiditatem reſpiciens, humiditas enim eſt maximè productiua, & ad prolem accommodata, nam omnia ſemina, & animalium, & plantarum ideò generant, & germinant, quia humida ſunt, vel ſi fuerint ſicca non germinant priuſquam humida euadant, aqua igitur cùm humidiſſima ſit, videtur eſſe principium valde accommodatum ad omnium rerum productionem. Anaximander verò nullum elementum cenſuit eſſe dignum nomine principij: elemẽta verò & ſe inuicem generantur, & corrunpuntur, principia verò non debent ex alijs generari, neque corrumpi; ideò dixit medium quoddam inter elementa eſſe ſtatuendum principium rerum; quomodo autem medium inter elementa poſuerit eſſe principium nihil certi habemus. Aliqui enim dicunt ſententiam Anaximandri fuiſſe quòd medium inter aerem, & aquam, eſſet principium rerum, quod aere craſſius eſſet, aqua verò rarius, adeo vt ex eo rarefacto fieret aer, adhùc etiam magis rarefacto ignis; condenſato autem aqua, magis autem condenſato terra. Alij verò dicunt medium inter ignẽ & aerem, ab Anaximandro poſitum fuiſſe, imò Ariſtoteles ipſe in textu trigeſimo ſecundo, huius primi libri ſignificare videtur, quod hoc medium inter elementa ab Anaximandro poſitum non eſſet vnum ſimplex, quod per extremorum negationem medium diceretur; ſed vnum mixtum ex omnibus rebus, quale videtur etiam Anaxagoras poſuiſſe; vt cunque ſit, tribuitur Anaximandro quòd vnum principium poſuerit, idque dixerit eſſe medium inter elementa. Similiter qui præterea principium poſuerunt in duas claſſes diuidebantur, alij enim finita ponebant, alij infinita, & ponentes finita adhùc in multas claſſes diuiſi ſunt, nam alij duo principia ponebant, vt Plato magnum, & paruum, Parmenides ignem, & terram, nam licèt poſuerit vnum tantùm eſſe ens ſecundùm rationem, tamen coactus etiam apparentiam ſequi, poſuit ſecundum ſenſum duo principia, videlicèt ignem, & terram, vt ait Ariſtoteles primo Metaphyſicorum primo, quaſi vnum tantùm ens eſſe voluerit ſecundùm veritatem, at ſecundùm apparentiam & opinionem plura, & horum principia voluerit eſſe ignem, & terram. Empedocles verò dixit quatuor elementa eſſe prima omnium rerum principia, & ſic quatuor principia poſuit. Anaxagoras verò Democritus, & Leucippus non modò plura principia ſtatuère, verùm etiam infinita diuerſis tamen modis: Anaxagoras enim omnium ſimilarium particulas infinitas in vno quodam notato Chaos confusè ponens, eas dicebat eſſe omnium rerum principia; & ſic infinita ponebat. Democritus verò, & Leucippus dicebant infinita corpuſcula indiuiſibilia eſſe omnium rerum principia, ea videlicèt, quæ in radijs Solis conſpicere ſolemùs, quæ quidem ipſi eiuſdem naturæ eſſe voluere, differre tamen figuris diuerſis, & poſitione, & ordine, alia enim volebant eſſe ſphærica, alia cubica, alia pyramidalia, & alia alijs modis figurata; alia anteriora, alia poſteriora, alia dextra, alia ſiniſtra,

alia

alia ſuperiora, alia inferiora: alia demùm priora, alia poſteriora ſecundùm ordinem eſſe. Hæ ſunt omnes antiquorum ſententiæ, quas Ariſtoteles per hanc diuiſionem, quam hìc facit, innuere vult. Sed primò hoc dubium in textu oritur, cur Ariſtoteles non diuiſit principium, vnum per finitum, & infinitum, & principia plura per mobilia, & immobilia? poterat enim dicere, ſi vnum eſt principium immobile, id vel eſt finitum vt Parmenides putauit, vel infinitum vt Meliſſus, vel neque finitum, neque infinitum, vt Xenophanes, qui neutrum duorum expreſſit; ſic etiam Phyſici, qui vnum principium mobile ponebant, alij finitum, alij infinitum ipſum eſſe dicebant; Heraclitus enim, & Hippaſus ignem finitum dicebant eſſe principium; Reliqui autem omnes, qui vel aerem, vel aquam principium ſtatuebant, vel etiam medium inter Elementa, illud ponebant infinitum, eo argumento moti, quòd generatio debet eſſe perpetua, & nunquam deſinens; perpetua autem eſſe non poteſt, ſi materia illa, ex qua fiunt omnia, ſit magnitudinis finitæ, aliquando enim illa materia componeretur, & generatio deſineret. Ad hoc dubium reſpondent Ioannes Grammaticus, Auerroes, & Alexander, referente Simplicio, quòd Ariſtoteles contentus fuit diuiſione principij vnius per mobile, & immobile, & plurium per finita & infinita; ſpreuit autem alteram ſubdiuiſionem, videlicet vnius mobilis, ſeu immobilis per finitum, & infinitum, nec non plurium per mobilia, & immobilia, volens vtramque ſubintelligi per alicuius mẽbri diuiſionem, idque fecit breuitatis gratia. Quamuis enim conuenire cognouit, vtramque diuiſionem vtrique membro, tamen vnam vni tantùm membro voluit accommodare, quia illi magis conueniebat, & ſimiliter alteram alteri, quæ illi magis conueniebat, nobis relinquens, vt non modò alterum, ſed vtramque vtrolibet membro accommodemus; magis autem conuenit illi mẽbro quòd principium vnum ſit, diuiſio per mobile, & immobile, principijs autem pluribus magis conuenit diuiſio per finita, & infinita. Simplicius hanc reſponſionem refutat, idque non iniuria, dicens non eandem eſſe finitatem, vel infinitatem, quæ vni principio tribuitur & quæ pluribus; quando enim Ariſtoteles diuidit principium plura per finita, & infinita, intelligit finita, & infinita ſecundum numerum, quæ diuiſio non conuenit principio vni; quare falſum eſt, quòd Ariſtoteles voluerint accõmodari a nobis etiam principio vni, cum ei accommodari non poſſit. Qui enim principium vnum ponebant, illud in alio ſenſu quàm ſecundùm numerum, vocabant finitum, vel infinitum; Phyſici enim ponentes vnum principium mobile, finitum vel infinitum, ſecundum magnitudinem videntur intellexiſſe: Parmenides autem & Meliſſus, qui vnum principium immobile ſtatuerunt, Deum videntur intellexiſſe, quem Parmenides finitum appellauit reſpiciens propriam eius naturam, quæ neceſſario terminata eſſe debet ſecundùm perfectionem, quod enim termino, & fine proprio caret, eſt imperfectum; Meliſſus verò infinitum vocans, intellexit ſecundum durationẽ temporis, vel etiam non Deum ſed materiam primã intellexit, vt innuit Ariſtoteles primo Metaphyſicorum, primo, quam vocauit infinitam, quia ſecundùm ſe omni forma caret, & nullam ſibi finẽ ac terminum perfectionis præſcribit. Patet ergo quòd horum reſponſio Ariſtoteli attribuit æquiuocationem, quod non eſt admittendũ. Præterea falſa eſt etiam ea reſponſio ſecundùm alteram partẽ, videlicet quòd diuiſio per mobile, & immobile poſſit accõmodari etiam principijs pluribus; impoſſibile eſt enim plura ponere principia materialia rerũ, & ea dicere immobilia, nã ex pluribus immobilibus nihil generari poſſet, ideò nullus vnquam Antiquorum hoc dixit, ſed omnes plura materialia principia ponentes, ea mobilia poſuerunt. Patet igitur vna reſponſio ad dubium: dicimus enim quòd principio vni non conueniebat alia diuiſio, quàm per mobile, & immobile; Altera verò per finita, & infinita ſecundùm numerum non poteſt ei conuenire; principijs autem pluribus non conueniebat diuiſio illa per mobile, & immobile, ſed illa per finita, & infinita; ſumen-

do autem finitum, & infinitum alio modo quàm ſecundum numerum. Poterat quidem Ariſtoteles accommodare hanc diuiſionem etiam principio vni, eàm tamen ſpreuit, quia nihil ad propoſitum confert, ſatis enim ſunt aliæ differentiæ, quibus Ariſtoteles in hac diuiſione vſus eſt, ad inueniendas diuerſas antiquorum ſententias, nam ſatis eſt ad cognoſcendam differentiam inter Thaletem & Heraclitum dicere, quòd vnus aquam poſuit, alter ignem; nihil confert cognoſcere quòd ille aquam infinitum poſuerit, hic vero ignem finitum. Sic etiam ad oſtendendum abſurditatem ſententiæ Parmenidis & Meliſſi ſatis fuit dicere, quòd ambo poſuerunt vnum ens immobile, quare ambo æquè aduerſantur principijs naturalibus, quia negant motum, & à philoſopho naturali confutantur. De differentia verò inter eos per finitum, & infinitum nulla eſt nobis habenda conſideratio hìc. Eſt etiam difficultas quædam in textu in vltimis verbis; Ariſtoteles enim ſubdiuidit illud poſtremum membrum, videlicèt principia infinita, & dicit [aut ſic vt Democritus] & ſtatim ponit opinionem Democriti, cùm dicit [genere quidem vnum] Democritus enim ponebat illa corpuſcula non differre genere, ideſt, natura, & ſubſtantia, ſed vnam & eandem eſſe eorum omnium ſubſtantiam, [figura verò, vel forma differentia] ſolùm ponebat inter illa differentiam ratione figuræ, & nomen formæ hìc non ſignificat formam ſubſtantialem, & ſpeciem, quia ſi ſpecie differrent, differrent natura, quod Democritus negauit, ſed forma hìc ſignificat idem, quòd figura, videlicet formam accidentalem, quare illa particula [vel] non diſiungit rem, ſed ſolùm locutionem. Omittit hìc Ariſtoteles eam differentiam inter illa corpuſcula ratione poſitionis, vel ordinis, cuius tamen fecit mentionem in textu quadrageſimoprimo ex mente Democriti, quia non vult hìc exquiſitè declarare antiquorum ſententias, ſed ſolùm leuiter tangere. Præterea poſſumus dicere, quòd ſi illa corpuſcula Democriti ſecundùm ſeipſa conſiderentur, nullam habent aliam differentiam inter ſe, quàm ratione figuræ, at ratione poſitionis, & ordinis non differunt, niſi quatenus conſiderantur commixta in productione compoſiti ex eis, ideò Ariſtoteles ſatis hic habuit conſiderare differentiam præcipuam, quæ illis ſecundum ſeipſa competebat. Sed quando Ariſtoteles tandem ſubdit, [aut etiam contraria] in horum verborum declaratione controuerſia magna eſt; nam Ioannes Grammaticus, Themiſtius, Porphyrius & Albertus volunt verba hæc eſſe referenda ad opinionem Anaxagoræ, vt illa dictio [aut] reſpondeat alteri [aut] ſupra poſitæ; & ſenſus ſit, aut ſit vt Democritus; aut etiam contraria, vt Anaxagoras. Ponebat enim Anaxagoras in illo Chao ſimilaria diuerſarum rerum, & inter ſe contrariarum, vt aquæ, & ignis. Pro hac expoſitione eſt ratio ſumpta ex modo loquendi, nam cùm Ariſtoteles dixerit [aut ſic vt Democritus] neceſſe erat ſubiungere alterum diuiſionis membrum, quod alteram ſententiam continet contradiſtinctam a ſententia Democriti, vt illi dictioni [aut] poſtea alterum [aut] reſponderet, quare non poſſunt ea verba, [aut etiam contraria] referri ſimiliter ad Democritum, quia tunc deeſſet alterum diuiſionis membrum, & locutio praua eſſet, manca & mutilata. Sed Alexander, Auerroes, & Sanctus Thomas putant hæc omnia verba dici de Democrito, vt ſenſus ſit, atoma illa differunt figura, aut etiam contraria ſecundùm figuram ipſam dici poſſunt, ſicuti reuera teſtatur de Democrito ipſe Ariſtoteles, in textu Quadrageſimo primo huius libri. Nituntur hi ea ratione, quoniam ſi Ariſtoteles hæc poſtrema verba de Anaxagora proferret, reprehendendus eſſet, quia non bene per hæc diſtinguitur ſententia Anaxagoræ a ſententia Democriti, quia non minus Democritus poſuit inter illa corpuſcula contrarietatem ſecundùm figuras, ſecundùm poſitionem, & ſecundùm ordinem, vt in eo textu quadrageſimoprimo legere poſſumus, quamuis enim hæc non ſit contrarietas, tamen ſatis eſt, ſi ipſe Democritus putauit eam eſſe contrarietatem. Ad argumentum alterius ſectæ ſumptum ex modo loquendi, reſpondent hi, quòd cum

Ariſto-

Digitized by Google

Ariſtoteles dicat [aut ſic vt Democritus] neceſſe eſt alterum membrum ſequi, quod Anaxagoræ opinionem contineat. Ariſtoteles tamen breuitati ſtudens illud omiſit, & voluit nos ipſum ſubintelligere à contrario ſenſu, ex dictis de ſententia Democriti; Democritus enim dicebat illa atoma eſſe [genere vnum] quare nos ſupplere debemus, aut genere diuerſa, vt voluit Anaxagoras: Quæ reſponſio cùm argumento ſatisfacere mihi non videatur, magis probo priorem expoſitionem, quòd hæc verba ad Anaxagoram referantur; nam ſi à contrario ſenſu deberemus intelligere per ſententiam Democriti ſententiam Anaxagoræ, oporteret ſecundùm omnia accipi hunc contrarium ſenſum, & ſic Anaxagoras dixiſſe principia infinita, quæ & genere vnum non eſſent, & figura non differrent, & non eſſent contraria; quod tamen eſt falſum de Anaxagora. Præterea dato quod poſſemus intelligere ſententiam Anaxagoræ à contrario ſenſu, tunc ſenſus quidem Ariſtotelis defenditur, quia nunquam admittitur hic dicendi modus, vt dicamus, ſi hoc dicatur, aut erit hoc modo, neque ſubdamus, aut illò, licèt etiam eſſet notiſſimus alter ille modus, qui omitteretur. Ad argumentum illorum reſpondeo, quòd illa verba [aut etiam contraria] ſi bene intelligantur, optimè diſtinguunt opinionem Anaxagoræ, ab opinione Democriti, nam ex aduerſo reſpondent illis [genere quidem vnum] & ſenſus eſt, aut ſecundùm ſubſtantiam non differunt, ſed vnum ſunt, vt Democritus cenſuit; aut non modò ſecundùm ſubſtantiam differunt, ſed etiam ſunt ſecundùm ſubſtantiam contraria, vt Anaxagoras. Democritus enim poſuit quidem in atomis contrarietatem ſecundùm accidentia, videlicèt ſecundùm figuram, poſitionem, & ordinem, ſed non ſecundùm ſubſtantiam, imò volebat vnam eſſe omnium omnium ſubſtantiam: & Anaxagoras etiam ſecundùm ſubſtantiam in ipſo Chaos contrarietatem ponebat. Ex his quoque patet ſententiam Simplicij non eſſe accipiendam, qui videns ex vtraque parte eſſe difficultatem rem putauit totam euitari poſſe, & omnes conciliari, dicendo quòd hæc verba poſtrema, [aut ex contraria] ſenſum habent communem, & ad ſententiam Anaxagoræ, & ad ſententiam Democriti, hoc modo neque erit omiſſum alterum diuiſionis membrum ad Anaxagoram pertinens; neque ſententia Anaxagoræ diſtinguetur contra ſententiam Democriti per hoc quod principia contraria ponat, cùm de vtroque ſimul proferat Ariſtoteles quòd contraria principia poſuerint. Sed certè hæc non eſt mens Ariſtotelis, quia cùm in primo membro dixerit, [aut ſic vt Democritus] neceſſe eſt, vt poſtea dicens, [aut etiam contraria] contradiſtinguat hanc ſententiam a ſententia Democriti, ſi enim primum membrum eſt vt Democritus, neceſſe eſt ſecundum membrum eſſe non vt Democritus. Præterea perpendenda eſt illa particula [etiam] quia ſi verba communia ſint tàm Democrito, quàm Anaxagoræ, dictio hæc debet eandem vim habere de Democrito, ac de Anaxagora, ſed de Democrito ſignificat quòd præter alias dictas conditiones, hæc quoque adſit ipſis principijs quòd ſunt contraria. Ergò ſimiliter de Anaxagora ſignificabit, quòd & alias conditiones poſuerit, & hanc, quod tamen falſum eſt; quia ipſe non dixit principia omnia eſſe vnum & idem genere, ideſt natura, & ſubſtantia. Eſt in hoc textu notandum vt animaduertunt Simplicius, & Ioannes Grammaticus, quod Ariſtoteles enumerans per huius diuiſionis membra omnes antiquorum opiniones de primis principijs, de nullis alijs principijs has opiniones enumerat, quàm de internis, ex quibus fiunt naturalia corpora, ergo cùm hæc dicere inciperet exequens id, quod in fine primi textus concluſit, neceſſe eſt vt nomen principij tam hic, quàm in primo textu non ſignificauerit alia principia quàm elementa, ideſt, principia interna, ideò idem ſignificat in primo textu nomen principij ac nomen Elementi: Noto præterea quòd cùm principia interna ſint materia, & forma, tamen Ariſtoteles hic non conſiderat principium formale, ſed ſolùm materiale, & numerat ſententias antiquorum de materia prima omnipim corporum naturalium, quia formale principium antiqui

Digitized by Google

non cognouerunt, vt in ſecundo libro teſtabitur Ariſtoteles, & putarunt totam rei naturam, & eſſentiam eſſe materiam ſolam, formam vel penitus non cognouerunt, vel eam vt accidens habuerunt ab eſſentia rei diſtinctam. Auerroes in commentario notat, quòd omnis multitudo, aut eſt rerum differentium ſecundum formam, aut eſt rerum differentium ſecundum quantitatem, quam eandem diſtinctionem tradit etiam Porphyrius in libello de quinque vocibus per alia verba, dùm dicit, omnia, quæ differunt, aut differre ſpecie, aut numero, nam differre ſpecie eſt differre natura & forma; differre numero eſt differre per ſolam quantitatem. Quod ſi quis obijceret, videri mancam eſſe hanc Auerrois diuiſionem, cùm detur etiam tertium membrum eorum quæ differunt genere. Ad hoc dico quòd differentia ſecundùm genus, non eſt tertia diſtincta ab his duabus, ſed eſt differentia ſecundum formam & naturam, & ſic patet quod omnia quæ differunt, aùt differunt ſolo numero, ideſt accidentibus tantùm, aut differunt forma & natura, poteſt autem eſſe forma tàm ſpecifica quàm generica; quæ verò toto genere differunt; ea non differentia, ſed primò diuerſa debent appellari, quia ſeipſis differunt non per differentiam; ideò vel ſub hac Auerrois diuiſione non continentur. Si Auerroes non de primo diuerſis non loquatur, ſed de differentibus natura, quæ quidem ſub aliquo communi continentur; vel etiam poſſunt ſub hac diuiſione contineri, ſi communiter intelligamus quòd omnia, quorum diuerſa eſt eſſentia, differunt forma, & natura; Aliqui hìc ex Auerroe colligunt, quòd principium indiuiduationis eſt materia quanta, cùm Auerroes dicat indiuidua differre per quantitatem, ſed friuola eſt eorum ratio. Primò, quia poſſumus dicere Auerroem non intelligere quantitatem continuam, ſed diſtinctam, ideſt numerum, vt idem ſit differre ſecundùm quantitatem, quod dicitur a Porphyrio differre numero. Præterea etiam ſi concedamus intelligi quantitatem continuam, non propterea ſequitur quantitatem eſſe rationem indiuiduandi, quia dicimus indiuidua inter ſe non ſola quantitate, ſed etiam alijs multis accidentibus differre, nec tamen ſequitur ea omnia eſſe principia indiuiduitatis, illud enim eſt forma ipſa, vt exiſtens actu, quam poſtea hæc omnia accidentia conſequuntur, ſed hac de re fuſius diximus alibi in quæſtione de principio indiuiduitatis, quam examinauimus in textu nonageſimo ſecundo primi libri de Cęlo.

Textus Septimus.

Similiter autem quærunt & quærentes quot ſunt ea quæ ſunt. Ex quibus enim ſunt ea, quæ ſunt, quærunt, & primum vtrum hæc vnum an multa ſint, & ſi multa finita, an infinita, quare principium, ac elementum quærunt vtrum ſit vnum an multa.

IN hoc textu vult Ariſtoteles confirmare quæſtionem a ſe factam de numero principiorum ex antiquorum teſtimonio, qui & ipſi quærebant quot eſſent principia, nam quærentes quot ſint entia prius quærebant quot ſunt ea, ex quibus entia fiunt, & cõſtant. Ad horũ intelligentiã notandũ eſt, quòd antiqui de entiũ numero loquẽtes alij ens pro ente accipiebãt, alij nomine entis pro principio vtebãtur; ens pro ente accipiebãt Xenophanes, Parmenides, & Meliſſus, qui vnũ eſſe ens immobile ſtatuebant, non enim accipiebant nomen entis pro principio, ſed pro ente, quia ſi vnum datur ens, non poteſt eſſe principium, cum nihil remaneat, cuius principium ſit. Ariſtoteles tamen hanc eorum ſententiam recenſet, inter opiniones de principijs, vel quia nomine entis illud

intellexere,

intellexere; quod eſt primum principium omnium rerum: vel quia ad ſermonem de principijs pertinet negatiuè, ſeu deſtructiuè. Omnia enim principia tollit, & dare principia negat qui vnum ens ponit, vt Ariſtoteles in ſequenti textu conſiderabit, & propterea conſtituit eam ſententiam confutare, licèt ad naturalem hæc confutatio non ſpectet, quoniam nimis erat periculoſum eam relinquere non confutatam, quia deſtruit totam naturalem philoſophiam, vt ipſe Ariſtoteles infra teſtabitur. Qui verò nomen entis pro principio ſumebant, erant illi, quos Ariſtoteles vocabat naturales, qui vnum principium mobile ponebant vel plura, cum enim iſti putarent, ſolam materiam eſſe rei naturam, & ſubſtantiam, ideo ſolebant nomine materiæ, quam primam putabant, res alias appellare. Qui enim dicebant primam materiam omnium eſſe aquam, dicebant omnia eſſe aquam, & ſic apud eos erat in hoc ſenſu vnum tantùm ens, vt ait Ariſtoteles infra in textu vigeſimo quarto, ſumendo ens pro principio, quia nihil aliud ſignificabat omnia eſſe aquam, omnia eſſe aerem, quàm omnia ex aqua, vel omnia ex aere conſtare; ſolemus autem & nos in communi ſermone vti eodem loquendi modo, dicimus enim puluis, & vmbra ſumus, memento homo quòd cinis es, ideſt, ex cinere, ex terra factus. His intellectis dicit Simplicius hos Philoſophos, de quibus Ariſtoteles in hoc textu loquitur, eſſe Parmenidem, & Meliſſum, qui vnum ens immobile ponebant, hi enim quæſiuerunt quot ſint ipſa entia, & dixerunt vnum ens eſſe. Quæ expoſitio admittenda non eſt; quia Ariſtoteles dicit in textu quòd iſti quærebant prius quot nam ſint ea, ex quibus entia conſtant, deinde dicit, quòd quærebant an vnum ſit elementum, an plura, ſed illud vnum ens immobile non poteſt dici elementum, neque principium, ex quo entia conſtent, quia non eſt materia, ſed Deus, cui hæc appellatio non poteſt conuenire; quare melius eſt vt cum Alexandro, & Auerroe dicamus Ariſtotelem hìc loqui de illis naturalibus, qui ſumebant nomen entis pro principio, hi enim cùm à primo materiali principio entia omnia nominare conſueuerint, eò quòd materiam ſolam putabant eſſe ſubſtantiam rei, ideò tot entia eſſe dicebant, tot entium naturas, quot principia ſtatuebant, & propterea dum ſcire volebant, quot entia eſſent, ad principia entium confugiebant, & ex eorum numero iudicabant entium numerum. Aduertendum tamen quòd rerum conuenientia, & differentia iuxta antiquorum ſententias duo attendi poterat, aut enim ſecundùm ſubſtantiam, aut ſecundum accidentia, conueniebant res ſecundùm ſubſtantiam, vel differebant ratione principiorum materialium, quæ erant tota ſubſtantia rei, & ſic homo & equus ſecundùm ſubſtantiam non differebant apud eos, qui putabant aquam eſſe principium omnium, quia ſecundùm eos tàm homo, quam equus aqua erat; At ſecundùm Empedoclem quatuor ſunt tantùm res ſecundùm ſubſtantiam diuerſæ, videlicèt, quatuor elementa, quæ ipſi ſtatuebant primam rerum materiam, aliæ verò res non differebant inter ſe ſecundùm ſubſtantiam, niſi quatenus vna magis vno elemento, alia magis alio participabat; propterea autem differentiæ quibus res ſingulæ inter ſe differebant, erant apud antiquos differentiæ accidentales, vt apud Thaletem homo non differebat ſubſtantialiter a lapide, quia vterque ſecundùm ſubſtantiam erat aqua, ſed differebant accidentali differentia, quatenus in vno aqua magis condenſata erat, quam in alio, Quando igitur Ariſtoteles dicit antiquos quæſiuiſſe numerum entium, non debemus intelligere, quòd quæſiuerint, quot ſint omnia entia ſecundum differentias accidentales, innumeræ enim ſunt ſpecies entium, & vana eſſet quæſtio quot nam ſint, quia nemo id cognoſcere poteſt: ſed intelligendum eſt quòd antiqui quæſiuerint quot ſunt entia ſecundùm ſubſtantiales differentias, ideò per numerum principiorum inueſtigabant numerum entium; & quicunque vnum materiale principium ponebant, vnum quoque ens eſſe dicebant, ideſt non multa ſecundum ſubſtantiam. Qui verò duo principia ponebant duo entia eſſe

dicebant, ſit Empedocles quatuor tantùm entia eſſe ſtatuebat, quod nihil aliud ſignificabat, quàm quòd entia ex vno principio conſtabant, vel ex duobus, vel ex quatuor, vel ex pluribus, quia ſumebant ens pro principio, & eſſe hoc pro eſſe ex hoc. Horum igitur teſtimonio confirmat Ariſtoteles quæſtionem a ſe propoſitam de numero principiorum an videlicet, ſint plura an vnum; & ſi plura, an finita an infinita, nam etiam antiqui hoc idem quærebant, videlicet, dùm eorum numerũ quærebant, an vnũ ſit ens, an plura, & an finita, an infinita, dùm enim hoc quærebant, nihil aliud quærebant, quàm numerum principiorum materialium, ex quibus entia conſtabant, prius enim ſcire volebant quot eſſent principia materialia, hoc cognito ſtatim iudicabant, quot eſſent entium naturæ vt dictũ eſt. Hæc eſt, vt ego puto vna huius textus expoſitio, quam, & Alexandri, & Auerrois eſſe exiſtimo, quicquid eis attribuat Vicomercatus; incredibile enim eſt quod Alexander putauerit antiquos quæſiuiſſe numerum omnium entium ſecundùm differentias eorum accidentales, quem numerum dicimus a nomine cognoſci poſſe, quia plurimas ſpecies ignoramus, ſed intellexit Alexander numerum entium quæſitum fuiſſe ab antiquis ſecundùm differentiam ſubſtantialem vt nos diximus; quare ego non video notabilem differentiam inter expoſitionem Auerrois, & Alexandri, & ipſius met Vicomercati, vt legẽtibus patere poteſt. Notare hoc in loco debemus quod Ariſtoteles loquens de primo materiali principio, vocat ipsũ [principium & elementum] confundens principij nomen, cũ nomine elementi, cui ergo dubium eſſe poteſt quòd Ariſtoteles in hoc eodem ſenſu accipit in primo textu hæc eadem vocabula? videlicèt nomen elementi pro primis, & remotiſſimis internis principijs, & nomen principij prout idem ſignificat, quod nomen elementi, hìc enim patet, quod idem ſignificant, videlicèt materiam primam,

Textus Octauus.

Itaque ſi vnum, atque immobile ſit id, quod eſt, conſiderare non eſt de natura ſpeculari. Vt enim & Geometræ non amplius eſt ratio ad eum, qui deſtruit principia, ſed aut alterius eſt ſcientiæ, aut omnium communis; ſic neque ei, qui de principijs, non enim amplius principium eſt, ſed vnum ſolum, & ita vnum eſt, aut enim principium cuiuſdam, aut aliquorum eſt.

CONSTITVENS Ariſtoteles confutare ſententiam Parmenidis, & Meliſſi de vno ente immobili, quam primùm in texto nominauerat, vult prius in textu hoc octauo, & alijs quatuor ſequentibus excuſationem quãdam præmittere, ipſe enim hìc faciens naturales limites tranſgredi videbatur, ideò excuſat ſe dicens verum eſſe quòd ad naturalem philoſophum non ſpectet contra hanc ſententiam diſputare, attamen ſe decreuiſſe aliqua contra hos dicere, quia nimis erat periculoſum has poſitiones intactas relinquere, reuera enim deſtruerent totam naturalem philoſophiam. In textu octauo fatetur primùm Ariſtoteles, quòd conſiderare an ſit vnicum ens immobile non eſt munus Philoſophi naturalis & reddit rationem quoniam nullus artifex poteſt diſputare contra negantes ſua principia, quod exemplo Geometræ declarat, ſi quis enim negauerit principia Geometriæ, nullam habet rationem Geometra, quam contra eum afferre poſſit, hoc enim facere eſſet demonſtrare propria ſua principia, quod quidem

facere

Digitized by Google

facere non poteſt, vt Ariſtoteles oſtendit primo libro Poſteriorum, quòd autem Parmenides, & Meliſſus negauerint principia naturalia oſtendit Ariſtoteles tùm in hoc textu, tùm in vndecimo, cùm enim hi negauerint duo principia naturalia, Ariſtoteles hìc de altero mentionem facit, mox in textu vndecimo de altero; hìc dicit quòd negauerint multitudinem entium quod debet eſſe principium ſuppoſitum à naturali, nam ponendo vnum ens aufertur omne principium; principium enim eſt vox reſpectiua ad principiata, ergo principium eſſe non poteſt, quia ad minus duo entia ſint, videlicèt principium & principiatum; ſi ergo non datur niſi vnum ens, non datur aliquod principium, hoc autem eſt negare principium ſcientiæ naturalis, quòd res naturales habeant principia, quod quidem Phyſicus ſupponere debet. Vnde patet vnum eſſe quod in primo textu diximus contra Simplicium, quòd minor illa Syllogiſmi, res naturales habent principia, omiſſa fuit ab Ariſtotele vt principium ſuppoſitum, non vt probanda in hoc primo libro; hìc enim Ariſtoteles nulla alia ratione oſtendit, quòd hi antiqui negantes multitudinem entium negauerint principia naturalia, niſi quia negauerunt hoc quòd res naturales habeant principia; ſi enim vnicum eſt ens, nō datur principium. Conſideranda ſunt in textu verba illa [ſi vnum ſolum, & ita vnum eſt] quæ ab Auerroe ita intelliguntur, non datur amplius principium ſi vnicum eſt ens, & ita vnum, ideſt, vnum ſimplex, cùm hoc tantùm modo ſequatur nullum dari principium, ſi enim poneretur vnum ens compoſitum, tunc daretur principium, quia partes componentes haberent locum principij. Quæ expoſitio mihi videtur aliena, & a mente Ariſtotelis, & illorum antiquorum Philoſophorum, de quibus non eſt manifeſtum, an vnum ens poſuerint vt ſimplex, an vt compoſitum, quod patet ex ſequenti Ariſtotelis diſputatione contra eos, vbi Ariſtoteles conſiderabit, omnes modos vnitatis, quibus potuerint intelligere vnum eſſe ens. Credo igitur cum alijs dicendum eſſe, quòd Ariſtoteles dicens, [& ita vnum] intelligat vnum immobile, vt iſti ponebant; ſi enim vnum ponatur ens mobile, non aufertur principium ſicut de antiquis naturalibus patet, qui enim ponebant vnum principiū eſſe omnium aquam, dicebant etiam vnum ens eſſe ſecundum ſubſtantiam, ex quo tamen poſſunt fieri multa ſecundum differentias accidentales, quia traſmutabile ponitur; at ſi vnum immobile ponatur ens, proculdubio nullum principium dari poteſt, quia illud neque ſecundùm ſubſtantiam neque ſecundùm accidentia poteris tranſmutari; alia quædam ſunt in hoc textu verba, quæ poſtea conſiderabuntur.

Textus Nonus.

Simile itaque eſt conſiderare an ſic vnum eſt, & ad aliam quālibet poſitionem ſermonis gratia dictam diſputari vt Heracliteam, aut ſi quis dicat hominem vnum, id, quod eſt eſſe.

EX altero capite oſtendit hìc Ariſtoteles, ſe non debere cum Parmenide, & Meliſſo de ente immobile diſputare, non ſolùm enim quia negant principia ſcientiæ naturalis, ſed etiam quia nimis fatua eſt eorum opinio, & manifeſtè falſa, non enim debemus immorari in confutanda quacunque puerili, & paradoxa opinione, ſicuti ſi quis diceret omnia entia eſſe hominem vnicum, fatuum eſſe hanc poſitionem impugnare, quia vanum eſt quærere rationem, vbi habemus clarum teſtomonium ſenſus. Similiter vanum eſſet velle confutare opinionem Heracliti, quòd nihil ſciri poſſit; ipſe enim dicebat quòd res ſunt in continuo fluxu, vnde nihil eſt, vt ipſum eſſe credimus,

licèt

licèt ita eſſe appareat, imò non minus eſſe poteſt ſuum oppoſitum, quàm illud, quòd eſſe videtur. Quæ ſententia ita abſurda eſt, vt ſimilis ſit cuilibet puerili ſermone, qui temere ſit prolatus. Eiuſmodi eſt poſitio ipſa quod vnum ſit ens immobile; ſenſus enim dijudicat eius falſitatem, cognoſcit enim & multitudinem entium, & motum.

Textus Decimus.

Aut ſoluere litigioſam rationem, quod vtraque quidē habent rationes, & Meliſſi, & Parmenidis; etenim falſa accipiunt, & non Syllogizantes ſunt. Magis autem Meliſſi oneroſa eſt, & non habet dubitationem, ſed vno inconuenienti dato, alia contingunt, hoc autem nihil difficile eſt.

QVOD Ariſtoteles in textn octauo dixerat de poſitione ipſa Parmenidis, & Meliſſi, nunc dicit etiam de rationibus, quibus ij ipſam confirmare voluerunt; dicit enim quòd rationes ipſorum nihil concludunt, & penitus inefficaces, & ſophiſticæ ſunt; nam & peccant in materia quia falſas propoſitiones aſſumunt, & in forma, quia paralogizant; quare non videntur mereri propter earum debilitatem, vt aliquis in eis ſoluendis tempus teratur: dereriorem autem eſſe dicit rationem Meliſſi, & magis fallacem, vt ipſe poſtea in diſputatione demonſtrabit; huius autem erroris cauſam dicit eſſe; quia dato vno inconuenienti multa alia contingunt, iſti enim poſtquàm falſam ſententiam enuntiarunt, eam quoque defendere voluerunt, & ex vno errore inciderunt in multos, cùm & in opinione peccauerunt, & in ratione, tàm ſecundùm materiam, quàm ſecundùm formam,

Textus Undecimus.

Nobis autem ſupponatur ea, quæ ſunt natura, aut omnia, aut quædam moueri, manifeſtum eſt autem ex inductione. Simul autem neque conuenit omnia ſoluere, ſed quæcunque ex principijs aliquis demonſtrans mentitur, quæcunque verò non, minimè, vt tetragoniſmum, eum quidem, qui per ſectionem Geometrici eſt diſſoluere; illum autem qui Antiphontis, non Geometrici eſt.

OSTENDIT hìc Ariſtoteles, quòd iſti duo antiqui negarunt alterum principium Philoſophiæ naturalis, videlicèt, dari motum, quem quidem Ariſtoteles dicit a nobis omnino eſſe ſupponendum, dicendo autem vnum eſſe ens immobile negamus motum dari; ideò contra talem poſitionem non debet Philoſophus naturalis diſputare; tùm quia contra negantes principia non eſt diſputandum; tùm etiam quia non eſt tempus conterendum in confutanda quauis fatua, & puerili poſitione, quæ manifeſtè repugnat ſenſui, qualis eſt iſta; quæ motum negat; eſt enim manifeſtiſſimum dari motum, ideò

Ariſto-

Digitized by Google

Ariſtoteles ſubdit,[manifeſtum eſt autem ex inductione]inductione autem non poſſumus vti, niſi in confirmatione rerum ſenſibilium, quæ ſint per ſe notæ, ideò Ariſtoteles ſexto Ethicorum capitulo quinto, & primo Poſteriorum textu trigeſimotertio, & ſecundo Poſteriorum capitulo vltimo dicit inductionem eſſe proprium Inſtrumentum, quo principia confirmantur. [Simul autem neque conuenit] ſubdit hęc verba Ariſtoteles ad maiorem declarationem eorum, quæ dixerat in textu octauo, ibi enim dixit nos non poſſe diſputare contra negantes principia, ideſt, contra eos argumentari non poſſe, hic verò addit, quòd neque poſſumus omnes prauas rationes ſoluere, ſed illas ſolùm, quæ principijs ſcientiæ aduerſentur, non eſſe eis reſpondendum, ſed dimittendam eorum ſolutionem, vt docuit etiam Ariſtoteles in primo Poſteriorum, vigeſimoſeptimo, & vigeſimooctauo. Declarat autem hoc Ariſtoteles exemplo quadraturę circuli, quod eſt problema Geometricum, cuius numquam potuit inueniri demonſtratio, licèt multi id demõſtrare tentauerint, tẽtauit enim Bryſo quidã, vt dixit Ariſtoteles in primo Poſteriorũ, ſed ea Bryſonis demonſtratio ad hũc locum non pertinet; tentarunt etiam alij, inter quos Ariſtoteles hic nominat duos, Hippocratem, & Antiphontem, qui ambo tentauerunt demonſtrare circuli quadraturam, & vterque demonſtratione inefficaci. Sed tamen demonſtratio Hippocratis ſolui poteſt a Geometra, quia non aduerſatur principijs Geometriæ: demonſtratio autem Antiphontis non poteſt ſolui à Geometra, quia aduerſatur principijs eius, ſupponit enim quantum continuum non in infinitum diuidi poſſe, quia dicit diuiſionem lineæ circularis in partes tandem terminari ad particulas ita paruas, vt rectæ lineæ aptentur, & quælibet earum fiat idem cum linea recta, quod eſt contra principium Geometriæ, quòd continuum eſt in infinitum diuiſibile, & quòd linea circularis eſt in infinitum diuiſibilis in portiones curuas, & nulla earum datur quantumuis parua, quæ in idem coincidat cum linea recta. Hoc enim quod ipſe imaginabatur euenire non poterat quin ſpatium medium inter lineam curuam, & rectam conſumeretur, & finem haberet eius diuiſio, quando recta fit tandem eadem cum circulari, id autem impoſſibile habetur in Geometria. Hippocrates autem demonſtrauit quadraturam per ſectiones, ideſt per Herculares figuras, quæ ſunt quodammodo ſectiones circulorum, & ſolent à Geometris vocari miniſti. Quomodo autem Hippocrates, & Antiphon ſuas has demonſtrationes formauerint, legere debemus Græcos expoſitores, & Vicomercatus quoque rectè & fideliter refert eas demonſtrationes, à latinis verò peſſimè afferuntur, qui nihil de his exemplis intellexerunt. Id tantùm notare debemus, quòd ille Hippocrates, cuius demonſtrationem hìc Ariſtoteles recenſet, non Hippocrates ille Cous Medicorum Princeps eſt, ſed alius Hippocrates Chius Mathematicus, vt animaduertit Vicomercatus in primo libro Meteorum in principio Capitis de Cometa. Quæritur hìc, cur Ariſtoteles non abſolutè dixerit omnia naturalia moueri, ſed adiecerit [aut quædam] ſolet communiter dici, quòd Ariſtoteles ita locutus eſt propter multa naturalia, quæ non mouentur, vt anima, & paſſiones, per ſe enim non mouentur, poli autem, & centrum an moueantur dubium eſt; damnatur hæc expoſitio à quibuſdam recentioribus, & merito, quia non eſt mens Ariſtotelis hìc conſiderare an omnia naturalia ſint mobilia, an non omnia, ſed vult ſolum ſupponere motum dari, quem negabant illi antiqui Philoſophi, ad hunc autem ſupponendum ſatis habet etiam ſi quædam moueantur; quare etiam ſi verum eſſet, quòd omnia naturalia moueri poſſent, ipſe tamen nolens de hoc in præſentia diſputare, loquitur confusè, & dicit quòd vel omnia vel quædam mouentur, hoc enim ad ſuppoſitionem motus ſatis eſt.

Textus Duodecimus.

Sed quoniam de natura quidem, non autem naturales dubitationes contingit dicere ipſos, forſitan quidem bene ſe habet aliquantulum diſputare de ipſis. Habet enim Philoſophiam hæc conſideratio.

HIc tandem determinat Ariſtoteles conſiderandam, & confutandam eſſe ſententiam Parmenidis, & Meliſſi de vno ente immobili, quia licèt non ſit poſitio naturalis; tamen ex ea oriuntur dubitationes magnę in naturali philoſophia, eſt enim nimis periculoſa, quia ea admiſſa tollitur naturalis philoſophia; ideo non erit ab re ſi breuiter eorum errorem oſtendas, ſi enim vt Phyſicus id facere non poteſt, ſaltem id faciet vt induens habitum Metaphyſici, cuius id munus eſt. In verbis eſt aliqua controuerſia inter expoſitores, nam Porphyrius, & Auerroes ponunt comam ante dictionem [non] & eam adnectunt verbis ſequentibus, vt ſenſus ſit, quoniam hi qui de natura loquuntur, ſed non dicunt dubitationes naturales; Themiſtius autem, & Simplicius poſt [non] ponunt comam, & dictionem ipſam [non] præcedentibus coniungunt, vt ſenſus ſit, ſed quoniam de natura quidem non loquuntur, naturales autem inducunt dubitationes: & Alexander referente Simplicio vtriuſque lectionis mentionem fecit. Ego magis probo ſecundam lectionem, quam etiam accepère Vicomercatus, & Ianua, quia ſi dicamus eos quidem de natura non dicere, locutio erit conſona ijs, quæ Ariſtoteles ſuperius dixit, nam in textu octauo quoque dixit, quòd conſiderare an ſit vnum ens immobile, non eſt de natura ſpeculari. Præterea ſi perpendamus ſenſum illarum dictionum [quidem] &, [autem] quę ſibi mutuo reſpondent, idem eſt ac ſi dicamus, quamuis, & tamen, certum eſt tamen quod qui ita loquitur, determinat ſe ad ſecundum membrum, in quo ponitur tamen, ergo in ſecundo membro debet ſtare ſenſus, qui naturam includat, quæ à primo membro fuerit excluſa, non enim poteſt determinare loquendum eſſe cum his, niſi ea ratione, quia eorum ſententiæ aliquo modo ad naturalem non pertineant; ideò ex ſecundo membro, vt naturali Ariſtoteles infert eſſe diſputandum cum his; quòd ſi ſecundum membrum eſſet non naturale, vt prima lectio volebat, Ariſtoteles deberet potius oppoſitum colligere, videlicèt non eſſe conſiderandas eorum opiniones. Infert igitur Ariſtoteles quòd de his aliquantulum dicendum eſt; dicendum eſt enim, quia inducunt dubitationes naturales, & ſic modo quodam ad naturam pertinent, dicendum autem, [aliquantulum] idest, breuiter, quia reuera de natura non dicit, & non ſunt naturales, quare ex ſecundo membro colligit: dicendum eſſe; ex primo autem quod [aliquantulum] idest, breuiter dicendum eſt; verba illa poſteriora [habet enim philoſophiam hæc conſideratio] referenda ſunt ad diuinam ſcientiam, hanc enim Ariſtoteles ſolet Philoſophiæ appellatione intelligere, & ſic erit redditio cauſæ illius dictionis [aliquantulum] ideò enim breuiter dicendum eſt, quia reuera conſideratio non eſt naturalis, ſed Metaphyſica; Ariſtoteles igitur teſtatur ſe vt Metaphyſicum potius eſſe diſputaturum contra Parmenidem, & Meliſſum quàm vt naturalem. Poſſumus fortaſſe nomine Philoſophiæ intelligere non Metaphyſicam, ſed Philoſophiam in vniuerſum, vt videtur innuere Auerroes in fine commentarij. Et ſenſus erit iſte, Si nos ſumus naturales, ſumus etiam Philoſophi, ideò etiam ſi vt naturales non poſſimus contra hos diſputare; ſaltem vt Philoſophi id faciamus, quia eſt quæ-

ſtio

ſtio philoſophica,& omnino ad aliquam partem Philoſophiæ pertinens, quæ expoſitio parùm differt ab altera, quoniam ſi ad naturalem non pertinet, ad philoſophum autem vniuerſaliter acceptum pertinet, neceſſe eſt vt ad aliquam determinatam Philoſophiæ partem pertineat, quæ non poteſt eſſe niſi Metaphyſica, ſi quis enim diceret quòd ad nullam determinatam, tunc ſequeretur quòd neque omnino ad Philoſophiam in vniuerſum acceptam: quod enim nulla eſt animalis ſpecies, neque animal omnino dici poteſt. Duo dubia in hac parte occurrunt conſideranda. Primum eſt, quoniam Ariſtoteles in textu octauo dixit contra negantes principia non eſſe diſputandum, quod nihil aliud ſignificauit, quàm principia non poſſe in ſua ſcientia demonſtrari, quod etiam apud Ariſtotelem legimus in primo Poſteriorum ſeptuageſimo, ſed hoc falſum videtur, quia materia prima eſt primum principium rerum naturalium, tamen probatur ab Ariſtotele à poſteriori per effectum in hoc primo libro Phyſicorum, ergo naturalis Philoſophus habet rationem ad probandum prima principia ſcientiæ naturalis. Auerroes quoque in primo Phyſicorum commentario vltimo, & ſecundo Phyſicorum vigeſimoſecundo, vigeſimoſexto, & Duodecimo Metaphyſicorum quinto, nititur efficaciter contra Auicennam oſtendere, quòd principia ſubiecti poſſunt probari à poſteriori, non autem à priori; ideò quando Ariſtoteles in primo libro Poſteriorum dicit principia in ſcientia ſua probari non poſſe, Auerroes ibi limitat dictum id, & dicit Ariſtotelem intelligere demonſtratione à priori, ſed non prohibere à poſteriori, quæ eadem declaratio habetur etiam in commentario quinto Duodecimi Metaphyſicorum. Hæc dubitatio apud multos tanti momenti fuit, vt ſe explicare neſciuerint, & multa dixerint valde friuola, & leuia, quibus non ſoluitur præſens difficultas. Iis igitur omnibus omiſſis ego dico, quòd principia duplicia ſunt, alia eſſendi, alia cognoſcendi; de principiis eſſendi verum eſt quòd poſſunt à poſteriori demonſtrari, non à priori, quia ſi ſunt prima nihil habent prius ſe in ſcientia illa. Et hæc fuit mens Auerrois in omnibus dictis locis, loquitur enim de principiis eſſendi, cuiuſmodi eſt materia prima, quam Ariſtoteles in primo Phyſicorum demonſtrat a poſteriori. De principiis autem eſſendi hìc Ariſtoteles non loquitur, ſed de principiis cognitionis, hæc enim nullo modo poſſunt demonſtrari quòd ſint, neque a priori, neque a poſteriori; hoc autem clarius erit ſi intellexerimus quænam dicantur principia cognoſcendi. Sciendum igitur principia cognoſcendi duplicia eſſe; primo dicuntur principia cognitionis quędam propoſitiones cõmunes, quibus ſcientiæ particulares vtuntur vt contractis ad proprium illius ſcientiæ ſubiectum, ſicuti eſt in præſentia pluralitas entium, hęc debent ſupponi non modò a naturali Philoſopho, ſed etiam ab aliis tàm ſcientiis, quàm artibus: negantes enim entia eſſe plura, negamus dari principia aliqua, & omnis ſcientia, & omnis ars procedit ex propriis principiis: igitur fundamento ſublato omnes ſcientiæ, & artes corruunt; huiuſmodi commune principium non eſt ſufficiens ad pariendum ſcientiam, quia eſt principium cognitionis potius & cauſa ſine qua non, quàm vt cauſa adæquata, ideò reperitur etiam principium proprium, & eſſentiale ſubiecto illius ſcientiæ. In hoc enim reprehendit Ariſtoteles in primo Poſteriorum demonſtrationem Bryſonis, non quòd communi principio vſus fuerit; horum enim vſum ipſe poſtea conceſſit, ſed quia ſolo communi principio ſine vllo proprio, ac eſſentiali principio rei demonſtratæ. Ratio autem cur ſolùm commune principium ad ſcientiam pariendam inſufficiens ſit, eſt, quoniam ex cõmuni nihil poteſt inferri niſi commune; ex animato enim nihil inferre poſſum hominis proprium, nõ enim valet, eſt animatum, ergo riſibile, vel rationale, ergo ex principio cõmuni ſolo nõ poſſumus inferre aliquã particularem, & propriã cõditionem ſubiecti in ſcientia, opus eſt igitur habere etiam principium proprium, quod ex propria eius ſubiecti natura deſumptũ ſit; hoc autem non poteſt eſſe aliquod attributum per ſe illius ſubiecti vel in primo modo per ſe,

vel

vel in ſecundo, ideſt, vel eius principium vel eius paſſio, ex his enim aliquid ſi primò notum occurrat, poteſt ducere nos ad aliorum cognitionem, ſi igitur contingat vt prædicata per ſe primi modi occurrant primò nota, tunc eadem ſunt principia eſſendi, & cognoſcendi ſimul, vt in Mathematicis contingit, paſſiones enim occurrunt ignotæ, definitiones autem per ſe notæ, quæ habent locum principiorum eſſendi, & ſunt prædicata primi modi per ſe; hæc non poſſunt in Mathematicis probari vllo modo, non tamen quatenus ſunt principia eſſendi, ſed ſolùm quatenus ſunt principia cognoſcendi; ſi enim ſolùm eſſendi principia eſſent, non cognoſcendi, & aliud ipſis notius haberent, ex eo poſſent demonſtrari: ſed contingit, vt eadem ſint principia eſſendi, & cognoſcendi ſimul, ideò probari nullo modo poſſunt. Et ratio eſt, quia per aliena principia ſiue media probari non poſſunt, quia tranſitus non datur a ſcientia in ſcientiam; per propria etiam illus ſcientiæ media non poſſunt probari, quia cùm ſupponantur principia cognitionis in ſcientia illa, nihil habent notius ipſis. Quandoque autem contingit vt prædicata per ſe primi modi, & principia illa eſſendi occurrant primò ignota; vt in ſcientia naturali contingit, principia enim eſſendi ſunt ignota, quare non ſunt ſimul principia cognoſcendi, ſed effectus ſunt notiores, maximè autem motus, qui eſt paſſio propria corporis naturalis, & notiſſima in eo: motus igitur dicitur in ſcientia naturali principium cognitionis tantùm, quia nihil eſt notius motu, ideo ſi motus negetur eſſe, probari non poteſt, & tota ſcientia corruit: ſi enim negatur motus, negatur ipſa natura, vt ait Ariſtoteles in principio tertij libri Phyſicorum, & conſequenter ruit tota naturalis Pīloſophia. Patet igitur quòd Ariſtoteles hìc non loquitur de principijs eſſendi, quando dicit contra negantes principia non poſſe diſputari; ſed de principijs cognoſcendi, nam entium multitudo non eſt principium eſſendi, ſimiliter motus non eſt principium eſſendi, ſed cognoſcendi tantùm, eſt enim illud primo, & maximè omnium cognitum, ex quo ducendi ſumus in aliorum cognitionem, cognitum autem dicitur cognitione confuſa, & quoad ſi eſt, hoc enim modo dicimus a nemine poſſe negari, neque ſi negatum fuerit, demonſtrari. Hæc eſt ſententia Ariſtotelis hìc, non quam putauit Simplicius ac Vicomercatus, qui conantur trahere ſententiam Ariſtotelis hoc in loco ad principia eſſendi, & de his intelligunt, dicunt enim principia non poſſe in ſcientia ſua probari, non enim a priori, quia nihil eſt eis prius, non etiam a poſteriori per effectus, quia qui principia negauerit, effectus quoque negabit; patet igitur quòd iſti accipiunt hìc principia eſſendi; & ſunt in errore, vt oſtendimus. De his autem principijs eſſendi argumentum eorum non valet, quòd per effectus probari non poſſint, nam tunc effectus non ſumuntur vt illius cauſæ effectus, ſic enim peteretur principium & reuera negans cauſam, negaret etiam effectū illius cauſæ, ſed ſumitur effectus, non vt effectus, ſed vt quoddam notum, ex quo aliud ignotum eluceſcat, vt patet in hoc primo Phyſicorum, de Demonſtratione materiæ primæ per tranſmutationem ſecundum ſubſtantiam. De principijs autem cognoſcendi ratio eſt in promptu cur probari non poſſint, quia licèt poſſint habere aliquid prius, tamen nihil habent notius, omnis autem demonſtratio procedit a notioribus: Eſt autem notandū quòd in eodem textu octauo Ariſtoteles quando dicit non poſſe principia in ſcientia ſua probari, ſubdit illud eſſe effectum [aut alterius ſcientiæ, aut omnim communis] quæ verba declarans Auerroes exponit [alterius ſcientiæ] ideſt, alicuius alterius ſcientiæ particularis, [omnium communis] ideſt, ſcientiæ diuinæ, quæ ſcientia vniuerſalis dicitur, ac etiam Dialecticæ, nam quando principia alicuius ſcientiæ latent, in ſua ſcientia probari non poſſunt, tamen ab alia ſcientia poſſunt probari, ſiue fuerit ſcientia altera particularis, ſiue vniuerſalis, contingit enim frequenter vt vna ſcientia alteri auxilietur; & quod in vna eſt principium indemonſtrabile, in altera demonſtretur, ſed maximè contingit de ſcientia diuina reſpectu ſcientiarum particularium;

ipſa

ipſa enim tanquàm ſuperior poteſt omnium aliarum principia probare. Similiter etiam facultas Dialectica, quæ (vt Ariſtoteles dicit in ſecundo capitulo primi Topicorum) cum ſit inquiſitiua, ad omnium ſcientiarum principia viam habet, & omnia tentat probabiliter confirmare: idem etiam apud Ariſtotelem legimus in Primo Poſteriorum textu antiquo vigeſimoſeptimo. Sed Vicomercatus carpit Auerroem quòd Dialecticam in his verbis complecti velit, ſed dicit ſolam diuinam ſignificari ab Ariſtotele, dùm dicit [omnium communis] quia hæc eſt differentia aliarum, & ſuperior omnibus; Dialecticam verò abſonum eſſet appellare ſcientijs alijs ſuperiorem, non enim eſt ſuperior ſcientia naturali, ſed ſola Metaphyſica hunc honorem meretur. Mihi tamen videtur nihil eſſe abſurdi, ſi cum Auerroe etiam Dialecticam his verbis complectamur, ſi enim Ariſtoteles debet declarare, cuiuſnam officium ſit diſputare contra negantes principia alterius ſcientiæ oportet afferre in medium omnes illos, qui id facere poſſunt, & eorum perfectam facere enumerationem, quare non debuit omittere Dialecticum, ſi etiam ipſe id facere poteſt. Neque inſtantia Vicomercati valet, ſi enim Ariſtoteles diceret, vel omnium ſuperioris, fortaſſis argumentum concluderet, Dialectica enim hac appellatione comprehendi non poſſet, neque tanto honore dignari; ſed dicit [omnium communis] certum eſt autem quòd Dialectica eſt facultas communiſſima, neque per hoc aliquem ei honorem tribuimus; fateor igitur Dialecticam non poſſe dici ſuperiorem naturali, at certè communior dici poteſt, imò etiam omnibus ſcientijs & artibus facultas communis, vt Ariſtoteles in dictis locis teſtatur. Quare ſequendam puto Auerrois expoſitionem, quòd diſputare contra negantes principia ſit officium, vel alterius ſcientię particularis, ſiue fuerit ſcientia ſuperior ſubalternans, ſiue etiam alia particularis ſcientia penitus diuerſa, hoc enim interdum contingit; vel illius ſcientiæ, quæ eſt omnibus communis, hæc autem eſt tùm diuina, tùm Dialectica, ſumendo lata ſignificatione nomen ſcientiæ pro omni ſcientia vel facultate, vel arte.

Alterum dubium occurrit aduerſus ea, quæ dixit Ariſtoteles in textu vndecimo, ibi enim Ariſtoteles dixit non eſſe reſpondendum ad rationes, quæ tollunt principia ſcientiæ, & dedit exemplum dicens quòd Geometra poteſt ſoluere demonſtrationem prauam quadraturæ, quam fecit Hippocrates: ſed non poteſt ſoluere demonſtrationem Antiphontis de eadem quadratura, quia aduerſatur principijs Geometriæ, & voluit per hæc ſignificare Ariſtoteles, quòd non eſſent ſoluendæ a Philoſopho naturali rationes Parmenidis & Meliſſi, vt tollentes principia ſcientiæ naturalis, videlicet motum, & multitudinem entium. Sed aduerſus hæc adeſt inſtantia manifeſta ex ipſomet Ariſtotele in ſexto Phyſicorum Decimonono, & octauo Phyſicorum ſexageſimoſeptimo, & ſexageſimooctauo ſoluit rationem Zenonis, qua tentabat Zeno demonſtrare non dari motum, cùm tamen par ratio ſit de Zenone, ac de Parmenide, & de Meliſſo. Omnes enim tollebant motum, qui eſt principium cognitionis in ſcientia naturali. Hoc dubium certè non leue eſt, & quibuſdam doctiſſimis Viris negotium faceſſit, qui ſatis mancam, & diminutam reſponſionem, vt puto, attulere. Ego ita reſpondendum puto, quando aliquam rationem ſoluimus, ſolutio, & reſponſio affertur ad præmiſſas, non ad concluſionem: quia concluſionem negare non poſſumus, ſed præmiſſas poſſumus; hinc ſequitur quòd quando aliqua ratio in ſola concluſione aduerſetur ſed ſumantur præmiſſæ ex alia ſcientia, poteſt in illa ſcientia ratio ſolui, quoniam argumentans non ſumit principia contraria, imò propria illius ſcientiæ; huiuſmodi fuit ratio Zenonis deſtruens motum, quamuis enim in concluſione tolleret motum, tamen præmiſſis vtebatur naturalibus videlicet quòd ſpatium continuum eſt diuiſibile in infinitas partes, & quòd infinita pertranſiri non poſſunt, vtrumque enim vnum eſt. Ideo Ariſtoteles ſoluit dicens in continuo eſſe quidem partes infinitas po-

G tentia,

tentia, non tamen actu, imò vnicum eſſe ſpatium actu, neque eſſe inconueniens ſi mobile pertranſeat tempore finito ſpatium finitum actu, licèt contineat in potentia infinitas partes; ſed quando ratio in præmiſſis peccat contra principia, tunc ab artifice ipſius ſcientiæ ſolui non poteſt, ſolutio enim datur ad præmiſſas, ideò ſi aliqua earum ſit oppoſita principio ſcientiæ, nulla poteſt fieri diſputatio inter eos, quia non conueniunt in communibus principijs argumentans & reſpondens. Huiuſmodi fuit ratio Antiphontis in Geometria, nam in concluſione non aduerſabatur alicui principio Geometriæ, dùm concludebat quadratum illud eſſe æquale circulo, ſed in præmiſſis ſumebat continuum non in infinitum diuidi, quod repugnabat principio Geometrico, ideò a Geometra non poteſt ea ratio ſolui; ſimiles ſignificat Ariſtoteles fuiſſe rationes Parmenidis, & Meliſſi, qui non ſolum concluſionem inferebant contrariam principio naturali, verùm etiam propoſitiones falſas aſſumebant, quæ principijs naturalibus aduerſabantur. Ideò non poſſunt rationes illæ ſolui a Philoſopho naturali vt naturali.

Textus Tertius Decimus.

Principium autem maximè omnium proprium, quoniam multipliciter dicitur id, quod eſt, quomodo dicunt dicentes vnum eſſe omnia? Vtrum ſubſtantia omnia, an quanta aut qualia? Et iterum vtrum ſubſtantiam vnam omnia, vt hominem, aut equum vnum, aut animam vnam? An quale, vnum autem hoc: Vt album, aut calidum, aut aliquid talium? Hæc enim omnia differunt multum, & ſunt impoſsibilia dictu.

Hic Ariſtoteles induens habitum Metaphyſici incipit diſputationem cōtra Parmenidem & Meliſſum ponentes vnum ens immobile, quæ extenditur vſque ad textum trigeſimum ſecundum. Et hanc partem poſſumus diuidere in duas, in quarum prima Ariſtoteles confutat eorum ſententiam; in ſecunda quæ incipit a textu vigeſimoſecundo ſoluit etiã eorum argumenta, & fallacia eſſe oſtendit. Primam ad hùc in duas diuidere poſſumus, in prima enim confutat eorum opinionem ex conſideratione ſubiecti propoſitionis, quod eſt, ens dicebant enim, ens eſt vnum; deinde in ſecunda quæ incipit a textu ſextodecimo confutat eandem ex conſideratione prædicati, quod eſt, vnum. Volens igitur Ariſtoteles confutare eorum poſitionem ex conſideratione huius vocis ens, ſumit in textu tertiodecimo hoc fundamentum quòd ens dicitur multipliciter, ideſt eſt vox æquiuoca, quæ multa ſignificat, ſignificat enim decem prædicamenta. Sed dubitare aliquis poſſit, quòd Ariſtoteles hoc ſupponens videtur petere principiũ, & ſumere id, quod iam eſt poſitum in controuerſia, vult enim oſtendere falſam eſſe illam poſitionem, quòd ens eſt vnum, & ſupponit multa eſſe entia, cùm ſumat ens multa ſignificare. Ad hoc ego dicendum puto, quòd ſignificatio nominis eſt diuerſa a quæſtione, an res ſit, vt alias oſtendimus in libro Poſteriorum; quid enim paſſionis nomen ſignificet debet eſſe præcognitum ante demonſtrationem; quod autem ſint quęritur, ac demonſtratur, quando igitur nominis ſignificatio declaratur, nō propterea res eſſe ponitur; poſſum enim intelligere nomen Ecclipſis, & tamen ignorare an Ecclipſis detur, ſic dico in præſentia, Ariſtoteles ſumit, vt notaui, entis ſignificationem,

tionem, nomen enim entis poteſt ſignificare ſubſtantiam, quantum, & quale, & alia prædicamenta: ſed quod hæc omnia ſint, & dentur, Ariſtoteles non ſumit, quia in controuerſia eſt poſitum quot entia dentur, ſignificatio autem nominis, ens, ſumitur ab Ariſtotele, vt per ſe nota, ideò expoſita multiplicitate huius vocis, dicit Ariſtoteles petendum eſſe ab his antiquis quando dicunt ens eſſe vnum, quonam modo intelligant nomen entis, an pro ſubſtantia, an pro quantitate, an pro qualitate, an pro aliquo alio prædicamento? Et præterea quodcumque dicant, adhùc dicit Ariſtoteles petendum eſſe ab eis, an intelligant vnum vt commune, an vnum vt ſingulare. Si dicant vnum eſſe ens, ideſt, ſubſtantiam, poſſunt intelligere genus ſubſtantiæ in communi, poſſunt etiam intelligere vnam ſubſtantiam particularem, vt vnum hominem, vnum equum; ſic de alijs prædicamentis. Si enim dicunt ens eſſe vnum, ideſt; qualitatem tantùm eſſe, poſſunt intelligere communiter totum genus qualitatis, & dari ſolùm qualitatem communiter ſumptam; poſſunt etiam intelligere vnicam dari qualitatem particularem vt hoc album, hoc calidum; multum enim intereſt, dicit Ariſtoteles, an hoc, an illo modo dicamus, omnibus tamen modis poſitio illa falſa eſt; quocunque enim modo ſe dicant accipere ens, impoſſibile eſt vnum eſſe ens, vt mox Ariſtoteles in duobus ſequentibus textibus demonſtrabit.

[Si enim erunt, & ſubſtantia, & quale.] Poſtquàm Ariſtoteles ſupponit multiplicitatẽ eius vocis, ens, & petijt ab illis antiquis quonam modo acceperint ens, nunc omnibus modis falſam eſſe eorum poſitionem quòd vnum ens ſit, incipit oſtendere; Tres enim modi eſſe poſſunt; quia vel dicendo vnum eſſe ens, intelligunt omnia prędicamenta ſimul, vel accidens aliquod ſolum, vel ſubſtantiam ſolam, quorum ſingulum eſt impoſſibile: Si enim omnia prædicamenta ponantur eſſe, ſiue ſeparata ab inuicem ſint, ſiue coniuncta, multa erunt entia, non vnum; ſupponitur enim, quòd non eadem ſit eſſentia ſubſtantiæ, & quanti, & qualis. Si verò omnia ſint vnicum ens, idque ſit, vel quale ſolum, vel quantum ſolum, vel aliquid aliud accidens, tunc vel ponetur etiam ſubſtantiam eſſe, vel non erit ſubſtantia; ſi ponatur eſſe ſubſtantia; ergo non vnum ens, ſed plura; ſi verò non ponatur, impoſſibile eſt, quia nullum accidens poteſt eſſe ſine ſubſtantia ſed omnia accidentia requirunt neceſſario ſubſtantiam ſubiectam, in qua ſint. Si verò dicant ens eſſe vnum, & illud eſſe ſubſtantiam, hoc quoque impugnat Ariſtoteles in textu quintodecimo, & ſumit argumentum ex ore aduerſariorum; Meliſſus enim illud vnum ens ponebat infinitum, Parmenides verò finitum: at finitum & infinitum ſunt de prædicamento quantitatis, quia non dicitur finitum, neque infinitum niſi quantum, ergo ſi ens ſit ſubſtantia, & ſit finitum, vel infinitum, non eſt vnum, ſed duo, videlicet ſubſtantia, & quantum; Quòd autem finitum, & infinitum ſint de ratione quantitatis, probat Ariſtoteles dupliciter. Primò ex conſideratione aliorum prædicamentorum, quorum ſingulum ſi dicatur infinitum, vel finitum dicitur per accidens, ideſt, per aliud, non per ſe, nempè per quantum; quantum verò per ſe dicitur finitum, vel infinitum, ergo vnum ens non poteſt poni infinitum niſi per quantum; confirmat Ariſtoteles ratione, quoniam in definitione finiti & infiniti ſumitur quantum, nõ ſubſtantia, neque qualitas, neque vllum aliud ex prædicamentis, ergo ſolum quantum dicitur per ſe finitum, vel infinitum, alia verò per quantum, non per ſe. Antecedens patet, quia dicimus infinitum eſt quantum, non terminatum, finitum verò eſt quantum terminos habens, ergo quantum vel eſt genus finiti, & infiniti, vel ſaltem eſt ſubiectum proprium, & hęc ſunt duo propria ipſum conſequentia, nam vtroque modo contingit, quòd in eorum definitione ſumatur quantum, & quòd alterum eorum ponendo, ponitur neceſſario ipſum quantum, ſpecies enim includit actu naturam generis, & accidẽs propriũ ſupponit ſubiectũ, cui per ſe inhæret. Notandũ autem hic eſt quòd finitum, & infinitum dicuntur non ſolùm de quanto, ſed etiam de quali, nam dicitur virtus, ſeù vigor fini-

tus,vel infinitus,quod eſt finitudo,vel infinitudo prius in qualitate; Ariſtoteles autem ſumit hìc finitum & infinitũ ſecundùm quantitatem ſolùm,quia iſti antiqui ſignificarunt ſe ſumere hoc modo finitum & infinitum,vt poſtea ex eorum argumẽtis patebit. Quare Ariſtoteles ad hoc eos deducit vt duo entia ponant ſubſtantiam,& quantum, id autem manifeſtius colligitur ex argumento Meliſſi, vt videbimus inferius, propterea Ariſtoteles in hoc textu de ſolo Meliſſo facit mentionem . Poteſt tamen ratio hæc accommodari etiam contra Parmenidem , ſi vnum ens ponat finitum ſecundùm qualitatem ; vt videtur poſuiſſe ; propria enim ſignificatio finiti , & infiniti eſt ſecundùm quantitatem . Cùm autem Ariſtoteles demonſtrauerit per hæc quòd nullo horum modorum poteſt poni vnum ens, videlicèt neque vt omnia prædicamenta ſimul ſint , neque vt ſubſtantia ſola , neque vt accidens ſolùm,patet ſuperuacaneum eſſe demonſtrare, quòd ſi ſubſtantia ſola ponatur,non poteſt poni,neque vt vniuerſalis , neque vt particularis , & ſimiliter de accidente , quoniam vniuerſaliter oſtenſum eſt neque ſubſtantiam ſolam,neque accidens ſolum eos intelligere potuiſſe , cùm præſertim ponere vnum e ns , & id vniuerſale , ſit ponere multa actu eſſe ; ponere autem vnum ens ſingulare ſit fatuum dictum , & manifeſtè repugnat ſenſibus .

Textus Sextus decimus.

Amplius quoniam , & ipſum vnum multipliciter dicitur , quemadmodum & quod eſt ; conſiderandum eſt quomodo dicunt vnum eſſe omne . dicitur enim Vnum , aut continuum , aut indiuiſibile , aut quorum ratio eadem, & vna eſt ipſius quod quid erat eſſe quemadmodum merum & vinum.

HIc Ariſtoteles tranſit ad confutandam entis vnitatem ex conſideratione huius vocis Vnum . Et primò dicit quod ſicut nomen entis multa ſignificat , ita & nomen vnius:deinde ſingulos modos conſiderando demonſtrat , quod nullo modo poteſt rectè dici quod ens ſit vnum ; diſtinctionem vnius in ſua ſignificata facit Ariſtoteles in hoc textu , & dicit Vnum poſſe tribus modis accipi ; Primo pro vno continuo,vt cum dicimus lignum vnum ; Secundo pro vno indiuiſibili , vt ſi præſentium dicamus vnum ; Tertio pro vno ſecundum definitionem , vt cum dicimus vinum, & merum eſſe vnum, & idem , quoniam vna vtriuſque definitio . Has ſignificationes vnius hìc numerat Ariſtoteles. Aliqui autem notant , quòd poterat alias quoque ſignificationes afferre, quarum ipſe mentionem fecit in quinto Metaphyſicorum capitulo ſexto vbi ponit ; & vnum genere , & vnum ſpecie , & vnum proportione,quos tamen modos hìc non ponit , quia nimis euidenter includunt cum vnitate etiam multitudinem . Et propterea videntur alieni a mente Parmenidis , & Meliſſi , cum nullo eorum modorum defendi poſſet ens eſſe vnum;ideò voluit Ariſtoteles eos tantùm modos Vnitatis nominare , qui maiorem vnitatem ponunt , & ſunt ſine multitudine , ſaltem actuali , ita enim maximè videtur defendi poſſe,quod ens ita ſit vnum , vt non ſit multa .

Textus Decimus Septimus.

Si igitur continuum eſt, multa eſt id, quod eſt; infinitum enim diuiſibile eſt continuum. Habet autem dubitationem de parte, & toto. Fortaſsis autem nihil ad orationem, ſed ipſam ſecundùm ſeipſam, vtrum vnum, an plura ſint pars, & totum. Et quomodo vnum aut plura, & ſi plura quomodo plura. Et de partibus non continuis eadem eſt ratio. Et ſi toti vnum vtraque eſt, velut indiuiſibile, quoniam, & ipſæ ſibi ipſis.

NVMERATIS modis vnitatis Ariſtoteles in textu decimo ſeptimo incipit primum modum, & oſtendit quòd non poteſt poni vnum ens, vt continuum, quia hoc modo eſſet ſimul vnum, & plura, ſtante definitione continui, quòd continuum eſt diuiſibile in infinitum; eſt enim diuiſibilis in multas partes, quare licet vnum actū ſint, eſt tamen in potentia, & ſic non verè eſt vnum. Interponit hìc Ariſtoteles veluti obiter dubium quoddam de toto, & partibus, videlicèt, àn pars in toto exiſtens ſit idem cum toto, quam quidem dubitationem dicunt hìc Græci temporibus Ariſtotelis agitatam fuiſſe, & pro vtraque parte rationes extitiſſe; hanc Ariſtoteles hìc tangit, addit tamen eam ad propoſitum non pertinere, ſed ipſam potius per ſe ipſam, & ſeparatim eſſe conſiderandam; cùm autem aliquam oporteret rationem adducere, cur Ariſtoteles hìc eius dubitationis meminerit, ego hanc crederem fuiſſe rationem, quia ſi quis ſuſtineret eam partem quòd quando pars eſt in toto, eſt idem cum eo, facile ſoluere poſſet argumentum modò ab Ariſtotele factum, de toto continuo, quod eſt vnum & multa. Nam diceret quòd quælibet pars eſt idem toti, dùm a toto diuiſa non eſt, quare cùm totum vnum ſit, omnes illæ partes vnitatem dicunt, non multitudinem, & illud eſt ita vnum, vt non ſint plura; quamuis igitur dubitatio iſta non ſit præſentis ſpeculationis, vt ipſe Ariſtoteles air, tamen tangere eam voluit, quia argumento a ſe facto poterat officere, & ideo ponit in textu rationem pro confirmatione partis: verū omittit rationem pro contraria parte falſa, videlicèt quòd pars ſit idem toti. Quę tamen ratio apud Græcos expoſitores legitur, vt ea, qua aliqui antiqui vſi erant ad probandum, quòd pars antequam ſeparetur à toto eſt idem cum toto, & ratio eſt hæc; Si totum eſt diuerſum ab vna parte, ergo a ſingula parte, ergo ab omnibus eſt diuerſum: ſed omnes partes ſunt ipſummet totum, ergo eſt diuerſum a ſeipſo, quod eſt abſurdum; quare totum a ſua parte non eſt diuerſum. Quæ ratio, vt patet continet fallaciam diuiſionis, & compoſitionis, quia in ſenſu diuiſo verum eſt, quod totum a ſingula ſua parte diuerſum eſt. Sed non in ſenſu coniuncto eſt diuerſum ab omnibus ſimul, quare neganda eſt conſequentia, cùm dicitur eſt diuerſum a ſingula, ergo ab omnibus ſimul. Hanc rationem Ariſtoteles hìc non tangit, quoniam diſputatio hæc eſt a propoſito aliena, ſolùm ponit rationem pro altera parte vera videlièt, quòd pars ſit diuerſa a toto, & priùs ſumit fundamentum hoc, quòd eadem eſt ratio de toto non verè continuo, quod contiguum potius eſt, vt homo, domus, & omne eterogeneum, ac de toto verè continuo, quod eſt totum omogeneum, cuius omnium partium vnus eſt motus, vt dicit Ariſtoteles quinto Metaphyſicorum cap. ſexto. Certum eſt enim de vtroque eandem eſſe rationem quantùm ad hoc quod ſit idem cum ſingula ſua parte; ſi igitur dicamus, quod quelibet pars, quando non eſt

diuiſa a toto, eſt idem cum eo, erit veluti quoddam indiuiſibile, quia non eſt actu diuiſum in diuerſas partes, ſed quælibet eſt idem cum toto; ergo in toto eterogeneo, vt in domo tectum erit idem cum tota domo, ſimiliter fundamenta erunt idem cum tota domo, ſed quæ ſunt idem vni, ergo ſunt idem inter ſe, ergo tectum erit idem cum fundamentis in domo, & in homine pes erit idem cum capite, quæ ſunt abſurda manifeſta, quare ſi de toto eterogeneo abſurditas eſt manifeſta, debemus dicere etiam in toto verè continuo idem ſequi abſurdum, & proinde non eſſe verum; quod pars vna dùm a toto diuiſa non eſt, ſit idem cum toto. Hæc eſt ratio, quam Ariſtoteles hìc tangit. Solet hìc quæſtio fieri de toto, & partibus, videlicèt, ſi totum dicat tertiam entitatem diſtinctam ab entitate vtriuſque partis, quæ quidem aliena eſt à præſenti contextu; Ariſtoteles enim comparat hìc ſolùm vnam partem cum toto, & hanc etiam conſiderationem dicit ad hunc locum non pertinere, non comparat totum cum omnibus partibus ſimul ſumptis, quare hæc adhùc alienior eſt conſideratio, ſed propter quædam Auerrois verba in commentario aliqua breuiter dicemus: Auerroes enim dicit, totum, nihil aliud eſſe quàm congregationem partium, quare videtur negare propriam entitatem totius ſuperadditam omnibus entitatibus partium. Scotus autem tertio ſententiarum, diſtinctione ſecunda, quæſtione ſecunda, tenet totum dicere tertiam naturam præter naturas partium omnium, ſiue partes contineantur diuiſim, ſiue coniunctim. Quam ſententiam ſecutus eſt Zimara Theoremate ſeptuageſimoquinto, & Heruæus quod lib. ſecundo, quæſtione qnartadecima Articulo primo, idque multis rationibus oſtendere conantur de toto eſſentiali, ideſt, compoſito ex materia & forma, quod dicat tertiam naturam præter naturam materiæ, & naturam formæ. Quas omnes rationes eorum ego hìc miſſas faciam, quia reuera hìc non eſt ſermo de partibus eſſentialibus, ſed de integrantibus ſolùm, ideò qui de hoc plura requirat, legat quæ ſcripſi in textu decimo ſecundi libri de Anima, vbi oportunior eſt hæc ſpeculatio, ſatis erit hoc in loco veritatem breuibus declarare, quæ vna & eadem eſt de partibus eſſentialibus, ac de integrantibus. Dico igitur quòd partes, vel ſumuntur actu, & realiter ſeparatæ à toto, & à ſe inuicem, vel coniunctæ; ſi actu ſeparatæ ſumantur, quæſtio non habet locum, quia verum eſt, quòd omnes ſimul ſumptæ, dùm ita ſunt ſeparatæ ab inuicem, ſunt diſtinctæ à toto, imò totum non eſt, quare non poteſt dici quod non eſt, idem eſſe cum ijs quæ ſunt, imò etiam partes ipſæ non ſunt amplius partes, præſertim integrantes, ſed ſingula vnum per ſe ſtans, eſt potius totum quoddam quàm pars. Vana eſt igitur quæſtio vbi neque ratio totius adeſt, neque partis: ſi verò partes coniunctæ ſumantur, & actu conſtituentes totum, poſſunt tamen per intellectum ab inuicem ſeparari, & conſiderari ſecundum proprias rationes, vt partes humani corporis ſunt actu coniunctæ, & conſtituunt totum, intellectus tamen conſiderat caput, brachia, pedes, & ſingulas alias quid ſint, quod etiam in partibus eſſentialibus euenit, materia enim non eſt ſine forma, neque forma eſt ſine materia, tamen intellectus ſeparatim intelligit naturam materiæ, & naturam formæ. Hinc fit, vt hæ partes poſſint dupliciter conſiderari; vno modo vt habent proprias naturas, propria officia, & proprias definitiones, quę per intellectum cognoſcuntur, qui vnam ab alia ſeparat, altero modo prout extra animam actu exiſtunt in toto, tunc dico quòd hoc ſecundo modo accipiendo partes omnes ſimul ſumptę ſunt totum ipſum, quod nullam aliam entitatem ſuperaddit omnibus entitatibus partium; compoſitum enim nihil aliud eſt, quàm materia formata, ſeu forma in materia, quod in eius definitione patere poteſt, ſufficienter enim definitur per materiã & formam, ſed non ſufficienter definiretur, ſi haberet tertiam naturam ſuperadditam materię, & formæ; ſi verò materia, & forma ſumatur ſecundùm proprias rationes, quæ per abſtractionem intellectus conſiderantur, tunc compoſitum non modo eſt diuerſum ab vtraque

que ſeparatim accepta, ſed etiam ſimul accepta; ſi enim ſeparatim dicamus definitionem materiæ, & definitionem formæ, neutra poteſt conuenire compoſito, non ſolùm ſeparatim, ſed etiam coniunctim, quia ſi ſimul ponamus definitionem materiæ, & definitionem formæ, & totum coniunctum prædicemus de compoſito, falſa prædicatio erit, quia totum compoſitum non poteſt eſſe idem cum ſuo principio, neque cum ſuis principijs ſimul ſumptis, dùm conſiderantur per modum principij, ideſt, ſecundùm eorum definitiones proprias, ſecundùm quas habet rationem partis, & principij; nam ſicuti per poſſibile, vel impoſſibile poneremus materiam, & formam dari actu ſeparatas extra animam, non poſſumus dicere quòd compoſitum eſſet materia, & forma, ita ſeparando earum naturas per intellectum, vtraque ſimul conceptæ non ſunt idem cum compoſito. Et aduertendum eſt quòd cum dico, ſimul, non dico earum realem compoſitionem extra animam, ſic enim materia ſimul cum forma eſt idem, quod compoſitum ipſum, ſed intelligo quòd ſimul accipiantur propriæ rationes vtriuſque, ſic enim ſimul acceptæ non ſunt idem cum compoſito. Hæc autem dicere nihil aliud eſt, quàm dicere quòd materia, & forma poſſunt dupliciter conſiderari; vno modo prout actu exiſtunt ſimul coniunctæ, & hac ratione ſunt ipſummet compoſitum, & cauſatum, altero modo vt ſecundum proprias rationes accipiuntur ab intellectu, & hoc modo habent rationem principiorum, & diſtinguuntur à compoſito; aliud enim eſt materia à coniuncto ex vtroque, ſimiliter aliud eſt forma à coniuncto ex vtroqe, & ſimiliter vtræque non realiter coniunctæ, aliud ſunt ab eiſdem realiter coniunctis, & habent rationem principiorum ad principiatum; niſi hoc fateremur, non poſſemus dicere quomodo definitio ſit idem cum definito, licèt definitio cauſas contineat, definitum verò habeat rationem cauſati; quomodo enim cauſę ſunt idem cum cauſato, niſi ratione qua cauſatum illud nihil aliud eſt, quàm realis coniunctio illarum cauſarum ſeu illæ cauſæ, vt realiter exiſtentes ſimul? Compoſitum igitur differt ab vtralibet parte per alteram, & ab vtraque ſimul accepta, nec tamen realiter coniunctis, differt ſimiliter per vtramque coniunctam, non per tertiam naturam, ſiue entitatem ſuperuenientem, ideo Ariſtoteles quando diuidit ſubſtantiam in materiam, formam, & compoſitum, non conſiderat id ſolùm quod extra animam exiſtit, ſed eam eſſentiam, quam intellectus concipere poteſt, poteſt autem accipere tùm naturam formæ ſeparatim, tùm naturam materiæ, tùm etiam naturam coniuncti, ideſt vtramque ſimul, cum enim ex eis fiat vnum, quatenus vna eſt potentia, altera verò actus, ideò poſſunt conſiderari etiam coniunctæ, & coeuntes in vnum, & id dicitur compoſitum. Idem dicendum eſt de partibus integrantibus, de quibus hic Ariſtoteles loquitur, omnes enim ſimul ſumptæ, & realiter coniunctæ ſunt totum ipſum, ſed per intellectum diuiſæ ab inuicem, tunc ſecundùm proprias rationes, & quà partes ſunt, non ſunt totum ipſum, ſicuti dùm accipiuntur actu ſeparatæ, non ſunt idem cum toto, etiam ſi omnes accipiantur, dùm enim non conſideratur illa congregatio, & compoſitio realis omnium partium, in qua conſiſtit perfectio, & complementum; non dicitur eſſe totum, etiam ſi omnes partes conſiderentur, ſed prout extra animam ſunt, partes ipſæ in toto coniunctæ, hoc modo ſimul congregatæ ſunt idem cum toto, & hoc intelligit hìc Auerroes cùm dicit totum nihil aliud eſſe quàm congregationem partium, ideſt, eorum realem congregationem extra animam, omnes enim prout actu exiſtunt ſunt ipſummet totum, dicuntur autem partes, quatenus per intellectum ſeparantur ab inuicem, & ad hunc ſenſum verè dicitur, quod partes non ſunt actu in toto, ſunt enim actu in toto, ſed non vt partes, quia dicere partes eſt dicere ſeparationem ipſarum, quæ non eſt niſi ope intellectus. Si quis hæc omnia bene conſideret, facilè ſoluet omnes inſtantias, quæ ex diuerſis locis Auerrois afferri ſolent, vbi Auerroes dicere videtur, quòd compoſitum ſapit naturam tertiam additam naturis componentium, naturas autem

compo-

componentium accipit Auerroes ſecundùm proprias rationes ſeparatim conſideratas, a quibus diuerſa eſt natura compoſiti idcſt vtraque componentia ſimul compoſita & actu coniuncta extra animam, compoſitum enim nihil aliud dicit quàm congregationem componentium, ex quibus fiat vnum.

Textus Decimus Octauus.

At verò ſi velut indiuiſibile, nullum erit quantum, neque quale. Neque itaque infinitum eſt id, quod eſt, ſicuti Meliſſus dicit, neque finitum, ſicut Parmenides, terminus enim indiuiſibilis eſt, neque finitus eſt.

PRobat Ariſtoteles non poſſe dici ens omne vnum vt indiuiſibile, & vtitur hac ratione, Si ens eſſet vnum indiuiſibile, vt punctus, nullum eſſet ex prædicamentis, neque ſubſtantia, neque quantum, neque quale, neque aliquid aliud, quoniam omnia prædicamenta ſunt diuiſibilia, aut per ſe aut per accidens: falſitas autem conſequentis eſt per ſe manifeſta: ſed Ariſtoteles per ſe eam probat ex verbis horummet antiquorum, ſi enim non ſit quantum, non erit finitum, neque infinitum, vtrumque enim eſt quantum, & diuiſibile, nam finitum dicitur, quod fines, & terminos habet; indiuiſibile autem eſt finis, & terminus non terminos habens, ſi enim ens eſſet vnum indiuiſibile, non poterit dici finitum, vt Parmenides volebat, neque etiam infinitum vt Meliſſus, quia infinitum non eſt, niſi quantum; imò indiuiduum vt punctum, eſt remotiſſimum a ratione infiniti ſecundùm quantitatem ſicuti ponebatur a Meliſſo, ipſa enim ponebat ens vnum infinitum, quod omnem locum occuparet, at indiuiſibile nullum locum occupat.

Textus Decimus Nonus.

At verò ſi omnia quæ ſunt, ratione vnum ſunt, vt indumentum, & Tunica, Heracliti orationem contingit ipſos dicere. Idem enim erit, & bono, & malo, & non bono eſſe, & bono: quare idem erit bonum, & non bonum, & homo, & equus. Et non de eo quod vnum ſunt, quæ ſunt ratio erit, ſed de eo, quod nihil ſunt, & tale eſſe & tanto idem.

EXcludit Ariſtoteles tertium, & vltimum modum vnitatis, & probat, non poſſe dici quòd omnia ſit ens vnum, ſecundùm definitionē, ſicuti dicimus tunicam, & indumentum eſſe vnum definitione. Probat autem ducenda ad impoſſibile, quia tunc ſequeretur ſententia Heracliti abſurdiſſima, qui dicebat nihil poſſe fieri a nobis propter continuum rerum fluxum, quod enim eſt album, non magis album eſt, quàm nigrum, & quod videtur eſſe homo, non magis eſt homo, quàm aſinus: hoc impoſſibile ſequeretur, ſi diceremus omnia eſſe vnum ſecundum definitionem. Auerroes autem diuidit hoc impoſſibile in quinque impoſſibilia, quæ omnia videntur tangi ab Ariſtotele in textu

Digitized by Google

in textu; Primum eſt quòd contraria eſſent idem, vt idem eſſet bonum & malum, Secundum quòd contradictoria eſſent idem, vt bonum, & non bonum; Tertium quòd ſpecies diuerſæ eſſent idem, vt homo, & aſinus; Quartum quòd ponere hoc modo omnia eſſe ens vnum, eſſet ponere omnia eſſe nihil; ſi enim contradictoria ſunt idem, ergo ens eſt non ens, ergo nihil; Quintum ſequeretur quòd quæ toto, genere differunt idem eſſent, vt prædicamentum quanti, & prædicamentum qualis, quæ omnia cùm ſint manifeſtè impoſſibilia, & repugnent ſenſui, ſequitur non poſſe dici omnia eſſe ens vnum, accipiendo vnum ſecundùm definitionem: nullo igitur modo vnitatis dici poteſt ens eſſe vnum.

Textus Vigeſimus.

Conturbabantur autem, & poſteriores, quemadmodum, & antiqui ne forte accidat ipſi idem ſimul vnum eſſe & multa. Qua propter, & alij quidem ipſum eſt auferebant, quemadmodum Lycophron, alij autem mutabant dictionem, quoniam homo non albus eſt, ſed albatur, neque ambulans eſt, ſed ambulat; ne ipſum eſt adijcientes, multa faciant eſſe vnum.

PARMENIDES, & Meliſſus, quos Ariſtoteles hìc antiquos vocat, argumentis hactenus factis conturbati erant, vt Ariſtoteles innuit, cogi enim videbantur ad confitendum ens vnum ſimul, ac multa eſſe; vnum quidem vt ipſi aſſerebant, multa verò vt argumenta cogebant, quod tamen ipſis facere non placebat. Nunc autem inquit Ariſtoteles, quòd non ſolùm hi antiqui his argumentis erant conturbati, verùm etiam alij quidam poſteriores, qui licèt in ea ſententia non eſſent, quod vnum eſſet ens, tamen conſiderantes hæc argumenta putabant de qualibet vna re iiſdem poſſe concludi, quòd eadem ſit vnum, & multa ſimul, quæ ipſis videbatur implicatio contradictionis. Accipiebant enim aliquam particularem ſubſtantiam, vt Socratem, cuius vnitas eſt manifeſta, ſed propter accidentia, quæ in eo ſunt, videtur multa eſſe, eſt enim albus, eſt muſicus, eſt bicubitus. Idem igitur eſt ſimul vnum & multa. Volentes igitur hi poſteriores hanc contradictionem euitare, ad duo diuerſa remedia confugierunt, alij enim, vt Lycophon, auferebant a propoſitione verbum, eſt, credentes ipſum cauſam eſſe illius multitudinis, ideò non dicebant, Socrates eſt albus, ſed Socrates albus, quaſi hoc modo non eueniat vt idem cùm ſit vnum, fiat etiam multa, ſed vnum tantùm maneat, non multa. Alij verò putantes nomen prædicatum ſimul cum verbo eſt efficere illam multitudinem, ea auferebant, & loco eorum vtebantur verbo ſubſtantiuo, loco enim dicendi homo eſt albus, dicebant, homo albeſcit, quaſi hoc modo non contingeret, vt id quod vnum eſt, fiat ſimul etiam multa; ita enim fatui erant, vt putarent vnitatem, & multitudinem in rebus pendere ex modo locutionis, & res quæ ſunt diuerſæ fieri vnam, ſi ita, vel ita loquamur, vt in ipſa locutione inſit ius faciendi rem vnam eſſe, vel plures.

Digitized by Google

Textus Vigeſimus Primus.

Tanquam ſingulariter dicto vno, aut ente. Sed multa ſunt, quæ ſunt aut ratione, vt aliud eſt albo eſſe & muſico, eidem verò vtraque multa, itaque vnum, aut diuiſione, quemadmodum, totum, & partes. Hic autem dubitabant, & confitebantur vnum multa eſſe, tanquàm non contingeret idem vnum, & multa eſſe, non autem oppoſita, eſt enim vnum, & potentia, & actu.

SVBDIT autem Ariſtoteles in textu præſenti quòd cauſa erroris horum fuit, quia putarunt hæc nomina ens, & vnum vnico modo dici, cùm tamen multipliciter dicantur, vt ſupra expoſitum eſt, hoc autem intellecto tota eorum dubitatio diluitur. Eſt enim concedendum quòd idem eſſe poſſit ſimul vnum & multa, diuerſis tamen modis; eſſet enim contradictio, ſi eodem modo vnitatis diceremus, aliquid eſſe ſimul vnum, & multa, ſed ſi vno modo ſit vnum, alio modo multa, non eſt contradictio, vt Ariſtoteles docet in primo libro Perihermenias in fine capitulo de Oratione. Duas autem tangit hìc Ariſtoteles diſtinctiones vnius, per quas tollitur tota horum poſteriorum dubitatio; altera eſt, quòd vnum dicitur dupliciter, vel vnum ſubiecto, vel vnum ratione, ſic etiam multa, poteſt igitur eadem res eſſe vnum ſubiecto, ſed multa ſecundùm rationem, vt Socrates eſt vnum indiuiduum, & quæ ſunt in eo ſunt vnum ſubiecto, vt album, muſicum, & ambulans, hæc autem ſunt multa ratione, neque vlla eſt contradictio hæc dicendo. Altera diſtinctio eſt, quòd vnum & multæ poſſunt dupliciter intelligi, aut actu, aut poteſtate, ideò non eſt inconueniens ſi eadem res dicatur, eſſe vna & multæ ſimul, his duobus diuerſis modis, vt continuum eſt vnum actu; multa autem potentia ſine vlla repugnantia. Has igitur diſtinctiones illi ignorantes crediderunt nullo pacto idem eſſe ſimul vnum, & multa ſine contradictione, cùm tamen illud concedi optimè poſſit, ſecundùm diuerſos modos accipiendi vnitatem, & multitudinem. Hæc omnia ſunt referenda ad illos poſteriores tantùm non ad Parmenidem, & Meliſſum. Vult enim ſignificare Ariſtoteles, quòd iſti poſteriores poſſunt ſe egregiè tueri, & vitare omnia argumenta facta ab Ariſtotele, nempè concedendo quòd id, quod eſt vnum, poteſt alia ratione dici multa; at Parmenides & Meliſſus defendi non poſſunt, quia ens vnum omnino ponebant, vt nullo modo eſſet multa: quare cùm omnimodam vnitatem ponerent, in qua non caderet vlla multitudo, argumenta ab Ariſtotele prius facta concludunt.

Textus Vigeſimus Secundus.

Hoc igitur modo dicentibus impoßibile videtur, quæ ſunt vnum eſſe. Et ex quibus oſtendunt, ſoluere non difficile eſt; vtrique enim contentioſè ſyllogizant; & Parmenides, & Meliſſus: nam, & falſa accipiunt, & non ſyllogizantes ſunt. Eſt autem Meliſſi magis oneroſa ratio, & non habens dubitationem, ſed vno inconuenienti dato alia contingunt, hoc autem nihil difficile eſt.

IN hoc

IN hoc textu vigeſimoſecundo concludit Ariſtoteles nullo dictorum modorum poſſe dici, quòd omnia ſint ens vnum, & ſic falſa eſt ſententia Parmenidis, & Meliſſi; deinde ſubdit quòd facile eſt etiam ſoluere argumenta, quibus ipſi hoc demonſtrabant, ſophiſtica enim ſunt, & peccant in materia, & in forma, licèt deterior ſit ratio Meliſſi, & manifeſtè fallax, ſicut in ſequentibus conſiderabimus.

Textus Vigeſimustertius.

Quòd igitur paralogizat Meliſſus, manifeſtum eſt. Opinatur enim accipere, ſi quod factum eſt omne habet principium, quod et id quod non factum eſt non habet; Poſtea, & hoc inconueniens omnis eſſe principium rei, & non temporis, & generationis non ſimplicis, ſed & alterationis, tanquàm non momentanea facta mutatione.

ACcipit Ariſtoteles conſiderandum & ſoluendum argumentum Meliſſi, quod tamen non integrum adducit: erat enim fortaſſe iis temporibus notum, ſed legitur integrum apud Græcos expoſitores, & tale eſt; quod eſt factum, habet principium: at ens non eſt factum: ergo non habet principium, ſi non habet principium, ergo neque finem, quia hæc duo ſe mutuo conſequuntur, ergo eſt infinitum, ergo eſt vnicum, quia ſi eſſent multa, ſe inuicem tangerent, & ſic eſſent finita, quia ex ea parte, in qua ſe tangerent finem, ac terminum haberent, patet igitur quòd ſi eſt infinitum eſt neceſſario vnum. Ex his ſequitur quòd ſit immobile, cùm enim omnem locum impleat, non relinquitur ei ſpatium, per quod moueatur, neque locus, ad quem moueatur, quare immobile manet, ergo ens eſt vnum, infinitum, & immobile; Primum autem illud aſſumptum, quod ens non ſit factum, ita probabat Meliſſus; ſi eſt factum; ergo ex ente, vel ex non ente; non ex ente, quia ens eſſet antequàm fieret; non ex non ente, quia non ens eſt nihil, & ex nihilo nihil fit. Ariſtoteles autem dicit argumentum hoc Meliſſi, multifariam eſſe vitioſum, & primò conſiderat in eo vitium formæ, committit enim fallaciam conſequentis, quando dicit, ſi eſt factum, habet principium: at non eſt factum, ergo non habet principium, argumentatur enim a deſtructione antecedentis, quæ eſt argumentatio vitioſa. De quo errore huius argumenti Meliſſi mentionem fecit etiam Ariſtoteles in primo libro Elenchorum capit. quarto, vbi dicit committere fallaciam conſequentis. Eſt autem euidentiſſimum in argumento Meliſſi hoc peccatum, ideò Ariſtoteles ſupra dicebat ipſum deterius eſſe, & non habere dubitationem, in terminis enim non conuertibilibus cuiuſmodi ſunt hi duo, factum, & habens principium, hic argumentandi modus nihil penitus valet. Tranſit deinde Ariſtoteles ad oſtendenda alia vitia in argumento Meliſſi; Et aduertendum quòd poterat in ipſo notare vitium æquiuocationis in illa dictione, principium, quando enim dicit, ens non eſt factum, ergo non habet principium, videtur accipere principium pro principio temporis, deinde cùm ex hoc inferat, quòd eſt infinitum ſecundum magnitudinem, videtur accipere principium pro principio magnitudinis, quæ eſt æquiuocatio manifeſta. Ariſtoteles autem hoc non conſiderat, quia cùm manifeſtum ſit Meliſſum accipere principium pro principio magnitudinis, quando dicit, non habet principium, ergo eſt infinitum, ergo omnem locum occupat, ideò ſupponit quòd etiam prius accipiat eodẽ modo principiũ pro principio magnitudinis

gnitudinis,cùm dicit,quòd eſt factum habet principium,ens non eſt factum,ergo nō habet principium; ideò obijcit & in hoc textu duos errores; primum, quòd accipiat hanc vocem principium ſolùm pro principio [rei] ideſt magnitudinis, quaſi non dicatur etiam de principio temporis, & hic eſt ſenſus eorum verborum [& non temporis] ideſt, non dari etiam principium temporis, quæ verba puto ſeparanda eſſe à ſequentibus, vt non idem ſignificent hìc [temporis & generationis] ſed ad diuerſa referuntur, quod verba Græca ſignificant, cùm dictio illa [temporis] habeat articulum, dictio verò illa [generationis] non habeat articulum, hoc autem ſtante quòd Meliſſus intellexerit ſolùm de principio rei, Ariſtoteles ei obijcit alterum errorem, quando dicit [& generationis] nam dicebat Meliſſus, omne quod eſt factum, habet principium; quod aſſumptum dicit Ariſtoteles falſum eſſe, nam in generatione ſimplici, ideſt, quæ eſt ſecundùm ſubſtantiam nullum datur principium magnitudinis, quia ſubſtantia corporea in inſtanti generatur, & tota ſimul, quare tota eſt eius magnitudinis pars, quæ prima incipiat generari; immo non ſolùm in ſimplici generatione (inquit Ariſtoteles) ſed etiam in alteratione, quæ dicitur etiam generatio ſecundùm quid, datur aliqua tranſmutatio ſubita, qua res tota ſimul alteratur, & nulla eſt pars magnitudinis, in qua fiat eius tranſmutationis principium, vt coagulatio lactis, & congelatio aquæ, ergo non eſt verum, quod in omni generatione detur principium aliquod magnitudinis, fallit enim non modò in generatione ſubſtantiali, ſed etiam in accidentali, quæ dicitur alteratio. Conſtructio autem verborum debet eſſe talis, quando dicit, [& generationis] hæc verba debent referri ad illa [omnis eſſe principium rei] vt ſenſus ſit, & hoc inconueniens eſt omnis rei eſſe principium rei, ideſt, magnitudinis; nec dari principium temporis. Et præterea omnes generationes eſſe principium magnitudinis, hoc enim inconueniens non modò conſiderando generationem ſimplicem, in qua reuera hoc dictum ſemper fallit, verùm etiam conſiderando alterationem, quæ interdum fit in inſtanti, iſti enim vniuerſaliter protulerunt quòd omne genitum habet principium magnitudinis, quaſi non daretur vlla ſubita mutatio, hæc autem abſque dubio datur, non modò ſecundùm ſubſtantiam, ſed etiam in accidentibus, quare aſſumptio illa falſa eſt quòd in omni generatione detur principium magnitudinis, ideſt in omni genito eſſe primam magnitudinis partem, quæ inceperit generari, hoc enim ſignificatur, quando dicitur, omne quod eſt genitum, habet principium magnitudinis.

Textus Vigeſimus Quartus.

Deinde, & propter quid eſt immobile, ſi vnum eſt? ſicut enim, & pars vna cùm ſit, hæc aqua mouetur in ſeipſa, quare non & totum? Poſtea alteratio propter quid non erit? At verò nec ſpecie poßibile eſt vnum eſſe, niſi eo ex quo. Sic autem, & Phyſicorum quidam dicunt vnum illum autem modo non homo, namque ab eo alterum ſpecie, & contraria inuicem.

OSTENDIT Ariſtoteles alium errorem in argumento Meliſſi, videlicet in illa conſequentia, ens eſt vnum & infinitum, ergo immobile, quam conſequentiam dicit Ariſtoteles non valere, & quia Meliſſus eam ita probabat, quod eſt mole infinitum, omnem locum occupat, quod omnem locum occupat non poteſt moueri; negat Ariſtoteles hanc ſecundam propoſitionem, poteſt enim ens totum eſſe infinitum mole, & totum locum

cum

cum occupare, moueri tamen in loco proprio, ſeu in ſeipſo, ita vt totum ipſum non mutet locum, ſed partes ſolùm moueantur loco, cedendo ſibi inuicem, quod oſtendit Ariſtoteles exemplo aquæ exiſtentis in vaſe; poteſt enim aqua illa in illo vaſe ſtans circumuolui, & ſic tota non mutabit locum, ſed ſingulæ partes mouebuntur, quod igitur in aqua videmus, quæ eſt pars entis vniuerſi, poſſumus etiam de toto ente pronuntiare; quòd licèt totum locum occupet, poteſt moueri in ſeipſo, ideſt non recedendo à ſuo loco, ſed per mutuam ceſſionem partium ad ſe inuicem. Et dato etiam quod ſit infinitum mole, poterunt omnes eius partes moueri, quare erit ſaltem mobile ſecundum partes. Præterea, (inquit Ariſtoteles) dato etiam, & non conceſſo, quòd totum locum occupans non poſſit moueri ſecundùm locum, at quæ eſt ratio vt ſaltem ſecundùm motum alterationis moueri non poſſit? certè nulla, non ſequitur enim, quia totum locum occupet, ergo non poteſt alterari, ergo non ſequitur quòd ſit immobile, dicam enim quòd licet ſecundùm locum mobile non ſit, eſt tamen mobile motu alterationis. Hæc autem quæ in hoc textu ab Ariſtotele hactenus dicta ſunt de fallacia rationis Meliſſi; poſſumus etiam apud Ariſtotelem legere in quarto libro Phyſicorum textu Quinquageſimoquarto, & ſexageſimoſecundo, vbi dicit Meliſſum exiſtimaſſe neceſſarium eſſe vacuum ad faciendum motum, ideò dixiſſe ens eſſe immobile, quia omnem locum implet, & nullum vacuum remanet, in quo moueatur. Ariſtoteles autem docet non eſſe neceſſarium vacuum ad motum, imò ſi daretur vacuum, motus per ipſum fieri non poſſet, vnde male Meliſſus intulerat entis immobilitatem ex negatione vacui. Addit etiam ibi Ariſtoteles, quòd ſi ipſum plenum non poſſit ſecundum locum moueri, poterit ſaltem alterari, quare non erit prorſus immobile, vt putauit Meliſſus, quæ omnia hoc quoque in loco audiuimus. Deinde dum dicit Ariſtoteles [At verò nec ſpecie poſſibile eſt vnum eſſe]adducit argumentum contra Meliſſum, quod potius contra ſententiam Meliſſi allatum videtur, quàm contra eius rationem, probat enim quòd ens non ſit vnum ſecundùm formam & eſſentiam, ſumpto argumento à ſenſibus, nam ſenſu patet quòd homo, & equus differunt ſecundùm formam, & quòd contraria differunt ab inuicem ſecundùm formas, non poſſumus igitur dicere omnia eſſe vnum ens ſecundùm formam, at ſecundum materiam poſſet concedi, & ea fuit multorum antiquorum naturalium ſententia, qui etiam ponebant vnam primam materiam, ex qua fierent omnia, vt aquam, vel aerem, illi ſolebant eo modo loquendi vti, omnia ſunt aqua, omnia ſunt aer, & accipiebant ens pro principio, vt in textu ſeptimo declarauimus, concedit itaque Ariſtoteles omnia dici poſſe ens vnum, quia ex vna materia conſtat, & non ratione formæ, quoniam ſenſu patet res non eſſe vnum ſecundùm formam. Hic dubitari poteſt de hac ratione Ariſtotelis, nam ſupra confutauit poſitionem Meliſſi varijs argumentis, poſtea acceſſit ad ſoluendum eius argumentum, nunc verò reuertitur iterum ad confutandum hoc argumento ipſam poſitionem, quare confuſione vſus videtur. Præterea non videtur hic Ariſtoteles contra poſitionem Meliſſi afferre nouam aliquam rationem, ſed potius eandem repetere, qua vſus eſt in textu Decimonono, ibi enim probabat quòd omnia non ſunt vnum definitione, hic probat quòd non ſunt vnum ſpecie, ideſt forma, quod idem eſt, ibi vſus eſt hoc medio quòd contraria non ſunt idem ſecundùm definitionem, & diuerſa, & quæ dicuntur diſparata, vt homo, & equus, non ſunt idem definitione, idque vt per ſe notum accipit, hic autem eodem vtitur fundamento, quare nugatio eſſe videtur in Ariſtotele. Ad hoc ego reſpondetem non eſſe intentionem Ariſtotelis hic impugnare poſitionem Meliſſi, ſed ſolùm ſoluere eius rationem, quod patet, quia contra eius poſitionem nullum affert hic nouum argumentum ſed idem, quod ſuperius attulerat; quare ibi hoc argumento vſus eſt, ad impugnandam poſitionem, hic autem idem repetit propter ſolutionem rationis Meliſſi, ad quam ſolutionem po-

H teſt

Digitized by Google

teſt ita pertinere, dixerat Ariſtoteles præcedentibus verbis, quod ſi ens eſt infinitum mole, & propter ea dicitur etiam immobile ſecundùm locum, ſaltem alteratione mobile erit, ad hoc poterat aliquis inſtare non dari alterationem, vbi omnia ſunt eiuſdem naturæ & formæ, alteratio enim fit inter diuerſas naturas, ſimiliter non poteſt vna pars aliam loco pellere, vt partes ita inter ſe inuicem moueantur, & ſibi inuicem cedant, quia in eo, quod vniformæ penitus eſt, & vnius naturæ, non datur aliqua pugna, quoniam non ſequitur partes entis poſſe loco moueri, neque ſequetur eas alteratione mobiles eſſe, à nullo enim moueri, vel alterari poterant; Ariſtoteles igitur huic occurrere voluit per ea, quæ etiam ſuperius dicta ſunt, videlicet quòd ſenſui aduerſatur, qui dicit omnia eſſe ens vnum ſpecie, & forma, videmus enim equum, & hominem forma differre, & contraria etiam formis diferre, quare quæ dicta ſunt aduerſus rationem Meliſſi, in ſuo robore manent; hoc modo puto Ariſtotelem defendi poſſe, vt his verbis remoueat defenſionem, quæ pro Meliſſo adduci poterat ad tuendam validitatem argumenti Meliſſi.

Textus Vigeſimus Quintus.

Et ad Parmenidem autem idem modus rationum eſt, & ſi aliqui alij ſunt proprij. Et ſolutio eſt partim quidem, quia falſa eſt; partim autem quia non concludit. Falſa quidem, quia quod eſt, accipit ſimpliciter dici, cùm multipliciter dicatur. Non concludit autem, quia ſi ſola alba capiantur, ſignificante vnum albo, nihilominus multa alba ſunt, & non vnum, non enim continuatione erit album vnum, neque ratione, aliud enim erit eſſe albo, & ſuſcipienti, & non erit præter album nihil ſeparabile, non enim quatenus ſeparabile eſt, ſed eſſe alterum eſt albo, & ei cui ineſt. Sed hoc Parmenides nondum videbat.

REIECTO Meliſſo nunc Ariſtoteles ad Parmenidem ſe confert. Et primò dicit quòd ſententia Parmenidis partim iiſdem argumentis refellitur, quibus & ſententia Meliſſi, partim etiam proprijs rationibus confutatur: ſuperius enim vidimus Ariſtotelem confutaſſe ſententiam Meliſſi argumentis communibus, quibus etiam Parmenidis poſitio confutatur, in ſequentibus autem vtetur contra Parmenidem alijs quibuſdam rationibus quæ propriè contra Parmenidem valent, eo quòd deſumuntur ex propoſitionibus ab ipſo quoque Parmenide enunciatis De ratione autem Parmenidis dicit Ariſtoteles, quòd ea dupliciter peccat, ſicuti etiam ratio Meliſſi; peccat enim in materia, quia falſa aſſumit, peccat in forma, quia paralogizat, & non concludit, quod poſtea Ariſtoteles oſtendere incipit, ſed prius oportet intelligere quali argumento Parmenides vſus fuerit, vt poſtea errata conſiderare poſſimus. Argumentum Parmenidis, vt ego puto, tale fuit, primò ſupponebat quòd ens ſignificat vnum, & non multa; tunc ita argumentabatur, quòd eſt præter ens, eſt non ens: non ens eſt nihil: ergo ens eſt vnum. Hanc rationem dicit Ariſtoteles primò in materia peccare, quia aſſumit falſam propoſitionem, quod ens ſignificet vnum, patet enim nomen entis multa ſignificare, vt Ariſtoteles tanquam per ſe notum ſupponit, ſicuti etiam ſuperius ſuppoſuit ens

ſignificare

ſignificare decem prædicamenta. Oſtendit deinde Ariſtoteles quòd ratio Parmenidis peccat in forma, & non concludit. Sed vt hoc intelligatur, aduertendum quòd ratio Parmenidis minus peccat in forma quàm ratio Meliſſi, vt Ariſtoteles ſuperius dixit, quoniam ratio Meliſſi nihil penitus concludit, quia propoſitiones non accipiuntur ſecundùm conuenientem formam, at ratio Parmenidis eſt concludens, & ſyllogiſtica, non tamen id concludit, quod Parmenides putabat, ideò Parmenides non in eo peccat, quòd ratione non concludente vtatur, ſed quòd colligit aliam concluſionem, non eam, quæ ex ijs præmiſſis colligenda erat, nam præmiſſæ hæ erant, quod eſt præter ens eſt non ens, non ens eſt nihil, ex his certum eſt nullam aliam concluſionem ſequi, quàm hanc, ergo quod eſt præter ens, eſt nihil, tamen Parmenides colligit hanc aliam, ergo ens eſt vnum, quam non poterat colligere. Ariſtoteles autem hunc errorem oſtendere volens, ita procedit, oſtendit falſam eſſe concluſionem Parmenidis, veris tamen exiſtentibus præmiſſis, quando enim præmiſſæ ſunt bene complicatæ, & ſunt veræ, concluſio autem falſa, certum eſt, quod ex ijs præmiſſis ea concluſio non poteſt colligi, quia ex præmiſſis veris, & in bona forma complicatis non poteſt concluſio ſequi niſi vera, hinc eſt quòd Ariſtoteles videtur argumentari contra poſitionem Parmenidis de vnitate entis, tamen reuera intentio eius eſt deſtruere rationem Parmenidis, & eius fallaciam detegere, idque facit eo modo, quem expoſuimus, oſtendit falſam eſſe concluſionem præmiſſis veris exiſtentibus. Vt autem id euidentius oſtendat, mutat in hoc textu nomen entis in nomen albi, ſupponit enim non dari aliud ens, quàm album, & ita format rationem Parmenidis, album ſignificat vnum, non multa, quod eſt præter album eſt non album, & non album eſt nihil, ergo album vnum eſt; ſed (inquit Ariſtoteles) propoſitiones omnes aſſumptæ veræ ſunt, tamen concluſio eſt falſa, quia adhùc multa ſunt alba, non vnum, ergo ratio peccat in forma. Quòd autem concluſio ſit falſa, & multa alba ſint, probat dupliciter; primò etiam ſi albedo ſit vox vniuoca ſignificans vnum quid, tamen non ſignificat ita vnum, vt ſit vnum continuum, ſed videmus multas albedines dari diſiunctas ab inuicem, ſunt igitur multa alba, vt patet, & tamen album ſignificat vnum. Secundo, licèt album ſignificet vnum quoddam, tamen non poteſt dici vnum ratione, ideſt definitione, quia ſignificat albedinem, & connotat ſubiectum recipiens, at alia eſt ratio albedinis, alia ſubiecti, ſupponit enim Ariſtoteles quòd accidens non poſſit eſſe ſine ſubiecto, quare patet licèt album ſignificet vnum quoddam, tamen in eo vno continentur duo diſtincta ſecundùm definitionem & eſſentiam. Addit hìc Ariſtoteles quædam verba difficilia cùm dicit, [& non erit præter album nihil ſeparabile] quæ viſa ſunt Vicomercato ita obſcura vt neſciret ea aliter interpretari, quàm literam vt deprauatam corrigendo, ſed cùm hæc emendatio ab eo gratis fiat, & ſine vllo antiquo teſtimonio, ego credo eius interpretationem accipiendam non eſſe, præſertim cùm hæc verba optimè exponi poſſint vti iacent. Ego puto Ariſtotelem his verbis occurrere tacitæ obiectioni, nam aliquis pro defenſione Parmenidis dicere poterat, iam accepta fuit hæc propoſitio vt vera, quod eſt præter album eſt non album, & hæc, non album eſt nihil, tu tamen o Ariſtoteles accipis præter albedinem etiam ſubiectum, & ſic facis contra ſuppoſita, accipis enim per album aliquid aliud tanquàm ens. Ad hoc dicit Ariſtoteles, Ego nihil accipio ſeparatum ab albo, quod dicam eſſe ens, ſubiectum enim non eſt ſeparatum ab accidente, ſed coniunctum cum eo, & hoc totum coniunctum eſt vnum quoddam, quod ſignificatur ab hac voce album, ideò ſenſus verborum eſt, duo entia eſſent, videlicet albedo & ſubiectum nec tamen propterea ego recedo à ſuppoſitis, quia nihil propterea accipio præter album, quod ſit ſeparatum ab ipſo albo, ſed accipio id ſolùm, quod ſignificatur ab hac voce album, & dico quòd ea ſignificat vnum, quod tamen duo eſt ſecundùm rationem, ideſt, definitionem, non enim dicit diuerſum eſſe ſubiectum ab

albedine, eo quod ſit ſeparatum ab eo, ſed quoniam aliud eſt eſſe, ideſt, eſſentia albi, & aliud eſt ſubiecti, in quo inhęret, quaſi dicat, albedo, & id, cui ineſt albedo, ſunt quidem vnum ſubiecto, quia non eſt vnum ſeparatum ab altero, tamen ſecundùm eſſentiam non eſt vnum ſed duo, quare duo entia erunt, & hoc dicit Ariſtoteles Parmenidem ignoraſſe, videlicèt aliqua dici multa ſecundum rationem, licèt ſubiecto vnum ſint. Patet igitur ex his, quod ſtantibus omnibus aſſumprionibus Parmenidis, tamen multa entia ſunt, ſicuti multa alba, ergo ratio non probat intentum.

Textus Vigeſimus Sextus.

Neceſſe eſt igitur accipere ijs qui dicunt, quod eſt vnum eſſe, non ſolum vnum ſignificare quod eſt, de quo vtique prædicetur, ſed & quod verè eſt, & quod verè vnum eſt, accidens enim de ſubiecto quodam dicitur, quare cui accidit, quod eſt, non erit, alterum enim eſt ab eo, quod eſt, erit itaque aliquid, quod non eſt: non itaque erit alij inexiſtens, quod verè eſt, non enim erit enti ipſi eſſe, niſi multa quod eſt, ſignificet, ſic vt ſit aliquid vnumquodque, ſed ſupponitur quod eſt ſignificare vnum.

VIDENS Ariſtoteles relinqui adhuc Parmenidi fugam, vult eam tollere in textu præſenti, & ſequentibus, poterat enim Parmenides dicere, tu accepiſti, ò Ariſtoteles loco entis album, quod eſt accidens, & in ſubiecto ineſt, ideò de hoc argumentum tuum valet, ego verò nomine entis non ſignifico aliquid accidentis, ſed ſubſtantiam, hæc enim verè eſt ens, & verè vnum, quia per ſe eſt, & nulli ineſt, quare de hac non potes dicere, quòd ſupponat aliquod ſubiectum prius, in quo inhæreat, ens igitur verè vnum erit, ſi accipiatur id, quod verè eſt ens, ideſt, ipſa ſubſtantia: Ariſtoteles igitur hæc videns, vult prius in textu, hoc oſtendere, ratione, quòd reuera Parmenides non fuit ita fatuus vt intellexerit nomine entis album, vel aliquod accidens, ſed ſubſtantiam intellexit. Deinde in ſequentibus oſtendet, quòd etiam hoc modo non poteſt, Parmenidis ratio defendi. Sententia huius textus clara eſt, dicit enim quòd Parmenides dicens vnum eſſe ens neceſſe eſt, vt non ſolum ſupponat ens ſignificare vnum, non plura, ſed etiam ſignificare id, quod verè eſt ens, ac verè vnum, cuiuſmodi eſt ſubſtantia, non autem accidens, quoniam accidens omne in ſubiecto aliquo eſt, quod ab ipſo accidente diuerſum eſt, quare ponendo ens eſſe vnum, idque eſſe accidens, ſequetur implicatio contradictionis, vnum enim ponetur ens, tamen erunt duo, quare vnum, & non vnum, vel ſi ſubiectum dicatur non eſſe ens, ſequetur aliquid eſſe, quod non eſt, & ſic ens, & non ens ſimul, nam ſubiectum accidentis erit non ens, ſed cùm accidens de illo prædicetur, eſt etiam ens, nam ſi dicamus homo eſt albus, & album ſignificet ens, & homo non ens, dicendo, homo eſt albus, dicemus homo eſt ens, album enim eſt ens, homo igitur erit ſimul, & non erit; patet igitur quòd non poteſt Parmenides, ponere ens vnum eſſe, niſi ponat ipſum eſſe ſubſtantiam, quia ponendo accidens, neceſſe eſt, vt multa entia ponantur, vt tàm accidens, quàm ſubiectum eius ſit aliquid. Hoc in loco dubitatur, quia Ariſtoteles in præcedenti textu, ac in hoc etiam attribuit Parmenidi, quòd ſuppoſuerit ens ſignificare vnum, non multa, ipſe tamen in textu tertiodecimo contra Parmenidem argumentaturus ſuppoſuit ens multipliciter dici, quare Ariſtoteles ibi petijt prin

cipium

cipium ſupponens id, quod ab Aduerſario negabatur. Ad hoc dubium aliqui dicunt, quod Parmenides non ſuppoſuit expreſſe, quòd ens vnum ſignificet, neque Ariſtoteles hoc ei tribuit, ſed ſignificare vult quòd argumentum Parmenidis non concludit, niſi ſtante ſuppoſito quòd ens vnum ſignificet, ideo videtur Parmenides implicitè ſuppoſuiſſe ens ſignificare vnum, non multa. Hæc reſponſio mihi non ſatisfacit, quia Ariſtoteles in textu præcedenti tribuit Parmenidi quòd ſuppoſuerit expreſſe quòd ens vnum ſignificet, nam verbum [accipit] non videtur ſignificare, niſi expreſſam ſuppoſitionem, nec poſſet Ariſtoteles ibi obijcere Parmenidi, quòd falſum aſſumat, niſi expreſsè id aſſumpſerit; ſed ſolùm in forma peccaſſet argumentum Parmenidis. Præterea ſi Parmenides ſuppoſuit ens ſignificare vnum, ſiuè expreſsè, ſiue implicitè, adhùc dubium viget, Ariſtoteles enim in tertiodecimo textu ſuppoſuit ens multipliciter dici, ſi igitur certum eſt à Parmenide hoc negandum fore, non ne Ariſtoteles petit principium in eo textu? Ego dicerem quod Parmenides in ſuo argumento ſuppoſuit expreſſe quod ens ſignificat vnum, ſicuti manifeſtum eſt Ariſtotelem ei tribuere, nec propterea Ariſtoteles petit principium, quando ſumit ens multipliciter dici, quia hoc ſumit vt per ſe notum; & quod a nemine negari poſſit. Patet autem hoc in textu Vigeſimoquinto vbi dicit Parmenidem falſa aſſumere, quia ſumit ens ſimpliciter dici, cùm tamen multipliciter dicatur, non probat Ariſtoteles quòd ens multipliciter dicatur, ſed ſine vlla probatione id ſumit, tanquàm per ſe notum ad reprobandum ſuppoſitum Parmenidis illi oppoſitum, tanquàm oppoſitum rei per ſe manifeſtæ, quam ipſemet Parmenides non eſt auſus negare, nam licèt dixerit vnum eſſe ens loquendo ſecundùm veritatem, tamen non potens negare apparentiam confeſſus eſt multa eſſe entia ſecundùm opinionem hominum loquendo, & horum principia duo ſtatuit ignem, & terram, quare non negauit Parmenides hanc apparentiam, & omnium conſenſum quòd nomen entis ſignificet multa. Ideò Ariſtoteles poteſt apparentiam ipſam, & conſenſum hominum accipere contra Parmenidem, & præſertim, quia ſicut diximus in textu tertiodecimo non ſupponit entia multa eſſe, ſed ſolùm ſupponit multiplicem ſignificationem huius vocabuli ens, quæ non poteſt negari, nam homines impoſuerunt nomina rebus, ſequendo apparentiam, apparentia erat, quod videbantur multa entia eſſe, ideò nomine entis illa omnia ſignificare conſueuerunt, quæ apud eos entia erant. Non poteſt igitur negari quòd nomen entis multa ſignificet, quia quid nomen ſignificet, non poteſt in dubium reuocari, & omnibus eſt nota ſignificatio multiplex huius vocis, ens; quare poteſt quidem in dubium verti an illa omnia ſint entia, quæ homines entia eſſe putant, ſed non ſignificatio huius vocis ens, quæ apud omnes ſignificat multa; vt ipſe quoque Parmenides non negauit, hoc ergo Ariſtoteles ſupponit, & reijcit ſuppoſitum oppoſitum Parmenidis, quòd ens ſignificet vnum.

Textus Vigeſimus Septimus.

Si igitur quod verè eſt, nulli accidit, ſed illi aliquid quod verè eſt, ſignificat quod eſt, qui quod non eſt. Si enim erit quod verè eſt idem, & album albo autem eſſe non eſt, quod verè eſt: (neque enim accidere ipſi poßibile eſt quod eſt; nihil enim quod eſt, eſt, quod verè non ſit) non ergo quod eſt, album eſt, non ſic autem vt aliquid non ſit, ſed omnino non ſit, erit quod verè itaque eſt, non eſt, verum enim eſt dicere, quod verè eſt quod album, hoc autem non

quod eſt ſignificabat, quare ſi, & album ſignificat quod verè eſt, multa ergo ſignificat quod non eſt.

COLLIGIT primò Ariſtoteles in hoc textu de ſententia Parmenidis, vt clarum, & indubitatum quòd ipſe per ens non intellexit aliud, quàm verè ens, & quod nulli accidit, nulli inhæret, imò alia ei accidunt, id autem eſt ipſa ſubſtantia. Deinde probat quòd neque hoc modo poteſt dici eſſe vnum ens, ideſt, ſolam ſubſtantiam eſſe ens, nam ſi ſola ſubſtantia eſt ens, oportet, ſi vnum ens eſſe debet vt reliqua omnia, quæ ipſi ſubſtantiæ accidunt, nequaquam ſint, non dico, quod ſint non entia ſecundùm quid, ſed quòd nullo modo ſint, quia ponitur id ſolum eſſe ens, quod verè eſt, hæc autem eſt ſubſtantia, alia verò oportet ex hoc ſuppoſito nihil penitus eſſe. His conſtitutis ita Ariſtoteles argumentatur, ſi ſubſtantia ſola eſſe ponatur, ſequetur, vel quòd ipſa quoque ſit non ens, vel quòd multa entia ſint, nam ad ſenſum patet, quòd ipſi ſubſtantiæ, quæ ſola eſſe ponitur, multa accidunt; eſt enim alba, eſt nigra, eſt quanta, eſt ambulans, vt videmus, & de ſubſtantia hæc omnia prædicantur ſecundùm omnium hominum locutionem, dicimus enim quòd hæc ſubſtantia eſt alba, hæc nigra, ergo ſi album eſt penitus nihil, & de ſubſtantia prædicatur, ipſa quoque ſubſtantia erit nihil, dicere enim ſubſtantiam eſſe album, nec dicere eſſe non ens, & ſic quòd verè eſt ens, nec non ens omninò; quòd ſi dicamus ipſum quoque album eſt ens, tunc ſequitur multa entia eſſe. Hæc autem Ariſtotelis ratio fundatur in hoc quòd multa ſubſtantiæ accidunt, & de ea prædicantur, vt manifeſtiſſimum eſt: hinc enim ſequitur, quòd vel ſubſtantia non erit ens, quia de ipſa non ens prædicabitur; vel ſi accidentia quoque ſint entia, multa entia erunt. Et eſt ratio aduerſus argumentum Parmenidis ad oſtendendum quòd non concludat; Probat enim Ariſtoteles falſam eſſe concluſionem Parmenidis conceſſis tamen omnibus propoſitionibus, imò ex ijſdem propoſitionibus deducit Ariſtoteles oppoſitum concluſionis, videlicèt quòd entia ſint multa, ſupponit enim quòd ens ſignificat vnum, ideſt ſubſtantiam ſolam, & quòd quicquid eſt præter ens, eſt non ens, & non ens eſt nihil, quæ fuerunt omnia ſuppoſita Parmenidis, ex his tamen Ariſtoteles demonſtrauit, quòd vel neque ſubſtantia erit, vel multa entia ſunt. Cùm igitur ex fundamentis Parmenidis deducatur concluſio oppoſita concluſioni illatæ a Parmenide: manifeſtũ eſt argumentum Parmenidis prauum eſſe, & non concludere. Notandum eſt in textu in illis poſtremis verbis [multa ergo ſignificat quod eſt] quòd hæc non ſunt intelligenda de ſola ſignificatione vocis, vt fortaſſe videtur, ſed etiam de exiſtentia, vt Ariſtoteles concludat, quod nomen entis ſignificabit multa, quæ verè erunt entia; ſolum enim ſignificationem multiplicem vocabuli entis Ariſtoteles non concluderet, quia ſuperius eam vt notam ſuppoſuit, ſed concludit multa entia eſſe, vt etiam patet omnibus conſiderantibus rationem ipſam Ariſtotelis in hoc textu factam, quã declarauimus.

Textus Vigeſimus Octauus.

Neque igitur magnitudinem habebit quod eſt, ſi quidem quod verè eſt, eſt, quod eſt vtrique enim partium aliud eſt eſſe. Quod autem diuiditur quod vere eſt in quod verè eſt aliquid aliud etiam ratione manifeſtum eſt vt homo, ſi eſt, quod verè eſt, aliquid neceſſe

eſt,

eſt, & animal, quod verè aliquid eſt eſſe, & bipes. Si enim non quod verè eſt, eſt, accidentia erunt, aut igitur homini aut alicui alij ſubiecto; ſed impoſsibile eſt. Accidens etenim dicitur hoc, aut quod contingit eſſe, & non eſſe, aut cuius eſt in ratione hoc, cui accidit, vt ſedere quidem, velut ſeparabile, in ſimo autem eſt ratio naris cui dicimus accidere ſimum.

ALIA ratione, quæ & ipſa ſumitur ex poſitis a Parmenide, probat Ariſtoteles falſitatem concluſionis Parmenidis quòd ens ſit vnum; ſed hæc Ariſtotelis ratio dupliciter intelligitur, & vtraque expoſitio tangitur ab Auerroe, à Simplicio, & a Themiſtio, & ab Alexandro quoque cognita fuit. Altera expoſitio quæ Auerroi magis placuit eſt hæc. Dicit Parmenides ens eſſe vnum, intelligendo id, quod verè eſt, ideſt, ſubſtantiam; probat Ariſtoteles ex poſitis a Parmenide quòd non poſſit eſſe vnum ens, intelligendo per ens ſubſtantiam; nam Parmenides poſuit illud vnum, ens, eſſe finitum, ergo tribuit ipſi quantitatem, quia finitum non dicitur niſi de quanto, vt ſupra declaratum eſt, vel ſi de alijs dicitur, dicitur per accidens, quia merito quantitatis, ſi igitur hoc vnum ens eſt quantum, ergo eſt diuiſibile in partes; ergo multa entia, quia multæ partes, quòd ſi nullas habeat partes, nullam magnitudinem habebit, neque quantum dici poterit, neque finitum. Altera expoſitio, quæ Alexandro magis placuit eſt, vt Ariſtoteles per partes non intelligat partes quantitatiuas, ſed duas illas entis ſpecies, ſubſtantiam, quam dicit Parmenides ſolam ſignificari nomine entis, & finitum, quod quantitatem ſignificat, & ponitur ſimiliter a Parmenide; ſi enim ſola ſubſtantia eſt ens, vt Parmenides dicit, non poteſt dici finita, quia dicere finitum eſt in ea quantitatem ponere, & ſic duo entia erunt, alia enim quantitatis eſt natura, & eſſentia, alia ſubſtantiæ ſubiectæ, ex eo igitur quòd Parmenides ponit ens eſſe finitum, probat Ariſtoteles non poſſe dici vnum, idque eſſe ipſam ſubſtantiam, & ſic ex dictis a Parmenide oſtendit falſam eſſe eius concluſionem. Ego credo vtramvis expoſitionem admitti poſſe, magis tamen mihi hæc ſecunda probatur, tùm quia Ariſtoteles duarum tantùm partium mentionem facit, quare videtur ſubſtantiam, & quantitatem ſignificare, non partes integrantes, quæ plures etiam, quàm duæ eſſe poſſunt, tùm etiam quia ſi prior expoſitio admittatur Ariſtoteles duobus in locis, idem penitùs argumentum faceret, videlicet hic vt ſupra in textu decimo ſeptimo, vbi dixit, ſi ens eſt vnum, vt continuum, erit etiam multa, quia continuum eſt diuiſibile in partes, ideò multas ibi partes, non duas tantùm Ariſtoteles dixit, quia partes quantitatiuæ continui non duę tantùm ſunt ſed plures. Quòd ſi quis dicat, etiã ſecundo modo intellecta hæc Ariſtotelis ratio in duobus locis poſita erit, nempè hìc, & in textu quintodecimo, vbi Ariſtoteles dixit, quòd infinitum eſt in prædicamento quantitatis, ideò ſi ſubſtantia ſola ponatur eſſe ens, addendo poſtea infinitam; duo entia ponuntur, videlicèt ipſa ſubſtantia, & quantitas. Ad hoc reſpondendum eſt Ariſtotelem ibi non exprimere niſi de Meliſſo, vt ibi notauimus, qui ponebat ens eſſe vnum & infinitum, & quamuis etiam ratio illa contra Parmenidem valeat, tamen Ariſtoteles ibi non exprimit de Parmenide, non eſt autem abſurdum quòd hìc, & ibi Ariſtoteles contra Parmenidem adducat eandem rationem, ibi implicitè, hìc verò expreſsè, & præſertim cum alia, & alia ratione id fiat, ibi enim intentio eſt deſtruere poſitionem, hìc verò oſtendere argumentorum vanitatem. Ex dictis enim a Parmenide oſtendit Ariſtoteles hìc falſam eſſe concluſionem Parmenidis, vt intelligamus Parmenidem non benè fuiſſe argumentatum, tamen conceſſis omnibus ab

eo aſſumptis, concluſio potius oppoſita colligatur. [Quod autem diuiditur quod verè eſt aliquid etiam ratione manifeſtum eſt.] Nouam affert concluſionem Ariſtoteles ad oſtendendam falſitatem concluſionis Parmenidis de vnitate entis, ſi per ens intelligat ſolam ſubſtantiam, quæ Ariſtotelis ratio continet etiam totum textum vigeſimumnonum, & prima etiam verba trigeſimi, & talis eſt. Si vnum ponatur ens, & eſſe ſubſtantiam, verum eſt quòd diuiſibile erit in partes ſecundùm rationem, id eſt partes definitionis, quæ omnes erant verè entia, ergo multa erunt verè entia, non vnum tantùm. Quòd autem partes definitionis ſubſtantiæ debeant & ipſæ eſſe verè entia, probat ſic Ariſtoteles, ſi non erunt verè entia, ergo erunt accidentia ſubſtantię, & tunc vel ipſi enti, quod vnum ponitur, vel alicui alij: mutat autem Ariſtoteles nomen entis in nomen homo, vt ratio euidentior fiat, & quod ipſe de hominis definitione dicit, intelligatur ſimiliter de definitione entis, & dixit partes definitionis hominis eſſe animal & bipes, quæ ſi ſint verè entia, ergo multa verè entia erunt, non vnum, quòd ſi non ſint verè entia tunc accidentia erunt, & conſequenter, vel homini, vel alicui alteri ſubiecto, ſed hoc vtrumque eſſe impoſſibile probat Ariſtoteles faciens prius duo ſuppoſita, alterum in hoc textu. Quòd accidens duplex eſt, alterum commune, quod poteſt eſſe, & non eſſe; alterum proprium, quod in ſua definitione ſumit ſubiectum, vt ſimum, in cuius definitione ſumitur naſus, qui eſt ſubiectum, cui accidit ſimitas. Deinde cùm dicit.

Textus Vigeſimusnonus.

Amplius quæcunque in definitiua ratione inſunt, aut ex quibus ſunt, in ratione horum non ineſt ratio totius, vt in bipede ratio hominis, aut in albo ratio albi hominis. Si igitur hæc hoc ſe habent modo, & homini accidit bipes neceſſe eſt ſeparabile eſſe ipſum. Quare continget vtique non bipedem eſſe hominem, aut in ratione bipedis inerit hominis ratio, ſed impoſſibile eſt, illud enim in illius ratione ineſt. Si autem alij accidunt bipes, & animal, & non eſt vtrumque, quod verè eſt aliquid, & homo vtique erit accidentium alter.

FAcit alterum ſuppoſitum quòd quæcunque accipiuntur in definitione alicuius, non poſſunt è conuerſo ſumere illud in ſua definitione, vt cùm animal accipiatur in definitione hominis, non poteſt homo ſumi in definitione animalis, cuius ratio eſt, quia definitum habet locum totius, pars autem definitionis habet locum partis, ſi igitur in definitione partis acciperetur etiam totum, ſequeretur quòd idem eſſet totum & pars reſpectu eiuſdem, & quòd idem ſui ipſius pars eſſet. His ſtantibus Ariſtoteles ita argumentatur, ſi bipes eſt accidens homini, ergo vel eſt accidens commune, vel proprium; non commune, quia tale accidens poteſt adeſſe, & abeſſe, ergo poſſet homo non eſſe bipes & ſic non eſſe animal, quod eſt manifeſtè impoſſibile, nihil enim eſſe poteſt ſine aliqua parte definiente; non eſt etiam accidens proprium homini, quia huiuſmodi accidens ſumit in ſua definitione ſubiectum per primum ſuppoſitum, quare ſumeretur bipes in definitione hominis, & homo ſimiliter in definitione bipedis, quod eſt falſum per ſecundùm ſuppoſitum; nullo igitur modo poteſt bipes homini accidere. Si vero quis dicat quòd & bipes & animal accidunt alij ſubiecto diuerſo ab homine, & neutrum eſt verè ens, ſequetur quòd etiam homo erit accidens alteri: &

patet

patet conſequentia, quia definitio eſt idem cum definito, ergo ſi definitio hominis eſt accidens alicui alteri, etiam homo erit accidens eidem.

Textus Trigeſimus:

Sed quod verè aliquid eſt, ſit accidens nulli, & de quo ambo, et vtrumque, & quod eſt ex his dicatur, ex indiuiſilibus itaque eſt omne. Quidam autem rationibus vtriſque acquieuerunt, huic quidem, quod omnia vnum ſunt, ſi quod eſt; vnum ſignificat quod id eſt etiam quod non eſt; ei autem, quod ex diſſectione, indiuiduas facientes magnitudines:

SEd consequens prædictum eſt falſum, quia quod vere eſt, ideſt, ſubſtantia ipſa, nulli alij debet accidere, neque de alio prædicari, ſed de ipſa potius debet prædicari, & animal, & bipes, & tota ex his conſtata definitio; cùm igitur hæ definitiones partis non poſſint eſſe accidentia, neque homini ipſi, neque alteri ſubiecto, reſtat quòd ſint verè entia, & ſubſtantiæ, quare plura erunt verè entia non vnum. Adduntur hìc ab Ariſtotele quædam verba valde conciſa, & obſcura, cùm dicit, [ex indiuiſilibus itaque eſt omne] quæ omnibus expoſitoribus negotium faceſſunt. Themiſtius facilem affert expoſitionem vt per [indiuiſilibus] intelligamus inſeparabilibus, vt hæc ſit concluſio rationis factæ ab Ariſtotele, & ſenſus ſit, ergo ens conſtat ex partibus inſeparabilibus a ſe inuicem, & à toto ipſo, partes enim definitionis non ſunt ſeparabiles, quæ tamen cùm multæ ſint, & ſint vere entia, multa erunt verè entia, & ſic vult ſignificare Ariſtoteles quòd ſatis habet quòd ens conſtet ex partibus definientibus, quæ ſunt multæ, licèt ſint inſeparabiles, quamuis enim à ſe inuicem ſeparari non queant, ſatis eſt quòd ens ex illis conſtet, & ſic multa entia ſunt. Hanc expoſitionem ſecutus eſt Alexander, neque ab ea alieni ſunt Simplicius, & Ioannes Grammaticus, licèt aliter ea verba interpretentur; ſed contra eam inſtat Vicomercatus dicens eam violentam eſſe, quia Ariſtoteles debuiſſet dicere ἀχωρίστων non autem ἀδιαιρέτων Indiuiſibile enim non poteſt ſignificare inſeparabile ab alia re ſed, non diuiſibile in partes. Hanc tamen inſtantiam ego debilem puto, quia inuenimus quandoque apud Græcos vſitari verbum diuidere pro ſeparare, vt apud Porphyrium in cap. de differentia, quando dicit, differentiam diuidere ea quæ ſub eodem genere ſunt, ideſt ſpecies a ſe inuicem ſeparare, quare non video eam violentiam, quam Vicomercatus putat in ea dictione indiuiſibilibus, licet mihi quoque ſatis placere poſſit ea expoſitio, quia partes eſſentiales duo habent, ſunt inſeparabiles, & ſunt multæ, Ariſtoteles ſolùm reſpicere debet in hac concluſione quòd ſunt multæ, & hoc concludere, quòd enim ſeparabiles, vel inſeparabiles nihil ad Ariſtotelem, ipſe tamen concludit, ergo ex inſeparabilibus. Præterea Ariſtoteles in ſequentibus faciet mentionem de argumento Zenonis pro confirmanda vnitate entis, tanquàm argumento à ſe prius nominato, vel ſaltem tacto, ſed nihil hactenus dictum eſt, quod ad argumentum Zenonis referri poſſit, niſi hæc verba de eo intelligamus. Vicomercatus varijs modis hæc verba interpretatur, quorum aliquos miſſos facio, quos probare non poſſum, cùm ipſe ſine vllius antiqui Codicis teſtimonio literam audeat emendare, putat enim addendum eſſe integrum argumentum Zenonis, cuius hæc verba ſint concluſio, vel putat addendam eſſe negatiuam particulam, vt Ariſtoteles dicat, non itaque ex indiuiſilibus.

Sed

Sed his omnibus omiſſis ego meliorem puto aliam Vicomercati expoſitionem, quam ipſe ordine primam adducit ſine aliqua literæ correctione, vt Ariſtoteles hæc dicens reſpiciat argumentum Zenonis, cuius poſtea mentionem faciet; Zeno enim defendens ſententiam Parmenidis de vnitate entis, & eam confirmare volens, dixit ipſum ens ſtatuendum eſſe indiuiſibile, vt euitaret diuiſionem in partes, vidit enim quòd ſi diuiſibile ſit, erit ſimul vnum, & multa, quæ videbantur ei eſſe contradictoria membra, nec poſſe ſimul ſtare, ideò, quòd ſit indiuiſibile, ipſe ita probabat, ſi ens diuideretur, vel tranſiret in nihil, vel deſineret ad partes indiuiſibiles, vel diuideretur in infinitum: at in nihil tranſire non poteſt, quia ex nihilo aliquid fieri, & aliquid tranſire in nihil pariter impoſſibile cenſetur apud omnes Philoſophos; nō etiam in partes, quia fierent multa, & ſic ſimul eſſet vnum & multa, quod eſt impoſſibile. Ariſtoteles igitur, qui hactenus ex conſideratione diuerſorum generum partium reprobauit ſententiam hanc de vnitate entis, & tandem, etiam ex conſideratione partium definitionis, demùm hæc verba ſubdit cum interrogatione [ex indiuiſibilibus itaque eſt omne?] quaſi dicat, quid ergo? vt hæc argumenta effugiat Parmenides, ad hoc ne confugiat quod ens indiuiſibile penitus ſit, vt Zeno dixit, & nullas partes habeant? accipit enim ex indiuiſibilibus eſſe, pro omne indiuiſibile; certum eſt enim quòd plura indiuiſibilia ſimul poſita non faciunt niſi vnum indiuiſibile, Ariſtoteles igitur volens innuere Argumentum Zenonis, & videns multitudinem entium manifeſtam, voluit etiam exprimere, quod Zeno dicere poterat de hac apparente entium multitudine, videlicet omnia eſſe indiuiſibilia, & conſtituere vnicum ens, quod ex indiuiſibilibus conſtans indiuiſibile ſit, quo fit vt nullas ſuas partes conſiderare poſſimus, ſi in partes diuidi non poteſt, quamuis enim prius conſideremus conſtitutionem entis, ex indiuiſibilibus pluribus, & ſic ex multis, tamen facta eorum compoſitione non eſt factum aliquid maius ſingulo, eorum ſeparatim, & ſic omne ens eſt vnum ens indiuiſibile. Hanc puto eſſe huius loci expoſitionem & dictis, & dicendis ſatis conſentaneam. Id verò conſiderandum eſt, quòd etiam ſi ad hoc confugiat Parmenides, vt dicat ens eſſe indiuiſibile, adhùc defendi non poteſt; indiuiſibile non poteſt dici finitum, quod enti tribuebat Parmenides, ſicuti Ariſtoteles in textu decimo octauo conſiderauit. [Quidam autem rationibus vtriſque acquieuerunt]. Duarum rationū Ariſtoteles in proximis dictis fecit mentionem vt factarum ab alijs, vna fuit ratio Parmenidis ad probandam entis vnitatem, quamquidem rationem Ariſtoteles ad hunc vſque locum confutauit, & ſoluit; altera fuit ratio Zenonis, quam in hoc ipſo textu in verbis præcedētibus tetigit Ariſtoteles, licèt conciſè. Has duas rationes tentarunt alij Philoſophi ſoluere, ne cogerentur admittere vnitatem entis. Rationem quidem Parmenidis tentauit ſoluere Plato in Sophiſta, rationem autem Zenonis ſoluere voluit Xenocrates: Has duas ſolutiones conſiderans hic Ariſtoteles dicit, quòd eas rationes non ſoluunt, imò Plato & Xenocrates potius ſuis illis ſolutionibus admittunt rationes Parmenidis, & Zenonis, & eis acquieuerunt, quàm reuera ſoluerint, & ſubdit vtramque ſolutionem Ariſtoteles in præſenti textu, quæ talis eſt, ratio Parmenidis erat hæc, ens vnum ſignificat, quòd eſt præter ens eſt non ens, & non ens eſt nihil ergo ens eſt vnum, ſoluit hanc rationem Plato, & ſolutio ponitur in textu ijs verbis [ideſt etiam quod non eſt] conceſſit enim alteram propoſitionem quæ erat, quicquid eſt præter ens, eſt non ens, ſed alteram negauit, quæ erat, non ens eſt nihil, dixit enim etiam non ens eſſe ens quodammodo, non quidem eſſe ſimpliciter, ac verè ens, ſed quoddammodo, dicebat enim Plato, ens verum vnum eſſe, & eſſe Deum, non ens autem eſſe materiam primam, quæ tamen ſecundùm ſe careat omni forma, nullum entium eſt actu, eſt tamen aliquo modo ens, quia eſt omnia poteſtate, ideò omnia ex ente & non eſſe conſtare volebat, quia Deus communicat omnibus ſuam bonitatem, & dat omnibus formas, innuendo ideas, quibus in ſe habet, propterea

rea

rea illud eſſe, quod res habet, non eſt eius proprium, ſed eſt eſſe participatum, quia catenus eſt, quatenus per formam participat diuina perfectione, forma enim eſt pars diuinæ perfectionis, igitur vnum eſt vere ens, quod per omnia eſt diffuſum, & ab omnibus participatum, licèt enim multæ formæ ſint, vnicum tamen verum ens dicunt, qui Deus eſt, materia verò quæ formas ſuſcipit, dicitur non ens, non quidem penitus nihil, ſed non ens aliquo modo, quia non habet actum, eſt tamen potentia ad ſuſcipiendum formam, quæ eſt verè ens, ſeù verè entis imago, ideò res omnes compoſitæ non ſunt entia diuerſa ab ente vno, ſed participant ente, & non ente, & ſic quod habent entitatis, id a vero ente participant, quare verè ens non eſt niſi vnũ, ſed præter ipſum datur etiam ipſum non ens, quod aliquo modo eſt ens, quare non eſt verum abſolutè quòd vnicum ſit ens, quia vnum quidem eſt verè ens, ſed præter ipſum datur etiam non ens, quod aliquo modo eſt ens. Deinde cùm Ariſtoteles in textu dixit [ei autem, quæ ex diſſectione] ſignificat rationem Zenonis, quæ ſumebatur ex entis ſectione in partes, quam rationem tentauit ſoluere Xenocrates, erat autem Zenonis ratio talis; ſi ens diuideretur, tranſiret in nihil, vel ad infinitum diuideretur: non in nihil, quia hoc eſt impoſſibile: non ad infinitum, quia tunc eſſet ſimul vnum, & multa, quod implicat contradictionem, ergo eſt indiuiſibile penitus. Xenocrates hanc rationem ſoluit confugiendo ad lineas indiuiſibiles, & dixit, quòd ens eſt diuiſibile, ſed diuiſio eius tandem terminatur ad lineas indiuiſibiles, ſi enim in infinitum diuideretur, videbatur ei quòd nihil eſſet verè vnum, ſed omne, quod diceretur vnum, eſſet ſimul etiam multa, quod abſurdum eſſe putauit, & poſſe euitari ponendo lineas indiuiſibiles, ex quibus corpora componuntur. Hæ ſunt ſolutiones Platonis, atque Xenocratis ad argumenta Parmenidis, & Zenonis, quas tamen dicit Ariſtoteles non modò non ſoluere argumenta illa, ſed ea admittere, & illis acquieſcere vt ipſe poſtea oſtendet de ſolutione Platonis in textu trigeſimoprimo cùm dicet [Manifeſtum autem eſt] in quo duo facit; primò oſtendit quòd ſolutio Platonis potius admittit argumentum Parmenidis, quàm illud ſoluat; deinde declarat ſimul errorem Parmenidis, & Platonis. Dicit primùm quòd dictum Platonis de materia quòd eſt non ens, & ens quodammodo, tantùm abeſt vt tollat argumentum Parmenidis, vt potius cum illo ſtare poſſit, & cum eo verificetur. Parmenides enim poſuit ens ſignificare vnum, ideſt, quod verè eſt ens, quicquid autem eſt præter ipſum, dixit eſſe non ens, nè incideret in contradictionem, ſi enim quòd eſt præter ens, eſſet ens, eſſet vnum ens, & multa ſimul, quæ eſt contradictio. Sed videas, (inquit Ariſtoteles) per dictum Platonis ſufficienter tolli hanc contradictionem, & nullum inconueniens euenire Parmenidi: ſi enim dicamus verum ens eſſe vnum, & præter hoc etiam non ens eſſe ens, non tamen vere ens, ſed ens ſecundùm quid, tunc euitatur omnis contradictio, ſemper enim ſtat quod verum ens eſt vnum & non multa, quia licèt etiam non ens ſit ens, non eſt tamen verè ens, ſtat ergo ſecundùm Platonem firma concluſio Parmenidis quòd verum ens eſt vnum, & Parmenides non curaret, quòd etiam non ens poneretur eſſe modo quodam ens, dummodo non poneretur eſſe verum ens; quod enim compulit Parmenidem ad dicendum quòd non ens eſt penitus nihil, nihil aliud fuit, niſi vt euitaret contradictionem quòd ens eſſet ſimul vnum, & multa, ſi igitur inueniretur modus euitandi contradictionem etiam dicendo quòd non ens eſt aliquid, non renueret Parmenides, qui hoc ſolùm reſpexit, quòd cõtradictio euitaretur, & quòd verum ens remaneret verè vnum, & non multa, quod etiam ſecundum Platonem manet integrum & illæſum. Ideò dicit Ariſtoteles, quòd ſecundum Parmenidem nihil prohiberet; quo minus nõ ens poneretur eſſe quodãmodo ens, dũmodo non poneretur verum ens, & euitaretur contradictio, & verum ens maneret verè vnum, quod etiam conceſſit ipſe Plato, & ſic Plato non ſoluit rationem Parmenidis, ſed potius ei acquieuit, dum admiſit vnitatem vere entis.

tis.[Dicere quoque niſi præter ipſum.] Declarat Ariſtoteles vnum errorem tàm Parmenidis, quàm Platonis, Parmenides enim exiſtimauit, quòd ponendo quod eſt præter ens, eſſe nihil, omnia ſint vnum ens; hoc idem conceſſit Plato, nam ſi conceſſiſſet quòd quicquid eſt præter ens, ſit nihil, credidit & ipſe conceſſum eſſe, quod omnia ſint vnicum ens, hoc tamen falſum eſt, inquit Ariſtoteles, debent enim concedi vtræque præmiſſæ Parmenidis, nec proptèrea ſequitur vnicum eſſe ens, non enim ſolutio argumenti Parmenidis in hoc conſiſtere debet, vt negemus, quòd quicquid eſt præter ens, ſit nihil; hæc namque vera eſt, ſed neganda eſt concluſio quæ male ex præmiſſis colligitur, quod enim eſt præter ens, eſt nihil, tamen entia multa ſunt, quia ens ſignificat multa, quæ verè ſunt, quicquid enim eſt ens, verè eſt ens, inquit Ariſtoteles, quis enim vnquam vidit aliquid eſſe quod non verè ſit? Multa igitur ſunt entia, quæ verè entia ſunt, & hoc dicit propter Platonem qui plura entia poſuit, cùm tamen non omnia eſſent vere entia, ſed vnum ſit verè ens. Fuit igitur communis error tàm Platonis, quàm Parmenidis, qui putarunt ea propoſitione conceſſa, quod eſt præter ens, eſt nihil, concludi vnum eſſe ens, vnde Plato eam negandam eſſe putauit, cùm tamen ea conceſſa multa entia maneant, & verè entia. Sententia autem Xenocratis, qui ponebat lineas indiuiſibiles, ex quibus entia conſtarent, confutauit Ariſtoteles in ſexto Phyſicorum, tùm etiam in libro de lineis indiuiſibilibus, nunc de ea nihil aliud dicit, niſi quòd in precedēti textu dixit, videlicèt quòd Xenocrates ita reſpondens argumento Zenonis ipſum potius confirmat, quàm ſoluat, quomodo autem id fit, Ariſtoteles hìc non declarat, quia eſt notum, quod enim ex indiuiſibilibus conſtat, eſt indiuiſibile, & quamuis plurima coniungerentur indiuiſibilia, non facerent quantum, ſed adhuc maneret vnum indiuiſibile, hoc igitur modo confirmatur Zenonis ſententia, quòd ens eſt vnum & indiuiſibile. Ad hoc fortaſſe reſpexit Ariſtoteles in textu præcedenti dùm eo loquendi modo vſus eſt, [ex indiuiſibilibus eſt omne.] Vt poſitionem Zenonis cum ſententia Xenocratis confunderet, tanquam in idem concidentes, nam ponere quòd ens ſit indiuiſibile, & ponere quòd conſtet ex indiuiſibilibus, eſt idem ponere. Sed aliter quoque peccauit Xenocrates, qui non conceſſit ens eſſe diuiſibile in ſemper diuiſibilia, ne incideret in contradictionem ponendo eſſe vnum ſimul, & multa, quod ei videbatur ſequi ponendo diuiſionem in infinitum, quæ tamen non eſt contradictio, cùm poſſit idem eſſe vnum actu, & multa poteſtate, vt ſupra dictum eſt. Verùm ipſe incidit in aliam maiorem, & notiorem contradictionem, cùm enim de natura lineæ ſit, vt ſit quanta, & diuiſibilis, ipſe ponens lineas indiuiſibiles, poſuit quantum non eſſe quantum, & lineam non eſſe lineam, quæ enim eſt indiuiſibilis, non eſt linea. Hæc igitur eſt vna contradictio, in quam incidit Xenocrates vt eandem lineam vocet, & non lineam; quantum & non quantum.

Textus Trigeſimus Secundus.

Vt autem Phyſici dicunt duo modi ſunt. Hi enim vnum facientes quid eſt corpus ſubiectum, aut trium aliquid, aut aliud, quod eſt igne quidem denſius, aere verò ſubtilius, alia generant denſitate, & raritate, multa facientes; hæc ſunt contraria. Vniuerſaliter autem exceſſus, & defectus, ſicut magnum dicit Plato, & paruum; niſi quod hic quidem hæc facit materiam, vnum autem formam. Alij verò

verò vnum quidem ſubiectum, contraria differentias, & formas. Quidam autem ex vno inexiſtentes contrarietates ſegregant, quemadmodum Anaximander dicit. Et quicunque etiam vnum, & multa dicunt eſſe, quæ ſunt, ſicut Empedocles, & Anaxagoras, ex commiſtione namque, & hi ſegregant alia, differunt autem ab inuicem, eo quod ille circulationem facit horum, hic autem ſemel; & hic quidem infinita, & ſimiles partes habentia, & contraria; ille verò vocata elementa.

CONFVTATA opinione Parmenidis & Meliſſi, quæ maximè aliarum a veritate erat remota; imò totam naturalem ſcientiam deſtruebat, nunc Ariſtoteles ſe confert ad conſiderationem aliarum opinionum antiquorum, qui naturaliter loquebantur, & propterea eos Phyſicos vocat, non quidem vt ſingulorum errores confutet ſeparatim, ſed potius ex eis aliquid boni colligat, quod conferat ad cognitionem veritatis, ex ipſa enim veritatis cognitione patebit etiam, in quo ſinguli eorum defecerint, ſolùm confutabit Ariſtoteles ſeorſum Anaxagoræ opinionem in ſequentibus contextibus ob eã rationem, quam poſtea dicemus. Enumerat autem Ariſtoteles antiquorum naturalium opiniones, quas ferè in ſexto quoque contextu nominauerat. Sed notanda maximè eſt differentia, quam alij non animaduerterunt, inter hunc locum, & illum, ibi enim Ariſtoteles enumerauit antiquorum ſentẽtias, vt earum diuerſitatem cognoſceremus, potiſſimùm ex parte numeri, cùm alij plura principia poſuiſſent, alij vnum, & qui plura, alij finita, alij infinita. Hic autem Ariſtoteles ſi per earum enumerationem intenderet adhùc nobis proponere eandem diuerſitatem inter ſententias antiquorum; certè idem fruſtra repeteret. Alia igitur eſt intentio Ariſtotelis, & alia methodus, quam multi exiſtiment, hìc enim vult ſolùm enumerare ſententias antiquorum naturalium, qui aliquo modo vnum primum principium poſuerunt, vt declaret eorum diſcrimen circa modum, quo ex illo vno res generari putabant: nam Ariſtoteles in ea quoque eſt opinione, quòd vnum primum principium materiale ſit, non plura, ſed quia antequam veritatem declaret, circa materiam primam, neceſſe erit, quòd prius loquatur de duobus principijs formalibus contrarijs, vt poſtea conſiderabimus in textu quadrageſimo. Volens igitur Ariſtoteles ſibi viam facere ad tractationem de principijs contrarijs, quam primo loco eſt aggreſſurus, declarat hoc in loco duos diuerſos modos, quibus ex vno primo principio materiali dicebant antiqui res generari, vt inde poſtea Ariſtoteles confirmationem deſumat eorum, quæ dicturus eſt de principijs contrarijs, quia ſermo de modo, quo ex vna materia res generentur, pertinet ad tractationem de ipſis principijs formalibus contrarijs. Quod hoc ſit mens Ariſtotelis ex eius verbis facile comprobatur, nam in fine textus trigeſimiprimi concluſerat [quod igitur ſic vnum eſſe ens impoſſibile ſit manifeſtum eſt] vbi perpendenda eſt illa dictio, ſic, quæ ſignificat oſtenſum eſſe, quòd non poſſit eſſe vnum ens eo modo, quo Parmenides & Meliſſus ponebant, videlicèt, vnum immobile, & ſumendo vnum ens pro ente. Nunc autem continuans Ariſtoteles [vt autem Phyſici dicunt] ad hùc loquens de vno ente, nam etiam Philoſophi naturales ponebant vnum ens, alio tamen modo, videlicèt tranſmutabile, & ſumendo ens pro principio. Dicit igitur Ariſtoteles, quòd ponendo vnum ens alio modo, eo videlicèt quo Phyſici dicunt. Duo modi ab eis conſtituebantur, quibus ex illo vno res generarentur, deinde numerat ſententias naturalium ponentium modo aliquo prin-

cipium vnum, & ens diuidit in duos modos diuerſos generandi res ex illo vno; ideò inter has nominabit Ariſtoteles in hoc textu ſententiam Empedoclis, & ſententiam Anaxagoræ, quia hìc aliquo modo plura principia ponebant, aliquo etiam modo vnum. Sententiam verò Democriti, & Leucippi non nominabit, quia hi plura principia ponebant non vnum. Empedocles enim dùm ponebat quatuor elementa principia rerum, plura principia ponebat, dùm autem ponebat illud ſphærum, in quod mundus corrumpebatur, & ex quo iterum generabatur mundus, ponebat modo quodam vnum omnium principium illùd ſphærum, in quo omnia erant confuſa, & commixta. Anaxagoras etiam dùm ponebat ſimilaria vtriuſque infinita, ex quibus ſingula fierent, principia infinita ponebat; ponendo autem Chaos, in quo ab initio omnia ſimilaria confuſa erant, & latitabant, vnum principium poſuiſſe videtur illud Chaos, tanquàm vnam omnium rerum materiam. De Democrito hoc dicere non poſſumus, quia ita plura principia ponebat, vt non poneret aliquo modo vnum, ponebat enim illa corpuſcula atoma infinita, ex quarum compoſitione res fierent, ideò Ariſtoteles hic nullam ipſius facit mentionem, quia tantùm de illis loquitur, qui aliquo modo vnum principium materiale ponebant. Hæc eſt vera Ariſtotelis mens, & proprium in præſenti textu, vt etiam ex verborum perpenſione patebit. Hi igitur omnes qui modo aliquo vnum principium materiale ponebant, in duas claſſes hic ab Ariſtotele diſtinguuntur; alij namque illud vnum ponebant ſimplex, ideò ex eo talem generationis modum ſtatuebant, vt ex eo à duabus contrarijs alterationes omnes fierent; alij verò illud ponebant mixtum quoddam, in quo res eſſent confuſæ, & actu commixtæ, ideò hi per alterationem, ſed per extractionem, ſeu ſegregationem rerum ex illo generari omnia dicebant; hi ſunt duo modi generandi res ex vno materiali principio, quos antiqui naturales poſuerunt. In prima claſſe locat Ariſtoteles eos omnes, qui vnum ex tribus elementis principium ſtatuebant, videlicèt ignem, vel aerem, vel aquam, terram enim ſolam nullus poſuit, vt diximus in ſexto textu. Similiter eos, qui aliquod medium inter elementa ponebant, vt denſius igne & rarius aere, vel denſius aere, & rarius aqua; hi namque omnes ex eo vno principio alterato per raritatem, & denſitatem omnia generari dicebant, vt qui ponebant aquam, dicebant ex aqua rarefacta vaporem fieri, ex eadem magis rarefacta aerem, adhùc magis rarefacta ignem, ex ea verò condenſata terram fieri, & alia omnia corpora denſiora, vel ſi non ponebant hi omnes hæc duo contraria raritatem & denſitatem aliqua alia duo ſtatuebant, contraria, in hoc ſaltem conueniebant, quòd talia contraria ponebant, quæ ſub his duobus generibus communibus continerentur, ex ceſſu, ac defectu, alterum enim contrariorum nobilius ponebant quòd ſub exceſſu continebatur, alterum ignobilius, quod ſub defectu, vt raritas eſt ſub exceſſu, denſitas ſub defectu. Per hæc autem inſinuat Ariſtoteles duo illa prima contraria, quæ ipſe mox conſtituet omnium rerum principia, videlicet formam, quæ nomine exceſſus ſignificatur, & priuationem quæ nomine defectus. Ad hunc ſenſum reducit Ariſtoteles modo quodam ſententiam Platonis, ſed differentiam ſtatim ſubdit, qua Plato ab alijs dictis diſcrepabat, nam tàm Plato, quàm illi dicebant, ex vno principio, & duobus contrarijs omnia fieri; ſed differentia erat quoniam Plato dicens ex magno, & paruo, & vno omnia fieri; per illa duo contraria magnum, & paruum ſignificauit materiam, per vnum verò formam. Alij verò vnum principium ponebant vt ſubiectum materiam, duo verò contraria conſtituebant ex parte formæ tanquàm differẽtias contrarias, quibus vna illa materia propter diuerſarum rerum productionem alterabatur. Eſt autem ſciendum quòd non ſine ratione Plato eam ſententiam protulit, videns enim à forma res habere vnitatem, per vnum intellexit formam; videns autem quòd materia eſt quoddam indeterminatum, & nullam certam quantitatem ſibi præſcribens, eam appellauit indiſtinctè magnum, & paruum, quia ad om-

nem

nem quantitatem eſt in potentia, & nullam habet actu, vel per magnum ſignificauit aptitudinem eius ad omnes quantitates, & formas; per paruum autem priuationem omnium formarum, quæ eſt iuncta materiæ. In altera claſſe locat Ariſtoteles ſententiam Anaximandri, Empedoclis, & Anaxagoræ, qui cùm ponerent primum principium vnum mixtum ex omnibus, ideò alterum modum generationis afferebant, videlicèt per ſegregationem rerum ex illo confuſo, in quo præerant. De hac ſecunda claſſe incipit Ariſtoteles loqui quando dicit [Quidam autem ex vno, & exiſtentes contrarietates ſegregant.] Errant enim qui dicunt hæc verba ſimul cum ſententia Anaximandri, ad primam claſſem pertinere, cùm manifeſtum ſit Ariſtotelem ſimilem facere ſententiam Anaximandri ſententijs Empedoclis, & Anaxagoræ, quas mox nominabit, qui in hoc, vel in hoc quoque modum generationis ponebāt, hi omnes; per ſegregationem ex vno. De hac opinione Anaximandri nos nihil certi habere poſſumus, quandoque enim Ariſtoteles indicare videtur eius ſententiam fuiſſe, quòd primum principium omnium ſit quoddam ſimplex medium inter aerem & aquam; quandoque quòd medium inter aerem & ignem; & hac ratione eſſet collocanda Anaximandri opinio in prima claſſe, quia non poſſet aſſignare alium generationis modum, quàm per alterationem illius principij a duobus contrarijs; quandoque autem videtur innuere Ariſtoteles quòd ſententia Anaximandri fuerit ſimilis ſententiæ Anaxagoræ, videlicet quòd poſuerit vnum primum principium mixtum ex omnium rerum confuſione, ex quo per earum extractionem diceerentur omnia generari, quod hoc in loco ſignificat Ariſtoteles, cùm dicat, quòd Anaximander ex vno ſegregabat inexiſtentes contrarietates. Erat igitur vnum mixtum, in quo res contrariæ erant confuſæ, nec dicere poſſumus, quòd intellexerit contrarietates in illo vno præexiſtere potentia, non actu, nulli enim antiquorum debemus attribuere id, quod ipſius Ariſtotelis proprium inuentum fuit, quòd res erant in materia prius in potentia, poſtea educuntur ad actum, hoc enim antiqui non cognouerunt, vt Ariſtoteles teſtabitur infra in hoc primo libro. Hæc igitur hoc in loco de Anaximandro dicuntur ab Ariſtotele, ſed certè de eius ſententia non poſſumus niſi dubitare propter alios Ariſtotelis locos, vt diximus, qua de re non eſt in præſentia diſputandum. Deinde cùm dicit Ariſtoteles. [Et quicunque etiam vnum, & multa dicunt eſſe quæ ſunt] ſententias Empedoclis, & Anaxagoræ exponit, quas in hoc contradiſtinguit ab Anaximandri ſententia, qui Anaximāder vnum tantùm principium materiale ponebat, hi verò partim vnum, partim multa; Anaximander enim cùm poneret illud vnum principium mixtum ex multis, non tamen illa multa appellabat rerum principia, ſed illud vnum ſolùm; hi verò alia, & alia ratione, & vnum principium ponebant, & etiam multa. Empedocles enim ponebat tes confuſas in illo ſphæro, quare illud ſphærum erat veluti materia, ex qua Vniuerſus mundus erat generandus, poſtea ſegregabantur à ſe inuicem quatuor elementa, quæ in illo ſphæro erant confuſa, & ſic mundus generabatur; hæc autem quatuor elementa conſtituebat Empedocles eſſe principia materialia omnium rerum, quare vna ratione vnam materiam ponebat, alia ratione plures. Anaxagoras ponebat quoque in principio fuiſſe Chaos, in quo omnes res erant confuſæ, ideſt, vtriuſque ſimilaris particulæ infinitæ, per quarum extractionem ex illo Chao generarentur omnia, & particulas illas ſimilares appellabat principia rerum, quare principia ponebat infinita. Vnum tamen ponebat principium materiale quatenus ponebat illud Chaos. Perpendendus eſt autem modus loquendi Ariſtotelis, qui dicit [quicunque vnum & multa dicunt eſſe quæ ſunt] non enim vnum, & multa principia, ſed dicit vnum & multa entia, ſtat enim in propoſita cōparatione antiquorum naturalium cum Parmenide, & Meliſſo, contra quos concluſerat in textu præcedenti quòd impoſſibile eſt ens eſſe vnum eo modo, quo ipſi vnum ponebant, idest ſumendo ens pro ente; ſtatim in

textu hoc ſubiunxit, [vt autem Phyſici dicunt,] id eſt, eo autem modo, quo naturales dicunt vnum eſſe ens, loquitur ergo Ariſtoteles etiam in hoc textu de dicentibus vnum ens, ſed modo phyſico, videlicet, ſumendo ens pro principio, ſicuti in textu ſeptimo declarauimus, vnum enim dicebant ens, ideſt, vnum materiale principium, ex quo omnia entia fierent; ideò Ariſtoteles ſeruans eundem loquendi modum, dicit nunc [quicunque vnum, & multa dicunt entia eſſe] ideſt materiam ponunt ſimul vnam, & plures. Patet igitur quòd ſecundus modus generandi res eſt per ſegregationem, & extractionem, & in eo conuenerunt Anaximander, Empedocles, & Anaxagoras, cum eo tamen diſcrimine, quod Anaximander vnum principium materiale ſtatuebat, alij verò duo vnum & multa ſimul, ſed inter eos tres conuenientiam notat Ariſtoteles cùm dicit, [ex commiſtione namq; & hi ſegregant alia] ſicuti enim Anaximander, ita etiam hi duo ſegregando res ex illo vno, in quo erant commixtæ, eas generant. Deinde quando dicit [Differunt autem ab inuicem] notat diſcrimen inter Empedoclem & Anaxagoram, quod multiplex eſt primum, quia Anaxagoras dixit ſemel fuiſſe Chaos, & ſemel ex eo mundum genitum fuiſſe, & nunquam amplius interiturum; Empedocles verò dixit infinities fuiſſe ſphærum, & infinities futurum, infinities enim ex ſphæro genitus eſt mũdus, & infinities corruptus eſt mundus in ſphærum, quæ circulatio perpetua perſeuerabit in futurum, videlicèt vt infinities fiat ex mundo ſphærum, & ex ſphæro mundus, cuius æternæ circulationis duas cauſas efficientes contrarias ſtatuebant litem, & amicitiam; lis enim dominans ſeparabat elementa ab inuicem, & ex ſphæro generabat mundum; ſuccedens autem Imperium amicitiæ omnia confundebat, & corrumpebat mundum, & faciebat ſphærum, & ſic alternatim dominantes in infinitum; contrarium euenire dicebat in paruo mundo, videlicèt, in quolibet mixto ex elementis, lis enim corrumpit ipſum, & amicitia elementorum ipſum generat. Aliud diſcrimen tangit Ariſtoteles inter eoſdem dicens Anaxagorã potuiſſe infinita principia materialia latitantia in illo Chao, & ſimilaria, & contraria; Empedocles verò quatuor elementa ſola, quibus verbis videtur Ariſtoteles innuere tres differentias inter eos; Primam quidem, quoniam Anaxagoras infinita principia ponebat, Empedocles verò quatuor tantùm; Secundam, quoniam Anaxagoras ponebat illa infinita principia eſſe ſimilaria, & inter ſe eiuſdem naturæ ac nominis; Empedocles verò diſſimilaria, & diuerſarum naturarũ, non enim eiuſdem naturæ ſunt terra, & ignis, & reliqua elementa. Tertiam verò, quòd Anaxagoras dicebat illa principia eſſe contraria; Empedocles verò minimè; dicebat enim Anagoras non quidem quòd ſimilaria inter ſe contraria eſſent, non enim dicerentur ſimilaria ſi cõtraria eſſent ſed ſimilaria vnius rei contraria ſimilaribus alterius rei, vt ſimilares partes ignis contrarias ſimilaribus partibus aquæ. Sed in hac tertia differentia dubitat Simplicius, quia Empedocles poſuit principia quatuor elementa, quæ ſunt inter ſe contraria manifeſtiſſimè, quomodo igitur tribuit Empedocli, quòd non poſuerit principia contraria? Ad hoc reſpondet Simplicius, quod cum in illo Chao Anaxagoræ continerentur omnia ſimilaria generis cuiuſcunque, ideò omnes quoque contrarietates in illo Chao reperiebantur, non ſolùm primæ, ſed ſecundæ, & vltimæ; at in elementis poſitis ab Empedocle non inerant omnes contrarietates, ſed ſolæ primæ, quæ ſunt inter primas qualitates, non aliæ ſecundæ, quæ ex illis primis qualitatibus cauſantur in mixtis, vt contrarietates ſaporum, odorum, colorum, & aliæ quam plurimæ; per excellentiam dicit igitur Ariſtoteles principia poſita ab Anaxagora fuiſſe contraria, quoniam continebant omnes contrarietates, non ſic principia poſita ab Empedocle, quia in elementis non continentur ſecundæ contrarietates, licèt ab elementis cauſentur in mixtis. Poſſemus fortaſſe aliter ad hoc dubium dicere, quòd etiamſi elementa inter ſe contraria ſint, tamen Empedocles id; non conſiderauit, neque ea poſuit, principia quatenus contraria, ſed

ſolùm

ſolum conſiderabat ea eſſe materiam omnium rerum; contrarietatem poſtea ponebat extra ipſa elementa tanquam cauſam efficientem, videlicèt litem, & amicitiam alternatim dominantes; huic ſententiæ atteſtantur ea, quæ dicuntur ab Ariſtotele in fine cap. tertij primi libri Meteorum, vbi attribuit Empedocli, vt poſuerit elementa inter ſe non tranſmutabilia, inde enim ſequitur quòd neque contraria ſunt. Sic igitur Ariſtoteles duos conſiderauit modos generandi res ex vno materiali principio; vnum per alterationem a duobus contrarijs factam; alterum per ſegregationem ex vno confuſo.

Textus Trigeſimuſtertius.

Videtur autem Anaxagoras ſic infinita opinari, quoniam putabat communem opinionem Phyſicorum eſſe veram, quod nihil fit ex eo, quod non eſt, propter hoc enim ſic dicunt, erant ſimul omnia, & fieri huiuſmodi ſtatuerunt alterari. Alij autem congregationem, & ſegregationem.

INTER multas antiquorum ſententias proximè nominatas ſumit Ariſtoteles ſolam Anaxagoræ opinionem ſeparatim confutandam, & in ea verſabitur ab hoc loco, vſque ad quadrageſimum textum: deinde in quadrageſimo primo incipiet de principijs loqui ſecundum propriã opinionem. Ideò illud in primis conſiderandum nobis proponitur, cur Ariſtoteles inter tot antiquorum opiniones, duas tantùm ſeparatim confutandas acceperit, vnam Parmenidis, & Meliſſi de vno ente immobili; alteram Anaxagoræ, cùm tamen alij quoque omnes errauerint, & nullus eorum fuerit qui non reprehenſione dignus extiterit. Sunt qui dicunt Ariſtotelem id reſpexiſſe vt extremas opiniones impugnaret, illam videlicet, quæ vnum ens ponebat, & hanc, quæ infinita principia ſtatuebat: reliquas medias non vult ſeorſum confutare, quæ nimis a veritate erant remotæ, aliæ verò ſi in aliquo defecerint, id ex veritatis cognitione facile oſtendetur, ideò Ariſtoteles duabus confutatis aggreditur veritates inueſtigationem, ex qua ſimul declarabitur, in quo ſinguli antiquorum defecerint. Hi mihi non videntur veram huius Methodi rationem attigiſſe: & primo non videtur verum quòd Ariſtoteles has tantùm duas ſententias confutare voluerit, quia hæ extremæ, aliæ veluti mediæ ſint, ſi enim hæ dicantur extremę ratione numeri principiorum, quia illi vnum principium poſuerunt, Anaxagoras verò infinita, diſtantia autem maxima videtur vnius ab infinitis. Ego dicam alias quoque multas eadem ratione extremas fuiſſe, & ideo confutandas a Philoſopho, nã etiam qui ponebant aliquod elementũ primũ principium, erant numerandi inter ponentes principium vnum, & ſic in vno extremo locandi; Democritus autem non minus, quàm Anaxagoras, poſuit principia infinita, ergo etiam Democritus ſententiam poſuit extremam. Dicunt tamen iſti de Democrito, quòd eius ſententia hoc in loco confutari non potuit, eo quod ponebat vacuum concurrere in rerum generatione, quod confutabitur ab Ariſtotele in quarto Phyſicorum: hîc autem non poterat confutari, deinde quia ponebat dari corpora indiuiſibilia, quod impoſſibile eſt, & confutabitur in ſexto Phyſicorum, vbi oſtendetur omne continuum eſſe diuiſibile in ſemper diuiſibilia, hoc autem in loco hoc non eſt manifeſtũ, ideò ſententia Democriti nondũ poterat confutari. Sed hęc quę dicunt vana ſunt, quoniam concedam quòd opinio Democriti non poterat confutari ratione

tione vacui,neque ratione qua ponebat quantum indiuiſibile,tamen dicam eam fuiſſe confutandam hoc in loco non minus, quàm ſententiam Anaxagoræ ratione numeri principiorum,quæ,& ipſe ponebat infinita,ideò nõ afferunt idoneam rationem cur Ariſtoteles prætermiſerit confutationem opinionis Democriti. Ego dicerem Ariſtotelem non conſideraſſe has duas opiniones, quas confutat eſſe extremas, alias verò medias, reuera enim hæ duæ non poſſunt dici extremæ, cùm non comparari quidem inter ſe poſſint; ſententia enim Anaxagoræ eſt naturalis, & a naturali Philoſopho conſideranda; ſententia verò de vno ente immobili, non ſolùm non eſt naturalis, ſed etiam totam naturalem ſcientiam deſtruit. Ideò non ſunt eiuſdem generis, neque extremæ inter ſe appellari poſſunt, ſed conſiderauit Ariſtoteles has duas ſententias ita eſſe a veritate remotas vt niſi prius ſeparatim confutarentur impedirent inquiſitionem veritatis: aliæ verò non ſic, imò potius ex eis aliquid veri poterat colligi, quod ad inquiſitionem veritatis prodeſſet, & ex ipſa veritate inuenta facilè etiam conſpici poterat,in quibus ſingulæ earum defeciſſent. Ariſtoteles igitur, qui nunquam principalem ſcopum habuit impugnationem aliorum, ſed veritatis inueſtigationem certa aliqua ſcientiali, & demonſtratiua methodo, ideò ſi quam videat ſententiam, quæ primo ipſo aſpectu ſpeculationem impediat, eam coactus refutat: ſi quæ verò non impediunt, & veritas ſine earum confutatione inueſtigari poteſt, Ariſtoteles ijs omiſſis ſolet inueſtigare veritatem, & ex ea poſtea colligere in quo alij defecerint, idque præſertim facit vbi ex aliorum ſententijs aliquid veritatis deſumere poteſt ad veritatis comprobationem, quod euenit in præſentia. Duas igitur tantùm ſententias confutare conſtituit, quia nimis veritati aduerſabantur, quarum prior fuit ſententia Parmenidis, & Meliſſi,quæ nimis periculoſa erat,ſi intacta dimiſſa fuiſſet, tollebat enim omninò principia, & naturalem philoſophiam: ideò Ariſtoteles voluit in primis eas confutare & illud periculum auertere, quia ijs admiſſis non poteramus accedere ad inueſtigationem principiorum, quia nulla eſſent principia. Altera fuit ſententia Anaxagoræ, quam Ariſtoteles nunc confutare aggreditur, quę omnium aliarum remotiſſima erat a veritate,quia non ſolùm ratione numeri principiorum, quæ ſtatuebat infinita, ſed ratione modi generationis, recedebat maximè a ſententia Ariſtotelis, nam dùm infinita ſimilaria ponebat principia materialia, recedebat a veritate per maximam diſtantiam, cùm vnica ſit prima materia, dùm verò vnam videbatur materiam primam ponere,videlicèt illud Chaos,prauum conſtituit generationis modum, videlicet per ſegregationem rerum ex eo, in quo actu latebant, quem eundem generationis modum,dicebat eſſe quando vna res ex alia generatur; vt ex pane caro, volebat enim actu in pane primò extitiſſe carnem, poſtea extrahi, & ſegregari, qui modus maximè aduerſatur illi ſententiæ, quam Ariſtoteles inuenit, videlicèt, quod ex vna materia prima omnia fierent, non tamen vt in ea prę-exiſtant actu,ſed potentia,ideò videns Ariſtoteles,quòd ſtante hoc generationis modo poſito ab Anaxagora, ſit validum impedimentum inueſtigationi veritatis, hanc ſententiam de medio tollere conſtituit, quoniam non modo infinita principia ponebat, ſed prauum aſſignabat generationis modum, ex aliqua materia,quo non ſublato non poteſt veritas inueſtigari. Opinio autem Democriti non confutatur hìc ab Ariſtotele non modo ob cauſas ab alijs allatas, quarum ſupra meminimus, ſed potiſſimùm ob hanc rationem, quia potius pertinet ad primum librum de generatione, vbi reuera eam confutat Ariſtoteles, ibi enim loquitur de generatione mixti ex elementis, & vnius ex pluribus, vt ait Auerroes in Commentario quinquageſimo-ſeptimo huius primi Phyſicorum, qualis erat rerum generatio apud Democritum ex illis corpuſculis atomis, qui generationis modus proprius eſt conſiderationis librorum de generatione:ideò Ariſtoteles ibi ſententiam Democritis confutare voluit; Quod verò ad præſentem locum attinet non potuit ſententia Democriti aliquam

quam

Digitized by Google

quam facere difficultatem, quia ſi aduerſus Anaxagoram Ariſtoteles demonſtrabit principia infinita eſſe non poſſe, ſimul etiam Democritus erit confutatus, quantum attinet ad numerum principiorum. Similiter ſi aduerſus Anaxagoram Ariſtoteles demonſtrabit prauum eſſe illud generationis modum per ſegregationem; ſimul omnes alij erant confutati, qui talem ſtatuerent modum. Notandum tamen quod hìc modus generationis confutabitur etiam ab Ariſtotele in tertio de Cęlo textu ſexageſimoſexto, & ſequentibus, vbi loquitur de mutua elementorum tranſmutatione, & de primis corporeis elementis, & elementorum, ex ſe inuicem, ſed non confutatur circa eorum numerum, quia Ariſtoteles quoque conſentit, quatuor eſſe corporea elementa. Hic verò dum Ariſtoteles conſiderat non elementa corporea, ſed elementa abſolutè prima, & materiam primam, confutauit conuenientius talem generationis modum in opinione Anaxagoræ, qui per illud chaos videtur materiam primam ſignificare voluiſſe, ex qua demonſtrabit Ariſtoteles non poſſe per ſegregationem res generari vt in ea prius actu latuerint; ſed potentia ſolùm; ſic enim hunc errorem remouendo nos ducit paulatim in veram cognitionem naturæ materiæ primæ, & ſimul cum Anaxagora erunt reprobati omnes alij, qui talem generationis modum ex prima materia poſuerunt. Non enim intentio Ariſtotelis eſt confutare perſonas, ſed ſententias prauas, & periculoſas, quare nil mirum ſi in opinione vna Anaxagoræ vtrumque inane voluit refellere, tùm principiorum infinitatem, tùm prauum illum generationis modum; noſtrum poſtea officium eſt eandem confutationem accommodare cuilibet alij, qui vel alterum, vel vtrumque errorem commiſerit. Notandum autem eſt, quòd id, quod ego dixi, Ariſtotelem enumerare voluiſſe opiniones antiquorum, & de principijs, & de modo generationis ex eis in textu ſexto, & in textu trigeſimoſecundo dicitur manifeſtè ab Auerroe in principio præſentis Comment. trigeſimitertij, quare non fuit inuentum meum. Confutaturus autem ſententiam Anaxagoræ Ariſtoteles vult prius in textu trigeſimotertio, & trigeſimoquarto exponere fundamenta, quibus motus eſt Anaxagoras, & eius ſententiam declarare, nè inauditum, vel indefenſum condemnare videatur. Præcipuum fundamentum, quod & Anaxagoram, & alios antiquos Philoſophos in errorem traxit, fuit, quia exiſtimarunt omnes ex nihilo impoſſibile eſſe aliquid fieri, vnde ducti ſunt ad dicendum, quòd omnia ſimul erant in vno aliquo confuſo, neque verè fierent, quia prius non fuerint, eſſet enim fieri ex nihilo, ſed præerant antequam dicerentur fieri, quare ſecundùm eos non verè res fiunt, ſed illud fieri vocabatur a quibuſdam potius alterari, a quibuſdam autem vocabatur ſegregari, & extrahi, quare antiqui eo fundamento moti negauerunt propriè dictam generationem, & eam ſolam cognouerunt, quæ vel alteratio, vel ſegregatio magis eſt, quàm generatio. Hæc eſt huius textus ſententia. In verbis notandum, quòd quando Ariſtoteles dicit [fieri huiuſmodi ſtatuerunt alterari, alij vero ſegregari] poteſt reſpicere illos duos improprios generationis modos, quos in præcedenti textu conſiderauerat, & duas illas Philoſophorum claſſes, in quarum prima erant illi, qui ponebant vnum principium ſimplex; in ſecunda verò Anaxagoras, omneſque alij qui ponebant vnum principium mixtum, apud quos fieri nihil aliud erat, quàm ſegregari. Poteſt etiam Ariſtoteles verba illa [fieri huiuſmodi ſtatuerunt alterari] de Anaxagora proferre, qui cùm diceret res generari per eductionem ex chao, tamen nominare volens illum generationis modum, vocauit alterationem, cùm potius debuerit appellare ſegregationem, vt alij appellabant, qui vnum principium mixtum ſtatuebant, qua in re carpit Ariſtoteles ipſum Anaxagoram, in principio primi libri de generatione, & dicit quòd propriam vocem ignorauit, cùm enim abſque vllo dubio talem generationis modum ſtatuerit, qui vocandus erat ſegregatio, ipſe tamen alterationem appellauit. quare propriam vocem & propriam ſententiam ignoraſſe videtur, & ipſam vocum ſignificationem. Quę

ſecunda

ſecunda expoſitio multo melior eſt priore, & omninò accipienda eſt, quia quod legimus [ſtatuerunt] legendum eſt [ſtatuit] in numero ſingulari vt eſt in Græca litera; loquitur ergo de ſolo Anaxagora, qui talem generationis modum vocauit alterationem cùm alij congregationem potius, & ſegregationem appellauerint. Patet etiam ex continuatione verborum quòd Ariſtoteles loquatur de ponentibus primam materiam mixtum aliquod, & generationem extractionem, dixerat enim Ariſtoteles antiquos dixiſſe [erant ſimul omnia] deinde ſtatim ſubiungit [& fieri huiuſmodi] idest, ex illo mixto, in quo omnia erant confuſa.

Textus Trigeſimus Quartus.

Amplius autem ex eo quod fiunt ex alterutris contraria, inerant ergo. Si enim omne quod fit, neceſſe eſt fieri aut ex ijs, quæ ſunt, aut ex ijs, quæ non ſunt; horum autem id, quod eſt, ex ijs, quæ non ſunt, fieri impoſſibile eſt (de hoc enim conueniunt opinione omnes, qui de Natura) reliquum iam contingere ex neceſſitate putauerunt, ex ijs quidem quæ ſunt, & inſunt, fieri, ſed propter paruitatem magnitudinum ex inſenſibilibus nobis, vnde dicunt omne in omni miſceri, propterea quod omne ex omni videbant fieri; apparere autem differentia, et appellari altera ab inuicem ex eo quod maximè ſuperabundat propter multitudinem in miſtura infinitorum. Sincere enim totum album, aut nigrum, aut dulce, aut carnem, aut os non eſſe, ſed cuius plurimum vnumquodque habet hoc videri eſſe naturam rei.

ADDIT Ariſtoteles confirmationem ſententiæ Anaxagoræ acceptam à teſtimonio ſenſuum, & declarat totam eius opinionem, videmus enim ex vno contrario fieri alterum contrarium, vt ex aqua ignem, neceſſe eſt igitur vt in aqua prius inextiterit ignis, ſtante enim fundamento iam dicto, quòd nihil fit ex nihilo, & cùm appareat ſenſui, quod fit ignis ex aqua, non poſſumus niſi dicere, quòd in aqua erat ignis, aliter enim non poſſet fieri ignis ex aqua, neque vnum contrarium haberet vim producendi ſuum contrarium, niſi in ſe illud contineret. Ex hoc autem quod ſenſui euidens eſt, elicuit Anaxagoras quòd non ſolùm in principio Mundi erant omnia commixta in illo Chao, ſed etiam poſt mundum genitum in rebus genitis, & extractis ex illo Chao reperitur quodlibet in quolibet, videbat enim ex quolibet fieri poſſe quodlibet; dicebat igitur quòd cùm primùm diuinus ille intellectus cœpit facere mundum per ſegregationem ſingulornm ex Chao, & ex eo educendo partes ſimilares cuiuſque rei infinitas, nihil tamen ſincerum extrahere potuit, ſed tale in quo eſſent immiſtæ particulæ infinitæ cuiuſlibet alterius rei, vt facta carne per extractionem partium carnis infinitarum ex Chao, in illa carne genita inerant particulæ infinitæ ignis, particulæ infinitæ aquæ, ita & terræ, & auri, & plumbi, & omnium aliarum rerum, cùm enim videamus contrarium ex contrario fieri, & conſequenter ineſſe in ſuo contrario, multo minus de alijs dubitare debemus, quòd inſit quodlibet in quolibet.

quolibet. Duo dubia occurrerunt Anaxagoræ, quæ ipſe ſoluit, alterum fuit quòd non videtur verum, quòd quodlibet ſit in quolibet, quia non videmus in aqua ineſſe particulas carnis, neque in carne particulas ignis, & ſic de alijs, quare ſenſus ipſe videtur refellere hanc poſitionem. Ad hoc reſpondet Anaxagoras, quòd non videntur particulæ carnis in aqua propter earum paruitatem, ſunt enim ita paruæ, vt ſenſum effugiant, eas autem ſentimus poſtea quando ſunt eductæ ex aqua, & eſt facta vna caro magna ex eis, at dùm ſunt in aqua non poſſunt ob earum paruitatem ſentiri. Alterum dubium erat, ſi in aqua ſunt infinitæ particulæ carnis, oſſis, nerui, auri, terræ, & omnium aliarum rerum. Ergo illa, quam appellamus aquam, non eſt magis aqua, quàm caro, vel os, vel neruus, cur ergo magis aquam appellamus quàm carnem, vel aliud quippiam? Ad hoc reſpondet Anaxagoras, quòd non ideò appellamus aquam, quia ſit aqua pura, ſed à ſuperabundanti, quia plus ibi aquæ ineſt, quàm alicuius rei, quamuis igitur in aqua omnia inexiſtant, tamen nos aquam potius appellamus, quia multo plus aquæ in eo ineſt, quàm aliorum, & ſingulum offertur ſenſui cognoſcendum, ſecundum illud, cuius plurimum in eo ineſt, quam aliorum, ſenſus enim alia non cernens id iudicat eſſe totam rei naturam, quod ſuperabundat, quia id ſolum videt, non alia. Notandus eſt autem modus loquendi Ariſtotelis in fine textus, nam loquens de mente Anaxagoræ tribuit materiæ nomen naturæ, antiqui enim non cognouerunt formam eſſe verè naturam rei, ſed materiam dicebant eſſe totam rei ſubſtantiam & naturam. Totam igitur expoſuit Ariſtoteles Anaxagoræ opinionem, quæ continet duo dicta, alterum eſt, quod in principio omnia erant confuſa in vno Chao, in quo latebant cuiuſque homogenei particulæ infinitæ; alterum eſt, quòd poſt rerum generationem ex Chao adhùc quodlibet eſt in quolibet, vt dictum eſt. Primi dicti rationem ſumebat Anaxagoras ex fundamento communi, quo omnes antiqui Philoſophi vtebantur, quòd ex nihilo nihil fit; omnia ergo antequam fierent præextitiſſe oportet. Secundum autem ſumebat tùm ex eodem fundamento, tùm ex teſtimonio ſenſus, videmus enim quodlibet ex quolibet generari, & nihil poteſt fieri ex nihilo, ergo quodliber in quolibet, hæc eſt Anaxagoræ ſententia cum fundamentis.

Textus Trigeſimus Quintus.

Si igitur infinitum, ſecundum quod infinitum, ignotum eſt, ſecundum multitudinem quidem aut magnitudinem infinitum; ignotum, quantum quoddam eſt. Secundum formam quoque infinitum ignotum quale quoddam eſt, principijs autem exiſtentibus infinitis ſecundum multitudinem, & ſecundum ſpeciem, impoſſibile eſt, ea, quæ ſunt ex his, cognoſcere, ſic enim cognoſcere compoſitum arbitramur, cum cognoſcimus ex quibus, & quot ſit.

INCIPIT Ariſtoteles contra Anaxagoram argumentari, qui cùm multos errores commiſerit, in ſingulis ab Ariſtotele corripitur, & primò in hoc textu quòd principia poſuerit infinita, quod quidem ab Ariſtotele in hoc textu ita impugnatur. Si rerum principia eſſent infinita, nihil ſciri poſſet, conſequens falſum eſt, ergo & antecedens, falſitas conſequentis ſumitur vt manifeſta apud Anaxagoram, qui fatebatur dari

dari rerum ſcientiam ex cognitione principiorum ſuorum, & quæ ipſe de his pronuntiabat, pronuntiabat vt ſciens: conſequentiam ita probat Ariſtoteles, ſupponit primò hoc fundamentum quòd infinitum, quatenus infinitum, non poteſt cognoſci, & vt intelligamus ipſum de quocunque infinito vniuerſaliter hoc dicere, ſubdit tres infinitatis modos, vnus eſt ſecundùm quantitatem continuam, vt ſi imaginemur corpus magnitudine infinitum; alius ſecundùm quantitatem diſcretam, id eſt ſecundùm numerum, & multitudinem. Tertius ſecundùm ſpeciem, ſeu dicamus formam, ſeu qualitatem, quem tertium modum videntur omnes intelligere vt infinitus ſit numerus ſpecierum, vnde dicunt quòd hic tertius modus ſecundùm includit, eſt enim etiam hoc infinitum ſecundùm multitudinem, ſed non ſecundùm ſolam multitudinem, vt ea quæ numero ſolo differunt, ſed ſecundùm multitudinem, & ſpeciem ſimul, quia habet naturas infinitas, nos autem infinitum ſecundùm formam poſſumus etiam intelligere quod dicitur intenſiuè infinitum ſecundùm gradum virtutis, & qualitatis, vt ſi diceremus calorem intenſiuè infinitum, hoc autem duobus modis eſſe poteſt, nam vel propter ſolam graduum intenſionem dicitur qualitas aliqua, vel virtus eſſe infinita, vt cum de Deo quærimus, an ſit infiniti vigoris, vel propter extenſionem in magnitudine infinita, nam in maiori magnitudine eſt maior virtus, ideò neceſſe eſſet in igne magnitudinis infinitæ calorem ineſſe infinitum, vt cumque ſit, dicit Ariſtoteles, omne infinitum quatenus infinitum eſt, incognitum eſſe, & incognoſcibile, cuius dicti ratio clara eſt, quia neceſſe eſt, vt quod intellectus noſter cognoſcit, id comprehendat, ac comprehendere non poteſt illud, quod nullos terminos habet, terminatum igitur eſſe debet omne, quod ab intellectu, & a ſenſu cognoſci debeat, vt vis cognoſcitiua totùm amplecti, & continere poſſit; rectè autem addit Ariſtoteles [quatenus infinitum] quia poteſt eadem res vno modo dici finita, altero modo infinita, vt ſpecies humana eſt infinita ſecundùm numerum indiuiduorum, eſt finita ſecundum ſpecificam naturam, quia vna eſt, ideò eſt cognoſcibilis ſecundùm ſpecificam naturam, non cognoſcibilis autem ratione qua eſt infinita, nempe ratione numeri omnium indiuiduorum; ſic continuum ratione finitatis actualis cognoſcibile eſt, ſed non ratione infinitatis partium potentialis, potentia enim habet infinitas partes, ſic etiam infinitatem ipſam cognoſcimus, ſed non rem ipſam infinitam, dicere enim infinitudinem, eſt dicere aliquid habens certas aliquas, & determinatas conditiones, ideò de infinitudine aliquid cognoſcimus, vt quòd infinitudo dicatur negatio terminorum, quod rem cognoſcibilem facit, & alia ſimilia attributa infinitudinis, ſed ipſum infinitum caret terminis, & cognoſci non poteſt, definiri enim non poteſt quod nullos habet fines, at infinitudo definitur, quid nam ſit, quare cognoſcibilis eſt; Ariſtoteles igitur loquitur non de infinitate, ſed de re, quæ infinitati ſubijcitur, & dicit quòd infinitum, quatenus eſt infinitum, non poteſt cognoſci; quo ſtante fundamento ita argumentatur; principia ſunt infinita, ergo ignota, & incognoſcibilia; conſequentia clara eſt ex fundamento iacto, falſitas conſequentis probatur; principijs alicuius rei exiſtentibus ignotis, rem quoque illam ignorari neceſſe eſt, vt principia ſunt ignota, vt probatum eſt, quæ quidem omnium rerum principia ſunt, ergo omnia ignorantur, & nihil ſcitur, quod etiam apud Anaxagoram falſum, & impoſſibile eſt, ergo falſa minor quòd omnium principia ſint ignota, ergo falſum quòd ſint infinita; maior autem nota eſt ex dictis in primo textu huius libri, quòd tunc arbitramur cognoſcere vnumquodque, quando eius principia cognouerimus, principijs enim ignoratis nihil putamus cognoſcere & hæc eſt communis omnium opinio, præſertim de principijs internis componentibus, ſinè quorum cognitione non poteſt compoſitum cognoſci. Notandum hìc eſt quòd cùm Ariſtoteles hìc dixerit triplex eſſe infinitum, quod nobis ignotum eſt, poſtea fundamentum hoc applicans ſententiæ Anaxagoræ tribuit ipſi quòd principia po-

fuerit

ſuerit infinita his duobus modis, ſecundùm multitudinem, & ſecundùm ſpeciem, & communiter omnes exponunt quod Anaxagoras poſuit principia non modo differentia numero, ſed & naturis infinitis, vt in illo Chao non modo infinitæ particulæ ineſſent vnius ſpeciei, ſed infinitæ infinitarum ſpecierum, ſi enim ſolo numero infinita principia Anaxagoras poſuiſſet certè Ariſtotelis argumentum contra ipſum non concluderet, quia ad habendam cognitionem alicuius ſpeciei, non requiritur cognitio omnium indiuiduorum illius ſpeciei, ſed ſatis eſt cognitio aliquorum, imò etiam vnius, poſſum enim naturam equi in vno equo perfectè cognoſcere, & alios equos ignorare. Si igitur Anaxagoras poneret infinita principia numero quæ eſſent vnius ſpeciei, & naturæ, ſatis eſſet aliquorum cognitio ad habendam cognitionem compoſitorum, quia qui vnius naturam cognouit, cognouit etiam omnia reliqua, cùm eandem habeant naturam, ſed cùm principia poſuerit infinita etiam ſecundùm formas, & naturas diuerſas neceſſaria eſt omnium cognitio ad habendam cognitionem compoſitorum, in carne enim inſunt ſimilaria omnium ſpecierum & infinitarum, ergo non poterit cognoſci caro, niſi cognoſcantur omnes illæ ſpecies infinitæ, ſed infinita non poſſunt cognoſci, ergo non poterunt cognoſci principia, ergo neque compoſita ex eis, & hoc modo ratio Ariſtotelis valet, propterea rectè Ariſtoteles dixit, [ſecundùm multitudinem, & ſecundùm ſpeciem] quæ quidem verba ſunt intelligenda in ſenſu coniuncto, non in ſenſu diuiſo, ſi enim principia fuerint infinita & multitudine, & ſpecie ſimul impoſſibile eſt compoſitum ex his cognoſcere, ſi verò ſolùm multitudine fuerint infinita, id non eſt impoſſibile, vt iam oſtenſum eſt. Hæc eſt communis expoſitio, quam non reijcio, quamuis Ariſtoteles ſuperius declarans opinionem Anaxagoræ non dixerit, quod principia infinita poſuerit ſecundùm ſpecies infinitas, quia tamen omnes hoc attribuunt Anaxagoræ, quòd poſuerit in illo Chao ſimilaria infinitarum ſpecierum, poſſumus communem ſententiam ſequi. Sed fortaſſe poſſemus etiam dicere, quòd Ariſtoteles intelligat per infinitum ſecundùm ſpeciem infinitum ſecundum vigorem, & virtutem, nam illud Chaos cùm conſtet ex partibus infinitis, neceſſe eſt, vt mole quoque infinitum ſit, quod enim ex infinitis numero partibus conſtat, quæ ſint actu in toto, id procul dubio eſt magnitudinis infinitæ, ſed in infinita magnitudine, neceſſe eſt infinitam eſſe virtutem, & naturam, quia in maiori magnitudine eſt maior virtus, ergo illud Chaos erat principium omnium infinitum, & ſecundùm numerum partium actu componentium, & ſecundùm quantitatem continuam, & ſecundùm formam, & qualitatem, & ſic non erit cognoſcibile; ſi etiam conſideremus aliquod particulare corpus extractum ex illo Chao, eſt ſimiliter his tribus modis infinitum, habet enim actu infinitas partes componentes; ergo eſt molis infinitæ, ergo ſecundum formam, & virtutem erit infinitum, ergo illa ſimilaria non erunt cognoſcibilia, ergo neque illa cognoſcentur, quæ ex illis componuntur. Hæc expoſitio ſpernenda non eſt, quod ſi ea non placeat, poſſumus communem accipere; quia etiam ſi dubium ſit de ipſo Anaxagora, quòd poſuerit in illo Chao ſpecies infinitas, imò dicat Simplicius, quòd non poſuit ſpecies infinitas, ſed finitas numero intellexiſſe, infinitas tamen appellauiſſe, ideſt, innumeras, & quam plurimas, & reſpectu cognitionis noſtræ infinitas, adhùc non poſſumus dicere, quòd nihil ſcietur, vt Ariſtoteles concluſit; ſi enim reſpectu cognitionis noſtræ ſunt infinitæ, ideſt, innumerabiles & perinde ſe habentes vt cognoſcantur, ac ſi eſſent infinitæ, ſimiliter ſequetur quòd nihil ſciatur, quia nihil poteſt ſciri, niſi cognitis omnibus principijs ſuis. Notãdum autem quòd etiam ſecundùm Ariſtotelem ſpecierum numerus eſt maximus, & a nobis non cognoſcibilis, nec tamen ſequitur quòd nihil ſciatur, quia aliud eſt ponere hanc infinitatem, ſeu innumerabilitatem ex parte principiorum componentium, aliud eſt ex parte rerum compoſitarum, & cauſatarum, ſi enim cum Ariſtotele ponamus numerum ſpecierum maximum, & nobis

perpetuo

perpetuo incognitum. Nil aliud dicimus, quàm quòd non omnes ſpecies poſſumus cognoſcere, & plurimas ignoramus, multas tamen cognoſci nihil prohibet, cùm aliæ ab alijs non pendeant; at ſi cum Anaxagora ponamus eum numerum in principijs rerum, tunc ſequitur nihil ſciri, quia nulla res cognoſci poterit, niſi cognitis omnibus principijs ſuis, ſpecie differentibus. Dubium eſt inter expoſitores an ratio hæc Ariſtotelis valeat etiam contra alios ponentes principia infinita, vt contra Democritum, & Leucippum, an potius contra ſolum Anaxagoram. Auerroes vult rationem valere contra Democritum, & contra omnes ponentes principia infinita, & eiuſdem ſententiæ fuit Porphyrius, referente Simplicio. Simplicius tamen Alexandrum ſequens voluit ſoli Anaxagoræ hoc argumentum aptari, quos, & Vicomercatus ſequitur, vtuntur autem ratione hac, quoniam Democritus ponebat quidem illa corpuſcula infinita, ſed ea volebat eſſe eiuſdem naturæ, ac ſpeciei, & ſolo numero differre, quare ſecundum eum non ſequitur quòd nihil cognoſci poſcit, quia non eſt neceſſe omnia atoma cognoſcere, ſi ſunt eiuſdem naturæ, ſed ſatis eſt aliqua cognoſcere, vt ſupra dictum eſt. At contra Anaxagoram valet, qui ponebat principia infinita non tantum numero ſed etiam ſpecie. Mihi tamen videtur quòd etiam contra Democritum ratio Ariſtoteles valeat, nam licet atoma illa apud Democritum eſſent eiuſdem naturæ, tamen erant inſignita varijs & infinitis figuris, quæ quidem figuræ licet pro accidentibus a Democrito haberentur, ponebantur tamen vt rationes principiādi, ex alijs.n.& alijs figuris alios, & alios effectus prodire dicebat, cū igitur infinitę ſecundum ſpeciem eſſent figuræ, & ita non cognoſcibiles, nihil etiam ex eis dependens poterat ſciri, quare dicendum puto, quod ſupra etiam declaraui, argumentum Ariſtotelis adduci contra Anaxagoram ſolum, tamen valere etiam contra Democritum, quia propoſitum Ariſtotelis eſt non Anaxagoram ipſum, ſed ſententiam de principiorum infinitate in Anaxagora deſtruere, vt confutato ipſo Anaxagora omnes quoque alij confutati intelligantur, qui infinita principia poſuerint.

Textus Trigeſimus Sextus.

Amplius autem, ſi neceſſe eſt, cuius partem contingit quantulamcunque eſſe ſecundum magnitudinem, & paruitatem, & ipſum contingere; (dico autem talium aliquam partium, in quam cùm inſit, diuiditur totum) ſi autem impoſſibile eſt animal, aut plantam quantamcunque eſſe ſecundum magnitudinem, & paruitatem, manifeſtum eſt, quod neque partium qualibet, erit enim, & totum ſimiliter; caro autem, & os, & huiuſmodi partes ſunt animalis, & fructus plantarum, manifeſtum eſt igitur, quod impoſſibile eſt carnem, aut os, aut aliquid aliud quantumcunque eſſe magnitudine, aut in maius, aut in minus.

SECVNDAM rationem adducit Ariſtoteles contra Anaxagoram, quæ alium eius errorem impugnat, dicebat enim Anaxagoras particulas illas ſimilares non eſſe determinatas ſecundum magnitudinem & paruitatem, ſed quacunque data poſſe dari maiorem, & cuicunque poſſe fieri additionem. Similiter quacunque data minorem dari, ex carne enim quantumvis parua poteſt ſegregari aliud corpus, ergo caro illa fiet minor, & ſic

& ſic nullius corporis naturalis datur maximum, neque minimum. Refellit hoc Ariſtoteles & facit ſyllogiſmum hyppotheticum coniunctum a deſtructione conſequētis, argumentando a toto animato corpore ad partes hoc modo, ſi partes ſimilares, vt caro, & os, & ſanguis eſſent indeterminatæ magnitudinis, & paruitatis, ergo etiam totum ex eis conſtans erit indeterminatum in magnitudine, & paruitate: ſed conſequens eſt falſum, ergo & antecedens; conſequentiam ſupponit Ariſtoteles per ſe manifeſtam, quia totum ex partibus conſtat, & totius magnitudo ſequitur magnitudinem partium, ergo neceſſe eſt vt ſi partes poſſunt eſſe quantęcunque magnitudinis, totum quoque ſit eiuſmodi: falſitatem conſequentis probat Ariſtoteles inductione in animalibus, & plantis, in quibus clarum eſt, quòd licèt non habeant certam quantitatis menſuram poſitam in indiuiſibili, habent tamen cum quadam latitudine terminos ſuæ quantitatis, quos egredi nullo modo poſſunt; datur enim maximus homo, quo maior nullus vnquam fuit, nec eſſe poteſt; datur etiam minimus homo, quo minor eſſe non poteſt, nunquam enim viſus eſt homo paruus ad quantitatem vnius cubiti, neque magnus ad quantitatem centum cubitorum; poteſt etiam ſyllogiſmus Ariſtotelis formari categoricus, ſic. Ad totum compoſitum, quod certos habeat limites quantitatis, requiruntur partes, quæ ſimiliter certos habeant magnitudinis terminos: at corpora viuentia animalia, & plantę certos habent quantitatis limites, ergo partes quoque, quæ eorum gratia fiunt, certos habent fines quantitatis; Tunc addamus alterum ſyllogiſmum, cuius maior ſit concluſio dicta, partes viuentium corporum, quæ cuius gratia ſunt, habent certos quantitatis fines in maximo, & in minimo, ſed caro, & os, & ſanguis ſunt partes animalis, quæ eius gratia ſunt, & ſic alia ſimilaria, ergo hæ omnes partes determinatam habent magnitudinem & paruitatem. Notanda ſunt verba illa Ariſtotelis quando dicit [dico autem talium aliquam partium, in quam, cum inſit, diuiditur totum] declarat enim Ariſtoteles quas partes intelligat, & dicit ſe intelligere partes ſecundum quantitatem, in has enim actu remanentes poteſt diuidi totum, ad differentiam partium eſſentialium, in quas non poteſt diuidi totum, ita vt actu maneant. Ideo Auerroes notat quod partes compoſitæ aliæ ſunt ſecundum qualitatem, & ſunt materia, & forma; de quibus Ariſtoteles hìc non loquitur, imò eas excludit, quia totum non diuiditur in ens, quæ ſeparatæ maneant actu: aliæ ſunt ſecundum quantitatem, quas adhuc ſubdiuidit Auerroes, aliæ namque ſunt potentiales, aliæ actuales, in quas non poteſt compoſitum diuidi, vt omnes actu diuiſæ reſpiciantur, & ſunt partes illæ infinitæ, in quas totum vt continuum diuiſibile eſt. Hęc enim potentia continui nunquam redigitur ad actum completum, ſed actum cum potentia, & diuiſione perpetua, ideo non poteſt totum in has partes actu eſſe diuiſum: actuales autem partes ſunt, in quas poteſt totum eſſe actu diuiſum, quæ ſunt finitæ, & numero, & magnitudine, quas Ariſtoteles his verbis ſignificare voluit, de his enim loquitur. Hæc eſt Ariſtotelis ratio in præſenti textu, ex qua communiter ſumitur, quòd in corporibus naturalibus datur maximum, & minimum ſecundum quantitatem prout requirit vniuſcuiuſque natura, & forma, quæ vltra certos quantitatis terminos ſeruari non poſſet, quælibet enim forma naturalis requirit propriam materiam perfectibilem cum debita quantitate non quidem accepta in indiuiſibili, ſed cum latitudine quadam, vt ſupra dictum eſt. Sed Scotus in ſecundo Sententiarum diſtinctione ſecunda, quæſtione nona, aliter exponit hanc rationem, ipſe enim non vult in corporibus naturalibus dari minimū, quo non detur minus, ideo dicit Ariſtotelē hìc nō dicere dari minimā carnē, quia putet nō dari minorē minima, ſed quia nō datur minor carne minima ſecūdum eum modum, quem poſuit Anaxagoras, videlicet, vt ex illa rurſus vſque ad infinitum poſſet quiduis generabile generari, & extrahi; vt enim ex vno corpore poſſit aliud corpus naturale generari, neceſſe eſt illud habere debitam quantita-

tem, præſertim ſi generatio eſt extractio vt Anaxagoras putabat, quare (inquit Scotus) minimum naturale ſecundùm ſe conſideratum non datur. Quando Ariſtoteles autem dicit ipſum dari, intelligit cum relatione ad poſitionem Anaxagoræ, nempè dari minimam, ex qua poſſit quoduis corpus generari. Sed expoſitio hæc Scoti non eſt ad mentem Ariſtotelis vt patet: tantùm conſiderantibus rationem hìc ab Ariſtotele factam, accipit enim hunc medium terminum, corpora viuentia eſſe determinata ad maximam & ad minimam quantitatem, conſiderando ea ſecundùm ſe, & non per relationem ad aliud generandum ex eis, & hoc in textu eſt apertiſſimum; ergo eandem determinationem quantitatis concludit in ſimilaribus partibus ipſorum viuentium, quòd videlicèt ratione ſui habent determinatos quantitatis limites, vltra quos ſeruari non poſſunt. Præterea ſecundùm hanc expoſitionem Scoti ratio hæc Ariſtotelis, & ſequentes non concluderent aliquid contra Anaxagoram, ipſe enim ſumeret aliquod corpus cuiuſuis quantitatis, in quo omnia eſſent commixta & ſingulorum particulæ infinitæ, ex hoc diceret fieri ſegregationem ad infinitum, quia ſi ineſt, extrahi poteſt, at infinita inſunt, ergo ad infinitum extractio fiet, licèt ſemper minor, & minor pars extrahetur, vt ipſe quoque Anaxagoras aſſerebat. Patet igitur quòd etiam ſecundum modum Anaxagoræ minimum non dabitur, quia ſemper per extractionem fiet minus. Ariſtoteles igitur nihil contra eum oſtendit per has rationes. Dicere igitur cogimur quòd Ariſtoteles argumentum accepit ex ipſa naturalium rerum natura ſecundùm ſe conſiderata, quæ in toto viuente corpore terminos habet ad maximum, & ad minimum, vnde idem concluſit etiam in partibus ſimilaribus. Similiter peccant illi, qui dicunt Ariſtotelem determinare minimam carnem dari habita comparatione ad agens extrinſecum, vt ad aerem, vt dicat dari minimam carnem, quæ reſiſtere valeat agenti extrinſeco. Quæ ſententia in eo damnanda eſt quòd tribuit extrinſeco id, quod propriæ naturæ rei tribuendum eſſet; quòd enim detur minima caro, qua minor non detur, prouenit à propria forma carnis, quæ in minore quantitate ſeruari non poſſet, ideò forma ipſa rei poſtulat certos limites quantitatis, extra quos non poteſt ſeruari. Ratio igitur principalis cur non detur caro minor minima eſt, quia forma carnis non poteſt ſeruari in minori quantitate, ſed quia natura nihil facit fruſtra, & omni corrumpendo dedit agens corrumpens, ideò conſtituit etiam proprium agens, cui reſiſtere non poſſit caro minor minima, & eſt quoduis ambiens corpus, nam caro minor minima nulli reſiſtere poteſt, cuius cauſa eſt propria forma principaliter; ſecundario tamen etiam agens extrinſecum. Notandum autem eſt pro ſolutione omnium difficultatum, quæ hac in re occurrere poſſint, quòd corpus naturale poteſt dupliciter conſiderari, vno modo vt quantum continuum, & vt corpus; altero modo vt tale corpus, id eſt tali forma naturali præditum. Si primo modo conſideretur, non datur minimum, ſed eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia, hæc enim eſt natura continui; ſed ſecundo modo conſideratum non poteſt diuidi in infinitum, quia quod continuo non repugnaret, repugnat formæ, & ab ea prohibetur, hinc eſt quòd apud Mathematicum, qui abſtrahit continuum ab omni materia ſenſibili, nullum eſt dubium, quin continuum ſit diuiſibile in infinitum, ita vt minimum non detur, ſed naturaliter loquendo ſecus eſt; naturalis enim conſiderat non ſolùm continuitatem corporum naturalium, verum etiam naturam, & formam, ideò dicit quòd quatenus continuum eſt non habet minimum, ſed ratione formæ habet minimum, quo non datur minus. Aduertendum tamen quod hoc quoque dupliciter poteſt intelligi, quia minimum carnis, vel conſideratur vt per ſe exiſtens ſeparatim, vel vt inexiſtens maiori carni; cùm igitur dicimus minimum dari, intelligimus vt per ſe exiſtens, minus enim eo non poteſt per ſe exiſtere, ſed vt inexiſtens non datur minimum, minus enim minimo datur vt toti inexiſtens, & minus eo, & ſic in infinitum, non tamen vt exiſtere poſſit, ſtando per ſe, & ſeorſum à toto, hoc

igitur

Digitized by Google

igitur modo datur minimum corporis naturalis, videlicèt vt per ſe exiſtere valens,& cum hac conditione vt forma ſeruetur, nam ſi nullam habemus rationem formæ ſeruandæ, non datur minimum, ſed eſt diuiſibile in infinitum, quatenus continuum; datur igitur minima caro per ſe exiſtens, in qua poſſit ſeruari forma carnis, & ita etiam maxima. Sed contra hanc Ariſtotelis ſententiam occurrunt plurima dubia difficilia, quorum aliqua apud Scotum legi poſſunt in loco dicto, vbi probatur a Scoto multis argumentis non dari minimum corporis naturalis vllo modo. Aliqua magis præcipua, & digna conſideratione tangam in præſentia. Primò eſt argumentum quod a Scoto ex verbis Auertois deſumitur in tertio Phyſicorum Commentario ſexageſimo, in tertio de Cęlo Commentario ſexto, vbi Auerroes dicit Geometram,& naturalem conuenire in continui diuiſione ad infinitum, quam vterque concedit, ſed differre in augmentatione continui ad infinitum, hanc enim concedit Geometra, naturalis autem penitus negat. Cuius rationem affert Auerroes, quoniam diuidere, & minuere eſt procedere ad nihil, cuius cauſa eſt materia: augere autem eſt procedere ad eſſe, cuius cauſa eſt forma, ideò naturalis concedit diuiſionem in infinitum ſecundùm materiam; ſed negat auctionem ad infinitum, quia hæc eſt formæ,& forma eam non patitur. Hinc autem ſumitur argumentum tale; vel loquitur Auerroes ſecundùm formam, vel ſecundum materiam, ſi ſecundùm formam loquatur,& ſecundum hanc detur minimum, patet non dari proceſſum in infinitum in minus, neque in maius, quare in vtroque differt naturalis a Mathematico. Si verò ſecundùm materiam tunc naturalis conuenit cum Mathematico in vtroque, quia ſecundùm materiam datur proceſſus in infinitum tam augendo, quam minuendo, ergo diſtinctio Auerrois eſt nulla & vana, cùm ponit eos conuenire in diminutione, differre autem in auctione, vel cogimur dicere quòd etiam apud naturalem, & ſecundùm formam datur diuiſio in infinitum, ſic enim conuenit naturalis cum Geometra in diuiſione continui, differt in auctione. Nititur ſoluere hanc difficultatem Zimara Theoremate ſexto, & totum dubium concedit, videlicet, quòd ratione formæ prohibetur tàm augmentatio in infinitum, quàm diminutio in infinitum, contra verò ratione materiæ non repugnat continuo tàm diuiſio, quàm auctio ad infinitum, ſed dicit Auerroem reſpexiſſe ad principale, auctio enim quamuis, & materiæ ſit, & formæ: tamen præcipuè reſpicit formam, & per ſe primò; materiam verò ſecundariò; quia auctio eſt proceſſus ad eſſe. Diuiſio verò licèt ſit formæ; eſt tamen principaliter & primò materiæ, quia eſt proceſſus ad non eſſe. Auerroes igitur reſpiciens id, quod principale eſt tàm in auctione quàm in diminutione, videlicèt materiam in diminutione, & formam in auctione, dixit naturale conuenire cum Geometra in definitione ad infinitum, & differre ab eo in auctione ad infinitum. Alio modo ſoluit hanc difficultatem Egidius in libro ſexto quodlib. quæſtione Decimaſeptima, vbi dicit, quòd diuiſio ad infinitum continuo conuenit ex interna ratione, auctio autem non conuenit ei internè, ſed per externam additionem; vnde fit vt naturalis,& Geometra conueniant in diuiſione in infinitum, cùm enim conueniat continuo, negari non poteſt, ſed in auctione ad infinitum differt naturalis a Mathematico, quia Mathematicus eam concedit, naturalis verò applicans continuum corporibus naturalibus eam negat, quia cognoſcit aggregatum corporum omnium mundi eſſe neceſſariò finitum. Neutra reſponſio mihi ſatisfacit, & multo minus prior Zimaræ. Egidius enim propius mihi videtur ad Auerrois mentem, & ad veritatem accedere, quam tamen leuiter attigit, ſed non plenè eſt aſſecutus, vera enim reſponſio non aliunde ſumenda eſt, quàm ex ipſomet Auerroe in principio ſexti Commentarij tertij libri de Cœlo, vbi dicit, quòd alia conueniunt continuo ratione qua continuum eſt, alia ei conueniunt, ratione qua per intellectum abſtrahitur a ſenſibili materia, ſicuti etiam ſolemus dicere quòd alia conueniunt animali, vt animal eſt, alia

conueniunt ei prout eſt vniuerſale, & abſtractum a ſuppoſitis, ſenſus enim conue-nit animali vt eſt animal, & res quædam, ideò cuilibet etiam particulari animali competit: at prædicari de pluribus differentibus ſpecie conuenit animali ratione tantum vniuerſalitatis, non ratione animalitatis, ideò non competit cuilibet particulari animali. Sic dico in præſentia, alia competunt continuo ratione continuitatis, vt diuiſio in infinitum, quia de natura continui eſt, vt partes habeat continuas, & quantas, quare diuiſibiles, & id ad infinitum, ſiue igitur conſideretur continuum in materia, vt in ſciētia naturali, ſiue abſque materia, vt in Geometria, habet sēper hanc eſſentialem conditionem, & intrinſecam quòd eſt diuiſibile in infinitum, ideò conueniunt in hoc Mathematicus, & naturalis. Auctio autem ad infinitum non conuenit continuo prout eſt continuum, neque eſt de interna ratione ipſius, ſed conuenit ei, quatenus eſt in intellectu abſtractum a materia, ideò differunt in hoc naturalis, & Geometra, nam Geometra conſiderans continuum cum abſtractione a materia ſenſibili, poteſt imaginari eius auctionem in infinitum, ſicut quòd prædicatur animal de pluribus differentibus ſpecie, poſſumus conſiderare dùm animal abſtrahimus a ſuppoſitis, & conſideramus vniuerſale. Sed dum ipſam animalis naturam conſideramus non poſſumus dicere quod prædicatur de pluribus, quia animali, vt animal eſt, id non competit, ideò naturalis, qui conſiderat continuum non cum abſtractione à materia, ſed cum materia, non poteſt concedere, quòd poſſit augeri ad infinitum, imò id omnino negat, quia modus conſiderandi cum materia, opponitur modo conſiderandi cum abſtractione a materia, auctio autem illa ad infinitum competit continuo ratione modi conſiderandi cum abſtractione, non ratione continuitatis, igitur neceſſe eſt, vt cum oppoſito modo conſiderandi, qui eſt cum materia, ſtet etiam conditio oppoſita, videlicèt, quod non poſſit ad infinitum augeri. Hæc eſt mens Auerrois qui nunquam conceſſit, quod corpus naturale ratione materiæ ſit augmentabile in infinitum, quòd ratione formæ prohibeatur. Si enim hoc diceret Auerroes ſibi contradiceret, tunc enim in naturalibus nulla eſt differentia inter auctionem, & diminutionem, vtraque enim poſſibilis eſſet fieri ad infinitum ratione materiæ, impoſſibilis ratione formæ. Male igitur concedit Zimara, quòd ratione materiæ in naturalibus poſſit fieri auctio in infinitum, cauſa autem erroris ei fuit, quòd non intellexit verba quædam Auerrois in dicto Commentario quæ id ſignificare videntur. Auerroes enim dicit, [augmentatio enim in infinitum eſt ex materia, non ex forma] quibus verbis non intellexit Auerroes quòd ratione materiæ ſit poſſibilis augmentatio ad infinitum, iam enim prius dixerat oppoſitum videlicet quod augmentatio in infinitum conuenit continuo, prout eſt in intellectu abſtractum a materia, ſed ſenſus Auerrois alius eſt, quem nemo percepit, dixerat enim quòd continuum eſt in corpore naturali tanquam terminus corporis naturalis, quare eſt veluti forma corporis naturalis, formæ enim eſt terminare, formæ autem vt forma eſt, repugnat auctio in infinitum, dicere enim terminum, & carentiam termini eſt implicare contradictionem: Deinde ſubdit. [Augmentatio enim in infinitum eſt ex materia non ex forma] ideſt augmentatio continui in infinitum realiter non poſſe fieri niſi cum auctione materiæ naturalis ad infinitum, cum foret ſolius formæ, prius enim formam appellauerat ipſam continuitatem, materiam verò ipſum naturale corpus, conſiderando igitur continuum vt formam, ideſt, vt actum alterius, ſcilicèt naturalis corporis, non augmentaretur in infinitum ſola hæc forma, ſed materia ipſa naturalis, hoc autem eſt impoſſibile, & materiæ naturali repugnat, & ipſi continuo, prout eſt forma quædam, & terminus ipſius materiæ naturalis. Huic ſenſui conformia ſunt verba, quę mox ſubdit Auerroes, dicit enim Ariſtotelis ſententiam eſſe, quòd Geometra non debet ponere, quòd magnitudines augmentātur ad infinitum, ſed poteſt ponere magnitudinem in quacunque quantitate voluerit, ideſt, non debet Geometra ponere quòd conti-

nuum poſſit augeri in infinitum, quia poneret falſum, poneret enim quòd continuum vt exiſtens extra animam poſſet augeri ad infinitum, videlicet vt inexiſtens materiæ naturali, hoc autem impoſſibile eſt, tùm ratione continui, quatenus ſumitur vt forma, & terminus naturalis corporis, tùm etiam ratione ipſius corporis naturalis, cuius natura eſt vt ſit finitum. Vniuerſum enim ex omni magnitudine conſtans eſt neceſſario finitum, neque poteſt ei addi alia materia. Cùm Ariſtoteles dixerit in primo libro de cęlo, quod conſtat ex tota ſenſibili materia, ex quo loco patet quòd ratione materiæ non poteſt fieri auctio continui in infinitum cùm nulla alia materia toti Vniuerſo addi poſſit, & ipſum ex tota materia conſtet, igitur non poteſt Geometra dicere, quòd poſitiuè continuum poſſit augeri in infinitum, ſed ſolùm poteſt ſupponere aliquam magnitudinem cuiuſcumque quantitatis, quòd ei licet per abſtractionem a materia; Vnde patet quòd quando Geometra dicit ſe accipere lineam aliquam infinitam, non intelligit negationem vniuerſalem cuiuſcunque termini, hęc enim ei nihil prodeſt, ſed intelligit finitam cum negatione particulari alicuius veri termini, vult enim in ſuo arbitrio manere, & conſtituere eam in qua ipſe voluerit quantitate, in quocunque autem conſtituat, finita quantitas erit. Confirmatur tota hæc ſententia ex ijs, quę dicuntur ab Ariſtotele, & ab Auerroe tertio Phyſicorum ſexageſimo, vbi Ariſtoteles dicit, quòd infinitum ſecundum magnitudinem non datur, neque actu, neque potentia quia ſi daretur in potentia daretur etiam in actu, potentia enim ad auctionem eſt potentia ad formam & perfectionem, & actum, quare ſi materia aliqua haberet potentiam vt augeretur in infinitum, neceſſe eſſet hanc potentiam quandoque ad actum reduci, & dari actu molem infinitam, imò dùm ponimus aliquod corpus, quod potentiam habeat vt per appoſitionem creſcat in infinitum, ponimus tunc actu exiſtere molem infinitam, ex qua illi additio fiat, quare non poſſumus dicere materiam vllam habere potentiam vt creſcat in infinitum; E'contrario verò in diuiſione, & diminutione, diuiſio enim eſt de interna natura quanti continui. hoc autem inſequitur naturam materiæ, vt proprietas eſſentialis, vt declarabimus in fine huius primi libri dùm contemplabimur naturam materiæ primæ, ergo neceſſe vt ratione materiæ, quod eſt dictu, ratione ipſius quantitatis continuæ, quæ materiæ eſt propria, diuiſio terminari non poſſit. Et quamuis diuidendo materiam diuidatur ſimul etiam forma, tamen dicit Auerroes, quòd diuidendo tendimus ad non eſſe, quia tandem neceſſe eſt per continuam diuiſionem vt forma intereat, quæ cum maiori mole magis ſeruari poteſt, cum minore minus, & tandem cum aliqua non poteſt propter eius paruitatem ſeruari, ergo ratione formæ prohibetur diuiſio in infinitum. Dùm hanc conditionem ſupponimus, vt forma ſeruetur, ratione autem materiæ eſt poſſibilis, quia diuidere eſt quanti, quantum autem eſt proprium materiæ, ergo diuidere eſt exequi naturam, & proprietatem materiæ, quod vocat Auerroes ire ad non eſſe, ideſt ad interitum formæ propius accedere, & ad perfectam potentiam quæ nunquam tota ad actum reduci poteſt. Patet igitur reſponſio ad dubium, & differentia quam Ariſtoteles ponit inter Philoſophum naturalem & Geometram, conueniunt enim in diuiſione continui ad infinitum, quam concedit naturalis ratione materiæ, licèt neget ratione formæ; differunt in auctione continui ad infinitum, quia Geometra hanc concedit, naturalis autem nullo modo poteſt concedere, neque ratione formæ, neque ratione materiæ, tota enim materia naturalis eſt finitæ quantitatis, quare auctio per appoſitionem materiæ non poteſt ad infinitum ire, ſed neceſſarium eſt vt aliquando terminetur. Eſt alia dubitatio ex Ariſtotele ſecundo de Anima, quadrageſimo primo, vbi dicit ignem aptum eſſe augeri in infinitum dùm apponitur combuſtibile, ex hoc ſequi videtur quòd non detur maximus ignis, ſed quocunque dato datur maior, quare ſententia Ariſtotelis hoc in loco falſa eſt. Conſideratur hæc difficultas a Zimara in Theo-

remate ſexto , & ab Achillino in tertio Elementorum,& ab expoſitoribus ferrè omnibus in illo rextu quadrageſimoprimo Secundi libri de anima , quo in loco , & nos hac de re longam fecimus diſputationem , quam eo in loco requiras. Satis nunc ſit ſi breuiter dicamus argumentum hoc Ariſtotelis non valere, niſi de animatis ; ſumit enim Ariſtoteles animalia , & plantas , vt medium terminum ad probandum,quòd ſimilaria, quæ ſunt partes animatorum , non poſſunt eſſe cuiuſcunque quantitatis , argumentando a toto ad partes, quæ ſunt conſtitutæ a natura propter illud totum, cuiuſmodi ſunt caro,ſanguis , neruus , & huiuſmodi , quæ nullum aliud eſſe habent in natura niſi vt partes animatorum;ſed de elementis alia eſt ratio , quia non habent in mixto ſuum integrum actum , neque propriam quantitatem , diſtinctam vnius elementi ab alio ; & dato,quòd eam haberent,non ſunt in rerum natura ſolùm propter mixta animata , ſed ſunt etiam propter conſtitutionẽ Vniuerſi . Ideò argumentum Ariſtotelis probaret ſolùm quòd elementa , quæ ſunt in animatis , non poſſunt eſſe quantæcunque quantitatis , ſed non valet de elementis per ſe ſubſiſtentibus , & integrantibus Vniuerſum , ſatis eſt autem Ariſtoteli infringere hanc vniuerſalem poſitionem , quod omnes ſimilare ſit cuiuſvis quantitatis in magnitudine , & paruitate , vult fortaſſe ſignificare , quod ſicuti eſt in his ſimilaribus , quæ ſunt partes animatorum , ita credendum eſt de omnibus , cùm ſit attributum quodam eſſentiale , quod in omnibus debet habere eandem rationem,videlicet determinatam eſſe cuiuſvis naturalis corporis quantitatem ad magnum, & ad paruum : ratio tamen Ariſtotelis non cogit niſi de ſimilaribus , quæ ordinantur ad conſtitutionem animatorum , & videtur ratio ſumpta a cauſa finali , finis enim naturæ generantis manum eſt generatio animalis , vt dicit Ariſtoteles in Secundo de Partibus animalium capitulo primo . Similares enim partes ſunt gratia diſſimilariũ, & hę gratia totius vt eius Inſtrumenta , quare poteſt dici ratio a cauſa finali , poteſt etiam dici ab effectu,quatenus partes comparantur toti vt cauſa materialis cum ſuo effectu , ſed cur eius materia dicitur , ratio eſt propria , & naturalis , cùm altera facta in textu trigeſimoquinto fuerit communis , & topica. Patet igitur quòd inſtantia de igne ad propoſitum non facit; Sunt tamen qui putant Ariſtotelem de omnibus ſimilaribus vniuerſaliter loqui , & rationem hanc concludere etiam de Elementis. Ad dubium de igne dicunt , quòd Ariſtoteles intellexit omnia naturalia corpora habere ſecundum naturam terminos ſuæ magnitudinis , quos non poſſunt ſecundum naturam præterire , quòd ſi aliqua ſint quæ augeantur vltra ſuam debitam menſuram,illud non eſt ſecundum naturam , ſed præter naturam ; & de hoc Ariſtoteles hìc non loquitur , quod de igne accidit , ſi vltra debitam quantitatem dicatur augeri ; ideò quando Ariſtoteles Secundo de anima quadrageſimoprimo dicit ignem poſſe ad infinitum augeri , non magis intelligit ſecundum naturam , quàm præter naturam . Hæc tamen reſponſio mihi probari non poteſt , tùm quia ratio Ariſtotelis hic a toto animato deſumpta , nihil probat de Elementis , tùm etiam , quia male conceditur ignem poſſe præter naturam ſuam augeri ad infinitum , quia ſuperius demonſtraui nullum corpus naturale habere potentiam vt augeatur ad infinitum,neque ſecundũ naturam,neque præter naturam;tum præterea , quia auctio ignis per appoſitionem combuſtibilis quantacunque ſit,non poteſt dici præter naturam,ſed eſt ſemper ſecundùm ignis naturam comburere , & conuertere alia in ſeipſum. Ego igitur dicendum puto,vt in eo loco vberius conſideraui , quòd ignis habet præſcriptos terminos ſuæ magnitudinis & paruitatis ratione ſuæ naturæ vniuerſalis, quæ ex ſimplicibus corporibus certo ordine diſpoſitis , & certam magnitudinis proportionem inter ſe habentibus conſtituit Vniuerſum,vt enim mundus ſeruetur certa eſſe peber quantitas ignis aeris,a quæ,& terræ , vt inter eorum vires æqualitas ſeruetur , ideò ſicuti a toto animali Ariſtoteles accepit argumentum ad probandum vnam eſſe partium magnitudinem,

nem, ita a toto Vniuerſo poteſt ſumi argumentum ad probandum de ſingulis ſimplicibus corporibus integrantibus Vniuerſum, quorum ſingulo vt igni ratione ſuæ propriæ naturæ non repugnant omne maius,& alia omnia in ignem conuertere,hoc enim non puto poſſe dici præter naturam propriam ignis, ſed præter naturam vniuerſalem,ideſt, præter ordinem & proportionem Vniuerſi, Ariſtoteles autem quando dixit ignem poſſe ad infinitum augeri, non conſiderauit naturam vniuerſalem, ſed tantùm particularem ignis,nec propterea intellexit auctionem vere ad infinitum, quia remouetur proceſſus ad infinitum, per eam additionem dùm habet combuſtibile, ſicuti ſi quis dicat, ſemper te amabo dùm viuam, remouetur enim æternitas per additionem illam, dùm viuam, ita ignis ſecundùm propriam naturam poteſt ſemper augeri dùm habet combuſtibile,non poteſt autem,perpetuo habere combuſtibile, quia finita eſt quantitas totius Mundi, vnde fit vt quamuis poneretur ignis omnia comburere, aliquando tamen terminaretur combuſtio, poſtquam omnia eſſent combuſta; Stat igitur quòd quantitas ignis non ſit determinata ſecundùm propriam naturam ad maximum, quia poſſet alia in ignem tranſmutare, & tamen determinetur a natura vniuerſali eius maxima magnitudo, quare ſatis eſt, ſi detur maximus ignis, quocunque modo id ſit, ſecundùm determinationem naturæ; datur enim maximus homo ſecundùm determinationem propriam humanæ naturæ, quæ in maiori quantitate non poteſt exercere operationes vitæ; datur maximus ignis, maxima aqua, non per determinationem factam a propria natura, ſed a natura vniuerſali, vt dictum eſt. Eſt etiam aliud argumentum contra noſtram determinationem in præſenti textu, & eſt argumentum Scoti in dicta ſua quæſtione, continuitas æque conuenit toti & partibus; ergo æque iiſdem conuenit definitio continuitatis, ergo æque diuiſibile eſt ipſum totum, & partes eius, ergo omnis pars continui eſt diuiſibilis. Ad hoc dicendum eſt quòd eſt verum ratione continuitatis, ſed non eſt verum ratione formæ, pars enim minima eſt diuiſibilis vt continua, ſed forma ſi debet ſeruari, non permittit eam eſſe diuiſibilem. At contra inſtat Scotus, cui non repugnat nomen definiti, ei non repugnat ipſa definitio, at formæ non repugnat continuitas, ergo eidem non repugnat definitio continuitatis, ergo non repugnat formæ diuiſio in infinitum. Reſpondendum eſt quòd formæ naturali duo conueniunt, ſed vnum per ſe, & eſſentialiter, alterum accidentaliter; primò conuenit ei eſſentialiter, vt requirat propriam & certam materiam, in qua recipiatur cum determinata quantitate, vt recipi in illa, & ſeruari poſſit, cum latitudine tamen quadam, vt ſupra dictum eſt, cùm enim dimenſio, & continuitas ſint accidens proprium materiæ eam inſequens, non formam, a forma nihil aliud prouenit, quàm certa terminatio dimenſionum materiæ, dat enim ei terminos intra dictos limites prout ipſa forma requirit, maiorem quantitatem, vel minorem dare non poteſt, ideò cum maiore, vel minore etiam ſtare non poteſt, ſed cùm forma det quantitati, & continuitati certos terminos, dùm ipſi materiæ inhæret,& eam informando perfecit, ideò neceſſario ſit ipſa quoque quanta,& continua, quia extenditur ad extenſionem materiæ, ſed hoc conuenit ei per accidens, ratione materiæ, in qua eſt, non per ſe, quia per ſe eſt indiuiſibilis; plus igitur poteſt conditio eſſentialis, quàm accidentalis, quod enim eſt eſſentiale eſt inſeparabile, ideò forma nõ eſt, neque eſſe poteſt extra dictos limites, videlicet cum maiore, vel cũ minore quãtitate, quàm eius natura requirat,& ſic habet minimã quãntitatẽ, in qua eſſe poſſit. Ad argumentũ autem dico, quòd cui eſſentialiter cõtinuitas cõpetit, eidem neceſſario cõpetit diuiſio ad infinitũ, ſed formę cõpetit cõtinuitas accidẽtaliter, ideò nõ eſt neceſſe vt diuidatur ad infinitũ, quia cùm ab alio nõ a ſe habeat cõtinuitatẽ, ſatis eſt ſi tãdiu ſit diuiſibilis, quãdiu eſt continua, ratio enim vult, vt tãdiu ſeruet definitionem continuitatis, quandiù ſeruat ipſam continuitatẽ; quod enim eſſentialiter cõtinuum eſt,

eſt, eſt ſemper continuum; & ſemper diuiſibile; ſed quod non ſemper eſt continuum, non debet ſemper eſſe diuiſibile; forma igitur in minima quantitate eſt quanta, continua & diuiſibilis, ſed non in partes, quæ ſeruari poſſint, facta igitur diuiſione ceſſabit eſſe cõtinua, quia ceſſabit etiã prorſus eſſe, & corrũpetur. Sed cõtra hæc adhùc inſtari poteſt, ſumatur minima caro, & diuidatur, ſi diuiſibilis eſt; aut igitur diuidetur in carnẽ, aut in non carnem; ſi in carnem, dabitur caro minor minima, & formam carnis retinens; ſi in non carnem, ergo caro conſtabit ex non carnibus, quod eſt abſurdum. Ad hæc dicendum eſt, quod minima caro ſi diuidatur, diuidetur in carnem, ſed quæ ſtatim corrumpetur, quia ſeruari non poteſt in illa quantitate minore, & ratio cur corrumpatur, non alia eſt, quàm ipſamet forma carnis, quæ ab intrinſeco habet, vt cum illa minore ſtare non poſſit; ſi etiam dicamus minimam carnem diuidi in non carnem, nihil abſurdi erit; non enim ſequitur carnem ex non carnibus coſtate, iam enim diximus quòd datur minus minimo vt inexiſtens, ſed non vt per ſe exiſtens; antequam igitur caro minima diuidatur conſtat ex carnibus, quæ ſunt minores minima, dum inexiſtunt illi toti minimæ, minimum enim inexiſtens non datur, facta autẽ diuiſione illius minimæ totum ſimul, ac partes intereunt; dùm igitur illa minima ſeruatur caro conſtat ex carnibus, ſed quando corrumpitur & deſinit eſſe caro deſinit etiam conſtare ex carnibus. Aliud eſt argumentum Scoti in dicta ſua quæſtione quod facile ſoluitur; tota caro, & eius partes ſunt eiuſdem naturæ, & rationis, ergo quod vni competit, competit alteri, ergo ſi minima caro tota per ſe ſubſiſtere poteſt, etiã pars poterit; Ad hoc dico, quod in ijs quæ ſunt eiuſdem naturæ, quod vni competit, competit etiam alteri, ſi intelligatur quantum ad eſſentiam, ſed non valet quantum ad exiſtentiam, quæ eſt quidem additum eſſentiæ, requirere enim certam quantitatem eſt conditio neceſſaria formæ ad hoc vt exiſtat, & det compoſito exiſtentiam actualem, in quo compoſito omnes partes ſunt eiuſdem rationis, quia informantur omnes ab eadem forma, & eadem eſt omniũ eſſentia, & quæ eſſentialiter conueniunt toti, partibus quoque conueniunt; ſed non eandem vim habet pars ad ſubſiſtendum, quam habet totum, tota enim minima caro per ſe ſubſiſtet, pars autẽ eius licet eiuſdem eſſentiæ cum toto non tamen valebit per ſe ſubſiſtere ſeparata, ad exiſtentiam enim plura requiruntur, quàm ad eſſentiam, vt fuſius declarauimus in primo libro de Cœlo, in quæſtione de principio indiuiduationis. Dicit etiam Scotus, partes ſunt natura priores toto, ergo nihil repugnat quin intelligantur ratione, ac tẽpore prę cedere totum, ergo poterunt ſubſiſtere ſeparatæ; Ad hoc concedendum eſt aſſumptum, partes enim ſunt natura priores toto, & abſtractione priuatiua poſſunt concipi non concepto toto; ſed neganda eſt conſequentia, non .n. poſſunt abſtrahi a toto poſitiue partes minores minima, nequè ſubſiſtere ſeparatæ, multa enim ſunt alijs priora ſecundũ naturam, quæ tamen tẽpore non pręcedunt. Alia quoque argumenta ibidem a Scoto adducuntur, quæ omittimus. Facile enim a quouis ſoluentur.

Vnicam addo dubitationem, quam alij quidam conſiderans, ſumatur minimum ignis, & ponatur corrumpi, neceſſe eſt vt condenſetur, quia omne corruptibile corpus eſt denſius igne, ſed quod condenſatur fit minoris quantitatis, ergo dabitur minus minimo per ſe ſubſiſtens. Reſpondent aliqui recentiores, quòd ignis minimus ſi condenſetur, fit quidem minoris quantitatis, ſed non eſt in ſua diſpoſitione naturali, ſed præter naturam, quod non eſt inconueniens, dicunt enim dari in ſingulo maximum, & minimum ſecundum naturalem rei diſpoſitionem; ſed præter naturam non eſt impoſſibile dari minus minimo, & maius maximo, vt ſupra dicebat de incremento ignis vltra naturalem menſuram, quod ſi hic minimus ignis conuertatur in aliud elementum, vt aerem, aer ille erit multo minor igne illo, ſed inexiſtere poterit alij maiori aeri, cui dicatur adgenerari, non poterit per ſe exiſtere. Hæc reſponſio mihi non ſatisfacit, quia certũ eſt quantitates elementorũ eſſe inter ſe ęquales ęquali

tate

tate Geometrica, inęquales tamen inęqualitate Arithmetica; ignis enim eſt maior aere, aer eſt maior aqua, & terra; ergo neceſſe eſt dicere tantā eſſe virtutem conſeruandi ſe ipſum in magno igne, quanta eſt in minore aere, ita enim habent vires æquales, minimum autem in vnumquodque dicitur illud, in quo forma poteſt ſeruari, quæ non ſeruaretur in minore, ergo quæ eſt ratio totius ignis ad aerem totum, eadem eſſe debet minimi ignis ad minimum aeris: minimum ergo aeris non poteſt eſſe æquale minimo ignis, ſed minus; elementum enim rarius debilius eſt ad exiſtendum, quam elementum denſius, quare minimum ignis ſi corrumpatur in aerem, poterit condenſari, & corrumpi minimum aeris, quod erit multo minus, & cùm per ſe ſubſiſtat, quia aer in minore quantitate exiſtere poteſt, quàm poſſit ignis, & ſic aqua in minore, quàm aer. Praua eſt igitur illorum reſponſio, quia ſupponit minimum ignis eſſe æquale minimo aeris, quod tamen falſum eſt. Solutio etiam ad argumentum patet, quia dari minus minimo eſt abſurdum, & impoſſibile, dum ſtamus in eodem genere; impoſſibile enim eſt dari ignem minorem minimo igne, ſed in diuerſis generibus nihil abſurdi eſt, minimus enim aer eſt minor minimo igne, quòd ſi quis dicat, minimus ignis incipit condenſari, & fieri minor antequam conuertatur in aerem, ergo tunc manet ignis, & eſt factus minor minimo. Dico quod quando incipit condenſari, ſi non eſt factus aer, tamen receſſit a puritate naturæ ignis, & ſapit naturam mediam vergentem ad naturam aeris plus, vel minus, poteſt igitur eſſe denſior, & ſeruari, quia non eſt amplius ignis in ſua puritate, quòd poſſumus in vapore conſiderare, qui ſapit mediam quandam naturam inter aerem, & aquam. Si enim minimum aeris incipiat condenſari, fiet vapor antequam fiat aqua, & tunc minimus vapor erit minor minimo aere, ſed maior minima aqua, quòd ſi velit quis vaporem illum adhuc aeris nomine nuncupare, non videtur curandum de nomine, dummodo confiteamur eum nō purum, ſed aliquantum recedentem a natura aeris, quare minimum illius poterit eſſe aliquanto minus minimo aere, qui ſit purus aer.

Textus Trigeſimus Septimus.

Amplius, ſi omnia inſunt quidem huiuſmodi in inuicem, & non fiunt, ſed ſegregantur cùm inſint, dicunt autem a pluri, ſit autem ex quolibet quodlibet, vt ex carne, aqua, ſegregata, & caro ex aqua: omne autem corpus finitum, conſumitur à corpore finito, manifeſtum eſt, quòd non contingit in vnoquoque vnumquodque eſſe. Remota enim ex aqua carne, & iterum alia facta ex reliqua, ſegregatione, quamuis ſemper minor erit ſegregata, attamen non excedit magnitudinem aliquam paruitate. Quare, ſi quidem ſtabit ſegregatio, non omne in omni inerit, in reliqua enim aqua non fuerit caro. Si verò non ſtabit, ſed habebit ſemper remotionem, infinita magnitudine æqualia finita inerunt, infinita ſecundum multitudinem; hoc autem impoſſibile eſt.

Digitized by Google

IN hoc textu Ariſtoteles facit tertiam rationem contra Anaxagoram, qua impugnat illud Anaxagoræ dictum, quod ſit quodlibet in quolibet, & proinde fiat quodlibet ex quolibet per extractionẽ ex eo, in quo inerat; ſupponit prius Ariſtoteles multa Anaxagoræ dicta, referẽs totã ferè eius opinionẽ iam in textu trigeſimoquarto declaratã, deinde ex ſe hoc alterũ ſupponit, quòd omne corpus magnitudine finitũ tandem conſumitur per continuam ablationem corporis finiti. Quod quidem ſuppoſitum (vt Græci notant) non eſt intelligendum ſecundùm intellectualem rationem ideſt, ſecundum Mathematicam abſtractionem, ſed ſecundùm ſenſatam, & naturalem rationem. Mathematicè namque falſum eſt, quod per continuam ablationem partis conſumatur totum, ſed eſt diuiſibile in infinitum, ſed ſi ſenſatè velimus philoſophari, eſt axioma per ſe notum quòd corpus finitum per continuam ablationem finiti tandem conſumetur, quia intelligitur de partibus, quæ actu ſunt in toto, ideſt, in quas actu remanentes poteſt diuidi totum, quæ ſeruent nomen, & formam talis rei; ex harum enim continua ablatione neceſſe eſt tandem conſumi totum. Ex hoc ſuppoſito deducit Ariſtoteles tale conſequens, ergo non eſt poſſibile quodlibet eſſe in quolibet, conſequentiam ita probat, extrahatur ex aqua caro, adhùc remanet caro in aqua, adhùc alia caro extrahatur, & ſic fiat continua extractio carnis ex illa aqua; certum eſt quòd apud Anaxagoram caro poſterius extracta minor erit carne prius extracta; ſemper enim (dicebat ipſe) minor portio carnis extrahitur, tamen (inquit Ariſtoteles) peruenietur tandem ad extractionem minimæ portionis carnis, qua non ſit alia minor in illa aqua, ſignificat autem hoc Ariſtoteles per ea verba [non excedit paruitate ſua magnitudinem aliquam] ideſt dabitur aliqua minima portio carnis, quæ paruitate non ſuperabitur ab alia portione. Sed vnde nam ſumit Ariſtoteles hoc? poſſumus dicere cum Auerroe quòd id ſumit ex præcedenti ratione, qua probauit dari minimam magnitudinem carnis, vltra quam non poteſt forma ſeruari. Poſſumus etiam dicere, quòd id ſumit ex dictis ab Anaxagora, qui velit nolit cogitur id concedere, ponebat enim in aqua particulas infinitas carnis non quidem Mathematicè, ſed naturaliter, ideſt actu, non potentia, ergo particulæ infinitæ carnis actu inſunt in aqua, neceſſe eſt vt aliqua ex eis, vel aliquæ minimam omnium habeant magnitudinem, inter eas enim quæ actu ſunt, neceſſe eſt dari iſtam comparationem, & aliquam eſſe ibi, qua non eſt alia minor, tunc Ariſtoteles ita argumentatur, vel ſtabit ſegregatio, & terminabitur, ideſt, nulla remanebit caro in aqua, quia tota caro tandem erit extracta, vt reuera per fundamentum datum cogimur dicere; corpus enim finitum per continuam ablationem finiti tandem conſumitur, & tunc habet intentum, quia in reliqua aqua nulla caro remanſit, & ſic non eſt quodlibet in quolibet; vel ſi proteruiens Anaxagoras dicat ſegregationem nunquam ſtare, ſed perſeuerare ad infinitum, quia ſemper in aqua remaneat caro, ſequetur, quòd particulæ carnis magnitudine finitæ, & æquales, ſed numero infinitæ inerant in eodem corpore finito ſecundùm magnitudinem, hoc autem eſt impoſſibile, tum quia corpus finitum per continuam ablationem finiti numquàm conſumetur contra ſuppoſitum; tùm quia implicat contradictionem, illud enim totum corpus aquæ, quod ponitur magnitudine finitum, erit ſimul etiam infinitum ſecundùm magnitudinem, quia aggregatum ex particulis numero infinitis, actualibus, & æqualibus non poteſt eſſe niſi magnitudo infinita, ſi enim infinita numero quanta actu coniungantur, non poſſunt facere niſi infinitam molem, cùm igitur hoc ſit impoſſibile, ſequitur quòd terminabitur aliquando ſegregatio carnis ex aqua, & ita non erit amplius quodlibet in quolibet. Notandum eſt in vltimis verbis quando Ariſtoteles inducit illud impoſſibile [ergo in magnitudine finita inerunt æqualia, numero infinita, & finita ſecundùm magnitudinem] quod expoſitores dubitant, cur Ariſtoteles adiecerit illam di-

ctionem

ctionem [æqualia] hoc enim falſum videtur, quia cùm ſemper minor,& minor extrahatur portio carnis ex aqua, ſequitur quòd omnes illæ portiones carnis ſunt inæquales in aqua; propterea Simplicius dicit quòd per [æqualia] Ariſtoteles intelligit ſimilia, quæ quidem expoſitio admittenda non eſt, quia ad præſentem argumentationem nihil confert, quòd ſint ſimilia, vel diſſimilia, modo ſint mole finita, & numero infinita. Eſt etiam locutio valde impropria ſi per [æqualia] Ariſtoteles intelligat ſimilia, quare iure a Vicomercato hæc expoſitio reijcitur, ſed vanæ quoque ſunt, & ab Ariſtotele alienæ duæ expoſitiones, quas ipſe Vicomercatus affert. Ego accipio expoſitionem Alexandri, & Auerrois, quam etiam Vicomercatus reiecit, vt Ariſtoteles verè, & propriè æqualia intellexerit, ſtant enim minima carnis, quæ non poſſunt inter ſe niſi æqualia eſſe; quamuis enim ſequens portio carnis ſit minor portione extracta prius, cùm Ariſtoteles conſiderauit, quòd deueniatur ad minimam, vt ſuperius diximus, & ſic ſi in infinitum duret extractio particularum carnis, erunt omnes illæ minimæ æquales, quia minores non dantur,& ſic æqualia infinita numero erunt in eodem finito ſecundùm magnitudinem, quòd igitur rectè appellentur æquales illæ portiones manifeſtum eſt. Quomodo autem ad propoſitum pertineat quòd ſint æquales potius quàm inæquales, nemo conſiderauit, niſi Sanctus Thomas. Et optimè, dicit enim Ariſtotelem addidiſſe [æqualia] quia non eſſet impoſſibile, quòd in magnitudine finita ineſſent particulæ inæquales infinitæ numero, ſicuti contingit in diuiſione continui ad infinitum. Sunt enim omnes particulæ inæquales, neque poſſunt conſiderari æquales, quin detur finitudo earum ſecundùm numerum: ideò quòd ſint in magnitudine finita particulæ numero infinitæ & æquales, eſt omnino impoſſibile (inquit Thomas) non modo naturaliter loquendo, ſed ſtando etiam in ſola conſideratione Mathematica quanti, prout quantum eſt; nam etiam Mathematicus concederet, quòd per continuam oblationem partis æqualis a quanto finito neceſſe eſt illud totum conſumi. Ariſtoteles igitur duxit Anaxagoram ad indubitatum impoſſibile, quòd illæ infinitæ partes ſint æquales; præcipuè autem impoſſibile eſt iuxta Anaxagoræ poſitionem, qui volebat eas partes infinitas ineſſe in eodem in actu, non in potentia; impoſſibile eſt enim etiam ponendo eas in potentia, ſed multo euidentius ſi ponantur in actu. Per hæc ſublatum eſt dubium illud, quod a Simplicio, & a plerìſque alijs hìc tangitur, & ſoluitur, quomodo Ariſtoteles hìc neget infinitas partes numero poſſe in eodem reperiri. Si magnitudo ponitur in infinitas partes diuiſibiles: ſoluitur enim, quia Ariſtoteles non loquitur de huiuſmodi partibus, quæ potentia ſunt in toto, ſed de ijs quæ actu inſunt, ſicuti ponebat Anaxagoras, has enim impoſſibile eſt actu infinitas ineſſe in eadem magnitudine finita præſertim æquales, vt dictum eſt.

Textus Trigeſimus Octauus.

Ad hoc autem ſi omne quidem corpus, remoto quodam, minus neceſſe, & fieri; carnis autem determinata eſt quantitas, & magnitudine, & paruitate; manifeſtum eſt quòd ex minima carne nullum ſegregabitur corpus, erit enim minor minima. Amplius autem in infinitis corporibus ineſſet vtique iam caro infinita, & ſanguis, & cerebrum, ſeparata tamen ab inuicem, nihil autem minus entia, & infinitum vnumquodque, hoc autem irrationabile eſt.

IN hoc

IN hoc textu duas alias rationes affert Ariſtoteles contra Anaxagoram, videlicet, quartam, et quintam, quarum prior deſtruit illud Anaxagorę dictum quòd ex quolibet poſſit quodlibet extrahi, & eſt ratio facilis, ſupponens illud, quod in textu trigeſimoſexto demonſtratum fuit. Videlicet, dari minimam carnem, qua non detur minor, tunc ſic, ex minima carne nullum corpus ſegregari poteſt, ergo non eſt verum, quòd poſſit quodlibet ex quolibet ſegregari. Antecedens probatur, nam detur oppoſitum quòd ex minima carne aliquid ſegregetur, ergo caro remanebit minor quàm prius erat, ſtante fundamento noto quod omne corpus, ſi aliquid ab eo remoueatur, fit minus, ergo dabitur caro minor minima, quod falſum eſt, vt prius demonſtratum fuit in trigeſimoſexto. [Amplius autem in infinitis corporibus.] Hìc ponit alteram rationem, quæ eſt ordine quinta, & confutat illud Anaxagoræ dictum, quòd quodlibet ſit in quolibet infinities, & talis eſt. Si hoc eſſet verum, ſequeretur, quòd darentur actu infinities infinita ſecundum numerum, & ſecundum magnitudinem, quod eſt impoſſibile manifeſtum. Et conſequentia ita probatur, ſunt in corpore particulæ infinitæ carnis, in ſingula quarum ſunt particulæ infinitæ ſanguinis, ergo dantur particulæ ſanguinis infinities infinitæ ſecundum numerum, cum autem in ſingula particula carnis ſint actu particulæ infinitæ ſanguinis inter ſe diſtinctæ, ſequitur etiam quòd ſingula particula carnis eſt infinita ſecundum magnitudinem, ſunt enim in ea infinitæ particulæ ſanguinis actu, vt aggregatum ex quantis numero infinitis in actu, neceſſario eſt mole infinitum, ergo ſingula particula carnis eſt mole infinita, ergo infinities infinita ſecundùm magnitudinem: habent etiam ſimul eadem tempore, & ſeparata abinuicem, nam illæ infinitæ particulæ carnis ponuntur eſſe actu in aqua diſtinctæ, & ſeparatæ ab inuicem; eſt autem impoſſibile manifeſtum non modò quòd infinita, ſed quod duo ſola dentur quanta infinita ſecundum magnitudinem, certum eſt enim, quòd ſi daretur corpus mole infinitum, ipſum ſolùm eſſet, quoniam occuparet omne ſpatium, & aliud corpus non daretur, ideò rectè dicebat Meliſſus, ſi ens eſt infinitum, ergo eſt vnum, neque eam conſequentiam impugnauit Ariſtoteles ſupra. Poſſumus autem contra Anaxagoram adhùc augere abſurditatem, in aqua enim ſunt infinitæ partes carnis, in quarum ſingula ſunt infinitæ partes aquæ, in quibus adhùc ſingulis ſunt infinitæ partes carnis, & ita circulando in infinitum, præterea in aqua non modò ſunt infinitæ partes carnis, ſed etiam infinitæ infinitarum rerum, in quibus ſingulis inſunt infinita infinities, & in ijs ſingulis ſimiliter, quare multiplicantur abſurda & impoſſibilia ad infinitũ.

Textus Trigeſimus Nonus.

Nunquam autem ſegregatum iri non ſcienter quidem dicitur, rectè autem dicitur. Paſſiones enim inſeparabiles ſunt. Si igitur miſti ſunt colores, & habitus, ſi ſegregentur, erit aliquid album, vel ſanum, non aliquid alterum exiſtens, neque de ſubiecto. Quare inconueniens eſt, impoſſibilia quærens intellectus, ſi velit quidem ſegregare hoc autem facere ſit impoſſibile, & ſecundum quantum, & ſecundum quale; ſecundum quantum quidem quia non eſt minima magnitudo: ſecundum quale autem, quia inſeparabiles ſunt paſſiones.

IN hoc

IN hoc textu confutat Ariſtoteles aliud Anaxagoræ dictum, videlicèt quòd intellectus diuinus à principio remanſit extrahere omnia ex Chao, & ea a ſe inuicem ſeparare, quod tamen aſſequi non potuerit, neque vnquam poſſit, quia res adhùc manent ſimul permixtæ, & remanet quodlibet in quolibet, quamuis extracto in Chaos. Circa hoc Ariſtoteles duo facit; primò inquit dictum hoc Anaxagoræ aliqua ex parte verum eſſe, inſcienter tamen, & inconſideratè ab Anaxagora prolatum, deinde dictum illud impugnat, ſecundùm eum ſenſum, in quo Anaxagoras ipſum protulit. Dicit primò quòd rectè Anaxagoras dicit impoſſibile eſſe facere omnium rerum ſeparationem a ſe inuicem, quia accidentia ſunt inſeparabilia a ſubiectis, quare ſi poneremus aliquod accidens ſeparatum a ſubiecto, daretur ſolùm, quod nulli inhæreret; hoc autem impoſſibile eſt; ergo ratione accidentium omnium, quæ hìc ab Ariſtotele lato vocabulo [paſſiones] vocantur, dictum Anaxagoræ verum eſt, quòd illa ſeparatio fieri non poteſt, ſed ipſe tamen inſcienter in hoc verum dixit, quia non reſpexit ad accidentia, ſed ad ſubſtantias corporeas ſimilares, ratione quarum impugnat Ariſtoteles dictum Anaxagoræ. In ſecunda parte quando dicit. [Quare inconueniens eſt] & ſenſus eſt, abſurdum, & nefas eſt attribuere diuino intellectui, vt tentet facere id, quod facere non poteſt, voluit enim tentare res omnes a ſe inuicem ſegregare, quod abſoluere nequit, vanus eſt igitur ac ridiculus, diuinus intellectus rem impoſſibilem aggrediens, quod de Deo enunciare eſt maximum nefas. Quod autem rem impoſſibilem aggrediatur, dicit Ariſtoteles clarum eſſe; ſegregatio namque illa impoſſibilis eſt, tam ratione qualitatis, quàm ratione quantitatis; Ratione quantitatis, quia iuxta ſententiam Anaxagoræ, non datur minima magnitudo, & quacunque data datur alia minor, & ex quacunque poteſt aliud extrahi in infinitum, quare nunquam abſoluet diuinus intellectus hanc ſegregationem. Ratione autem qualitatis, quia impoſſibile eſt ſeparare accidentia a ſubſtantijs, videtur enim Ariſtoteles qualitatis nomine accidentia omnia complecti, hoc autem ex ſe profert Ariſtoteles tanquàm clarum, quod negari non poſſit, licèt non pateat Anaxagoram accidentium feciſſe mentionem. In expoſitione huius partis Vicomercatus apertiſſimè errauit, quando enim Ariſtoteles verſus finem textus dixit non poſſe fieri hanc ſeparationem ratione quantitatis, ipſe ita interpretatus eſt, quod cùm detur magnitudo minima, qua non datur minor, ſicuti ante probatum eſt, ab hac eſt impoſſibile facere aliquam ſegregationem, ergo intellectus diuinus tentauit impoſſibilia facere. At ſi hoc modo verba interpretaremur, ſenſus eſſet contrarius intentioni Ariſtotelis, nam ſuppoſito quòd detur minima magnitudo, qua minor non detur, nihil manebit ab ea ſeparandum, & ſic intellectus abſoluiſſet ſuam ſegregationem, neque vanus eſſet, cùm tamen Ariſtoteles oppoſitum oſtendere velit, videlicèt intellectum vanum eſſe, quia tentat ſegregare a ſe inuicem, quæ nunquam abſolutè ſegregari poſſunt, quia ſegregatio ad infinitum perdurat. Non eſt etiam verbis Ariſtotelis conueniens ea expoſitio, ſi enim Ariſtoteles argumentaretur ex eo, quod prius demonſtrauit, videlicèt dari minimam magnitudinem deberet affirmatiuè in textu dicere, quia eſt minima magnitudo, atamen ipſe dicit negatiuè [quia non eſt minima magnitudo] non enim argumentatur hìc ex demonſtratis prius, ſed expoſitis ab Anaxagora, quòd non detur minima magnitudo, quamuis enim Ariſtoteles hoc confutauerit, & probauerit, quòd datur minima, tamen poteſt contra Anaxagoram argumentari, tam ex eo quod datur, quàm ex eo quod non datur. Si enim ſumat quod datur, ſumit fundamentum a ſe prius demonſtratum: ſi verò ſumat quod non datur minima, argumentatur ex fundamentis Aduerſarij & eſt ratio ſufficiens ad hominem, cuiuſmodi eſt ratio præſens, quæ abſque dubio eſt intelligenda vt nos diximus.

Textus Quadrageſimus.

Non rectè autem neque generationem accipit eorum, quæ ſunt ſimilium partium, eſt enim, vt lutum in luta diuiditur, eſt autem, vt non, & idem modus eſt, vt lateres ex domo, & domus ex lateribus, ſic autem aqua, & aer ex alterutris, & ſunt, & fiunt.

DEMVM in hoc alio reprehendit Ariſtoteles Anaxagoram, quod non bene fecerit aſſignando generationem corporum ſimilarium, ex ſimilium partium compoſitione, vt carnis ex paucis carnibus, & oſſis ex paucis oſſibus, cui poſitioni Ariſtoteles duo objicit teſtimonio ſenſuũ comprobata, & per ſe manifeſta; primò videmus quòd lutum cùm ſimilare corpus ſit, diuiditur in parua luta, diuiditur etiam non in luta, ſed in terram, & aquam, quæ diſſimilia ſunt, quare non ſolùm componitur lutum ex lutis paruis, ſed etiam ex diſſimilibus terra, & aqua. Præterea (inquit Ariſtoteles) non in hoc tãtum peccauit Anaxagoras, quòd generationẽ fieri putauit ex partium ſimilium compoſitione, cùm pateat fieri aliquid ex compoſitione partium diſſimilium, verum etiam, quia patet aliqua fieri per ſolam alterationem ſine vlla partium compoſitione, videmus enim aerem in aquam tranſmutari, & aquam in aerem non per partium minutarum collectionem, ſed per alterationem, alteratur enim aqua & in aerem tranſmutatur, & ad ſenſum patet quòd deſinit eſſe aqua, & quæ erat aqua poſtea fit aer, & è conuerſo. Hìc igitur eſt alius generationis modus manifeſtus, quem non cognouit Anaxagoras, videlicet per alterationem, ipſe enim putauit non dari alium modum, quàm per compoſitionem partium ſecundum quantitatem acceptarum, ſicut domus fit per compoſitionem lapidum, & lapides fiunt per reſolutionem domus in eos; ſed non ſic eſt, alia enim eſt generatio aeris ex aqua, & aquæ ex aere, vt patet, quã ſit generatio domus ex lapidibus, & lapidum ex domo, illa enim per alterationem eſt, hæc verò per ſolam compoſitionem. Hæc eſt cõfutatio opinionis Anaxagoræ, de qua etiam primo Metaphyſicorum loquitur Ariſtoteles in textu ſextodecimo, decimoſeprimo, & decimo octauuo, vbi oſtendit quòd Chaos illud Anaxagoræ non poterat aliud ſignificare quàm materiam primam ab ipſo poſtea Ariſtotele, vel inuentam, vel melius declaratam. Ponebat enim Anaxagoras in illo Chao omnia confuſa, & permixta, ergo non poterant ibi formæ eorum reperiri in actu, quia dicere eas in actu eſt dicere ſeparatas ab inuicem, non commixtas, & confuſas, quare non rectè, neque clare expreſſit Anaxagoras naturam illius primi principij materialis, non diſtinguens ineſſe actu, & ineſſe potentia. Vnde patet quòd hoc in loco Ariſtoteles non refutauit omnino eam Anaxagoræ poſitionem ſed prauum eius ſenſum, qui ſequenti ſpeculationi maximè obeſſe poterat, videlicet, quod in primo principio materiali omnia præexiſtant actu, hoc non vult Ariſtoteles, ſed contra hoc efficaciter reclamat; quamuis enim cognouerit aliam eſſe Anaxagoræ mentem, tamen tribuens ei illum ſenſum, quem verba ſignificare videntur, eam reijcit, & reprehendit Anaxagoram, quod nimis obſcurè, & enigmaticè ſit locutus, & ſententiam, quæ vera eſſe poterat falſo, & puerili velamine texuit, & operuerit, ſeù quia data opera id fecerit, ſeù quia neſciuerit animum ſuum melius, & clarius explicare, & veritatem ſub nube videtic, nec plenè aſſequi potuerit. Ego tamen

tàmen potius dicendum puto ipſum noluiſſe, quàm non potuiſſe, ſeu quàm neſciuiſſe aliter loqui.

Textus Quadrageſimus Primus:

Melius autem pauciora, & finita recipere, quod quidem facit Empedocles. Omnes igitur contraria principia faciunt, & dicunt quod ſit vnum omne, & immobile (etenim Parmenides calidum, & frigidum principia facit, hæc autem appellat ignem, & terram) & qui rarum, & denſum, & Democritus ſolidum, & inane, quorum aliud quidem, vt quod eſt, aliud autem quod non eſt, eſſe dicit. Adhuc poſitione, figura, & ordine, hæc autem genera contrariorum ſunt; poſitiones ſurſum, & deorſum, ante, retro, figuræ angulare, triangulare, rectum, rotundum.

CERTVM eſt Ariſtotelem confutatis iam duabus opinionibus, vna Parmenidis, & Meliſſi, altera Anaxagoræ, hic incipere ex propria ſententia loqui, & de principijs veritatem inueſtigare. Sed vt partis huius cum præcedenti continuatio clarior fiat, ſimulque intentio Ariſtotelis in ſequenti parte, illud in primis ſciendum eſt Ariſtotelem in toto hoc primo libro oſtendere velle tria eſſe prima principia omnium rerum naturalium, videlicet, vnam primam materiam, & duo contraria, quæ ſolent appellari principia formalia, formam, & priuationem. In tota hac tractatione tàm de materia prima, quàm de principijs formalibus Ariſtoteles nunquam deſinit conſiderare antiquorum ſententias, & ſi quid boni dixerint, id ſumat ad veritatis inueſtigationem, & confirmationem; ſi quid autem falſi, id ex veritatis cognitione refellat, & comparando veram opinionem cum eorum ſententijs patefaciat eorum defectus, non enim ſeparatim eorum ſententias tractabit, & confutabit propter rationem a nobis ſupra in textu trigeſimotertio conſideratam, ſed in ipſa veritatis contemplatione ſpeculabitur ſimul quid rectè, & quid non rectè alij dixerint. Sciendum eſt præterea, quòd ſententia Ariſtotelis partim differt a ſententijs antiquorum, partim cum eis conuenit, idque & in principio materiali, & in principijs formalibus; primum quidem ratione principij materialis conuenit inter Ariſtotelem, & alios antiquos naturales, qui vnam materiam primam ponebant, nam etiam ipſe vnicam eſſe vult primam materiam, & hanc ſententiam ipſe alijs omnibus anteponet inferius, & oſtendet quòd ad pariendum vna materia ſufficit; ab ijs autem diſcrepat, quòd ipſi eam putabant eſſe aliquid ſenſibile, ſeu actuale corpus, vt vnum ex elementis, vel medium quoddam inter illa; Ariſtoteles autem vult eam eſſe quoddam inſenſibile, his omnibus ſecundum naturam prius, potentiale, & ex quo omnia ſenſibilia corpora compoſita ſint, & conſtent, tale enim eſſe debet, quod omnia ſuſcepturum ſit. Ratione quoque principiorum formalium partim conuenit Ariſtoteles cum antiquis, partim ab eis diſcrepat; conuenit enim; quoniam illi quoque, qui vnum principium materiale ponebant, declarantes modum, quo ex illa materia res fierent, dixerunt, quòd ex illa materia alterata a duobus contrarijs res omnes generabantur, vt a raritate,

& à denſitate, ſicut dixit Ariſtoteles in textu trigeſimoſecundo. Ipſe autem Ariſtoteles ſimiliter vult ex vna prima materia cum duobus contrarijs omnia fieri. Sed diſcrimen eſt, quoniam illi antiqui & ſi ex vna materia cum duobus contrarijs res fieri dicebant, non tamen putabant illa contraria eſſe principia, neque principij nomen eis attribuebant, ſed ſolam materiam appellabant principium. Ariſtoteles verò non minus ipſa contraria vult eſſe appellanda principia rerum, quàm materiam primam, & tria vult eſſe principia; materiam primam, & duo contraria. His intellectis videamus, quænam ſit intentio Ariſtotelis in præſenti parte, & cum præcedentibus continuatio, quæ quidem a multis non bene aſſignatur. Ioannes Grammaticus dicit poſtquàm Ariſtoteles confutauit eorum opinionem, qui infinita principia ponebant, nunc ad veritatem accedens, vult oſtendere vnicum eſſe principium vt multi dixere, intelligendo principium materiale, antiqui enim de alio principio non loquebantur, quàm de materiali. Et quando Ariſtoteles in textu ſexto dixit, principia aut vnum eſſe, aut plura, & ſi plura aut finita, aut infinita, ſolum materiale principium intellexit. Hæc Ioannis continuatio manca eſt, quia non ſolum de materiali principio loqui eſt intentio Ariſtotelis in ſequenti parte, ſed etiam de principijs contrarijs, licèt enim materia ſit occultior, & difficilior cognitu, quam principia contraria, & propterea magnam huius libri partem occupauerit eius inueſtigatio, quia Author efficatius inſiſtit in ijs, quæ difficiliora ſunt, tamen intentio eſt declarare tàm materiam primam, quàm duo prima contraria, quæ dicuntur principia formalia. Simplicius autem videtur contrariam intentionem adducere, dicit enim. Poſtquàm Ariſtoteles hactenus confutauit, & vnitatem, & infinitatem principiorum vt tertium membrum medium remaneat vnum, quòd principia ſunt plura finita, nunc ſe confert ad declarandum certum eorum numerum, quem adhùc ignoramus. Hæc quoque Simplicij continuatio peccat, quia falſum ſupponit, quòd Ariſtoteles confutauit ſententiam de vno principio, ſolam enim Parmenidis, & Meliſſi ſententiam refutauit, quòd vnum ſit ens immobile, ſed non ſententiam aliorum naturalium, quòd vnum ſit principium mobile, vt patet conſiderantibus prima verba textus trigeſimiſecundi, & videbimus in ſequentibus Ariſtotelem potiùs laudare, quàm confutare eam opinionem, & eam omnibus alijs anteponere. Aliqui tamen ſequentes Simplicium ad hoc dicunt, quòd Ariſtoteles per confutationem Parmenidis, & Meliſſi ſignificare voluit reijciendam eſſe omnem ſententiam, quæ quomodocunque vnum principium ſtatuat, nam ſi Ariſtoteles non refutaret, ſed ſequeretur opinionem ponentium vnũ principium, male feciſſet reprehẽdens Parmenidem, & Meliſſum, qui ſimiliter vnum principium ponebant. Equidem non parùm miror, quòd aliquis eruditus Vir hæc dicat, nam quæ ab Ariſtotele contra Parmenidem, & Meliſſum dicta ſunt, contra eorum tantùm poſitionem de vno ente immobili locum habent, non valent contra eos, qui ponebant vnum principium mobile, vt aerem, vel aquam, vt legentibus totam partem apertiſſime patet; non enim vult Ariſtoteles vnum eſſe ens immobile, ſeu vnum principium immobile, ſi id principium appellare velimus, vult tamẽ vnum eſſe primum materiale principium tranſmutabile, ſicuti antiqui naturales dixerunt, & hanc ſententiam alijs omnibus anteponit. De intentione verò Ariſtotelis, quam Simplicius putat, in ſequenti parte, credo eum partim verum, partim falſum dicere, dùm ait Ariſtotelem oſtendere velle plura eſſe principia, & quot nam ſint, nam ſi ſermonem reſtringamus ad id ſolum principij genus, de quo loquebantur antiqui naturales, falſum dicit, quoniam Ariſtoteles vult vnam eſſe primam materiam, ſicuti illi dicebant, non plures; quòd ſi communiter de principijs loquamur, & tàm materiam, quàm contraria intelligamus, verum dicit, Ariſtoteles enim vult demonſtrare tria eſſe prima principia, quibus omnibus æque conuenit nomen principij, non materiam ſolam. Ego igitur puto nullam aliam huius partis continuationem afferendam

rendam

rendam eſſe, quàm hanc. Poſtquam Ariſtoteles confutauit eas antiquorum opiniones, quas ſeparatim confutandas eſſe iudicauit, nunc vult de principijs ex mente propria loqui, & ſimul cum veritatis inquiſitione conſiderare, in quo benè antiqui dixerint, & in quo malè. Declarando enim quòd ad patiendum vna materia ſufficit, oſtendit errorem Empedoclis, qui quatuor primas materias ponebat, & aliorum omnium, qui alio modo plura materialia principia ponebant. Deinde oſtendendo, quòd prima materia debet eſſe apta ad recipiendas rerum omnium formas, oſtendet eam ſecundum ſuam naturam debere carere omnibus formis, & ita falſam eſſe antiquorum ſententiam, qui eam formatam, & actuatam ponebant, vt aquam, vel aerem, vel ignem, & inter hos quinam melius, qui nam peius dixerint, ex veritatis cognitione dijudicabit. Hæc igitur eſt Ariſtotelis intentio, quæ cum duplex ſit, videlicet, de vno principio materiali, & de duobus principijs formalibus, ſi ordo naturæ ſeruandus eſſet, debuiſſet incipere a tractatione de materia, poſtea tractare de principijs contrarijs, quia ſubiectum eſt natura prius ijs, quæ in ipſo recipiuntur: ſed ordo doctrinæ, & melioris cognitionis poſtulauit, vt prius de contrarijs, poſtea de materia prima loqueretur, ideò prius loquitur Ariſtoteles de duobus principijs contrarijs, quàm de prima materia. Vidit enim materiam primam cognoſci, & declarari non poſſe, niſi cognito prius quod ex contrarijs omnia fiunt, ex tranſmutatione enim de contrario in contrarium ſecundum ſubſtantiam, Ariſtoteles demonſtrabit eſſe neceſſarium ſubiectum tertium, in quo ipſa tranſmutatio fiat; & hoc modo inueniet ſimul, & numerum principiorum, & rerum qualitates, ſeù conditiones. De principijs contrarijs loquitur Ariſtoteles ab hoc textu vſque ad quinquageſimum. Deinde ab eo loco incipiet loqui etiam de prima materia ſubiecta ipſis contrarijs. In hac autem parte ad principia contraria pertinente Ariſtoteles oſtendere vult ex contrarijs omnia fieri, proinde contraria eſſe ſtatuenda principia rerum, & numeranda inter principia, quod oſtendet dupliciter primo quidem id deſumit ex dictis antiquorum, & ex rerum quoddammodo conſenſione hanc veritatem confirmabit, quod quidem faciet in hoc textu quadrageſimoprimo. Deinde in alijs ſequentibus idem rationibus quoque comprobare nitetur, & oſtendere quomodo res omnes ex contrarijs fiant. In principio huius textus quadrageſimiprimi Ariſtoteles facit concluſionem ex dictis contra Anaxagoram cum ait. [Melius autem pauciora, & finita recipere, quod quidem facit Empedocles] quibus verbis notandum eſt nullam aliam fieri comparationem quàm Empedoclis cum Anaxagora, dicit enim, melius eſſe principia pauciora ideſt finita ſtatuere, vt Empedocles ponens quatuor elementa, quàm infinita vt Anaxagoras. Affert enim Ariſtoteles exempli gratia, ſententiam Empedoclis vt ponentis principia finita, quia eoſdem, inter ſe comparauerat, in fine textus trigeſimiſecundi, tanquam in eo conuenientes, quod ambo poſuerunt, & vnum principium, & multa ſimul. Ex his patet error aliquorum, qui dicunt Ariſtotelem anteponere ſententiam Empedoclis omnibus alijs, & hanc ei maxime omnium placuiſſe, alias enim, vt extremas reiecit, videlicet quod vnum ſit principium, & quod ſint infinita, hanc vt mediam approbat, quod ſint plura finita, ideò laudat hic præ cæteris Empedoclem. Quantum hi in hac re decipiantur, ipſa verba clarè demonſtrant, quod enim Ariſtoteles non ſimpliciter laudet Empedoclē, ſed ſolùm cōparatione Anaxagoræ, vel cœcus videre poteſt, nam duo illa cōparatiua nomina [melius] & [pauciora] non poſſunt ſignificare aliam comparationem, quàm cū ponentibus principia infinita. Videbimus etiam in ſequentibus apertiſſimè Ariſtotelē laudare ſententiā ponentiū vnum materiale principiū, & eam præferre ſententiæ Empedoclis. [Omnes igitur cōtraria principia faciūt.] Ex omniū antiquorū dictis colligit Ariſtoteles quòd cōtraria ſunt ſtatuēda principia rerū, & duo sūt maximè annotanda in his paucis verbis, alterum eſt illud verbū [faciūt] antiqui enim non dixerunt

contraria eſſe principia; dicere enim ex cōtrarijs res fieri, eſt dicere contraria eſſe principia; quare antiqui neſcientes, & incōſideratè loquētes, & veritate ipſa coacti pronūtiarunt hanc veritatem, & ſic fecerunt potius contraria eſſe principia, quàm dixerunt, quia non animaduerterunt, quòd ex eorum dictis ſequeretur contraria poni inter principia rerum. Alterum notandum eſt quòd in hac propoſitione ſubiectum eſt [contraria] prædicatum autem, [principia] Græca enim verba ſunt τὰ ἐναντία ἀρχὰς ποιοῦσιν. Græci autem apponunt articulum ſubiecto, nunquàm prædicato. Et præterea ſi nomen illud adiectiuum [contraria] poneremus prædicatum, diſcordantia eſſet in Græcis verbis, quia ἀρχὰς eſt generis fœminini ἐναντία generis neutri, at ponendo vt ſubiectum [contraria] prædicatum autem [principia] nulla eſt diſcordantia, quia ſunt tanquam duo nomina ſubſtantiua, non erit alterum vt adiectiuum alicuius. Hìc autem loquendi modus fuit maximè accommodatus intentioni Ariſtotelis, qui voluit ſignificare, quòd antiqui loquentes de ipſis contrarijs, ita locuti ſunt, vt ipſa inter principia collocarent, cùm tamen ipſi hoc non animaduerterint; ſenſus autem conuerſus non fuiſſet ad propoſitum, neque verus, videlicèt quòd antiqui dixerint ipſa principia eſſe contraria, loquentes enim de principijs ſolùm materiam putabant eſſe principium, ſed non poſuerunt eam contrariam alteri. Quod autem antiqui contraria fecerint principia rerum, oſtendit Ariſtoteles enumerando eorum ſententias, & dicit quòd non ſolum antiqui naturales hoc ſignificarunt, verum etiam Parmenides, qui dixit vnum eſſe ens immobile; nam Parmenides, vt Ariſtoteles primo libro Metaphyſicorum de eo teſtatur, aliud dixit de rebus eſſe pronunciandum ſecundùm veritatem, aliud ſecundùm hominum opinionem, & ſecundùm id, quod videtur: nam ſecundùm veritatem vnum eſſe ens immobile exiſtimauit, ſed non potens negare apparentiam, & ſenſum, qui iudicat multa entia eſſe, dixit multa entia eſſe ſecundùm opinionem hominum, & horum duo principia ſtatuit ignem, & terram, quæ ipſe ſignificabat per calidum, & frigidum, quæ quidem contraria ſunt; dixit ergo principia contraria, ſed non dixit principia eſſe contraria. Notandum eſt autem quòd de Parmenide potuit dicere Ariſtoteles, quòd principia ponit eſſe contraria, de principijs enim loquens ea talia adduxit, quæ inter ſe contraria erant, attamen iſta locutio, quia ſoli Parmenidi conueniebat, non alijs antiquis, Ariſtoteles maluit conuerſa vti locutione, & dicere, quod antiqui fecerunt ipſa contraria eſſe principia rerum; hic enim loquendi modus conueniens eſt alijs antiquis, quos vocauit naturales, de quibus loquitur, quando ſubdit Ariſtoteles, [& qui rarum & denſum] qui enim vnum principium tranſmutabile ponebant, vt aliquod elementorum dicebant ex eo omnia fieri per condenſationem & rarefactionem, vt in textu trigeſimoſecundo declarauimus, faciebant enim raritatem, & denſitatem eſſe principia, dùm ita loquebantur, & dùm vnum principium ſe ſtatuere putabant, tria ſtatuebant; hi ergo omnes ipſa contraria faciebant, eſſe principia rerum. [Et Democritus ſolidum, & inane] tota ſequens huius contextus pars declarat quomodo etiam Democritus fecit contraria eſſe principia rerum; idque multis modis, primùm enim ponebat corpora conſtare ex pleno & vacuo, plenum notabat corpuſcula illa indiuiſibilia; vacuum autem ſpatium inter illa interceptum, ad eo vt corpora omnia conſtent ex pleno & vacuo, alia tamen plus habent pleni, vt quæ denſa appellamus, alia plus vacui, vt quæ vocamus rara, denſum autem, & rarum ſunt contraria, igitur Democritus contraria faciebat eſſe principia rerum. Addit Ariſtoteles quòd alijs quoque modis poſuit ipſe Democritus in principijs contrarietatem, dixit enim illa atoma eſſe inter ſe varijs modis contraria, vt ratione figuræ, cùm alia ſint Sphærica, alia angularia; ratione ordinis, cùm alia ſint priora, alia poſteriora; & ratione poſitionis, cùm alia ſeorſum ſint, alia deorſum, alia dextra, alia ſiniſtra, alia ante, alia retro in animalium compoſitione, hæc autem omnia ſunt contraria, quare diuerſis modis De-

mocritus

mocritus ponebat contrarietatem in principijs. Ponit autem Ariſtoteles in textu exempla contrarietatis ſecundùm figuram, ſecundùm poſitionem, prætermittit exempla contrariorum ſecundùm ordinem, quia res erat per ſe nota. Dubitare aliquis poſſet, quomodo Ariſtoteles hæc appellet contraria, cùm vere contraria non ſint; præſertim quæ conſiderantur ratione figuræ, nam figura eſt in quarta ſpecie qualitatis, in qua non eſt contrarietas. Poſſumus dicere cum Themiſtio, quòd Ariſtoteles non ex propria ſententia hæc contraria vocat, ſed ex mente Democriti, qui hæc appellabat contraria, non quidem quòd conſiderauerit Democritus neceſſarium eſſe in principijs ponere contrarietatem, ſed quia ſine vlla ratione, & temere quodammodo dixit atoma illa inter ſe varijs modis eſſe contraria. Poſſumus etiam dicere quòd intentio Ariſtotelis non eſt oſtendere principia eſſe contraria, contrarietate propriè dicta, oppoſitio enim quam poſtea in principijs ponet, eſt potius priuatiua, quàm contraria, ideò ſumit hìc contrarium lata ſignificatione pro omni oppoſitione. Imò dicit Auerroes hìc ſumi ampliſſimè contrarium pro omni genere oppoſitionis non modo vero, ſed, & iam apparenti, qualis eſt inter illa, quæ ſolent vocari diſparata, ſicuti ſi dicamus hominem eſſe oppoſitum equo; quia cum equo ſtat negatio hominis, ſunt tamen diuerſa potius, & vt vocant, diſparata, quàm vere oppoſita; huiuſmodi oppoſitio eſt in figuris inter ſphæricum, & rectum. Non eſt enim inter hæc vera oppoſitio, ſed apparens tantùm, quia ſemper cum affirmatione vnius ſtat negatio alicuius. Ideo non rectè reprehendunt Auerroem aliqui, qui dicunt ipſum decipi, dùm dicit, quod diſparata numerentur inter oppoſita; quâ repræhenſione Auerroes penitus vacat, non enim dicit diſparata eſſe verè oppoſita, ſed dicit ea contineri ſub oppoſitis, ſumendo oppoſitionem communiſſimè vt tàm veram oppoſitionem complectatur, quàm apparentem, quæ eſt inter illa, quæ vocantur diſparata. Patet autem etiam apud Ariſtotelem in textu, talia diſparata vocari contraria; vt ſphæricum, & angulare in figuris, inter quæ eſt ſolum apparens non vera oppoſitio, quam Auerroes vocat ſecundum formam, ideſt, ſecundum apparentiam, quia multis ita viſum eſt, ſicuti ipſi Democrito. Hæ ſunt antiquorum opiniones ex quibus deſumitur quòd contraria ſunt principia rerum, breuiter ab Ariſtotele tactæ, nam alias quoque potuit nominare, quas conſultò omiſit, quia erant notæ, & in ijs quiſque facilè poterat conſiderare quod contrarietatem in principijs ponebant. Empedocles enim quatuor elementa principia poſuit, ex quibus per litem, & amicitiam omnia fierent, lis autem, & amicitia ſunt contraria. Anaxagoras quoque ſimilaria ipſa dicebat eſſe contraria, vt ipſe Ariſtoteles ſupra dixit in textu ſexto, & trigeſimoſecundo; ſatis ergo fuit nos admonere recenſendo quaſdam antiquorum opiniones, in quibus contrarietas in principijs cernitur, vt nos poſtea idem conſideremus in alijs.

Textus Quadrageſimus Secundus.

Quòd igitur contraria quodammodo omnes faciunt principia, manifeſtum eſt. Et hoc rationabiliter. Oportet enim principia neque ex alterutris eſſe, neque ex alijs, & ex his omnia; contrarijs autem primis inſunt, hæc ob id quidem, quòd prima ſunt, non ſunt ex alijs, ob id verò quòd ſunt contraria, non ſunt ex alterutris.

Facit

FAcit concluſionem Ariſtoteles ex omnibus dictis in textu Quadrageſimoprimo, quòd antiqui omnes fecerunt ipſa contraria eſſe principia rerum. Notanda eſt autem dictio [quodammodo] quam dicunt aliqui ſignificare quod antiqui non contrarietatem veram, ſed impropriè dictam in principijs ponebant, vt ſenſus ſit, omnes antiqui fecerunt contraria eſſe principia rerum, ſi non verè contraria ſaltem modo quodam; imò etiam Ariſtotelem ſequentes cogimur dicere eum determinantem principia eſſe contraria intelligere quodammodo contraria, non contrarietate vera. Poſſumus etiam dictionem hanc referre ad antiquorum varietatem, non enim eodem modo contraria, neque eadem contraria accipiebant, nam illi dixerunt rarum, & denſum, alij magnum, & paruum, alij alia contraria nominabant, ex quibus res fierent. Præterea apud aliquos contrarietas, ſtabat ex parte principiorum formalium, vt qui ponebant vnum elementorum, eſſe primam materiam ex qua res fierent per raritatem, & denſitatem, contrarietatem ſtatuebant inter principia formalia; apud alios verò contrarietas erat ex parte principiorum materialium, vt apud Parmenidem inter ignem, & terram, & apud Platonem inter magnum & paruum: alij verò contraria aliqua nominantes, ea ponebant potius ex parte principij efficientis, quàm materialis, vel formalis, vt Empedocles quatuor elementa vt materiam ſtatuens, poſuit poſtea litem, & amicitiam contrarias, quæ potius ſignificant efficientem cauſam generationis, & corruptionis rerum, Ariſtoteles tamen has eorum differentias non conſiderans ſumit ſolùm ex eis hoc vniuerſale, in quo conueniunt, quod poſuerunt in principijs aliquam contrarietatem, quocunque modo id fuerit. Debemus etiam notare hìc Ariſtotelem vti eodem loquendi modo, quo paulò ante vſus eſt, dicit enim [contraria] cum articulo, & facit eſſe ſubiectum propoſitionis, prædicatum verò [principia] propter rationem a nobis ſuperius tactam, quia ratione antiquorum conuenientior eſt hic loquendi modus, non enim de principijs loquentes dicebant ex profeſſo ea debere eſſe contraria, ſed conſiderando principia ea nominabant veluti veritate coacti aliquam contrarietatem, quam & ſi non vocabant principium, tamen faciebant eam eſſe principium. Eſt etiam alia ratio, quia ſecundùm ipſam opinionem Ariſtotelis melius eſt dicere quòd contraria ſunt principia rerum, quàm quòd principia ſunt contraria; vniuerſaliter enim non eſt verum, quòd principia ſint contraria, datur enim aliquod principium, quod nulli eſt contrarium vt materia ipſa. [Et hoc rationabiliter.] Quod Ariſtoteles ex antiquorum dictis collegit, nunc ratione vult confirmare, videlicèt prima contraria eſſe principia rerum. Auerroes hìc merito a multis reprehenditur, cùm dicat Ariſtotelem hìc adducere rationem, qua moti antiqui contraria principia eſſe voluerunt, quod manifeſtè eſt falſum. Ariſtoteles enim infra in textu quadrageſimo octauo dicet quòd antiqui nulla moti ratione principia contraria poſuerunt, ſed inconſideratè loquentes, & ſola veritate coacti. Quare ratio, quam hìc Ariſtoteles affert, non fuit antiquorum, ſed ipſe Ariſtoteles ex ſe eam adducit ad confirmandum illud, quod ex antiquorum dictis collegerat. Dicit igitur rationabile eſſe, quòd prima contraria ſint principia rerum, & talem rationem ſubiungit, quam integram in textu hoc habemus, & cum probatione minoris, illa quæ non fiunt ex alterutris neque ex alijs, & ex eis omnia fiunt, ſunt principia rerum: at prima contraria ſunt huiuſmodi: ergo prima contraria ſunt principia rerum. Maiorem videtur Ariſtoteles ſumere vt per ſe notam, eſt enim modo quodam clara ſumpto argumento a definitione ad definitum, principia enim omnium generabilium rerum videntur has tantùm tres conditiones poſtulare, vt ſint omnium principia, & per eaſdem bene definiri, principia ſunt; quæ non fiunt ex alijs, neque ex ſe inuicem, & ex eis omnia fiunt: ſi enim fierent ex alijs non eſſent principia; ſi vero ex ſe inuicem non magis eſſent principia quàm principiata: ſi verò non

Digitized by Google

fierent ex eis omnia, non eſſent omnium principia, ideò aliqui notant quod per has tres conditiones exprimitur perfectè tota principiorum natura. Cùm enim hoc nomen, principium, ſit reſpectiuum, ad tria tantùm poteſt referi, ad priora, ad poſteriora, & ad ſe inuicem: quatenus igitur ea referimus ad priora, dicimus, quòd non fiunt ex alijs, alia enim priora non habent: quatenus verò ad poſteriora, dicimus ex eis omnia fieri: quatenus autem ad ſe inuicem dicimus quod non fiunt ex alterutris; hæc autem horum conſideratio a nobis infra diligentius expendetur. [Contrarijs autem primis inſunt hæc] hæc eſt minor, in qua apparet prima contraria habere locum minoris extremi, & ſubiecti, hanc minorem probat Ariſtoteles ſequentibus verbis, & probatio eſt diminuta, quia cùm probandum fuiſſet, quòd tres illæ conditiones primis contrarijs inſunt, Ariſtoteles de duabus tantùm probat, tertiam omittit, quòd videlicèt, ex primis contrarijs omnia fiunt, alias duas probat ex conſideratione harum duarum vocum, prima contraria, quia enim prima ſunt, ideò ex alijs non fiunt, nam ſi ex alijs fierent, alia ipſis priora eſſent, & ipſa non eſſent priora, cùm autem contraria ſint, non fiunt ex alterutris, quia ſi vnum contrarium ex altero ita conſtitueretur, vt ſtatua ex cera tunc contraria ſimul eſſent, quod nulla ratione eſſe poteſt. Si igitur ponantur eſſe prima, & contraria, patet quòd neque ex alijs, neque ex ſe inuicem fieri poſſunt. Sed locum hunc interpretatur Alexander primo naturalium quæſtionum capitulo 16. Solent hìc quædam dubia adduci contra ſyllogiſmum Ariſtotelis ſatis trita, & facilis ſolutionis. Primò contra maiorem, quia non ſolùm primis principijs internis, quæ hìc quæruntur, tres illæ conditiones conueniunt, verùm etiam abſtractis per eſſentiam; abſtractæ enim ſubſtantiæ, neque ex alijs fiunt, neque ex ſe inuicem, & ex eis omnia fiunt, ac pendent, falſum eſt igitur, quòd quæcunque ſunt eiuſmodi, ſint prima principia interna rerum naturalium. Prçterea forma ſit ex materia, quia de materia educitur, ergo primis principijs competere poteſt vt ex ſe inuicem fiant, cùm & materia & forma ſint prima principia: falsò igitur in propoſitione maiore hæ tres conditiones ponuntur, vt primis principijs neceſſariæ. Argumentor deinde contra minorem dupliciter. Primò ſic, prima contraria pendent a prioribus principijs, pendent enim a Deo, ergo falſum eſt quòd primis contrarijs conueniat hæc conditio, quòd non pendeant ex alijs. Præterea Ariſtoteles in ſequenti parte oſtenſurus eſt, quòd contrarium omne ex ſuo contrario fit, quare prima contraria ex ſe inuicem fiunt, quod tamen hìc Ariſtoteles negat, ergo ſibi aduerſatur. Vt dubia hæc omnia ſoluantur notanda eſt vnica diſtinctio, quæ a verbis Ariſtotelis omnem remouet ambiguitatem, ex aliquo fieri, quod ab Ariſtotele in his tribus conditionibus nominatur, poteſt multis modis ſumi, tribus præſertim, qui ad propoſitum noſtrum conducunt. Primò dicimus aliquid ex aliquo fieri, vt ex termino, a quo incipit motus, quod vocant fieri ex aliquo terminatiuè, hoc modo contrarium fit ex ſuo contrario, vt Ariſtoteles infra oſtendet, & vt in Phædone Platonis Socrates moriturus adnotauit, vt aqua ex frigida fit calida, vbi dictio, ex, idem ſignificare videtur, quod illa dictio, poſt. Secundò dicitur fieri aliquid ex alio, vt ex cauſa efficiente, quæ non videtur valdè propria locutio, hoc modo ex Deo omnia fiunt, ſaltem quia ab eo ſeruantur, hoc modo ſumitur ab Ariſtotele in textu tertiodecimo ſecundi libri, quando dicit, fit ex homine homo. Tertiò fieri ſumitur ex alio conſtitutiuè, quod eſt fieri ex eo vt ex parte componente, & remanente in re iam facta, vt cùm dicimus ex materia & forma res fieri, & conſtare, vtraque enim remanet vt pars compoſiti facti. Dico igitur quòd Ariſtoteles in his tribus conditionibus ſemper ſumit, fieri ex aliquo, in eadem ſignificatione, videlicèt, non primo, neque ſecũdo modo, ſed tertio, quærit enim principia, ex quibus manentibus omnia componũtur, & quę ex alijs nõ ſint compoſita, neque ex ſe inuicem, quia prima principia ſimplicia eſſe debẽt. Et notandum eſt, quòd cùm ex primis principijs omnia dicimus conſtare,

non

non intelligamus quòd ambo ſimul prima contraria in re facta permàneant, ſed ſatis eſt, ſi permaneat alterum, alterum vero recedat, ea enim quæ fiunt ex materia, & forma, fiunt vt permanentibus; quæ vero corrumpuntur ea in materiam, & priuationem corrumpuntur vt in re permanentibus; ita vt prima contraria dicantur, ea ratione principia intrinſeca, & quæ in re ſunt, quia ſemper alterum duorum ineſt, vel forma, vel priuatio. Tunc ad primum dubium reſpondeo, quòd abſtractis per eſſentiam duæ quidem negatiuæ conditiones conueniunt, quia neque ex alijs fiunt, neque ex ſe inuicem. Sed tertia affirmatiua eis minimè conuenit, non enim ex eis omnia fiunt tertio modo, ſed ſecundo tantum modo tanquam a cauſis efficientibus, qui modus hìc non conſideratur. Ad ſecundum dico quod licet forma educatur de materia, non tamen dicitur fieri ex materia vt eam internè componente, ſed tàm materia, quàm forma eſt ſimplex, quamuis enim forma educatur de materia, & ipſa prima principia ſibi mutuò auxilientur ad principiandum, non tamen fiunt ex ſe inuicem eo modo, quo hìc ſumitur fieri ex aliquo, ideſt, vt internè componentibus. Ariſtoteles autem hìc nihil aliud ſignificare vult, quam prima principia interna debere in ſuo genere, prima eſſe, vt primam materiam non eſſe compoſitam ex materia priore, hoc enim ſi eſſet, eſſet quid compoſitum ex materia, & forma ſimiliter formam non eſſe compoſitam ex alia forma priore, tunc enim eſſet compoſita ex materia, & forma, ſed vtraque debet eſſe ſimplex, & non pendens ab alia in eodem genere cauſæ, quamuis poſſit & forma auxiliari materiæ, & materia formæ, vt dictum eſt. Ad tertium dico, quòd prima contraria pendent quidem ab alia vt a Deo, tanquam a cauſa efficiente, ſed non fiunt ex alijs tertio modo, ideſt, vt principis prioribus internè componentibus, & in genere cauſarum internarum. Ad vltimum dico quòd ſi accipiamus fieri ex aliquo primo modo, ideſt, tanquam termino a quo, & recedente, ita contrarium fit ex ſuo contrario, & hoc modo Ariſtoteles intelligit in ſequentibus; at ſumendo fieri ex aliquo tertio modo, vt ex principio interno componente, vt hìc Ariſtoteles intelligit, ſic verum hìc dicit quòd prima contraria non fiũt ex ſe mutuò, quia duo contraria ſimul ſtare non poſſunt. Cœterum proponitur in hac ratione Ariſtotelis alia artificioſior, & non ſpernenda conſideratio, an ſit ratio demonſtratiua, an probabilis, ac Topica; nam Thomas, & Sueſſanus dicunt eſſe rationem probabilem, id autem quomodo ſe habeat, non declarant. Contra verò Philoſophi recentiores reclamant, & efficaciter admonent hanc eſſe rationem demonſtratiuam, ſed & hi varij ſunt. Aliqui enim putant eſſe demonſtrationem a priori, quia dicunt illas tres conditiones conſtituere vnam definitionem primorum principiorum, vt nos ſuperius adnotauimus, quo fit vt hæc demonſtratio potiſſima, & præſtantiſſima ſit; hanc enim concluſionem, prima contraria ſunt principia, demoſtrat per mediam definitionem maioris extremi, vt docet Ariſtoteles in libris Poſteriorum. Alij vero dicunt eſſe demonſtrationem a poſteriori, tres namque illas dicunt eſſe proprietates conſequentes principiorum naturam; hi tamen, vt mihi videtur, ſibi non ſatis conſtant, addunt enim quòd per has proprietates ipſa principia definiuntur; quod quidem ſi verum eſt, coguntur dicere demonſtrationem eſſe a priori, non a poſteriori, quia licet ſint proprietates, tamen dùm pro definitione ſumuntur, ſubeunt locum conditionum eſſentialium, & priorum ſecundum naturam. Ego hac in re duo dicenda eſſe arbitror, alterum quod hæ ſunt tres conditiones eſſentiales principiorum, ex quibus conſtituitur illa definitio quidditatiua, & per intrinſeca, quæ ab Ariſtotele in ſecundo Poſteriorum etiam nominalis vocatur, ſicuti illa, Ecclipſis eſt priuatio luminis in Luna, ita enim nomen Ecclipſis declarantes exprimimus puram, & nudam Ecclipſis quidditatem. Similiter ſiquis petat quid ſignificet nomen primorum principiorum, nihil aliud poſſumus dicere quàm id, quod Ariſtoteles dicit, quæ ex alijs non fiunt, & ex quibus fiunt omnia, definiti enim reſpectiui conditiones de-

finientes,

Digitized by Google

ſnientes, ac eſſentiales non poſſunt eſſe niſi reſpectiuæ; quare falſa, ac vana eſt eorum ſententia, qui dicunt has eſſe tres proprietates conſequentes principia, & ijs poſteriores, cùm ratio principij ab his abſtrahi non poſſit, imò tota in his tribus videatur eſſe conſtituta, & eſſe idem cum eis, vt quilibet bene occulatus facilè animaduertere poteſt; primum itaque dictum clarum eſt. Altera eſt quòd ratio Ariſtotelis probabilis eſt, & Topica, non demonſtratiua, quod oſtendo, tùm ex conſideratione quæſiti, tùm ex conſideratione termini medij, quæſitum enim hoc an prima contraria ſint principia eſt abſque vllo dubio quæſitum Topicum, quia eſt quæſitum intentionis non rei, nomen autem principij eſt prædicatum tranſcendens, & intentionale, cuiuſmodi ſunt omnia Topica problemata; reducitur enim ad problema proprij, illius videlicèt proprij, quod in reſpectu ad alterum dicitur, vt patet in principio quinti libri Topicorum. Eſt igitur quæſitum Topicum an hoc ſit primum principium, ſicuti an hoc ſit genus, an hoc ſit definitio, an hoc ſit proprium, an hoc ſit accidens rei. De his autem, & de eorum differentia a quæſitis demonſtratiuis, diximus aliis abundè in primo textu ſecundi libri Poſteriorum, quem locum tu lege. Idem oſtendo ex conſideratione medij termini. Medium enim in demonſtratione propter quid, (vt Ariſtoteles docet in ſecundo libro Poſteriorum) eſt quidem definitio maioris extremi, non tamen definitio data per intrinſeca, quæ dicitur eſſentialis, & quidditatiua, ſed eſt definitio extrinſeca, quæ dicitur cauſalis, quia traditur per cauſam externam, quæ non eſt niſi finis, vel efficiens, ſi verò per definitionem quidditatiuam maioris extremi demonſtremus, petimus principium ſicuti ſi demonſtremus in Luna ineſſe Ecclipſim, eo medio, quia ineſt priuatio luminis, & aliquid eſſe hominem, quia eſt animal rationale, hęc enim eſt manifeſta petitio principij, quia medium eſt idem, quod maius extremum, quem demonſtrandi modum abhorret artifex demonſtratiuus, quia ad ſcientiæ adeptionem inutilis eſt, & idem demonſtratur per idem. Teſtatur hoc Ariſtoteles in ſecundo Poſteriorum textu quinto, vbi dicit, quod ſi demonſtremus aliquam eſſe rei definitionem per definitionem definitionis eſt petitio principij, quia minor, & concluſio ſunt æque ignotæ, qui enim negat hanc eſſe definitionem illius rei, negabit ſimiliter, quòd ei conueniat definitio definitionis. Deinde in eodem libro in textu octauo oſtendit non poſſe vnam rei definitionem demonſtrari per aliam eiuſdem definitionem ſine petitione principij, in his enim omnibus modis contingit vt medius terminus ſit idem formaliter cum maiore extremo, ſubdit tamen Ariſtoteles ibi, quòd hic demonſtrandi modus cùm ſit alienus a demonſtratiuo, apud Topicum tamen eſt in vſu ſine petitione principij, & ratio eſt, quia Topicus non ſumit definitionem vt idem cum definito, ſed vt quoddam prædicatum illi definito conueniens in quid, & illi æquale, quare non habet pro inconuenienti quod eſt inconueniens apud demonſtratiuum, propterea moris eſt apud Topicum demonſtrare aliquid eſſe rei proprium per definitionem quidditatiuam proprij, vel eſſe rei definitionem per definitionem definitionis, vel rei genus per definitionem generis, vel eſſe accidens rei per definitionem accidentis, huiuſmodi eſt ratio Ariſtotelis præſens, vt cæcus videre poſſet, demonſtrat enim de primis contrarijs, quòd ſint principia per definitionem quidditatiuam principiorum, ideò ſi ratio ſumatur vt demonſtratiua, eſt vitioſa, & petit principium. Si verò vt Dialectica, & aliquam fidem faciens, admitti poteſt, quare pro Topica eam habere debemus. Poſſumus autem in libris Topicorum hoc frequentiſſimè legere, vt nulli dubium eſſe poſſit hunc probationis modum eſſe maximè in vſu apud Topicum. Id etiam ex ipſa ſola rei inſpectiones manifeſtum eſt, nam ſi quis negaret prima cõtraria eſſe principia quam fidem ei hæc ratio faceret? certè nulla, quia is etiam negaret minorẽ, quæ dicit prima contraria non fieri ex alijs, & omnia ex eis fieri, quia hoc ſumere eſt ſupponere prima cõtraria eſſe principia, quod quidem erat probandum. Præterea certũ eſt

quòd

quòd in demonſtratione potiſſima ſubiectum debet eſſe præcognitũ,attamen nos adhùc ignoramus quænã ſint iſta prima cõtraria;de his enim Ariſtoteles adhùc indeterminauit,ſolũ retulit quid dixerint antiqui,ideo nos adhùc ignoramus an prima cõtraria ſint rarum,& denſum, an lis,& amicitia,an aliqua alia,neſcimus ergo quęnam probet Ariſtotelis eſſe principia, & reuera nihil aliud facit Ariſtoteles in hoc textu, niſi quod ſumit hoc vniuerſale, prima contraria,vt omnium antiquorum dicta comprehendat,& oſtendit rationabile eſſe ea dici principia rerum,& inter principia connumerari ſtantibus antiquorum verbis, qui ex ijs omnia fieri aſſerebant.Reſpicit ergo potius Ariſtoteles antiquos, & eorum ſententiam, quàm propriam, de qua hactenus nihil dixit, quare hanc appellare potiſſimam demonſtrationem vaniſſimum eſt, demonſtratio enim potiſſima ſoluit omnibus dubijs animum, & certiſſimam ſententiã ponit, per hanc autem nihil adhùc ſcimus, & vix nomen ipſum ſubiecti intelligimus. Idem poſſumus alia quoque ratione comprobare, quæ maximè a nobis conſideranda eſt, Ariſtoteles enim minorem ſyllogiſmi probans, tertiam eius partem prætermiſit, & duas tantum probauit,quod non impudenter ab eo factum eſſe exiſtimandum eſt. Neque etiam verum eſt, quòd eam probet in ſequenti textu, vt ibi oſtendemus, cur igitur eam hìc omiſit? certe ſi rem bene conſideremus, videbimus non eſſe verum quòd ad hoc vt aliqua dicantur eſſe principia tres illæ conditiones requirantur, vt non fiant ex alijs, neque ex ſe inuicem, & fiant omnia ex his. Vna enim hæc tertia ſufficit, quæ ſi adſit,ſunt principia omnium:nam cui dubium quod ſi quæ ſint eiuſmodi,vt omnia ex eis fiant,erunt omnium principia? aliæ autem duæ conditiones in hac tertia continentur, quia illa ex quibus omnia fiunt, non poſſunt ex alijs fieri, quia ſi ex alijs fierent, non omnia fierent ex eis, & ſupponimus omnia fieri ex eis, cùm poſſint etiam ex ſe inuicem fieri, intelligendo fieri conſtitutiuè, vt ſupra declarauimus, quia hoc dato neceſſe eſſet ea habere priorem materiam, in qua conueniunt,ſicuti in elementis videmus,& ſic ipſa non eſſent illa,ex quibus omnia fiant, quæ fiunt, ſed illa prior materia eſſet principium, ex quo fierent omnia illa, quæ dicuntur fieri. Ad hoc igitur vt aliqua dicãtur eſſe prima principia non requiritur aliud, quàm hoc,vt omnia,quæ fiunt ex eis fiant; ideò Ariſtoteles in ſequenti parte volens ſcientificè probare principia eſſe contraria,nil aliud probat,quàm hoc vnum, quòd omnia, quæ fiunt, ex contrarijs fiunt, conditionem enim rei ibi Ariſtoteles probat, hoc enim eſt rem ipſam probare; ſed ex conditionibus rei rem ipſam probare vt hìc ſit, vel eſt Topicè argumentari, vel eſt petere principium. Cur igitur tertiam hanc conditionem Ariſtoteles hìc non probauerit,vnum fuiſſe puto,quia Ariſtoteles hanc ex vocabulorum conſideratione probare non poterat, quod enim prima contraria quæcunque,ea ſint, non fiunt ex alijs,neque ex ſe inuicem, id patuit ex ſola vocum ſignificatione, ſi enim ſunt prima, & contraria,vt ſupponitur,non poſſunt fieri ex alijs, neque ex alterutris, quòd autem ex eis omnia fiant, Ariſtoteles non probauit, quia nulla ratione probare potuit, quia neque ex vi vocabulorum, neque ex dictis antiquorum id patere poterat, imò falſum erat quòd aliqua prima contraria ab antiquis poſita eiuſmodi fuerint, vt ex eis omnia fierent. Ariſtoteles igitur non vult probare quod ex illis primis contrarijs, quæ hactenus nominauit, res omnes fiant, ſed ſolum vult probare rationabilem eſſe hanc conſequentiam, quam ipſe ex dictis antiquorum facit, ex primis contrarijs omnia fiant, ergo prima contraria ſunt principia, quòd igitur ex primis contrarijs omnia fiunt, non eſt notum, niſi quia antiqui id protulerunt, neque poteſt probari, ſicut diximus. Ariſtoteles autem alias duas probat ex ipſa vocabulorum vi,tertiam omiſit,ſeù quia voluerit conſequentiam probabilem a nobis fieri, quòd ſi primis contrarijs duæ illæ conditiones adſunt, tertia quoque adſit, ſeù quòd ex verbis antiquorũ eam deſumat,qui dixerũt ex quibuſdam primis contrarijs res fieri, reuera enim tertiam conditionem relinquit, vt ſolo anti-

quorum

quorum teſtimonio confirmatam. Modus etiam loquendi quo hìc vtitur Ariſtoteles hoc idẽ ſignificat,cũ dicit.[Et hoc rationabiliter]nemo enim ſanæ mentis dicere poteſt, quòd hæc verba ſignificare poſſint rationem demonſtratiuam, ſed ſignificant rationem, quæ faciant probabilitatem quandam, hoc idem ſignificauit Ioannes Grammaticus dicens εἰκότως veriſimiliter,quæ quidem dictio rationi demonſtratiuę minimè poteſt conuenire, ſed Topicæ, vel oratoriæ. Themiſtius autem, & Simplicius in expoſitione textus ſequentis innuunt rationem hanc fuiſſe topicam,& leuem, imò ipſe quoque Ariſtoteles ibi ſignificabit hoc,vt mox oſtendemus.

Textus Quadrageſimus Tertius.

Sed oportet hoc, & in ratione conſiderare, qualiter contingat. Accipiendum igitur eſt primum, quod omnium, quæ ſunt, nihil neque facere natum eſt, neque pati contingens a contingenti, neque fit quodlibet ex quolibet; niſi quis accipiat ſecundum accidens, qualiter enim fiet album ex muſico, niſi accidens ſit albo, aut nigro muſicum? ſed album quidem fit ex non albo, & non ex omni, ſed ex nigro, aut medijs; & muſicum ex non muſico, ſed non ex omni, ſed ex immuſico, aut ſi aliquid ipſis medium.

AVERROES; & Thomas, & Albertus, ac omnes poſteriores Philoſophi putant Ariſtotelem hìc probare tertiam partem minoris ſyllogiſmi facti in præcedenti textu, duas enim partes probauit, videlicet, prima contraria non fieri ex alijs, neque fieri ex ſe inuicem;nunc dicunt probari tertiam, quòd ex primis contrarijs omnia fiant.Hæc expoſitio admitti non debet, quia non eſt conſona verbis Ariſtotelis, qui his verbis ſignificat ſe probare velle non partem eorum,quæ dicta ſunt,ſed totum id,quod prius perſuaſit, quaſi prius nullam attulerit rationem,eſt enim perpendenda illa particula [hoc]quæ non poteſt ſignificare ſolùm illud,quòd ex primis contrarijs omnia fiant, huius enim nulla mentio facta fuit in vltimis verbis textus præcedentis,ſed ſignificat totum illud quod ibi demonſtrabatur,ſi etiam perpendamus verba illa[ſed oportet,]& vim illius particulę aduerſatiuæ [ſed] deinde, & illa alia [& in ratione] manifeſtè patet quòd Ariſtoteles nihil hactenus probauit, ratione, ſed ſolum ex dictis antiquorum aliquid deduxit ad confirmationem illius veritatis,quam ipſe mox dimiſſa antiquorum conſideratione,& ſola ratione duce eſt inueſtigaturus; deduxit enim quòd rationabile eſt,prima contraria eſſe principia rerum,quoniã antiqui ex contrarijs quibuſdam primis res fieri dicebant.Pręterea ſi ea expoſitio vera eſſet,oportere hìc Ariſtotelẽ ſeruare eundem loquendi modum, quo vſus eſt in præcedenti textu, at ibi nominauit prima contraria, & illis attribuit tres illas conditiones, ergo oporteret Ariſtotelem etiam hìc nominare prima contraria, & oſtendere quòd ex eis omnia fiant; ipſe tamen miſſam penitus faciens eam dictionem [prima] nihil aliud probat, niſi quòd omne quod fit ex ſuo contrario fit, quare non de primis tantum contrarijs loquitur, ſed de omnibus vniuerſim, nam in præcedenti textu reſpiciebat ſolùm antiquorum dicta, ideò quia ſinguli eorum aliqua duo certa contraria nominabant, ex quibus omnia fierent, quæ erant prima primitate cauſalitatis, iure Ariſtoteles ſecundum antiquos loquens, ea appellauit prima, hìc au-

tem cùm Ariſtoteles ex mente propria veritatem patefacere velit, non dicit prima contraria, ipſe enim nulla ponit determinata contraria, quæ ſint prima cauſalitate, ſed duo prima ſtatuit primitate communitatis, quę omnia contraria complectantur, ideò non vocat prima. Præterea manifeſtum eſt in præcedenti textu Ariſtotelem accepiſſe particulam [ex] conſtitutiuè non terminatiuè, per hæc enim multa dubia ſoluimus, quæ alioquin non ſoluerentur: comparauit autem prima contraria tùm inter ſe dicens ea ex ſe inuicem non fieri, tùm cum alijs omnibus præter illa, & dixit omnia fieri ex eis, & vtrobique dictio ex, ſignificet fieri conſtitutiuè, nondùm prima contraria inter ſe comparantur, dicit Ariſtoteles vnum ex altero non conſtitui, dùm verò ea cum alijs rebus confert, dicit omnes res ex primis contrarijs conſtitui; hìc autem ſumendo, ex, terminatiuè, dicit omne contrarium ex ſuo contrario fieri, quæ non poteſt eſſe probatio illius partis, quod ex primis contrarijs omnia fiant, quia ibi Ariſtoteles comparabat, prima contraria non inter ſe, ſed cum alijs rebus; hìc autem dicens contrarium ex contrario, fieri confert duo contraria inter ſe ſecundùm alium ſenſum, & diuerſum ab eo, ſecundùm quem comparauit ea inter ſe in præcedenti textu, ibi enim ſumendo ex, conſtitutiuè negauit contrarium ex ſuo contrario fieri; hìc verò ſumens, ex, terminatiuè, affirmat omne contrarium ex ſuo contrario fieri, quare ſecundùm eam expoſitionem non poſſunt Ariſtotelis verba in textu hoc cohærere cum dictis in textu præcedenti, quia hoc non probant illud, quod ibi dictum fuit, alias omnes res ex primis contrarijs conſtitui. Vicomercatus reſpiciens concluſionem, quam poſtea in textu Quadrageſimoſeptimo Ariſtoteles colligit, putat intentionem eſſe oſtendere, quòd omnia quæ natura fiunt, ſunt vel contraria, vel ex contrarijs conſtantia, hoc enim ibi Ariſtoteles concludet, ſed neque hæc expoſitio eſt verbis Ariſtotelis conſentanea, Ariſtoteles enim dicit [Oportet hoc conſiderare] illud igitur vult probare, quod per illam dictionem [hoc] ſignificatur quæ procul dubio ad ſequentia referri non poteſt, ſed ad præcedentia, ſolùm. Eſt igitur dicendum, quòd Ariſtoteles nunc vult argumento naturali, & proprio eam veritatem demonſtrare de principijs contrarijs, quam hactenus ex ſolo antiquorum teſtimonio, & argumento probabili & communi, ex eorum verbis deſumpto adumbrauit, & leuiter perſuaſit, debemus autem comparare problema, quod ab Ariſtotele hìc proponitur, cum problemate propoſito in textu præcedenti, vt videamus illum fuiſſe Topicum, hoc autem demonſtratiuum, & naturale, ibi enim propoſuit probãdum quòd prima contraria ſunt principia rerum, & fuit quæſtio intentionis, non rei; hìc autem probat omnia, quæ fiunt, fieri ex ſuis contrarijs, quæ eſt quæſtio rei, fieri enim ex ſuo contrario eſt terminus realis & naturalis. Similiter enim dicimus, quòd quæſtio an riſibile inſit homini vt proprium, eſt quæſtio Topica, quæſtio autem an homo ſit riſibilis, eſt quæſtio demonſtratiua. Hæc expoſitio ponitur hìc clarè a Ioanne Grammatico, & a Themiſtio, qui dicunt cùm hoc non ſit valde clarum ex dictis, oportet melius id demonſtrare. Simplicius etiam dicit apertè, quòd ratio prius facta communis fuit, & Ariſtoteles hìc vult afferre rationem maximè propriam ad probandum, quòd inter rerum principia ſunt connumeranda ipſa contraria, & addit rationem Simplicius cur ratio prius facta debilis fuerit dicens per eam non conſtaſſe, quòd omnia ex contrarijs fiant, quæ quidem eſt præcipua principiorum, quæ hìc quæruntur, conditio. Quod ad verba Ariſtotelis attinet eſt primò notandum illud verbum [oportet] quod ſignificat eſſe neceſſarium vel ratione propria, & naturali, quæ ſcientiam faciat, quia ratio illa Topica ſufficiens non fuit, quid autem intelligat Ariſtoteles per [rationem] non eſt clarum. Auerroes enim, quem multi ſequuntur, dicit Ariſtotelem intelligere inductionem. Simplicius autem intelligit vnam demonſtrationem a priori per cauſam veram rei, & dicit Ariſtotelem velle cauſam afferre, cur ex contrarijs omnia fiant. Simplicium quidam poſteriores ſequuntur, qui dicunt

Ariſtotelem

Ariſtotelem facere demonſtrationem a priori, quam ita formant, à quibus primis non reſolubilibus in alia pendent omnia, illa ſunt omnium principia; ſed a primis contrarijs omnia pendent, vt a primis non reſolubilibus in alia, ergo prima contraria ſunt, omnium principia. Quæ quidem demonſtratio neque Ariſtotelis eſt, neque vllo pacto admittenda, non enim eſt demonſtratio, ſed ratio Topica, qualem diximus eſſe rationem factam in textu præcedenti, nam medius terminus eſt definitio quidditatiua maioris extremi, & idem cum eo, quare petit principium. Eſt etiam quęſitum Topicum, ſicuti in textu præcedenti diximus, neque Ariſtoteles hic prima contraria nominat, ſed abſolute contraria vult enim oſtendere quòd omne, quod fit, fit ex ſuo contrario: appellatio autem primorum contrariorum reſpiciebat antiquos in præcedentibus, ipſi enim ſtatuebant duo aliqua prima contraria, ex quibus omnia fiunt, ſed Ariſtoteles nondùm conſtituit duo prima contraria eiuſmodi, imò neque poſtea conſtituet eo modo prima, ſed ſolùm prima primitate communitatis, quæ omnia contraria comprehendunt, quare iſta formatio rationis eſt alieniſſima ab Ariſtotele. Et omninò Simplicij ſententiam reijciendam puto, quòd Ariſtoteles vti velit demonſtratione per cauſam, ſed Auerroi adhæreo, quod Ariſtoteles intelligat per [rationem] inductionem, quam etiam mox faciet, vbi enim res ad ſenſum patet, & non eſt animaduerſa, ſufficientiſſima ratio eſt inductio, neque alia vti debemus, quia habemus teſtimonium ſenſuum, vanum eſt aliam rationem inueſtigare. Quòd autem omne, quod fit, ex ſuo contrario fiat, ad ſenſum patet in ſingulis, ſicuti videbimus mox Ariſtotelem eſſe conſideraturum. Hæc igitur eſt ratio propria, & naturalis, quia ſenſata, nihil, enim naturalius eſt, quàm quod ſenſatum eſt; propterea dicit Ariſtoteles eſſe conſiderandum [qualiter contingat] quia non ſolùm vult, vt cognoſcamus rem ita eſſe, & omnia ex contrarijs fieri, ſed etiam vt videamus modum quo id fit; qui autem ratione vera, & ſenſata aliquid cognoſcit, ſimul etiam cognoſcit modum quo, id fit, aut eſt. [Accipiendum eſt igitur primum] Incipit Ariſtoteles exponere dictam rationem, quam diximus eſſe inductionem. Sed vt ea intelligatur notandum eſt quod agens naturale ſemper contrarium eſt patienti ſecundùm formam, licèt neceſſario conueniat cum eo in materia, nam ſi formam quoque ſimilem, haberent agens, & patiens, non fieret actio, non enim ignis in alterum ignem agit, neque calidum in calidum, ſed in frigidum, & intentio, ac ſcopus agentis eſt deſtruere formam contrariam, quæ in patiente eſt, & introducere formam ſimilem ſuæ formæ, & ſic reddere patiens ſimile ſibi in forma, vt ignis calidus agit in aquam frigidam, vt deſtructa frigiditate aquæ reddat aquam calidam, ſicut ipſe eſt calidus; patet igitur quòd patiens eſt in principio contrarium agenti ratione formæ, in fine autem eſt factum illi ſimile. Ex his ſequitur quòd omne patiens, quod tranſmutatur, tranſmutatur de contrario in contrarium, & omne quod fit, fit ex ſuo contrario, & quod corrumpitur, in contrarium corrumpitur, hoc enim neceſſario ſequitur ex ijs, quæ nunc diximus de agente, & patiente; Si enim patiens, quod dicitur tranſmutatum, vel factum, habuit in principio tranſmutationis formam contrariam formæ agentis, in fine autem ea dimiſſa recipit formam ſimilem formæ agentis, & contrariam ſuæ formæ, quam prius habebat, manifeſtum eſt, quòd termini omnes tranſmutationis ſunt contrarij, & omne, quod fit ex ſuo contrario fit, ſi quid enim dicitur fieri calidum, neceſſe vt ex non calido, & ex frigido calidum fiat, ſi enim prius fuiſſet ſimiliter calidum, non verè diceremus poſtea fieri calidum; ſi etiam corrumpatur calidum, neceſſe eſt vt in non calidum corrumpatur, & ſic tranſeat de calido in non calidum, quia ſi ſeruaretur calidum, non diceretur calidum corrumpi. His intellectis Ariſtoteles in textu duo dicta profert, alterum de agente, & patiente, quòd ſunt contraria, alterum de terminis omnis mutationis quòd ſemper ſunt contrarij; Primum dictum ijs verbis patet. [Accipiendum eſt igitur primum, quòd omnium

quæ ſunt nihil neque facere aptum eſt, neque pati contingens a contingente] ſenſus eſt, quòd agens non agit in quodlibet indiſtinctè, ſed in contrarium, neque patiens patitur indifferenter a quolibet, ſed a contrario, non enim ignis agit in lignum, vt album, ſed vt frigidum; per accidens eſt enim, quòd patiens a calido ſit album, ſed per ſe patitur a calido inquantum frigidum, & calidum agit in illud vt in frigidum. Certum igitur eſt, ac determinatum patiens, in quod agat ipſum patiens, & determinatum eſt agens, quod in tale patiens agat, eſt enim eius contrarium, non quodlibet indiſtinctè. Notanda ſunt illa verba, [omnium, quæ ſunt] quibus non vult Ariſtoteles ſignificare omnia entia abſolutè, ſed ea ſolùm quæ mutuo patiuntur, & agũt, ſeù ea, in quibus mutua tranſmutatio locum habet. Deinde cùm dicit Ariſtoteles [neque fit quodlibet ex quolibet] ponit alterum dictum quod pertinet ad fieri, & trãſmutari non ad agere, & pati, ſimiliter enim non fit quodlibet ex quolibet indifferenter, ſed ex determinato termino a quo nempe ex contrario. Vbi aduertendum eſt quod dictio, ex, ſumitur hìc alio modo quam in præcedenti textu ſumpta fuerit, ibi enim accipiebatur fieri ex alio conſtitutiuè, ideo Ariſtoteles negauit contrarium ex ſuo contrario fieri; hìc verò ſumit fieri ex alio terminatiuè, quare dictio, ex, ſignificat terminum a quo, & idem dicit quòd, poſt; ideò Ariſtoteles affirmat quòd contrarium fit ex ſuo contrario, idest, poſt ſuum contrarium, tanquam terminus ad quem, ex termino a quo, & ſic dicit Ariſtoteles quod termini mutationis non ſunt quodlibet indiſtinctè, ſed certi, ac determinati, videlicèt contrarij. Declaratis his duobus dictis Ariſtotelis declaranda eſt etiam intentio Ariſtotelis ea proferentis, vt totam huius partis Methodum intelligamus; Certum eſt primò, quod primum dictũ de agente, & patiente ad propoſitum huius loci non pertinet, ſed ſecundum ſolum, nihil enim hìc pertinet conſiderare quòd agens agat in contrarium, & patiens a contrario patiatur; quare proculdubio primum dictum ponitur ab Ariſtotele propter ſecundum; ideò Simplicius, & multi, qui putant Ariſtotelem hìc velle vti demonſtratione a priori, dicunt Ariſtotelem colligere ſecundum dictum, quod principaliter intendebat, ex primo vt effectum ex cauſa; nam cauſa cur id, quod fit, fiat ex ſuo contrario, eſt, quoniam agens agit in patiens ſibi contrarium, quemadmodum ſuperius declarauimus, & ſic demonſtratio Ariſtotelis eſt a priori per cauſam. Sed reuera ſi modum loquendi Ariſtotelis expendamus, non ita loquitur, vt ex primo dicto inferat ſecundum, ſed vtrumque profert, vt ſimiliter, dictio enim illa [accipiendum] ſignificat ſupponendum, ſæpe enim in primo libro Poſteriorum animaduertimus Ariſtotelem vti verbo accipere pro ſupponere, hæc autem dictio non eſt propria primi dicti, imò ponitur ab Ariſtotele vt communis etiam ſecundo, vt patet ex coniunctione, dicit enim Ariſtoteles [neque fit quodlibet ex quolibet] quare cogimur dicere quòd Ariſtoteles vtrumque accipit ſimiliter, & ſupponit, non probat ſecundum ex primo. Ego igitur dicendum puto quòd Ariſtoteles ponit primum dictum propter ſecundum, non vt cauſam eius, ſed vt quodammodo idem, & propter faciliorem ſecundi intelligentiam, nam reuera de agente, & patiente quomodo ſint contraria, non locus eſt hìc declarandi, ſed id fit in primo libro de Generatione, hìc ponitur vt confusè notum ſimul cum eo quod fit. Et quamuis Ariſtoteles intendat tantùm ſecundum dictum, tamen vtrumque ponit ad faciliorem intelligentiam, quia ſe mutuò conſequuntur; poſtea verò Ariſtoteles dimiſſo primo, de quo nihil amplius dicit, in ſecundo ſolo perſiſtit, quod declarare intendit, ipſum enim declarabit exemplis, quæ quidem exempla habebunt locum inductionis, & hæc inductio occupabit textum præſentem, & quatuor ſequentes. Debemus igitur dicere quòd in his quinque textibus Ariſtoteles inductione probat hoc ſecundum dictum a ſe præcipuè intẽtum quòd omne, quod fit, ex ſuo contrario fit. Sed obijcere quis poſſet; ſi Ariſtoteles hoc ſecundum dictum accipit, & ſupponit, quomodo poſtea id inductione probat?

bat? Dico quòd argumentum hoc valet contra dicentes Ariſtotelem demonſtratio ne hic vti, dicere enim quòd aliquid ſupponatur, & demonſtretur, implicat contradictionem, ſed non implicat ſi dicamus, aliquid ſupponi, & tamen inductione probari; Patet hoc in textu vndecimo huius primi libri, vbi Ariſtoteles dicebat [ſupponuntur nobis, quæ ſunt natura, aut omnia, aut quædam moueri] deinde adiecit [id autem manifeſtum eſt per inductionem] ratio autem huius eſt, quoniam inductio eſt inſtrumentum, quo principia & ſuppoſitiones confirmamus, non enim poteſt probare rem per ſe ignotam, ſed rei per ſe notæ euidentiam declarat, & oſten dit eam per ſe notam eſſe, & ſenſatam. Docet autem Ariſtoteles hoc ſecundo Priorum cap. de Inductione. Sexto Ethicorum cap. tertio, & primo Poſteriorum trigeſimotertio, & ſecundo Poſteriorum vltimo. Accipit ergo Ariſtoteles vt notum, quòd omne, quod fit ex ſuo contrario fit; deinde inductione in omnibus oſtendit ita rem ſe habere, & adducit teſtimonium ſenſuum. [Niſi quis accipiat ſecundum accidens.] Tollit Ariſtoteles his verbis tacitam obiectionem, non enim videtur quod ſolum ex ſuo contrario aliquid fiat, ſed etiam ex quolibet indiſtinctè. Nam ſi quis deſinens eſſe muſicus, fiat albus, dicetur fieri ex muſico albus, quæ tamen contraria non ſunt. Ad hoc Ariſtoteles dicit quòd non eſt per ſe, ſed per accidens, quòd ex muſico fiat albus, per ſe autem non fit albus niſi ex ſuo contrario, ex nigro, qui enim prius niger fuit, poſtea fit albus, ſed quia contingere poterit vt qui erat niger, ſimul etiam eſſet muſicus, videtur ex muſico fieri albus, quod tamen eſt per accidens, per accidens enim dicitur quod poteſt eſſe, & non eſſe, albus autem poteſt eſſe ſimul cum muſico, poteſt eſſe etiam non muſicus, ergo per accidens eſt vt tunc fiat albus, cùm deſinit eſſe muſicus, quoniam poterat ſimul manere muſicus, & albus. Non ſic niger, & albus, contraria enim ſunt, & ſimul ſtare non poſſunt, ideò eſt per ſe, quod deſinente vno fiat alterum, per ſe igitur non fit aliquid, niſi ex ſuo contrario. Deinde cùm dicit Ariſtoteles [ſed album quidem fit ex non albo] declarat melius quodnam ſit illud contrarium, ex quo per ſe aliquid fit, & dicit eſſe propriam priuationem, quam reuera ſignificat nomine contrarij, quia ſumit contrarietatem large prout complectitur etiam oppoſitionem priuatiuam, vt Auerroes ait; ſed quia non album poteſt dupliciter ſumi, primò pro pura negatione; ſecundò pro priuatione propria, ideò volens Ariſtoteles, vt ſano modo accipiamus non album, videlicet pro priuatione, non pro negatione, ſubdit [& hoc non ex omni, ſed ex nigro, aut medijs.] Senſus eſt, quando dicimus album fieri per ſe ex non albo, non debemus intelligere quodvis non album, quia (vt notat Albertus) ſi accipiatur non album negatiuè, & vt nomen infinitum conuenit omnibus entibus præter album, & ſic Deus eſt non album, cœlum eſt non album, anima eſt non album, ex tali autem non albo non dicimus album per ſe fieri, ſi enim hoc diceremus, incideremus in illud quod negauimus, videlicet quod fieret ex quolibet quodlibet, cũ omne ens poſſit dici non albũ, dicimus igitur album fieri ex non albo, ſumendo non album pro priuatione. Differt autem priuatio a negatione, quoniam priuatio dicit abſentiam habitus cum aptitudine, & potentia propinqua ad illum: ideò Ariſtoteles non potuit melius ſignificare nõ album pro priuatione acceptum, quàm dicendo nigrum, & medios colores, nigrum enim habet potentiam ad albũ, & ſic medij colores, quia omne coloratum eſt in potẽtia ad omnes alios colores. Declaratur hoc etiam ab Auerroe in ſeptimo Comment. Quinti Phyſicorum, vbi dicit quod non fit tranſitus de non eſſe ad eſſe, ſumendo nõ eſſe pro pura negatione, ſed ſumendo non eſſe pro priuatione, quæ habet aptitudinẽ coniunctam: ideò notandum quòd vnum contrarium enim habet ſemper annexam priuationẽ ſui contrarij cum potentia ad illud, contraria enim verſantur circa idẽ ſubiectũ, & ab eo ſe mutuo pellunt, quoniam igitur in contrarijs mediatis contrarietas eſt non modo inter extremum, & extremum, ſed etiam inter extremum, & medium, & pri-

uatio vnius extremi non modò ſtat cum altero extremo, verùm etiamcum medijs, ideò Ariſtoteles volens ſignificare non album, quod eſt priuatio albi, non ſolum nigrum nominauit, ſed etiam medios colores, ex tali enim non albo, quoc eſt nigrum, vel medium, dicitur per ſe fieri album; [& muſicum ex non muſico.] Altero exemplo declarat idem Ariſtoteles, & dicit, muſicum fit per ſe ex non muſico, non quidem ex quouis non muſico, ideſt, ex non muſico accepto negatiuè, & pro infinito nomine, ſed ex non muſico accepto priuatiuè, cum potentia ad muſicum. Quamquidem priuationem ſignificat Ariſtoteles per illam dictionem [immuſicum] quale immuſicum non poteſt eſſe niſi in homine, qui eſt capax muſicæ, & poteſt fieri muſicus. Eſt autem hìc animaduertendum, quòd Ariſtoteles duobus exemplis hìc vſus eſt, altero de vera contrarietate, vt eſt inter album, & nigrum; altero de ſola priuatiua oppoſitione, vt inter muſicum, & immuſicum, vbi verum contrarium non adeſt; id autem non fecit ad indicandum ſe non ſumere propriè contrarietatem, ſed largè vt complectitur etiam priuatiuam oppoſitionem. In primò enim exemplo nominauerat vera contraria album & nigrum, non quidem quia ea quatenus vera contraria ſumeret, ſed ad ſignificandam priuationem cum eis coniunctam, ex qua res propriè dicitur fieri. Propterea vt melius cognoſceremus accipi hìc contraria ad denotandam priuationem alterius contrarij, ſubiecit alterum exemplum de muſico, & immuſico, vbi non eſt propriè contrarietas, ſed ſola oppoſitio priuatiua, vt per hoc intelligamus, quod cum prius dixit album fieri ex nigro, vel medijs, accepit nigrum & medios colores, prout cum ijs ſtat priuatio albi cum aptitudine ad illud; poteramus enim decipi & ſumere non album pro pura negatione, quem malum ſenſum non potuit Ariſtoteles melius remouere, quam nominando verum contrarium nigrum, ſed nos debemus accipere nigrum non pro ſeipſo, ſed vt declarationem nō albi. Verba illa [aut ſi aliquid ipſis eſt medium] non ita ſunt accipienda vt Ariſtoteles aſſerat dari medium inter muſicum, & immuſicum, ideſt inter priuationem, & habitum, nam (vt Auerroes notat) cognouit Ariſtoteles non dari vnquam medium inter priuatiuam oppoſitionem; ſed quia nominando prius album, & nigrum, nominauit etiam medios colores, poſtea nominans muſicum, & immuſicum, voluit ſub conditione ſubdere, & ſi quid eis eſt medium, quia non vult id in præſentia determinare, ad præſentem enim conſiderationem nihil pertinet; ideò eſt modus quidam loquendi ſignificans reijci nunc iſtam conſiderationem, neque aſſerens medium dari inter priuationem, & habitum, quia conditionalis nihil ponit in eſſe. Ex his patet quantum errent illi, qui hoc in loco diſputant, an detur medium inter priuationem, & habitum, volunt enim inquirere, quod Ariſtoteles reijcit, qui hìc non magis curat concedere, quàm negare medium priuatiuæ oppoſitionis.

Textus Quadrageſimus Quartus.

Neque igitur corrumpitur contingens primum, vt album non in muſicum, niſi fortè ſecundùm accidens, ſed in non album, & in non album, non in contingens, ſed in nigrum, aut medium. Similiter autem muſicum in non muſicum, & hoc non in contingens, ſed in immuſicum, aut ſi ipſis aliquid medium eſt.

Quod

QVod declarauit Ariſtoteles de eo, quod fit,nunc declarat etiam de eo quod corrumpitur, & textus eſt clarus, dicit enim quod ſicuti album non fit ex quouis, ſed ex non albo, & eo accepto, non pro negatione, ſed pro priuatione, ita album corrumpitur in non album,ideſt, in priuationem, & dicit Ariſtoteles [primum] ideſt pro ſeipſo, quia non negat album poſſe corrumpi in muſicum, ſed eſt per accidens. Pro horum omnium meliore cognitione dubitatur, quia diximus ex nigro fieri album, non quatenus nigro, ſed quatenus non albo, ergo ſequitur, quòd ex nigro ita per accidens album fiet, vt ex muſico,quia non albo accidit vt ſit nigrum,& vt ſit muſicum, & ex neutro horum duorum, quatenus tali album fit; male ergo Ariſtoteles dixit non fieri album ex muſico, ſed ex nigro, debuit enim dicere neque ex muſico,neque ex nigro, ſed ex non albo. Dicendum non eſſe parem rationem de muſico,& de nigro reſpectu albi, cùm enim per ſe primò fiat album ex non albo, huic non albo eſt merè accidentale, vt ſit muſicum,non ſic ei eſt accidentale,vt ſit nigrum,imò eſt neceſſarium, & eſſentiale ipſi non albo dicenti priuationem cum aptitudine vt vel nigrum, vel medium habeat colorem, quia cum contrario, vel cum contrario, & medijs ſtat eſſentialiter connexa priuatio alterius contrarij, vt declaraui alias cum Ariſtotele in textu decimo primi libri Poſteriorum. Quare Ariſtoteles per nigrum, & medios colores potuit inſinuare non album vt priuationem neceſſario cum eis connexam, ſed non ſic per muſicum, quod eſt merè accidentale ipſi non albo. Hanc rem optimè declarat Auerroes in præſenti Commentario quadrageſimoquarto, & dicit aliquid fieri ex aliquo per ſe primò, & fieri ex aliquo per ſe ſecundò, & fieri ex aliquo per accidens; per ſe primò fit aliquid ex ſua priuatione, ideò hæc non niſi vna eſſe poteſt, vt ex non albo album; per ſe ſecundò fit aliquid ex ſuo contrario propriè ſumpto, & hoc non eſt neceſſario vnicum,ſed poſſunt eſſe plura vno,vt cùm contraria ſunt mediata, vt album fit per ſe ſecundò ex nigro, vel medio aliquo colore,nam etiam medij habent rationem quandam contrarij reſpectu albi; & hæc ſunt plura, ex quibus dicitur per ſe fieri album, quia per ſe, & eſſentialiter ſunt coniuncta cum priuatione albi, ſed non primò, quia non quatenus nigrum, vel rubeum, ſed quatenus non album; terminus enim a quo primus vnus eſſe debet; per accidens autem fit album ex muſico, ex grammatico, ex ambulante, & alijs ſimilibus, quæ accidentaliter ſunt coniuncta cum non albo, & hæc non modo ſunt non plura vno, ſed infinita. Notandum autem quòd priuatio alicuius formæ duplex eſſe poteſt, aliqua enim eſt coniuncta cum altera forma verè contraria, vt non album cum nigro, vel colore medio, aliqua verò eſt coniuncta cum altera forma tantùm diuerſa, ſed non contraria, quæ tamen ſolet per ſimilitudinem dici forma contraria, quod contingit in generatione ſubſtantiali, nam priuatio formæ humanæ eſt coniuncta cum forma ſeminis diuerſa tantùm a forma hominis non contraria, dicitur tamen contraria per quandam ſimilitudinem, & quia eſt neceſſariò coniuncta cum priuatione hominis, ſed de hac re loquemur in fine huius primi in quæſtione quam faciemus de natura materiæ primæ. Tangitur etiam a multis contradictio quædam in dictis Auerrois, qui in hoc Commentario dicit quòd album per ſe fit ex non albo, ex nigro autem, & medijs per ſe ſecundò, quia mediante priuatione. Sed in quinto Phyſicorum Commentario Octauo, & Quinquageſimoprimo Auerroes dicit oppoſitum, quòd album per ſe primo fit ex nigro vel medijs, ex non albo autem per accidens. Reſpondetur per differentiam, quæ eſt inter generationem, & motum, ſeu inter fieri, & moueri, fieri enim & generari ſiuè ſimpliciter, ſiue ſecundùm quid, propriè denotat tranſitum de non eſſe ad eſſe, & ſic de priuatione ad formam, fit enim quod non erat prius, ideò ſi aqua fiat calida, & illam mutationem nominemus per verbum fieri, vel generari; fit per ſe primò ex non calida, per ſe ſecundò ex frigida; quod ſi illam eandem

mutationem

mutationem appellemus motum, in quantum motus fit ex frigida calida per ſe primò; moueri enim dicit tranſitum de termino poſitiuo in poſitiuum, vt ex tali in tale, ideò Ariſtoteles in quinto Phyſicorum dicebat motum eſſe tranſitum de ſubiecto in ſubiectum, intelligens nomine ſubiecti terminum poſitiuum, generationem verò eſſe tranſitum de non ſubiecto in ſubiectum, ideſt, de priuatione ad formam, vide pro his Auerroem in Comment. ſeptimo quinti libri Phyſicorum: Sublata eſt igitur omnis contradictio, quia Auerroes in quinto Phyſicorum loquitur de motu quatenus eſt motus, hìc autem de ipſo fieri, & de generatione. Aliud hìc dubium oritur, quomodo Ariſtoteles dicat tranſitum fieri a priuatione ad formam, cùm in poſt prædicamentis dixerit impoſſibilem eſſe tranſitum a priuatione ad habitum. Ad hoc dictum eſt, quòd priuatio dupliciter ſumitur, vel ante habitum, vel poſt habitum. Illa quidem quæ eſt ante habitum priuat ſolùm actum, non priuat potentiam, ideò ab hac priuatione ad habitum datur progreſſus, & de hac Ariſtoteles hìc loquitur; illa verò quæ ſequitur habitum, tollit, & actum, & potentiam ad eundem numero habitum, ideò impoſſibilis eſt regreſſus ab hac priuatione ad eundem numero habitum, qui eſt corruptus, & de hac loquebatur Ariſtoteles in poſt prædicamentis. Sed adhuc dubitatur, quia Ariſtoteles in textu quadrageſimoquarto dixit corrumpi muſicum, non in quiduis non muſicum, ſed in immuſicum ideſt, non in puram negationem, ſed in priuationem, attamen non videtur differre pura negatio ab ea priuatione, quæ ſequitur habitum, ſi hæc tollit actum, & potentiam ſimul, nam etiam pura negatio tollit actum & potentiam. Dico quòd omnis priuatio dicit aptitudinem ad habitũ in ſubiecto, in quo eſt, ſed vel pro tempore futuro, vel pro præterito; priuatio enim præcedens habitũ dicit potentiã ad eum pro tẽpore futuro, priuatio verò ſequẽs habitũ notat potẽtiã ad habitũ pro præterito; ſignificat enim ſubiectũ illud fuiſſe capax illius habitus, aliter enim non diceretur priuatio, ſicuti excœcato homine illa cæcitas dicitur priuatio, quoniam eſt in re, quæ fuit alias capax viſionis; in hoc igitur differt omnis priuatio a pura negatione, quia pura negatio nullam potentiam in eo ſubiecto notat ad habitum, & pro nullo tempore, vt in lapide eſt pura negatio viſionis, quia neque eſt, neque fuit vnquam, neque erit in lapide potentia ad viſionem. Sciendum præterea, quòd tam priuatio ex qua res fit, quàm priuatio in quam res corrumpitur, dicit quoddam certum, & determinatum oppoſitum illius formæ, quatenus vtraque priuatio eſt coniuncta cum quadam alia determinata forma, non tamen cum eadem, ſed cum duabus diuerſis, nam priuatio, ex qua fit homo, eſt coniuncta cum forma ſeminis, ideò dicitur homo ex ſemine fieri, ſic enim per ſemen denotamus priuationem propriam ex qua homo fit; priuatio verò, in quam homo corrumpitur eſt coniuncta cum forma cadaueris, ideò dicimus hominem corrumpi in cadauer, propterea vtraque priuatio dicit oppoſitum determinatum formæ humanæ, & ea determinatio oritur ab illa alia vna forma, quæ eſt neceſſario connexa ipſi priuationi. Qua de re loquimur fuſius in fine primi libri in diſcurſu de materia prima, vnde videns, quòd ſicuti habitu corrupto non datur amplius regreſſus, ad eundem numero habitum, ita etiam facto tranſitu a priuatione ad formam, non datur amplius regreſſus ab illa forma ad illam eandem numero priuationem, quæ præceſſit, cùm enim ex ſemine homo fiat, non corrumpitur poſtea in ſemen, ſed in cadauer, diuerſas namque priuationes faciunt diuerſæ illæ formæ, cum quibus ſunt coniunctæ, vt in dicto diſcurſu magis patebit.

Textus

Textus Quadrageſimus Quintus.

Similiter autem his, & in alijs, quoniam, & non ſimplicia eorum, quæ ſunt, ſed compoſita ſecundùm eandem ſe habent rationem: & propterea quòd oppoſitæ diſpoſitiones non denominatæ ſunt, latet hoc contingens. Neceſſe eſt enim omne conſonans ex in conſonanti fieri, & inconſonans, ex conſonanti & corrumpi conſonans in conſonantiam, & hanc non in contingentem, ſed in oppoſitam.

THEMISTIVS dicit quòd cùm Ariſtoteles in accidentibus oſtenderit contrarium fieri ex ſuo contrario, ideſt, ex priuatione propria, nunc vult idem oſtēdere in ſubſtantijs, quas quidem vocat compoſitas; Hæc continuitas admittenda non eſt, & rectè a Ioanne Grammatico, & ab alijs refutatur, quoniam Ariſtoteles in tota hac parte non diſtinguit generationem ſubſtantiæ a generatione accidentis, ſed communiter, & confuſè de vtraque loquitur, vtens exemplis accidentium vt notioribus, præcipuè tamen volens vt in ſubſtantijs intelligamus, quare tàm dicta, quàm dicenda debent indiſtinctè intelligi, & de accidentibus, & de ſubſtantijs. Dicamus itaque cum alijs, quòd cum Ariſtoteles in ſimplicibus declarauerit quod fiunt ex ſuis contrarijs, nunc vult idem declarare in compoſitis, in quibus res occultior erat. Simplicia intelligo quaſdam formas, quæ nullam concernunt compoſitionem, vt album, nigrum, muſicum, cuiuſmodi fuerunt omnia exempla, quibus hactenus Ariſtoteles vſus eſt; quodlibet enim talium videtur, ex vno generari, & nullam præſeferre congregationem multorum, vt album ex nigro, & rubeum ex albo, in quibus eſt per ſe notum quòd ſingulū ex ſua priuatione fit. Compoſita autem hìc intelligunt quædam quæ ita fiunt, vt ex multorum coitu, & compoſitione generari videantur, quod & in naturalibus, & in artificialibus poſſumus videre, nam homo ex multarum partium compoſitione videtur generari, ſic nauis, domus, & ſimilia. In his vult Ariſtoteles oſtendere, quòd ſimiliter ex ſuis contrarijs fiunt, quodquidem in eis magis latebat, quàm in ſimplicibus ob rationem, quam ipſe Ariſtoteles in textu adducet. Hæc eſt huius partis vera continuatio, quæ ab ipſomet Ariſtotele in textu ponitur; nos autem notare debemus quòd Ariſtoteles hæc faciens complet inductionem, quam in textu quadrageſimotertio facere cæpit, ibi enim in ſimplicibus docuit per ſolam exemplorum conſiderationem, quòd fiunt ex ſuis contrarijs, nunc proſequitur dicens, quod idem euenit in ijs formis, quæ ex multorum coitu fieri videntur, & conſiſtere in partium diſſimilium compoſitione, & reſultare ex multorum compoſitione, vt poſtea colligat in omnibus, quæ fiunt, id euenire vt ex ſuis contrarijs fiant. Litera eſt clara. Ariſtoteles enim primò rationem reddit, cur in his compoſitis occultius ſit quòd ex contrarijs fiant, & dicit rationē eſſe quia [oppoſitæ diſpoſitiones] ideſt priuationes oppoſitæ nomine carent, in ſimplicibus autem vt plurimum ſunt nominatæ, nam Græci per additionem literę α faciunt nomen priuatiuum, dicunt enim μυσικόν & ἄμυσον δίκαιον, & ἄδικον. Nos vero idē facimus per additionē ſyllabæ, in, dicimus enim muſicū in muſicū, iuſtū, iniuſtū; at in cōpoſitis hoc non eſt ita in vſu, neque ita cōmodè fieri poteſt, hominis enim cōpoſitionem cū proprio vocabulo appellemus hominē, nō habemus quomodo appellemus propriam eius cōpoſitionis priuationē, ſic nauis, domus & aliorum compoſitorū, ſed vtimur negationibus, & nominibus infinitis pro priuatiuis, dicimus

Digitized by Google

mus enim, non homo, non domus, & in alijs ſimiliter. Quoniam igitur propriæ horum compoſitorum priuationes non ſunt nominatæ, ideò minus videtur, quòd talia ex ſuis priuationibus fiant. Aliqui tamen admonent, quòd hoc, quod Ariſtoteles hìc dicit, verum eſt de priuationibus particularibus, & proprijs, vniuerſales enim habent nomina, nam ἁρμονία ſignificat formam quandam ex compoſitione reſultantem, tamen eius priuatio apud Græcos eſt nominata, & dicitur ἀναρμοστία, nos quoque dicimus conſonantiam, & inconſonantiam: dicimus etiam ordinem, inordinationem, compoſitionem, & incompoſitionem, hæc enim ſunt nomina vniuerſalia formarum ex multorum coitu prodeuntium, ſed propria conſonantia partium hominis, propria illa compoſitio, non habet nominatam propriam priuationem, ideſt, diſſonantiam, quæ ſolùm conſonantiæ partium hominis opponatur, vel incompoſitionem, quæ ſoli humanę compoſitioni opponatur, & ſic reliquæ particulares compoſitiones non habent nominatas, proprias, & peculiares priuationes, ſed appellantur generis communis, videlicèt, inconſonantia, inordinatio, incompoſitio, ſed quamuis priuationes propriæ non habeant propria nomina, per hoc non ſtat, (inquit Ariſtoteles) quin quælibet talis forma non fiat ex ſuo contrario, ex propria priuatione. Verùm eſt enim quòd ſi fit conſonantia aliqua, fit ex peculiari priuatione ex propria inconſonantia ſibi oppoſita; datur enim procul dubio inconſonantia propria, quæ eſt propria priuatio conſonantiæ partium humani corporis, quæ alij conſonantiæ non opponitur. Ideò Ariſtoteles dicit, conſonans ex inconſonanti fieri, & inconſonans ex conſonanti, & conſonans corrumpi in conſonantiam, non quidem omnem, & quamcunque, ideſt, non in conſonantiam vniuerſalem, quæ omni conſonantiæ vniuerſaliter opponitur, [ſed in oppoſitum] ideſt, in vnam certam, & propriam inconſonantiam ſibi peculiariter oppoſitam, licèt innominatam, quæ dicit priuationem illius tantùm conſonantiæ cum aptitudine ad eam ſolam, & hoc eſt, quod Auerroes in his commentis vocat contrarium nominatum, quando dicit, omne, quod fit, fieri ex contrario nominato, ideſt, ex denominata, & ſibi propria priuatione cum aptitudine, nam diſſonantia accepta in communi innominata eſt, quia eſt priuatio omnis harmoniæ tàm hominis, quàm equi, quam domus, vocum, & omnium aliarum rerum; quòd ſi ſumatur negatio harmoniæ, ea adhùc amplior, & confuſior eſt, nomen enim infinitum conuenit omnibus tàm entibus, quàm non entibus.

Textus Quadrageſimus Sextus.

Differt autem nihil in conſonantia dicere, aut ordine, aut compoſitione, manifeſtum enim eſt quod eadem ſit ratio. At verò, & domus, & ſtatua, & quodlibet aliud fit ſimiliter, domus enim fit ex eo, quod non compoſita, ſed diuiſa ſunt hæc ſic: & ſtatua, & figuratorum aliquod ex infigurato, & vnumquodque horum ſecundùm alia quidem ordo, ſecundùm alia verò compoſitio quædam eſt.

HAE formæ, quæ ex multorum interuentu, & coitu proueniunt, ſolent varijs nominibus appellari, dicimus enim compoſitionem, ordinem, conſonantiam, figuram, & alia multa, quæ compoſitionem quandam dicunt, imò eandem rem poſſumus quandoque his omnibus nominibus appellare, nam hominis ſtructuram appellamus compoſitionem, & ordinem, & harmoniam, & figuram, quæ omnia ſimiliter compoſitionem quandam

dam

dam præſeferunt; Ariſtoteles igitur dicit in his omnibus eandem eſſe rationem, idem enim dicendum eſt de conſonantia, & de ordine ac de alijs ſimilibus; quodlibet enim horum fit ex priuatione propria; ſi enim hominis ſtructuram appellemus compoſitionem, ea fit ex ſua propria incompoſitione; ſi appellemus figuram fit ex ſua propria infiguratione; ſi verò ordinem dicamus fit ex propria inordinatione, quocunque igitur modo hæc appellemus fiunt ex proprijs contrarijs, ideſt, priuationibus ſuis. [At verò & domus, & ſtatua] loquens hactenus Ariſtoteles de generatione compoſitorum, reſpexit præcipuè naturalia; nunc ſubdit idem habere locum etiam in artificialibus, vt domo, ſtatua, naui, horum enim generatio modò vocatur compoſitio, modò figura, modò aliud quidpiam, & ſemper fit quodlibet horum ex ſua propria incompoſitione, vel infiguratione, ſicuti de naturalibus dictum eſt; quare Ariſtoteles ampliſſimam inductionem fecit, in ſubſtantijs, in accidentibus, in ſimplicibus, in compoſitis, in naturalibus, in artificialibus, vt concluderet vniuerſaliter euenire in omnibus quæ fiunt, quòd ex ſuo contrario fiunt. Conſiderare autem differentiam inter hæc omnia, quæ fiunt, vt hic multi faciunt alienum eſt a præſenti conſideratione, & penitus intempeſtiuum, hic enim ſumus in parte vniuerſaliſſima, neque idoneus eſt locus, in quo declarentur quomodo fiant ſubſtantiæ, quomodo accidentia, quomodo ſimplicia, quomodo compoſita, quia ſatis eſt Ariſtoteli, & pro præſenti loco ſufficientiſſima hæc confuſa, & rudis, & vulgaris cognitio, quam per ſenſum habemus, quòd omne, quod dicitur fieri, quodcunque ſit, & quocunque modo fiat, fit ex ſuo contrario.

Textus Quadrageſimus Septimus.

Si ergo hoc verum eſt, omne vtique, quod fit fiet; & corrumpetur quod corrumpitur, aut contrarijs, aut in contraria, & horum media: media autem ex contrarijs ſunt, vt colores ex albo, & nigro: quare omnia vtique erunt, quæ natura fiunt, aut contraria, aut ex contrarijs.

IN hoc textu concludit Ariſtoteles inductionem, & colligit illam propoſitionem vniuerſalem, quam intendebat, deinde ex ea quoddam corollarium infert, concludit, quòd omne quod fit, fit ex ſuo contrario, & omne quod corrumpitur, corrumpitur in ſuum contrarium, addit autem illa verba [& horum media] ad tollendam omnem dubitationem, nam dicere aliquis poterat, non eſt verum quod fiat ſemper contrarium ex ſuo contrario, vt album ex nigro, fit enim album etiam ex rubeo, vel viridi, ideò dicit Ariſtoteles etiam ex medijs inter contraria res fieri, & in ea etiam corrumpi, nec tamen propterea labefactatur propoſitio illa vniuerſalis, quòd omne, quod fit, ex contrario fit, quoniam etiam media ſapiunt contrarietatem cum extremis, quare extremum ex medio fieri, eſt fieri ex cõtrario, & corrumpi in aliquod medium eſt corrumpi in cõtrarium, ideò Ariſtoteles ſubdit [media autem ex contrarijs ſunt, vt colores ex albo, & nigro] nam media ex extremis cõſtant, vnde fit quòd cum vtroque extremo habent contrarietatem, ideò aduertendũ quòd in his verbis Ariſtoteles ſumit [ex] conſtitutiuè, nõ terminatiuè, vt etiam ſignificat verbum [ſunt] dicit enim quod media ſunt cõſtituta ex extremis, nõ dicit quòd ex extremis fiant vt ex terminis; hoc enim nõ iuuaret ad oſtẽdendũ, quòd media ſunt cõtraria modo quodã extremis, ſed

ſi ex

Digitized by Google

ſi ex extremis cõſtant, tũc patet quòd habẽt contrarietatẽ cum vtroque extremo, nã rubeũ, quia cõtinet albũ, eſt contrariũ nigro, & quia cõtinet nigrũ, eſt contrariũ albo. Vnde patet quòd Ariſtoteles in tota hac parte nominans media, nõ potuit aliter intelligere, quam per mixtionẽ extremorũ, quoniam mediũ per negationẽ extremorũ nõ eſt oppoſitũ extremis. [Quare omnia vtique erunt quæ natura fiunt, aut contraria, vt ex contrarijs] hoc eſt corollariũ quoddã, quod Ariſtoteles ex dictis colligit, & eſt conſequentia clara; ſi enim omne quod fit, fit ex contrario, vel ex medio, & omne quod corrumpitur, corrumpitur in contrarium, vel medium, & media conſtant ex extremis contrarijs, hinc ſequitur quod omne quod fit, eſt contrarium, vel ex contrarijs conſtans, idest medium inter contraria, & eſt conſequentia a termino a quo ad terminum ad quem. Supra enim Ariſtoteles dixerat, quòd terminus a quo, eſt contrarium, vel medium, hìc infert ergo terminus ad quem, qui dicitur fieri, eſt contrarium, vel medium, quod ex contrarijs eſt conſtitutum. Facit autem ad propoſitum corollarium hoc, quoniam Ariſtotelis intentio erat oſtendere quod principia generationis cuiuſque rei ſunt duo termini contrarij tranſmutationis, vnus, ex quo dicitur fieri, alter qui dicitur fieri; hoc autem licèt ſatis patebat ex dictis, quia ſi quodlibet ex contrario fit, patet ipſum quoque dici contrarium illi, ex quo fit, Ariſtoteles tamen expreſsè id colligere voluit per hoc corollarium ad maiorem euidentiam. Hæc verba fecerunt errare Vicomercatum, in declaranda intentione textus quadrageſimitertij: dixit enim intentionem Ariſtotelis eſſe oſtendere, quòd omne, quod natura fit, eſt contrarium, vel medium, hac ratione motus, quoniam Ariſtoteles hanc vltimam concluſionem ex omnibus dictis colligit, ſed in errore fuit, quia ex præcedentibus, & ſequentibus omnibus ſatis patere poteſt nullam aliam eſſe intentionem Ariſtotelis in hac parte, quam oſtendere, quòd cuiuſque rei principia duo ſunt termini contrarij tranſmutationis, quare hęc ſola verba ſi per ſe accipiantur, non poſſunt continere totam Ariſtotelis intentionem; qui non ſolùm de termino ad quem, ſed de vtroque termino tàm ad quem, quàm a quo, oſtendere vult, quòd ſunt contrarij, & debent dici principia generationis cuiuſque rei, quæ dicatur fieri. Cùm Ariſtoteles hìc, vt videmus, inductionem compleuerit, notare debemus, quòd hæc fuit inductio demonſtratiua, & ſcientialis, de qua Auerroes loquitur in ſecundo Phyſicorum octuageſimo, & octauo Phyſicorum trigeſimotertio, & in fine ſecundi libri Priorum, vbi dicit quòd inductio in materia contingente non facit fidem, niſi enumerentur omnia particularia, ideò debilis eſt inductio hæc, qua Topicus vti ſolet, at in materia neceſſaria fit inductio ſcientialis abſque enumeratione omnium particularium, quia quibuſdam particularibus nominatis ſtatim eluceſcit nobis connexio eſſentialis prædicati cum ſubiecto, quare non progredimur amplius in enumerandis reliquis particularibus, quia cùm cognouimus quod eſt per ſe, ſtatim inferimus, quod eſt de omni, & ita inferimus vniuerſale. Huiuſmodi eſt inductio hæc Ariſtotelis, quia propoſitio vniuerſalis, quam Ariſtoteles probat, habet terminos inter ſe eſſentialiter connexos, videlicet fieri, & ex contrario, ideſt, ex oppoſita priuatione, nam illud verbum fieri duas includit eſſentiales conditiones, vnam quòd res, quæ fit, prius actu non fuerit; alteram quòd potentia præfuerit. Si enim prius actu fuit, non fit amplius, ſi etiam neque actu, neque potentia, ergo impoſſibile erat eã fieri, dùm autem dicimus quòd fieri requirit, vt res non actu, ſed poteſtate præfuerit, dicimus neceſſarium eſſe vt eius priuatio pręfuerit, priuatio enim nihil aliud eſt, quàm abſentia rei in actu, cum potentia ad eum; eſt igitur neceſſarium, & eſſentiale generationi vt id, quod fit, ex ſua priuatione fiat. Propterea cum Ariſtoteles in quibuſdam exemplis oſtenderit quòd id, quod fit, ex ſua priuatione fit, ſtatim in ijs apparuit eſſentialitas propoſitionis, & patuit inferri vniuerſalis ſine ſingulorum enumeratione, quòd omne, quod fit, fit ex ſuppoſita priuatione, vt Ariſtoteles in hoc textu colligit.

Textus Quadrageſimus Octauus.

Hucuſque igitur ferè ſecuti ſunt, & aliorum plurimi quemadmodum diximus prius. Omnes enim elementa, & ab ipſis vocata principia, quamuis ſine ratione ponentes, tamen contraria dicunt, tanquam ab ipſa veritate coacti. Differunt autem ab inuicem ex eo quòd quidem alij priora, alij poſteriora accipiunt, & quòd hi quidem notiora ſecundùm rationem, illi autem ſecundum ſenſum. Hi enim calidum, & frigidum, illi autem humidum, & ſiccum; alij autem impar, & par; quidam autem litem, & amicitiam cauſas generationis, hæc autem ab inuicem differunt ſecundum dictum modum.

POSTQVAM Ariſtoteles inductione oſtendit quòd omne, quod fit, fit ex ſuo contrario, & quod corrumpitur, corrumpitur in ſuum contrarium; nunc reuertitur ad conſiderandum antiquorum conſenſum de contrarietate principiorum. Hoc autem facit, vt eorum ſententias inter ſe comparando, & conſiderando quinam melius, qui peius hac in re dixerit, quod quidem in hoc textu, & quadragemonono ſequẽte faciet, vt nos magis in veritatis cognitionem ducat. Per ea enim, quæ hactenus ipſe dixit, id tantùm habemus, quòd omne, quod fit, eſt contrarium, & ex ſuo contrario fit, vnde ſequitur quòd omnia contraria ſtatuenda ſint rerum principia, quare plurimus erit principiorum numerus, niſi omnes contrarietates reducamus ad aliquam vnam, vel paucas, quas ſolas ſtatuamus principia rerum. Ariſtoteles igitur per hanc antiquorum inter ſe comparationem, in qua conſiderabit, qui melius, qui peius prima contraria ſtatuerit, nos docebit normam & regulam, qua debeamus vti ad determinandum, quænam contraria, & qualia ſint ponenda principia rerum omnium. Hic eſt fructus, quem Ariſtoteles artificioſe procedẽs vult vt ex his duobus textibus colligamus. In textu hoc quadrageſimooctauo Ariſtoteles conſiderat, & conuenientiam, & differentiam inter antiquos in principiorum contrarietate; ſed vtrumque adhùc melius declarabit in textu quadrageſimonono ſequente. Dicit primùm, quaſi ex dictis concludens. [Hucuſque igitur ferè ſecuti ſunt, & aliorum plurimi] ideſt, conuenerunt in hoc antiquorum plurimi quòd in principijs rerum contrarietas inſit, & ſubdit [quemadmodum diximus prius] ideſt, in textu quadrageſimoprimo, ideò particula illa [igitur] denotat concluſionem hanc ex eo textu factam, ibi enim dixit quòd omnes antiqui poſuerunt contraria eſſe principia rerum; verba illa [aliorum plurimi] poſſunt habere duos ſenſus, vel enim Ariſtoteles intelligit plurimos alios præter nominatos in textu quadrageſimoprimo, quia ibi non omnes nominauit antiquos Philoſophos; vel intelligit alios quoſcunque præter ſe, tam prius nominatos, quàm non nominatos, quòd ego magis credo. Dictio autem illa [ferè] tribus modis exponi poteſt; primò, vt adiungatur illi dictioni [contraria] vt ſignificet non veram contrarietatem poſitam eſſe ab antiquis in ipſis principijs, ſed latè acceptam, vt ſuperius diximus; quæ expoſitio non eſt accipienda, quia nimis remota eſt hæc dictio [ferè] ab illa dictione [contraria.] Secundò poſſumus cum Simplicio referre hanc dictionem ad illam particulam [plurimi] vt Ariſtoteles dicat, ferè plurimi; propter cautelam: for-

taſſe enim aliqui pauci in hoc non conſenſerunt, vel Ariſtoteles non omnes audiuerat, aut legerat, quare non vult dicere omnes, ſed cautè loquens dicit, [ferè plurimi,] Neque expoſitio hęc mihi probatur, quoniam particula, ferè, poteſt addi ad cautelam illi dictioni, omnes, ſed non dictioni, plurimi, quia hæc dictio, plurimi, iam in ſe hanc cautelam includit ſine additione eius particulæ, ferè, quia dicendo plurimos, aliquos excludimus. Tertia expoſitio mihi maximè placet, quę & ipſa Simplicij eſt, vt aduerbium [ferè] adiungatur proximo verbo [ſecuti ſunt] ad ſignificandum, quòd antiqui omnes non penitus conſenſerunt, ſed ferè, & quodammodo, vt poſtea declarat Ariſtoteles conſiderans conuenientiam, & differentiam inter eos, qui ſenſus multo planior, & manifeſtior eſt in Gręca litera. Reuera enim id verbum [ſecuti ſunt] non benè exprimit vim verbi Græci συνηκολουθήκασι in quo adeſt compoſitio illius particulæ σὺν quæ in compoſitione ſignificat ſimul, & ſignificat conſenſum, ideò legendum eſſet ſimul ſecuti ſunt, ſiue conſenſerunt. Dicit igitur Ariſtoteles, quod ferè conſenſerunt in hoc, quia ipſe mox oſtendet, quòd non penitus conſenſerunt, quia inter eos multa eſt differentia. [Omnes enim elementa, & ab ipſis vocata principia] Declarat primò Ariſtoteles hanc conuenientiam, hunc conſenſum inter antiquos, poſtea etiam differentiam conſiderabit: conuenientiam dicit fuiſſe inter eos in hoc confuſo, in hoc vniuerſali, quòd omnes in ijs principijs, quæ a ſingulis ſtatuebantur, aliquam ponebant contrarietatem, omnes enim talia principia dixerunt, in quibus contrarietas conſpiceretur, pro hac tamen veritate nullam laudem (inquit Ariſtoteles) meruerunt, quia nulla ratione ducti hoc pronuntiarunt, ſed inconſideratè & ſola vi veritatis coacti. Auerroes exponit quòd antiqui ſine ratione id protulerunt, ideſt, ſine perfecta inductione, ſed ſolùm imperfecta inductione vtentes. Quæ expoſitio reijcienda eſt vt aliena ab Ariſtotele, qui vult, quòd antiqui nulla penitus ratione ducti hoc pronuntiauerint, ſed inconſideratè locuti ſint, & ſola veritate coacti; tanta eſt enim vis veritatis, vt quandoque ad ſe trahat non modò homines in alijs occupatos, & non conſiderantes, ſed etiam quandoque inuitos. Vult igitur ſignificare Ariſtoteles antiquos non cognouiſſe hanc veritatem, quòd principia rerum debent eſſe contraria, tamen dùm principia rerum attulerunt, talia attulerunt, quæ inter ſe contraria videntur, vel aliquo modo contrarietatem in eis poſuerunt, cùm tamen non cognoſcerent neceſſarium eſſe vt principia ſint contraria, ſed veritas coegit eos ita loqui. Per hoc autem videtur Ariſtoteles ſententiam ſuam maximè confirmare, quòd enim omnes hoc protulerint, inconſideratè loquentes, & non animaduertentes, magnum eſt veritatis inditium. Eſt autem notandum quòd dictum hoc Ariſtotelis de antiquorum cæcitate, qui inconſideratè, & ſine vlla ratione veritatem protulerunt de alijs omnibus admitti poteſt, quia eorum ſcripta nõ habemus, in quibus videre poſſimus, an ratione aliqua vſi fuerint. At de Platone certè non eſt verum, nam Plato in Phædone circiter dimidium eius libri fusè, & accuratè docet omnium rerum principia eſſe contraria, & omne quod fit ex ſuo contrario fieri, & quod corrumpitur corrumpi in ſuum contrarium, & talia affert exempla ad hoc declarandum, in quibus manifeſtè pateat Platonem nomine contrarij intellexiſſe propriam priuationem. Neque ſine ratione hæc dicit Plato, ſed vtitur diligenti inductione, & in omnibus probat hoc euenire quòd contrarium fit ex ſuo contrario, ergo nõ ſine ratione hoc pronunciauit, imò eadem ratione, qua ipſe quoque Ariſtoteles hic vſus eſt, quam veriſimile eſt Ariſtotelem ex Platone accepiſſe, cùm Plato antiquior fuerit. Debemus etiam hic notare verba Philoſophi, cùm dicit [elementa & ab eis vocata principia] vbi confundit hæc duo vocabula, elementa, & principia; & pro eodem accipit, deinde in fine huius textus hæc eadem vocabit cauſas. Hoc autem maximè confirmat noſtram expoſitionem in primo contextu eorum verborum, [principia, aut cauſas, aut elementa] diximus enim illa tria nomina ibi accipi vt idem ſignificantia,

gnificantia, ideſt pro illis primis internis principijs rerum naturalium, quæ in toto hoc primo libro tractantur. Eccè nunc Ariſtotelem tractantem de his internis primis principijs ea vocare indiſtinctè principia, elementa, & cauſas, quare etiam ibi hæ voces eodem modo acceptæ ſunt. Credendum eſt enim quòd Author proponens de aliqua re agendum, deinde exequens, & tractans eam rem, ſi proponens nominat rem illam talibus vocibus, quibus eiſdem vtitur in tractatione, per eas voces idem intelligat in proœmio, & in tractatione. Deſumitur etiam ex præſente loco ratio, cur Ariſtoteles in proœmio voluerit vti his tribus vocabulis, cùm vnico vti potuerit, ſi idem ſignificant: rationem enim eſſe diximus, quia diuerſis Philoſophis diuerſæ placuerunt appellationes. Placuit maximè Ariſtoteli appellatio elementi, ipſi enim viſum eſt, quòd prima principia interna rerum naturalium valdè propriè vocentur elementa. Antiquis videtur maximè placuiſſe appellationem principij, vt his verbis ſignificat Ariſtoteles dicens, [elementa, & ab ipſis vocata principia] quæ enim ipſe elementa vocabat, illi principia appellare conſueuerant. Alijs fortaſſe magis placuit appellatio cauſę, ideò Ariſtoteles in proœmio his tribus vocabulis ad idem ſignificandum vti voluit, vt ſignificaret ſe non facere vim in nominibus, dummodo intelligamus qua de re ipſe tractandum proponat. [Differunt autem ab inuicem.] Conſiderata conuenientia inter antiquos in hoc communi, & confuſo, quòd in principijs ineſt contrarietas, nunc Ariſtoteles particularius ſingulorum poſitiones expediens, conſiderat etiam differentiam inter eos, & qui melius, & qui peius dixerint. Verum quia diximus Ariſtotelem per hanc antiquorum inter ſe comparationem velle nos ducere in cognitionem veritatis, vt hinc cognoſcamus qualia contraria ſint ſtatuenda omnium naturalium rerum principia; neceſſe eſt vt prius declaremus normam & regulam, qua Ariſtoteles vſurus eſt ad indicandum quinam antiquorum melius, qui deterius dixerint, ita enim totum Ariſtotelis ſcopum, & conſilium conſpiciemus. Certum eſt nos in præſentia inueſtigare prima principia omnium rerum naturalium, ergo hæc principia debent eſſe tùm omnibus alijs priora ſecundùm naturam, tùm omnibus communiſſima, quia ſi non eſſent omnibus priora, ſed alia eis priora eſſent, illa alia eſſent prima principia non ipſa. Si etiam non omnium naturalium principia eſſent, non eſſent illa principia, quæ in præſentia quærimus, non enim hominis principia quærimus, aut animalis, aut plantæ, aut elementorum, ſed communiter omnis corporis naturalis, ergo debent eſſe communiſſima. Hæc igitur erit norma, qua Ariſtoteles vtetur, in diſcernendis melioribus, & deterioribus antiquorum opinionibus, inquiet enim melius eos dixiſſe, qui contraria attulerunt priora ſecundùm naturam, & communiora; illos autem peius, qui adduxerunt contraria poſteriora natura, & minus communia. Ex hac comparatione, & iudicio hunc fructum vult Ariſtoteles a nobis eſſe colligendum, vt dicamus talia contraria eſſe ſtatuenda prima principia, quæ ſint omnium prima ſecundùm naturam, & omnium communiſſima; hic eſt totus Ariſtotelis ſcopus; verba percurramus. [differunt autem ab inuicem] Videtur Ariſtoteles ſtatuere duas inter antiquos differentias, vnam quòd [alij priora, alij poſteriora accipiunt] contraria, alteram verò quòd [hi quidem notiora ſecundùm rationem, hi verò ſecundùm ſenſum.] Et Simplicius primò hæc verba exponit vt dicant duo diſcrimina, alterum de prioribus & poſterioribus contrarijs; alterum de notioribus ſecundùm naturam, & rationem, & de notioribus ſecundùm ſenſum; ſed poſtea dicit quòd poſſumus etiam intelligere in his omnibus verbis vnicum diſcrimen adduci. Quam ſententiam ego ſequor, hæc enim omnia in vnicam differentiam, & vnicam diuiſionem coincidunt, quia iam vidimus in proœmio huius libri & in primo Poſteriorum capitulo ſecundo quod, prius, & notius pari paſſu incedunt, quicquid enim eſt prius natura, eſt etiam notius ſecundùm naturam, & quod eſt poſterius ſecũdùm naturam eſt vt plurimùm in na-

turalibus notius ſecundùm ſenſum, quare vna eſt diuiſio, vnicū diſcrimen Alij antiqui poſuerunt contraria priora ſecūdùm naturam, & notiora ſecundùm ſen um; notiora autem ratione Ariſtoteles intelligit notiora ſecundùm naturam, vt in proœmio declarauimus, quæ enim ſecundum naturam priora, & notiora ſunt, ſun notiora ſecundum rectam rationem; recta autem ratio eſt, quæ in rerum cognit one procedit ſecundum naturalem rerum ordinem, ideò quę ſunt notiora ſecundu n rationem ſunt magis intellectualia, & a ſenſibus remotiora: ideò his contraponu tur ab Ariſtotele illa, quæ ſecundum ſenſum ſunt notiora. Cum hac differentia tat coniuncta etiam altera, quæ enim ſunt ſecundùm naturam priora, & notiora ſunt etiam communiora; quæ vero notiora ſecundùm ſenſum, ſunt minus commu ia, quia magis materialia, materia autem ſenſibilis limitat, & contrahit, quod in ſe uenti contextu diligentius cōſiderabimus. Affert deinde Ariſtoteles exēpla, & expo nit quatuor diuerſorūantiquorū ſententias, qui quatuor cōtrarietates ſtatuebant, vnā eorum, qui ponebant calidū, & frigidū; aliā ponētiū humidū, & ſiccū; aliā ponentiū par, & impar; alia demum ponentium litem, & amicitiam, inter quas quatuor contrarietates dicit Ariſtoteles eam conſpici differentiam, quam ipſe ſuperius dixit, aliæ nāmque ſunt priores ſecundùm naturam, & notiores ſecundum rationem, nempè duæ poſteriores par, & impar; lis & amicitia; aliæ verò poſteriores natura, & notiores ſecundum ſenſum, nempè duę priores calidum, & frigidum, humidum, & ſiccum. Hæ enim quatuor ſunt qualitates ſenſatæ, quæ non ſunt niſi in rebus naturalibus, & in materia ſenſibili; quibus priores, & notiores ſecundum naturam ſunt alię duæ contrarietates, nam par, & impar ſignificant quantitatem, quæ ſecundum naturam eſt prior omni qualitate, & poſſunt intellectu concipi abſtracta ab omni qualitate: non ſic qualitas a pari, & impari, imò realiter ſine vlla qualitate ſunt par, & impar in ſubſtantijs abſtractis, & qualitates ſine pari, & impari eſſe non poſſunt, ergo contrarietas paris, & imparis eſt prior ſecundùm naturam illis quatuor qualitatibus, & intellectualior, & a ſenſibus remotior & communior. Lis etiam, & amicitia videntur eſſe valdè communia contraria, & omnibus qualitatibus ſenſibilibus priora, & notiora ſecundum naturam, dicuntur enim habere litem, quæ ſimul ſtare non poſſunt, vt oppoſita omnia, præſertim contradictoria, quæ comprehendunt Vniuerſum ens; amicitiam verò habent, quæ naturam ſimilem, & conformem habent, quare lis, & amicitia poſſunt in omnibus entibus conſiderari, & ſine calido frigido, humido, & ſicco, non tamen è conuerſo, quia hæ ſenſibiles qualitates, non niſi in rebus caducis reperiuntur, & ſine lite & amicitia eſſe non poſſunt, nam calidum calido amicum eſt, cum frigido verò litem habet. Simplicius quærit a quibuſnam antiquis hæ quatuor contrarietates poſitæ fuerint; De pari, & impari, eſt clarum, quòd ponebantur a Pytagoreis, hi namque decem contrarietates ponebant omnium eſſe principia, & duos ordines faciebant, vnum decem bonorum, alterum decem malorum eis oppoſitorum, ſignificantes fortaſſe per illa bona formam, per mala priuationem: nominabant autem inter illa decem bona impar, & inter decem mala par oppoſitum impari. Propterea Ariſtoteles hìc præponit impar pari, vt bonum malo; Lis autem, & amicitia ponebantur ab Empedocle, qui quatuor elementa dicebat eſſe omnium rerum principia, ex quibus per litem, & amicitiam alternis vicibus imperantes & mundus & ſingulæ res infinities generentur, & corrumpantur. Calidum & frigidum ponebantur a Parmenide, qui per hæc ſignificauit ignem & terram, quæ volebat eſſe omnium rerum principia ſecundum opinionem & apparentiam, vt ſupra in textu quadrageſimoprimo declarauimus. At de humido, & ſicco dubitat Simplicius, quia non conſtat aliquem antiquorum hanc contrarietatem poſuiſſe, ex qua omnia fiant; refert ipſe ſententiam Alexandri, qui, & ipſe hac in re dubitauit, & varia coniectauit. Dixit enim eſſe poſſe opinionem eiuſdem Parmenidis; poſſe etiam eſſe Empedoclis,

qui

qui ponebat quatuor elementa, quæ humida ſunt, & ſicca. Porphyrius autem exiſtimauit Anaximenis fuiſſe hanc opinionem, ſed hæc mihi videtur quæſtio leuiſſima, credo enim melius eſſe, ſi dicamus Ariſtotelem exempli gratia hęc omnia proferre, nō conſiderando an omnia ab aliquibus poſita fuerint, nec nè, ſed ſolum ſignificando, quod ſi quis hanc contrarietatem humidi, & ſicci ponat principium rerum, ponit eam poſteriorem ſecundum naturam, & notiorem ſecundum ſenſum, exemplorum autem non quæritur veritas, ſed propoſiti declaratio.

Textus Quadrageſimus Nonus.

Quare eſt eadem dicere quodammodo, & altera ab inuicem. Altera quidem, quemadmodum, & videtur plurimis. eadem autem ſecundum analogiam; accipiunt enim ex eadem coordinatione. Hæc enim continent; alia autem continentur contrariorum. Sic igitur ſimiliter dicunt, & aliter, & peius, & melius. Et hi quidem notiora ſecundum rationem, ſicut dictum eſt prius, illi autem ſecundum ſenſum. Vniuerſale enim ſecundum rationem notum eſt; ſingulare autem ſecundum ſenſum; ratio enim vniuerſalis eſt, ſenſus autem particularis, vt magnum, & paruum ſecundum rationem. Rarum autem & denſum ſecundum ſenſum.

COLLIGIT Ariſtoteles, & conuenientiam, & differentiam inter antiquos ex dictis, ſed vtramque melius, & accuratius declarat, quàm in præcedenti textu fecerit. Dicit primò quòd antiqui dicunt quodammodo eandem ſententiam, & non eandem, & dicit [quodammodo] quia neque penitus conueniunt, neque diſcrepant, [altera quidem quemadmodum & videtur plurimis] poſſunt hæc verba dupliciter exponi. Primò cum Simplicio quòd antiqui diuerſas ſententias protulerunt, vt plurimis apparere poteſt. Eſt enim res clara & perſpicua, quòd non idem ponunt, qui dicunt calidum & frigidum, ac, qui dicunt par, & impar; & hoc modo dictio illa [plurimis] intelligitur de alijs hominibus: poſſumus etiam eam intelligere de ipſiſmet antiquis, vt ſenſus ſit, diuerſas ſententias antiqui protulerunt prout ſingulis viſum eſt; alijs enim videtur res fieri ex raro, & denſo, alijs ex pari, & impari. [eadem autem ſecundum analogiam] Hic conſiderat conuenientiam inter antiquos, ſed exactius eam declarat, quàm in præcedenti textu fecerit, ibi enim ſolùm conſiderauit eorum conuenientiam in hoc confuſo, quòd omnes contraria principia poſuerunt; hîc verò diligentius eorum ſententiam expendens conſiderat quòd ſi non in eundem formalem ſenſum coincidunt ſaltem idem dicunt ſecundum quandam proportionem. Quòd declarans Ariſtoteles ſubdit, [accipiunt enim ex eadem coordinatione, alia enim continent, alia continentur contrariorum] quæ verba obſcuriſſima ſunt, non enim clarum eſt, quid intelligat Ariſtoteles per coordinationem, neque per continere, & contineri, ideò exponentes non parum inter ſe altereantur. Aliqui dicunt Ariſtotelem intelligere duas illas coordinationes Pythagoræorum, vnam decem bonorum, alteram decem malorum oppoſitorum. Quæ expoſitio admittenda non eſt, quia alij antiqui non ſumpſerunt illas contrarietates, quę nominantur in duabus coordinationibus Pythagoræorum; nam lis, & amicitia, rarum, denſum non continebantur in illis decem bonis,

& decem malis Pythagoræorum, oporteret autem ſecundùm hanc expoſitionem vt omnes alij antiqui attuliſſent aliquam ex illis decem contrarietatibus Pythagoræorum, quod manifeſte eſt falſum. Alij per coordinationem intelligunt, vnum genus prædicamentale, ex quo omnes antiqui principia deſumpſerint, ſed alij ſuperiora, alij inferiora, & minus communia ſicuti ſi diceremus exempli gratia, quòd omnes in prædicamento ſubſtantiæ acceperunt contrarietates, ſed alij corporeum, & incorporeum; alij animatum, & inanimatum; alij rationale, & irrationale, quæ expoſitio videtur maximè conſona verbis ſequentibus, cùm Ariſtoteles dicit alia contrariorum continere, alia contineri. Deinde etiam dicit Ariſtoteles alios poſuiſſe contraria vniuerſalia, alia ſingularia, nam contrarietates ſuperiores in prædicamento ſunt vniuerſaliores, quàm aliæ inferiores, & ſunt etiam continentiores, quia continent illas ſub ſe, & inferiores continentur. Hæc expoſitio ſecundùm ſe facilis, & plana eſt, & admitti poſſet ſi modò antiquorum ſententijs poſſet accommodari, quod quidem non eſt poſſibile. Antiqui enim ex diuerſis prædicamentis non ex eodem contraria acceperunt, nam par, & impar ſunt in prædicamento quantitatis; magnum & paruum, vel ſunt in prædicamento quantitatis, vel ſunt relatiua fundata in quantitate; calidum, & frigidum ſunt in prædicamento qualitatis, quare non apparet quomodo ex eodem prædicamento accipiant, & quòd contrariorum alia contineant, alia contineantur, quod euenit ijs, quæ in eodem prædicamento continentur. Alexander referente Simplicio intellexit continere alterum contrariorum, quod formæ locum habet, contineri autem reliquum, quod habet locum priuationis, reducitur enim quodammodo priuatio ad habitum, & ad formam ſuam, & ab ea continetur, iuxta quam expoſitionem ſententia verborum plana videtur, ſic enim Ariſtoteles conuenientiam claram inter antiquos aſſignabit, quæ eſt quòd proportione quadam eadem principia dicunt, quilibet enim duo contraria poſuit, quorum vnum eſt nobilius, & continet, alterum ignobilius, & continetur. Hæc quoque expoſitio mihi probari non poteſt, quia mihi videtur contra eam valere argumentum Simplicij, nam in ſequentibus verbis videbimus mentem Ariſtotelis eſſe, quòd antiquorum alij poſuerunt vniuerſalia, & continentia, alij ſingularia, & contenta, & quòd illi melius dixerint, qui poſuerint vniuerſalia, peius verò illi, qui particularia. At ſecundùm Alexandrum quilibet antiquorum poſuiſſet continens, & contentum, nempè vnum contrarium nobilius, alterum ignobilius, quod non eſt ad mentem Ariſtotelis. Vel debemus dicere quòd Ariſtoteles tribuat antiquis, quòd vnus poſuerit contrarium continens vt calidum, alius contentum vt frigidum, quod tamen eſt manifeſte falſum, quia idem ponebat calidum, qui ponebat frigidum. Aliqui moderni ſequentes Alexandrum non mihi videntur bene intellexiſſe argumentum Simplicij contra Alexandrum, dicunt enim Simplicium attribuere Alexandro, quòd dixerit alios antiquorum poſuiſſe alterum contrarium vt continens, alios verò reliquos vt contentum, ſed hoc non dicit Simplicius, ſi bene ipſum legamus. Alexander enim fatuus fuiſſet ſi id dixiſſet, & multo magis fatuus Simplicius, ſi hanc fatuitatem Alexandro aſcripſiſſet, quòd enim vnus antiquorum poſuerit calidum, alius frigidum, non attribuit Simplicius Alexandro quia eſt manifeſte falſum, ſed ducit eum Simplicius ad hoc tanquàm inconueniens & abſurdum, quòd ſequeretur vnum antiquorum poſuiſſe calidum, alium verò frigidum, & conſequentiam deducit ex hoc quòd mens Ariſtotelis eſt quòd antiquorum alij ponebant contraria continentia, alij verò contenta, ſed non ijdem ponebant, continens, & contentum. Si ergo calidum eſt continens, frigidum contentum, ſequetur, quòd alij poſuerint calidum, alij frigidum, quod eſt manifeſtè falſum. Hæc eſt ratio Simplicij quæ apud me valida eſt. Ego ſequendam eſſe puto opinionem Simplicij, qui ita exponit. Antiqui eadem contraria ponunt, non quidem omninò, ſed ſecundùm proportionem, ſinguli enim duo contraria

trária poſuerunt, quorum vnum eſt nobilius, & habet locum formę, alterum ignobilius, & habet locum priuationis. Hanc eandem ſententiam declarauit Ariſtoteles in textu trigeſimoſecundo cùm dixit quòd omnia contraria ab antiquis poſita continentur ſub his duabus communiſſimis vocibus exceſſu & defectu, vt exceſſus dicat contrarium nobilius, defectus verò alterum ignobilius. Omnes ergo antiqui in hoc conuenerunt, quòd poſuerunt exceſſum, & defectum, ideſt, duo contraria, quorum vnum eſt nobilius, alterum ignobilius, calidum enim ſub exceſſu ponitur & eſt nobilius frigido, quod continetur ſub defectu, ita impar eſt nobilius pari, & rarum denſo, & magnum paruo, & amicitia lite, ergo ſecundùm proportionem dicunt eadem principia, quia ita ſe habet calidum ad frigidum, vt impar ad par, rarum ad denſum, amicitiam ad litem, & ſic de alijs. Ideò declarans hoc Ariſtoteles ſubdit, quod accipiunt omnes ex eadem coordinatione; imaginatur enim duas coordinationes, duas ſeries, in quibus contineantur omnes contrarietates, non quidem decem illæ ſolæ, quæ a Pythagoræis ponebantur, ſed omnes, vt in vna coordinatione ponamus contrarium nobilius cuiuſque contrarietatis, quod formæ, & exceſſus, & boni locum habet; in altera verò omnia mala illis bonis contraria, quæ defectus nomine ſignificantur, id eſt, partem imperfectiorem omnis contrarietatis. Omnes igitur antiqui ita idem dicunt ſecundùm analogiam, quia ex iiſdem duabus coordinationibus duo contraria deſumunt, ſumunt enim vnum ex coordinatione bonorum, & alterum ex coordinatione malorum; dicuntur autem alia continere, alia contineri, non quòd contrarium perfectius contineat alterum imperfectius, ſed quia ambo contraria ſimul ſumpta, ſi cum alijs duobus comparentur, ſunt communiora illis, vel minus communia, vt cùm dicimus impar, & par communiora eſſe, quàm calidum, & frigidum, quia ad plura entia extenduntur, hac ratione dicimus par, & impar continere, calidum autem & frigidum contineri. Eſt autem notandum quòd continere, & contineri, licèt propriè dicantur de illis, quorum vnum de altero prædicatur, vt genus de ſpecie, vel ſpecies de indiuiduo, genus enim propriè ſpeciem continet, & ſpecies indiuiduum; tamen dicuntur etiam de illis, quorum vnum de altero non prædicatur, vnde poſſunt conuenire rebus contentis ſub diuerſis prædicamentis, quando volumus tantùm ſignificare vnam rem ad plura extendi, quam alteram rem, dicimus enim colorem continere animam, quia in pluribus eſt color, quàm anima, quando enim ita loquimur, non conſideramus colorem, & animam ſecundùm ſe, ſed reſpicimus ea, in quibus ſunt, nempè concretum vtriuſque, coloratum, & animatum, id enim cui conuenit color, continet ſub ſe illud cui competit anima, & prędicatur de eo, nam omne animatum eſt coloratum, non omne coloratum eſt animatum, ita dicimus impar, & par continere calidum & frigidum, quamuis ſit in diuerſis prædicamentis, reſpicimus enim res, quibus hæc omnia conueniunt; impar, & par conueniunt omni enti, calidum & frigidum ſoli corpori corruptibili, ens continet corpus corruptibile, & de illo prædicatur vt communius de minus communi. Ariſtoteles autem ea verba proferens [Hęc enim continent, alia autem continentur contrariorum] Declarat conuenientiam illam ſecundùm analogiam, & ſimul etiam connotat differentiam inter opiniones antiquorum: quando enim dicimus aliqua conuenire tantùm ſecundùm proportionem, contractamus ea differre formaliter, ideò non poſſumus declarare conuenientiam ſecundùm proportionem, quin ſimul dicamus differentiam, quod quidem hìc Ariſtoteles facit, dicit enim contrarietatum alias continere, alias cõtineri, vt ſimul hæc duo denotet, vnum quod quatenus vnum ab altero continetur in eadem eſt coordinatione, & ita idem cum eo ſecundùm analogiam; alterum quod differt ab illo ſecundùm magis, & minus commune, quæ quidem eſt differentia, quam dixit Ariſtoteles eſſe inter antiquorum ſentẽtias, alij enim antiquorum communiora cõtraria attulerunt, alij minus cõmunia, ideò poſtea ſub-

iungit,

iungit, Ariſtoteles alios poſuiſſe contraria vniuerſalia, alios vero ſingularia. Cum igitur Ariſtoteles inuerit his verbis & conuenientiã, & differentiã inter antiquos, ſtatim concludens, facit inter eos comparationem, dum ait [ſic igitur ſimiliter dicunt, & aliter] conueniunt & differunt, ideo quatenus differunt dicunt [& peius, & melius] melius enim putat dixiſſe eos, qui vniuerſaliora contraria poſuerunt & continentia; peius verò eos, qui contenta, & minus vniuerſalia. Quod vt nos melius intelligamus, declarat magis hanc eorum differentiam, quam etiam in præcedenti textu tetigerat, & dicit [Et hi quidem notiora ſecundum rationem, ſicut dictum eſt prius] ideſt, in textu præcedenti, [illi autem ſecundum ſenſum] tacet autem Ariſtoteles alteram differentiam, quam ibi poſuerat, videlicet, quod alij ponebant priora, alij poſteriora, vnde colligere poſſumus id, quod eo in loco diximus, has non eſſe duas differentias, ſed vnam diuerſis verbis expreſſam, idem enim ſignificat prius natura & notius ſecundum rationem; ſimiliter poſterius natura & notius ſecundum ſenſum vtrumque autem membrum declarare volens Ariſtoteles ſubdit. [Vniuerſale enim ſecundum rationem notum eſt, ſingulare autem ſecundum ſenſum, ratio enim vniuerſalis eſt, ſenſus autem particularis] quæ verba clara erunt, ſi intelligatur quid per vniuerſale, & per ſingulare ſignificet hic Ariſtoteles, nam dubium eſt an intelligat vniuerſale in cauſando, an vniuerſale in prædicando, quia ſi conſideremus Ariſtotelem loqui de principijs, videtur eum non poſſe intelligere aliud vniuerſale, quam in cauſando. Vniuerſaliora enim principia dicuntur quæ plurium principia ſunt, minus autem vniuerſalia, quæ pauciorum, quod ſi reſpiciamus præcedentia verba cum Ariſtoteles dixit contrariorum alia continere, alia contineri, videtur quòd intelligat vniuerſalia in prædicando, hoc enim dicitur continere, vniuerſale in cauſando non continet. Propterea ego dicendum puto vtrumque ſimul verificari, Ariſtoteles enim præcipue intelligit vniuerſale in cauſando, quia de principijs loquitur, cum eo tamen ſtat etiam vniuerſalitas in prædicando, ſicut ſuperius declarauimus, ſi enim ſtatuamus principia rerum ſecundum aliquos par & impar, ſecundum alios rarum, & denſum, certum eſt par, & impar pluribus conuenire, & ita eſſe vniuerſaliora quàm rarum, & denſum in cauſando, plurium enim ſunt cauſæ quàm rarum, & denſum, cum hac autem vniuerſalitate ſtat coniuncta etiam vniuerſalitas prædicationis, non quidem quia par, & impar prædicentur de raro & denſo, hoc enim verum non eſt, ſed ratione effectuum vtriuſque contrarietatis, nam par, & impar conueniunt omni enti in vniuerſum; rarum autem, & denſum ſolis corporibus, ens autem eſt vniuerſalius corpore in prædicando, & hac ratione ſupra diximus Ariſtotelem intellexiſſe, quòd principia vniuerſaliora in cauſando, continent alia minus vniuerſalia principia, quia effectus illorum continet effectum iſtorum, vt vniuerſale in prædicando continet minus vniuerſale. Cum igitur principia vniuerſalia hic intelligantur præcipuè in cauſando, quia per ſe ipſa ſunt huiuſmodi, deinde etiam in prædicando, quatenus reſpicimus principiata: Ariſtoteles conſiderans id, quod principalius eſt, videlicet principia vniuerſalia in cauſando, rectè dicit vniuerſale eſſe notum ſecundum rationem, ſingulare verò ſecundum ſenſum; quia principia vniuerſaliora in cauſando ſunt à ſenſibus remotiora, & magis intellectualia, & abſtracta a materia, ideò notiora ſunt ſecundum naturam, & ſecundum rationem; quæ verò ſunt [ſingularia] ideſt magis materialia, & conſequenter contractiora, ſunt notiora ſecundum ſenſum. Per [ſingularia] enim Ariſtoteles hic non intelligit indiuidua, ſed ſingularia, quæ ex aduerſo reſpondent vniuerſalibus in prædicando, quemadmodum accipit Ariſtoteles ſingularia in ſecundo capitulo primi libri Poſteriorum, videlicet pro effectibus ſenſatis, & materialibus, nam materia ſenſibilis contrahit, & limitat, ſicuti Ariſtoteles dicebat primo de Cœlo nonageſimoſecundo, qui dicit Cœlum dicit formam, qui dicit hoc Cælum dicit formam in materia, ideò res materiales, & ſenſibiles

licet

licet acceptæ in vniuerſali dicuntur ſingulares, quia ſentiuntur in ſuis particularibus, quia ſumitur ſingulare vt diſtinguitur contra cauſas, quæ dicuntur vniuerſales, & quod eſt materiale reſpectu eius, quod magis abſtractum eſt a materia, & magis formale, ideò rectè dicit Ariſtoteles, quòd ratio eſt vniuerſalium, cauſarum enim immaterialium, & abſtractarum cognitionem non habemus per ſenſum, ſed per intellectum, & rationem; ſenſus autem particularium [illegible] materialium & ſenſibilium, quod patet in exemplis, quæ Ariſtoteles ſubdit, cùm inquit [vt magnum, & paruum ſecundum rationem, rarum autem & denſum ſecundum ſenſum] nam magnum, & paruum dicunt quantitatem, rarum autem, & denſum qualitatem, quantitas eſt prior ſecundum naturam qualitate, ideò ſine qualitate intelligi, & abſtrahi poteſt, non ita qualitas ſine quantitate, quantitatem autem ſolam contemplari abſtractam a qualitate eſt officium ſolius intellectus, ſenſus enim eam ita cognoſcere non poteſt, qualitas autem propriè a ſenſu cognoſcitur. In his autem exemplis patet Ariſtotelem non ſumere ſingulare pro indiuiduo, ſed pro poſteriori ſecundum naturam, & contracto in materia quali, & ſenſibili, nam ſumit rarum, & denſum in communi, non in ſingulari, non enim dicit hoc rarum, hoc denſum, tamen dicit eſſe nota ſecundum ſenſum, [illegible] enim aliud conſiderat quàm quòd ſunt qualia, materialia, & ſenſibilia, & poſteriora ſecundum naturam magno, & paruo, quæ dicunt quantitatem ſine qualitate. Ex hoc igitur quòd Ariſtoteles afferrens exemplum rei ſingularis non attulit indiuiduum, ſed commune quoddam, infertur quòd accipit præcipuè vniuerſale in cauſando; ſi enim accepiſſet tantùm in prædicando, nullum poterat afferre ſingulare ſenſibile niſi indiuiduum, at ſumendo vniuerſale in cauſando potuit afferre exemplum de ſenſibili in communi, & id vocare ſingulare, quia ſingulare reſpondens vniuerſali in cauſando, poteſt eſſe quid vniuerſale, dummodo ſit cauſatum, & materiale, & poſterius natura, & ſenſibile in particularibus ſuis. Sed dicere aliquis poſſet, videtur Ariſtotelem intellexiſſe vniuerſale, & ſingulare in prædicando, quia magnum prædicatur de raro, & paruum de denſo, quantò enim res rarior ſit, ſit maior, quanto autem denſior, minor. Ad hoc dico Ariſtotelem non reſpexiſſe quod magnum & paruum prædicentur de raro, & denſo, ſed ſolum quòd ſint magis formalia, & abſtracta a materia ſenſibili, & priora ſecundum naturam, ſi autem etiam prædicantur, eſt per accidens, quod de alijs antiquorum poſitionibus non verificatur, nam par, & impar non prædicatur de raro, & denſo; & de calido, & frigido. Sententia autem Ariſtotelis debet verificari de omnibus poſitionibus antiquorum, quòd alij vniuerſalia principia ponunt, alij ſingularia, non de his tantùm duabus, quæ hic exempli gratia ab Ariſtotele afferuntur. Hæc igitur eſt antiquorum comparatio, quam Ariſtoteles hoc in loco fecit, in qua notare debemus, quòd Ariſtoteles non vult in hac parte detegere omnes errores, qui in his omnibus antiquorum poſitionibus reprehendi poterant; alias enim diximus Ariſtotelem non intendere confutare ſeparatim omnes antiquorum ſententias, quia ſatis eſt ſi cognita veritate ex ea cognoſcemus omnes aliorum defectus. Hic autem ad hunc [illegible] ſcopum tendit hæc comparatio, vt ex ea hunc fructum colligamus, quòd talia contraria ſint ſtatuenda principia rerum, quæ ſint maximè ampla, & communia, & priora ſecundum naturam, quia Ariſtoteles in hoc ſolo hic conſiderauit, quinam antiquorum melius, & qui peius dicant.

Textus Quinquageſimus.

Quòd igitur contraria oportet eſſe principia manifeſtum eſt. Conſequens autem erit dicere vnum, duo, tria, aut plura ſint. Vnum enim impoſsibile eſt, quoniam non vnum contraria; infinita autem non, quoniam neque ſcibile, quod eſt, erit. Et vna contrarietas in omni genere vno, ſubſtantia autem vnum quoddam genus eſt. Et quia contingit ex finitis: melius autem ex finitis, quemadmodum Empedocles, quàm ex infinitis, omnia namque aſsignare opinatur, quemadmodum Anaxagoras ex infinitis. Amplius ſunt alia alijs priora contraria, & fiunt altera ex alijs, vt dulce, & amarum, & album, & nigrum, principia autem ſemper oportet manere.

OSTENDIT hactenus Ariſtoteles neceſſarium eſſe, vt principia ſint contraria, quemadmodum ipſe in primis verbis huius textus concludit, ſed adhùc non ſcimus quot ſint ſtatuenda principia rerum naturalium, cùm enim plurimæ ſint contrarietates in rebus, ignorum adhùc eſt, an illæ omnes debeant vocari principia, an aliquæ tantùm, an potius aliqua alia ratione omnes ad aliqua pauca contraria debeant reduci, ignoramus etiam an ſola contraria principia ſufficiant ad rerum naturalium generationem, an potius aliquod aliud principium requiratur, quod nulli ſit contrarium. Propterea Ariſtoteles hîc dicit conſequens eſſe, vt diſtinctiorem principiorum cognitionem requiramus, & certum eorum numerum habeamus, nam diximus aliàs in ſexto contextu, quòd cógnitio certi numeri principiorum includit cognitionem omnium aliarum conditionum ipſorum principiorum, quia non potuit Ariſtoteles docere tria tantùm eſſe principia omnium rerum naturalium, quin doceat duo tantùm contraria, & vnam ſubiectam materiam ad cuiuſque rei generationem requiri. Vult ergo Ariſtoteles in ſequentibus docere, quòd non ſunt ponenda tot principia, quot ſunt contraria, neque ſola contraria ſufficiunt, ſed aliud quoque præter contraria principium requiritur. Hæc autem omnia proponit proponens inquirendum certum principiorum numerum, quod in hoc textu facit, dùm dicit. [Conſequens autem erit dicere vtrum duo, aut tria, aut plura ſint.] Vbi notandum quòd de numero principiorum quinque membra diuerſa pronuntiari poſſunt, quorum quatuor falſa ſunt ſecundùm Ariſtotelem, & vnum verum: aut enim vnicum eſt principium, aut duo, aut tria, aut plura tribus, aut infinita, ex quibus membris duo ſunt manifeſte falſa, vt ex dictis hactenus ab Ariſtotele patet. Nempè duo illa membra extrema, vnum eſſe principium, & eſſe infinita, adeo vt ſola tria reliqua media maneant conſideranda, nondum enim aliquid dictum eſt vnde colligi poſſit, quod nam ex eis verius ſit. Ariſtoteles igitur his duobus omiſſis, quorum falſitas iam ex dictis patet, tria ſola conſideranda proponit, an duo ſint principia, an tria, an plura tribus; nè quis autem obijciat inſufficientem eſſe hanc enumerationem, cùm duo alia membra omittantur, ſtatim Ariſtoteles afferens cur ea duo non ſint conſideranda, dicit ea eſſe manifeſtè falſa, & impoſſibilia, quod ſtatim in hoc textu probat. Vt ijs duobus membris relictis transferat ſe ad conſiderationem, & comparationem illorum trium, quæ ipſe hic propoſuit, ideò in hoc textu Ariſtoteles reijcit illa duo membra, quibuſdam rationi-

bus

bus partim deſumptis ex ſuperius dictis, partim nouis, vt mox in ſequenti textu incipiet reliqua tria conſiderare, quæ maiorem videntur continere obſcuritatem, & difficultatem. Probat primò vnica ratione, quòd non poſſit vnicum ſtatui principium deinde probat quatuor argumentis quod non poſſunt eſſe infinita; cùm enim dicit [Vnum enim impoſſibile, quoniam non vnum contraria] probat ex dictis non poſſe vnicum eſſe principium tali ratione. Contraria non ſunt vnum, principia ſunt contraria, ergo principia non ſunt vnum, minorem ſumit vt claram ex dictis, maiorem verò vt per ſe notam, patet enim quòd dicendo contraria non dicimus vnam rem, ſed ad minus duas, contrarium enim non eſt idem cum ſuo contrario. Si igitur principia contraria ſunt, non poteſt vnicum eſſe principium. Notandum eſt ex Ariſtotele quinto Metaphyſicorum in capitulo de contrarijs, quòd contraria ſunt, quę cùm ſub eodem genere contineantur inter ſe maximè diſtant, & ſe mutuo pellunt ab eodem ſubiecto, vnde colligitur, quòd contraria tùm genere, tùm ſubiecto vnum ſunt. Ariſtoteles igitur hìc dicens contraria non eſſe vnum, non intelligit genere, neque etiam ſubiecto, falſum enim diceret: ſed intelligit ſecundùm proprias naturas, & rationes. Nam calidum, & frigidum ratione generis vnum ſunt, ratione etiam ſubiecti, quia verſantur in eodem ſubiecto corpore naturali caduco, at formaliter accepta, & ſecundùm proprias, ac ſpeciales naturas ſunt inimica, & ſe mutuò deſtruunt, & hoc modo ea ſumit Ariſtoteles in præſenti loco. Notanda eſt autem particula illa [enim] dùm Ariſtoteles ait [Vnum enim impoſſibile] quæ eſt redditiua cauſæ; & rationem reddit cur Ariſtoteles præcedentibus verbis non propoſuerit conſideranda hæc duo membra ſequentia. Ratio enim cur ea non propoſuerit, eſt, quia ſunt manifeſtè impoſſibilia, & ſenſus eſt, non propoſui vtrum ſit vnum principium, quia id patet impoſſibile eſſe ex eo quod oſtenſum eſt principia eſſe contraria; non propoſui etiam an ſint infinita, quia id quoque eſt manifeſtè falſum, vt ſtatim probat Ariſtoteles breuiter quatuor rationibus quarum primam ijs verbis ponit [infinita autem non, quoniam neque ſcibile, quod eſt, erit] quæ eſt eadem ratio, qua ſupra Ariſtoteles in textu trigeſimoquinto vſus eſt contra Anaxagoram peculiariter, hìc autem eadem vtitur vniuerſaliter contra quoſcunque dicentes principia eſſe infinita, ideò hìc paucis verbis eam exponit, facit enim ſolam hanc conſequentiam, ſi principia eſſent infinita, nihil ſciri poſſet, quam non probat, quia vult vt eius probationem capiamus ex trigeſimoquinto contextu, quæ talis fuit, infinitum quatenus eſt infinitum, non eſt ſcibile, animus enim noſter non poteſt complecti id, quod nullos terminos habet, ergo ſi principia ſint infinita, non ſunt ſcibilia, ſed principijs ignoratis neceſſe eſt, omnia ignorari, quæ ex ijs principijs pendent, quia in principio libri dictum eſt, totam ſcientiam rei habentis cauſas, & principia acquiri tantùm ex cauſarum & principiorum cognitione, nullum igitur ens erit ſcibile. [Et vna contrarietas in omni genere vno, ſubſtantia autem vnum quoddam genus eſt.] Hìc ponit Ariſtoteles ſecundam rationem ad idem probandum, quæ difficultatibus plena eſt propter interpretum controuerſias, ratio talis eſt, in vno quoque genere vno eſt vna prima contrarietas, ad quam omnes aliæ eius generis contrarietates reducuntur, & ſic duo tantùm contraria erunt, quæ mereantur dici principia rerum non plura, tantùm abeſt vt infinita principia poni poſſint. In hac ratione dubium eſt quid intelligat Ariſtoteles per genus, quid per ſubſtantiam, & quid per primam contrarietatem; nam expoſitores in his omnibus varij ſunt, & tres ſunt præcipuę eorum interpretationes. Vna eſt Ammonij (vt Simplicius refert) & Ioannis Grammatici, & eandem Ammonius Alexandro attribuit, cùm tamen alia ſit Alexandri expoſitio, quam poſtea ex Simplicio referemus. Hi dixerunt Ariſtotelem per genus non intelligere genus prædicabile, ſed genus ſubiectum, per ſubſtantiam materiam primam, in qua ineſt, hæc prima, & communiſſima contrarietas formæ & priuationis, vt argumentum Ariſtote-

ſis tale ſit, in omni genere ſubiecto vna eſt prima contrarietas, ad q m aliæ o m-nes educuntur: & at materia eſt vnum quoddam ſubiectum genus, er o in materia prima eſt vna prima contrarietas. Hæc expoſitio habet contra ſe argur entum Simplicij apud me efficaciſſimum, materia prima adhuc eſt incognita, quia Ariſtoteles in ſequenti parte eam demonſtrabit, ergo hic eam ſupponere non poteſt. Sed Marcus Antonius Ianua Ammonium ſequens ad hoc reſpondebat, quòd m teria prima eſt cognoſcenda in ſequenti parte cognitione diſtincta, hic autem ſup ponitur nota cognitione confuſa; habemus enim hac confuſam cognitionem, quòd omnis tranſmutatio inter contraria in ſubiecto aliquo fit. At, pace Præceptoris dicam, argumentum Simplicij non ſoluitur, quia cognitio rei ſimplicis duplex eſt, vt habetur in principio ſecundi Poſteriorum. Vna eſt confuſa, quando ſolùm cognoſcimus an ſit; altera diſtincta, quando etiam cognoſcimus quid ſit; Ariſtoteles autem in ſequenti parte tùm demonſtrabit materiam primam eſſe, tùm docebit etiam quid ſit, ergo tradit nobis vtramque materiæ cognitionem tam confuſam, quam diſtinctam, ergo neutram hic habemus materiæ cognitionem. Quòd autem dicit nos habere quandam rudem cognitionem, quòd omnis tranſmutatio fit in ſubiecto aliquo, hoc nihil eſt, eo enim conceſſo quòd licet cognoſcam hoc commune & confuſum, quòd eſt ſubiectum omnis tranſmutationis communiter ſumptum, tamen non cognoſco ſeparatim materiam primam, vt ſubiectum ab alijs diuerſum. Ariſtoteles autem in textu duobus terminis vtitur, dicit enim genus, & dicit ſubſtantiam, per genus intelligit ſecundum Ammonium ſubiectum communiter ſumptum, qua appellatione complectitur in confuſo etiam materiam primam ſimul cum alijs ſubiectis; deinde per ſubſtantiam intelligit apud Ammonium materiam primam ſolam; dicere igitur quòd habemus rudem cognitionem, quòd omnis tranſmutatio fit in ſubiecto, eſt dicere quòd ſit cognitum confuſè id, quod ſignificatur per illam vocem genus, ſed non id quod ſignificatur per illam vocem, ſubſtantia, quam Ariſtoteles accipit vt terminum diſtinctum a termino illo, genus, cùm dicat, ſubſtantia eſt vnum genus. Maior quoque Ariſtotelis ſecundum hanc expoſitionem eſſet parum manifeſta, non enim patet, quomodo in vno quoque ſubiecto vnica ſit prima contrarietas ad quam aliæ omnes reducantur, & poſſem contra eam afferre plures arduas difficultates, quas omittere volo, ne in re manifeſta tempus conteram. Simplicius aliam affert expoſitionem, vult omnia entia in duo præcipua genera diuidi, quorum alterum ſit genus rerum immaterialium, & æternarum, alterum verò rerum materialium, & mobilium; ſubſtantiam autem vult ſignificare non quidem prædicamentum ſubſtantiæ diſtinctum contra prædicamenta accidentium, ſed eſſentiam acceptam in communi ad totum genus entium materialium, ideſt, ad omnia decem prædicamenta, omnia enim dicuntur materialia, & mutationi obnoxia. Vult igitur Syllogiſmum Ariſtotelis eſſe hunc, in omni entium genere eſt vna prima contrarietas: at ſubſtantia, ideſt, eſſentia omnium prædicamentorum eſt vnum quoddam entis genus, genus nempe mutabile, & materiale: ergo in ipſa natura materiali eſt vna prima contrarietas, quæ eſt formæ, & priuationis, hæc enim communiſſima eſt, & in ſingulis prædicamentis locum habet. Id autem, quod Simplicium mouet, fuit, quia ipſe putat Ariſtotelem in hoc libro non quærere principia ſubſtantiæ ſolùm, ſed omnium prædicamentorum, propterea non vult accipere ſubſtantiam vt prædicamentum ab alijs diſtinctum, ſed in communi ad omnia, vt ſignificet eſſentiam & naturam omnem materialem tam ſubſtantię, quam accidentis, & in hanc ſententiam nititur Simplicius trahere etiam verba Eudemi. Contra Simplicium eſt ratio efficaciſſima, & meo iudicio inſolubilis, nam Ariſtoteles ſumit hanc maiorem, in omni genere eſt vna prima contrarietas, ergo ſi duo ſint genera entis eo modo, quo Simplicius dicit, neceſſario ſequetur in vtroque eſſe vnam primam contrarietatem, quia maior Ariſtotelis

telis

telis eſt vniuerſalis, & extenditur ad omne genus entis: ſed notum eſt in genere entium immaterialium, & æternorum nullam reperiri contrarieratem: ergo abſque dubio maior Ariſtotelis falſa erit. Debilis etiam eſt ratio quæ mouit Simplicium, vt in ſequentibus oſtendemus. Ego puto accipiendam eſſe tertiam expoſitionem, in qua vt mihi videtur conſentiunt Themiſtius, Alexander, Magnus Syrianus, & Auerroes. Quamuis enim Simplicius afferat expoſitiones Alexandri, & Magni Syriani, vt diuerſas, & communiter pro diuerſis habeantur, mihi tamen videtur eas facillimè in vnam, & eandem trahi poſſe, vt mox oſtendam. Auerroes igitur vult Ariſtotelem hìc per genus intelligere genus prædicamentale, vt maior Ariſtotelis ſit hæc, in omni prædicamento eſt vna prima contrarietas, ad quam aliæ reducuntur; per ſubſtantiam exponit prædicamentum ſubſtantiæ diſtinctum a prædicamentis accidentium, vt minor ſit, ſubſtantia eſt vnum ex prædicamentis, vnde ſequitur concluſio, ergo in prædicamento ſubſtantiæ eſt vna prima contrarietas, quæ continet alias omnes, videlicet, oppoſitio inter formam, & priuationem; cùm enim in prædicamento ſubſtantiæ ſint multæ oppoſitæ differentiæ, vt animatum, inanimatum, ſenſitiuum, inſenſitiuum, omnes tamen continentur ſub hac communi contrarietate formæ, & priuationis, quæ dicitur prima primitate communitatis, quia de omnibus contrarietatibus prædicatur, quæ ſunt in prædicamento ſubſtantiæ; eiuſmodi contrarietas eſt in quolibet alio prædicamento, in quolibet enim eſt forma & priuatio formæ, ideò vera eſt maior Ariſtotelis dicens in omni prædicamento eſſe vnam primam contrarietatem, quæ ſua communitate continet alias, non dixit autem Ariſtoteles vnicam eſſe contrarietatem amplectentem omnia prædicamenta, videlicet formæ, & priuationis communiſſimè acceptarum ad omnia prædicamenta, quia vidit nomen formæ eſſe æquiuocum ad formam acceptam in vno prædicamento, & formam acceptam in alio; alia enim eſt ratio formæ in prædicamento ſubſtantiæ, alia in prædicamento quantitatis, alia in prædicamento qualitatis, ideo in ſingulo prædicamento vnam ſtatuit primam, & propriam contrarietatem, quæ quidem non eſſet prima, ſi alia eſſet prior, & communior omnia prædicamenta complectens. Hac in re errauit Simplicius, qui videns formam & priuationem habere locum in quolibet prædicamento putauit Ariſtotelem æque omnium prædicamentorum communiter principia quærere, ideò per ſubſtantiam voluit interpretari omnem naturam prædicamentalem communiter; quam expoſitionem verbis Ariſtotelis aptari non poſſe iam demonſtrauimus. Non eſt etiam verum quòd Ariſtoteles æque omnium prædicamentorum principia quærat, quia prædicamenta omnia non conueniunt niſi cõmuni æquiuoco, vel ſaltem analogo; quare nomen formæ non poteſt accipi in cõmuni ad omnia prædicamenta æqualiter, ſed ſemper neceſſe eſt, vt intelligatur primò de forma ſubſtantiali; ſecundario autem & ſecundum proportionem de alijs; hæc enim eſt natura æquiuoci analogi vt ſemper accipiatur pro primo analogato, non pro communi æqualiter ad multa. Rectè igitur Ariſtoteles concludit in prædicamento ſubſtantiæ eſſe vnam primam contrarietatem, quia principaliter vult inquirere principia ſubſtantiæ, quæ poſtea inuenta poſſunt per proportionem etiam accidentibus accommodari; ſed ſecundario, & fortaſſe præter intentionem Ariſtotelis: nam ſcientia naturalis ſubiectum habet corpus naturale, quòd eſt in prædicamento ſubſtantiæ ex materia, & forma conſtans, huius principia hìc ab Ariſtotele quæruntur vt hìc ait Auerroes, quod etiam Alexander cognouit, conſequitur autem vt eadem principia poſſint etiam accidentibus accommodari. Sed id eſt contra principalẽ Ariſtotelis intentionem, qui quamuis exempla omnia in accidentibus afferre videatur, id tamen non facit, quia de accidentibus loqui velit, ſed vt per exempla faciliora, & notiora nos melius intelligeremus idem in prædicamento ſubſtantiæ. Debemus autem hìc notare quòd cũ Auerroes hìc nomine ſubſtantię intelligat prędicamentum

O ſubſtantiæ

ſubſtantiæ diſtinctum ab alijs, non poteſt ipſum ſumere niſi eo modo, quo ipſe illud declarauit in expoſitione Porphyrij in capitulo de ſpecie, vbi oſtendit quòd genus generaliſſimum in prædicamento ſubſtantiæ non eſt ſubſtantia, ſed corpus, quia ſubſtantia eſt nomen commune æquiuocum; imò neque corpus vniuerſaliter acceptum vniuocum eſt, ideò non poteſt poni genus generaliſſimum, ſi cœlum ſimul cum inferioribus corporibus contineat, quia non datur commune genus vniuocum æterno, & corruptibili, corpus igitur, quod eſt ſummum genus in prædicamento ſubſtantię, eſt quod continet corruptibilia ſolùm, & hoc debemus hìc intelligere nomine ſubſtantiæ, quod tali ratione probatur, in hoc libro quæruntur principia generationis ex quibus naturalia corpora generantur, ergo principia corporis tantùm generabilis, & corruptibilis, quia cœlum ex nullis principijs generatur, quare nulla alia corpora conſiderat Ariſtoteles in hoc libro, quàm generabilia, & corruptibilia. Hoc videtur hìc ſignificaſſe Ariſtoteles dicens [in omni genere vno] vnum autem dicitur verè quando eſt vniuocum, vnde patet veritas maioris propoſitionis, quam hìc Ariſtoteles ponit, in omni genere vno vnitate vniuoca neceſſe eſt vnam eſſe primam contrarietatem, ad quam aliæ omnes eius generis reducantur: vniuocum enim vnam naturam ſapit, qua res multæ participant, ergo omnes differentiæ, quæ ex ea communi natura fluunt, ſunt vnius rationis, & naturę, & ſic in tali genere vniuoco vna eſt natura, & ratio formæ, ſimiliter, & priuationis, quare omnes formæ, quæ in tali prædicamento vniuoco ſunt, eiuſdem ſunt rationis, & ſub vno communi nomine formę continentur, & ſic vna eſt contrarietas prima primitate communitatis, quæ alias omnes continet, & vnam dicit naturam communem formæ diuerſam a ratione formæ in alijs prædicamentis. Eſt igitur vera maior, quia ſi genus ſit vnum, id eſt, vniuocum, oportet vnam quoque, & eiuſdem naturæ contrarietatem communem in eo reperiri, quæ ſua communitate alias complectatur. Hæc igitur eſt expoſitio Auerrois, ſecundùm quam vis argumenti Ariſtotelis talis eſt, principia quæruntur ex quibus generatur corpus naturale caducum, hoc autem eſt genus vnum, quia eſt vniuocum, at in omni genere ita vno eſt vna prima contrarietas, quæ eſt inter formam, & priuationem in eo genere communiſſimè acceptas, ergo in prædicamento ſubſtantiæ eſt vna prima contrarietas continens omnes alias ſua communitate ſed contraria quæ vt principia ſumuntur, non debent eſſe alia quàm prima, ergo hæc erunt tantùm duo, videlicet forma, & priuatio in genere ſubſtantiæ communiſſimè ſumptæ, ergo parua ſunt principia, tantùm abeſt vt ſint infinita. Debemus maximè notare pro horum confirmatione modum loquendi Ariſtotelis, quando ait, [in omni genere vno] hæc enim verba non idem ſignificant, ac ſi diceretur, in omni genere, ſed ſignificant in omni genere, quod ſit vnum, habet enim emphaſim hæc locutio, & ſignificat id, quod ſuperius diximus. Eſt etiam aduertendum, quòd ratio hæc Ariſtotelis non ad id dirigitur, vt oſtendatur duo tantùm eſſe prima contraria, quæ debeant appellari principia, nam Ariſtoteles id inferius demonſtrabit, in textu quinquageſimoſexto hac eadem ratione vtens, ſed ſcopus rationis in præſenti loco eſt ſolùm oſtendere, quòd principia non ſunt infinita, ſi enim principia ſunt contraria, & contrarietates omnes, quæ ſunt in genere ſubſtantiæ, continentur ſub vna prima, & communiſſima contrarietate, patet eam ſolam eſſe appellandam principium, non omnes alias contrarietates, ſi enim quamuis ſignatam formam accipiamus, vt hominis, ea non erit principium omnium corporum naturalium, ſed hominis tantùm, hìc autem communiſſima omnium principia quęrimus; quod ſi quis dicat omnes ſimul naturales formas & omnes contrarietates eſſe accipiendas, omnes enim ſimul ſumptæ erunt omnium corporum principia; hic aberrat a mente Ariſtotelis, qui hìc non quęrit particularia ſingulorum principia, quæ ſolùm collectim accepta dicantur principia omnium eſſe, ſed ita quęrit omnium principia, vt tàm omnia ſimul ſumpta,

ptâ, quàm ſingula ſeparatim accepta dicantur, & ſint principia communia omnium corporum naturalium, ideò forma accepta in communi, & priuatio pariter in communi ſunt principia omnium corporum naturalium, quia continent omnes ſignatas formas, & ita cuiuſque corporis naturalis principia ſunt duo contraria. Videlicet, forma eius, & priuatio propria, quæ illi formæ opponitur. Sequitur vt oſtendamus quòd hæc Auerrois opinio fuerit etiam, Syriani, Themiſtij & Alexandri. Syrianus per genus intellexit genus prædicamentale, per ſubſtantiam, prædicamentum ſubſtantiæ diſtinctum ab accidentibus, & dicit maiorem propoſitionem Ariſtotelis eſſe hanc, in omni prædicamento eſt vna prima contrarietas; minorem verò hanc, ſubſtantia eſt vnum ex prædicamentis, quare hactenus in nullo videtur ab Auerroe, diſcrepare, ſed addit vnum Syrianus, quod fecit vt eius opinio diuerſa ab alijs eſſe videretur. Declarans enim quæ nam ſit hæc prima contrarietas, dicit eam eſſe inter exceſſum, & defectum, quæ in omni prædicamento locum habet, vt dicit Ariſtoteles in maiore, addidit tamen hanc conditionalem, ſi modo alijs prædicamentis hæc oppoſitio conuenit. Simplicius in hoc ipſum reprehendit dicens, vel ſumis exceſſum, & defectum propriè, vt ſoli quantitati conueniunt. & ita non conueniet ſubſtantiæ, neque alijs, & maior Ariſtotelis erit falſa; vel ſumis communiter pro oppoſitione, quæ eſt inter perfectum, & imperfectum, & hoc modo ita eſt clarum, quòd conuenit omnibus prædicamentis, vt non fuerit addenda illa conditionalis, ſi alijs prædicamentis aptari poteſt. Sed ego puto facillimè poſſe defendi Syrianum ab inſtantia Simplicij, cùm enim Syrianus hæc dicat exponens Ariſtotelem, cui dubium quòd per exceſſum, & defectum nihil aliud voluit intelligere, quam formam, & priuationem? hæc enim ſunt prima contraria ab Ariſtotele poſita, ſed voluit ipſe alludere ad modum loquendi Ariſtotelis, qui in textu trigeſimoſecundo, & quinquageſimoquinto huius primi dicit omnes antiquorum opiniones de contrarijs reduci ad hanc communiſſimam opinionem exceſſus, & defectus, quia omnes ponebant vnum contrarium ſub exceſſu contentum, alterum ſub defectu, per hæc autem ſignificare voluit Ariſtoteles formam, & priuationem, quæ etiam Syriani intentio fuit, dùm eas ſimiliter appellauit. Ideò ad argumentum Simplicij dico quòd exceſſus, & defectus a Syriano amplè ſumuntur prout omnibus prædicamentis aptari poſſunt: quòd verò Syrianus addat illam conditionalem, dicimus id non eſſe, quia ſignificare velit dubium eſſe an alijs prædicamentis conueniant, hoc enim aduerſaretur maiori Ariſtotelis acceptæ iuxta expoſitionem Syriani, ſed vult ſignificare præcipuam Ariſtotelis intentionem eſſe de ſubſtantia & eius principijs loqui, & ſubſtantiæ primò conuenire formam & priuationem, alijs ſecundario, & fortaſſe contra Ariſtotelis mentem, qui ſubſtantiæ tantùm principia quęrit; quare non poteſt reprehendi Syrianus. Themiſtius autem, & Alexander dicunt, quòd cùm tres ſint ſubſtantiæ, materia, forma, & compoſitum, quod ex vtraque fit, & conſtat; Ariſtoteles hìc per ſubſtantiam intelligit ſubſtantiam compoſitam, quam dicit eſſe vnum quoddam genus entis, genus enim dicunt appellari ab Ariſtotele id, quod diuiditur in ſpecies, & non in genera, cùm enim omne tale genus vnum ſit, Ariſtoteles dicit in omni tali genere vnam eſſe primam contrarietatem. Si hæc Alexandri, & Themiſtij verba bene intelligantur, non poſſunt aliud intelligere, quàm id quod voluit Auerroes. nam illa ſubſtantia compoſita generabilis, vt eam ponunt, non poteſt aliud ſignificare, quam genus prædicabile de omnibus naturalibus corporibus caducis, de omnibus enim reuera prædicatur, quare eſt generaliſſimum in prædicamento ſubſtantiæ vniuocum, ſicut Auerroes ponit; nec poſſunt per genus intelligere cum Ammonio ſubiectum, quia ſubſtantia compoſita non eſt ſubiectum formę, ſed ex ea conſtans, & ex materia, eſt enim forma in materia vt in ſubiecto, ſed in compoſito vt in toto, quare patet eos idem intelligere per ſubſtantiam compoſitam, quod Auerroes

per prædicamentum ſubſtantiæ, quod vult eſſe corpus, nam in prædicamento ſubſtantiæ omnia, quæ in linea media continentur, ſunt ſubſtantiæ compoſitæ, etiam corpus generaliſſimum, ſimplices autem ſubſtantiæ in prædicamento non habent locum generis, vel ſpeciei, ſed vt partes ipſorum eſſentiales. Sed difficultatem faciũt ea verba Alexãdri, & Themiſtij, cum dicant Ariſtotelem intelligere tale genus, quod diuidatur in ſpecies, non in genera, videntur enim ſignificare genus illud, quod de ſpeciebus ſpecialiſſimis proximè prædicatur, quæ ſententia ita eſſet vana, vt ſi hoc Alexander, ac Themiſtius voluiſſent, certè defendi non poſſent. Ideò mihi videtur eorum verba trahenda eſſe ad meliorem ſenſum, vt etiam quibuſdam placuit, qui exiſtimarunt eos per hæc verba nihil aliud ſignifidare voluiſſe, quàm quòd Ariſtoteles eſt intelligendus de genere vniuoco, non de æquiuoco, vel analogo, nam nomen entis, vel ſubſtantiæ, cum ſit commune analogum, diuiditur in genera, non vere genus, ſpecies non habet, ideò ſolent prædicamenta vocari genera entis, non ſpecies entis, ideſt genera ſignificata per nomen entis: at genus vniuocum ſpecies vere habet, & diuiditur in ſpecies, quando igitur Themiſtius, & Alexander dicunt Ariſtotelem intelligere tale genus, quod diuidatur in ſpecies, non in genera, ſignificant genus vniuocum eſſe debere, quia ſi non ſit vniuocum, non erunt omnia vnius naturæ, ergo non vnica erit prima contrarietas. Poſſunt autem eorum verba dupliciter intelligi; Primò quòd cùm dicant, non in genera, intelligant non in genera ſolùm. Nam genus vniuocũ poteſt eſſe tale, quod in genera diuidatur, & in ſpecies ſimul, ſed non poteſt in genera tantùm diuidi, vt non in ſpecies; Secundò poſſumus etiam intelligere, quòd dicant genus vniuocum nullo modo in genera diuidi, ſed ſolùm, in ſpecies, quando enim diuiditur viuens in animal, & plantam, quæ ſunt genera, non tamen diuiditur vt in genera, ſed vt ſpecies ſolùm, animal enim & planta reſpectu viuentis habent tantùm rationem ſpecierum, non generum, ideò Porphyrius quando de generis diuiſione loquitur, ſemper dicit genus diuidi in ſpecies, nunquam dicit in genera. Sed quæritur hìc, cùm multæ oppoſitæ differentiæ ſint in prædicamento ſubſtantiæ, & proinde plures oppoſitiones inter diuerſas ſubſtantiales formas, & priuationes, quænam ex eis eſt vocanda prima contrarietas, quã Ariſtoteles hìc ſignificat eſſe inter principia ſtatuendam? San. Thomas dicit quod Ariſtoteles intelligit illam eſſe primam contrarietatem in prædicamento ſubſtantiæ, quæ eſt primarum differentiarum immediatè diuidentium genus generaliſſimum, ſecundùm quam opinionem deberemus dicere quòd animatum, & inanimatum ſunt prima contraria hìc ab Ariſtotele ſignificata, quod cùm falſum ſit, & ſententia admittenda non eſt, quia hæ duæ differentiæ non poſſunt dici cauſę communes omnium naturalium corporum, cùm per animatum ſignificemus vnam certam, & determinatam formam, quæ eſt anima nutritiua, ex qua non conſtituuntur omnia corpora naturalia, neque omnia in huius animæ priuationem corrumpuntur, ſed principium cuiuſque naturalis corporis eſt propria eius forma, non poteſt vna certa forma eſſe principium omnium. Id autem dixit D.Thomas, quia non animaduertit Ariſtotelis mentem eſſe, vt hæc prima contraria dicantur prima primitate communitatis, & prædicationis, non primitate tantùm cauſationis, in toto enim genere corruptibilium corporum notum eſt quòd primæ formæ primitate tantùm naturæ, & cauſalitatis ſunt formæ elementorum, tamen nõ poſſunt dici principia communia omnium corporum naturalium in genere cauſæ formalis, hæ namque non continent alias formas naturales, ſed potius cum eis comparantur vt cauſæ, & priores ſecundum naturam, quare eas nominando, non omnium naturalium formas nominaremus. Dico igitur, vt ſupra declaraui, quòd Ariſtoteles nullam ſumit ſignatam formam in prædicamento ſubſtantiæ, quam dicat eſſe principium omnium, ſed omnes formas vult eſſe principia propriorum compoſitorum, eas autem redigit ad duo cõmuniſſi-

muniſſimâ nomina forma, & priuatio, quæ prædicantur de omnibus, & continent omnes, & ita ſunt prima contraria primitate communitatis. Et quemadmodum in prædicamento ſubſtantiæ datur nomen formæ, & nomen priuationis communiſſimè acceptæ, ita dantur etiam in ſingulis alijs prædicamentis, licèt diuerſæ rationis ſit forma in prædicamento ſubſtantiæ, & forma in prædicamento quanti, & ſimiliter eius priuatio. Ariſtoteles autem ſubſtantiæ tantùm principia in hoc libro quærit, non accidentium, nec tamen prohibet, quin ſecundum proportionem eadem principia applicemus etiam accidentibus. Ita puto eſſe intelligendam ſecundam rationem Ariſtotelis, ſic enim efficax eſt, & neceſſaria ad probandum, & quòd principia non ſunt infinita, & quòd duo tantùm contraria ſunt principia rerum omnium. Sed quãuis neceſſaria ſit, videtur tamen ratio communis, quia terminos habet communes, qui ſunt hic contrahendi ad ſcientiam naturalem, vt ratio fiat propria. Habet enim medium terminum vnitatem prædicamenti vniuoci, maiorem autem axtremitatem negationem infinitatis, ſeu vnitatem primæ contrarietatis, qui omnes termini etiã in Metaphyſica locum habent. [Et quia contingit ex finitis.] Hic tertiam rationẽ ponit Ariſtoteles talem, melius eſt per pauciora idem abſoluere, quàm per plura, ſi per pauciora æque bene fieri poteſt; ſed per principia finita poſſumus ſaluare generationem rerum non minus quàm per infinita, ergo melius eſt ponere finita quàm infinita. Maior ſumitur vt per ſe nota ſtante eo fundamento, quòd nihil fruſtra eſt in natura. Minor probatur ab Ariſtotele ſola authoritate Empedoclis, ideò ratio hæc leuis, & probabilis eſt, ſupponit enim Ariſtoteles Empedoclem æque fide dignum eſſe, ac Anaxagoram, vel quamuis alium ponentem principia infinita. Empedocles autem putat per principia finita poſſe ſaluari rerum generationem ſempiternam, illi verò per infinita, ergo melius eſt adhærere Empedocli, quàm illis. [Amplius ſunt alia alijs priora.] Quarta & vltima ratione probat Ariſtoteles principia non eſſe infinita, ſupponit Ariſtoteles hoc fundamentum, quòd inter diuerſas contrarietates datur ordo prioris, & poſterioris ſecundum naturam, vna enim ab alia pendet, vt effectus a cauſa, ſicuti primæ elementorum qualitates calidum, frigidum, humidum, & ſiccum ſi comparentur cum contrarietatibus odorum, ſaporum, colorum, & alijs multis, ſunt illarum cauſæ; hę namque omnes contrarietates ſaporum, odorum, & colorum, cauſantur vere a primis Elementorum qualitatibus tanquam a cauſis, & prioribus ſecundum naturam; tunc Ariſtoteles ita argumentatur, non omnia contraria ſunt dicenda principia, ſed ſolùm illa; quæ ſunt prima, & non pendent ab alijs vt a principijs ſecundum naturam prioribus, quæ enim producuntur ab alijs prioribus principijs, non poſſunt dici omnium principia, ergo principia non poſſunt eſſe infinita, & conſequentia eſt clara, quia minor eſt numerus principiorum, quàm contrariorũ, contraria enim poſteriora, & cauſata non poſſunt dici principia, ergo dato etiã quod contraria ſint infinita, non poteſt principiorum numerus eſſe infinitus, quia quod minus eſt infinito, neceſſariò eſt finitum, infinitũ enim alteri infinito æquale eſt, non poteſt eſſe minus. Notãdum autem, quòd Ariſtoteles dicens in textu, alia contraria priora eſſe, alia verò poſteriora, & ex alijs prioribus pendentia, vt a cauſis, poſtea afferens exempla non affert niſi contrariorum poſteriorum, nam [dulce, & amarum, album, & nigrum] ſunt contraria cauſata a primis elementorum contrarietatibus, quas Ariſtoteles non nominat, ideò non rectè exponit hæc exempla Auerroes, qui dicit Ariſtotelem hìc intelligere alia fieri ex alijs, vt ſapores medios ex extremis dulci & amaro; & colores medios ex extremis albo, & nigro, ſed hoc nihil ad propoſitũ pertinet, quia Ariſtoteles cõparat contrarietatẽ cũ contrarietate alia vt priorẽ, & cauſã cum poſteriore, & cauſata, non media cum extremis, ideò omnia exempla ſaporũ, & colorũ ſunt tanquã contrariorũ cauſatorũ, contraria verò priora nos ſubintelligere oportet vt calidum, frigidum, humidum, & ſiccum. Continuatio verborum hoc ſignificat,

gnificat. Dicebat enim Ariſtoteles [ſiunt alia ex alijs] poſtea ſubdit omnia in nominatiuo caſu [vt dulce, & amarum, & album & nigrum] quæ referuntur ad illam dictionem, [alia] quæ ſignificabat contraria cauſata, ſequens etiam aduerſatiua hoc idem confirmat, quando Ariſtoteles dicit [principia autem] exempla enim fuerunt de contrarijs principiatis, ſubdit poſtea, & contraria, quæ ſunt principia. Ratio hęc Ariſtotelis, & tota litera clara eſſet, ſi modò intelligerentur verba illa [principia autem ſemper oportet manere] in quibus non parua eſt difficultas, & altercatio: videntur enim ſignificare quòd principia debent æterna eſſe, & incorruptibilia, quem ſenſum multi acceperunt, ſed viderunt, contra eum inſtantiam validam, quoniam Ariſtoteles non de alijs principijs loquitur, quàm de contrarijs, hæc autem viciſſim ſe expellunt, & interimunt, quare non ſemper manent, ſed corrumpuntur. Ideò multa excogitare conati ſunt vt æternitatem principiorum ſeruarent, vt Alexander, qui de hac re multa dixit, quemadmodum Simplicius refert, dixit enim primò quòd principia verè æterna duo tantùm ſunt, materia prima & Deus, ſed quia Ariſtoteles hic de his non loquitur, ſed de principijs contrarijs, ideò poſtea dixit, quòd etiam ipſa principia contraria poſſunt aliquo modo dici æterna, quia ſemper in materia reperiuntur: imò in qualibet parte materiæ ſemper vtrumque ineſt, forma & priuatio, in omni enim parte materię ineſt aliqua forma, & aliqua priuatio. Cõtra quam ſententiam Simplicius inſtat, quia id dicere nihil aliud eſt, quàm dicere principia contraria æterna eſſe ſecundùm ſpeciem, ſed non ſecundùm indiuiduum, eſt enim ſemper in materia forma aliqua, ſed quælibet particularis forma corruptibilis eſt. At per hoc non diſtinguuntur priora contraria a poſterioribus, nam etiam poſteriora contraria æterna ſunt ſecundùm ſpeciem, imò omnia cauſata, & compoſita ſunt æterna ſecundùm ſpeciem, & homo, & equus: attamen Ariſtoteles dicit principia ſemper manere, vt per hoc diſtingueret prima contraria ab alijs contrarijs, & ab omnibus, quæ non ſunt principia, quare Alexandri ſententia non eſt ad mentem Ariſtotelis. Marcus Antonius Ianua ſeruabat æternitatem principiorum contrariorum per illam, quam vocabat formam corporeitatis, coæternam primæ materiæ, quam dicebat diuerſis modis fungi officio, & formæ & priuationis, & ſic prima contraria eſſe æterna, de qua forma loquemur diligenter in fine primi libri in diſcurſu de prima materia; nunc ea ſententia dimittatur, & ſimul aliæ omnes, quæ in hoc laborant, vt ſeruent in principijs contrarijs æternitatem, quia innituntur falſo fundamento, non enim eſt mens Ariſtotelis per hæc verba ſignificare principia contraria eſſe æterna, cùm ſolùm oſtendere hic velit principia non eſſe infinita, ad quod demonſtrandum nihil confert accipere, quòd principia ſint æterna. Ego accipiendam puto expoſitionem Simplicij, qui putat eam dictionem, [ſemper] non eſſe referendam ad tempus, ſed ad res ipſas, vt ſenſus ſit, quòd principia debent vbique, & reſpectu omnium appellari principia, ſed non reſpectu aliquorum eſſe principia, & reſpectu aliorum eſſe principiata, debent enim ſemper, ideſt reſpectu omnium retinere naturam principij: hoc modo optimè hæc verba præcedentibus cohærebunt, nam loquebatur Ariſtoteles de contrarijs poſterioribus, quæ fiunt, ideſt, cauſantur ab alijs prioribus contrarijs, quare poſteriora contraria, non reſpectu omnium poſſunt dici principia, imò reſpectu illorum principiorum priorum ſunt potius principiata. Subdit deinde Ariſtoteles, at principia debent ſemper, & cum omnibus comparata dici principia & in omnium generatione inueniri tanquàm principia, & nunquàm reſpectu alicuius dici principiata: hũc ſenſum manifeſtè indicat illa aduerſatiua [autem] ſignificat enim ſenſum oppoſitum verbis præcedentibus, præcedentia autem verba dicebant, quòd poſteriora contraria ab alijs prioribus cauſantur, ergo hic Ariſtoteles ſignificat contrarium ſenſum ei, quod eſt ab alijs fieri, videlicet non pendere ab alijs prioribus, hoc igitur ſignificauit Ariſtoteles dicens principia ſemper manere, ſicut expoſuimus. Eſt hic conſiderandum

dum in quo differat quarta hæc ratio a ſecunda, cùm videatur vna ratio eſſe, non duæ. Nam ſecunda ratio oſtendebat in vno genere vnam eſſe contrarietatem primam, ad quam reducebantur aliæ omnes, quoniam igitur prima contraria ſunt pauca, & alia contraria non merentur dici principia, concluſit Ariſtoteles pauca eſſe principia, nec poſſe eſſe infinita. Hìc autem videtur Ariſtoteles eadem vti ratione, cùm dicat alia contraria ex alijs pendere, quare non omnia dicenda eſſe principia, ſed ea tantùm, quæ ex alijs non pendent, quæ dicuntur prima contraria, quare pauca ſunt principia non infinita, quia non omnia contraria ſunt principia, ſed ea ſola, quę ſunt prima, ideò ratio eadem eſſe videtur. Et hoc fortaſſe exiſtimauit Themiſtius, qui huius quartæ rationis nullam mentionem facit, & videtur eam incluſiſſe in ſecunda. Videtur tamen non eſſe adſcribendum Ariſtoteli hanc confuſionem vt ſecundam rationem ponat, deinde, tertiam, deinde repetat ſecundam, eſſet enim manifeſta nugatio. Multi etiam ſunt, qui non conſiderantes quomodo differat quarta a ſecunda ita vtramque interpretantur, vt eas faciant vnam, & eandem rationem. Dico igitur ſi Ariſtotelis verba conſideremus, differentiam eſſe manifeſtam, nam ſecunda ratio reducebat omnes contrarietates, quæ ſunt in prædicamento ſubſtantiæ, ad vnam contrarietatem primam primitate communitatis, quæ de alijs prædicaretur, non eſſet cauſa earum. Forma enim in communi accepta prædicatur de qualibet forma prędicamenti ſubſtantiæ, vt de forma hominis, de forma equi, & de qualibet alia, nullius tamen illarum dicitur cauſa; quis enim diceret formam in communi eſſe cauſam formæ hominis? confugimus enim ad formam in communi, non vt ad cauſam aliarum, ſed vt vnico vocabulo omnes ſignificemus, & vt corporis naturalis communis principia afferamus, & ipſa communia, ſed hæc extra animam non reperitur a ſingulis formis diſtincta, quia ponitur ad illas ipſas ſignificandas. At quarta ratio reducit omnes contrarietates ad vnam, vel plures, non quidem communes, vel prædicabiles de alijs, ſed aliarum cauſas, & primas primitate cauſalitatis, quæ cùm ſint ſignatæ contrarietates, reperiuntur extra animam diſtinctæ ab alijs poſterioribus, quarum ſunt cauſæ, nam calidum, & frigidum reperiuntur extra animam diſtincta a dulci, & amaro, & albo, & nigro. Conſiderat etiam quarta ratio omnes contrarietates indifferenter non ſolùm in prædicamento ſubſtantiæ, ſed etiam in prædicamentis accidentium; & eſt ratio Topica, & probabilis, quæ fortaſſe nihil concludit, quando enim Ariſtoteles dicit alia contraria ab alijs fieri vt a cauſa, non poteſt intelligere niſi vt a cauſa efficiente, nam primæ qualitates elementorum ſunt cauſæ colorum, & ſaporum vt efficientes, ſed hoc non impedit quominus contrarietates colorum, & ſaporum ſint primæ in genere cauſæ formalis: certum eſt enim, quod omnis forma ſupponit agens, forma tamen inter cauſas numeratur, & eſt cauſa prima, quia ab alia vt formali cauſa non pendet, ideſt, non eſt compoſita ex forma priore, & ſic omnis forma vt forma eſt ſimplex, & habet rationem cauſæ formalis, & non cauſati in genere cauſæ formalis, licèt ſupponat agens a quo educatur, & materiam, ex qua educatur. Patet itaque rationem Ariſtotelis nihil roboris habere, quia ſatis eſt ſi prima principia ſemper maneant principia, & reſpectu nullius ſint principiata in eodem genere cauſæ; quod ſi quis dicat poſteriora contraria non omnium cauſas eſſe, is videat, quòd etiam prima contraria, quæ accipiantur prima primitate cauſationis, nō ſunt omnium principia, quia ſunt ſignata contraria, ſed nulla ſignata forma poteſt eſſe omnium forma. Notandum tamen eſt, quod licet ratio Ariſtotelis ſecũdùm ſe nihil valeat, tamen valet & ſufficiens eſt, ad hominem, cùm enim Ariſtoteles confutet vniuerſaliter omnium antiquorum ſententias, quæ dicunt principia eſſe infinita, conſiderat quòd licet ipſe non ponat prima contraria primitate cauſationis, antiqui tamen omnes nulla alia prima contraria poſuere, quàm primitate cauſationis, & ſignata contraria. Ideò ſi Ariſtoteles ſumit hìc quòd ſola prima contraria ſunt principia,

pia, & intelligit primitate cauſationis, ſumit dictum commune omnium antiquorũ, falſum quidem, ſed quo vti poſſit ad refellendos antiquos. Præterea apud antiquos prima contraria, non magis erant principia in genere cauſæ formalis, quàm efficientes, vt patet de lite & amicitia apud Empedoclem, quare inſtantia facta a nobis contra rationem Ariſtotelis nihil valet; ſi enim contraria aliqua ab alijs pendeant vt a cauſa efficiente, apud antiquos non poſſunt dici principia, nam quocunque modo vna contrarietas pendeat ab alia vt a cauſa, non poteſt eſſe principium iuxta antiquorum ſententias, licèt ſecundum veritatem aliter dicendum ſit, vt declarauimus. Patet igitur quòd ratio hæc abſolutè accepta, & ſecundum veritatem nihil valet, ſed vt contra antiquos ponentes principia infinita eſt efficax, quia ex eorum placitis fundamentum ſumit, vt dictum eſt.

Textus Quinquageſimus Primus.

Quod igitur neque vnum, neque infinita ſint manifeſtum eſt ex his. Quoniam autem finita, non facere duo tantum, habet quandam rationem. Dubitabit enim aliquis qualiter denſitas raritatem facere apta nata ſit, aut hæc denſitatem. Similiter autem, & alia quæcunque contrarietas, non enim amicitia litem congregat, & facit aliquid ex ipſa, neque lis ex illa, ſed vtraque alteram quidam tertium. Quidam autem & plura recipiunt, ex quibus conficiunt eorum, quæ ſunt, naturam.

CONCLVDIT Ariſtoteles neque vnum poſſe ſtatui principium, neque infinita: deinde volens proſequi ad illorum trium membrorum conſiderationem, quæ in præcedenti textu propoſuerat, videlicet an ſint duo, an tria, an plura tribus, incipit oſtendere quòd primum membrũ poni non poteſt, videlicet, quod duo tantum ſint principia, & ſic aggreditur hoc in loco inueſtigationem primæ materiæ, quæ eſt tertium principium, ſine quo non poteſt ex duobus contrarijs ſolis aliquid fieri, & quoniam materia prima eſt difficilima cognitu, quia recondita eſt & latet ſenſus, Ariſtoteles ad eam inquirendam ea via progreditur, qua in rebus arduis vti ſolet, prius namque Topicè, & probabiliter probat opus eſſe præter duo contraria ponere etiam tertium principium ſubiectum, quod quidem facit ab hoc loco vſque ad textum quinquageſimũ ſextum: deinde in quinquageſimoſeptimo incipiet eam demonſtratiuè inueſtigare a poſteriori. Quam ſententiam Thomas innuere videtur, ideò multi non bene ſentiunt, qui putant totam probationem materiæ primæ in hac parte contineri, videlicet a textu hoc vſque ad quinquageſimum ſextum. Nos autem tum ex huius partis conſideratione, tùm ſequentis quæ in textu quinquageſimoſeptimo incipiet, oſtendemus falſam eſſe hanc opinionem, nam in præſenti parte non continetur alia probatio, quàm probabilis, quæ quidem duplex erit, altera quidem dubitando contra ea, quæ hactenus ſunt oſtenſa, altera verò ex antiquorum teſtimonio. Cùm enim Ariſtoteles hactenus demonſtrauerit principia eſſe contraria, nunc contra hoc multis argumentis inſtat in hoc textu, & in ſequenti, probans principia non eſſe contraria, quia res ex eis fieri non poſſunt, quæ argumenta non ad hoc tendent, vt deſtruatur principiorum contrarietas hactenus comprobata, ſed vt probetur, quòd principia

pia contraria ſi ſola accipiantur non ſufficiunt ad rerum cognitionem, & propterea cogimur concedere materiam ſubiectam contrarijs, vt omnia argumenta vitemus, ſicuti Ariſtoteles concludit in textu quinquageſimotertio. Sed clarum eſt hunc eſſe modum probandi Topicum, quando ex argumentis in vtramque partem factis ducimur ad aliquam veritatis cognitionem, vt contraria argumenta conciliemus. Inquit igitur Ariſtoteles quod cùm principia ſint plura finita, ſi velimus vlterius certum habere eorum numerum, & videre an duo tantum ſint, an tria tantùm, an plura, videtur primò, quòd [non facere duo tantum,habet quandam rationem] ideſt, rationabile eſt quòd non ſint ſolùm duo, ſed ſit etiam ſubiectum tertium, quibus verbis ſignificat Ariſtoteles ſuam intentionem eſſe oſtendere quod ſola contraria nõ ſufficiunt, ſed non ipſa contraria refellere, ſignificat etiam hanc eſſe probabilem argumentationem, inquit enim [habet, quandam rationem] ideſt;probabile eſt,nunquam enim de ratione demonſtratiua hæc verba Ariſtoteles proferret. Deinde cum dicit. [Dubitabit enim aliquis] Incipit argumentari, & aperte teſtatur argumentationem eſſe Topicam, cum eam proponat per modum dubitationis, dubitat enim contra principiorum contrarietatem iam probatam,vt poſtea colligat probabile eſſe dari etiam tertium principium, quia ipſum ponendo tolluntur hæc omnia dubia; Primum igitur argumentum, ſiue dubium tale eſt, ea, ex quibus nihil fieri poteſt, non ſunt principia, ſed ex ſolis contrarijs nihil poteſt fieri, ergo ſola contraria non ſunt principia rerum: maior clara eſt ex ipſa ſignificatione huius vocis, principium; minorem declarat Ariſtoteles exemplis, quæ declaratio vim habet inductionis,quauis enim accepta contrarietate, vt denſitatis, & raritatis, ſi ex ea res debeant fieri,id oportet eſſe vno trium modorum, aut enim ex vtriſque ſimul iunctis aliquid generatur, aut ex vno contrario tanquam materia alterum contrarium fit, vt ex denſitate raritas, vel vnum agens in alterum, ex eo tanquam materia aliquid generat. Primum, vt manifeſtè impoſſibile Ariſtoteles prætermittit, quia certum eſt contraria ſimul ſtare, & ſimul componi non poſſe, alia duo membra conſiderat Ariſtoteles falſa eſſe non alia ratione vtens, quam inductione, in exemplis enim oſtendit ea quoque eſſe impoſſibilia, nam cùm dicit [qualiter denſitas raritatem facere apta ſit] ſignificat ex denſitate,vt materia raritatem fieri eſſe impoſſibile manifeſtum,eſt autem modus loquendi, quo ſæpe vti ſolemus, cera ſtatuam facit, pro eo, quod eſt, ex cera, vt materia ſtatua fit, id autem eſſe impoſſibile patet ex ſe, quia materia remanet in re facta, quare ſi ex denſitate vt materia raritas fieret, contraria ſimul manerent, maluit autem ita loqui Ariſtoteles quàm dicere ex denſitate raritatem fieri, quia ſic potuiſſemus intelligere ex denſitate tanquam ex termino, qui ſenſus non fuiſſet falſus, nec pertinet ad propoſitum. Significat etiam ſimul Ariſtoteles, quòd denſitas vt agens non poteſt efficere raritatem, nam hoc quoque eſt per ſe manifeſtum, quia contrarium agit in contrarium non vt generet ipſum, ſed è conuerſo vt interimat, & rectè vtitur Ariſtoteles vocabulis abſtractis denſitate, & raritate, ſupra enim dùm probabat contrarium ex contrario fieri vſus eſt concretis,dicens album ex nigro, muſicum ex non muſico,quia voluit ſimul cum contrarijs implicite connotare ſubiectũ, quod Ariſtoteles in ſequenti parte vult vt diſtinctum a contrarijs cognoſcatur, quia ſupra cum eis confuſum,& in eis inuolutum fuit, ſed in hoc loco vt oſtendat quod ſola cõtraria nõ ſufficiunt,accipit vt in abſtracto ne ſubiectũ connotetur,& vt impoſſibilia clarius pateant,quæ ſequuntur ſi dicatur ex ſolis contrarijs res fieri.Alterũ addit exemplum Ariſtoteles litis,& amicitiæ,quod pertinet ad oſtendendũ,quod vnum contrarium non poteſt,vt agens facere aliquid ex altero,antiqui enim prima contraria ponentes non magis cõſiderabant quod eſſent principia formalia,quã efficientia, ſed confuſè ad modum & indiſtinctè ea accipiebant. Ideò Ariſtoteles vtrumque oſtendit,tùm quòd ex contrario vt principio interno non poteſt alterum contrarium

generari

generari, tùm quòd ex vnius contrarij actione in alterum nihil generari poteſt, quod clarum eſſe oſtendit in contrarijs poſitis ab Empedocle, ipſe enim litem, & amicitiam ponebat vt efficientes cauſas, quæ congregando elementa ſimul mundum corrumperent, videlicèt per Amicitiam, per litem verò ſeparentur ab inuicem, & generaretur mundus. Certum eſt autem quòd ſi præter litem, & amicitiam nullum aliud principium poneretur, nihil ex eis fieri poſſet, quia neque lis ſepararet, neque amicitia congregaret, lis enim non ſeparat amicitiam, neque amicitia congregat litem, & omninò nullum contrarium agit in ſuum contrarium, vt ex eo aliquid faciat, ſed vtrumque in ſubiectum quoddam tertium agit, quod diſtinctum eſt ab vtroque contrario, lis enim ſeparat ab inuicem elementa, amicitia verò eadem congregat, ponebat enim Empedocles elementa vt materiam, in quam illa duo contraria agerent, & vult per hæc omnia ſignificare Ariſtoteles, quòd vnum contrarium non eſt aptum recipere actionem alterius, ſed ſubiectum tertium, quod ſubeſt vni contrario, recipit alterius contrarij actionem, non enim calor agit in frigus, neque frigus eſt aptum recipere actionem caloris, ſed agit calor in ſubiectum frigiditatis, vt in aquam, vt ab ea frigiditatem pellat, ideò dicimus calidum agere in frigidum non in frigiditatem. Patet igitur quòd ex ſolis contrarijs ſine tertio ſubiecto nihil generari poſſet. Addunt etiam Interpretes alia impoſſibilia, quæ ſequerentur, ſolis enim contrarijs poſitis ſequeretur quòd omnia eſſent ſimplicia, & quòd principium & principiatum idem eſſet, cùm enim vnum contrarium ſimul cum altero contrario remanere non poſſit, neceſſe eſt, vt vnum deſtruatur, alterum remaneat ſolùm, quod quidem ſimplex eſt, & eſt ipſummet principium, & eſt ſimul id, quod dicitur fieri, & ita principiatum erit ipſum principium ſimplex, & nulla erit compoſitio. [Quidam autem, & plura recipiunt.] Quia nominauerat Ariſtoteles ſubiectum tertium, addit hìc confirmationem ex antiquorum teſtimonio, vnde aliqui non contenti vno materiali principio, plura poſuerunt, vt Empedocles poſuit omnia quatuor elementa eſſe primam rerum materiam, & Parmenides ignem & terram, ; cognoſcentes enim neceſſitatem principij materialis vno non contenti plura poſuerunt. Rectè autem Ariſtoteles dixit aliquos antiquos ex pluribus materialibus principijs conſtituiſſe rerum naturam, quia antiqui totam rei naturam ponebant eſſe ipſam materiam, contraria autem non putabant eſſe naturam rei, neque principij nomine ea appellabant, quamuis ea ſimul cum materia concurrere ad generationem exiſtimarent. ponebant enim ea interuenire, vt diſpoſitiones quaſdam, non vt partem ſubſtantiæ, & naturæ rei; ideò formale principium ignorarunt, & totam rei naturam putabant conſiſtere in principio materiali, quem ipſorum errorem Ariſtoteles diligentius conſiderabit, & confutabit in ſecundo libro loquens de natura.

Textus Quinquageſimus Secundus.

Ad hac autem, & hoc aliquis dubitauerit niſi quis aliam ſuppoſuerit contrarijs naturam. Nullius enim videmus eorum quæ ſunt, ſubſtantiam, contraria; principium autem non de ſubiecto oportet dici aliquo, erit enim principium principij. ſubiectum enim principium, & prius videtur eſſe prædicato. Amplius non eſſe dicimus ſubſtantiam contrariam ſubſtantiæ. quomodo igitur ex non ſubſtantijs ſubſtantia vtique erit? aut quomodo prius non ſubſtantia quàm ſubſtantia erit?

Affert

AFFERT Ariſtoteles ſecundam rationem, ſeu dubitationem ad probandum principia non eſſe contraria, ſeu contraria non ſufficere, niſi eis ſubijciamus tertium principium ſubiectum, per hoc enim innuit Ariſtoteles, quòd ponendo tertium principium dubitatio omnis remouetur, rationem ita puto cum Simplicio formandam eſſe in Cameſtres, principia ſunt ſubſtantia rei, contraria non ſunt ſubſtantia alicuius rei, ergo contraria non ſunt principia. Minorem negatiuam ponit Ariſtoteles cùm dicit, [nullius enim videmus] quam non probat vt ad ſenſum notam, cùm dicat, videmus. Maiorem affirmatiuam non ponit, ſed loco eius ponit probationem in reliquis verbis cùm dicit [principium autem non]poſſumus etiam facere ſyllogiſmum in Ceſare ſic, contraria non ſunt ſubſtantia alicuius rei, principia ſunt ſubſtantia rei, ergo principia non ſunt contraria. Sed vt ratio intelligatur ſciendum eſt prius, quid intelligat hìc Ariſtoteles per ſubſtantiam, quod ex Simplicio hìc deſumere poſſumus, intelligit enim Ariſtoteles ſubſtantiam, quæ extra animam per ſe ſubſiſtit, & alijs ſubſtat, veluti diſpoſitionibus, & accidentibus, quæ circa eam ſunt; id enim totum, quod extra animam exiſtere videmus, Ariſtoteles in duo diſtinguere videtur, in ipſam rei ſubſtantiam per ſe exiſtentem, quæ nulli hæret, & in ea, quæ illi inhærent, vt affectiones, & accidentia eius, inter quæ manifeſtum eſt numerari omnia contraria, omnia enim contraria videntur verſari circa ſubiectum aliquod, non eſſe ipſa rei ſubſtantiam, & ſubiectum aliorum, idque apertiſſimum eſt ſi ſumantur in abſtracto omnia contraria, & ſolæ exprimantur ipſæ contrarietates, vt caliditas, frigiditas, albedo, nigredo, ſunt enim diſpoſitiones quædam in ſubiecto aliquo exiſtentes, vnde ſolemus dicere quòd contraria ſe mutuò pellunt ab eodem ſubiecto, propterea Ariſtoteles ſumit minorem illam negatiuam, vt manifeſtam cùm dicit [nullius enim videmus eorum quæ ſunt, ſubſtantiam, contraria] non videmus contraria eſſe ſubſtantiam alicuius rei, ideſt id, quod per ſe ſine ſubiecto ſubſiſtit, ſed potius numerari inter illa, quæ in ſubiecto inhærent, ignis enim non eſt contrarius aquæ, ſed diſpoſitiones, quæ in vtroque ſunt, contrariæ ſunt inter ſe. Imò ſi etiam ſubſtantialem formam accipiemus, ea non eſt ſubſtantia rei, ideſt, non poteſt pér ſe ſine interuentu ſubſtantiæ materiæ conſtituere rem per ſe actu ſubſiſtentem; ſed vna cum materia poteſt conſtituere ſubſtantiam, vnde patet, quòd poſita ſubiecta materia ſoluitur tota dubitatio. Ideò aduertendum eſt, quòd tam maior, quàm minor ſunt intelligendæ in ſenſu cauſali, cùm enim dicit Ariſtoteles, contraria non ſunt ſubſtantia alicuius rei, ſignificat quòd contraria ſine ſubiecto non conſtituunt rem per ſe ſubſiſtentem, quare probatur ſolum quòd contraria ſine materia non ſunt ſufficientia principia, vt dictum eſt prius. Similiter eſt intelligenda maior, quæ eſt, principia ſunt ſubſtantia, ideſt, principia illa interna, quæ in præſentia quærimus, debent eſſe talia, quæ conſtituant totam naturam rei, per ſe ſubſiſtentis, non enim dicit Ariſtoteles principia eſſe ſubſtantiam, ſed conſtituere ſubſtantiam, ideſt, quæ per ſe ſubſiſtat, principia enim quærimus, ex quibus hæc conſtituitur. Ideò notat hìc Simplicius quòd materia, & forma non propriè dicuntur ſubſtantiæ, ſed ſunt potius ſubſtantiales, quàm ſubſtantiæ, propriè enim ſubſtantia eſt compoſita, quæ per ſe ſubſiſtit, ideò ita ſumendo ſubſtantiam maior eſt vera cauſaliter non formaliter. Maiorem probat Ariſtoteles ſic, Si principia non conſtituunt rei ſubſtantiam, ergo accidentia erunt & diſpoſitiones, quæ circa ipſam ſubſtantiam ſunt, & in ſubiecto inhærent, conſequentia clara eſt ex ijs, quę diximus, diuiſimus enim id, quod ſubſiſtit in ſubſtantiã rei, quæ dicitur ſubſtare alijs & nulli inhærere, & in diſpoſitiones, & accidentia, quæ inhærent in ea; ergo ſi principia non ſtant ex parte ſubſtãtiæ, & eam nõ conſtituunt, ſtabunt in altero membro, videlicèt inter diſpoſitiones, & accidẽtia ſubſtãtię; conſequẽtis falſitatẽ probat Ariſto teles, quia ſi principia ſint in ſubiecto, & ſint accidẽtia, ſequitur quòd nõ poſſunt dici

principia,

principia,quia ſubiectũ eſt natura prius accidente , quod in ipſo inhæret,& reſpectu eius habet locũ principij & cauſę,quare ſi principia ſint in ſubiecto nõ erũt prima principia,quia ſubiectũ erit principiũ eis prius[prędicatũ]intelligit Ariſtoteles id,quod eſt in ſubiecto,ſicuti ẽt[de ſubiecto dici]ſumit pro eſſe in ſubiecto.Hac igitur ratione probatũ eſt quod cõtraria ſola nõ poſſunt eſſe principia,quoniã ſola ſine ſubiecto nõ poſſunt conſtituere ſubſtantiã rei per ſe ſubſiſtentis;at principia talia quęrimus,quę ſubſtantiam per ſe exiſtentem conſtituunt , quod ſi ſubiectam materiam addiderimus , totum dubium ſoluitur , nam alterum contrarium , forma ipſa, vna cum materia totam rei ſubſtantiam perfectè conſtituit. Ita intelligendam puto hanc rationem Ariſtotelis , non vt aliqui , qui eam in duas ſecant , & alteram putant poni ibi [nullius enim] alteram verò ibi [principium,autem] primam dicunt eſſe eam , quam nos cũ Simplicio expoſuimus ; Secundam verò talem , principia non ſunt in ſubiecto contraria ſunt in ſubiecto , ergo contraria non ſunt principia ; quæ ratio ſecundum ſe conſiderata concludit , & admitti poteſt , ſed non eſt conſona verbis Ariſtotelis . Ariſtoteles enim quando vult afferre nouam rationem dicit amplius , vel ad hæc ; hìc autem vtitur aduerſatiua cum dicit [principium autem] quare hoc non poteſt eſſe initium nouæ rationis, ſed eſt probatio maioris, quæ loco ipſius maioris poſt minorem adducitur. Alexander autem voluit in primis verbis huius texus adductam eſſe ab Ariſtotele vnam rationem,deinde aliam cùm dicit [nullius enim] vt Simplicius refert , ſed non recta eſt eius ſententia , quando enim Ariſtoteles dicit [ad hæc autem &c.] in his verbis nullam affert rationem , ſed ſolum problema probandum , quod poſtea probat dùm ait , [nullius , enim] vt indicat illa dictio [enim] quæ eſt redditiua cauſæ , neque poteſt ſignificare nouam rationem vt patet . [Amplius non eſſe dicimus ſubſtantiam contrariam ſubſtantiæ .] Aliud argumentum affert hìc Ariſtoteles ſeù aliud dubium ordine tertium , quo probat contraria non eſſe principia , ducens ad impoſſibile hoc modo, ſubſtantiæ nihil eſt contrarium,principia ſunt contraria , ergo principia non ſunt ſubſtantiæ:at concluſio hæc falſa eſt, & forma argumenti recta , quia eſt in Ceſare, ergo eſt falſa altera præmiſſarum,non maior,quia ſumitur vt clara ex libro prædicamentorum , ergo minor , quæ dicit principia eſſe contraria. Falſitatem concluſionis probat Ariſtoteles dupliciter , & mutat concluſionem negatiuam in affirmatiuam de prædicato infinito,ęquiualent enim,vt ipſe oſtendit in libro de Interpretatione ; primò ſic , ſi principia eſſent non ſubſtantiæ, ergo ex non ſubſtantijs ſubſtantia fieret , conſequens eſt manifeſtè falſum , præſertim de internis principijs , & componentibus , qualia nunc conſideramus; ſecundò , ſi principia ſubſtantiæ eſſent non ſubſtantiæ , ergo non ſubſtantia eſſet natura prior quàm ſubſtantia , conſequentia eſt clara , quia principium eſt natura prius principiato, falſitas etiam conſequentis patet , quia oſtenditur ab Ariſtotele in ſeptimo Metaphyſicorum , quod ſubſtantia eſt prior omni accidente natura , tempore, & perfectione ; non poſſunt igitur principia ſubſtantiæ eſſe non ſubſtantiæ , ſunt igitur ſubſtantiæ , ergo non ſunt contraria . Melius videtur vt argumentum formetur oſtenſiuum ſic , ſubſtantiæ nihil eſt contrarium , principia ſunt ſubſtantiæ , ergo principia non ſunt contraria . Minorem probat Ariſtoteles dupliciter, hìc vocabatur probatio falſitatis concluſionis . Multi tamen volunt , quòd non duabus rationibus probetur hìc ab Ariſtotele concluſionis falſitas , ſed vna , quam ipſi talem eſſe dicunt, ſi principia ſint non ſubſtantiæ , ergo ex non ſubſtantijs ſubſtantia fieret , hoc autem falſum eſt , & probatur falſitas, quia ſi ex non ſubſtantijs ſubſtantia fieret,ſequeretur,quod non ſubſtãtia eſſet natura prior quã ſubſtãtia,& ita quæ apud nos erat ſecũda ratio ad probandam falſitatem concluſionis,apud hos eſt pars primæ , quare vna eſt ratio. Quæ ſententia admitti poteſt, ſed facilior videtur prior expoſitio,quam nos ſecuti ſumus, quia Ariſtoteles dicens,[aut] diſiungere videtur quaſi alterum impoſſibile adducens

non

non tanquam probans quæ dixerat. Præterea prius impoſſibile, eſt ita notum, vt non videatur indigere probatione, videlicet quod ex nō ſubſtantijs ſubſtantia fiat vt principijs componentibus. In hac ratione nomen ſubſtantiæ debet ſumi eodem modo, quo in præcedente ratione ſumptum fuit, videlicet pro re, quæ per ſe extra animam ſubſiſtat, principia autem ſubſtantiæ debere eſſe ſubſtantias, eſt intelligendum cauſaliter vt ſupra, nempè quod principia ſubſtantiæ debent eſſe apta conſtituere rem per ſe ſubſiſtentem, rectè igitur dicitur quod contraria non ſunt ſubſtantiæ niſi ſubiectum addatur, quia ſine eo non poſſunt conſtituere rem ſubſiſtentem, neque ambo ſimul, neque alterum ſeparatim; ſi autem ex contrarijs ſine ſubiecto res fierent, abſurdum ſequeretur, quòd ſubſtantia ideſt res per ſe ſubſiſtens, componeretur ex non ſubſtantijs, ideſt, ex non valentibus rem per ſe ſubſiſtentem conſtituere. Item ſequeretur quòd ea, quæ apta non ſunt eſſe niſi in alio, eſſent natura priora ſubſtantia, quæ per ſe ſubſiſtit, quod ſi contrarijs addamus materiam ſubiectam, omnia hæc abſurda euitamus, materia enim non eſt apta eſſe in alio, ſed in ea ſunt omnia, ex ea igitur, & forma poteſt conſtitui res per ſe ſubſiſtens, & materia non eſt principium contrarium vlli, forma autem dùm cum materia accipitur, dicitur ſubſtantia, quia cum materia eſt apta conſtituere rem per ſe ſubſiſtentem, ſed ſine materia non eſt ſubſtantia, quia non poteſt ſubſtantiam conſtituere. Quod autem dicit Ariſtoteles ſubſtantiæ nihil eſſe contrarium, verum eſt accipiendo ſubſtantiam vt diximus, accipiendam eſſe: compoſitum enim per ſe ſubſiſtens, nulli eſt contrarium, quia ſaltem materia, quæ eius pars eſt, nulli eſt contraria, contrarietas autem eſt in qualitatibus ipſius compoſiti, nec non etiam in formis ſubſtantialibus eſt oppoſitio ſaltem priuatiua. Vtrum autem in eis detur etiam vna contrarietas, vt exiſtimant aliqui de formis elementorum, quod Auerroes in præſenti Commentario attribuit Alexandro, non eſt præſentis ſpeculationis, quia Ariſtoteles dicit de ſubſtantia compoſita per ſe ſubſiſtente quòd non habet contrarium, ex quo inferre vult, quod in eius conſtitutione debet interuenire aliquid quod nulli contrarium ſit, & nulli inhæreat; in formis autem concedit in hoc libro contrarietatem, intelligendo oppoſitionem inter priuationem, & habitum; ſed an quoque vna contrarietas inter formas detur, nihil ad rem.

Textus Quinquageſimus Tertius.

Quo circa ſi quis, & priorem veram putabit eſſe rationem, & hanc, neceſſarium eſt, ſi debet ſaluare vtraſque rationes, ſubijcere quoddam tertium, quemadmodum dicunt vnam quandam naturam dicentes eſſe vniuerſum, vt aquam, aut ignem, aut medium horum.

EX allatis dubitationibus concludit Ariſtoteles neceſſarium eſſe vt concedatur ſubiectum tertium prĕter contraria, ſi vtraque contraria argumentatio ſaluari debet, ea videlicet, qua oſtenſum eſt prius principia eſſe contraria, quam ſignificat Ariſtoteles dicens, [priorem rationem,] & altera oppoſita, qua vltimo loco probatum eſt, principia non eſſe contraria, quam ſignificat Ariſtoteles quando dicit [hanc] ſunt enim argumentationes oppoſitĕ, & repugnantes, ambĕ tamen verum concludunt, ſi prĕter contraria ponamus materiam ſubiectam, quĕ nulli eſt contraria. Sunt igitur

principia contraria vt prior argumentatio oſtendit, non ſunt contraria, quia materia eſt principium tertium, & nulli eſt contraria, ſed eſt quaſi medium quoddam inter omnia contraria, vt Ariſtoteles eam vocabit in textu quinquageſimoſexto, quia vtrique contrario amica eſt, & cum vtroque ſtare poteſt, & omnium contrarietatum eſt receptiua. Firma igitur manet probatio prior quòd contraria ſunt principia rerum, firma etiam manet altera poſterior, quòd contraria non ſufficiunt, ſed oportet addere tertium principium, quod non ſit contrarium, & nulli inhæreat, ſed omnia inhæreant in eo. Auerroes in Commentario præcedenti, & in hoc notat quòd quandoque argumentatio ad contrarias partes ſolet ita conciliari vt vtraque pars vera ſit, & argumenta vtriuſque concludant, quando vtraque eſt falſa in vniuerſali, & vera in particulari, cùm enim ſupra oſtenſum ſit principia eſſe contraria, ſi vniuerſaliter intelligatur omnia principia eſſe contraria, falſum eſt, & rationes vltimo loco adductæ concludunt, quòd ex eis nihil fieret: at in particulari verum eſt, quoniam aliqua principia ſunt contraria: probatio autem præſens quòd principia non ſunt contraria, & ipſa falſa eſt, ſi vniuerſaliter intelligatur, quòd nulla principia ſint contraria; at in particulari vera eſt, quòd neceſſe eſt aliquod eſſe principium, quod nulli contrarium ſit: ſaluantur in partidulari vtræque probationes, quia aliqua principia ſunt conrraria, vt forma & priuatio, aliqua non ſunt contraria vt prima materia. Sed quis non videat hanc eſſe Topicam & probabilem rationem ad inueniendam materiam primam, nam ex argumentatione facta ad partes circa principia contraria, elicere dari materiam primam, eſt probabilem illationem facere, non demonſtratiuam, quia nulla ſit demonſtratio ex natura rei: neque enim a priori, neque a poſteriori per effectum aliquem cognita eſt prima materia. Sed ex ijs, quæ ſequuntur, clare oſtendam hanc eſſe Ariſtotelis mentem. [Quemadmodum dicunt vnam quandam naturam] quòd ſit ſtatuendum tertium principium ſubiectum, confirmat Ariſtoteles altero probabili argumento, nempe antiquorum teſtimonio, eorum videlicèt, qui vnicam materiam primam ponebant, vt aliquod ex elementis, vel medium inter elementa, nam illi quoque præter contraria ponebant vnam ſubiectam materiam, imò ipſi materiæ principem locum dabant in rerum conſtitutione, hanc enim dicebant eſſe ſubſtantiam & naturam rei, vnde frequens erat apud eos is loquendi modus, quem in textu ſeptimo declarauimus, omnia ſunt aqua, omnia ſunt ignis, ideſt, omnia ex aqua conſtant, omnia ex igne. Quod hìc quoque ſignificat Ariſtoteles dùm dicit [vnam quandam naturam dicentes eſſe Vniuerſum] Vniuerſum enim, ideſt, omnia corpora mundi dicebant vnam quandam naturam eſſe, ideſt ex vno materiali principio conſtare, ſumebant enim nomen entis pro principio, & eſſe hoc pro eſſe ex hoc. Debemus hìc notare quòd Ariſtoteles hoc in loco præfert antiquos illos, qui vnicam ponebant materiam, omnibus alijs, qui ponebant plures, ideò tantum abeſt vt vnquam confutauerit ſententiam ponentium vnicum materiale principium, vt potius ex hac ſola ſententia deſumat propriæ opinionis confirmationem, relictis alijs, quæ cùm plures materias ponebant, erant a veritate remotiores, qua in re quidam recentiores Philoſophi errauerunt, vt ſupra in textu quadrageſimoprimo conſiderauimus.

Textus Quinquageſimus Quartus.

Videtur autem medium magis. ignis enim, & terra, & aer, & aqua contrarietatibus complexa ſunt; ideò non irrationabiliter faciunt, ſubiectum alterum ab his facientes, aliorum autem quidam aerem;

aer

aer enim minimè aliorum habet differentias ſenſibiles, conſequens autem eſt aqua.

CVM Ariſtoteles confirmauerit ſuam concluſionem de principio materiali ex antiquorum teſtimonio, qui vnam aliquam primam materiam ponebant, nunc vult eorum ſententias inter ſe comparare, & conſiderare quinam melius, qui deterius dixerint, vt ex hac comparatione nos facilius ducat poſtea in cognitionem primæ materiæ. Hoc idem fecit Ariſtoteles ſupra in textu Quadrageſimooctauo, & Quadrageſimonono de principijs contrarijs, comparauit enim inter ſe opiniones antiquorum, vt ex ea comparatione colligeret qualia cõtraria eſſent ponenda principia rerum. Sic etiam nunc poſtquàm probabiliter concluſit neceſſarium eſſe ponere materiam præter principia contraria, cùm etiam hanc ſententiam teſtimonio confirmauerit, vult eos inter ſe comparare, vt cùm poſtea accedere velit ad exactiorem materiæ declarationem poſſit ex hac comparatione aliquid colligere, quod conferat ad cognitionem veritatis circa naturam ipſius primæ materiæ. Eſt autem in primis declarandum, qua norma vſurus ſit Ariſtoteles ad diſcernendum quinam melius dixerint, ſicut etiam in textu quadrageſimooctauo fecimus, ita enim cognoſcemus ſcopum Ariſtotelis, & quem fructum velit, vt ex hac comparatione colligamus. Certum eſt quòd hæc materia ſubiecta contrarijs, quam hìc quærimus, debet eſſe communiſſimum principium omnium rerum naturalium, principium autem non eſt alio modo quàm, quia forma huius, & illius rei recipit, ergo ſi omnium principium eſſe debet, debet omnium formarum eſſe receptiua, ergo debet ab omnium formarum commixtione ſecundùm ſuam naturam libera eſſe, & nulli certæ naturæ eſſe alligata, quia ſi ſecundùm ſuam naturam eſſet alligata alicui formæ magis, quàm alijs, non poſſet alias recipere, quia (vt Ariſtoteles dixit textu quarto tertij de anima) intus apparens prohibet extraneum, & ibi Auerroes in Commentario dicit, omne recipiens debet eſſe denudatum a natura recepti, debet igitur materia eſſe talis, quæ nulli ſenſibili qualitati, nulli formæ ſit ſecundùm ſuam naturam addita, ſed libera, & indifferens ad omnes, ita enim omnium principium materiale eſſe poterit. Et hunc ſcopum innuens Ariſtoteles iudicat illos antiquos melius ſenſiſſe in ſtatuendo principio materiali, qui materiam magis indifferentem, & liberam attulerunt ab omni ſenſibili qualitate, & æque ab vtraque parte contrarietatis; ideò omnibus præfert eos, qui poſuerunt primam materiam aliquod medium inter elementa, hi enim melius dixerunt, quàm qui aliquid ex elementis poſuerunt. Singulum enim elementorum eſt contrarietatibus alligatum, ideſt, ſub altera parte contrarietatis, cui ſecundùm naturam eſt alligatum, hoc enim intelligit Ariſtoteles quando dicit [contrarietatibus complexa ſunt] ideſt addita, & inuoluta, naturaliter alteri parti contrarietatis, vt ignis naturaliter eſt additus calori, hunc amat, odit frigiditatem, quare non poſſet recipere frigiditatem, ſic etiam quodlibet ex reliquis elementis eſt alligatum vni contrario magis quam alteri, ſed medium inter elementa magis videtur indifferens ad vtrumque contrarium, & magis liberum ad vtriuſque receptionem. Si enim ſumatur mediũ inter aerẽ & aquam nõ videtur magis additũ frigori, quàm calori, ſed anceps ad vtrũque, ideò magis aptũ ad vtriuſque ſuſceptionẽ, cùm neutri ſit additũ. Qui igitur medium aliquod inter elemẽta poſuerunt principiũ materiale omnium proximè videntur acceſſiſſe ad conditiones & naturam primæ materię, poſt hos comparans Ariſtoteles inter ſe, eos, qui aliquid ex elemẽtis ponebant, omnibus præfert eos, qui ponebant aerem, poſt quos ponit eos, qui ponebant aquam, vt poſtremi relinquantur, vt peſſimè omniũ ſentientes illi, qui ponebãt ignẽ, terram enim propter eius ineptitudinẽ nullus antiquorum Philoſophorum ſolam poſuit principium rerum. Certum eſt enim quod

Digitized by Google

duo elementa media aer, & aqua habent magis indifferentem naturam quàm duo extrema, videntur enim ad vtrumque extremum vergere,videntur & vtriuſque modo quodam preſeferre naturam, quia qualitates remiſſiores habent conſequenter minus ſenſibiles, extrema verò habent qualitates intenſiores, & magis extremas, ſed maximè omnium indifferens eſt aer, cum nulli additus videatur ſenſibili qualitati, ſed ad omnes æque aptus, videtur enim modo humidus, modo ſiccus, modo calidus, modo frigidus, quamuis enim reuera ipſe quoque determinatam habeat naturam, & ſit additus proprijs, & naturalibus qualitatibus, id tamen eſt inſenſibile, vnde alij voluerunt ipſum eſſe naturaliter calidum, vt Ariſtoteles, alij frigidum, vt Stoici, ipſe etiam aer magis ſenſum latet, quàm alia elementa, propterea licet neque ipſe conuenienter aſſignetur pro prima omnium rerum materia, cùm ſit alligatus certæ cuidam naturæ, tamen comparatione aliorum elementorum conuenientius aſſignatur aer, quam vllum aliud elementum, quia ſaltem minus manifeſtè & minus ſenſibiliter, quam cætera elementa eſt alligatus ſenſibili qualitati, & magis quam alia videtur eſſe indifferens ad recipiendas contrarias impreſſiones. Aqua verò minus conuenienter ponitur eſſe materia quam aer, ſenſibilior enim eſt aqua aere, quia eſt magis ſenſibiliter alligata ſenſibili qualitati, omnibus enim patet eam naturaliter frigidam eſſe, & humidam, conuenientius tamen ponitur, quam ignis, quia naturam habet magis indifferentem, quam ignis, quamuis enim frigida ſit, poteſt tamen fieri calida, vt omnes quotidie experiuntur. Ignis autem cùm ſummè calidus ſit, & ſiccus, nulla ratione infrigidari, aut humectari poteſt, quare eſt ita firmiter alligatus alteri parti contrarietatis, vt nullo modo alterius partis capax ſit, quare minimè aliorum habet indifferentem naturam, quare minime conuenienter ponitur materia prima, ex qua omnia fiunt, videtur etiam deſtructiuus potius rerum quam productiuus, aqua vero generatiua, & nutritiua, quare conuenientius aſſignatur aqua, quam ignis pro materia rerum. Ex hac antiquorum comparatione vult Ariſtoteles, vt hunc fructum percipiamus, vt cognoſcamus materiam primam omnium rerum debere eſſe liberam a commixtione alicuius formæ ſecundum propriam naturam, ſic enim erit in potentia ad omnes, & poterit omnes recipere. Hæc eſt tota mens Ariſtotelis in hac comparatione. Non enim intendit abſolutè laudare aliquem horum antiquorum, quia omnes errarunt ponentes materiam primam eſſe aliquod corpus formatum, & actuatum, alij tamen magis, alij minus ad primæ materiæ conditiones propè videntur acceſſiſſe, & fortaſſe qui medium aliquod inter elementa materiam poſuerunt non intellexerunt illud eſſe corporeum, ſed ipſam materiam ſignificare voluerunt, quam Ariſtoteles quoque infrà in textu quinquageſimoſexto vocabit naturam mediam, cum enim vtriuſque contrarij æque ſuſceptiua ſit media modo quodam eſt inter elementa, propterea Ariſtoteles dicit hos [non irrationabiliter] dixiſſe non elementum aliquod eſſe materiam primã, ſed aliquod medium inter illa, idest, aliquod prius illis, ex quo æque generari poſſint omnia elementa, & conſequenter res omnes. Videtur contradictio inter Ariſtotelem hìc, & in primo Metaphyſicorum textu tertiodecimo vbi dixit quòd melius dixerunt illi, qui poſuerunt ignem primum principium, hìc autem dicit, quod peius dixerunt. Dicendum quòd Ariſtoteles ipſe in eo loco totum dubium ſoluit, non enim ibi ex propria ſententia, aut ſecundum veritatem loquitur, ſed ex ſuppoſitione, quod generatio ſit congregatio; hac enim opinione ſuppoſita melius dixerunt qui ignem poſuerunt primum principium, quia partes minutiſſimas, & ſubtiliſſimas habet; ſi igitur generatio eſt congregatio, prima omnium principia ſunt illa, quæ minutiſſima ſunt, cuiuſmodi ſunt partes ignis. Alteram contradictionem notat Zimara in Auerroe, qui dicit hìc quod Elementa media habent minus ſenſibiles contrarias qualitates, quàm Elementa extrema, at in ſecundo de Generatione dicit in Cõ-

mentario vigeſimotertio, quòd aqua eſt primò frigida, Terra verò primò ſicca, vnde dici ſolet, quòd aqua eſt primum frigidorum, ergo frigiditas eſt maior in aqua quàm in terra, & ſic ſenſibilis qualitas eſt maior in elemento medio quàm in extremo. Reſpondet Zimara quòd Auerroes loquitur de medijs per compoſitionem extremorum, quales ſunt colores, de his enim verum eſt, quòd minor contrarietas eſt in medijs, quàm in extremis, ſed non loquitur de medijs per comparationem ad extrema, cuiuſmodi ſunt elementa media reſpectu duorum elementorum extremorum, in his enim non eſt neceſſarium minorem, & remiſſiorem contrarietatem eſſe, quàm in extremis. Quæ reſponſio eſt manifeſtè falſa quia clarum eſt Auerroem hic loqui de elementis medijs, & dicere in his eſſe minorem contrarietatem quàm in extremis; hoc enim dixit interpretans Ariſtotelem in præſenti contextu, qui de Elementis loquitur, & ipſemet Auerroes apertè nominat elementa, imò, & Ariſtoteles ipſe dicit in textu, quòd poſt aerem aqua habet minus ſenſibiles qualitates, quàm alia elementa, minus igitur frigidam facit Ariſtoteles aquam terra. Hanc inſtantiam videns Zimara dicit, quòd Ariſtoteles, & conſequenter etiam Auerroes loquuntur ſecundùm opinionem antiquorum, qui videntes aquam eſſe medium elementum inter terram, & ignem ſecundùm ſitum, & ſecundùm comparationem, crediderunt etiam eam habere minus ſenſibiles qualitates. Sed hoc quoque falſum eſt, Ariſtoteles enim ex propria ſententia, & ſecundùm veritatem diſcernit opiniones has antiquorum, & de ijs iudicium profert, non enim poſſet vnam opinionem alteri præferre, vtendo fundamentis alterius opinionis magis, quàm alterius, ſed ex ipſa rei veritate, quæ etiam ad ſenſum patet, de eorum qualitatibus facit comparationem inter illas. Addit præterea Zimara quòd propoſitio Auerrois poteſt etiam abſolutè verificari in elementis medijs, ſi eam intelligamus ratione qualitatum motiuarum, grauitatis, & leuitatis, terra enim eſt ſimpliciter grauis, aqua verò ſecundùm quid, & remiſsè; de alteratiuis autem non poteſt verificari. Sed hoc quoque falſum eſt, quia Ariſtoteles hìc, & Auerroes præcipuè reſpiciunt qualitates alteratiuas, hæ namque potiſſimum ſenſus noſtros mouent. Prætèrea ratione qualitatum motiuarum tantùm non debuit Ariſtoteles aerem anteponere aquæ, quia ita patet aerem eſſe leuem, & in aqua aſcendere, vt aquam eſſe grauem & in aere deſcendere, imò manifeſtius eſt aquæ terram ſubeſſe, quàm aeri ſuperſtare ignem, quare poſſemus exiſtimare totum locum ab aqua ad cęlum eſſe aere plenum. Quidam alij dicunt quòd aliud eſt loqui de gradu qualitatis in elemento, aliud eſt loqui de ipſa potentia, & vi actiua, ſi enim reſpiciamus gradum, frigiditas non eſt maior in aqua quàm in terra, ſed ſunt æquales, quia vtraque eſt ſummè frigida, quòd ſi vim actiuam ſpectemus, magis eſt actiua frigiditas aquæ, quàm frigiditas terræ, eſt enim ad agendum potentior coniuncta cum humiditate, quàm cum ſiccitate; ſicuti è contrario caliditas eſt magis actiua ad extra cum ſiccitate, quàm cum humiditate, ideò ignis eſt maximè actiuus. Si igitur intelligamus qualitatem ſenſibilem ratione maioris actiuitatis ad extra, frigiditas aquæ eſt magis ſenſibilis, quàm frigiditas terræ; ſed ſi intelligamus magis ſenſibilem, ideſt magis fixam, & minus mutabilem, magis ſenſibilis eſt frigiditas terræ quàm aquæ, & ad hoc Ariſtoteles, & Auerroes hoc in loco reſpexerunt. In ſecundo autem de generatione intelligebat Ariſtoteles, quòd frigiditas eſt eſſentialior aquæ, quàm terræ, non quòd ſit maior, neque magis ſenſibilis, quia hoc ibi non conſiderabat. Hæc quoque reſponſio mihi parùm ſatisfacit, quòd enim terra, & aqua ſint ęque frigidę ratione gradus, aqua tamē ſit magis frigida ratione actiuitatis, ommittamus in præſentia, quia ad propoſitum non facit. Sequitur namque eandem ſententiā Zimara in conſideratione præſentis contradictionis, tamen non ea vtitur in ſolutione, quia reuera cognouit hanc conſiderationem nihil ad ſolutionem conferre. Quòd enim qualitas dicatur magis, vel minus ſenſibilis, id tantum conſiſtit in maiore, vel mi-

nore actiuitate ad extra, eã enim magis ſentimus, quæ magis agit, ſed non conſiſtit
in eo, quod ſit magis fixa, vel minus fixa, ſi enim ſit valdè fixa cum parum agat, pa-
rum ſentietur, dubium igitur viget, quia frigiditas aquæ non poteſt alia ratione hìc
ab Ariſtotele vocari minus ſenſibilis quam frigiditas terræ, quam quia minus actiua
ſit quam frigiditas terræ. Quomodo ergo ipſi dicere poſſunt, quòd frigiditas aquæ
ſit magis actiua frigiditate terræ? vel ſi hoc eſt verum, vt ad ſenſum patet, quomo-
do ſoluetur dictum Ariſtotelis hìc? non video etiam quomodo frigiditas in terra ſit
magis fixa quam in aqua, quia non minus terra, quam aqua poteſt calefieri, & ma-
gis retinebit terra calorem, quam aqua, quare videtur fortaſſe magis alligata frigi-
ditati aqua, minus autem terra, quæ diutius ſub caliditate ſeruatur. Ego crederem
ſatis pro præſenti ocaſione ſolui hanc difficultatem, ſi diceremus Ariſtotelem, & con
ſequenter Auerroem, qui interpretatur præſentem Ariſtotelis locum, non conſide-
rare neque inter ſe comparare omnia Elementa, ſed tantum illa, quæ ab antiquis
ponebantur principia rerum. Antiqui autem ponebant alij ignem, alij aerem, alij a-
quam, nullus terram, vt diximus ſupra. Ariſtoteles igitur in principio huius textus
nominauit cum alijs elementis terram, quia de omnibus æque verum eſt, quòd ſunt
addita, & alligata certis qualitatibus, & naturis; ſed poſtea comparans inter ſe anti-
quorum ſententias, nõ poteſt conſiderare ſententiam de terra quòd ſit principium,
quia nemo eam poſuit, quare poſt ponentes aerem, prefert ponentes aquam ijs tan-
tùm, qui ponebant primam materiam ignem & quæ dicit de aqua, dicit ſolùm com-
paratione ignis, non comparatione terræ. Cùm igitur dicit quòd poſt aerem aqua
habet differẽtias minus ſenſibiles, nõ debemus intelligere quàm terra ſed quàm ignis,
ſenſibiles enim intelligit quæ ſunt ſenſibiliter magis alligatæ, at videmus ſenſibiliter
ignem magis eſſe alligatum calori, quam aquam frigiditati, aqua enim poteſt fieri
calida, ignis frigidus fieri non poteſt. Hæc eſt mens Ariſtotelis, quam reſpiciens A-
uerroes in Commentario protulit pingui quadam Minerua verba illa, quòd minor
eſt contrarietas in medijs, quam in extremis, non enim hìc eſt locus, in quo exqui-
ſitè declaret veritatem de qualitatibus Elementorum, an ſint in ſummo nec ne, ſed
confuſè loquitur, Ariſtoteles non comparat inter ſe alia elementa, quam aerem,
aquam, & ignem, & hoc idem conſiderauit Auerroes per aquam vt elementum me
dium dixit minus eſſe additam, & alligatam frigori, quam ignem calori, vt elemen-
tum extremum, extremum enim non ita verſatilis, & ancipitis eſt naturæ vt elemen
tum medium, & ita minorem contrarietatem non intelligit Auerroes ratione gradus
neque ratione actiuitatis, ſed vti elementum ſit minus alligatum, firmius autem al-
ligatum, ſi ſecundum apparentiam iudicare velimus, eſt quod oppoſitam qualitatẽ
recipere non poteſt, ideo magis eſt alligatus ignis calori, quam aqua frigori, & aqua
magis indifferens, quam ignis ad calorem, & frigiditatem. Quod autem hæc ſit ſen-
tentia Ariſtotelis eo euidentiſſimo argumento probatur, quod ſi Ariſtoteles compa
raret aquam cum vtroque ſimul elemento extremo, tandem etiam comparaſſet ter-
ram cum igne, & conſideraſſet vtrum conuenientius ponatur eſſe prima materia;
quòd enim æqualia ſint dicere non poſſumus, quia certum eſt terram minus eſſe al-
ligatam frigiditati, & ſiccitati, cùm calefieri, & humectari poſſit quam ignem cali-
ditati & ſiccitati, qui neque frigefieri neque humectari poteſt; cùm igitur Ariſtote-
les terram cum igne non comparauerit, ſequitur quod neque aquã cum terra, ſed cũ
igne ſolo, quia aquam igni anteponit, terram non conſiderat.

Textus

Digitized by Google

Textus Quinquageſimus Quintus.

Sed omnes vnum hoc contrarijs figurant, vt denſitate, & raritate, & eo, quòd magis, & minus, hæc autem omnino ſunt ſuperabundantia videlicet, & defectus, ſicut dictum eſt prius, & videtur antiqua etiam eſſe hæc opinio, quòd vnum, & ſuperabundantia, & defectus principia entium ſint, verum non eodem modo; Sed antiqui duo quidem agere, vnum autem pati, poſteriorum autem quidam è contrario, vnum quidem agere, duo autem pati dicunt magis.

SVPRA Ariſtoteles ſeparatim loquens de principijs contrarijs in textu quadrageſimoprimo ſuam ſententiam confirmauit de principijs quòd ſint contraria, nunc autẽ loquens de principio materiali ſimiliter hanc ſententiam, confirmauit teſtimonio illorum antiquorum, qui vnam primam materiam ponebant, & inter eos comparationem fecit, modo in hoc textu vult ex eorundem teſtimonio, confirmare vtrumque ſimul, videlicet, modum, quo ipſe putat ex vna prima materia res fieri, & modum quo ex duobus contrarijs res fieri dicuntur, hic enim eſt modus ſecundùm Ariſtotelem, quòd ex vna prima materia alterata, & affecta a duobus contrarijs omnia fiant, ita enim cognoſcimus quomodo materia, & quomodo contraria concurrant in rerum generatione, & proprius accedimus ad cognitionem numeri principiorum. Hunc igitur modum generandi res ex vna materia confirmat hìc Ariſtoteles antiquorum teſtimonio, & dicit quòd etiam antiqui, qui vnam materiam primam ponebant eam figurabant duobus contrarijs, ideſt eam informari, & alterari dicebant duobus contrarijs ſe mutuo ab ea pellentibus, & ita res omnes generari. Dat exempla duorum contrariorum denſitatis, & raritatis, ſed volens ſimul omnes antiqorum contrarietates complecti dicit, [& eo quod magis, & minus] vt notet conuenientiam illam ſecundum analogiam, quam tetigit in textu quadrageſimonono, vt vno verbo omnes amplectatur, omnes enim a duobus talibus contrarijs materiam figurari dicebãt, quorum vnum eſſet nobile, alterum ignobile. Ideò ſubdit magis declarans [hæc autem omnino,] ideſt, vt vniuerſaliter loquar [ſunt ſuperabundantia, & defectus vt dictum eſt prius,] ideſt, in textu trigeſimoſecundo, ibi enim dixit quòd omnia contraria poſita ab antiquis continebantur ſub his duobus communiſſimis vocabulis exceſſus, & defectus, vt in textu quadrageſimonono fusè declarauimus, ſic enim confirmat Ariſtoteles ſuam opinionem de forma & priuatione, forma enim eſt contrariũ nobilius, & ſignificatur per exceſſum: priuatio verò eſt contrarium ignobilius, & ſignificatur per defectum. Patet autem hìc illud, quod in textu trigeſimoſecundo, & trigeſimotertio diximus, ibi enim Ariſtoteles duos poſuit modos generandi omnia ex vna materia ſecundum antiquos, vnus erat per alterationem materiæ a duobus contrarijs, alter verò per ſegregationem rerum ex vno, in quo erant confusè. Hìc ſecundus modus maxime Ariſtoteli diſplicuit, vt in textu trigeſimotertio conſiderauimus, ideò in ſententia Anaxagoræ eum reffellere voluit, alterum verò acceptauit, quem hoc in loco ponit, vt ex eo ſuam ſententiam confirmet, nam etiam ipſe eſt eius ſententiæ quod ex vna prima materia alterata & informata alternatim a duobus contrarijs omnia fiant. [Et videtur antiqua eſſe.] Notat Ariſtoteles conue-

Digitized by Google

nientiam quandã,ac differentiam inter antiquos ponentes hunc ternariũ numerum principiorũ,in hoc nãque cõueniebant quod ex vno tertio principio præter duo contraria ſimul cũ ijs contrarijs omnia fierẽt. Conueniebant etiã,quòd duo talia contraria ſtatuebant, quorum vnum contineretur ſub exceſſu,& ſub perfecto,alterum ſub defectu,& ſub imperfecto.Sed differentia inter eos erat quòd antiquiores tribuebant duobus contrarijs officium agendi, quare faciebãt ipſa eſſe principia formalia. Tertiò autem principio, quod hìc vocatur vnum, tribuebant officium patiendi, idest,faciebãt ipſum eſſe principium materiale. Quidam autem ex poſterioribus,idest,Plato è conuerſo, tria enim principia poſuit, ex quibus omnia fierent, & ea vocauit magnum, paruum, & vnum, per magnum, & paruum ſignificans materiam, per vnum formam, a qua res habet vnitatem, duo ergo principia ponebat ex parte materiæ, & ea inter ſe contraria. Vnum autem principium tertium, quod nulli eſt contrarium, ponebat ex parte formæ. Antiquiores verò ponebant duo contraria vt principia formalia, & vnum tertium principium, & materiale. Rectè autem ſignificat Ariſtoteles materiam, per pati, & formam per agere, quia formæ eſt agere, materiæ autem pati;fortaſſe etiam reſpexit contraria ab antiquis poſita, quibus tribuebatur officium potius agentis, quàm formæ, quod patet præſertim in lite, & amicitia, quæ erant contraria poſita ab Empedocle.Quid autem ſignificauerit Plato per magnum,& paruum in ſequenti parte opportunius conſiderabitur.

Textus Quinquageſimus Sextus.

Tria igitur dicere elementa eſſe, & ex his,& ex huiuſmodi alijs conſiderantibus videbitur vtique habere quandam rationem, ſicut prædiximus, plura autem tribus non amplius, ad patiendum enim ſufficiens eſt vnum. Si autem quatuor exiſtentibus duæ erunt contrarietates, oportebit ſeorſum ab vtraque eſſe alteram quandam naturam mediam. Si autem ex ſe inuicem poſſint generare, otioſa vtique altera contrarietatum erit, ſimul autem, & impoſſibile eſt plures eſſe contrarietates primas, ſubſtantia enim vnum quoddam genus eſt entis, quare eo quod prius, & poſterius different ſolùm ab inuicem principia, ſed non genere, ſemper enim in vno genere contrarietas vna eſt,omnes autem contrarietates reduci videntur ad vnam.

IN hoc textu Ariſtoteles duo facit, primò concludit numerum principiorum ex dictis,deinde probat quòd principia non poſſunt ſtatui plura tribus. Concludit tria principia eſſe, & hæc vocat [elementa] quia confundit hæc omnia vocabula, vt fecit etiam in textu primo, ſed quia principia non ſunt tria niſi connumerata materia, & materia nõdùm eſt demonſtrata, ſed ſolùm probabiliter inuenta, ideò Ariſtoteles dicit [Ex his & huiuſmodi conſiderantibus] ſignificans rationes factas fuiſſe probabiles. Tribus enim argumentis vſus eſt, & quartum adiecit ex antiquorum teſtimonio, hìc autem addit quòd multis quoque alijs ſimilibus vti poſſumus, ergo omnia fuerunt probabilia argumenta, non demonſtratiua, nam argumenta Topica ad eiuſdem rei confirma-

ſirmationem plurimâ afferri poſſunt, demonſtratiua non ſic, ſi enim de demonſtratione a priori loquamur, ea non niſi vna eſt de vno quæſito; a poſteriori autem videretur fortaſſe multas fieri poſſe demonſtrationes eiuſdem quęſiti, cùm vna cauſa poſſit habere multos effectus, & per eos ſingulos demonſtrari, non tamen ſic eſt, quia raro contingit vt effectus plures vno ſint, qui ſint notiores, & idonei ad demonſtrandam cauſam. Ariſtoteles enim in ſequentibus demonſtrabit materiam primam, per tranſmutationem, vt per effectum, neque alium effectum poterat inuenire, per quem eandem demonſtraret, ſic in octauo Phyſicorum demonſtrabit primum motorem eſſe per hunc vnicum effectum motum æternum, neque aliud medium habuit ad demonſtrandum motorem, quàm motum æternum, tamen plurimos alios effectus habet primus motor, cum ſit omnium cauſa, ſed non plures habuit aptos ad ipſius demonſtrationem, idcirco etiam demonſtratio a poſteriori in ſingulo quæſito, vel vnica eſt, vel valde paucæ. Sed cum poſtea ſubdit Ariſtoteles [videbitur habere quandam rationem] apertiſſimè ſignificat materiam leuiter tantùm, & probabiliter inuentam fuiſſe, verbum enim [videbitur] ſignificat rem adhuc dubiam, nondùm certam eſſe, deinde [habere quandam rationem] abſque dubio probabilem rationem ſignificat, neque vteremur vnquam hoc loquendi modo de ratione demonſtratiua, etiamſi eſſet demonſtratio a poſteriori. Addit Ariſtoteles, [ſicut prædiximus] ſignificans textum quinquageſimum primum, in quo vſus eſt his eiſdem verbis. [Plura autem tribus non amplius.] Propoſuerat Ariſtoteles in textu quinquageſimo tria membra conſideranda, an duo tantùm principia eſſent, an tria tantùm, an plura tribus, deinde leuibus argumentis oſtendit duo contraria non ſufficere, ſed requiri tertiam ſubiectam materiam; attamen quia nullam adhùc veram materiæ cognitionem habemus, incerti ſumus an duo principia ſufficiant, an tertium requiratur. Ariſtoteles igitur in reliqua parte huius textus vult reijcere poſtremum membrum quod facilius ad refellendum eſt, videlicet, principia eſſe plura quàm tria, vt deinde tota altercatio maneat in reliquis duobus, videlicet, an principia ſint duo, an tria, quod in ſequenti textu diſcutere incipiet, & demonſtratiuè probabit neceſſarium eſſe dari vnam primam materiam, & ita principia ad ſummum tria eſſe, nec plura, nec pauciora. Hæc ſententia Auerrois eſt, qui in principio huius Commenti, dicit quòd Ariſtoteles hactenus eſt vſus propoſitionibus famoſis, vt apparuit ex diſputatione quod principia ſunt tria. poſterius autem Ariſtoteles perſcrutabitur demonſtratione an ſint duo, an tria. Vult igitur Auerroes quòd Ariſtoteles hactenus diſputatiuè tantùm, ac topicè proceſſerit, adeò vt nondum ſit perfectè cognitum an duo ſint principia, an tria, ſed Ariſtoteles id velit in ſequentibus inueſtigare demonſtratiuè. Probat igitur hìc Ariſtoteles principia non poſſe eſſe plura tribus, & quia qui poneret principia plura tribus, neceſſe eſt vt vel ex parte contrariorum, vel ex parte materiæ principia multiplicaret: Ariſtoteles probat neutro modo poſſe principia multiplicari, & materiam non eſſe ponendam niſi vnam, & contraria niſi duo. Quòd non ſint ponendæ plures materiæ, probat ijs verbis [ad patiendum enim ſufficiens eſt vnum,] & ratio nititur fundamento illi vulgato, nihil eſt fruſtra in natura, ſed officiũ materiæ eſt pati, & recipere omnium rerum formas, & vna ſubiecta materia ſufficit ad eas omnes recipiendas, & conſequenter ad omnium generationem, ergo plures ponendæ non ſunt, quia cæteræ eſſent fruſtra, quod dici non poteſt. Quòd autem ad patiendum vna ſubiecta materia ſufficiat, Ariſtoteles non pobat, ſed ſumit vel ex eorum antiquorum teſtimonio, qui vnicam omnium materiam ponentes optimè exiſtimabant ex ea vna poſſe omnia fieri, vel vt notum ex ijs, quæ dicta ſunt ſupra in texru quinquageſimoquarto de horum antiquorum comparatione; ibi enim ſignificauit Ariſtoteles materiam primam debere eſſe liberam, & immunem a quacunque contrarietate, & nulli determinatæ naturæ alligatam, vt

omnes

omnes recipere valeat. Si igitur omnis talis materia ſtatuatur, omnia ex ea fieri poterunt, quare ſuperuacaneum eſt plures materias ponere. Sed id, quod ab Ariſtotele breuiter & confusè ſignificatum eſt in eo textu quinquageſimoquarto, magis in ſequētibus declarabitur: propterea dicere poſſumus Ariſtotelem nunc hoc ſupponere, non modò vt in eo loco leuiter inſinuatum, ſed etiam vt in ſequentibus melius declarandum, cùm de natura primæ materiæ ſermo fiat. Poſſumus hoc in loco conſiderare, quòd Ariſtoteles ſimul refutat omnes ſententiàs antiquorum, qui plures primas materias ponebant, vt Empedocles, qui quatuor Elementa dicebat eſſe materiam primam, & eos tantùm probat, qui vnicam ſtatuebant materiam, cùm dicat vnam ad patiendum ſufficere. Non eſt igitur verum, vt aliàs quoque notauimus, quod aliqui dicunt Ariſtotelem ſimul cum Parmenide, & Meliſſo voluiſſe confutare omnes qui vnum principium ponebant, vt aerem vel aquam, & omnibus præferre in textu quadrageſimoprimo Empedoclem, qui plura & finita principia poſuit; plura enim principia poſita ab Ariſtotele erant plures materiæ, & vnum principium ab alijs primis poſitum erat vna materia, quam ſententiam hìc probat Ariſtoteles, & illam refutat. Poſſumus etiam hìc notare id quod aliàs diximus in textu trigeſimoſecundo, Ariſtotelem nō confutare ſeparatim omnes antiquorum ſententias, ſed quaſdam nimis a veritate remotas, quia nimis obſtabant inueſtigationi veritatis, alias verò ſatis habuit ſi ex ipſa veritatis cognitione earum falſitas appareret, vt euenit hoc in loco, non eſt enim ſeorſum confutata Empedoclis opinio, ſed dùm cognoſcimus hanc veritatem, quòd vna materia ſufficit, cognoſcimus eam ſententiam falſam eſſe; & alios melius ſenſiſſe, qui vnicam primam materiam poſuerunt; ſed in quo etiam hi defecerint, cognoſcimus ex ipſa veritatis inueſtigatione, nam ſi vna materia prima debet ſufficere ad omnium generationem, oportet eam eſſe immunem, & liberam ab omni determinata, & actuali natura; male igitur etiam hi fecerunt ſtatuentes pro prima, & communi omnium materia aliquod corpus actuatum per aliquam determinatam formam: hæc enim non eſt materia idonea ad omnium generationem, ſed in ſequenti parte melius hos errores cognoſcemus, cùm maiorem ipſius materiæ primæ cognitionem erimus aſſecuti. Deinde cùm dicit Ariſtoteles. [Si autem quatuor exiſtentibus duæ erunt contrarietates] probat principia non eſſe multiplicanda ex parte primorum contrariorum. Sed an duobus argumentis, an potius tribus in hoc textu ad hoc probandum vtatur dubium eſt, videtur primò facere argumentum tale, ſi quatuor ſint prima contraria, & ſic duæ primæ contrarietates, oportebit vtrique contrarietati reſpondere propriam ſubiectam materiam, & ſic duæ quoque erunt primæ materiæ, at hoc eſt falſum, quia iam dictum eſt quòd ad omnia recipienda ſufficit vna prima materia, ergo ſi vnica eſt prima materia, vnicam quoque eſſe primam contrarietatem neceſſe eſt. Vocat autem Ariſtoteles primam materiam [naturam quandam mediam] non quia propriè media ſit inter principia contraria, ſed per quandam metaphoram, eſt enim vtrique contrario æquè amica, cùm ſub vtroque eſſe poſſit, & ipſa nulli eſt contraria, eſt igitur veluti mediatrix quædam inter contraria, ideò Ariſtoteles nō abſolutè dixit naturam mediam, ſed naturam quandam mediam, quia non eſt verè media, ſed per tranſlationem, & ſimilitudinem. Ratio hæc Ariſtotelis valdè dubia eſt, quia non videtur valida illa conſequentia, ſi duæ ſint contrarietates, duæ erunt ſubiectæ materiæ, plurimas enim habet inſtantias, cùm in eodem ſubiecto appareant plures contrarietates; videmus enim in vno, & eodem corpore reperiri contrarietates odorum, ſaporum, & alias, quæ multæ & diuerſæ ſunt. Multi ad hoc multa dicunt, ſed alijs omiſſis ego dicendum puto, quòd conſequentia Ariſtotelis non valet de omnibus contrarietatibus, ſed de primis ſolùm, illæ autem multæ, quæ in dubitatione nominantur, non ſunt primæ; ſi igitur duæ accipiantur contrarietates primæ, Ariſtoteles rectè dicit, quòd duas quo-

que

que materias ponere neceſſe eſt, nam duæ contrarietates æquè primæ intelliguntur illæ, quæ a nulla priore contrarietate pendeant, neque altera ab altera. Si enim vna ab altera pendeat, vel vna alteram contineret tanquam communior, illa ſola, quæ prior, & communior eſſet, diceretur prima primitate communitatis, & prædicationis, altera non eſſet prima, imò vnica eſſet contrarietas, non duæ, quia in altera communiore, altera minus communis comprehenditur, ſi verò cuiuſque eſſet alia tertia contrarietas prior, & ſub qua ambæ continerentur, neutra eſſet prima, ſed illa tertia eſſet dicenda prima. Si igitur duæ contrarietates ponerentur æquè primæ, quarum altera alteram non contineret, ſed penitus diſtinctæ, & diuiſæ eſſent inter ſe, neceſſe eſſet duas quoque materias ponere, quia materia dirigitur ad formam vt ad finem, & vt perfectibile ad perfectionem, vnius autem rei perfectio vna eſt, nec poteſt vnum perfectibile ad duas penitus diſtinctas perfectiones dirigi, ſed ad vnam vt finem adæquatum, vt cùm materia prima ſit materia communiſſima omnium naturalium corporum, finis igitur ei adæquatus vnus eſt, videlicet, qui ſignificatur per hoc genericum nomen forma materialis, hinc eſt quod materia nullam formam amat, vt talem formã, quia nulli magis eſt addita quàm alteri, ſed omnes æquè amat, quia ſingulam amat abſolutè vt formam. Quod ſi quis dicat, materia prima dirigitur ad omnes formas tàm ſubſtantiales, quàm accidentales recipiendas, at nomen formæ vt commune omnibus prædicamentis non poteſt ſignificare vnum, non enim eadem eſt formæ ratio in prædicamento ſubſtantiæ, & in prædicamento accidentis, ergo dirigitur in diuerſos fines, non in vnum, & ita recipit diuerſas primas contrarietates, cùm ipſa vna ſit. Ad hoc dico quòd materia ordinatur primo in formam ſubſtantialem, vt in proprium perficiens, a quo fit ens in actu, accidentia verò non perficiunt, ſed rem perfectam conſequuntur, ideò non comparantur materiæ, vt finis, quamuis materia reciperet etiam ea, recipit enim omnes formas primò ſubſtantiales, accidentales ſecundario, & mediantibus ſubſtantialibus. Eſt igitur ordo in his formis, & materia ordinatur ad formas ſubſtantiales, & ad earum genus tanquam vnum ſcopum, & finem. Omnes namque continentur ſub hac communi appellatione formæ, & ſunt vnius rationis, & naturæ. Si igitur duæ ſtatuerentur contrarietates æquè primæ, quarum neutra contineret alteram, vt vna inter formam, & priuationem, altera inter aliqua alia duo, quæ nec forma, nec priuatio eſſent, & nullum ordinem, nullam pẽdentiam inter ſe haberent, neceſſe eſſet duas quoque diuerſas materias ponere, quia materia eſt propter formam, vt Ariſtoteles docet in primo libro de partibus animalium. Sicuti enim vna determinata forma, vt hominis, requirit determinatam, & propriam materiam, ſic totum formarum genus, quæ vnius ſint rationis, vnam communem materiam requiſiuit, quæ omnes reciperet tanquàm formas eiuſdem generis, & rationis. Si igitur duo diſtinctæ contrarietates ponantur, quæ non ſint vt in ſubſtantia, & in accidentibus, ſed vt æquè primæ, vt dictum eſt, neceſſario duas diſtinctas materias requirent, quia materia ordinata ad vnam non erit idonea ad alteram, ſi non ſunt vnius generis, neque vllum inter ſe cõtrariũ habent. Hoc modo puto validam eſſe Ariſtotelis conſequentiam. Poſſumus etiam dicere argumentum Ariſtotelis non eſſe adhuc cõpletum, ſed continuari ſequentibus verbis cùm dicit[ſi autẽ ex ſe inuicem poſſint generare]quę verba vel ſunt alterum nouum argumentum, vel ſunt complementum primi; ſi itaque ſint complementum primi, tota ratio ita formabitur, ſi duæ ſint contrarietates primæ, aut vtraque habebit propriã materiã, aut vnicam materiã vtriſque ſubſtantẽ, non primũ, quia iam dictũ eſt vnam ad patiendũ ſufficere; nõ ſecundũ, quia ſi illa materia poterit cũ altera ſola cõtrarietate omnia generare, reliqua contrarietas erit otioſa, & fruſtra; ſin aũt materia cũ vna contrarietate nõ poterit omnia generare, ſed aliqua entia tãtũ, & cũ alia reliqua entia, tũc ſequetur neutram contrarietatem eſſe primũ principium com-

cõmuniſſimũ omnium corporum naturalium,principia enim talia quęrimus,quę nõ modò coniũctim ſumpta,ſed ſingula ſeparatim ſint omniũ principia.Sed ſecundum hoc membrum non exprimit Ariſtoteles,quia ſupponit clarum eſſe, quòd talia principia quęrimus,quæ etiam diuiſim ſint omnium principia, ſi igitur hoc modo formetur ratio Ariſtotelis euitamus illam conſequentiam dubiam, duæ contrarietates,ergo duæ materiæ, erit enim dilema , duæ contrarietates , ergo vel duæ materiæ , vel vnica,& vtrumque conſequens deſtrueretur ab Ariſtotele,vt probatum maneat nullo modo duas contrarietates primas ſtatui poſſe. Sed poſſumus etiam ſequi priorem expoſitionem, vt hæc omnia duas rationes contineant ; quarum ſecunda incipiat in ijsverbis [ſi autem ex ſe inuicem] & formetur vt dictum eſt, videlicet, ſi duæ ſint primæ contrarietates, vel altera continebit vtrumque terminum omnium tranſmutationum, vel non omnium; ſi omnium, & omnia ex ea ſufficienter generentur, altera erit ocioſa ; ſi non omnium,neutra erit omnibus rebus communis.Quæ expoſitio mihi magis placet, quàm quòd hoc ſit membrum primæ rationis, ſi enim ratio Ariſtotelis eſt hæc, duę contrarietates, ergo vel vna materia,vel duæ, & ſecundum membrum conſequentis deſtruitur ab Ariſtotele ibi [ſi autem ex ſe inuicem] oporteret Ariſtotelem ibi vnam materiam ſupponere,& ex ſuppoſito argumentari,quod tamen verum non eſt. Ratio enim concludit tàm ponendo vnam materiam , quàm duas, nam vtrouis poſito poſſumus dicere ſic, vel vna contrarietas eſt ad omnia generanda ſufficiens,vel non, & reliqua vt ſupra; quare Ariſtoteles his verbis non confutat alterum membrum dilematis, videlicet quòd duæ materiæ ſint , ſed confutat propoſitum principale, quòd ſint duæ contrarietates , ideò eſt ſecunda ratio, non pars primæ rationis. Auerroes autem & ipſe vult vnicam rationem eſſe , non duas, quia quando Ariſtoteles dicit [ſi autem ex ſe inuicem] ipſe in ſuo codice habuit, igitur, loco illius dictionis,autem, quare patuit eſſe complementum primæ rationis, quàm ita firmauit, ſi duæ ſint contrarietates, oportebit duas eſſe materias , ſed hoc eſt falſum, quia vel altera contrarietas cum ſua materia eſt ſufficiens ad omnium generationem, vel non; ſi ſufficiens,ergo altera contrarietas cum ſua materia erit ocioſa . Quæ Auerrois expoſitio duas patitur inſtantias, vnam quòd dubium adhuc viget contra primam illam conſequentiam, duæ contrarietates, ergo duæ materiæ, hanc enim conſequentiam quomodo ſumat Ariſtoteles neque Auerroes declarat, neque alij,qui Auerroem ſequuntur. Alteram inſtantiam pariter iam dictam , quia ratio, quam ibi Ariſtoteles facit, [ſi autem ex ſe inuicem] non magis valet ſuppoſitis duabus materijs quàm vna , ſicut declarauimus, quare non fuit opus Ariſtoteli declarare prius conſequens, ergo duæ materiæ , vt mox hoc confutaret , quia non confutatur,quòd ſint duæ materiæ,ſed ſolùm quòd ſint duæ contrarietates,ſiue cum vna materia, ſiue cum duabus ponantur. Tutiorem igitur ego puto primam expoſitionem quòd hæ ſint duæ rationes diſtinctæ ; ſed ratio,cur multi hanc ſententiam non ſequantur, eſt, quia neſciunt videre quomodo illa conſequentia valeat , ſi duæ contrarietates, ergo etiam duæ materiæ , quia non profundè rem ſpeculantur , ſed ſolam ſuperficiem intuentur. [Simul autem & impoſſibile] Noua ratione probat Ariſtoteles vnicam eſſe primam contrarietatem non plures, & eſt tertia ratio in ordine, & poſtrema, & eſt eadem ratio, qua Ariſtoteles vſus eſt in textu quinquageſimo, alio tamen propoſito , ibi enim ea vtitur ad probandum principia non eſſe infinita, hìc verò ad probandum prima contraria duo tantum eſſe , non plura . Et ratio talis eſt, in omni genere vno vna eſt prima contrarietas, ad quàm aliæ omnes reducuntur, at ſubſtantia eſt vnum quoddam genus, ergo in ſubſtantia eſt vna contrarietas prima, ad quam reducuntur omnes aliæ. Syllogiſmus in textu integer habetur, ſed prius concluſio, quando Ariſtoteles dicit [ſimul autem impoſſibile] deinde minor cùm dicit [ſubſtantia enim] tandem maior cùm dicit [ſemper enim in vno genere]

nere] verba autem illa antepoſita maiori, [quare eo quod prius, & poſterius] pertinent ad declarationem maioris, quia in textu quinquageſimo non fuit declarata, ideò tota ratio hìc diligentius ab Ariſtotele explicatur, quàm ibi, nam ibi allata eſt ad reprobandam falſitatem, quòd principia ſint infinita, hìc verò adducitur ad confirmandam veritatem quòd prima contraria ſint duo tantùm. [impoſſibile eſt duas eſſe contrarietates primas] Hæc eſt concluſio hìc probanda ab Ariſtotele, cuius ſenſus eſt, neceſſario vnicam eſſe primam contrarietatem, clarius autem loquitur Ariſtoteles quàm fecerit in textu quinquageſimo, ibi enim dixit in vno genere vnam eſſe contrarietatem, hìc verò declarat ſe intelligere contrarietatem primam, nempè primitate communitatis, vt in eo textu declarauimus, vbi conſiderauimus expoſitionum varietatem in intelligentia huius rationis, quas nunc non repetam, ſed ſupponam Ariſtotelem hìc per primam contrarietatem intelligere eam, quæ eſt inter formam & priuationem; per genus autem intelligere genus prædicamentale; per ſubſtantiam verò prædicamentum ſubſtantiæ diſtinctum ab alijs nouem, ita tamen vt ſumatur vniuocum, videlicet, corpus generabile, & corruptibile, quod eſt genus generaliſſimum in prædicamento ſubſtantiæ, ratio enim hæc Ariſtotelis eadem penitus eſt, quæ ibi quoque facta eſt, & eodem modo intelligenda. [ſubſtantia autem vnum quoddam genus eſt entis] Hæc eſt minor, in qua debemus animaduertere id, quod in textu Quinquageſimo notauimus, genus æquiuocum, ſeu analogum non diuidi in ſpecies, ſed in genera, vnde prædicamenta dicuntur genera entis, non ſpecies entis, vt ſit ſenſus, genera ſignificata nomine entis. Patet igitur Ariſtotelem per [ſubſtantiam] intelligere prædicamentum ſubſtantiæ, ideſt genus generaliſſimum, in prædicamento ſubſtantiæ, quod eſt corpus caducum, ita enim rectè vocatur ab Ariſtotele genus entis vnum quia verè vnum eſt, cùm ſit vniuocum. [Quare eo quod prius, & poſterius different ſolùm ab inuicem principia, ſed non in genere] Hæc videtur eſſe illatio quædam ex dictis, non tamen eſt illatio, ſed eſt quædam declaratio maioris ſequentis per ſolutionem obiectionis, quæ contra maiorem fieri poterat; maior enim illa [ſemper enim in vno genere contrarietas vna eſt] quam candem poſuit Ariſtoteles in textu quinquageſimo, ſed quod ille dixit ibi in omni genere, hìc dicit ſemper, quod aduerbium patet hìc non pro tempore ſumi, ſed pro re quod cõfirmat noſtram expoſitionem in vltimis verbis textus quinquageſimi. Poterat autem fieri inſtantia contra maiorem Ariſtotelis, quia non videtur verum, quòd in vno genere ſit vna contrarietas, nam in genere ſubſtantiæ corporeæ corruptibilis ſunt plures contrarietates, quæ ſunt inter ſe diuerſæ, & alia eſt prior natura, alia poſterior, animatum enim, & inanimatum ſunt differentiæ prioris natura, quam ſenſitiuum, & inſenſitiuum, & hæ priores, quàm rationale, & irrationale, forma enim generis eſt prior ſecundùm naturam forma ſpeciei, plurimæ igitur formæ ſunt in prædicamento ſubſtantiæ, & plurimæ earum priuationes, quare plures contrarietates, quę omnes videntur eſſe principia, nam quælibet forma eſt principium reſpectu ſui compoſiti. Soluit hanc obiectionem Ariſtoteles omnibus tùm præcedentibus, tùm ſequentibus verbis, dicit enim quòd principia non differunt propterea genere, licèt ſecundùm prius, & poſterius differant, nam omnes formæ, quæ ſunt in prædicamento ſubſtantiæ, ſunt eiuſdem generis, & eiuſdem rationis, & licèt differant, quia alia eſt prior ſecundùm naturam, alia poſterior, tamen cùm eiuſdem generis ſint, reducuntur omnes ad vnam, ideſt ad primam cõmunitate, non ad aliquam ſignatam, quę cauſalitate, & natura prima ſit, vnicũ enim nomen cõmune formę ſignificabit omnes formas, quę ſunt in prędicamẽto ſubſtãtię, & ſunt eiuſdem naturę, licet alia prior, alia poſterior ſit. Cõuenire enim in genere eſt cõuenire in natura quadam cõmuni; neceſſe eſt igitur vt ſicuti ſpecies omnes in cõmuni genere vnũ ſiunt, & in vnam naturam cœunt, ita omnes formę reducantur ad cõmune nomen formę, quod cõtineat omnes

eius generis,& ita omnes cõtrarietates,quæ sũt in prædicamẽto ſubſtãtiæ, reducũtur ad vnã,ideſt,ad hæc duo cõmuniſſima cõtraria,formã,& priuationẽ.Hęc enim poſsũt dici principia cõmuniſſima omniũ naturaliũ corporũ generabiliũ, & corruptibilium, quia continent omnes cõtrarietates,quę ſunt in prædicamẽto ſubſtantię:ſed ſi vnicã accipiamus ſignatam formam in prædicamento ſubſtantiæ, etiam primam ſecundũ naturam, ea non erit cauſa omnium, ſed alicuius, ideò dicit Ariſtoteles impoſſibile eſſe plures contrarietates in vno genere, ideſt, primas primitate communitatis. Sed hęc neceſſariò vna eſt.Hęc eſt expoſitio huius loci,quam veram eſſe puto. Notã dum tamen quòd cum Ariſtoteles dicit [quare quoniam prius,& poſterius different principia] verba hæc ab Auerroe dupliciter exponuntur. Prior expoſitio eſt Simplicijquoque, quod Ariſtoteles per [principia] intelligat omnes contrarietates omniũ prędicamentorum, inter quas eſt differentia prioris, & poſterioris, nam contrarietates, quæ ſunt in prædicamento ſubſtantiæ, ſunt natura priores contrarietatibus, quæ ſunt in prædicamentis accidentium. Quæ expoſitio non eſt conſentanea verbis Ariſtotelis. Ariſtoteles enim dicit quòd licet ſecundum prius, & poſterius differant hæ contrarietates, tamen non differunt genere, at contrarietates diuerſorum prædicamentorum differunt genere, quare non poteſt omnes complecti Ariſtoteles. Propterea refellitur hæc ſententia ex cõſideratione illius dictionis [vnum] ſæpe ab Ariſtotele poſitæ, loquitur enim de genere, quod vnum ſit, & vniuocum, & in tali genere dicit omnes contrarietates ad vnam communem reduci; at omnia prædicamenta ſub nullo communi vniuoco continentur. Propterea accipienda eſt altera expoſitio, quam addit Auerroes; quam nos ſupra declarauimus, vt Ariſtoteles intelligat illas tantum contrarietates, quæ ſunt in genere ſubſtantiæ compoſitæ, & has dicat differre inter ſe ſecundum prius, & poſterius, quia formæ ſubſtantiales differunt inter ſe, quia alia eſt prior natura, & cauſalitate, alia poſterior, omnes tamen ad duo communiſſima nomina reducuntur, & notandum eſt Ariſtotelem omnes contrarietates vocare principia, cùm dicat [ſecundum prius, & poſterius different principia] quia alias diximus quòd omnis ſignata forma in prædicamento ſubſtantiæ eſt principium ſui compoſiti, & quòd nomen formæ in communi non ſignificat vnam formam, quæ ſit cauſa aliarum, ſed vnum commune nomen, quod ſignificat omnes; omnes enim ſunt principia, ſed nos ſignificamus vnico nomine eas omnes,dum dicimus formam communiter acceptam, & ita priuationem in communi. Dubitare hìc aliquis poſſet, quoniam diximus Ariſtotelem non accipere nomen formæ ita communiter, vt amplectatur formas, quæ ſunt in prædicamentis accidentium, quia hæ non ſunt vnius naturæ, & ſub nullo communi vniuoco continentur. Videtur enim idem dici poſſe de formis, quæ ſunt in prædicamento ſubſtantiæ, nã Ariſtoteles aſſerit eas differre inter ſe ſecundum prius,& poſterius, ergo ſequitur eas non conuenire in aliquo vniuoco genere, quia vbi eſt prius, & poſterius, non poteſt eſſe conuenientia in communi vniuoco, ſed in analogo, ſi igitur vnitas analogiæ ſufficiat ad hoc vt dicantur eſſe vnius generis,ſimiliter dici poterit quòd forma in communi ſumpta ad omnia prædicamenta erit vna,quia etiam prædicamẽta conueniunt in vno communi analogo. Dicendum eſt, quod formæ, quæ ſunt in prædicamento ſubſtantiæ, non habent reuera commune nomen formæ vt vniuocum, cum inter eas ſit ordo prioris, & poſterioris, ſed ſatis eſt quod res, quarum dicuntur formæ, conueniunt in communi genere vniuoco, hoc enim ſufficit ad hoc vt omnes dicantur eſſe eiuſdem generis, & eiuſdem communis naturæ, & conditionis, quia ab eadẽ communi natura tanquam a communi fonte omnes ortum ducunt, licet cum ordine quodam, aliæ enim priores ſunt, aliæ poſteriores, eadem autem eſt earum omnium conditio, quòd eundem habent eſſendi modum, omnes enim formæ, quæ ſunt in prædicamento ſubſtantiæ eundem habent modum eſſendi & generationis,

formæ

Digitized by Google

formæ autem accidentales ex alia radice profluunt, & aliam communem naturam inſequuntur, quare alius eſt earum eſſendi modus, & longe diuerſus a modo eſſendi formarum de prædicamento ſubſtantiæ. Patet igitur Ariſtotelem de ſolis ſubſtantiæ corporeæ principijs loqui, ea tamen nos poſſumus ſecundum proportionem aptare etiam accidentibus, vt alias in textu quinquageſimo declarauimus.

Textus Quinquageſimus Septimus.

Quòd igitur neque vnum ſic elementum, neque plura duobus, vel tribus, manifeſtum eſt. Horum autem vtrum quemadmodum diximus dubitationem habet multam. Sic igitur nos dicamus principium de omni generatione aggredientes. Eſt .n. ſecundum naturam, communia primum dicentes, ſic circa vnumquodque propria ſpeculari.

IN continuatione huius partis cum præcedente expoſitores varia dicūt, vt apud Simplicium, & Ioannem Grāmaticum, & alios multos, recentiores pręſertim legere poſſumus. Cum enim Ariſtoteles inquirendum proponat, an duo ſint principia, an tria, quia dicit dubium eſſe vtrum duorum aſſerendum ſit; ſtatim difficultas oritur quomodo id poſſit eſſe dubium, ſi Ariſtoteles iam inuenit principiorum numerum, & demonſtrauit duo tantùm eſſe prima contraria, & vnam ſubiectam materiam præter illa, quare patet tria eſſe principia, non duo tantùm. Alij dicunt Ariſtotelem hìc reſpicere priuationem, quæ eſt principium per accidens, ideò dubitare an duo tantùm principia ſint, videlicèt, reiecta priuatione, an tria priuationem connumerando. Quę expoſitio non eſt admittenda, quia de priuatione, an ſit principium per ſe an per accidens, nihil hactenus habemus, vnde poſſimus dubitare, an principijs ſit annumeranda, nec ne. Ariſtoteles autem hìc dicit rem hanc eſſe plenam dubitationis, & ſubdit, [quemadmodum diximus] quare ſignificat talem eſſe dubitationem, quæ etiam ſuperius tacta fuerit, at ſuperius nulla fuit tacta difficultas propter priuationem quia ſit principium per accidens, ſed cognouimus ſolùm quòd duo prima contraria ſunt principia. Alij dicunt Ariſtotelem ſignificare dubitationem, quæ oritur propter ſententiam Platonis, qui materiam a priuatione non diſtinguens habuit eas pro vnico principio, non pro duobus, ideò Ariſtoteles dicit dubium eſſe an duo tantum ſint principia, ſi videlicet materia, & priuatio pro vno principio ſumantur, vt putauit Plato, an potius tria, ſi materia diſtinguatur à priuatione. Hæc quoque expoſitio non eſt conſona mentis Ariſtotelis propter eandem rationem, Ariſtoteles enim dicit dubitationem eam eſſe, quam tetigit etiam prius, ſed prius ne verbum quidem fecit de opinione Platonis confundentis materiam cum priuatione, de hac enim loquetur in ſequentibus; quare hæc non poteſt eſſe dubitatio, quam his verbis innuit. In hoc errore videtur fuiſſe etiam Marcus Antonius Ianua præceptor meus, qui hunc textum ita continuabat cum præcedentibus, de re ſimplici duo ſolent quæri, prius an ſit, poſtea quid ſit, cum igitur Ariſtoteles hactenus demonſtrauerit materiam primam dari, nunc incipit inueſtigare quid ſit, & in hoc verſabitur vſque ad finem libri; vt autem eſſentiæ materiæ nota fiat, incipit eam diſtinguere a priuatione, quia idem cum ea eſſe videtur, & hinc eſt, quod Ariſtoteles dicit dubium eſſe an principia duo ſint, an tria. Hic vir peccat primò, dùm dicit dubitationem hanc

Ariſtotelis eſſe propter priuationem, quæ videtur idem eſſe cum materia, vt nos nunc demonſtrauimus. Peccat ſecundò dùm dicit Ariſtotelem hactenus inueniſſe materiam eſſe, & nunc incipere inueſtigare quid ſit, & eſt communis multorum error, cùm enim vulgara ſit ſententia, in qua omnes conueniunt, quòd Ariſtoteles in hoc primo libro demonſtret exiſtentiam primæ materiæ a poſteriori per transmutationem, quærendum eſt ab his vbi nam Ariſtoteles hanc demonſtrationem fecerit, certè hactenus hac demonſtratione non eſt vſus, vidimus enim qualia fuerint argumenta Ariſtotelis, quibus ſupra probauit materiam dari, probabilia enim fuere, & nũquàm Ariſtoteles accepit pro medio tranſmutationem, quare neceſſe eſt vt idem faciat in ſequenti parte, ergo non eſt verum quòd Ariſtoteles hactenus exiſtentiam materiæ demonſtrauerit, & in ſequenti parte incipiat inueſtigare quid ſit, imò & in ſequentibus ad hùc demonſtrandum manet materiam primam dari. Mihi optima videtur illa cōtinuatio huius loci, quã S. Thomas ponit, quam poſſumus etiam apud Auerroem legere, in Commentario præcedenti, poſtquàm Ariſtoteles probabiliter oſtendit dari materiam primam diſtinctam a duobus contrarijs principijs, vult in ſequenti parte eandem demonſtratiuè a poſteriori probare, & eam demonſtrationem facere, quam celebrant omnes, ſed vbi fiat, ignorant, ideò rectè dicit dubium adhùc eſſe an duo tantùm principia ſint, videlicet, duo contraria, an tria, ſi etiam vnam materiam connumeremus, quia de materia nihil adhùc certi habemus, cùm ſolùm probabiliter inuenta ſit, ea autem certius demonſtrata iam erit inuentus certus principiorum numerus, & quod tria ſunt. Poteſt hic textus diuidi in duas partes, in quarum prima concludit Ariſtoteles quid nam ex hactenus dictis habeamus de principijs, & quòd nam dubium remaneat, quod ſit in ſequentibus conſiderandum. In ſecunda proponit methodum, qua ad hanc demonſtrationem progredi vult. Duo colligit Ariſtoteles clara ex dictis, vnum eſt, [quòd non vnum ſit elementum] ideſt primum principium internum, quibus modis non reſpicit Ariſtoteles aliquam aliorum ſententiam, vt quidam putant, non enim ſignificat ſententiam Parmenidis, & Meliſſi de vno ente iam confutatam, quia elementum non poteſt ſignificare illud vnum ens ab his poſitum, neque in tota ea parte vnquam vſus eſt Ariſtoteles nomine elementi, quia ſignificat principium internum, & modo naturali acceptum. Non etiam reſpicit Ariſtoteles ſententias illorum naturalium, qui vnam materiam primam ponebant, vt aerem, vel aquam, has enim non confutauit, quia quantum attinet ad numerum principiorum partim benè, partim male dixerunt, bene, quia reuera vnica eſt prima materia; malè, quia ſolam materiam principium vocabant, cùm etiam contraria ſint principia rerum. Ideò dicere debemus, quòd Ariſtoteles nihil aliud in his verbis reſpicit, quàm ipſam veritatem a ſe antea demonſtratam, concludit enim hoc ex dictis, quia dixit in textu quinquageſimo non poteſt eſſe vnum principium, ſi contraria ſunt principia, & ſic reſpicit veritatem a ſe demonſtratam, non antiquorum opiniones. Alterum quoque ex dictis colligit Ariſtoteles vt manifeſtum, cùm dicit [neque plura duobus, vel tribus] iam enim oſtendit in textu quinquageſimo quòd non ſunt infinita principia; in textu autem præcedenti oſtendit duo tantùm prima contraria eſſe principia, quia omnia contraria ad duo prima redegit, & ſupponens etiam dari principium materiale oſtēdit vnicam materiam ſufficere, vnde concluſit non eſſe plura tribus principia, ſed quoniam materiam debiliter inuenit, & ea poteſt in dubium reuocari, ideò Ariſtoteles dicit principia non eſſe plura duobus, vel tribus, & ſtatim ſubdit, [Horum autem vtrum, quemadmodum diximus, dubitationem habet multam] quòd enim plura tribus principia non ſint, iam in textu præcedenti fuit demonſtratum, ſed horum duorum membrorum vtrum verum ſit adhùc non eſt clarum, videlicèt, an duo tantùm, an tria ſint, dixit autem prius de hac dubitatione in textu quinquageſimoprimo, & quinquageſimoſecundo, vbi materiam

Digitized by Google

teriam primam probauit dubiè, & potius per modum dubitationis, vt ipſe ibi clarè teſtatur: dubitatio autem conſiſtit in illis oppoſitis probationibus. Prius enim oſtenſum fuit omnia ex contrarijs fieri, & ſic principia eſſe contraria: poſtea oſtenſum fuit neceſſe eſſe ponere aliquod principium, quod nulli contrarium ſit, quam dubitationem Ariſtoteles ſupra leuiter ſoluit: in ſequentibus autem vult eam demonſtratiue diſſoluere, & videbimus manifeſte Ariſtotelem eam ſoluturum in textu ſexageſimoſeptimo, quare ſine vllo dubio hìc dicere debemus, Ariſtotelem nullam aliā dubitationem intelligere quàm ea, quæ occurrit de ipſius materiæ primæ exiſtentia, quæ leuiter eſt cognita, vnde adhuc perplexi ſumus an detur materia nec ne. [Sic igitur nos dicamus de omni generatione aggredientes.] In hac ſecunda parte proponit Ariſtoteles ordinem, ſeu methodum, qua ad propoſitam dubitationem diſcutiendam progredi vult. Vt autem ſentẽtia Ariſtotelis intelligatur, ſciendum eſt, Ariſtotelem in ſequenti parte ad demonſtrandam primam materiam vſurū eſſe pro medio demonſtrationis tranſmutatione ſecundum ſubſtantiam, & accepturum hanc propoſitionem, tranſmutatio ſecundum ſubſtantiam requirit ſubiectam aliquam materiam; quæ quidem propoſitio non ſatis nota erit, quia ſubiectum tranſmutationis ſubſtantialis, latens & abſconditum eſt, ideò Ariſtoteles, vt ad ignotiora nos ducat per ea quæ nota ſunt, id declarabit in tranſmutatione accidentali, & per inductionem oſtendet quòd omnis tranſmutatio accidentalis fit in aliquo ſubiecto, & illud eſſe per ſe notum, vt inde colligamus idem eſſe aſſerendum etiam in tranſmutatione ſubſtantiali. Quoniam igitur pro medio vſurus eſt ſola generatione ſubſtantiali, huius enim principia quærit, quæ tamen eſt obſcurior, quia ſubiectum latentius habet, ideò Ariſtoteles dicit ſe velle prius loqui de omni generatione communiter ſumpta, ideſt quæ extendatur ad generationem accidentalem, quæ dicitur ſecundùm quid, vt ex hac vt notiore ducamur ad cognitionem generationis ſubſtantialis, ideſt, principiorum eius. Et addit rationem huius ordinis, quando ait [eſt enim ſecundum naturam communia prius dicentes] eſt enim naturalis hic ordo, & nobis inſitus, vt communia ſint nobis notiora, quàm propria, & ita a magis cõmunibus tranſeamus ad minus communia, quare cum generatio communiſſimè ſumpta notiores, & manifeſtiores habeat conditiones, quàm generatio ſecundum ſubſtantiam, prius dicendum eſt de omni generatione communiter, quæ eſt nobis notior, poſtea tranſibimus ad dicendum propriè de generatione ſubſtantiali, de qua loqui intendimus, quia eſt proprium medium ad demonſtrandam materiam primā. Hic eſt horum verborum ſenſus, non quem aliqui putant, qui dicunt ordinem a communioribus dici ſecundum naturam, quia natura procedit a communioribus ad minus communia, quod quidem verum non eſt, natura enim nihil vniuerſale operatur, ſed ſola ſingularia facit; vniuerſalia autem in prædicamento ſunt opera noſtra, & penitus ignota naturæ, ideò melius eſt vt dicamus Ariſtotelem hìc non loqui de natura rerum prout ſunt extra animam abſolutè, ſed naturam noſtrùm cognoſcentium, ſeu eorum cognoſcibilium reſpicere: natura enim noſtra cognoſcitiua talis eſt, vt communiora ſint nobis faciliora cognitu, & euidentiora, & viam paret ad cognitionem eorum, quæ propria, & particularia ſunt, ſicuti abunde declarauimus in procemio huius libri, & in quæſtione de primo cognito. Hunc ſenſum ſignificat hìc clarè Ariſtoteles cum dicat, eſt ſecundum naturam vt dicentes prius communia, poſtea propria ſpeculemur, de nobis enim cognoſcentibus loquitur, non de ipſa rerum natura, quare per [communia] intelligit omnem generationē communiter acceptā tàm ad ſubſtantialē, quàm ad accidentalē, per [propria] generationē ſubſtantialē, quā poſtea in hoc eodē primo libro eſt accepturus vt mediū terminū ad oſtēdēdā exiſtentiā primæ materiæ. Ideo Auerroes quoque in expoſitione horum verborū deceptus eſt, qui putauit Ariſtotelem per [cõmunia] ſignificare omnē generationem

vnius ex vno, ſiuè ſit ſubſtantialis, ſiuè accidentalis. Per [propria] verò generationem vnius ex pluribus, quæ dicitur mixtio, de qua Ariſtoteles in libris de generatione loquitur, & ſic vult Ariſtotelem hìc non notare aliquem ordinem in hoc eodem libro ſeruandum, ſed tantùm ordinem inter hunc librum, & librum de generatione, & alios etiam libros naturales, in quibus de generatione habendus eſt ſermo particularior, ; in hoc autem primo Phyſicorum agitur de generatione communiſſimè accepta, quæ eſt vnius ex vno, formæ ex priuatione. Quæ expoſitio eſt alieniſſima ab Ariſtotele, & a veritate, quia de generatione accepta communiſſimè loquitur Ariſtoteles in primo de generatione, vt patet ex proœmio eius libri, vbi proponitur agendum de generatione in communi, & quæ omnibus naturalibus conueniat, idem patet ibi in definitione generationis, cùm Ariſtoteles dicat eſſe transmutationem totius in totum, hoc enim ſignificat vnius in vnum; in hoc autem primo libro Phyſicorum non eſt locus agendi de generatione, ſed de principijs corporum naturalium, generatio autem eſt paſſio quædam naturalis, quæ hìc proponitur vt effectus confusè cognitus, quo inueniamus ipſa principia ; non vt eam hìc diſtinctè cognoſcamus, vt paſſionem naturalem, & per ſuas cauſas, ſi enim hìc de generatione ageretur, oporteret omnes eius cauſas conſiderare, etiam externas efficientem & finalem ; quod tamen Ariſtoteles hìc non facit, ſed id proponit in proœmio primi de generatione, & ibi etiam exequitur; ibi igitur de generatione agitur propter ſe, hìc non propter ſe, ſed pro inuentione primæ materiæ. Quare hìc non debet Auerroes dicere, quòd agatur de generatione, ſed quòd de principijs, id enim dicitur tractari cuius gratia tractatur; ordo autem inter libros tractantes de generatione eſt attendendus inter eos tantùm libros, qui tractant de generatione ſecundùm ſe, vt de paſſione naturali cognoſcenda, ſicuti inter libros de generatione, & libros Meteororum, & libros de generatione materialium; at liber primus Phyſicorum non eſt liber de generatione, ſed de principijs, & Ariſtoteles de generatione agendum proponens prius communiter, deinde propriè in hoc primo libro ſignificat eam tractandam non propter ſe, ſed ſumendam vt medium ad inuentionem primæ materiæ. Ariſtoteles enim prius conſiderabit omnem generationem communiſſime ſumptam, videlicet, tam in ſubſtantia, quàm in accidentibus, tam in naturalibus, quàm in artificialibus, quia de ea in communi facilius cognoſcemus, quod requirit ſubiectum aliquod, vt poſtea colligat generationem ſubſtantialem eiuſmodi eſſe, & proinde dari primam materiam ſubiectam duobus contrarijs. Hæc enim eſt methodus, quam Ariſtoteles ſeruabit in ſequentibus.

Textus Quinquageſimus Octauus.

Dicimus enim fieri ex alio aliud, & ex altero alterum, aut ſimplicia dicentes, aut compoſita; dico autem hoc ſic. Eſt enim fieri hominem muſicum, eſt autem & non muſicum quippiam fieri muſicum, aut non muſicum hominem, hominem muſicum. Simplex igitur dico quod factum eſt, hominem, & non muſicum, & quod fit ſimplex, muſicum, compoſitum autem, & quod fit, & quod factum eſt, cùm non muſicum hominem dicimus fieri muſicum hominem. Horum autem hoc quidem non ſolum dicitur hoc aliquid fieri, ſed etiam ex hoc, vt ex non muſico muſicus, hoc autem non dicitur in omnibus,

omnibus, non enim ex homine factus eſt muſicus, ſed homo factus eſt muſicus.

AGGREDITVR Ariſtoteles declarationem totius veritatis, & ſolutionem dubitationis iam dictæ, an detur materia diſtincta a contrarijs, an non detur. Sed vt bene intelligamus methodum demonſtratiuam, qua Ariſtoteles vtetur, & quo omnia tendunt, ſciendum eſt Ariſtotelem facturum eſſe hanc demonſtrationem, vbicunque eſt transmutatio de contrario in contrarium, ibi eſt ſubiectum diſtinctum ab vtroque contrario, ſed in corpore naturali eſt tranſmutatio ſecundum ſubſtantiam de contrario in contrarium, ergo in corpore naturali eſt ſubiecta materia generationis ſubſtantialis a priuatione, & a forma diſtincta. Huius demonſtrationis maiorem propoſitionem Ariſtoteles eſt declaraturus in ſequentibus, vt videbimus, per inductionem perfectam, in omnibus, quæ generantur quouis modo, ſicut ipſe in præcedenti textu ſe facturum dixit, ſed antequàm hoc faciat, vult tollere difficultatem, quæ fuit cauſa totius præſentis dubitationis. Prius enim longo ſermone demonſtrauit quòd omne, quod fit, fit ex ſuo contrario, quare omnium principia ſunt contraria, vnde videtur colligi quòd non dentur alia principia, quàm contraria, quare non dabitur materia. Ariſtoteles igitur vult in hoc textu, & ſequenti declarare illud, quòd ibi confuſè oſtendit, videlicèt, quomodo contrarium ex contrario fiat, hoc enim declarato patebit quòd datur præter duo contraria tertium ſubiectum, hoc autem facit Ariſtoteles diſtinguens materiam a priuatione, & oſtendens, quòd quando dicimus fieri contrarium ex contrario, terminus, a quo non eſt vnus, neque ſimplex, ſed ſignificat duo principia, videlicet, materiam ſubiectam & priuationem, dicimus enim nomine concreto album ex non albo fieri, & illud non album duo ſignificat priuationem albi, & ſubiectum, cui illa priuatio ineſt. Ideò Ariſtoteles poſtea in textu ſexageſimoſeptimo totam dubitationem ſoluens dicet, quòd modo quodam duo tantùm contraria ſunt principia, & alio modo ſunt tria, ſi enim materiam cum priuatione confundamus, vt faciant vnicum terminum a quo, duo tantùm principia ſufficiunt. Fit enim muſicus ex immuſico, homo ex ſemine, & ibi duo tantùm principia interueniunt, immuſicus, & muſica forma; ſemen, & forma humana, ſed immuſicus ſignificat, & priuationem muſicæ, & hominem ſubiectum, ſic ſemen ſignificat & priuationem formæ hominis, & materiam ſubiectam, ideò ſi hæc diſtinguemus, tria erunt principia, videlicet duo contraria, & vnum ſubiectum. Notandum autem quòd cùm ſubiectum ſtet tam ſub forma, quàm ſub priuatione, Ariſtoteles tamen diſtinguit ipſum a priuatione, non a forma, quia loquitur de generatione & principijs ex quibus res fiunt, dùm autem res fiunt, non dum dicuntur factæ, & tunc materia ſtat cum priuatione, non cum forma, & ſub termino a quo includitur ſimul priuatio, & materia. Præterea non defuerunt alij Philoſophi qui materiam cum priuatione confuderunt, vt Plato, qui vtramque vt vnum principium ſtatuit, non vt duo, ideò non fuit opus materiam a forma diſtinguere, quia nemo eas confudit, ſed operę pręcium fuit diſtinguere materiam a priuatione, quia aliqui eas confuderunt, & quia priuatio nullam habens entitatem non videtur dicere aliquid diſtinctum a materia; propterea Ariſtoteles oſtendere voluit, quòd alterum contrarium ſignificans terminum a quo, continet duo principia ſignificata a nomine concreto; non enim dicimus formam ex priuatione fieri, ſed formatum ex priuato, nam compoſitum dicitur fieri, & ex materia priuata, dùm enim dicimus ex priuato, dicimus ſimul, & priuationẽ, & ſubiectũ, vt cùm dicimus ex non albo, ex immuſico. Duobus autem modis Ariſtoteles diſtinguit terminum a quo generationis in duo, id eſt, materiam a priuatione, prius

enim

enim differentiam ſtatuit inter eos ex parte modi loquendi, deinde in textu ſequenti ponit etiā differentiā ex parte rei, adeo vt rū ratione ſumpta ex modo loquendi, tùm ratione ſumpta a ſeipſa videamus manifeſtè quòd priuatio diſtinguitur a ſubiecto. In hoc autem textu Ariſtoteles duo facit, prius declarat communem modum loquē-di, quo ſolent homines vti ad ſignificandum generari aliquid ex aliquo; deinde ex eo modo colligit differentiam inter materiam, & priuationem. Primò dicit quòd quando dicimus aliquid ex aliquo fieri vtrumque terminum poſſumus intelligere, vel ſimplicem, vel compoſitum, intelligendo ſimplicitatem, & compoſitionem ſecundum vocem, non ſecundum rem, vt ipſe ſtatim declarat, nam ſi dicamus, fit muſicus ex immuſico, ſeu homo fit muſicus, dicimus ſimplex ex ſimplici, idest, vnū ex vno, quod ſi dicamus ex immuſico homine fit muſicus homo, dicimus compoſitum ex cōpoſito, ſi vero ex immuſico homine fieri muſicum dicimus ſimplex ex compoſito, & ſic è conuerſo. Hoc autem dicit Ariſtoteles vt videamus in communi modo loquendi hos tres diſtinctos terminos, qui ſignificant materiam, formam, & priuationem, vt hominem, muſicum, & immuſicum, & ſicuti terminum ad quem aliquando nominamus per vocem compoſitam, & denotamus compoſitum ex materia, & forma, ita quando terminum a quo per vocem compoſitam nominamus ſignificamus compoſitum ex materia, & priuatione. Conſiderant aliqui Ariſtotelem dicere [ex alio aliud, & ex altero alterum] ad ſignificandum ſe communiter de omni generatione loqui, ſicut pollicitus eſt, dicendo enim [ex alio aliud] ſignificat generationē ſubſtantialē, deinde dicendo [ex altero alterū] ſignificat generationē accidentalē, nā Porphyrius dicebat in cap. de differētia, quòd differētia ſubſtātialis facit aliud, differētia verò accidētalis facit alterarū; quæ admonitio admitti poteſt. Aduertendū tamen, quòd licet Ariſtoteles per hæc verba cōplexus ſit etiā generationē ſubſtantialē, tamen exēpla ſubiecit poſtea de ſola accidētale, quia in hac res eſt euidētior, ideò Ariſtoteles prius totam veritatem in accidentibus declarabit, poſtea eandem conſiderabit etiam in ſubſtantijs. Si dicamus Ariſtotelem hic velle diſtinguere materiam a priuatione, ſic præoccupabit illud, quod poſtea demonſtraturus eſt dari materiam diſtinctam a duobus contrarijs. Melius ergo, eſt vt dicamus Ariſtotelem diſtinguere velle illa quæ in vtriuſque generatione concurrunt, & oſtendere ea tria eſſe. Propterea quod cum cōtrariū fiat ex contrario, terminus a quo non eſt vnus, ſed duplex; & hanc diſtinctionem hìc declarat ex manifeſtis; & ſine vlla probatione, poſtea verò horum trium neceſſitatem demonſtrabit. Vel dicas Ariſtotelem vidiſſe aliquem potuiſſe ad ſequentem materiæ demonſtrationem reſpondere, concedo dari materiā ſed dico hanc non diſtingui ab altero contrariorum, ex quo res fieri dicitur, & ita non plura duobus principia dantur. Ideo prius voluit in hac parte docere diſtinctionem inter hæc duo, ita vt non poſſint eſſe vnum & idem principium. Hoc .n. diſcrimine declarato oſtendit poſtea neceſſarium eſſe in omni mutatione tali ſubiectum diſtinctum a priuatione, quæ eſt alterum contrarium, licet ei iunctum ſit. In verbis notandum etiam eſt, quando Ariſtoteles dicit [quod factum eſt] deinde [quod fit] intelligit, quod factum eſt tam materiam, quàm priuationem, & quod fit ipſam formā, ſeu ipſum compoſitū formatū, quia dicimus fit homo, vel fit muſicus, vel fit homo muſicus, ſed participiū Græcum γιγνόμενον, cum ſit præſentis temporis, non bene traducitur hìc, quod factum eſt, in tempore præterito, ita enim ſignificatur res iam facta, quod eſt contrarium intentioni Ariſtotelis. Vult enim ſignificare rem nondū factam, ſed in fieri, & denotare materiam, & priuationem, facta enim re, non amplius eſt priuatio, ideò melius eſſet ſi diceremus, fiens, ſic enim ſignificatur, & ſubiectum & priuatio. Senſus ergo verborum eſt, quòd illud, quod dicitur fiens, idest, terminus a quo poteſt dici ſimplex, poteſt etiam dici compoſitum, ſimplex quidem, vt homo vel non muſicus, materia enim fit ſubiectiuè, & nomen etiam priuationis

eadem

eadem ratione dicitur fieri, quoniam connotat materiam; compoſitum verò, vt homo non muſicus, ita de eo quod fit, ideſt, de termino ad quem, dicitur enim vel ſimplex, vel compoſitus, ſimplex vt muſicus, compoſitus vt homo muſicus. Sic igitur declarauit Ariſtoteles communem modum loquendi, quo ſignificant homines ea omnia, quæ in omni generatione internè reperiuntur, non conſiderando cauſas externas, neque accidentalia, per hunc enim loquendi modum ſignificant omnes tria internè in omni generatione interuenire, priuationem, materiam, & formam. [Horum autem] nunc Ariſtoteles colligit differentiam inter materiam, & priuationem ex modo loquendi, nam hactenus audiuimus ſolùm tria illa vocabula, hominem, & immuſicum, & muſicum, non tamen propterea cognouimus ea ſignificare res diuerſas, ſed poſſumus credere quòd per hominem, & per immuſicum eadem res ſignificetur. Ideò Ariſtoteles ratione ſumpta ex modo loquendi oſtendit eorum differentiam, quæ in hoc conſiſtit, quòd de priuatione loquentes vtimur ſolùm & caſu recto, & obliquo, dicimus enim, & hoc fieri hoc, & ex hoc fieri hoc, vt immuſicum fieri muſicum, & ex immuſico fieri muſicum, ſed non dicimus ex homine fieri muſicum, differunt igitur homo, & immuſicus. Notandum autem quòd quandoque etiam materiæ conuenit locutio per obliquum caſum, vt Ariſtoteles dicet infra in textu ſexageſimoprimo, ſed tamen tunc non poſſumus vti caſu recto, quare differentia eſt perpetua, nam materiæ alter tantùm modus loquendi conuenit, nunquam vterque ſimul, priuationi verò vterque ſimul. Cùm autem Ariſtoteles dicit [Horum autem hoc quidem] priuationem intelligit, cui vterque ſimul modus conuenit, cùm autem dicit, [hoc autem non dicitur in omnibus] intelligit, quòd vtrumque ſimul non dicitur de ipſo ſubiecto, vt de homine, ſicut exempla declarant.

Textus Quinquageſimus Nonus.

Eorum autem, quæ vt ſimplicia dicimus fieri, aliud quidem permanens fit, aliud verò non permanens, homo enim permanet factus muſicus homo, non muſicum autem, & immuſicum, neque ſimplex, neque compoſitum permanet.

ALTERAM differentiam ſumptam ex parte rei affert Ariſtoteles inter materiam, & priuationem: & eſt differentia manifeſta, materia enim poſt generationem remanet, priuatio verò non remanet, poſtquàm enim homo ex immuſico factus eſt muſicus, homo remanet cum muſica, immuſicum verò non remanet, ſed receſſit, ergo differt homo ab immuſico. Et quoniam in præcedenti textu Ariſtoteles hominem ſolùm, vel immuſicum ſolùm ſimplices appellauit, ideò etiam nunc volens vnum ab altero diſtinguere, & vnum ſine altero accipere, dicit, [Eorum quæ vt ſimplicia dicimus fieri,] intelligens ſubiectum, & priuationem, vtrumque enim dicitur fieri, vt in fine textus præcedentis dixerat, homo enim fit muſicus, & immuſicus fit muſicus, ad maiorem autem declarationem addit Ariſtoteles, quòd priuatio nullo modo remanet, neque enim vt ſimplex, neque vt compoſita, ideſt accepta cum ſubiecto, quando enim homo factus eſt muſicus, non ſolùm immuſicum dicitur non remanere, ſed neque homo immuſicus remanere dicitur, licèt remaneat homo. Quãdo enim aliquid ex multis cõpoſitum eſt, totum corrumpi dicitur etiam ſi vnicum ex cõponentibus corrumpatur, totalitas enim illa non remanet quamuis aliqua pars remanſerit, quare totum hoc, homo immuſicus dicitur corrumpi, licèt ſolùm immuſicum corrumpatur, ho-

mo

Digitized by Google

mo verò ſolus abſque immuſico remanet. Cum autem dicit Ariſtoteles [non muſicum autem, & immuſicum] verba hæc poſſunt intelligi, vt Ariſtoteles ad maiorem efficaciam dicat quòd in aduentu muſicæ corrumpitur tàm priuatio, quàm negatio, quæ per non muſicum ſignificatur. Sed melius eſt vt dicamus ſecundum eſſe declaratiuum prioris, in præcedenti enim textu Ariſtoteles priuationem ſignificauit per non muſicum, quod poterat ſignificare etiam negationem, ſicut declarauimus ſupra in textu quadrageſimotertio, ideò Ariſtoteles ſeipſum declarare volens, dicit non muſicum, ideſt, immuſicum, vt intelligamus priuationem, non negationem.

Textus Sexageſimus.

Determinatis autem his, ex omnibus, quæ fiunt, hoc eſt accipere, ſi aliquis inſpexerit, ſicut diximus, quod oportet ſemper aliquid, ſubijci, quod fit, & hoc, & ſi numero eſt vnum, at forma quidem non vnum, forma enim dico, & ratione idem; non enim idem eſt homini, & immuſico eſſe, & illud quidem permanet, hoc verò non permanet, etenim non oppoſitum permanet, homo enim permanet; muſicum autem, & immuſicum non permanet, neque ex ambobus compoſitum, vt immuſicus homo.

DECLARATA differentia inter materiam, & priuationem hìc Ariſtoteles proponit illam maiorem Syllogiſmi formandi, quam in ſequentibus inductione confirmabit, quòd in omni tranſmutatione datur ſubiectũ diſtinctum ab vtroque contrario, & cum dicit [ex omnibus, quæ fiunt, hoc eſt accipere ſi aliquis inſpexerit] ſignificat ſe vſurum inductione, ad hanc maiorem confirmandam, cum ſit per ſe nota ex ſola particularium inſpectione. Deinde cùm dicit [quod oprtet ſemper aliquid ſubijci, quod fit] ſignificat ſubiectum, quod dicitur fieri ſubiectiue. Fit enim tale vel tale, quando huic, vel illi formæ ſubijcitur, & dicit neceſſe eſſe dari tale ſubiectum in omni tranſmutatione, [& hoc, & ſi numero eſt vnum,] ſubiungit Ariſtoteles diſtinctionem huius ſubiecti in duo, ſicut diximus in materiam, & priuationem, quarum differentiam ex dictis collegit, & dicit quòd licet hoc ſubiectum, quod dicitur fieri tale, ſit [numero vnũ] ideſt vnum ſubiecto; tamen [forma non eſt vnum] ſecundum eſſentiam, & formaliter non eſt vnum, ſed duo, non enim hìc accipit formam pro tertio principio, ſed pro eſſentia, vt ſenſus ſit, materia & priuatio ſunt vnum ſubiecto, duo autem formaliter, ſicuti dicimus, dulcedinem & pomum eſſe vnum ſubiecto, ſeu numero, duo autem ſecundum eſſentiam, & definitionem. Quòd & ipſe Ariſtoteles ſeipſum declarans ſubdit, dum ait [forma autem dico, & ratione idem] intelligo forma, ideſt ratione ac definitione, omne enim quod fit, fit ex ſubiecto priuato, quare ſimul ſunt materia, & priuatio, & dicuntur vnum ſubiecto, ſed differunt definitione cum alia ſit definitio ſubiecti, alia priuationis, quod ipſe Ariſtoteles exemplo declarat, dicens, [non enim idem eſt homini, & immuſico eſſe] non eſt eſſentia eadem materiæ, & priuationis, quod probat ex dictis quia ſubiectum permanet poſt aduentum formæ, at priuatio non permanet, cuius rationem affert Ariſtoteles cum dicit, [etenim non oppoſitum permanet] ratio enim eſt, quia materia non eſt oppoſita formæ, ideò

ideò poteſt cum ea ſimul remanere: at priuatio eſt oppoſita formæ, ideò cum ea permanere non poteſt, & homo non opponitur muſicæ, at immuſicum muſico opponitur; ideò priuatio neque ſola dicitur permanere, neque compoſita, Ideſt, ſimul accepta cum materia, factus enim muſicus non permanet immuſicus homo, ſicut in præcedēti textu declarauimus. Habemus igitur in hoc textu hanc propoſitionem, quòd in omni tranſmutatione neceſſe eſt aliquam materiam ſubijci a contrarijs diuerſam, quæ licèt vnum & idem numero, & ſubiecto eſſe videatur cum altero contrario, nempe cum priuatione, tamen formaliter & ſecundum definitionem dinſtinguitur ab ea. Aliqui ſunt qui confutant illam communem aliorum expoſitionem quòd materia, & priuatio ſint duo ratione ideſt definitione, dicunt enim rationem eſſe per ſe non ens, quare non habet definitionem, neque per rationem hic poſſumus intelligere definitionem, ipſi autem exponunt ratione, ideſt, vt ſtatim Ariſtoteles ſubdit ratione, qua materia permanet, & priuatio non permanet, quam dicunt eſſe differentiam in modo principiādi. Sed ſunt in errore, & vana eſt hæc eorum expoſitio, & nimis violenta, Ariſtoteles enim dixit quòd materia, & priuatio differunt forma, & ratione, & non video quomodo differre ſecundum formam, & rationem ſit vnam permanere, alteram non permanere, hoc enim eſt quidem ſignum quòd differant ſecundum rationem, ſed non in eo conſiſtit differentia rationis, quòd vna permaneat, altera non permaneat. Eorum quoque inſtantia contra communem, & noſtram expoſitionem vana eſt, nomen enim definitionis latè ſumendum eſt, prout eam quoque complectitur, quæ dicitur nominalis, & etiam non enti poteſt conuenire, talis definitio priuationi conuenit, quæ licet ſit non ens, eſt tamen ens aliquo modo per reductionem ad habitum oppoſitum, nec non ratione materiæ cui eſt coniuncta, ideò poteſt deſcribi, & declarari eius nomen, per quam declarationem tota eius eſſentia intelligatur, & totum eius eſſe priuatiuum. Hæc eſt ſententia Auerrois in proœmio ſuo in primum librum Poſteriorum in fine; vbi dicit quod priuatio definitur per habitum, quia eſt ens per reductionem ad habitum, eſt enim ens, quia priuatio talis entis eſt, poteſt igitur priuatio difinitione aliqua declarari, vt ſi dicamus, priuatio eſt abſentia formæ cum potentia ad eam, alia ergo eſt definitio priuationis, alia materiæ, quod hic voluit ſignificare Ariſtoteles. Dubitant etiam aliqui quomodo materia & priuatio poſſint dici vnum numero, ideſt ſubiecto. Ea enim dicuntur vnum ſubiecto, quæ eidem inhærent, vel quorum vnum alteri inhærere, vt dulcedo, & pomum, at priuatio cum ſit non ens, non poteſt dici inhærens, materiæ, quia ſi inhæreret, eſſet ens aliquod. Reſpondent quòd argumentum hoc concludit materiam non eſſe ſubiectum inhærentiæ reſpectu priuationis, eſt tamen ſubiectum denominationis, quia materia ex abſentia formæ denominatur priuata, forma igitur abſens denominat materiam priuatam, & nihil propterea poſitum materiæ dicitur inhærere. Sed aliud oritur maius dubium, quia Ariſtoteles duxit materiam & priuationem eſſe vnum numero, ſed non ſpecie & ratione, quod falſum eſſe videtur, quia vbi eſt maior conuenientia: ibi eſt etiam minor: maior autem eſt conuenientia in numero, quàm in ſpecie, vt apud Porphyrium patet, multa enim ſpecie conueniunt, quę numero differunt, ergo quę numero cōueniunt, conueniunt etiā ſpecie, ergo ſi materia & priuatio sūt idē numero, sūt ēt idē ſpecie, & cōſequenter difinitione, quod tamen Ariſtoteles, negat. Confirmatur ex Ariſtotele quinto Metaphyſicorum textu duodecimo, vbi dicit vnum dici quatuor modis, videlicet vnum analogia, vnum numero, vnū genere, & vnū ſpecie, & ſubiungit, quæcūque ſunt vnū ſpecie, ſunt etiā vnum genere, non è conuerſo, & quæcunque ſunt vnū numero, ſunt etiā vnum ſpecie, non è conuerſo, ergo ſi materia, & priuatio ſunt vnū numerò, sūt etiam vnum ſpecie, quia vnitas maxima eſt vnitas numeralis, quā reliquę conſequuntur, vt clarè vult Ariſtoteles ibi. Ad hoc aliqui dicunt, quòd vnum numero dupliciter ſumitur,

mitur, vel per ſe, vel per accidens, de vno numero per ſe loquitur Porphyrius, & Ariſtoteles quinto Metaphyſicorum duodecimo, nam hæc eſt maxima vnitas, quæ alias continet, & de hac dubium habet locum; per accidens verò vnum numero dicuntur quæ ſunt in eodem ſubiecto, vt albedo, & dulcedo in pomo, vel quorum vnum in alio eſt vt in ſubiecto, vt albedo, & pomum, quam vnitatem numeralem non conſequitur vnitas ſpecifica, & de hac loquitur hîc Ariſtoteles dùm dicit materiam & priuationem eſſe vnum numero. Hæc ſolutio videtur difficultatem pati, quia neceſſe eſt vt hi dicant vnum numero per ſe eſſe ſubſtantiam indiuiduam non comprehenſis accidentibus, vel accidens indiuiduum non comprehenſa ſubſtantia, neque aliquo alio accidente. Sed non eſt verum quòd Porphyrius ita indiuiduum, & vnum numero acceperit, imò accepit ſubſtantiam ſimul cum accidentibus, dixit enim quòd vnum numero differt ab alijs per collectionem accidentium, quæ in alio nunquam reperietur eadem. Præterea dùm ſubſtantiam accipimus ſine accidentibus non dicitur vna numero, ſed ſpecie, quia ſubſtantia Socratis non differt a ſubſtantia Platonis, & ſic vnum numero per ſe in nullo differt ab alio vno numero per ſe, ergo non poterit dici duo numero, ſed erunt penitus idem. Videtur tamen ea reſponſio defendi poſſe, quia ſubſtantia indiuidua poteſt accipi, vel vt contracta per accidentia indiuiduantia, vel vt non contracta. Si accipiatur vt non contracta, tunc non poteſt dici indiuidua, & vna numero, ſed eſt vna ſpecie, ſi verò ſumatur vt contracta, & iam facta, hæc ſub accidentibus indiuiduantibus adhuc dupliciter ſumi poteſt, vel enim comprehendimus ſimul & contractum & contrahentia, & ideò dicitur vnum numero per accidens, quia eſt aggregatum per accidens ſubſtantiæ & accidentium, ſicut hic Ariſtoteles accipit vnum numero; vel ſubſtantiam accipimus contractam ab accidentibus, nec tamen accidentia comprehendimus, quia accipimus contractum vt contractum, ſed non comprehendimus contrahentia, & hoc dicitur vnum numero per ſe, de quo Porphyrius loquitur, hoc enim differt ab alio per accidentia vt extrinſeca ab eius ſubſtantia, non vt per partem ipſius, quod vnum numero dicitur, imò neque verum omninò eſt, quòd diſtinctio vnius indiuidui ab alio ſit ſolùm per accidentia, non enim accidentia ſunt, quæ indiuiduant, vt alias diximus in quęſtione de principio indiuiduationis, ſed eſt forma in materia, quæ facit hoc, quare indiuiduum ſubſtantiæ eſt prius hoc ſecundùm naturam, quàm adueniant accidentia, quæ poſtea indiuiduum ipſum conſequuntur, ideò illud dicitur vnum numero per ſe, aggregatum autem omnium accidentium dicitur vnum numero per accidens. Porphyrius autem non tetigit aliam differentiam indiuiduorum inter ſe, quàm in accidentibus, quia hæc eſt euidens, & nota, omiſit differentiam principaliorem, quæ eſt per formam hanc exiſtentem extra animam, dùm igitur accipimus vnum numero per ſe, ſequitur neceſſariò quòd ſit etiam vnum ſpecie, & vnum genere, ſed de vno numero per accidens non licèt facere hanc conſequentiam, eſt enim id, quod ſolet etiam vocari vnum ſubiecto. Et quod dicitur vnum ſpecie, ſolet etiam vocari vnum ratione; at non valet, eſt vnum ſubiecto, ergo vnum ratione, vt patet de pomo & albedine, neque valet è conuerſo vnum ratione, ergo vnum ſubiecto, quia Plato, & Socrates ſunt idem ſpecie, & ratione, non tamen idem ſubiecto, quare etiam de differentia ſimiliter. Non enim valet, differunt ſubiecto, ergo etiam ratione; neque valet, differunt ratione, ergo ſubiecto, ſunt enim duo diuerſiſſimi modi conueniendi, vel differendi, quorum neuter alterum infert, niſi addatur, ſolùm, quæ enim ſolùm ſubiecto conueniunt, non conueniunt ratione; quæ ſolùm ratione conueniunt, non conueniunt ſubiecto, & de differentia ſimiliter. Auerroes autem in illo textu duodecimo quinti Metaphyſicorum aliam dat expoſitionem ſatis violentam, quando enim Ariſtoteles dicit vnum numero, ſunt vnum etiam ſpecie, Auerroes dicit hūc eſſe ſenſum, ſi aliqua ſunt, quorum ſingulum ſit vnum numero, & inter ſe ſolo nu-

mero

Digitized by Google

mero differunt, neceſſario ſunt vnum ſpecie, vt Socrates, & Plato; ſed prior reſponſio tuta videtur, & melius accommodatur verbis Ariſtotelis, in eo loco quam expoſitio Auerrois, quæ vix poteſt accommodari.

Textus Sexageſimus Primus.

Sed ex aliquo fieri aliquid, & hoc non fieri, magis quidem dicitur in non permanentibus, vt ex immuſico muſicum fieri; ex homine autem non. At verò & in permanentibus aliquando dicitur ſimiliter, ex ære enim ſtatuam dicimus fieri, non æs ſtatuam; Hoc tamen ex oppoſito, & non permanente, vtroque modo dicitur, & ex hoc, hoc, & hoc, hoc namque ex immuſico, & immuſicus fit muſicus, quo circa, & in compoſito ſimiliter, & enim ex immuſico homine, & immuſicus homo fieri dicitur muſicus.

ARISTOTELES ſupra in textu quinquageſimooctauo breuiter & conciſè terigit differentiam ex parte modi loquendi inter materiam, & priuationem, ideò vult eam hìc melius declarare, & corrigere quæ ibi dixit, corrigit autem duo. Alterum quòd priuationem ſignificemus vtroque modo loquendi; videlicet, & per caſum rectum, & per obliquum. Alterum quòd ſubiectum per ſolum caſum rectum ſignificemus. Circa primum addit hoc Ariſtoteles, quòd licèt de priuatione vtamur vtroque modo loquendi; tamen magis eſt conueniens locutio per caſum obliquum; melius enim eſt dicere, quòd ex immuſico fit muſicus, quam quòd immuſicus fit muſicus. Huius ratio affertur a Themiſtio, quoniam dictio illa, ex, quamuis materiæ quoque ſignificandę accommodetur, tamen magis propriè ſignificat illud, quod abit, & recedit, videlicet priuationem, caſus autem rectus propriè ſignificat id, quod permanet, nempè materiam. Circa ſecundum ponit Ariſtoteles exceptionem quandam, & inquit, quòd quamuis dixerit ſupra quòd ſubiectum ſolum ſignificamus per ſolum caſum rectum, tamen quandoque ipſum etiam ſignificamus per obliquum, dicimus enim ex ære ſtatuam fieri; & ita melius declarando differentiam inter materiam, & priuationem diſcrimen in hoc conſiſtit, quòd priuationi vterque ſimul modus loquendi conuenit, licet magis propriè vnus, quàm alter, materiæ verò nunquam vterque ſimul, ſed alter tantùm indiſtinctè tamen; quandoque enim conuenit caſus rectus, & tunc non conuenit obliquus, dicimus enim hominem fieri muſicum, non dicimus ex homine fieri muſicum; quandoque conuenit caſus obliquus, & tunc rectus non conuenit, dicimus enim ex ære fieri ſtatuam, non dicimus æs fieri ſtatuam. Themiſtius autem notat quòd non vteremur de materia hoc modo loquendi per caſum obliquum, ſi notum haberemus nomen priuationis oppoſitæ, fit enim ſtatua ex propria priuatione figurationis, quæ nomine caret, ideò dicimus ex ære, quaſi ex infigurato, omninò enim illud, ex, denotat aliquid, quod recedit, ideò cum priuationi propriæ conueniat ea locutio tribuitur quoque ipſi aggregato priuationis, & materiæ, vt dùm dicimus ex immuſico homine fieri muſicum hominem, ſiue tribuitur materiæ, quia ſubintelligitur priuatio, vt cùm dicimus ex ære fieri ſtatuam, id enim eſt merito priuationis, ſic etiam vſitatio caſus recti in ipſis compoſitis eſt gratia materiæ, quòd enim dicamus, homo immuſicus fit muſicus, ſubiecto attribu-

tur propriè hæc locutio, quia ſignificat aliquod permanens in forma, quòd ſi quandoque de ſola priuatione vtimur caſu recto, vt dicentes, immuſicus fit muſicus, id non fit ratione priuationis, ſed quatenus nomine priuationis connotamus etiam ſubiectum; cuius ſignum eſt, quia ſi priuationis nomen proferamus in abſtracto, non amplius conueniet locutio per rectum caſum, nõ enim ipſa priuatio muſicę fit muſica, ſed homo, cui priuatio ineſt, fit muſicus. Hæc eſt tota literæ ſententia. Textus in tres particulas diuidi poteſt, in prima corrigit Ariſtoteles primum dictum, in ſecunda ſecundum, deinde in tertia colligit vnam differentiam inter materiam & priuationem; correctio primi dicti ponitur Ijs verbis, [ſed ex aliquo aliquid fieri, & non hoc fieri, magis quidem dicitur in non permanentibus] ideſt, in priuatione, quæ dicitur non permanens; magis propriè dicitur ex hoc fieri hoc, quàm hoc fieri hoc. Ideò aduertendum quòd quando Ariſtoteles dicit [& non hoc fieri] non abſolutè negat, vſitari in priuatione caſum rectum, ſi enim hoc vellet non diceret poſtea [magis] ſed eſt modus quidam loquendi, qui nil aliud, ſignificat quam ſi Ariſtoteles diceret, in priuatione magis dicitur ex aliquo fieri aliquid, quã hoc fieri hoc; dicitur tamen etiam hoc ſecundum, vt poſtea Ariſtoteles manifeſte confitebitur in tertia parte. Sed videtur potius quod dictio [magis] dicat comparationem priuationis cum materia, vt ſenſus ſit, ex hoc fieri hoc, dicitur magis in priuatione quàm in materia. Ideò ſubdit [ex homine autem non] at verò & in permanentibus. Deinde cùm dicit [ex homine autèm non] ponit Ariſtoteles alterum dictum, quod etiam in textu Quinquageſimo octauo poſitum fuit, quòd locutio per caſum obliquum non conuenit ſubiecto, non enim dicimus ex homine fieri muſicum: poſtea ſubdens [at poſtea & in permanentibus] ponit correctionem huius ſecundi dicti, & dicit quòd aliquando etiam de materia, quam hic vocat permanentem, dicimus in caſu obliquo ex hoc fieri hoc, vt ex ære ſtatuam, ſed tunc non vtimur caſu recto, quia non dicimus ęs fieri ſtatuam: [hoc tamen ex oppoſito] Hic tandem exponit Ariſtoteles in quo conſiſtat differentia inter materiam & priuationem ex parte locutionis, & dicit quod in priuatione dicitur ſimul vtroque modo, priuationem autem vocat oppoſitam, ſcilicet, formæ, & non permanentem, vnde infert, quòd eadem locutio conuenit etiã aggregato priuationis, & materiæ, dicimus .n. ex immuſico homine fit muſicus homo, & immuſicus homo fit muſicus, & hoc propter priuationẽ, cui vtraque ſimul locutio aptatur, vt ſupra declarauimus, nos autem addamus, materiæ nunquam conuenit vterque modus ſimul, ſed alter ſolus, & modò vnus, modo alter, quare diſtinguitur materia a priuatione in modo locutionis.

Textus Sexageſimus Secundus.

Multiplicetur autem cum dicatur fieri, & horum quidem non ſimpliciter fieri, ſed hoc aliquid fieri, ſimpliciter autem fieri ſubſtantiarum ſolum, manifeſtum eſt quòd ſecũdum alia quidem neceſſe eſt ſubijci aliquid quod fit, et enim quantum, & quale, & ad alterum, & quando, & vbi fiunt ſubiecto aliquo propterea quod ſola ſubſtantia de nullo alio dicitur ſubiecto, ſed alia omnia de ſubſtantia. Quòd autem ſubſtantia, & quæcunque alia ſimpliciter entia ex ſubiecto quodam fiunt; conſideranti fiet vtique manifeſtum, ſemper enim eſt aliquid

aliquid quod ſubijcitur, ex quo fit quod fit vt plantæ, & animalia ex ſemine.

HIc Ariſtoteles vult inductione probare propoſitionem illam vniuerſalem propoſitam in textu Sexageſimo, quod in omni generatione neceſſarium eſt ſubiectum preter duo contraria. Et hac methodo vtitur, diuidit generationẽ in generationẽ ſimpliciter, quæ eſt ſubſtantiarũ, & generationẽ ſecundùm quid, quæ eſt accidentiũ, deinde ſumit tanquã per ſe notum quòd generatio accidentium requirit ſubiectum, hoc enim per ſe ad ſenſum patet in omnibus accidentibus per inductionem: randem ſumpta ſimilitudine ab accidentibus, declarat idẽ eſſe aſſerendum in generatione ſubſtantiarum in qua nõ ita erat manifeſtũ. Dicit primò quòd fieri, dicitur[multipliciter]ideſt dupliciter, duos enim tantum affert generationis modos. Aduertendum circa illud verbum [fieri] quod ſumitur fieri tripliciter, vt alias diximus, dicitur enim fieri materia ſubiectiuè, vt homo fit muſicus, dicitur etiam forma fieri terminatiuè, ideſt, vt terminus motus, vt muſicus fit ex immuſico. Dicitur tertio modo compoſitũ fieri, quæ eſt maximè propria acceptio, & vocant fieri completiuè. Ariſtoteles autem in toto hoc libro, cum omnibus his modis ſumat fieri, vt in diuerſis locis animaduertere potuimus, hìc ſumit fieri tertio modo, ideſt, completiuè, compoſitum enim dicitur generari, & corrumpi, vt Ariſtoteles docet octauo Metaphyſicorum tertio, vbi dicit quòd ſolius compoſiti eſt generatio, & corruptio, hoc igitur modo ſumendo ipſum, fieri, dicit Ariſtoteles, quòd dicitur duobus modis, [& horum quidem]ideſt, accidentium [non ſimpliciter fieri, ſed hoc aliquid fieri] ſimpliciter enim ſignificat totam rem fieri, hoc aliquid autem ſignificat aliquid in re fieri, non rem totam, cũ enim dicimus aqua fit, ſimpliciter dicimus, aquam fieri, & totam aquæ ſubſtantiã, cum vero dicimus aquam fieri calidam, dicimus aquam fieri ſecundum aliquid, & aliquid in aqua fieri, non aquã totam, ideò ſimpliciter fieri (vt dicit Ariſtoteles) [eſt ſubſtantiarum ſolùm] ſumendo ſubſtantiam pro ſubſtantia compoſita. [Manifeſtum quod ſecundum alia quidem neceſſe eſt ſubijci aliquid, quod fit]Diuiſa generatione in duas hìc Ariſtoteles dicit, quod de altero mẽbro res eſt clara, videlicet, de generatione accidentali, eſt enim manifeſtum quòd accidentia omnia fiunt in ſubiecto aliquo, cum enim dicit Ariſtoteles, alia, intelligit alia preter ſubſtantiam, ideſt, accidentia omnia, & cùm dicit (ſubijci aliquid quod fit) ſumit fieri ſubiectiuè, vt conuenit materiæ, vt cum dicimus, aqua fit calida, homo fit muſicus. Adducit deinde rationem, cur ſit manifeſtum accidentia fieri in ſubiecto aliquo, ratio enim eſt, quia accidentia omnia ſunt in ſubiecto, & in hoc differunt a ſubſtantia, quia non eſt in ſubiecto, accidentia verò ſunt in ſubſtantia ipſa compoſita vt in ſubiecto, vnde fit quòd de accidentibus apparet quòd fiunt in ſubiecto, de ſubſtantia verò non ſic apparet, quia non eſt in ſubiecto; accipit autem hìc Ariſtoteles dici de ſubiecto pro eſſe in ſubiecto, ſicuti ſæpè aliàs accipere ſolet. Dubium hìc faciunt exempla accidentiũ, quæ hìc Ariſtoteles affert, nominat enim, [quantũ, & quale, & ad aliquid, & quando, & vbi]quæ omnia prędicamenta dicit fieri in ſubiecto aliquo, ergo ſignificat in prædicamentis relationis, & quando, motũ reperiri, quod tamen negatur in quinto Phyſicorũ, vbi dicit, quod in tribus tantùm prædicamentis datur motus, videlicet, quanto, quali, & vbi. Aliqui dicunt in his tribus pręd icamentis eſſe motum per ſe, per accidens tamen eſſe in alijs quoque prædicamentis, & Ariſtotelem hìc confundere motũ per ſe cum motu per accidens. Quæ reſponſio mihi nõ probatur, quia Ariſtoteles non loquitur hìc de motu, ſed de generatione, ideò dicendũ potius eſt, quòd licet motus propriè ſumptus in tribus tantum ſit pręd icamentis, tamen generatio habet

Digitized by Google

ocum in omnibus prędicamentis, omnibus enim conuenit verbũ fieri, de quo hìc loquitur Ariſtoteles, differentiam autem inter fieri, & moueri declarauimus ſupra in textu quadrageſimoquarto. Reſponſio igitur mala eſt, quæ concedit Ariſtotelem de motu loqui, quo negato dubium tollitur. Et notandum eſt, quòd in ſubſtantia & alijs ſex prædicamentis, in quibus non eſt motus, forma acquiritur in inſtanti, quia ſi in tempore, tunc in alijs quoque prædicamentis eſſet motus propriè ſumptus, attamen non fieret acquiſitio formæ ſubita in illis ſeptem prædicamentis, niſi præceſſiſſet aliquis verus motus in aliquo trium prædicamentorum habentium propriè motum. Sicut enim forma de prædicamento ſubſtantiæ, ſupponit præuium motum alterationis, ita relatio, ſitus, & alia prædicamenta acquiruntur poſt motum factum vel in vbi, vel in alio prædicamento habente motum, & ita omnibus prædicamentis conuenit, fieri, ſed non omnibus conuenit motus. Notandum præterea quod ſicut in ſubſtantia intelligit Ariſtoteles fieri compoſitum ipſum, non formam, ita in accidentibus debemus intelligere; propriè enim non dicitur calor fieri, ſed calidum, non fit quantitas, ſed quantum, ideò Ariſtoteles hìc omnia accidentium exempla profert in concreto, non in abſtracto, neque dicit hæc prædicamenta fieri in ſubiecto, ſed fieri ſubiecto aliquo, ideſt, exiſtente aliquo ſubiecto, quod dicitur fieri. Eſt etiam notandum quòd in litera eſt error quidam leuis momenti, qui tamen ſi animaduertatur, confert ad meliorem verborum intelligentiam, vbi enim legimus, [& horum quidem non ſimpliciter fieri] Codex Græcus non habet illam dictionem, ſimpliciter, ſed ſic, [horum quidem non fieri, ſed hoc aliquid fieri] quoniam nihil aliud ſignifiat fieri, quàm fieri ſine aliqua additione, quod dicitur fieri ſimpliciter, de accidentibus enim non dicimus quòd fiant, ſed quòd fiant aliquid, vt cùm aqua calefit, non dicimus fieri aquam, ſed fieri calidam; fieri autem [ſimpliciter] ideſt, ſine huiuſmodi additione eſt ſubſtantiarum ſolùm, quia ſignificat totam rem fieri. [Quod autem ſubſtantia, & quæcunque alia ſimpliciter entia ex ſubiecto quodam fiunt] tranſit Ariſtoteles ad generationem ſubſtantialem, & declarat in ea quoque idem contingere, quòd ex ſubiecto aliquo fit, & notanda eſt differentia inter ſubſtantiam, & accidentia, quam hìc innuit Ariſtoteles, vnde de accidentibus dixit eſſe manifeſtum quòd ex ſubiecto fiunt, de ſubſtantia autem non dicit ſic, quia non eſt per ſe notum, ſed dicit [conſideranti fiet vtique manifeſtum] & vtitur verbo futuri temporis, quia ſubiectum generationis ſubſtantialis non eſt ita per ſe notum, vt nobis appareat, & inſpiciatur, non enim eſt ſenſibile, ſed poſt aliquam mentis conſiderationem, & diſcurſum fit nobis notum, quod ita eſt etiam in ſubſtantia, dùm enim conſideramus omnes accidentales generationes non ſolùm cognoſcimus eas in ſubiecto aliquo fieri, verùm etiam cognoſcimus eſſe neceſſarium, & eſſentiale generationi, & tranſmutationi omni vt habeat ſubiectum deferens tranſmutationem de contrario in contrarium, & hoc modo facimus inductionem demonſtratiuam, quia cognoſcimus neceſſarium eſſe vt ita ſe habeat etiam in generatione ſecundùm ſubſtantiam, quia quod eſt per ſe, eſt de omni, quare omnis generatio ſiue in ſubſtantia, ſiue in accidentibus ſit, requirit ſubiectum, quæ fuit propoſitio illa vniuerſalis poſita ab Ariſtotele ſupra in textu ſexageſimo. Hìc igitur eſt diſcurſus, ſeu conſideratio, quam his verbis innuit Ariſtoteles, dùm enim conſideramus accidentales tranſmutationes, fit nobis manifeſtum quòd eſt neceſſaria conditio omnis generationis, & ducimur in cognitionem ſubiecti generationis ſubſtantialis, quod inſenſibile eſt. Hanc
„Ariſtotelis methodum expreſſit hìc optimè Auerroes his verbis [poſtquam vidimus,
„quòd in alijs prædicamentis manifeſtum eſt per ſe quòd tranſmutatio fit in ſubiecto,
„ex natura generationis apparet, quòd in ſubſtantia idem dicendum eſt, quia cognouimus quòd omnia generabilia indigent in generatione in eo quod generatio aliquo
„ſubiecto.] Significat enim quòd diſcurrendo per accidentales generationes cogno-

ſcimus

ſcimus talem eſſe generationis naturam vt ſit ei eſſentiale, & neceſſarium ſubie-ctum, & ſine eo fieri non poſſit, quare omnis generatio debet eſſe eiuſmodi, quam vniuerſalitatem Ariſtoteles hic ſignificat, quando ait [ſemper enim eſt aliquid quod ſubijcitur] dictio enim illa, ſemper, non accipitur pro vniuerſalitate temporis, ſed rei, ſicuti etiam ſupra in fine textus quinquageſimi notauimus, quare ſignificat quòd in omni generatione neceſſarium eſt aliquam materiam ſubijci, ex qua fit ipſum compoſitum. Dubium hìc faciunt verba Ariſtotelis quando dicit, [quod autem ſubſtantia, & quæcunque alia ſimpliciter entia] nullum enim datur aliud ſimpliciter ens præter ſubſtantiam, quid ergo intelligit Ariſtoteles per ſimpliciter entia? Vicomercatus, & alij quidam dicunt Ariſtotelem intelligere artefacta, hæc enim ita fiunt, vt nouum nomen, ac nouam definitionem acquirant, quare ſaltem ſecundùm apparentiam, & ſecundùm modum appellationis tota fiunt, & cùm per ſe exiſtant dicuntur ſimpliciter entia, dicimus enim, domus fit ſine aliqua additione. Hæc expoſitio primò hanc inſtantiam contra ſe habet, quòd Ariſtoteles per ſimpliciter entia, hìc non poteſt alia ſignificare, quam quæ ſupra dixerat ſimpliciter fieri, ibi autem dixit fieri ſimpliciter ſubſtantias ſolùm, quomodo ergo hìc addit alia præter ſubſtantiam? Præterea Ariſtoteles diſtinxit generationem accidentium a generatione ſubſtantiarum, vt notam ab ignota, quantum attinet ad ſubiectum, prius enim dixit accidentia omnia fieri ex ſubiecto, idque eſſe per ſe manifeſtum, quoniam accidentia habent ſubiectum in actu, & ideò ſenſibile, poſtea dicit in ſubſtantia in ſimpliciter entibus ſubiectum non eſſe ita manifeſtum, ſed manifeſtum fieri per conſiderationem. Si igitur velimus conſiderare ſub vtro duorum membrorum artefacta collocentur, cui dubium quòd ſunt collocanda ſub primo? habet enim ſubiectum in actu, & ſenſibile, & quod ab arte fit, non eſt niſi accidens, licèt det rei nomen, & definitionem. In ſecundo autem membro ponit Ariſtoteles illa per ſe entia, quorum ſubiectum eſt occultum, cuiuſmodi non ſunt ipſa artefacta, ſi etiam conſideremus ipſa artefacta, prout per ſe ſunt extra animam, ſunt ſubſtantiæ propter materiam naturalem, & corporea nuncupantur, quare ſub nomine ſubſtantiæ comprehendun tur, neque oportebat addere illa verba [& quæcunque alia ſimpliciter entia] quia arte facta ſimpliciter ſunt, quatenus ſunt ſubſtantiæ, non quatenus ſunt aliquid diuerſum a ſubſtantijs, quatenus verò ſunt quid diuerſum a ſubſtantia ſunt accidentia, nec dicuntur ſimpliciter entia, quare nullo modo ea expoſitio admitti poteſt. Ego credo, cum Auerroe, particulam, &, non eſſe coniunctiuam, ſed declaratiuam, vt ſenſus ſit, ſubſtantia, ideſt, omnia alia ſimpliciter entia præter ſubſtantiam, vel eſt quidam loquendi modus ſimilis conditionali, qui nihil ponit in eſſe, quaſi dicat Ariſtoteles, & ſi quæ alia ſunt ſimpliciter entia. Eſt etiam notandum exemplum, quod affertur ab Ariſtotele in prędicamento ſubſtantiæ cùm dicit [vt plantæ, & animalia ex ſemine] Cùm enim dicat Ariſtoteles ſubiectam materiam in generatione animalium, & plantarum eſſe ſemen, hoc non eſt ita intelligendum, quòd ſemen integrum maneat in animali genito, & in planta genita, materia enim in compoſito iam facto permanet, ſed per ſemen nihil aliud vult ſignificare Ariſtoteles quàm materiam cum priuatione formæ animalis, vel plantæ, tria enim ſunt in ſemine, exempli gratia, humano, forma ſeminis, materia ſubiecta, & priuatio formæ hominis, quæ perpetuo annexa eſt formę ſeminis. Eſt enim abſentia formę hominis cum potentia propinqua ad eam, ſed Ariſtoteles non conſiderat ſemen vt ſemen, ideſt, ratione formæ ſeminis prout forma eſt, ſed ratione qua per illam formam connotatur priuatio formæ hominis neceſſario coniuncta cum forma ſeminis, & ſic accipit formã ſeminis vt priuationem, nõ vt formam. Infra enim in quæſtione de materia prima oſtẽdemus quòd priuatio eſt modo quodam forma de prædicamento ſubſtantię, quare ſemen hìc non ſignificat aliud quàm materiam priuatam forma animalis, vel plantæ. Auer-

roes quoque in Commentario conſiderans exemplum hoc de materia animalis, & plantæ, quæ eſt ſemen, notat quòd Ariſtoteles non vult totum ſemen eſſe materiam animalis, vel plantæ, ſed ſignificare voluit, quòd in ſemine eſt aliquid, quod reſpectu animalis geniti habet talem proportionem, qualem habet ſubiectum in actu, vt homo, vel lignum ad formas accidentales, ſeu ad compoſita ex formis accidentalibus, non enim totum ſemen eſt materia animalis, ſed in eo eſt aliquid, quod eſt materia animalis. Declarat etiam Auerroes, quomodo fiat ex ex ſemine generatio ſubſtantialis, & dicit quòd partes formæ ſeminis paulatim & per ſucceſſionē recedunt, & paulatim adueniunt partes formæ hominis donec tota & perfecta fiat hominis forma, & tota forma ſeminis ſit corrupta, ſed quoniam hæc dicens ſignificabat Auerroes formam ſubſtantialem eſſe diuiſibilem in gradus, & ſic intendi, & remitti poſſe quod de formis mixtorum eſt apud omnes falſum, licet dubium ſit de formis elementorum, ideo corrigens dictum ſuum ſtatim ſubdit, & hoc ſi forma recipit partitionem, quòd ſi non recipit erit ſaltem iſta ſucceſſio in accidentibus, nā paulatim, & per gradus introducuntur ab agente accidentia hominis, & ſimul paulatim recedunt accidentia ſeminis, donec forma ſeminis recedat, & introducatur forma hominis, vnde patet non rectè eos facere, qui diſputant, an forma ſubſtantialis poſſit intendi, & remitti. Auerroes enim hoc non dicit, ſed ſub dubio loquitur, quia cognouit alienam eſſe a propoſito hanc conſiderationem. Eſt tamen propter iuuenes declarandum hoc Auerrois dictum, quia ad multa confert huius rei cognitio; ſupponendum eſt nunc quod Auerroes innuere videtur, formam ſubſtantialem nō recipere magis, & minus, ſaltem formam mixti, vt hominis, de qua hìc loquitur, vnde ſequitur generationem hominis nihil aliud eſſe, quam introductionem formæ hominis in inſtanti, ideò generatio ſi ita accipitur non eſt motus, quia omnis motus in tempore fit, & hæc eſt propria acceptio generationis pro ſubita mutatione, quæ non eſt motus, ſed finis motus, ſed cùm forma ſubſtantialis introducatur tota ſimul in momento temporis, id fieri non poſſet, niſi præcederet alteratio in accidentibus conuenientibus illi formæ, agens enim antequam formam ſeminis remoueat, & introducat formam hominis, remouet prius paulatim accidentia ſeminis, & inducit accidentia hominis, quæ materiam diſponunt ad recipiendam formam hominis, hìc autem eſt verus motus in qualitatibus, quæ intenduntur, & remittuntur, & paulatim adueniunt per gradus, & alteratio præuia, in fine cuius alterationis aduenit forma ſubſtantialis in inſtanti. Hinc eſt, quòd generatio ſubſtantialis ſolet etiam alio modo accipi pro introductione formæ ſubſtantialis cum tota præuia alteratione & hoc modo generatio eſt motus, & habet continuitatem merito præuiæ alterationis, & ſic vltimus generationis terminus eſt introductio formæ ſubſtantialis, ſed generatio propriè accepta pro ſola introductione formæ ſubſtantialis non habet primū neque vltimum, quia fit tota ſimul in inſtanti.

Textus Sexageſimus Tertius.

Fiunt autem quæ fiunt ſimpliciter; alia quidem transfiguratione, Statua ex ære; alia verò appoſitione, vt quæ augumentantur; alia verò ſubſtractione, vt ex lapide Mercurius; compoſitione autem alia, vt domus: alia verò alteratione, vt quæ vertuntur ſecundū materiam, omnia autem, quæ ſic fiunt, manifeſtum eſt quòd ex ſubiectis ſiunt.

TEXTVS

Digitized by Google

TEXTVS hìc varijs modis cum ſuperioribus connectitur. Sueſſanus dicit, cùm Ariſtoteles oſtenderit in tranſmutatione naturali tàm accidētali quàm ſubſtantiali, quod requiritur ſubiectū, nunc vult idem oſtēdere in arteficiali; Quæ continuatio non eſt conſona verbis Ariſtotelis, qui in hoc textu loquitur etiam de naturali tranſmutatione, vt videbimus. Fallitur etiam Sueſſanus attribuens Themiſtio hanc opinionem, cùm Themiſtius aliter ſenſerit; Themiſtius enim ſequitur expoſitionem, quam dicit Simplicius fuiſſe Alexandri, & Syriani, & quam ſequitur etiam Ioannes Grammaticus, & eandem videtur ſequi etiam Auerroes, videlicet quòd Ariſtoteles ampliſſimam faciat inductionem in hoc textu in omni generatione tàm naturali, quàm artificiali, tàm in accidentibus, quàm in ſubſtantia, ad oſtendendam hanc vniuerſalem propoſitionem, quòd omnis generatio requirit ſubiectum, ideò hi omnes exponunt illam dictionem [ſimpliciter] ideſt, vniuerſaliter, & Auerroes loco eius habuit in ſuo textu, vniuerſaliter, vt ſenſus ſit, omnia quæ fiunt omnibus modis, & vniuerſaliter loquendo. Simplicius vero, quem multi recentiores ſequuntur, dicit Ariſtotelem inductione probare illud, quod vltimo loco dixerat, videlicet, generationem ſimpliciter poſtulare ſubiectum, vltimo enim loco dixerat generationem ſimpliciter, quæ eſt ſubſtantiarum in ſubiecto fieri, nunc autem enumerat quinque modos generationis ſimpliciter, vt oſtendat in omnibus requiri ſubiectum propterea exponit Simplicius [quæ fiunt ſimpliciter] ideſt, quæ fiunt ſecundum ſubſtantiam, accipiendo, ſimpliciter, eodem modo, quo in textu præcedenti, & quia in his quinque modis Ariſtoteles nominabit aliquos, qui ſunt artificiales, dicit Simplicius quòd generatio ſimpliciter dicta conuenit etiam artefactis, quamuis enim artificialia ſint accidentia, tamen dant nouum nomen, & nouam definitionem, & ſunt loco formæ ſubſtantialis. Figura enim ſtatuæ eſt veluti forma ſubſtantialis, & habet rationem formæ dantis eſſe reſpectu ſtatuæ, vnde eſt quòd ſecundum appellationis figuram dicuntur artefacta ſimpliciter fieri, ſine vlla additione, non fieri aliquid, dicimus enim, domus fit, ſtatua fit, quod vocatur ſimpliciter fieri. Sumit pro ſua expoſitione, & contra expoſitionem Alexandri Simplicius argumentum primo ex verbis Ariſtotelis, qui dicit, [quæ fiunt ſimpliciter] quare non loquitur de omnibus ijs, quæ fiunt, ſed de ijs tantùm, quæ ſimpliciter fiunt, deinde addit etiam rationem, quoniam non opus erat Ariſtoteli aliquid amplius repetere de generatione accidentali, quæ dicitur ſecundum quid, eſt enim res ſatis nota, & de qua Ariſtoteles adeò multa ſuperius dixit, vt non ſit operepretium hìc repetere, quare loquitur ſolùm de generatione ſimpliciter. Ego credo meliorem eſſe Alexandri, & aliorum Græcorum expoſitionem, quòd Ariſtoteles communiſſimè amplectatur omnia, quæ fiunt, & ampliſſimam faciat inductionem ex omnibus, vt oſtendat omne quod fit ex aliquo ſubiecto fieri. Ad rationes Simplicij, facile eſt reſpondere. Quòd enim Ariſtoteles dicat, [quæ fiunt ſimpliciter] ratio nulla eſt contra nos, quia dicimus Simpliciter hìc ſignificare vniuerſaliter, quod confirmatur ex modo loquendi Ariſtotelis. Nam ſi voluiſſet ſignificare generationem ſubſtantialem, ſicuti in textu præcedenti, oportebat aduerbium illud ἁπλῶς poni ante participium γινόμενα, ideſt, inter participium, & articulum hoc modo; τὰ ἁπλῶς γινόμενα. Hic enim modus loquendi ſignificaſſet generationem ſecundum ſubſtantiam, ſicuti etiam in textu præcedenti Ariſtoteles locutus eſt; ſed Ariſtoteles poſt ponit aduerbium, & dicit τὰ γινόμενα ἁπλῶς, qui loquendi modus alium ſenſum habet, vt facile poteſt intelligere quilibet in Græca lingua verſatus, & qui proprietatem Græcæ locutionis intelligat, quod fortaſſe mouet omnes alios Græcos expoſitores præter Simplicium, nam hic loquendi modus ſignificat quæ fiunt ſimpliciter, ideſt, quæ fiunt vniuerſaliter loquendo, hoc enim aduerbium eſt ſeiunctum a participio, cum ſit extra poſitum. Cum

verò dicit Simplicius nō opus fuiſſe aliquid repetere de generatione accidētium,quę dicitur ſecundùm quid, quia erat res ſatis nota,& ſatis etiam declarata.Primò torqueo argumentum contra Simplicium, nam ſimiliter non oportebat aliquid repetere de generatione artificialium, quia eſt notiſſimum, quod hæc habet ſubiectum, eſt enim ſenſibile, & eius in actu perfecto. Reſpondeo autem ad argumentum, quòd hæc non eſt dicenda repetitio, ſed eſt collectio, & perfectio totius inductionis, nam in præcedenti textu diſtinxerat fieri in ſecundùm quid, & ſimpliciter, & de ambobus ſeparatim dixerat, quòd requirunt ſubiectum aliquod, quia voluit, vt intelligeremus, dę quibus nam clarum erat, & de quibuſnam erat obſcurum, & videremus in omnibus eandem rationem vigere.Hoc igitur cognito nunc Ariſtoteles rurſus accipit ipſum fieri, & diuidit ipſum communiſſimè acceptum in quinque modos, ſub quibus omnis generatio continetur tam ſecundùm ſubſtantiam, quàm ſecundùm accidentia, tam artificialis, quàm naturalis, vt pateat in omnibus quòd requiritur ſubiectum.Sumuntur autem hi quinque modi ex eo, quod apparet, & prout hominibus videtur, vt cùm nullus alius modus generationis ſit hominibus cognitus,concludamus omnem generationem habere ſubiectum;diuiſio enim generationis in ſecundùm quid, & ſimpliciter eſt diuiſio philoſophica; diuiſio autem præſens in quinque illos modos eſt potius vulgaris, & omnes penitus generationes comprehendit, vt videbimus, patebit enim quòd aliqui modi inter hos erunt, qui non poſſunt dici generationes ſimpliciter, non modò ſecundùm veritatem, ſed neque ſecundum appellationis figuram, ſed ſunt generationes ſecundùm quid, quod eſt firmiſſimum argumentum pro Alexandro, & contra Simplicium. Continuatio igitur huius textus eſt manifeſta,nam Ariſtoteles poterat ex dictis in textu præcedenti de duplici generatione inductionem concludere, attamen, vt eam manifeſtiorem,& proinde efficaciorem concluderet, voluit quod per hos quinque modos omnem generationem complecti, vt omnibus notos, vt perfectiſſimam inductionem concluderet, & efficaciſſimam ex iis, quæ omnibus patent. Primus modus generationis eſt, quando aliquid fit per [transfigurationem] vt cum ſtatua fit ex ære, accipit enim nouam figuram, & hic modus videtur proprius artis, quia ſubiectum integrum manet; & nihil noui recipit, niſi ſolam figuram, quam prius non habebat; [alia verò appoſitione] hic eſt ſecundus generationis modus, quando aliquid fieri dicitur per additionem materiæ, quæ hìc dicitur appoſitio, qui quidem modus poteſt reperiri in artefactis, ſi quis enim multos circulos faciat coire in vnum, fiet magnum flumen per appoſitionem, vocatur autem appoſitio potius quàm compoſitio,quia eſt partium homogenearum, ſed maxima in naturalibus locum habet, hic ſecundus modus, & hæc præcipuè reſpicere videtur Ariſtoteles in textu,nam ſubdit [vt quæ augmentantur] & Auerroes in Commentario ait, vt augmentum, & diminutio. Hi autem ſunt motus naturales,qui fiunt ab anima in corporibus viuentibus, non enim vnquam inuenimus Ariſtotelem vſum eſſe nomine augmentationis in rebus artificialibus, ſed in naturalibus ſolùm.Sumitur hìc argumentum contra Sueſſanum,qui putabat Ariſtotelem omnes hos quinque modos conſiderare in artificialibus, non in naturalibus. Sumitur etiam argumentum clarum pro noſtra expoſitione, & contra Simplicium; ipſe enim volebat Ariſtotelem hìc conſiderare ea tantùm,quæ ſimpliciter fiunt,non quæ ſecundum quid, ſed augmentatio non poteſt appellari generatio ſimpliciter non modò ſecundùm veritatem, ſed neque ſecundùm appellationis figuram, id enim quod augetur,non dicimus fieri abſolute, ſed cum additione fieri tantum, vel tantum, quare ſub his modis continetur etiam generatio ſecundùm quid. [alia verò ſubtractione] Hic eſt tertius generationis modus, quando per ſubtractionem materiæ aliquid fit,vt ex lapide figura Mercurij. Videretur fortaſſe alicui hunc tertium modum a primo non differre, quia etiam hæc eſt transfiguratio, quia eſt acquiſitio

nouæ

Digitized by Google

nouæ figuræ, ſed differunt, quoniam primus modus eſt pura transfiguratio per infuſionem metalli in corpus cauum figuratum, in quo transfiguratur metallum ſine vlla appoſitione, vel detractione; at ex lapide fit alio modo figura Mercurij, non enim transfiguratur in figuram alterius corporis,ſed per detractionem acquirit illam figuram. [compoſitione autem alia vt domus] Hic eſt quartus modus generationis, quando ex multorum compoſitione aliquid fit, vt domus, ex compoſitione laterum, lignorum, & cæmentorum, hæc enim vocatur potius compoſitio, quàm appoſitio, apponi enim dicuntur, quæ ſunt eiuſdem generis, & inter ſe, & cum toto; componi autem quæ ſunt diuerſi generis,vel inter ſe,vel ſaltem a toto,vnde etiam ſi ex ſolis lapidibus aut ſolis lignis fieret domus,eſſet compoſitio, non appoſitio. Hic modus videtur proprius artis,ſicut primus,& tertius,quia licèt poſſimus dicere generationem mixti ex elementis eſſe quandam compoſitionem,tamen eſt cum alteratione, quare videtur mixtio potius ſub quinto membro contineri,quàm ſub hoc quarto,quia in hoc non videtur Ariſtoteles aliud conſiderare, quàm ſolam multorum compoſitionem ſine alteratione,vt quartum modum a quinto diſtingueret; [alia verò alteratione, vt quæ vertuntur ſecundùm materiam] Hic eſt quintus generationis modus, qui (vt Themiſtius ait) continet tùm alterationem propriè dictam,quę eſt in qualitatibus, vt cùm aqua fit calida; tùm etiam generationem ſubſtantialem, quæ dicitur alteratio, quia non ſine alteratione fit; vel etiam quia ſicuti forma ſubſtantialis vocatur quandoque ab Ariſtotele qualitas, ita etiam tranſmutatio ſecundùm formam ſubſtantialem poteſt vocari communi nomine alteratio quædam facta in ſubſtantia. Quòd autem Ariſtoteles dicit verti ſecundùm materiam eſt ipſum ſenſibile corpus tranſmutari, quod hic ab Ariſtotele appellatur materia, hæc autem ſenſibilis materia cùm tranſmutatur, duobus modis tranſmutari poteſt, aut enim tota ſubſtantia vertitur in aliam, & dicitur ſimpliciter tranſmutari,aut ſolùm ſecundùm aliquod accidens, & dicitur tranſmutari ſecundùm quid, de quibus duabus tranſmutationibus Auerroes hìc digreſſionem facit, quam nos poſtea conſiderabimus in diſcurſu de materia prima. Certum eſt autem quòd hic quintus generationis modus eſt proprius naturæ, & non poteſt competere arti; ars enim non poteſt tranſmutare materiam, ſed ſolùm poteſt auxiliari naturæ, vt materia tranſmutetur; ideò miror quòd Sueſſanus hìc nitatur declarare hunc quintum modum in artificialibus. Dicit enim quòd generatio frumenti fit ab arte Agricultoria, quod tamen falſum eſt, ſi benè conſideremus,generatio enim germinis ex ſemine eſt merè naturalis & omninò alteratio omnis fit ab agente naturali, non ab arte,quia ars ſolùm poteſt applicare actiua paſſiuis, ſed non alterare, vt ſi vas aqua impleamus, & ponamus ad ignem facimus aquam ab igne calefieri, non tamen nos reuera calefacimus artificio noſtro aquam, ſed ignis vt agens naturale, ſic etiam terram colimus,impartimus ſemina, ſed natura ipſa germen producit. Sed illi, qui Simplicium ſequuntur,ſumunt ex his verbis argumentum pro Simplicio ad probandum, quòd Ariſtoteles non loquitur hìc de generatione accidentali, ſed ſolùm de ſubſtantiali, quia cùm dixerit hunc quintum modum eſſe per alterationem,ſtatim declarat quam alterationem intelligat, & dicit [vt quæ vertuntur ſecundùm materiam] hæc autem verba non poſſunt ſignificare alterationem in accidentibus, ſed ſolam ſubſtantialem, quia in hac ſola dicitur verti materia,ideſt,ſubſtantia rei,& in aliam ſubſtantiam tranſmutari. Ad quod argumentum poſſumus dupliciter reſpondere; primo dico non eſſe verum,quòd verti ſecundum materiam ſignificat ſolùm tranſmutationem ſecundùm ſubſtantiam,quia etiam in alteratione accidentali materia vertitur, & tranſmutatur de vna qualitate in aliam. Pręterea cõcedamus,quòd verti ſecundùm materiam non ſignificat aliam tranſmutationem quàm ſubſtantialem, nõ proptereа ſequitur,quòd Ariſt. hanc ſolam intellexerit nomine alterationis, accepit .n. alterationem in communi

muni

muni ad vtraq; & potuit poſtea exemplū afferre in altera tantū,vt in ea,in qua res oc cultior erat,ac difficilior cognitu,dimitēdo exēpla alterius,quæ ſubiectum habet ma nifeſtum. Quando enim exempla afferimus,non tenemur afferre omnia, ſed ſufficit vnum; vt ſupra Ariſtoteles dicebat aliqua fieri per ſubtractionem,vt ex lapide Mercurius,non tamen dicere poſſumus quòd de ſola figura Mercurij intelligat, non de figura Iouis, vel Cæſaris; patet igitur verba Ariſtotelis non fauere Simplicio, imò potius nobis fauent, quia nomen alterationis magis propriè ſignificat tranſmutationem in qualitatibus, quàm in ſubſtantia, ideo non fuit opus afferre exemplum aliquod de alteratione accidentali, ſed de ſubſtantiali, quia fortaſſe non intellexiſſemus nomen alterationis in communi fuiſſe acceptum, ideò exemplum ab Ariſtotele adductum ſignificat reuera propriè generationem ſubſtantiarum, tamen non poſſumus negare, quòd ſignificet etiam aliquo modo alterationem accidentalem, quia etiam in hac materia dicitur verti ſecundum quid, vt prius declarauimus. Dubitant hìc aliqui, quia videtur primus modus generationis ſub vltimo contineri, primus enim modus fuit transfiguratio, hæc autem eſt tranſmutatio ad qualitatem quartæ ſpeciei, ergo eſt alteratio. Reſpondent negando conſequentiam, quia alteratio, quæ eſt ſpecies motus, dicitur quidem eſſe in prædicamento qualitatis, non tamen in omnibus ſpeciebus qualitatis, ſed in tertia tantùm ſpecie, vt ait hìc Themiſtius, quæ dicitur qualitas paſſiua; tranſmutatio igitur quæ fit ad figuram in quarta ſpecie qualitatis, non dicitur alteratio, neque eſt motus, niſi prout motum aliquem ſupponit. Dubitatur etiam, quia non videtur Ariſtotelem ſufficienter enumeraſſe omnes tranſmutationum modos, nam in tertio & in quinto Phyſicorum docet quatuor eſſe ſpecies tranſmutationis, in ſubſtantia, in quantitate, in qualitate, & in vbi, hìc autem eam, quæ eſt in quantitate, & dicitur augmentatio, Ariſtoteles accepit in ſecundo modo; in quinto deinde complexus eſt ſimul eam, quæ fit in ſubſtantia, & eam quæ fit in qualitate, ſed ea, quæ fit in vbi, in nullo horum quinque modorum continetur, ergo non eſt complexus omnes modos tranſmutationum naturalium, cùm motum localem omiſerit. Ad hoc dicendum eſt, quòd Ariſtoteles non loquitur de ijs, quæ mouentur, ſed de ijs,quæ fiunt; non enim idem ſunt generatio, & motus, ſicut ſuperius oſtendimus, tranſmutationes autem, quæ ſunt in ſubſtantia, & in quantitate, & in qualitate, non minus dicuntur generationes, quàm motus, & in eis vtimur tàm verbo fieri, quàm moueri. Dicimus enim plantam, quæ augetur, fieri tantam, & dicimus aquam fieri calidam, vel fieri ſimpliciter,at motus localis dicitur quidē maximè propriè motus, ſed generatio nō dicitur,neque vtimur de eo loquētes verbo fieri,ſed verbo moueri. Ariſt. igitur,qui ea,quæ tranſmutantur,conſiderat quatenus dicuntur fieri,nō quatenus dicūtur moueri,non potuit hìc comprehendere localē motum,neque vnquam in hoc primo libro facit de ipſo mentionem, quia etiam alias ſpecies motus conſiderat, non vt motus ſed vt generationes, quare hìc ſufficiens ſit enumeratio omnium modorum, quibus res fieri dicuntur. [Omnia autem quæ hìc fiunt, manifeſtum,quòd ex ſubiectis fiunt.] Enumeratis omnibus modis generationum Ariſtoteles concludit quòd omnia,quæ his modis fiunt, ex ſubiecto aliquo fiunt. Aliquid enim eſt,quod transfiguratur, vel cui apponitur,vel a quo ſubtrahitur vel quod componitur, vel quod alteratur,dicit autem [manifeſtum] quia in generationibus accidentalibus,& artificialibus ſubiectum eſt manifeſtum ſenſui, in generatione autem ſubſtantiali factum eſt notum per conſiderationem,& per collationem ad generationem accidentalem,vt in textu præcedenti declarauimus.Hactenus abſoluta eſt demonſtratio Ariſtotelis, qua a poſteriori demonſtratum eſt dari materiam generationis ſubſtantialis, & proceſſit Ariſtoteles a generatione in communi ad generationem propriè ſumptam, vt a notiore, ſicuti in textu quinquageſimoſeptimo pollicitus erat. Demonſtratio

ſtratio autem talis eſt; vbi tranſmutatio ſecundum ſubſtantiam, ibi eſt ſubiectum generationis ſubſtantialis, at in corpore naturali eſt tranſmutatio ſecundum ſubſtantiam, ergo in eodem eſt ſubiecta materia. Cuius ſyllogiſmi ſolam maiorem poſuit Ariſtoteles, quia in ea conſiſtebat tota difficultas, minorem omiſit vt per ſe notam, quis enim ignorat in corpore naturali eſſe tranſmutationem ſecũdum ſubſtantiam? Concluſio quoque non ponitur, quia poſitis præmiſſis in eis ponitur concluſio, & in ſola maiore, & in eius virtute totus ſyllogiſmus continetur. Quoniam autem maior erat obſcura, nec ſatis nota, ideò Ariſtoteles ad eius cognitionem nos duxit tranſeundo ab vniuerſalibus ad particularia, videlicet prius conſiderando communiter omnem generationem etiam accidentalem, etiam artificialem, vt ex his cognoſceremus idem in generatione ſubſtantiali, vnde colligeremus hanc vniuerſalem inductione perfecta, quod omnis tranſmutatio requirit ſubiectum, ſub qua poſtea acciperimus hanc maiorem quòd in generatione ſecundum ſubſtantiam tranſmutatur, requiritur ſubiecta materia. Quare addita minore per ſe nota quòd naturalia corpora ſecundum ſubſtantiam tranſmutantur, inde colligitur concluſio quæſita quòd in naturalibus corporibus ineſt materia ſubiecta formæ ſubſtantiali, ex qua res naturales, & generantur, & conſtant.

Textus Sexageſimus Quartus.

Quare manifeſtum eſt ex dictis, quòd omne quod fit, ſemper compoſitũ eſt, et eſt quidem aliquid, quod fit, eſt autem aliquid, quod hoc fit; & hoc duplex, aut enim ſubiectum, aut compoſitum. Dicitur autem opponi immuſicum, hominem autem ſubijci, & infigurationem quidem, & informitatem, vel inordinationem oppoſitum, æs autem, vel lapidem, vel aurum ſubiectum.

POSTQVAM Ariſtoteles demonſtrauit dari præter contraria materiam ſubiectam, hic concludit numerum eorum, quæ neceſſaria ſunt in generatione cuiuſque rei: & dicit ea tria eſſe, nam ex dictis colligitur quòd compoſitum, quod dicitur fieri, ex duobus principijs, conſtat, dictum enim eſt dari materiam, quæ prius erat, & poſt generationem manet, præter hanc adeſt forma, quæ per generationem eſt acquiſita, ergo id, quod fit, eſt compoſitum ex duobus principijs, videlicet materia, & forma, ita exponunt Græci omnes, Auerroes, & alij multi. Quæ duo principia ſtatim nominat Ariſtoteles cùm dicit [& eſt quidem aliquid quod fit] intelligens formam ipſam, quam hic γινόμενον vocat, & formam cum ipſo compoſito confundit, compoſitum enim habet a forma vt ſit, & compoſitum fieri eſt formam fieri, & formam fieri, eſt compoſitum fieri. Ideò Ariſtoteles vtrumque indiſtincte ſignificat dicens τὸ γινόμενον. Deinde ſignificat materiam dum dicit [eſt autem aliquid quod hoc fit] materia enim eſt illud, quod dicitur fieri hoc, vt homo fit muſicus, & ſic Ariſtoteles volens colligere ternarium numerum principiorum, in primis diuidit generationem in duos terminos, eum, qui fit, & eſt forma, ſeu ipſum compoſitum (idem enim dicimus) & eum ex quo fit, videlicet, materiam, ſed quoniam materia, ex qua res fit, eſt adhuc priuata, ideò ſtatim Ariſtoteles eam ſubdiuidit in duo principia, cum dicit, [& hoc duplex] hoc enim quod dicitur fieri hoc, ſeu ex quo res dicitur fieri, diſtinguitur in duo, in ſubiectum, & priuationem, quam Ariſtoteles vocat [oppoſitum] quia tàm dictio [ſubiectum] quam dictio [oppoſitũ] ad formã refertur, materia

eſt

eſt ſubiecta formæ, & ita compoſitum, quod fit, ex ijs duobus conſtant, priuatio verò eſt oppoſita eidem formæ, propterea non remanet poſt generationem. Et affert Ariſtoteles exempla vtriuſque dicens priuationem eſſe vt immuſicum, materiam vt hominem, & alia exempla, quæ in textu ſunt per ſe manifeſta. Notandum autem quòd quando Ariſtoteles dicit quòd id, quod fit, eſt compoſitum ex materia, & forma, ſumit materiam ſine priuatione, quia tunc priuatio receſſit, deinde verò volens hoc declarare, ſumit materiam non amplius ſub forma, quia ſic non poſſet eam diuidere in ſubiectum, & priuationem, ſed eam ſumit ante aduentum formæ, quia ſeparat id, quod fit, ab eo, ex quo fit, quod eſt materia ipſa priuata, ideò Ariſtoteles dicit eam eſſe duplicem, ideſt, continere ſubiectum, quod poſtea ſubſtabit formæ, & priuationem, quæ ipſi formæ opponitur. Hæc eſt communis huius loci expoſitio, quæ tamen quibuſdam modernis Philoſophis non placet, dicunt enim non eſſe veriſimile Ariſtotelem hìc vti contrario modo loquendi quàm vſus eſt ſupra in textu quinquageſimo octauo, ibi enim dicens τὸ γινόμενον ſignificauit materiam, & priuationem, formam verò vocauit ὃ γίνεται, ergo etiam hìc credendum eſt eaſdem dictiones idem ſignificare, non è conuerſo, vt vult communis opiniò; ipſi ergo ſic Ariſtotelem interpretantur omne γινόμενον ſemper eſt compoſitum, ideſt, materia eſt compoſita ex ſubiecto, & priuatione, [& eſt quidem aliquid γινόμενον] ideſt, materia ipſa priuata, [& eſt aliquid quod hoc fit,] ideſt, eſt etiam ipſa forma, quæ eſt illud, quod fit. Quam expoſitionem confirmant, quia γινόμενον eſt participium temporis præſentis, & ſignificat rem, quæ adhuc ſit in fieri, at compoſitum eſt in facto eſſe, quare ei non conuenit hæc dictio γινόμενον, ſed potius materiæ adhùc priuatæ, hæc enim eſt in fieri, & poteſt vocari fiens. Præterea ſi Ariſtoteles intelligeret compoſitum ex materia & forma, non poſſet poſtea dicere ſubiectum eſſe duplex, quia habet priuationem coniunctam, nam materia dùm eſt in compoſito, non habet amplius priuationem, ſed formam. Mihi tamen videtur accipiendam eſſe alteram communem expoſitionem, quæ eſt facilior, & planior, primò, quia materia priuata, quamuis dicatur duplex, vel duo, tamen nunquàm Ariſtoteles eam vocat compoſitam, quia priuatio eſt purum non ens, quare non poteſt facere compoſitionem. Præterea licet forma poſſit dici ὃ γίνεται tamen non poteſt dici. ὃ τοῦτο γίνεται ſed materiæ propriæ conuenit hæc locutio, materia enim eſt, quæ fit hoc, vel illud. Præterea verba ſtarim ſequentia hæc oſtendunt, quando Ariſtoteles dicit, [& hoc duplex] dicit enim materiam eſſe duplicem, quia eam diuidit in ſubiectum, & priuationem, ergo verba immediatè præcedentia ſignificant materiam, non formam, quia dictio illa, hoc, debet referri ad proximum, non ad remotum. Ad argumenta illorum facilè reſpondetur; ad primum enim dico nullam rationem cogere, vt hæ dictiones ſumantur hìc eodem modo, quo in textu quinquageſimo octauo, quia reuera idem ſignificant τὸ γινόμενον & ὃ γίνεται ſicuti ambulans, & qui ambulat; vtroque enim modo ſignificamus rem in fieri, non in facto eſſe, ideò Ariſtoteles neque hìc, neque in textu quinquageſimo octauo conſiderauit quòd altera locutio magis conueniat materiæ, altera verò magis formæ; ſed id ſolùm reſpexit, vt euitaret confuſionem, & dùm vnam appellat vno modo, alteram appellet altero, ideò quando materiam vocat, τὸ γινόμενον, formam vocat ὃ γίνεται, & vbi materiam vocat ὃ γίνεται, formam vocat τὸ γινόμενον, id ſolùm reſpiciendo, vt eas in locutione diſtinguat, ſed non conſiderando proprietatem locutionis, quia (vt diximus) idem reuera ſignificant hæ duæ locutiones, & paſſim in hoc libro vidimus verbum, fieri, accommodari ab Ariſtotele diuerſis modis, & materiæ, & priuationi, & formæ, & compoſito. Ad aliam rationem cùm dicunt τὸ γινόμενον ſignificare id, quod eſt in fieri, quare non poteſt dici de compoſito, quod iam eſt factum, torqueo primò argumentum contra ipſos: nam pari ratione ὃ γίνεται ſignificat id, quod eſt in fieri,

ergo

ergo neque id poteſt dici de forma, qua præſente iam res dicitur facta, neque vnquam poteſt dici de compoſito, quod tamen in Ariſtotelis ſchola maximè propriè dicitur fieri. Dico igitur ad argumentum quòd eſt locutio vulgatiſſima, & probatiſſima quòd compoſitum dicatur fieri, dicimus enim homo fit, homo enim eſt compoſitum ex materia, & forma, quod dicitur factum quando iam forma acceſſit; dicitur autem eſſe in fieri antequam forma adueniat, reſpicimus enim finem generationis, a quo tota ipſa generatio denominatur, finis autem eſt forma, & compoſitum ipſum, hoc igitur dicitur generari, & fieri antequam ſit factum, quia ad ipſum fit tranſitus, ſicuti dico me Romam ire, antequàm Romæ ſim; quando igitur Ariſtoteles dicit τὸ γινόμενον eſſe compoſitum ex materia, & forma, ſumit fiens complectiuè, compoſitum enim eſt illud, quod ad complementum tendit, vt potentia homo fit actu homo, eadem ratione poteſt compoſitum vocari ὃ γίνεται quando autem Ariſtoteles materiam primam vocat τὸ γινόμενον vel ὃ γίνεται accipit fiens vel fieri ſubiectiuè. Ad aliud cùm dicebant, ſi ſumeret Ariſtoteles compoſitum ex materia & forma, non poſſet poſtea dicere materiam eſſe duplicem, ideſt, continere priuationem, iam ſupra reſpondi, dùm literam interpretabar, & eſt reſponſio Auerrois in Commentario, quòd cùm Ariſtoteles dicit ſubiectum eſſe duplex, non accipit amplius materiam ſub forma, & manentem in compoſito iam facto, ſic enim non habet priuationem, ſed abſolutè materiam ſumit vt principium, ex quo ipſum compoſitum genitum fuit tanquàm præexiſtente; eſt enim conditio materiæ neceſſaria vt non ſolùm ſubiecta ſit formæ in compoſito iam facto, ſed ſumit etiam ante compoſitum cum priuatione illius formæ. Quòd autem in hoc textu Ariſtoteles locutus ſit de compoſito ex materia, & forma, vt nos cum alijs expoſuimus, argumentum etiam deſumetur ex textu ſequenti, in quo Ariſtoteles colliget aliquid ex hoc textu, vt mox videbimus.

Textus Sexageſimus Quintus.

Manifeſtum igitur quòd ſi quidem ſunt cauſa, & principia eorum, quæ natura ſunt, ex quibus primis ſunt, & facta ſunt, non ſecundùm accidens, ſed vnumquodque, quod dicitur ſecundùm ſubſtantiam, quòd omne, & ex ſubiecto, & forma ſit. Componitur enim muſicus homo ex homine, & muſico quodam modo diſſoluens etiam rationes in rationes eorum.

CONTINVATIO huius partis, quam nemo animaduertit hæc eſſe debet; poſtquàm Ariſtoteles demonſtrauit materiam primam dari, & tria eſſe ad ſummum quæ in omni generatione neceſſariò interueniunt, duo contraria, & ſubiectam materiam, nunc ſe confert ad declarandam horum principiorum naturam, & eſſentiam, vt diſtinctam tradat eorum cognitionem, cùm ſolùm confusè ſit nobis hactenus cognita, cognoſcere enim rem eſſe eſt confusè eam cognoſcere, ideò oportet cognoſcere etiam quid ſit, quæ eſt cognitio diſtincta. Debemus autem intelligere declarandum eſſe quid nam ſingula hæc principia ſint vt principia ſunt, & reſpectiuè ad principiata, non abſolutè quærens entia ſunt; hæc enim non eſſet conſideratio naturalis, ſed docebit ſolum Ariſtoteles quòd hæc, quę oſtenſum eſt in omni generatione reperiri, ſunt principia, ex quibus ſiunt corpora naturalia, & quomodo ſingula ad principiandum

dum concurrant, alio enim modo concurrit forma, & dicitur principium, alio modo materia, alio modo priuatio, quare cognito, quòd hæc ſunt principia, & quis ſit ſingulorum proprius modus principiandi, erit cognita principiorũ eſſentia pro occaſione ſatis, videlicet, quatenus principia ſunt. Poſſumus autem hìc animaduertere ea; quæ alias diximus in quęſtione de Regreſſu in libris Poſteriorum. Diximus enim in omni regreſſu tres fieri proceſſus, & primum eſſe demonſtrationem a poſteriori, qua ex effectu confusè cognito cauſam confusè cognoſcimus, ſcilicet quòd ſit ſolùm, non quid ſit, neque quòd ſit illius effectus cauſa. Secundus autem eſt quædã negotiatio intellectus, & conſideratio ipſius cauſæ inuentæ, ipſam enim conſiderando, & conferendo cum effectu cognoſcimus eam eſſe illius cauſam, & inuenimus conditiones eius eſſentiales, & ſic cognoſcimus eam diſtinctè, & quid ſit, Tertius demum eſt demonſtratio propter quid, qua ex diſtincta cognitione cauſæ cognoſcimus diſtinctè effectum, ideſt, eius inhærentiam in ſubiecto proprio. Primus horum trium proceſſuum factus eſt hactenus ab Ariſtotele, quo principia confusè cognouimus, & ſolùm quòd ſint; Secundum incipit facere Ariſtoteles in præſenti parte, in qua vult inueſtigare quid ſint; Tertium non facit in his libris, hìc enim ſolùm principia cognoſcere quærimus per generationem, vt per effectum, non quærimus cognoſcere adhuc ipſam generationem, ſed id faciet Ariſtoteles in libris de generatione, ibi enim ex his principijs Ariſtoteles tradit diſtinctam cognitionem generationis, quæ hactenus confusè cognita per ſenſum fuit ab Ariſtotele accepta vt medium, quo in cognitionem principiorum duceremur. Cum igitur Ariſtoteles in præcedenti textu concluſerit tria eſſe, quæ in omni generatione interne requiruntur, hìc vult oſtendere, quod ea ſunt principia rerum naturalium, & quomodo ſunt principia. Et primum in hoc textu loquitur de materia, & forma, & oſtendit ea eſſe principia rerum per ſe, deinde in textu ſequenti loquitur etiam de priuatione, & docebit eam eſſe principiũ per accidens. Eſt itaque in hoc textu Ariſtotelis intentio docere, quod materia, & forma ſunt principia rerum per ſe, & facit ſyllogiſmum talem, illa, ex quibus primis naturalia corpora fiunt, & conſtant, ſunt principia, & cauſæ ipſorum corporum naturalium per ſe, non per accidens, ſed ex materia, & forma res fiunt, & conſtant, ergo materia, & forma ſunt naturaliũ rerum principia, per ſe, non per accidens. Maiorem ponit Ariſtotelem maniſeſte in principio textus, vbi eſt notandum quòd dictio [ſi] ſumitur pro, quia, non pro conditionali, quaſi dicat, quoniam illa, ex quibus primis & c. [cauſæ, & principia] hìc ſumuntur vt idem, ſignificantia, ſæpe enim oſtendimus in hoc libro Ariſtotelem confundere, & pro eadem accipere hæc tria vocabula principia, cauſas, & elementa; [ſunt & facta ſunt] ideſt, conſtant ex ijs, dùm ſunt iam perfecta, & ex ijſdem etiam pependerunt in fieri, quando facta fuere, quaſi dicat, ex quibus conſtant, & ex quibus fiunt. Particula [igitur] ſignificat Ariſtotelem hoc colligere ex textu pręcedenti, quare neceſſe eſt, vt ibi locutus ſit de compoſito ex materia, & forma, ſi enim tale compoſitum non intellexiſſet, non poſſet nunc ex dictis maiorem hanc colligere. Notandum eſt etiam quòd poſt illa verba, facta ſunt, debet poni coma, vt ſeiungantur a ſequentibus verbis, [non ſecundum accidens] quæ ſtant ex parte prædicati, non ex parte ſubiecti, ſunt enim referenda ad illa verba, cauſæ, & principia, vt probetur materiam & formam eſſe principia non per ſe, ſed per accidens. Ideò cum Ariſtoteles ſubdit [ſed vnumquodque quod dicimus ſecundum ſubſtantiam] hæc verba ſunt declaratiua præcedentium a contrario ſenſu, quaſi dicat, non ſecundum accidens, ſed per ſe, nam ſecundum ſubſtantiam ſignificat eſſentialiter, quod eſt idem quod per ſe. Maior autem eſt nota ex ſola terminorum vi, nam illa, ex quibus non ſolùm res fiunt, ſed etiam componuntur, & conſtant poſt quàm ſunt, ſubſtantiam rei totam conſtituunt, & ſunt partes ſubſtantiæ, quare ſunt interna principia

cipia rerum, non per accidens, ſed per ſe, quod quidem de priuatione dicere non poſſumus, ex ea enim res fit, ſed non ex ea conſtat poſt quàm eſt facta, ideò cum ſubſtantiam rei non conſtituat, eſt principium per accidens. [quod omne, & ex ſubiecto, & forma fit] Videtur Ariſtotelem hæc verba inferre vt concluſionem ſyllogiſmi, quia ad hæc refertur dictio illa, [manifeſtum] in principio textus poſita, ſed reuera eſt minor ſyllogiſmi potius, quàm concluſio, & eam Ariſtoteles ad modum concluſionis ſubdit, quia vult ſub ea intelligi ſimul ipſam concluſionem, vt totus ſenſus ſit talis, quoniam illa, ex quibus primis res naturales fiunt & conſtant, ſunt earum principia non per accidens, ſed per ſe, manifeſtum eſt quod cum ex materia & forma res naturales fiant, & conſtant, materia, & forma ſunt earum principia per ſe, non per accidens, ideò minor conciſa affertur ab Ariſtotele, qui dicit omne ex ſubiecto & forma fieri, & vult ſubintelligi etiam quòd ex iiſdem conſtet; non .n. concluderetur hæc eſſe principium per ſe, ſi ſumeretur ſolum, quòd res fiunt ex eis, niſi etiam ſumeretur quòd ex eis conſtant. Deinde cum dicit [componitur enim muſicus homo] probat minorem, ſeu potius eam declarat exemplo in accidentibus, vt notioribus, hoc enim totum, muſicus homo, componitur, & conſtat ex homine, vt ſubiecto, & muſica tanquam forma, vnde patet quòd in minore non eſt accipiendum ſolum verbum, fit, ſed ſupplendum eſt etiam verbum, conſtat, quia Ariſtoteles nunc minorem declarans dicit, componitur, & quod dicit in accidentibus, debemus nos intelligere in ſubſtantiis, videlicet, quod compoſitum naturale, vt homo, equus, conſtat ex materia, & forma tanquam partibus componentibus, dicit autem Ariſtoteles [quodammodo] quia veriſſima compoſitio eſt, quæ fit ſecundum qualitatem, quando multa quanta corpora componimus, vt oximel ex aceto, & melle, vel vt totum ex partibus integrantibus dicitur compoſitum, eſt enim euidentiſſima hæc compoſitio, ex materia autem, & forma fit compoſitio vel minus propriè dicta, vel ſaltem minus manifeſta, quia non cognoſcitur ſenſu, ſed ſolo intellectu, non enim poſſunt componentia ſtare actu ſeparata, quod in altera ſenſata compoſitione contingit, videmus enim ſeorſum acetum, & ſeorſum mel, quare eſt ſenſata eorum compoſitio, ideò dicit Ariſtoteles res componi ex materia, & forma quodammodo; quia eſt modus compoſitionis magis reconditus, & obſcurus, qui dicitur ex partibus eſſentialibus. [diſſolues enim rationes in rationes ipſorum] Hæc eſt probatio minoris ab oppoſito ſenſu, compoſitione enim oſtendit ex reſolutione hoc pacto, ex illis res eſt compoſita, in quæ diſſoluitur, ſed compoſitum naturale reſoluitur in materiam & formam, ergo ex iis eſt compoſitum. Quòd autem diſſoluatur in materiam & formam, Ariſtoteles ſupponit vt notum in eo accidentali exemplo, a quo eſt poſtea transferendus idem ſenſus ad ſubſtantiam, eſt enim notum, quòd tota natura huius compoſiti, muſici hominis, in duas naturas diſſoluitur, naturam hominis, & naturam muſicæ ſeparatim. Notandus autem eſt modus loquendi Ariſtoteles, qui dicit corpus diſſolui in materiam & formam, ſed eius rationem diſſolui in rationes materiæ & formæ, quia non poteſt compoſitum ita diſſolui realiter in ſuas partes eſſentiales, vt maneant ambæ actu ſeparatæ ab inuicem, ſed intellectus ſolus facere poteſt hanc diſſolutionem, & diuiſionem materiæ a forma, & vtramque ſeparatim conſiderare, hoc autem vocat Ariſtoteles diſſoluere rationē compoſiti, ideſt, eſſentiam, ac definitionem, eſſentia enim, & definitio eius ex his duabus partibus cōſtat, & quoniam diſſolutio hæc non eſt realiter facta, ſed per intellectum, ideò dicitur facta non in materiā, & formā, ſed in rationes materiæ, & formę, ideſt, in earum cōceptus, ſeu eſſentias, & definitiones, quæ mente concipiuntur. Quoniam igitur corpora diſſoluuntur hoc modo per intellectum in materiam, & formam Ariſtoteles infert [manifeſtum igitur eſt, quòd quæ fiunt, fiunt ex his] ideſt, componuntur etiam ex his, & eſt minor ſyllogiſmi probata a contrario ſenſu, vt dictum eſt. Vi-

comercatus aliter videtur hunc textum interpretari, maiorem enim ſyllogiſmi, quam nos diximus de tertio adiacente, ipſe facit de ſecundo adiacente, & nullum aliud prædicatum habere, quàm illud verbum, ſunt, hoc modo, quoniam ſunt, ſeu dantur principia, & cauſæ, ex quibus &c. Quæ expoſitio non eſt ita aliena a Græca locutione; vt verba ea non admittant, neque etiam ſenſus Ariſtotelis valde immutatur, erit enim in textu hæc conſequentia, ſi dantur principia, & cauſæ, ex quibus res naturales fiant, & conſtent, per ſe, non per accidens, manifeſtum eſt eas eſſe formam, & materiam. Clarior tamen videtur noſtra expoſitio, quam etiam alij ſequuntur, euidenter enim probatur quòd materia & forma ſunt principia per ſe, quod videbatur eſſe probandum.

Textus Sexageſimus Sextus.

Manifeſtum igitur eſt, quòd quæ fiunt, fient ex his, eſt autem ſubiectum numero quidem vnum, forma vero duo, homo enim, & aurum, & omnino materia numerabilis, nam hoc aliquid magis, & quod fit non ſecundum accidens, ex ipſo fit, priuatio autem, & contrarietas accidens, vnum autem forma, vt ordo, aut muſica, aut aliorum aliquid ſic prædicantium.

TRANSIT hìc Ariſtoteles ad loquendum de priuatione, & docet eam eſſe principium per accidens, conſiderando duo diſcrimina inter ipſam, & materiam: deinde differentiam etiam ponit inter formam & materiam. Dicit primò quòd ſubiectum eſt numero vnum, ſed duo ſecundùm formam, & rationem, ſicut etiam ſupra dixit in textu ſexageſimo, ſubiectum enim eſt materia priuata, quare duo habet diuerſa inter ſe, materiam, & priuationem, inter quas affert Ariſtoteles primam differentiam, quando dicit [homo enim & aurum, & omninò materia numerabilis]. Deinde declarat quid intelligat per numerabile quando ait, [nam hoc aliquid magis] nam eſſe hoc aliquid, & eſſe numerabile idem ſignificant hoc in loco, hoc aliquid autem ſumitur hìc vt in prædicamento ſubſtantiæ, quando Ariſtoteles dixit primam ſubſtantiam ſignificare hoc aliquid, ideſt, rem, quæ digito oſtendi, & numerari poſſit, quæ hìc vocatur etiam numerabilis, dicit igitur Ariſtoteles materiam a priuatione differre, quoniam materia eſt hoc aliquid, & numerabilis, priuatio verò minimè, nam cum dicit [homo enim & aurum] hæc ſunt exempla de materia, non conſiderando priuationem, & quoniam exempla hæc ſunt de materia ſenſibili, quæ eſt ens in actu, volens Ariſtoteles ſignificare ſe de omni materia loqui, adiecit ſtatim; [& omnino materia] ideſt, & materia quælibet, quaſi dicat, etiam materia prima. Sed de hac fortaſſe alicui dubium videretur quomodo poſſit vocari hoc aliquid, cùm ſenſibilis non ſit, quomodo enim poteſt digito oſtendi, & vocari numerabilis? Dicendum eſt cum Græcis Ariſtotelem non abſolutè dicere materiam eſſe hoc aliquid, ſed comparatione priuationis, quæ nullo modo eſt hoc aliquid, vt Ariſtoteles ſignificat quando ſeipſum declarans dicit, [nam hoc aliquid magis] materia eſt hoc aliquid magis, quàm priuatio, priuatio enim cùm ſit non ens per ſe, & merè nihil, ideò vel non eſt vllo modo hoc aliquid, vel valde impropriè: materia verò cùm ſit pars ſubſtantiæ compoſiti, poteſt digito oſtendi, & numerari ſaltem ratione compoſiti, dùm enim compoſitum digito oſtendimus, ſimul materiam oſtendimus, quæ eſt eius pars in eo

permanens,

permanens, quare compoſitum eſt verè hoc aliquid, materia verò ratione compoſiti: at priuatio nullo modo, quia nihil eſt, & in ipſo compoſito numerabili non remanet. His omnibus voluit hanc differentiam ſignificare Ariſtoteles quòd materia eſt ens, & pars compoſiti, at priuatio eſt non ens, neque pars compoſiti eſt; ex qua differentia infert ſtatim alteram differentiam, quam precipuè intendit cùm ait, [& quod ſit non ſecundùm accidens ex ipſo ſit] ideſt, materia eſt principium per ſe, non per accidens, quia cùm ſimul cum compoſito oſtendatur, & numeretur (eius enim pars eſt) compoſitum per ſe & eſſentialiter ex ea ſit, & conſtat, [priuatio autem & contrarietas accidens] ideſt, priuatio autem, quæ eſt contraria formæ, eſt principium per accidens: accidens enim hìc ſignificat per accidens, quia ex aduerſo reſpondet illis verbis, non ſecundùm accidens, & idem hìc affirmatur quod ibi negatur. Hæc igitur eſt altera differentia, penes modum principiandi, materia enim cùm in re maneat, tanquàm pars componens, eſt principium per ſe: priuatio cùm nihil ipſius rei ſit, & in re non permaneat, dicitur principium per accidens, [Vnum autem forma] quoniam dixerat Ariſtoteles compoſitum ex duobus principijs per ſe conſtare, ſcilicet, ex materia, & forma, deinde materiam ſumens dixerat eam eſſe vnum ſubiecto, ſed duo ratione, hìc declarat etiam vnitatem formæ, ne credamus, ipſam quoque eſſe vnum ſubiecto, & duo ratione, ideò inquit formam eſſe vnum, ideſt, verè vnum, & omninò vnum, etiam ratione, & dat exempla de formis, vt [ordo aut muſica] & aliæ eiuſmodi perfectiones, quæ ſolent vocari formæ, & actus rerum, quælibet enim res habet a ſua forma vnitatem naturæ, & rationis, vt per ſe pater, ideò Ariſtoteles vt notum ſumit quòd forma eſt verè vnum. Videtur etiam ſimiliter Plato formæ vnitatem, & materiæ duplicitatem ſignificaſſe, cùm principia rerum tria poſuerit, magnum, & paruum, & vnum; per magnum, & paruum ſignificans materiam, per vnum verò formam. Breuiter ergo Ariſtoteles expreſſit horum principiorum naturam, & eorum diuerſos principiandi modos, dixit enim compoſitum conſtare ex materia & forma vt principijs per ſe, quia ſunt eius eſſentiales partes, & materiam cōcurrere vt ſubiectum, formam verò vt perfectionem, a qua res ſumit nomen, & eſſe ſpecificum; dixit etiam quòd materia antequam accipiat formam, habet priuationem, quæ quidem eſt non ens, & opponitur formæ, & in compoſito non manet, ideò eſt principium per accidens. Tria igitur principia eſſe cognouimus & quomodo ſint principia. Notare autem debemus quòd Ariſtoteles materiam a priuatione diſtinxit, tùm ſupra in textu quinquageſimooctauo, quinquageſimonono, & ſexageſimo, tùm etiam hìc, alio tamen, & alio ſcopo, ibi enim exiſtentiam principiorum inueſtigabat, & oſtendere volebat dari ſubiectum a priuatione diſtinctum, hìc verò eſſentiam horum principiorum quęrit, quatenus principia ſunt, quam docet conferendo ipſa principia, tùm cum ipſo compoſito, tùm inter ſe, ideò differentiam poſuit inter materiam, & priuationem, vt cognoſcamus alio modo materiam, alio priuationem eſſe principium rerum naturalium, quare dicendum eſt quòd ibi nihil aliud oſtendere vult, quàm quòd differunt, hìc verò oſtendit in quo differant, illud quidem ad exiſtentiam pertinuit, hoc verò ad eſſentiam ipſarum. Auerroes in Commentario conſiderans id, quod Ariſtoteles dixit, priuationem eſſe principium per accidens, notat quòd per accidens duplex eſt, alterum rarum quod poteſt eſſe & non eſſe; alterum verò neceſſarium, & hoc modo priuatio eſt principium per accidens, quia licet priuatio non remaneat in compoſito, tamen eſt neceſſaria generationi, quia neceſſariò præcedit generatum. Sed ad plenam rei intelligentiam ſciendum eſt, quòd priuatio poteſt comparari vel generationi, vel ipſi rei genitæ, ſi generationi comparetur non ſolùm eſt principium neceſſarium, ſed etiam per ſe, nam ſupra in textu quadrageſimoſeptimo oſtendimus, quod eſt conditio eſſentialis, & omninò neceſſaria generationi vt ex priuatione fiat, neceſſe eſt enim vt

id, quod fit, non fit, non eſt ergo principium per accidens generationis, ſed neceſſarium, & per ſe, rei autem genitæ, id eſt, compoſiti eſt principium per accidens, ſed neceſſarium (vt ait Auerroes) non quidem, quia neceſſario inſit, imò neceſſariò non ineſt in compoſito priuatio, ſed quia neceſſariò præceſſit rem genitam, quare ipſius rei genitæ eſt principium per accidens, quia non conſtituit eius ſubſtantiam, ſed receſſit, eſt tamen principium neceſſarium, vt quæ neceſſariò præceſſit, ſicut Auerroes dicit. Aliqui tamen ſunt, qui nituntur oſtendere, quòd priuatio eſt neceſſaria compoſito etiam vt neceſſariò inhærens, dicunt enim, quod & ſi adueniente forma priuatio eius formæ recedit, accedit tamen priuatio alicuius formæ, quare eſt ſemper in materia priuatio aliqua, & ita patet omni compoſito ſemper inhærere priuationem aliquam. Sed hæc conſideratio mihi probari non poteſt; quia non loquimur nunc de priuatione in ſpecie, ſed de qualibet particulari, & vna numero priuatione. Si enim de forma in ſpecie, ac de priuatione ſecundum ſpeciem loquamur verum eſt, quòd materia ſemper habet formam, & ſemper habet priuationem, ſed hoc modo non poſſumus dicere quòd materia tranſeat a priuatione ad formam, neque quòd priuatio non permanet, ſic enim permanet, & perpetua eſt, & ſimul ſtat in materia cum forma, forma enim in ſpecie, & priuatio in ſpecie non ſunt oppoſitæ, ſed opponitur ſingula forma propriæ priuationi, & de his loquitur Ariſtoteles quamuis enim de omni forma, & de omni priuatione communiter loquatur, tamen vult, vt, quæ dicuntur, aptentur ſingulæ formæ, & ſingulæ priuationi, ſed non ſpeciei communi. Accepto igitur quocunque compoſito naturali Ariſtoteles comparat ei ſua tria principia materiam, formam, & priuationem, & dicit priuationem non remanere in compoſito, id eſt, illam, quæ eſt eius principium, quare non eſt ad propoſitum conſideratio alterius priuationis aduenientis compoſito, illa enim non eſt principium illius compoſiti, ſed alterius poſtea generandi, quare de hac non loquitur Ariſtoteles, imò qui hoc dicunt repugnant Ariſtoteli manifeſtè, quia Ariſtoteles regulam vniuerſalem omni priuationi aſſignauit quòd non permanet in compoſito, iſti autem ponunt eam perpetuò permanentem in materia, & in compoſito, quia non animaduertunt quòd hæc tria principia non conſiderantur ab Ariſtotele, niſi vt principia ſunt, ideò cum reſpectu ad compoſitum, cuius principia ſunt, ergo non poſſunt comparari cum aliquo; cuius non ſint principia, ſicuti hi comparant priuationem aduenientem compoſito ſimul cum ſua forma, hæc enim priuatio eius compoſiti non eſt principium, quia quæ eſt principium, receſſit neceſſariò, neque poteſt ipſi principiato ineſſe.

Textus Sexageſimus Septimus.

Quocirca eſt quidem, vt duo dicenda ſint principia, eſt autem vt tria, & eſt quidem vt contraria, vt ſi aliquis dicat, muſicum, aut immuſicum, aut calidum, & frigidum, aut congruens, & incongruens, eſt autem vt non a ſeinuicem enim contraria pati impoſſibile. Soluitur autem & hoc, propterea quòd aliud eſt ſubiectum, hoc enim non eſt contrarium. Quare neque plura contrarijs principia quodammodo, ſed duo (vt ſic dicam) numero; neque iterum penitus duo, propterea

rea quod alterum eſt eſſe ipſis; ſed ita; alterum enim eſt homini, & non muſico eſſe, & infigurato, & æri.

COLLIGIT ex dictis Ariſtoteles quid dicendum ſit de numero principiorum, de quo prius dubitabatur, hìc enim plenè cognoſci non poterit, niſi prius cognitum eſſet & quòd ſint, & quòd ſint principia, & quomodo ſint principia; his igitur cognitis nunc Ariſtoteles tollit omne dubium de numero principiorum, & omnes controuerſias conciliat. Prius enim oſtenſum fuerat principia eſſe contraria, poſtea quòd non poſſunt eſſe contraria, quia ex ſolis contrarijs nihil fieri poteſt; & contrarium a ſuo contrario pati non poteſt, quæ fuit ratio Ariſtotelis in textu quinquageſimo primo, quam hìc repetit, quare ex priore probatione apparebat principia eſſe duo, ex poſteriore autem quod tria, ſoluit Ariſtoteles totam hanc difficultatem & dicit hæc omnia vera eſſe, principia eſſe contraria, & non eſſe contraria, eſſe modo quodam duo tantùm, & eſſe modo quodam tria. Sunt enim contraria vt oſtenſum eſt prius, quia ad ſenſum patet quod omne quod fit, fit ex ſuo contrario, non ſunt contraria ſi materiam ſubiectam ſpectemus, quæ nulli eſt contraria, hæc enim iam certa demonſtratione eſt inuenta, & eſt cognitum quomodo ad principiandum concurrat, prius enim eſt cum priuatione, deinde ea dimiſſa recipit formam, quare vtrique eſt amica, & nulli contraria. [Quare neque plura contrarijs principia quodammodo.] Soluit alteram difficultatem de numero, & oſtendit quòd modo quodam duo tantum ſunt principia, ſcilicet duo contraria ſola, modo quodam tria, dum enim contraria proferuntur in concreto alterum contrarium in ſe duo continet. Significat enim priuationem, & connotat materiam, vt cùm dicimus ex immuſico fieri muſicum, duo tantum principia, ideſt, duo hæc contraria ſola principia ſunt, ſed immuſicum eſt vnum ſubiecto, duo autem ſecundum rationem, quare ſi materiam, & priuationem vt vnum ſubiecto ſumamus, duo tantum ſunt contraria principia, priuatio, & forma, ſed dum conſideramus quod nomen priuationis continet & priuationem & materiam, quæ diſtinguuntur ratione, tria ſunt principia. Dicit autem Ariſtoteles [quodammodo] quia non omnino verum eſt, duo tantùm eſſe principia, ſed dum ſano modo ſumuntur, videlicet, dum ex altera parte ſumimus formam, ex altera vero aggregatum priuationis, & materiæ vt vnum ſubiecto. Idem ſignificauit Ariſtoteles per illa verba [vt ſic dicam] quia oportet ſano modo principia accipere ſi verum eſſe debeat, quod duo tantum principia ſint, ideò ſubdit quòd non ſunt [penitus duo] quia materia, & priuatio differunt eſſentia, & ratione, alia enim eſt hominis ſubiecti eſſentia, alia immuſici priuationis, & ſic alia ſubiecti æris, alia infigurationis, quæ eſt priuatio. Hæc eſt ſententia clara Ariſtotelis in præſenti loco, vnde magna confirmatio ſumitur eorum, quæ diximus in expoſitione textus quinquageſimi ſeptimi, quando Ariſtoteles dicebat dubium eſſe, an principia duo ſint, an tria, quod quidem dubium multi ad priuationem referebant, quæ eſt principium per accidens, ideò principijs non videtur connumerãda. Alij & iam ad Platonem, qui materiam cum priuationem confudit. Nos autem diximus dubium illud non referri niſi ad materiam, quæ tunc probabiliter ſolùm ac leuiter erat inuenta, propterea dubij eramus an duo ſola contraria eſſent principia, an daretur materia ſubiecta pręter contraria vt tertium principium. Hoc proculdubio fuit ibi dubium Ariſtotelis, quia hoc in præſentia ſoluitur, & nullum aliud, dicit enim quòd modo quodam duo ſola contraria ſunt principia, & modo quodam duo ſola contraria non ſufficiunt, ſed ſubiectum tertium requiritur, non enim dicit Ariſtoteles, quòd principia ſunt tantùm duo, videlicèt per ſe, & ſint tria, ſi priuationem connumeremus, quæ eſt

principium per accidens. Dicit enim duo eſſe, ideſt, duo contraria, non dicit duo, ideſt, formam & materiam, vt male hic Auerroes exponit, qui dicit principia dici duo tantùm dùm ſumuntur ſola principia per ſe. Quod tamen patet eſſe alienum a verbis Ariſtotelis hic. In eodem errore ſunt Græci interpretes, qui dicunt Ariſtotelem ſignificare quòd principia ſunt tantùm duo, ſi principia ſola per ſe accipiamus. Sed viderunt contra ſe verba Ariſtotelis dicentis [neque plura contrarijs principia quodammodo] ideo hæc ita expoſuerunt, numerus principiorum per ſe non eſt maior numero contrariorum, ſed ei æqualis, ſicuti enim contraria duo ſunt ita principia per ſe duo ſunt, materia, & forma; quæ expoſitio quàm ſit ex torta, & violenta, quilibet videre poteſt, Ariſtoteles enim non dicit principia non eſſe plura numero contrariorum, ſed non eſſe plura contrarijs, ideſt, duobus contrarijs principijs quorum alterum dicit poſtea eſſe duo ſecundùm rationem, & eſſentiam.

Textus Sexageſimus Octauus.

Quot igitur ſint principia rerum naturalium quæ circa generationem, & quomodo tot dictum eſt. Et manifeſtum eſt quod oportet ſubijci aliquid contrarijs, & contraria duo eſſe, quodam autem modo alio non neceſſarium eſt; ſufficiens enim erit alterum contrariorum abſentia, & præſentia facere mutationem.

HAEC eſt concluſio ex præcedenti textu collecta; colligit enim Ariſtoteles dictum eſſe quot ſint principia, & [quomodo tot] quia cognitus eſt etiam diuerſus eorum principiandi modus, non enim ſolùm quòd ſint cognouimus, ſed etiam quid ſint, prout vt principia ſunt, ideò cum certa rei cognitione inuenimus quot ſint principia, & numerum habemus & rationem eius numeri, quod Ariſtoteles ſignificauit dicẽs [quot ſint principia, & quomodo tot.] Aliqui fuere qui conſiderantes illa verba [rerum naturalium quæ circa generationem] exiſtimarunt ſubiectum totius naturalis philoſophiæ eſſe corpus generabile, & corruptibile, cùm enim huius ſubiecti principia hic ab Ariſtotele quærantur, & ipſe dixit ſe dixiſſe quot ſint principia rerum naturalium generabilium, ſequitur ſola generabilia ſubiectum eſſe, quare cælum ſub ſubiecto ſcientiæ non continetur, ſed eſt principium ſubiecti. Alij verò, qui tenent corpus mobile in communi vel corpus naturale eſſe ſubiectum totius ſcientiæ, ſub quo etiam cælum contineatur, ad hanc inſtantiam reſpondent, & eſt reſponſio Simplicij hoc in loco, quòd Ariſtoteles quærit hic principia rerum naturalium, & modo quodam etiam cæli, ſunt enim principia propriè, & formaliter rerum corruptibilium, vt hic ſignificat Ariſtoteles, ſed ſecundùm quandam proportionem conueniunt etiam Cęlo, quia Cęlum tranſmutatur ſaltem ſecundum locum, in qua tranſmutatione reperitur ſubiectum, quod dicitur tranſmutari, & terminus a quo, qui habet locum priuationis, & terminus ad quem, qui habet locum formæ, quare etiam in Cęlo ſunt duo contraria, & tertium ſubiectum contrarijs. Ego credo vtramque ſententiam falſam eſſe, & hæc principia non poſſe vllo modo conuenire Cęlo, tamen Cęlum ſub ſubiecto totius ſcientiæ tamquàm ſpeciem contineri, ſicut in exordio huius libri demonſtraui. Credo enim verum principium totius ſcientiæ naturalis eſſe ſecundum librum Phyſicorum, vt oſtendam poſtea fuſius quando declarabo vltima verba huius primi libri. Primus autem liber pertinet potius ad libros de generatione quàm ad libros Phyſicos, cùm ſit ſolùm de generabilibus, ſed propter faciliorem

liorem noſtram cognitionem fuit ab Ariſtotele antepoſitus, rectè ergo Ariſtoteles hìc dicit ſe dixiſſe quot ſint principia rerum generabilium, quia Cœlo hæc principia non conueniunt, nec tamen ſequitur, quòd ſolum generabile corpus ſit ſubiectum, quia neganda eſt illa maior propoſitio, cuius principia in primo Phyſicorum quęritur, illud eſt ſubiectum, non enim ſolum primum librum inſpicere debemus, qui huius tractationis non eſt proprius, ſed etiam alios ſeptem libros Phyſicorum, imò eos tantùm, in alijs nāque ſeptem libris tractantur principia, & paſſiones omnis corporis naturalis, etiam Cœli, ergo corpus naturale in communi eſt ſubiectum, definitur enim natura communiſſimè accepta, & pro natura Cœli, quare ea definitio eſt principium cognitionis totius ſcientiæ naturalis; motus autem, & aliæ paſſiones in libris Phyſicorum conſideratæ conueniunt Cœlo. Quòd autem principia in primo hoc libro conſiderata non conueniant Cœlo, patet ex ijs, quæ diximus ſupra in textu ſexageſimotertio, vbi diſtinximus generationem a motu, & dixiinus Ariſtotelem nō quærere principia motus, ſed generationis, & conſiderare ea, quæ fiunt, non ea, quæ mouentur: alijs autem ſpeciebus motus poteſt etiam accommodari nomen generationis, licèt alia, & alia ratione, excepto motu locali; cui verbum fieri, & nomen generationis aptari non poteſt, quod enim loco mouetur non dicitur fieri. Cùm igitur Ariſtoteles hìc non conſideret alia principia quàm ipſius fieri, vanum eſt ea Cœlo accommodare, quia ſolo locali motu mutabile eſt. Eſt quidem veriſſima eorum conſideratio in ipſo nomine naturæ, natura enim eſt principium motus, & ſumitur in communi etiam ad naturam cęleſtem & cœleſtem motum, ſed de principijs generationis admittenda non eſt, ſtante præſettim Ariſtotelis teſtimonio hìc, qui dicit ſe dixiſſe quot ſint principia rerum naturalium, quæ generationi, & interitui ſunt obnoxiæ. [Et manifeſtum eſt, quod oportet ſubijci aliquid contrarijs] Subdit Ariſtoteles alium nouum modum quo poſſumus defendere, & tria eſſe principia, & duo, quæ talis eſt, principia ſunt tria, quia demonſtratum eſt duo eſſe principia contraria, & vnam materiam ſubiectam ipſis contrarijs, & ab eis diuerſam; poſſunt tamen dici duo tantùm, videlicèt, materia, & forma, vt forma duobus modis accepta fungatur officio duorum principiorum; priuatio enim nihil aliud eſt, quàm abſentia formæ, quare ſolæ, materia, & forma ſufficiunt ad omnium generationem, & corruptionem, cum materia enim forma præſens cauſabit generationem, abſens autem corruptionem; duo igitur ſunt principia materia, & forma vt præſens, & vt abſens, quod ſi illam abſentiam formæ velimus a præſentia diſtinguere, & vocare priuationem formæ, & eam vt tertium principium numerare, tria erunt principia, vt dictum eſt. Eſt autem animaduertendum, quòd tribus modis poſſumus tueri hanc ſententiam quòd duo principia ſufficiant, quos omnes ſignificauit hactenus Ariſtoteles. vnus eſt quòd duo tantùm contraria ſufficiant, dummodo ſub altero contrariorum comprehendatur materia, quæ eſt vnum numero, & ſubiecto cum priuatione, quare duo tantùm contraria ſunt principia, ſed ſub nomine alterius, ideſt, priuationis includitur, & connotatur ſubiecta materia, quare alterum duorum erit, tùm vnum principium, tùm etiam duo. Hunc modum Ariſtoteles expreſſit in textu ſexageſimoſeptimo, & is pertinebat ad ſolutionem dubitationis tactæ in textu quinquageſimoprimo, quinquageſimoſecundo & quinquageſimoſeptimo. Eſt alius ſecundus modus, ſi dicamus duo tantùm principia eſſe materiam, & formam, quæ ſunt principia per ſe, & priuationem dimittamus vt principium per accidens, vel eam reducamus ad materiam, cum qua eſt vnum ſubiecto; quodlibet enim fit ex materia priuata; quem modum ſignificauit Ariſtoteles in textu ſexageſimoquinto, & ſexageſimoſexto. Eſt tertius modus dicendi duo tantùm eſſe principia materiam, & formam, & reducendo priuationem ad formam, priuatio enim non eſt ens, niſi per reductionem ad habitum, eſt enim abſentia habitus

Digitized by Google

bitus, quem modum Ariſtoteles in hoc textu expreſſit, & omnes in vnum ſenſum cadunt; ſi enim duo tantum contraria dicimus eſſe principia ad nomen priuationis expreſſum reducimus materiam, quæ per illud connotatur. Si verò materiam, & formam dicamus eſſe ſufficientia principia: priuationem reducimus vel ad materiam, cum qua eſt ſubiecto vnum, & quam denominat priuatam, vel ad formam, vt ad habitum oppoſitum.

Textus Sexageſimus Nonus.

Subiecta autem natura ſcibilis eſt ſecundum analogiam, vt enim ad ſtatuam æs, aut ad lectum lignum, aut ad aliud aliquid habentium formam materia, & informe ſe habet, priuſquam accipiat formam, ſic hæc ad ſubſtantiam, & hoc aliquid, & quod eſt ſe habet. Vnum igitur principium hæc, non ſic vnum exiſtens, neque ſic ens, vt hoc aliquid; vnum autem Ratio; amplius autem contrarium huic Priuatio.

POSTQVAM Ariſtoteles nos duxit in cognitionem primæ materiæ, hìc declarat nobis viam, qua ad eius cognitionem ducti ſumus, nullam aliam viam fuiſſe, qua ad materiæ cognitionem peruenire potuerimus, quam eam, qua ipſe vſus eſt, dicit igitur [ſubiectam naturam] ideſt, primam materiam cognoſcibilem a nobis eſſe, [per analogiam] quam analogiam multi intelligunt analogiam ad formam, ideſt, habitudinem ad formam, forma enim eſt actus, & principium cognoſcendi, vt habemus nono Metaphyſicorum vigeſimo, ideò materia per formam cognoſcitur. Ita exponit hunc locum Scotus ſecundo Sententiarum diſtinctione duodecima, quæſtione prima, & S. Th. in opuſculo trigeſimoſecũdo. Sed hęc expoſitio admittenda nõ eſt, quia inter duo non eſt analogia, quare nulla eſſe poteſt analogia materiæ ad formam. Analogia enim vt dicit Euclides in quinto libro Elementorum, eſt identitas rationum, ratio autem eſt inter duo, quare analogia eſt ad minus inter quatuor, nam ſi numerum ſecundum cum quatuor comparemus, nulla eſt analogia inter eos, ſed dicitur ratio dupla quartæ ad ſecundam, ſic etiam decimæ ad quintam eſt ratio dupla, inter has autem duas rationes eſt analogia, quia ſicut ſe habẽt decem ad quinque, ita quatuor ad duo, & dicitur identitas rationis, ideò cum ratio duos terminos contineat, analogia continebit quatuor, vel ſaltem tres, dummodo vnus ex eis fungatur officio duorum, vt ſi dicamus, eadem eſt ratio octo ad quatuor, quæ quatuor ad duo. Patet ergo non eſſe tribuendum Ariſtoteli hunc errorem vt habitudinem materiæ ad formã vocet analogiam; ſed clarè loquitur Ariſtoteles, & oſtendit quam analogiam intelligat, quando ſubdit, [vt enim ad ſtatuam æs] dicit enim analogiam hanc eſſe ad materiam accidentalis tranſmutationis, ſicut Græci interpretes, & alij plurimi cognouerunt. Sunt enim quatuor termini hìc ab Ariſtotele conſtituti, in quibus conſpicitur hæc identitas rationum, quam vocat analogiam. Primus eſt compoſitum genitum per accidentalem tranſmutationem, ſeu artificialem, vt ſtatua. Secundus eſt eius materia, vt æs. Tertius eſt compoſitum naturale, vt homo. Quartus eſt ipſa prima materia. Sicuti enim ad ſtatuam ſe habet æs, ita ad ſubſtantiam compoſi-

tam

Digitized by Google

tam ſe habet materia prima, æs autem antequam formam ſtatuæ accipiat,ſe habet vt materia habens priuationem formæ ſtatuæ, & potentiam ad illam, ita materia prima antequam ex ea homo fiat, habet priuationem formæ humanæ cum potentia ad eam, ideò eadem eſt ratio æris ad ſtatuam,quæ materię primæ ad compoſitum naturale, quæ rationis conuenientia appellatur hìc ab Ariſtotele analogia, & verba apertiſſimè demonſtrant. Errant etiam aliqui, qui dicunt, ſicuti æs ad ſtatuam, ita prima materia ad formam; non enim Ariſtoteles dicit ad formam, ſed ad totum compoſitum, aliter non eſſet recta comparatio, forma enim non benè comparatur cum ſtatua, vel cum lecto, quia hæ non ſunt formæ, ſed compoſita ex materia, & forma artificiali. Præterea Ariſtoteles ſubdit, [& ad aliud habentium formam materia, & informe ſe habet] ideſt, ſicut ſe habet materia informis antequam formam recipiat ad habens formam, habens autem formam eſt ipſum compoſitum, non eſt forma ipſa, idem ſignificat Ariſtoteles cum ſubdit, [ita hæc ad ſubſtantiam, & hoc aliquid, & quod eſt ſe habet] hęc enim tria videntur hoc in loco pro eodem ſumi,videlicet pro ſubſtantia compoſita, quæ per ſe ſubſiſtit, nam ſubſtantia hìc ſumitur pro compoſito,ſimiliter [hoc aliquid] non dicitur niſi de ſubſtantia compoſita, vt patet in prædicamentorum libro, idem videtur hìc ſignificare [id,quod eſt] ideſt vnum ens, quod per ſeipſum ſubſiſtit, ita enim accepit etiam Ariſtoteles nomen entis in primis verbis ſecundi libri Phyſicorum, quoniam nomen entis eſt analogum, & quando vniuerſaliter profertur ſine vlla additione, ſumendum eſt pro principali analogato, ideò Ariſtoteles in textu ſexageſimoſecundo,ſubſtantias vocauit ſimpliciter entia, ideſt quæ abſolutè, & ſine vlla additione entia vocantur. Poſſemus etiam dicere Ariſtotelem nomine entis ſignificare cõmuniſſime omnia entia tam ſubſtantias, quàm accidentia, ideſt, tàm compoſitum de prædicamento ſubſtantiæ, quàm cõpoſitum accidentale, quia materia prima eſt in potentia ad omnes formas, tàm ſubſtantiales, quàm accidentales,quare eſt potentia vt fiat omnia prædicamenta, ſicuti Ariſtoteles ait ſeptimo Metaphyſicorum textu octauo, id tamen eſt intelligendum cum ordine quodã eſſe,materia enim primò recipit formas ſubſtantiales; deinde per eas recipit etiam accidentales, erit igitur ſententia verborum talis; ſicuti ſe habet æs ad ſtatuam, & quælibet ſenſata materia antequam recipiat formam ad compoſitum formatum,ita prima materia ſe habet ad ſubſtantiam compoſitam, & vniuerſaliter ad ens omne, eſt enim in potentia vt omnia fiat. Quæri hìc ſolet de cognitione primæ materiæ quot modis acquiri poſſit, videtur enim quòd pluribus modis acquiratur, Ariſtoteles enim ſupra materiam demonſtrauit per tranſmutationẽ vt iam declarauimus, nunc dicit quòd cognoſcitur per analogiam. In ſeptimo autem Metaphyſicorum textu octauo Ariſtoteles eam declarat per negationem dicens materiam non eſſe quid, nec quale, nec quantum, neque aliquid aliud prædicamentum.Quare videtur alijs modis cognoſci poſſe ſine hac analogia.Aliqui etiam dixerunt materiam cognoſci per formam, quia actus eſt ratio cognoſcendi, vt ſupra dictum eſt. Scotus etiam tenet materiam eſſe cognoſcibilem per ſe ipſam, & poſſe per ſeipſam exiſtere actu ſine vlla forma, vt patet ſecundo Sententiarum diſtinctione 12. quæſt. 1. & 2. Ego igitur in primis oſtendam quomodo per tranſmutationẽ, & per analogiam duxerit nos Ariſtoteles ad cognitionem materiæ, poſtea demonſtrabo nullam aliam viam eſſe,qua ad materię cognitionem peruenire valeamus.Sunt aliqui,qui dãnant hìc communem omnium expoſitionem,omnes enim,qui hunc tex. Ariſtotelis declarauerunt,putarunt Ariſtotelem ſignificare,quod per hanc analogiã cognoſcimus materiam dari,quod iſti dicunt faſum eſſe;dicunt enim exiſtẽtiam materię inuentam fuiſſe ſolum per tranſmutationem,per analogiam verò cognoſci non exiſtentiam materię,ſed eſſentiam,& quid materia ſit,non quòd ſit,idq; probant per verba ipſius Ariſtotelis,qui dicit,ſicuti ſe habet æs ad ſtatuam,ita hęc ad ſubſtantiam

compo-

compoſitam, cùm enim dicat Ariſtoteles, ita hæc ad compoſitum, ſupponit ipſam eſſe, quia non poſſet eam comparare, & dicere, hæc, niſi eam vt notam ſumeret quo ad quæſtionem an ſit; ſupponit igitur eam iam eſſe inuentam, & dicit quòd eius naturam, & eſſentiam cognoſcimus per analogiam cum materia in actu, ſicuti enim ſi habet æs ad ſtatuam, ita dicimus primam materiam ad compoſitum ſe habere, æs autem ad ſtatuam ſe habet vt imperfectum ad perfectum, vt ens in potentia ad ens in actu; æs enim non ſumitur hìc vt corpus ſecundùm ſe completum, & actuatum, ſed vt in potentia ad ſtatuam, & vt ſtatua incompleta, quæ poſtea fit completa per formam ſtatuæ, ergo etiam materia prima ita ad omne ens ſe habet, eſt enim omnia entia in potentia, & ſecundum eſſe incompletum, nullum tamen eſt actu, ſed fit ſingula actu per receptionem formæ; per hanc igitur analogiam cognoſcimus naturam materiæ, videlicèt, quod ens eſt in potentia, & veluti rerum omnium inchoatio, & nullum actu completum, ſicuti æs eſt ſtatua in potentia, & inchoatio quædam ſtatuæ. Hæc conſideratio docta eſt & ingenioſa & aliqua ex parte eam admittendam cenſeo, aliqua verò ex parte mihi non probatur, quòd enim per analogiam hanc cognoſcatur eſſentia materiæ primæ, non nego, quia id veriſſimè dicitur, ſed credo per eandem nos duci etiam in cognitionem exiſtentiæ ipſius, & hanc quoque reſpicere Ariſtotelem in præſenti loco; ſi enim per analogiam Ariſtoteles nos ducit in cognitionem primæ materiæ, quando eam dari demonſtrauit, manifeſtum eſt quòd hìc idem vult ſignificare; demonſtratio autem, qua vſus eſt Ariſtoteles ad probandam exiſtentiam primæ materiæ, talis fuit, vbi eſt tranſmutatio ſecundùm ſubſtantiam ibi eſt ſubiecta materia, ſed in corpore naturali eſt tranſmutatio ſecundùm ſubſtantiam, ergo in corpore naturali eſt prima materia, certum eſt in demonſtratione hac medium terminum fuiſſe tranſmutationem, non quidem omnem, ſed eam, quæ eſt ſecundùm ſubſtantiam, quia ex tranſmutatione in communi, non concluderetur niſi ſubiectum in communi, non materia prima, quæ ens eſt in potentia, quàm in præſentia quærimus, hæc enim non demonſtratur niſi ex tranſmutatione in ſubſtantia, quare non poteſt negari quòd exiſtentia materiæ primæ fuerit inuenta per tranſmutationem ſubſtantialem, hæc enim fuit medius terminus demonſtrationis. Sed quæro quãdo ſit nota maior illius demonſtrationis, & vnde Ariſtoteles eam accipiat, ſi quis enim ignorat materiam primam dari, negabit illam maiorem quòd vbi eſt tranſmutatio ſecundùm ſubſtantiam, ibi ſit ſubiecta materia, ſed dicit totum tranſmutari in totum, vt totum vas aquæ in aerem, & totum ſemen in hominem, quare inutilis fuiſſet demonſtratio Ariſtotelis negata maiore. Ariſtoteles igitur hoc videns laborauit ſolùm in probatione maioris, quia ea probata nihil in ea demonſtratione dubium manet. Si autem bene conſideremus viam, qua Ariſtoteles nos duxit in cognitionem illius maioris, videbimus eam nullam aliam fuiſſe quàm hanc analogiam, cuius hìc mentionem facit, nam in textu ſexageſimo accipiens generationem in communi vt quiddam notius, de ea vniuerſaliter pronuntiauit, quòd requirit ſubiectum diſtinctum a duobus contrarijs. Deinde in ſexageſimoſecundo eam diuidens in accidentalem, & ſubſtantialem, in accidentali accepit vt per ſe notum, quòd requirit aliquod ſubiectum, deinde colligit ex ea per quandam ſimilitudinem ac proportionem idem dicendum eſſe de ſubſtantiali; hoc autem quidnam fuit aliud quàm facere hanc analogiam ſubiecti generationis ſubſtantialis cum ſubiecto generationis accidentalis? Hanc autem analogiam declarauit ibidem optimè Auerroes in Commentario dicens, [& dicit hoc, quoniam perfectè apparet, quòd in ſpermate eſt aliquid, cuius proportio ad animal generatum ex ipſo eſt ſicut proportio ſubſtantiæ demonſtratæ ad album, & nigrum] quibus verbis ſignificat Auerroes, quod per hanc proportionem cognoſcimus exiſtentiam primæ materiæ, & eandem Analogiam facit, quam Ariſtoteles in præſenti loco. Hac eadem analogia vtuntur Arithmetici

metici practici ad inueniendum numerum proportionalem ignotum, tribus enim notis propoſitis quartum inquirunt quem ignorant, & dicunt ſi quatuor dant decem, ſex quot dabunt?& inueniunt quòd dant quindecim, vnde patet quòd hac proportione poſſumus inuenire etiam exiſtentiam rei, quam ignoramus. Neque obſtat argumentum illorum, quando dicebant, Ariſtoteles hìc dicit, vt æs ad ſtatuam, ita hæc ad ſubſtantiam compoſitam, quare ſupponit eam exiſtentem, & de ſola eius eſſentia loquitur. Ad hoc enim reſpondeo, quòd Ariſtoteles loquitur de materia vt iam a ſe inuenta, & cognita, non vt de inueſtiganda poſterius, dicit enim modum, quo fuit inuenta, tàm quòd ſit, quàm quid ſit, quare eam poteſt nominare vt cauſam cognitam, & dicere hæc, & exprimere qua via eam inuenit ſuperius, quaſi dicat per analogiam inuenimus, quod hæc materia datur, & quid eſt. Præterea conſiderandum eſt quod Ariſtoteles non modo de cognitione exiſtentiæ loquitur, ſed etiam de cognitione eſſentiæ materiæ, ideò ſolam nominauit analogiam, quia per hanc cognoſcimus eſſentiam ipſius materiæ, & eadem confert ad cognoſcendam eius exiſtentiam. Sed quæreret aliquis poſſet, cùm materia prima fuerit inuenta per analogiam, & per tranſmutationem, cur Ariſtoteles nominat analogiam, & tranſmutationem tacet? dico quòd tranſmutatio reuera fuit medius terminus, quo materiam eſſe fuit demonſtratum, analogia verò fuit modus cognoſcendi maiorem propoſitionem illius demonſtrationis, quoniam igitur ſola maior dubia erat, & tota difficultas in ea conſiſtebat, ideò Ariſtoteles totam hanc demonſtrationem cognoſcens ab illa analogia pendere, quæ maiorem declarauit, analogiam nominat inter tranſmutationem, nec tamen eam excludit, ſed vult ſignificare quòd facta illa analogia ſtatim per tranſmutationem ſubſtantialem cognouimus materiam primam. Poſſumus autem ſimile quoddam conſiderare apud Ariſtotelem in fine ſecundi libri Priorum in capit. de exemplo. Declarans enim quomodo fiat exemplum, dicit ipſum conſtare ex inductione imperfecta, & ſyllogiſmo perfecto, in prima figura tamen, poſtea in definitione exempli dicit ipſum eſſe inductionem perfectam, nec nominat ſyllogiſmum, quoniam ille ſyllogiſmus concludit quidem, ſed maiorem habet ignotam, quare inutilis eſt niſi probetur maior, quoniam igitur propoſitio maior illius ſyllogiſmi probatur inductione perfecta, ſequitur totam exempli vim conſiſtere in inductione imperfecta, ſyllogiſmus enim nullam habet vim niſi ex ſuppoſitione maioris vniuerſalis, cuius nulla alia cognitio habetur quàm per inductionem imperfectam. Hæc eſt via qua ſola puto nos poſſe duci in cognitionem primæ materiæ, videlicet, per tranſmutationem in ſubſtantia, & analogiam, vt eſt ſententia clara Auerrois contra Auicennam in vltimo Commentario huius primi libri. Et hoc idem ſignificat Ariſtoteles hìc, qui non dicit materiam a ſe inuentam & cognitam fuiſſe per analogiam, ſed dicit eſſe cognoſcibilem per analogiam, illo enim modo poteramus credere eam alia etiam via cognoſci poſſe; ſed hoc modo ſignificatur abſolutè tota eius cognoſcibilitas, quæ conſiſtit in hac analogia. Perpendenda eſt etiam Græca dictio ἐπιστητὴ nomen enim ἐπιστήμη non ſumitur vnquam ab Ariſtotele niſi pro perfecta ſcientia rei, quare ſignificat hic quòd materia per analogiam perfectè ſcitur, & nulla alia eſt ipſius cognitio, quamuis enim non cognoſcatur per cauſam, imò debiliter cognoſcatur, ſatis eſt ſi cognoſcitur quantùm cognoſci poteſt. Quare tribuit Ariſtoteles analogiæ totam materiæ cognitionem, ſubintelligens tamen tranſmutationem ſimul, quemadmodum etiam Auerroes in vltimo Commentario huius libri, nominans tranſmutationem non excluſit analogiam, ſed ſimul eam comprehendit, quia nihil probat vna ſine altera. Hoc idem oſtendo refutando omnes alios modos, quibus alij dicunt materiam inueniri, & cognoſci poſſe. Errant primo, qui dicunt Ariſtotelem in ſeptimo Metaphyſicorum, octauo declaraſſe materiam per negationem, & ita hoc alio modo poſſe materiam cognoſci, in quo errore fuit

hìc Simplicius, cum quo Vicomercatus ſimul deceptus eſt. Putant enim eſſe diuerſos modos cognoſcendi materiam, per negationem, & per analogiam, quod tamen verum non eſt, quia per negationem non inuenitur materia ignota neque notificatur, ſed ſolùm exprimitur eius natura, poſtquam per analogiam fuit inuenta. Quod patet, quia ſi materia ponatur ignota nunquam per negationem nota fieret, ideò rectius ſentiunt illi, qui dicunt definitionem illam materiæ per negationem traditam colligi ex ijs quæ hìc dicuntur, veluti concluſionem quandam, nam hìc quoque Ariſtoteles eam videtur ſignificare materiæ eſſentiam inuentam per analogiam quam ibi per negationem ſignificauit: ibi enim Ariſtoteles dicit materiam non eſſe ſubſtantiam, nec quantum, nec quale, nec vllum aliud prædicamentum, ſed eſſe omnia in potentia, & in eſſe quodam incompleto, natura enim materiæ eſt, vt non ſit ens ullum completum conſtituens vnam ſpeciem entis, ſed ſit entia omnia in potentia, accipiens enim formam hominis fit homo, & ſic de alijs, eſt enim in potentia ad omnes formas, primò quidem ad ſubſtantiales, ſecundariò autem ad accidentales. Hác eandem materiæ naturam inuentam per analogiam hìc Ariſtoteles ſignificat dum dicit, vt ſe habet æs ad ſtatuam ita prima materia ad ens omne, æs enim reſpectu ſtatuæ eſt quid potentiale, & in completum, eſt enim ſtatua incompleta, & in potentia, ſic materia eſt omnia entia incompletè, & in potentia, quare per analogiam ducti ſumus in cognitionem, & exiſtentiæ, & eſſentiæ materiæ primæ, quam eſſentiam ita inuentam exprimimus per negationem omnis perfectionis, quare nihil diuerſum ab his, quæ hìc dicuntur, dicit Ariſtoteles in eo textu octauo ſeptimi Metaphyſicorum, & id eſt concluſio potius per analogiam inuenta, quàm medium, quo materiam ignotam inuenerimus. Notandum autem quòd quamuis Ariſtoteles in eo loco, & hìc eandem exprimat materiæ primæ naturam, ibi tamen magis Metaphyſicè hoc facit, hìc magis naturaliter, hìc enim dicens, vt ad ſtatuam æs ſe habet ita materia ad ens, conſiderat materiam potius cum priuatione, quæ dicit potentiam, vt ex ea aliquid fiat, quàm cum negatione, fieri autem, & tranſmutari ſunt termini naturales, ibi verò negationem ſignificat, non priuationem, quia dicit materiā non eſſe vllum ex entibus, ſed quoddam omnibus ſubiectum, negat enim a materia entitatem perfectam, non entitátem omninò, & conſiderat eam vt ſubſtātem omnibus perfectionibus, & formis, quare magis ipſam abſtrahit a tranſmutatione non conſiderans potentiam, vt res ex ea fiant, illam enim in ea definitione non exprimit. Quòd verò dicunt aliqui materiam cognoſci per formam, & per analogiam, ſeu habitudinem ad formam; cum forma ſit ratio cognoſcendi, aliquo modo eſt verum, aliquo modo eſt falſum, ſi enim abſolutè formam & actum accipiant, non eſt verum quod per formam cognoſcamus materiam, ſed cognoſcimus compoſitum ipſum, quod per formam eſt in actu, & poteſt mouere ſenſum, & intellectum, cognoſcimus etiam per formam cauſas omnium accidentium eſſentialium, quæ ipſi compoſito inhærent, ſed naturam ipſam materiæ incompletam non cognoſcimus per formam vt formã, niſi dicamus per formam vt tranſmutabilem, ideſt vt eſt terminus tranſmutationis, ſi enim homo eſſet incorruptibilis, & perpetuus, non cognoſceremus ipſum conſtare ex materia, & forma, ſicuti de cœleſti corpore nullam poſſumus habere cognitionẽ quòd ſecluſa intelligentia conſtet ex materia, & forma, nec poſſumus aliud exiſtimare quàm eſſe corpus ſimplex, & carens omni compoſitione, ſed forma vt adueniens materiæ, & recedens, facit nos cognoſcere materiam, ideſt, tranſmutatio de priuatione ad formam, & de forma ad priuationem, totum enim tranſmutari in totum non poteſt, ſed oportet partem rei corruptæ remanere, cui forma adueniat, ſola igitur tranſmutatio in ſubſtantia cum illa analogia adhibita cum materia ſenſata fecit nos cognoſcere materiam. Quod autem nunc de forma diximus, dicitur ab ipſo Ariſtotele hìc, inquit enim, vt ad ſtatuam æs ita materia ad ſubſtantiam compoſi-

tam,

tum; antequam accipiat formam, quare comparat Ariſtoteles materiam informem cum compoſito formato, vt prius abſentiam formæ reſpiciamus, deinde ipſam formam aduenientem; & ita materiam ſubiectam cognoſcamus; id autem eſt dictum per tranſmutationem ad formam. Falſa eſt etiam ſententia Scoti, quòd materia ſit per ſe intelligibilis, & cognoſcibilis, & poſſit per ſe exiſtere actu ſine vlla forma: ſed de actu hoc entitatiuo, quem Scotus materiæ tribuit, loquemur poſtea in quæſtione de prima materia, nunc quo ad eius cognitionem attinet, ſatis eſt ſi dicamus, quòd etiã ſi materia ſecundum ſe ſit ens, & propriam habeat entitatem; non tamen per ſe exiſtere poteſt, neque per ſe cognoſci, neque etiam per ſe intelligi. Cum enim ſit ens in potentia pura non poteſt per ſe exiſtere, neque etiam mouere intellectum; quia non mouet intellectum niſi quod eſt in actu formali, quare ſolùm per aliud cognoſcitur, imò quando cognoſcitur, non cognoſcitur per propriam ſpeciem, ſed per ſpeciem alterius, quia cùm non ſit apta mouere intellectum, non poteſt formare in ipſo intellectu proprium conceptum; ſed intelligitur per conceptum alterius, & ita per analogiam, per hanc enim & materiam inuenimus & intellectu concipimus, & quidnam ſit cognoſcimus. Cogitamus enim materiam tale quiddam eſſe, quod ad ens in actu ita ſe habet vt æs ad ſtatuam; concedimus itaque ipſam eſſe intelligibilem, quia eſt ens, non tamen per ſe intelligibilem, quia cum ſit ens in actu per aliud, eſt etiam per aliud intelligibilis, non per ſe, neque poteſt comprehendi directè per proprium conceptum, ſed oblique per conceptum alterius. Ideò Plato quoque in Timæo dixit materiam non cognoſci niſi adulterina cognitione; quam Platonis ſententiam declarat Plotinus libro quarto Enneides ſecundæ capit. decimo. Pythagorici quoque dicebant materiam non cognoſci per εὐθυωρίαν, ideſt, per rectam inſpectionem, ſed per obliquam, quia non poteſt acies noſtri intellectus rectè in ipſam ferri, ſed obliquè per inſpectionem alterius. [Vnum igitur principium hæc.] Concludit Ariſtoteles principiorum numerum, & dicit vnum principium eſſe ipſam materiam: addit tamen eam non eſſe ita vnum, neque ita ens, [vt hoc aliquid] ideſt, vt ipſum compoſitum, hoc enim verè dicitur hoc aliquid, & habet eſſe demonſtratum, quia eſt in actu, & eſt vnum per formam, materia verò eſt ens in potentia, quare neque ita ens eſt, neque ita vnum vt compoſitum. Quod materia ſit ens, minus tamen ens, quàm compoſitum, manifeſtum eſt. Eſt enim ens in potentia, quod eſt minus ens quàm ens in actu. Sed de vnitate materiæ dubium eſt, quia vnitas prouenit a forma; ergo ſi materia ſecundùm ſeipſam ſine vlla forma ſumatur, nullam habet vnitatem, ſi verò cum forma, plurimæ ſunt materiæ ſub diuerſis formis. Ad hoc poſſumus duobus modis reſpondere; primo quod vnum numero poteſt accipi duobus modis, poſitiuè, & priuatiuè, vnum numerum poſitiuè nõ eſt niſi per actum & formam, quam vnitatem materia ſecundum ſe habet, quia ſecundum ſe nullam habet formam, ſed eſt vna numero priuatiuè, quia per priuationem omnium formarum, ideſt, per intellectualem ſeparationem omnium formarum ab ea materia totius inferioris mundi vna numero manet, quia igitur eſt vna numero priuatiuè, ſeu negatiuè per negationem formarum, & vnitas priuatiua minor eſt, quàm poſitiua, Ariſtoteles rectè dicit materiam eſſe minus vnum, quàm ipſum compoſitum, quod poſitiuè eſt vnum. Altero modo poſſumus dicere quòd Ariſtoteles intelligit vnum poſitiuè non priuatiuè, neque reſpicit vnam numero eſſe omnium rerum materiam, ſed communiter de omnibus loquens dicit materiam cuiuſque rei vnam eſſe, quia ſicuti eſt ens, ita etiam eſt vna, at eſt ens in potentia, ergo etiam potentia vna eſt vnitate poſitiua, quatenus eſt in potentia ad formam, a qua fiet poſitiuè vna, ſicuti igitur minus ens eſt quod eſt ens in potentia, quàm quod eſt ens in actu, ita etiam minus eſt vnum, quod eſt vnum potentia, quàm quod eſt vnum actu. Et hæc reſponſio videtur conuenientior, quia materiam conſiderare per intellectualem negationem

omnium formarum videtur potius officium diuini Philoſophi quàm naturalis. Et prætereà Ariſtoteles non dat formæ vnitatem numeralem, quando hic ſubdit formam eſſe Vnum; non enim vna numero eſt omnium rerum forma; ergò neque de ipſa materia talem vnitatem intelligit, ſed loquitur in communi de materia, & de forma cuiuſque rei. Forma verò dicitur vna & ſpecie, & numero, quatenus dat compoſito vnitatem, & ſpecificam & numerabilem, ideò etiam materia cùm ſit in potentia ad formam, dicitur in potentia ad vtramque vnitatem, & dicitur vna ea vnitate, quam recipit a forma, & ita eſt in potentia ens, & in potentia vnum ens, non intelligendo vnum, & ens, niſi quod eſt completum in ſpecie, & ens actu, ſic enim materia in numero entium non ponitur, niſi a forma ſumat nomen, & naturam ſpecificam certi entis. Secundùm hanc interpretationem manifeſta eſt connexio ſecundæ partis textus cum prima, cùm enim dixiſſet materiam cognoſci per analogiam: analogia autem oſtendat eſſe ens in potentia, & nullum entium actu, ideò quomodo docet eam non eſſe verè vnum, priuationem verè ens, cùm non ſit actu? [Vnum autem ratio] etiam forma eſt vnum principium & vocatur ratio, quia eſt quiddditas & definitio rei, ita enim ſolet Ariſtoteles appellari propriam cauſam rei, a qua habet res vt ſit, quæ quidem in ſubſtantia compoſita eſt propria eius forma, in accidentibus autem eſt cauſa externa, ideò Ariſtoteles hanc in ſecundo libro Poſteriorum ſæpè vocat rationem, quia dat eſſe rei, & conſtituit eius definitionem. Græcis difficultatem fecerunt Græca verba μία δὲ ἡ ὁ λόγος, cùm Ariſtoteles duos ſimul articulos apponat illi dictioni λόγος vnum fœmininum, alterum maſculinum; neque defuerunt qui putauerint alterum articulum eſſe delendum; mihi tamen videtur non fuiſſe operę precium hac de re dubitare, & miror quòd Viris in lingua Græca peritis hęc locutio difficultatem fecerit; quæ tamen cum vtroque articulo ſimul conueniens eſt & optimè exprimit Ariſtotelis mentem; articulus enim fœmininus ἡ refertur ad illam dictionem ἀρχή, & ſenſus eſt, vnum autem principium eſt illud, quod eſt ipſa rei ratio, & eſſentia; quare videtur ſubintelligendum principium illud οὖσα, & dicendum μία δὲ ἡ οὖσα ὁ λόγος hic eſt abſque vllo modo ſenſus verborum Ariſtotelis. In quibus etiam eſt notandum quòd dictioni λόγος, quæ eſt prædicatum, articulus opponitur, quod nunquam Græci facere conſueuerunt, niſi quando ſignificare volunt conuerſionem propoſitionis; & prædicatum cum ſubiecto reciprocari, ſicuti hic, forma enim eſt ipſa ratio rei; quia ratio eſt ipſa forma [Amplius autem contrariorum huic priuatio] Affert tertium principium, quod eſt priuatio, vbi notandum quòd eam non vocat vnum, quia ſumendo vnitatem poſitiuam, quæ conuenit enti completo, hæc propriè conuenit formæ, materiæ minus propriè, quia eſt in potentia vnum, non actu vnum: priuatio verò nullo modo eſt vnum, quia eſt non ens per ſe, ideò neque actu, neque potentia eſt ens, neque Vnum, ideò Ariſtoteles non dat ei talem vnitatem.

Textus Septuageſimus.

Hæc autem quomodo duo, & quomodo plura dictum eſt in præcedentibus. Primum igitur dictum eſt quòd contraria ſolùm principia ſunt, poſterius autem quod neceſſe eſt aliud quippiam ſubijci, & eſſe tria. Ex ijs autem, quæ nunc manifeſtum eſt, quæ ſit differentia contrariorum, & quomodo ſe habent principia ad inuicem, & quid ſubiectum. Vtrum autem ſubſtantia forma,

aut

aut ſubiectum ſit, nondum manifeſtum eſt, ſed quod principia tria ſint, & quomodo tria, & quis modus eorum manifeſtum eſt.

IN hoc textu Ariſtoteles duo facit, primò facit Epilogum omnium,quę dicit de principijs. Secundò reſpondet, quæſtioni tacitæ,quæ fieri poterat.Dicit primùm ſe declaraſſe quomodo hæc principia poſſint appellari duo, & quomodo tria,inquit enim ſe prius determinaſſe quòd ſola contraria ſunt principia, & ita duo tantùm principia ſunt, ſignificans per hæc verba omnia, quæ dicta ſunt, a textu quadrageſimoprimo vſque ad quinquageſimum.Poſterius autem dicit ſe oſtendiſſe neceſſarium eſſe addere tertium principium ſubiectum contrarijs, & ita tria eſſe principia, ſignificans ea, quæ dicta ſunt a textu quinquageſimoprimo vſque ad quinquageſimumſextum. Deinde cùm inquit. [Ex ijs autem quæ nunc] ſignificat omnia proximè dicta, videlicèt, a textu quinquageſimoſeptimo, ſeu a ſexageſimoquinto vſque ad præſentem locum, in qua parte dicit ſe docuiſſe, [quæ ſit differentia contrariorum,] quæ verba poſſumus duobus modis interpretari, primò cum Auerroe, quòd oſtendit inter duo principia contraria hanc eſſe differentiam,quòd forma eſt principium per ſe,priuatio verò eſt principium per accidens: poſſumus etiam dicere quòd inter formam,& priuationem eſt,hoc diſcrimen, quòd forma eſt verò vnum principium, priuatio verò diſtinguitur in duo principia, quia ſimul connotat etiam ſubiectum, dictum enim eſt quòd ſubiectum, & priuatio ſunt idem numero, ſed ratione diſtinguuntur. Dicit etiam ſe docuiſſe [quomodo ſe habeant principia ad inuicem] in poſtrema enim parte Ariſtoteles docuit etiam quòd ſint iſta principia quatenus principia ſunt, vt exiſtentia cognita,eſſentiam quoque cognoſcemus, id autem fecit comparando ipſa principia, & cum compoſito ex eis genito, & etiam inter ſe inuicem, ſic enim declarauit diuerſos ipſorum modos principiandi, in his enim conſiſtit cognitio naturæ & eſſentiæ horum principiorum, quatenus principia ſunt, ideò Ariſtoteles ſubiungit [& quid ſubiectum] materiam enim nunquam hactenus definiuit, ſed declarauit quomodo ſit principium, vnde poſſumus nos facilè colligere eius definitionem. Ex dictis enim patet materiam eſſe primum ſubiectum ex quo fit aliquid, cùm in re facta permaneat, & non per accidens, quæ eſt definitio materiæ poſita ab Ariſtotele in textu penultimo huius libri,vbi non eſt intentio Ariſtotelis definire materiam,ſed vtitur ibi ea definitione vt ſuperius tradita, hactenus enim eam docuit, licèt non expreſſerit vt definitionem,ideò rectè dicit ſe docuiſſe quid ſit materia. Poſſumus enim dicere, quòd hactenus fuerit declarata definitio materiæ, quia declarata eſt eius eſſentia,quatenus eſt principium generationis. Patet etiam ex dictis definitio priuationis, quæ poteſt eſſe talis, priuatio eſt abſentia formæ in materia cum potentia ad eam, vel ſic, priuatio eſt principium contrarium, ex quo non permanente compoſitum generatur, quæ poſterior definitio magis exprimit naturam principij, hæc tamen omnia ſunt ex dictis manifeſta. Formæ autem cognitionem leuem in hac ſcientia habere poſſumus, magis enim ad Metaphyſicum quàm ad Phyſicum pertinet, nam Phyſicus conſiderat omnia cum habitudine ad motum, & mutationem; propterea materia, & priuatio in ipſa mutatione dicuntur principia, quia ſunt in ipſo fieri: at forma non eſt,dùm mutatio eſt,imò ipſa adueniente omnis mutatio deſinit, quare comparatur generationi, vt cauſa finalis, quæ nondùm eſt, compoſito autem vt eſſentia, & quidditas ipſius, quæ eſt conſideratio ſine aliqua mutatione, & eſt metaphyſica, ideò Ariſtoteles aliquando ſe excuſat, cur non ita de forma agat, vt de materia, materiæ enim, vt materia eſt, conuenit motus, & fieri, at formæ, vt forma eſt, conuenit potius vt ſit quidditas ipſius compoſiti, ideò Themi-

ſtius ſecundo de Aoima textu ſecundo dicebat, a materia res habet vt fiat, a forma verò vt ſit, ſi quid igitur de forma dicere poſſumus, eſt quòd forma eſt finis mutationis, quo præſente mutatio ceſſat, & compoſitum dicitur generatum & perfectum, quæ omnia ex dictis hactenus ab Ariſtotele poſſunt facilè colligi, & cuilibet eſſe manifeſta. [Vtrum autem ſubſtantia forma, an ſubiectum ſit.] Hic Ariſtoteles reſpondet tacitæ quæſtioni, ſed qualis ea quæſtio ſit, interpretes non conſentiunt, vnde Simplicius, Antonius, & Latini dicunt dubium proponi ab Ariſtotele comparatiuum, an forma ſit magis ſubſtantia quàm materia, an è conuerſo; inter ſe tamen diſcordes ſunt. Nam S. Thomas dicit Ariſtotelem dimittere hanc quæſtionem vt in ſecundo Phyſicorum ſoluendam. Simplicius autem dicit eam reijci ad ſeptimum & octauum Metaphyſicorum, in quam ſententiam magis inclinare videtur Auerroes. Sed hæc expoſitio non benè videtur aptari verbis Ariſtotelis, qui non dicit vtra ſit magis ſubſtantia forma an materia, ſed an forma ſit ſubſtantia, an materia ſit ſubſtantia, quare quæſtio videtur abſoluta, non comparatiua. Sed abſque dubio errauit Auerroes dicens comparationem eſſe inter formam, & compoſitum, quia ſi aliqua ſit in his verbis comparatio, eſt inter formam & materiam, vt alij dicunt, non nominatur ipſum compoſitum, vt in textu patet. Poteſt tamen defendi Auerroes ſi per ſubiectum intelligat materiam, vt eſt credendum, non ipſum compoſitum, vt quidam ei tribuunt, non enim dicit compoſitum, ſed dicit ſubiectum. Themiſtius autem nullam videtur facere comparationem, ſed abſolutè quærere an materia, an forma ſit ſubſtantia, non dicit vtra magis, neque aliud dicit præter id, quod ab Ariſtotele dicitur. Ego puto nomen ſubſtantiæ non ſumi vt abſolutum, ſicuti quando Ariſtoteles diuidit ſubſtantiam in materiam, formam, & compoſitum, quare nihil eſt alienius a mente Ariſtotelis hìc quàm quærere, an forma ſit magis ſubſtantia, quàm materia, an è conuerſo, nulla enim data eſt occaſio huius quæſtionis, neque eſt quæſtio naturalis, ſed omnino Metaphyſica, & non modo hìc non ſoluenda, ſed neque attingenda, ad propoſitum enim nihil facit. Sed credo nomen ſubſtantiæ hìc ſumi vt reſpectiuum pro eſſentia, eſſentia enim eſt alcuius eſſentia, neque abſolutè reſpicit Ariſtoteles eſſentiam ipſam rerum, ſed eſſentiam rerum naturalium, quatenus ſunt naturales, quæ dicitur etiam natura; natura enim eſt id, quo naturale corpus naturale eſt, innuit ergo dubiũ a ſe poſtea ſoluẽdum in 2. libro Phyſicorum, quod hìc dicit nondùm eſſe manifeſtum; in tex. enim 7. ſecundi libri proponit Ariſt. quæſtionẽ hanc, an natura, & ſubſtantia, ideſt, eſſentia rerum naturaliũ ſit materia an forma. Antiqui n. ocaſionem dederunt huic quæſtioni, quia totã rei naturã & ſubſtantiã putabant eſſe materiam, quam ſententiã ibi Ariſtoteles confutabit, & oſtendet naturam rerum eſſe formam. Hic igitur Ariſtoteles conſiderans ſe oſtẽdiſſe quod naturalia corpora ex materia, & forma fiunt, & conſtant (ex his enim duobus dicuntur compoſita) & videns ſe quoque formæ dediſſe nomen principij, & elementi, vidit quæſtionem hanc ſtatim exoriri, an natura, & ſubſtantia corporis naturalis ſit materia, vt antiqui putarunt, an forma, quæ & ipſa eſt internum principium rem conſtituens; ideò dicit hoc nondum eſſe manifeſtum, quia declarabitur in ſecundo libro. Hic autem loquendi modus, [nondum manifeſtum eſt] non videtur poſſe ſignificare aliquid in alia ſcientia conſiderandum, ſed quòd in hac ipſa ſcientia tractandum manet, & nondũ tractatum eſt. Quòd autem nomen ſubſtantiæ accipiat Ariſtoteles vt reſpectiuum, & pro eſſentia, non vt abſolutum pro genere communi analogo, patet etiam ex modo loquendi, cùm enim hoc modo & materia & forma ſit ſubſtantia, debuiſſet Ariſtoteles vti coniunctione, & dicere, an forma, & materia ſint ſubſtantiæ, non diſiunctione ñ, quia vnam eſſe ſubſtantiàm non impedit aliam quoque eſſe ſubſtantiam; ſed ſumendo ſubſtantiam pro natura, & eſſentia rei naturalis, conueniens eſt locutio hæc alternatiua, vnius enim rei natura, & eſſentia vna eſt, merito

Digitized by Google

ritò igitur quæritur, an hæc ſit materia, an potius forma? Antiqui putarunt eam eſſe materiam, at Ariſtoteles oſtendet formam potius eſſe dicendam naturam rei quàm materiam, qua de re in ſecundo libro fuſius loquemur. [Sed quod principia tria ſunt] cum adhuc non ſit manifeſtum, an forma, an materia ſit natura, & eſſentia rei, hoc ſolum eſt manifeſtum ex dictis, (inquit Ariſtoteles) quòd principia tria ſunt, & quomodo ſunt tria, diſtinguendo enim materiam a priuatione tria ſunt principia nam niſi diſtinguantur, duo tantum ſunt, & quis ſit modus principiandi his ſingulis conueniens, materia enim eſt principium vt ſubiectum in re facta permanens, forma verò vt perfectio rei in fine tranſmutationis adueniens, quæ dicuntur duo principia per ſe, quia ſunt partes ſubſtantiæ rei genitæ, priuatio autem vt terminus a quo, præcedens neceſſariò rem genitam, & in ea non manens, quare eſt principium per accidens: hæc omnia dicit Ariſtoteles eſſe manifeſta ex dictis, ideò ſubdit, [quot igitur, & quæ ſint principia ex his conſideretur] diſtinctam enim habemus principiorum cognitionem, & quot numero ſint, & quænam ſint.

Textus Septuageſimus Primus.

Quot igitur, & quæ ſint principia, ex his conſideretur: Quod autem vnico modo ſic ſoluitur, & Antiquorum dubitatio dicamus poſt hac, quærentes enim Philoſophi primi veritatem, & naturam entium, conuerſi ſunt in viam quandam aliam, depulſi ob inexperientiam, dicunt, quæ neque fieri, quæ ſunt vllum, neque corrumpi, propterea quod neceſſarium eſt fieri, quod fit, aut ex eo quod eſt, aut ex eo, quod non eſt, ex his autem vtriſque impoſſibile eſſe, neque enim quod eſt fieri, eſſe enim iam: & ex eo quod non eſt, nihil vtique fieri, ſubijci enim quippiam oportet:

POSTQVAM Ariſtoteles declarauit quot ſint principia rerum naturaliũ & quæ, nunc vult ex ipſa veritate iam cognita ſoluere dubia, quæ antiquos Philoſophos in errorem traxerunt, quia ea ſoluere nequiuerũt. Hæc autem erit maxima confirmatio veritatis; cum enim veritatis cognitio omnia dubia remouere ſoleat, & detegere oppoſitã falſitatem propterea quando contingit vt dubia facile ſoluantur, eſt magnum inditium veritatis inuentę. Vult igitur Ariſtoteles veritatem iam declaratam cõfirmare per hoc quòd ex ea ſoluuntur omnia dubia, quæ aliter ſolui non poſſint. Auerroes in Commentario pręſenti notat, quod ſermo demonſtratiuus natus eſt ſoluere omnia dubia, quę in re contingunt. Simile dictum apud Auerroem legimus quarto Phyſicorum 31. quod ex illo textu Ariſt. deſumitur, vbi dicit quòd perfectæ definitiones debent hæc munera exhibere, vt declarent cauſas accidentium, quæ ſunt in re, & ſoluant quæſtiones, quæ circa res contingunt: eadem enim eſt Auer. ſententia ibi, & hìc, quamuis ibi de definitione loquatur, hìc verò de ſermone demonſtratiuo, non .n. ſumit hìc demõſtrationẽ propriè, vt eſt inſtrumentũ exhibens cognitionẽ accidentium, quia hoc modo non poſſemus appellare tractationẽ de principijs demonſtratiuam, principia .n. non ſunt accidentia, ſed ſubſtantiæ, quare demonſtrari non poſſunt: neque etiam intelligit Auer. per ſermonẽ demonſtratiuum illã demonſtrationẽ a poſteriori, qua ma

teriam primam dari demonſtrauit per tranſmutationem, illa enim fuit confuſa materiæ cognitio, non diſtincta, quare per ea non poſſunt ſolui dubia, ſed per diſtinctam rei cognitionem ſoluuntur dubia, & quæſtiones. Sumit igitur ſermonem demonſtratiuum pro omni ſcientiali tractatione cuiuſcunque rei, ſiue ſint ſubſtantia, ſiue accidens, ſolemus enim appellare demonſtratiuam tractationem omnem ſpeculationem factam ex proprijs, & ex natura rei, vt ſi de homine tractemus per eſſentialia & per propria principia procedentes, dicimur demonſtratiuè tractare, vnde patet quòd omnis ſermo demonſtratiuus eſt ſermo definitiuus, quia declarat eſſentiam totam rei, quod eſt munus definitionis. Hoc propriè dicitur de tractatione accidentium, eorum enim demonſtratio eſt definitio ſola poſitione differens, quia totam accidentis naturam declarat, vt Ariſtoteles in ſecundo libro Poſteriorum docet; quoniam igitur perfecta definitio accidentis eſt eius demonſtratio, & dicitur propriè ſermo demonſtratiuus, transfertur per ſimilitudinem eadem locutio etiam ad ſubſtantiam, quando enim eius eſſentia plenè declaratur, & habetur eius definitio, ille ſolet vocari ſermo demonſtratiuus, huius ergo officium eſt ſoluere omnes quæſtiones in re contingentes, quia plena eſſentiæ rei cognitio, quę per definitionem perfectam habetur, tollit omnia dubia, quæ in re contingere poſſunt; vt nobis in præſentia contingit, qui hactenus diſtinctam adepti ſumus principiorum cognitionem quatenus principia ſunt, & quantum locus, & ocaſio præſens poſtulauit. Ariſtoteles igitur prius ponit ipſam dubitationem, quæ antiquos Philoſophos traxit in errorem propter ignorantiam ſolutionis, & ſimul tangit abſurda, in quæ ob dictam cauſam incidere coacti ſunt, & hoc facit in textu ſeptuageſimoprimo, & ſeptuageſimoſecundo, deinde in ſeptuageſimotertio vſque ad ſeptuageſimumoctauum ſoluit totam difficultatem ex veritate a ſe inuenta de prima materia, quam antiqui non cognouerunt, deinde in textu ſeptuageſimonono, & octuageſimo tangit etiam Platonis defectum, qui naturam primæ materiæ non plenè videtur fuiſſe aſſecutus. Inquit primùm Ariſtoteles ſe dicere velle quòd [Vnico modo ſic ſoluitur antiquorum dubitatio] Latini quidam dicunt Ariſtotelem ſignificare primum modum ſoluendi dubitationem, quia poſtea eandem ſoluet etiam alio modo. Sed hæc non eſt mens Ariſtotelis, quia dictio illa Μοναχῶς non poteſt ſignificare primum modum ad differentiam ſecundi, ſed ſignificat Vnicè, hoc modo tantùm, non alio, quaſi dicat, ſecundùm hanc veritatem, quam de prima materia inuenimus, dubium antiquorum poteſt ſolui, quod alio modo ſolui non poſſet. Quando dicit [Philoſophi primi] Auerroes intelligit Parmenidem, & Meliſſum, aduerſus quos Ariſtoteles in principio primi libri diſputauit; ſed Græci melius dicunt Ariſtotelem intelligere omnes antiquos Philoſophos, quos vocat primos, ideſt, antiquiores, ad differentiam Platonis, quem vocare ſolet poſteriorem, ſeu poſteriores, vt vidimus ſupra in textu quinquageſimoquinto, quia etiam Platonis defectum Ariſtoteles infra conſiderabit ſeorſum ab alijs omnibus, quos hìc vocat primos, & credendum eſt Ariſtotelem idem intelligere hìc per Philoſophos primos, quod in textu quinquageſimoquinto per antiquiores, ideſt omnes alios præter Platonem, cùm præſertim dubitatio, quam nunc affert, illis omnibus communis extiterit, non Parmenidi ac Meliſſo ſolis. [quærentes veritatem, & naturam entium] ideſt, veritatem quærentes de natura entium, intelligit autem per naturam illud, vel illa, ex quibus res fiunt, & conſtant, iam enim dixerat quòd ſingulus antiquorum illud putabat eſſe rerum naturam, quod pro principio materiali ſtatuebat, [conuerſi ſunt veluti in viam quandam aliam] ideſt, in viam remotam a veritate, & diuerſam ab ea ſententia, quæ a nobis inuenta, & declarata fuit; [ob inexperientiam] aliqui intelligunt ob inexperientiam rerum particularium; quæ generantur, & corrumpuntur; quam expoſitionem ego non probo; quia non eſt attribuendum illis magnis Philoſophis, quod illa non viderint, quę quilibet

libet

ſibet vulgaris homo quotidie experitur, vt ex auro ſtatuam fieri, ex lapidibus domum, ex ſemine animal, vel plantam, ex aqua aerem, & alia ſimilia, hi enim ſunt effectus notiſſimi, & ob oculos omnium poſiti; quod ſi de inexperientia cauſarum loquantur, a quibus hi effectus producuntur, abſurda eſt locutio, quia cauſæ non ſunt ſenſibiles, experientia verò dicitur ſolùm in rebus ſenſibilibus. Nos igitur cum Themiſtio, & Auerroe, intelligamus inexperientiam artis diſputandi, & regularum logicarum; quia reuera videbimus hos peccaſſe, propterea quòd diſtinguere neſciuerunt: ignorantia autem diſtinguendi eſt ignorantia logicæ, quæ eſt ars rationalis tradens regulas, quibus verum diſtinguamus à falſo, ideò Themiſtius dicit antiquos erraſſe ob inexperientiam τῦ διαλέγεϑαι, id eſt, diſputandi, diſputantibus enim maximè eſt neceſſarium ſcire diſtinguere, vt argumenta ſoluant. Antiqui igitur, qui diſtinguere neſciuerunt, ducti ſunt argumento quodam in hunc errorem, vt dicerent non dari generationem, neque corruptionem ſecundùm ſubſtantiam, quod tamen eſt abſurdum manifeſtum. Argumentum eorum ſubdit Ariſtoteles quod tale fuit, ſi aliquid fit, vel fit ex ente, vel ex non ente, & vtrumque eſt impoſſibile, ergo nullo modo poteſt aliquid fieri; Non ex ente, quia ex nihilo nihil fit; fuit enim apud omnes Philoſophos veluti axioma notiſſimum quòd ex nihilo ſit impoſſibile aliquid fieri, ſed ſemper neceſſe erit aliquam materiam ſubijci, ex qua dicatur fieri, vnde patet omnes antiquos Philoſophos impoſſibilem exiſtimaſſe creationem de nouo, quæ nullam materiam præſuponat, & perpendenda ſunt verba hæc Ariſtotelis [ſed ſubijci quippiam oportet] quæ ſignificant qualis creatio dicatur impoſſibilis; oportet enim aliquam materiam præceſſiſſe, ex qua res facta dicatur, & eandem in re facta remanere, quæ dicatur ſubijci; & eſſe materia ex qua res non modo ſit facta, ſed etiam conſtet, ideò fieri aerem, vel aliud ex nulla præſupoſita materia, apud Philoſophos eſt impoſſibile; Similiter ex aqua aerem fieri, ita vt tota aquæ ſubſtantia corrumpatur, & nihil eius in aere remaneat, & totus aer de nouo fiat, eſt impoſſibile, quia etiam hæc eſt creatio, imò duo continet impoſſibilia, alterum quòd aqua tota in nihil tranſeat, & nihil eius remaneat; reliquum quòd totus aer de nouo fiat, & nihil eius præceſſerit, ſic enim ex nihilo diceretur factus, ideò oportet aliquam præceſſiſſe materiam, ex qua fiat res, & quæ maneat in re, hæc enim eſt propria conditio materiæ; quod cognoſcentes antiqui non potuerunt ſaluare tranſmutationem ſubſtantialem, moti ea dubitatione, quam modo cum Ariſtotele recenſuimus. Patet autem eam dubitationem non ſolùm fuiſſe Parmenidis, & Meliſſi, ſed omnium antiquorum Philoſophorum, omnes enim negauerunt generationem ſubſtantialem, & dixerunt ſubſtantiam rei mutari non poſſe, ſed fieri eſſe ſolùm ſegregari ab alio, vel commiſceri cum alio, vel alterari; quare tota tranſmutatio ſecundùm eos in accidentibus erat, manente eadem ſubſtantia, quæ quidem ſubſtantia erat ipſa rerum materia, ideò materiam ponebant incorruptibilem, præter quam cætera omnia dicebant eſſe accidentia, & in eis eſſe generationem.

Textus Septuageſimus Secundus.

Et ſic itaque quod conſequenter accidit augentes, neque eſſe multa dicunt, ſed tantum ipſum quod eſt. Illi ergo talem acceperunt opinionem propter ea, quæ dicta ſunt.

ALTERVM abſurdum Ariſtoteles commemorat, quod antiqui Philoſophi confeſſi ſunt propter vim dubitationis dictæ, dixerunt enim non eſſe multa entia, ſed vnum tantùm, & ſic magis abſurditatem augebant, alia adiecta abſurditate, vno enim poſito inconuenienti multa ſequuntur. Hoc mouit fortaſſe Auerroem ad dicendum in præcedenti textu Ariſtotelem non de alijs antiquis loqui, quàm de Parmenide, & Meliſſo, hi namque fuerunt, qui dixerunt vnum tantùm eſſe ens. Ego tamen credo Ariſtotelem hic quoque non de ſolis Parmenide, & Meliſſo loqui, ſed etiam de alijs antiquis naturalibus, qui ſumentes ens pro principio, vnum ens poſuerunt, ideſt, vnum omnium materiam, vt aquam, vel aerem, imò credo Ariſtotelem in præſenti contextu hos præcipuè reſpicere. Oportet enim reſpicere quòd ad ponendam entis vnitatem coacti ſint argumento ſuperius facto, quod de his facile oſtendere poſſumus, ſtante enim eorum poſitione quòd vna eſſet prima omnium rerum materia, quam ponebant eſſe ens in actu, & completum, ſequebatur neceſſario omnia eſſe vnum ens, materia enim omnium debet eſſe incorruptibilis, & in omnibus manere integra, cum igitur hæc ſola ſit ſubſtantia rei, omnium ſubſtantia vera eſt, & ſic omnia ſunt vnum ens; omnia enim, quæ huic ſubſtantię adueniunt, ſunt accidentia. Mouet autem eos ad hęc dicenda argumentum in præcedenti textu declaratum, ſi enim diuerſa eſſet ſeminis & animalis ſubſtantia, ſequeretur animal ex nihilo fieri, videlicet, ex non animali & ita ſubſtantiam rei de nouo fieri ex nulla ſubiecta materia, & ſubſtantiam ſeminis tranſire in nihil, quæ ſunt impoſsibilia: Vel ſi ſemen quoque eſt animal ens erit antequam fiat, fiet enim animalis ſubſtantia, quæ non prius erat; hoc igitur mouet eos ad dicendum nullius rei ſubſtantiam generari, quæ prius non fuerit, ſed vnam eſſe omnium ſubſtantiam intranſmutabilem, & in ſolis accidentibus alterabilem, hoc igitur modo iſti intulerunt entis vnitatem propter argumentum dictum. Parmenides autem & Meliſſus certum eſt quod alio modo entis vnitatem deduxerunt, non eſt tamen ſatis clarum quomodo ad eam oſtendendam vſi ſint eodem argumento. Ariſtoteles enim in principio huius libri declarauit vtriuſque rationes probantes vnitatem entis, ſed nullam fecit mentionem argumenti tacti in textu præcedenti. Poſſumus autem nos dicere quòd ratio Parmenidis erat hæc, quod eſt præter ens, eſt non ens, & non ens eſt nihil, ergo ens eſt vnum; quæ ratio non concludebat, niſi ſtante ſuppoſito quòd ipſum ens ſit ingenitum, & incorruptibile. Si enim corrumpatur, & generetur, non ſequetur excluſo non ente quod ens remaneat vnũ: ex eo igitur quod negauit tranſmutationem ſecundum ſubſtantiam, induxit vnitatẽ entis; ad negandum autem tranſmutationem ſecundum ſubſtantiam potuit vti argumento ſuperius declarato. Ratio autem Meliſſi quam declarauimus in textu vigeſimotertio probans vnitatem entis, ſumebat primo id fundamentum, quod ens non eſt factum, quod, vt creditur, comprobabat hoc eodem argumento, quia ſi eſſet factum, vel ex ente eſſet factum, vel ex non ente, & reliqua vt in textu præcedenti declarauimus. Hac igitur dubitatione patet motum fuiſſe Meliſſum; de Parmenide non ita patet. Eſt autem animaduertendùm quod cum hæc dubitatio compulerit antiquos ad pronuntianda duo abſurda, vnum quòd negauerunt generationem ſubſtantialem, alterum quòd dixerunt vnum tantùm eſſe ens; prius illud commune fuit omnibus antiquis, omnes enim veram generationem ignorarunt, ſed alterum non eſt omnibus commune, non enim omnes vnum ens poſuerunt, neque omnes vnum principium; ſed plures fuerunt, qui plura principia poſuerunt, vt Empedocles quatuor elementa, imò, & alij poſuerunt infinita. Sententia igitur Ariſtotelis eſt, quòd cum omnes antiqui generationem veram ignorauerunt, argumento illo decepti, plures quoque eorum proceſſerunt vlterius ad pronunciandam vnitatem entis, quæ poſitio eſt manifeſte falſa. Notandum eſt etiam

quòd

Digitized by Google

quòd ſi inter ſe conferamus eos, qui vnam materiam ponebant, & eos quo plures, partim hic, partem illi melius dixerunt, dùm enim vtimur nomine principij melius eſt vnum ponere principium materiale, quàm plura, dùm verò vtimur nomine entis melius eſt multa entia confiteri quàm vnum, cum pateat multa entia eſſe, & diuerſa ſecundum ſubſtantiam.

Textus Septuageſimus Tertius.

Nos autem dicimus, quòd ex eo, quod eſt, aut ex eo, quod non eſt, fieri autem quod non eſt, aut quod eſt, facere aliquid, aut pati, aut quodcunque hoc fieri, vno quidem modo nihil differt, aut Medicum facere aliquid, aut pati, aut ex Medico eſſe, aut fieri.

AGGREDITVR Ariſtoteles reſponſionem ad argumentum antiquorum eamque duplicem affert, & vtramque colligit ex dictis de principijs, ac de eorum differentijs, ſoluet enim primo per diſtinctionem in per ſe, & per accidens, deinde ſecundò ſoluet in textu ſeptuageſimooctauo per alteram diſtinctionem in potentiam, & actum. In hoc autem textu, & in ſequenti declarat Ariſtoteles priorem diſtinctionem in per ſe, & per accidens, poſtea eam ſolutioni applicabit. Sententia horum duorum textuum clara eſt, & verba etiam ſatis manifeſta, dicit enim Ariſtoteles quod ex ente, vel ex non ente, aliquid fieri, ſeu ens, vel non ens aliquid facere, vel pati, non habet vnicam ſignificationem, perinde ac dicere Medicum aliquid facere, vel pati, vel ex Medico aliquid fieri.

Textus Septuageſimus Quartus.

Quare, cum hoc dupliciter dicatur, manifeſtum eſt, quod ex eo, quod eſt, & id quod eſt, aut facere aliquid, aut pati, ædificat igitur Medicus, non ſecundum quòd Medicus, ſed ſecundum quòd ædificator; & albus fit, non quatenus Medicus, ſed quatenus niger, medicatur autem, & non Medicus fit, quatenus eſt Medicus; cùm maximè propriè dicamus Medicum facere aliquid, aut pati, aut fieri ex Medico, ſi ſecundùm quòd Medicus hæc patiatur, aut faciat, manifeſtum quod ex non ente fieri, & hoc ſignificat, quatenus non eſt, quod illi quidem, non partientes, aberrauerunt, & propter hanc ignorantiam tantum inſuper ignorauerunt; quod nihil aliorum opinati ſunt fieri aut eſſe, ſed auferebant omnem generationem.

CVM igitur hæc dicantur de Medico dupliciter, ſimiliter dicentur de ente, & de non ente, Medicus enim & facere, & pati aliquid poteſt per ſe, & etiam per accidens, per ſe quidem quatenus eſt Medicus, per accidens verò quando quatenus non Medicus, ſed quatenus aliquid aliud vt per ſe medetur, quia vt Medicus; non per ſe ædificat, quia non vt Medicus, ſed vt ædificator; ponitur etiam quando fit albus, non quatenus Medicus, ſed quatenus niger, ideò per accidens, fit autem ex Medico non Medicus, ſi obliuiſcatur, per ſe, quia quatenus eſt medicus id ei contingit, Similiter igitur de ente, & de non ente dicere poſſumus; poteſt enim ex ente, vel ex non ente aliquid fieri tùm per ſe, tùm etiam per accidens, per ſe quidem ex ente, quando prout eſt ens, & per ſe ex non ente, quando prout eſt non ens; per accidens verò ex ente fit aliquid, quando non prout eſt ens; per accidens ex non ente, quando non prout eſt non ens, & ſic Ariſtoteles in exemplo manifeſtiore, videlicèt, in Medico declarauit hanc diſtinctionem etiam in ente, & non ente. Et notandum quod eam declarauit in his tribus in facere, pati, & fieri, non quia de his omnibus loqui velit; ſolùm enim de ipſo fieri loqui vult, & in ipſo declarare hanc diſtinctionem, ſed conſiderauit in facere, & in pati, ad maiorem declarationem, vt eam melius intelligeremus in ipſo fieri, agere enim agentis eſt, & pati materiæ, fieri autem compoſiti, de quo eſt dubitatio præſens, non de alijs, dubium enim eſt quomodo dicatur fieri ſubſtantia ipſa compoſita, an ex ente, an ex non ente. Notanda ſunt in textu ſeptuageſimotertio illa verba [Vno quidem modo] ſignificant enim primum modum ſoluendi per diſtinctionem in per ſe, & per accidens, quia poſtea in ſeptuageſimooctauo ſoluet etiam altero modo per alteram diſtinctionem. Senſus enim eſt, quod cùm dicimus ex ente, aut ex non ente, aliquid fieri, ſeu hæc facere aliquid, vel pati id ſecundùm hanc primam diſtinctionem in per ſe, & per accidens, non differt a Medico, qui dicatur facere aliquid, vel pati, vel fieri, quia ſicut ea diſtinctio accommodatur Medico, ita etiam enti, & non enti. Affert etiam Ariſtoteles rationem, cur antiquis non fuerit cognita hæc diſtinctio, & ita errauerint propter ignorantiam diſtinguendi, vt prius dictum eſt; cauſa autem erroris fuit, quoniam reuera maximè propria locutio eſt, vt dicamus aliquid fieri ex ente, vel ex non ente, & intelligamus per ſe, & quatenus eſt ens, vel non ens, ideò hanc ſolam ſignificationem antiqui cognouerunt, quæ eſt magis in promptu; tamen datur etiam altera acceptio, quam ipſi ignorauerunt, quia dicimus etiam ex ente, vel non ente aliquid fieri per accidens, propterea dubium ſoluere nequiuerunt, & coacti ſunt illi locum dare, & non concedere aliud ens præter primum ab ipſis poſitam materiam, hoc eſt vt ab illa diuerſum ſecundùm ſubſtantiam, & negare omnem generationem; hactenus igitur declarata eſt prior diſtinctio.

Textus Septuageſimus Quintus.

Nos autem, & ipſi dicimus fieri quidem nihil ſimpliciter ex eo, quod non eſt, ſed tamen fieri ex eo, quod non eſt, vt ſecundum accidens; ex priuatione enim quæ eſt per ſe non ens, non ex eo quod ineſt, fit. Mirabile autem eſt hoc, & impoſſibile ſic videtur fieri aliquid ex eo, quod non eſt.

DISTIN-

DISTINCTIONE declarata Ariſtoteles incipit eam applicare ad ſolutionem dubitationis, & prius de non ente loquitur in textu hoc, & oſtendit quomodo poſſit, & quomodo non poſſit ex non ente aliquid fieri, deinde in textu ſequente idem oſtendet etiam de ipſo ente. Vt autem ſententiam Ariſtotelis melius intelligamus, notandum eſt quòd diſtinctio Ariſtotelis in per ſe & per accidẽs poteſt accommodari tùm verbo fieri, tùm etiam ipſi non enti, ex quo aliquid dicitur fieri. Vnde quatuor oriuntur combinationes de eo, quod ex non ente fieri dicitur, quarum duæ ſunt falſæ, & duæ ſunt veræ, quæ totum dubium tollunt, aut enim dicimus aliquid per ſe fieri ex non ente per ſe, aut per accidens fieri ex non ente per accidens, aut fieri per ſe ex non ente per accidens, aut fieri per accidens ex non ente per ſe: duæ priores ſunt falſæ & impoſſibiles: duæ autem poſteriores veræ, & contra quas argumentum antiquorum nihil valet; Termini etiam noti ſunt, quia iam Ariſtoteles declarauit quid ſit fieri ex aliquo per ſe, & fieri per accidens, per ſe enim fit aliquid ex aliquo permanente in re facta, per accidens verò ex non permanente. Seu dicamus, vt in textu præcedente Ariſtoteles declarauit, per ſe aliquid ex aliquo fieri quando ex eo fit quatenus tale eſt, per accidens verò quando non quatenus tale, per ſe autem non ens dicitur priuatio, & per accidens non ens eſt ipſa materia, quia nomen entis in tota hac parte ſumitur ab Ariſtotele pro ente in actu, & completo, quod dicitur hoc aliquid, ideò materia hoc modo ſecundùm ſe non eſt ens niſi in potentia, vel eſt ens merito compoſiti, cuius eſt pars, quando autem eſt priuata eſt non ens, ſed dicitur non ens per accidens, quia per priuationem, quam habet, a priuatione enim habet vt careat tali forma, & non ſit ens in actu, quia ſine priuatione eſſet ens in ipſo compoſito, quare materia vt materia, eſt aliquid ratione compoſiti, ſed vt priuata, eſt non ens ratione priuationis, ideò dicitur non ens per accidens, ipſa verò priuatio eſt per ſe non ens, quia quatenus priuatio eſt, dicit carentiam entitatis, & per ſe opponitur enti. Terminis ita declaratis dico primam combinationem eſſe falſam, & impoſſibilem, videlicèt, aliquid fieri per ſe ex non ente per ſe, ſignificat enim vel ex priuatione permanente rem fieri, vel ex priuatione ſine aliqua ſubiecta ſibi materia, ideſt, ex nihilo penitus, quæ omnia ſunt impoſſibilia, priuationem enim in re permanente implicat contradictionem, ex ipſa autem rem fieri per ſe, & quatenus eſt non ens, eſt nullam ſubeſſe materiam, & ſic rem ex penitus nihilo fieri, quod omnes antiqui dixerunt eſſe impoſſibile. Secunda quoque combinatio falſa eſt quòd aliquid fiat per accidens ex non ente per accidens, quia non ens per accidens eſt materia prima, vt declarauimus, ex qua res non per accidens fiunt, ſed per ſe; Ariſtoteles tamen de hac combinatione nihil dicit, quia ad ſolutionem dubitationis non confert, neque eam cognouerunt antiqui, quia non cognouerunt aliquid fieri per accidens, vt Ariſtoteles in textu ſeptuageſimoquarto dixit, neque aliquod non ens per accidens, quia nullum aliud non ens cognouerunt, quàm purum nihil. Duæ autem reliquæ combinationes veræ ſunt, quæ alteri parti per ſe, alteri per accidens apponunt, nam ex non ente per accidens, ideſt, ex materia res fit per ſe, quia materia manet in re, & ex non ente per ſe, ideſt, ex priuatione res fit per accidens, quia priuatio non manet; fieri autem ex aliquo hîc importat cauſam materialem, ideò cùm priuatio materiæ accedat, & ex materia res per ſe fiat, fit ex priuatione per accidens, veluti ex eo, quod accidit ei, ex quo per ſe fit. Ariſtoteles autem in hoc textu duas tantùm ponit combinationes, vnam falſam, & alteram veram, quia in textu ſeptuageſimoquarto declarauit diſtinctionem illam in per ſe, & per accidens, prout hæc apponuntur ſolùm verbo fieri, nihil dixit de eiſdem prout apponuntur etiam ipſi non enti, neceſſarium tamen eſt ad plenam rei intelligentiam vt etiam non enti hanc diſtinctionem accommodemus, ſic enim res clara fit, ſicut dictum eſt, neque omninò eſt ſpreta ab Ariſtotele

in textu hoc: ea enim vtitur hic, licet non declarauerit prius in ipſo non ente diſtinctionem hanc, ſed ſolum in verbo fieri, illam enim videtur vt notam ſupponere, nam per non ens non intelligit in hoc textu niſi non ens per ſe, quod eſt purum nihil, ideò dat nobis intelligere etiam non ens per accidens, quod ponitur in alijs duobus membris omiſſis. Prætermiſſa enim materia Ariſtoteles in ſola priuatione declarat quomodo ex ea aliquid fieri poſſit, & quomodo non poſſit, ideoque duo membra de materia ſubijcit, quia materia antiquis cognita non fuit, ponit igitur in primis primam combinationem falſam, & concedit de ea concludere argumentum antiquorum cum inquit. [Dicimus fieri quidem nihil ſimpliciter ex eo quod non eſt.] Simpliciter enim hic ſignificat idem, quod per ſe, quaſi dicat, concedo etiam ego impoſſibile eſſe aliquid fieri per ſe ex non ente, hoc enim ſignificat fieri ex non ente, quatenus eſt non ens, & ita ſine vlla ſubiecta materia, & ex merè nihilo, neceſſe enim eſt addere ex non ente per ſe, & ita dubium antiquorum concludit, quòd ex puro non ente res per ſe fiat, quod etiam ab Ariſtotele conceditur. Secundam autem combinationem Ariſtoteles non ponit, quoniam licet falſa ſit tamen non fuit poſita, neque cognita ab antiquis; deinde ponit quartam veram, quando dicit, [ſed tamen fieri ex eo, quod non eſt, vt ſecundum accidens.] Ideſt, dico tamen hanc eſſe veram aliquid fieri per accidens ex non ente, intelligit autem ex non ente per ſe, quare vtitur etiam per ſe, & per accidens ad ipſum non ens, ſtatim enim ſeipſum declarans dicit [ex priuatione enim quæ eſt per ſe non ens, non inexiſtente fit] fieri ex aliquo non inexiſtente, ideſt, non remanente, eſt fieri per accidens, quare eſt ſenſus, ex priuatione enim, quæ eſt non ens per ſe, res fit per accidens, quare patet Ariſtotelem ipſi quidem fieri per accidens, ipſi autem non enti apponere per ſe, vt per non ens ſignificet priuationem, quæ eſt quarta combinatio vera. Sub hac tamen videtur etiam ſignificari tertia combinatio vera, quia omne per accidens reducitur ad aliquid per ſe, quod enim dicimus eſſe per accidens eſt merito alicuius, quod dicatur per ſe, quod igitur ex priuatione, quæ eſt per ſe non ens, dicatur res fieri per accidens, eſt quoniam, ex aliquo alio, cui priuatio accidit, res fit per ſe, ex materia enim res per ſe fit, cùm materia permaneat in re, & ipſa materia eſt non ens per accidens, ideſt merito priuationis, quæ eſt non ens per ſe. Eſt in litera error quidam, verba enim illa, [non ex eo quod ineſt] non bene referunt vim verborum Græcorum ἐκ ἐνυπάρχοντος, in quibus dictio, ex, non legitur, quare legendum eſt, non inexiſtente, vt ad priuationem referantur, ſicuti expoſuimus. Subdit Ariſtoteles mirabile hoc eſſe, quod aliquis inuenerit modum, quo aliquid dicatur ex non ente fieri, hoc enim ab omnibus impoſſibile exiſtimatur, attamen benè conſiderantibus apparet quòd vno modo eſt impoſſibile, altero modo eſt poſſibile, & ſic dubitatio tollitur, nam verum eſt quod ex nihilo impoſſibile eſt aliquid fieri, intelligendo per ſe, ideſt, ex omnino nihilo, vt nulla ſupponatur materia, ſed ex priuatione, quæ eſt nihil, cui tamen materia ſubeſt, quæ non eſt per ſe nihil, ſed per priuationem, res dicuntur fieri, nec fiunt penitus ex nihilo, quia non fiunt ex ſolo per ſe non ente, quare non per ſe ex ipſo dicuntur fieri, ſed per accidens, quoniam fiunt per ſe ex alio, ideſt ex materia, nam materia ſubeſt, quæ quidem non eſt per ſe non ens, neque eſt penitus nihil; poſſumus igitur ad dubium reſpondere accipiendo illam partem, quòd ens ex non ente fit, hanc enim ſi nos ſano modo intelligamus, argumentum contra eam nihil concludit.

Textus

Textus Septuageſimus Sextus.

Similiter autem neque ex eo quod eſt, neque id, quod eſt fieri, niſi ſecundum accidens, ſic autem & hoc fieri eodem modo, vt ſi ex animali animal vtique fiat, & ſi ex quodam animali quoddam animal, vt ſi canis ex equo fiat, fiet enim non ſolum ex quodam animali canis, ſed etiam ex animali, at non quatenus eſt animal, eſt enim iam hoc; ſi autem aliquid debet fieri animal non ſecundum accidens, non ex animali erit:

HIc Ariſtoteles vult docere, quomodo ex ente ens fieri poſſit, vt poſſimus etiam ad dubium reſpondere accipiendo illam partem quòd ex ente fit, declarat igitur quomodo falſum, & impoſſibile ſit, quod ens ex ente fiat, vt contra hoc dubitatio antiquorum valeret; necnon quo modo illud verum ac poſſibile ſit, neque aduerſum id dubitatio ipſa concludat. Eſt autem aduertendum in primis, quòd nomen entis non ſumitur hìc ab Ariſtotele niſi pro ente in actu, pro ipſo compoſito perfecto, quare non dicit materiam ſecundùm ſe eſſe ens, quia propriam eius veritatem non conſiderat, ſed illam tantùm quam habet ratione compoſiti; propterea non poteſt hìc ipſi enti accõmodari illa diſtinctio in per ſe, & per accidens, quoniam enim ens non ſignificat aliud, quàm compoſitum, hoc non poteſt vocari ens per accidens, diſtinctio igitur accomodatur ſolum ipſi fieri, & Ariſtoteles dicit verum eſſe, quod ens non fit per ſe ex ente, fit tamen per accidens ex ente, vt ſi fiat aer ex aqua, eſt ens ex ente, tamen per accidẽs fit aer ex illa aqua quatenus aqua eſt, quia aqua eſt & aqua, & nõ aer, ens, & non ens, aer igitur ex ea fit, non quatenus eſt aqua, ſed quatenus eſt non aer, & ſic ex non ente fit per ſe, ideſt, ex non illo, quod fieri debet, ex ente autem per accidens, cũ enim per ſe ex materia fiat, quæ eſt in aqua, eſt per accidens reſpectu aeris, quòd in illa materia inſit forma aquæ, quare fit ex aqua per accidens. Vt autem hoc clarius fieret, Ariſtoteles ſumit exemplum ſenſatius, & loco entis ſumit animal, idem enim eſt dicere ens ex ente, ac animal ex animali; ſupponamus enim quòd fiat animal ex animali; vt equus ex cane, non quidem vt ex efficiente, ſed vt ex materia, quamuis enim ſit exemplum impoſſibile, nihil refert; fingitur enim ab Ariſtotele ad rei declarationem, poterat fortaſſe ſumi exemplum verius, vt cùm fit auis ex verme, quod videmus in bombycibus, animal enim ex animali fit tanquam ex materia, inquit igitur Ariſtotelis, ſi ex cane equus fiat, fiet animal ex animali per accidens; non enim factus eſt equus ex eo quatenus canis eſt, & quatenus alterum animal, ſed potius è contrario quatenus eſt non animal, ideſt, non illud, quod fieri debet, canis enim ille eſt & animal, ſcilicet canis, & non animal, ſcilicet, non equus, quare equus ex eo per ſe fit, quatenus eſt non equus, per accidens autem quatenus eſt canis, accidit enim illi non equo, ex quo equus fieri poteſt, vt ſit alterum animal, & canis. Sic igitur poſſumus ſoluere argumẽtum antiquorum accipiendo illam partem, quòd ens ex ente fiat, quando enim dicebat ſi ex ente, ergo ens eſt antequàm fiat, dicit Ariſt. hoc verum eſſe ſi intelligatur per ſe, ſi enim animal ex animali fieret vt animali, & per ſe, proculdubio animal eſſet antequã fieret, ita.n. dicimus præexiſtere illud idem, quod eſt poſtea generandum, ſi enim ex animali quatenus eſt animal generatur animal, iam eſt illud, quod fieri vult, quid ergo vult fieri ſi iam eſt ani-

Digitized by Google

mal? ſic etiam de ente, fit enim ens ex non ente, ſed per accidens, per ſe enim ex non ente, ideſt ex non illo, quod fieri debet, cui non enti accidit, vt ſit aliud ens, eſt enim ſimul & ens, & non ens, ideſt, non illud ens, quod fieri debet, & contra hoc dubitatio nihil concludit, cùm enim ens fiat per accidens ex ente, non ſequitur, ergo eſt antequàm fiat, cùm non fiat ex eo vt ente, ſed potius vt ex non ente, quare cùm per ſe ex non ente fiat, ſequitur potius quòd ens non eſt antequam fiat; hoc autem non ens, ex quo Ariſtoteles dicit rem per ſe fieri, non eſt non ens purum, pura priuatio, ſed eſt materia ipſa, quæ eſt non ens per accidens, accidit enim ei vt habeat priuationem formæ venturæ, & vt habeat alteram formam alterius entis, vt materia aquæ, prout ex ea debet fieri aer, habet per accidens & vt ſit ens, ideſt, habeat formam aquæ, & vt ſit non ens, ideſt, habeat priuationem formæ aeris, res igitur vt aer fit per ſe ex illa materia, quatenus eſt non ens per accidens, ideſt quatenus eſt priuata forma aeris, per accidens autem quatenus eſt aqua,

Textus Septuageſimus Septimus.

Et ſi aliquid ſit, non ex eo, quod eſt neque ex eo., quod non eſt; quod enim ex eo, quod non eſt, dictum eſt nobis quid ſignificet, quòd quatenus non eſt. Amplius autem & eſſe omne, aut non eſſe non remouemus.

CONCLVDIT Ariſtoteles & de ente, & de non ente, quomodo verum ſit quòd ex vtroque ens fiat, & quomodo non ſit vnum. Dixit enim neutrum eſſe verum per ſe, per ſe autem ſignificat quatenus eſt ens, & quatenus eſt non ens, quia neque ex ente quatenus eſt ens, poteſt aliquid fieri, neque ex non ente, quatenus eſt non ens, & hoc tantùm concludit dubitatio antiquorum, ſed non concludit ſi intelligamus per accidens, nam & ex ente, & ex non ente res per accidens fit. Deinde cùm dicit [Amplius autem & eſſe omne, aut non eſſe non remouemus.] Adducit inſtantiam contra antiquos & ſimul oſtendit eorum abſurditatem, & propriæ opinionis veritatem; antiqui enim negant principium contradictionis omnibus notiſſimum quod eſt, de omni re verum eſſe affirmare, vel negare, nam ſimul tollunt affirmationem, & negationem, cùm dicant neque ex ente, neque ex non ente poſſe aliquid fieri, ens autem & non ens, ſeu eſſe & non eſſe, ſunt termini contrâdictorij, quare cogimur alterum duorum admittere, & cùm videamus res fieri, concedere, vel quod ex ente, vel quòd ex non ente fiant. Antiqui enim remouent a termino generationis vtrumque ſimul, & negant ipſum ens, negant etiam non ens, quare negant axioma notiſſimum. Nos autem (inquit Ariſtoteles) non remouemus omne eſſe & omne non eſſe, neque negamus principium contradictionis; ens enim, & non ens accipimus, vt contraria, quibus datur medium, poſſumus ergo negare ambo contraria ſimul, quia poſſunt vtraque falſa eſſe, & medium eſſe verum, antiqui verò non cognoſcentes aliquod medium acceperunt ens, & non ens, vt contradictoria, inter quæ nullum medium relinqueretur, ideò negauerunt principium contradictionis, tollentes ſimul omne ens, & omne non ens, ideò magnam merentur reprehenſionem. Sciendum autem quòd antiqui non cognouerunt aliud ens, quàm ens perfectum, quod eſt in actu, neque cognouerunt aliud non ens quàm purum nihil, & ita hæc apud eos erant veluti membra contradictoria, inter quæ nullum caderet medium, ideò ex vtriuſque ablatione putarunt ſublatum eſſe omnem terminum generationis a quo, & ita nihil poſſe generari;

nerari; Ariſtoteles autem medium inuenit inter ens perfectum, & purum nihil, videlicet naturam primæ materiæ, quæ neque eſt ens perfectum, neque eſt omninò non ens, ſed eſt non ens propter priuationem: concedit igitur Ariſtoteles argumentum antiquorum valere de illis duobus extremis, res enim non fiunt per ſe ex puro nihilo, & priuatione, neque etiam ex ente perfecto, ſed ſi ex his fiunt, fiunt per accidens. Quare ad antiquos poſſumus reſpondere, concedendo totum argumentum, dum intelligitur fieri per ſe, quia ex neutro extremo res fiunt per ſe, ſed per ſe fiunt ex natura quadam media inter ens perfectum, & purum non ens inuenta ab Ariſtotele, quæ eſt natura primæ materiæ, quæ dicitur non ens per accidens. Poſſumus etiam reſpondere concedendo vtrumque, videlicet, & ex ente, & ex non ente res fieri, ſi enim intelligamus fieri per accidens vtrumque eſt verum; Ariſtoteles igitur a termino generationis ex quo non remouet omne ens, & omne non ens, ſolùm remouet ens per ſe, & non ens per ſe, quæ ſunt duo extrema, non remouet non ens per accidens, quæ eſt natura materiæ media inter illa extrema, ex hac enim ens dicitur per ſe fieri quatenus eſt priuata, idest, quatenus eſt non ens per accidens; [Vnus igitur modus hic eſt] concludit Ariſtoteles hunc eſſe primum modum ſoluendi dubitationem antiquorum per diſtinctionem in per ſe, & per accidens, ſicuti declaratum eſt.

Textus Septuageſimus Octauus.

Alius autem quòd contingit eadem dicere ſecundum potentiam, & actum, hoc autem in alijs determinatum eſt cum diligentia magis. Quare quod quidem dicebamus, dubitationes ſoluuntur; propter quas coacti remouent dictorum quadam, propter hoc enim tantùm auerſi ſunt Priores à via in generationem, & corruptionem, & omninò mutationem, hæc enim viſa natura omnem ſoluit hanc ipſorum ignorantiam.

SUBDIT alterum modum ſoluendi eandem dubitationem per alteram diſtinctionem in potentiam & actum, quomodo autem per hanc diſtinctionem ſoluatur dubitatio ipſe non declarat, ſed nobis conſiderandum relinquit, fortaſſe ob cauſam, quam ipſe ſubiungit, quia de actu, & potentia loqui eſt munus Metaphyſici, ideò dicit ſe de his locutum eſſe diligentius in alijs, idest, in libro nono Metaphyſicorum. Vbi debemus annotare modum loquendi Ariſtotelis, qui dicit [in alijs determinatum eſt] vtens verbo præteriti temporis, cùm tamen Metaphyſica non præcedat Phyſicam, vt ipſum vocabulum ſignificat, vnde patet inualida eſſe argumenta, quæ ad demonſtrandum librorum ordinem ſumuntur quandoque ex ſimilibus verbis Ariſtotelis, quando enim dicit ſe de aliqua re egiſſe, ſolent inde colligere quod alter ille liber debeat præcedere, ſed quàm debile ſit hoc argumentum, hic videre poſſumus; eſt enim modus quidam loquendi Ariſtotelis, qui non ſignificat librorum ordinem, ſed ſignificat iam ſcriptos eſſe libros omnes ab Ariſtotele, quando nos aliquem eorum legimus, ſciebat enim Ariſtoteles neminem eſſe lecturum libros hos Phyſicos, niſi quando etiam libri Metaphyſici eſſent conſcripti, & ita ſcriptio Metaphyſicæ eſt præterita, non reſpectu ſcriptionis libri Phyſici, ſed reſpectu noſtræ lectionis

ctionis libri Phyſici. Cùm igitur Ariſtoteles nobis conſiderandum relinquat, quomodo hoc dubium ſoluatur per diſtinctionem in potentiam, & actum, declaremus nos hanc ſolutionem. Diuidendum eſt ens in ens actu, & ens potentia, ita non ens actu, & non ens potentia; ens actu eſt ipſum compoſitum perfectum; ens in potentia eſt id, quod non eſt actu, ſed eſſe poteſt; non ens actu eſt, quod actu quidem nondum eſt, eſſe tamen poteſt, non ens potentia eſt, quod neque eſt, neque eſſe poteſt, vbi enim negatur actus exiſtendi, non tollitur potentia, ſed vbi potentia tollitur, tollitur etiam actus. Argumentum igitur antiquorum concludit, quòd ex ente in actu non poteſt ens fieri, tunc enim ſequeretur quòd ens eſſet antequàm fieret, animal enim ex animali in actu non poteſt fieri, niſi dicamus per accidens, vt ſupra dictum fuit, tamen ens actu poteſt fieri ex ente in potentia, & contra hoc dubitatio nihil concludit, concedam enim quod ens ſit antequàm fiat, fit enim equus actu ex equo in potentia, & equus eſt potentia antequàm fiat actu, alio igitur modo fit, alio modo prius fuit, quare nullum inconueniens ſequitur. Similiter dicamus de non ente, nam ex non ente in potentia concedimus nil poſſe fieri, ideſt, ex puro nihilo, quod neque eſt, neque eſſe poteſt, hoc enim eſt impoſſibile vt fiat; de tali igitur non ente, quod eſt nihil, dubitatio valet, ſed non valet de non ente in actu, dum enim ſolum actum exiſtendi tollimus, non tollimus potentiam, quare hoc idem, quod dicitur nõ ens actu, eſt id, quod dicebatur ens in potentia, ex quo poteſt fieri ens actu, & argumentum contra hoc nihil valet. Sciendum eſt autem quòd ens in potentia non poteſt eſſe purum nihil, ſi enim eſſe purum nihil, non eſſet poſſibile eſſe, quia ex nihilo nihil poteſt fieri, dicitur igitur ens aliquod in potentia, vt homo in potentia, equus in potentia, quando pars eius præexiſtit, non poteſt fieri in actu; præexiſtit ergo ipſa materia, quæ dicitur equus potentia, & potentia homo, eſt enim inchoatio quædam omnium rerum, cui complementum deeſt, ideo ipſa dicitur equus potentia, equus inchoatus, non tamen perfectus, eſt igitur impoſſibile rei inchoatæ, & imperfectæ addere perfectionem, ideò adueniente forma fit res in actu perfecto, quare materia prima eſt illud ens in potentia, & non ens actu, ex quo fit actu ens, fit enim actu equus ex equo potentia non actu exiſtente, ideſt, ex materia prima, quæ eſt medium quoddam ab Ariſtotele inuentum inter ens actu, & purum nihil, quod neque eſt actu, neque potentia. Antiqui verò eam non cognouerunt, ideò argumentum ipſorum valet de vtroque extremo, nam neque ex ente in actu, neque ex puro nihilo poteſt ens aliquod fieri, quod eis concedit Ariſtoteles, ſed fit ex materia prima, quæ eſt non ens actu, & ens potentia; Ideò aduertendum eſt quòd hæc ſecunda ſolutio argumenti antiquorum non eſt reuera diuerſa a priore, ſed eſt eadem dicta per alia verba, ſicut ipſe Ariſtoteles ſignificat dum hìc dicit [contingit eadem dicere ſecundum potentiam, & actum] ideſt, dare poſſumus eandem ſolutionem per diſtinctionem in potentiam, & actum, vtraque enim ſolutio in eundem ſenſum cadit quòd omnia, quæ fiunt ſecundum ſubſtantiam, fiunt ex materia prima, quæ eſt medium inter ens perfectum & purum nihil; hanc ſignificauit in prima ſolutione dum dixit ex non ente per accidens res per ſe fieri, materia enim eſt non ens per accidens, & hìc vocatur non ens actu, & ens in potentia, quare per inuentionem materiæ primæ Ariſtoteles ſoluit dubitationem antiquorum. Hunc locum ego alias conſideraui, dum legerem primum capitulum primi libri Poſteriorum, quia ſicuti hìc Ariſtoteles oſtendit poſſibilitatem generationis per naturam mediam inuentam inter ens perfectum & purum nihil; ita ibi declarat poſſibilitatem acquirendæ ſcientiæ perfectæ per cognitionem quandam potentialem, & mediam inter perfectam ſcientiam, & plenam ignorantiam, concluſio enim dicitur cognita in potentia in propoſitione maiore, ideò ſicuti ex materia prima, quæ eſt potentia, equus poteſt fieri equus actu per actionem a gentis; ita

ex

ex cognitione maioris propoſitionis, in qua concluſio cognoſcitur in potentia, adhibita minore poteſt acquiri actualis, & perfecta ſcientia concluſionis; eſt igitur poſſibile per demonſtrationem ſcire, quia nihil aliud eſt demonſtrare, quàm procedere a cognitione potentiali concluſionis, quæ in ſuis principijs conſiſtit, ad actualem & perfectam eiuſdem ſcientiam, quæ habetur in illatione concluſionis. [Quare quod quidem dicebamus] concludit Ariſtoteles ſolutas eſſe omnes antiquorum dubitationes, quibus coacti negauerunt omnem generationem, & corruptionem ſubſtantialem, & multitudinem entium, ſicuti ſupra dictum eſt, in textu ſeptuageſimoprimo, & ſeptuageſimoſecundo. Quomodo autem ſolutæ fuerint omnes dubitaiones, declarat Ariſtoteles ſubdens [hæc enim viſa natura omnem ſoluit ipſorum ignorantiam] cum primum enim natura primæ materiæ ab Ariſtotele inuenta in lucem prodijt, ſtatim patuit ſolutio totius dubitationis; patet igitur quòd vterque modus ſoluendi, quo Ariſtoteles vſus eſt, ad vnicam ſolutionem redigitur, nititur enim vterque in ipſa materiæ natura, per quam tota dubitatio ſoluta eſt. Per hæc autem videtur ſignificare Ariſtoteles errorem communem omnium antiquorum loquentiū de prima rerum materia, omnes enim eam poſuerunt ens in actu perfecto, vt vnum elementorum, vel plura ex eis, tali autem poſita non potuerunt ſaluare generationem ſubſtantialem, quia ex ente in actu perfecto non poteſt aliquid fieri per ſe, & vt ex materia manente in re facta, ſicuti in textu ſeptuageſimoſexto declaratum fuit.

Textus Septuageſimus Nonus.

Tangentes igitur, & alij quidam fuerunt ipſam, ſed non ſufficienter. Primum enim confitentur ſimpliciter fieri aliquid ex eo quod eſt; quod Parmenidem rectè dicere; poſtea videtur ipſis, ſi quidem eſt numero vna, & potentia tantum eſſe, hoc autem differt plurimum. Nos enim materiam, & priuationem alterum eſſe dicimus, & horum, materiam quidem non ens eſſe ſecundum accidens, priuationem autem per ſe, & materiam quidem propè, & quodammodo ſubſtantiam, priuationem autem nequaquam;

TRANSIT Ariſtoteles ad conſiderandum Platonis defectum in materiæ primæ cognitione, & Platonem alijs antiquioribus præfert, quoniam illi nullatenus materiam primam cognouerunt; Plato vero aliquo modo tetigit eius naturam, ſed non ſufficienter, nec plenè eius naturam fuit aſſecutus. Duos autem tangit Platonis defectus in declaranda natura primæ materiæ, vnum quando dicit [Primum enim.] Plato enim viſus eſt ſequi ſententiam Parmenidis in eo quod dixit, quicquid eſt præter ens eſſe non ens, quare de materia prima loquens Plato eam conceſſit eſſe præter ens, & conſequenter eſſe non ens, & ita ex non ente res fieri, intelligendo ex non ente ſimpliciter, quod tamen ſupra in textu ſeptuageſimoquinto oſtendimus eſſe impoſſibile. Eſt autem notandum quod contradictio videtur inter Ariſtotelem hic, & in textu trigeſimo, & trigeſimoprimo huius libri, ibi enim Ariſtoteles tribuit Platoni, quòd non conceſſerit materiam eſſe ita non ens, vt ſit nihil penitus. Cum enim Parmenides ita argumentaretur; quod eſt præter ens, eſt non ens, & non ens

eſt

Digitized by Google

eſt nihil, ergo ens eſt vnum. Plato conceſſit primam propoſitionem, videlicet, quod eſt præter ens eſſe non ens, ſed alteram negauit, videlicet, non ens eſſe nihil, quia dixit non ens eſſe quodammodo ens, materiam enim appellabat non ens, quæ tamen erat aliquo modo ens, ſed non verè ens, ergo Plato non dixit materiam eſſe penitus nihil, hic tamen Ariſtoteles oppoſitum ei tribuit, quòd dixerit materiam eſſe ſimpliciter non ens. Aliqui poſteriores fortaſſe hac difficultate moti dicunt eam dictionem [ſimpliciter] non ſignificare per ſe, & omninò, ſicut ſignificauit ſupra in textu ſeptuageſimoquinto, quando Ariſtoteles dixit, nihil fieri ex non ente ſimpliciter, ſed accipi pro eo, quod eſt ſine diſtinctione. Plato enim dixit ſine diſtinctione aliqua, quod ex non ente, ideſt, ex materia res fiunt, quia non diſtinxit materiam a priuatione. Quæ expoſitio non eſt admittenda, quia mox Ariſtoteles conſiderabit alterum Platonis defectum in non diſtinguendo materiam a priuatione, quando dicit [poſtea videtur] quare hìc non poteſt eundem defectum intelligere. Præterea Parmenides non errauit, quia materiam a priuatione non diſtinxerit, ſed quia nullo modo materiam cognouit, quare non oportebat hìc aliquid dicere de Parmenide, quia Plato in hoc non eſt ſecutus Parmenidem, qui hoc nunquam dixit. Hos igitur poſſumus dicere quòd Plato licet dixerit materiam eſſe aliquo modo ens, tamen dixit eam non eſſe verè ens, ſed vnicum eſſe verè ens, & materiam eſſe præter verè ens, quare cùm negauerit eam eſſe verè ens, fecit eam ſimpliciter non ens, nihil enim eſt ens, quod non verè ſit ens, ſicuti dicit Ariſtoteles in textu trigeſimoprimo, ſi ergo materia aliquo modo eſſet ens, eſſet etiam aliquo modo verè ens, quare cùm neget Plato eam eſſe verè ens, cogitur dicere eam eſſe nihil, & ita ex penitus nihilo res fieri, non dicit autem Ariſtoteles Platonem in hoc ſecutum eſſe Parmenidem, quia non dixit Parmenides quòd ex non ente res fiant, ſed in illa propoſitione, quòd id quod eſt præter ens, eſt non ens. Præterea cùm Plato priuationem a materia diſtinctam non cognouerit, non potuit dicere materiam eſſe non ens per priuationem, vt nos dicimus, quare vocando eam non ens, cogitur eam facere non ens per ſe. Ideò dictio illa [ſimpliciter] ſumitur hìc pro per ſe. Poſſumus etiam dicere quod ea dictio non annectitur non enti, ſed verbo fieri. Plato enim cùm diceret materiam eſſe non ens, dixit res ex ea fieri per ſe, ideſt, quatenus eſt non ens. Poſſumus etiam aliter locum hunc planius interpretari, vt Ariſtoteles vnicum tangat Platonis defectum, quod non diſtinxit materiam a priuatione, & ita illis duabus dictionibus [primùm & poſtea] non duos defectus notet, ſed duo Platonis dicta. Prius enim dixit materiam eſſe non ens, cùm ſit præter verum ens, quippè Parmenidis propoſitionem, illam admittens, quicquid eſt præter ens, eſt non ens, ſed poſtea cùm diſtinguere debuiſſet hoc non ens in duo principia nempè in non ens per accidens, quæ eſt materia, & non ens per ſe, quæ eſt priuatio, ipſe tamen vnum tantum principium eſſe exiſtimauit, hoc eſt & ſubiecto & ratione idem. Hoc modo nulla eſt contradictio cum textu trigeſimo & trigeſimoprimo. Imò huius expoſitionis comprobatio. Cùm enim ibi faſſus ſit hoc non ens non omnino eſſe nihil, ſed aliquo etiam modo eſſe ens, debuit diſtinguere id, quod per accidens eſt non ens, ab eo, quod eſt per ſe non ens, ſed hoc ipſe deſpexit, vt poſtea dicetur. Poſſumus etiam dicere quòd [ſimpliciter] hìc ſumitur pro ſine diſtinctione, non tamen materiæ a priuatione, quia Ariſtoteles nugationem faceret, ſi hoc intelligeret, ſubdit enim iterum hunc eundem Platonis defectum, & tanquàm diuerſum ab hoc primo defectu; ſed ſine diſtinctione entis, & non entis in potentiam, & actum, in per ſe & per accidens, & ipſius fieri in per ſe, & per accidens. Simpliciter enim protulit Plato, quòd ex non ente res fiunt, non declarans quòd illud non ens ſit ens in potentia, & non ens per accidens, quare cùm abſolutè prolata verba trahantur ad promptius, & principalius ſignificatum, ſicuti ſignificauit Ariſtoteles in textu ſeptuageſimoquarto, viſus eſt dicere Plato, quòd res

fiant

fiant per ſe ex ſimpliciter non ente, ideſt, per ſe non ente, quod Ariſtoteles in textu ſeptuageſimoquinto dixit eſſe impoſſibile. Sed videtur Ariſtoteles potius prauum ſenſum verborum Platonis reprobare, quàm ipſam Platonis ſententiam, Plato enim negans materiam eſſe verè ens, & negans eam eſſe penitus nihil, ſignificauit naturam eius mediam inter ens perfectum, & purum nihil, quare veritatem non ignorauit, Ariſtoteles autem eum reprehendit quòd mancus, & diminutus fuerit in declaranda natura materiæ, eo quod non expreſſit has diſtinctiones in per ſe, & per accidens, & in potentiam, & actum. Sed ſi Timæum Platonis legamus circiter dimidium illius libri videbimus Platonem optimè declaraſſe naturam materiæ, dicit enim eam eſſe incorruptibilem, inuiſibilem, adulterina ſolùm cognitione cognoſcibilem, prorſus informem, & ſemper in potentia ad receptionem omnium formarum, quare formarum locum eam vocat, & oſtendit quod ſi aliquam formam ſibi propriam haberet, alias recipere nulla ratione poſſet. [Poſtea videtur] tangit Ariſtoteles alium Platonis defectum, quòd inter materiam, & priuationem non diſtinxit, cùm enim materialem cauſam dixerit eſſe in pura potentia ad omnes formas, & ita omnibus priuatam, vnicum principium putauit eſſe materiam ipſam priuatam, cùm tamen aliud ſit materia ſubiecta, aliud priuatio, quare non cognouit, quòd licet ſit vnum ſubiecto, ſunt tamen duo ratione, ſed exiſtimauit quod materia ipſa priuata [ſi quidem eſt numero vna] ſicuti eſt vnum quoddam ſecundùm numerum & ſecundùm ſubiectum, [& potentia tantùm eſſe] etiam ratione & eſſentia ſint vnum tantùm, non tamen ſint duo; dictio enim illa δυνάμει ſignificat virtute, eſſentia, ratione, [hoc autem differt plurimum] ſcilicet eſſe vnum ſubiecto & eſſe vnum ratione, multa enim ſunt vnum ſubiecto, quæ tamen non ſunt vnum ratione. [Nos enim materiam, & priuationem alterum eſſe dicimus] Refert Ariſtoteles propriam ſententiam de materiæ, ac priuationis differentia, & eam declarat eſſe duplicem, quam etiam vtramque in ſolutione dubitationis antiquorum paulò ante conſiderauit; Differunt primò, quoniam materia eſt non ens per accidens, ideſt, per priuationem non per ſeipſam, ideò enim non dicitur ens perfectum, quia eſt priuata, & priuatio quatenus eſt priuatio, eſt non ens per ſe, vt ſupra oſtendimus. Differunt ſecundò, quoniam [materia eſt propè, & quodammodo ſubſtantia, priuatio autem nequaquam] ſubſtantia hìc ſumitur pro ſubſtantia compoſita, quæ dicitur hoc aliquid ſicuti etiam in textu ſexageſimonono, quare materia prima hoc modo non dicitur ſubſtantia, ſed propè, & quodammodo, eſt enim in potentia vt fiat ſubſtantia, eſt ſubſtantia imperfecta, & inchoatio ſubſtantiæ, quæ ex incompleta poteſt fieri completa. Priuatio verò nullo modo eſt ſubſtantia, quia eſt oppoſita ſubſtantiæ, & eſt purum nihil, imò (inquit Auerroes) priuatio ne accidens quidem eſt, tantùm abeſt vt ſit ſubſtantia, accidens enim habet eſſe poſitiuum, at priuatio ſecundùm ſe, & formaliter accepta habet purum eſſe priuatiuum.

Textus Octuageſimus.

Quidam autem quod non eſt magnum, & paruum ſimiliter, aut ſimul vtrumque, aut ſeorſum vtrumque, quare penitus alter eſt modus hìc trinitatis, & ille hoc vſque enim proceſſerunt, quod oportet quandam ſupponi naturam; hanc tamen vnam faciunt; & enim ſi aliquis dualitatem facit, dicens magnum, & paruum ipſam, non minus idem facit, alteram enim deſpexit permanens

enim

enim cum forma cauſa eſt eorum, quæ fiunt, ſicut mater, altera verò pars contrarietatis, ſæpè per imaginationem videbitur ad maleficium ipſius intendenti intellectum neque eſſe penitus.

PROLATA ſua opinione hic Ariſtoteles ad ſententiam Platonis reuertitur, quam ſuæ contraponit, & ab ea diuerſam eſſe oſtendit, ſoluens inſtantiam ad probandum non differre Platonis ſententiam ab Ariſtotelis opinione: Eſt autem hæc latina locutio abſurda, & parum conueniens, cùm enim de Platone loquatur, de quo in textu præcedenti loquebatur, non conuenit dicere [quidam] ſed dicendum potius eſt, qui autem, vt ſenſus ſit, qui autem dicunt, ideſt, Plato autem, qui dicit non ens, ideſt ipſam materiam eſſe magnum & paruum, hæc enim verba illis [nos enim] ex aduerſo reſpondent; Poterat itaque obiectio Ariſtoteli fieri talis, videtur tua ſententia non differre a ſententia Platonis, ſicuti enim tu ponis tria principia, materiam, priuationem, & formam, ita ipſe tria ponit, videlicet, magnum, paruum, & vnum, vt tria diſtincta principia; at [dicit Ariſtoteles] non eſt verum quòd Plato tria diſtincta principia ponat, ſed duo tantum, quia magnum & paruum non referunt niſi vnicũ principium ſcilicet materiam, ſiue enim ſeparatim ponantur, ſiue ſimul vtrumque, non ſignificant aliud principium, quàm materiam, quam Plato vocauit non ens, priuationem autem prætermiſit, tria igitur nomina pronuntiauit, ſed principia duo, quia apud eum, hæc duo vocabula magnum & paruum ſolam materiam ſignificabant, & ſic principium vnicum, de priuatione autem nihil dixit, quare duo tantum principia poſuit materiam, & formam, quæ tribus vocabulis ſignificauit; Alius igitur trinitatis modus poſitus eſt ab Ariſtotelo, & alius a Platone, Ariſtoteles enim tria principia poſuit formaliter a ſeinuicem diſtincta, at Plato duo tantum principia per tria nomina ſignificauit, id enim tantum cognouit quod oportet eſſe aliquam ſubiectam naturam ex qua res fierent, & hanc vnam eſſe facit, quia non diſtinguit ab ea priuationem, & quamuis videatur dicere eam duo eſſe cum dicat magnum, & paruum, hæc tamen duo idem ſignificant, videlicet, ipſam ſubiectam materiam, patet igitur Platonis defectus, qui ad hanc vſque veritatem peruenit, qui cognouit neceſſariam eſſe aliquam materiam, ſed cognouit eam in duo principia eſſe diſtinguendam, & cum priuatione eam confudit. [alteram enim deſpexit] Videtur Ariſtoteles afferre quandam excuſationem defectus Platonis, conſiderans cauſam rationabilem cur Plato priuationem omiſerit, ſpreuit nanque eam Plato, quia vidit ipſam non permanere in compoſito, ſed materiam ſolam permanere, & ſimul cum forma conſtituere ſufficienter totam ſubſtantiam compoſiti, veluti matrem, vocauit enim Plato in Timæo materiam matrem, & communiter vocatur mater, quia eſt principium paſſiuum & receptaculum omnium formarum. [altera verò pars contrarietatis] at priuatio, quæ opponitur formæ, non videbatur ei digna nomine principij, cum ſit non ens penitus, non enim videtur eſſe dicendum principium, quod nullo modo eſt ens, & hæc eſt rationabilis ratio, cur priuatio a Platone ſpreta fuerit. In verborum conſtructione multi errant, qui ea ita conſtruunt, ſæpè videbitur alicui intendenti intellectum quòd priuatio ſit ad maleficium, neque ſit ens omnino, adeo vt de priuatione duo hic prædicentur, quod ſit ad maleficium, & quòd ſit penitus nihil; quare dubitatio ſtatim oritur quomodo ſit in natura aliquod principium, quod naturaliter ſolum dirigatur ad malum. Sed hic non eſt ſenſus Ariſtotelis vt in Græcis verbis clarum eſt, vnicum enim prædicatum hæc verba habet, illud videlicet, [neque etiam penitus] illud verò [ad maleficium] continetur in ſubiecto propoſitionis, non in prædicato, & talis eſſet debet eſſe conſtructio, ſæpe per imagi-

imaginationem videbitur alicui intendenti animum ad maleficium ipſius priuationis quod ipſa priuatio ſit penitus nihil, illa enim particula [neque] non habet hic vim coniunctiuam, ſed eſt ſimplex negatio ad maiorem efficaciam poſita, ſicut eſt in vſu apud Græcos. Ariſtoteles ergo non dicit priuationem a natura dicens ad maleficiendum, ſed dicit quòd videtur eſſe penitus nihil, dum conſideramus maleficium ab eâ proueniens, ipſa enim adueniente res deſtruitur, & non eſt, cum igitur ipſa ſit, quæ facit res non eſſe, ſequitur eam eſſe purum nihil, propterea eam cum aliqua ratione ſpreuit Plato, vt indignam nomine principij. Hæc tamen eſt leuis, & inſufficiens Platonis excuſatio; quòd enim priuatio ſit penitus non ens, id quidem valet ad probandum eam non eſſe principium per ſe, quod in re maneat, & eam conſtituat, ſed non propterea ſequitur eam non poſſe eſſe principium per accidens, & terminum generationis à quo, ſicut Ariſtoteles declarauit, nam de ratione talis principij eſt vt ſit non ens, quia neceſſarium eſt generationi vt non eſſe præcedat eſſe, & priuatio præcedat formam; ſtat ergo quòd priuatio ſit penitus nihil, & tamen inter principia rerum numeretur, vt dictum eſt. Perpendenda ſunt quædam verba Auerrois in Commentario ſeptuageſimonono, vbi dicit quòd omne habens materiam eſt corruptibile, & affert rationem, quia priuatio eſt in natura materiæ; quibus verbis videtur Auerroes ſibi contradicere, quia & præcedentibus verbis, & ſequentibus dicit quòd neque forma, neque priuatio eſt de natura, & ſubſtantia materiæ. Ad hoc dicendum quòd quando Auerroes dicit priuationem formæ eſſe in natura materiæ verba hæc habent ſenſum negatiuum tantum, videlicet quòd in natura materiæ non eſt forma, ſtatim enim huius rationem afferens dicit; quia ſi in ſui natura eſſet formata, non reciperet alias formas, quod igitur dicit Auerroes de priuatione, nos debemus intelligere de potentia ipſius materiæ; potentia enim eſt de eſſentia materiæ dum materia ſumitur vt principium rerum naturalium, priuatio autem ſignificat formam de prædicamento ſubſtantiæ contrarium quodammodo alteri formæ; & priuatio formæ hominis eſt forma ſeminis contraria quodammodam formæ hominis, ſeu etiam forma cadaueris. De natura igitur materiæ eſt potentia paſſiua indifferens ad oppoſita, ad formam, & ad priuationem, ideſt, ad contrarias formas, ideò cum Auerroes dicit, quia in natura materiæ eſt priuatio formæ, ſignificat quòd in natura materiæ eſt potentia etiam ad priuationem formæ, ideſt, ad formam oppoſitam, quare ſequitur quòd omne habens materiam eſt corruptibile. Hanc eandem ſententiam apud Ariſtotelem legimus in libro de Longitudine, & breuitate vitæ, vbi dicit impoſſibile eſt materiam habenti non habere contrarium, ideò omnis forma materialis neceſſariò habet formam contrariam, a qua poteſt pelli, & ſic corruptibilis eſt. Sententia ergo Auerrois eſt quòd neque priuatio, neque forma eſt de eſſentia, & natura materiæ, ſed potentia libera ad vtramque eſt de natura materiæ, prout eſt principium rerum naturalium, ideò dicit poſtea Auerroes, quòd materia eſt quaſi compoſita ex eſſe, & non eſſe, ideſt, habet naturalem potentiam ad contrarias formas, & ad priuationem, & formam, cauſa igitur generationis, & corruptionis eſt ſecundum Auerroem potentia paſſiua materiæ libera ad oppoſita, ſeu potius cauſa generabilitatis, & corruptibilitatis, omne enim habens materiam habet formam contrariam, ideò omne habens materiam eſt generabile, & corruptibile, quia potentia naturalis non poteſt eſſe fruſtra, ſed neceſſario reducitur ad actum; hæc autem omnia fuſius tractabuntur in fine libri in quæſtione de materia prima. Ex his etiam infert Auerroes quòd cœleſtia corpora non habent materiam huiuſmodi, qualem habent hæc inferiora, quia ſi talem materiam Cœlum haberet, eſſet corruptibile, ſicut ipſe declarauit in libro ſuo de ſubſtantia orbis, ſed hoc non eſt præſentis ſpeculationis, nos ſatis de hac re locuti ſumus in primo libro de Cœlo in quæſtione de materia Cœli.

Digitized by Google

Textus Octuageſimus Primus.

Exiſtente enim quodam diuino, & bono, & appetibili, aliud quidem contrarium ipſi dicimus eſſe, aliud autem quod natura aptum eſt appetere, & deſiderare ipſum ſecundùm ſuam ipſius naturam, quibuſdam autem accidit contrarium appetere ſuam ipſius corruptionem, attamen neque ipſum ſuam ipſius poßibile eſt appetere formam, propterea quòd non eſt indigens, neque contrarium, corruptiua enim ſunt ſui inuicem contraria, ſed hoc eſt materia, ſicut ſi fœmina maſculum, & turpe pulchrum, verùm non per ſe turpe, ſed ſecundùm accidens, neque fœmina, ſed ſecundùm accidens.

PARTICVLA illa [enim] habet vim continuandi textum hunc cum præcedentibus, ſignificat enim Ariſtotelem declarare ea, quæ proximè dixit & eorum reddere rationem. Credo igitur Ariſtotelem velle declarare naturam maleficam priuationis, quia opponitur bono, ac diuino, & rationem reddere cur hoc non obſtante debet priuatio inter principia connumerari, vt tria ſint diſtincta principia non duo tantùm materiam, & formam, quia licet ipſa priuatio ſit non ens, eſt tamen neceſſaria rebus generandis, & demùm Platonem ad inconueniens ducere, quia materiam cum priuatione confudit, & aſſignare rationem diuerſitatis materiæ a priuatione. Hæc omnia vult hìc ſignificare Ariſtoteles, ad declarationem, & confirmationem eorum, quæ in duobus præcedentibus dixerat. In primis Ariſtoteles ſupra ratione ab appetitu rationem affert cur tria debeant eſſe principia, & quæ ſint ſingulorum naturæ, cùm enim hæc ſint interna principia, & elementa, ex quarum coitu res fiunt, neceſſe fuit vt natura in eis poneret naturalem quandam inclinationem, qua ad generationem traherentur, quæ inclinatio dicitur appetitus naturalis, cùm igitur in omni appetitu tria requirantur inter ſe diſtincta, colligitur neceſſarius ternarius numerus principiorum. Primum enim oportet adeſſe aliquod appetibile, & habens rationem boni. Deinde aliquid, a quo appetatur. Tertio debet iſtud appetens eſſe priuatum, & carens illo bono, ideò enim appetit, quia caret, & hæc omnia ex Platone in conuiuio colliguntur. Hæc igitur fuit ratio, cur tantùm tria principia ſtatuerat generationi neceſſaria, forma enim eſt actus, & bonum, & perfectum, ideò eſt finis generationis, habens rationem appetibilis; materia verò formam appetit vt perfectionem; appetit autem, quia eſt priuata, ſi enim eam haberet, non appeteret; tria ergo ſunt diſtincta principia, forma, quæ appetitur, materia appetens, & priuatio, quæ eſt cauſa ipſius appetitus, patet igitur ratio ternarij numeri principiorum; patet etiam natura malefica priuationis, quæ eſt contraria bono, ac diuino, & ſignificat eius abſentiam, & ponit in materia imperfectionem. Hæc eſt Ariſtotelis ſententia in prima parte textus cùm dicit [Exiſtente enim quodam diuino, bono, & appetibili &c.] his autem verbis ſignificat formam, & ſenſus eſt; cùm ſit quoddam diuinum, bonum, & appetibile, ſcilicet ipſa forma, aliud eſt huic contrarium, videlicet priuatio ipſius, aliud verò, quòd ſecundùm propriam naturam appetit, ac deſiderat illud bonum, nempè ipſa

materia,

materia, bono enim ipſo conſtituto non poteſt idem eſſe appetens ipſum,& contra-
rium ipſi, quare aliud eſt priuatio, aliud materia. Aliqui ſunt, qui dicunt Ariſtote-
lem in his omnibus verbis loqui non ſolùm de tribus principijs naturalibus, ſed vni-
uerſaliter de omnibus, in quibus ſit appetitus, in omni enim appetitu, neceſſarium
eſt hæc tria reperiri. Mihi expoſitio hæc non videtur bona, quia ſi Ariſtoteles vni-
uerſaliter loqueretur de omni appetibili,non vocaret bonum,ac diuinum,quia mul-
ta appetuntur, quæ non ſunt bona, vel ſi dicatur quòd appetuntur ſub ratione bo-
ni, tamen diuina appellari non poſſunt; quare Ariſtoteles determinatè de forma lo-
quitur, non de omni appetibili, & formam vocat bonum, ac diuinum, quia habet
rationem finis in omni naturali tranſmutatione, quare pro comperto ſumit quòd ſit
bona, & diuina,tranſmutatio enim naturalis non tenderet niſi ad bonum,& ita non
conſiderat aliud appetibile, quàm quod eſt finis tranſmutationis naturalis. Ex hoc
infert tria eſſe principia, videlicèt ipſam formam appetibilem, priuationem ei con-
trariam, & materiam appetentem formam.Quæritur cur Ariſtoteles his tribus voca-
bulis formam appellauerit, diuinum,bonum, & appetibile; nonnulli dicunt hęc tria
eſſe idem re,& dici de forma diuerſis rationibus,forma enim eſt quoddam diuinum,
ideò eſt etiam bonum,& cùm ſit bonum eſt etiam appetibile.Sed melior eſt reſpon-
ſio Marci Antonij Ianuæ, qui dicebat formam tripliciter acceptam his tribus nomi-
nibus appellari, nam ſecundùm ſe conſiderata eſt quiddam diuinum, quia omnes
actus,& perfectiones rerum a Deo quodam modo prodeunt,& omne habens actum
participat perfectione diuina; ideò Plato dicebat in rebus duo tantum eſſe, mate-
riam, & Deum, formæ enim omnes aliquid ſunt ipſius Dei, eſt igitur forma ſecun-
dùm ſe quoddam diuinum, at reſpectu compoſiti dicitur bonum, quia eſt eius bo-
num, & eius perfectio dans ei proprium eſſe ſpecificum,reſpectu autem materiæ di-
citur appetibilis, quia ſi debuit eſſe bonum & perfectio ipſius compoſiti,neceſſe fuit,
vt altera pars compoſiti, quæ eſt materia, hanc perfectionem appeteret, vt bonum
ipſius compoſiti, non enim eſt bonum materiæ ſecundùm ſe ſumptæ, ſed compoſi-
ti, in quod ipſa materia tranſire vult. Attribuunt aliqui Auerroi quòd per diuinum,
bonum, & appetibile intelligat Deum, & dicat materiam cupere aſſimilari Deo,
quod eſt primum appetibile, & ſummum bonum, quam expoſitionem reijciunt vt
ad propoſitum non pertinentem. Mihi tamen videtur non rectè Auerroem damna-
ri, cùm omnibus eam legentibus patere poſſit verba ipſius habere bonum ſenſum;
clarè enim dicit quòd materia appetit formam,non enim dicit quòd appetat Deum;
ſed dicit quòd appetere formam eſt appetere aſſimilari Deo, hoc autem a nemine
negari poteſt, naturalis enim appetitus perfectionis omnibus rebus inſitus eſt, vt di-
uinæ perfectioni ſimiles fiant quantùm poſſunt, Deus enim eſt omnium rerum vlti-
mus finis, hæc igitur verba Auerroes exponit de forma non de Deo,ſed tamen pro-
pter Deum, vt diximus, nam Auerroes quoque in ſuo textu habuit [diuinum] &
ſtultus fuiſſet, ſi per diuinum intellexiſſet Deum; Deus enim non dicitur diuinus,ſed
quæ Deo participant diuina appellantur. [Quibuſdam autem accidit] Hìc Ariſto-
teles trahit Platonem ad incommodum ſumpto argumento ex proximè dictis, di-
ctum eſt enim quòd materia appetit formam, idque per ſe manifeſtum eſſe videtur,
ſi igitur idem eſt materia cum priuatione; & priuatio eſt contraria formæ, ſequetur
quòd priuatio appetit formam, & ita appetit ſui ipſius interitum, contraria enim ſe
mutuò pellunt, & interimunt. Conſequens eſt manifeſtè falſum, quia omnia natura-
liter cupiunt ſe permanere quantùm poſſunt, & nihil appetit proprium interitum.
[Attamen neque] Veritatem aperit Ariſtoteles, & oſtendit ſolam materiam eſſe
illam, quæ appetit formam, priuationem verò non poſſe appetere formam,vnde di-
ſtinctio clara maneat inter materiam, & priuationem, ſi enim materia appetit, &
priuatio non appetit, non poſſunt idem eſſe, & ita non accidit Ariſtoteli illud abſur-

Digitized by Google

dum, quod accidit Platoni, videlicet quòd idem appetat ſui ipſius corruptionem; Facit autem argumentum a ſufficienti enumeratione ſic, forma eſt bonum, & appetibile & hoc ab Ariſtotele ſupponitur vt per ſe notum, ergo neceſſe eſt vt ab aliquo appetatur, hoc autem erit vnum ex tribus, aut compoſitum, aut priuatio, aut materia, at compoſitum non poteſt appetere ſuam ipſius formam, eam enim iam habet, neque indiget ipſa; neque priuatio poteſt appetere formam, quia priuatio & forma ſunt contraria inter ſe, contraria verò ſe mutuo interimunt, quare non poteſt priuatio appetere ſui ipſius interitum, ſequitur igitur quòd appetens formam eſt materia ipſa, nihil enim aliud relinquitur, a quo forma appetatur, niſi ſola materia, ita exponendus eſt locus hìc; non vt poſteriores omnes exponunt, qui loco compoſiti accipiũt formã, & dicunt, forma, vel appetitur a ſeipſa, vel a priuatione, vel a materia, nõ à ſeipſa neque a priuatione, ergo a materia. Sed hoc non dicit Ariſt. vanũ .n. fuiſſet cõparare formã cũ ſeipſa, quis enim ignorat idem non appetere ſeipſum? Ariſtoteles autẽ dicit, [neque ipſam ſui ipſius formã poſſibile eſt appetere] quæ verba non poſſunt intelligi de forma, ſed de compoſito habente formam, forma enim non poteſt dici ſui ipſius forma. [Sicut ſi fœmina marem, & turpe bonum.] Cum a ſufficienti enumeratione concluſerit Ariſtoteles formam a nullo alio appeti, quàm a ſola materia, nunc declarat hunc materiæ appetitum, & duo affert exempla, quorum primum tripliciter exponitur. Primum multi dicunt, ſicut fœmina cupit iungi viro, ita materia deſiderat ſe iungi formæ. Quæ expoſitio contra ſe plures habet inſtantias, fœmina enim deſiderat coniunctionem maris, non vt perficiatur, ſed vt delectetur; materia verò appetit formam vt perficiatur ab ea, quare comparatio non videtur cõueniens. Præterea non magis fœmina appetit marem, quàm mas appetat fœminam ergo Ariſtoteles faceret nos credere, quòd ita forma appetat materiam, vt materia formam, quod tamen minimè dicendum eſt. Præterea videtur Ariſtoteles comparare fœminam materiæ, & fœminitatem priuationi, quia ſubiungit materiam non eſſe per ſe fœminam, neque per ſe turpem, ſed per accidens, videlicet propter priuationem, vt ſupra dictum eſt, quare vult fœminitatem, & turpitudinem eſſe priuationem ipſam, quæ eſt per ſe non ens, materiam verò per priuationem dici non ens, & turpem, & fœminam; at certum eſt quod materia appetit formam vt priuationem dimittat, & ne ſit amplius priuata; fœmina vero appetit marem non vt relinquat fœminitatem, & deſinat eſſe fœmina, ſed vt ſub ipſo mare maneat fœmina, quare comparatio non videtur conueniens, quia ſignificat quòd priuatio ſimul cum forma remanet in materia, ſicut in coniunctione maris remanet fœminitas in fœmina. Vicomercatus, qui hanc attulit expoſitionem videns fortaſſe has difficultates, attulit etiam alteram quòd fœmina appetit marem, ideſt, cupit eſſe mas, ſed neque hoc modo eſſet conueniens comparatio, quia ſi quæ fœmina deſiderat eſſe maſculum, deſiderat rem impoſſibilem, quam habere non poteſt, quia appetitus animalis quandoque eſt de re impoſſibili, ſed appetitus materiæ eſt merè naturalis, quare non poteſt eſſe fruſtra, ſed neceſſario eſt rei acquiſibilis, ideò per hoc exemplum non bene exprimeretur appetitus primæ materiæ. Aliter interpretabatur hunc locum Marcus Antonius Ianua, qui fœminam accipiebat in fieri, non in facto eſſe dum enim in vtero matris eſt embryo ad formæ humanæ receptionem tranſiens, ſemper naturaliter inclinatur ad formam maris, quia natura trahit ad id, quod perfectius eſt, quamuis multoties fiat fœmina propter defectum materiæ, quando igitur Embryo in formam tranſit, illa materia vellet potius fieri mas quàm fœmina; & ſic fœmina appetit marem, ideſt, materia quæ ſubeſt fœminitati in fieri, deſiderat ſe potius in marem tranſire quàm in fœminam. Hæc quoque expoſitio videtur verbis Ariſtotelis accommodari non poſſe. Ariſtoteles enim non dicit, quod fœmina cupiat ſeipſam eſſe marem, ſeu fieri marem, ſed quòd appetit marem, quare videtur accipere fœ-

minam,

minam, & marem vt res diuerſas, non vt eandem, quia per fœminam vult ſignificare rem appetentem, & per marem rem appetibilem. Præterea Embryo dum adhuc non eſt fœmina non poteſt vocari fœmina, neque habet fœmininitatem actu, materia verò appetens formam iam habet actu priuationem, quare comparatio non videtur recta. Ego aliàs hanc tertiam expoſitionem ſecutus ſum, ſed nunc eam diligenter conſiderans, cognoui eam nimis violentam eſſe, & parum conuenientem propoſito, & verbis Ariſtotelis, propterea ductus ſum ad credendum meliorem eſſe primam expoſitionem, quæ facillima omnium eſt, vt Ariſtoteles dicat materiam appetere coniunctionem formæ, veluti fœmina appetit coniunctionem maris. Inſtantiæ autem contra hanc expoſitionem adductę hoc vno fundamento ſoluuntur, quod Ariſtoteles non in omnibus vult materiam eſſe ſicuti fœminam, & formam veluti marem, non enim in omnibus ſtat ſimilitudo, ſed in hoc tantum quòd materia eſt perfectior forma, & ipſam appetit vt perficiatur, & fœmina eſt imperfectior viro, & ipſius coniunctionem appetit, vt ſua perfectione potiatur, videtur enim fœmina quatenus eſt fœmina non ob alium finem eſſe in natura quàm propter prolem, niſi enim hoc eſſet, natura certè ſolum marem produxiſſet; de viro autem id dicere non poſſumus, non enim eſt propter prolem, ſed propter ſublimiorem finem, & operationem pręſtantiorē, vt propter ſpeculationem, & fœlicitatem, qua licet etiā fęmina poſſit participare, id tamen non eſt quatenus eſt fœmina, ſed potius quatenus homo, & vnius, & eiuſdem ſpeciei cum viro, quare quatenus eſt fœmina deſiderat coniunctionem maris, vt proprium finem, ac perfectionem, non ita mas deſiderat fœminam vt propriam perfectionem. Vel etiam ſi concedamus marem appetere fœminā, Ariſtoteles tamen id non conſiderauit, ſed ſolum appetitum, qui eſt in fœmina, quia ſolum conſiderauit imperfectionem fœminæ reſpectu maris, & exemplum hoc rude accepit, non vt in omnibus ſimile. Hac eadem comparatione vſus eſt Plotinus in libro quarto Enneides ſecundæ capitulo vltimo, vbi dicit, quòd materia dum aſſequitur formam, aſſequitur ſuam perfectionem, ſicut fœmina quando potitur maſculo, & addit quòd fœminæ natura non perditur per illam coniunctionem cum viro, imò magis eſt fœmina, fungitur enim iam actu officio fœminæ, & magis efficitur id, quod eſt, videlicet, fœmina, volens ſignificare quòd propriæ materiæ natura, & imperfectio nō tollitur per formā, ſed remanet, quare remanet ea priuatio vniuerſalis omnium formarū, ſeu potius negatio, quæ eſſentiā materiæ declarat, & nunquā ab ea poteſt ſeparari, priuatio tamen particularis reſpectu determinatæ formæ corrūpitur in formę aduentu; ſed nihil fęmininitatis corrūpitur in fœmina per coniunctionē maris, quare nō eſt vera exemplū in omnibus ſimile; ſufficit tamen ad declarandū appetitū materiæ, quæ vt imperfecta appetit bonum, & perfectionem, quamuis non in omnibus ſit ſimilis fœminæ, neque priuatio ſit in omnibus ſimilis fœmininitati. Quod fortaſſe ipſe Ariſtoteles ſignificare voluit, dum dixit, [neque fœmina, niſi ſecundum accidens] ideſt, non tamen in omnibus eſt materia ſimilis fœminæ, fœmina enim eſt per ſe fœmina, materia verò per accidens dicitur fœmina, ideſt, non ens, quia propter priuationem. In hoc textu oriuntur multæ difficultates, et primo inſurgit Auicenna in primo ſufficientiæ capitulo ſecundo contra ſententiam Ariſtotelis aſſerentis materiam appetere formam, & inſtat primò ſic, ſi materia appetit formam, vel appetit eam, quam habet, vel eam quam non habet, at neutram appetit, ergo non appetit formam; eam enim quam habet non appetit, quia non eget ea, & eſt argumentum ipſius Ariſtotelis in præſenti contextu, aliam verò, quam non habet, non poteſt appetere, quia cùm ſimul duas formas retinere non poſſit, oporteret formam, quam habet, eſſe in faſtidio, & odio, & materiam cupere abijcere eam, & accipere aliam, quod tamen dici non poteſt, quia materia eſt indifferēs ad omnes formas, & ad nullā magis inclinata quàm ad aliam, ergo non poteſt vnam magis amare,

Digitized by Google

& aliam odio habere. Præterea cùm dici ſoleat duplicem eſſe appetitum, vnum animalem, qui eſt cum cognitione, vt appetitus cibi, alterum naturalem, qui eſt ſine cognitione, vt eſt appetitus grauium ad deſcendendum; neuter appetitus in materia eſſe poteſt, non animalis, quia certum eſt materiam non cognoſcere, non etiam naturalis, quia hic ſemper conſequitur formam, at materia ſecundum ſe caret omni forma, ergo nullum poteſt habere appetitum. Confirmatur, quia materia debet eſſe indifferens ad oppoſita, ergo indifferens ad formam, & priuationem, ſed habere priuationem nihil aliud eſt quàm non habere formam, ergo non magis eſt inclinata ad habendam formam, quàm ad non habendam, quare non appetit formam. Nos autem pro Ariſtotele dicimus quòd materia appetit formam, & hic appetitus, vt Auerroes in Commentario notat, non eſt animalis, ſed naturalis, & nihil aliud eſt quàm inclinatio naturalis ad recipiendum complementum, & perfectionem; videmus enim ignem appetere ſupremum locum, nihil tamen cognoſcere, ſed ſolùm naturaliter eſt ad eum locum inclinatus, quia ibi conſeruatur ei propria perfectio, quæ alibi non conſeruaretur; cùm igitur materia prima ſit omnium imperfectiſſima, nec ſit aliqua eius ſpecies ſecundum ſe completa, ſed omnium ſpecierum inchoatio, & omnes incompletè, maximè in ea eſt concedendus iſte appetitus aſſequendæ perfectionis, eſt enim in rerum natura propter formas, & vt eas recipiat, hæc igitur naturalis ordinatio materiæ ad formam dicitur appetitus, qui non videtur differre ab ipſa potentia materiæ, de qua mox in quæſtione de materia prima ſermonem faciemus. Eſt autem duplex potentia primæ materiæ vt in ea quæſtione fuſius declarabimus, vna vniuerſalis ad omnes formas, aliqua particularis ad aliquam determinatam formam, ſimiliter igitur in materia poteſt conſiderari duplex appetitus, vnus vniuerſalis, alter particularis, dùm enim materiam ſecundùm ſe conſideramus abſolutam ab omni forma, habet appetitum vniuerſaliter ad formam, non quidem ad hanc magis quàm ad illam, ſed ad quamlibet indifferenter, nihil enim aliud vult, quam habere formam, quæcunque ſit illa forma; ordinatur enim a natura in totum genus formarum materialium, ideò hanc inclinationem dicimus appetitum vniuerſalem; appetitus autem particularis eſt, quando materiam conſideramus non ſecundùm ſeipſam, ſed ſicut formatam, appetit enim quatenus talis non omnem formam, ſed quatenus determinatam, quam immediatè poſt eam, quam habet, receptura eſt, vt materia, quæ eſt in humano ſemine, habet appetitum particularem ad formam humanam, & ad formas elementorum, non ſic ad formam equi, vel lapidis, quia dùm corrumpitur humanum ſemen neceſſe eſt, vt, vel in elementa tranſmutetur, vel in hominem, quæ quidem determinatio non prouenit ab ipſa eſſentia materiæ, ipſa enim ad omnes eſt indifferens, ſed a forma, quam habet, quemadmodum in quæſtione declarabimus; natura enim vniuerſalis ordinauit materiam ad formas cum ordine quodam, non enim voluit vt poſt quamlibet formam quælibet recipi poſſet, ita enim quodlibet ex quolibet fieret, ſicuti volebat Anaxagoras, ſed voluit vt formæ ordine quodam de materia educerentur, vt poſt hanc determinatam formam aliqua determinata adueniret, vel ſaltem aliqua inter paucas determinatas, quanto enim perfectior eſt forma præſens, tanto magis determinat materiam ad certam venturam formam. Aduertendum tamen, quòd quando dicimus materiam ſeminis appetere formam hominis determinatè, & magis quàm aliquam aliam, non propterea tollimus indifferentiam ipſius materiæ, neque etiam dicimus materiam odio habere formam ſeminis præſentem; nam determinatio illa appetitus ad formam hominis non prouenit ab ipſa natura materiæ, ſed a forma hominis præſente, materia enim ſecundùm ſe æque ad omnes eſt inclinata, formam autem præſentem non odio habet, quia ſecundùm ſe omnes æque amat, ſed quia nulla forma poteſt in materia manere perpetuo, ideò materia non potens eam, quam habet, diu retinere, nolens

remanere

remanere ſine forma aliam appetit, ſi enim ſemper poſſet vnam formam retinere, non appeteret aliam, quia nihil aliud vult, quàm habere formam, ideò ſecundùm ſe eſt contenta qualibet forma, quam habet, ſed cùm natura illius formæ ſit talis, vt neceſſario debeat corrumpi, ideò materia non potens eam retinere amplius, aliam quærit, & tunc dicitur determinatè affectare illam, ad quam a natura vniuerſali eſt directa immediate poſt formam præſentem, illam enim magis appetit, quam ſtatim poteſt accipere, quare materia ſeminis dicitur magis appetere formam humanam, quàm equinam, quia ex lege naturæ vniuerſalis non poteſt poſt formam humani ſeminis recipere formam equi, ſed formam hominis poteſt facile recipere. Ad argumentum Auicennæ facilis eſt reſponſio ex dictis, ad primum enim dicimus quòd materia appetit eam formam, quam non habet, nec propterea faſtidit, vel odit eam, quam habet, quoniam non quærit aliam, quia hanc abijcere cupiat, ſed quia hanc non poteſt retinere, quod euenit propter naturam ipſius formę corruptibilem, non propter materiam, ipſa enim quamlibet indifferenter retineret. Ad ſecundum dicimus appetitum materiæ non eſſe animalem, ſed eſſe naturalem, cum autem dicit omnis appetitus naturalis inſequitur formam; hoc eſt negandum, & ratio eſt, quia omne appetibile eſt bonum, eſt perfectio, & actus, nihil enim appetit niſi actum & perfectionem vt enim res primo & puriſſimo actui ſimiliores fiant, ideo actum appetunt, quem habere poſſunt, & qui dicitur actus participatus, actus autem duplex eſt, vt Ariſtoteles docet in principio ſecundi libri de Anima, actus primus, & actus ſecūdus. Actus primus dicitur forma dans eſſe, & informans materiam. Actus ſecundus eſt operatio formæ, eſt enim veluti perfectio, & complimentum ipſius formæ, vnde ſolet operatio appellari vita, forma enim ſine operatione eſt veluti mortua. Si igitur de ſecundo actu loquamur, concedimus quòd appetitus ſecundi actus prouenit a forma, ſicuti in igne appetitus aſcendendi, & quieſcendi in proprio loco prouenit a forma ignis, ſed appetitus actus primi a forma non poteſt prouenire, immo potius è contrario prouenit à priuatione formæ, non poteſt enim negari quòd forma & actus primus ſit bonum & appetibile, ergo appetitur ab aliquo carente, & priuato ipſa forma, quare talis appetitus prouenit potius ab abſentia formæ, quam a forma ipſa. Huiuſmodi eſt appetitus materiæ, eſt enim appetitus actus primi, & non conſequitur formam. Ad tertium dico quòd materia eſt indifferens ad oppoſita, quia priuatio dicit formam quandam de prędicamento ſubſtantiæ, ideò potentia indifferens ad formam, & ad priuationem, eſt ad formam, & formam, ſtat enim cum priuatione forma alia coniuncta, quæ dicitur forma contraria, vt in quęſtione fuſius declarabitur; quod ſi priuatio formaliter ſumatur pro mera abſentia formæ, verum eſt, quod ſecundùm ſuam naturam eſt materia in differens, & æque potens formam & priuationem recipere, appetit tamen formam nō priuationem, vt homo eſt indifferēs, & ęque aptus ad ſe dimittendum de Turri, & pręcipitandum, & ad non præcipitandum, eſt enim liber ad vtrumque, tamen non æque appetit vtrūque, ſed magis appetit ſe conſeruari quàm pręcipitare; ſic materia dirigitur ſuapte natura ad formā, & ad ſuam perfectionē non ad priuationē niſi ſecūdario, & ratione alterius formæ coniunctæ priuationi, quia cum qualibet forma ſtat aliqua priuatio cōiuncta, ideò materia quando vnam formam amittit, appetit aliam, & quia cum illa alia ſtat annexa priuatio formę, quam habet, videtur appetere priuationem ſuę formæ: quod tamen non eſt verum niſi per accidens, formam enim appetit, non priuationem. Sed hęc conſideratio pertinet potius ad primum librum de generatione vbi ſolet declarari quomodo corruptio dicatur eſſe naturalis & intendi à natura; nunc ſufficiant quæ dicta ſunt ad oſtendendum quòd materia appetit formam appetitu naturali. Verum autem hic appetitus ſit eſſentialis ipſi materiæ nec ne? in quæſtione conſiderabitur, idem enim de eo dicendum videtur, quod de potentia materiæ, de

qua quæremus an ſit eſſentialis an accidentalis ipſi materiæ.

Dubitatur præterea, quoniam Ariſtoteles videtur ſignificaſſe quòd materiã propter priuationem appetat formam, & priuatio ſit cauſa appetitus materiæ; ex hoc enim ſequi videtur, quòd ipſa priuatio magis appetat, quod tamen dici non poteſt, quia contrarium non appetit ſuum contrarium, appeteret enim ſui corruptionem; vt dicit Ariſtoteles in textu. Conſequentia autem probatur per regulam Ariſtotelis in primo Poſteriorum propter quod vnumquodque tale eſt, illud eſt magis tale. Ad hoc aliqui reſpondent quod priuatio non eſt cauſa adæquata appetitus materię, ſed cauſa ſine qua non, ſeu cauſa per accidens neceſſaria, regula vero primi Poſteriorum non valet niſi de cauſa adæquata. Sed hæc reſponſio habet contra ſe inſtantiam validam, cauſa, quæ poſita ponit, & ablata aufert, eſt cauſa adæquata, at priuatio poſita in materia ponit appettitum formæ, & ablata aufert eundem; ergo eſt cauſa adæquata illius appetitus. Maior clara eſt, minor probatur, quia cum priuatio non dicatur niſi de ſubiecto potente ſequitur, quod vbi priuatio eſt, ibi eſt potentia ad formam, & conſequenter appetitus, ergo poſita ponit appetitum, ablata vero vel abſentiam formæ tollit, vel potentiam ad eam, neceſſe eſt enim per alterius ablationem auferri priuationem. Si primum, ergo forma adeſt, & ita non appetitur. Si ſecundum, ergo forma non appetitur, quia appetitus naturalis non poteſt eſſe fruſtra, & de re impoſſibili, quare ablata aufert, eſt igitur cauſa adæquata. Alij vero dicunt quod priuatio nullo modo eſt cauſa appetitus materiæ, ſed eſt potius occaſio appetendi quàm cauſa, quam dicunt fuiſſe Ariſtotelis ſententiam in textu, qui dixit materiam ſecundum ſuam naturam appetere formam non propter priuationem, ergo propria natura materiæ eſt cauſa appetitus, non priuatio. Sed hi eodem argumento vrgentur, quo aduerſus alios vſi ſumus ad probandum quòd priuatio eſt cauſa adæquata appetitus materiæ, & præterea ſi natura materiæ eſſet cauſa huius appetitus, materia ſemper appeteret formam, quia quod eſt alicui eſſentiale, eſt perpetuum, & inſeparabile; & ſic ſequeretur, vel quod materia etiam formam, quam habet, appeteret, vel nunquam reciperet formam, ſi appetitus dicat neceſſario abſentiam rei appetibilis, non eſt igitur ipſa materia cauſa adæquata ipſius appetitus, neque hoc dicit Ariſtoteles in textu, non enim dicit quòd materia appetat formam ſecundum ſui naturam, vt ſit ipſa cauſa adæquata illius appetitus, ſed dicit quòd ſecundum ſui naturam eſt apta appetere, quare dicit eſſe ipſi naturalem, & eſſentialem ipſam aptitudinem ad appetendũ, ſed non actum ipſum appetendi, hic enim ab alia cauſa debet proficiſci, quia materia non eſt huius cauſa adæquata, ſed ſine qua non, ſicuti etiam non eſt cauſa adæquata corruptionis rerum, ſed corruptibilitatis, nam omne habens materiam, eſt corruptibile, non tamen omne habens materiam neceſſario actu corrumpitur. Ego igitur dicerem quòd regula illa primi Poſteriorum non valet, niſi quando conditio competit vtrique, tunc enim ſequitur, ſi vni propter alterum, ergo alteri magis, ſed non ſic eſt in præſentia, quia appetere conuenit materiæ, ſed non conuenit priuationi; ſic igitur dubium facilè tollitur. Vel dicamus quod illa regula Ariſtotelis habet locum in agente vniuoco, non in æquiuoco. Sed conſiderandum manet, quomodo priuatio dicatur cauſa appetitus in materia, hoc enim videtur dici non poſſe, quia priuatio eſt penitus nihil; quod autem eſt cauſa alicuius debet eſſe aliquid, & in aliquo ex quatuor generibus cauſarum. Ego puto priuationem eſſe cauſam adæquatam appetitus materiæ, ſi ſano modo res intelligatur, qui modus deſumitur ex Ariſtotele in tex. ſexageſimooctauo huius primi libri, vbi tantum duo principia eſſe dixit materiam, & formã, quia forma locũ tenet duorũ contrariorũ, ſi ſumatur vt præſens, & vt abſens, priuatio.n. nihil aliud eſt, quã forma abſens; hoc igitur modo priuatio, ideſt, forma vt abſens eſt, dicitur cauſa adęquata appetitus materiæ in genere cau

ſæ

ſæ finalis,& priuatio eſt aliquid prout reducitur ad formam;eſt enim de ratione omnis finis vt ſit & bonum appetenti,& abſens ab illo.Poſſumus autem hoc idem conſiderare in appetitu cognoſcitiuo, qui nullam aliam habet adæquatam cauſam,qua poſita ponatur, niſi externum finem appetibilem, anima enim ipſa non eſt cauſa actualis appetitus, ſed cauſa, a qua fluit potentia appetitiua, appetitus enim actualis non producitur niſi a fine abſente; ſic etiam actionum noſtratum cauſa eſt anima, non tamen adæquata cauſa, quia poſita anima non continuo talis actio ponitur, ſed cauſa adæquata eſt cauſa finalis, quare etiam materia, & natura ipſius eſt quidem cauſa appetitus, quatenus eam conſequitur potentia ad formam, & appetitus formæ, ideſt, vt ſit appetitiua formæ, ſed actus appetendi cauſatur a priuatione,ideſt,a forma vt abſente, tanquam a cauſa finali, ſicuti dicimus quòd natura non cognoſcens mouetur a cauſa finali, quia naturaliter inclinatur ad eam. Sed aduerſus hæc aliquis inſtare poſſet, quoniam Ariſtoteles in textu dixit tria requiri in omni appetitu,nos autem nunc duo tantum poſuimus,materiam appetentem,& formam appetibilem, a qua priuationem non diſtinximus. Ad hoc reſpondendum eſt quòd duo ſunt re, tria verò ratione, ſicuti declarauit Ariſtoteles in textu ſexageſimooctauo, forma enim prout appetibilis eſt, duas habet conditiones vnam quòd eſt bona, alteram quòd eſt abſens, altera enim ablata non diceretur amplius appetibilis, ſic igitur fungitur munere duorum principiorum,nam vt bona eſt dicitur forma,vt abſens dicitur priuatio, ſic igitur tria reperiuntur in ipſo appetitu, ipſa materia appetens,& ipſum appetibile, quod eſt& bonum, & abſens a materia. Alia oritur difficultas aduerſus id, quod Ariſtoteles in textu,& clarius Auerroes in Commentario dixit quòd nihil appetit ſui corruptionem, ſed omne ens cupit permanere quantum poteſt; hoc enim falſum videtur,quia multi homines appetunt mortem,multi etiam ſibi voluntariam mortem intulerunt. Ad hoc reſpondebat Marcus Antonius Ianua per illam vulgatam diſtinctionem appetitus in animalem, & naturalem, appetitu enim animali poteſt aliquis appetere ſui corruptionem, ſed non appetitu naturali, de quo hìc Ariſtoteles loquitur,talis enim eſt appetitus materiæ. Alij tamen diligentius rem conſiderare volentes dixerunt quòd etiam animali appetitu non poteſt aliquis mortem appetere per ſe, ſed per accidens, nemo enim nunquam expetit malum, niſi ſub ratione boni; appetimus enim aliquod malum, vel quia putamus eſſe bonum, vt voluptates,vel quia licet malum eſſe cognoſcamus, ſperamus tamen nos maius bonum eſſe conſecuturos, vt deſideramus pharmacum amarum, & ſanguinis miſſionem propter ſanitatem, quare etiam qui mortem expetunt,ſciunt quidem eam ſecundùm ſe malum eſſe, appetunt tamen non propter ſe,ſed vt maius bonum inde conſequantur, ſeu quod ipſis maius bonum videtur eſſe. Sancti enim expetunt mortem propter fruitionem vitæ æternæ,vnde Paulus dixit, Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Alij propter gloriam, quam maius bonum eſſe putant quàm vitam, vt Curtius, qui ſe in foueam proiecit. Alij deſperati non valentes ob mollitiem ferre aduerſam fortunam vt eam fugiant,ſibi mortem inferunt, non quod per ſe eam expetant, ſed quia maius malum eſſe putant in ea fortuna viuere quàm mori, quia igitur minus malum habet rationem maioris boni, ideò mortem appetunt propter maius bonum, quod eſt fugere illam aduerſitatem. Tota hæc conſideratio veriſſima eſt, ſed mihi videtur ad propoſitum non pertinere, neque tollere difficultatem,nam quòd mortem multi expetant propter maius bonum,negari non poteſt, ſed ſat eſt quòd expetunt, quare dictum Ariſtotelis labefactatur, qui nihil vult poſſe appetere ſui corruptionem, quomodocumque id ſit, hìc enim non quærimus an aliquis appetat malum, ſed an appetat ſuum interitum, quod hìc Ariſtoteles, & Auerroes negant. Quare ego meliorem eſſe puto alteram reſponſionem; quòd Ariſtoteles loquitur de appetitu naturali; non de cognoſcitiuo, poteſt enim aliquis appetitu cogno-

ſcitiuo mortem appetere ſuper naturaliter affectus, vel contra naturaliter, naturaliter autem nunquam, natura enim iniicere voluit omnibus rebus naturalem appetitum permanendi propter rerum conſeruationem, quare etiam illi, qui mortem expetunt, naturali tamen inſtinctu eam abhorrent, & ſuam conſeruationem deſiderant, nam abſolutè non negarent viuere bonum eſſe, ſed vis cognoſcitiua comparat vitam cum alio bono, quod maius videtur.

Textus Octuageſimus Secundus.

Corrumpitur autem, & fit, eſt quidem vt ſic, eſt autem vt non, quatenus enim eſt, id in quo ſecundùm ſe corrumpitur, quod enim corrumpitur, in hoc eſt priuatio, quatenus autem ſecundùm potentiam non per ſe, ſed incorruptibilem, & ingenitam, neceſſe eſt ipſam eſſe, ſi enim fiat, ſubijci aliquid oportet primum ex inexiſtente fiat, hoc autem eſt ipſius natura, quare erit, antequam fiat, dico enim materiam, vltimum ſubiectum vniuſcuiuſque ex quo fit aliquid cum inſit, non ſecundùm accidens, & ſi corrumpitur aliquid, in hoc abibit vltimum, quare corrupta erit, antequam corrumpatur.

VULT in hoc textu Ariſtoteles oſtendere materiam primam eſſe ingenitam, & incorruptibilem, quod videtur eſſe conſequens quoddam naturam primæ materiæ, cùm enim iam ipſius materiæ naturam declarauerit Ariſtoteles, vt in textu ſeptuageſimo ipſemet aſſeruit, conueniens fuit, vt & conſequentia declararet, & dubia ſolueret, quæquidem ſunt munera bonæ definitionis; dubitationes hactenus ſoluit, & antiquorum defectus conſiderauit; docuit etiam in textu præcedenti, quod in ipſa materia ineſt appetitus formæ, quod eſt quoddam conſequens naturam materiæ; nunc tranſit ad hoc aliud declarandum, quod materia eſt ingenita, & incorruptibilis, quod ex ipſa materiæ definitione ſuperius cognita demonſtrabit. Aliqui etiam dicunt Ariſtotelem ſæpè de materia loquentem in præcedentibus attribuiſſe quòd ſit id, quod fit, quare ſignificauit eam fieri; dixit tamen eam in re facta permanere, quod indicabat eam eſſe æternam, & ingenerabilem, & incorruptibilem, propterea in præſentia declarare vult, quomodo materia dicatur fieri, & quomodo non. Poſſumus textum hunc diuidere in tres particulas, in quarum prima Ariſtoteles docet in quo ſenſu materia verè dicatur fieri, & corrumpi, & in quo ſenſu id verum non ſit; In ſecunda probat eam non eſſe genitam, neque generabilem; In tertia oſtendit eam non eſſe corruptibilem. De ſententia primæ partis omnes conueniunt quòd Ariſtoteles dicit materiam ſecundum ſuam naturam eſſe ingenerabilem, & incorruptibilem, ſed ratione priuationis, quæ in ea corrumpitur, eſſe generabilem; & corruptibilem, quod dicitur ſubiectiuè fieri & corrumpi, ſubijcitur enim priuationi, quæ fit, & corrumpitur, ipſa verò non corrumpitur, quare per accidens, non per ſe dicitur fieri, & corrumpi. In verbis tamen Ariſtotelis eſt aliqua difficultas, dicit enim modo quodam fieri, & corrumpi, ideſt per accidens, & merito priuationis, alio autem modo neque fieri, neque corrumpi, videlicet per ſe, tamen poſtea declarans

ſubdit,

ſubdit, [quatenus enim eſt id, in quo ſecundum ſe corrumpitur] quorum verborum ſenſus eſt, quatenus materia eſt id in quo eſt priuatio, catenus materia per ſe corrumpitur, cuius affert rationem cùm dicit, [quod enim corrumpitur in hoc, eſt priuatio] videtur ergo ſignificare materiam corrumpi per ſe , cuius oppoſitum omnes volunt, cùm dicant ſentẽtiam Ariſtotelis eſſe quòd priuatio per ſe corrumpatur, materia vero non per ſe, ſed per accidens. Tres poſſunt adduci expoſitiones; vna, quòd illa verba [ſecundùm ſe corrumpitur] de priuatione dicantur, non de materia dicantur, & ſenſus ſit, quatenus eſt id in quo aliquid per ſe corrumpitur, materia quoque dicitur ſecundum illud corrumpi, illud autem quod in ea corrumpitur, eſt priuatio, ſed verba ſequentia non admittunt hanc expoſitionem: Ariſtoteles enim ſubiungit, quod ſecundum ſubſtantiam non per ſe corrumpitur , oporter igitur de eodem proferri illam negationem, & hanc affirmationem, at ibi Ariſtoteles non de priuatione loquitur, ſed de materia, & dicit quòd nõ per ſe corrumpitur, ergo de eadem nunc dicit, quod per ſe corrumpitur. Hoc videns Vicomercatus aliam inuenit expoſitionem, & dixit verba illa καθ' αὐτό hìc non ſignificare per ſe, ſed ſecundùm hoc, ſeu ea ratione, quaſi dicatur κατα τοῦτο vt ſenſus ſit, quatenus materia eſt id in quo ſcilicet, priuatio corrumpitur, ea ratione ipſa materia corrumpitur, & ita non per ſe, ſed per accidens, ratione priuationis, quæ corrumpitur in ipſa. Sed neque hæc expoſitio admittenda eſt, quia nunquàm inuenimus Ariſtotelem dixiſſe καθ' αὐτό pro κατὰ τοῦτο, ſed ſemper pro per ſe. Præterea eadem inſtantia contra hanc expoſitionem viget, qua contra primã vſi ſumus, ſubdit enim Ariſtoteles quòd materia ſecundùm ſuam eſſentiam non per ſe corrumpitur, vbi proculdubio καθ' αὐτό ſignificat per ſe, nec poteſt ſignificare ſecundùm hoc, ſenſus enim eſſet abſurdus, vt cuilibet conſideranti patet, quare etiam in præcedentibus ea verba ſignificare debent per ſe, vt aduerſatiua demonſtrat. His itaque expoſitionibus reiectis mihi videtur tertiam accipiendam eſſe, quam Simplicius ponit, videlicet, quod hæc verba ſignificent illud idem quod ſignificare videntur, materiam per ſe corrumpi, quatenus in ea eſt priuatio, quæ per ſe corrumpitur, quia ſi totam materiam priuatam accipimus, ideſt, aggregatum materiæ, & priuationis, totum hoc corrumpi dicitur per alterius tantùm partis corruptionem, ſcilicet, priuationis, vt Ariſtoteles ipſe ſignificat. Nam etiam totum cõpoſitum dicitur per ſe corrumpi, licet ſola forma corrũpatur, & materia remaneat, ergo etiam materia priuata dicitur per ſe, corrumpi per priuationis corruptionem. Hoc ſignificat Ariſtoteles dùm dicit [quatenus enim eſt id, in quo] ideſt, quatenus eſt id in quo cõtinetur priuatio, quatenus ſumitur vt priuata, ita per ſe corrumpitur , deinde ſubdit Ariſtoteles [quatenus autem ſecundùm potentiam nõ per ſe] ideſt, quatenus autem ſecundùm propriam eſſentiam conſideratur materia, ſic nõ per ſe corrumpitur, non negat igitur Ariſtoteles materiam ſecundùm ſuam eſſentiam corrumpi, ſed negat quod ſecundùm ſuam eſſentiam, & ſubſtantiam corrumpatur per ſe, quare concedit quòd ſecundùm ſuam ſubſtantiam corrumpitur per accidens , quod dicitur ſubiectiuè corrumpi, primò igitur modo conceſſit materiam corrumpi per ſe, quia ſumendo materiam pro aggregato materiæ, & priuationis, priuatio eſt pars ipſius aggregati, quare per corruptionem priuationis dicitur totum aggregatum per ſe corrumpi, ſed ſumendo ſolam ſubſtantiam materiæ ſine priuatione, hæc non amplius per ſe corrumpitur, quia nihil eius corrumpitur, per ſe enim dicitur corrumpi id , cuius ſaltem aliqua pars deſinit eſſe , ſed dicitur corrumpi per accidens ratione priuationis , quæ extra eam eſt, & in ea inhæreret, eſt enim extra eſſentiam materię, & in materia inhęret , & in ea corrumpitur , quare materia per accidens , & ſubiectiuè dicitur corrumpi , quia ſubijcitur priuationi , quæ corrumpitur per ſe , ipſa tamen ſubſtantia materiæ remanet ingenita , & incorruptibilis , vt ipſe Ariſtoteles ſubdit . Simplicius rationem reddit , cur Ariſtoteles per [potentiam] hic ſignificet eſſentiam

materiæ,

materiæ ; & dicit rationem eſſe , quoniam potentia eſt ipſa ſubſtantia materiæ,
quæ dicitur ens in pura potentia , quæ conſideratio mihi non probatur,quia Ari-
ſtoteles hìc non conſiderat,an potentia ſit ſubſtantia materiæ,nec ne,ſed ſumit abſo-
lute nomen δυνάμις pro natura & eſſentia rei,quæ ſolet quandoque vocari propria
rei virtus,non pro potentia,quæ reſpicit actum,quæ eſt potentia ad formam,hoc au
tem modo ſolet Ariſtoteles etiam aliarum rerum eſſentiam appellare potentiam, e-
tiam ſi ſint res perfectæ,& in actu,vidimus hoc ſupra in textu ſeptuageſimonono,v-
bi Ariſtoteles dixit materiam,& priuationem non eſſe idem ſecundum potentiam ,
ideſt ſecundum rationem,& eſſentiam,vt ipſe ſuperius declarauerat , nam priuatio
nullam habet potentiam ad formam,quę ſit diſtincta à potentia materiæ,quare de ta
li potentia non poteſt ibi Ariſtoteles intelligere;hoc eodem modo accipit Ariſtoteles
potentiam in primo libro de Cęlo tex. 78 .vt legentibus patet;propterea friuolum eſt
ac vanum argumentum,quod aliqui ex hoc tex. deſumunt ad probandum quòd po-
tentia ſit de eſſentia materiæ,qua de re poſtea nos in quæſtione loquemur. [Si enim
fiat]Hic probat Ariſtoteles quòd materia per ſe, & ſecundum ſuam ſubſtantiam ſit
ingenita,& vtitur argumento ducente ad impoſſibile,ſupponit enim duo fundamēta
notiſſima,ex quorum vno ducit ad oppoſitum alterius tanquam manifeſtè falſum,&
impoſſibile;alterū eſt quod ex nihilo nihil fieri poteſt,ſed omne,quod fit,fit ex aliquo
ſubiecto præexiſtente,& permanente in re facta; alterum vero eſt quòd id,quod fit,
ac generatur,antequam fiat non eſt,hoc autem eſt notum ex ipſa ſignificatione huius
verbi,fieri,ſignificat enim,quòd quando aliquid fit,incipit eſſe,cum prius non fuerit;
tunc Ariſtoteles ita argumentatur ſi materia fit,ergo ex aliquo ſubiecto pręexiſtente,
per primum fundamentum;inde ſequitur;ergo materia eſt antequàm fiat , quod eſt
impoſſibile,quia contra ſecundum fundamentum. Conſequentiam probat Ariſtote
les per ipſam definitionem materiæ,quam hìc ponit tanquam in præcedentibus de-
claratam,& dicit per materiam,quam hìc probare volo eſſe ingenitā , ego nihil aliud
intelligo quam primum ſubiectum,ex quo per ſe res fiunt,ergo ſi hęc dicatur genera
ri,generabitur ex ſubiecto ; quod dicitur ſimiliter primum ſubiectū,ex quo aliquid
per ſe fit,at hæc eſt ipſa materiæ natura,de qua nunc loquimur,ergo materia eſt an-
tequam fiat,quod eſt impoſſibile,materia ergo non poteſt generari. Conſiderat enim
Ariſtoteles quòd eadem definitio conuenit,& materię,& ſubiecto priori,ex quo fieri
ponatur,quare eadem eſt antequam fiat. Definitionem materiæ talem proponit Ari-
ſtoteles[primum ſubiectū vnius cuiuſque,ex quo fit aliquid cùm inſit, non ſecūdum
accidens,]& eſt definitio reſpectiua,quia definitur materia prout eſt principium,qua
re non poteſt definiri aliter quàm per reſpectum ad principiata,ideò eſt potius decla
ratio nominis,quàm vera definitio;per hanc tamen diſtinguitur materia prima ab om
nibus alijs rebus,nam diſtinguitur primo ab ijs,quę non ſunt principia,ipſa enim eſt
ſubiectum,ex quo res fiunt,& ita eſt principium. Diſtinguitur etiam ab omnibus alijs
principijs,& cauſis,quia nullum aliorum concurrit vt ſubiectum,ex quo res fiunt,ſed
ipſi ſoli hæc conditio conuenit,& hic principiandi modus,& quoniam ſubiectum,ex
quo aliquid fit,eſt priuatum , & habet cōiunctam priuationem,ideò ad diſtinguendū
materiam à priuatione adiecit Ariſtoteles ea verbba[cum inſit]ideſt,cum in re facta
permaneat vt interna eius pars. Dicit autem[vniuſcuiuſque]ad ſignificandum cōmu
nem omnium naturalium rerum materiam,ſumit enim omnes in ſenſu coniuncto ,
& diuiſio ſimul,eſt enim primum ſubiectum tum omnium collectum,tum ſingulorū
ſeparatim,vt autem diſtingueret eam a materia ſecunda,de qua hìc non loquitur,ad
iecit[primum]hæc enim ſola eſt primum omnium ſubiectum;alia vero poſſunt qui-
dem dici ſubiecta,ſed non prima. Hæc igitur definitio diſtinguit materiam,& ab om-
nibus ijs,quæ principia non ſunt,& ab omnibus alijs principijs,& ab omni materia ſe
cunda,& patet has omnes definitionis particulas,eſſe notas,& iam ab Ariſtotele de-

claratas in præcedentibus, quando declarauit naturam ipſius materiæ, vt notauimus in textu ſeptuageſimo, hìc enim non eſt intentio definire materiam, ſed ibi, hìc verò ſumitur hæc definitio vt nota ex dictis ad probandum materiam eſſe ingenitam, & incorruptibilem. Sed difficultatem faciunt poſtrema illa verba [nō ſecundum accidēs] Simplicius enim exiſtimat hæc idem ſignificare, quod præcedentia verba [cum inſit] vt omnia dicta ſint ad excludendam priuationem, dicendo enim ex quo fit aliquid cum inſit dicimus ex quo fit aliquid per ſe, per ſe enim fit res ex eo, quod in re permanet. Ariſtoteles autem addit negationem contrarij ſenſus propter maiorem efficatiam, cum dicit [non ſecundum accidens] vt ſenſus ſit, ex quo fit aliquid per ſe, non per accidens, ſicuti ex priuatione res dicuntur fieri, ſed per accidens. Alexander autē (referente Simplicio) putauit non propter priuationem dicta eſſe hæc verba ab Ariſtotele, ſatis enim fuit priuationem excluſiſſe per illa verba [cum inſit] ſed propter quædam alia, quæ ſimul cum materia in re facta permanent, per accidens tamen, ſicuti ſi ex cera alba fiat ſtatua manet color ceræ in ſtatua, per accidens autem ſtatua fit ex albo, licet permaneat ille color in ſtatua facta, dicit igitur Ariſtoteles materiam eſſe primum omnium ſubiectum, ex quo fit aliquid cùm permaneat, & inſit in re ipſa facta, non tamen per accidens, ſicut ineſt albedo ceræ in ſtatua per accidens, & hoc modo verba, [non ſecundum accidens] referuntur ad illa verba [cùm inſit] at ſecundū Simplicium referuntur ad illud verbū [fit] videlicet ex quo aliquid fit non per accidens, ſed per ſe. Poſſumus etiam pro Simplicio dicere quòd illa verba [non ſunt accidens] non ſunt pars definitionis, ſed extra ponuntur vt declarantia à contrario ſenſu verba illa [cùm inſit.] Quare nulla eſt nugatio. Multi Alexandrū ſequuntur, & pro eo vtūtur hac ratione, quia in definitionibus non conuenit ponere vocabula idem ſignificantia & ſuperflua, ſicuti cum Simplicio dicere cogeremur. Ego reuera puto vtramlibet accipi poſſe expoſitionem, ſi enim Alexandrum ſequamur, nihil ſequitur abſurdi, ſi etiā ſequamur Simplicium nullum errorem committimus, quia ſecundum hanc expoſitionem non modò priuatio excluditur, verum etiam illa omnia, quæ Alexander excludere voluit, vt colorē ceræ remanentem in ſtatua, quia ſi illa verba [non ſecundū accidens] coniungamus cum verbo illo [fit] ſenſus erit, ex quo fit per ſe, non per accidens., ita priuationem excludimus, excludimus etiam albedinem ceræ in ſtatua remanentem, quia ex ea fit aliquid per accidens. Imò hæc ſententia videtur veriſimilior propter hanc rationem, quia Ariſtoteles hìc ponit definitionē hanc materiæ primę, vt ſuperius declaratam, ſicuti ipſemet teſtatus eſt, in tex. 70. ergo nihil hic in ea debet ponere, quod ſuperius non fuerit declaratum, quando declarabatur principiorū naturæ; ſuperius autem nihil dictum eſt de ijs, quæ ſimul cum materia remanent per accidēs in re facta, ſed ſolum de priuatione, quæ ſimul eſt cum materia, & ex ea res fit, per accidens tamen, quia in re non permanet. Ratio autem poteſt adduci cur Ariſtoteles non conſiderauerit ea, quæ per accidens in re permanent, quoniam intentio Ariſtotelis erat loqui de ſola materia prima, non de aliqua materia ſecunda, at materia prima eſt penitus inaffecta, & nihil eſt in ea, quod per accidens in re permaneat, ſed id de ſola materia ſecunda verificatur, vt de cera in ſtatua, de qua hìc Ariſtoteles non loquitur, quare videtur opus non fuiſſe hæc excludere, ſi nulla ſunt quæ per accidens in prima materia remaneant. Ratio autem allata contra Simplicium nihil valet, quia in definitionibus, quæ ſunt potius nominum declarationes non inconuenit vti vocibus idem ſignificantibus ad maiorem declarationem, eſt qui dē inconueniēs in vna definitione, quę per eſſentiales partes declaret eſſentiā rei, ſed quando per extrinſeca declaramus ſignificationem vocis, non eſt inconueniens ſi ad maiorem euidentiam vtamur vocibus idem ſignificantibus, ſicuti patet Ariſtotelem feciſſe etiam in definitione naturę in ſecūdo Phyſicorum tertio, vbi dicit per ſe, non per accidens. Hanc igitur expoſitionem ego potius acciperem licet alteram reuera

nil

nil ſequatur abſurdi, quia licèt materia prima ſit penitus inaffecta, tamē cùm aliæ materiæ ſint affectæ diuerſis accidētibus, quæ per accidens in re facta permanent, potuit Ariſtoteles ſub conditione proferre, quòd ſi quid cum materia prima permanet in re per accidens, illud non eſt ſubiectum hoc, quod in præſentia definitur, definimus enim ſubiectum, quod in re permanet, non per accidens, conditionalis autem nihil ponit in eſſe, quare Ariſtoteles hoc dicens neque affirmat, neque negat aliquid remanere per accidens in re. Dubitare aliquis poſſet, quoniam videtur ſatis fuiſſe dicere, primum ſubiectum, neque addi debuiſſe verba illa [ex quo fit aliquid] negationem enim faciunt, quia ſubiectum eſt illud, ex quo aliquid fit. Dicendum quòd materia eſt ſubiecta, & formæ, & generationi, Ariſtoteles hic non ſumit materiam vt ſubiectam formæ, ſed vt ſubiectum generationi, hæc enim eſt cōſideratio naturalis, illa verò eſt Metaphyſica, quia ſine motu; ideò non ſatis fuit dicere ſubiectum, ſed addendum etiam fuit, ex quo fit aliquid, vt ſignificaretur ſubiectum generationis, quod ſumitur vt in fieri, non in facto eſſe, & in re iam perfecta, & abſoluta. Dubitat etiam Simplicius, cùm materia corrumpi dicatur ſubiectiuè, quatenus aliquid in ea corrumpitur, corrumpitur autem in ea non modo priuatio, ſed etiam forma, cur Ariſtoteles conſiderauit materiam ſubiectiuè corrumpi ſolùm ratione priuationis, nō ratione formæ, quæ in ipſa corrumpitur? Reſpondit Simplicius non eſſe eandē rationem, quoniam forma adueniens materiæ facit compoſitum habens proprium nomen, & propriam definitionem, & ipſi compoſito attribuitur tota generatio, & corruptio, ipſum enim dicitur per ſe corrumpi & generari, non materia; at ex materia & priuatione non fit tertium aliquod, quia priuatio eſt nihil, quare adhùc manet nomen materiæ, cui attribuit fieri, & corrumpi ratione priuationis, quæ in ea corrumpitur. Docta eſt reſpōſio Simplicij, & conuenientem affert rationem, cur Ariſtoteles conſideret materiam corrumpi ratione priuationis, non ratione formæ. Poſſumus tamen aliam quoque addere rationem, quoniam Ariſtoteles in hoc primo libro, conſiderauit materiam vt principium rei in fieri, & vt reſpicit formam nondùm præſentem, ſed venturam, ſic enim dicitur materia, ex qua res fiunt, in eo autem ſtatu accepta materia formam nō habet, ſed habet priuationem, vt enim ſit ſubiectum, ex quo res fiunt, oportet vt in ipſo fieri ſit priuata, non formata; cùm igitur materiæ vt materiæ rerum, priuatio cōueniat nō forma, Ariſtoteles conſiderauit, materiam corrumpi propter priuationem quæ in ea corrumpitur non propter formam, & ſic etiam generari, eadem enim ratio eſt; & Ariſtoteles cùm dicit, [& ſi corrumpitur aliquid] eadem ratione probat materiam corrumpi non poſſe, qua probauit eam non eſſe genitam, ſicuti enim omne quod fit ex aliquo præexiſtente ſubiecto fit, quia ex nihilo nihil fit, ita omne quod corrumpitur in aliquod remanens ſubiectum corrumpitur, quia nihil corrumpitur in nihil, ſi igitur materia corrumpatur, in tale ſubiectum corrumpetur, quod erit ipſamet materiæ natura, quare manebit poſtquàm erit corrupta, ſeu corrupta erit antequàm ſit corrupta, quod eſt abſurdum, ita enim implicat contradictionem, ſicuti dicere quòd aliquis ſit antequam fiat. Ioannes Grammaticus hìc notat duo. Primum quòd Ariſtoteles probat materiam non eſſe genitam ratione temporis, ſed non probat nō eſſe genitam ratione cauſæ, quia omnia entia pendent à Deo vt à prima cauſa, vt ipſemet Ariſtoteles primo de Cœlo centeſimo teſtatur dicēs, à Deo alijs omnibus pendere & eſſe, & viuere, alijs quidem clarius, alijs verò obſcurius, hìc igitur non negat pendentiam materiæ à Deo, ſed ſolùm negat principium temporis, quo vnquàm ſit genita. Secundò notat quod ratio Ariſtotelis, qua probat materiam non eſſe genitam, neque habere principium vllum temporis, valet ſolùm ſuppoſito illo fundamento quòd nihil poteſt fieri niſi ex aliqua materia præexiſtente; at ſi quis fundamentum illud negaret, ratio Ariſtotelis nihil concludit, quòd autem falſum ſit fundamentum ipſe oſtendit etiam in doctrina Ariſtotelis, nam formæ naturales præſertim; quæ no-

biliores

biliores ſunt, vt partes animæ ex nihilo producuntur, nihil enim ſui præſupponitur, neque ex ſola elementorum commixtione oriuntur, ſed extrinſecus immittuntur, & apponuntur ipſi materiæ; ſicut igitur formæ ex nulla materia præſupoſita producuntur, poteſt etiam materia ex nullo præexiſtente produci. Imò nec probat ratione temporis abſolutè, ſed ſolùm probat materiam non habuiſſe principium temporis per generationem, ſed non probat quod non inceperit eſſe per creationem. Fuit enim a Deo creata, non quidem ante formas, ſed ſub formis, & ita concreata potius rebus, quàm ſeparatim creatam, vt ait S. Thomas prima parte Summę, quęſtio. 66. articulo primo. Primum Ioannis dictum admitti poteſt, ſecundum verò licèt ſecundum veram philoſophiam ſit notiſſimum, tamen in philoſophia Ariſtotelis reijciendum eſt, & inualido nititur fundamento, cùm a forma ad materiam argumentetur; peccat enim in duobus, primò, quia ſumit quòd formæ immittuntur ab extrinſeco agente, quod eſt omnino falſum, & à Peripatetica Schola alienum; Ariſtoteles enim vult formas de potentia materiæ educi, non ab extrinſeco induci, vt Auerroes docet ſeptimo Metaphyſicorum vigeſimoſeptimo & vigeſimooctauo, vbi dicit, agens facit ex alio aliud, non facit aliud in alio: facit enim ex materia formatum, non facit in materia formam; ſimiliter octauo Metaphyſicorum quintodecimo, & duodecimo Metaphyſicorum decimooctauo dicit, agens extrahens aliquid de potentia ad actum non largitur multitudinem, ſed perfectionem: & addit, quòd imaginatio ſuper erectione formarum induxit homines ad dicendum dari datorem formarum. Secundò peccat Ioannes, quoniam non eſt bona comparatio formæ cum materia, forma enim educitur de potentia materiæ, ideò materiam ſupponit, e qua educatur, & ita non dicitur creari, ſed res eadem, quæ erat imperfecta, & potentialis, ad potentiam & actum ducitur, nõ noua res fit; at materia ſi de nouo produceretur, eſſet vna creatio, quia nullam materiam præexiſtẽtem ſupponeret, hoc autem eſt impoſſibile, quare falſum eſt primò quod forma nihil ſupponat, ſupponit enim materiam, e qua educatur; deinde ratio a forma ad materiam nihil valet, quia concedendo produci materiam eo modo, quem Ioannes ponit, eſſet productio, nullo præſuppoſito, quam ex productione formæ colligere non poſſumus, cùm forma aliquid præſupponat. Per hæc ſoluitur etiam aliud dubium aliquorum ſatis leue, qui dicunt, videtur, quòd ratio Ariſtotelis probans materiam eſſe æternam, probet ſimiliter etiam formam eſſe æternã, nã ſicuti ſi materia fieret, oporteret eam fieri ex alia materia priore: ita ſi forma fit, oportet eam fieri ex alia forma priore, & ita erit compoſita ex materia, & forma. Ad hoc dicendum, quòd ſecundùm Ariſtotelem omne quod fit, ſupponit non formam præexiſtentem, ſed materiam; huius enim ratio nõ ſumitur ex materia, quæ dicitur fieri, ſed ex natura ipſius fieri, omne enim quod fit ſupponit materia, ſiue dicatur forma, ſiue compoſitum, ſiue materia ipſa fieri: ſi igitur materia fieret, ex præexiſtente materia fieret, ſicut compoſitum fit ex præexiſtenti materia, & forma quoque fit ex præexiſtente materia, quia materiam præſupponit, è qua educatur, quare non rectè dicitur, quòd ſicuti materia ſi fiat, præſupponit materiam, ita etiam forma, quæ fit, præſupponit formam, ſed forma quoque materiam præſupponit, de qua educatur, & hoc ſufficit ad euitandam creationem formæ; de compoſito autem, quod propriè dicitur fieri, alia eſt ratio: vt enim eius creatio euitetur, oportet aliquam materiam præſupponi, ex qua fiat, quæ in ea permaneat vt eius interna pars & eſſentialis, aliter enim diceretur creari, quod apud Ariſtotelem eſt impoſſibile. Eſt etiam hìc animaduertendum quòd cùm tripliciter dicatur fieri, vt ſuperius docuimus, ſolet enim, & materiæ, & formæ, & compoſito tribui, nam dicunt materiam ſubiectiuè fieri, formam terminatiuè, compoſitum completiuè: Ariſtoteles ſumit hìc fieri per ſe, prout conuenit communiter & formæ, & formato: id enim eſſe dicitur fieri per ſe, quod ſecundùm ſuam eſſentiam incipit eſſe, cùm prius non fuerit, hoc

autem non ſoli compoſito conuenit, ſed etiam formæ, quæ & incipit, & deſinit eſſe, ideò per ſe & fit & corrumpitur, licet eius generatio, & corruptio tribuatur cópoſito, cum eadem ſit vtriuſque generatio, & interitus idem: ideò cum dicimus quòd compoſitum non forma propriè dicitur fieri, non propterea ſignificamus formam nõ per ſe fieri, fit enim per ſe, ſed ſignificamus compoſito potius eſſe tribuendam illam generationem, quę eſt generatio ipſius formæ, quare per ſe fieri, quod hìc ab Ariſtotele ſumitur, omnibus eſt commune, quæ ſecundum ſubſtantiam incipiunt eſſe, non compoſito ſoli, hoc autem patet, quoniam Ariſtoteles etiam priuationi hìc tribuit, vt per ſe fiat, & corrũpatur, quare ſimiliter conuenit formæ, vt etiam in textu ſequenti teſtatur Ariſtoteles, dicens formas naturales eſſe corruptibiles, quare tribuit eis corruptionem, tale fieri & corrumpi non conuenit materiæ, nã ſubiectiuè fieri non eſt per ſe fieri, ſed per accidens, eſt enim ſubijci alicui quod per ſe fiat, per ſe igitur fiunt forma, priuatio, & compoſitum, & materia quoque vt priuata dicitur fieri & corrũpi; hæc enim omnia ſecundum ſe incipiunt & deſinunt eſſe, quod hìc vocatur per ſe fieri, & corrumpi, ſed ipſa materiæ ſubſtantia non comprehenſa priuatione eſt æterna, nec dicitur fieri, vel corrũpi, niſi per accidens, & ſubiectiuè, ſicut dictum eſt, ideò maxime impropria eſt ea acceptio, cum aliquod dicitur fieri ſubiectiuè, vel corrumpi, propterea fieri, & corrumpi ſolum ſubiectiuè arguit æternitatem ſecundum eſſentiã, id enim reuera neque fit ſecundum ſe, neque corrumpitur, cuiuſmodi eſt ſubſtantia primæ materiæ.

Textus Octuageſimus tertius.

De principio autem ſecundum formam, vtrum vnum, an plura, & quot, aut quæ ſunt cum diligentia primæ Philoſophiæ opus eſt determinare, quapropter in illud tempus reponatur; de Phyſicis autem et corruptibilibus formis in poſterius demõſtrandis, dicemus. Quod igitur ſint principia, et quæ, & quot numero determinatum ſit a nobis ſit. Rurſus autem aliud principium capientes dicamus.

RESPONDET Ariſtoteles cuidã tacitæ obiectioni, poterat enim aliquis poſtulare vt Ariſtoteles ita ageret de forma, vt egit de materia, declarauit enim materiam eſſe æternã, vnde patuit eam etiam vnam numero eſſe in omnibus rebus naturalibus, at de prima forma nihil dixit, an ſit vna, an plures, an æterna, nec ne. Ariſtoteles igitur ſe excuſat, & hãc conſiderationem, vt a præſenti loco alienam remittit ad diuinam ſcientiã, in qua ſermo habetur de prima forma. Eſt autem pro faciliori intelligẽtia aduertendum, quòd in omnibus quatuor generibus cauſarum neceſſarium eſt deuenire ad vnum primũ, vnum numero, quod a nullo alio priore pendeat in eodem genere cauſæ; dantur ergo quatuor primæ cauſæ, videlicet, prima materia, prima forma, primum mouens, & vltimus finis, quarum duę conſiderantur a naturali Philoſopho, quia concernunt motum, videlicet, prima materia, & primum mouens: duæ verò à Metaphyſico, quia abſtrahunt à motu videlicet prima forma, & vltimus finis. Tres autem ex his in vnũ cadunt, quia Deus diuerſis modis conſideratus dicitur & prima forma, & primum mouens, & vltimus finis omnium rerum, quæ omnia ab Auerroe in procemio huius primi libri, & in primo Commentario abundè declarantur. Ariſtoteles igitur, qui vt naturalis poſuit agere de prima materia, hìc ſe excuſat cur non ſimiliter potuerit agerę

de prima forma, ea namque ad Metaphyſicum pertinet. Textum hunc poſſumus diui dere in quatuor particulas, in quarum prima facit Ariſtoteles excuſationem dictam; in ſecunda oſtendit de quibus formis acturus ſit vt naturalis. In tertia epilogum facit omnium dictorum de principijs. In quarta nouam tractationem proponit, quam mox in ſecundo libro eſt aggreſſurus. Sciendum eſt autem, quòd duo ſunt genera formarum, aliæ namque ſunt formæ abſtracta a materia, vt Deus, & intelligentiæ, aliæ ſunt formæ materiales, quæ ſunt formæ omnium corporum naturalium corruptibilium; de abſtractis debet agere Metaphyſicus, inter quas Deus dicitur prima forma, eſt in- [illegible] reſpectu omnium formarum tam æternarum, quàm corruptibilium, inter formas autem naturalis nulla datur vna numero, quæ dicatur prima forma inter eas, ſed diuerſæ ſunt diuerſorum corporum formæ, quæ ſolum conueniunt in hoc communi nomine, forma; vnde oritur duplex tractatio in Philoſophia naturali de formis naturalibus, vna de forma accepta in communi, quæ omnes complectitur, de hac Ariſtoteles egit in primo libro Phyſicorum, & de eadem loquetur in ſecundo libro, prout dicitur natura, & vt numeratur inter quatuor cauſas; Altera eſt tractatio de ſingulis naturalium rerum formis particulatim, quæ habebitur in alijs libris naturalibus: quãdo enim tractabit de Elementis conſiderabit proprias Elementorum formas, animaliũ formas tractabit in libris de Animalibus, & ſic de alijs. Ariſtoteles igitur hic reſpiciẽs primum genus formarum abſtractarum dicit nõ eſſe conſiderandum a naturali, ſed a Metaphyſico, de forma autem materiali in cõmuni iam egit in hoc primo libro, quare recenſens poſtea qualis tractatio de forma remaneat in ſcientia naturali, dicit remanere tractandũ particulatim de ſingulis formis naturalibus, in alijs naturalibus libris. [De principio autem ſecundum formam] principium ſecundum formam intelligit primam abſolutè formam, ſeu fortaſſe totum genus formarum ſeparatarum, hæ namque multę ſunt, ideo dicit [an ſit vnum, an plura, & quot, aut quæ] quærere enim an vna ſit forma prima abſtracta, an plures, & ſi plures quot numero, & quæ nã illæ ſint, nõ eſt munus Philoſophi naturalis, ſed Metaphyſici, qui primus Philoſophus dicitur: rectè autem dicit Ariſtoteles [cum diligentia] quia etiam Philoſophus naturalis agit de formis abſtractis, non tamen prout ſunt, ſed prout ſunt motores, nec earum eſſentiam conſiderat, ſed exiſtentiam ſolam inquirit, quare eas confuſè cognoſcit, diuinus autem diſtinctè, quia docet etiam quid ſint, & eas cõtemplatur etiam vt formas. Simplicius ait Ariſtotelem rectè dicere [an ſit vnum, an plura] quia Deus partim eſt vnus, partim plura, vnus ſecundum propriam eſſentiam, plura verò ratione idearum, quas habet. Sed ego puto hanc non eſſe mentem Ariſtotelis hìc, cùm vbique ideas impugnauerit, ſed potius reſpicit numerum intelligentiarum, quæ multæ ſunt, de quibus omnibus hìc confuſè loquitur, quia adhùc non cognoſcimus, an vna ſit forma abſtracta, an plures, & quæ inter eas ſit prima, ſi plures ſunt, ideò etiam in octauo libro Phyſicorum Ariſtoteles de motore primo loquens non Deum ſolum intelligit, licet numero vtetur ſingulari, ſed intelligit aggregatum omnium intelligentiarum. De omnibus enim æternis motoribus communiter loquitur, quia nondum oſtendit an plures ſint, an vnus, ſed in duodecimo Metaphyſicorum id demonſtrabitur, quot enim eſſe inuenientur ipſis omnibus tribuentur conditiones omnes declaratæ in octauo Phyſicorum de primo motore: omnes enim intelligentiæ ſunt motores æterni, impartibilis, & abſtracti a magnitudine, de hoc igitur formarum genere, quod poteſt dici principiũ in genere cauſæ formalis, vel ſaltẽ in quo prima forma cõtinetur, quæ Deus eſt, tractationẽ Ariſt. remittit ad primã philoſophiam. [De phyſicis aũt, & corruptibilibus formis.] Reiectis formis abſtractis a conſideratione Philoſophi naturalis hìc docet Ariſtoteles de quibuſnam formis debeat agere naturalis, & dicit ſe acturum eſſe in ſcientia naturali de formis phyſicis, & corruptibilibus, vbi dictio, &, declaratiua eſt, non coniunctiua, quia omnis forma phyſica eſt corruptibilis, dicit autem in numero

plurali, formis, ſignificare volens particularem tractationem de ſingulis formis naturalibus, diſtinctam a tractatione vniuerſali de forma in communi, quam fecit in hoc primo libro; ideò hactenus Ariſtoteles in ſingulari numero nominauit ſem per formam, vna enim eſt dùm ſumitur in communi, & omnes complectitur, tractatio autem particularis deſignata, & determinata forma partim eſt Metaphyſica, partim eſt naturalis. Eſt Metaphyſica ipſa conſideratio primæ formæ ſeparatæ a materia, eſt autem naturalis conſideratio formarum corruptibilium, quæ multæ ſunt, & nullam habent, quæ dicatur prima, & vna numero ſit, ideò Ariſtoteles in numero plurali locutus eſt, & loquens in hoc textu de particulari conſideratione formæ ad aliam ſcientiam remittit tractationem primæ formæ. In hac autem ſcientia dicit maturè conſiderandas particulares formas naturales, quas dicit eſſe corruptibiles, quia incipiunt, ac deſinunt eſſe, quando Ariſtoteles dicit, [in poſterius demonſtrandis dicemus]. Multi putant Ariſtotelem intelligere in ſecundo libro Phyſicorum, in quo aget de forma, quatenus eſt natura, vnde etiam argumentum ſumunt ad probandum, quòd natura ab Ariſtotele conſideranda in ſecundo libro ſit ſolum natura rerum corruptibilium, neque complectatur naturam cœli, cùm Ariſtoteles hic dicat ſe in ſecundo libro acturum eſſe de formis corruptibilibus; ſed hæc expoſitio eſt aliena ab Ariſtotelis mente, quia dicit ſe acturum poſterius de formis phyſicis, & in numero plurali loquitur, quare ſignificat tractationem particularem de ſingulis, quam habiturus eſt in alijs libris phyſicis, non in libris Phyſicorum; in ſecundo autem Phyſicorum de Natura autem loquens, & dicens eam eſſe formam, ſemper in ſingulari numero formam nominat, quia adhùc in communi eam ſumit, ſicuti in primo libro fecit, ideò ſi benè conſideremus modum loquendi Ariſtotelis dùm dicit ſe acturum poſterius de formis naturalibus, videbimus eum non bene aptari ſecundo libro Phyſicorum: in eo enim non agit de formis naturalibus, quia non particulariter ſingulæ conſiderantur; Confirmatur, quoniam ſi tractatio ſecundi libri poteſt appellari de formis phyſicis, non minus tractatio habita in primo libro poteſt vocari de formis phyſicis, imò magis, quia tractatio habita in primo libro de forma fuit vt forma eſt, in ſecundo autem non prout forma, ſed prout natura; Ariſtoteles igitur male hìc loquitur: debuiſſet .n. dicere ſe iam egiſſe in primo libro de Phyſicis formis, nec in ſequentibus ſolùm ſe acturum de illis, quare vanum eſt etiam eorum argumentum ad probandum, quòd in ſecundo libro conſideretur natura corruptibilium, quia non intelligit Ariſtoteles ſecundum Phyſicorum, imò eſt aliena horum verborum ſententia a ſecundo libro Phyſicorum, & potius pertinet ad ea, quæ tractata ſunt in primo libro: nam in ſecundo libro Ariſtoteles incipiet conſiderare corpus naturale communiſſimè acceptum, quod complectitur etiam cœlum: in primo autem libro non egit niſi de principijs corruptibilium, & de forma in communi ad corruptibiles formas tantùm: ideò nunc cõſiderans eas formas, quæ continentur ſub illa forma communi, quam in hoc primo libro conſiderauit, dicit enim ſe de illis particulatim acturum poſterius, ideſt in alijs libris naturalibus, ideò ſtatim ſubdit epilogum eorum, quæ de principijs dixit in primo libro, dùm ait, [quòd igitur ſint principia] inquit autem ſe tria de principijs determinaſſe, videlicet, quòd dentur principia, quæ ſint, & quot numero, ſed de primo dubitatur, quia Ariſtoteles non probauit dari principia rerum naturalium, ſed vt notum ſuppoſuit, & ab omnibus conceſſum, quòd res naturales habent principia, ſicuti nos declarauimus in conſideratione propoſitionis minoris illius Syllogiſmi, quem Ariſtoteles fecit in primo textu huius libri. Aliqui dicunt Ariſtotelem non intelligere quòd ſit oſtenſum vniuerſaliter, quòd principia dentur, hoc enim oſtenſum non fuit, ſed quòd ſint hæc particulariter, & non alia. Quæ expoſitio admitti non poteſt, quia Ariſtoteles nugationem committeret, & bis idem diceret; idem enim diceret dùm dicit, [quod ſint principia] & poſtea dùm dicit, [quæ ſint] quare eſſet nugatio.

nugatio. Poſſumus dicere quod Ariſtoteles non dicit ſe demonſtraſſe quòd principia dantur, ſed determinaſſe, potuit autem determinare non ſolum demonſtrando, ſed etiam ſupponendo: ſuppoſuit enim dari principia, & poſtea inueſtigauit quænam ſint, & quot numero. Poſſumus etiam aliter dicere, & ſumere reſponſionem ex ijs, quæ dicuntur ab Ariſtotele in ſecundo Poſteriorum textu octauo antiquo, vbi dicit, quòd dupliciter poſſumus cognoſcere quòd res ſit, vno modo confuſè, & ſine cauſa: altero modo diſtinctè, & per cauſam, in re ſcilicet habente cauſam. quòd igitur ſint aliqua principia rerum naturalium ſuppoſitum fuit ab Ariſtotele, vt notum ſola confuſa cognitione, ſed non diſtincta, quia nondum erat cognita ipſorum principiorum natura, & eſſentia. acquiſita igitur cognitione principiorum diſtincta, acquiſiuimus ſimul firmiorem cognitionem, quòd ſit, ſicuti in dicto loco ſecundi Poſteriorum aliàs fusè declarauimus, quia cognoſcere rem eſſe ſolum confusè eſt potius ignorare, quàm cognoſcere, vt ibi Ariſtoteles docet; cum igitur Ariſtoteles determinauerit proprias principiorum conditiones, & naturas, quatenus principia ſunt, tradidit nobis formam, & diſtinctam cognitionem quòd dantur principia, & quænam ſint, & quot numero, ſicuti nunc in Epilogo Ariſtoteles colligit, & hoc modo omnem euitamus difficultatem. [Rurſus autem aliud principium capientes dicamus.] His vltimis verbis Ariſtoteles proponit ſe aggreſſurum ſecundum librum, & innuere videtur cõtinuationem huius primi cũ ſecundo, quæ quidem re vera in his verbis continetur, vt mox oſtendemus; ſed magna eſt inter expoſitores controuerſia quidnam ſit hoc [aliud principium] quod Ariſtoteles aggredi vult; Simplicius duas affert expoſitiones, primũ dicit quòd Ariſtoteles in primo libro egit de cauſis internis, ideò in ſecundo vult agere de externis, quẽ nouum tractatũ vocat, aliud principiũ, quæ expoſitio falſa eſt, quia Ariſtoteles in hoc lib. 2. nõ magis agit de externis cauſis, quàm de internis, imò magis de internis, vt vidimus, quod vidẽs Simplicius aliã affert expoſitionẽ, quę eſt etiã Ioãnis Gram. quòd per [aliud principium] Ariſtoteles formam intelligat: in primo enim libro egit quidẽ de materia, & de forma, ſed de materia multum, & de forma parum, ideò vult in ſecundo diligentius agere de forma, & dicere de forma multum, & de materia parum; quam expoſitionem alij multi ſequuntur, mihi tamen videtur non eſſe admittenda, quia Ariſtoteles de forma prout eſt principium rerum naturalium iam ſufficiẽter egit in primo libro, neque aliquid manet dicendum in ſecundo. Preterea verba Ariſtotelis apertè hanc expoſitionem reijciunt, nam in præcedentibus fecit Epilogum, in quo dixit ſe dixiſſe quæ ſint principia, & quot numero, certum eſt autem in his verbis comprehenſam eſſe etiam formam: debet enim intelligi totus, & completus principiorum numerus. ergo cum Ariſtoteles ſtatim ſubdat, [aliud principium capientes dicamus] intelligit, diuerſum principium ab his tribus, ergo non poteſt intelligere formam. S. Thomas dicit Ariſtotelem in primo libro egiſſe de principijs rerum naturalium, in ſecundo autem agere velle de principijs ipſius ſcientiæ naturalis, videlicet, de eius ſubiecto, & de modo demonſtrandi, quæ expoſitio proximè accedit ad ſecundam Auerrois, quam poſtea declarabimus, & ſequemur, licet Sanctus Thomas veritatem plene aſſecutus non fuerit. Multi poſteriores Philoſophi dicunt [aliud principium] nil aliud ſignificare, quàm alium librum, vt ſenſus ſit, poſtquam abſoluimus primum librum, ad ſecũdum accedamus, quę eſt leuiſſima expoſitio, & omni artificio carens, ideò dimittatur. Vicomercatus intelligit aliud initium doctrinæ, quam eſſe dicit ſecundam expoſitionem Auerrois, & eam ita interpretatur, quoniam Ariſtoteles in ſecundo libro incipiet de alijs rebus agere, vt de Natura, & de quatuor cauſis, & de alijs, quare aliud initium ſumit, cum de alijs rebus agere aggrediatur; ſed hæc quoque expoſitio omni artificio, & ratione caret: nam cui dubium quòd neceſſe eſt in ſecundo libro alia quædã, & diuerſa tractari ab ijs, quæ in primo

tractata fuere? Neque affert rationem cur hæc appellentur aliud principium, tractan tur enim in vna ſcientia multæ res ordinatim, vna poſt aliam, ſed poſt aliquarum tra ctationem non videtur rationabile, vt tractatio reliquarum dicatur aliud doctrinæ ini tium, differt enim initium a medio, & a fine, neque quod medium eſt, poſſumus ap pellare principium. Auerroes duas affert expoſitiones, vna eſt, quòd Ariſtoteles, per [aliud principium] intelligat primum motorem, de quo acturus eſt in octauo Phyſico rum, duo enim prima principia tractantur in libris Phyſicorum, prima materia, & pri mus motor, quia prima forma, & vltimus finis conſiderantur a Metaphyſico, vt dixi mus alias; de prima materia actum eſt in primo libro Phyſicorum, de primo autẽ mo tore agendum eſt in octauo. libro, & ipſum vocat aliud principium. Sed vidit Auer roes inſtantiam efficacem contra hanc expoſitionem: nimia enim diſtantia eſt ab hoc loco ad octauum librum, Ariſtoteles tamen ita loquitur vt ſignificet ſtatim, & nulla interpoſita mora ſe aggreſſurum hoc aliud principium, quare non poteſt intelligere primum motorem, ad hanc reſpondet, quod omnia, quæ dicuntur in ſequentibus li bris, ſecundo vſque ad octauum, diriguntur ad ea, quæ dicentur in octauo libro de primo motore, quare cum id dicatur tractari, cuius gratia tractatur, poſſumus dicere quòd ſtatim in ſecũdo libro incipiat Ariſtoteles agere de primo motore, quia omnia propter ipſum tractantur; cognouit ipſemet Auerroes non eſſe rationabilem hanc ex poſitionem, quia non eſt verum quod quæ dicentur ab Ariſtoteles in ſecundo libro, & alijs ſequentibus, dirigantur omnia ad octauum librum, cũ multa tractentur pro pter ſe, non propter aliud, pręcipuè vero ſermo de Natura in principio ſecundi libri: nulla enim videtur eſſe naturalior conſideratio, quàm de ipſa Natura, vt mox conſi derabimus; præterea oſtendemus etiam in principio octaui libri, quod neque in eo o ctauo agit Ariſtoteles de primo motore principaliter, & propter ſe, ſed propter motũ æternum, ideò neque alij intermedij libri ad primum motorem diriguntur, neque A riſtoteles hìc per aliud principium poteſt primum motorẽ intellexiſſe. Ideo Auerroes alteram ſecundam expoſitionem affert, quam magis probat, & quæ mihi optima vi detur, ſi bene intelligatur, non vt eam Vicomercatus intellexit; inquit Auerroes Ari ſtotelem per [aliud principium] intelligere aliud initium doctrinę, quod declarãs ſub dit, quia principium doctrinæ eſt ſumendum a ſecundo libro, quæ poſtrema verba Vicomercatus non eſt interpretatus, neque potuit interpretari. Ego igitur dico, quòd verum initium totius naturalis Philoſophiæ eſt ſecundus liber Phyſicorum, quòd ra tione duæ facile cognoſci poteſt: ſcientia enim ante omnia debet exordiri a definitio ne ſubiecti, quia niſi nomen ſubiecti intelligamus, nihil aliud tractare poſſumus: eſt au tem ſubiectum huius ſcientiæ corpus naturale, cuius præcipua pars quæ formæ locũ tenet, & dicitur ratio formalis, eſt naturale, ſeu naturam habens. In huius igitur decla ratione conſiſtit declaratio nominis ſubiecti, quod Ariſtoteles in principio ſecundi li bri facit, declarat enim quid ſignificat nomen naturæ tanquam rationem formalem ſui ſubiecti, dum enim quid ſit natura intelligimus, intelligimus etiam quid ſit habẽs naturam, ſicuti Ariſtoteles ipſe in textu quarto ſecundi libri declarat; nullum igitur aliud fuit totius naturalis ſcientiæ conuenientius exordium, quàm à ſermone de na tura, quid enim ipſa natura naturalius eſſe poteſt? Sed ſtatim dubium oritur de pri mo libro Phyſicorum, quem Ariſtoteles ſecundo antepoſuit; quare non videtur verũ eſſe quod initium verum ſit à ſecundo libro. Duo igitur oſtendenda ſunt, vnum quòd primus liber non pertineat ad libros Phyſicorum, neque ſit verum initium naturalis Philoſophiæ; alterum quidnam in cauſa fuerit vt primus liber cum ab his libris fuerit alienus ſit tamen antepoſitus ab Ariſtotele alijs libris Phyſicorum, & toti naturali Philoſophiæ; primum facile demonſtratur ſi bene conſideremus qualis ſit tota primi libri tractatio: eſt enim de principijs generationis, & rerum naturalium, & corruptibi liũ, vt ipſemet Ariſtoteles teſtatur in textu quinquageſimoſeptimo, & ſexageſimoo-

Digitized by Google

ctauo huius primi, quod etiam ſumitur ex textu octuageſimoſecundo in definitione materiæ, quã dicit eſſe primũ ſubiectũ, ex quo fit aliquid; eſt igitur principiũ eorũ, quę fiunt, & ijs, quibus non conuenit fieri hæc quoque principia non conueniunt, ſed etiam in toto primo libro patere potuit Ariſtotelem ſemper loqui de ijs tantùm, quę fiunt, & intereũt. Ergo primus liber potius pertinet ad libros de generatione, quàm ad libros Phyſicorum, quod poſſumus duplici argumento demonſtrare; Primo, vbi principale propoſitum eſt tractare de aliqua re, ibi etiam debent tractari propria, & adæquata eius rei principia, ſed in libris de generatione intentio Ariſtotelis eſt agere de generatione communiſſimè accepta omnium rerum, quæ generantur, & corrumpuntur, ergo is eſt proprius locus, in quo agatur de principijs generationis, & omnium quæ genetantur, & corrumpuntur; imò ipſemet Ariſtoteles in proęmio primi de generatione, proponit tractandas cauſas generationis communiſſimè acceptę, quæ non ſunt aliæ, quàm hæ, quæ in primo libro Phyſicorum tractatæ fuerunt: patet enim in eo libro Ariſtotelem multa breuiter repetere, quæ fuſius in primo Phyſicorum dicta erant; Secundò in libris Phyſicorum ſubiectum eſt corpus naturale in ſua maxima communitate, ergo in his non debent tractari niſi ea, quæ omnibus naturalibus corporibus communia ſunt; ſed quę tractantur in primo libro non competunt omnibus, ſed ſolùm corruptibilibus: ergo ea tractatio non eſt propria horum librorum, quæ ſi ſecundum librum, & alios ſex conſideremus, clarum eſt eos eſſe de corpore naturali in communi, quod continet etiam cœlum: nomen enim naturæ eſt commune analogum, quod etiam cœleſtis corporis naturam complectitur, vt in ſecundo libro apertiſſimè demonſtrabimus; Motus quoque eſt paſſio communis tam cœlo, quàm corruptibilibus, tempus autem eſt propria paſſio motus cęli, vt patet in quarto libro, & legentibus omnes hos libros patet, quòd Ariſtoteles ſæpè cęli mentionem facit, quare communiter etiam de cęlo loquitur, hoc autem eſt manifeſtiſſimum in octauo libro Phyſicorum, vbi loquitur de motu cęli æterno, & eius cauſam inquirit, & verſus finem illius octaui facit Ariſtoteles longum tractatum de motu circulari, & eum ſolum æternum eſſe poſſe demonſtrat; primo igitur libro excepto, de alijs ſeptem manifeſtum eſt, quòd ſunt de naturali corpore in communi, primus nequaquam, ſed de corruptibili ſolum, ideò pertinet ad librum de generatione. Cùm igitur hoc ita ſe habeat, cur Ariſtoteles primum librum inter hos poſuit, & primum in ordine collocauit? Ego puto Ariſtotelem id feciſſe propter faciliorem doctrinam, vt ſæpe facere conſueuit; non enim ſemper ea anteponit quæ ſecundum rerum naturam eſſent anteponenda, ſed quandoque naturali ordine neglecto, ſeruat ordinem noſtræ facilioris cognitionis, vt ipſemet teſtatur in principio quinti Metaphyſicorum, & vt ego in tractatu de ordinibus abunde demonſtraui. Cùm igitur tractatio de principijs propria eſſet eius libri, in quo propoſitum ſit agere de generatione, tamen Ariſtoteles voluit eam anteponere libris Phyſicorum, & toti naturali ſcientiæ ad noſtram meliorem cognitionem duabus de cauſis, vna eſt quòd cùm principium ſcientiæ naturalis non debuerit eſſe aliud, quàm declaratio nominis huius, Natura, vt tùm quid Natura ſit, tùm quænam ea ſit cognoſceremus, hoc non poterat cognoſci, niſi cognouiſſemus prius naturalia corpora ex materia, & forma conſtare; eſt enim natura tum materia, tum forma, ergo niſi materiam, & formam cognouiſſemus, non potuiſſemus intelligere naturam; imò videbimus in ipſo tractatu de Natura, quòd etiam priuationi tribuit modo quodam Ariſtoteles nomen naturæ, non poterat ergo Ariſtoteles de natura tractare, niſi prius de his tribus principijs diſſeruiſſet, ideò primum librum antepoſuit, nõ vt certum huius ſcientiæ initium, ſed vt initium ſecundùm noſtrum faciliorem cognoſcendi modum; cognito enim quòd ex his principijs naturalia corpora conſtant poſſumus conſiderare, quòd eadem principia ſunt illa, quæ etiam naturæ nomen in naturali corpore aſſumunt, & quatenus dicuntur

naturæ accommodantur etiam cœlo ſecundùm proportionem, quia etiam in cœlo eſt aliquid tenēs locum formæ, & materiæ, quod dicitur eius corporis natura, & principium motus in eo. Altera cauſa eſt, quia nullus antiquorum Philoſophorum cognouit aliqua naturalia corpora eſſe ingenita & incorruptibilia, ſed omnes exiſtimarunt omnia corpora vnius eſſe naturæ, & ex iiſdem primis principijs conflata, etiam cœlum, ideò apud eos omnes prima rerum naturalium principia erant omnium principia, & de his tractandum erat in ipſo ſtatim initio naturalis Philoſophiæ, ideò videns Ariſtoteles ſe nondum oſtendiſſe aliqua dari corpora naturalia æterna, quibus prima interna principia non competerenr, nō potuit pro conſtanti ſumere, quòd prima interna principia generationis non competerent omnibus corporibus naturalibus, ſed a primis principijs exorſus eſt iuxta antiquorum mentem, quorum ſententiam de cœli natura nondum confutauerat; quamuis igitur dicat ſe loqui de principijs generabilium, non tamen adhùc cognoſcimus quòd non omnia naturalia ſint generabilia. Voluit igitur Ariſtoteles incipere naturalem philoſophiam, ſecundùm noſtram faciliorem cognitionem a principijs primis generationis, & rerum generabilium; nunc autem aggreſſurus tractatum de natura in principio ſecundi libri; quod eſt initium verum huius ſcientiæ, vt ipſa ſcientia ſecundùm ſe conſiderata requirebat, dicit, [nunc aliud principium capientes dicamus] ideſt, aliud principium doctrinæ, quod abſolutè loquendo eſt verum principium ſcientiæ huius, ad differentiam primi libri, qui fuit principium ſcientiæ ſecundùm nos: hæc eſt mens clara Auerrois dùm dicit Ariſtotelem ſignificare aliud initium doctrinæ, quia reuera principium doctrinæ deberet eſſe ſecundus liber. Quoniam autem de materia & forma Ariſtoteles & in primo libro Phyſicorum, & in ſecundo etiam loquitur, diuerſis tamen modis, ſciendum eſt, quòd hæc principia poſſunt pluribus modis conſiderari, quorum alij ad Metaphyſicum pertinent, alij ad naturalem. Primò poſſunt conſiderari ſecundùm ſe prout entia ſunt, non vt principia, quamuis enim ſint in natura propter principiata, & ita non ſint niſi principia aliorum, & propter alia, poſſunt etiam ſecundùm ſe cognoſci, non quidem ſine habitudine ad principiata, ſed cum ipſa habitudine propter ſui cognitionem: volumus enim cognoſcere materiam primam quid ſit ſecundùm ſui naturam, & quamuis cogamur mentionem facere principiatorum, tamen materiæ ipſius cognitionem tunc quærimus, non ipſorum; hæc conſideratio pertinet ad Metaphyſicum, qui omne ens contemplatur prout ens eſt, & ita videtur materiam conſideraſſe Ariſtoteles in ſeptimo Metaphyſicorum textu octauo, quando definiens materiam dixit eam non eſſe quid, nec quantum, nec quale, nec aliorum prædicamentorum vllum, ſed ſubiectū his omnibus; ſecundum ſe enim nulla eſt alia eius eſſentia, quàm quòd eſt omnia entia incompletè, nullum completè. Poteſt etiam conſiderari materia vel forma prout eſt principium, idque tribus modis, tamen dicuntur principia ipſius compoſiti, & in fieri, ideſt, ex quibus compoſitum fieri dicitur, & in facto eſſe, ideſt, quæ eſſentiam cōpoſiti iam facti conſtituunt, & demum dicuntur principia, & cauſæ paſſionum ipſius compoſiti, præcipuè autem motus, & quietis naturalis, qua ratione ſolēt vocari nomine naturæ; ex his tribus modis primus pertinet ad naturalem, quia cōcernit tranſmutationem; dicere enim principia, ex quibus fiunt, eſt dicere principia tranſmutationis, & hoc modo conſiderauit Ariſtoteles hæc principia in primo libro, vt patet conſiderantibus definitionem materiæ traditam in textu octuageſimoſecundo, materia eſt primum ſubiectum, ex quo fit aliquid, &c. Conſideratio autem eorundem principiorum, prout conſtituunt eſſentiam corporis iam facti, eſt conſideratio Metaphyſica, quia quādo compoſitum iam actu eſt hæc dicuntur eius principia, ideſt, eſſentiales partes ſine vllo motu, ideò ad Metaphyſicum pertinet in ſeptimo, & octauo libro Metaphyſicorum, vbi Ariſtoteles docet quænam dicatur eſſentia, & quidditas compoſiti, & definitio ipſius, materia,

ria,

ria, in forma. Poſtrema conſideratio earum eſt naturalis, & habetur in ſecũdo Phyſicorum in tractatu de natura: materia enim, & forma, vt ſunt principia motus in corpore naturali iam facto, dicũtur naturæ, & nihil eſt naturalius quàm ipſa natura, quæ formaliter ſignificat habitudinem ad motum. Patet igitur duas eſſe conſiderationes materiæ, & formæ pertinentes ad Metaphyſicum, & duas pertinentes ad naturalem, quarum vna habetur in 1. lib. Phyſicorum, altera verò in ſecũdo, vt dictum eſt. Vnde colligitur cauſa erroris Græcorum continuantium primum librum cum ſecundo: nam videntes tum in primo, tum in ſecundo libro agi & de materia, & de forma, putarunt in primo magis agi de materia, in ſecundo magis de forma, quia non animaduerterunt vtrumque alio modo conſiderari in 1. lib. & alio modo in ſecundo, & in vtroque libro ſufficiẽter; forma enim prout eſt principium generationis tractatur ſufficiẽter in 1. lib. neque eſt opus Ariſt. de ea melius tractare in ſecũdo; neq; etiam verũ eſt quòd de ea agatur in ſecũdo quatenus eſt forma, ſed quatenus eſt natura, quę eſt alia diuerſa cõſideratio; ſic de materia ſufficiẽter agitur in 1. lib. prout eſt principiũ generationis, ſufficiẽter etiã in ſecũdo prout participat nomine naturę, quare manifeſtũ eſt Gręcos æquiuocatione laboraſſe, dùm vtramque tractationem ſimul confudere.

Patet etiam alter ferè communis omnium error, dùm enim conſiderant in 1. lib. tractari principia corruptibiliũ ſolùm, quæ cœlo non cõpetunt, difficultas eis magna occurrit, quoniam nõ videtur eſſe conueniens quòd in libris Phyſicorum aliqua tractentur, quæ non conueniant omnibus corporibus naturalibus, & Cœlo, ideò conantur oſtendere quòd illa principia cõueniunt proportione quadam etiam cœlo ratione motus localis, ibi enim poteſt conſiderari & ſubiecta materia, & terminus a quo, habens locum priuationis, & terminus ad quem, habens locum formæ, quare primus liber etiam modo quodam ad cœlum extenditur, hoc modo ſublatam putant omnem difficultatem. Sed errant, quia nos oſtendimus in tex. 63. huius primi libri, quòd omnes alij motus, & mutationes fuerunt ab Ariſt. cõſiderati in hoc primo libro præter ſolum localẽ, de quo nihil vnquàm dixit, neque vnquàm ipſum nominauit, cùm enim loquatur in primo libro de principijs eorum, ex quibus res fiunt, id verbum, fieri, omnibus alijs conuenit, ſed locali non aptatur, ideò in cęlo, neque ratione motus localis, neque alia ratione vti poſſumus verbo, fieri, vt dicamus corpus cęleſte vel partem eius aliquam fieri; ſed quod ipſi dicunt verũ eſt de eiſdem principijs, prout in ſecundo libro conſiderantur: ſic enim poſſunt etiam cœlo per proportionem aptari, quia ſicuti in his corruptibilibus natura dicitur principium internũ motus, ita etiam in cœlo, licèt non ſit natura eiuſdem rationis, ſed ſecundùm analogiam, competit enim cœlo præcipua ſpecies motus quæ dicitur latio, & a principio, & inclinatione intrinſeca, quæ dicitur natura; at non competit cœlo generari, & fieri, quare tractatio de materia, & forma, quæ habetur in primo libro non poteſt ſecundùm proportionem cœlo aptari, vt teſtatur Ariſt. clare in tex. 68. non enim dixiſſet ſe loqui de principijs corruptibilium, ſi eadem principia etiam æternis accommodari poſſent, ſed tractatio horummet principiorum prout habetur in ſecundo libro poteſt accõmodari cęlo, imò debet, vt ſecundus liber ſit communis, & extendatur ad omnia corpora naturalia, ſed primus neceſſario manet particularis, & proprius corruptibilium tantum. Auer. in Commen. notat duos Auicennę errores, vnũ quod dixit pertinere ad Metaphyſicũ probare formas abſtractas eſſe, quod inquit Auer. falſum eſſe, quoniã formæ abſtractę ſunt ſubiectũ in Metaphyſica, quare nõ poſsũt in ſua ſciẽtia demõſtrari, ſed demõſtrantur a Philoſopho naturali in 8. lib. Phyſicorũ, & de hac re nos diximus fusè in quęſtione ſuper tex. 3. octaui libri, quare in pręſentia omittatur. Alterũ errorem Aui. cõmiſit quòd dixit naturalẽ accipere a diuino, quòd copora cõponãtur ex materia & forma, cũ potius è conuerſo res ſe habeat, quòd dicimus id accipit a naturali: cũ n. diuinus conſideret materiã, & formã, vt partes eſſentiales cõpoſiti, nõ poſſet eas cõ-

ſiderare,

Digitized by Google

ſiderare, niſi phyſicus hanc demonſtraſſet cõpoſitionẽ, demonſtrauit aũt per tranſmutationẽ pręter quã nullũ eſt aliud mediũ, quo materia oſtẽdi poſſit, vt nos ſupra in tex. 69. cõſiderauimus, trãſmutatio aũt ẽ mediũ naturale, ergo demõſtratio hęc ad naturalẽ pertinet, cõſequẽtia patet in dicta noſtra quæſtiohe de demõſtratione abſtractorũ.

Declaratio digreſſionis Themiſtij in tęxtu ſexageſimoprima.

THEMISTIVS deſumens ocaſionẽ ex ijs, quæ ab Ariſt. dicta ſunt de differentia inter materiã, & priuationem digreditur vt declaret quomodo ad materiam ſe habeat priuatio, & potentia, quæ cũ priuatione coniũcta eſt, videlicet, an ſint de eſſentia materiæ, an potius ipſi materiæ accidant. Poſſumus totã digreſſionem diuidere in quinque partes, in prima ipſam rei veritatẽ proponit; in ſecunda dubitat, & argumentatur ad partes, in tertia ſoluit, in quarta declarat duo nomina ipſius materiæ, in quinta dubiũ quoddam proponit, ac ſoluit. In prima parte veritatẽ docet, quæ in duobus dictis conſiſtit, Vnũ eſt quòd priuatio eſt neceſſaria materiæ propter generationẽ, cuius dicti rationẽ afferens dicit, ſi materia non haberet priuationẽ, nihil ex ea poſſet generari; conſequentiã probat, quia ſi materia nũ eſſet priuata haberet formã, ergo res prius eſſet, quã fieret, proinde non oporteret eam fieri, hoc autem manifeſtũ ex ijs, quæ multoties a nobis dicta ſunt, videlicet, quòd de neceſſitate generationis, & de eius natura, & eſſentia eſt vt id, quod generatur, antequã generetur non ſit, propterea diximus priuationẽ non eſſe principiũ per accidens generationis, ſed per ſe. Verum quia Themiſtius dixerat priuationem eſſe neceſſariam materię, vnde colligere poteramus eam eſſe de eſſentia ipſius materiæ, ideò ſubiungit alterum dictum, & inquit materiam non ita egere priuatione, vt illa ſit de interna eius natura, & eſſentia, ſed ea egere vt Natura quadam alia quæ materiæ primæ tanquam alij Naturæ accidat; ſunt enim duæ diuerſę Naturæ, non quidem ſecundum ſubiectum & ſecundum ſubſiſtentiam, ſed ſecundum rationem, quæ omnia iam ab ipſo Ariſtotele declarata fuerunt.

In ſecunda parte volẽs Themiſtius hanc veritatẽ manifeſtiorẽ facere, argumentatur ad partes, & primo ſic, Si priuatio eſſet neceſſaria materię, ſequeretur in ipſa natura materiæ contineri priuationẽ, cũ præſertim dicere ſoleamus eſſentiã materiæ in eo eſſe conſtitutã vt ſit priuata, quod etiã confirmatur argumẽto ſumpto a potentia: ſolemus .n. dicere eſſentiã materiæ in ipſa potentia cõſiſtere, at potentia eſt ſimul neceſſario cũ priuatione illius formæ, igitur priuatio ſimul cũ potentia erunt de interna ipſius materiæ natura, & eſſentia; ſed contra hoc quoque argumentatur Themiſtius, hoc enim dato ſequęretur materiam primã eſſe corruptibilem, quia ſi priuatio eſſet de eſſentia materiæ corrumpetur materia ad interitũ priuationis, corrumpi aũt priuationem certum eſt in aduentu formæ, quare adueniente forma, materia prima neceſſario interibit, hoc idem argumentum apud Auerroem legimus in Commentario ſeptuageſimo primi libri ad probandum, quòd potentia non ſit de eſſentia materiæ: inquit enim ſi potentia eſſet de eſſentia materiæ ergo in aduentu formæ materia interiret, quia tunc ipſa potentia corrumpitur. Hac difficultate propoſita, vt eam ſoluat affert Themiſtius; in tertia parte hanc diſtinctionem, ea quę alicui competunt poſſunt ei cõpetere duobus modis, alia namq; ei cõpetunt ſecundũ eius propriã naturã, & ſecũdũ eſſe ipſius abſolutũ; alia vero quatenus id accipitur in reſpectu, & relatione ad aliud, eidẽ enim homini alia cõpetunt prout homo eſt, alia prout eſt pater: ſimiliter igitur alię ſunt cõditiones materiæ acceptæ ſecũdũ propriã naturã, & prout eſt ens quodã: aliæ verò prout eſt principiũ, & ad alia refertur, quæ duæ receptiones materiæ ſolent vocari duæ ipſius notiores, quando enim materia conſideratur abſolutè vt ens, dicitur conſiderari in ſua prima notione, quando autem ſumitur vt principiũ, & in relatione

latione

latione ad alia dicitur ſumi in ſecunda notione. Soluens autem Themiſtius dubium ait, materia accepta in prima notione eſt ens quoddam,& eſt actu,nec potentiã haber,nec priuationem,hæ namque de eius ſubſtantia non ſunt,ſi verò in ſecunda notione accipiantur,tunc eius eſſe eſt in potentia conſtitutum,& potentia eſt de eſſentia ipſius materiæ. Videtur autem dicens materiam in prima notione eſſe actu Themiſtius accedere ad opinionẽ Scoti ponentis in materia actum entitatiuum, de quo poſtea loquemur. Potentia igitur apud Themiſtium nõ requiritur in ipſa materia vt materia ſit ens,ſed vt ſit principiũ rerum,quia ſine potentia non poſſet ex ea aliquid fieri,quare eſt neceſſaria materiæ acceptę in ſecunda ſua notione,& ita eſt de eſſentia ipſius materiæ,quemadmodum habere filium eſt de eſſentia hominis,prout eſt pater, ſed non prout eſt homo.

In quarta parte conſiderat Themiſtius duo nomina materiæ, appellatur enim & materia,& ſubiectum,& vtrumque nomen reuera conuenit materiæ acceptæ in ſecunda notione,vtrumque enim ſignificat reſpectum ad aliud,nam materia eſt alicuius materia,& ſubiectum eſt alicui ſubiectum. Dicit tamen Themiſtius nomen ſubiecti poſſe etiam aptari materiæ acceptæ in prima notione,ſed nomen materiæ nequaquam. Ratio autem eſt,quia nomen materiæ dicit ſemper reſpectum ad futura, ideſt ad formam venturam,& ad compoſitum generãdum,ideò non poteſt intelligi vt materia niſi ſimul intelligatur potentia,& priuatio:tunc enim dicimus æs eſſe materiam ſtatuæ,quando nondũ eſt facta ſtatua,fieri tamẽ poteſt ex materia illa, quare nomen materię nõ ſignificat illam niſi prout eſt principiũ rei generandę,cùm autem facta eſt ſtatua ex ære,æs nõ dicitur amplius materia ſtatuæ,ſed dicitur ſubiectũ formę,quod nomen etſi dicit reſpectũ ad formam,tamen magis aptatur ad ſignificandã materiã in prima notione,quia non concernit priuationem,neque potentiam: quando enim materia eſt actu ſubiecta formę,non habet amplius eius priuationem,nec potentiam ad eã,quia vtraque in aduẽtu formę receſſit. Quoniã igitur materia in prima notione priuationẽ nõ habet,neq; potẽtiam, cõuenit ei magis nomen ſubiecti,quàm nomen materiæ,confirmat hoc Themiſtius authoritate Boethi, qui dicebat materiã iã affectã,& factã qualem non amplius manere materiã,ſed factã eſſe ſubiectũ, quia de ratione materiæ eſt vt ſit inaffecta,& informis,& reſpiciat formã futurã,appellatio autem ſubiecti reſpicit præſentia,quo fit vt appellatio materiæ ſit magis naturalis,quia reſpicit tranſmutationẽ:appellationẽ autẽ ſubiecti magis eſſe Metaphyſicã,quia ſine motu conſideramus materiã eſſe actu ſubiectã ipſi formæ. Tandẽ in poſtrema digreſſionis parte proponit Themiſt. ac ſoluit dubiũ quoddã,quod etiam ſoluitur ab Alexandro in 2.lib.quæſtionum naturaliũ cap.7.& tale eſt,materia in ſua prima notione habet priuationẽ,ergo non eſt verum quòd ſit inaffecta,imò eſt affecta,& qualis,probatur aſſumptũ,quia materia in prima ſua notione caret omnibus formis,ergo habet vniuerſalẽ priuationẽ omnium formarum;probatur etiam conſequentia,quia priuatio habet neceſſariò annexã potentiã,quæ eſt qualitas. Soluunt concordes Themiſt. & Alexander negãdo antecedens,non enim eſt verũ ꝙ materia in prima notione habeat priuationẽ:ad probationẽ autẽ dicunt aliud eſſe priuationem, aliud negationẽ, materia .n. in prima notione habet quidẽ negationẽ omniũ formarum,per quam ẽt definitur Ariſt. in 8. tex. ſeptimi Metaphyſicorũ,ſed priuationẽ nõ habet; latius enim patet negatio,quàm priuatio,& vbi eſt priuatio,ibi eſt negatio,non tñ vbi eſt negatio ibidẽ ſequitur continuo priuationẽ eſſe:materia igitur in prima notione non eſt qualis,neque habet potentiam,quia negatio nullam potentiam ponit,ſed ſolum negat à natura materiæ omnes formas. Hæc ſunt,quæ a Themiſtio in ea digreſſione dicũtur, ſingula poſtea in quæſtionibus diligentius expendentur.

Finis Primi Libri.

Digitized by Google

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI.

In Secundum Ariſtotelis Phyſicorum Librum,

COMMENTARII.

PHYSICORVM LIBER SECVNDVS.

IAM ex dictis in fine Primi Libri patet, quæ ſit continuatio primi libri cum ſecundo, & quæ ſit intentio Ariſtotelis in hoc ſecundo: Eſt.n. in primis tradere definitionem nominalem ſui ſubiecti, ideſt rationis formalis; hoc autem faciet definiens Naturam. In ipſo enim libri huius initio Ariſtoteles accingit ſe ad inueſtigandam definitionem Naturæ. Sed antequam librum ipſum aggrediamur, opere precium fore videtur, ſi quædam pauca dicamus de aliquorum opinione, qui putant ſecundum librum Metaphyſicorum, qui a Græcis vocatur primus minor, eſſe librum Phyſicum, & interponendum inter primum, & ſecundum Phyſicorum, nec recte locari inter libros Metaphyſicos, qui ſumunt ex verbis Ariſtotelis duo argumenta pro hac opinione. Primum ex vltimo Textu primi Metaphyſicorum, vbi Ariſtoteles dicit conſiderandas eſſe dubitationes; & tertius liber Metaphyſicus eſt totus de dubitationibus varijs; ergo Ariſtoteles ibi ponit clare continuationem primi Metaphyſicorum cum tertio, quare ſecundus eſt auferendus. Secundo ponunt argumentum ex verbis Ariſtotelis in fine eius ſecundi Metaphyſicorum, vbi dicit conſiderandum eſſe, quid ſit Natura, & hoc in tertio Metaphyſicorum non fit, ſed in principio noſtri ſecundi Phyſicorum; ergo Ariſtoteles continuat illum librum cum principio ſecundi Phyſicorum; ideo eſt interponendus inter primum Phyſicorum, & ſecundum. Hæc ſententia, ſicuti alijs multis, ita quoque mihi vana videtur; idque tum conſiderando tractationem primi, & ſecundi Phyſicorum, quæ nullum patitur medium librum, vt ex diſcurſu a nobis facto manifeſtum eſt. Nam verum initium eſt a ſecundo Phyſicorum, ſed primus fuit antepoſitus propter neceſſitatem doctrinæ, & nulla neceſſitas cogit, ut anteponamus ſecundo Phyſicorum etiam ſecundum Metaphyſicorum. Præterea Ariſtoteles ipſe in fine primi libri continuauit eum eum ſecundo dicens, aliud principium facientes dicamus: tum etiam idem patet, conſiderando ea, quæ tractantur in illo ſecundo Metaphyſicorum. Sunt enim res Metaphyſicę, quæ ad naturalem nullo modo pertinent, videlicet, an detur ſtatus in cauſis, an proceſſus in infinitum; & ridiculum eſt ſumere argumenta extranea ad probandum illum librum eſſe naturalem, & deſpicere eius libri propriam conſiderationem; Ex ea enim eſt ſumendum argumentum præcipuum, quod ex natura rei, ad videndum an ſit liber naturalis, an Metaphyſicus; eſt autem Metaphyſicus ſine vlla dubitatione. Ad primum eorum argumentum, dicendum eſt, non valere conſequentiam illam, proponendæ ſunt dubitationes, ergo ſtatim tertius liber ſequitur, quia eſt de dubitatio-

nibus, poteſt enim Ariſtoteles non ſtatim eas dubitationes proponere, ſed ſecundum librum interponere; immo dico, quod ille locus aduerſatur eorum opinioni, quia Ariſtoteles non dicit, agamus de dubitationibus, ſed dicit, proponendam eſſe quandam dubitationem, quæ vtilis erit nobis ad futuras dubitationes, & intelligit illam dubitationem, quam diſcurrit in ſecundo, an in cauſis detur proceſſus in infinitum, nec nè: hæc enim vtilis poſtea erit ad dubitationes ſequentes, quæ afferuntur in tertio libro. Quare patet, quod Ariſtoteles innuit aliquid aliud ſupereſſe conſiderandum, antequam aggrediatur tertium Metaphyſicorum. Ad ſecundum non accipio reſponſionem Vicomercati, qui dicit deeſſe illi ſecundo Metaphyſicorum tractationem de Natura, & Ariſtotelem proponere agendum de Natura, quia dicendum eſt, ipſum de Natura egiſſe in fine libri, ſed illam partem deſiderari; Hæc enim reſponſio mihi voluntaria videtur, & ſine ratione prolata, dicendum potius puto, quod Ariſtoteles non dicit, conſiderandum eſſe, quid ſit Natura, quia velit ſtatim ibi agere de Natura, ſed ſolum dicit, quod non eadem eſt ſermonis certitudo, ἡ ἀκριβολογία in Mathematicis, & in naturalibus, quia naturalia omnia habent materiam, quæ eſt cauſa incertitudinis; ad quod cognoſcendum dicit eſſe conſiderandum, quid ſit natura; non quod velit ibi id conſiderare, ſed quod, qui illud videre velit, ſumat a naturali, quid Natura ſit, ideſt a proprio loco, vbi de Natura agitur, qui eſt ſecundus liber Phyſicorum, ſed ex eo quoque loco ſumitur ratio contra iſtos. Nam ſtatim ſubdit Ariſtoteles manifeſtum fore, an unius ſcientiæ, an plurium ſit cauſas, & principia contemplari; ſed hoc non diſcurritur ab Ariſtotele in ſecundo Phyſicorum, immo in ipſo ſtatim initio tertij Metaphyſicorum hæc dubitatio proponitur, ergo Ariſtoteles ibi indicat ſequi tertium Metaphyſicorum, non ſecundum Phyſicorum. Si etiam legamus ea, quæ dicuntur ab Ariſtotele, de cauſis in illo ſecundo Metaphyſicorum, cognoſcemus, quod non ſolum non debent anteponi illis, quę dicuntur in ſecundo Phyſicorum, ſed potius ſupponunt ſecundum Phyſicorum, ſicuti tota Metaphyſica ſupponit naturalem Philoſophiam; quare reijcienda eſt ſententia iſta, quę fuit, (referente Vicomercato) Iacobi Sadoleti Cardinalis, & Ioannis Franciſci Beati, qui dixerunt, ſecundum Metaphyſicæ, eſſe anteponendum ſecundo Phyſicorum vt eius prohemium, & expoſitorum errore poſitum eſſe inter libros Metaphyſicos.

Textus Primus, & Secundus.

Eorum, quæ ſunt, alia quidem ſunt natura, alia vero propter alias cauſas. Natura quidem ſunt, & animalia, & partes ipſorum, & plantæ & ſimplicia corpora, vt terra, & ignis, & aer, & aqua, hæc enim, & huiuſmodi Natura eſſe dicimus. Omnia autem quæ dicta ſunt, videtur differentia ab iis, quæ non Natura exiſtunt; quæ enim natura ſunt, omnia videntur in ſeipſis habere principium motus, & ſtatus, hæc quidem ſecundum locum, illa vero ſecundum augmentum, & decrementum, quædam autem ſecundum alterationem.

Lectus

Lectus autem, & indumentum, & ſi quid huiuſmodi aliud genus eſt, ſecundum quod quidem ſortitum eſt prædicationem vnamquanque, & quatenus eſt ab arte, ne vnum quidem habet impetum mutationis innatum, quatenus autem accidit ipſis lapidea, aut terrea eſſe, aut miſta ex his eatenus habent.

CVM autem in ipſo ſecundi libri initio propoſitum Ariſtotelis ſit inueſtigare definitionem Naturæ, multi rationem aſſignare voluerunt huius tractatus de Natura, & cur in principio libri Ariſtoteles de Natura loqui voluerit. Simplicius, & Ioannes Grammaticus videntur multas ſimul afferre rationes. Nam cum apud eos intentio Ariſtotelis ſit præcipua, agere de forma, & Natura ſit principaliter forma, agit de Natura propter formam, ideſt, vt melius cognoſcatur ipſa forma. Addunt etiam quod Ariſtoteles agit de Natura,ut magis diſtinguatur forma a materia; nam conuenire videntur in nomine Naturæ. Addunt demum,quod per tractationem de Natura vult diſtinguere naturalia ab artificialibus, quod faciendum fuit, quoniam in 1.lib. Ariſtoteles confundit artificialia cum naturalibus, principia tractans tum naturalium tum artificialium, vt multa exempla in primo libro demonſtrant; ideo opus fuit in ſecundo libro diſtinguere naturalia ab artificialibus; hoc autem facit per definitionem Naturæ. Tandem ſubiungit Simplicius, neceſſarium fuiſſe Philoſopho naturali agere de Natura, & cognoſcere quid ſit Natura, quod ſolum poſtremum dictum uerum eſt, licet ab ipſo Simplicio non intellectum: reliqua vero omnia ſunt falſa.Quod enim propter formam agatur de Natura, falſum eſt, quoniam falſum ſupponit, quod in ſecundo libro intentio ſit agere de forma, ut iam oſtendimus; Imo de forma potius agitur propter materiam, quia principalior eſt in hac ſcientia vt natura quam vt forma. Falſum eſt etiam, quod ideo agatur de Natura ut magis diſtinguatur forma a materia, nàm diſtinctio patet manifeſtiſſima ex dictis in primo libro: Agere autem de Natura, eſt potius tractare conuenientiam materiæ cum forma, quam differentiam, quia utrique conuenit nomen Naturæ. Falſum eſt etiam, quod agatur de Natura ad habendam differentiam inter artificialia, & naturalia; nam in textu patebit, quod potius ex differentia inter artificialia & naturalia Ariſtoteles colligit definitionem naturæ, non autem ex definitione differentiam, ſed falſiſſima eſt ratio, quam aſſignant, videlicet, quod in primo libro Ariſtoteles egerit de principijs tàm rerum naturalium, quàm artificialium, nam de ſolis naturalium principijs egit Ariſtoteles, ut ipſe teſtatur textu 68. primi libri;quod ſi exempla in artificialibus attulit, id non fecit, quia de artificialium principijs loqueretur, ſed vſus eſt ijs exemplis, ut manifeſtioribus,ut per ea melius intelligeremus principia naturália. Habent præterea hæc omnia inſtantiam contra ſe, quam bene conſiderauit Pendaſius. Nam faciunt conſiderationem Naturæ ſecundariam, & in alia ordinatam, cum tamen debeat eſſe maxime primaria,& propter ſeipiſam. Sed in eundem errorē mihi poſtea videtur etiā ipſe incidere, cum dicat primariam intentionē Ariſtotelis eſſe in hoc 2.lib. docere,quomodo effectus naturales reſoluantur in ſuas cauſas,in quem tractatum dirigitur tractatus præcedens de cauſis, & ante tractatum de cauſis debuit poni tractatus de Natura; Natura enim eſt potiſſima cauſa effectum naturalium, & maxime in prōptu apud omnes; multa enim fiunt, quæ homines dicunt fieri a Natura: quare Naturam faciunt cauſam multorum.

Digitized by Google

Hęc ſententia Pendaſij de tractatu de Natura, quæ eandem inſtantiam patitur, quia facit tractationem de Natura eſſe ſecundariam, & ordinatam in alias tractationes, cum tamen ipſe fateatur,eam debere eſſe primariã. Reiectis ergo aliorum opinionibus,colligamus nos ex ſuperius dictis veritatem, quam etiam Auerroes cognouit, qui optimam rationem attulit tractationis de Natura; dicit enim in principio primi Commentarij: propoſitum Ariſtotelis in ſecundo Phyſicorum eſſe, agere de fundamentis,& principijs ſcientiæ naturalis; quæ Auerrois ſententia a Pendaſio ita intelligitur, quod Auerroes loquatur de duobus fundamentis, quæ declarantur in hoc ſecundo; alterum eſt definitio Naturæ; alterum eſt differentia, quam Ariſtoteles aſſignabit inter philoſophum naturalem, & Mathematicum. Sed non eſt hæc Auerrois mens, qui non particulariter loquitur de his duobus fundamentis, ſiue tractatibus, ſed de omnibus, quæ in hoc ſecundo libro tractantur, & vult ſignificare, quod Ariſtoteles loquitur in hoc libro de principijs doctrinæ, & ſcientiæ ipſius naturalis, nam principia de quibus egit in primo, fuerunt principia rerum, hæc autem ſunt principia ſcientię. Ideo etiam Sanctus Thomas recte dicebat Ariſtotelem in primo libro egiſſe de principijs rei; in ſecundo autem de principijs doctrinæ, licet illud non dicat S. Thomas, quod principia rei, quæ tractantur in primo, non ſunt principia omnium naturalium, ſed generabilium ſolųm; ideo non erit reuera ab eis inchoandum, ſi ſpectemus ordinem doctrinæ, quo ipſa naturalis ſcientia ſecundum ſe diſponi deberet, ſed conuenit ea tractatio libris de generatione, poſita autem eſt hic propter meliorem noſtram cognitionem, vt ſuperius diximus. Ideo ſecundum ordinem uerum doctrinæ, quem hęc ſcientia requirebat, initium ſcientię eſt ſecundus liber; & hoc voluit Ariſtoteles in vltimis uerbis primi libri, cum dixit, [aliud principium capientes dicamus.] In primo enim exorſus eſt a principio propter noſtram cognitionem accepto: In ſecundo autem exorditur a principijs, quę ipſa per ſe naturalis ſcientia requirebat & ſunt principia doctrinæ. Res autem melius intelligetur, cum cognoſcemus, quęnam ſint iſta fundamenta, & principia doctrinæ, quæ tractantur a Philoſopho in hoc ſecundo libro, nunc enim volo ea miſſa facere euitandæ confuſionis gratia, ſed id per ſe, clarum, & compertum eſt, nullum eſſe principalius principium doctrinę, quam definitionem ipſius ſubiecti, cum enim ſubiectum ſit lapis totius ſcientiæ, & fundamentum, quo ablato omnia corruunt. Neceſſarium eſt in primis eius definitionem habere; intelligo autem nominalem iuxta doctrinam Ariſtotelis in primo Poſteriorum, qui dixit de ſubiecto pręcognoſcendum eſſe quod ſit, & quid ſit, ideſt quid nomine ſignificetur; nomine enim ignorato nihil poſſumus addiſcere circa ipſum ſubiectum: ſubiectum autem in tota ſcientia eſt corpus naturale, qua naturale, quod ita eſt manifeſtæ exiſtentiæ vt Ariſtoteles omnino ſpreuerit eius ſuppoſitionem, ſed nominis ſignificatio magis occulta erat, ideo Ariſtoteles in hoc principio libri vult declarare eius ſignificationem leuiter, & Topica ratione, ut uidebimus; eſt enim res, quæ leui egebat declaratione; & quia quęlibet res eſt talis per ſuam formam, ita etiam ſubiectum conſiſtit pręcipue in ratione formali conſiderandi, quæ in verbis exprimitur, per illam dictionem, naturale, ideo Ariſtoteles declarare uult, quid intelligatur, per naturale, & cum naturale idem ſit, quod habens naturam, ideo declarat, quid ſignificet nomen Naturę; hoc enim intellecto, iam erit cognitum, quid ſit naturale, ut ipſe quoque Ariſtoteles admonebit; Patet ergo quod agere de natura, eſt agere de ratione formali ſubiecti ſcientiæ naturalis, & conſequenter de ipſo ſubiecto. Et hoc ſignificare voluit Auerroes in fine Commentarij tertij, cum dixit [Subiectum iſtius Libri eſt Natura, & principia Naturæ.] per Na-

turam

Digitized by Google

turam enim intelligit ipſas res naturales, quæ ſunt vere ſubiectum in his libris; ideò principia earum conſiderantur, quæ principia impropric appellantur ſubiectum; ſed ſunt potius intentio, quàm ſubiectum. Vnde natura eſt ſubiectum, quia eſt ratio formalis ſubiecti. Et quia conſideratio rerum naturalium in libris Phyſicorum eſt communiſſima, & abſtracta a ſuppoſitis, ideo Auerroes ibi addit; Ariſtotelem hic non definiuiſſe corpus, ſed ſolum in principio libri de Cœlo; ſatis enim fuit in libris Phyſicorum declarare rationem formalem ſubiecti. Corpus autem quod eſt pars animalis Ariſtoteles iudicauit melius eſſe difinire in principio Libri de Cœlo, quia ille eſt primus Liber, in quo Ariſtoteles incipiet particulariter agere de ſingulis ſenſatis corporibus naturalibus, hic enim de eis non agit, niſi communiter, & abſtracte. Propterea verum eſſe dixit Simplicius, cum dixit: agere de Natura fuiſſe neceſſarium Philoſopho naturali; ſed cauſam huius ignorauit: cauſa enim eſt, quia acturo de rebus naturalibus, neceſſarium eſt in primis intelligere quid ſit naturale; hoc autem intelligitur cognoſcendo, quid ſit natura. Tota igitur rei veritas in hoc conſiſtit, vt intelligamus, & cognoſcamus, tractationem de Natura eſſe definitionem ſubiecti totius naturalis Philoſophiæ ſecundum partem eius formalem.

In primis tribus textibus propoſitum Ariſtotelis eſt tradere definitionem Naturæ, quam inueſtigat per differentiam, quæ eſt inter naturalia, & non naturalia; naturale enim, cum ſit ſenſatum, eſt notius quàm Natura. Et hac eadem via Ariſtoteles in principio ſecundi de anima inueſtigat definitionem animæ; diſtinguit enim entia in animata, & inanimata, & ex differentia, quæ eſt inter illa colligit definitionem animæ. Ariſtotelis autem ſententia, & proceſſus hoc in loco talis eſt. In principio primi Textus diuidit ea, quæ ſunt, in naturalia, & non naturalia, deinde enumerat ipſa naturalia corpora, deinde differentiam ponit inter naturalia, & non naturalia, quam etiam declarat. Et in hac declaratione verſatur etiam in toto ſecundo Textu, ea autem differentia talis eſt; entia naturalia, quatenus naturalia ſunt, habent in ſeipſis principium motus, & quietis; quæ verò non ſunt naturalia, non habent in ſeipſis principium motus, & quietis. Ex hac differentia poſtea Ariſtoteles in Textu tertio colligit definitionem Naturæ, & formatur communiter Syllogiſmus talis: Natura eſt illud, per quod naturalia a non naturalibus diſtinguuntur: at id, quo naturalia a non naturalibus diſtinguuntur, eſt principium internum motus, & quietis per ſe, non per accidens, ergo Natura eſt principium motus, & quietis internum per ſe, & non per accidens. Maiorem ſolam Ariſtoteles ponit, dum in primo, & ſecundo textu declarat differentiam, quæ eſt inter naturalia, & non naturalia; minorem non ponit, quia per ſe eſt manifeſtum, quod Natura eſt illud, per quod diſtinguuntur naturalia a non naturalibus, nam ex ipſis terminis patet veritas huius minoris. Concluſionem autem Syllogiſmi ponit in principio tertij textus, dum ponit definitionem Naturæ; de cuius Syllogiſmi vi, & efficacia, & qualis ratio ſit, poſtea loquemur, cum definitionem totam explicauerimus. Nunc ad ſingularum partium declarationem accedamus. [Eorum quæ ſunt, alia quidem ſunt Natura, alia verò propter alias cauſas.] Differentiam expoſiturus inter res naturales, & non naturales, Ariſtoteles prius res ipſas diuidit in naturales, & non naturales; conuenit enim prius diuidere, & membra ipſa ſtatuere, mox eorum differentiam conſiderare. In his autem verbis id primò eſt annotandum, quod manifeſte præſeferunt verum initium totius naturalis Philoſophiæ, cum enim naturalis Philoſophia verſetur in rebus naturalibus, & hæ ſint ipſius ſubiectum, vndenam potuit ſumi conuenientius totius

ſcientiæ principium, quam a rebus ipſis naturalibus, vt eas ab alijs rebus diſtinctas cognoſcamus? In hac autem Ariſtotelis diuiſione duo conſideranda nobis proponuntur; Alterum quid intelligat Ariſtoteles [per ea quæ ſunt]; Alterum verò quid intelligat [propter alias cauſas.] De primo ſolet dubitari, quia cum Ariſtoteles dicat [Eorum, quæ ſunt] videtur omnia entia complecti; de ijs autem falſum eſt, quod ſint vel a Natura, vel ab alijs cauſis; dantur enim aliqua, quæ neque ſunt Natura, neque ſunt ab alijs cauſis, vt Deus, & Intelligentiæ; ideò cum verba hæc Ariſtotelis egeant ſine dubio aliqua limitatione, communiter ita limitari ſolent, eorum, quæ ſunt a cauſa, ideſt eorum quæ habent cauſam; alia habent cauſam Naturam, alia vero alias cauſas; ſed mihi videtur non eſſe conuenientem hanc limitationem, nam adhuc eadem dubitatio vigeret, motus enim, & operationes naturales, & omnia accidentia naturalia habent cauſas, tamen non ſunt Natura, neque ab alijs cauſis, nam quod non ab alijs cauſis fiant, patet: quia fiunt a Natura, ſed quamuis fiant a Natura, non tamen dicuntur eſſe Naturam, vt ipſemet Ariſtoteles hic ſumit eſſe Naturam; nam ſumit hic ens Natura pro eo quod eſt habens Naturam, vt in ſequentibus patet. Nam dicit in hoc eodem Textu primo, quod ea, quæ ſunt Natura, habent in ſeipſis principium motus, & ſtatus, ſed accidentia non dicuntur habere Naturam, neque principium motus, vt ipſemet Ariſtoteles in Textu V. declarabit, vbi dicit quod accidentia naturalia fiunt quidem a Natura, & ſecundum Naturam, ſed non dicuntur habere Naturam; quare patet, quod hæc comprehendentur ſub communi diuiſo, ideſt, ſub eo, quod fit a cauſa, non tamen continebuntur ſub aliquo membro diuiſionis, quod eſt abſurdum, non enim ſunt a cauſis alijs diuerſis a Natura, neque ſunt Natura eo modo, quo Ariſtoteles hic ſumit eſſe Naturam. Preterea, ſi intentionem Ariſtotelis conſideremus, ea limitatio admittenda non eſt; Ariſtoteles enim in hoc Textu, diſtinguere vult res naturales a non naturalibus, ſed non effectus naturales ab effectibus non naturalibus; Incipit enim hunc librum a rebus naturalibus tanquam a ſubiecto huius ſcientiæ, non tanquam a cauſatis, quoniam ea quæ ſunt, pro entibus accipi debent, non pro entibus, quæ habent cauſam. Ad dubitationem igitur aliter dicendum puto, quod Ariſtoteles per ea, quæ ſunt, intelligit ſolas ſubſtantias corporeas, quia adhuc nos non cognoſcimus dari ſubſtantias immateriales, quæ ex ſolo motu æterno inueniendæ ſunt in Octauo horum librorum, neque etiam ibi intelliguntur plenè, niſi in Metaphyſica; ideo Ariſtoteles hic entia ſola accipit, quæ ſunt ſenſata, & corporea; nã circa hæc verſatur Philoſophus naturalis. Ita exponit Aug. qui in Comment. 1. dicit Ariſt. velle ponere differentiã inter corpora naturalia & corpora non naturalia. Quaſi hęc duo diuiſionis membra non poſſunt intelligi niſi de corporibus. Sed quia multa ſunt corpora, quæ non a formis naturalibus, ſed a formis artificialibus ſumunt nomen, & definitionem, ideo Ariſtoteles dicit entia, alia eſſe a Natura alia ab alijs cauſis, alias cauſas intelligens artem, & caſum. Nam ſicuti Ars ſcamnum facit, & videtur eius rei corporeæ cauſa fuiſſe; ita etiam a caſu poteſt ſcamnum fieri, vt ſi lapis aliquis ita cadat, vt videatur ab aliquo Artifice ad ſedendum elaboratus. Vnde patet, quod Ariſtoteles non loquitur de accidentibus, quæ a diuerſis cauſis fiunt, nam cum inter ea, quæ a Natura fiunt, non numeret accidentia, ſed corpora ſolùm, vt in ſequenti enumeratione patet, non debet etiam enumerare accidentia, quæ ab alijs cauſis fiunt, nec humanas actiones, quæ fiunt a voluntate, ſed opera ſola corporalia, quæ vel ab Arte, vel a caſu fiunt. Quod confirmatur, quia Ariſtoteles in ſequentibus comparans naturalia cum artificialibus, corpora ſola cum corporibus comparat, vt animalia & plan

tas

tas cum lecto, & indumento. Et reuera non poteſt alia conſiderare, quam corpora, quia cum inter naturalia, & non naturalia hanc differentiam ponat, quod naturalia habent in ſeipſis principium motus; non naturalia vero non habent in ſe principium motus, certum eſt quod de accidentibus dicere non poſſumus, quod habeant, vel non habeant in ſeipſis principium motus, ſed de corporibus, quibus cõuenit per ſe moueri, vt quę ſunt compoſita ex materia & forma naturali, vel artificiali; vnde patet, quod omnia, quæ per ſe non poſſunt moueri, non poſſunt ſub hac Ariſtotelis diuiſione comprehendi. Ex his igitur patet, quod Ariſtoteles hic dicens, [ea quæ ſunt] neque accidentia intelligit, neque ſubſtãtias incorporeas, ſed ſolas corporeas, quæ cauſam habent, vel naturam, vel artem, vel caſum. Quamuis enim ars, & caſus non faciunt ſubſtantiam, ſed accidentia, tamen quoniam producunt formas dantes rei nomen, & definitionem, totum corpus dicitur ab arte cauſatum, aut a caſu, vt a cauſa efficiente proxima; ab hac enim res denominatur, non a remota, quam Ariſtoteles non conſiderat. Corpora autem naturalia non ita intelliguntur habere cauſam Naturam, vt cauſam efficientem, ſed vt cauſam intrinſecam, & formalem rationem, qua naturalia dicuntur, & ſunt; Nam, & cęlum dicitur eſſe Natura conſtans, non quod habeat cauſam efficientem, ſed quia eſſentia eius eſt Natura, quę eſt principiũ motus. Ex ſua n. eſſentia habet inclinationem ad motum, ideò Ariſtoteles dixit [propter alias cauſas] nam, [propter] ſignificat cauſam extrinſecam; non tamen dixit propter Naturã, ſed dixit, [Natura] quia hęc appellatio cõuenit tam corpori æterno, quàm corpori genito, Cęlum enim eſt Natura, non tamen eſt propter naturam, cauſæ enim internæ non conuenit illa dictio [propter.] Eſt tamen de Cęlo dubitatio, an ſub hac tractatione de Natura comprehendatur, quam difficultatem poſtea excutiemus. Conſidera hic errorem illorum, qui dicunt Ariſtotelem procedere a diuiſione effectuum in naturales & nõ naturales, tamen defendant, quod Ariſtoteles hac diuiſione comprehendat cęlũ, & ſub ea contineatur ipſum cęlũ. At hæc implicant contradictionem, quia cęlum nõ eſt effectus naturę. [Natura quidam ſunt & animalia, & partes ipſorum] facta diuiſione eorũ, quę ſunt, in ea, quę ſunt Natura & propter alias cauſas, Ariſtoteles hic enumerat ea, quæ ſunt Natura, neque alia enumerat, quam corpora ipſa naturalia. Vnde patet, quod per ea, quę ſunt, non intellexit alia, quàm corpora, enumerat autẽ ſpecies corporis naturalis, incipiẽs a Nobilioribus, nominat n. animalia, & plantas, & quatuor elemẽta, & quia pretermiſerat omnia mixta inanimata, ideo addit illa verba, [& huiuſmodi] quibus comprehendit omnia naturalia corpora, quę non ſunt expreſſe enumerata. Dubium aũt eſt de Cęlo, an includatur ſub hac enumeratione, & ſub nõie Naturę, ſed hanc difficultatem in Textũ tertio narrabo, vbi examinabo etiam ſententiam Simplicij, qui dicit, animam hic nõ contineri ſub nomine Naturę, neque animata ſub naturalibus. At ꝙ includatur cęlũ per illa verba [& huiuſmodi] patet ex ſimili modo loquẽdi in textu 5. 1. libri de cęlo, & in textu 1. tertij. Nũc aũt conſiderandum proponitur, cur Ariſt. dixerit, [animalia, & partes ipſorum] nec tamen poſtea ullam mentionem fecerit de partibus plantarum, & elementorum. Alexander, referente Simplicio, dixit Ariſtotelem adiecisse illa verba [& partes ipſorum] ad differentiam artificialium. Naturalia enim habent etiam partes naturales, ſed artificialia non ſemper habent partes artificiales, nam tota domus eſt res artificialis, aliquæ autem partes ſunt naturales, vt lapides, & ligna. Obijcit contra hanc expoſitionem Simplicius, quia uel intellexit Alexander partes integrantes, uel eſſentiales, quas vocat Simplicius elementares; ſi integrantes, falſum eſt, quod dixit Alexander de artificialibus; nam etiam artificialia habent partes integrales artificiales, ſicuti enim tota ſtatua eſt artificialis, ita eius Corpus

pus, & manus; ſicuti etiam tota domus, ita thalamus, & porticus, & parietes, & pauimenta ſunt res artificiales. Si uero intelligat eſſentiales, falſum eſt quod dicit de naturalibus, nam partes eſſentiales corporum naturalium non ſunt naturales, quia materia, & forma non poſſunt dici naturales, quia non habent in ſeipſis principium motus, ſed ſunt potius natura ipſa. Conatur tamen Simplicius tueri Alexandrum, & dicit quod ſi bene conſideremus, diſcrimen eſt inter naturalia, & artificialia penes partes eſſentiales, nā res naturales habent partes eſſentiales naturales, ſi non remotas, ſaltem propinquas, videlicet quatuor elementa, ſed artificialia nullas eſſentiales partes habent artificiales, ſed omnes naturales tam propinquas, quàm remotas, quare Ariſtoteles, rectè dixit, [& horum partes] ad differentiam artificialium. Contra hanc expoſitionem Alexandri, & Simplicij Pendaſius inſtat dicens, ſi hoc modo intelligeretur Ariſtotelem eſſe ſuperfluum, quia bis nominaret elementa inter corpora naturalia, ſi per partes animalium intellexit ipſa elementa. Addit autem poſſe defendi alio modo expoſitionem Alexandri, exponendo de partibus integrantibus, nam omnes illæ partes, quæ ſunt actu in toto, & in quas totum actu diuiditur, dicuntur integrantes, quare lapides in domo ſunt partes integrantes; & ſic partes artificialium integrantes ſunt naturales, neque ſunt neceſſario artificiales, naturaliū autem neceſſario ſunt naturales. Hanc putat eſſe expoſitionem Alexandri, ut reuera eſt, quæ etiam Themiſtij fuit; ſed neque hæc expoſitio ei placet, quia dicit, ſi Alexandri expoſitio admitteretur, quòd Ariſtoteles dixiſſet [& harum partes] ad differentiam artificialium, debuiſſet dicere etiam de plantis, & elementis, [& partes ipſorum] non enim animalibus ſolum id competit ad differentiam artificialium, ſed omnibus naturalibus vt partes habeant neceſſario naturales. Ideo ponit ipſe propriam expoſitionem, & dicit Ariſtotelem non ea verba adieciſſe ad differentiam artificialium, ſed ad differentiam aliorum corporum naturalium, videlicet, plantarum, & elementorum, quia licet id verum ſit etiam in plantis, & Elementis, erat tamen per ſe manifeſtum, ſed non ita erat manifeſtum in animalibus, quia partes animalium ſunt ità affabre & artificioſe fabricatæ, & cum tanta ſapientia, vt uideantur potius ab aliquo intellectu, aut ab aliqua cauſa ſupernaturali, quam a Natura eſſe fabricatæ, ideo ne crederemus partes animalium eſſe factas a Deo, qui Naturę auxilium præbuiſſet, addere voluit, quòd etiam animalium partes ſunt naturales, non addidit hoc de alijs, quia de alijs non poteramus hoc modo dubitare. Ego vero ut proferam ſententiam meam, credo quidem non eſſe admittendam Alexandri expoſitionem ob hanc potiſſimum rationem, quia non eſt intentio Ariſtotelis in his verbis diſtinguere naturalia ab artificialibus, ſed ſolum enumerare corpora naturalia; quare non debet intelligi illa verba ad differentiam artificialium, ſed poſtea affertur differentia inter artificialia & naturalia penes principium motus, non penes partes, quia hæc differentia ad propoſitum non pertineret. Sed neque Pendaſij expoſitio mihi omnino probatur, quia non poteſt dici, quod Ariſtoteles ea verba addiderit ad differentiam plantarum, & elementorum, ſi etiam plantæ, & elementa hoc habent, vt eorum partes ſint naturales, ſicut partes animalium, id vero rectè a Pendaſio dictum puto, quod cum ea conditio non magis animalibus, quam plantis & elementis conueniat, Ariſtoteles cum de ſolis animalibus loqueretur, eam exprimere uoluit, quia occultior erat, in alijs vero manifeſtior. Hoc ego veriſſimum eſſe puto, non tamen ob eam rationem, quam ipſe affert, uidelicet, quia poteramus exiſtimare, ꝙ partes animalium propter earum magnum artificium eſſent a cauſa ſupernaturali fabricatæ, non a natura, hoc (inquam) mihi non probatur; facio

enim

Digitized by Google

enim inſtantiam manifeſtam, & efficacem. Multo maior ſapientia, & artificium conſpicitur in fabrica, & ſtructura totius animalis, quam ſingularum partium, nã totum dicit formam, partes dicunt materiam, ideo totum animal eſt quid multo admirabilius, quam partes, ut tradit ipſemet Ariſtoteles in primo de Partibus animalium cap. ultimo: Si ergo Ariſtoteles dixerat, animalia eſſe a Natura, & maiorem præſeferunt diuinitatem, quam partes, nonne iam totum dubium de partibus erat ſublatum? nonne iam patebat, etiam partes eſſe a Natura, cum ſint ignobiliores? aliam igitur cauſam afferendam puto, & credo Ariſtotelem ſolam diſſimilitudinem, & diſſimilaritatem reſpexiſſe, quæ eſt inter partes animalium, & totum animal; in ijs enim quæ ſimilia, & eiuſdem naturæ ſunt, certum eſt, quod ſi vnum eſt naturale, etiam alterum eſt naturale, ideo fatuum fuiſſet, ſi Ariſtoteles dixiſſet, Elementa, & horum partes eſſe naturalia, cum ſint corpora ſimilaria, in plantis vero eſt quædam diſſimilaritas, ſed non tanta, quæ poſſit facere, vt dubitemus, ne partes ſint eiuſdem rationis cum toto. Adde etiam quod cum Ariſtoteles dixiſſet animalia, vel partes, non erat amplius opus exprimere partes plantarum, ſi enim animalibus exiſtentibus a Natura partes quoque ſunt a Natura; licet valde diſſimiles a toto; magis clarum eſt, quod tota planta exiſtente a Natura, etiam partes ſunt a Natura, cum ſimiliores ſint toti, quam partes animalis toti animali. Sed in animalibus eſt differentia magna inter partes, & totum; in ijs autem, quæ valde differunt, non poſſumus ita manifeſte vnum ſub altero complecti, ſed cogimur omnia exprimere, quia propter differentiam magnam non eſt clarum, quod ſint eiuſdem rationis: Ariſtoteles ergo volens nominare omnia corpora naturalia non contentus ſe nominaſſe animalia, adijcere voluit etiam animalium partes, quia maxime differunt a toto, neque eſt manifeſtum quod eadem ſit ratio de partibus, ac de toto; de plantarum autem partibus nihil dixit, quia cum ſint ſimiliores toti, ſub toto manifeſtius intelliguntur contineri, & eiuſdem eſſe rationis cum toto, adhuc autem magis elementa; ideo Ariſtoteles has partes non expreſſit, ſed tacuit vt manifeſte naturales; ſicuti etiam tacuit corpora alia naturalia mixta inanimata, quia non multum differunt a Natura Elementorum, imo ratione motus, & principij motus non differunt, quia mouentur ab Elemento dominante, & ſic habent principium motus internum eodem penitus modo, quo Elementa; ideo Ariſtoteles dixit [& huiuſmodi] notans hanc conuenientiam Ariſt. in 1. textu tertij de cęlo numerans corpora naturalia dicet, animalia, & plantæ, & horum partes. [Omnia autem, quæ dicta ſunt.] Hęc eſt tertia pars Textus, in qua Ariſtoteles poſtquam diuiſit corpora in naturalia, & non naturalia, & enumerauit naturalia, affert differentiam inter ipſa, videlicet inter naturalia, & non naturalia, & eam declarat tum in hac parte, tum in toto ſecundo Textu, qui eſt facilis; & ſic hanc differentiam ſtatuens, ponit maiorem propoſitionẽ Syllogiſmi iam dicti, quæ talis eſt; naturalia a non naturalibus differunt, quia naturalia, omnia corpora quatenus naturalia, habẽt in ſeipſis principium motus, & quietis; corpora autem non naturalia, non habent in ſeipſis principium motus, & quietis, quatenus talia ſunt, ſed ſolum quatenus eis contingit habere materiã naturalem; omnia enim artificialia habent materiam naturalem, ideo habent in ſe principium motus, & quietis, non quatenus artificialia, ſed quatenus materiã habent naturalem, lectus enim ſupero loco deſcendit, & in infero quieſcit, non quatenus lectus, ſed quatenus ligneus, lignum enim eſt naturaliter graue; quod ſignificauit Ariſtoteles cum dixit, [quatenus ſortitum eſt prædicationem vnamquamque] ideſt, quatenus appellatur tale artificiale, vt quatenus lectus, quatenus indumentum, quatenus malleus, quod etiam Ariſtoteles declarat cum ſubiungit *Textus Secundus.*

[qua-

[quatenus eſt ab arte]nã lectus ut lectus ab arte eſt,ut autẽ ligneus a Natura; ideo aduertendum ꝙ differentia inter naturalia, & artificialia non in eo eſt conſtituta, ꝙ naturalia habeant in ſe principiũ motus, non naturalia vero non habeant; imo cum omnia hæc ſint corpora neceſſe eſt vt omnia habeant in ſe principium motus; ſed differentia eſt iſta, quod naturalia habent in ſeipſis principium motus per ſe, ideſt, quatenus ſunt talia; non naturalia vero habent quidem principium motus in ſe, non tamen per ſe, ſed per accidens,quia non quatenus talia, ideſt artificialia, uel caſualia; nam Ariſtoteles non a ſolis artificialibus corporibus diſtinguit naturalia, ſed ab omnibus alijs, licet enim ſola nominet artificialia,quia maxime ſunt in promptu, tamen vult, quod idem intelligamus de omnibus alijs corporibus non naturalibus, quæ extra animam reperiuntur. Conſiderandum reſtaret in primo Textu, an Ariſtoteles dicens [principium motus, & ſtatus] intelligat principium actiuum, an paſſiuum, an vtrunque ſimul, & an velit omnibus naturalibus conuenire, & motum, & quietem, ſed de hac re loquemur in Textu tertio in definitione Naturæ. Solum conſidero ſequentia verba, quibus Ariſtoteles enumerans ſpecies motus dicit, [Hæc quidem ſecundum locum, illa vero &c.] in quibus verbis Auerroes notat, quod licet tres tantum ſint veræ ſpecies motus, quas Ariſtoteles hic enumerat, vnde in Quinto Phyſicorum oſtendit, quod generatio non eſt motus, tamen nomine alterationis intelligit eam alterationem, quæ fit in ſubſtantia, quæ vocatur generatio, & corruptio. Notat etiam Auerroes, quod in his tribus ſpeciebus motus non eſt eodem modo principium motus reſpectu corporum naturalium ſimplicium, & mixtorum;nam in ſimplicibus principium motus localis eſt ſecundum formam. ſed principium motus alterationis in ſimplicibus non eſt niſi ſecundum materiam, ſed in mixtis etiam principium alterationis eſt ſecundum formam, ſicuti in viuentibus etiam principium motus augumenti eſt ſecundum formam; quare ſecundum Auerroem principium cuiuſcumque motus eſt in corporibus naturalibus, quibus illi motus competunt, tum ſecundum formam, tùm ſecundum materiam, præterquàm principium motus alterationis in Elementis eſt ſolum ſecundum materiam, non ſecundum formam. Senſus, quem maxime habere videntur hæc verba Auerrois eſt, quod principium ſecundum formam ſit principium actiuum; principium autem ſecundum materiam ſit principium paſſiuum; Neque erit abſurdus hic modus loquendi Auerrois, nam formæ eſt agere, materiæ vero pati, Corpora enim agunt propter formam, & patiuntur propter materiam. Quem ſenſum Pendaſius refutat,quia ſecundum eum Auerroes tribueret elementis principium motus localis actiuum, quam ſententiam ipſe non ſequitur, & adducit teſtimonium Ariſtotelis in contrarium in Octauo Phyſicorum, vbi dicit grauia, & leuia habere in ſeipſis principium motus localis paſſiuum tantum, non autem actiuum; ideo affert ipſe alium ſenſum horum verborum Auerrois, quem putat veriorem, vt, videlicet, ſecundum formam, & ſecundum materiam intelligatur, non actiuum, & paſſiuum, ſed prout eſt in actu, & prout eſt in potentia: ſic enim principium motus alterationis eſt in elementis, prout ſunt in potentia,principium autem motus localis conuenit Elementis prout ſunt in actu per ſuas formas; non eſt tamen propterea principium actiuum, ſed eſt paſſiuum, quia etiam forma eſt quandoque principium patiendi, forma enim elementi inclinat ipſum, vt moueatur tali motu, non tamen mouet ipſum, ſed ſupponit motorem extrinſecum, qui eſt aut generans, aut remouens prohibens. Sed ego credo neque ſecundum ſe verum eſſe id, quod Pendaſius dicit de motu grauium, & leuium, neque ita poſſe intelligi verba Auerrois, vt ipſe putat. Alias enim dum interpreta-

ret

ret octauum Phyſicorum, oſtendi elementa moueri a ſua forma, vt a motore intrinſeco, neque id aduerſari ſententiæ Ariſtotelis in eo loco, cuius intentio ibi non eſt, loqui de motore grauium, & leuium, ſed ſolum oſtendere, quod elementa non ita habent in ſeipſis principium motionis, ut animalia, quia elementa non poſſunt moueri a ſeipſis, niſi ſupponamus eſſe alterum motorem extraneum, a quo ſuſcipiunt initium motionis; ſi enim terra, ſit in ſublimi detenta per uim, & aliquis remoueret uim, & impedimentum, dat initium motionis, & tunc terra a ſua forma deorſum fertur, & dum mouetur non habet alium motorem, quam ſuam formam. Primum autem principium ipſius motus fuit remouens prohibens, ita terra in loco ſuo manens non aſcendit, ſed ſi a calore Solis calefiat, & tranſmutetur in exhalationem igneam, tunc fit leuis, & fere ignis, & aſcendit, & tunc a forma ignis mouetur ſurſum, ut a motore; tamen principium motus habuit a generante; in hoc ſenſu Ariſtoteles ibi intellexit grauia, & leuia non habere in ſe motorem, ideſt primum initium motionis, ut animalia, ſed ſupponere primum motorem extrinſecum, imo dum a ſua forma mouentur, non mouentur ab ea, uti ab agente cum reſiſtentia paſſi, non enim fit ibi actio vera in paſſum reſiſtens, ſicuti quando aliquid agit in externum, ſed ſine vlla reſiſtentia forma elementi eſt cauſa, efficiens illius motus per emanationem effectus a ſua cauſa, non per veram efficientiam in paſſum reſiſtens, ideo cum Ariſtoteles, ibi non loquatur de cauſa actiua per emanationem, ſed ſolum per efficientiam veram, & actionem agentis in paſſum reſiſtens, ideo negat elementa habere internum motorē, qui ſit ita efficiens cauſa eius motus; forma enim elementi eſt quidem motor, non tamen per veram efficientiam, ſed per emanationem, & in hoc conſiſtit verus intellectus ſententiæ Ariſtotelis in eo loco, per quem ſoluuntur omnes inſtantiæ, quæ ab alijs afferri poſſunt, ſed de hac re diſputare non eſt in præſentia opportunum; ſatis eſt, ſi dicamus, veram eſſe hanc opinionem quod elementa habent motorem intrinſecum, quia mouentur a ſua forma, & hæc fuit ſententia Auerrois, ut patet tertio Cęli vigeſimo octauo, & quarto Cęli vigeſimoſecundo; ideo etiam in hoc loco ſententia Auerrois eadem eſſe debet, neque debemus dubitare, ita Auerroem exponere, ut principium ſecundum formam intelligat principium actiuum, principium autem ſecundum materiam principium paſſiuum, cum præſertim Auerroes ipſe hoc in loco aperte loquatur, & ſeipſum interpretetur. Nam Auerroes declarans, quomodo intelligat, elementa non habere principium motus alterationis ſecundum formam, dicit [Non inuenitur corpus ſimplex, quod alteretur ex ſe, aut quod generetur ex ſe, ſicuti inuenitur corpus ſimplex, quod transfertur loco ex ſe] ſed clarum eſt, quod moueri ex ſe apud Auerroem ſignificat moueri a ſeipſo, ideſt a motore intrinſeco. Deinde etiā clarius loquitur Auerroes, & declarat ſe intelligere per principium ſecundum formam principium mouens, & quod moueri ex ſe ſignificat habere principium actiuum intrinſecum, nā ſubdit, [Principium autem alterationis, quæ eſt in mixtis, poteſt inueniri in ipſo alterato, ſcilicet principium mouens;] Ecce quod principium ſecundum formam apud Auerroem eſt principium mouens. Erit ergo ſententia Auerrois, quod cum Ariſtoteles dixit, corpora naturalia habere in ſeipſis principium horum omnium trium motuum, videlicet, ſecundum locū, augumentationis, & alterationis; principium nō in omnibus intelligitur eodem modo, ſed ut ſignificat communiter, tā actiuum principium, quam paſſiuum. Nā ſi loquamur de motu ſecundum locum, omnia naturalia habent talis motus principium, & actiuū, & paſſiuum. Anima n. eſt principium actiuum motionis, & augumentationis, quia agit in cibum, & ipſum conuertit in alimentum, & auget corpus; ipſum aūt corpus habet etiam naturalem

ralem propenſionē ad recipiendum augmentum, quare habet principium paſſiuū reſpectu huius motus. Si loquamur de motu alterationis in eo eſt differentia inter corpora ſimplicia, & mixta,nā mixta cum conſtent ex diuerſis naturis corporum miſcibilium, poſſunt in ſeipſis habere alterans,& alteratum, vt in animalibus patet, nam alterantur corpora animalium ab humoribus, & patet quod calor naturalis,alterat cibum, & humores ipſos, ſed in ſimplicibus hoc eſſe non poteſt, quia alteratio eſt motus diſtrahens rem aliquantum a natura ſua, ſed nihil recedere uult ſponte a ſua natura, ideò nihil agit in ſeipſum alteratiuè, niſi contingat idem eſſe compoſitum ex diuerſis, quæ inter ſe agere, & pati poſſint,ideo in ſimplici hoc impoſſibile eſt. Et preterea alteratio non fit niſi per veram actionem in paſſum reſiſtens; actio autem, & paſſio cum reſiſtentia in corpore ſimplici fieri non poteſt; ideo elementa non habent in ſe principium actiuum ſuæ alterationis, ſed id habent extrinſecum: habent autem ſaltem naturale principium paſſiuum: quia ſecundum naturam ſunt apta, vt ab extrinſeco agente alterentur, & ſecundum hoc dicitur alteratio eſſe naturalis, & habere principium intrinſecum in ipſis elementis. Aduertendum eſt autem, quod cum Ariſtoteles tres gradus nominauerit corporum naturalium, videlicet animalia, plantas; & elementa, deinde tres ſpecies motus ponat; non eſt intelligendum, quod ſingula ſpecies motus reſpondeat ſingulo gradui corporis naturalis, ut quod motus ſecundum locum ſit ſimplicium corporum, motus augmenti plantarum, motus autem alterationis ſit animalium, non enim hæc eſt intentio Philoſophi, ſed profert has tres ſpecies motus confuſe, & communiter prout competunt omnibus, quibus poſſunt competere, & ſic motum localem ponit vt communiſſimum; qui conuenit omnibus corporibus naturalibus, tam ſimplicibus, quam mixtis; mixta enim omnia aut ab anima mouentur ſecundum locum, aut ſaltem ab elemento dominante; motum autem augmenti ponit, ut proprium animatorum, videlicet plantarum, & animalium; motum vero alterationis ſecundum Auerroem vt conuenientem omnibus corporibus inferioribus corruptibilibus, quia Cœlo non competit. Eſt igitur hactenus declarata ab Ariſtotele maior propoſitio Syllogiſmi, quæ erat quòd res naturales differunt per hoc a non naturalibus, quia res naturales, quatenus ſunt naturales habent in ſeipſis principium motus naturalis, qui eſt in eis, quicunque ſit ille motus, ſumendo principium communiter pro qualibet propenſione, & inclinatione ad motum, ſiue ea ſit principium actiuum, ſiue paſſiuum. Artificialia vero non habent principium motus, quatenus artificialia, ſed quatenus habent materiam naturalem, quare per accidens habent principium motus, non per ſe, & idem dicendum eſt de caſualibus, & vniuerſaliter de omnibus corporibus, quæ ſint corpora non naturalia reperta extra animā.

Textus Tertius.

Tanquam Natura ſit principium aliquod, & cauſa mouendi, & quieſcendi, in quo eſt principium per ſe, & non ſecundum accidens. Dico autem non ſecundum accidens, quoniam fiet vtique ſibi ipſi aliquis cauſa ſanitatis, cum ſit medicus; attamen non quatenus ſanatur, medicinam habet, ſed accidit, eundem medicum eſſe, & ſanari. Quapropter, & ſeparantur aliquando ab inui-

inuicem. Similiter autem, & aliorum, quæ ſiunt vnumquodque, nullum enim ipſorum habet in ſeipſo factionis principium, ſed alia quidem in alijs, & ab exteriori, ut domus, & aliorum manufactorum unumquodque: alia autem in ſeipſis quidem, ſed non ſecundum ſeipſa, quæcunque ſecundum accidens cauſæ fieri poßunt ipſis, eſt igitur Natura, quod dictum eſt.

COLLIGIT hic Ariſtoteles definitionem Naturæ ex dictis, & poteſt hic Textus in duas partes diuidi. In prima Ariſtoteles ponit ipſam definitionem. In ſecunda declarat quandam eius particulam. Quoniam autem multa dicenda ſunt de hac definitione, ideo prius verba interpretabimur; mox alia quædam ad artificium pertinentia conſiderabimus. Videtur definitio hæc ex genere, ac differentijs conſtare; principium enim & cauſa ponitur loco generis, reliqua vero loco differentiarum contrahentium. Particula autem illa [tanquam] ſignificat definitionem colligi, & inferri ex dictis, ſed quomodo colligatur, & quænam ſit vis huius particulæ [tanquam] poſt verborum declarationem conſiderabimus. Duę illæ dictiones [principium, & cauſa] apud aliquos non ſignificant idem, ſed volunt [principium] ſignificare principium actiuum, [cauſa] vero principium paſſiuum, quæ expoſitio habet hanc inſtantiam, quod aliqua ſunt, quæ non habent principium motus niſi paſſiuum, vt poſtea conſiderabimus; ijs ergo iſta definitio non conueniret, quia cum Ariſtoteles vtatur coniunctiua, oportet vbique adeſſe tam principium actiuum, & paſſiuum. Quod tamen etiam ſecundum eos eſt falſum; nam formam dicunt eſſe principium actiuum, materiam vero paſſiuum ſolum, quare neutra eſſet vocanda Natura. Alij vero dixerunt principium hic eſſe quid communius; cauſam vero eſſe quid minus commune. Sed mihi videntur melius dicere Græci, quod hæ duæ dictiones hic ſignificent idem, & ſecunda ſit expoſitiua prioris, nomen enim principij latius patet, quàm nomen cauſæ, vt dicit Ariſtoteles in principio Quinti Metaphyſicæ; ideo poterat aliquis exiſtimare naturam eſſe principium motus, ideſt primam partem, a qua motus incipit, ſicuti dicimus principium magnitudinis, & principium viæ, propterea Ariſtoteles ſeipſum declarans, ſubiungit, ideſt, cauſa. Intelligit enim tale principium, quod etiam ſit cauſa motus: Dictio illa [quoddam] nihil aliud ſignificat, quam quod principium, & cauſa ſumitur, & communius natura, & veluti genus eius; Nam ita ſolemus dicere in prædicatione generis de ſpecie, homo eſt animal quoddam rationis particeps. Ex his patet error Simplicij ſeparantis animam a natura, & dicentis animam non eſſe naturam. Si enim animal eſt Corpus naturale, eius natura non eſt niſi anima. Neque eſt admittendum id, quod Simplicius dicit in primo Textu, quod animalia nominantur ab Ariſtotele, & plantæ inter corpora naturalia, non quatenus animata, ſed quatenus continent elementa, & formas inanimatorum: hoc autem falſum eſt, quia propria animalis, aut plantæ natura non conſiſtit in materia, ſed in propria forma, quæ eſt anima, materia autem animalis poteſt quidem dici animalis natura, ſed non ſecundum ſe, ſed reſpectu animæ, ad quam eſt in potentia. Similiter colligitur ex dictis error Auerrois in primo Commentario de motu alterationis, cum dixit Ariſtotelem intelligere eũ motum, vt communem omnibus corporibus inferioribus tam mixtis, quam ſimplicibus, inter quæ Auerroes hanc differentiam ſtatuit habere principium motus

alterationis tam actiuum, quam paſſiuum: Elementa vero ſolum paſſiuum. Hanc ſententiam Auerrois ego ſequi non poſſum, credo enim materiam ſolam ſine forma non poſſe dici principium motus naturalis, ideo quando a forma propria res non inclinatur ad talem motum, non poteſt a materia inclinari: materia enim ad nullum motum inclinat, ſed eſt in potentia ad omnes indifferenter, ideo alteratio non poteſt dici prouenire a principio intrinſeco in elemento, cum ſecundum formam Elementum non inclinetur ad alterationem, imo eam abhoreat, quia per eam extrahitur a propria natura. Poſſumus autem argumentari a motu violento, nam motus ignis deorſum tendentis habet eodem modo principium internum, quia materia ſecundum ſe eſt indifferenter apta ad omnem motum, tamen dicitur violentus, neque dicitur prouenire a Natura, quia a propria elementi natura, ideſt, a forma non prouenit. Eadem autem eſt ratio de motu alterationis in elemento, ac de motu locali violento, quia vterque nullum habet principium, niſi potentiam materiæ vniuerſalem, & indifferentem, quæ ſi in motu locali violento non ſufficit, ad hoc vt dicatur fieri a Natura, neque in alteratione poteſt ſufficere: quare alteratio elementi nunquam dicetur prouenire a Natura, quæ ſit internum principium, quamuis proueniat ab aliquo extrinſeco naturale agente. hoc enim in præſentia non conſideratur. Quare puto ego quod quando Ariſtoteles dixit in primo Textu, quædam naturalia habere in ſeipſis principium motus alterationis, non intellexit niſi ea, quæ habent principium internum ſuæ alterationis actiuum, hæc autem ſunt animata, quæ cum ex varijs naturis componantur, habent in ſeipſis alterans, & alteratum, ideo alteratio prouenit a principio intrinſeco, & illud principium eſt Natura propria eius rei. Circa illa verba [motus, & quietis] ambigunt expoſitores Græci, cum enim Ariſtoteles vtatur hic coniunctiua, videtur ſignificare, quod Natura debeat ſimul eſſe cauſa motus, & quietis in eodem corpore, quare ab hac definitione excluditur Cęlum, in quo nulla eſt quies, neque principium quietis, ideo hoc videns Alexander, referente Simplicio, in expoſitione primi Textus, dixit Ariſtotelem in primo Textu enumerantem corpora naturalia, non comprehendiſſe Cœlum, ſed ſola corpora inferiora, quare vult etiam Alexander quod Cœlum excludatur ab hac definitione naturæ, quaſi alia Natura non definiatur, quàm illa, quæ eſt principium motus & quietis. Simplicius hoc conſiderans ſubiungit modum, quo ſub hac naturę conſideratione poſſumus Cęlum comprehendere, videlicet, dando ei aliquam quietem, nam dicit Cęlum quieſcere ratione Polorum & Centri, & ratione ſuæ totalitatis, quare cum etiam Cęlo competat aliquo modo quies, potuit conuenire Cęlo hæc definitio Naturæ: ſed cognouit Simplicius vanam eſſe hanc conſiderationem, quoniam Cęlum ſecundum totum dicitur immobile, non autem quieſcens, nam quies eſt priuatio motus, neque dicitur de re immobili, ſed ſolum de ea quę moueri poſſit; quare quies motum includit; ergo Cęlum cum ſecundum totum non poſſit moueri, non poteſt dici quieſcere ſecundum totum. Ariſtoteles autem hic nominans quietem intelligit eam, quæ eſt priuatio motus in corpore mobili, quare ſi quies deberet competere Cęlo, oporteret Cęlum poſſe quieſcere a ſuo motu circulari, illa enim eſſet quies oppoſita illi motui, de qua Ariſtoteles loquitur, ſicuti in Elementis videmus, nam eadem natura in Terra eſt principium quietis, quando eſt in loco ſuo, quæ eſt principium motus ad locum ſuum, quando Terra eſt extra illum. Ideò reiecta hac ſua conſideratione dicit Simplicius optimam eſſe expoſitionem Porphyrij, qui coniunctiuam exponit pro disiunctiua ſic [motus, & quietis] ideſt motus, aut quietis, Addit tamen Porphyrius ſe non hanc afferre expoſitionem ad includendum Cęlum, quia reuera Cęlum non debet

inclu-

Digitized by Google

includi cum ſit quoddam ſeparatum ab his corruptibilibus, ſed vt comprehendan tur quædam inferiora, quæ nunquam quieſcunt, vt ignis, qui nunquam quieſcit, ſed eſt ſemper in motu, aut enim aſcendit, aut deſcendit, aut circulariter fertur, ideò ſi intelligeremus coniunctiuè, non conueniret ei definitio Naturæ, quia Natura in eo eſt principium ſolius motus, non quietis. Videntur igitur omnes Græci in hoc conſentire, quod Cælum ab hac definitione Naturæ ſit excludendum; quam ſententiam falſam eſſe puto, & meliorem eſſe ſententiam Auerrois, qui in Commentario primo dixit Ariſtotelem numerantem corpora naturalia ſubintelligere etiam cæleſtia, quia etiam ipſa ſunt corpora naturalia, & ſic nomen Naturæ apud Auerroem extenditur vſque ad Naturam Cæli, quamuis dicatur fore æqui uoce, (vt inquit Auerroes) ideſt, analogicè de Cælo, & inferioribus; alia enim eſt ratio Naturæ in Cælo, alia in inferioribus, tamen (inquit) in talibus deſcriptionibus non poſſumus facere plus iſto, ideſt, in deſcribendis vocibus analogicis non poſſumus vti definitione meliore, quàm analoga, contenti autem eſſe debemus vnitate analogiæ, & proportionis, quando non poſſumus habere vnam vniuocam vnitatem. Quòd autem Natura hic ſumatur, vt extendatur ad Cælum poſſumus multis argumentis comprobare. Primò, quia cum Ariſtoteles definiat Naturam eſſe principium motus, & poſtea de motu agat in omnibus ſequentibus libris, & de alijs paſſionibus corporis naturalis quæ conſequuntur motum, neceſſe eſt ut ita ſumat Naturam, ſicuti etiam ſumit, & conſiderat motum, nam de vtroque eadem eſt ratio, ut patet ex verbis Ariſtotelis in principio tertij Phyſicorum, quia etiam ex motu ducimur in cognitionem Naturæ, ſed de motu loquitur in communi tam ad motum inferiorum, quam ad motum Cæli, ergo de Natura ſimiliter: Antecedens probatur ex plurimis locis, in quibus Ariſtoteles loquitur in his libris de motu Cæli, nam in tertio Phyſicorum affertur definitio motus, quæ vt patet, & vt Auerroes ibi in Commentario ſexto notat, eſt communis mo tui nouo, & æterno; in fine ſexti Phyſicorum nominat motum Cæli circularem, ſed in Octauo plurimum de eo agit: probat enim motum circulatem æternum eſſe, & multa dicit de motu circulari, quod ſolus poſſit eſſe perpetuus. In quarto autem libro tractans de loco, loquitur de loco Cæli; tractans in eodem libro de tempore, oſtendit tempus eſſe paſſionem motus, non quidem omnis motus, ſed ſolius circularis. Cum igitur hæ omnes paſſiones, quæ in ſequentibus libris tractantur, tractentur vt communes; cum natura, quæ eſt principium motus debeat tractari, vt communis Cælo, & inferioribus; Eſt etiam rationi conſonum, vt cum hæc ſcientia ſit de corpore Phyſico comprehendens etiam Cælum, & incipiat a declaratione Naturæ, & Corporis naturalis, accipiat primò Naturam communiſſimè prout extenditur etiam ad Cælum Confirmatur ex Ariſtotele in principio libri de Cælo in Textu quinto, & ſeptimo, vbi dicit quod omnia naturalia corpora ſunt ſecundum ſe mobilia ſecundum locum, & ſubdit; naturam enim motus principiũ ijs eſſe dicimus, deinde motũ localem diuidit in rectum, & circulatem; citat ergo definitionem Naturæ, & dicit eam eſſe dictam à ſe principium motus, & declarat motum illum, qui a Natura fluit eſſe alium rectum, alium circularem, qui eſt motus Cæli, de quo ibi tractare proponit. Sed ſi hæc definitio Naturæ bene intelligatur, manifeſtũ erit eam competere Cælo, & ſic nullum dubium remanebit quin ſit communis Cælo, & omnibus inferioribus corporibus, id autem patebit, ſi declaremus verum ſenſum illorum verborum [motus, & quietis] non debet enim legi diſiunctiuè, ſed coniunctiuè ut iacent, & in hoc errauit Simplicius cum Porphyrio, ſed non propterea ſententia Ariſtotelis eſt, quod omne naturale debeat habere & motum, & quietem, ſed ſignificat ſolum quod omne naturale, & quan-

do mouetur, & quando quieſcit habere principium eandem Naturam tam motus quàm quietis, Nam & motus naturalis, & quies naturalis Corporum naturaliũ prouenit a Natura. Hoc modo non excluditur Cęlum, quia cum habeat motum, habet etiam naturam, principium eius motus; ſi autem aliquando quieſceret, eius quoque quietis cauſa eſſet Natura, ſed cum nunquam quieſcat, non poteſt Natura eius eſſe cauſa quietis, Neque Ariſtoteles hoc uult, uidelicet, quod in omnibus Natura ſit cauſa, & motus, & quietis, ſed quod in ijs quæ mouentur eſt cauſa motus, in ijs, quæ quieſcunt ex ſe eſt cauſa quietis, adeo ut tam motus, quam quietis cauſa ſit natura. Motus quidem in ijs, quæ ex ſe mouentur, uidelicet in Cęlo, & inferioribus. Quietis uero in ijs, quæ poſſunt quieſcere, quæ ſunt ſola inferiora. Hanc ſententiam mihi uidetur hoc in loco proferre Themiſtius, quamuis communiter dicant etiam Themiſtium excipere Cęlum ab hac definitione. Themiſtius enim declarat, an Natura ſit principiũ motus, deinde quomodo ſit principiũ etiam quietis, & in hoc ſermone de quiete addit hęc verba, [præter diuinum corpus, in quo eſt Natura principium æterni motus ſine ulla quiete.] Per hæc verba mihi videtur excipere Themiſtius Cęlum a quiete, non a definitione Naturæ, imo tribuit ei hanc definitionem ratione motus, cum dicat Naturam in Cœlo eſſe principium æterni motus, quare definitio Naturæ ſatis conuenit, ſi conueniat ratione motus; ſicuti ſi ego dicerem; Natura eſt cauſa aſcenſus & deſcenſus Elementorum, non propterea intelligerem, quod in quolibet elemento deberemus intelligere vtrunque contrarium motum, quamuis vtar coniunctiua, non diſiunctiua, ſed ſenſus eſſet, quod Natura in elementis eſt cauſa, & aſcenſus in elementis aſcendentibus, & deſcenſus in elementis deſcendentibus, coniunctiua enim utendum eſt, quia vtriuſque eſt cauſa natura, non tamen in eodem ſubiecto, ſed in diuerſis; coniunctio enim intelligitur reſpectu naturæ, quæ vtriuſque cauſa eſt, non reſpectu ſubiecti, quia non ſemper in eodem debent utraque reperiri. Sic etiam hic dicit Ariſtoteles, quod, & motus, & quietis eſt cauſa Natura, non tamen in eodem ſemper, ſed in eo quod mouetur eſt cauſa motus, & in eo quod quieſcit eſt cauſa quietis, & ſic tota definitio, ſeu totalitas definitionis Cœlo conuenit, quod nullo modo debet excludi, quia verba illa [motus, & quietis] quamuis legantur, & legi debeant coniunctiue, tamen ſenſus eorum ſignificat quandam diſiunctionem ratione ſubiectorum, quia Natura dicitur cauſa utriuſque ſeparatim accepti, non autem neceſſario ſimul in eodem ſubiecto. Ariſtot. enim naturam definit vt principium, ideo per effectus eius, effectus autem naturæ ſunt motus & quies, ideo per utrunque debuit eam definire cum coniunctione non cum diſiunctione. Item in octauo Phyſ. 23. citans hunc locum dicitur poſita eſt natura principium ſicuti motus & quietis, & coniunctione utitur aſſerens utrumque eſſe effectum naturæ. Et qui dicitur materiam eſſe materiam aut animati aut inanimati, vere loquitur ſi diuidat materiam, ſed ſi intendat eam definire & exprimere eius eſſentiam per effectus non recte loquitur, quia facit prauum ſenſum, vt dictum eſt. Si autem cum diſiunctione legerentur, ut Simplicius, & Porphyrius uolebant, non rectum haberent ſenſum, nam omnis propoſitio diſiunctiua ſatis verificatur, ſi in altera ſolum parte verificetur, & nunquam in altera, hæc autem eſt vera homo eſt aut riſibilis, aut hinnibilis, tamen nunquam eſt hinnibilis, quare poſſumus intelligere eam naturam eſſe cauſam motus, aut quietis, ita ut ſemper motus, & nunquam quietis, vel e contrario. Ideo quando volumus ſignificare quod vtrunque membrum conueniat, licet non ſemper coniunctim, non poſſumus alio modo loqui, quàm per coniunctionem, non enim debemus dicere materia prima eſt materia aut animati corporis, aut inanimati, ſed animati, & inani-

Digitized by Google

mati, licet non ſimul ſint animatum, & inanimatum, & in hoc peccarunt hic Simplicius, & Porphyrius, qui ſecundo peccarunt dum Cœlum ab hac definitione excluſerunt, ut iam oſtendimus; ſed etiam tertio peccatunt, dum dixerunt aliqua eſſe inferiora corpora, quæ nunquam quieſcunt, ut ignem, nam ex eorum met verbis apparet quod ignis quieſcit. Dicunt enim quod ſemper mouetur ignis, aut a medio, aut ad medium, aut circa medium. Sed Ariſtoteles octauo Phyſicorum oſtendit quod inter duos contrarios motus eſt quies media, ergo ſi ponamus ignem vi deiectum deſcendere, mox ſuaptè Natura aſcendere, neceſſe eſt inter vtrunque contrarium motum eſſe mediam quietem; quare ignis quieſcibilis eſt. Præterea dico etiam quod ignis dum in ſuo loco permanet, dicitur quieſcere. Quamuis enim ſemper circumferatur a Cœlo, tamen reſpectu ſui motus naturalis dicitur quieſcere a ſuo motu aſcenſionis quod probatur ſic. Cuilibet motui eſt priuatiua oppoſita quies illa, quæ eſt propria eius priuatio, ergo motui aſcenſus erit oppoſita priuatiue quies ab illo motu, ergo dicetur quies quando non aſcendit quia vbi priuatio proprij motus, ibi quies ab illo, quia priuatio eſt quies. Et reuera optime dicitur quod ignis in ſua ſphæra quieſcit, quia in eo loco ſecundum ſuam naturam contentus manet, neque a motu circulari perturbatur hæc eius quies, quia ab illo motu non diſtrahitur a loco ſuo, quare etiamſi circulariter moueatur, tamen in ſuo loco ex ſui natura quieſcit: Motus autem circularis, non eſt ei ſecundum Naturam, neque contra Naturam, ſed ſupra Naturam. Ideo Simplicius, & Porphyrius maxime in hac parte peccarunt. Et longe melius dicit hic Themiſtius dum ait, omnia naturalia corpora quieſcunt præter diuinum, quod habet in ſe principium ſolius motus ſempiterni, non autem quietis. Cum vero ipſi ea ratione uti videantur ad excludendum Cęlũ, quoniam eſt quoddam ſeparatum ab his inferioribus corruptibilibus, ratio hęc nulla eſt; quãdoquidem non eſt intentio Ariſtotelis in hoc libro de ſolis agere corruptibilibus, ſed de corpore naturali in communi, hoc autem ſi Cœlum quoque complectitur, etiam nomen Naturæ ad Cœlum poteſt extendi, non quidem ſecundum uniuocam vnitatem, ſed ſecundum Analogiam, & proportionem. Ariſtot. 2. de Cœlo 92. declarat quod idem agens naturale poteſt per ſe agere oppoſita, videlicet, diuerſis modis diſpoſitum. Ideo natura elementi eſt cauſa motus naturalis, quando elementum eſt extra locum ſuum, eadem eſt cauſa quietis naturalis quando elementum eſt in loco ſuo, ſed agens naturale non poteſt agere oppoſita diſpoſitum eodem modo. [In quo eſt.] Dicens Ariſt. [in quo eſt] ſeparat omne, quod eſt mouens ſeparatum a moto, hoc autem eſt, vel corpus mouens aliud corpus, vel ſubſtantia ſeparata a materia mouens Cœlum. Multi dicunt hæc verba poni ab Ariſtotele ad diſtinguendam naturam ab arte, quod verum eſt, ſi modo bene intelligatur, Ars enim eſt principium agendi ad extra ut ars fabrilis eſt principium motus non in eo, in quo eſt, ideſt, in fabro, ſed in materia externa, nam unio eſt principium motus in eodem, in quo eſt Natura, aduertendum tamen, quod non eſt proprium artis, ut ſit principium agendi ad extra, quia etiam Natura poteſt ad extra agere, ut quando ignis ex ſua natura calefacit lignum, poſſunt etiam alij habitus acquiſitĩ a nobis, ut virtutes, & vitia eſſe principia agendi ad extra, quare non eſt proprium artis; ideo dicendum potius eſt vniuerſaliter, quod hæc verba, [in quo eſt] ponuntur ab Ariſtotele ad excludendos motus, qui fiunt in alio, ſiue illi ab arte, ſiue ab alio principio fiant, etiam qui fiunt a Natura ad extra, non quod Ariſtoteles velit ſignificare naturam non poſſe agere ad extra, & non ſolum eſſe principium motus in eo, in quo eſt, ſed quia non vult naturam definire per actiones eius ad extra, quoniã in ijs non eſt conſtituta ratio naturę, cum in eis conueniant natu

ra,& ars,& alia multa,vt cęleſtes intelligentię & habitus acquiſiti. Ideo etiã ſi hæ actiones ad extra conueniunt etiã naturę,tamen quia non conueniunt ei in quantum eſt natura, neque eius eſſentiam declarant, Ariſtoteles excluſit eas tanquam non declarantes rationem Naturæ ad differentiam aliarum cauſarum, & voluit eam definire per ſolum motum in eo, in quo eſt Natura, ideo aduertendum etiam eſt, quod per hæc verba excluditur motus Cęli, vt ab intelligentijs factus, nam intelligentia non eſt principium motus in eo, in quo eſt, quia ipſa in nullo eſt, ſicuti hic ſumitur eſſe in alio. Significat enim eſſe in alio vt forma informans eſt in materia,& tunc dicitur principium internum eius motus,& mouens, non quidem vt quod, ſed, vt quo, mouens enim vt quod, eſt id, quod eſt ſeparatum a moto, vt cum homo mouet baculum, & intelligentia orbem, ſed Natura,quam Ariſtoteles hic definit, non eſt motor ſeparatus, ideo non mouet vt quod, ſed eſt motor in alio, in materia, eſt actus corporis; ideo non dicitur mouere vt quod; ſed vt quo, totum autem compoſitum eſt id, quod mouet ſe vt quod, forma vero, vt quo, quia eſt principium vnde fluit motus, & iſte motus dicitur factus in eo,in quo eſt Natura; motus autem, vt factus ab intelligentia dici non poteſt in eo, in quo eſt intelligentia, quia intelligentia non eſt in orbe, ſed quid diſtinctum ab orbe, ſed motus Cęli dicitur factus a Natura prout prodit ex Natura orbis, vt ex principio paſſiuo, & ſic eſt motus in eo, in quo eſt principium ipſum motus; Videntur autem fortaſſe quod habitus morales, vt vitia, & virtutes, ſint principia motus in eo, in quo ſunt, nam ex talibus habitibus multæ operationis, & motus fiunt a nobis, ſed reuera ex ijs habitibus agimus ad extra aliquod in hominum conſortio,quod ſi viderentur aliqui motus in nobis fieri ex talibus habitibus;cauſa illorum motuum eſt natura, & anima ipſa mouens, illi autem habitus non dant motum. Sed modum aliquem dant ipſi motui, qui modus eſt accidentalis,& a ſola electione prouenit, motus autem fit ab anima, quæ poteſt quidem ad omnes partes mouere, ſed quando electio determinat motum ad talem partem diſtinguendum eſt, nam motus ille a Natura prouenit, nam anima mouet, ſed determinatio modi illius motus fit ab habitu, & electione. Non dico autem quod motus ille, in quantum motus communiſſime acceptus fiat a natura animalis; nam diximus ſuperius quod Natura ipſa eſt forma, quæ determinat,ideo eſt etiam determinatus, quatenus fit ab anima, eſt enim talis motus qualis animali ſoli conueniat, vel homini ſoli; indifferens tamen ad omnes modos, quos homo poteſt eligere; ideo illa vlterior determinatio per modos particulariores, quam ſint motus æquales ipſi Naturæ humanæ fit ab electione, non a Natura; ita mihi videtur dicendum de motibus immanentibus, qui videntur prouenire ab habitibus ſcientiarum & virtutum, & vitiorum exiſtentibus in nobis, non autem vt hic Pendaſius dicit, qui inquit quod motus iſti prodeuntes ab illis habitibus excluduntur ab Ariſtotele, dum dicit [in eo in quo eſt] quæ verba ſignificant Naturam eſſe principium inſitum naturaliter in ipſo corpore, non aduentitium quid, & extraneum, illi autem ſint habitus non inſiti, ſed aduentitij, ideo excluduntur per hæc verba: Hoc certè mihi non placet;quia ſi illa verba eum ſenſum haberent, non oportuiſſet addere alias particulas definitionis ſequentes, videlicet, primò per ſe, & non ſecundum accidens, illæ enim vt videbimus, ponuntur ab Ariſtotele ad excludendam artem & artificialia, quæ tamen omnia ſatis eſſent excluſa per hæc verba [in quo eſt] nam habitus Artis non eſt inſitus, ſed aduentitius;ideo quid fuit opus Ariſtoteli addere illa verba [non ſecundum accidens] propter medicum ſanantem ſeipſum? Nam dicendo [in quo eſt,] ideſt, in quo eſt naturaliter inſi tum ab arte tale principium certè erat excluſa omnis motio facta a Medico in

ſeip-

Digitized by Google

ſeipſo, quia habitus Artis Medicæ, non eſt ei naturaliter inſitus, ſed eſt aduentitius, ideò mihi videtur ea verba [in quo eſt] non ſignificare determinate principium inſitum naturaliter, ſed inexiſtens quocunque modo videlicet, vt formæ materiales, & accidentia dicuntur inexiſtere in ſubiectis, quia ſubſtentantur ab illis, quare etiam habitus acquiſiti, vt Scientiarum, Virtutum, Vitiorum, & Artium dicuntur in nobis eſſe, ſicuti etiam Natura. Nulla enim hic eſt conſideranda differentia aduentitij vel inſiti, vt ego exiſtimo, videtur enim potius dicendum, quòd ab illis habitibus non fiunt motus ipſi, ſed modi motuum, ipſi autem motus ſunt a Natura. Verba illa [primo per ſe, & non ſecundum accidens] multis difficultatem fecerunt, quoniam, per ſe, eſt communius quam primo, vt patet in primo libro Poſteriorum: ſpecies autem propoſita generi facit nugationem ſicuti ſi dicamus eſt homo, & animal; ideo cum Ariſtoteles dixerit primo, videtur ſuperuacaneum fuiſſe addere, per ſe, & miror quomodo Auerroes hanc difficultatem non viderit. Nam dicit, quòd Ariſtoteles dixit, primo, & per ſe, quia hæc duo non ſunt idem, ſed per ſe eſt communius, quam primo, & non vidit Auerroes quod oportuiſſet preponere per ſe, non autem illam particulam primò, quia ſic nugatur Ariſtoteles. Omitto hic multa quæ dicuntur a multis in expoſitione harum dictionum, credo rectam eſſe ſententiam illorum, qui dicunt nullam eſſe nugationem, quia hæ duæ particulæ ad idem non referuntur, ſed ad diuerſa, neque per eas eadem res excluditur a definitionem Naturæ, ſed diuerſæ res, Dictiò enim illa [primo] annectenda eſt præcedentibus, vt dicamus [in quo ineſt primo] & per ea excluduntur corpora artificialia, quatenus mouentur motu naturali, ratione materiæ, ex qua conſtant, ſicuti Ariſtoteles dixit in ſecundo Textu. Nam ſcamnum deſcendit, & motus ille prouenit a principio interno, quod in ipſo ſcãno eſt, non tamen primo, ſed ineſt primo illud principium motus ligno, ſcamnò vero non primo. Et ſic accipitur hic [primo] vt in primo Poſteriorum pro ſecundum quod ipſum, quemadmodum Ariſtoteles dixit ſupra in ſecundo Textu. Nam in ſcamno eſt principium motus, non tamen primò, ideſt, non quatenus ſcamnũ ſed quatenus ligneum, ideo Natura erit ibi principium motus in ligno, in quo ineſt primo, non in ſcamno, in quo non primo ineſt, & ſic eſt principium motus in corpore naturali, non in artificiali, quatenus tale eſt. Dictio igitur illa [primo] particulariter contrahit illud verbum ineſt, vt dicamus, in quo primo ineſt. Sequentia autem verba [per ſe, non ſecundum accidens] tunc differentia contrahens totam definitionem, & quæ ad omnia ſuperius dicta referuntur, & diſiuncta leguntur ab illa dictione primo. Vult etiam Pendaſius, vt hæc duo [per ſe, & non ſecundum accidens] a ſe innicem diſiungantur, & ad diuerſa referantur, adeò vt hæ tres particulæ, primò, per ſe, non per accidens, tria diuerſa reſpiciant. Particulam illam, primo, exponit ipſe vt nos expoſuimus. Illud verò, per ſe, dicit ille referri ad illa verba principium, & cauſa motus. Significat enim per hoc Ariſtoteles, qualis ſit reſpectus, inter hanc cauſam, & cauſatum, ideſt, motum, & dicit eſſe cauſam eius per ſe, ad differentiam cauſarum, quæ ſunt alicuius effectus cauſæ per accidens. Natura verò eſt cauſa motus per ſe. Illud autem, [non ſecundum accidens] dicit referri ad totam definitionem ad excludendum Medicum ſanantem ſeipſum, ſicuti etiam ipſimet Ariſtoteles poſtea ſeipſum declarat, nam tota definitio conueniebat Medico ſananti ſeipſum. ſed excluditur per illa verba [non ſecundum accidens] nam Ars illa Medica eſt principium, & cauſa illius motus ſanationis in eo, in quo primo ineſt; ineſt enim Ars Medica primo, & ſecundum quod ipſum Medico, aut etiam poſſumus dicere homini, & eſt cauſa per ſe illius effectus. Ars enim Medica per ſe eſt cauſa ſanationis, tamen eſt per accidens quod

 ſana-

ſanationem cauſet in eodem, in quo eſt ipſa ars. Sed hæc expoſitio mihi non placet, & melius mihi uidetur ſi cum Vicomercato dicamus, quod [per ſe, & non ſecundum accidens] hic pro eodem accipiatur, ut Ariſtoteles; idem magis declaret a contrario ſenſu, nam ſufficit ſola dictio [per ſe] ad ſignificandum utrunque ſimul imo neceſſe eſt, ut utrunque ſimul ſignificet, adeò ut non ſit opus addere illa uerba, [non ſecundum accidens] niſi ad declarationem adijciantur, nam cum Ariſtoteles dixit, principium, & cauſa motus, in eo, in quo primo ineſt, cum poſtea addit [per ſe] neceſſe eſt, ut hoc referatur ad omnia. Non enim poſſumus intelligere ſolum de illis uerbis, [cauſa motus;] Si enim Ariſtoteles hoc noluiſſet, oportuiſſet ſtatim poſt ea uerba ponere, per ſe, & dicere, cauſa motus per ſe in eo, in quo eſt primo, ſed cum in fine dicat, per ſe, neque immediate hæc uerba iungat illis, cauſa motus, neceſſe eſt, per ſe, ad omnia dicta ſimul referre, uidelicet ad cauſam motus, in eo, in quo eſt; per ſe enim Natura eſt cauſa motus in eo in quo eſt, & hoc dicentes dicimus etiam quod eſt cauſa motus per ſe; & etiam excludimus Medicum ſanantem ſeipſum, in quo Ars Medica eſt cauſa ſanitatis in ipſomet per accidens non per ſe, ideo Ariſtoteles dicit Naturam eſſe cauſam motus in eo, in quo primo ineſt per ſe, non autem per accidens, ſicuti per accidens Medicus ſeipſum ſanat, nam eſt per accidens quod Medicus in ſeipſo faciat ſanitatem, quia non ſanatur quatenus eſt Medicus. Et probat hoc Ariſtoteles quando dicit [ſeparantur aliquando ab inuicem,] illa enim quæ eſſentialiter ſunt coniuncta nunquam ſeparata ab inuicem inueniuntur, ergo cum inueniatur Medicus, qui tamen ſeipſum non ſanet, & ſanatum, qui non a ſe ſanetur, quia non eſt Medicus, ſunt accidentaliter coniuncta, Medicum eſſe & ſanari, Ars enim medica eſt per ſe cauſa ſanitatis in humano corpore, non autem in eodem particulari, in quo eſt Ars ipſa, ideſt quatenus eſt tale particulare. [Similiter autē, & aliorum.] Colligit autem ex dictis de Medico, quod ſimiliter omnia alia, quæ ab Arte fiunt, diſtinguuntur a naturalibus per ea, quæ in definitione dicta fuerunt; ars enim omnis aut eſt principium agendi in alium extrinſecum ſolum, ut Ars ædificatoriæ, quæ agit in lapides, & ligna quæ nullo modo habent in ſeipſis [principium factionis,] ſed extrinſecum eſt principium motus ab eodem ſubiecto, in quo motus recipitur, aut ſi habeatur quandoque ut ſit principium motus recepti in eodem, in quo eſt Ars, eſt per accidens, non per ſe, ut dictum eſt, de Medico ſanante ſeipſum, vbi conſidero Ariſtotelem dicere, [ſed non ſecundum ſeipſa,] ideſt, ſed nō per ſe, poſtea dicit, [quæcunque ſecundum accidens cauſæ fieri poſſunt ipſis.] Significat enim per ſe, & non ſecundum accidens hoc idem ſignificare, & poni ad excludendum artificem, qui in ſeipſum agat; non eſt enim per ſe, ſed per accidens, quod ſit cauſa ſibi ipſi eius motus. Conſidero etiam illa verba [factionis principium] quibus Ariſtoteles cum differentiam ponat inter artificialia, & naturalia, ponit eam ratione principij actiui intrinſeci, & id quod negat de artificialibus, eſt affirmandum de naturalibus, quare naturalia habent principium actiuū ſui motus internum; tale enim principium in artificialibus eſt extrinſecum non principium paſſiuum; poſſumus autem in conformationem noſtræ expoſitionis eorum verborum [per ſe non ſecundum accidens] adducere teſtimonia Ariſtotelis in alijs definitionibus, vbi ad maiorem declarationem vſus eſt eodem modo loquendi, nam in Textu penultimo primi Phyſicorum definiens materiam adiecit, non ſecundum accidens ad declaranda illa verba, cum inſit, quæ ſignificabant per ſe, quia per ſe fit res ex materia prima, quæ ineſt, & remanet in re facta, per accidens vero ex priuatione, quæ non remanet. In principio etiam primi Poſteriorum dicit, ſcire unumquodque ſimpliciter, & non ſophiſtico modo, qui eſt ſecun

dum

dum accidens, nam dicere, non ſophiſtico modo eſt declarare a contrario ſenſu illam dictionē, ſimpliciter, ideo non eſt inconueniens, ſi hic quoque dicamus id fieri ab Ariſtotele, cum præſertim alius ſenſus eſſe non poſſit, ut oſtendimus, neque eſt ita abſurdum in definitione nominali qualis hæc eſt, ponere verba, quæ ſuperuacanea videantur. Cum enim in tali definitione intentio ſit declarare nominis ſignificationem, ea non dicuntur ſuperuacanea quæ faciunt ad maiorem declarationem eorum, quæ dicuntur; poſſumus etiam dicere, quod illa verba, non ſecundum accidens, ſunt extra definitionem, ut declaratiua illorum, per ſe; ſed tamen, (ut dixi) nullum eſt abſurdum, ſi ponatur eſſe pars definitionis. Notandum autem in hac definitione Naturæ, quod per ea excluduntur artificialia ratione omnium motuum, qui in eis fieri poſſunt. Tria enim genera motuum inueniuntur in ipſis artificialibus. Alij enim ſunt motus artificiales, ideſt facti ab Arte, qui per ſe proueniunt ab agente extrinſeco ideſt, ab Arte, quæ eſt extra arte factum, vt ædificatio in domo fit a principio non exiſtente in ipſis lapidibus, ſed in mente artificis, hi omnes motus artificiales excluduntur per ea verba, [in eo in quo eſt.] Ars enim eſt principium motus non exiſtens, in eo, in quo eſt motus, Natura vero eſt principium motus exiſtens in ipſa re, in qua eſt ille motus. Alij ſunt motus in artificialibus artificiales, ideſt facti ab Arte, ſed accidentaliter exiſtente in eodem ſubiecto, in quo eſt ille motus, ut cum ſanatio fit ab eodem, qui ſanatur, quando ille eſt Medicus, qui motus excluduntur ab Ariſtotele per illa poſtrema uerba [per ſe, & non per accidens.] Ars enim ſi eſt principium in eo, in quo eſt, eſt per accidens, non per ſe, Natura vero per ſe, non per accidens eſt principium motus in eo, in quo eſt, ideo hæc non ſeparantur ab inuicem vbi enim eſt Natura, ibi ſemper eſt inclinatio ad motum in eadem re, & hæc duo genera motuum artificialium conſiderantur ab Ariſtotele in ſecunda parte tertij Textus. Tertium autem genus ſequens ab Ariſtotele non nominatur in hac ſecunda parte, quia cum ſatis in ſecundo Textu erat locutus de motu naturali facto in re artificiali, & cum per exempla declarauerat, ideo non fuit opus, ut amplius declararet poſt definitionem particulam illam. Primo, quia iam erat declarata, ſed illas duas declarat, in quo ineſt, & per ſe non ſecundum accidens. Alij tandem ſunt in artificialibus motus naturales, ideſt, non facti ab ipſa Arte ſed a Natura, conſiderari tamen in artefacto, ut eſt arteſactum, ſicuti cum diximus ſcamnum deſcendere. Eſt enim in eo principium motus, in quo eodem eſt motus; ſed hi ab Ariſtotele excluduntur per illam dictionem, primo, Natura enim eſt principium motus illi, cui primo ineſt, videlicet ligno non ſcamno; quare, & illud principium internum motus, & ipſe motus debent attribui corpori naturali, ligno, non autem artificiali, videlicet ſcamno; Ad perfectam enim intelligentiam nominis Naturæ, non ſolum oportuit cognoſcere cuius effectus ipſa eſt cauſa, ſed in quo ſubiecto talem effectum cauſet, & quomodo cauſet, eſt enim cauſa motus, & quietis in eo, in quo primo ineſt, ideſt, corpore naturali, idque per ſe, non autem per accidens. Auerroes in Commentario dubitat contra hanc definitionem Naturæ, quia per eam non uidetur excludi Ars ſaltandi, ſeu tripudiandi, hæc enim eſt principium motus in eo, in quo primo ineſt, per ſe, non per accidens, homini enim primò ineſt, & in eo eſt cauſa motus per ſe, non per accidens; Auerroes ſoluit dicens, quod Ariſtoteles non loquitur hic de artibus, ex quibus ſolæ operationes proueniunt, ſed de illis, ex quibus proueniunt etiam opera, vt eſt ars ædificatoria, Ars autem ſaltandi nullo vtitur Inſtrumento, neque vllum opus relinquit, quæ diſtinctio Artium eſt ipſius Ariſtotelis in principio primi libri Ethicorum. Sed hæc ſolutio Auerrois multis non placet, & reuera non videtur ſatiſ-

facere

facere dubitationi, quia Ariſtoteles in definitione Naturæ de nulla arte loquitur neque de telinquente opus, neque de non relinquente: ſed loquitur ſolum de Natura, quam vult definire, & eius conditiones exprimere. Definitio autem, ſi bona eſſe debeat, debet diſtinguere Naturam ab omnibus alijs rebus, & nulli præter ipſam Naturam competere: quare debet excludere etiam Artem ſaltandi, & quamlibet aliam. Auerroes autem videtur concedere, quod ſub hac definitione comprehendatur ars ſaltandi & ſic facit ipſam definitionem abſque dubio vitioſam. Pendaſius reiecta ſolutione Auerrois tres affert ipſe ſolutiones, ideſt, tres modos, quibus diſtinguitur ars ſaltandi a Natura per eius definitionem. Primo dicit, quod excluditur ars ſaltandi per ea verba [in quo eſt primo] nam ars ſaltandi non eſt principium motus in eo, in quo primo ineſt, ineſt enim primò in anima, & eſt cauſa motus non in anima ſed in corpore. Secundo dicit omnes Artes excludi per ea verba [in quo eſt,] quia natura eſt inſita, & congenita in corpore naturali: Artes autem omnes ſunt acquiſitæ, & aduentitiæ. Tertio dicit quod Artes non ſunt principia motus ſimpliciter, ſed motus artificioſi: Motus autem artificioſus, quatenus artificioſus, non eſt motus naturalis. Sed mihi videtur nullum horum eſſe, quod difficultatem tollat. Non primum, quia licet Ars ſit in anima, tamen anima eſt in corpore, & totam informat, quare etiam Ars dicitur eſſe in toto animato corpore, & totam animatum dicitur moueri. Præterea ſi hæc ratio valeret, non oportebat Ariſtotelem addere illa verba [non ſecundum accidens] ad excludendum Medicum ſanantem ſe, quia iam fuiſſet excluſa etiam Ars Medica per illa verba in quo eſt primo, nam ſimiliter ibi res ſe habet ac de Arte ſaltandi, Ars enim Medica eſt in anima primo, & ſanatio recipitur in corpore. Non valet etiam ſecundum, quia ut ſuperius dictum eſt de Virtutibus, & Vitijs, Ariſtoteles dicens, in quo eſt, non ſignificanit inſitum naturaliter, ſed ſimpliciter inexiſtens in eo, in quo fit motus. Quod hoc uerum ſit, patet, quia ſi intelligeretur naturaliter inſitum, iam erant per ea uerba excluſæ omnes artes, quia omnes ſunt aduentitiæ, quare non erat addendum [per ſe non per accidens] ad excludendum medicum ſanantem ſeipſum. Quod etiam tertio dicitur, non ualet, quia ſi motus poſitus in definitione Naturæ, ſumptus eſſet ab Ariſtotele pro ſolo motu naturale, ad differentiam artificioſi, non erat opus adijcere alias particulas definitionis ad excludendos motus artificiales, uerum eſt enim, quod motus artificiales omnes ab Ariſtotele excluduntur, ſed per conditiones poſitas in definitione Naturæ, exprimendæ enim ſunt conditiones in definitione, per quas motus artificiales excluduntur. Patet igitur, quod dicere Ariſtotelem intelligere motus naturales, non artificiales; eſt nihil dicere, quia oportet apparere in eadem definitione aliquam conditionem, qua excludantur artificiales, ideo dubiũ de arte ſaltandi viget, quæ eſt cauſa motus in eo, in quo primo eſt, per ſe non per accidens, & ſic nihil eſt in definitione quod eam excludat. Male etiam videtur ſentire Pendaſius, dum tres affert rationes, quibus ars ſaltandi ab hac definitione excludatur, nam in definitionibus nihil ſuperuacaneum poni debet, idcò ſi per vnam definitionis partem aliqua res ſeparatur, & excluditur, non eſt amplius excludenda iterum per alium, vna ergo ratio ſufficit, quæ vera ſit, ad excludendum artem ſaltandi. Ego dicerem ad hanc difficultatem, ſicuti ſuperius dixi de habitibus animi a quibus cauſantur motus in eodem, quamuis enim videatur ars ſaltandi eſſe cauſa motus, cauſa tamen eſt anima, quæ mouet, non Ars illa; anima enim eſt principium mouendi corpus ad omnes partes, & ſecundum omnes modos, ergo omnis motus a ſaltante factus procedit ab anima, Ars verò ſaltandi non eſt cauſa niſi certæ menſuræ, & quantitatis & modi ipſius motus, quare non

dat

dat motum, quia omnis motus in animali fit ab anima, ſed docet modos, & harmonias motuum, & quodammodo auxiliatur Naturæ, quia docet, quomodo facile quis moueatur & cum modo, & menſura. Ariſtoteles enim in hoc ſecundo Phyſicorum Textu ſeptuageſimonono dicit, quod Ars omnis, vel naturam imitatur, vel auxiliatur naturæ, & perficit id, quod Natura perficere non poteſt, vt inquit etiam Auerroes in fine Commenti Septuageſimi ſeptimi. Anima ergo cum ſit Natura animalis dat illi, ut poſſit ad omnes partes moueri, & exercitatio, & Ars faciunt, ut facilius, ac melius quis moueatur, & cum menſura ſaltet, & trepudiet, quare motus ille fit ab anima, non ab Arte: ab arte autem fit ſola modificatio, & determinatio illius motus. Niſi hoc modo dicamus, non poterimus dicere, quod nunquam motus animalis proueniat a Natura animalis, nam anima eſt Natura animalis, quæ eſt mouens indifferens ad omnes differentias poſitionis; ab agente autem æquali nulla vnquam prouenit actio, niſi ab aliquo extrinſeco determinetur ad unam partem, ideò anima nunquam mouet corpus ad aliquam partem, niſi determinetur ad hunc aut illum motum a diuerſis appetibilibus externis aut aliquo habitu acquiſito, quare poſſemus dicere quod cuiuslibet motus in animali cauſa eſt illud, quod determinat animam ad eum motum, non anima ipſa, quare nullus motus animalis eſſet ex natura animalis, niſi dicamus quod omnium horum motuum cauſa efficiens eſt anima, ab appetibilibus autem, & habitibus non prouenit motus, ſed determinatio animæ ad faciendum talem motum, & adiuuatio ad melius faciendum. Sed contra hæc poſſet aliquis obijcere, quia his admiſſis ſequitur nullum eſſe motum, qui fiat ab arte, ſed omnes fient a Natura, quia omnis Ars auxiliatur Naturæ, ſic non eam imitatur, ideo Ars medica non dicitur cauſa ſanationis, neque ſanatio dicetur motus factus ab arte, ſed a Natura; Ars autem adiuuabit ſolum ipſam Naturam, ergo Ariſtoteles non debuit laborare in excludendis his motibus artificialibus, cum non ſint artificiales. Ad hoc dicendum uidetur, quod ars medica eſt principium agendi per ſe in aliud, non in ſe ipſum, ideo cum medicus ſanat alium, licet dicatur auxiliari naturæ illius, tamen dicitur ſanari ab arte medica, non a ſua Natura, quia primum mouens fuit ars alterius, non propria natura, ars enim mouet naturam ad expellendum morbum, & mouit vno motu, effectiue, non autem vt appetibile mouet, ideo cum omnis actio tribuatur agenti primo, a quo prouenit principium actionis, illa ſanatio tribuitur arti externæ; non autem Naturæ internæ. Idem dicimus de Medico ſanante ſeipſum, eſt enim ſimiliter motus ab arte, quia ars eſt primum mouens, non anima ipſa, in qua eſt ars. Si enim anima eſſet primum mouens eſſet in noſtro arbitrio ſanari quando voluerimus, ſecus autem eſt in arte ſaltandi, & alijs ſimilibus, & in omnibus motibus, qui fiunt in corpore ab aliquo actu, vel appetibili mouente animam. Anima enim tunc non mouetur ab habitu, vel ab appetibili effectiue, & ſecundum verum motum, ſed motu improprio, & metaphorico quia determinatur ſolum voluntas, & electio ad certum motum, mouens autem non eſt aliud quam anima; vel adiuuatur anima habituata per artem, vt melius talem motum faceret, quare cauſa illius motus efficiens eſt anima, quæ eſt natura illius rei, non ſic autem eſt, quando eadem anima per artem, quam habet, cauſat motum in alio. Anima enim eſt natura eius, in quo eſt, non eſt natura illius alterius, quare motus in illo altero dicetur non factus a Natura quia non a propria Natura, quæ eſt principium internum, ſed ab arte extrinſeca, quæ eſt in anima alterius. Sic autem dicendo poſſumus trahere ad bonum ſenſum ſolutionem Auerrois, quam reprobauimus, nam Auerroes dicens Ariſtotelem non intelligere de artibus, quę ſolas edunt operationes, vult ſignificare, quod illæ operationes fiunt pro-

Digitized by Google

propriè a Natura, & ſunt motus a Natura facti, ideſt ab anima, ideo non excluduntur: Artes vero, quæ relinquunt opus extrinſecum agunt in alio, ideo illi motus non dicuntur fieri a natura, ſed ab arte, & ab Ariſtotele excluduntur, quod ſi contingat talem artem agere etiam quandoque in eodem, ideſt, eam, quæ eſt nata agere in aliud, illud eſt per accidens, ſicuti cum Medicus ſanat ſe, ideo ſaltationes, & tripudia ſunt motus a Natura facti, dicuntur tamen non a Natura, ſed ab Arte, quia reſpicitur illa modificatio facta ab arte, & illa determinatio modi, & menſuræ, quod ſi ſolum motum reſpiciamus ſit ab anima, & ſic a Natura.

Declarata definitione Naturæ reliquum eſt vt ea, quæ ad artificium pertinent pertractemus, videlicet, qualis ſit hæc definitio, & qua via ab Ariſtotele concludatur; de ipſa enim definitione qualis nam ſit, nihil ab alijs conſideratum inuenio; Quomodo autem Ariſtoteles eam colligat, multi dicunt Ariſtotelem eam colligere Syllogiſmo illo, cuius medium eſt differentia inter corpora naturalia, & non naturalia, qui talis fuit. Id, quo differunt naturalia a non naturalibus, eſt principium motus in eo, in quo primò ineſt per ſe, non per accidens; & Natura eſt id, quo differunt naturalia a non naturalibus, ergo Natura eſt principium motus, &c. Sed quam vim habeat Syllogiſmus talis concludendi hanc definitionem, nemo conſiderauit, niſi Pendaſius, qui aliquā ea parte difficultatem cognouit, non tamen ex omni parte. Videns enim ſic definitionem per Syllogiſmum concludi, dixit eam non demonſtrari a priori, id enim fieri non poteſt ſed a poſteriori per demonſtrationem a ſigno, quod non eſt inconueniens, differentia enim inter naturalia, & non naturalia eſt veluti ſignum, quo cognoſcitur definitio Naturæ, hoc modo ipſe putauit illi difficultati eſſe ſatisfactum, quomodo definitio poſſit per demonſtrationem concludi, quod Ariſtoteles negare videtur in ſecundo Poſteriorum. Sed altera difficultas non leuis ei relinquebatur de efficacia huius Syllogiſmi & difficultas eſt in veritate præmiſſorum; minor enim poteſt ſic intelligi, Natura eſt id, quo naturalia a non naturalibus diſtinguuntur quodcunque id ſit, & tunc erit falſa minor, quia Natura non eſt id omne, quo naturalia a non naturalibus diſtinguuntur, erit tamen vera minor, ſi ſic intelligatur. Natura eſt id, quo primo naturalia a non naturalibus diſtinguuntur, ideſt, quæ naturalia ſunt diſtinguuntur per Naturam, ſed tunc maior falſa erit, vel ſaltem occulta, & petens principium, nam poſſumus quidem dicere, quod naturalia a non naturalibus diſtinguuntur per habere in ſe principium motus, ſed quod hoc primo diſtinguantur non eſt manifeſtum neque Ariſtoteles id probat, quare petit principium quia re uera, qui ſupponit quod naturalia qua naturalia, differunt a non naturalibus per principium motus, ſupponit principium motus eſſe Naturam ipſam & ſic in maiore ſupponitur concluſio. Dubium etiam eſt de veritate maioris abſolute loquendo, nam dum dicimus quod naturalia a non naturalibus diſtinguuntur per principium motus, ſignificamus, & quod omnia naturalia habeant in ſe principium motus, & quod ſola, quorum vtrunque falſum eſt, aut ſaltem ita dubium, vt hic ſupponi non potuerit, quod enim omnia naturalia moueantur non eſt clarum, vt teſtatur ipſe Ariſtoteles, qui in Textu Vndecimo primi libri dicit, ſupponantur nobis, quæ ſunt Natura, aut omnia, aut quædam moueri, non vult dicere omnia abſolute, quia de omnibus non eſt clarum, dubium enim eſt de polis, & de centro, imo clarum eſt, quod hęc non mouentur, neque etiam eſt clarum quod ſola naturalia moueantur, nam illi qui ponunt Dæmones, dicunt eos eſſe mobiles, tamen non ſunt res naturales. Alij etiam poſuerunt indiuiſibile moueri, & ſecundum Theologos Cœlum Empyreum non eſt mobile. Si igitur verum ſit, quod pręter res naturales etiam alię moueantur, non erit vera maior,

ior, videlicet quod naturalia diſtinguuntur a non naturalibus per principium motus. Alias etiam multas difficultates ipſe affert contra hanc maiorem, & contra hunc Ariſtotelis diſcurſum, quas omitto, quia reuera alienæ ſunt omnes a propoſito. Vanum eſt inſtantiam aliquam ferre contra vim huius diſcurſus, & poſtea eas ſoluere, vt diſcurſus efficacia defendatur, quia reuera ego puto diſcurſum eſſe penitus inefficacem ad concludendam definitionem Naturæ, neque credo Ariſtotelem voluiſſe facere eum Syllogiſmum quem iſti dicunt. Vt igitur rei veritas cognoſcatur videndum prius eſt qualis eſt iſta definitio, quæ dicitur per Syllogiſmum hic concludi, certum eſt eam non eſſe definitionem naturæ, qualem ſola compoſita habere poſſunt, ſed eſt definitio nominalis declarans nomen Naturæ, quod patet, quia non datur per cauſas, ſed per effectus poſteriores, per motum enim, & quietem, qui ſunt effectus naturæ in ipſo naturali corpore, Ariſtoteles ipſam Naturam definit. Aduertendum autem, quod ſecundus eſt effectus ipſius Naturæ, nam cum reuera natura ſit forma, hæc eſt cauſa tum ipſius compoſiti, tum etiam motus, & quietis in eo, ideo videbatur Ariſtotelem ita definiſſe Naturam, nam eſt actus corporis naturalis, qui eſt cauſa motus, & quietis in eo primo per ſe, non per accidens; tamen Ariſtoteles primum omiſit, & ſecundum ſolum accepit. Nomen naturæ ſumitur ab Ariſtotele vt ſignificat vnum genus entium variabile, & proprie reſpicit motum, forma vero reſpicit compoſitum. Licet igitur eadem ſit forma rei & natura, tamen Ariſtoteles definiens eam vt naturam non vt formam, non dixit actum corporis, ſed principium motus. Et hoc fecit hic errare Ioannem Grammaticum, qui huius rei cauſam ignorans, dixit hanc definitionem naturæ non dicere quid ſit Natura, ſed quid agit Natura, quare eſſentiam Naturæ non cognoſcimus per hanc definitionem, ſed ſolùm quorum effectuum ſit cauſa, ideo ipſe volens meliorem afferre definitionem, quam attulerit Ariſtoteles, hanc definitionem ponit. Natura eſt vita, vel potentia diffuſa per corpora formatiua, & gubernatiua ipſorum, principium motus, & quietis in eo, in quo primo ineſt, per ſe, non per accidens. Sed multis modis Ioannes peccat, primò, quia in eo carpit, ꝙ dicat ſolùm quorum effectuũ ſit cauſa Natura, non quid ſit. Cum.n. Natura nihil ſit per ſe, ſed ſit principiũ & cauſa & ſit res ſimplex, nõ cõpoſita, nullo alio modo potuit definiri, quã per effectus ſuos. In talibus.n. hęc nominis declaratio habet locum definitionis, quia aliter non poteſt exprimi eſſentia ipſorum. Præterea vellem intelligere quid ipſe Ioannes intelligat per vitam; ſi enim proprie vitam ſumat, hæc non conuenit, niſi rebus animatis, naturalibus autem non omnibus. Si vero improprie, & large ſumat vitam, erit acceptio metaphorica, & obſcura, quæ in definitionibus eſt vitioſa. Peto etiam quid intelligat per potentiam, ſi enim intelligat qualitatem falſum eſt naturam eſſe talem potentiam; ſi intelligat formã ipſam, & actum rei, verum eſt, ſed utitur vocabulo æquiuoco, & magnam facit obſcuritatem, quod maxime repugnat talibus definitionibus: debet enim hæc definitio dari ut intelligatur nomen Naturæ. Ipſe autem Ioannes ſumit in definitione voces magis obſcuras, & maiore egentes declaratione, quàm ipſum nomen naturæ, quod declarandum proponitur, idem oſtendo ex conſideratione ipſius ſenſus, quem illæ voces habent. Nam ſi ipſe intelligat Naturam eſſe aliquod extrinſecum adueniens, & per corpora diffuſum, Ariſtoteles de hac Natura non loquitur, quia licet non neget naturalia corpora pendere a ſuperioribus, & externis cauſis, tamen hic eas conſiderare non poteſt, ſed ſolùm conſiderat Naturam internam & inſitam ipſis corporibus, quæ ipſa ad mutationem inclinat. Si vero intelligat Ioannes Naturam eſſe ipſum actum, & formam corporum naturalium, poterat quidem clarius dicere eſt actus, quàm, quod eſt potentia,

vel vita, ſed tamen neque eam definire per actum corporis in præſentia conueniens fuit. Et Ariſtoteles artificioſè fecit, quod hoc prætermiſit, quia vt in fine primi libri diximus conſideratio formæ vniuerſaliter, prout eſt actus compoſiti, & quidditas eius, eſt conſideratio metaphyſica, non eſt naturalis, ſed conſideratio eius prout eſt cauſa motus in corpore naturali, eſt vera conſideratio naturalis, nam Ariſtoteles hic deſcribit, & declarat nomen Naturæ, tanquam rationem formalem vniuerſalem ſui ſubiecti totalis, & quia ſubiectum eius erant res omnes, quæ mutationi ſunt obnoxiæ quatenus tales, non quatenus entia, ideo non potuit magis accomodate ad propoſitum definire nomen Naturæ, quam per principium motus, ſic enim ſumit eam, prout conſtituit illud genus entium, quod proprie ipſe vult conſiderare, vt ſubiectum huius ſcientiæ. Hæc ergo eſt cauſa quod non definiuit Naturam per actum, quod ſi quis dicat, nonne in ſecundo de anima definiuit animam per actum corporis? dicendum quod naturalis Philoſophus conſiderat quidditates rerum in particulari, ſed in vniuerſali nequaquam; nomen igitur formæ vniuerſaliter ſumptum ſpectat ad Metaphyſicum, quatenus eſt quidditas, & actus rei. Nomen autem animæ ad naturalem; Patet igitur quod optima eſt definitio Ariſtotelis, & ita ad propoſitum accommodata, ut alia afferri non potuerit, hæc enim ſufficit ad declarandum nomen Naturæ, prout eſt formalis ratio ſui ſubiecti, quod eſt genus illud entis, quod variationi eſt obnoxium quare reijcienda eſt definitio Ioannis, quæ aliena eſt a negotio Phyſico. Patet etiam ex dictis, quod hæc definitio, ut data per effectus, eſt nominalis, & declarat nomen Naturæ, non enim declarat eſſentiam per cauſas, quia Natura non eſt quid compoſitum, quare veram definitionem non habet, ideo cum ſit ſimplex, ſatis eſt, ſi nomen declaretur eo modo, quo ad propoſitum pertinet, ſicuti dictum eſt. Confirmantur hæc teſtimonio Auerrois in Commentario quadrageſimoquarto Secundi Poſteriorum, vbi exponens Textum illum Ariſtotelis, in quo Ariſtoteles diſtinguebat definitionem in ea, quæ ſolum nomen declarat, & eam, quæ cauſam affert rei definitę, dat in Commentario multa exempla definitionum nominalium, inter quæ ponit definitionem Naturæ & dicit eam eſſe ex numero illarum, quæ non declarant an ſint res, nec ne, quia non dantur per cauſam; quæritur enim quid nominis antequam cognoſcatur an ſint, ſed quid rei ſupponit cognitionem ſi eſt. Patet etiam hoc ex ijs, quæ nos ſuperius diximus; Diximus enim quod Ariſtoteles definiens naturam definit ſuum ſubiectum, quid eſt ens habens naturam, quia de ſubiecto eſt præcognoſcendum quid, & quia, ut ipſe in primo Poſteriorum docuit, ſed ipſe ibi ſemper intellexit quid nominis, ergo hæc non eſt alia definitio, quàm nominalis; hoc etiam ipſe Ariſtoteles teſtatur, qui infra in Textu ſexto concludit ſe dixiſſe quid ſit Natura & ſubdit non opus eſſe demonſtrare naturam eſſe, & ridiculum eſſe id tentare, quia eſt manifeſta per ſe. Cum igitur Ariſtoteles prius dixerit de quid eſt, deinde de ſi eſt, manifeſte ſignificauit illud fuiſſe quid nominis, quia quid nominis (ut patet in principio ſecundi Poſteriorum) eſt cognoſcendum antequam quomodo an ſit, ſed quid rei eſt cognoſcendum poſtquam cognoſcimus quod eſt. Vult igitur innuere Ariſtoteles, quod Natura eſt ex ijs rebus, quæ ſolo nomine intellecto, ſtatim manifeſtum eſt quod ſunt. His ita declaratis manifeſtum eſt, quod hæc definitio nullo modo concludi poteſt per aliquem Syllogiſmum. Primo, quia alias in principio ſecundi Poſteriorum cum Ariſtotele oſtendimus, quod quid nominis nunquam poteſt eſſe quæſtio, ſed ſemper eſt præcognitio, & principium indemonſtrabile, ſed quid rei poteſt eſſe quæſtio, & quæritur poſt cognitionem ſi eſt; quod etiam patet in toto primo Poſteriorum, vbi ſemper Ariſtoteles dicit, quid nominis de omnibus in

ſcientia

Digitized by Google

ſcientia eſſe præcognoſcendum, videlicet, de ſubiecto, de principijs, ac de paſſionibus, quare nihil remanet, de quo poſſit demonſtrari quid nomen ſignificet. Et ratio huius rei eſt in promptu, nomina enim ad placitum ſunt impoſita rebus, quare in arbitrio eſt cuiuſlibet artificis propoſito nomine ipſum intelligere, eo modo quo voluerit, neque de eo poteſt aliqua diſceptatio fieri; Hinc eſt quod Ariſtoteles non curauit hic diſtinguere nomen naturæ in multas ſignificationes, licet natura multis modis accipi poſſit, ſed cognouit ſatis eſſe, ſi ex ipſa nominali deſcriptione omnes intelligerent in quo nam ſenſu ipſe naturam accipiat, ipſe enim non ſumit naturam pro aliquo ſeparato a rebus, ut pro diuina prouidentia, uel pro aliqua intelligentia non errante, a qua res gubernantur, ut innuere uiſus eſt Ioannes Grammaticus, ſed accepit naturam pro aliquo principio intrinſeco, & inſito ipſis rebus, unde prouenit inſtinctus, & inclinatio ad motum, cum ſit per ſe manifeſtum, (ut ait Ariſtoteles in texto ſexto) quod dantur multa huiuſmodi entia, quæ in ſeipſis habent principium, & inclinationem ad motum. Teſtatur etiam Ariſtoteles octauo Phyſicorum vigeſimoſecundo, quod definitio Naturæ eſt principium indemonſtrabile, vbi loquens de ea ratione, quod nihil moueatur dicit eam non poſſe a naturali Philoſopho impugnari, quoniam deſtruit principia Philoſophiæ naturalis, quod declarans ſubdit, quia ſuppoſitio eſt, quod Natura ſit principium motus, & innuit quod definitio Naturæ eſt ex principijs cognitionis, hæc enim ſunt ea principia, quæ ſi quis negauerit, non poſſumus contra eum diſputare. Ex his ergo patet vanum eſſe dicere, quod definitio Naturæ probatur aliquo modo ab Ariſtotele, quia non eſt quæſitum in aliqua ſcientia, quid nomen ſignificet. Non ſolum autem hoc manifeſtum eſt, conſiderando ipſam definitionem ſecundum ſe, ſed etiam Syllogiſmum illum, quo dicunt Ariſtotelem eam probare; nam Ariſtoteles in ſecundo Poſteriorum oſtendit quod nullo modo poſſumus per Syllogiſmum probare definitionem de definito, niſi petamus principium, nam Syllogiſmus non habet hanc uim, ut probet hanc eſſe rei definitionem, ſed ſolum probat hoc ineſſe huic, ut exempli gratia, ſi per Syllogiſmum concludamus, ergo homo eſt animal rationale, habemus ſolum quod animal rationale competit homini, ſed quod competat, ut definitio eius, & ut quid, per Syllogiſmum habere non poſſumus, niſi forte, (vt inquit ibi Ariſtoteles) ſumamus etiam præmiſſarum prædicationes, cum hac additione, ut quid, ſed tunc petimus id quod quęrimus, quærentes enim quid ſit homo, petimus in una præmiſſarum, quod hoc competit homini, ut eius quid; ſi igitur Ariſtoteles hic eum Syllogiſmum faciat, quem dicunt, per eum id tantum probabitur, quod principium motus, & quietis &cæt. eſt prædicatum conueniens Naturæ, ſed quod conueniat ei ut eius definitio, per hunc Syllogiſmum non habemus, & vanum eſt penitus hoc dicere, quoniam non poteſt per Syllogiſmum aliquem ſeu hunc, ſeu alium probari quænam ſit definitio Naturæ. Vniuerſaliter enim Ariſtoteles negat definitionem aliquam poſſe de ſuo definito per Syllogiſmum concludi, nam uult quidem, quod concludatur definitio nominalis paſſionis de ſubiecto paſſionis, videlicet accepta ut quæſitum loco ipſius nominis definiti, ſed quod de ſuo definito concludatur, eſt vanum, & ridiculum dicere; neque vnquam ab Ariſtotele conceſſum, quare omnino puto repellendam eſſe illam ſententiam, quæ dicit Ariſtotelem Syllogiſmo categorico concludere definitionem Naturæ. Propterea dicendum Ariſtotelem ſumere quodammodo ex ore hominum quę ſit ſignificatio huius vocis [naturale] qua diſtinguitur apud homines naturale a non naturali, & inde colligit ſignificationem huius vocis [natura.] Credo ego optimam eſſe opinionem Auerrois in Commentario tertio, quę

etiam fuit Alexandri, referente Simplicio, quod definitio Naturę colligatur ab Ariſt. per Syllogiſmum hypotheticum, non per categoricum, Auerroes.n.videns aliquem poſſe decipi, vt reuera multi ſunt decepti, admonet nos in Commentario dicens. Non debet aliquis dicere quod hęc definitio ſit concluſio demonſtrationis, quoniam dictum eſt in libris priorum analyticorum quod per huiuſmodi Syllogiſmos hypotheticos nullum ignotum poteſt declarari, ſed vtimur eis ad declarandas res per ſe notas, quando indigent modicula innuitione vt verbis Auerrois vtar. Eſt igitur declarandum in primis quid nam intelligatur eſſe per ſe notum, & quid non per ſe notum; deinde quomodo definitio Naturę ſit per ſe nota, & tandem quiſnam ſit iſte Syllogiſmus hypotheticus, per quem Ariſtoteles eam colligit, & quę ſit eius efficacia. Auerroes Commen.29. Secundi Poſteriorum, optime declarat quid ſit notum ſecundum Naturã, & ignotum ſecundum Naturam ideſt, per ſe notum, & per ſe ignotum, & dicit quod per ſe notũ eſt illud, quod ex ſeipſo tantam euidentiam habet, vt cognoſci poſſit per ſe ſine ope alterius: illud autẽ eſt per ſe ignotum, ſeu ignotum ſecundum Naturam, quod per ſe cognoſci non poſſit, ſed cognoſcitur per aliud, ideo ad huius cognitionem eſt ordinata conſtructio Syllogiſmi, Syllogiſmus enim (vt ibi Auerroes ait) ordinatur ad res ignotas ſecundum Naturam, quia ex medio diuerſo ducit in cognitionem maioris extremi, quod ſecundum ſe non erat cognoſcibile, ideo ſi medium ſumatur idem cum maiore extremo eſt petitio principij, quia monſtratur idem per idem, & nulla ſit cognitio, quia illud reuera non eſt cognoſcibile per ſeipſum. Illud vero, quod eſt ſecundum ſuam Naturam notum, quandoque eſt ita euidens, vt ſtatim ſine vlla conſideratione cognoſcatur, quare nullo penitus eget Inſtrumento logico ad ſui cognitionem; quandoque vero non eſt ita euidens, vt prima facie cognoſcatur, ſed facta breui conſideratione cognoſcitur non quidem ex alio, ſed ex ſeipſo, & ad huiuſmodi res cognoſcendas conferunt alia quædam Inſtrumenta Logica, quę ab Auerroe in proœmio primi Phyſicorum appellantur maneries diſciplinæ vt eſt diuiſio, inductio, Exemplum, & Syllogiſmus conditionalis; hæc enim tantum vim non habent vt poſſint notificare illud, quod per ſe eſt ignotum; ſed eorum vſus eſt ad eorum cognitionem, quæ ſunt quidem ex ſeipſis cognoſcibilia, ſed egent modica declaratione; veluti, ſi dicamus carbonem accenſum, ſed cinere opertum, eſſe viſibilem per ſe ſine ope alterius, tamen non ſtatim primo aſpectu videtur, ſed facta modica laboratione, ideſt, commotione cineris ſtatim per ſeipſum eluceſcit, & conſpicitur; talis eſt cognitio, quæ per diuiſionem habetur. Diuiſio enim rem per ſe ignotam notificare non poteſt, vt Ariſtoteles, & primo Priorum, & ſecundo Poſteriorum uberrime demonſtrauit; ſed rem per ſe cognoſcibilem, non tamen ſtatim per ſe cognitam notificare poteſt, videlicet, numerũ ſpecierum, diuidendo enim genus per oppoſitas differentias inuenimus numerum ſpecierum ex eadem re per intelligentem tractata, & conſiderata ipſammet inuenientes; Ita inductio facit fidem de vniuerſali ex particularibus, veluti ex ſeipſo, quia non eſt diuerſum vniuerſale a ſuis particularibus, niſi in modo eſſendi, ideo facit cognoſcere idem ex parte, qua erat occultius, ex eodem ex parte, qua erat euidentius: hominem enim vniuerſalem cognoſcentes ex particularibus ſuis, non poſſumus dicere quod ſit cognitus per aliud, ſed per ſeipſum, homo enim dicitur eſſe res per ſe cognoſcibilis, & per ſe ſenſibilis, videlicet, in ſuis particularibus; Idem dico de Syllogiſmo hypothetico, quod declaro in exemplo præſenti. Credo enim cum Auerroe, & Alexandro Ariſtotelem colligere definitionem Naturæ, Syllogiſmo hipothetico in hoc modo. Corpora naturalia diſtinguuntur a non naturalibus per hoc, quod naturalia habent in ſeipſis principium motus, & quietis

per

per ſe; alia vero vel non habent, vel habent per accidens. Ergo nihil aliud eſt Natura, quam principium motus, & quietis per ſe, non per accidens. Quæ diſinitio Naturæ colligitur vt per ſe nota, quia non infertur ex alio, ſed ex ſeipſa Natura. Naturale enim, & Natura non differunt niſi vt concretum, & abſtractum, vt album, & albedo, ſicuti enim album eſt quod habet albedinem, ita naturale eſt, quod habet Naturam; ideo cum ſit notius concretum abſtracto, quia ſenſibilius eſt, ſi nos ex vno alterum colligamus, non dicimur ignotum probare ex alio noto, ſed eandem rem declarare ex ſeipſa quatenus notior erat, & hæc eſt ſententia Ariſtotelis infra in Textu ſexto, vbi dicens, uanum eſſe tentare demonſtrare quod Natura ſit, ſubdit rationem, quia eſt manifeſtum per ſe, quod dantur multa entia eiuſmodi, ſignificat autem entia habentia Naturam, quare non dicit, manifeſtum eſt, quod dantur multæ naturæ, ſed multa entia, quæ Naturam habent, & tamen per hoc vult innuere quod Natura eſt per ſe manifeſta, neque eget demonſtrari ex alio, nam poſtea ſubdit, quod demonſtrare manifeſta per immanifeſta eſt hominis non potentis iudicare quod eſt per ſe notum, & quod non per ſe eſt notum; ſignificans Naturam eſſe per ſe notam, quoniam naturale eſt per ſe notum; non vult ergo Ariſtoteles quod per naturale tanquam per ſe notum demonſtrari poſſit ipſa Natura, vt ignota, tanquam aliud per aliud, ſed vt idem per idem, adeo ut naturale eſſe per ſe notum, ſit naturam eſſe per ſe notam. Neque eſt quod aliquis dicat Ariſtotelem ibi loqui de cognitione an ſit, non de definitione, nam eadem eſt ratio; dum enim habemus ratione exiſtentiæ quod idem ſunt Natura, & naturale, ſequitur etiam quod definitiones vtriuſque ſimiliter ſunt idem, ex vna igitur ſi euidentior fuerit poterit altera quoque inferre, ut idem ex ſeipſo. Et reuera Ariſtoteles hoc facit, nam ex definitione corporis naturalis colligit definitionem Naturæ, definitio enim corporis naturalis, qua naturale eſt, nulla eſt alia quam iſta, naturale, qua naturale eſt quod habet in ſeipſo principium motus, & quietis per ſe, non per accidens. Sciendum tamen quòd inter alia munera definitionis hæc duo præcipua ſunt, vt exprimat eius rei eſſentiam, & vt eam ſeparet ab alijs. Ariſtoteles autem hic ab vno munere ad alterum procedit, vt a notiore ad ignotius, nam in primo Textu reuera ipſe accipit definitionem naturalis, qua naturale eſt, ſed non accipit eam vt definitionem, ſed vt ſeparatam naturam ab alijs, & ideò, quia illud quo res quatenus talis ſeparatur ab alijs, eſt quidditas, & definitio rei, ſtatim Ariſtoteles ex ea differentia colligit in Textu tertio definitionem Naturæ, deinde in quarto definitionem ipſius habentis Naturam, quid enim ſit aliqua res quandoque non eſt ita euidens prima facie, quod tamen fit poſtea notum, & euidens ex eadem collatione cum alijs. Ariſtoteles ergo videtur ex differentia concreti ab alijs colligere definitionem abſtracti, deinde ex definitione ipſius abſtracti definitionem concreti, quæ tamen omnia dicuntur per ſe nota, non autem notificata per aliud, vt expoſuimus. Hactenus declarauimus vim conſequentiæ, quam Ariſtoteles facit a differentia inter naturalia, & non naturalia ad definitionem Naturę. Supereſt vt conſideremus veritatem, & euidentiam antecedentis, ſimul enim patebit cur hanc rationem dicamus eſſe Syllogiſmum conditionalem. Sumit Ariſtoteles hoc antecedens, Naturalia a non naturalibus diſtinguuntur per hoc quod habent in ſeipſis per ſe principium motus, & quietis. Et intelligitur naturalia qua naturalia. Et primò diſtinguuntur ab alijs per principium motus, quod eſt idem reuera cum eo, quod eſt naturam eſſe principium, & cauſam motus, & quietis, & ideo Ariſtoteles ſtatim ex tali antecedente poteſt naturæ definitionem colligere, non tamen per Syllogiſmum categoricum, quia non infert diuerſum ex diuerſo, ſed per hypotheti-

 cum,

cum, qui nihil ignotum declarat, ſed rem per ſe notam cognoſci facit ex ſeipſa per modicam conſiderationem, vt Auerroes ait. Et hoc ſignificare videtur illa dictio [tanquam] poſita in principio Textus tertij. Non enim Ariſtoteles dicit ergo, ſed tanquam, ſignificans leuem eſſe diſcurſum, quo nihil diuerſum ab aſſumpto colligatur, naturalia qua naturalia a non naturalibus diſtinguuntur per principium motus, quaſi nihil aliud ſit Natura, quàm principium iſtud motus. De veritate autem, & euidentia aſſumpti ſciendum eſt, Ariſtotelem reuera ſupponere quod naturalia omnia, & ſola habent in ſeipſis principium motus, & quietis, & quod quatenus naturalia idem vult eſſe notum per ſenſum, & inductionẽ, quam etiam in primo Textu facit. Quod enim omnia naturalia habeant in ſeipſis principium motus, cognoſcimus per inductionem demonſtratiuam, quia videndo hanc rem naturalem habere proprium ſuum motum, & aliam habere proprium motum, & ad eum inclinari a principio, & inſtinctu intrinſeco, tunc cognoſcimus prędicatum eſſe eſſentiale ſubiecto, & ita eſſe de alijs naturalibus corporibus, quę non videmus, vt de ijs, quæ nos videmus, quia quod eſt eſſentiale, & per ſe, eſt etiam de omni. Neque eſt quod aliquis dicat Ariſtotelem in primo Phyſicorum Textu vndecimo dixiſſe, quæ ſunt Natura, aut omnia, aut quædam moueri, hoc enim non dixit, quia excipiat aliqua naturalia a motu; vult enim omnia naturalia eſſe mobilia, ſed ita loquitur, quia loquitur de illorum antiquorum opinione, qui negabant motum, ideo volens Ariſtoteles contra eos ſupponere ipſum motũ, ſatis habet ſupponere, quod aliqua naturalia mouentur, ideo non id dicit propter Polos, & Centrum, nam centrum Mundi ſi ſumatur vt punctus imaginarius indiuiſibilis non eſt corpus naturale, quare nihil ad nos, ſi non moueatur; ſi verò aliquod corporeum, & quantum ponamus pro centro, tunc erit mobile abſque dubio. Idem dico de Polis mundi. Si enim intelligatur Polus punctus indiuiſibilis non mouetur, & tunc nihil nobis officit, quia non eſt corpus naturale, ſed eſt indiuiſibile imaginarium; quod terminat modo quodam corpus naturale. Si vero Polus pro corporeo accipiatur, tunc neceſſe eſt ipſum circumuolui motu perpetuo, licet modo, & fortaſſe a nobis propter diſtantiam, incomprehenſibili. Quod vero dicitur de Cęlo empyreo immobili, id a Philoſophis non cognoſcitur, ideo omittendum eſt. Dico igitur quod quamuis fuerint aliqui, qui negauerint motum, tamen Ariſtoteles hic in conſtituendo ſuo ſubiecto non debet animaduertere eorum falſas opiniones, ſed veritatem, pro qua habet etiam teſtimonium ſenſuum vt ipſe dicit Octauo Phyſicorum vigeſimoſecundo, ideo ſumit naturalia corpora moueri a principio intrinſeco, & quia quod conuenit vni eſſentialiter, omnibus conuenit, ideo de omnibus vniuerſaliter ſumit, & inductionem ſcientialem facit. Quando dicit in primo textu: [Omnia quæ dicta ſunt, videntur differentia] ibi enim inductionem vniuerſalem facit, & verbum [videntur] ſignificat euidentiam ſenſitiuam; ſimiliter ſumit etiam quod naturalia ſola habent in ſeipſis principium motus, neque contra hoc valent inſtantiæ ab alijs adductæ, uidelicet, Dæmones quoque moueri, & indiuiſibiliter moueri. Poſſumus enim dicere quod Ariſtoteles veritatem ſolam reſpicit, non falſas aliorum opiniones in declaranda ſignificatione nominis ſubiecti ſui, ſed dico præterea Ariſtotelem hic non ſumere quod naturalia ſola moueantur, imo fatetur etiam alia moueri, ut artefacta, ſed ſupponit, quod naturalia ſola habent in ſeipſis per ſe principium, & cauſam motus ſui, & vtitur in hoc quoque inductione ſcientiali, quia conſiderando omnia corpora, quæ videmus, tam naturalia quam non naturalia, in eis hanc differentiam conſpicimus; adeo ut propria ſit conditio naturalium corporum, quod habeant in ſeipſis principium motus, alia vero moueri non negat, ſed

negat

negat ea a principio intrinſeco moueri, quatenus talia, nec tamen reſpicit dæmones, neque indiuiſibilia, quia cum rei veritas ſit, quod nihil incorporeum mouetur, Ariſtoteles ueritatem reſpicit, & ſtatim hanc ſcientiam a rebus ſenſatis exorditur; ſcientia enim naturalis eſt ſcientia ſenſata, ſenſata autem ſunt corporea, ideo Ariſtoteles a corporum diuiſione incipit hanc ſcientiam, & in his inductione ſcientiali utens, oſtendit proprium eſſe naturalium corporum, quod habeant in ſe principium motus per ſe quatenus talia; alia uero corpora conſiderando ut artificialia uidemus quod nunquam habent in ſe principium motus, quatenus artificialia. Imo cum viderimus ea moueri cognoſcimus id eis euenire quatenus naturalia, non quatenus artificialia, materiam enim habent naturalem, unde cognoſcimus quod habere in ſe principium motus eſt, quid eſſentiale corpori naturali, quoniam alia corpora habent in ſe principium motus, quatenus continet in ſe corpus aliquod naturale, naturalia vero habent in ſe principium motus non alia ratione, quàm quòd naturalia ſunt. Ideo hæc conſiderando facimus inductionem ſcientialem, & cognoſcimus ita eſſe in omnibus, ſicuti dicit de inductione ſcientiali Auerroes in fine ſecundi Priorum, & ſecundo Phyſicorum octuageſimo, & octauo Phyſicorum trigeſimotertio, inductio enim ſcientialis eſt ea, in qua fine omnium ſingularium enumeratione cognoſcimus, quod prædicatum eſt vniuerſale ſubiecto, & eſſentiale; unde ſtatim colligimus vniuerſalem. Patet igitur quod Ariſtoteles inductione tali demonſtratiua, & ex ſenſu accipit quod naturalia corpora omnia, & ſola, & qua naturalia ſunt, habent in ſeipſis per ſe principium motus, & quietis. Dicitur autem hic eſſe Syllogiſmus hypotheticus, & ex ſuppoſitione collectus, quia cum non colligat Ariſtoteles diuerſum ex diuerſo, ſed idem ex ſeipſo per quandam modicam ſpeculationem, ut declarauimus, ideo nullam habet uim hæc ratio, niſi ex ſuppoſitione eiuſdē, quod concludimus. Reuera enim definitio Naturæ potius ab Ariſtotele hic ſupponitur, quam probetur, ut etiam ipſe teſtatur octauo Phyſicorum vigeſimoſecundo, eſt ergo ratio leuis, & nullum ignotum notificans, ſed ſupponens eandem rem ſub modo euidentiæ, & eandem concludens ſub modo, qui minus euidens erat, reducitur enim ad hypotheticum coniunctum conſtructiuum; perinde enim eſt ac ſi dicamus, ſi naturalia corpora diſtinguuntur a non naturalibus, quia habent per ſe principium motus, & quietis, ergo nihil aliud videtur eſſe Natura, quam principium hoc internum motus, & quietis per ſe: Vnde patet non poſſe formari hunc Syllogiſmum, ut categoricum, tunc enim concluderetur definitio Naturæ, ut naturaliter ignota, ut ex alio cognoſcibilis, & ſic peteretur principium, quia id, per quod concluditur, ut per aliud non eſt aliud, ſed idem, & ſic probaretur idem per idem, ſi autem accipiatur, vt Syllogiſmus hypotheticus, quo id, quod per ſe eſt notum, ex ſeipſo declaratur, admittendus eſt, & erit hypotheticus ille ſimplex, qui nullum habet categoricum ſibi coniunctum, quare eius efficacia nulla alia eſt, quàm Syllogiſmi hypothetici.

Textus Quartus.

Naturam autem habent quæcunque huiuſmodi habent principium, & ſunt hæc omnia ſubſtantia. Subiectum enim quoddam, & in ſubiecto eſt natura ſemper.

POST-

POSTQVAM Ariſtoteles deſcripſit Naturam, hic deſcribit habens Naturam, deinde etiam in Textu quinto ſequente declarabit, quid ſit a Natura, & ſecundum Naturam, cuiuſlibet enim artificis munus eſt in principio ſcientiæ declarare nominum ſignificationes, quemadmodum videmus facere Euclidem in principio ſuorum elementorum. Simplicius hic dubitat, quia Ariſtoteles hic circulum committere videtur, nam in primo contextu locutus eſt de habente Naturam, & dixit quod habens Naturam habet in ſeipſo principium motus, & quietis. Mox ab habente naturam progreſſus eſt ad definitionem Naturæ; nunc autem iterum videtur reuerti a Natura ad definitionem habentis naturam; Ad hoc reſpondet Simplicius quod Ariſtoteles non colligit ex definitione naturæ definitionem habentis Naturam, ſed hanc ponit vt per ſe notam. Quæ reſponſio vera eſt, ſed non plene tangit illud, in quo conſiſtit vera dubij ſolutio. Nam in primo Textu fuit poſita definitio habentis naturam, non tamen ut definitio, ſed ut diſcrimen, quo differt habens naturam a non habente: ex eo poſtea, quod naturale a non naturali differt per principium motus. Ariſtoteles ſimul colligit utranque definitionem, videlicet quod Natura eſt principium motus, & habens Naturam, eſt quod habet tale principium motus; hæc tamen omnia ponuntur, ut per ſe nota, ſicuti nos in præcedenti lectione declarauimus. In expoſitione verborum huius Textus eſt aliqua controuerſia inter expoſitores, nam non uidentur in primis concordes in intelligendo, quomodo Ariſtoteles hic ſumat habens naturam, nam Auerroes videtur quidem dicere, quod hoc eſt illud, quod habet in ſeipſo principium quo tranſmutatur, & quieſcit, quare videtur innuere ipſum compoſitum, tamen poſtea declarans ſeipſum dicit, habens naturam, ideſt, materiã, materia enim habet formam, quæ eſt Natura. Et hoc idem dicimus eſſe de Ioanne Grammatico, qui modo videtur intelligere per habens naturam ipſum compoſitum, modo materiam, quæ habet formam, deinde illa verba [& ſunt hæc omnia ſubſtantia] Auerroes exponit de materia, & de forma, vt ſenſus ſit, tam Natura, quam habens Naturam eſt ſubſtantia, quorum verborum expoſitionem hanc etiam Simplicius ponit, ſed poſtea eam confutat, conſiderando illam dictionem [omnia] quæ apud Græcos non dicitur de duobus, ſed de pluribus, vt etiam dicit Ariſtoteles in Procemio primi libri de Cœlo. Si igitur Ariſtoteles voluiſſet intelligere, & materiam & formam eſſe ſubſtantiam, dixiſſet vtraque eſt ſubſtantia, non autem [hæc omnia] Sed debet etiam hic ſumere habens naturam & habens principium motus in eodem ſenſu, in quo in primo textu. Stans autem Auerroes in ſua expoſitione, notat quod compoſitum eſt magis ſubſtantia, quam materia, & forma eſt magis ſubſtantia, quam compoſitum, & dicit, quod hæc omnia ad Metaphyſicum pertinent, Philoſophus autem naturalis ea ſupponere debet. Sed mihi non placet hæc expoſitio Auerrois, ſicuti etiam Simplicio non placuit, moueor autem non tantum argumento Simplicij, ſed etiam verbis Ariſtotelis in Textu ſequenti, vbi declarans quid ſit ſecundum Naturam, dicit ſecundum naturam eſſe tum hæc, ideſt, tum ipſa habentia naturam, tum etiam paſſiones, quæ ijs per ſe inſunt. Quare dicit, quod habentia naturam poſſunt etiam vocari ſecundum Naturam, & a Natura; & verum eſt, quod materia non poteſt vocari a Natura, neque ſecundum Naturam, ſed eſt potius Natura ipſa, eo videlicet modo, quem nos iam declarauimus. Quare neceſſe eſt, vt hic per habens Naturam intelligat ipſum compoſitum, quod proprie dicitur habere formam, & habere in ſeipſo principium motus, & quietis, non autem materia, & ita exponunt Simplicius, & Themiſtius. Illa autem verba [& ſunt hæc omnia

ſubſtan-

ſubſtantia] vt eiſdem placet, ſunt intelligenda de ſolo compoſito; Ariſtoteles enim dixerat in numero plurali habentia Naturam, nunc declarans quænam ſint iſta, dicit quod ſunt ſubſtantia, ideſt ſubſtantia compoſita, & ſenſibilis, quæ per ſe extra animam eſt, & ſignificat hoc aliquid, ſumit enim ſubſtantiam in euidentiſſima ſignificatione pro ſubſtantia ſenſibili compoſita, quæ etiam eſt ſignificatio maxime naturalis, ideo omnia, quæ dicuntur hic ab Auerroe de ſubſtantia quomodo dicatur de materia, & de forma, & de compoſito, ſunt aliena a præſenti conſideratione, quia Ariſtoteles hic non dicit materiam eſſe ſubſtantiam, neque formam eſſe ſubſtantiam. His uerbis Ariſt. declarat quod habens naturam eſt corpus, ut innuat hanc eſſe definitionem ſubiecti ſcientiæ naturalis, & vt iam perficiat. Subiectum enim eſt corpus habens naturam. Si quis autem petat a nobis quid ſentimus de opinione Ariſt. ego dicerem illud idem, quod dixi alias dum legerem principiũ Secundi Libri de Anima, quod etiam placet hic Pendaſio, uidelicet, ꝙ pro diuerſis acceptionibus ſubſtantiæ, uariæ ſententiæ poſſunt pronunciari. Si enim per ſubſtãtiam intelligamus rem ſubſiſtentem per ſe, tunc compoſitum eſt magis ſubſtantia, quàm materia uel forma; imo ſolum eſt ſubſtãtia, materia autem, & forma dicuntur potius ſubſtantiales, quam ſubſtantiæ, ut dicebat Simplicius in Textu quinquageſimoſecundo primi Phyſicorum, Et hoc modo uidetur hic Ariſtoteles ſumere ſubſtantiam. Si uero dicamus ſubſtantiam a ſubſtando, tunc materia eſt magis ſubſtantia, quàm forma, & quàm compoſitum, quia materia omnibus ſubſtat. Si autem ſubſtantiam pro eſſentia accipiamus, & pro re quadam perfecta, tunc forma eſt magis ſubſtantia, quàm materia, & quàm compoſitum, quia eſt quidditas compoſiti, & perfectio eius, quare eſt nobilior, & perfectior quàm compoſitum, cui eſt admixta materia. [Subiectum enim quoddam, & in ſubiecto eſt Natura ſemper.] Vicomercatus per ſubiectum intelligit ſubiectum non inhæſionis, ſed attributionis ideſt non materiam, ſed complementum, quod dicitur ſubiectum naturæ, quia natura dicitur alicuius natura, uidelicet compoſiti. Reddit rationem Ariſtoteles eorum quæ dixerat, videlicet, quod habentia Naturam ſunt ſubſtantiæ, ideſt, res ſubſiſtentes per ſe extra animam, & dicit rationem eſſe, quia ſunt compoſita ex materia, & forma; materia enim prima in nullo ſubiecto eſt, & eſt prima radix ſubſiſtentiæ per ſe, vt contra diſtinguitur ab inexiſtentia in alio, videlicet in rebus iſtis materialibus natura, & accidentia, & formę ſunt in ſubiecto, ſola materia non eſt in alio; ideo compoſitum, quod ex materia, & forma conſtat, non inhæret in alio, & ſic habet ſubſiſtentiam propriam, a materia enim habet, vt non inhæreat alij; a forma vero vt ſit in actu; hæc eſt Ariſtotelis mens in his verbis. Verba tamen ipſa duobus modis exponuntur. Vnum accipit Simplicius, quem Pendaſius ſequitur dicens ſenſum eſſe; natura eſt ſubiectum quoddam, & eſt in ſubiecto, ideſt compoſitum iſtud habet naturam; quia materiam, & formam habet, quarum vtraque eſt natura, vnde etiam fit, ut ſit ſubſtantia. At non eſt ueriſimile quod Ariſtoteles hic dicat ſubiectum & formam eſſe naturam, quia nondum de hac re diſputauit. Mihi tamen alter ſenſus magis placet, quem Themiſtius ſequitur, qui non uult quòd Ariſtoteles ipſum ſubiectum appellet naturam, ſed formam ſolam, & ſenſum uult eſſe hunc; eſt enim quoddam ſubiectum, in quo ſemper ineſt ipſa Natura, natura autem eſt forma. hic ſenſus mihi accipiendus uidetur, quia magis eſt conueniens præcedentibus uerbis. Nam reddit rationem, cur habens naturam ſit ſubſtantia, & dicit rationem eſſe quoniam adeſt materia ipſa ſubiecta formæ, & forma ipſa quæeſt natura, eſt ſemper in ſubiecta materia, compoſitum ergo ex materia, & forma erit habens naturam, quia habet formam, & erit per ſe ſubſiſtens; non autem inhærens alij pro-

pter materiam, ex qua componitur, quia ipſa nulli inhæret. At ſecundum expoſitionem Simplicij Ariſtoteles non redderet rationem, cur compoſitum ſit ſubſtantia, ſed ſolum cur dicatur habens naturam; Hæc enim ratio redderetur cur dicatur habens naturam, quoniam conſtat ex materia & forma, quarum utraque eſt natura, continuatio tamen uerborum uult ut ratio reddatur, cur habens naturam ſit ſubſtantia. Ariſtoteles non dicit ſubiectum eſſe naturam, ſed omnem naturam contra diſtinguit a ſubiecto, quia cum articulo dicitur ἡ φύσις. Præterea cum Ariſtoteles dicat, natura eſt ſemper in ſubiecto, ſignificat omnem Naturam eſſe in ſubiecto, hoc autem de materia dici non poteſt, ſed ſoli formæ conuenit, eſt etiam conforme definitioni naturæ, in qua dictum eſt, Naturam eſſe cauſam motus in eo, in quo eſt, quare indicauit Ariſtoteles naturam eſſe in alio. Et reuera Ariſtoteles loquens de natura reſpexit formam, ut ego oſtendi, quia ſola forma per ſe eſt natura rei, materia uero ſecundariò, & propter formam. Præterea quod ſit habens naturam, nulla egebat declaratione. Eſt enim per ſe manifeſtum, ſed quod nam ſit hoc magis erat declarandum. Quare hęc eſt potius ſecundi dicti declaratio quàm primi. Adde quod non poteſt hic Ariſtoteles ſumere quod natura ſit & forma & materia, quia de hoc poſtea diſputabit, ſolum ſumit hoc confuſum quod eſt quoddam ſubiectum, in quo recipitur Natura. Natura enim eſt in aliquo inhęrens, ut nomen ipſum indicat. Notat Auerroes, & Græci, quod cum Ariſt. dicit formam eſſe in ſubiecto, non intelligit eò modo, quo accidentia ſunt in ſubiecto; eſt.n. inter formam, & accidentia hoc diſcrimen, quod accidentia ſunt in ſubiecto, a quo ſuſcipiunt eſſe, & exiſtentiam actualem, non ſubiectum ab eis; forma uero eſt in ſubiecto, quod ſubſtentatur in eſſe ab illa, & ab illa perficitur, & habet exiſtentiam actualem, quare accidentia ſuſcipiunt eſſe a ſubiecto, non dant ei eſſe; forma uero ita eſt in ſubiecto; ut ei dat, & ſuſcipiat eſſe. Notandum eſt præterea in hoc Textu Ariſtotelem dicere quod habens naturam eſt ſubſtantia corporea cõpoſitum ex materia, & forma, quod confirmat noſtram expoſitionem in primo Textu, cum diximus Ariſtotelem non diuidere entia uniuerſaliter in ea, quę ſunt natura & quę ab alijs cauſis, neque etiam entia cauſata, ſed diuidere ſubſtantias corporeas, & corpora ipſa ſenſibilia in corporà naturalia, & alia, quæ ab alijs cauſis facta dicuntur. Aduertendum etiam quod Ariſtoteles dicens, quod habens Naturam eſt compoſitum ex materia, & forma, uidetur dubium facere, quia uidetur Cœlum excludere, quod eſt corpus, non tamen ęx materia, & forma conſtans; Ad hoc dicendum puto, quod ea, quæ de Natura, & naturalibus hic dicuntur ab Ariſtotele, cum euidenter conueniant corporibus inferioribus, Cœlo conueniunt ſecundum quandam proportionem. Corpus igitur cœleſte, licet non ſit compoſitum ex materia, & forma, habet tamen quandam proportionem cum compoſito, quia partim habet naturam materiæ, partim naturam formæ; materię quidem, quia eſt corpus, & multis accidentibus ſubijcitur; formę uero, quia eſt in actu. Sufficit igitur ſi reducatur ad habens naturã, eo quod eſt corpus in actu, quod ab intrinſeco eſt inclinatum ad motum circularem, ſicuti corpora hęc inferiora compoſita ex materia, & forma inclinantur ad proprios motus: quare quæ dicuntur hic ab Ariſtotele de habente naturam, formaliter inferioribus corporibus conueniunt. Cœlo uero per proportionem.

Tex-

Textus Quintus.

Secundum autem Naturam ſunt, & hac, & quacunque his inſunt ſecundum ſe, vt igni ferri ſurſum: hoc enim Natura quidem non eſt, neque habet Naturam, ſed a Natura, & ſecundum Naturam eſt.

DECLARAT Ariſtoteles quid ſignificet id, quod dicimus, ſecundum naturam, & dicit eſſe quid communius, quàm habens naturam, nam ſecundum Naturam complectitur tam habens Naturam, ideſt, corpus naturale, quàm proprias, & eſſentiales eius paſſiones, nam ignis dicitur eſſe ſecundum Naturam, & etiam propria ignis paſſio dicitur ſecundum Naturam ut ferri ſurſum, hoc enim accidens dicit Ariſtoteles non eſt Natura, neque habens Naturam. Natura enim eſt materia, vel forma; habens autem Naturam eſt ipſum compoſitum, ſed eſt a Natura, & ſecundum Naturam; notat tamen Simplicius, & Themiſtius quod a Natura eſt quid communius, quàm ſecundum Naturam; nam etiam monſtra dicuntur eſſe Natura, non tamen ſecundum Naturam, ideſt, non ſecundum mentem, & intentionem Naturæ, quando uidelicet ob defectum materiæ aliquid euenit, quod Natura non intendebat, & id dicitur a Natura quidem factum, non tamen ſecundum Naturam; ſed omne, quod eſt ſecundum naturam, eſt etiam a natura, quæ Simplicij annotatio vera eſt ſecundum ſe, neſcio tamen quantum ad propoſitum pertineat, Ariſtoteles enim hic non videtur monſtra conſiderare, ſed accipere a Natura, & ſecundum Naturam ut unum & idem ſignificant, ut etiam exēplum de motu ignis oſtendit, quamuis enim a Natura dicantur, etiam mōſtra, tamen proprie loquendo ſumitur pro eo, quod ſit etiam ſecundum mentem Naturæ, & præſertim ſecundum Græcam locutionem, Ariſtoteles enim non dicit ἀπὸ φύσεως, ſed dicit φύσει, ideſt, Natura in caſu ablatiuo ſine præpoſitione, quare non videtur multum differre ab eo quod eſt ſecundum Naturam. Et propterea non eſt mirum, ſi Ariſtoteles tractat hic eſſe natura proprie, quia adhuc magis proprie idem accepit in primo Textu, videlicet prout eſt idem, cum habente naturam. Non eſt etiam veriſimile quod Ariſtoteles hic innuat eam differentiam, quæ eſt inter monſtra, & alia naturalia, quia maiore eget conſideratione, cum præſertim ipſe de hac differentia nihil dicat, ſed accepta paſſione naturali dicit eam eſſe Natura, & ſecundum naturam, non enim ſatis conueniens eſſe videtur in hoc principio ſcientiæ, dum Ariſtoteles declarat vocum ſignificationem, ut reſpiciat id, quod eſt rariſſimum, & per accidens.

Textus Sextus.

Quid igitur eſt Natura dictum eſt, quid quod a natura, & ſecundum Naturam. Quod autem ſit Natura tentare demonſtrare ridiculum eſt, manifeſtum enim eſt, quod huiuſmodi entia ſunt multa: demonſtrare autem manifeſta per immanifeſta non potentis

tis iudicare eſt, quod per ſeipſum & non per ſeipſum notum eſt. Quod autem contingat hoc pati, non immanifeſtum eſt. Syllogizare enim quis poßit de coloribus, cum a Natiuitate ſit cæcus, quare neceſſe eſt talibus de nominibus eße ſermonem, nihil autem intelligere.

ARISTOTELES ipſe hunc Textum continuat cum præcedentibus. Dicit enim quod cum declarauerit ſignificationem nominis Naturæ, & quid ipſa ſit, aliquis poſtulare poterat, ut poſtquam declarauit, quid nomen ſignificet, tranſiret ad quæſtionem ſi eſt, & naturam eſſe probaret, Ariſtoteles dicit id non eſſe faciendum, quia Naturam eſſe eſt per ſe manifeſtum. Declarans autem quomodo ſit per ſe manifeſtum dicit. [Manifeſtum eſt, quod huiuſmodi entia ſunt multa] quæ verba exponens Auerroes dicit Ariſtotelem dixiſſe, multa, non autem omnia, quia ſunt aliqua naturalia de quibus dubitamus, an in ſe habeant principium motus, cum videatur id eſſe non poſſe niſi dicamus, quod motor in eis eſt idem cum moto. Quæ Auerrois expoſitio multis, ac mihi quoque non placet, non enim Ariſtoteles vult excipere quædam naturalia, cum dicit multa, ſed vult ſeparare naturalia a non naturalibus, cum enim entia non omnia ſint naturalia, ideo Ariſtoteles dicit, manifeſtum eſt multa eſſe, quæ naturam habent, intelligere volens omnia naturalia nullo excepto, ad differentiam rerum non naturalium, quæ non habent in ſe principium motus. Pendaſius hæc verba conſiderans dubitat; videtur enim Ariſtotelem contrarium oſtendere eius, quod oſtendere volebat, nam dicere volens eſſe manifeſtum Naturam dari, dicit manifeſtum eſſe dari multa entia eiuſmodi, ideſt habentia naturam, ſeu naturalia, ſed naturale non eſt Natura, eſt enim effectus Naturę. Ergo hoc dicere, eſt dicere quod Natura poteſt demonſtrari per naturale, vt cauſa ignotior per effectum notiorem. nam eſt dicere, quod naturale eſt per ſe notum, non quod Natura eſt per ſe nota; reſpondet quod ipſe ad hoc quod naturale non eſt quid diuerſum a Natura, ita vt vno cognito alterum poſſimus ignorare, ſed vt cognoſcimus vnum, ita & reliquum. Quæ reſponſio veriſſima eſt, quia vt nos ſuperius diximus, naturale, & natura non differunt, niſi vt abſtractum, & concretum, ideo in propoſito nihil differunt videlicet, ratione euidentiæ, non enim poteſt unum eſſe notum quin etiam alterum eodem modo ſit notum; ideo ſi ab vno ad alterum argumentemur, probamus illud ex ſuppoſitione ſuiipſius, nam dum ſupponimus antecedens ſupponimus in eo etiam conſequens, ideo conſequens ipſum inferimus ex ſeipſo. Sed debet ipſe animaduertere quod ſtante hac veritate, quam hic ipſe confitetur; falſa ſunt ea, quæ dixit ſuperius de Syllogiſmo, per quem Ariſtoteles colligit definitionem Naturæ. Voluit enim eſſe Syllogiſmum a poſteriori, quia procedere a naturale ad naturam eſt procedere ab effectu notiore ad cauſam ignotiorem. Ego iam eam ſententiam confutaui, & nunc poſſumus uidere quod ipſe quoque veritate, ac verbis Philoſophi coactus recedit a propria opinione; Ariſtoteles pro eodem habens naturalia, & naturam uolens dicere quod Naturam eſſe eſt manifeſtum per ſe, dicit quod manifeſtum eſt per ſe dari res naturales, dari inter entia res multas, quæ habent in ſe principium motus, quæ natura dicitur. Et ſic patet quod Ariſtoteles hic oſtendit, manifeſtam eſſe exiſtentiam ſui ſubiecti, quod eſt natura, ideſt, res naturales. Sed Auicenna, ut Auerroes refert, in Commentario

mentario

mentario tertio, & ut apud ipſum legimus in primo ſufficientię capite quinto, perpendens hanc ſententiam Ariſtotelis, quod ridiculum eſt demonſtrare naturam eſſe, dicit eam poſſe habere duos ſenſus. Vnus eſt, quod ridiculus eſſet naturalis Philoſophus ſi probare uellet naturam eſſe, quia Natura eſt principium in naturali Philoſophia; & probari non poteſt. Alter eſt quòd ridiculum eſt abſolute eo quod neque a naturali, neque ab alio poteſt demonſtrari, quia eſt per ſe nota. Accipit Auicenna primum ſenſum, & ſecundum dicit eſſe falſum, quia dicit, licet a Phyſico probari non poſſit naturam eſſe, cum ſit eius principium; tamen poterit probari a Metaphyſico, quia non eſt res per ſe nota, ſed ſuppoſita a naturali. Et confirmat ex ore Ariſtotelis, qui in ſeptimo, & octauo Phyſicorum oſtendit omne, quod mouetur, egere motore, & dicit dubium eſſe de Elementis, quare non eſt per ſe notum, quod omnia naturalia habeant principium ſui motus. Pendaſius redarguit primum ſenſum, quem Auicenna accepit, uidelicet, quòd Natura non poſſit probari a naturali, quia habetur loco principij, non quia ſit per ſe nota: & inquit Pendaſius, hoc non prohiberet, quin Natura probari poſſit a naturali, quia principia demonſtratione a poſteriori, licet non a priori, probari poſſunt, quare hac ratione natura poſſet probari. Carpit etiam Auicennam in ſecundo dicto. Et dicit quòd ille ſecundus ſenſus, quem reprobat Auicenna, eſt reuera ille, quem uoluit Ariſtoteles, uidelicet, quod Naturam eſſe non poteſt demonſtrari, quia eſt res per ſe nota; Ad id uerò, quod obijcit Auicenna, reſpondet cum Auerroe in Commentario tertio, quod Ariſtoteles in ſeptimo & octauo Phyſicorum nunquam dubitauit, quin omne motum habeat motorem, ſed ſolum dubitauit an habeat motorem diſtinctum a moto, an potius idem ſit motum, & mouens. Quod autem dicat Auicēna, quod Metaphyſicus poteſt demonſtrare naturam eſſe negat hoc Auerroes, quia reuera Metaphyſicus non laborat in demonſtrandis ijs, quę ſunt per ſe nota, concedit tamen id eſſe poſſe hoc modo, ut uidelicet Metaphyſicus contradicat proteruis negantibus Naturam, ſicuti in quarto Metaphyſicorum Ariſtoteles contradicit ijs, qui negabant principium contradictionis, quo nil notius eſt. Sed directe probari non poſſunt hęc, etiam a Metaphyſico. Sed quod dicit Pendaſius contra primum dictum Auicennę mihi non placet, quia ponendo naturam eſſe principium in naturali Philoſophia, non propterea ſequitur quod poſſit demonſtrari a poſteriori; quia non eſt ex ijs principijs, quę a poſteriori demonſtrantur; Ariſt. enim in primo Poſteriorum 24. dum loquitur de principijs, quæ probari non poſſunt, connumerat principijs etiam ſubiectum ſcientię, nam etiam ſubiectum vocatur principium quia ſupponitur quid, & quia. Prętere a principia complexa, quæ dicuntur principia cognitionis, non poſſunt demonſtrari vllo modo; ſed ſolum principia eſſentialia ſubiecti, ſi latuerint, a poſteriori poſſunt demonſtrari. Natura igitur ſi vocatur principium, eſt potius ut ſubiectum, quàm ut principium ſubiecti; eſt enim ratio formalis ſubiecti, & eius cognitio pari paſſu incedit cum cognitione ipſius habentis naturam, adeo ut eam probando probaremus ſimul etiam corpus naturale, quod tamen eſt ſubiectum, neque probari poteſt a priori, neque a poſteriori. Hoc autem ſignificauit Auerroes in fine Commentarij tertij cum dixit; Natura, & principium Naturæ, ſunt ſubiectum in his libris; ſumit enim ſubiectum large pro re conſiderata, ſed ſi Natura eſſet principium ſubiecti, quomodo diceret, & principia Naturæ? Significat ergo Naturā eſſe ſubiectum, quia idem importat quod corpus naturale. Quod vero attinet ad ſecundum dictum Auicennæ, & argumentum eius ſumptum ex ſeptimo, & octauo Phyſicorum, ego crederem ſatis reſponderi, ſi diceremus ad propoſitum non pertinere quòd ſit dubium, uel non ſit, de omni moto an habeat

motorem; nam quomodocunque ſit, id tamen clarum eſt, quòd omnia corpora naturalia habent in ſe inclinationem ad motum. Hæc enim inclinatio non ſemper dicitur principium motus actiuum, ſed actiuum, vel paſſiuum, ut ſuperius declarauimus, quare etiam ſi detur aliquod corpus naturale, ut Cœlum, quod non habet motorem intrinſecum in ipſa ſubſtantia orbis, tamen per hoc non ſtat, quin dicatur habere principium motus, ſcilicet, paſſiuum, & ſic habere Naturam. Præterea etiam ſi ſit dubium, an aliqua habeant Naturam, non propterea ſequitur dubium eſſe, an Natura ſit, non enim in omnibus dubium eſt; quare cum in aliquibus ſit clarum, id ſufficit ad oſtendendum, quòd natura datur. Ego itaque puto non ita eſſe accipiendum ſecundum ſenſum Auicennæ ut reprobemus primũ, ſed vtrunque eſſe admittendum ſimul. Natura enim ob vtranque rationem probari non poteſt, tum quia eſt res per ſe nota, tum quia dicitur ſubiectum in naturali Philoſophia: nulla autem ſcientia poteſt probare ſuum ſubiectum eſſe, ideo etiam ſi eſſet ignota probari non poſſet, ſed ſupponenda eſſet, quia probare ipſam eſſe eſſet probare dari habens Naturam, quia Natura non eſt niſi in alio. Ariſtoteles igitur rationem reddere volens, cur non ſit opus demonſtrare Naturam eſſe, poterat vtramlibet duarum adducere, illam tamen afferre maluit, quæ oſtendit maiorem naturæ euidentiam, & quæ maiorem efficaciam haberet contra proteruum negantem naturam. Si enim dixiſſet, non poteſt demonſtrari, quia eſt ſubiectum, ſignificare potuiſſet eam eſſe ignotam, ſupponi tamen, quia eſt ſubiectum, ideò maluit dicere, quia eſt per ſe nota ſenſui, hoc enim magis obſtat proteruitati negantium naturam, cum preſertim altera quoque ratio, licet omiſſa ſit, tamen in promptu, & quiſque eam videre poſſit; quis enim ignoret in ſcientia de Natura ſubiectum eſſe Naturam? Subiectum enim eſt Natura, ideſt, res naturales, ut etiam exponit Ariſtotelem Auerroes in primo Commentario primi libri de Cęlo. Ad propoſitum igitur redeundo Ariſt. dicit, vanum eſſe tentare demõſtrare Naturam eſſe, quia eſt manifeſta: ſenſui. n. eſt manifeſtum dari multa, quæ naturã habent. i. principium internum motus, ideo ſi hæc vellemus demonſtrare, non poſſemus id facere per manifeſtiora, quia non datur aliquid manifeſtius rebus, quę ſentiuntur, demonſtrare autem nota per ignota eſt hominis neſcientis diſtinguere ea, quæ ſint per ſe nota, & quæ non ſint per ſe nota. Cum enim quilibet naturaliter progrediatur a noto ad ignotum. ſi quis ad notiſſimam rem progrediatur ex ignotiore, indicabit ſibi non eſſe notam illam rem, quæ per ſe eſt omnibus notiſſima; & huiuſmodi homines, ait Auerroes, ſunt illi, qui non ſunt apti ad philoſophandum, quia habent orbatam vim intellectus naturalem, ut non poſſint apprehendere veritatem primorum principiorum, quæ ſunt proprio lumine notiſſima omnibus, & ſic non diſcernunt res per ſe notas a non per ſe notis, & quod uident non percipiunt. Declarat autem Ariſtoteles hanc eorum vanitatem per ſimilitudinem a cæco nato, qui ſimiliter eſſet ridiculus ſi de coloribus vellet argumentari, cum nunquam vllum viderit colorem, quoniam tota eius diſputatio eſſet de nominibus, non autem de rebus, quia res ipſas non cognoſcunt, qui ſunt orbati ſenſu deſtinato ad illius rei cognitionem. Zimara in ſuis contradictionibus, videlicet, in contradictione ſexta ſexti Phyſicorum, quærit an cæcus a Natiuitate nullam prorſus habeat ſcientiam de coloribus, an potius aliquam imperfectam acquiſitam per auditum, & per doctrinam, ut voluit Paulus Venetus, & ut uidetur dicere Themiſtius ſecundo de Anima Textu CLVI. vbi dicit, quod cæcus a Natiuitate poteſt habere ſaltem aliquam imaginationem de coloribus.

Et hanc ſententiam ſequitur etiam Pendaſius hic dicens, poſſe obiectum vnius ſenſus cognoſci per accidens cum obiecto alterius ſenſus, vt cum ex colore alicu-

ius rei cognoſcimus ſaporem: Sic etiam qui caret auditu, & viſum tantum habet, poteſt legere, & addiſcere proportiones ſonorum, licet nunquam audiuerit aliquem ſonum: & ſic de alijs, quare confutat opinionem Zimaræ, qui tenet cęcum a natiuitate nullam penitus habere ſcientiam de coloribus. Quæ fortaſſe eſt opinio verior, quia audiat quantum voluerit de coloribus, nunquam poteſt intelligere rem ipſam, quia ignorat ſignificationem vocis, tantum ſit, vt ſicuti inquit Ariſtoteles, ſolum verſetur in nominibus, ſed nihil intelligat, quoniam non intelligit id quod per nomen ſignificatur. Poteſt enim cæcus natus aliquid imaginari de coloribus, nec tamen aliquid de eis ſcire, quia imaginamur etiam quod falſum & impoſſibile eſt. Item carens auditu poterit quidem legendo intelligere proportiones numerorum, ſed non ſonorum ut ſunt ſoni, quia, nec vocem quidem intelligit. Sed quomodocunque res ſe habeat, hæc diſputatio ad propoſitum non facit, quia vel cœcus ab ortu nullam habeat cognitionem colorum, vel aliquam habeat imperfectam, non propterea labefactatur, neque immutatur ſententia Ariſtotelis hoc in loco, qui iſtud non conſiderauit. Nam, vt exponit Themiſtius, ſi comparatio debeat eſſe recta, oportet ut ſumamus cæcum, qui per Syllogiſmum velit demonſtrare colores dari, hic enim recte comparabitur cum illo, qui per Syllogiſmum tentet demonſtrare Naturam eſſe. Nam cæcus a natiuitate cum non diſcernat colorem eſſe rem per ſe manifeſtam, volens vti ratione ad eius exiſtentiam demonſtrandam, ridiculum ſe alijs præbet, alijs enim nulla eſt opus ratione, quia colorem manifeſtiſſimè percipiunt, & eſt eis notior ipſe color, quàm illud medium, quo cæcus vteretur ad demonſtrandum colorem: huic cæco comparat Ariſtoteles illum, qui demonſtrare vellet Naturam eſſe, ille enim oſtenderet ſe non percipere quod Natura eſt res per ſe manifeſta, ſicuti cæcus natus non percipit colorem eſſe rem per ſe manifeſtam, & probare tentat eam per minus manifeſtam. Ideò inquit Ariſtoteles [Syllogizare quis poſſit] Significat enim illum, qui exiſtentiam colorum probare vellet Syllogiſmo, cum tamen ſint per ſe noti. Significat autem Ariſtoteles, quòd vtimur Syllogiſmo ad ea cognoſcenda, quæ per ſe nota non ſunt, ſed egent alio medio, per quod demonſtrentur, quare ad ea, quæ ſunt per ſe nota, Ariſtoteles non vult nos vti Syllogiſmo, imo aſſerit id vanum eſſe. Hoc notaui propter eos, qui ſuperius dixerunt Ariſtotelem concluſiſſe Syllogiſmo ipſam definitionem Naturæ, quæ tamen, ut ego demonſtraui, eſt per ſe nota.

Textus Septimus.

Videtur autem nonnullis Natura, & ſubſtantia eorum quæ Natura ſunt, eſſe quod primum ineſt vnicuique non formatum per ſeipſum, vt lecti natura lignum, ſtatuæ autem æs: ſignum autem dixit Antiph. quoniam ſi aliquis defoderit lectum, & accipiat potentiam putredo, vt ſit germen, non vtique fieri lectum, ſed lignum: tanquam quod ſecundum accidens eſt, eſſe diſpoſitionem ſecundum legem, & artem, ſubſtantiam autem eſſe illam, quæ etiam permanet, hæc patiens continuè.

AVERROES, Themiſtius, Ioannes Grammaticus, & alij multi ita hanc partem continuant, poſtquàm Ariſtoteles definiuit Naturam, vult hic diſtinguere ſignificata huius vocis, Natura; quam ſententiam ipſe quoque Ariſtoteles ſignificare videtur in principio Textus XVI. dum dicit, poſtquàm dictum eſt quot modis Natura dicitur. Dicit enim Ioannes Grammaticus hæc ſignificata, quæ Ariſtoteles eſt enumeraturus, eſſe tria, ſumitur enim Natura pro materia, & pro forma, & pro generatione, ut ipſe Ariſtoteles dicet. Rifutat hanc continuationem Pendaſius hac ratione, quia ſi intentio Ariſtotelis eſſet enumerare ſignificata Naturæ, debuiſſet exponere omnia ſignificata, ſicuti ea poſuit in quinto Metaphyſicorum capite quarto, quod tamen hic non facit, quia aliqua prætermittit. Mihi vero uidetur quòd licet ea continuatio non ſit bona; tamen hæc inſtantia ſit penitus inualida; quando enim poſt definitionem enumerantur ſignificata, non poſſunt alia enumerari quàm ea, quæ ſub illa definitione continentur, reliqua enim quæ non continentur, deberent potius ante definitionem quàm poſt in medium adduci, cum igitur Ariſtoteles eam Naturam definiuerit, & per eam definitionem declarauerit, quomodo ipſe Naturam accipiat, non oportuit numerare omnia ſignificata, quæ numerantur in quinto Metaphyſicorum capite quarto, quia non omnia ea ſub hac definitione comprehenduntur. Ideo etiam Ioannes Grammaticus, & fortaſſe cum eo etiam Themiſtius errauerunt, dum dixerunt, tria ſignificata Naturæ eſſe numeranda a Philoſopho, uidelicet, materiã, formam, & generationem; Generatio enim ſub definitione Naturæ tradita non continetur, ideo Ariſtoteles non poteſt eam enumerare ut ſignificatum Naturæ, quòd ſi in Textu XIIII. dicit generationem dici Naturam, id facict per accidens, non enim ut hoc ſignificatum enumeraret, ſed ut probet formam eſſe magis Naturam, quàm materiam. Quare omnino dicendum eſt Ariſtotelem nulla alia ſignificata Naturæ velle nominare, quàm duo, videlicet, materiam, & formam. Hanc tamen puto non eſſe præcipuam Ariſtotelis intentionem, uidelicet enumerare ſignificata Naturæ, ſed credo intentionem eſſe eam, quam Simplicius ponit, & quæ etiam ipſi Pendaſio placuit, quæ eſt, cum Ariſtoteles dixerit, quid ſit Natura, vult declarare quotiam ſit Natura; dixit Naturam eſſe principium internum motus, quod a nullo antiquorum naturalium negatum fuiſſe videtur. Quare quidnam ſit Natura, non eſt controuerſia, ſed difficultas in eo eſt, quòd non eſt clarum quòd hoc principium internum ſit materia, an forma, neceſſe eſt enim eſſe alteram duarum. Sed magna pars antiquorum naturalium naturam dixit eſſe materiam, quia formam veram de prædicamento ſubſtantiæ non cognouerunt, Ariſtoteles ergo deberet omnino declarare quodnam ſit iſtud principium motus, quod dicitur Natura, an ſit materia, ut antiqui pro maxima parte voluerunt, an potius forma; ſi enim hoc ignoremus, confuſe naturam cognoſcimus, cognoſcendo eam eſſe principium motus internum, non diſtincte, quia quidnam illud ſit ignoramus. Præterea magnam habemus occaſionem, & cauſam errandi, quia adhuc vigebant multorum Philoſophorum ſententiæ, quod ſolâ materia eſſet rei Natura; formæ vero eſſent res accidentales, & extraneæ a Natura rei: Ariſtoteles ergo vult hoc præcipue declarare, quænam ſit iſta Natura in corporibus, an materia, an forma, an vtraque, & ſi vtraque vtra magis: hoc autem declarans, ſimul etiam docebit quot modis Natura dicatur, non quidem quod omnes enumeret, ſed eos tantum, qui ſub definitione tradita continentur, & ſunt duo tantum, materia, & forma. Declarabit enim vtranque dici Naturam & formam magis, quàm materiam, ideò verum dixit in Textu decimoſexto, ſe decla-

raſſe

naſſe quot modis Natura dicantur. Modos enim declarabit, ſed non vt vocis ſignificata enumerans, ſed vt cognoſceremus, quod non ſoli conuenit materię nomen Naturæ, ſed etiam formę, imo magis. Hinc poſſumus cognoſcere rationem cur neceſſarium fuerit anteponere primum Phyſicorum ſecundo, licèt enim verum initium tractationis naturalis fuerit a ſecundo Libro & a ſermone de Natura, quia tamen intelligendum erat quænam eſſet iſta Natura an materia, an forma. Ideo declarandum prius fuit, quod corpora conſtant ex materia, & forma, quod factum eſt in primo libro, nam ſine illa cognitione non poteramus intelligere ipſam Naturam. Volens ergo Ariſtoteles declarare quænam ſit Natura, an materia an forma, ponit prius ſententiam, in qua multi antiqui conſenſerunt, quod natura eſt ſola materia, & in hoc verſatur in Textu ſeptimo, octauo, nono, & decimo, qui cum faciles ſint; eorum ſententiam referam, deinde in verbis aliqua perpendam. Sententia eſt, quod aliqui putant, ideſt, antiqui Philoſophi, quod Natura ſit ipſa materia, quæ ſecundum ſe eſt informis, ſicuti ſi diceremus, Naturam lecti eſſe lignum, & Naturam ſtatuæ eſſe æs, quam ſententiam videbantur duobus argumentis confirmare, quæ ab Ariſtotele ſatis confusè in hoc Textu ſeptimo ponuntur. Alterum ſumitur ex definitione Naturę, in qua videntur etiam alij conſenſiſſe, illud eſt Natura, quod eſt internum principium motus: illud vero non eſt Natura, quod nullius motus eſt principium, & materia eſt principium motus, non forma, ergo ſola materia eſt Natura. Maior patet ex definitione Naturę. Minorem probabat Antiphon Sophiſta a ſigno ſumpto a rebus artificialibus. Si enim fiat lectus ex ligno viridi quod germinare poſſit, & plantetur lectus, & germinet, non fiet lectus, ſed lignum, quare cum ſimilis a ſimile fiat, a ligno illa germinatio prouenit, non a figura lecti, lignum autem eſt materia, figura verò eſt forma, ergo materia eſt principium motus, non forma. Alterum argumentum eſt; illud eſt Natura rei, quod permanet, & non corrumpitur, vt materia permanet recipiens modo vnam modo aliam formam, forma verò corrumpitur, ergo materia eſt Natura rei, non forma. Minor eſt clara. Maior verò & ipſa videtur eſſe manifeſta, quia illud ſolemus uocare naturale, quod ſit permanens, & in permutabile, quod vero non vocamus accidentale, aduentitium, Lege, & Arte conſtitutum, non autem Natura.

Textus Octauus.

Si autem, & horum vnumquodque ad aliud aliquid idem hoc paſſum eſt (vt æs quidem, & aurum ad aquam, oſſa autem & ligna ad terram: ſimiliter autem, & aliorum quidlibet) illam naturam eſſe, & ſubſtantiam ipſorum.

SED quia exempla in Textu Septimo erant allata de artificialibus, Ariſtoteles in Textu Octauo, proſequitur dicens, quod iſti antiqui transferebant ſimilitudinem ad naturalia, ſi enim oſtenſum eſt in artefacto, quod forma non eſt Natura, ſed materia, quia forma mutatur, & ex eadem materia permanente fit alia res, & alia forma; manifeſtum eſt, quod ſi ſit aliqua materia prior ligno, quę ad lignum ſic ſe habeat, vt lignum ad lectum, idem de illa dicendum erit, videlicet, quod eſt Natura illius rei: veluti ſi dicamus materiam ligni eſſe terram, terra erit natura ligni. Et poteſt argumentum fieri hoc modo. Sicuti ſe habet li-

gnum ad lectum, ita terra ad lignum; ſicuti enim lignum eſt materia lecti, ita terra eſt materia ligni: ſed lignum ad lectum ita ſe habet, vt ſit natura tota lecti, forma vero ſit accidens, ergo etiam terra ad lignum ita ſe habet, vt ſit tota natura ligni, forma vero ligni ſit quoddam accidentale.

Textus Nonus.

Quocirca ſane hi quidem terram, alij vero ignem, alij aerem dicunt, quidam autem aquam; quidam vero quædam horum, quidam autem omnia hæc Naturam eſſe eorum, quæ ſunt. Quod enim aliquis ipſorum exiſtimauit huiuſmodi, ſiue unum, ſiue plura, hoc, & tot dicit eſſe omnem ſubſtantiam, alia autem omnia paſsiones iſtorum, & habitus, & diſpoſitiones.

EX his infert Ariſtoteles in Textu nono, quod ſicuti antiqui naturales ſenſerunt de materia prima, ita etiam de natura rerum ſenſerunt, quod enim ponebant eſſe materiam primam, illud idem dicebant eſſe ipſam naturam, & ſubſtantiam, ideſt, eſſentiam rerum, reliqua vero præter illud dicebant eſſe accidentia, & paſſiones, ſed non naturam, & ſubſtantiam ipſarum rerum. Quare alij ponebant Naturam rerum eſſe aquam, alij ignem, alij aliud ex Elementis, alij duo Elementa, alij etiam omnia, ſicuti etiam de materia prima ſentiebant. Et propterea docet hic Ariſtoteles rationem diuerſitatis inter Antiquos in ſtatuenda natura rerum. Ratio enim eſt, quia diſcrepabant in ſtatuenda materia.

Textus Decimus.

Et horum quidem quodlibet eſſe perpetuum non enim eſſe mutationem ipſis ex ſeipſis, alia autem fieri, & corrumpi infinities. Vno igitur modo Natura ſic dicitur, prima unicuique ſubiecta materia habentium in ſeipſis motus principium, & mutationis. Alio autem modo forma, & ſpecies, quæ ſecundum rationem.

QVODCVNQVE autem ponebant materiam primam, & naturam rerum, illud ponebant perpetuum, & incorruptibile iuxta rationem prius tactam, quia Natura, & ſubſtantia rerum debet eſſe quid incorruptibile, reliqua vero fiunt, & corrumpuntur, neque merentur dici Natura, & ſubſtantia rei, ſed ſunt paſſiones, & accidentia, quia varijs modis materiam ipſam afficiunt, & alterant, & ſic concludit Ariſtoteles quod vno modo dicitur Natura de ipſa prima cuiuſque rei materia, & hunc tantum modum acceperunt antiqui naturales. Non dicit abſolutè Ariſtoteles naturam dici de materia, ſed quod ab alijs dicebatur nomen naturæ de materia. Hæc eſt ſententia horum Textuum, ſupereſt, vt quædam conſideremus in verbis. In ſeptimo Textu ſunt conſideranda ea verba [Natura & ſubſtan-

tia

tia eorum quę natura ſunt] ſubſtantia.n.hic ſumitur pro eſſentia,non amplius prò cõpoſito,vt prius in Textu quarto.Et quia eſſentiam ſumit Ariſt.naturaliter,non Metaphyſice,ideo addit,[eorum,quæ Natura ſunt] eſſentia.n.rerum naturalium, quatenus ſunt naturales,nulla eſt alia,quàm Natura,quam his verbis Ariſt.ſignificat eſſe rationem formalem ſubiecti totius naturalis Philoſophię.Ideo cum dicit, [Natura, & ſubſtantia] particula & ſtat expoſitiuè,pro ideſt, ſenſus enim eſt Natura, ideſt, eſſentia rerum naturalium prout naturales ſunt. Sunt etiam perpendenda illa verba in Textu ſeptimo [quod primum ineſt vnicuique non formatum per ſeipſum] quæ verba poſsunt duos habere ſenſus, de quibus inter Expoſitores non conuenit. Nam cum dicimus primam materiam, ſeu primum ſubiectum: illa dictio primum poteſt accipi duobus modis, poteſt enim intelligi abſolute primam, vt eſt prima omnium materia; poteſt etiam intelligi primum ſubiectum reſpectu huius particularis rei, & tunc idem ſignificat, quod immediatum vel ſecundum quod ipſum. Et hoc modo prima materia hominis ſunt membra humana, & ſic de alijs. Dubium ergo eſt an Ariſtoteles intelligat Naturam dici primã materiam ideſt remotiſſimam, an ſingulorum propriam, nam etiam quinto Metaphyſicorum Cap.4. Ariſtoteles inter ſignificata Naturæ ponens materiam primam poſtea eam diuidit, & dicit primam vocari vel ſimpliciter, vel huius rei primam, & ſic vtranque concedit appellari naturam rei, quare hic iure dubitatur, utram duarum intelligat. Themiſtius quoque hic declarat hæc duo ſignificata materiæ primæ, ſed non dicit utrum ſit accipiendum. Simplicius, & Auerroes intelligunt materiam abſolute primam. Vicomercatus autem maluit intelligere materiam propriam cuiuslibet. & pro utraque expoſitione ſunt fundamenta. Nã pro prima ſententia ſunt uerba hæc Ariſtotelis quæ ſignificant materiam informem, & conſequenter abſolute primam, at materia proxima non eſt informis, ſed formata, & qualis, quæ etiam dicit poſtea in Textu nono de uarijs Antiquorũ opinionibus,quod alij ponebanr ignem,alij aquam, alij aliud ex Elementis, non poſsunt ad aliam materiam referri,quàm ad materiam abſolute primam,nam quilibet antiquorum aliquod elementũ, aut aliquam materiam ponens, intelligebat abſolute primam,& materiam omnium.Hanc igitur naturam uocat Ariſ.qui etiã enumeratis his Antiquorũ opinionibus concludit in Textu x.ꝑ uno modo dicitur natura de prima ſubiecta materia unicuiq;.Neceſse eſt igitur ut materiã ita primã concludat qualẽ poſuerunt illi antiqui ſecundũ diuerſas ipſorum opiniones prius enumeraras.Et confirmatur, quia ſi apud antiquos quicquid aduenit primæ ſimpliciter materiæ eſt paſſio, & accidens, nec vocatur Natura,ipſi non vocarent naturam rei materiam proximam, quia hæc concernit formam, quæ ſecundum eos eſt accidens extraneum a Natura rei. Pro ſecunda vero opinione Vicomercati ſunt exempla Ariſtotelis in ſeptimo Textu cum dicit, [Vt lecti natura lignum; ſtatuæ autem æs] hæc enim verba ſignificant propriam cuiuſque materiam, non vnam omnium communem; Addit etiam Vicomercatus rationem, quia non eſt credendum quod Ariſtoteles intelligat primam ſimpliciter materiam, quia tunc ſequeretur vnam eſſe omnium rerum Naturam, quod videtur abſurdum, ad verba autem Ariſtotelis, quæ contrarium dicere videntur, ipſe reſpondet quòd quãuis dicat materiam non formatam, poſſunt tamen hęc verba etiam proximæ materiæ accommodari,nam propria cuiuſque generis materia dicitur informis in genere illo, ut lignum reſpectu formæ lecti eſt materia informis. Sed mihi melior videtur altera ſententia,& ad Ariſtotelis verba magis accommodata, ad quæ non bene reſpondet Vicomercatus, quia Ariſtoteles non dicit, non formatam reſpectu talis rei, ſed dicit [non formatam ſecundum ſeipſam] quare abſolutè eam informem

formem intellexit,nam materia propria non poteſt dici informis ſecundum ſeipſam,cum potius ſecundū ſe ſit dicenda formata. Ad rationes autem Vicomercati reſpondeo,& ad primam cum perpendit uerba illa in textu,[ut lecti natura lignū, ſtatuæ autem æs] dico hæc non eſſe exempla de materia rerum naturalium de qua propoſuerat dicens,[Natura,& ſubſtantia earum, quæ natura ſunt] ſed eſſe rerum artificialium quæ afferuntur ut maniſeſtiora ad melius rem declarandam, ſicuti enim ſe habet lignum ad lectum,ita materia ſimpliciter prima ad res omnes,& ſuit iſta comparatio ipſiuſmet Ariſt.in Textu ſexageſimonono 1.Phyſicorum cum dixit, ſicuti ad ſtatuam æs, & ad lectum lignum, ita materia ſe habet ad omne ens; Sumit igitur hæc exempla artificialium, quia notiora ſunt, & quia Antiphon ijs utebatur ut ſigno,a quo poſtea trāsferebat argumentum ad materiam naturalium ſimpliciter primam, ut patet in textu octauo, nono, & decimo; hæc enim eſt ſola æterna, & incorruptibilis. Pręterea poſſumus etiam dicere,quòd hęc ſunt exempla de materia ſimpliciter prima reſpectu rerum artificialium, non reſolubili in aliam quę ſit materia artificialium. Lignum enim non ſolum reſpectu lecti, ſed reſpectu multorum artificialium poteſt dici materia prima, carens omni penitus forma artificiali, ſic etiam ęs, quare poſſunt vocari materia ſecundum ſeipſam informis, quia caret omni forma artificiali; Eſt aurem uocanda materia prima in artificialibus illa, quæ cum ſit ſubiecta formæ artificiali non poteſt in aliam materiam reſolui, niſi ſubiectam formę naturali, non artificiali.Ad rationem etiam Vicomercati, cum dicit, ſequeretur quòd eſſet una omnium rerum natura, quod eſt abſurdum; dico quòd ſi ſecundùm antiquos loquamur, ut hic loquitur Ariſtoteles, nullum erit apud eós inconueniens, quòd una eſſet omnium natura, ut patet in primo Phyſicorum quinquageſimo tertio, hoc enim ipſi profitebantur vt verum, illi videlicet, qui vnicam ponebant primam materiam, & hoc idem dicit hic Ariſtoteles in Textu nono;Si verò ſecundum Ariſtotelem loquamur ſecus eſt: ipſe enim vult Naturam rei eſſe formam, materiam verò non negat eſſe naturam rei, ſed ut eſt in potentia ad formam, non autem ſecundum ſe ſolam, ſic autem non eſt una omnium natura, quia non vna forma; quod autem Ariſtoteles hic loquatur de antiquorum opinione patet,quia dicit,[Videtur nonnullis]deinde etiam nominat eorum ſententias de prima materia, quam ponebant eſſe ſolam naturam rei, ut in Textu patet.Poſſumus autem nos præter argumenta prius adducta ſumere etiam fundamentum ex argumento antiquorum; ipſi enim eam vocabant naturam rei, quæ non corrumperetur, ſed maneret incorruptibilis, illa verò, quæ corrumpuntur, dicebant eſſe accidentia,non autem ipſam naturam, & certum eſt quòd nulla materia ſecunda apud eos eſt æterna, ſed ſola prima,quare ſolam primam dicebant eſſe Naturam. Conſidero etiam verba Ariſtotelis in Textu decimo cum dicit [Vno igitur modo natura ſic dicitur, prima unicuique ſubiecta materia habentium in ſeipſis motus principium, & mutationis] Significat enim his verbis Ariſtoteles ſe loqui de materia prima rerum naturalium, non autem artificialium, cum dicat,primam materiam habentium naturam in ſeipſis, quia cognouit non eandem eſſe primam materiam naturalium, & artificialium. Materia enim prima non poteſt dici materia prima reſpectu lecti, ſed lignum,quare confirmatur per hæc verba id, quod ego ſuperius dixi, quòd illud exemplum de ligno, reſpectu lecti, eſt de prima ſimpliciter materia, ut rerum artificialium. Colligimus etiam ex his verbis, quod Ariſtoteles non locutus eſt in hac parte de materia artificialium, ſed naturalium ſolum, & hanc dixit eſſe Naturam, ideo ſi illa exempla in artificialibus attulit non ſunt intelligenda in artificialibus, ſed transferenda eſt tota conſideratio ad res naturales, ſicuti etiam Ariſtoteles fecit,

Tan-

Tandem conſideranda ſunt in Textu nono illa verba [hi quidē terram, alij vero ignem] quæ verba dubium faciunt, quoniam videtur ſignificare Ariſtoteles, quòd aliqui antiqui vnam ſolùm poſuerunt eſſe primam materiam, cum tamen in primo libro ſępè diximus, quòd nullus antiquorum terram ſolam poſuit primum principium. Ad hoc dicendum, vel cum Simplicio quòd Ariſtoteles τη σωμα-δρομῦ τῶν ἄλλων στοιχείων vnamquanque nominauit, non quod aliquis eam ſolam poſuerit. Vel etiam poſſumus dicere, vt alij dicunt, quod licet nullus eorum, qui ab Ariſtotele vocantur naturales, terram ſolam poſuerit, tamen alij quidem Theologi antiqui, ſeu Poetæ terram ſolàm poſuerunt eſſe primum principium, vt Heſiodus. Notandum eſt in textu ſeptimo, quod Ariſtoteles contra diſtinguit Legem, & Artem a Natura, ſicuti etiam fecit in primo de moribus capite tertio, quaſi lex Naturæ opponatur. Intelligenda autem eſt hæc oppoſitio in eo ſolum eſſe conſtituta, quod quæ Natura ſunt, inuariabilia ſunt, & perpetua; quę vero lege, aut arte, ſunt ex noſtro arbitrio facta. Ideo, & remoueri poſſunt, & variabilia ſunt, vnde etiam poſitiua vocantur, & arbitraria ad differentiam eorum, quę dicuntur naturalia, ideſt, firma, & permanentia, neque mutabilia nobis. Hanc differentiam legimus etiam in primo Capit. libri de Interpr. vbi diſtinguit naturale vt impermutabile ab arbitrario ut uariabili. [Alio autem modo formæ & ſpecies, quæ ſecundum rationem] ſubdit ſecūdam ſignificationem naturæ, quam illi antiqui non cognouerunt, & dicit Naturam ſumi ſecundo modo pro forma, & quia Græcè habetur μορφὴ, quæ ſignificat etiam figuram, ideo Ariſtoteles uolens ſignificare ſe non ſumere illam formam, quæ eſt accidens rei, ſed illam, quæ eſt eſſentia, & quidditas, & quæ ſignificatur per definitionem rei, ideò adiecit, [& ſpecies, quæ ſecundum rationem] quaſi declarans ſeipſum dicat, ideſt, ea forma, quæ eſt rei quidditas, & per definitionem rei ſignificatur, rationem enim pro definitione ſumit: hæc eſt Simplicij expoſitio, & recta. Auerroes autem alio modo hæc uerba interpretatur, exponit enim per rationē, definitionem, ſed addit Ariſtotelem hoc dixiſſe, quia forma comprehenditur per intellectum. Quę expoſitio mihi non probatur, quia nihil eſt quod debeat hic conſiderari an forma cognoſcatur intellectu, an ſenſu, ſed ſolùm declarat Ariſtoteles de qua forma loquatur, & dicit, intelligo illam formam, quæ conſtituit definitionem rei. Ratio enim hic ſignificat definitionem, non autem intellectum. Sed occaſione horum uerborum Auerrois Zimara notat contradictionem inter hunc locum Auerrois, & alium ſecundo de Anima Commentario ſecundo, ubi Auerroes dicit formam ſenſu comprehendi, dat Zimara duas ſolutiones. Prima eſt quod forma ſecundū ſe cognoſcitur ab intellectu, a ſenſu uero in ſuis operationibus, ſed hac reprobata affert alteram, quam ibi legas. At Pendaſius reiecta ſecunda, accipit priorem, quia dicit quod cognoſcere formam ſecundum ſe includit hoc ut eam ſeparemus a ſubiecto, hoc autem eſt opus intellectus, a ſenſu fieri non poteſt, qui cognoſcit quidem ſuppoſita omnium prædicamentorum, & ſic indiuidua ſubſtantię, ſed compoſita non autem formam ſimplicem ſecundum ſe, ideo nulla eſt conſideratio Zimarę, qui in ſecunda ſolutione conatur oſtendere quod aliquo modo forma cognoſcatur a ſenſu cognitione particulari, & imperfecta, ſenſus enim cognoſcit formatum, non formam ſecundum ſe, ideo dicit melius eſſe ut dicamus formam ſecundum ſe non cognoſci niſi ab intellectu, a ſenſu uero non ſecundum ſeipſam ſed in ſuis effectibus, & operationibus. Sed hęc omnia intempeſtiue hic tractantur, cum iam dictum ſit expoſitionem Auerrois non eſſe ad Ariſtotelis mentem, niſi dicamus expoſitionem Auerrois poſſe ad bonum ſenſum trahi, videlicet, quod Ariſtoteles per rationem intelligit definitionem, quia for-

mam

mam intellectu comprehendimus, quando quidditatem rei contemplamur, ad differentiam cognitionis ſenſitiuæ, qua non cognoſcimus quidditatem, nam cum ſenſu hominem cognoſco, non percipio hominis eſſentiam, ſi uerò eius eſſentiã, & quidditatem uolo contemplari, intellectu, non ſenſu id faciam. Ideo expoſitio erit, forma, quę per definitionem ſignificatur, quando quidditatem rei comprehendere uolumus, id autem non fit, niſi per intellectum.

Textus Vndecimus.

Vt enim ars dicitur quod ſecundum artem, & artificiale, & ſic, & natura quod ſecundum naturam dicitur, & quod naturale Neque autem illud adhuc dicimus habere ſecundum artem aliquid, ſi potentia tantùm eſt lectus, nondum habet autem formam lecti, neque eſſe ſecundum artem, neque in iis, quæ Natura ſubſiſtunt; potentia enim caro, aut os, neque habet adhuc ſui ipſius naturam, priuſquàm accipiat formam, quæ ſecundum rationem, quam definientes dicimus quid eſt caro, aut os, neque Natura eſt.

QVONIAM in vltimis verbis Textus decimi Ariſtoteles propoſuerat Naturam dici alio modo de forma, & antiquis incognita fuit hæc ſignificatio, ideo probat in ſequentibus, quod nomen Naturæ etiam formæ conueniat, & etiam magis, quàm materiæ, idq; probat tribus argumentis; quorum primum in Textu vndecimo continetur; Secundum in 13. Tertium in 14. Primum, quod hic habetur ſumitur ex fundamento poſito ab Antiphonte, & antiquis: Ipſi enim argumentabatur ab artificialibus ad naturalia ex ſimilitudine inter Naturam, & Artem, ideo etiam Ariſtoteles hic ſumit hoc fundamentum ex ore ipſorum, ſicuti ſe habet ars ad artificiale, ita Natura ad naturale: tunc ſic, artificiale tunc dicitur Artem habere, id eſt, artificioſè factum, quando eſt actu, non quando eſt potentia, ut lectus dicitur artificium quando eſt actu lectus, non quando eſt lignum ſolum, lignum enim eſt ſolum lectus in potentia, ideo nondum dicitur Artem habere, niſi cum ſit factus actu lectus, fit autem actu lectus ſolùm per formam lecti, quare tunc dicitur habere Artem, quando habet formam ipſam artificialem; Ergo ſimiliter naturale dicitur habere naturam, quando habet formam, ut homo dicitur habere Naturam propriam, quando habet formam hominis, quia per formam eſt homo actu, per materiam autem in potentia, nondum actu eſt homo; Si igitur ita eſt de Arte, vt de Natura, & habere Artem tunc dicimus, quando res eſt actu artefacta, quia habet formam artificialem; ita habere Naturam tunc dicimus; & eſſe tunc rem naturalem, quando eſt talis actu, & actu naturalis, id autem eſt quando habet formam; ergo forma eſt ipſa Natura rei, non materia. Declarat etiam Ariſtoteles quam formam intelligat, ſicuti fecit in Textu præcedenti, & dicit ſe intelligere illam, quæ per definitionem ſignificatur, & quam accipimus, quando definimus rẽ, ut quid caro, quid os, & ſimilia; & hæc dicit Ariſtoteles ad ſignificandum ſe non accipere formam aliquam accidentalem rei, & ſeparabilem, neque etiam formam actu a materia ſeparatam, & ſupernaturalem, ſed formam illam, quæ eſt quiddi-

tas ſubſtantiæ corporeæ, materialis, neque poteſt ab ea ſeparari, ſicuti etiam concludit clarius in primis uerbis Textus ſequentis.

Textus Duodecimus.

Quare alio modo natura vtique erit habentium in ſeipſis motus principium, forma, & ſpecies non ſeparabilis exiſtens, niſi ſecundum rationem. Quod autem eſt ex his natura quidem non eſt, ſed a natura, ut homo, & magis natura hæc eſt quàm materia, unumquodque enim tunc dicitur cum actu magis, quam cum potentia.

DICIT enim [Quare alio modo natura vtique erit,] & ſubdit, [non ſeparabilis exiſtens, niſi ſecundum rationem] forma enim materialis non eſt ſeparabilis re a materia, vt eam ſine materia intueamur, ſed ſolus intellectus, quem hic ſignificat Ariſtoteles per [rationem] eam cognoſcit diuerſam à materia, non quod ſine materia intelligat, ſed cognoſcens eam in materia, cognoſcit eſſentiam formæ diſtinctam ab eſſentia materiæ, & ſic dicitur ſeparare formam à materia ſecundum eſſentiam, non ſecundum exiſtentiam, ſed de hac ſeparatione, & de abſtractione loquemur fuſius in ſequentibus videlicet in Textu 18. Pendaſius dubitat circa Textum 11. quia videtur Ariſtoteles ita probare formam eſſe Naturam, vt materiam excludat. Dicit enim Ariſtoteles, quod tunc res non habet Artem, quando non habet formam, ſed ſolam materiam, & ſimiliter res non habet propriam Naturam, quando non habet formam, & dicit clare in fine, Textus [neque natura eſt] id eſt, neque a natura eſt. Eſt enim Græce φύσει, quare negare omnino videtur rem dici naturalem, & habere naturam, quando formam non habet, quare non vult materiam aliquo modo eſſe naturam. Reſpondet non eſſe ita accipienda Ariſtotelis verba, vt Ariſtoteles neget penitus materiam eſſe naturam, ſed ſolum vt neget materiam ſolam eſſe Naturam, ſicuti dicebant antiqui, ipſe enim vult & materiam, & formam dici Naturam, non autem materiam ſolam. Declarans autem quomodo in ipſa materia ſeruetur ratio Naturæ, dicit materiam dici naturam, quatenus præſtat primam radicem, & habilitatem ad motum, non tamen mouetur ſola, ſed cum forma, ideo non eſt ſola natura, ſed etiam forma eſt Natura. Sed mihi non videtur Pendaſium attigiſſe mentem Ariſtotelis in hoc loco, neque intellexiſſe, quomodo materia dicatur Natura. Secundum hanc ſententiam ſequerentur duo abſurda. Vnum, quod vna numero eſſet omnium rerum natura. Alterum quod quælibet res haberet duas naturas. Ariſtoteles enim non loquitur de vna aliqua Natura vniuerſali in cauſando, quæ dicatur eſſe Natura omniũ rerum, quod ſequeretur ſecundum opinionem iſtam communem. Sequeretur enim materiam eſſe vnam quandam omnium rerum Naturam, ſed loquitur de Natura particulari huius, & illius rei, & cuiuſque propria, vt de Natura humana, Equina, & alijs. Quod autem hæc ſit mens Ariſtotelis patuit in Textu cum dixit, [potentia caro, aut os, non habet adhuc ſui ipſius naturam] loquitur ergo de propria natura carnis, & oſſis, & ita cuiuslibet rei naturalis, natura verò particularis, & propria cuiuſque nulli dubium eſt quod eſt vna, non duæ, neque plures. Vnam enim humanam naturam homo habet, & hanc vult Ariſtoteles eſſe

formam, quia dicit tunc hominem habere ſuam propriam naturam, quando habet formam, & eſt in actu, non vult hominem habere ſuam naturam, quando non habet formam, ſed materiam ſolam, ergo ſola forma apud Ariſtotelem eſt Natura. Ea enim preſente poſſumus dicere rem habere iam ſuam naturam, a qua inclinatur ad motus proprios, ideo recte Ariſtoteles dixit ἔτι φύσει ἐστιν [neque natura eſt] quando enim adeſt ſola materia rei, & non forma, res illa non habet ſuam naturam, verum quia tunc res illa, licet non habeat actu ſuam naturam, habet tamen in potentia, quatenus materia illa habet potentiam vt talem naturam recipiat. Ideo etiam materia eſt natura rei, videlicet, vt in potentia ad formam recipiendam, neque propterea dicimus materiam hominis, & formam hominis eſſe naturam, ita vt homo duas habeat naturas, ſed vnicam, vt dixi, quia vna eſt natura humana, ſed eandem habet in actu per formam, quam prius habebat per materiam in potentia ſolum, vt Ariſtoteles dicit in octauo Metaphyſicorum tertio, & vltimo, materia eſt idem in potentia, quod forma in actu. Sed pro huius rei declaratione vide Ariſtotelem 1. cap. 1. de partibus animalium, vbi dicitur naturam dici bifariam, videlicet, pro materia, & pro forma. Sed poſtea dicit hęc verba, Qui de natura agit, eo amplius docere de anima quam de materia debet, quo materia natura potius per animam, quam econtrario eſt. Lignum enim eſt & tripes: propterea qui eſt idem poſtea illa &c. Vult igitur materiam non ſecundum ſe eſſe rei naturam, ſed quatenus idem eſt poſtea quod forma actu. Deinde prope finem capitis dicitur principium totum eſſe naturam potius, quàm materiam. Deinde dicitur Empedoclem ductum ratione & veritate tandem conceſſiſſe quod nam & ſubiecta eſt ipſa ratio id eſt forma. Non enim dicitur quod magis forma quam materia, ſed quod abſolute forma. Patet ergo quod ſi res dum habet formam, habet actu ſuam naturam, dum verò non habet formam, non habet ſuam naturam actu, ſed potentia ſolum, quatenus materia illa poteſt habere illam formam, ſola forma eſt per ſe natura rei, materia vero per formam, & quatenus poteſt talem formam recipere. Ergo non eſt verum quod Pendaſius dicebat mater iam dici naturam, quia det primam radicem, & habilitatem ad motum, hoc enim dicens, facit materiam naturam per ſeipſam, quoniam habet ex ſui natura potentiam paſſiuam ad omnia, & indifferentem. Sic autem patet quod materia nullius rei eſt naturæ, niſi dicamus omnium, quod tamen Ariſtoteles non vult, quia non loquitur de aliqua vna omnium natura, ſed de Natura propria ſingulorum, quæ ſit principium motus, non quidem cuiuslibet indifferenter, ſed determinati, & proprij illius rei, & naturalis. Melius eſt itaque vt dicamus materiam ab Ariſtotele, & excludi, & non excludi a nomine Naturæ. Excluditur enim a Natura, prout ſumitur Natura alicuius rei præſens, & actualis, ſic enim materia non eſt natura. Non excluditur ſi per naturam intelligamus etiam naturam rei in potentia; ſic enim materia eſt propria rei natura in potentia, non in actu, ita enim materia eſt natura humana, ſicut eſt homo, at eſt homo in potentia ſolum, ergo ſignificat Naturam hominis in potentia, non in actu. Hæc eſt ſententia Ariſtotelis clara in Textu 11. & 12. de modo, quo materia eſt Natura vt etiam comparatio cum artefactis oſtendit, & qui hic hanc veritatem non videt, cæcus eſt, [Quod autem ex his] occurrit his verbis Ariſtoteles tacitæ quæſtioni, cum enim dixerit formam eſſe rei naturam in actu, materiam verò non, niſi in potentia; credere aliquis poterat, quod etiam compoſitum ex vtraque ſit dicendum natura. Ariſtoteles igitur occurrens hoc negat, & dicit compoſitum non eſſe naturam, ſed eſſe Natura, ſeu a Natura. [Et magis Natura hæc eſt quam materia] reuertitur Ariſtoteles ad argumentum idem concludendum de forma, & materia, & dicit

quod

quod forma magis eſt natura rei, quàm materia ob rationem iam dictam, videlicet, quia tunc dicimus rem eſſe, & habere ſuam naturam, quando eſt actu, potius quam quando eſt in potentia: per formam autem eſt actu, per materiam eſt in potentia. Aduertendum autem, ꝙ cum Ariſt. dicit magis naturam eſſe formam quam materiam, communiter exponunt, quod dicat Ariſt. vtranque eſſe naturam formã tamen magis. Sed hoc non eſt mens Ariſt. qui loquitur de rei Natura in actu; & dicit quod potius debemus dicere rem habere ſuam naturam, quando eſt in actu, quàm quando eſt in potentia, quaſi dicat, quod quando eſt in potentia non habet ſuam naturam, quare materiam excludit: ita tamen vt non penitus ſit excluſa. Si.n. materia eſt in potentia res illa, quia eſt in potentia ad recipiendam propriam eius formam, quæ eſt Natura eius, ſequitur ex hoc, quod materia eſt Natura rei in potentia, quatenus eſt in potentia ad formam. Ariſtoteles enim negat ſolum, materiam eſſe rei naturam actu. Cognouit Ariſtoteles vnius rei vnam eſſe naturam nõ plures, eamque neque intendi, neque remitti poſſe, ideò quęrit an illa ſit dicenda forma, an materia: neque ignorauit, quod vel materiam dicamus, vel formam idem dicimus, quia idem eſt materia in potentia, quàm forma in actu. Ideo per vtramque ſignificamus vnam, ac eandem rei naturam. Ariſtoteles autem dicit melius eſſe, ut eam exprimamus per formam, quàm per materiam, ſicuti enim vnumquodque tunc magis dicitur eſſe quando eſt in actu, quàm quando eſt in potentia: ita natura ipſa rei magis dicitur quandò eſt actu, quàm quando eſt potentia. Ideo Ariſtoteles non dicit materiam, & formam eſſe duas naturas, ſed quod per vtranque ſignificatur vna rei Natura, magis tamen per formam, quàm per materiam; & natura eſt nomen reſpectiuum, eſt enim alicuius natura. Porphyrius referente Simplicio ita illa verba exponebat; [& magis natura hæc eſt] ut Ariſt. compararet compoſitum cum materia, & diceretur etiam compoſitum eſſe Naturam, & magis etiam, quàm materiam, voluit enim etiam compoſitum poſſe dici Naturam, quæ expoſitio admittenda non eſt, quia iam Ariſtoteles præcedentibus verbis excluſerat compoſitum a nomine naturæ, quare non poteſt hic ſibi contradicere. Præterea nominauerat compoſitum in genere neutró dicens τὸ σύνολον. hic autem dicit hæc αὕτη in fœminino, eſt magis Natura quàm materia: quare non poteſt intelligi hæc, ideſt compoſitum, ſed forma, vt nos expoſuimus, & alij exponunt. Et ſic habuimus primum argumentum, quo Ariſt. probauit formam eſſe naturam ex ſimilitudine Artis cum Natura.

Textus Tertiusdecimus.

Amplius fit ex homine homo; ſed non lectus ex lecto: quapropter etiam dicunt figuram non eſſe naturam, ſed lignum, quoniam fiet vtique ſi germinabit non lectus, ſed lignum; ſi ergò hoc eſt Ars, & forma eſt Natura, fit enim ex homine homo.

IN hoc Textu Ariſtoteles ſecundo argumento probat formam eſſe naturam, & utitur ipſomet argumento, quo utebatur in Textu ſeptimo Antiphon ad probandum formam non eſſe naturam, ſed materiam ſolam. Ariſtoteles enim hic mira breuitate, & contra eum conuertit argumentum illud, & etiam illud ſoluit. Partitur enim Textus in tres partes; In prima argumentatur; In ſecunda quaſi obijciens ſibi ipſi affert contra ſe argumentum iam ab Antiphonte factum.

In tertia illud ſoluit; Argumentum Antiphontis erat ab artefactis ad naturalia, forma non eſt principium motus, ſed materia, quod probatur exemplo de lecto defoſſo germinante, ergo etiam forma naturalis non eſt principium motus, ſed materia ſola eſt principium motus; Ariſtoteles autem hic argumentatur hoc modo, homo hominem generat, ergo forma eſt principium motus, ergo forma eſt natura, conſequentia manifeſta, quia homo eſt homo per formam, & ſecundum ipſoſmet antiquos homo non eſt materia pura, & prima, ſed eſt quid compoſitum ex forma hominis; & materia prima, ſiue dicamus materiam primam eſſe aquã, ſiue aliud elementum, non curo, ſatis eſt ſi homo a nullo ponitur materia pura, ſed conſtans ex materia, & aliqua alia forma, quamuis ipſi dicant omnes formas eſſe res accidentales, ſed qualiſcunque ſit iſta forma, qua homo eſt homo, certum eſt eam eſſe principium motus, quia producit homo hominem, ſimile autem fit a ſimili; quare ſi forma hominis producitur, producitur ab alterius hominis forma, non a materia eius, ut aere, vel aqua, quare cum forma hominis ſit principium motus, patet quod forma eſt Natura. Cum autem ſubdit Ariſtoteles [ſed non lectus ex lecto] eſt ſecunda pars, in qua affert, quodammodo inſtat contra ſe argumentum Antiphontis, & dicit Ariſtoteles, cur ſimiliter non fit etiam lectus ex lecto? quaſi dicat, hoc uidetur probare contrarium, videlicet formam non eſſe materiam; & ſequitur exponens totum argumentum Antiphontis, qui ex hoc inferebat, quod figura lecti cum ſit forma, non eſt principium motus, ideo non eſt natura, quoniam lectus ſi germinabit, non faciet lectum, ſed lignum, & ſic principium motus erit materia, non forma; ſicuti uberiùs in Textu ſeptimo dictum eſt. [Si ergo hoc eſt ars.] Hæc eſt tertia particula Textus, in qua Ariſt. breuiſſimè loquens, tum ſoluit argumentum Antiphontis, tum oſtendit pro ſe facere argumentum ad probandum, quòd forma eſt Natura, non materia, non autem contra pro Antiphonte. Aduerte eſſe potius comparandam formam naturalem cum forma artificiali, quàm artem cum natura. Nam forma artificialis non eſt principium alicuius motus, forma vero naturalis eſt & natura & principium motus. Sententia autem Ariſtotelis hæc eſt, Ars, & Natura ſunt in quibuſdam ſimiles, in quibuſdam diſſimiles: ſunt ſimiles quatenus vtraque requirit ſubiectum, ex quo aliquid fiat, ex quo cum forma adueniente compoſitum perficitur, & ſubiectum ita ſe habet ad formam in Arte vt in natura, eſt enim in potentia ad illam; Sunt autem diſſimiles in proprijs definitionibus, quibus vna ab altera diſtinguitur; Natura enim eſt principium motus in eo, in quo primo ineſt, per ſe, non per accidens, Ars vero non eſt tale principium motus, ut iam diximus in definitione Naturæ. Antiphon autem ab Arte ad Naturam argumentans, conſiderabat eas in eo, in quo diſſimiles ſunt, quare neganda eſt ſimilitudo illa ab arte ad naturã, quia non valet in ea parte, in qua differt Ars a Natura, dicebat enim, lectus ſi effodiatur, & germinet, faciet lignum, non lectum, ergo forma lecti non eſt principium motus, concedit Ariſtoteles hæc omnia, cum dicit, [Si ergo hoc eſt Ars.] ideſt concedo formam lecti non eſſe principium motus, quia eſt forma artificialis, non eſt forma naturalis, in hoc enim diſtinguitur forma naturalis à forma artificiali, quod forma naturalis eſt principium motus, forma uerò artificialis non eſt principium motus. Hactenus ergo Antiphon rectè argumentabatur quòd forma artificialis non eſt natura rei, quia non eſt principium motus, ſed quando faciebat conſequentiam ab artificialibus ad naturalia in Textu octauo dicẽs, ſi quid aliud, ita ad lignum ſe habeat, ut lignum ad lectum, eadem erit ratio, neganda eſt conſequentia, quia non ita ſe habet in artificialibus ut in naturalibus, imo videmus contrarium euenire, uidelicet, quòd forma naturalis eſt principium motus, fit

enim

enim terra materia ligni, quæ ad lignum habet eandem rationem, quam lignum ad lectum: ſi lignum effodiatur, & germinet, faciet lignum, non terram, ergo forma ligni eſt primi motus. Hanc differentiam Naturæ ab Arte innuit Ariſtoteles cum dicit [& forma eſt natura] ideſt, forma lecti eſt forma artificialis, ideò non eſt principium motus, & forma naturalis eſt principium motus, & natura. Poterat autem ſtare Ariſtoteles in eodem exemplo, & ſubdere, lignum enim generat lignum, nam lignum dicit formam naturalem, ſed nolens euitare omnem confuſionem, quoniam lignum poteſt accipi, ut formam naturalem ſignificet, poteſt etiam accipi vt dicit materiam artefactorum, ideo Ariſtoteles exemplum accepit euidentius, & dixit, [fit enim ex homine homo] & accepit hominē, qui non poteſt aliquo modo intelligi vt materia alicuius, ſed vt forma ſolum, quia homo per formā eſt homo, ſi ergo homo conſtat ex forma hominis, & ex elementis, vel aliquo elementorū ut materia, & producit homines, ergo forma hominis eſt principium motus, & conſequenter eſt Natura. Aduertendum autem hic, quod cum Ariſtoteles ſuperius definiuit Naturam per principium motus, intellexit motum immanentem, non tranſeuntem, vt ibi declarauimus, quia propria ratio naturæ in eo conſiſtit, vt ſit principium motus in eo, in quo eſt, quamuis enim agat etiam ad extra tamen hoc non diſtinguit eam ab Arte. Ideo exemplum hoc de homine non videtur ſatis accommodatum ad probandum, quod forma eſt principium motus, & Natura, quia cum homo hominem generet, hæc eſt actio ad extra, & in hoc non diſtinguitur Natura ab Arte. Dicendum eſt ad hoc, quod exemplum de homine ſumitur ab Ariſtotele vt manifeſtius; ſed ſi transferatur ad lignum, tunc remouebitur omne dubium quia dum lignum germinat dicitur motio, & eſt motus prodiens a principio interno. Dico propterea quod exemplum quoque de homine eſt accommodatum ad diſtinguendam naturam ab Arte, nam Ars quidem in mente Artificis exiſtens producit aliquid ad extra, ſed forma ipſa artificialis, & realis nihil amplius producere poteſt: at forma naturalis, ut forma hominis, eſt etiam natura, & producet tum motus internos, tum generationem ſimilis ad extra, quod non poteſt facere forma artificialis, quare patet quod ſaltem ad hominem eſt ratio efficaciſſima. Nam contra Antiphontem concludit, cum vtatur fundamento eius, ſi enim apud eum illa eſt Natura, quæ ſibi ſimile producit, vnde volebat formam lecti non eſſe naturam, quia non producit lectum, ergo non potuit negare formam hominis eſſe naturam, quia homo hominem generat. Notandum autem eſt, quod differentia quędam eſt inter Naturam, & Artem, ſeu formam naturalem, & formam artificialem, nam forma naturalis non ſolum vocatur naturalis, ſed etiam vocatur natura; forma uerò artificialis vocatur quidem artificialis, ſed non vocatur Ars. Ratio autem huius diſcriminis eſt, quia forma artificialis eſt effectus, & non eſt cauſa & prouenit ab Arte, quæ non eſt niſi in mente Artificis, ipſa autem non poteſt producere aliam ſimilem formam artificalem. Si enim forma lecti poſſet producere in alio ligno aliam formam lecti; poſſemus dicere in eo ligno eſſe Artem, ſicuti dicimus in mente artificis Artem eſſe. Et forma naturalis non ſolum eſt effectus, ſed eſt etiam cauſa: nam forma hominis dicitur effectus reſpectu alterius ſimilis, a qua vt ab agente eſt producta, dicitur etiam cauſa reſpectu alterius ſimilis, quod ab ipſa poteſt produci, & etiam reſpectu operationum & motuum, quæ ab ea proueniunt; forma uero artificialis, neque aliam ſimilem poteſt producere, neque alterius motus eſt cauſa, ideo uocatur artificialis, non ars, quia eſt ſolum effectus, non eſt cauſa: forma vero naturalis uocatur naturalis quatenus eſt quid cauſatum, uocatur etiam Natura, quatenus eſt cauſa. Ariſtoteles autem in Textu 11. viſus eſt appellare formam artificialem Artē,

eum dixerit, lectum tunc habet Artem, quando habet formam, ſed ſumit improprie nomen Artis pro artificio, ideſt, pro re, quę ab Arte prouenit, pro effectu Artis, non pro Arte, quæ eſt cauſa artefacti.

Textus Quartusdecimus.

Amplius autem Natura, dicta, vt generatio via eſt ad Naturã, non enim vt medicatio dicitur non ad medicinam uia, ſed ad ſanitatem: (neceſſe enim eſt a medicina, non ad medicinam eſſe medicationem) ſic natura ſe habet ad naturam, ſed quod naſcitur ex quodam in quiddam uenit, quatenus naſcitur? non ad id ex quo, ſed ad quod.

HIC Ariſtoteles tertio argumento probat formam eſſe naturam, quod argumentum ſumitur a nomine, & ideo apud nos eſt argumentum inualidum, & ſolum ſecundum Græcam locutionem valet: Nam apud Græcos hæc dictio φύσις duo ſignificat, ſignificat enim naturam, de qua loquimur, ideſt principium quoddam, & inclinationem inſitam ad motum; ſignificat etiam generationem, & hæc videtur eſſe propria eius ſignificatio apud Græcos; nam verbum φύω ſignificat produco, genero, vnde deriuatur verbale φύσις ideſt generatio, productio, ille videlicet producendi actus; ſeu ſi malimus accipere verbum paſſiuum φύομαι, quod eſt naſcor, producor: φύσις ſignificabit illam paſſionem, ideſt illud produci, ſeu natiuitatem ipſam acceptam pro ipſa via. Nomen enim græcam φύσις eſt communius quàm latinum natura, quia ſignificat φύσις & naturam, & generationem. Ideo verum eſt generationem eſſe φύσιν, at falſum eſt generationem eſſe naturam, quamuis omnes hoc dicant, & id dictum pro vero recipiant. Ideo deridendi ſunt illi, qui putant Ariſtotelem hîc dicere, quod Natura ſignificat ipſam generationem. Ariſtoteles enim de Græco nomine loquitur, ipſi verò id transferunt ad ipſam rem, quod tamen falſum eſt, quia generatio non eſt Natura, ſed Ariſtoteles vult dicere quod nomen φύσις, quod ſignificat Græce Naturam, ſignificat etiam generationem in alio ſignificato, ſed non quòd acceptum pro Natura complectatur ſub ſe generationem, vt ſignificatum Naturæ, hoc enim eſt falſum, ſed eſt ſignificatio nominis diuerſa ab ea, qua ſumitur illud nomen pro Natura, ideò in lingua noſtra latina eſt falſum quod generatio ſit natura, & quòd Natura ſignificet generationẽ, ſed in Græco tantum dicimus quod illud nomen, quod ſignificat Naturam, ſignificat etiam generationem in alio ſignificato. Propterea male ſentiebat Ioannes Grammaticus, & alij, qui dicebant Ariſtotelem in hac parte velle numerare ſignificata huius vocis, Natura, & ea tria eſſe, materiam, formam, & generationem, generatio enim non eſt ponenda inter ſignificata naturæ, ideſt eius Naturę, quam Ariſtoteles definiuit, ſed conuenit ei in Græco idem nomen, quo etiam Natura appellatur, & de ipſa generatione Ariſtoteles hic facit mentionem non propter ipſam, ſed per accidens, & propter formam, vt per hoc probet formam eſſe naturam. Sciendum præterea pro intelligentia huius rationis Ariſtotelis quod (vt ipſe in Textu dicit) omnes naturales mutationes denominantur a termino, ad quẽ tendunt, is enim eſt finis intentus a Natura, quia Natura agit propter finem ut Ariſtoteles in calce huius libri oſtenſurus eſt, vt calefactio a calore generando,

non a frigore, vnde motus fit, quia finis videtur præcipua cauſa motuum naturalium cum ſit id, quod mouet agens ad agendum: idem videmus in artibus plurimis euenire, nam ædificatio dicitur ab ædibus conſtruendis, dealbatio ab albedine gignenda, ſeu imponenda. Sunt tamen aliquæ Artes, in quibus non fiat nominatio a termino ad quem, ſeu a fine, ſed a cauſa ipſa efficiente, vt medicatio, quæ non a ſanitate nominatur, quæ finis eſt, ſed a Medico agente; ideo Ariſtoteles in Textu diſtinguit has motiones artificiales a naturalibus, naturales enim ſemper nominantur a fine, non autem ut medicatio; quæ a Medico, non autem a fine nominatur: tunc Ariſtoteles ita argumentatur, φύσις accepta pro generatione uocatur φύσις a fine, quia eſt via in φύσιν acceptam pro Natura. Eſt enim uia ad aſſequendam rei naturam, quare cum clarum ſit eandem eſſe nominationem ipſius uiæ, & finis uiæ, patet quod uia ipſa, ipſa mutatio a fine nominata eſt. Dicta enim eſt φύσις, quia uia eſt in φύσιν. Et præterea ratione id confirmatur; quoniam omnis tranſmutatio naturalis eſt ad aliquem terminum aſſequendum, & propter illum fit ut propter finem, non autem propter terminum, a quo diſcedit: ergo eſt nominanda a fine, & ſic iure uocata eſt generatio φύσις, cum finem habeat φύσιν: ſed finis generationis eſt forma ipſa acquirenda, ergo forma eſt Natura. Si enim generatio dicitur φύσις, quia eſt uia in φύσιν in aliud autem non tendit niſi in formam, ergo forma eſt Natura rei. Imò probatur hoc argumento, quod ſola forma eſt natura, quia materia habet potius locum termini a quo modo quodam, quàm ad quem, ſupra enim vt materia priuata dicitur id, ex quo res fit, & non dicitur id, ad quod res tendit, in materiam enim non tendit mutatio, ſed in formam, quare ſi res non habens ſuam naturam tendit ad eam, & ad ſolam formam tendit, patet quod ſola forma eſt Natura, materia vero ſecundum ſe non eſt natura rei, ſed eſt natura in potentia, quia habet in potentia formam illius rei. Hęc eſt ſententia verborum Ariſt. verba autem ipſa clara ſunt. Dicit Ariſt. [Amplius autem φύσις dicta vt generatio] (non dico Natura latinè, quia Natura apud nos nunquam dicitur pro generatione) ſignificat his verbis Ariſt. hanc non eſſe ſignificationem huius vocis, Natura, quam definiuit prius, ſed quandam diuerſam ſignificationem ab ea, quam definiuit, quare non eſt verum quod hoc ſit numerandum, vt tertium ſignificatum Naturæ; nam ſenſus Ariſtotelis eſt, hoc nomen φύσις acceptum non pro Natura, ſed pro generatione, videtur dictum ab ipſo fine generationis, finis enim eſt φύσις accepta pro Natura, generatio enim eſt via ad adipiſcendam talis rei naturam. [Non enim vt medicatio.] Separat Ariſtoteles quaſdam mutationes artificiales, quæ nominantur, & dicuntur non a fine, ſed a cauſa efficiente, & dicit [Non enim natura ſic ſe habet ad naturam] ideſt φύσις, pro generatione ad φύσιν pro Natura, ſicuti medicatio, quæ non dicitur, quia ſit via in medicinam, ideſt, non nominatur ſic a fine, finis enim eſt non medicina, ſed ſanitas, & dicitur ſic a cauſa efficiente, non ſic eſt de mutatione naturali, quæ dicitur ſemper a fine, interponit autem Ariſtoteles illa verba per parentheſim, (Neceſſe eſt enim a medicina non ad medicinam eſſe medicationem) cum a medicina arte ut ab agente medicatio ſit, non poteſt terminus ad quem, adhuc eſſe medicina, ſed eſt ſanitas, quibus verbis ſignificat Ariſtoteles, quòd ars eſt ſemper agens æquiuocum; aliud enim eſt genus accidentis forma ipſa artificialis, quæ ab Arte fit, aliud accidens eſt ipſa ars, quæ eſt habitus animi, ſumendo ambo prout habent eſſe reale, nam non negatem in mente artificis eſſe ipſam formam artificialem in eſſe cognito, & ſpirituali, non in eſſe reali, quare forma artificialis ſit ſemper a ſimili ſecundum eſſe cognitum, ſed ſemper a diſſimili ſecundum eſſe reale, quia aliud eſt ars, & aliud eſt forma facta ab arte, in

naturalibus autem actionibus fit etiam ſimile a ſimili ſecundum eſſe reale, ut calidum a calido. Ideò Ariſtoteles dicit quòd medicatio non poteſt dici nominata a fine, quia cum ſit a medicina, ad medicinam eſſe non poteſt, quare eſt ſolum nominata a cauſa efficiente, [ſed quod naſcitur ex quodam in quiddam venit] differentiam addit Ariſtoteles his verbis mutationum naturalium a medicatione, & rationē affert cur naturales mutationes nominentur a termino ad quem vadunt, & dicit τό φυόμενον, tranſit a quodam termino ad quendam, ideſt, habet hos duos terminos a quo, & ad quem, [ad quod igitur, horum duorum naſcitur?] ideſt, uter duorum eſt finis, & ſcopus huius natiuitatis? quaſi dicat, finis intentus eſt principalis cauſa, a qua debeat nominatio ſumi, reſpondet, [non ad id, ex quo, ſed ad id, quod] ideſt, non naſcitur gratia termini a quo, ſed gratia illius termini qui fit; & aduertendum quòd in Codice latino non rectè legitur, [ſed ad quod] debemus enim legere [ſed ad id, quod] ſenſus quidem non videtur diuerſus, ſed traductio non eſt recta, cum Gręcè habeamus πρός τό ὅ. Aduertendum etiam quòd poſſumus etiam intelligere [id ex quo] non pro termino a quo, ſed pro cauſa efficiente, & ſenſus erit valde ad propoſitum accommodatus propter ea, quæ de medicatione dicta ſunt, quæ a cauſa efficiente denominatur, ut dictum eſt, ſic enim ſenſus erit quòd res, quæ naſcuntur, ideſt, a Natura fiunt, denominant mutationes a fine mutationis, non a cauſa efficiente; ſi verò intelligamus [id ex quo] ideſt, terminus a quo, excludetur materia a nomine Naturæ, quę omnibus modis etiam exponendo excluditur, ut dixi, quia non ad eam mutatio fit, ſed ad formam. Præterea aduertendū eſt ꝙ illa uerba, [quatenus naſcitur] leguntur a quibuſdā, ſic, [uel naſcitur] quę differentia eſt etiam in Codice Gręco, ut Græci expoſitores dicunt, nā dictio illa ᾗ legitur a quibuſdam cū ſpiritu craſſo, & accentu circumflexo, & tunc ſignificat quatenus, a quibuſdam autem cum tenui, & acuto, & tunc ſignificat vel; in ſenſu tamen non multa eſt differentia, ſi.n.legamus [vel] ſenſus erit quod id, quod naſcitur, ex quodam in quiddam venit, ſeu ex quodam in quiddam naſcitur, quod idem eſt. In hoc Textu laborarunt multi in conſiderando, cur ſit quòd mutationes naturales ſuſcipiunt nominationem a fine, artificiales uerò non omnes a fine, vt de medicatione dictum eſt. Et loquuntur de hac re Simplicius, & Ioannes Grammaticus, & Auerroes, qui videntur in hoc ferè concurrere, quòd in naturalibus terminus ad quem vt plurimum eſt idem ſpecie cum agente, calidum enim fit a calido, & vniuocum ab vniuoco, ideò mutatio poteſt nominari, vel ab vno, vel ab altero, & idem obtinebit nomen; calefactio enim cum dicatur, poteſt deriuari tum ab agente calido, tum a calido, ad quod mutatio fit; attribuitur tamen ipſi fini, ſed negari non poteſt, quin poſſit etiam deriuari ab agente; in artibus verò cum mutatio non fiat ab uniuoco, & diuerſæ ſpeciei ſint terminus ad quem & agens, ut iam diximus, nihil prohibet, quominus duobus vocabulis illam mutationem nuncupemus, uidelicet, vel ab agente, vel a fine, prout volumus. Auerroes autem videtur cauſam referre in conſuetudinem, & famoſitatem, dicit enim eſſe magis famoſum ut medicatio dicatur ab agente, & quòd ſit potius de genere eius, quod agit, quàm de genere eius, quod fieri debet; quaſi concedat, quòd poteſt etiam appellari a fine, licèt non ita ſit in vſu iſta appellatio; & Græci etiam hoc manifeſtè dicunt, uidelicet, quòd medicatio ita poteſt ab agente nominari, ut etiam a fine, nam dicitur etiam ſanatio, ſicuti in omnibus artibus eſt, & in omni agente æquiuoco, vel enim poſſumus rem nominare ab agente uel a fine, ſed ubi eſt agens uniuocum non poſſumus dubitare, quia mutatio unum habet nomen, quod vel agenti, vel fini attribui poteſt, quia eſt eiuſdem naturæ. Sed ego puto hos in-

terpretes

Digitized by Google

terpretes non attigiſſe hac in re veram rationem, deberent enim reſpicere argumentum Ariſtotelis in Textu, quod eis aduerſatur. Ariſtoteels enim dicit, quòd mutationes naturales etiam nominantur a termino ad quem, quia eius gratia fiunt, ideò illæ habent rationem cauſæ finalis, quæ eſt cauſa cauſarum. Poſſumus ergo uti argumento Ariſtotelis, omne quod fit, ſeu fiat ab agente vniuoco, ſeu ab æquiuoco, ſeu fiat ab Arte, ſeu a Natura, non fit gratia agentis, ſed gratia finis, ad quem tendit illa mutatio, ergo a fine nominatio eſt accipienda. Hæc fuit ratio Ariſtotelis, quam debuiſſent bene animaduertere, & reuera nos videmus, quòd etiam vbi agens eſt æquiuocum, fit appellatio mutationis a fine; Solis enim actio vocatur calefactio, quia calorem facit, in Sole autem nullus eſt calor, neque vlla alia eſt nominatio ab ipſo Sole agente deriuata; quamuis enim nominum impoſitio ſit ad placitum, & nos poſſimus omnem mutationem nominare quomodo volumus, tamen Ariſtoteles conſuetudinem reſpexit, & dixit tantam eſſe efficaciam finis in omni mutatione, qui principem locum in ea obtinere uidetur, ut modo quodam nos cogat ad nominandam mutationem a fine, & hoc non magis in natura contingit, quàm in Arte. Non eſt ergo recta Interpretum conſideratio de differentia agentis vniuoci, & æquiuoci, quia hæc nullum momentum facit, cum tota ratio ſit ſumenda a fine. Dicam ego quid hac in re inuenerim, credo, quòd ex differentia ipſorum finium hęc quoque differentia oriatur, ut aliqua non a fine nominentur, ſed plurima tamen a fine, fines enim mutationum naturalium omnes ſunt eiuſmodi, ut natura aſſequatur uel ſemper, uel vt in plurimis finem illum intentum, ideò a fine nominatur mutatio, quia certi ferè ſumus, quòd talis finis ſequatur, rarò enim patitur impedimentum. Idem quoque contingit plurimis artibus, quę cum proprios fines habeant, vt plurimùm eos aſſequuntur, & rarò contingit, ut impedimentum ſuſcipiant, ideò a fine nominantur, ut ædificatio, dealbatio; ſunt tamen quædam artes, quarum finis adeò eſt dubius, & incertus, vt mutationes non poſſint a fine illo nominari, cum neque ſemper, neque ut plurimùm eo fine potiantur, & inde fit, ut a fine non poſſit nominari ea mutatio, huiuſmodi eſt operatio Medici, de qua Ariſtoteles in Textu locutus eſt, nam pro fine habet ſanitatem, quam tamen Medicus non eſt certus ſe aſſecuturum eſſe, qui ſępè impeditur, multi enim homines moriuntur, ideò actio Medici non poteſt uocari ſanatio, & in hoc Græci errauerunt, quis enim ſcit, quòd illa actio ſit potius ſanatio, quàm interfectio infirmi? Deus ſolus, hoc nouit, ideò a nomine agentis ea actio appellatur, quia eſt nomen anceps ad vtrunque euentum, medicatio enim tam ad ſalutem eſſe poteſt quàm ad interitum: huiuſmodi etiam uidetur eſſe Oratoris actio, quæ cum finem habeat perſuadere, non tamen appellatur perſuaſio, quia incertum eſt an ſit perſuaſurus, ſed nomine communiori ad utrunque euentum, vocatur ab oratore oratio. Hoc autem in quibuſdam ſolis artibus euenit, non in natura. Ideò Ariſtoteles dixit in Textu quòd mutationes naturales ſemper nominantur a fine, tales etiam dicimus eſſe quaſdam mutationes artificiales, in quibus aſſecutio finis eſt, ſicuti etiam in Natura, aut perpetua, aut frequentiſſima; loquens ergo Ariſtoteles de fine, ſupponit finem, qui vt plurimùm acquiratur, ſicuti eſt ſemper in Natura, in Arte autem quandoque.

Tex-

Textus Quintusdecimus.

Forma itaque natura eſt, ſed forma, & natura dupliciter dicitur. Etenim priuatio forma quodam modo eſt. ſi autem eſt priuatio, & contrarium aliquod circa ſimplicem generationem, aut non eſt, poſterius conſiderandum.

DEBERENT hæc uerba annecti Textui præcedenti, quia ſunt concluſio argumēti facti in Textu 14. & Textu 15. ibi deberet incipere, (ſed forma, & Natura dupliciter dicitur) in quo propoſitum Ariſtotelis eſt diſtinguere nomen formæ, quam oſtendit eſſe naturam rei, in duo ſignificata, quia dicet priuationem quoque eſſe quodam modo formam, & conſequenter naturam. Poteſt diuidi Textus in tres partes, in quarum prima Ariſtoteles colligit illam concluſionem ex dictis, quod videlicet forma eſt Natura, & intelligit formam eſſe totam rei Naturam; quam ſententiam legimus in tota hac parte apud Themiſtium, qui ita loquitur, ac probat ſolam formā, non materiam eſſe naturam. In ſecunda parte diuidit formam in duo ſignificata, vt dictum eſt. In tertia reſpondet tacito cuidam dubio; quę dicuntur ab Ariſtotele in ſecunda parte, difficultatem non leuem habent, videlicet, quomodo Ariſtoteles diuidat formam in formam, & priuationem, & ipſam priuationem dicat eſſe formam, & Naturam. Themiſtius hic per priuationem intelligit formam aliquantum orbatam, & diminutam, qualis eſt in monſtro, eam enim vocat priuationem, reſpectu eiuſdem formæ, quando habet totum ſuum eſſe perfectum, hoc igitur modo ſumendo priuationem clarum eſt eam eſſe formam, & naturam, ſed formam non completam, & cum defectu, ſicuti ſi homo naſcatur monſtruoſus, neque ad plenum ſit aſſecutus humanam formam, ſeu operationes omnes formæ humanæ, iſta moſtruoſitas vocatur priuatio reſpectu formæ humanæ completæ, & ipſa tamen eſt ſecundum ſe forma, & natura. Hęc Themiſtij expoſitio non eſt conſona verbis Ariſtotelis, qui in tertia particula Textus dubium proponit, an priuatio dicat etiam verum contrarium formæ: quare loquitur hic de ea priuatione, quæ opponitur formæ, & quæ in generatione habet locum termini a quo, non autem de hac monſtruoſitate, quæ non opponitur formæ, neque conſideratur vt terminus a quo, ſed eſt ipſa forma defectiua, & habet locum termini ad quem in generatione illius monſtri. Præterea generatio monſtri videtur eſſe per accidens in natura, id autem quod eſt per accidens non conſideratur in ſcientia, ideò non debuit Ariſtoteles reſpicere monſtruoſitatem, & eam redigere ad Naturam. Cum igitur exponendum ſit de ea priuatione, quæ opponitur formæ, & eſt in generatione terminus a quo, adhuc variæ ſunt huius loci expoſitiones. Simplicius enim quatuor modis exponit, Auerroes duobus, qui tamen continentur in quatuor illis Simplicij. Primo inquit Simplicius priuationem, quæ eſt in materia prima, dici ab Ariſtotele formam, quoniam eſt accidens materiæ, accidens autem reſpectu ſubiecti habet locum formæ, quia informat aliquo modo ipſum. Quæ prima expoſitio non eſt accipienda, quia cum Ariſtoteles tribuat ſimul priuationi, & nomen formæ, & nomen Naturæ, ſequeretur priuationem eſſe naturam materiæ, quod abſurdum eſt, materia enim non eſt habens naturam, ſed natura. Et præterea natura de qua Ariſtoteles loquitur debet eſſe talis, qualis definita eſt, videlicet, principiū, & cauſa motus, in quo eſt primo &c.

Præterea

Præterea natura de qua Ariſt. loquitur eſt principium motus, & eſt eſſentia rerum naturalium, quomodo ergo poteſt aliquod accidens ſub natura cōprehendere cū hæc de accidente dici non poſſint? Accidens poteſt quidem dici forma, ſed Natura dici non poteſt, non eſt ergo quodammodo forma, ideſt, illa, quæ eſt Natura, imo nullo modo eſt forma eiuſmodi, quam Ariſtoteles dixit eſſe quodquid, & ſpeciem ſecundum rationem, ideſt, ſecundum definitionem, ſub tali enim forma debet contineri priuatio. Præterea declarauit Ariſtoteles, quòd iſtud habens naturam, in quo natura eſt principium motus, eſt ipſum compoſitum corpus naturale, quare non poteſt eſſe materia. Eſſet præterea conſiderandum an per priuationem Simplicius intelligat illam uniuerſalem abſentiam formarum omnium, an illam particularem, quæ particulari formæ opponitur: Si primum dicat ea eſt negatio potius, & nihil eſt, niſi abſentia pura, & nihil dicit poſitiuum, quare neque accidens materiæ dici poteſt, neque forma, neque natura, neque omnino ullius motus principium. Si ſecundum hæc priuatio corrumpitur in aduentu formæ, quare eſt ita accidens materiæ, ut ſit ei accidentalis, & ſeparabilis, quomodo ergo poterit vocari forma, & natura materiæ? Præterea materia ita ad hanc priuationem, ſe habet, ut ad formam oppoſitum, ergo cum forma non dicatur natura materiæ, pariter neque priuatio poterit appellari Natura materiæ. Hæc uidens Simplicius affert ſecundam expoſitionem, & dicit, quòd Ariſtoteles per priuationem non intelligit puram abſentiam formæ, ſed in ſubiecto apto nato, ideſt, cum potentia adiuncta ad formam, hoc modo eſt accidens quoddam poſitiuum, & afficit, & diſponit materiam, ideò dicitur forma eius, quia diſponere eſt officium formæ. Neque hæc ſecunda expoſitio bona eſt, & contra eam valent multæ inſtantiæ iam allatæ contra primam, Nam materia non poteſt intelligi habens naturam; neque Ariſtoteles hic poteſt intelligere aliam naturam niſi eam, quæ eſt principium, & cauſa motus, cuiuſmodi non eſt ipſa potentia materiæ. Præterea ſi intelligat per priuationem negationem illam uniuerſalem omnium formarum, hæc nullam potentiam includit, ſed eſt pura abſentia, ut alias demonſtrauimus. Si uerò intelligat priuationem, quæ eſt proprium oppoſitum huius formæ, hæc potentiam quidem includit ad formam, ſed potentiam particularem, quæ in aduentu formæ corrumpitur, quomodo igitur hæc dicetur natura materiæ, ſi eſt ſeparabilis a materia? Videtur autem ſecunda expoſitio, quam Auerroes affert, ad alteram harum duarum Simplicij reduci, nam Auerroes dicit Ariſtotelem intelligere priuationem, quæ eſt in prima materia, hæc enim non eſt priuatio ſimplex, ſed eſt veluti forma materiæ, quæ verba videntur magis declinare ad ſecundam Simplicij expoſitionem quàm ad primam, cum enim dicat non eſſe puram abſentiam, ſed veluti formam materiæ, videtur ſignificare potentiam illam, quæ priuationi adiuncta eſt. Sed illi, qui tenent formam illam corporeitatis, trahunt in ſuam ſententiam hæc Auerrois verba, & hunc etiam Textum Ariſtotelis; dicunt enim hanc ſignificari ab Ariſtotele nomine priuationis, ideò eſt forma quædam de prædicamento ſubſtantiæ ipſa priuatio, & Auerroes eam vocat quodam modo formam materiæ, quia eſt coeterna materiæ. Sed reuera hanc non poteſt Auerroes hic intelligere, cum alias eam confutauerit, ut ego oſtendi in quæſtione de prima materia, ſed intelligit cum Simplicio, quod iſta priuatio non eſt pura priuatio, ſed eſt coniuncta cum potentia, quæ eſt accidens poſitiuum, ſed neque Ariſtoteles hanc formam intelligere poteſt, ut nos in dicta quæſtione oſtendimus. Et propterea cum Ariſtoteles hic loquatur de priuatione, quæ eſt proprium oppoſitum uni ſignatæ formæ, ut ſignificant eius verba in tertia parte Textus, non potuit intelligere hanc formam corporeitatis, quia hæc non dicit proprium

prium oppoſitum alicui formæ ſoli, ſed omnibus indifferenter, ſed nos alibi oſtendimus talem non eſſe eam priuationem, de qua Ariſtoteles in primo libro, vt de terrio principio locutus eſt, & de qua hic loquitur. Præterea iſti formæ corporeitatis non conuenit dubium, quod poſtea Ariſt. proponit in tertia parte, videlicet, an ſit contraria formæ, nec ne, quia forma generica cui dubium, quòd non poteſt eſſe contraria ſpecificæ, cum potius ſit in potentia ad eam. Sed omittatur hęc opinio vt falſa, & a nobis aliâs ſatis ſuperque confutata. Tertia Simplicij expoſitio, quæ eſt prima Auerrois eſt, quod Ariſtoteles per priuationem intellexit alterum contrarium, quod deterius, & imperfectius eſt, ſicuti nigredo reſpectu albedinis habet rationem priuationis, quia eſt imperfectior, ita frigus reſpectu caloris. Sed neque iſta eſt conueniens expoſitio, nam ſequeretur Ariſtotelem de nulla alia priuatione loqui, quàm de ea, quæ eſt in accidentibus. Conſequentia clara eſt, quia in ſubſtantia non eſt contrarietas, ſed conſequens eſt falſum, quia ipſe loquitur de ea priuatione, de qua in primo libro locutus eſt, quæ etiã in ſubſtantia accipitur; imò principaliter. Verba quoque Ariſt. in hoc Textu indicãt ipſum accipere priuationẽ communiter etiam ad ſubſtantiam, nam in tertia parte ſubdit dubium eſſe adhuc, an in generatione ſimplici priuatio dicat contrarium aliquod ipſi formæ, generatio autem ſimplex eſt generatio in ſubſtantia, ut omnes exponunt. Præterea ſi priuatio ſolum in accidentibus intelligatur, quomodo dicetur ab Ariſtotele natura? non enim erit principium motus. Secundò principaliter inſto contra hanc expoſitionem, Ariſtoteles intelligit eam priuationem, quam ponunt eſſe principium rerum naturalium, veluti terminum a quo generationis, ut patet cum dicit dubium eſſe, an dicat aliquod contrarium formæ: ſed ſicuti ex nigro fit album, ita ex albo nigrum: ergo ſi illud intelligitur priuatio, quod eſt terminus a quo generationis, non magis nigredo erit priuatio reſpectu albedinis, quàm albedo reſpectu nigredinis. Quarta Simplicij expoſitio optima eſt, & eſt conformis eis, quæ ego de priuatione dixi in quæſtione de materia prima, dixi enim priuationem illam, quam Ariſtoteles inter principia numerauit, & quæ eſt certum oppoſitum certæ formæ, non poſſe intelligi puram abſentiam formæ; ſic enim neque poteſt conſtituere determinatum oppoſitum illi formæ, neque poteſt determinare in materia potentiam particularem ad illam formam, ſed dixi eſſe intelligendum quòd priuatio, quæ opponitur cuique determinatæ formæ, eſt coniuncta cũ aliqua alia forma de prædicamento ſubſtantię, quæ dicitur terminus a quo generationis, & reſpectu formæ venturę dicitur priuatio, ſicuti priuatio formæ humanæ, quę eſt proprium principium ex quo homo fit, non eſt quælibet abſentia formæ humanę, ſed illa ſola, quę eſt cum forma ſeminis, ideò ex ſemine, non ex lapide fit; Inde eſt quòd forma ſeminis dicitur priuatio reſpectu formæ hominis, quia habet annexam neceſſario priuationem illius, & conſtituit etiam potentiam proximam ad formam hominis, ideò forma ſeminis eſt priuatio, & e conuerſo priuatio eſt forma de prædicamento ſubſtantiæ, vtrumque enim dictum verum eſt, nõ quidem formaliter, ſed concomitanter, vt alibi in quæſtione de materia vberiùs expoſuimus. Ariſtoteles igitur, ut Simplicius vult, intelligit priuationem eſſe formam, quia ſemper eſt. Ita coniuncta cum determinata forma ſubſtantiali, ut non cum alia, ſi debeat eſſe proprium oppoſitum formæ venturæ; Ariſtoteles autem recte addit [quodammodo] priuatio enim formaliter accepta non poteſt dici forma, neque natura, vt nos ſuperius oſtendimus contra primam, & ſecundam Simplicij expoſitionem, ſed eſt forma concomitanter, quia cum certa forma eſt coniuncta, ideò ſicuti eſt forma, eſt natura, quia ſola forma eſt propriè natura, priuatio igitur quodammodo eſt forma, & conſequenter etiam natura. Stante

hac

hac expoſitione facilis etiam erit expoſitio tertiæ particulæ Textus,quę alioquin difficilis eſt,dicit Ariſtoteles,[Si autem eſt priuatio, & contrarium &c.] Dubitationem quandam proponit,quam tamen dicit poſterius eſſe ſoluendam, non hic. Et dubitatio oritur ex dictis in ſecunda parte, cum enim dixerit quòd priuatio eſt forma, quia dicit formam aliquam certam poſitiuam cui adiuncta eſt, verum eſt, quod in tranſmutatione accidentali iſta forma, quæ eſt coniuncta priuationi, eſt verè contraria formæ venturæ, nam priuatio caloris ſtans coniuncta cum frigiditate dicit frigiditatem, vt vnum contrarium caloris,quare illa priuatio dicit duas oppoſitiones reſpectu formæ caloris priuatiuam, & contratiam: opponitur priuatiuè calori ratione ſui, ideſt, quatenus priuatio; opponitur etiam calori contrariè ratione formæ concomitantis; ideſt, frigiditatis. Sed in tranſmutatione ſubſtantiali dubium eſt,cum enim priuatio formæ hominis habeat connexam formam aliam poſitiuam, videlicet formam ſeminis, dubium eſt an forma ſeminis ſit verè contraria formę hominis. Videretur enim quòd ſic, quia in accidentibus hoc idem videmus, ſed videtur quòd non,quia in ſubſtantia non eſt contrarietas, ideò Ariſtoteles dicit dubium eſſe an in generatione ſimplici, ideſt, ſubſtantiali, ipſa priuatio, præter id, quod dicit oppoſitum priuatiuè formæ venturæ, dicat etiam quoddam contrarium illi formæ, & hoc dubium dicit poſterius eſſe conſiderandum, & intelligit, (vt vult Auerroes) in libris de generatione. Simplicius volens hanc dubitationem diſſoluere longam digreſſionem facit, dubitans quomodo in ſubſtantia poſſit eſſe contrarietas, ſed quia nihil dicit quod veritatem declaret, omitto ea, quæ ab ipſo dicuntur, & dico ſicuti etiam dixi in quæſtione de prima materia, quòd forma de prædicamento ſubſtantiæ non eſt verè contraria alteri formæ, ut forma ſeminis formæ hominis, ſed habent aliquam ſimilitudinem contrariorum; contrariorum enim conditio eſt vt ſint naturaliter inimica, & ſe mutuò pellant ab eodem ſubiecto; & hę duæ formæ non ſe mutuò pellunt, ſed ſimiles ſunt contrarijs in hoc, quòd cum ſint inter ſe incompatibiles, vna etiam alteram pellit ab eodem ſubiecto, videlicet, forma hominis pellit formam ſeminis, tamen non pellitur ab ea, ideò forma ſeminis non videtur ratione ſui oppoſita formæ hominis, ſed quia habet coniunctam priuationem formæ hominis cum potentia proxima, & immediata ad eam, unde cum ſint incompatibiles illa adueniente hæc pellitur, qui videtur eſſe effectus contrarietatis. Notandum autem eſt circa verba Philoſophi in hac tertia parte Textus, quod a multis male intelliguntur: intelligunt enim dubium Ariſtotelis tale, an in generatione ſubſtantiali ſit priuatio, & contrarium, poſterius conſiderandum eſt, quòd ſi Ariſtoteles diceret, ſibi contradiceret. In primo enim libro determinauit vniuerſaliter quòd in omni generatione adeſt priuatio oppoſita formæ, & hoc etiam particulariter determinauit in generatione ſubſtantiali, quomodo ergo hic poteſt in dubium reuocare, an in generatione ſubſtantiali interueniat priuatio? Alius ergo eſt ſenſus, ut in verbis Græcis patet; dictio enim illa, priuatio, ſtat ex parte ſubiecti; contrarium verò ex parte prædicati, non autem utrunque ex parte prædicati, ut multi male exiſtimant. Græci enim ſolent ſubiecto propoſitionis ponere articulum, predicato verò minimè, vt hic dictio illa (priuatio) habet articulum, illa vero (contrarium) non habet articulum, quare ſenſus eſt, an verò priuatio ſit etiam contrarium formæ in generatione ſubſtantiali, poſterius dicemus. Quare dubium cadit circa contrarium, non circa priuationem: ſubiectum enim propoſitionis ſupponitur, & prædicatur contrarium. Notandum eſt tandem in hoc Textu artificium magnum Ariſtotelis, qui declarans quid ſit, & quæ nam ſit natura in rebus naturalibus, voluit ad ea reducere omnia illa tria

princi-

principia, quæ tractauit in primo libro, vt principia generationis, cum enim natura cuiuſque rei vna ſit, non plures, determinauit eam eſſe formam ſolam, hac enim acquiſita dicitur res eſſe adepta totam ſuam naturam: materiam verò & priuationem oſtendit participare nomen Naturæ, non quidem per ſe acceptas, ſed per reductionem ad formam, & merito formæ; materia enim eſt natura rei, quatenus eſt in potentia illud, quod forma in actu; priuatio verò eſt Natura, quatenus eſt quodammodo forma quædam, quia ſemper eſt determinatæ formæ coniuncta, & ſic illa priuatio, quæ in primo libro conſiderata a Philoſopho, ut oppoſita formæ, & principium generationis: erat terminus a quo generationis: hic in ſecundo libro cum amplius non conſideretur vt principium generationis, quia verſamur in contemplatione corporis naturalis iam conſtituti, conſideratur etiam ipſa vt aliquo modo natura, & confunditur cum forma. Poſſumus hic manifeſte videre, ꝙ licet principium totius naturalis Philoſophiæ ſit reuera hic ſecundus Liber Phyſic. non primus, attamen Ariſtoteles propter faciliorem doctrinam coactus fuit anteponere primum librum, quia tractatio de Natura poſtulabat vt prius hæc tria principia cognouiſſemus, materiam, formam, & priuationem.

Textus Sextusdecimus.

Quoniam autem determinatum eſt quot modis natura dicitur; poſt hoc ſpeculandum eſt, quo differt Mathematicus a Phyſico, etenim plana, & ſolida habent Phyſica corpora, & longitudines, & puncta, de quibus conſiderat Mathematicus.

ARISTOTELES ipſe intentionem ſuam proponit dicens, ſe loqui velle de differentia inter naturalem, & Mathematicum, ſed vt continuatio melius cognoſcatur, Pendaſius hic duo dubia proponit, Alterum quod etiam ab Auerroe in Commentario tangi videtur, non enim videtur ad naturalem ſpectare hanc differentiam conſtituere inter ſe, & Mathematicum, vel alias ſcientias, ſed id eſt officium artificis communis. Alterum dubium eſt, cur Ariſtoteles hoc in loco hanc differentiam tractare voluerit, non ante, neque poſt? Ad primũ Auerroes reſpondet quod docere differentiam inter diuerſas ſcientias eſt reuera officium logici. Sed quia mos eſt, vt in logica non tractentur niſi communia omnibus Artibus: quæ autem ſunt cuique propria, remittuntur ad ſingulas artes conſideranda; vt etiam notauit ipſe Auerroes in procœmio magno primi Poſteriorum. Ideo Ariſtoteles in hac ſcientia tractare voluit hanc differentiam inter naturalem, & mathematicum, non in Logica. Hæc reſponſio non eſt admittenda, quia ſeipſam deſtruit: differentiam enim conſiderare inter duas ſcientias non eſt niſi per proprias cuiuſque ſcientiæ conditiones; proprias autem conditiones ſciẽtiæ cuiuſque non cognoſcit Logicus: ergo nullo modo eſt officium logici docere differentiam inter ſcientias, ſed ſolum conuenientiam omnium cognoſcere poteſt. Pendaſius dicit eſſe munus Metaphyſici, & rectè dicit. Nam Metaphyſicus eſt artifex communis, qui amplectitur omne ens: aliæ ſcientiæ capiunt partem eius, ut patet in principio quarti, & ſexti Metaphyſicorum, ideò Metaphyſicus declarat differentiam inter ſcientias particulares. Ad dubium autem dicit, quod ſcientiæ ſibi mutuo inſeruiunt, ideo licet hoc ſit munus Metaphyſici; tamen Ariſtoteles

ſtoteles

ſtoteles propter maiorem commoditatem voluit hanc differentiam conſiderare in ſcientia naturali. Sed neque hæc reſponſio uidetur ſatisfacere: probo enim quòd differentiam hanc aſſignare, quam Philoſophus mox aſſignabit inter naturalem, & Mathematicum, non eſt alterius munus, quàm Phyſici, Illud, quod oſtenditur ex principijs proprijs ſcientiæ naturalis, eſt de conſideratione propria ipſius naturalis: ſed hæc differentia aſſignabitur ab Ariſtotele ex proprijs tantùm huius ſcientiæ principijs: ergo eſt conſideratio naturalis, non Metaphyſica; Maior patet per Ariſtotelem primo Poſteriorum, vbi vult demonſtrationem debere nominari a medio, ideò quod per medium proprium naturale demõſtratur, eſt res naturalis; Minor patet, quoniam Ariſtoteles non alia ratione demonſtrabit hanc differentiam quàm ex definitione Naturæ, quæ eſt proprium principium ſcientię naturalis. Prætereà Metaphyſicus conſiderat differentiam inter duas ſcientias uniuerſaliter, ideſt totius a tota, declarans vniuerſaliter diuerſa utriuſque ſubiecta; ſed hęc differentia hic ab Ariſtotele conſideranda erit particularis, quia non ratione totius conſiderationis Mathematicę, & totius naturalis, ſed ratione ſolùm quarundam rerum, quæ videntur conſiderari ab utroque Artifice. Reuera enim Ariſtoteles non intendit hic differentiam docere inter has duas ſcientias, ſed ſolùm dubia quædam particularia ſoluere, quę oſtendere uidentur has ſcientias non differre, ſoluet autem hæc dubia per ſolas conditiones ſcientiæ naturalis, quas de ſciẽtia naturali affirmat, & de Mathematica negat, quare non ſe extendit ad proprias conditiones Mathematicæ, ſed ſolùm conſiderat negationem illarũ conditionũ, quæ conueniunt naturali, quare ex principijs naturalibus hæc dubia ſoluit. Sed neque inconueniens eſſet ſi ſupponat aliquam cognitionem haberi ſcientiarũ Mathematicarum, quia ijs temporibus addiſcebantur ante ſcientiam naturalem, cum qua videbantur confundi. Verba quoque Ariſt. hic oſtendunt ſe ut naturalem, non ut Metaphyſicum hanc differentiam conſiderare cum dicat, [poſt hoc ſpeculandũ eſt] indicat. n. hoc eſſe faciendum a Philoſopho naturali, quando enim in primo libro voluit diſputare contra Parmenidem, & Meliſſum ſe excuſauit, quòd ea diſputatio ad naturalem non pertineret, & profeſſus eſt expreſsè ſe id facturum ut Metaphyſicum, quod hic non dicit. Ad alterum dubium reſpondet Pendaſius ꝙ nullo alio in loco potuit hęc differentia conſiderari quàm hic, quæ enim dicuntur in primo libro non indiguerunt cognitione huius differentię, ſimiliter tota tractatio de Natura potuit cognoſci ſine cognitione huius differentiæ, ſed quę mox tractanda manent, non poſſunt intelligi, niſi hęc differentia cognoſcatur. Nam pręcipua intentio Ariſt. eſt docere in hoc ſecundo libro quomodo effectus naturales reſoluantur in ſuas cauſas, in quem ſcopum ordinatur etiã tractatio habita de natura, ſed non poteramus intelligere quomodo naturalis deberet reſoluere effectus naturales in ſuas cauſas, niſi prius cognouiſſemus proprium modũ conſiderandi ipſius Philoſophi naturalis, quem Ariſt. hic declarabit in conſideranda differentia inter naturalem & Mathematicum, quare hæc differentia neque prius, neque poſterius tractari poterat. Sed mihi videtur hic doctiſſimus vir valde remotus ab Ariſt. artificio. Peccat. n. primo quòd dicit, tractatum de Natura ordinari in illum, in quo oſtenditur modus reſoluendi effectus naturales in ſuas cauſas, ſicuti in principio libri oſtendimus; in hac autem parte peccat, quia non animaduertit, quòd Ariſtoteles docuit proprium modum conſiderandi Philoſophi naturalis in tractatu de Natura, non hic docet, imo ex proprio modo conſiderandi Philoſophi naturalis prius declarato, Ariſtoteles hanc differentiam aſſignabit inter naturalem, & Mathematicum, quare ſi verum eſt quod ipſe Pendaſius dicit nos non potuiſſe cognoſcere quomodo effectus naturales reſoluantur in ſuas cauſas, niſi cognito

modo conſiderandi naturalis, ſufficiebat tractatio de natura ad declarandum hunc modum conſiderandi; ipſa enim natura definita ab Ariſtotele, fuit ipſe conſiderandi modus, & ratio formalis ſubiecti ſcientiæ naturalis, quare erat neceſſaria ipſa cognitio differentiæ inter Mathematicum, & naturalem pro cognitione illius reſolutionis in cauſas. Ratio igitur adhuc non apparet, cur hic tractatus hoc in loco ſit poſitus.

Dicamus nos non recedentes a principijs, & fundamentis iactis in principio huius libri ſecundi, ꝙ ſicuti res a re differt per ſuam propriam formam, ita ſcientię inter ſe diſtinguuntur per ſubiectum ſuum formale, cum poſſint conuenire in ſubiecto materiali. Cum igitur Ariſt. hactenus docuerit nos quid ſit Natura, quæ eſt ratio formalis ſubiecti ſcientiæ naturalis, nunc vult per hanc ſubiecti proprij cognitionem ſoluere dubia, quę uidebantur confundere hanc ſcientiam cum Mathematicis, munus enim bonæ definitionis eſt ſoluere dubia, quæ in re contingunt, vt dicit Ariſt. 4. Phyſic. 31. & officium eſt formæ oſtendere diſcrimen eius rei ab alijs. Cum igitur cognita fuerit ratio formalis ſubiecti ſcientiæ naturalis; Ariſtot. ſtatim uult oſtendere quòd per hanc diſtinguitur naturalis a Mathematico, cum quo videbatur conuenire; eſſet autem munus Metaphyſici conſiderare vtriuſque ſcientiæ propria ſubiecta, & totius a tota differentiam docere, quod Ariſtoteles hic non facit, nihil enim de Mathematicis dicit, niſi negando eam rationem formalem, quæ eſt propria naturalis, quarè hac ſola pro medio utitur, & ita eſt conſideratio naturalis. Poſſumus diuidere Textum decimumſextum in duas partes. In prima proponit Ariſtoteles intentionem, & continuationem huius partis. In ſecunda incipit exequi, & ponere dubia, quę videntur teſtari non differre Mathematicum a Phyſico; & duo ſunt; vnum in hoc Textu ponitur; alterum in ſequenti. Circa primam partem duo conſideranda ſunt. Primum cum Ariſtoteles continuationem ponit dicens, [Poſtquam determinatum eſt quot modis Natura dicitur;] Alterum cum intentionem ſequentis partis affert dicens, [Poſt hoc ſpeculandum eſt, quo differt Mathematicus a Phyſico.] Quod ad primum attinet dicit Ariſtoteles ſe dixiſſe quot modis Natura dicitur. Hi modi ſecundum Simplicium ſunt quinque, ut apud ipſum legere poſſumus, quos cum apud Ariſtotelem non vidimus, quamuis ponantur in quinto Metaphyſicorum in cap. de Natura, hic tamen poſiti non ſunt. Ideò Simplicij ſententia reijcienda eſt. Alij dicunt fuiſſe tres ſignificationes Naturæ poſitas ab Ariſtotele. Dixit enim Naturam ſumi, & pro materia, & pro forma, & pro generatione. Hanc quoque ſententiam in præcedentibus reiecimus, & oſtendimus nunquam Ariſtotelem dixiſſe quòd natura pro generatione ſumatur, ſed duo tantùm attuliſſe ſignificata Naturæ, videlicet, materiam, & formam, vult autem ſignificare Ariſtoteles, quòd poſtquam explicauit tractatum de Natura vult conſiderare differentiam inter Mathematicum, & naturalem; tractatum autem de Natura continuit duas partes; vnam, in qua declaratum fuit quid ſit natura; alteram, in qua conſiderauit, quot modis Natura dicatur, & quænam magis dicatur Natura. Hic autem Ariſtoteles nominat ſolùm poſteriorem tractatum, quia proximus eſt. Continuatio tamen eſt, (vt innuit Auerroes) cum toto tractatu de Natura, poſt quem conueniens fuit ſoluere dubia, quæ videbantur confundere naturalem cum Mathematico, cum autem dicit Ariſtoteles [quo differt Mathematicus a Phyſico] quæritur quid intelligat per Mathematicum. Simplicius dicit quòd licet nomen Mathematici ſit commune Geometræ, Arithmetico, Muſico, & Aſtrologo, tamen Ariſtoteles propriè accipit Mathematicum pro Geometra, quia ſtatim ſubiungit dubium pertinens ad ſolum Geometram. Sed mihi videtur melius

vt Ariſtoteles intelligat Mathematicum in communi, vt capiat etiam Aſtrologum, quia in ſequente affert alterum dubium pertinens ad Aſtrologum. hic igitur intelligit differentiam Phyſici a Mathematico habita ratione vtriuſque dubitationis, quare accipit in communi etiam Aſtrologum, quod etiam patet in Textu 18. vbi Ariſtoteles ſimul ſoluens vtranque dubitationem accipit Mathematicum in communi ad vtrunque vt ibi videbimus. Eſt etiam in his verbis notandum, quòd Ariſtoteles non proponit vniuerſaliter ſe declaraturum differentiam naturalis ſcientiæ a Mathematica, videlicet, vt dicat quo tota differt a tota; id enim eſt munus Metaphyſici, vt ſuperius diximus, ſed intelligit differentiam inter eos particularem ratione quarundam rerum, quæ ab vtriſque videntur conſiderari, ut in ſequentibus duobus dubijs dicetur, quare differentia hæc, quæ proponitur, eſt referenda ad ſequentia duo dubia ſolùm, non ad ſcientiam totam, hoc ſignificat particula illa, [etenim] reddit enim rationem, cur ſit conſideranda hæc differentia. Ratio autem eſt, quia videtur has duas ſcientias in quibuſdam rebus conſideratis conuenire, ratio igitur cur hæc differentia conſideretur eſt, quia adſunt duo dubia in contrarium, quæ ſoluere oportet. Primum autem dubium tale eſt; quæ conſiderant eaſdem res, ſunt vna, & eadem ſcientia, ſed ſcientia naturalis, & Geometria conſiderant eaſdem res, ergo ſunt vna & eadem ſcientia. Maior clara eſt, quia ſcientiæ vnitas pendet ab vnitate ſubiecti. Minor probatur ab Ariſtotele in Textu quia corpora naturalia habent lineas, ſuperficies, & puncta, & ſolida. Videlicet, tres ſimul dimenſiones, quare neceſſe eſt vt Philoſophus naturalis hæc omnia accidentia conſideret, quia conſiderans ſubiectum debet conſiderare accidentia omnia, quæ ſunt in eo, & hæc conſiderantur etiam a Geometra; ergo conueniunt in re conſiderata. Patet autem, quod dubium hoc non extenditur ad omnia conſiderata a Philoſopho naturali, ſed ad aliqua ſolùm: non enim dubitamus de materia prima, de forma, de tempore, de animalibus, & de alijs multis, quia certum eſt hæc non conſiderari a Mathematico, ſed dubitamus ſolum de quibuſdam, in quibus hæ duæ ſcientiæ conuenire videntur, quare videntur ſaltem in ea parte non differre inter ſe, & hoc modo altera duarum erit ſuperflua. Hoc eſt primum dubium pertinens ad Geometram, concludere enim videtur quod Geometria ſit pars ſcientiæ naturalis.

Textus Decimus Septimus.

Amplius autem ſi Aſtrologia alia eſt an pars Phyſicæ. Si enim Phyſici eſt, quid ſit Sol, aut Luna ſcire, accidentium autem per ſe nullum inconueniens eſt, & præſertim cum videantur dicere quæ circa naturam verſantur, & de figura Solis, & Lunæ, & vtrum Sphærica ſit terra, & Mundus, an non.

PONIT alterum dubium pertinens ad Aſtrologiam, videtur enim ſimiliter quod res conſideratę ab Aſtrologo conſiderentur etiam a naturali, & ita Aſtrologia ſit pars ſcientiæ naturalis. Aſtrologus enim conſiderat eaſdem res, quas conſiderat naturalis, videlicet, Solem, & Lunam, & cœleſtia corpora, quare faciendo alterum ſimilem Syllogiſmum ei, quem in altero dubio formauimus, concludimus Aſtrolo-

giam non differre a ſcientia naturali. Ad hoc dubium ſupponit Ariſtoteles reſponſionem dari, & eam adhuc impugnat, ut dubitatio magis confirmetur; reſpondere enim aliquis poterat, quod naturalis, & Aſtrologus conſiderant Solem, & Lunam diuerſimodè, naturalis enim cognoſcit eſſentias eorum, & quid ſint, Aſtrologus autem cõſiderat proprietates, & paſſiones ipſarum. Contra hanc reſponſionem inſtat Ariſtoteles dupliciter. Primò ratione dicens inconueniens eſſe quòd naturalis conſiderat eſſentiam rerum cœleſtium, nullam tamen paſſionem eius cognoſcat; & poteſt ratio ita formari. Cognoſcens naturam, ac eſſentiam rei, cognoſcit etiam accidentia propria, quæ eam naturam inſequuntur, at naturalis cognoſcit naturam corporum celeſtium, ergo eorum quoque accidentia contemplatur, & ſic dubium viget quod eadem accidentia corporum cœleſtium conſiderantur a naturali, & ab Aſtrologo, quare vel ſunt ſcientia vna, vel altera eſt pars alterius. Maiorem ſumit Ariſtoteles vt per ſe notam; vel ſaltem declaratam in primo Poſteriorum, vbi docuit quod omnia, quæ eiuſdem generis ſunt & ab eadem radice profluunt, ſunt etiam eiuſdem conſiderationis, quare tam natura rei, quàm accidentia, quæ eam naturam conſequuntur, debent in eadem ſcientia conſiderari, eiuſdem enim naturæ ſunt, & congenea: quòd ſi conſiderarentur in alia ſcientia, oporteret etiam in illa conſiderari cauſam a qua deriuantur, & ſic ratio formalis ſcientiæ vnius communicaretur alteri ſcientiæ. Minorem autem ſumit ex ipſa reſponſione adducta. In ea enim dicebatur, quod Phyſicus conſiderat Naturam cœleſtium corporum, quod Ariſtoteles non negat; imò hoc vt fundamentum ſumit ad probandum quòd debet conſiderare etiam accidentia, quæ naturam ipſam conſequuntur. Confirmat Ariſtoteles teſtimonio antiquorum Philoſophorum naturalium, tractantes enim de natura rerum, conſiderant etiam figuram Solis, & Lunæ, & terræ, & Mundi vniuerſi, quare tractant etiam de accidentibus cœleſtium corporum, nec ſolam eorum naturam contemplantur, & ita dubitatio integra manet. Simplicius, & Ioannes Grammaticus conſiderantes maiorem illam Ariſtotelis, qui conſiderat quid ſit, debet etiam conſiderare eius proprietates, huius rationem afferre voluerunt. Dicit Simplicius quòd ratio eſt, quia cognoſcens quid res ſit, ſi ignoraret proprietates, ignoraret proprias differentias rei, & ſic neſciret diſtinguere rem ab alijs, ſed omnia confunderet, & putaret eſſe vnius naturæ etiam contraria ipſa. Ioannes autem Grammaticus addit etiam hoc illud quòd ſi naturalis cognoſceret quid ſit Sol, proprietates autem eius ignoraret, tunc eius conſideratio eſſet de corpore Mathematico. Sed neutra conſideratio mihi videtur eſſe conueniens. Non prior Simplicij, quia qui cognoſcit quid ſit aliqua res, non poteſt ignorare proprias differentias, cum definitio ex differentijs conſtituatur, ideò non eſt verum quod hic non diſtingueret illam rem ab alijs, imò per definitionem poſſet optimè diſtinguere definitum ab alijs rebus, nam definitio vocatur terminus, quia rem diſtinguit ab alijs, velnti terminus agrorum. Non etiam altera Ioannis Grammatici, quia aduerſatur directè ſenſui Ariſtotelis, qui vult accidentia eſſe communia naturali, & Mathematico, ipſam verò naturam, & quidditatem a ſolo naturali cognoſci, quare ſi accidentia non conſiderentur, ſed ſolá ſubſtantia, & eius quidditas, nihil mathematicũ remanebit, imò id remanebit, per quod diſtinguitur Phyſicus a Mathemat. falſum eſt igitur ꝙ remaneat corpus Mathematicũ Ioannes ergo ſignificat ꝙ cognoſcendo proprietates iſtas, cognoſceretur diſtinctio Phyſici a Mathematico: cognoſcendo autẽ Naturam, & eſſentiã Solis ſine proprietatibus, cognoſceretur Sol vt corpus Mathematicũ. Attamen Ariſt. vult oppoſitũ vtriuſque: nã hæc accidentia vult eſſe cõia vtrique nec diſtingui Phyſicũ a Mathematico per illa. Subſtantiã verò, &

rò, & quidditatem eſſe propriã Phyſici per quã diſtinguitur a Mathematico. Ratio ergo afferenda eſt, quam nos ſuperius attulimus. Videlicet, q cognoſcens Naturam rei debet etiã accidentia, quæ eam eſſentialiter conſequuntur, cognoſcere, quia congenea ſunt, & cognitio eſſentiæ eſt principium in ſcientia, ex quo inueſtigantur accidentia propria, imò nullus alius eſt ſcientiç labor, quàm ex quidditate ſubiecti venire in cognitionem accidentium eius per ſe.

Textus Decimuſoctauus.

De his igitur negociatur, & Mathematicus, ſed non quatenus phyſici corporis terminus eſt vnumquodque, neque accidentia ſpeculatur, quatenus talibus exiſtentibus accidunt, quapropter abſtrahit; abſtracta enim ſunt intellectu a motu; & nihil refert; neque fit mendacium abſtrahentium.

IN hoc Textu Ariſtoteles una, ac eadem ſolutione ad vtrumque dubium reſpondet, & ſenſus ſolutionis eſt, quod uerum eſt ſupradictas res, quæ conſiderantur a Philoſopho naturali, conſiderari etiam a Mathematico, ideſt, ab Aſtrologo, & a Geometra, alio tamen conſiderando modo, quia a naturali conſiderantur prout ſunt termini corporum naturalium, & paſſiones corporum naturalium; at Geometra non conſiderat lineas, & ſuperficies, & ſolida prout ſunt termini corporum naturalium, neque Aſtrologus conſiderat figuram, & accidentia corporum cœleſtium; quatenus ſunt accidentia corporum naturalium. Sed tam Geometra quam Aſtrologus conſiderat hæc omnia ut abſtracta per intellectum a motu, cum naturalis omnia conſideret cum motu, neque propter ea Mathematicus dicitur mendax quod res, quę ſemper cum motu ſunt coniunctę, abſtrahat per intellectũ a motu, quoniam abſtrahendo nihil falſum dicitur, neque fit mendacium. Pro horum omnium plena intelligentia declarandum primo nobis eſt, quid ſit abſtrahere, & quot modis fiat, & quomodo abſtrahendo dicimus mendacium, & quomodo non dicimus: deinde applicabimus hęc omnia Mathematicis, ut uideamus quomodo in eis fiat abſtractio; pręſertim quomodo Aſtrologus abſtrahat a motu, ut Ariſtoteles in Textu ait; hoc enim primo aſpectu durum intellectu, & falſum uidetur. Abſtrahere igitur nihil aliud eſt, quã unum apprehendere ſine alio, cũ quo ſit coniunctum realiter, & quia hoc propriè conuenit potentijs animæ cognoſcitiuis; quarum multi ſunt gradus, ideò multi quoque oriuntur gradus abſtractionis: alius enim conuenit exterioribus ſenſibus, alius interioribus, alius etiam intellectui, qui omnes declarantur a Zimara in Theorematibus ſuis, octauo, octuageſimo primo, & nonageſimonono, & eos ſumit ab Auicenna, & ab Alberto, vt ipſe ibi teſtatur, ſed quoniam eos conſiderare conuenit potius ijs, qui verſantur in libris de anima, & ad pręſens negotium nihil momenti afferunt, ideò eos miſſos faciam, & loquar de abſtractione per intellectum facta, de qua hîc Ariſtoteles loquitur: omnia enim propoſita uolo breuitate perſtringere, cum pręſertim multa de his poſſint legi apud Zimaram in Theorematibus ſuis octauo, octuageſimoprimo; & Nonageſimonono, quę omnia ad declarationem huius loci pertinent. Dico igitur quod cum abſtrahere ſit unum apprehendere ſine alio, cum quo

ſit coniunctum, duo oriuntur modi abſtractionis, una dicitur abſtractio poſitiua, quę ad exiſtentiam rei pertinet. Altera priuatiua, quę ad eſſentiam ſolum: qui poſitiuè abſtrahit ſemper dicit falſum, & mentitur; qui verò priuatiuè quandoque mentitur, quandoque non mentitur; quæ omnia declaro exemplis. Adeſt pomum album, poſſum abſtrahere poſitiuè pomum ab albedine per intellectum, & imaginari pomum non eſſe album, hæc abſtractio pertinet ad exiſtentiam rei, quia ita pono pomum exiſtere ſine albedine, ideò cum oppoſitum concipiam eius, quod eſt extra animam, mendacium dico. Ita qui imaginatur Coruum non eſſe nigrum, falſum imaginatur, quia poſitiuè abſtrahit: & ſi concipiat ſubſtantiam pomi non conſiderata albedine abſtrahit priuatiuè, & nullum mendacium dicit, non enim ponit albedinem in pomo, neque non ponit, ſed ea non conſiderata ſolam pomi ſubſtantiam contemplatur, quod optimè ſine ullo mendacio facere poteſt: ſi verò Corui ſubſtantiam conſiderem non conſiderata animalis natura, quæ in Coruo eſt, eſt quidem abſtractio priuatiua, ſed falſa, vel ſaltem vana, quę non admittitur. Huius autem differentię ratio eſt, quoniã abſtractio hęc priuatiua nõ conſiderat exiſtentiam, ſed eſſentiam ſolam rei, ſi enim exiſtentia conſideraretur non poſſet abſtrahi Coruus a nigredine, cum qua perpetuò exiſtit, ſed cum prętermiſſa exiſtentia conſideretur ſola eſſentia, contingere poteſt ut res, quę abſtrahitur ab altera, pendeat ab ea eſſentialiter: contingere etiam poteſt, vt ab ea eſſentialiter non pendeat; quando igitur res pendet ab altera re ſecundùm eſſentiam, nõ poteſt ullo modo ab ea per intellectum ſeparari, neque poſitiuè neque priuatiuè, ut hominis naturam non poſſum abſtrahere intellectu ab animali: ſi enim poſitiuè abſtraham, & dicam hominem nõ eſſe animal, mendatium dico: ſi etiam priuatiuè abſtraham, & hominis naturam contempler non conſiderata natura animalis ſimiliter, vel falſa eſt conſideratio, vel vana, & Dialetica, ſicut eam vocat Ariſtot. in procemio primi libri de Anima, vbi ſermonem faciens de definitione formarum, & paſſionum naturalium dicit quod vanę ſunt & Dialecticę definitiones, ſi a ſenſibili materia abſtrahuntur, cum enim omnes formæ naturales, & accidentia naturalia pendeant eſſentialiter a tali materia non debent ab ea per intellectum ullo modo ſeparari, propterea uulgata eſt in Scholis Philoſophorum propoſitio illa ex Ariſtotele deſumpta in prædicamentis & in Quinto Metaphyſicorum, poſterius natura non poteſt abſtrahi a ſuo priori, quam Zimara in Theoremate octauo dicit eſſe limitandam, & intelligendam de illo priori, quod ſit de eſſentia, & quidditate poſterioris, tunc enim poſterius non poteſt ullo modo abſtrahi a priori per intellectum; quod ſi duæ res ſecundum eſſentiam ſint coniunctæ, ſed eſſentia unius ab altera non pendeat, tunc poteſt una abſtrahi priuatiuè ab alia ſine ullo mendacio, & de hac abſtractione Ariſtoteles hic loquitur, ſimul enim ſunt Coruus, & nigredo, tamen per intellectum poſſum contemplari, & naturam Corui ſine conſideratione nigredinis, & naturam nigredinis ſine conſideratione Corui, quia ſine Coruo poteſt in alijs rebus eſſe nigredo. Hæc de abſtractione dicta ſufficiunt: modò ea ad res Mathematicas accommodemus. Mathematicus, ut Geometra, de quo in pręſentia loquimur, conſiderat qualitates, ut lineas, ſuperficies, & ſolida, quę quod pendeant a ſubſtantia ſecundum exiſtentiam, manifeſtum eſt, nullum enim accidens ſine ſubſtantia exiſtere poteſt ſed ſecundum eſſentiam dubium eſt. Aliqui enim ſunt, qui putant, inhęrentiam eſſe de eſsentia accidentis, ideò dicunt Mathematicum non poſſe abſtrahere quantitates a ſubſtantia modo ullo, ſed a qualitatibus, quia quantitas eſt qualitate prior ſecundum Naturam. Propterea notant Ariſtotelem hic dicere quòd Mathematicus abſtrahit a motu, non enim a ſubſtantia ipſa, ſed a qualitatibus alijsque

que accidentibus poſterioribus ſeparet quantitates, cuius ſententiæ ſunt hic D. Thomas, & Egidius. Alij uerò dicunt inhærentiam non eſſe de eſſentia accidentis, ideo quantitates abſtrahi in Mathematicis, & a qualitatibus, & ab omni ſubſtantia: quod videtur patere in Mathematicis definitionibus, in quibus nulla appareat ſubſtantia. Sed difficultas eſt nimis a propoſito aliena, & tranſcendit limites naturales. pertinet enim ad ſeptimum Metaphyſ. propterea ſatis eſt ſi pro preſenti occaſione dicamus quòd accidẽtia Mathematica ſunt abſtracta a ſenſibili materia, & ab omni corpore naturali, quia ſecundum eſſentiam non pendent ab aliquo ſenſibili corpore; naturalia autem corpora omnia ſunt ſenſibilia, imò etiam ipſum naturale corpus qua naturale eſt communiter ſumptum dicitur eſſe ſenſibile non minus, quàm homo, & equus, naturale enim importat ſenſibilitatem, quatenus tale eſt. Si igitur concedamus quòd quantitates pendent a ſubſtantia ſecundum eſſentiam, id ſaltem habemus quòd a nulla ſenſibili materia pendent eſſentialiter, nullum enim poſſumus nominare corpus naturale, a quo hæ quantitates pendeant eſſentialiter, neque etiam idem corpus naturale communiter ſumptum; ſi enim a ſubſtantia corporea pendent, non tamen pendent ab ea quatenus eſt naturalis, cuius ratio ſumi poteſt ex illis, quæ diximus de dimenſionibus interminatis, in quęſtione de prima materia, dimenſiones enim omni naturali forma priores ſunt ſecundum naturam, & materiam primam inſequuntur, ut eius proprietas, ideo nulla forma, & nullum compoſitum naturale formatum, (quod dicitur materia ſenſibilis) ſumi poteſt in definitione dimenſionum abſolutè ſumptarum prout ſunt quantitatis. Quòd ſi quis quęrat, cur non ſumitur materia prima in eorum definitione? dicendum eſt quod materia prima in nullius rei definitione poteſt ſumi; quia nihil eſt actu, ſed omnia in potentia; & ignotiſſima eſt omnium rerum, definitiones autem dantur ad declarandum, ideo per notiora tradi debent. Hinc eſt quòd in definitione qualitatum ſumitur aliquod naturale corpus vt ſubiectum; quia qualitates inſequuntur formam, ſed in definitione quantitatum non ſumitur corpus aliquod formatum, quia quantitas non inſequitur formam; materia uero non poteſt in ullius rei definitione accipi, quia materia nihil adhuc eſſentia eſt, ideo nulla ſubiecta ſubſtantia in definitionibus Mathematicis exprimi poteſt, implicite tamen quidam corporea ſubſtantia concipitur indiſtincta, & confuſa, quæ nulli certæ naturæ ſit addita, qualis eſt prima materia, quia ſine tali ſubſtantia non eſt poſſibile imaginari lineam, vel ſuperficiem, vel dimẽſiones omnes. Vel hæc fortaſſe eſt materia intelligibilis, a qua non abſtrahit mathematicus, quæ implicitè in definitionibus mathematicis continetur, non explicitè, quia non eſt actu. Hæc igitur eſt ratio cur Geometra abſtrahat ab omni ſenſibili materia, quia a nulla ſenſibili materia pendent Geometricæ queſtiones ſecundum eſſentiam ſuam, propterea ſine mendacio abſtrahit, quia eſt abſtractio priuatiua, conſiderat enim quantitates ſine ulla conſideratione materiæ ſenſibilis, quod ſi poſitiue abſtraheret, & diceret quantitates illas ſine ulla materia ſenſibili falſum diceret, & mentiretur, quia ſecundum exiſtentiam pendẽt a materia ſenſibili, extra quam repetiri non poſſunt, licet ſecundum eſſentiam non pendeant. Lege pro hac re Auerroem in Epit. Metaphyſ. tractatu ſecundo Cap. 2. & 4. ubi docet quòd ſubſtantia ſe habet vt cauſa ad omnia nouem prædicamenta accidentium, & in eorum omnium definitionibus ſumitur, vel in potentia propinqua, uel in actu; in definitione enim quantitatis continuæ, cum implicite contineatur materia prima, ideo continetur etiam ſubſtantia compoſita in potentia, quoniam materia eſt potentia omnia. Lege etiam pro hoc Ariſtotelem in capite 3. Libri 13. Metaphyſ. vbi declarans quomodo abſtractio mathematica ſine mendacio ſit, dicit, quòd ab acci-

dentibus

dentibus abſtrahit,non dicit,quòd a ſubſtantia omnino, & a materia quanta, quæ dicitur materia intelligibilis. De Aſtrologo autem dubium, uidetur quomodo abſtrahat a materia ſenſibili, cum verſetur in corporibus cæleſtibus, quæ ſenſibilia ſunt, & rerum accidentia conſideret. Et quomodo Ariſtoteles dicat eum abſtrahere a motu, ſi potiſſimum uerſetur in conſiderandis motibus cæleſtibus, Dico igitur inter naturalem Philoſophum, & Aſtrologum hanc eſſe differentiam quòd naturalis conſiderat naturam corporis cæleſtis, & motum eius, ut fluentem a principio intrinſeco, & a Natura illius corporis: Aſtrologus uerò conſiderat, & figuras, & motus cæleſtes, non ut paſſiones talis corporis, neque ut a tali materia profluant, quia Naturam eius corporis ignorat, figuram igitur Solis, uel Lunæ non conſiderat ut paſſionem corporis talis, id eſt, talem habentis naturam, neque motum conſiderat ut prodeuntem ab eius corporis natura, ſed ut quantum, in cuius menſuratione Aſtrologus uerſatur; quare dicitur abſtrahere a ſenſibili materia: quia non conſiderat Cælum, ut corpus naturam habens, ſed ſolùm ut quantum. Dicitur etiam abſtrahere a motu, ideſt a principio interno, unde fluit motus, cum enim cauſam internam cæleſtis motus ignoret, quæ eſt eius corporis natura, & intelligentia mouens, dicitur potius quantitatem motus conſiderare quàm motum ipſum, & ita eſt Mathematicus, & a materia ſenſibili abſtrahit, & conſiderat quantitates, & eas ſolas conſiderat. In uerbis eſt notandum quòd cum Ariſtoteles dicit [ſed non quatenus Phyſici corporis terminus eſt unumquodque] Hæc verba dicuntur de Geometra, qui lineas, & ſuperficies, & ſolida conſiderat, non tamen ut ſunt termini, & accidentia corporis naturalis, ſed abſtrahit ea a corpore naturali, deinde cum dicit [neque accidentia ſpeculatur, quatenus talibus exiſtentibus accidunt] hæc verba dicuntur de ipſo Aſtrologo conſiderante figuram Solis, & Lunæ, & dictio illa [talibus] ſignificat naturam ipſam cæleſtium corporum, ut ſenſus ſit, Aſtrologus non conſiderat illa accidentia Solis, & Lunæ quatenus ſunt accidentia corporum talium, ideſt, naturam talem habentium, imò neque motum conſiderat Aſtrologus ut corporis talis motum, ſed ſolam quantitatem tam corporum illorum quam motuum contemplatur, & naturam, ac eſſentiam ignorat, ideò dicitur abſtraheret [per intellectum a motu] ideſt a Natura, quæ eſt principium motus. Ex his ergo poſſumus colligere differentiam inter Aſtrologum, & alios Mathematicos, nam alij Mathematici, & Geometra, & Mathematicus ſolam quantitatum eſſentiam conſiderant, & abſtrahunt ab exiſtentia, quam nullo modo reſpiciunt, ideò eſſentiam ſine aliqua ſubſtantia ſenſibili contemplantur, quia a nulla ſubſtantia ſenſibili pendet, vt dictum eſt. Aſtrologus verò quantitatum exiſtentiam non ſpernit, neque ab illa abſtrahit, ſed proponit ſibi conſiderandas quantitates, quæ ſunt in corporibus, & motibus cæleſtibus, abſtrahit tamen ſecundum eſſentiam, & conſiderationem, quia ſecundum eſſentiam illæ quantitates a ſubſtantia non pendent, ideo in definitionibus Aſtrologorum nulla apparet ſenſibilis materia, ſed ſunt puræ Geometricæ, ſicuti etiam quæ dicuntur a Perſpectiuo; ideò res conſiderata ab Aſtrologo concernit materiam ſenſibilem, ſed modus conſiderandi abſtrahit ab ea, quare eſt uerus Mathematicus, ut declarauimus aliàs in quæſtione de ſubalternis ſcientijs in primo Libro Poſteriorum. Ex his exponitur dictum Ariſtotelis in 12. Metaphyſ. quòd ſola Aſtrologia inter Mathematicas ſubſtantiam conſiderat. Sic enim notat Ariſtoteles differentiam ſolum in re conſiderata, non in modo conſiderandi, res enim conſiderata ab Aſtrologo eſt quantitas exiſtens cum ſubſtantia ſenſibili, prout in ſubſtantia ſenſibili exiſtit, ſed modus conſiderandi, eſt ſine ſubſtantia ſenſibili, & in hoc nulla eſt differentia inter Aſtrologum, & Geometram. Vnde colligen-

colligendum eſt, quòd Aſtrologia reuera eſt ſubalternata Geometriæ. Debemus etiam notare quòd differentia allata hic ab Ariſtotele inter Mathematicum, & naturalem in conſideratione earundem rerum hoc videtur ſignificare, quòd a naturali conſiderantur ut paſſiones, a Geometra verò, & ab Aſtrologo, ut ſubiectum; cum enim omnis ſcientia in tribus verſetur, ſubiecto, principijs & paſſionibus, neceſſe eſt ut diuerſæ ſcientiæ, quæ in alicuius rei conſideratione conueniunt, diſtinguantur in modo conſiderationis, ut ea res in vna ſcientia habeat locum ſubiecti, in alia habeat locum principij, ut patet de primo motore conſiderato a Metaphyſico, & a naturali; vel in vna habeat locum principij, vel paſſionis, in altera ſubiecti, vel ſimili aliquo modo, ſicuti in præſentia euenit; quantitates enim conſiderantur a naturali prout ſunt paſſiones naturalium corporum, vt Ariſtoteles in Textu ſignificauit, ideò naturalis cauſam earum inquirit. Conſiderantur autem a Mathematico prout ſunt ſubiectum, vnde etiam Aſtrologus dicitur potius pro ſubiecto habere quantitates corporum cęleſtium, quàm ipſa cęleſtia corpora, cùm ipſorum corporum naturam non inquirat, illa enim corpora ſunt potius ut materia limitans exiſtentiam ſubiecti conſiderati, quàm ſubiectum ipſum. Tandem notandum eſt quòd Ariſtoteles ex definitione naturæ attulit differentiam inter naturalem Philoſophum, & Mathematicum, definiunt enim naturam ut rationem formalem ſubiecti totius ſcientiæ naturalis, quod eſt corpus naturale, prout habens naturam, ideſt, ut habens in ſeipſo principium motus, & quietis, hęc eſt ratio formalis, quæ debet eſſe radix, a qua pendeant, & originem ſumant omnia, quæ in hac ſcientia conſiderantur, ideò nihil poteſt conſiderari a naturali ſine relatione ad naturam, & principium internum motus, quare nulla poteſt eſſe conſideratio naturalis, quę abſtrahat a Natura, abſtrahit autem Mathematicus vt dictum eſt. Ideò per definitionem Naturę ſeparauit Ariſtoteles Mathematicum a Philoſopho naturali.

Textus Decimusnonus.

Latent autem qui hoc faciunt, & qui ideas dicunt. Phyſica enim abſtrahunt, cum minus ſint abſtracta Mathematicis. Fiet autem hoc manifeſtum ſi aliquis vtrorumque tentauerit, dicere terminos, & ipſorum & accidentium, impar enim erit, & par, & rectum, & curuum, adhuc autem, & numerus, & linea, & figura ſine motu; caro autem, & os, & homo non amplius, ſed hæc, ſicut natis ſima, ſed non ſicut curuum, dicuntur.

HIC Ariſtoteles ex dictis de differentia inter naturalem, & Mathematicum ſumit occaſionem refellendi ſententiam Platonis ponentis ideas rerum naturalium ab omni materia ſeparatas. Duplicem enim diximus eſſe abſtractionem; vnam ſecundum eſſe exiſtentię, quæ dicitur abſtractio poſitiua, cum ponat hoc exiſtere ſine illo, quę quidē maxima abſtractio eſt, & ſemper cum mendacio; alteram ſecundū eſſentiam & conſiderationē, quam appellauimus priuatiuam abſtractionē, quæ non ponit hoc eſſe ſine illo, ſed eſſentiā unius conſiderat non conſiderato altero; hęc pōt eſſe ſine mendacio. Ideo Mathematicus ſine mendacio abſtrahit hoc modo quanti

tates corpore naturali, quæ naturale eſt, qua abſtractione non poſſunt abſtrahi formę, & paſſiones naturales. Plato tamen non modo hac abſtractione minore, ſed & altera maiore formas naturales abſtrahebat; ponebat.n. formã hominis, quam vocabat ideam actu, ſine materia exiſtentem, & poſitiuè a materia abſtractam, & ita aliarum omnium rerum naturalium, quare non parum errabat, cùm enim res naturales ſint minus abſtrahibiles, quàm res Mathematicæ: ipſe tamen magis abſtrahebat res naturales, quia non modò ſecundùm conſiderationem, verum etiam ſecundum eſſe ponebat formas naturales abſtractas ab omni materia, quas appellabat ideas, & verè entia: verum enim hominem dicebat eſſe non hunc materialem, ſed idealem, qui ſine ulla materia eſt, & ita virum, equum, & de alijs ſimiliter. Quòd igitur Plato magis abſtrahat res naturales quam Mathematicas, manifeſtum eſt, quia res naturales abſtrahit maxima abſtractione, qua maior abſtractio non datur; ponit enim abſtractas ab omni materia ſecundùm exiſtentiam, cum talis abſtractio Mathematicis non conueniat, quæ ſecundùm eſſe ſunt in materia ſenſibili, ſed ab ea abſtrahuntur ſecundum ſolam conſiderationem, vel ſi Plato etiam rerum Mathematicarum ideas ponat ſeparatas a materia ſecundùm eſſe; in hoc ſaltem errat, quòd res naturales æquè abſtrahit, ac Mathematicas, cum tamen res naturales minus abſtrahibiles ſint. Quòd autem res naturales minus abſtrahibiles ſint, probat Ariſtoteles in hoc Textu ſic, modus conſiderandi cognoſcitur ex modo definiendi, videamus igitur definitiones tàm rerum naturalium, quàm Mathematicarum, ita enim cognoſcemus, an poſſint abſtrahi a materia, necne; at res Mathematicæ, & affectiones earum omnes definiuntur ſine motu, ideſt, ſine ſenſibili materia; quare abſtrahunt a materia ſecundum conſideratioñe. Numerus enim, linea, ſuperficies, figura, ſunt res Mathematicæ, quæ in illis ſcientijs habent locum ſubiecti: par, autem, & impar, rectum, curuum, & ſimilia ſunt earum paſſiones, & accidentia per ſe, & harum omnium definitiones nullam includunt ſenſibilem materiam, vt in ijs ſcientijs videre poſſumus; ſed res naturales, ut caro, os, homo, ideſt, harum formæ, & accidentia non poſſunt definiri ſine motu, ideſt, ſine motione ſenſibilis materię, neceſſe eſt enim in eorum omnium definitionibus facere mentionem corporis alicuius ſenſibilis, & naturalis. Si igitur res naturales non poſſunt definiri ſine materia ſenſibili, patet etiã quòd ſine ea non poſſunt conſiderari, quia eſſentialiter ab ea pendent, quare nullo modo ab ea abſtrahi poſſunt, quare ſunt minus abſtrahibiles quàm res Mathematicæ, quæ ſaltem ſecundũm conſiderationem abſtrahuntur a materia ſenſibili. Et poteſt argumentum Ariſtotelis formari hoc modo, cui minor abſtractio non competit, multò minus competit maior: ſed formis, & accidentibus naturalibus non competit abſtractio ſecundum conſiderationem, quæ eſt minor abſtractio, (pendet enim eſſentialiter a materia:) ergo minus ei conuenit abſtractio ſecundùm eſſe, quæ dicitur poſitiua, quam eis tribuit Plato, quæ eſt multò maior abſtractio; hæc eſt totius litterę ſententia. In verbis eſt notandum quòd in principio Textus eſt obſcura, & parùm conueniens traductio, in qua ſenſus Ariſtotelis non benè exprimitur, ideò ſecundùm Græca uerba, ita legere debemus, [latet autem hoc eos, qui ideas ponunt, cum hoc faciunt.] Pręcedentibus enim verbis Ariſtoteles loquens de abſtractione Mathematica dixerat iam eſſe ſine mendacio; ideò nunc ſubdit, quòd aſſertores idearum latet hoc, dum hoc faciunt, ideſt, non animaduertunt, ſe cum mendacio abſtrahere, cum abſtrahant poſitiuè formas naturales a materia, quę nec priuatiuè quidem abſtrahi poſſunt, ut mox ipſe declarat quando dicit [Phyſica enim abſtrahunt,] ſcilicet ſecundum eſſe, quę eſt maxima abſtractio, & Mathematicis non conueniens, quas diximus abſtrahere a materia per in-

tellectum

tellectum tantùm, non ſecundum rem, [cum minus ſint abſtracta Mathematicis] legamus nos abſtrahibilia, quia hoc ſignificat hic dictio illa Græca χωριςά, minus enim poſſunt abſtrahi quàm res Mathematicæ, eo quòd magis a materia pendent quàm Mathematicæ, nam Mathematicæ pendent a materia ſenſibili ſecundum exiſtentiam ſolùm, non ſecundùm eſſentiam, ideò conſideratione poſſunt abſtrahi a materia priuatiuè: at res naturalis pendet a materia ſenſibili, & ſecundùm exiſtentiam, & ſecundum eſſentiam, ideò neque ſecundùm conſiderationem abſtrahi poſſunt, quare minus abſtrahibiles ſunt, ſicut probat Ariſtoteles dùm dicit [fiet autem hoc manifeſtum] ſumpto argumento a definitionibus ut declarauimus, & hoc idem probat altero argumento in textu ſequenti. In vltimis autem verbis declarat Ariſtoteles differentiam inter res naturales, & Mathematicas per comparationem cum ſimo, & curuo, qua ſæpè Ariſtoteles uti conſueuit. Dum enim vult ſignificare formam naturalem dicit eam eſſe veluti ſimum, ſimitas enim eſt naſi curuitas, & ſine naſo non poteſt definiri, quia eſſentialiter pendet ſimitas a materia ſenſibili, a naſo: curuitas enim eſt quid communius, & eſt paſſio quantitatis abſolutè acceptæ, quæ non pendet ab ulla ſenſibili materia, ideò curuitas ſine materia definitur: res igitur naturales ſunt ſicut ſimum, non ſicut curuum: res autem Mathematicæ ſunt ſicut curuum. Notandum eſt autem quòd hæc quæ dicta ſunt ab Ariſtotele contra aſſertores idearum non tantùm incidenter dicta ſunt, & ſtudio impugnandi Platonem, ſed ad magis firmandum modum conſiderandi proprium Philoſophi naturalis, & eius limites magis ſtatuendos, qui non complectuntur niſi res materiales, quæ, & ſecundùm eſſe, & ſecundùm eſſentiam a Natura pendent, ideò ſine materia cognoſci non poſſunt, tantum abeſt ut ſine materia exiſtant. Propterea oſtendere voluit Platonem errasse, qui ponebat formas naturales exiſtere abiunctas ab omni materia, vult enim ut per hæc cognoſcamus Naturam, & conditionem rerum naturalium, quæ eſt vt ſine ſenſibili materia neque conſiderari, neque eſſe valeant. Et Platonem hic carpit Ariſtoteles, qui voluerit veram cognitionem rerum naturalium conſiſteri in cognitione idearum. Hoc enim deſtruit naturalem ſcientiam, quia Ariſtoteles uult cognitionem naturalem totam conſiſtere in cognitione formæ cum materia, quæ ſine materia eſſe non poteſt. At Plato naturalem faciebat eſſe Metaphyſicum.

Textus Vigeſimus.

Demonſtrant autem, & quæ ex Mathematicis magis Phyſica ſunt, vt Perſpectiua, & Harmonica, & Aſtrologia è contrario quodammodo ſe habent ad Geometriam; Geometria de Phyſica linea conſiderat, ſed non quatenus eſt Phyſica. Perſpectiua autem Mathematicam quidem lineam, ſed non quatenus Mathematica, ſed quatenus Phyſica eſt.

CON-

CONFIRMAT Ariſtoteles illud idem quod in præcedenti Textu probauit, videlicet quòd res naturales magis pendent a materia, & minus ſunt ab ea abſtrahibiles, quàm res Mathematicę. Sumit autem argumentum ab illis Mathematicis, quæ dicuntur mediæ, cum uideantur modo quodam mediæ eſſe inter Mathematicas puras, & ſcientiam naturalem, puræ enim Mathematicæ ſunt Geometria, & Arithmetica, quæ nullam prorſus ſenſibilem materiam conſiderant; mediæ autem dicuntur illæ, quæ in primo libro poſteriorum uocabantur ſubalternatę, & conſiderant res Mathematicas cum aditione materiæ ſenſibilis, ut perſpectiua, quæ conſiderat lineam viſualem; viſus enim eſt res ſenſibilis, & Aſtrologus conſiderat Geometricas quantitates in corporibus cæleſtibus, quę ſenſibilia ſunt; hę igitur ſunt Mathematicę medię, quia vergunt ad conditiones ſcientiæ naturalis, quoniam addunt materiam ſenſibilem, naturalis autem eſt penitus materialis. Argumentum autem Ariſtotelis tale eſt; Mathematicæ medię ſolent dici magis naturales, quam cęterę Mathematicæ, ideſt, magis ad naturalem ſcientiam uergentes eo quòd rebus Mathematicis materiam addunt. Si igitur per additionem materię dicuntur differre a puris Mathematicis, & vergere ad naturalem, inditio eſt manifeſto, quòd res naturales ſunt cum materia ſenſibili, & magis ab ea pendent quàm Mathematicę, cum eas Mathematicas, quæ aliquid materię aſſumunt, dicere ſoleamus ad naturalem accedere, & recedere a Mathematicis. Significamus enim Philoſophum naturalem accipere ſenſibilem materiam, quam nō accipit Mathematicus, quare argumentum hoc Ariſtotelis innititur hoc ſuppoſito quòd ſcientię illę medię ſolent uocari naturaliores cæteris Mathematicis. Notandum eſt autem in verbis, quòd latini ea male legunt hoc modo; [quæ ſunt magis Phyſicę, quam Mathematicæ] vnde colligunt has ſcientias medias magis eſſe naturales quàm Mathematicas, quòd tamen falſum eſt, quia ſunt veræ Mathematicæ, ut mox oſtendemus, non enim datur ſcientia mixta ex Mathematica & Naturali; ſunt igitur verba legēda hoc mō [quę ex Mathematicis ſunt magis Phyſicę] ideſt, illę Mathematicæ, quæ magis quàm cæterę ad Naturalē vergunt; per hoc enim non ſtat, quin ſint ueræ Mathematicæ, ut mox oſtendemus. Deinde incipit Ariſtoteles argumentum ipſum exponere cum dicit [è contrario enim quodammodo ſe habent ad Geometriam] rectè dicit Ariſtoteles [quodammodo] quia non omninò contrario modo ſe habent hæ ſcientiæ ut Auguſtinus notat, ſed naturalis eſt illa, quæ contrario modo ſe habet ad Geometriam, ad Geometriam hæ uerò medio modo, non penitus contrario, hoc autem nihil aliud eſt, quàm accipere materiam ſenſibilem, quam Geometria non accipit, ideo cum non ita in materia ſint immenſæ, vt ſcientia naturalis, non dicuntur penitus contrariæ ipſi Geometriæ, ſed quodammodo, quia res conſiderata in eis ad materiam ſenſibilem uergit. Declarat autem Ariſtoteles hunc contrarium modum, & dicit, quia Geometria conſiderat lineam naturalem, non tamen quatenus eſt naturalis, Perſpectiua autem conſiderat lineam Geometricam, non tamen quatenus eſt Geometrica, ſed quatenus eſt naturalis, quorum uerborum ſenſus eſt ſano modo accipiendus. Geometra enim dicitur conſiderare lineam naturalem, quia omnis linea, & quælibet alia res conſiderata a Geometra, prout exiſtet in Natura, eſt res naturalis, dimenſiones enim non exiſtunt niſi in corporibus naturalibus, & materia ſenſibili, extra quam non reperiuntur; Geometra autem non conſiderat eas, ut in materia, & ut naturales, ſed abſtrahit ſecundum conſiderationem; Perſpectiua uerò cum ſit ſubalternata Geometriæ, & tanquam riuulus ab ea deriuetur, ſumit a Geometria, & ſubiectum conſiderandum, & principia omnia, immò, & paſſiones, ut Ariſto-

teles

teles docuit in primo libro Poſteriorum, & vt nos ibi fusè declarauimus, quando ſubalternarum ſcientiarum naturam conſideramus. Rectè igitur Ariſtoteles dicit quòd perſpectiua conſiderat lineam Mathematicam, ideſt, Geometricam, quia a Geometria ſubalternante accipit lineam conſiderandam, eam autem conſiderat non ut Geometricam, ſed ut naturalem, quia addit lineæ ſenſibilem qualitatem, ideſt, viſibilitatem, quæ denotat materiam naturalem; accipit ergo lineam Geometricam, quia accipit eam a Geometria, ſed non conſiderat eam in illa puritate Mathematica ſine vlla ſenſibili qualitate, ſed eam adiungit ſenſibili qualitati, & ita dicitur conſiderare eam ut naturalem non ut Mathematicam, quia viſus eſt res naturalis. Sed iam dixi hoc ſano modo eſſe intelligendum, quia ſi intelligamus, ut omnes ferè intelligunt, faciemus has ſcientias medias naturales potius eſſe quàm Mathematicas, cum tamen Ariſtoteles eas dixerit eſſe Mathematicas, dixit enim [quæ ex Mathematicis] ſunt igitur ex numero Mathematicarum, id autem quod eſt diligenter conſiderandum eſt, quòd Ariſtoteles dixit Perſpectiuam conſiderare lineam non quatenus Mathematicam, ſed quatenus naturalem, dictio enim illa [quatenus] ſignificat modum conſiderandi, ergo videtur Ariſtoteles dicere quòd Perſpectiuus conſiderat rem Mathematicam, ſed modo conſiderandi non Mathematico, ſed naturali, ſic autem eſſet ſcientia merè naturalis, ſicut enim res nominatur a forma, ita ſcientia a modo conſiderandi. Quòd autem non ſit naturalis patet ex dictis Ariſtotelis verbis, [quæ ex Mathematicis] has enim vult eſſe de numero Mathematicarum. Præterea eſt locus clarus Ariſtotelis in tertio capite libri 13. Metaphyſic. ubi dicit perſpectiuum non conſiderare lineam vt in uiſu, ſed vt lineam, ergo facit modum conſiderandi more Mathematicorum, ut reuera eſt, nec uult eſſe naturalem, imò nec mixtum ex Mathematico, & naturali, vt hic omnes dicunt, tale enim mixtum non datur, ſed hę ſunt ſcientiæ puræ Mathematicæ, quemadmodum abundè declarauimus in primo Poſteriorum in quæſtione de ſubalternis. Tota igitur difficultas tollitur, ſi intelligatur modus, quo ipſæ ſcientiæ mediæ accipiunt conſiderandam materiam ſenſibilem; iam aliàs declarauimus, quòd ſubiectum in omni ſcientia duas habet partes, vnam materialem, quæ dicitur res conſiderata, alteram formalem, quæ dicitur modus conſiderandi; hic enim eſt, qui vnam ſcientiam diſtinguit ab alia tanquam forma ſcientiæ ſit; Perſpectiua igitur ſubiectum habet lineam viſualem quatenus lineam, non quatenus viſualem, adeò ut additio materiæ ſenſibilis ſtet ex parte rei conſideratæ, non ex parte modi, qui manet merè Mathematicus, vnde illa eſt ſcientia merè Mathematica, neque eſt media ratione modi conſiderandi, ſed ſolùm ratione rei conſideratæ media eſt, quia vergit ad naturalem, cum lineam Mathematicam accipiat conſiderandam in materia naturali contractam, quare rem conſideratam habet mixtam ex naturali, & Mathematica, ſed modum conſiderandi mathematicum purum, vnde fit quòd eſt ſcientia pure Mathematica, quia ſcientia iudicatur a modo conſiderandi, non a re conſiderata. Hæc eſt ſententia clara Ariſt. in illo loco 13. libri Metaph. cum dicit Perſpectiuum conſiderare lineã viſualem, non quatenus viſualem, ſed quatenus lineam; ibi enim particula [quatenus] denotat modum conſiderandi quæ ſi ſimiliter hoc in loco dicat modum conſiderandi, contradictio eſt in Ariſtotele, quæ nullo modo ſolui poteſt, cum hic dicat Perſpectiuum conſiderare lineam Mathematicam, ſed non quatenus eſt Mathematica, imò quatenus eſt naturalis, ſic enim videtur ſignificare, quòd Perſpectiuus conſideret rem quidem Mathematicam, ſed modo conſiderandi naturali, quod eſt penitus oppoſitum veritati, quare cogimur dicere quòd dictio illa [quatenus] hoc in loco non denotat modum conſiderandi, ſed ipſam conſideratio-

non ſolùm: Perſpectiuus enim accipit a Geometra lineam conſiderandam, quam accipit ſine materia, & ei addit materiam naturalem, quare conſiderat lineam non ut Mathematicam, ideſt, non ita abſtractam, ac ſine materia, ut eam accipit a Geometra, ſed ut naturalem, ideſt, cum materia naturali, & hoc totum dicit rem conſideratam, & nihil dicitur ab Ariſtotele de modo conſiderandi, ſic enim etiam Geometra accipit lineam naturalem, quia linea non eſt in rerum natura, niſi in materia naturali, & ſenſibili, tamen conſiderat eam non ut naturalem, ideſt, non ita cum materia ut eam ſumit a naturali, ſed vt Mathematicam, ideſt, abſtractam, ut etiam hoc dicat rem conſideratam, non modum conſiderandi, quia tam rem conſideratam, quàm modum conſiderandi habet Geomerra ſine materia. Ariſtoteles tamen non conſiderat hic modum conſiderandi, ſed ſolùm rem conſideratam, & dicit quòd ſicut Geometra accipit eam a naturali cum materia exiſtẽtem, ſed ſeparat a materia, & ita remouet eam a conditione naturali. Ita Perſpectiuus accipit eam a Geometra abſtractam, & addit ei materiam naturalem, & eam remouet a conditione Mathematica, & facit vergere ad conditionem naturalem. Modus tamen conſiderandi eſt merè Mathematicus, ut dictum eſt. Notandum etiã hic eſt, quòd illud comparatiuum φυσικώτερα hoc in loco habet uim diminutiuam, quòd Græcæ linguæ periti quandoque animaduertunt; non enim addit ſupra ſignificationem primitiui φυσικαί. Sed ab ea multum diſtrahit, ſiquidem Mathematicæ illæ mediæ non dicerentur φυσικαί, ſed tamen dicuntur φυσικώτερα, quia reſpectu aliarum, quæ ſunt puræ Mathematicæ, habent neſcio quid naturalitatis.

Textus Vigeſimusprimus.

Cum autem materia duplex ſit, & forma, & materia, vt ſi de ſimitate quid ſit conſideremus, ſic contemplandum eſt. Quare neque ſine materia, neque ſecundum materiam, quæ huiuſmodi ſunt. Etenim iam, & de hoc dupliciter dubitabit quis, cum duæ naturæ ſint, de vtra eſt Phyſici, an de eo, quod eſt ex utriſque. Sed ſi de eo, quod eſt ex utriſque & de utraque.

EX dictis de differentia inter naturalem Philoſophum, & Mathematicum poteramus facilè duci ad malum ſenſum, quem hic Ariſtoteles remouere vult, & hanc puto eſſe continuationem cum præcedente. Nam Ariſtoteles dixerat diſtinctionem Mathematici a Philoſopho naturali eſſe in eo conſtitutam, quòd Mathematicus abſtrahit a materia; Naturalis autem totus eſt in materia immerſus; & res naturales tam ſecundùm rem quàm ſecundum conſiderationem concernunt materiam, neque ab ea ullò modo abſtrahi poſſunt. Ex hoc poteramus exiſtimare præcipuam Philoſophi naturalis conſiderationem eſſe de materia, & cum materia ſit natura, in huius cognitione conſiſtere totam conſiderationem Philoſophi naturalis, neglecta, & poſthabita forma. Vult igitur Ariſtoteles oſtendere quomodo hoc ſit intelligendum, & quomodo Naturalis conſideret & materiam, & formam, ut cognoſcamus utramque ab eo conſiderari, ſed formam præcipuè, materiam verò ſecundariò,

&

& propter formam, vt conſideratio naturalis dicatur eſſe non de materia, ſed de forma, de forma autem non ſine materia. Textum hunc poſſumus diuidere in duas partes, in quarum prima Ariſtoteles totam veritatem paucis verbis exponit; deinde vt eam melius cognoſcamus incipit in ſecunda dubitare circa conſiderationem Philoſophi naturalis de materia, & de forma; mox in ſequentibus Textibus ad dubitationem reſpondebit, & totam veritatem declarabit quomodo Philoſophus naturalis conſideret & materiam, & formam. Debemus autem animaduertere hic artificium Ariſtotelis, qui cum reiecerit opinionem Platonis, & Philoſophorum antiquorum vt extraneas, & falſas, hic vult oſtendere ſuam opinionem ac veritatem ipſam in medio eſſe conſtitutam. Nam antiquiores Philoſophi totam rei naturam putantes eſſe materiam, formamque veram ignorantes, totam naturalem Philoſophiam in cognitione materiæ reponebant, negligendo formam. Plato verò è contrario ponens rerum naturalium Ideas, quæ ſunt formæ a materia ſeparatæ, in quarum cognitione perfecta rerum naturalium cognitio conſiſteret, faciebat totam naturalis Philoſophi conſiderationem in ſolis formis eſſe occupatam, ſine vlla mentione materiæ. Ariſtoteles verò inter vtraſque medius longè melius Philoſophiæ naturales conditiones penetrauit, & cognouit præcipuam Philoſophi naturalis contemplationem eſſe de forma, non de materia, contra Philoſophos antiquiores, non tamen ſine materia contra Platonem. Conſiderat enim formas materiales, quarum eſſentialis conditio eſt, vt ſint in materia, neque ab ea poſſint ſeparari per conſiderationem. Sententia igitur primæ partis huius Textus eſt, quod cum natura dicatur, & de materia, & de forma, vt prius declarauit, non negauit enim vtranque dici naturam. Conſideratio Philoſophi naturalis non debet eſſe ſecundum materiam, neque tamen ſine materia; ideſt, debet eſſe circa materiam ſecundario, ſed non principaliter: principaliter enim eſt circa formam, cuius dicti ratio eſt, quod ex ſuperius dictis de natura ſumi poteſt. Volumus enim cognoſcere res naturales prout actu ſunt, ſic enim dicuntur habere ſuam naturam, & ſunt actu per formam; non per materiam, per materiam enim non niſi in potentia eſſe dicuntur, ergo earum cognitio potiſſimum conſiſtit in cognitione formæ, a qua ſiunt tales, ac talem naturam habentes. Sed quoniam conditio talis formæ eſt vt non poſſit eſſe ſine materia, ideò conſideratur cum materia, dicitur tamen conſideratio ipſius formæ non ipſius materiæ, formæ tamen non ſine materia. Quare dum Ariſtoteles dicit, non ſine, ſignificat ſecundariam cognitionem: dum autem dicit ſecundum ſignificat conſiderationem principalem, & vult conſiderationem Philoſophi naturalis eſſe ſecundum formam, ſed non ſine materia, cognitio enim cuiuſque rei naturalis conſiſtit in cognitione formæ, a qua habet eſſe: hic eſt horum verborum ſenſus, non quem putauit Auerroes, qui dicit Philoſophum naturalem non conſiderare ſecundum materiam, ſed ſecundum formam, non ſine materia, ideſt, non conſiderare materiam ſecundum ſe, prout vnum ens. Hæc enim eſt conſideratio Metaphyſica, ſed conſiderare materiam in habitudine ad formam. Quare omnia hæc verba Auerroes trahit ad conſiderationem materię, qualiſnam eſſe debeat in Philoſophia naturali, ſcilicet, an prout eſt vnum entium, an prout reſpicit formam. Sed hæc non eſt mens Ariſtotelis, qui inferius conſiderabit, quomodo naturalis circa materiam, & quomodo circa formam verſetur. Hîc vero ſolum loquitur vniuerſaliter de conſideratione philoſophi naturalis, & dicit eam non eſſe ſecundum materiam, non tamen ſine materia, ſed ſecundum formam, cognitio enim rerum naturalium conſiſtit in cognitione formæ, hæc tamen non poteſt haberi ſine materia, vt iam dictum eſt. Hoc autem declarat ipſe Ariſtoteles

exemplo ſimitatis, & dicit talem eſſe debere conſiderationem rerum naturalium in Philoſophia naturali, qualis eſt conſideratio ſimitatis, quando volumus ſimitatem diffinire; ſimitas enim ſignificat formam, non materiam, ſed cum tali materia, cum naſo: ideò in eius diffinitione dicimus eam eſſe cauitatem naſi, & ſignificamus formam cum materia, non dicimus naſum ſolum, neque ipſum ſolum conſideramus, quia non in eo conſiſtit cognitio ſimitatis, niſi in potentia. Poteſt enim naſus eſſe ſimus, & non eſſe ſimus, quare cognitio naſi non eſt cognitio ſimitatis, niſi in potentia, ſed cognitio ſimitatis conſiſtit in illa figura, in illa cauitate; cum hanc cognoſcimus, cognoſcimus ſimitatem, quia ſimitas non eſt naſus, ſed eſt cauitas, non tamen ſine naſo, quia ſi ſolam cauitatem dicamus, relinquimus eſſentialem conditionem huius formæ, quare eius naturam non cognoſcimus, ſed cauitatem, quæ in alijs quoque eſſe poteſt. Pars igitur principalis in definitione ſimitatis eſt cauitas, quæ eius formam declarat, naſus verò eſt pars ſecundaria, ſine quia non. [Etenim jam, & de hoc dubitabit.] Hæc eſt ſecunda particula huius Textus, in qua Ariſtoteles circa expoſitam veritatem dubitat, vt eam melius intelligamus, & duas dicit eſſe dubitationes, quas cum multis diuerſis modis exponant; dicam ego quem putem eſſe earum verum ſenſum, omiſſis omnibus expoſitionibus aliorum. Credo ego non duas eſſe dubitationes, ſeu quæſtiones, ſed unam bimembrem, & eam ſignificare Ariſtotelem cum dicit. [De hoc dupliciter dubitabit quis,] ideſt, quæret utrum quæſtionis, membrum ſit unum, quæſtio autem talis eſt, cum duæ ſint naturæ, videlicet, forma, & materia, ſi ſupponamus alteram tantùm a Phyſico eſſe conſiderandam, vtram duarum conſiderabit; vel ſi pro rei veritate dicendum ſit, quòd Phyſicus conſiderat compoſitum ex vtriſque ſequetur etiam quòd etiam utramque debet conſiderare, non alteram ſolùm. Dubitatio igitur eſt hæc, an Phyſicus debeat conſiderare alteram duarum, an earum utram, an potius utramque ſimul, quam totam dubitationem Ariſtoteles colligit ſequentibus uerbis, dum dicit, [Vtrum igitur, aut alterius utramque cognoſcere.] Hæc enim eſt ſumma totius quæſtionis, an Phyſicus debeat conſiderare alteram tantùm naturam, an utramque ſimul. Vna igitur eſt quæſtio, duo continens membra, quorum utrum uerum ſit quæritur, niſi dicamus duas eſſe quæſtiones, propterea quòd altera quærit an utramque debeat Phyſicus conſiderare; altera uerò quærit ſi unam tantùm utram duarum conſiderare debeat. Sed reuera una uidetur quæſtio, hæc enim illius pars eſt, & unica erit reſponſio Ariſtotelis ad quæſtionem, cum enim uerum ſit quod Phyſicus utramque debet conſiderare; falſum remanet alterum membrum, quòd alteram tantùm, ideò non erit opus reſpondere amplius utram duarum, & ſic una reſponſio ad totam quæſtionem ſufficiet.

Textus Vigeſimusſecundus.

Vtrum igitur eiuſdem, aut alterius vtramque cognoſcere, ad antiquos aſpicienti videbitur vtique eſſe materia, ad exiguam partem quamdam Empedocles, & Democritus formam, & quod quid erat eſſe tetigerunt. Si autem ars imitatur Naturam, eiuſdem autem ſcientiæ eſt cognoſcere formam, & materiam vſque ad aliquid, ut medici ſanitatem, & coleram, & flegma, in quibus eſt ſanitas,

ſanitas Similiter autem & ædificatoris formam, domus, et materiam. Lateres ſcilicèt, & ligna, ſimiliter autem, & in alijs. & Phyſica utique erit cognoſcere utraſque naturas.

PROPOSITA quæſtione, nunc Ariſtoteles antequam ad ea reſpondeat, conſiderat quòd ad eam reſponderant antiqui Philoſophi, & hoc facit in prima parte huius textus. Deinde in ſecunda veritatem determinabit ex mente propria, & in ea confirmanda proſequerur in alijs textibus ſequentibus. Dicit in prima quòd ſi ad antiquos reſpiciamus, videbitur tota conſideratio Philoſophi naturalis in ſola materia eſſe conſtituta, & res naturales ſecundùm materiam eſſe contemplandas. Antiqui enim ſolam materiam dicebant eſſe rei naturam: formam verò vel penitus ignorarunt, & prætermiſerunt, vel leuiter & parua ex parte tetigerunt. Formam autem vocat eam Ariſtoteles [quidquid erat eſſe] vt ſolet, quia uult formam eſſe totam rei quidditatem, & propriè naturam ipſius rei, quæ in definitionem conſtituit; nominat autem inter antiquos Democritum, & Empedoclem exempli gratia, non quod alijs quoque hæc verba non conueniant, de omnibus enim dicuntur, non de his duobus ſolis, ut quidam putant, qui dicunt Ariſtotelem ſignificare quòd hi duo leuiter formam attigerunt, alij verò nihil. In textu etiã 55. primi libri Ariſtot. dixit quòd omnes antiqui, qui unam materiam ponebant, figurabant eam duobus contrarijs, quæ loco formæ erant. Sed hoc mihi non videtur verum, quia diximus in primo, præſertim in Textu 32. 48. & 49. quod omnes antiqui ponebant duo contraria ad rerum generationem concurrere, ut rarum, & denſum, & alia ſimilia, quę erant loco principiorum formalium, ut etiam ipſe Ariſtoteles teſtatur in textu 55. primi libri, quare ponentés duo contraria, ut agentia, ſeu ut alterantia materiam, attigerunt quodammodo formale principium. Alij quoque, non hi duo ſoli. De Democrito, quomodo formam attigerit patuit in Textu 41. primi libri. Cum enim ex atomis dixerit omnia fieri, vt ex prima materia, dixit etiam hæc atoma inter ſe differre poſitione, ordine, & figura, hęc autem omnia formam pręſeferebant licèt accidentia potius ſint, quàm vera forma: & Democritus reuera, ut accidenria hęc introduxerit, quia ſimul cum alijs putabat materiam eſſe totam rei naturam. Empedocles verò pręter elementa ponebat litem, & amicitiam, quæ non modò denotat cauſam efficientem, ſed etiam aliquo modo formalem, ſingulas enim naturales res dicebat per amicitiam Elementorum generari, ſignificans nomine amicitiæ proportionem quandam conuenientem, inter elementa conſtitui, vt conſeruari poſſint, vt, videlicet, cum tanta terræ quantitate eſſet tanta ignis, & aliorum elementorum. Hæc igitur proportio habet locum formæ, qua diſſoluta res pereunt. Idem dicendum eſt de alijs Antiquis, qui generationem rerum per alterationem a duobus contrarijs fieri ſtatuebant. Hi namque omnes formam leuiter attigerunt. Si qui verò fuere, qui formam penitus prætermiſerint, eos fuiſſe arbitror illos, qui per ſegregationem res generabant, ſicuti in Textu 32. primi libri de Anaxagora dictum eſt, qui de ſolo efficiente, & de materia mentionem fecit, nihil ponens, quod poſſet habere rationem formæ. De Empedocle & Democrito lege etiam Ariſtotelem in fine primi cap. libri primi, de partibus animalium, vbi his aliquid amplius tribuit quàm alijs. [Si autem Ars imitatur Naturam.] Hæc eſt ſecunda pars huius Textus, in qua Ariſtoteles primùm ponit rationem pro confirmatione veritatis, & probat vtramque naturam a Philoſopho naturali eſſe cognoſcendam,

ſcendam, non alteram ſolùm, non enim ſatis habet ſimpliciter ad quæſtionem propoſitam reſpondere, ſed multis argumentis vult ipſam reſponſionem comprobare, quorum primum in hoc Textu ponitur, & tale eſt, Eiuſdem artis officium eſt cognoſcere, & formam & materiam, & in ſcientia naturali idem dicendū eſt, quod in artibus euenit; ergo etiam in ſcientia naturali ſunt cognoſcendæ hæ duæ naturę forma, & materia. Maiorem probat Ariſtoteles exemplis duarum artium, quæ uim habent inductionis, nam medicus conſiderat ſanitatem, quę eſt forma, & quatuor humores, qui ſunt materia ſanitatis, ut ſanguinem, pituitam, & flegmam, atque atram bilem. Sanitas enim nihil aliud eſt, quàm debita horum humorum proportio. Similiter ædificator cognoſcit formam domus, & materiam, quæ eam formam recipit, vt lateres, cementa, ligna, & alia eiuſmodi; patet autem in alijs quoque artibus hoc euenire, (inquit Ariſtoteles;) ergo perfecta inductione patet omnem artem cognoſcere materiam, & formam. Minorē autem probat Ariſtoteles eo quòd ars naturam imitatur, ſi igitur ita eſt in arte, ſignificatur idem eſſe in ſcientia naturali; Circa propoſitionem maiorem notandum eſt quòd cum Ariſtoteles dicit. [Eiuſdem ſcientię eſt cognoſcere formam, & materiam uſque ad aliquid.] nomen ſcientiæ ſumit pro nomine Artis, ſtatim enim ſubdit exempla in artibus; Vnde non defuerunt, qui exiſtimauerint locum eſſe deprauatum, & loco ſcientiæ legendum eſſe Artis, quia reuera non poteſt accipi propriè pro ſcientijs, neque ad ſcientias extendi, niſi Ariſtoteles petat principium, vult enim probare quòd ſcientia naturalis debet & materiam, & formam rerum naturalium conſiderare, quare non debet ſumere, quòd omnis ſcientia conſideret materiam, & formam: ſumit igitur ſcientiam pro cognitione artium factiuarum, & ab artibus ad ſcientiam naturalem argumentatur, verba illa [vſque ad aliquid] ad materiam referuntur non ad formam ut Auerroes notat, quia quilibet artifex ſimpliciter formam conſiderat, materiam tamen non ſimpliciter, ſed vſque ad aliquem terminum, ut Medicus cognſcit bilem, & flegma ut materiam ſanitatis, non quęrit priorem aliam materiam conſiderare, ut elementa, vel ſi de his aliqua dicit, quatenus ſingulis humoribus ſingula elementa reſpondent, ſaltem de materia prima nullam mentionem facit. Ita ædificator ſatis habet cognoſcere lateres, & ligna vt materiam domus, & non curat aliam prioremmateriam cognoſcere, & omnino nullus artifex peruenit ad cognitionem primæ materiæ, ſed omnes eam materiam tractant, quæ eſt propinqua ſuæ formæ, quam intendunt. Notat præterea Auerroes quòd uerba hæc, [vſque ad aliquid] de ſolis Artibus aſſumuntur ab Ariſtotele, nec debet concludi de ſcientia naturali: non enim verum eſt, quòd Philoſophus naturalis conſideret materiam uſque ad aliquid, & non ſimpliciter, imò vult venire ad cognitionem materiæ ſimpliciter primæ omnium rerum naturalium, qua in re carpit Auicenam, qui putauit Philoſophum naturalem cognoſcere tantum materias propinquas ſingularum rerum naturalium, nec peruenire ad primam materiam, ſed hanc a ſolo Metaphyſico conſiderari. Circa propoſitionem minorem, ſeu probationem ipſius, quam in Textu habemus, ſciendum eſt quòd Ariſtoteles ſumit argumentum ab operatione Artis; & Naturæ ad earundem cognitionem hoc modo, verum eſt naturam operantem tranſire ab imperfecto ad perfectum, ab incompleto ad completum, hoc autem nihil aliud eſt, quàm educere de potentia ad actum & materiam deducere ad aſſecutionem formæ, quod in omnibus rebus naturalibus videre facile poſſumus, ideò Ariſtoteles hoc ut verum præſupponit, Sumit etiam quòd in hoc Ars imitatur naturā, uidelicet, in ipſa operatione, nulla enim alia eſt operatio Artis quàm traductio rei de potentia ad actum, & de imperfectione ad perfectionem, quoniam materiæ formam imponit,

nit, ut de ædificatore patet, qui lapidibus, & lateribus formam domus imponit, & de Medico, qui humoribus proportione carentibus proportionem, & coæqualitatem tribuit, quæ eſt ſanitas ipſa, & forma: Si igitur ita procedit Ars in operatione ut ipſa Natura, ſequitur quod ſimiliter in cognitione ita eſſe debet de ſcientia naturali, ut de artibus, quæ eſt propoſitio minor Syllogiſmi; Quod enim in Artibus materiam, & formam cognoſcere debeamus, ratio huius eſt, quoniam operatio Artis eſt impoſitio formæ in materiam propriam, & ita res ſunt cognoſcendæ ut ſunt, ita igitur etiam in ſcientia naturali id contingere debet, ut ſicuti Artes cum formam in materiam imponunt, utramque volunt cognoſcere, ita Philoſophus naturalis utramque conſiderat, cum natura, quam Ars imitatur, in operatione ita procedat, ut materiæ formam imponat. Hæc eſt tota uis rationis Ariſtoltelis in Textu præſenti. In Commentario Auerrois ſunt notandæ duæ ipſius conſiderationes; prima eſt, quòd Auerroes reddit cauſam huius differentię, cur ſcientia naturalis perueniat in cognitionem materiæ primæ ſimpliciter, Artes uero non perueniant ad primam ſimpliciter materiam, ſed uſque ad aliquem terminum, ſicut dictum eſt. Rationem eſſe dicit quoniam ſcientia naturalis eſt communis omnibus rebus naturalibus, artes autem omnes ſunt particulares, & rerum particularium: non enim datur ars aliqua communis omnibus artificijs, quòd ſi Ars una daretur communis omnibus artificijs, neceſſe eſſet ut illa Ars perueniret ad primum ſubiectum omnium artificiorum, & ad ipſam primam materiam. Hæc prima Auerroes conſideratio mihi uidetur valde dubia, neque uidetur afferre ueram rationem huius differentiæ; Vera enim ratio eſt, quoniam ſcientia naturalis eſt ſpeculatiua, & quærit ſcire, artes autem ſunt factiuæ, & quærunt operari. Hinc fit quòd Philoſophus naturalis tenetur reſoluere in primam cauſam, non enim ſcientiam haberet perfectam ex cognitione materiæ ſecundæ, niſi etiam materiam priorem cognoſceret, quæ illius ſecundæ materiæ cauſa eſt, & hoc ſignificauit Ariſtoteles in primo textu primi libri, cum dixit omnem cognitionem in ſcientia pendere ex primorum principiorum cognitione, neque poſſumus dicere quòd conſideratio materiæ ſimpliciter primæ tranſgrediatur limites ſcientiæ naturalis, quinimo eſt res naturalis, quatenus eſt primum principium tranſmutationis, & omnis forma materialis eſt de conſideratione Piloſophi naturalis, materia autem ſecunda eſt compoſita ex prima materia, & aliqua forma materiali, quare neceſſario eſt reſoluenda a Philoſopho naturali in formam, & materiam componentes, ſecus enim non ſciretur. Neceſſario igitur materia prima cognoſcenda eſt a Philoſopho naturali, ſi habiturus ſit rerum naturalium perfectam cognitionem, ſed in artibus hoc non eſt neceſſarium, quia Artes non quærunt ſcire, ſed operari, & talem finem aſſequi, qui cum requirat propriam materiam, in qua fiat, ſatis eſt artifici cognoſcere materiam propriam, & propinquam, in qua debet operari neque debet hanc reſoluere in priorem materiam, quia non quærit ſcire, ideò ſufficit ei rudis cognitio propriæ materiæ, hæc enim ſatis eſt ipſi ad aſſecutionem finis, ideſt, ad impoſitionem formæ artificialis: Adde præterea quòd ſi Artifex reſolueret propriam materiam in materiam priorem, & formam, tranſgrederetur limites ſuos, quia tranſiret ad formam naturalem, cujus conſideratio ad eum non pertinet, tranſiret etiam ad materiam in qua ipſe uerſari non poteſt, quia non in ea operatur, ut ſi ædificator reſolueret lignum in formam ligni, & quatuor elementa in materiam, tranſiret enim ad formam, & ad materiam non artificiales, forma enim artificialis eſt illa, quæ fit ab arte, materia autem artificialis dicitur illa, in qua operatur ars: at in elementis non operatur ipſe ædificator, neque efficit formam ligni; hæc enim naturæ effectus ſunt, non artis. Vnde ſequitur etiam non

eſſe

eſſe verum dictum Auerrois, quòd ſi una daretur ars communis omnibus artificijs, illa reſolueret in materiam ultimam, cum enim impoſſibile ſit talem artem dari, ſi tamen eam dari ſupponamus, idem continget, quod etiam in ſingulis artibus euenire diximus, hæc enim nunquam ad hoc deueniret, ut reſolueret aliquam materiam in formam naturalem, & materiam priorem, ſed ſtandum ei eſſet in materia ſubiecta formæ tantum artificiali, hæc autem non poſſet eſſet prima materia. In hoc igitur Auerroes errat; Errat etiam, quoniam non eſt uera ratio, ut Philoſophus naturalis ad primam materiam perueniat, quoniam ſit communis, ſed quoniam ſcientiam quærit rerum naturalium. Si enim imaginemur ſcientiam naturalem de ſolo homine, ea quoque perfecta eſſe non poterit ſine primæ materiæ cognitione, quare etiam imaginando ſcientiam naturalem particularem peruenitur ad primam materiam, eo quòd perfectam quęrit ſcientiam, non operationem. Deinde conſiderat Auerroes errorem Auicennæ, de quo etiam locutus eſt in primo Commentario primi libri; Auicenna enim putauit non ſpectare ad Philoſophum naturalem cognoſcere materiam primam, ſed ſolam materiam propriam vnicuique rei naturali, materiam autem primam conſiderari a primo Philoſopho & ab eo demonſtrari, non a Philoſopho naturali, quia cum reſpectu rerum naturalium habeat rationem principij, non poteſt in ſcientia naturali demonſtrari. Ariſtoteles enim in primo Poſteriorum dixit principia in ſua ſcientia demonſtrari non poſſe: Auerroes autem dixit Auicennam erraſſe, quia prima materia eſt cognoſcenda a Philoſopho naturali, quatenus eſt primum principium tranſmutationis, ſic enim redigitur ad proprium modum conſiderandum Philoſophi naturalis; Errauit etiam quia malè accepit ſententiam Ariſtotelis in primo Poſteriorum de principijs ſubiecti, Ariſtoteles enim ibi dixit, principia ſubiecti non poſſe in ſua ſcientia demonſtrari, intelligendo per demonſtrationem a priori, ſed per demonſtrationem a poſteriori non prohibuit Ariſtoteles principia ſubiecti demonſtrari in ſcientia propria: nam demonſtrauit in octauo Phyſicorum æternum motorem a poſteriori per motum, & in primo Phyſicorum demonſtrauit materiam primam per tranſmutationem, ſed a priori non poſſunt in ſua ſcientia demõſtrari, niſi forte a ſcientia ſuperiore, ut a ſubalternante, uel a Metaphyſica. Sed hæc ſunt vera de principijs incomplexis, quæ dicuntur principia rei, ſed ſecus eſt de principijs complexis, idest de primis propoſitionibus, quæ ſunt principia cognitionis, ut dignitates & ſuppoſitiones, quæ neque a priori neque a poſteriori probari poſſunt.

Textus Vigeſimustertius.

Inſuper eiuſdem eſt id, cuius gratia, & finem, & quæcunque ſunt horum gratia. Natum autem finis eſt, & id cuius cauſa; quoram enim continuo motu exiſtente, eſt aliquis finis ipſius motus, hic vltimum eſt, & id cuius cauſa; Quocirca, & Poeta deriſorie ductus eſt, ut diceret, Habet finem, cuius quidem cauſa factus eſt, uult enim non omne ultimum eſſe finem, ſed optimum.

ALIO argumento probat Ariſtoteles ad Piloſophum naturalem pertinere, & de materia, & de forma tractare: & poteſt Textus diuidi in duas partes, in quarum prima ponit ipſam rationem; in ſecunda colligit corollarium quoddam contra Euripidem poetam. Ratio ita formatur, Ad eandem ſcientiam pertinet conſiderare finem, & ea quæ ad finem tendunt, ſed Natura accepta pro forma eſt finis generationis naturalis, & materia ad talem finem ordinatur, ergo ad eandem pertinet agere de ambabus. Concluſio non ponitur in littera, ſed ponuntur utræque præmiſſæ, & probatio, ſeu declaratio minoris quando Ariſtoteles dicit, [quorum enim continuo motu exiſtente eſt aliquis finis ipſius motus, hic ultimum eſt, & id cuius gratia] & poteſt erigi alter ſyllogiſmus, cuius hæc ſit maior, Quando aliqua per continuum aliquem motum tendunt ad aliquem ipſius motus finem, hic eſt id, cuius gratia illa ſunt: ſed materia ſuſcipit motum generationis, qui continuus eſt, & dirigitur ad aſſecutionem naturæ acceptæ pro forma, ergo forma eſt finis, & materia dirigitur ad formam tanquam ad finem, quæ erat minor alterius ſyllogiſmi principalis, quare patet ſyllogiſmum hunc ſecundum in prima figura formari, neque eſſe formandum in ſecunda ut poſtea per conuerſionem maioris reducatur ad primam, ſicuti Auerroes imaginatur. Maior ſyllogiſmi principalis ab Ariſtotele ponitur ut per ſe nota, finis enim, & quæ diriguntur ad finem quandam inter ſe relationem habent quatenus talia, ergo non poteſt alterum conſiderari ſine conſideratione alterius, unum enim ab altero pendet; Minor uerò per alterum ſyllogiſmum declaratur, cuius maiorem conſiderare oportet, quia minor nota eſt ex ipſo nomine materiæ, materia enim dicitur eſſe alicuius materia, ideſt, ex qua aliquid fiat per tranſmutationem tendentem ad formam, & perfectionem, & finem. Circa maiorem notandum eſt primo, quòd finis ſolet dupliciter ſumi, uno modo ualde impropriè pro eo, quòd alicuius rei eſt ultimum, ſic mors ſolet uocari finis humanæ uitæ, ideſt, terminus; Altero modo accipitur pro eo, quod non modo ſit ultimum, ſed etiam habeat rationem boni, & in ipſum præcedentia ordinentur, & ſit intentum ab ipſis. Hæc eſt propria acceptio ipſius finis, ideò mors non benè dicitur finis uitæ humanæ, quia non propter mortem uita humana eſt, nec benè rationem habet ipſa mors, Ariſtoteles autem ſignificare volens finem propriè acceptum dixit in maiore primi ſyllogiſmi finem [& id, cuius gratia] dictio enim illa, &, non eſt coniunctiua, ſed declaratiua. Similiter etiam in maiore ſecundi Syllogiſmi, ut idem ſignificet finis, [& id, cuius gratia] propterea Alexander, & Ioannes Grammaticus dubitarunt, quia uidetur maior ſecundi Syllogiſmi continere nugationem, & petere principium, cum in ſubiecto habeat finem, in prædicato verò id cuius gratia, quæ duo idem ſignificant. Senſus enim eſſet hic, quorumcunque eſt aliquis finis ille eſt id cuius graria, præterea in prædicato hæc duo ſimul continentur, vltimum, & id cuius gratia, quæ ab Ariſtotele ponuntur vt idem ſignificantia, non tamen idem ſignificant, quia ultimum latius patet quàm id cuius gratia, neque omne ultimum eſt id cuius gratia, propterea exiſtimauerunt mendum eſſe in littera; Quorum ſententiam Vicomercatus ſequitur, & dixerunt ponendum eſſe vltimum vbi ponitur finis, & contra, verbaque ita eſſe legenda [quorum continuo motu exiſtente eſt aliquod ultimum illud eſt finis & id, cuius graria] ſed horum ſententia mihi non probatur, quia ſi bene intelligamus uim verborum Ariſtotelis ceſſat nugatio, & tota eorum dubitatio. Contra eos autem maior difficultas inſurgit, quia iuxta eorum ſententiam maior falſa erit, cum prædicatum ſit minus commune, quàm ſubiectum, non enim verùm eſt, quòd quorum continuo motu

exiſtente

exiſtente eſt aliquod vltimum illius motus, illud ſit finis & cuius gratia. Si quis enim equo currens in foueam precipitetur, & ſtatim moriatur, illud eſt vltimum illius motus, non tamen illius gratia factus eſt motus ille: quod ſi dicant, non omne vltimum eſſe intelligendum, ſed vltimum ab eo intentum, & habens rationem boni, tunc incidunt in nugationem, quam euitare voluerunt: hoc enim non eſt niſi finis, & cuius gratia eſt motus ille. Ego igitur dico verba ita eſſe relinquenda vt iacent, neque vllam eſſe nugationem, quia finis in ſubiecto propoſitionis refertur ad motum, vt in Textu patet, Ariſtoteles enim dicit [aliquis finis motus] in prædicato autem propoſitionis id cuius gratia non refertur ad motum, ſed ad ea quorum eſt motus ille, quod enim motus tendat ad aliquem ſcopum intentum qui habeat rationem perfectionis, & boni, notum eſſe videtur ex natura ipſius motus, vt patet etiam in tertio libro in definitione motus, motus enim eſt actus imperfectus ad perfectionem, & complementum tendens, quæ cauſa finalis dicitur ipſius motus, ignotius autem eſt de ipſo mobili, ſeu illo, in quo transmutatio fundatur, ideò Ariſtoteles dicit illud eſſe vltimum, & id cuius gratia reſpectu eorum quorum eſt motus continuus, quod eſt finis ipſius motus, perfectio enim quæ in fine motus acquiritur ipſi mobili acquiritur, cuius eſt motus ille, ſeu illa transmutatio. Quod Ariſtotelis dictum veriſſimum eſt, ſi intelligatur in motu naturali, non in voluntario, in hoc enim multæ fieri poſſent inſtantiæ, ſed de motu naturali præſertim de motu generationis, de quo Ariſtoteles loquitur, clariſſimum eſt, motus enim generationis ad finem tendit intentum a natura generante, & bonum, ergo eſt etiam finis, & id cuius gratia materiæ, in qua motus ille fundatur: materia enim eſt in rerum natura propter rerum generationem, & vt ex ea aliquid fiat, fit autem aliquid ex ea per acquiſitionem formæ, mediante motu; qui per aduentum formæ terminatur, quare patet materiam dirigi in formam vt in finem, quia eſt propter generationem, & generatio eſt propter formam; nulla igitur eſt nugatio in verbis Ariſtotelis, cum finis in ſubiecto maioris, & id cuius gratia in prædicato ad diuerſa referantur, & nulla petitio principij. Simplicius ſaluat literam vt iacet, ſed finem dicit ſumi largè pro vltimo vt nugatio euitetur. Sed non bene defendit literam Ariſtotelis, quia Ariſtoteles in fine textus dicit non omne vltimum eſſe finem. Quare hic non debet accipere finem pro vltimo. Præterea Simplicius tale vltimum intelligit, quod ſit etiam ſcopus, ergo contrahit ipſum, & eandem nugationem committit. Altera quoque ratio friuola eſt cum dicitur vltimum & id cuius gratia non reciprocari, cum tamen ab Ariſt. ponantur vt reciprocantia, dico enim vltimũ ſi pro vno fine ponatur reciprocari cum eo, cuius gratia. Volens igitur Ariſt. ſignificare ſe ita vltimum accipere, adiecit, [& id cuius gratia] vbi dictio, &, declaratiua eſt, & contractiua, vt intelligatur quale vltimum accipiatur. Si etiam dicamus eſſe coniunctiuam, & vltimum eſſe communius, quàm id, cuius gratia, nullum ſequitur incommodum, genus enim ſpeciei in affirmatione anteponere non eſt vitioſum, & ita ſermo Ariſtotelis cum amplificatione procedet, & cum maiori efficacia, vt dicat, id non modo vltimum eſt, ſed etiam tale vltimum, quod eſt id, cuius gratia, non enim omne vltimum eſt eiuſmodi, ſicuti ſi quis dicat, & Dominus erit, & Rex: Rectè autem dicit Ariſtoteles, [continuo motu exiſtente] vt Simplicius notat, quia ſi motus ad certum finem tendens interrumpatur, vltimum eius non dicitur finis propriè acceptus, qui ſit id cuius gratia reſpectu motus, & reſpectu mobilis, debet igitur motus continuus fieri vſque ad proprium ſcopum, cuius gratia eſt ille motus, & tunc poſſumus dicere illum eſſe finem, cuius gratia eſt id, cuius gratia eſt motus ille; quare ſententia Ariſtotelis erit hæc, quando aliquid continuo motu,

&

Digitized by Google

& non interrupto peruenit ad proprium finem, ad quem ille motus tendit, illud dicitur non modo vltimum, ſed id cuius gratia reſpectu eius, cuius eſt motus ille; ita enim probatur quod materia eſt propter formam tanquam propter finem. Dubium eſt de hac ratione Ariſtotelis, an ſuppoſito quod naturalis Philoſophus conſideret formam, probet eundem conſiderare etiam materiam, ſicuti voluit Alexander, an è conuerſo ex eo quod conſideret materiam, probet eundem conſiderare formam vt Simplicio placuit. Quæ ſententia Vicomercato probabilior viſa eſt, quoniam materiam a Philoſopho naturali conſiderari notiſſimum eſt, & ab omnibus antiquis Philoſophis conceſſum, formam non ita, quia eam non ad modum antiqui cognouerunt, quare veriſimilius eſt Ariſtotelem ſupponere quod naturalis conſideret materiam, & inde colligere quod conſideret etiam formam, eo quod ad eandem ſcientiam pertinet cognoſcere ea, quæ ad finem tendunt, & finem ipſum. Ego tamen dicendum puto quod Ariſtoteles neque de materia probat per formam, neque de forma per materiam, ſed ſolum probat ad eundem artificem pertinere vtranque cognoſcere, non alteram ſolum, quia dubium propoſuerat, an eiuſdem ſit vtranque cognoſcere, an diuerſorum, hunc autem artificem patet nullum alium eſſe, quam Philoſophum naturalem, quia materiam, & formam hic Ariſtoteles nominat, vt naturas, de natura autem debet agere Philoſophus naturalis, quare proculdubio alteram debet cognoſcere. Vnde Ariſtoteles probat hic quod vtramuis cognoſcere dicatur, quod quidem indifferenter ſupponit, cogimur dicere quod alteram quoque cognoſcat. Imo magis in contrarium ratio vrget, quia iam Ariſtoteles probauit quòd magis eſt natura forma, quàm materia. Ratio autem quæ Vicomercarus mouebat debilis eſt, quamuis enim antiqui non cognouerunt formam eſſe naturam, ſed materiam ſolam, tamen Ariſtoteles iam ſatis demonſtrauit formam eſſe naturam, ideo in Textu 21. dubitauit de vtra loquatur Phyſicus, non magis de vna eſſe verum ſupponens, quam de altera, nunc igitur ſupponit ſolum quod Phyſicus vnam cognoſcat, vtramuis ea ſit, & probat quod eam reliquam, [Quo circa & Poeta] colligit Ariſtoteles ex dictis errorem poetæ, quem dicunt fuiſſe Euripidem, cuius uerba etiam adducit, quæ cum in eius tragedijs, quæ nunc extant, non legantur, in alia fortaſſe, quæ perijt, poſita erant; loquens enim Euripide, de quodam, qui mortuus erat, hæc verba protulit, habet finem, cuius gratia erat genitus, quæ verba eſſe ridicula inquit Ariſtoteles, quandoquidem mors non eſt appellanda finis, cum finis non ſit omne vltimum, ſed illud vltimum, quod ſit etiam optimum, & appetibile. Mors autem mala eſt, & eſt quidem vltimum vitæ noſtræ, non tamen eſt finis, propter quem nati ſumus, homo enim non naſcitur vt moriatur, ſed vt augeatur vſque ad ætatem perfectam, & poſſit eas edere operationes, quæ homini conueniunt, ideo Ariſtoteles etiam in quinto Metaphyſicorum cap. de perfecto. 5. cap. 16. dicit mortem impropriè, & metaphoricè dici finem, ſicuti etiam quandoque metaphoricè tribuimus nomen perfecti rebus malis, cum dicimus, eſt perfectè mortuus, eſt perfectus fur, & latro. Sunt etiam qui conſiderant non eſſe verum continuum motum uſque ad mortem quia per aliquod tempus animal augetur, deinde incipit alter motus diminutionis, quare mors non eſt vltimum unius motus, qui in animali inceperit. Sed aliquis dicere poſſet contra hos quod ſaltem nutritio eſt vnus motus in animali incipiens ab ortu animalis, & terminans per mortem, quare non ea ratione puto Ariſtotelem deridere Poetam, quia non ſit vnus motus continuus vſque ad mortem, cum nutritio talis ſit, vel talis eſſe videatur. Sed dato etiam quod ſit unus motus uſque ad mortem, vult Ariſtoteles non propterea mortem eſſe vocandam finem, & id cuius gratia, quia non habet rationem

boni,

Digitized by Google

boni, neque eius gratia naſcimur, non enim omne vltimum uult eſſe finis, ſed quod bonum ſit, & magis bonum quàm ea, quæ ad ipſum diriguntur.

Textus Vigeſimus Quartus.

Quoniam, & faciunt artes materiam, aliæ quidem ſimpliciter, aliæ verò operi accommodam, & vtimur tanquàm propter nos, omnibus, quæ ſunt; Sumus enim quodammodo, & nos finis. Dupliciter enim eſt id, cuius cauſa; dictum eſt in ijs, quæ de Philoſophia.

CONTINVATIO huius Textus ita eſt difficilis, ut Ioannes Grammaticus putauerit, locum hunc eſſe deprauatum per tranſpoſitionem verborum tam Textus huius, quàm præcedentis, ut eum legentibus patere poteſt. Ego enim de eius ſententia nihil dicam, quia abſurdum eſſe puto, & Textum optimè exponi poſſe uti iacet, & accipio expoſitionem Simplicij & Themiſtij, qui dicunt Ariſtotelem nouo argumento ab Artibus ſumpto confirmare id, quod proximè dixerat, & uidetur argumentum eo tendere, vt probetur materiam a naturali eſſe cognoſcendam, poteſt tamen trahi ad probationem ſimilem præcedentibus, uidelicet, quod formam, & materiam ſimul debeat Philoſophus naturalis cognoſcere. Vt autem argumentum intelligatur, ſciendum eſt quod in Textu hoc & in ſequenti quatuor genera artium tanguntur ab Ariſtotele. Aliæ nanque materiam faciunt, aliæ facientibus præſunt, & Architectonicæ uocantur, quia alijs imperant. Quæ materiam faciunt, diuiduntur adhuc in duas, ut in hoc textu patet, aliæ namque materiam ſimpliciter faciunt, aliæ non ſimpliciter faciunt, ſed eam exiſtentem reddunt ad opus idoneam, & præparant. Simpliciter faciunt, ut ædificator facit lateres, & Ars Medica, ſeu Aromatharia componit medicamenta. Quæ parant vero, vt ſtatuaria, quæ ſumit æs, & ad ſtatuam idoneum reddit, dicitur enim materia non ſimpliciter fieri, ſed præparari ſolum, quando non penitus tranſmutatur, ſed ita alteratur, ut nomen ſeruet, ac definitionem: æs enim manet, etiam æs in ſtatua, ſic lignum manet etiam lignum in lecto. Cum vero fit tranſmutatio in ſubſtantia, & res noua fit, dicitur materia ſimpliciter fieri, vt cum ex terra fiunt lateres, qui non ſunt amplius terra. Sic Mithridatica compoſitio eſt vera res diſtincta ab omnibus componentibus ſeparatim acceptis; quę ita coiuerunt, vt noua reſultauerit elementorum temperies. Illæ verò, quæ facientibus imperant; adhuc in duas diuiduntur ab Ariſtotele in textu ſequenti; aliæ namque formã faciunt in materia iam ab alijs artibus facta, vel præparata, & alijs artibus imperant, qualis debeat eſſe illa materia, vt ars conſtruendarum Nauiũ, ab alijs enim artibus ſubiectis & ſubminiſtratur materia talis, qualem ipſa præcipit: ipſa verò formam Nauis imponit, aliæ vero nihil faciunt, ſed factis ſolum vtuntur, & imperant etiam facientibus formam vt ars nauigatoria, hæc enim Naui iam facta vtitur, & imperat alteri arti facienti Nauem, qualis debeat eſſe Nauis forma, & ſingularium partium, ut ſit ad nauigandum idonea. His intellectis dico Ariſtotelem hic argumentum ſumere ab illis artibus, quæ materiam faciunt, quæ duæ ſunt, vt ipſe dicit in Textu, aliæ namque ſimpliciter materiam faciunt, aliæ non ſimpliciter faciunt, ſed præparant ad opus, & idoneam reddunt.

reddunt. Argumentum autem tale eſt, ſupponit primùm quòd ars naturam imitatur, ut dictum eſt in textu vigeſim. ſecund. Vnde infert quòd ſi artes non modò materiam cognoſcunt, ſed etiam eam faciunt, quod maius eſt, quàm cognoſcere, non poteſt negari quòd ſcientia naturalis, quoniam ars Naturam imitatur, ſaltem ipſam materiam cognoſcat, quod quidem argumentum videtur ſupponere, quòd Philoſophus naturalis cognoſcat formam, & probare ſolùm de materia, tamen ita poteſt intelligi vt ſimul probetur de vtriuſque. nam artes proculdubio formam faciunt, quod eſt manifeſtiſſimum, ita ab Ariſtotele prætermiſſum, & ſuppoſitum, ut nos ita poſſimus argumentari, artes multæ non modo formam faciunt, verùm etiam materiam, & omnes imitantur naturam; ergo Philoſophus naturalis debet ſaltem cognoſcere utramque naturam, ſi facere eam non poteſt; particula autem illa [quoniam] ſignificat redditionem rationis. per nouum argumentum, per quod confirmatur illud idem, quod proximè dictum fuit, quaſi ſenſus ſit; quod diximus eſt verum etiam ob aliam rationem, quoniam artes etiam faciunt materiam, non ſolùm eam cognoſcunt, cur igitur Philoſophus naturalis non debeat ſaltem materiam cognoſcere ſimul cum forma ſi ars omnis Naturam imitatur? [Et vtimur tanquam propter nos.] Hanc eſſe puto alteram nouam confirmationem eorum quæ dicta ſunt in Textu præcedenti, ſed differt a confirmatione iam poſita in prima parte Textus, quia illa eſt nouum argumentum ad confirmandam concluſionem principalem, quòd videlicet Philoſophus naturalis debet ſimul cum forma, materiam conſiderare, hæc verò non confirmat concluſionem principalem, ſed propoſitionem quandam aſſumptam ab Ariſtotele in ratione facta in Textu præcedenti, ibi enim Ariſtoteles aſſumpſit propoſitionem hanc quòd eiuſdem officium eſt conſiderare finem, & ea quæ diriguntur ad finem, hanc confirmat hoc in loco per diſtinctionem duplicis finis; duplex enim eſt finis, unus dicitur finis quo, alter finis cui, & vterque appellatur id cuius gratia finis. quo eſt ille, quo acquiſito ceſſat motus, forma eſt huiuſmodi finis; tranſmutatio enim materiæ ad formam tendit vt ad finem, quo acquiſito ceſſat illa tranſmutatio. Eſt alter poſterior finis cui prior finis acquiritur, vt ſi dicemus compoſitum eſſe finem cui, clarius hoc in artefactis apparet, nam finis ædificatoris ut quo eſt ipſa forma domus, ea enim acquiſita ceſſat motus ædificationis, qui ad eam fit, ſed eſt alter finis principalior, in quem tota domus dirigitur, & eſt homo ipſe, homini enim ea forma acquiritur, ipſi ædificatur domus, vt eam habitet, & ea vtatur, ideò dicitur finis cui, ſic dicebat Ariſtoteles in ſecundo de Anima trigeſim. ſeptim. animam eſſe finem omnium partium organicarum ipſius corporis vt finem cui, quia ipſi animam dantur organa a natura, ut anima eis vtatur in edendis proprijs operationibus. Vnde patet hominem eſſe finem omnium Artium effectiuarum quia omnes quicquid faciunt, homini faciunt, & ad humanum vſum; Ariſtoteles igitur ſumit nunc fundamentum hoc, quòd nos ſumus finis quodammodo, quoniam [utimur omnibus, quæ ſunt, tanquam propter nos factis] ne intelligamus entia omnia abſolutè. non enim ſunt omnia propter nos, ſed intelligamus omnia quę ſunt ab arte, hæc enim propter nos fiunt, dicit autem [quodammodo] quia nos non ſumus finis eo modo, quo forma eſt finis, ut Ariſtoteles in Textu præcedenti conſiderauit, ſed alio modo ſumus finis, ideò ſtatim ſubiungit Ariſtoteles quòd finis, & cuius gratia eſt duplex ſicuti declarauimus, vult per hęc ſignificare Ariſtoteles rationem talem a minori ad maius, minus videtur quòd finis cui ſit coniunctus cum materia, & cum ijs quæ ad finem diriguntur quàm finis quo, attamen etiam finis cui eſt coniunctus cum materia, & cum ijs, quę ſunt propter finem, quia

Digitized by Google

nos ſumus finis cui omnium artefactorum, & ipſa omnia tractamus, quia ijs omnibus utimur, materiam igitur omnium artefactorum, & artefacta omnia tractamus, quare ſumus quodammodo cum ipſis coniuncti, & ea quodammodo cognoſcimus, ergo magis ipſe finis quo, debet eſſe coniunctus cun ijs, quæ ad finem ſunt, & cum materia ipſa, & conſequenter tractari ab eodem, a quo tractatur ipſe finis; quòd autem minus videatur de fine cui quam de fine quo quòd ſit coniunctus cum ijs quæ ſunt ad finem, ratio eſt, quia finis quo eſt propinquior materiæ, quam finis cui, eſt enim veluti in medio collocatus inter materiam, & finem cui, prius enim materia aſſequitur formam artificialem, poſtea nos toto artefacto utimur, ſi igitur finis cui cum remotior ſit a materia, tamen cum ea eſt coniunctus, quia nos ſumus finis, & utimur artefactis, & ea tractamus continuè, ſequitur quòd multo magis ipſe finis quo debet eſſe iunctus materiæ, & conſequenter tractari ab eodem, a quo tractatur materia quæ dirigitur ad finem.

Cum autem Ariſtoteles in Textu dicat ſe de hoc duplici fine locutum eſſe alibi [in ijs, qui de Philoſophia] dubium non leue eſt quoſnam libros intelligat, Græci enim, & alij eos ſequentes dicunt Ariſtoteles intelligere libros Ethicorum, nam etiam in tertio Politicorum Ariſtoteles de libris Ethicorum loquens eos uocat ſermones ſecundùm Philoſophiam, ſed expoſitio hæc ita dubia eſt, ut eam accipere non poſſim, primùm enim cum in libris Ethicorum multæ diſtinctiones finium ponantur ab Ariſtotele, hæc tamen nunquam in ijs libris legitur, uidelicet, finis quo, & cui. Præterea Ariſtoteles hic non vocaret Philoſophiam ipſam moralem facultatem, ſolet enim per Philoſophiam ſemper intelligere ſcientiam diuinam. Neque obſtat, quòd in tertio Politicorum libros morales uocet ſermones ſecundùm Philoſophiam, quia vt ciuilis poteſt ita loqui, cum in ijs libris multa alia dicat, iuxta vulgare opinionem hominum potius quàm iuxta veritatem, at hic verſans in Philoſophia contemplatiua non vocaret libros morales Philoſophiam, imò ſolam Metaphyſicam ita appellare conſueuit; ſed neque Metaphyſicam videtur poſſe intelligere, quia nullibi in Metaphyſica hæc diſtinctio legitur, niſi dicamus in textu 37. libri 12. ſed tamen ibi adeò conciſe & breuiter ponitur, ut credere non poſſim Ariſtotelem eum locum intellexiſſe, ibi enim Ariſtoteles potius ea diſtinctione vtitur, quam eam declaret, quemadmodum etiam hic credendum eſt autem citati locum, in quo diſtinctio hæc fuſius explicetur, atque declaretur, eam quidem legimus in textu trigeſimoſeptimo ſecundi libri de Anima, ſed eos libros Ariſtoteles non appellaret de Philoſophia, cum præſertim ſint pars ſcientiæ huius, in qua nunc verſamur. Ego igitur nil habeo in hac re quid dicam, niſi quòd hic dicitur a Vicomercato, quòd Ariſtoteles fortaſſe intelligit tres quoſdam libros ab eo ſcriptos; & in ſcriptos de Philoſophia, qui tamen deſiderantur, ſed eorum mentionem Laertius facit, & Alexander in primum Metaphyſicæ, & Cicero in libris de Natura Deorum. In iis fortaſſe libris, quos non habemus; diſtinctio hæc duplicis finis fuit ab Ariſtotele fuſius explicata, hoc etiam videtur locutio Ariſt. confirmare, libros enim Metaphyſicos ſolet appellare primam Philoſophiam, vel abſolutè Philoſophiam, non de Philoſophia, hic igitur cum non dicat in Philoſophia, ſed in libris de Philoſophia uidetur potius ſignificare libros illos, quos iam inſcripſerat de Philoſophia. Eſt autem hic animaduertendū quod hi duo fines ſolent ab expoſitoribus cōmuniter appellari cuius, & cui. Sed prioris finis appellatio mihi non placet non enim uideo cur magis debeat uocari cuius, quam alter quia ſi dicunt appellare cuius, ideſt cuius gratia, uideant Ariſt. in Textu vtrunque vocare cuius gratia, cum dicat dupliciter dici id, cuius gratia,

&

& reuera non magis dicimus materiam domus eſſe gratia formæ, quàm gratia hominis, quare vterque poteſt appellari finis cuius, ego igitur priorem finem verius puto appellari quo, quàm cuius. Eſt enim finis, quo acquiſito ceſſat motus, vt declarauimus prius, Appellatio hæc cuius & cui, eſt Ariſtotelis ſecundo de anima trigeſimoſeptimo: vtrumque tamen dicitur eſſe id cuius gratia: vide etiam ſecundo de anima trigeſimoquinto.

Textus Vigeſimus quintus.

Duæ igitur ſunt artes, quæ dominantur ipſi materiæ & quæ ſunt cognoſcentes ea, quæ vtitur, & Factiua quæ Architectonica eſt: quapropter, & quæ vtitur, Architectonica quodammodo eſt. differt autem quatenus hæc quidem, quæ formam cognoſcit Architectonica eſt, alia autem vt effectrix materiæ. gubernator enim qualis ſit forma aliqua temonis cognoſcit, & præcipit, alius autem ex quo ligno & quibus ex motibus eſt. In ijs igitur, quæ ſunt ſecundum artem nos facimus materiam propter opus, ſed in Phyſicis eſt.

HIC Ariſtoteles dubium ſoluit emergens contra illa, quæ dixit in prima parte textus præcedentis, ibi enim argumentum ſumpſit ad probandum, quod naturalis debet cognoſcere cum forma etiã materiam ex artibus, quæ materiam non modo cognoſcant, verum etiam faciant. Si enim Artes materiam faciunt, naturalis eã ſaltem cognoſcere debet. Sed aduerſus hoc poterat aliquis argumentum ſumere in contrarium ex illis artibus, quę materiam non faciunt, & fuerunt duę illæ, quas diximus præeſſe, & imperare alijs, & vocari Architectonicas, dicere enim poterat iſtę Architectonicę non faciunt materiam, ergo ſimiliter naturalis Philoſophus non debet materiam conſiderare. Ariſtoteles igitur huic dubio occurrens dicit etiam has non omnino materiam ſpernere, & ſi enim eam non faciunt, & ſaltem eam cognoſcunt, quare argumentum firmum manebit ex omnibus artibus; cum enim ars omnis Naturam imitetur, & formam ſimul cum materia cognoſcat, imò plures earum faciunt etiam materiam, ſequitur naturalem Philoſophum cognoſcere ſaltem ipſam materiam debere. Aduertendum autem quod cum de his duabus imperantibus artibus Ariſtoteles nihil ſupra dixerit, non debemus legere [duę igitur ſunt artes] ſed [duæ autem] ut ſe habet Græcus Codex. Dicit igitur Ariſtoteles, quod duę ſunt artes diſtinctę a duabus ſupradictis facientibus materiam, hę enim non faciunt, ſed ei dominantur, & imperant, quare cum imperent, ſequitur neceſſario quod eam cognoſcant, quare artes omnes materiam cognoſcunt; quia alię eam faciunt, alię ei imperant, quorum neutrum poteſt eſſe ſine cognitione. Has igitur imperantes artes declarans Ariſtoteles dicit, unam eſſe quę nihil facit, ſed factis utitur; alteram verò, quę cum in numero factiuarum ſit; facit.n. aliquid, ſolet tamen communiter vocari Architectonica, Ars.n. gubernatoria Nauis nihil facit, ſed vtitur ſolũ. Ars autem effectrix Nauis eſt factiua; quia Nauem facit; non tamẽ materiam facit, ſed formã, & dicitur Architectonica, quia

 pręeſt,

præeſt, & imperat alijs artibus ei ſubiectis qualem materiam debeant ei ſubminiſtrare, vt arti ſecandi ligna, & arti dolandi ipſa, illæ.n. materiam illi faciunt, ideſt, preparant, hoc.n. non facit ipſa ars effectrix Nauium, ſed ſolùm formam Nauis facit in illa materia, quę ipſi à ſubiectis artibus ſubminiſtrantur. Inter has duas artes imperantes Ariſt. hanc differentiam ſtatuit, & conuenientiam; primum.n. conueniunt, quoniam vtraque vocari poteſt Architectonica: illa.n. [qua utitur Architectonica, quodammodo eſt,] quia imperat alteri effectrici Nauium, qualis eſſe debeat Nauis ad nauigandum idonea, inquit autem Ariſt. [quodammodo] reſpiciens potius loquendi conſuetudinem, quàm ipſam rei veritatem, nam ſecundum veritatem ars, quæ vtitur ſolùm, magis eſt Architectonica quàm quæ formam facit, quia illa huic imperat, attamen non conſueuimus appellare Architectum niſi illum, qui operi præeſt, & formam etiam Nauis facit, illum enim qui facit formam nauis in materia ei adminiſtrata à ſubiectis artibus vocamus Architectum, at Nautam non vocamus Architectum, licèt alteri illi Architecto imperet. Propterea Ariſtoteles de eo, qui Nauim facit loquens dicit abſolutè, [& factiua, quæ Architectonica eſt] pro comperto enim ſumit, quòd hæc communiter dicatur Architectonica ab omnibus; de utente autem dicit quòd etiam ipſa quodammodo eſt Architectonica, quia non eſt in uſu vt appelletur Architectonica, cum tamen non minus ipſi hoc nomen conueniat, imò etiam magis, ſed differentiam ſubdit in hoc domini vtriuſque, alia enim, & alia ratione hæc & illa dicuntur Architectonicæ, illa enim quæ utitur, dicitur Architectonica, quia [formam cognoſcit] ideſt imperat alteri arti circa formam, quare præeſt ipſi formæ, nec formā facit, [altera verò ut effectrix materiæ] altera verò cum ſit factiua formæ, alio modo dicitur Architectonica, imperat enim materiæ. Non debemus enim intelligere quòd Ariſtoteles dicat hanc facere materiam, quia ſi reuera materiam faceret, nō diceretur Architectonica, ſed cum dicat eam hac ratione dici Architectonicam, quatenus eſt effectrix materiæ, ſignificat eius dominium conſiſtere in factione materiæ, quia imperat alijs, quę materiam faciunt, quę omnia ipſemet Ariſtoteles ſtatim declarat cum exempla ſubdit, & dicit [gubernator enim qualis ſit forma temonis cognoſcit & præcipit] nam ars nauis habet ſuum dominium in forma, hoc autem eſt, quia imperat alteri, qualem formam Nauis facere debeat, ut ſit benè nauigabilis, ſed non facit formam, quia ſi faceret, non diceretur Architectonica ratione formę. [Alias autem ex quo ligno, & quibus ex motibus eſt.] Effector autem Nauium non dicitur Architectus ratione formę, ille enim dicitur imperare, qui non facit, ſed facienti imperat, hic autem formam facit, quæ ipſi imperatur ab alio, ſed dicitur Architectus ratione materię, quia imperat alijs materiam facientibus, imperat enim ſecantibus ligna quęnam ligna debeant ſecare pro temone, & pro ſingulis alijs partibus Nauis, cum autem dicit Ariſtoteles, [ex quibus motibus eſt] ſignificat imperium huius artis, reſpectu illius artis, quę materiam præparat; imperat enim incidenti ligna, quænam ligna incidere debeat, imperat etiam illis, qui iam inciſa ligna ſecant, & inflectunt, has enim lignorum præparationes vocat motus, dolatio enim lignorum, & incuruatio, & inflexio cum motu fiunt, his itaque omnibus imperat effector Nauium, & ita eius dominium eſt circa materiam cui imperat, vult autem Ariſtoteles per hæc ipſa ſignificare, quòd etiam hæ duæ artes Architectonicę materiam cognoſcunt, quia ei imperant, hoc autem clarum eſt de Architectonica faciente formam, hęc enim imperat materię, neſciret autem imperare niſi eam cognoſceret quomodo enim ſit præparandum lignum pro temone, & quod nam ligni genus eſſe debeat effector nauium cognoſcit. Vtens verò etiam ipſe

mate-

materiam cognoſcit, quatenus imperat formæ, quæ talem materiam requirit; forma enim nauis, & partium nauis, quam Nauta imperat, non eſt forma abſtracta, ſed eſt forma materialis, cuius eſſentia eſt conſtituta in pendentia a tali materia, non poteſt enim forma timonis eſſe apta ad regimen Nauis, niſi ſit facta in materia idonea, & conueniente ad illum vſum, ideo utens ut nauta imperat formæ, & materiæ ſimul, & neutram earum facit, qui enim imperat imperanti etiam ſubiectis imperat. Ideò Ariſtoteles in principio Textus dixit utramque artem imperare materiæ, ſed una imperat immediatè, & eſt illa, quæ facit formam, altera uerò materiæ imperat, quia imperat formæ. Patet igitur quod licèt aliquę artes materiam non faciant, nulla tamen eſt ars, quæ materiam neceſſariò non cognoſcat, & ſic totum dubium eſt ſublatum. [In ijs igitur quæ ſecundum artem, nos facimus materiam propter opus, ſed in Phyſicis eſt.] Hæc eſt concluſio totius rationis factæ ab Ariſtotele in his duobus Textibus; cum enim artifices faciant materiam propter formam, ſequitur etiam quòd in naturalibus, cum materia iam ſit, neque a nobis fiat, eſt propter formam. Eſt enim clarius in artibus, quia nos materiam facimus, & ideo ſcimus cuius gratia eam facimus, nam gratia formæ. Ergo ſimiliter in rebus naturalibus exiſtimandum eſt materiam eſſe gratia formę, licet occultius ſit, quoniam Philoſophus naturalis non facit eam, ſed eam iam exiſtentem inuenit. Auerroes dicit quòd Philoſophus naturalis eam non facit, quia eſt æterna. Simplicius uerò dicit quod eam non facit, quoniam a natura factam inuenit, uterque uerum dicit. Auerroes enim loquitur de prima materia. Simplicius uerò de materia propria cuiuſque, ſed utramuis ponamus; certum eſt quod nos eam non facimus dum res naturales ſpeculamur, & hoc conſiderat Ariſtoteles hic. Ex his uerbis colligit alteram meliorem expoſitionem horum duorum Textuum, quàm fuerit ea, quam ſupra adduximus, credo enim Ariſtotelem in Textu Vigeſimoquarto, cum dixit [quoniam, & faciunt artes materiam] non feciſſe nouam rationem ad probandum principale propoſitum, uidelicet, quòd Philoſophus naturalis debeat cognoſcere materiam, cum multæ artes eam etiã faciunt, quemadmodum Simplicius, & Themiſtius exponebant, ſed credo eſſe confirmationem propoſitionis prius aſſumptæ in Textu Vigeſimotertio, & fuit illa propoſitio minor, materia dirigitur in formam ut in finem; hanc Ariſtoteles probauit ratione in eo Textu; deinde in Textu Vigeſimoquarto cepit eam confirmare ſumpto argumento ab artibus, hæ namque cum materiam faciunt, & faciunt propter formam, inditio ſunt quod etiam in ijs, in quibus nos materiam non facimus, vt in naturalibus, materia eſt propter formam tanquam propter finem, ſicuti nunc Ariſtoteles concludit. Ad hoc idem debent pertinere verba illa in Textu Vigeſimoquarto; [& vtimur tanquam propter nos] non enim probant maiorem poſitam in Textu Vigeſimotertio, vt antea expoſuimus, ſed pertinent ad probationem eiuſdem minoris, vt continuatio verborum ſignificare poteſt, vult autem Ariſtoteles oſtendere, quòd materia naturalium eſt propter formam, quoniã etiam materia artificialium eſt propter formam; quod autem materia artificialium ſit propter formam, oſtendit Ariſtoteles ſumpto ex nobis ipſis duplici argumento. Primo quidem, quia facimus eam, & propter formam facimus. Secundò, quia vtimur artefactis omnibus tanquam factis propter nos, cum nos quoque dicamur finis, vt ſupra declaratum eſt, ex eo enim quod vtimur omnibus artefactis, teſtificamur, quod materia artefactorum eſt propter formam. Nos enim vtimur non materia rudi, & non elaborata, ſed vtimur ea elaborata ab artifice, ideſt, formata, quare materia eſt propter formam, quia materia vti formata ab artifice eſt propter nos, non enim eſſet propter nos, niſi prius eſſet propte

formam, quæ eſt finis quo; in Textu autem hoc Vigeſimoquinto Ariſtoteles ex duabus artibus Architectonicis, quæ materiam non faciunt, oſtendit quod materia fit ab alijs artibus propter formam. Artes enim Architectonicæ materiam non faciunt, ſed faciunt formam, vel materia ſimul cum forma vtuntur, & facientibus materiam imperant; qualis ea eſſe debeat, patet igitur quòd artes illæ inferiores, quæ materiam faciunt, faciunt propter formam, quia faciunt eam ex mandato artis ſuperioris facientis formam, quare faciunt materiam talem qualem illa forma requirit, & ſic materia in artificialibus fit propter formam, ergo ſimiliter vbi non fit, ſed eſt, eſt propter formam, vt Ariſtoteles hîc concludit. Hæc eſt vera expoſitio horum duorum Textuum, ſic enim omnia verba ad vnum ſcopum diriguntur, & ſecundum priorem expoſitionem eſt magna confuſio. Nam in principio Textus Vigeſimiquarti dicebamus Ariſtotelem vti noua ratione ad conclusionem principalem, deinde in eodem Textu confirmare maiorem Syllogiſmi in Textu Vigeſimotertio facti, quæ dicuntur in hoc Vigeſimoquinto pertinere ad ſoluendum dubium contra primam partem Textus Vigeſimiquarti, quę certe eſt magna confuſio, & omni ordine carens, modus etiam loquendi Ariſtotelis in principio Textus Vigeſimiquarti hoc ſignificauit, nam dixit [quoniam] quæ dictio non poteſt ſignificare nouam rationem, ſed confirmationem rationis prius factæ, in qua ſumpta erat minor aliquantulum dubia, & probata per Syllogiſmum in Textu Vigeſimotertio, ideo Ariſtoteles adijcere uoluit confirmationem ſumptam ab artibus vt dictum eſt. Hãc expoſitionem uidetur tetigiſſe Sueſſanus, ſed poſtea in recognitionibus eam reiecit, & ſecutus eſt expoſitionem Simplicij. Vel poſſumus dicere quod Ariſtoteles dupliciter oſtendit, quòd artes materiam faciunt propter formam. Primum quidem ex eo quod nos utimur omnibus artefactis tamquam propter nos exiſtentibus. Non uteremur autem niſi formatis. Quare materia eorum eſt propter formam, & forma propter nos. Secundo per artes architectonicas, quibus inſeruiunt illæ, quæ materiam faciunt. Sumit igitur prius Ariſtoteles quòd artes quædam faciunt materiam in prima parte textus Vigeſimiquarti. Deinde in ſecunda parte oſtendit ex nobis utentibus quod eam faciunt propter formam. Deinde in textu uigeſimoquinto oſtendit id ex artibus architectonicis, quæ imperant, facientibus materiam. Et tandem concludit quod ſi artes materiam faciunt propter formam in naturalibus quoque materia eſt propter formam, & ita eſt cognoſcenda propter formam.

Textus Vigeſimus ſextus.

Amplius eorum, quæ ad aliquid, materia eſt, ad aliam enim formam, alia materia. Quouſque ergo Phyſicum oportet cognoſcere formam, & ipſum quid eſt? An quemadmodum Medicum neruum, aut Fabrum æs uſque ad aliquid? alicuius enim gratia unumquodque & circa ea, quæ ſunt ſeparabilia quidem forma in materia autem; homo enim hominem generat & Sol, quomodo ſe habent autem hæc ſeparabilia, & quid ſit Philoſophia prima eſt officium determinare.

IN hoc textu Ariſtoteles duo facit, primo enim ponit aliam nouam rationem, quæ vltima eſt, ad probandum quòd Philoſophus naturalis debet agere de forma, & de materia ſimul; deinde proponit aliam nouam emergentem quæſtionem, & eam ſoluit. Facit in prima argumentum tale; materia refertur ad formam, ergo ad eandem ſcientiam pertinet utrámque cognoſcere: conſequentia patet, quia unum relatiuum ſine altero cognoſci non poteſt, Ariſtoteles autem probat antecedens, quoniam alia forma aliam materiam requirit, ex ea enim materia, ex qua fit homo, plantæ non fiunt, quare propria hominis materia ad hominis formam habet relationem, & ſic quælibet materia ad propriam formam. Hæc eſt ratio Ariſtotelis, quæ non magis de materia probat per formam, quàm de forma per materiam, ſed indiſtinctè probat quòd ſi unam conſiderat Philoſophus naturalis, debet alteram quoque conſiderare. Simplicius dubitat quomodò Ariſtoteles dicat ad aliam formam aliam requiri materiam, cum omnium formarum unica ſit materia, quæ prima appellatur; reſpondet Ariſtotelem loqui de materia proxima, ita tamen ut eadem ratio transferatur etiam ad materiam remotam, & primam, propria enim cuiuſque eſt materia, quæ dicitur propinqua, quæ ita uniformæ aſſimilatur, ut non alijs, ſicuti autem propria materia ad hanc determinatam formam ſe habet, ita materia prima, quę una eſt, ſe habet ad formam communiter acceptam; uult igitur ſignificare Ariſtoteles, quòd ſicut quælibet propria materia ad quamlibet formam ſe habet, ita materia ſimpliciter ad formam ſimpliciter, & ſic ratio Ariſtotelis probat non modò de materia propinqua, ſed etiam de remota, quæ debet cognoſci a Philoſopho naturali, & ſic de forma tam ſingula, quàm communi. Eſt tamen animaduertendum, ut ſano modo hæc intelligamus, non enim debemus exiſtimare materiam propriam eſſe materiam ſecundam, quia hic non de ſecunda materia loquitur Ariſtoteles, ſed de prima, quæ, & remota, & communis, ac etiam propinqua, & propria dici poteſt: materia enim ſecunda eſt materia formata, quæ ſimul cum forma, quam habet, remanet ſub alia nobiliori forma, ut mixtum ex elementis eſt materia recipiens animam ſeruando formam mixti, de qua materia hic Ariſtoteles non loquitur, quia non conſiderat aliquam formam ſimul cum materia in compoſito genito remanere, ſed ſolam materiam primam conſiderat remanere, quæ quidem ſi abſque vlla forma ſumatur cum potentia ad omnes eſt prima, & remota, & communis omnium materia, & infinita, & incorruptibilis, vt Ariſtoteles in textu octuageſimoſecundo primi libri docuit, & ſi ſumatur cum priuatione formæ determinatæ eſt propria materia illius formæ, nec tamen eſt materia ſecunda, quia non eſt formata per formam aliquam, quæ remanere debeat in compoſito generando, ſed per determinatam formam eſt formata habentem locum priuationis, & corrumpendam in aduentu formæ venturæ, ut nihil remaneat, niſi prima materia; dicimus enim ſemen humanum materiam propriam ex qua homo fit; quia non eſt materia communis alijs rebus, cum ſit contracta per formam ſeminis, veluti per priuationem ſoli humanæ formæ oppoſitam, non eſt igitur ſemen materia ſecunda, ſed materia prima contracta per propriam hominis priuationem, & facta hominis propria materia, & hanc dixit Ariſt. in eodem loco eſſe per ſe incorruptibilem propter priuationem, idest, propter formam ſeminis, quæ in ea corrumpitur in aduentu formæ hominis, cum in ſubſtantia ipſa materiæ maneat incorrupta. Hic igitur Ariſtoteles intellexit primam materiam contractam pro exigentia cuiuſque formæ per propriam illius formæ priuationem; & uult ſignificare, quòd quemadmodum hæc materia propria refertur ad determinatam formam, quia

talem

talem materiam requirit, ita etiam materia ſimpliciter ad formam ſimpliciter refertur. Hæc dicere volui propter illos, qui putant Ariſtotelem per hanc rationem non probare de materia prima quod ſit conſideranda a Philoſopho naturali, ſed ſolum de materia ſecunda, cum tamen Ariſtoteles nullam conſideret ſecundam materiam, quæ ſimul cum ſua forma remanet in compoſito, ſed ſolam ſubſtantiam primæ materiæ determinatam per priuationem propriam cuiuſcunque formæ naturalis. Materia prima autem fit propria dum contrahitur per formam tenentem locum priuationis. At materia ſecunda eſt contracta per formam tenentem locum materiæ reſpectu nobilioris formæ, & cum ea remanentis. Dubitatur etiam, quomodo Ariſtoteles dicat materiam eſſe ad aliquid, ſi enim eſt ſubſtantia, non poteſt eſſe in puncto relatiuorum. Ad hoc dicendum eſt quod materia in ſua prima notione non refertur, ſed eſt ſubſtantia, & habet ſuum eſſe abſolutum; in ſecunda autem notione vt eſt principium, habet habitudinem ad formam, & eſt relatiuum ſecundum dici, non ſecundùm eſſe, non enim tota materiæ eſſentia eſt poſita in relatione ad formam, ſed eſt ſubſtantia habens eſſe abſolutum, cui ſuperuenit potentia vt accidens eam generans, vt diximus in quæſtione de potentia materiæ ad finem primi Libri, quæ potentia cum ſit qualitas, refertur tamen ad actum, & eſt relatiuum ſecundum dici, non ſecundum eſſe. Et quoniam potentia eſt de eſſentia materiæ acceptæ in ſecunda notione, ideo materia in ſecunda notione refertur ad formam ratione potentiæ, quam includit, & ſic eſt relatiuum ſecundum dici, non ſecundum eſſe, & totum dubium tollitur. [Quouſque ergo Phyſicum oportet cognoſcere formam, & ipſum quid eſt?] Proponit Ariſtoteles quæſtionem nouam, & eam ſoluit, quæ eſt quonam vſque extendatur conſideratio Philoſophi naturalis in tractatione de forma, & ipſam vocat quid eſt, quia per formam res definitur, tanquam rei eſſentiam, & quidditatem: de materia Ariſtoteles non proponit ſimilem quæſtionem, quia [vt Simplicius ait] patet ex dictis quod materia eſt conſideranda a Philoſopho naturali ſimpliciter vſque ad primam materiam perueniendo, & ſemper prout refertur, & ordinatur in formam, materia enim conſideratur propter formam. Cum autem formam non omnem conſideret Philoſophus naturalis neque quomodocunque, ideo declarandum fuit vſque ad quem terminum extendatur Philoſophus naturalis in cognitione formæ. Deinde cum dicit [An quemadmodum Medicum neruum] reſpondet Ariſtoteles quæſtioni, & reſponſio in duobus conſiſtit, alterum eſt quaſnam formas conſideret naturalis, & quas non conſideret, non enim omnes conſiderat; alterum eſt quomodo etiam formæ ipſæ naturales conſiderentur a Philoſopho naturali, non enim omnibus modis eam conſiderat. Incipit autem Ariſtoteles ab hoc ſecundo, & dicit quòd formæ naturales ſunt cognoſcendæ a Phyſico quemadmodum neruus a Medico, & æs a fabro vſque ad aliquem terminum, non autem abſolutè & omnibus modis, terminus autem ad quem vſque extenditur conſideratio nerui, & æris eſt ipſe finis, tractantur enim ab artibus materiæ artefactorum propter fines, quia ſunt ijs artibus ſubiectæ gratia alicuius finis: ſed hæc, quæ de artibus dicuntur, facilia intellectu ſunt, non tamen facile eſt ea accommodare Philoſopho naturali. Nam Ariſtoteles proponit quæſtionem de conſideratione formæ, hæc autem quæ dicuntur de artibus, pertinent ad cognitionem materiæ, quia æs in arte fabrili habet locum materiæ, & ita neruus in arte Medica, vt etiam ipſe Ariſtoteles ſignificat, dum dicit hæc omnia eſſe alicuius gratia, id eſt gratia finis, ut ſanitatis, & formæ clauis, ſeu ſtatuæ, finis autem in artibus habet locum formæ, ut dixit Ariſtoteles in Textu Vigeſimoſecundo. Quid ergo uult dicere Ariſtoteles, non enim conueniens ſenſus eſſe uidetur, ſi

intelli-

intelligamus quòd ſicuti ars conſiderat materiam, ita ſcientia naturalis conſiderat formam, quia comparatio eſſe debet formæ cum forma, & materiæ cum materia; ideò Simplicius hæc conſiderans exiſtimauit neruum, & æs nominari ab Ariſtotele non vt materias, ſed potius vt formas, nam vtrumque conſtat ex materia, & forma. Sed hæc expoſitio eſt alieniſſima ab Ariſtotelis mente, quia etiam ſi hæc ſint compoſita ex materia, & forma, tamen in illis artibus conſiderantur ſolum vt materia, non vt forma, illa enim eſt forma naturalis, cuius nullam cognitionem artifex habet. Præterea dicit Ariſtoteles hæc conſiderari gratia finis qui eſt forma artificialis, ergo ſimiliter ſignificaretur formam naturalem conſiderari a Philoſopho naturali propter finem, quod tamen Ariſtoteles nunquam dixit, ſed ſemper dixit ipſam eſſe finem rerum naturalium, ideò oportet hæc exempla intelligere de materia, ſicuti Alexander, & Themiſtius intellexerunt, eſt enim neruus ſubiecta materia, in qua eſt ſanitas, & æs eſt ſubiecta materia, ex qua fit ſtatua. Sed Alexander intellexit ſic, ſicuti medicus conſiderat neruum propter finem, & faber æs propter finem: ita Philoſophus naturalis conſiderat materiam propter formam, & in ordine ad formam. Quæ expoſitio eſſet conueniens (vt Simplicius notat) ſi quæſtio fuiſſet de materia, ad quem vſque terminum extendatur eius conſideratio, nunc autem de forma, non de materia eſt quæſtio, quare expoſitio non eſt ad propoſitum. Themiſtius verò expoſuit ſic, quemadmodum artifex conſiderat materiam propter formam, ita naturalis conſiderat formam propter materiam. & ſic reſponſio videtur conueniens ad quæſtionem de forma. Attamen neque expoſitio hæc admittenda eſt, quia non debemus dicere materiam eſſe finem formæ, ſed è conuerſo tantum, vt clarè dicit Ariſtoteles in vltimo cap. primi Libri de partibus animalium, & eiuſdem, & ſecundi libri. Dicit enim materiam eſſe propter formam, non formam propter materiam, quod idem legimus in primo capite, & eiuſdem & ſecundi Libri. Nunquam igitur concederet Ariſtoteles, quòd materia dicitur conſiderari vt finis formæ, quamuis enim velit formam naturalem conſiderari non ſine materia, non tamen dicit conſiderari propter materiam. Sanctus Thomas dicit quòd ſicut Medicus conſiderat neruum, non tamen vt neruum abſolutè, ſed vt dirigens ad ſanitatem, ita Philoſophus naturalis non conſiderat formam abſolute, vt formam, ſed vt eſt in materia. Sed neque hæc expoſitio mihi probatur, quoniam hoc modo nulla ponitur diſtinctio inter Philoſophum naturalem, & diuinum, nam etiam diuinus Philoſophus dum tractat de quidditate rerum materialiſi, loquitur de forma prout eſt in materia, & docet ſubſtantiam materialem eſſe definiendam per formam in materia; cum tamen Ariſtoteles hic velit naturali Philoſophiæ limites conſtituere, quibus a diuina ſcientia ſeparetur, vt in fine Textus videbimus. Cum igitur apud alios nihil inuenerim quod mihi ſatisfaciat dicam quid ego excogitauerim. Credo mentem Ariſtotelis eſſe vt contrahatur conſideratio formæ ad modum conſiderandi proprium Philoſophi naturalis, poteſt enim conſiderari forma vt quidditas ſubſtantiæ materialis tanquam ſpeciei entis, & ita conſiderabitur in materia, nec tamen erit conſideratio naturalis, ſed Methaphyſica: a Philoſopho autem naturali conſideratur forma prout eſt natura, ideſt, prout eſt quidditas ſubſtantiæ naturalis, & tranſmutabilis, & principium motus in ea. hic enim eſt proprius modus conſiderandi philoſophi naturalis. Similitudo autem ab artibus ſumpta conueniens eſt, finis enim in arte habet locum formæ, & modi conſiderandi, ad quem omnia redigi debent, ſicuti igitur Medicus non cognoſcit abſolutè neruum, ſed vt refertur ad finem, qui eſt ſanitas; ita Philoſophus naturalis non abſolutè, neque omnibus modis formam conſiderat,

ſiderat, ſed ſolum vt eſt natura corporis tranſmutabilis, ſicuti enim in arte omnia ſub fine continentur, in quem diriguntur: ita in ſcientia omnia continentur ſub modo conſiderandi, per quem vna ſcientia diſtinguitur ab alijs: forma igitur a naturali eatenus conſideratur, quatenus continetur ſub modo conſiderandi ſcientiæ naturalis, non alio modo. Deinde cum dicit Ariſtoteles [& circa ea, quę ſunt ſeparabilia quidem forma in materia autem] ponit alterum reſponſionis membrum, quo dicit quas formas Philoſophus naturalis conſideret, & quas non conſideret, & inquit naturalem Philoſophum conſiderare eas tantum formas, quæ non ſeparantur a materia, niſi ſecundum rationem, & intellectum, cum ſecundum rem ſint ſemper in materia; illas autem, quæ etiam ſecundum rem ſunt a materia ſeparatæ, dicit a diuino Philoſopho conſiderari. In verbis notandum quod quando Ariſtoteles dicit [circa ea, quæ ſunt ſeparabilia quidem forma] aliqui codices habent, ſeparabiles quidem formæ, quia Codices Græci alij habent εἴδει alij habent εἴδη ſi igitur legamus εἴδη ſenſus erit circa ſeparabiles formas ſecundum intellectum [in materia autem] idest ſecundum rem non abiunctam a materia, quòd ſi legamus εἴδει vt reuera plures codicés habent, ſignificabit ratione, & eſſentia, ſicuti etiam in Textu ſexageſimo primi libri Ariſtoteles dixit, materiam & priuationem eſſe diſiunctas forma, ideſt, ratione, & eſſentia; ſenſus igitur erit quod naturalis Philoſophus verſatur circa eas formas, quæ ſecundum eſſentiam ſeparantur per intellectum a materia, & ſecundum rem ſunt materiales, quod Ariſtoteles oſtendit argumento ſumpto a cauſis efficientibus, cum dicit [homo enim hominem generat, & Sol] quòd enim homo ſit forma in materia patet, quia cauſæ efficientes, a quibus generatur, ſunt formæ in materia, & homo, & Sol, nam alter homo eſt efficiens propinquum, Sol verò remotum, ideò voluit ſignificare Ariſtoteles quod tam efficiens propinquum, quàm remotum eſt forma in materia, quare non poſſunt niſi formam materialem producere. Sol autem non dicitur forma in materia, quia ſit compoſitus ex materia, & forma, ſed quia eſt materia in actu, quæ habet conditiones, & materiæ, & formæ, vnde ſolet cœlum vocari materia formalis, vel forma materialis. Sed Vicomercatus putat hanc non poſſe eſſe huius loci lectionem χωριστὰ μὲν εἴδει ſed ἀχώριστα legendum eſſe, neque hac in re vllius antiqui Codicis teſtimonio vtitur, ſed ſolum ratione, quia formæ naturales in hoc differunt a Mathematicis, quòd formę Mathematicæ non poſſunt eſſe ſine ſenſibili materia, ſed ſecundum eſſentiam abſtrahuntur a materia: formæ autem naturales neque ſecundum exiſtentiam, neque ſecundum eſſentiam poſſunt a materia diuelli; ideò Ariſtoteles in procœmio primi Libri de anima iuſſit eas per materiam definiendas eſſe. Hîc itaque Ariſtoteles dicere non poteſt eas eſſe ſeparabiles a materia ſecundum eſſentiam, & definitionem, ideò legendum eſt inſeparabiles ratione, quod ita confirmat, quia poſtea Ariſtoteles dicit [quomodo autem ſe habeat ea, quę ſeparabilis eſt] vbi dictio aduerſatiua denotat, quod ſi ibi nominat ſeparabilem, prius nominauerit inſeparabilem. Sed hæc ſententia mihi non probatur, quia non debemus ita literas emendare ſine alicuius Codicis, vel Interpretis teſtimonio, præſertim accipiendo contrarium ſenſum, vt hic Vic facit, friuola autem eſt eius ratio, quia ſi Ariſtoteles hic dicens formas ſeparabiles ſecundum eſſentiam male dicit, & defendi non poteſt, ſimiliter alijs in locis male dixit, nam in Textu Duodecimo huius Libri loquens de forma materiali, quæ eſt natura, dixit eam non eſſe ſeparabilem a materia niſi ſecundum rationem. Similiter in Textu octauo Metaphyſicorum dicit formam eſſe ſeparabilem ſecundum rationem, quid igitur mirum ſi hoc quoque in loco Ariſtoteles dicat formam materialem eſſe a materia ſeparabilem, ſecundum rationem? ſed ſoluenda manet

net inſtantia, quam Ariſtoteles ſupra, & in primo de anima dicit eſſentiam formæ materialis pendere a materia nec ſine, materia poſſe definiri. Aliqui reſpondent formam materialem poſſe a nobis cognoſci duobus modis, aut enim cognitione confuſa, aut cognitione diſtincta, & definitiua. Ariſtoteles hic dum dicit eam ſeparabilem a materia ſecundum rationem intellexit cognitione confuſa eam ſeparari per intellectum a materia. diſtinctè enim non poteſt cognoſci ſine materia. In primo autem libro de anima intellexit cognitione diſtincta, & definitiua, non enim poteſt forma materialis definiri, ac diſtinctè cognoſci ſine materia; hæc reſponſio accipienda non eſt, quia Ariſtoteles hic non dicit formam eſſe ſeparabilem per intellectum, vt poſſimus interpretari de cognitione confuſa, ſed dicit λόγῳ ideſt eſſentia, vult igitur vt tunc ſeparetur quando eſſentia eius cognoſcitur, hæc autem non poteſt eſſe cognitio confuſa, quia cognitio eſſentiæ eſt cognitio definitiua. Similiter in Textu tertio Octaui Metaphyſicorum Ariſtoteles loquitur de cognitione quidditatis, & tamen dicit formam eſſe ſeparabilem a materia ſecundum rationem. Ego igitur aliter dicerē, quod dum Ariſtoteles dicit formam ſeparari a materia ſecundum eſſentiam, ſeu ſecundum rationem, non intellexit quod omnino concipiatur forma in intellectu ſine conſideratione materiæ, id enim puto eſſe impoſſibile, ſed intellexit quod concipiatur eſsentia formæ diſtincta ab eſsentia materiæ, nam extra animam nulla inter eas diſtinctio apparet, ſed intellectus ſeparat eſſentiam vtriuſque, & cognoſcit aliam eſſe materiæ eſſentiam, aliam formæ, nec tamen intellexit formam ſine mentione materiæ. Huic ſententię conforme eſt dictum Ariſtotelis in textu ſexageſimoquinto primi Libri, quando dicit rationem compoſiti reſolui in rationes materiæ & formę; per hanc enim reſolutionem cognoſcimus diuerſas eſſentias ipſarum, cum hoc tamen ſtat quod alteram non definiamus ſine mentione alterius, quamuis enim in definitione formæ appareat materia, tamen definitio formæ non competit ipſi materię, & eſt diuerſa a definitione materię, debent igitur verba Ariſtoteli s intelligi de ſeparatione ſecundum eſſentiam, ſed non ſecundum exiſtentiam, quia poteſt intellectus cognoſcere aliam eſſe eſſentiam formę, aliam materię, ſed non poteſt cognoſcere formam vt exiſtentem ſine materia, quia ſi quis dicat, in quo differunt formæ naturales a formis Mathematicis, quæ etiam ipſe ſecundum eſſentiam abſtrahuntur a materia, ſed non ſecundum exiſtentiam? reſpondeo quod ratione exiſtentiam non differunt, quia tam hę, quam illæ cum materia exiſtunt, ſed differunt ratione eſſentię, quia eſsentia rerum Mathematicarum, cum nullatenus pendeat a materia, poteſt cognoſci ſine vlla mentione materiæ, at formę naturales pendent eſsentialiter a materia, ideo earum eſsentia ſine mentione materię cognoſci non poteſt, cognoſcitur tamen per intellectum illa eſsentia diuerſa ab eſsentia materię; uel poſsumus dicere quod formæ naturales ſeparantur per intellectum a materia, ideſt, a reali materia, cum qua exiſtunt, non tamen ſeparantur a conditionibus materiã, quarum neceſsariò fit mentio in earum definitionibus, & per hoc differunt a formis abſtractis, quia illæ ſunt reipſa ſeparatę a materia, hę uerò non ſunt reipſa ſeparatæ a materia, ſed intellectus eas ſeparat a materia reali, quę extra animam eſt, dum earum eſsentiam contemplatur, non tamen ita ut non faciat materię mentionem, quare a materia reali ſeparantur, ſed non a mentione materię [Quomodo autem ſe habeat hæc ſeparabilis] Hic docet Ariſtoteles quas formas Phyſicus conſiderare non debeat, & dicit eas eſse formas realiter ſeparatas a materia, hę namque quomodo ſe habeant, & quid ſint, Metaphyſici officium eſt determinare, non Phyloſophi naturalis. Vanum autem eſt argumentum Vicomercati, qui, quod Ariſtoteles hic dicat [ſeparabilis] col-

ligebat

ligebat ſupra legendum fuiſſe, inſeparabiles, propter dictionem aduerſatiuam. Nam hæc dictio χωριστὸν ex aduerſo reſpondet non illi dictioni, ſeparabilis ſuperius poſitæ, ſed illis poſterioribus verbis [in materia autem] formæ namque naturales licèt ſecundum rationem ſeparentur, tamen ſecundum rem ſunt in materia; nunc ſubdit Ariſtoteles, illæ verò, quæ non ſunt ſeparatæ, & non ſunt in materia, pertinent ad Metaphyſicum, quare χωριστὸν hic ſignificat potius ſeparatum, quàm ſeparabile; male etiam ponitur in Textu dictio illæ [hæc] ſed ita eſt legendũ, quomodo autem ſe habeat ea quæ ſeparata eſt &c. Patet igitur quod ipſa verborum ſeries ſecundum antiquam lectionem eſt conuenientiſſima; quæ tamen ſecundum lectionem Vicomercati non eſt conueniens. Nam Ariſtoteles ſuperius dicens inſeparabiles, quomodo adiecit, in materia autem? nam dictio aduerſatiua ſignificat quod prius dixit ſine materia, poſtea ſubdit in materia, prius igitur legendum eſt, ſeparabiles, poſtea, in materia autem. Docuit igitur in hoc Textu Ariſtoteles tum quas formas naturalis Phyloſophus cõſideret, & quas non conſideret, tùm etiam ad quem vſque terminum cognoſcat eas, quas conſiderat. Per hæc autem patet Ariſtotelem diſtinxiſſe conſiderationem Philoſophi naturalis a conſideratione Metaphyſici per definitionem ipſius naturæ, cum enim natura ſit forma, quę eſt in materia, ad naturalem non ſpectat conſiderare formas abſtractas ſecundum eſſe a materia, neque etiam formas ipſas materiales poteſt conſiderare alio modo, quam prout ſunt natura, & eſſentia corporis naturalis, & tranſmutabilis, non prout ſunt eſſentia ſubſtantiæ compoſitæ, quæ eſt conſideratio Metaphyſica, ſicuti declarauimus. Auerroes in Commentario notat Ariſtotelem hic loqui de cognitione quid eſt, non de cognitione an ſit. Philoſophus enim naturalis cognoſcit formas abſtractas quoad queſtionem an ſint, immò demonſtrat eas eſſe, & in hoc reprehendit Auicennam, qui dicebat eas demonſtrari a Metaphyſico, non a Philoſopho naturali, quod inquit Auerroes falſum eſse, quia ſubſtantiæ abſtractæ ſunt ſubiectum in Metaphyſica, ideo a Metaphyſico non poſſunt demonſtrari, qua de re locutus eſt Auerroes contra Auicennam in Commentario vltimo primi Libri, & in Commentario Vigeſimoſecundo huius Secundi. Quando igitur Ariſtoteles dicit Philoſophum naturalem non cognoſcere formas ſeparatas a materia intelligit cognitione quidditatiua, ſic enim ad eas non peruenit philoſophus naturalis, ſed peruenit, (inquit Auerroes) ſolum vſque ad formam hominis, quæ eſt vltima formarum materialium, & prima abſtractarum, quam etiam vocat Auerroes formam formarum, & medium inter penitus abſtractas, & penitus materiales: cum enim aliæ omnes formæ materiales ſint ea ignobiliores, & reſpectu ipſius, habeant locum materię, ideo forma hominis dicitur forma aliarum formarũ materialium, quia eis ſuperuenit vt habentibus locum materiæ. Peruenit igitur Philoſophns naturalis vſque ad cognitionem quidditatiuam formæ hominis, quæ eſt prima inter abſtractas, ſed non progreditur vlterius ad alias abſtractas, ſed eas tantum cognoſcit quo ad ſi eſt, non quo ad quid eſt: Zimara in Tabula ſua ſub illis verbis; formæ formarum ſunt conſiderandę, &c. declarans hũc locum Auerrois nouam excogitauit expoſitionem, quę penitus vana, & chimerica eſt; notum eſt enim Auerroem per formas formarum intelligere eaſdem, quas dicit eſſe medias inter materiales, & abſtractas, & primum locum tenere inter abſtractas, vltimum inter materiales, videlicet formas hominum, & has comprehendit ſub conſideratione Philoſophi naturalis, non autem excludit (vt Zimara imaginatur) qui per formas hominum intelligit idęas, quas dicit a naturali non conſiderari ſententia. hæc tamen Auerrois non omnino probanda eſt. Formę namque per eſſentiam abſtractæ non conſiderantur ullo modo a

do a

do a naturali, quia nullo modo conſiderantur vt formæ, ſed ſolùm vt motores, & reuera nõ poſſumus dicere philoſophum naturalem cognoſcere quòd exiſtãt for mæ aliquæ abſtractæ, quod tamen ſecundum Auerroem dicendum eſſet. Quod ve rò addit Auerroes naturalem, perueniti vſque ad formam hominis, quæ eſt vlti-ma materialium & prima abſtractarum, alienum eſt penitus a præſenti Ariſtote-lis conſideratione, cum præſertim ſit etiam falſum quòd forma hominis ſit forma abſtracta.

Textus Vigeſimus ſeptimus.

Determinatis autem his, conſiderandum eſt de cauſis, & quæ, & quot numero ſunt. Cum enim hoc ſciendi gratia negotium ſit; ſcire autem non prius opinamur unumquodque quam vtique cœperimus propter quid circa unumquodque hoc autem eſt accipere primam cauſam; manifeſtum, quod, & nobis hoc faciendum eſt, & de generatione, & corruptione & de omni Phyſica mutatione, ut ſcientes ipſorum principia, reducere ad ipſa tentemus quæſitorum unumquodque.

IN ſequenti parte certum eſt Ariſtotelem agere de generibus, & modis cauſarum, ſed qualis nam ſit hæc tractatio a nullo cognitum eſt, niſi a Diuo Thoma, idque fuit a me explicatum in capite vndecimo libri de naturalis ſcientiæ conſtitutione, non enim agit hic Ariſtoteles de cauſis vllis rerum naturalium, ſed de generibus, ac modis cauſarum, quare hæc tractatio non poteſt vocari de principijs, ſeu de cauſis rerum naturalium, ſed de principijs cognitionis, & ſcientiæ naturalis, & eſt tractatio Logica ut ibi oſtendimus, cum enim hæc ſit ſcientia contemplatiua, in qua perfectam quærimus habere rerum naturalium ſcientiam, ſcientia autem perfecta habeatur per ſuas cauſas, & per demonſtrationem. Ideò antequam aggrediamur demonſtrationem accidentium naturalium per ſuas cauſas conueniens fuit vt cauſarum genera, & differentias cognoſcamus, & ſciamus per quænam cauſarum genera ſint conſtruendæ demonſtrationes naturales. Docebit enim Ariſtoteles quatuor eſſe genera cauſarum, & ea omnia, in rebus naturalibus locum habere, proinde effectus naturales demonſtrandos eſſe per omnia genera cauſarum, ſed potiſſimè per finem. Ideo hæc tota ſequens pars in duas diuiditur. In prima docet Ariſtoteles genera, ac differentias cauſarum, & cum hac eſt coniuncta tractatio de caſu, & fortuna, quas oſtendit eſſe cauſas per accidens, & redu ci ad genus cauſæ efficientis. Secunda pars incipiet in textu ſeptuageſimo, vbi Ariſtoteles declaratis generibus cauſarum incipiet conſiderare omnes cauſas pertinere ad conſiderationem Philoſophi naturalis, præcipuè uerò finem, ideò diligenter oſtendit res naturales pendere a cauſa finali, quoniam natura quicquid agit, propter finem agit. In hoc autem textu Ariſtoteles rationem aſſignat ſequentis tractationis de cauſis, eam ſcilicet, quam diximus, cum enim hæc ſcientia ſit ſpeculatiua, ſiquidem eius finis non eſt operari, ſed ſcire res naturales, ſcire autem tunc opinamur unumquodque, quando cognoſcimus propter quid: cogno-

ſcere autem propter quid ſit cognoſcere cauſam rei, ideò indagandæ omnino erunt cauſæ effectuum naturalium, antequam igitur inueſtigentur non eſt ab re genera cauſarum, & earum differentias diſtinguere, vt his cognitis ſciamus reducere effectus naturales in ſuas cauſas. Ad hoc enim faciendum nobis conferet cognouiſſe genera earum, ſic enim facilius quemlibet effectum reſoluemus in ſcientiam eorum, quando ſciamus in quod genus cauſæ ſit reſoluendum. Hęc eſt ſententia totius literæ. In verbis notandum, quod quando Ariſtoteles dicit, [& quot numero ſunt] non ſignificat omnium cauſarum multitudinem numeralem, quia hæc ſub ſcientia non cadit, ſed eſt quidam modus loquendi, qui nil aliud ſignificat, niſi numerum generum cauſarum, non numerum indiuiduorum, quod verò dicit [hoc autem eſt accipere cauſam primam] dupliciter intelligitur, vno modo ab Auerroe, qui expoſuit primam, idest, remotam, ut in primo Textu primi libri; altero modo a Sancto Thoma, qui expoſuit primam, ideſt, proximam, ſicuti ſumitur ſæpè ab Ariſtotele in primo Libro Poſteriorum, quæ ſecunda interpretatio eſt melior, nam cauſa remota eſt cognitionis cauſa ſine qua non, quia ſine primarum cauſarum notitia non poſſunt res perfectè cognoſci, ſicuti Ariſtoteles dixit in primo contextu primi Libri, & ita verum eſt, quòd non poteſt haberi propter quid ſine cognitione cauſæ primæ, ideſt, remotæ, non tamen huius cognitio eſt cognitio propter quid, ſed ſolius proximæ. Cum ergo Ariſtoteles non dicat hic propter quid non haberi ſine cognitione primæ cauſæ, ſed dicat, [hoc autem eſt accipere primam cauſam] non poteſt ſignificare cauſam remotam, ſed adæquatam, & proximam, cuius cognitio eſt cognitio propter quid, nam ad probandum, quod ſint declaranda genera cauſarum ſumit argumentum ex fine ſcientiæ ſpeculatiuæ, qui eſt ſcire propter quid, hoc autem ſignificat cauſam rei proximam: inquit autem, [de generatione, & corruptione, & omni Phyſica mutatione,] tanquàm exempli gratia. Quoniam enim ſcopus ſcientiæ præcipuus eſt cognitio accidentium per ſuas cauſas per potiſſimam demonſtrationem, ex quo ſumpſit argumentum ad probandum declarandas eſſe differentias, ac genera cauſarum, ideò exempli gratia nominat generationem, & interitum, & omnem naturalem mutationem, quæ ſunt accidentia naturalia, cum præſertim præcipuum inter omnia accidentia naturalia ſit motus, & mutatio, & eius ſpecies, in his enim videtur tota naturalis ſcientia verſari. Quod verò tandem dicit [vt ſcientes ipſorum principia &c.] ſignificat quòd cognoſcentes genera cauſarum melius poterimus cuiuſcunque propoſiti quæſiti indagare cauſam, quoniam quandoque habetur propter quid per cauſam finalem, quandoque per efficientem, quandoque per aliam: inuenta autem cuiuſque cauſa ad eam reducimus effectum quæſitum, & ita eius ſcientiam adipiſcimur.

Textus Vigeſimus octauus.

Vno igitur modo cauſa dicitur, ex quo fit aliquid cum inſit, vt æs Statuæ, & argentum phialæ, & horum genera. Alio autem modo forma, & exemplum, hæc autem eſt ratio ipſius quod quid erat eſſe, & huius genera, vt ipſius diapaſon duo ad vnum, & omnino numerus, & partes, quæ in ratione.

AGGRE-

AGGREDITVR tractationem de cauſis, in qua verſatur per longum proceſſum uſque ad contextum ſexageſimum nonum, ibi enim concludit quòd omnes cauſæ reducuntur ad quatuor genera, & ſtatim in ſeptuageſimo incipit oſtendere quòd Philoſophus naturalis debet cognoſcere omnia quatuor genera cauſarũ. Hæc autem tota narratio diuiditur in duas, in quarum prima agit de cauſis per ſe, deinde in ſecunda, quæ incipit in textu trigeſimonono, agit longo ſermone de caſu, & fortuna, quæ ſunt cauſæ per accidens, ſed tandem docet caſum, & fortunam reducit ad genus cauſę efficientis; ideò tandem in ſexageſimooctauo, & ſexageſimonono concludit quatuor tantùm eſſe genera cauſarum, ad quæ reducuntur omnes cauſæ, quas per quæſtionem propter quid quærere omnes homines ſolent. In prima autem hac parte Ariſtoteles duo facit, primò loquitur de generibus cauſarum uſque ad textum trigeſimumprimum, & docet eſſe quatuor, & quædam notat pertinentia ad hanc diuerſitatem generum cauſarum. Secundò loquitur de diuerſis cauſarum modis, quibus in eodem genere cauſæ diſtinguuntur cauſæ, & hæc pars incipiet a textu trigeſimoſecundo. In hoc igitur textu vigeſimo octauo incipit enumerare genera cauſarum & duo enumerat materiam & formam, quæ ſunt internæ cauſæ. Deinde in vigeſimonono adijcit duas externas efficientem, & finem. Loquitur autem prius de internis, quoniam ordine generationis materia primum ſtatuitur, deinde agens incipit eam elaborare pro eductione formæ, cum tractatione autem de materia debet eſſe coniuncta tractatio de forma, quia materia dirigitur ad formam, & ad eam refertur. Proponit etiam cauſas internas tanquam nobis cognitas, iam enim in primo Libro cognouimus materiam, & formam eſſe cauſas rerum naturalium, & ita cognouimus hæc duo genera cauſarum. Propterea hic dicit Simplicius præpoſitam eſſe materiam vt antiquis omnibus notiſſimam. Nam omnes effectus reducebant in cauſam materialem. Primo igitur loco ponit cauſam materialem, & eam declarat per definitionem materiæ traditam in calce primi libri, materia enim eſt id [ex quo fit aliquid cum inſit] inquit enim, cum inſit ad differentiam priuationis, nam ex ea quoque dicitur aliquid fieri, ſed non permanet in re facta; ex forma verò conſtant res factæ, ſed non dicuntur ex ea fieri, quia in ipſa generatione forma nondum eſt. Dat exempla in artefactis, [in æs ſtatuæ, & argentum phialæ] & addit, [& harum genera] quia ſi quis quęreret de genere huius materiæ quomodo ad phialam & ſtatuam ſe habeat, non poſſumus dicere niſi vt materiam, ſicut enim argentum eſt materia phialę, ita metallum genus argenti, & mixtum, & corpus, genera communiora ad phialam ſe habent vt materia. Franciſcus Vicomercatus his motus exemplis notat contra communem omnium opinionem quod Ariſtoteles non de ſolis rerum naturalium cauſis hic loquitur, ſed communiter de cauſis tam naturalium, quàm artificialium, quæ ipſius adnotatio vera eſt, ſed ipſe eius rationem ignorauit. Ratio enim eſt, quoniam hic re vera non loquitur de cauſis ipſis rerum naturalium, ſed declarat genera cauſarum, quare cum ſit tractatio logica, competit non ſolis rebus naturalibus ſed omnibus habentibus cauſam; ſed ea tractatio quæ incipiet a textu Septuageſimo propria erit ſolius ſcientiæ naturalis, quia ibi incipiet Ariſtoteles applicare ſcientiæ naturali omnia de cauſis dicta, & oſtendere quod in rebus naturalibus ſunt cognoſcendę omnes quatuor cauſę. eius enim tractationis gratia nunc præponit hanc vniuerſalem declarationem generum, & modorum cauſarum. [Alio autem modo forma, & exemplum] Ponit ſecundo loco cauſam formalem, ſed de hac primum dubitatur, cur Ariſtoteles eam uocet exemplum, S. Thomas putauit Ariſtotelem nominando exemplum, reſpe-

xiſſe Platonem, qui poſuit formas rerum abſtractas ab omni materia, quas vocabat ideas, & dicebat eſſe exemplaria, ad quorum ſimilitudinem producta erant omnia ab opifice. Sed cæteri omnes interpretes, etiam Græci, conſentiunt in hoc quòd Ariſtoteles non poſſit hoc dicere ſecundum Platonem, cum ſequentia omnia verba declarent ipſum non loqui de alia forma, quàm de materiali, hanc enim ſolam nominat inter cauſas, immò nec Plato idem putauit eſſe ideam, & cauſam formalem, nam vocauit ideam cauſam exemplarem, quam diſtinxit a forma, quam, & materiam dixit eſſe potius concauſas appellandas quàm cauſas; Alexander, referente Simplicio, & Simplicius ipſe, & Themiſtius, & Ioannes Grammaticus in huius loci declaratione plura dixerunt, quæ tamen ad hoc redigi omnia videntur, quòd forma naturalis vocatur exemplum, quatenus a natura producitur concipiente ipſam ſine cognitione, quamuis enim res natura producat non cognoſcendo; agit tamen propter finem, & hic finis eſt forma, ad quem natura operatione continuata ordinat omnia media, ſeu ſaltem vocatur exemplum, quia licet a natura nullum præconcipiatur exemplum rei producendæ; tamen natura operatur ad modum illorum agentium, quæ per cognitionem agunt, & præconcipiunt formam, ad cuius ſimilitudinem producunt realem formam, talis enim eſt ars, quia in mente artificis eſt exemplum rei producendæ, ideò forma artificioſa propriè vocatur exemplum, quia eſt exemplum illius, quod in mente artificis concipiebatur, ad quam diriguntur omnia ab artifice operante; forma igitur naturalis videtur poſſe appellari exemplum, quatenus a natura producitur per determinatum motum, & actionem, ſicut illa, quæ cum cognitione agunt. Hæc tamen interpretatio mihi videtur dubia, nam exemplum eſt vox reſpectiua, quæ refertur ad aliud, quare ſi formæ naturali non reſpondet reuera alia forma præconcepta a natura producente, non video cuius ſit dicenda exemplum. Quod ſi dicamus hoc propriè competere formæ artificioſæ, naturali vero non, niſi per ſimilitudinem, tunc videntur efficientem potius, vel finalem cauſam dare quàm formalem, quam hic Ariſtoteles ab alijs diſtinctam ponit, exemplum enim in mente artificis eſt potius cauſa efficiens, vel finalis, quàm formalis. Vicomercatus aliter interpretatur, & inquit formam vocari exemplum vt ſumptam in eſſe cognito, & vt eſſentiam rerum conceptam in animo, eſt enim quiddam vniuerſale in animo exiſtens, quod eſt exemplum ſimile omnibus particularibus formis, quæ exiſtunt in materia. Quæ interpretatio ſpernenda non eſt, cum ſit conſentanea ſequentibus omnibus verbis, quæ indicant Ariſtotelem ſumere formam illam, quæ in definitione ſumitur, & referre naturam omnium ſingularium, quæ extra animam ſunt. Vel igitur hanc expoſitionem accipiamus, vel dicamus hic Ariſtotelem vocare formam exemplum ad excludendam potius Platonis opinionem, quàm ad eum imitandum in appellatione exempli, quæ eſt expoſitio contraria expoſitioni S. Thomæ, cum enim Plato formam abſtractam vocauerit exemplum, Ariſtoteles formam materialem vult vocare ad ſignificandum nullum aliud dari exemplum præter formam hanc materię inhærentem, in qua ſola conſiſtit ſimilitudo, & conuenientia eorum, quę in eadem ſpecie ſunt, non autem in eo quod correſpondeat alicui formæ abſtractæ a materia, quæ reſpectu omnium dicatur exemplum. Quod autem accipiat formam materialem tantum, patet, quoniam Ariſt. declarat ſubiungens [hoc autem eſt ratio ipſius quod quid erat eſſe] ideſt, intelligo illam formam, quæ eſt ipſa rerum eſſentia, quæ per definitionem ſignificatur, eſſentia enim rei materialis non eſt niſi forma in materia, dat exemplum Ariſtoteles ſumptum ex muſica, nam illius conſonantiæ quæ dicitur diapaſon, quæ alias conſonantias continet, & includit, forma, &

eſſentia

eſſentia eſt proportio dupla, quæ conſiſtit in ratione duorum ad unum, & quia dixerat, [& huius gratia] ad ſignificandum formam quoque vniuerſalem redigi ad genus cauſæ formalis, ut etiam dixerat de materia. Ideò ſubiungit, [& omnino numerus] numerus enim eſt quid communius quàm numerus alteri duplus; & hinc colligit Auerroes hic quod omnes partes definitionis ſunt formæ, cum Ariſtoteles dicat, numerum quoque vniuerſaliter acceptum eſſe formam reſpectu conſonantiæ diapaſon, & poſtea tamen clarè ſubiungat, [& partes quæ in ratione] ideſt, omnes partes definitionis ſunt formæ, ideò inquit Auerroes genus eſſe formam vniuerſalem, differentiam verò eſſe formam propriam. Vocat autem Ariſtoteles formam vniuerſalem genus reſpectu propriæ formæ, quia dum propria differentia exprimitur nomine concreto genus de ipſa prædicatur in recto tanquam quid communius, ſiquidem omne rationale eſt animal, non è conuerſo. Sed aduerſus hanc Auerrois, imò & Ariſtotelis ſententiam dubitare aliquis poſſet, quomodo Ariſtot. dicat omnes partes definitionis eſſe formas, cum enim in definitione cuiuſque rei naturalis ſit neceſſario ſumenda materia, datur ergo aliqua definitionis pars, quæ non eſt forma, ſiquidem materia non eſt forma. Præterea Porphyrius in capite de differentia dixit differentiam ſignificare formam, & genus ſignificare materiã, & ita definitiones ex genere, & differentia conſtare tanquàm ex materia, & forma, quomodo ergo hic dicit Ariſtoteles omne genus eſſe formam? Ad primum dico materiam in definitione ſumi non vt partem uetam definitionis, ſed ut conditionem neceſſariam ſine qua forma naturalis non eſſet, proinde materia non eſt quidditatis pars, ſed vehiculum tantum, & conditio ſine qua non, quod Ariſtoteles hic, & ubique teſtatur, dum dicens, rationem, & quidquid erat eſſe, abſolutè formam ſignificat, nunquam materiam. Ad alterum verò dico quòd genus reſpectu differentiæ locum habet materiæ recipientis, attamen abſolutè formam dicit, quicquid enim eſt per formam habet eſſe, animal ergo in definitione hominis ſignificat formam communem, qua conſtituitur animal, quæ tamen dicitur eſſe materia, quia concernit materiam, dicit enim formam in tali materia, & totum illud compoſitum commune habet ad rationale reſpectum materiæ ad formam, quia recipit rationabilitatem tanquam formam, ſed de hoc plura dicere ad Metaphyſicum pertinet.

Textus Vigeſimus nonus.

Amplius unde principium mutationis primum, aut quietis, vt conſultor cauſa, & pater filij, & omnino facientis facti, & mutans mutati. Præterea ut finis, hic autem eſt id, cuius gratia ut ambulandi ſanitas, propter quid enim ambulat? dicimus vt ſanus ſit, & ita locuti opinamur aſsignaſſe cauſam. & quæcumque iam mouente alio, intermedia ſiunt ipſius finis vt ſanitatis macies, aut purgatio, aut medicamenta, aut organa. Somnia namque hæc finis gratia ſunt, differunt tamen ab inuicem, quia alia quidem ſunt opera, alia vero organa.

Digitized by Google

PROSEQVITVR declarans alias duas cauſas, nempè extraneas, efficientem, & finalem; efficientem ſolet vbique appellare vnde principium motus, id enim quod immediate ab efficiente prodire videtur, eſt motus, quia per motum rem efficit. Addit autẽ [aut quietis] propter naturam ſuperius definitam, ea enim eſt principium effectiuum motus, & quietis, quare quando naturalia corpora mouentur, & quando quieſcunt ex ſe, principium tam motus, quàm quietis naturalis effectiuum eſt natura ipſa. Maluit autem Ariſtoteles hic dicere [mutationis] quàm motus, quia nomen mutationis communius eſt, aliqua enim eſt mutatio, quę non eſt motus propriè; patet igitur non definiri hic aliud efficiens quàm tranſmutans, hoc enim propriè eſt efficiens, datur tamen aliud efficiens, quod dicitur per emanationem efficere ſine tranſmutatione, ſicut forma rei eſt effectrix proprietatum conſequentium, ſed hoc reductiue potius quam propriè ponitur ſub genere cauſæ efficientis, ideò Ariſtoteles hic id non exprimit; ob eandem rationem dixit [primum] datur enim efficiens etiam ſecundarium, quod eſt inſtrumentum primarij, ſed Ariſtoteles vult exprimere illud, quod eſt verè efficiens, & ita eſt cauſa vt non ſit effectus, efficiens verò inſtrumentale reducitur etiam ipſum ad hoc idem cauſæ genus, vt ipſe Ariſtoteles infra dicturus eſt, ſed hic voluit exprimere illud ſolum, quod maxime eſt efficiens, in quo ſeruatur pura ratio cauſæ, quia non eſt effectus, ideò etiam talis efficientis exempla ſubiunxit, non enim illum, qui aliquid egerit, appellat eius cauſam efficientem, ſed conſultorem tanquam priorem; ſic neque ſemen vocat cauſam efficientem filij, ſed hominem patrem, a quo ſemen defluxit. Et quia hæc exempla erant particularia, ideò ſubiungit Ariſtoteles vniuerſaliter in omnibus ita eſſe dicendum, vt omne faciens aliquid dicatur cauſa effectrix illius facti, & omnis mutans dicatur cauſa mutati; faciens autem (vt inquit Simplicius) ſubſtantiam reſpicit, mutans vero eſt communius, & ſignificat omne mutans, tam ſecundum ſubſtantiam, quam ſecundum accidentia. Poſſumus etiam dicere cum Simplicio quòd Ariſtoteles, ſicut in cauſa materiali, & in formali dixerat [& horum gratia] ita nunc in cauſa efficiente ſignificare voluit quod omne genus efficientis proprij reducitur ad genus cauſæ efficientis, non ſolum enim pater eſt cauſa filij, ſed etiam faciens, quod eſt genus patris, & mutans, quod eſt genus facientis; itaque ſi faciens, & mutans ſumantur, vt dicta reſpectu filij, erunt cauſæ generales, ſi vero reſpectu facti, & reſpectu mutati vniuerſaliter erunt cauſæ adæquatæ, & propriæ; & vtraque expoſitio accipi poteſt. [Præterea vt finis] tandem quarto loco ponit cauſam finalem, quam vocat [id cuius gratia] ſic enim cauſam finalem deſcribere ſolitus eſt, vt ambulationis cauſa eſt ſanitas, quando quis ambulat ſanitatis gratia, quoniam autem finis hac ipſa ratione qua vocatur cauſa, videtur potius eſſe effectus, quàm cauſa, ſi quidem eſt vltimum, quod producitur, proinde magis de hoc dubitare aliquis poterat, quomodo dici poteſt cauſa. Ideò Ariſtoteles probationem quandam ſubiungit ex communi vſu loquendi, ſæpè enim ad quæſtionem propter quid homines reſpondent finem, qua reſponſione ſatisfit quærenti, ergo concedunt finem eſſe cauſam, nam quæſtio propter quid eſt quæſtio cauſæ, ſi enim quærat quis, cur ille ambulat? & reſpondeatur, vt ſanus ſit, ille acquieſcit, putant ergo & quærens & reſpondens eſſe aſſignatam cauſam, quando autem ſubiungit Ariſtoteles, [& quæcunque iam mouente alio intermedia ſiunt ipſius finis] duas verba hæc habent interpretationes; vna eſt S. Thomæ, ad quam Auerroes quoque accedere videtur, quòd Ariſtoteles non ſolum dicat vltimum finem appellari cauſam finalem, ſed omnia quoque intermedia inter primum mouens & vltimum finem, quodlibet

enim

enim dicitur finis reſpectu præcedentium, licèt non ſit abſolutè finis, vt ſi Medicus gratiæ ſanitatis exhibeat Pharmacum, vt purget, purgat autem vt ad maciem redigat infirmum; hæc omnia dicuntur eſſe gratia ſanitatis tanquam vltimi finis: ſed quodlibet non eſt finis reſpectu præcedentium, nam purgatio eſt finis reſpectu exhibitionis pharmaci, & macies eſt finis reſpectu pharmaci, & purgationis, fiunt enim hæc gratia maciei, licet & hæc & omnia gratia ſanitatis, ſenſus ergo erit quòd etiam omnia intermedia poſſunt appellari fines. Altera eſt interpretatio Græcorum, quam etiam Latini quidam ſequuntur quod Ariſtoteles ſolum vltimum appellet cauſam omnium finalem, nempè ſolam ſanitatem, his autem verbis nil aliud ſignificare velit, niſi quòd omnia intermedia inter primum agens, & vltimum finem ſunt illius finis gratia, adeò vt omnium illarum cauſa dicatur eſſe finis, quam expoſitionem ego magis probo, ſicut enim cauſam efficientem Ariſtoteles dixit ſolam primam, quæ eſt cauſa, & non eſt effectus, ſic etiam finem credendum eſt dici ſolum vltimum, reliqua verò omnia nominari vt gratia finis potius, quàm vt fines. Licèt Ariſtoteles non negaret ijs quoque poſſe aptari nomen finis, non quidem ſimpliciter, ſed ſecundum quid, cum enim ſimpliciter conſiderata non habeant rationem boni pharmacum, & purgatio, & macies, non habent etiam rationem finis, ſic igitur hoc ab Ariſtotele dicitur ad magis declarandam cauſam finalem, non contentus enim eo quod dixerat ſanitatem eſſe cauſam finalem ambulationis: nunc docet quòd vltimus finis eſt ſimiliter cauſa omnium intermediorum etiam ſi plurima ſint, quæ ordinatè tendunt ad illum ultimum finem, ideò inter hæc differentiam ponens Ariſtoteles dicit alia eſſe organa, alia verò operationes, purgatio enim eſt operatio, pharmacum verò, & telum ſecans venam ſunt inſtrumenta, & hæc omnia dicuntur eſſe gratia ſanitatis, quæ eſt vltimus finis. Hic autem notare poſſumus confirmationem eorum, quæ de cauſa finali aliàs diximus in ſecundo Libro noſtro de medio demonſtrationis, finem enim dicit Ariſtoteles eſſe cauſam omnium intermediorum, ſed non reſpectu primi mouentis, qua de re inferius loquemur. [Cauſæ igitur ferè tot modis dicuntur] concludit Ariſtoteles numerum cauſarum haſtenus determinatum, & inquit [ferè] non propter cauſas per accidens, quas poſteà conſiderabit, quæ eſt S. Thomæ, & Simplicij expoſitio, ſi quidem licet caſus, & fortuna ſint cauſæ per accidens, tamen non ſunt cauſæ præter dictas, docebit enim Ariſtoteles eas reduci ad genus cauſæ efficientis; ſed dicit [ferè] ſeu propter cautelam philoſophicam, quæ eſt alia eiuſdem Simplicij expoſitio, ſeu etiam propter Platonem, vt idem Simplicius ait, hac enim de re non vult hic Ariſtoteles diſputare, cum diſputatio hęc non pertineat ad Philoſophum naturalem. Plato enim non quatuor, ſed ſex cauſas poſuit, ſeu potius tres cauſas, & alias tres concauſas, cauſas enim appellabat eas, quæ magis propriè cauſa dicuntur, eæque apud eum tres erant efficiens, finis, & exemplaris, quæ erat idea. Concauſas verò tres materiam, formam, & Inſtrumentum. Ariſtoteles verò cauſam exemplarem ſeparatam omnino negauit, eandem verò in mente agentis conceſſit quidem, ſed eam non diſtinxit a cauſa efficiente, vel a cauſa finali, quare non eſt aliud genus cauſæ præter has duas. Inſtrumentum verò non negauit cauſam appellari poſſe, ſed hoc reduxit ad cauſam efficientem, nam Inſtrumentum eſt efficiens ſecundarium: quocirca quatuor ad ſummum ſunt cauſæ apud Ariſtotelem, quas haſtenus numerauit, ſed nolens hac de re hic diſputare dixit [fere] tot.

Tex-

Textus Trigeſimus.

Accidit autem cum multipliciter dicantur cauſæ, & multas ei uſdem cauſas eſſe, non ſecundum accidens, vt ars Statuaria, & æs, non ſecundum alterum quid. Sed quatenus eſt ſtatua, ſed non eodem modo, ſed hoc quidem ut materia, illud autem vt vnde eſt motus. Sunt autem quædam, & ad inuicem cauſæ, vt laborare eſt cauſa bonæ habitudinis, & hæc laborandi. Sed non eodem modo. Sed hoc quidem ut finis, illud autem ut principium motus. Amplius autem eadem cauſa contrariorum eſt, quod enim præſens cauſa huius eſt, hoc, & abſens facimus aliquando cauſam contrarij, ut abſentiam gubernatoris Nauis ſubmerſionis, cuius erat præſentia cauſa ſalutis.

CVM docuerit Ariſtoteles quatuor eſſe genera cauſarum, affert in hoc Textu tria præcepta, quæ pertinent ad prædicta cauſarum genera, earumque diuerſitatem, primumque hic docere vult poſſe eandem rem plures habere cauſas, nec per accidens, ſed per ſe, hoc autem facit (vt ait Simplicius) quia credere aliquis poterat vni effectui vnum tantum competere cauſæ genus, huic materiam, illi verò finem, & illi aliam, ſed hoc etiam neceſſarium erat propter præcipuum Ariſtotelis ſcopum in hac cauſarum conſideratione, ſcopus enim eſt tandem docere quòd philoſophus naturalis debet conſiderare effectuum naturalium omnia quatuor genera cauſæ, oportuit igitur prius hoc dubium remouiſſe, & oſtendiſſe quod vna & eadem res poteſt habere ſimul plura genera cauſarum. Et ne credamus vnam tantum eſſe cuiuſque rei genus cauſæ per ſe, alia verò & competere per accidens, quo fieret vt vna tantum cauſa cuiuſque rei eſſet quærenda, ideò oſtendit plura etiam cauſarum genera per ſe eidem competere poſſe. Quod declarat exemplo, cauſa enim ſtatuæ eſt & ars ſtatuaria, & æs, & utraque, quatenus eſt ſtatua, idelt, per ſe, non per aliud aliquid, neque per accidens, ſed ſecundum diuerſa genera cauſarum, æs enim eſt cauſa materialis, ars verò eſt cauſa efficiens, poterat etiam Ariſtoteles in ſtatua conſiderare cauſam formalem, & oſtendere quod etiam omnes quatuor cauſę poſſunt per ſe competere uni, & eidem rei, ſed ſatis ei fuit oſtendiſſe duas eſſe poſſe vnius rei, nam ſi duas non repugnat, nec quatuor repugnabit. Fortaſſe etiam duas hic nominauit, materiam, & efficientem, quia hæ concernunt omnes; nam materia non eſt ſine forma, & agens agit propter finem. Dixit autem Ariſtoteles [contingit] ideſt, euenire poteſt, quia non vult dicere quod eſt ſit neceſſarium ut quilibet effectus habeat omnia, uel plura genera cauſarum, de hoc enim non vult diſputare in præſentia, ſed ſatis habet quod idem effectus poteſt habere plures diuerſorum generum cauſas per ſe non per accidens. Eſt igitur contingens reſpectu omnium effectuum, quia non omnes ſtatuuntur eſſe huiuſmodi, at non eſt contingens ratione illius effectus, qui plures cauſas habeat, eas enim omnes habet cauſas ut per ſe, & neceſſaria. [Sunt autem, & quædam ad inuicem cauſæ.] Affert ſecundum præceptum de cauſis, quòd

aliquæ

aliquæ cauſæ ſunt ſibi cauſæ inuicem, ſed non in eodem genere cauſæ, nam labor eſt cauſa ſanitatis ut efficiens, & ſanitas eſt cauſa laboris ut finalis, quandoque igitur finis, & efficiens ſunt ſibi inuicem cauſæ. Hic autem cauendum eſt, ne hoc Ariſtotelis dictum craſſa Minerua cum multis intelligamus, non enim de omni efficiente verum eſt, ſed de ſolo ſecundario, quod ſit productum ab efficiente primario propter finem, ut labor eſt operatio quædam, & effectus animæ propter ſanitatem, & ita ſanitas eſt cauſa finalis laboris, anima verò eſt vtriuſque cauſa efficiens primaria, quæ ſanitatem efficit per laborem, labor autem eſt animæ effectus, ſanitatis verò cauſa efficiens ſecundaria, huius igitur eſt cauſa ſanitas, non animæ, quod a nobis copioſe declaratum legi poteſt in ſecundo libro de medio dem. cap. 10. Auerroes autem in Commen. notat materiam quoque & formam eſſe ſibi inuicem cauſas; nam materia eſt cauſa formæ, quatenus forma non exiſteret niſi in materia inhæret, forma verò eſt cauſa materię, quatenus eam perficit, & iuuat, & facit exiſtere actu. Hæc tamen Auerrois annotatio mihi non omnino probatur, neque ad propoſitum pertinere videtur; nam Ariſtoteles loquitur de tali cauſa, quæ verè ſit cauſæ in eo genere talis effectus, quod quidem clarum eſt de fine reſpectu efficientis ſecundarij, eſt enim eius cauſa finalis propriè dicta, & illud eſt verè eius effectus, quatenus productum gratia illius, & è conuerſo labor eſt verè cauſa efficiens ſanitatis, & ſanitas eſt verè effectus laboris, hæc enim inter ſe non pugnant ſecundùm diuerſa genera cauſarum, pugnarent quidem ſi dicerentur ſecundùm idem cauſæ genus. At de materia, & forma hoc nullo modo dici poteſt; forma enim eſt cauſa formalis non materię, ſed compoſiti, & materia eſt cauſa materialis compoſiti, non formæ, modo autem quodam ſibi pręſtant mutuum auxilium in exiſtendo, & in cauſando, vna enim ſine altera non eſſet cauſa compoſiti, hoc autem non eſt eas eſſe ſibi inuicem cauſas, ſed ſibi mutuam operam præſtare ad exiſtendum, & ad compoſitum conſtituendum, quare dictum Auerrois ſecundùm ſe concedi poteſt, ſed alienum eſt a præſenti Ariſtotelis conſideratione, qui loquitur de cauſis, & effectibus per ſe, & propriè dictis.

[Amplius autem eadem cauſa contrariorum eſt.] Tertium tandem præceptum adducit quòd eadem cauſa poteſt etiam duorum contrariorum cauſa dici, contrarijs tamen modis conſiderata, nam gubernator nauis eſt cauſa, & ſalutis, & ſubmerſionis nauis, ſed ſalutis vt præſens, ſubmerſionis verò vt abſens; hoc autem a Simplicio ita intelligitur, ut per ſe dicatur eſſe cauſa ſalutis, per accidens verò ſubmerſionis; ſed melius dicit Ioannes Grammaticus utriuſque eſſe cauſam per ſe, quia hic Ariſtoteles non loquitur de cauſis per accidens, ſed ſolùm de cauſis per ſe, patet autem non eſſe per accidens, ut gubernatoris abſentia ſit cauſa ſubmerſionis Nauis, nam contingere quidem poteſt, ut etiam eo abſente ſaluetur nauis, ſed (vt bene Ioannes Grammaticus notat) hæc idem etiam de præſenti dici poteſt, contingere enim poteſt, ut etiam pręſente nauta nauis ſubmergatur; ſed exemplum eſt ſano modo intelligendum, ut pręſentia nautæ ſupponatur eſſe cauſa adęquata, & neceſſaria ſalutis nauis; hoc enim ſuppoſito etiam abſentia nautę eſt cauſa neceſſaria ſubmerſionis, quia cauſa adęquata ea eſt, qua poſita effectus per ſe ponitur, & qua ablata per ſe aufertur. Et hęc ſententia confirmatur teſtimonio Ariſtotelis manifeſto in contextu 99. primi Poſteriorum, ubi dicit, ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis, etiam negatio eſt cauſa negationis, & è conuerſo. loquitur autem de ſola cauſa per ſe, & adęquata, quę ſatisfaciat quæſtioni propter quid, non de cauſa per accidens, quare ſi poſitio nautę eſt cauſa adęquata ſalutis nauis, ut in hoc exemplo ſupponitur, neceſſe eſt vt ablatio Nautę ſit cauſa adęquata & per ſe ſubmerſionis nauis. Hæc igitur tria præcepta ad cauſas pertinentia

tia hic docere voluit Ariſtoteles, quia ſunt veluti proprietates quædam conſequentes prædicta diuerſa cauſarum genera. Ijs enim diuerſis generibus ita conſtitutis, neceſſe eſt hæc omnia ſequi; & fuerunt hæc omnia cognitu digna propter cognitionem adipiſcendam rerum naturalium, quarum cauſas diuerſas in hac ſcientia Ariſtoteles inueſtigaturus eſt.

Textus Trigeſimusprimus.

Omnes autem nunc dictæ cauſæ in quatuor cadunt modos manifeſtiſſimos. Elementa enim ſyllabarum & materia factibilium. & ignis, & huiuſmodi corporum, & partes totius, & ſuppoſitiones concluſionis, ut id, ex quo cauſæ ſunt. Harum autem aliæ quidem ſunt, ut ſubiectum, ut partes; aliæ autem ut quicquid erat eſſe, & totum, & compoſitio, & ſpecies. Semen autem, & medicus, & conſultor, & omnino ipſum faciens omnia ſunt, unde principium mutationis aut ſtatus, aut motus. Aliæ autem ut finis, & bonorum aliorum. id enim cuius gratia optimum, & finis aliorum uult eſſe. differt autem nihil idem dicere bonum, uel apparens bonum.

QVAMVIS ex ijs, quæ dicta ſunt, pateat quot ſint genera cauſarum, tamen hic Ariſtoteles ad doctrinæ abundantiam, & ad maiorem claritatem vult expreſsè colligere numerum generum cauſarum, ea fortaſſe, quam Simplicius tangit, ratione motus, nominauerat enim, & propriam, & communem materiam, & formam, & præter efficiens & finem nominauerat multa intermedia. Ni igitur aliquis credat plurima eſſe cauſarum genera, vult nunc concludere quòd omnia, quæ dicta ſunt, rediguntur tantum ad quatuor genera cauſarum, quorum etiam omnium exempla adducit. Dicit autem [modos manifeſtiſſimos] ſignificans hæc quatuor genera eſſe in confeſſo apud omnes, vel ſaltem ita euidentia eſſe ne poſſint omnibus eſſe cognita, vt diſtincta genera cauſarum. Notandus autem eſt articulus inquit enim Ariſtoteles τοὺς φανερωτάτους qui indicat hos modos diſtinctos in promptu eſſe apud omnes, eſt enim ſenſus verborum talis, omnes iam dictæ cauſæ ad quatuor rediguntur modos, eos nempe, qui ſunt manifeſtiſſimi, quaſi eos tanquam euidentes digito demonſtrans. Deinde horum quatuor generum plura affert exempla, eodemque ordine vtitur, quo etiam ſuperius vſus eſt, primum enim ponit materiam, deinde formam, quæ ſunt cauſæ internæ, poſtea externas, efficientem, & finem. Materiæ plura affert exempla ex varijs diſciplinis accepta, & inter ſe diuerſa, vt oſtenderet non tantum eſſe diuerſitatem, vt plura cauſarum genera conſtituat, ſed omnia hæc vna, & eadem participare conditione cauſæ materialis, & ad vnum tantum cauſæ genus pertinere; ex Grammatica enim ſumit literas vt materiam ſyllabarum; ex Artibus materiam corporum factibilium, ut lignum eſt materia ſcamni; ex naturalibus autem ignem, & alia ſimplicia corpora, vt materiam corporum mixtorum. Ex Mathematicis autem, ac naturalibus ſimul accepit partes vt materiam reſpectu totius quanti, ac demum

propo-

propoſitiones ſumit ex logica vt materiam reſpectu concluſionis. Notant Auerroes, & Græci tres eſſe materiarum differentias, alia enim eſt materia alicuius per ſolam compoſitionem, vt Syllabę materia ſunt elementa, & partes totius quanti; alia per alterationem, vt in pluribus artibus fit alteratio materię, quod patet in ijs, quarum materia eſt metallũ aliquod, ſic materia prima eſt materia totius compoſiti, alteratur enim, & mutatur, ſi debeat ex ea compoſitum generari. Nec difficultatem facere debet id, quod Gręci dicunt, materiam eſſe ἄποιον proinde inalterabilem, qua de re hic Simplicius diſputat. nam ſecundum eſſentiam inalterabilis, ac omnino immutabilis eſt materia quia ἄποιος eſt, ideſt, nulla qualitate eſſentialiter affecta, at ſecundum ſuam exiſtentiam alterabilis eſt qualitate aduentitia, eſt enim ſemper formata, & qualis, proinde alterabilis, non quidem eſſentialiter, ſed ſubiectiue, quia ſubijcitur alterationibus, & qualitatibus diuerſis; alia demum eſt materia per compoſitionem, & alterationem ſimul, & quatuor elementa reſpectu mixti, alterantur enim mutuò, nec enim fit mixtio ſine alteratione, & componuntur etiam, quatenus modo aliquo ſeruantur in mixto; hę tamen omnes differentię non ſunt eiuſmodi, vt conſtituant uaria genera cauſarum, ſed vnicum genus omnes conſtituunt, quatenus hęc omnia prędicta in hac vna conditione conueniunt, quòd ex ea materia ut pręexiſtente, & imperfecta, & potentiam ad perfectionem habente, fit aliquid perfectum per receptionem formę in ipſa materia, hæc igitur omnia conueniunt in hac ipſa ratione materiæ, quare ad unum cauſę genus reducuntur. Dubitant Simplicius, Sanctus Thomas, & alij quomodo Ariſtoteles dicat ſuppoſitiones, ideſt, propoſitiones eſſe materiam concluſionis, cum ſint potius cauſa efficiens, quàm materialis, at reſpectu totius Syllogiſmi ſunt materia. Sed ſoluitur, quia licet propoſitiones vt propoſitiones ſint materia Syllogiſmi, tamen ratione terminorum extremorum ſunt materia concluſionis, ex ijs enim duobus terminis concluſio conſtat, ſed cum noua prædicatione, quæ habet locum formæ, ratione autem medij ſunt cauſa efficiens illationis concluſionis. [Harum autem alia quidem ſunt ut ſubiectum] Hic tranſit ad cauſam formalem, & eius exempla adducit, ſed difficultatem facit locutio Ariſtotelis, cum enim hactenus de ſola cauſa materiali locutus ſit, hic videtur eam diuidere in materiam, & formam, quæ res Græcis omnibus difficultatem facit, & multifariam hæc verba interpretati ſunt Alexander, Simplicius, & Ioannes Grammaticus. Ego vero accipiendam puto expoſitionem Simplicij, qui dicit Ariſtotelem ſupra materiæ exempla afferentem etiam formam ſimul nominaſſe, ideò nunc formam a materia diſtinguere, dicens enim partes eſſe materiam totius, & propoſitiones eſſe materiam concluſionis, nominauit totum, & concluſionem, quæ ſignificant formam, ideò nunc ſubiungit, horum quæ nominauimus, alia ſunt materia, alia vero forma; notare enim poſſumus multis in locis Ariſtotelem confundere compoſitum cum forma, & nomine compoſiti ſignificare formam, iuxta illud primo de Cœlo nonageſimoſecundo, qui dicit Cœlum dicit formam, quia unumquodque habet eſſe per ſuam formam, quoniam igitur in exemplis materiæ prædictis Ariſtoteles ſimul compoſita nominauit, quæ ſignificant formam, ſiquidem materia dicitur ipſius compoſiti eſſe materia, ideò nunc ſubiungit, quòd horum alia ſunt ſubiectum, alia verò ſunt forma. Alexander autem rectè annotauit quod totum alio modo ſignificat compoſitum, & alio modo formam: totum enim ſimul cum partibus ſignificat compoſitum, ſed totum in partibus ſignificat formam, illa enim totalitas, & perfectio, quæ partibus conuenit, forma vocatur, ita vt diuerſis conſiderationibus diſtinguantur. Sic etiam concluſio quandoque apud Ariſtotelem ſignificat totum Syllogiſmum. Sæpè

enim

enim uocat eam Syllogiſmum, ut patet primo Priorum in principio primæ figuræ, & primo Poſteriorum Textu Tertio, & hac ratione dixit Ariſtoteles propoſitiones eſſe materiam concluſionis; quandoque uero ſumitur ut quoddam complementum propoſitionibus adueniens tanquam forma, & actus, ad quem propoſitiones habent potentiam, & eſt illa noua prædicatio, & compoſitio duorum extraneorum terminorum, quæ poteſtate latebat in propoſitionibus. Ariſtoteles igitur inquit, eorum quæ nominata ſunt alia eſſe ſubiectam materiam, ut in exemplis patuit; alia uero eſſe quidditatem, & eſſentiam ut totum reſpectu partium, & compoſitio reſpectu terminorum propoſitorum in Syllogiſmo, & reſpectu literarum, ex quibus Syllaba conſtituitur. Literæ enim ſunt materia, & compoſitio earum eſt ueluti forma, quæ Syllabam conſtituit, nil aliud enim eſt Syllaba, quàm ſeruata quędam compoſitio elementorum, & ſic de alijs omnibus dicendum eſt, & tandem uniuerſaliter dicit Ariſtoteles [& forma] ita ut in qualibet re perfectio illa, quæ adueniens materiæ illam actuat & conſtituit ipſam rem, dicatur forma, & cauſa eius formalis. [Semen autem, & medicus, & conſultor] Tranſit ad exēpla cauſæ efficientis & tria ponit, in quibus hanc differentiam notare poſſumus, quod ſemen eſt exemplum naturale, medicus uerò in artibus, & conſultor in rebus agendis, ita ut Ariſtoteles, & res naturales, & effectiones, & actiones complectatur, nam & in naturalibus, & in artibus, & in moralibus locum habet conſideratio cauſæ efficientis, ſic autem ſignificat ſe declarare non tantum cauſas naturales, ſed vniuerſaliter genera cauſarum, quæ alijs quoque diſciplinis aptantur, vt ſuperius diximus. Præterea hanc quoque differentiam in his exemplis notare poſſumus quòd ſemen eſt cauſa efficiens ſecundaria, cum pater, a quo defluxit, ſit cauſa primaria; medicus verò, & conſultor ſunt efficientes primarij, per hoc autem innuit Ariſtoteles ſe ſub cauſa efficiente complecti tam primarium, quàm ſecundarium efficiens, omnia enim ad hoc idem cauſæ genus reducuntur, quamuis enim ſupra expreſſerit ſolum primum principium vnde prouenit motus, quoniam in eo ſeruatur præcipuè ratio cauſæ, tamen non ob id prohibuit nè ad idem genus cauſæ reducamus etiam ſecundaria efficientia, quod hic indicat nominans ſemen expreſſe, cum prius patrem nominaſſet. Hæc igitur omnia inquit eſſe cauſas vnde principium motus, ideſt, cauſas efficientes, ſic enim ſemper appellat efficientem cauſam; nomina autem, [mutationis] & [motus] credo ab Ariſt. poni vt idem ſignificantia, ita vt diſiunctiua non res diſiungat, ſed appellationē. Vel poſſumus dicere Ariſt. dicere corrigendi gratia, cum.n. dixiſſet mutationis, poſtea ſubiungit intelligo autem non motus tantum, ſed vel quietis, vel motus, vt antea in Textu Vigeſimonono, vbi nominando ſolam mutationem, & quietem, non motum, ſignificat ſe hic non diſtinguere motum a mutatione. Tandem quando dicit. [Aliæ autem ut finis] ponit cauſam finalem, eius quidem exempla nulla adducit, ſed eam proprijs ſuis conditionibus circumſcribit, eſt enim [bonum aliorum] ideſt, eorum, quæ ad finem diriguntur, quod poſtea declarans ſubdit [id enim cuius gratia, optimum, & finis aliorum vult eſſe] clarius enim apparet in hac appellatione id cuius gratia quam in appellatione finis, quòd finis debeat eſſe bonum, hoc eſt reſpectu omnium, quæ ad ipſum diriguntur, & ita eorum comparatione optimum, quia non dirigerentur ad aliquod deterius, ſed ad melius. Sed notandum eſt Ariſtotelem non ſolum dicere finem eſſe bonum, & reſpectu aliorum optimum, ſed etiam eſſe bonum illorum, ſic enim ſignificat nullam poſſe eſſe in medijs propriam bonitatem, ſed ſolum bonitatem vtilitatis, quatenus conferunt ad illum aſſequendum, qui ſolus quatenus talis habet rationem per ſe boni, nam pharmacum, & purgatio, & alia eiuſmodi nil habent in ſe bo-

nitaris,

nitatis; nec ſunt per ſe bona, prout a Medico exhibentur infirmo, ſed ſolum quatenus conferunt ad acquiſitionem ſanitatis, quæ ſola eſt per ſe bonum, quod ſi contingat ut aliquod medium habeat etiam aliquam bonitatem propriam, id non eſt quatenus dirigitur ad alium finem, ſed quatenus etiam ſecundum ſe habet rationem finis; Eſt enim finis apud Ariſtotelem tale bonum quod faciat alia quæ ipſius gratia ſunt, bona eſſe, hoc autem eſſe non poteſt niſi ſit omnium optimum. Quando autem dixit Ariſtoteles [differat autem nihil] difficultatem quandam tollit; obijcere namque aliquis poterat quod aliqui quandoque aliqua faciunt propter aliquem finem, qui non eſt bonus, ſed manifeſtè malus, ut ſi quis moliatur necem alicuius, uel alia eiuſmodi, ad hoc dicit Ariſtoteles, omnem finem eſse uel bonum aliquod, uel ſaltem apparens bonum, mouere autem non poteſt ad alia agenda eius gratia niſi ſub ratione boni, immò & optimi; quare illi, qui faciunt aliqua propter aliquem finem malum, eum putant eſſe bonum, & illis melius; ſecus enim eſset impoſſibile ut ad eum aſsequendum moueretur, uel ut eius gratia aliquid faceret. Ad hoc igitur ut finis moueat, inquit Ariſtoteles nihil referre an ſit reuera bonum, an apparens bonum, ſat enim eſt ſi ea tantum ratione mouet, qua habet rationem boni. [Cauſę igitur tales, & tot ſunt ſpecie.] Concludit Ariſtoteles numerum cauſarum, quem declarauit, & inquit, tales, ſignificans diuerſas earum differentias eſsentiales, ex quibus diuerſę cauſarum ſpecies oriuntur, quas poſtea ſignificat quando dicit [& tot ſunt ſpecie] quatuor enim ſunt ſpecies diſtinctæ, quæ etiam ſolent uocari genera cauſarum, quoniam cauſa non eſt uerè uniuocum genus, ſed commune ſecundum analogiam, quod non habet propriè dictas ſpecies, ſed ſecundum quandam ſimilitudinem dicuntur ſpecies, ſicut etiam decem prædicamenta non ſunt propriè ſpecies entis, ſed potius genera entis, ideſt genera, in quę diuiditur nomen entis.

Textus Trigeſimus ſecundus.

Modi autem cauſarum numero quidem ſunt multi, in capita verò contracti; & hi pauciores. dicuntur enim cauſæ multipliciter, & ipſarum; quæ ſimilium ſpecierum ſunt, prior ac poſterior alia, alia ut ſanitate medicus, & artifex, & ipſo diapaſon duplum, & numerus, & ſemper quæ continent ad ſingulares.

DECLARATIS diuerſis generibus cauſarum, nunc Ariſtoteles declarat diuerſos cauſarum modos, ideſt, quibus in eodem genere diſtinguuntur cauſæ, & inquit hos plurimos quidem eſſe; poſſe tamen redigi ad pauca quædam capita, quibus omnes contineantur, tria autem in primis paria differentiarum adducit, quæ ſex modos cauſarum faciunt, deinde quartum par adijciet, per quod illi ſex multiplicari facient ad ſummam duodecim modorum, quibus in eodem cauſæ genere diſtinguuntur cauſæ inter ſe, in hoc textu affert primum par dubiorum, & inquit quòd in eadem ſpecie cauſæ alia, cauſa eſt communis, alia particularis, vt in genere cauſæ efficientis cauſæ ſanitatis efficiens eſt tum medicus, tum artifex, ſed medicus eſt efficiens proprium & particulare, artifex vero commune, eſt enim genus medici, ſic in genere cauſæ formalis cauſa con

Digitized by Google

ſonantiæ diapaſon eſt duplum ideſt, ratio dupla, quæ eſt duorum ad vnum, nec non etiam, numerus, qui ſignificat formam quandam communiorem, & genus reſpectu numeri dupli, ſic etiam in alijs generibus cauſarum, nam ſuperius dicebat Ariſtoteles genera ſuperiora ad idem genus cauſæ pertinere, ad quod pertinet ſpecies, vt ſi æs eſt materia etiam metallum eſt materia; ſi medicus eſt efficiens etiam artifex, quod genus medici eſt, dicitur efficiens. Notandum eſt in verbis quòd Ariſt. has differentias denotare volens dicit, quòd cauſarum [alia eſt prior, alia poſterior] ſignificare volens aliam vniuerſalem eſſe, aliam particularem, vnde poſteà dicit hunc reſpectum prioris, & poſterioris eſſe inter eas, quæ continent, id eſt, quæ ſunt vniuerſales, & ſingulares, quæ ab ijs continentur. Sed dubium eſt, an cauſam particularem vocet priorem, vniuerſalem vero poſteriorem, an è conuerſo vniuerſalem priorem, particularem verò poſteriorem. Simplicius, quem Vicomercatus ſequitur, dicit cauſam particularem vocari priorem, vniuerſalem verò poſteriorem. Auerroes autem, & S. Thomas vniuerſalem priorem, particularem verò poſteriorem, & vtraque interpretatio rationem pro ſe habet, nam ſi primum ſumatur pro immediato, & pro eo quod eſt quatenus ipſum, ſicut accipitur in primo poſteriorum, cauſa propria eſt prima, & ita eſt prior quàm remota, quæ eſt poſterior, ſic igitur prior ſanitatis cauſa eſt medicus, poſterior verò artifex, ſi verò primum accipiatur non reſpectu effectus, ſed abſolutè, ſic vniuerſalius eſt prius particulariori, vt artifex medico, illud enim eſt prius, quod ablatum aufert, at contra non auferetur, quoniam igitur utrique dicto ratio aliqua fauet, difficile eſt vaticinari vtrum duorum reſpexerit Ariſtoteles, quo circa ego puto vtrumlibet ſenſum accipi poſſe, neuter enim abſurditatem aliquam habet.

Textus Trigeſimus tertius.

Amplius autem, ut accidens, & horum genera, vt ſtatua aliter Polycletus, & aliter ſtatuarius, quoniam accidit Statuario Polycletum eſſe, & continentes etiam accidens, vt ſi homo cauſa ſit ſtatuæ, aut omnino animal; ſunt autem accidentium, alia alijs remotius, & propinquius, ut ſi albus, uel muſicus cauſa dicantur ſtatuæ.

PONIT ſecundum par differentiatum, quibus differre poſſunt cauſæ in eodem genere cauſæ, & eſt cauſæ aliæ per ſe, aliæ per accidens, vt in genere cauſæ efficientis cauſa per ſe ſtatuæ eſt ſtatuarius, per accidens vero Polycletus, aut muſicus. Inquit autem Ariſt. etiam genera accidentalium cauſarum & vniuerſalia continentia ad idem cauſæ genus redigi, & ſimiliter vocari cauſas per accidens, ita ut primæ illæ differentiæ, alia eſt cauſa particularis, alia vniuerſalis, accõmodari poſſint non minus cauſæ per accidens quàm cauſę per ſe, nam ſi cauſa efficiens ſtatuę per accidens eſt Polycletus, ſimiliter cauſæ efficientes ſtatuæ erunt, & homo continens Polycletum, & animal continens hominem, & corpus continens animal, & hę omnes ſimiliter dicuntur cauſę per accidens, & hoc ſignificat Ariſt. quando dicit, [& horum genera] deinde etiam clarius quando dicit, [& continentes etiam acci-

accidens] quando autem dicit [aliter Polycletus, aliter ſtatuarius] indicat diſtinctionem, & per ſe, & per accidens, Polycletus enim eſt cauſa per accidens, ſtatuarius autem per ſe, & utraque dicitur efficiens. Addit autem Ariſtoteles quòd inter cauſas per accidens eſt etiam hoc diſcrimen, quòd alia eſt propinquior rei, & ita eſt minus per accidens, alia verò remotior, & ita magis per accidens, prout enim magis vel minus coniuncta eſt cum cauſa per ſe eatenus dicitur eſſe magis, vel minus accidentalis, vt ſtatuarius eſt cauſa per ſe ſtatuæ, ſed illi hæc omnia ſunt coniuncta, homo, & muſicus, & albus, ſed inter hæc propinquior eſt homo ſtatuæ, & ita minus accidentalis quam reliqua, quia eſt neceſſaria conditio ſtatuarij ut ſit homo, ſi debeat eſſe ſtatuarius; cætera verò ſunt remotiora, & accidentaliora; nam albus, & muſicus dicuntur cauſæ ſtatuæ per hominem, in quo ſunt, & homo per artem ſtatuariam, quæ in ipſo eſt; ſic etiam conſiderant aliqui, quòd muſicus eſt propinquior ſtatuæ, quam albus, quia muſica eſt accidens inhærens animæ, ut etiam ars ſtatuaria, & ita propinquior illi arti quam albedo, quæ inhæret corpori. Ideo quando Ariſtoteles exempla ferens inquit, [vt ſi albus, & muſicus cauſa dicantur ſtatuæ] dicere poſſumus, quòd hæc utraque afferat & cauſas per accidens remotiores reſpectu hominis, ut cauſæ per accidens propinquioris, dicere etiã poſſumus quòd nominat muſicum ut propinquiorem, & album & remotiorem; nam etiam ſimul omnia vera ſunt, nam ſunt hæ omnes cauſæ per accidens, & homo propinquior quàm duæ reliquæ & harum propinquior muſicus quàm albus. Vicomercatus hic conſiderat Ariſtotelem valde craſſa minerua has differentias protuliſſe, nec omnino conuenientem in ijs enumerandis ordinem ſeruaſſe, prius enim debuiſſet diuidere cauſas in per ſe, & per accidens, poſtea verò utrumque membrum ſubdiuidere in particularem, & communem, tamen incipit a diuiſione in uniuerſalem, & particularem, nec alias cauſas tunc reſpicit niſi cauſas per ſe, cum poſtea ſubiungat [amplius autem ut accidens,] Sed leuis eſt hęc Vicomercati conſideratio, nam quantum attinet ad horum membrorum communitatem, potuit Ariſtoteles ab vtrolibet exordiri, nam dicere poſſumus, cauſarum aliæ ſunt particulares, aliæ uniuerſales, deinde utrumque membrum ſubdiuidere in per ſe, & per accidens. Poſſumus etiam dicere cauſarum aliæ per ſe, alię per accidens, poſtea utrumque membrum ſubdiuidere in particularem, & uniuerſalem, ſed hoc non reſpexit Ariſtoteles ut vna continuata diuiſione inueniat numerum modorum cauſarum, ſicuti facere ſolemus, quando genus aliquid partimur per omnes differentias ordinatim, nempè prius per ſuperiores, poſtea per inferiores; hic enim nullæ magis quàm aliæ ſunt ſuperiores, vel inferiores, ſed hoc ſolùm reſpexit vt ſeparatim omnes differentias cauſarum adduceret, quibus etiam in eodem genere diuerſæ cauſæ conſtituuntur. Attulit ergo has vt diſtinctas differentias, alia cauſa eſt particularis, alia uniuerſalis, & alia per ſe, alia per accidens, nobis autem reliquit, ut earum inter ſe complicationem faciendo conſtituamus quatuor modos, ex quatuor enim conditionibus per duas contrarietates propoſitis oriuntur ſex combinationes, vt patet etiam in quatuor primis qualitatibus elementorum, ſed duæ ſunt impoſſibiles, ideò quatuor tantùm poſſibiles relinquuntur, quare hi quatuor modi cauſarum oriuntur ex his duabus contrarietatibus, cauſa per ſe particularis, cauſa per ſe vniuerſalis, cauſa per accidens particularis, cauſa per accidens uniuerſalis, quoniam autem cauſæ prius & propriè dicitur de cauſa per ſe, poſterius verò de cauſa per accidens, quæ non eſt cauſa, niſi merito cauſæ per ſe, cui eſt coniuucta; ideò Ariſtoteles primam diuiſionem in vniuerſalem, & particularem, non applicauit cauſæ ſumptæ in communi, ſed cauſæ tantum per ſe; in illis autem communi-

bus, quæ dicuntur ab vno, & habent prius, & poſterius, non conſueuit conſiderare primo loco ipſam cauſam, quandoquidem id nihil eſt niſi purum nomen. Sed primo loco conſiderat illud, quod eſt primum, quod alij vocare ſolent principale analogatum; conſiderat igitur ante omnia cauſam per ſe, quæ propriè eſt cauſa, eſſe tum vniuerſalem, tum particularem, deinde adijciens etiam cauſam per accidens applicat ei eaſdem differentias. Hæc dicere volui pro defenſione ordinis ab Ariſtotele ſeruati, licèt parui momenti res ſit, cum Ariſtoteles has differentias, & alias ſequentes afferat vt diſtinctas, non vt ſubordinatas, quare non admodum ei curæ fuit quo ordine proponerentur, ut etiam in alijs ſequentibus videbimus, ſatis enim habuit ſi per has cognoſceremus quot modis diſtinguantur cauſæ in eodem genere.

Textus Trigeſimus quartus.

Præter omnes autem, & propriè dictas, & ſecundum accidens, alia quidem ut potentes dicuntur, alia uerò ut operantes, ueluti ædificanda domus ædificator, aut ædificans ædificator.

TERTIAS contrarietates adducit, ſeu tertias differentias, quibus differre poſſunt cauſæ in eodem genere, & inquit cauſas alias eſſe actu, alias poteſtate, nam calefaciens eſt cauſa efficiens actu, calefactiuum verò eſt efficiens poteſtate; ſic ædificator non ædificans eſt cauſa poteſtate, ædificans autem eſt cauſa actu, ſic de alijs. Eſt autem notandus modus loquendi Ariſtotelis, qui id, quod nos antea diximus, confirmat, quando enim dicit Ariſtoteles [Præter omnes, & propriè dictas] idest, per ſe, [& ſecundum accidens] non poteſt ſignificare has cauſas eſſe præter illas, ſiquidem hoc eſſet falſum, nam diuiſio in vniuerſalem, & particularem omnes cauſas complectitur, ſic diuiſio in per ſe, & per accidens, quare cauſa actu, & cauſa poteſtate non poſſunt eſſe aliæ præter illas, ſed ſunt neceſſario vel per ſe, vel per accidens, vel particularis, vel vniuerſalis, quælibet enim harum trium contrarietatum diuidit totum genus cauſæ, & ita non fecit Ariſtoteles vnam ordinatam diuiſionem, & ſubdiuiſiones membrorum, ſed diuerſis differentijs diuidit ſemper cauſam latiſſime ſumptam, vt videamus quot modis differre poſſint cauſæ in eodem genere cauſæ. Nunc igitur dicendo, [præter omnes] non ſignificat præter omnes dictas cauſas, quia falſum eſſet, ſed ſignificat præter omnes dictas cauſarum differentias, quæ quatuor fuerunt, dantur etiam hæ duæ aliæ, aliud enim eſt differre per ſe, & per accidens, aliud per vniuerſale, & particulare, aliud per actu, & potentia, per quamlibet tamen harum partitionum complectimur eaſdem cauſas, quas per alias diuiſiones.

Tex-

Textus Trigeſimus quintus.

Perinde autem dicetur, & in iis, quorum cauſa ſunt ipſa cauſa, atque in iis, quæ dicta ſunt, vt huius ſtatuæ aut ſtatuæ, aut etiam omnino imaginis, & æris huius, aut æris, aut omnino materia, & in accidentibus ſimiliter.

DOCET hic Ariſtoteles poſſe eaſdem differentias etiam effectibus accommodari, quas in ipſis cauſis conſiderauit, nam dicere poſſumus effectum alium eſſe proprium, alium communem, & vniuerſalem, vt enim dicimus effectum Statuarij eſſe ſtatuam, ita dicere poſſumus effectum ſtatuarij eſſe imaginem, quæ eſt genus ſtatuæ, vel effectum eſſe opificium, quod eſt adhuc communius imagine. Quod autem dicit Ariſtoteles [æris huius, aut æris, aut omnino materia] ſano modo eſt intelligendum, non enim ſumit æs, & materiam pro cauſa materiali, ſed vt effectus potius, ſignificat enim æs, vt elaboratum, & materiam vt elaboratam a cauſa efficiente, ſic etiam dicere poſſumus ſtatuarium eſſe cauſam ſtatuæ, quæ eſt effectus per ſe, & eſſe cauſam albi, ſi alba ſit ſtatua, quæ eſt effectus per accidens; & ſimiliter horum effectuum accidentalium alius eſt proprius, & particularis, vt huius ſtatuarij hoc album; alius vniuerſalis, vt huius ſtatuarij albũ communiter, vel coloratum, quod eſt communius albo, vel quale, quod eſt communius colorato. De partitione autem in actu, & poteſtate Ariſtoteles nihil dicit, tamen patet hanc quoque effectibus accommodari poſſe; cauſæ enim actu reſpondet effectus actu, & cauſæ poteſtate reſpondet effectus poteſtate.

Textus Trigeſimus ſextus.

Amplius autem connexa, & hæ, & illæ dicentur, vt non Polycletus, neque ſtatuarius, ſed Polycletus ſtatuarius. Attamen hæ omnes ſunt multitudine quidem ſex, dictæ autem dupliciter, aut enim vt ſingulare, aut ut genus, aut vt quod ſecundum accidens, aut vt accidentis genus, aut ut connexa hæ, aut ut ſimpliciter dicta; omnes autem, aut actu exiſtentes, aut ſecundum potentiã.

QVARTVM demum par differentiarum affert Ariſtoteles & ſtatim ex omnibus differentijs enumeratis colligit numerum modorum cauſarum. Eſt autem quarta diuiſio, cauſa alia ſimpliciter dicitur, alia complexa. Simpliciter, vt ſi dicamus cauſam ſtatuę eſſe Polycletum, vel eſſe ſtatuarium: complexè vero, vt ſi dicamus eſſe Polycletum ſtatuarium, non autem ſolum Polycletum, nec ſolum ſtatuarium. Inquit autem Ariſtoteles [dicentur] quoniam hæc differentia non in re conſiſtit, ſed in locutione; ipſa enim cauſa eodem ſe habet modo vtcunque nos eam dicamus, ſed nos modo complexè, modo ſimpliciter eam ſignificamus; videtur autem Ariſtoteles non aliam complexionem conſiderare quam cauſæ per

ſe, cum cauſa per accidens, quamuis enim poſſimus complicare cauſam vniuerſalem cum particulari, vt dicendo, artifex ſtatuarius, tamen quia non admodum in vſu eſſe videtur hæc nugatoria locutio; Ariſtoteles magis conſiderat id, quod magis eſt in vſu; ſolemus enim complicare cauſam per ſe cum cauſa per accidens ad diſtinctius ſignificandam cauſam, quia hujus ſtatuæ cauſa eſt ſtatuarius, vt vniuerſalis, aliquis autem ſtatuarius vt particularis vaga, ſed expreſſo nomine Polycleti exprimitur ſingulare ſignatum; quandoque etiam ſolemus dicere, hæc ſtatua facta eſt a quodam ſtatuario ſcelerato, quod eſt complicare cauſam per ſe cum cauſa per accidens. [Attamen omnes hæ ſunt multitudine quidem ſex.] Hic tandem ex prædictis omnibus differentijs colligit numerum modorum cauſarum, & inquit duodecim oriri modos, cum enim quatuor ſint paria differentiarum, ſi eorum tria ſumantur, ſex oriuntur modi, qui deinde duplicati per quartum par differentiarum fiunt ad ſummam duodecim, Et hic quoque animaduertit Vicomercatus Ariſtotelem inordinatione vti, nec eodem ordine hac differentias hic recenſere, quem prius in eiſdem declarandis formauit, nam antea tertio loco poſuit diuiſionem in actu & potentia, quarto autem & poſtremò diuiſionem in ſimpliciter & complexè, hic verò hanc tertio loco ponit ut tertias differentias, poſtremo autem loco per actum & poteſtatem multiplicando ſex prædictos modos facit duodecim modos exoriri. Sed non eſt vt nos hic ab Ariſtotele mutatus ordo perturbet, hoc enim non eſt abſque ratione factum, quia ſupra non fuit ſcopus Ariſtotelis enumerare hos modos, & totum eorum numerum colligere, ſed ſolum proponere nobis præcipuas differentias, per quas fiunt varij modi in eodem cauſæ genere, & ita propoſuit quatuor paria differentiarum oppoſitarum, non vt ſubordinata, ſed omnia vt diſtincta, vt ſolum cognoſceremus quot differentijs hi diuerſi modi oriantur, potuit ergo eas quo voluit ordine proponere: videtur autem eum ordinem ſeruaſſe, ut prius exponeret differentias ſimplices, poſt modum verò adijceret etiam differentiam complicationis dictorum modorum ſimplicium, ſed nunc volens numerum modorum cauſarum colligere, non potuit hanc eandem poſtremo loco ponere, quia hæc non conſiderat omnium ſimplicium modorum complicationem indiſtinctè, ſed complicationem cauſæ per ſe cum cauſa per accidens, per hanc non fiebat duplicatio omnium modorum ut ſex fierent duodecim; quare ultimam poſuit diuiſionem per potentiam, & actum, quæ duplicat alia ſex membra, & facit eſſe duodecim: hoc ſignificat Ariſtotelis quando dicit omnes hos modos eſſe ſex, ſed poſtea duplicari. Sex enim ſunt hoc modo; ſuppoſita enim partitione in per ſe, & per accidens, datur primo loco cauſa ſingularis per ſe, ſecundo cauſa vniuerſalis per ſe, tertio cauſa ſingularis per accidens, quarto cauſa communis per accidens; at ſi has omnes quatuor intelligamus eſſe ſimplices, & totidem alias addamus complexas, dubium oritur, nam fient aliæ quatuor, & ſic hæ omnes erunt octo, non ſex, ſed dubium tollimus, ſi bene rem conſideramus, nam licèt ſimplices ſint quatuor, tamen compoſitæ non poſſunt amplius eſſe quatuor, ſed duæ tantùm: nam quatuor exiſtentibus prædictis modis, & poſtea combinatis fiunt duo complexi ex quatuor ſimplicibus, & ſic ad ſummam ſex modi fiunt, quatuor ſimplices, & duo complexi, quod ita diſtinctius declarari poteſt, Iam diximus Ariſtotelem nullam reſpicere complicationem cauſę vniuerſalis cum particulari, quoniam nugatoria eſt, & præterea non poteſt dici complicatio vniuerſalis cum particulari, quoniam vniuerſale appoſitum particulari fit contractum, nec amplius eſt vniuerſale: non poteſt igitur intelligi cauſa complexa per complicationem ſingularis cum vniuerſali, reſtat ut ſolùm cauſæ per ſe cum cauſa per accidens complicatio fiat, hoc autem erit duobus tantùm modis, vel enim eſt

ſingularis, vel vniuerſalis tota iſta cauſa complexa, proptereà non poſſumus dicere, & fortaſſe videtur, vel complicari ſingularem per ſe cum ſingulare per accidens, vel uniuerſalem per ſe cum uniuerſali per accidens, vel ſingularem per ſe cum uniuerſali per accidens, uel ſingularem per accidens cum uniuerſali per ſe, qui eſſent quatuor modi, ſed duo tantùm modi ſunt, nam ubi alter terminorum eſt ſingularis, totum compoſitum fit ſingulare: & ita cauſa complexa non dicetur complexa niſi quando complicantur duæ uniuerſales cauſæ, vna per ſe, altera per accidens, ſingularis enim dicitur quandocumque habear aliquid ſingulare, ſiue utrumque terminum, ſiue alterum ſolum, & hoc ſumma annotatione dignum eſt, quia tactum ab alijs non fuit, ideo coegit omnes hac in re dubitare. Hoc autem pacto ſex cauſarum modis conſtitutis, fiunt duodecim, ſi ſex ſumantur actu, & ſex poteſtate. Sed hic quoque aliud ſimile dubium nobis occurrit, niſi ſimili modo hoc quoque ſoluamus, nam ſi in cauſis complexis, velimus hoc diſcrimen conſiderare quod vel componitur cauſa actu cum cauſa poteſtate, vel cauſa actu cum cauſa actu, vel cauſa potentia cum cauſa potentia, plures quàm duodecim modos omnes faciemus, ſed conſiderare debemus quòd potentia reſpicit actum cauſandi actus autem cauſandi non competit niſi cauſæ per ſe, ſi quidem cauſa per accidens non cauſat aliquid niſi quatenus cauſa per ſe, cui iuncta eſt, dicitur illud cauſare, ideò a ſola cauſa per ſe nominatur totum aggregatum, vel cauſa actu, vel cauſa potentia & ita non datur complicatio cauſæ per ſe actu cum cauſa per accidens potentia, neque alio eiuſmodi modo, ſed totum aggregatum dicitur cauſa actu, quando cauſa per ſe, quæ in eo ſumitur, eſt actu cauſa, & totum dicitur cauſa potentia, quando cauſa per ſe eſt potentia cauſa, quia cauſa per accidens non poteſt ſecundum ſe dici nec actu cauſa, nec potentia cauſa. Si quis igitur obijciat quomodo igitur accommodabitur diuiſio per potentiam & actum cauſis ſimpliciter ſumptis per accidens? vt cum dicimùs, cauſa domus eſt homo, ſi enim id, quod modo diximus, verum eſt, hæc nec actu, nec potentia vocari poterit; Reſpondeo hanc vocari actu cauſam, vel potentia cauſam, reſpectu cauſæ per ſe. Videlicet, non expreſſe, homo enim eſt cauſa domus non quando eſt actu homo, ſed quando eſt cauſa ædificans, ab eadem enim cauſa per ſe, a qua habet vt dicatur cauſa, habet etiam vt dicatur, ſeu potentia, ſeu actu cauſa; quare in complicatione cauſæ per ſe cum cauſa per accidens, cum vtraque exprimatur appellatio actus, & potentiæ ſumitur a ſola cauſa per ſe. Hoc modo tuemur ſententiam Ariſtotelis de duodecim cauſarum modis, quam aliter tueri non poſſumus; quod vero Græci, & alij dicunt oriri quadraginta octo modos, ſi per quatuor genera cauſarum hos duodecim modos multiplicemus verum eſt, ſed leuis, & pueriles ratio eſt, quam quiſque videre per ſe poterat, multo melius fuiſſet id annotare, quod nos diximus ad dubia omnia tollenda, quæ aliter tolli non poſſunt, vt quiſque conſiderare poteſt.

Textus Trigeſimus ſeptimus.

Differunt autem tantum, quod actu quidem exiſtentes, & ſingulares, et ea, quorum ſunt cauſa ſimul ſunt, & non ſunt, ut hic medens cum hoc qui ſanatur, & hic ædificator cum hoc quod ædificatur. quæ autem ſunt ſecundum potentiam, non ſemper; corrumpitur enim, non ſimul domus, & ædificator.

DECLA-

DECLARATIS diuerſis modis cauſarum, Ariſtoteles in hoc contextu & in ſequenti tria notat ad hos modos attinentia, quorum primum quod hic ponitur tale eſt, cum dictum iam ſit omnem cauſam diuidi per actum, & potentiã, hoc diſcrimen eſt inter cauſam actu & cauſam potentia, quod cauſa actu operãs, ſimul eſt cum effectu, & cauſa poteſtate tantùm operans non neceſſario eſt ſimul cum effectu, vt medicus actu ſanans eſt ſimul cum ſanitate, & eo non exiſtente, neque ſanatio exiſtit, ideſt, eo non actu operante; at medicus non actu ſanans, ſed tantum poteſtate, non ſimul eſt cum ſanatione, ſeu cum hoc homine, qui ſanatur, ſic ædificator actu ædificans ſimul eſt cum domo, quæ ædificatur, & ipſo non ædificante nec domus ædificatur, at ædificator potentia tantùm ædificans non ſimul eſt cum domo, nec ſimul deſinit eſſe cum illa, poteſt enim corrumpi domus manente ædificatore, vel ædificator manente domo. Dixit autem Ariſtoteles, [actu exiſtentes, & ſingulares] non tanquam duas conditiones coniungens, ſed tanquam eandem declarans, quia vt dicitur in procemio Metaphyſicorum actiones ſunt ſingularium, non datur igitur cauſa actu operans, niſi ſingularis, nec poteſt Græcorum verborum alius eſſe ſenſus, cum enim dicat τὰ ἐνεργοῦντα, καὶ τὰ καθέκαστα duplicatus articulus indicat eſſe eiuſdem rei declarationem non duarum coniunctionem. Eſt autem notandum, quod licet Ariſtoteles ſola ſingularia exiſtere actu, & actu operari dicat, non propterea negat cauſam actu operantem poſſe uniuerſaliter conſiderari, hoc enim ſi negaretur, tolleretur demonſtratio, demonſtratur enim effectus per cauſam, quæ eſt ſimul cum eo, & eſt actu operans, & eſt uniuerſalis; aliud enim eſt cauſam eſſe actu ut uniuerſalem, & aliud eſt cauſam actu operantem conſiderari vniuerſaliter, cauſa enim non exiſtit actu vt vniuerſalis, nec actu operatur vt vniuerſalis, ſed ſolum ſingularis, poteſt tamen conſiderari uniuerſaliter cauſa actu operans, non quidem ut diuerſa a ſingularibus actu operantibus, ſed vt illæ ipſæ vniuerſaliter conſideratæ, ita vt id, quod de cauſa vniuerſaliter dicitur, non verificetur niſi de ſingularibus, quibus omnibus competit id, quod dicitur. Ariſtoteles autem rem ſolam, non conſiderationem reſpiciens dixit ſolas cauſas ſingulares operari actu, quare non negat has poſſe vniuerſaliter conſiderari.

Textus Trigeſimus octauus.

Oportet autem ſemper cauſam uniuſcuiuſque ſummam quærere, ut & in alijs, ut homo ædificat quia ædificator eſt, ædificator autem eſt ſecundum ædificandi artem. Hæc igitur prior cauſa eſt, & ſic in omnibus. Amplius alia quidem genera ſunt generum, alia autem ſingularia ſingularium, ut ſtatuarius quidem ſtatua, hic autem huiuſce. Et potentia quidem poſsibilium, actu autem exiſtentes ad actu exiſtentia.

AFFERT hic Ariſtoteles ſecundum notandum, quod poteſt etiam vocari præceptum, id autem eſt, vt vniuſcuiuſque cauſam ſummam quęramus, ſummam autem intelligit primam, & immediatam, quæ ita ſatiſfit quæſtioni propter quid vt non maneat amplius quærendum propter quid, ideò rectè dicit hic Auerroes Ariſtotelem ſignificare cauſam vltimam

mam in quæſtione,non vltimam in eſſe; nam vltima in quæſtione eſt cauſa proxima & adæquata; propterea quod ea adducta ceſſat quæſtio propter quid: nam ſi in principio hæc afferatur, nil amplius quæritur, ſi vero alia adhuc fit quæſtio, nec ceſſat donec afferatur. Cauſa vltima in eſſe eſt cauſa remota, quæ eatenus vltima dici poteſt, quatenus maxime diſtat ab effectu, ſic enim eſt vltima quoad eſſe cauſam illius effectus,non quo ad eſſe ſimpliciter, niſi dicamus ultimam apud Auerroem idem ſignificare quod apud Ariſtotelem ſumma,eſt enim ſumma ideſt prima ſecundum eſſe, & vterque ſenſus eadit in idem, eſt enim prima abſolutè ſecundum ordinem cauſarum, & reſpectu effectus eſt ultima, prima uerò effectui eſt illa, quæ eſt proxima. Et hoc reſpexit Ariſtoteles quando dixit [Hæc igitur prior cauſa eſt]eſt enim prima, & immediata ipſi effectui, & ita eſt ſumma,quia plenè ſatisfacit quæſtioni propterquid. Dat autem Ariſtoteles exemplum ſatis quidem rude, ſed clarum; ſi quis enim quærat quare homo ædificet, & reſpondeat, quia eſt ædificator, is non quieſcit, ſed adhuc quærit propter quid eſt ædificator, ſi igitur reſpondeat, quoniam habet artem ædificandi, tunc quieſcit, quare ſi a principio hæc cauſa adducta fuiſſet,ſimiliter acquieuiſſet, cur homo ædificat? quia habet ædificandi artem. Simplicius huius dicti Ariſtotelis optimam affert rationem, quoniam cum de ſingula re loquimur, ſemper id, quod propriè tale eſt, intelligimus, ut ſi de ſubſtantia loquamur,eam intelligimus, quæ maximè eſt ſubſtantia; ſi de homine, eum qui iure,& proprie eſt homo; ſic ergo quando cauſam quærimus eam quærimus, quæ maxime, & proprie eſt cauſa, proinde ſi hæc afferatur, nil amplius quæritur, hæc autem eſt proxima, & adæquata cauſa. At S.Thomas cauſam ſummam uidetur intelligere cauſam remotam, dicit enim eſſe quærendam cauſam cauſæ,donec perueniatur ad primam cauſam, ſed hæc non eſt mens Ariſtot.qui hic non loquitur de dependentia ſecundarum cauſarum a prima, de hac enim ſatis dixit in initio primi Libri, ſed loquitur de cauſa cuiuſque rei propria, & (ut multi uocant) præciſa, quæ dicitur adæquata, quia in ſe includit uires omnium aliarum remotarum cauſarum, ideoque ſatisfacit queſtioni propter quid.Quod ſi ſententia S.Thomæ admitteretur,dicendum eſſet Ariſtotelem loqui de reſolutione effectus in cauſas primas, & remotas, & ita proponere ordinem reſolutiuum in cognoſcenda ſerie cauſarum rei, quod tamen non eſt dicendum, nam in hac cauſarum ſerie cognoſcenda iam dixit utendum eſſe ordine compoſitiuo, & a remotis eſſe ordiendum; propterea quod ex horum notitia cognitio omnium aliorum pendet;hic uero non de ordine loquitur, ſed de uia demonſtratiua, qua cognoſcamus cuiuſque rei propter quid, hoc autem cognoſcitur, quando adducitur proxima cauſa. Ideò notandum hic eſt Ariſtotelem per hoc comprobare id, quod ſupra diximus hanc de cauſis tractationem fuiſſe logicam particularem, non enim cauſas aliquas hic docet rerum naturalium, ſed pręcepta tradit de inquiſitione cauſarum cuiuſque rei cognoſcendæ,ut poſtea hęc applicet ſcientiæ naturali, & doceat quas cauſas rerum naturalium debeat cognoſcere philoſophus naturalis; ob hoc igitur declarauit ſpecies cauſarum, & uarios in ſingula ſpecie modos. Nunc uero pręceptum tradit utile ad uſum cauſarum, cum enim uarij ſint modi in ſingulo cauſę genere,præcipit Ariſtoteles ut cuiuſque cauſam afferamus adęquatam in declarando propter quid, quare non docet adhuc cauſam aliquam rerum naturalium, ſed de cauſarum cognitione pręcepta tradit,immò hoc,quod dicit,non eſt proprium ſcientię naturalis, totus enim hic tractatus eſt communis cuilibet ſcientię, licet poſtea applicandus ſcientię naturali, & hoc pręceptum eſt ſimiliter commune, licet poſſet appellari proprium ratione intentionis Ariſtotelis; qui hęc uniuerſaliter de cauſis declarat, ut ea po-

ſtea

ſtea applicet ſcientiæ naturali, quod in contextu ſeptuageſimo facere incipit. Hoc autem indicant illa Ariſtotelis verba [vt & in alijs] non enim de ſola ſcientia naturali hoc dicit, ſed de omnibus, vbi cauſa quæratur, ideò ſeries verborum Ariſtotelis hęc eſt, oportet omnibus in rebus ſcibilibus, ſeu in ſcientijs omnibus quęrere cuiuſque rei proximam cauſam, quemadmodum etiam videmus in alijs, hoc eſt in artibus, ac rebus omnibus agendis, & ſtatim affert exemplum in arte ædificatoria, ex quo idem intelligamus in ſcientijs contemplatiuis. [Amplius autem alia quidem ſunt genera generum] Tertium, & vltimum hic affert documentum, quod ex ſecundo pendere videtur, & eſt quòd vniuerſalium cauſæ ſunt vniuerſales, particularium particulares, vt ſtatuæ cauſa eſt ſtatuarius, huius autem ſtatuæ hic ſtatuarius, & vniuerſaliter artificij artifex vniuerſaliter acceptus, ſic etiã cauſa exiſtens poteſtate eſt cauſa effectus potentia exiſtentis, & actualis cauſa effectus actualis. Cum enim in ſecundo documento dixiſſet quærendam eſſe vnius cuiuſque cauſam ſatisfacientem quæſtioni propter quid, quæ eſt cauſa rei adæquata; & proxima; hic tertium affert documentum ad id conferens, ſi enim cauſam volumus adducere adæquatam oportet, vt rei vniuerſalis cauſam afferamus vniuerſalem, & ſingularis ſingularem, & potentialis potentialem & actualis actualem; quemadmodum etiam præſentis præſentem, futuri futuram, & præteriti præteritam; quæ omnia fuſius declarata ſunt ab Ariſtotele in ſecundo Libro poſteriorum tanquam præcepta neceſſaria ad demonſtrandum propter quid. His enim ſeruatis cauſa eſt ſimul cum effectu, & poſita ponit, & ablata aufert, & ita eſt cauſa propter quam res eſt. Hæc autem omnia præcepta tradere Ariſtoteles voluit, propter illa quæ dixerat de modis cauſarum, ne forte crederemus ſatis eſſe in qualibet re cauſam quamlibet adducere, hoc eſt, ſecundum quemcunque modum, vt effectus actualis cauſam eſſe potentialem, & effectus ſingularis cauſam eſſe vniuerſalem; nam cauſa quidem uniuerſalis poteſt effectus particularis appellari cauſa, non tamen adæquata, nec declarans propter quid. Ideò admonere nos uoluit eſſe in omnibus eligendam cauſam adæquatam, & ut hanc aſſequamur, id eſt obſeruandum, ut effectus uniuerſalis cauſam uniuerſalem afferamus, effectus enim uniuerſalis cauſa, ſcilicet, adæquata non eſt niſi uniuerſalis, & ſic de alijs, ut dictum eſt.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI.

In Tertium Ariſtotelis Phyſicorum Librum,

COMMENTARII.

LIBER TERTIVS PHYSICORVM.

Textus Primus.

Quoniam autem natura quidem eſt principium motus, & mutationis: methodus autem nobis de natura eſt: non latere nos oportet quid ſit motus, neceſſarium enim eſt, ignorato ipſo ignorari, & naturam. Cum autem determinauerimus de motu, tentandum erit eodem aggredi modo de ijs, quæ conſequenter ſunt. Videtur enim motus continuorum eſſe; infinitum autem apparet primum in continuo; quapropter & definientibus continuum accidit vti ſæpenumero ratione infiniti, cum in infinitum diuiſibile continuũ ſit.

POST tractationem in duobus libris factam, tùm rerum naturalium, tùm ſcientiæ naturalis, nunc Ariſtoteles tranſit ad conſiderationem accidentium communium, quæ omni corpori naturali communiter competunt iuxta horum librorum partitionem a nobis factam in libro noſtro de naturalis ſcientiæ conſtitutione. cap. octauo. Quæ autem hæc accidentia ſint, & quo ordine tractentur ab Ariſtotele, & quæ ſit ſequentium librorum diuiſio, iam diffusè a nobis declaratum eſt in cap. duodecimo eiuſdem libelli, ſed etiam hic ab ipſo Ariſtotele aliqua hac de re dicuntur in primo, & ſecundo contextu, quæ ſunt veluti ſequentium librorum proœmium, cum enumeret omnia accidentia corporis naturalis, eaque tractanda proponat. Quoniam autem primum locum inter hæc omnia accidentia teneat motus, quippe qui manifeſtam connexionem cum ipſa natura habet, cum in eius definitione ſumatur, ideò primo loco in prima parte huius contextus proponit de motu agendum, & huius tractationis rationem adducit; deinde in ſecunda parte proponit etiam de alijs accidentibus pertractandum, ac eius tractationis ſimiliter rationem affert, cum ſecunda enim parte totum quoque ſecundum contextum coniunctum intelligimus. In prima parte talem rationem adducit, cum ſit neceſſarium Philoſopho naturali de motu agere, agens de natura debet etiam agere de motu: at nobis de natura tractatio inſtituta eſt: ergo debemus etiam agere de motu. Minorem, ut manifeſtam ponit, patet enim nos in tota hac ſcientia de natura age-

ſtea applicet ſcientiæ naturali, quod in contextu ſeptuageſimo facere incipit. Hoc autem indicant illa Ariſtotelis verba [vt & in alijs] non enim de ſola ſcientia naturali hoc dicit, ſed de omnibus, vbi cauſa quæratur, ideò ſeries verborum Ariſtotelis hæc eſt, oportet omnibus in rebus ſcibilibus, ſeu in ſcientijs omnibus quęrere cuiuſque rei proximam cauſam, quemadmodum etiam videmus in alijs, hoc eſt in artibus, ac rebus omnibus agendis, & ſtatim affert exemplum in arte ædificatoria, ex quo idem intelligamus in ſcientijs contemplatiuis. [Amplius autem alia quidem ſunt genera generum] Tertium, & vltimum hic affert documentum, quod ex ſecundo pendere videtur, & eſt quòd vniuerſalium cauſæ ſunt vniuerſales, particularium particulares, vt ſtatuæ cauſa eſt ſtatuarius, huius autem ſtatuæ hic ſtatuarius, & vniuerſaliter artificij artifex vniuerſaliter acceptus, ſic etiã cauſa exiſtens poteſtate eſt cauſa effectus potentia exiſtentis, & actualis cauſa effectus actualis. Cum enim in ſecundo documento dixiſſet quærendam eſſe vnius cuiuſque cauſam ſatisfacientem quæſtioni propter quid, quæ eſt cauſa rei adæquata; & proxima; hic tertium affert documentum ad id conferens, ſi enim cauſam volumus adducere adæquatam oportet, vt rei vniuerſalis cauſam afferamus vniuerſalem, & ſingularis ſingularem, & potentialis potentialem & actualis actualem; quemadmodum etiam præſentis præſentem, futuri futuram, & præteriti præteritam; quæ omnia fuſius declarata ſunt ab Ariſtotele in ſecundo Libro poſteriorum tanquam præcepta neceſſaria ad demonſtrandum propter quid. His enim ſeruatis cauſa eſt ſimul cum effectu, & poſita ponit, & ablata aufert, & ita eſt cauſa propter quam res eſt. Hæc autem omnia præcepta tradere Ariſtoteles voluit, propter illa quæ dixerat de modis cauſarum, ne forte crederemus ſatis eſſe in qualibet re cauſam quamlibet adducere, hoc eſt, ſecundum quemcunque modum, vt effectus actualis cauſam eſſe potentialem, & effectus ſingularis cauſam eſſe vniuerſalem; nam cauſa quidem uniuerſalis poteſt effectus particularis appellari cauſa, non tamen adæquata, nec declarans propter quid. Ideò admonere nos uoluit eſſe in omnibus eligendam cauſam adæquatam, & ut hanc aſſequamur, id eſt obſeruandum, ut effectus uniuerſalis cauſam uniuerſalem afferamus, effectus enim uniuerſalis cauſa, ſcilicet, adæquata non eſt niſi uniuerſalis, & ſic de alijs, ut dictum eſt.

Digitized by Google

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI.

In Tertium Ariſtotelis Phyſicorum Librum.

COMMENTARII.

LIBER TERTIVS PHYSICORVM.

Textus Primus.

Quoniam autem natura quidem eſt principium motus, & mutationis: methodus autem nobis de natura eſt: non latere nos oportet quid ſit motus, neceſſarium enim eſt, ignorato ipſo ignorari, & naturam. Cum autem determinauerimus de motu, tentandum erit eodem aggredi modo de iis, quæ conſequenter ſunt. Videtur enim motus continuorum eſſe; infinitum autem apparet primum in continuo; quapropter & definientibus continuum accidit uti ſæpenumero ratione infiniti, cum in infinitum diuiſibile continuũ ſit.

POST tractationem in duobus libris factam, tùm rerum naturalium, tùm ſcientiæ naturalis, nunc Ariſtoteles tranſit ad conſiderationem accidentium communium, quæ omni corpori naturali communiter competunt iuxta horum librorum partitionem a nobis factam in libro noſtro de naturalis ſcientiæ conſtitutione. cap. octauo. Quæ autem hæc accidentia ſint, & quo ordine tractentur ab Ariſtotele, & quæ ſit ſequentium librorum diuiſio, iam diffusè a nobis declaratum eſt in cap. duodecimo eiuſdem libelli, ſed etiam hic ab ipſo Ariſtotele aliqua hac de rè dicuntur in primo, & ſecundo contextu, quæ ſunt veluti ſequentium librorum prooemium, cum enumeret omnia accidentia corporis naturalis, eaque tractanda proponat. Quoniam autem primum locum inter hæc omnia accidentia teneat motus, quippe qui manifeſtam connexionem cum ipſa natura habet, cum in eius definitione ſumatur, ideò primo loco in prima parte huius contextus proponit de motu agendum, & huius tractationis rationem adducit; deinde in ſecunda parte proponit etiam de aliis accidentibus pertractandum, ac eius tractationis ſimiliter rationem affert, cum ſecunda enim parte totum quoque ſecundum contextum coniunctum intelligimus. In prima parte talem rationem adducit, cum ſit neceſſarium Philoſopho naturali de motu agere, agens de natura debet etiam agere de motu: at nobis de natura tractatio inſtituta eſt: ergo debemus etiam agere de motu. Minorem, ut manifeſtam ponit, patet enim nos in tota hac ſcientia de natura agere,

re, hoc eſt, de rebus naturalibus, ſumitur enim hic natura, vt ratio formalis ſubiecti ſcientiæ naturalis, quæ totam ſcientiam amplectitur, & quamuis in ſolo ſecundo libro declaretur nomen, natura, tamen de natura agitur in tota ſcientia, quatenus eſt ratio formalis ſubiecti adæquati, quæ debet ipſi quoque toti ſcientiæ adæquari, Maiorem autem non ponit, ſed eius loco ponit eius probationem ſumptam ex definitione naturæ, cum enim natura definiatur per motum, habet eſſentialem connexum motus cum natura, vnde infert, ergo agens de natura debet enim agere de motu, qui in eius definitione ſumitur. Verba autem illa poſtremò adiecta [neceſſarium enim eſt ignorato ipſo, ignorari, & naturam] ponuntur ad maiorem corroborationem dictæ probationis maioris, & ad declarandum eſſentialem, & neceſſarium connexum motus cum natura, & ſunt intelligenda de cognitione motus confuſa, non de diſtincta, vt in illo cap. duodecimo dicti libri noſtri oſtendimus; notiſſimum enim nobis eſt dari motum, ſed ſi ſupponeremus ignorati, neceſſe eſſet ignorari etiam naturam, quæ per motum definitur, cum. n. illa ſit definitio nominalis, vt ait Auerroes ſecundo Poſteriorum Quadrageſimoquarto non poteſt intelligi nomen naturæ ignorato motu, proinde nihil de natura intelligere poſſumus, quia ſignificatio nominis eſt principium omnis noſtræ cognitionis. Hoc igitur ſigno oſtenditur neceſſariò connexio motus cum natura, quo fit vt agentes de Natura debeamus omnino agere de motu. Ob id tenendum eſt, ne cum multis intelligamus Ariſtotelem loqui de cognitione motus diſtincta, & dicere quòd niſi ea habeatur, neceſſe ſit ignorari definitionem naturæ. Hoc enim falſum eſſet, quoniam ad naturæ definitionem intelligendam patet ſufficere cognitionem motus confuſam, & quod ſit, eſſet quidem neceſſaria etiam diſtincta ſi definiretur natura per motum tanquam per cauſam, & per partem eſſentialem priorem, ſed cum definiatur per motum tanquàm per effectum poſteriorem, proinde illa ſit definitio nominalis, ſatis eſt cognitio motus confuſa ad intelligendam ſignificationem huius nominis, natura. Et res per ſe manifeſta eſt quod ad intelligendam definitionem naturæ non eſt neceſſarium intelligere definitionem motus, tradendam mox ab Ariſtotele, ſed multis cauſa erroris fuit quod Ariſtoteles ſtatim poſt concluſionem ſubiungit hæc verba, quare videtur ea adijcere vt rationem concluſionis cur oporteat declarare quid ſit motus, attamen verba hæc ponuntur ad maiorem confirmationem propoſitionis maioris, & ad oſtendendum ſolum quod agens de Natura debet etiam agere de motu, & quod ad eundem pertinere debet tractatio de motu, & tractatio de natura. Quod ad verba attinet dicit Ariſtoteles [motus, & mutationis] vel ſit idem ſignificantia, ad maiorem efficacitatem, vel quia latius patet mutatio, quàm motus; prior tamen expoſitio eſt probabilior, quia adhuc nullam differentiam nouimus inter mutationem, & motum. [Methodus] hic communiter ſumitur pro quacunque tractatione artificioſa, ſicuti etiam in initio primi Libri, & pluribus alijs locis vſurpatam ab Ariſtotele inuenimus hanc dictionem. Dicit autem, [quid ſit motus] non enim proponit oſtendendum quid ſit, ſi quidem notiſſimum eſt, & iam ſuppoſitum in contextu vndecimo primi libri. Eſt enim principium cognitionis in hac ſcientia neceſſarium, quo ignorato tollitur tota naturalis Philoſophia, & quo negato nullus ad ea eſt aditus, idque ſignificare voluit Ariſtoteles quando dixit, ignorato motu neceſſe eſſe etiam naturam ignorari, ideſt, totam ſcientiam naturalem, quia motum eſſe eſt cognitionis principium neceſſarium, proponit ergo ſolum declarandam quid ſit, hoc enim ignoratur, & eſt maxime difficile cognitu. [Cum autem determinauerimus de motu] Propoſito motu hic alia accidentia proponit, & quando dicit [de ijs, quæ conſequenter ſunt] non intelligit conſe-

quentia

quentia motum, vt multi interpretantur, non enim verum eſt, quod hæc alia accidentia ſint poſteriora motu, & ipſum conſequantur, locus enim reſpectu motus eſt potius cauſa, quàm effectus conſequens, ſed conſequentia, intelligit ratione doctrinæ tantùm, ordo enim doctrinæ ſeruatur, non omninò ordo naturæ, quoniam enim motus eſt immediate connexus cum natura, cum in eius definitione ſumatur, ideo primo loco de motu agendum fuit. Hæc uerò alia tractanda ſimiliter eſſe Ariſtoteles probat duabus rationibus: Prima, quia hæc habent connexionem cum motu, adeò vt ſi de motu agendum eſt propter eius connexionem cum natura, de ijs quoque alijs eſt agendum ob rerum connexionem cum motu, & ita agens de natura debet etiam agere de motu, & agens de motu debet etiam agere de his alijs, quæ habent connexionem cum motu: Altera ratio eſt, quia hæc omnia ſunt accidentia communia corporis naturalis vniuerſaliter accepti, & hæc eſt ratio potior, prior enim probabilis ratio fuit quàm neceſſaria, multa enim habent connexionem cum motu, quæ non ſunt de conſideratione Philoſophi naturalis, vt motus eſt ens, tamen à Philoſopho naturali non eſt conſiderandum ens. Sed hæc poſterior ratio neceſſaria eſt, oportet enim contemplantem aliquod ſubiectum omnia eius accidentia contemplari, cum ergo in his libris ſubiectum ſit corpus naturale communiſſimè ſumptum, conſideranda ſunt omnia accidentia illi communiter competentia. Nominat autem Ariſtot. alia quinque accidentia, cõtinuum, infinitum, locum, vacuum, & tempus, vel quatuor ſi continuum excludamus, ſed hoc poſtea conſiderabimus; Et primo loco oſtendit ſingulorum connexionem cum motu, & in primis continui, quando inquit [Videtur autem motus continuorum eſſe] quod non ita eſt intelligendum, ut dicat Ariſtoteles motum eſſe etiam de genere continuorum, ſic enim eſſet in prędicamento quanti, quod tamen non eſt dicendum, & hac in re mihi uidentur lapſi eſſe Græci omnes, Simplicius, Ioannes Grammaticus, & Alexander referente ſimplicio, nam dubitarunt quomodo. Ariſtoteles hic dicat motum eſſe ſub continuò tanquam ſpeciem, cùm tamen in prædicamentis non poſuerit motum ſub continuo, immò nec omninò ſub quanto. Ad hoc reſpondet Ioannes Grammaticus Ariſtotelem in prædicamẽtis ſub continuò non poſuiſſe motum, non quòd non ſit continuum, eſt enim continuum, ſed quia ibi ſub prædicamentis non collocat niſi illa, quæ ſunt perfecta, motus uerò eſt actus imperfectus. Simplicius uero cum Alexandro dicit motum eſſe reuera continuum, & alia ratione eſſe in prædicamento ad aliquid: nam ſecundum ſe continuum eſt quiddam, id uero, quod in motu eſt, refertur ad aliud, mobile enim eſt relatiuum, ideò concordes Græci omnes dicunt uerbum [videtur] hic ſignificare euidentiam & δοκεῖ ſumi pro φαίνεται. Ego verò nullo modo accipiendam puto Græcorũ ſententiã, cùm infra ex Ariſtotile manifeſte collecturi ſumus, quod motus non eſt ſpecies continui, nec omnino ſpecies quanti: Et miror quod res leuiſſima ipſis difficultatem fecerit, quamuis enim Ariſtoteles dicat motum eſſe de numero continuorum, non ob id dicit continuum eſſe genus motus, ſiquidem non omne, quod de aliquo prædicatur, de eo prædicatur, vt genus, ſed poteſt prædicari, vt accidens ſeu proprium, ſeu commune; dicere enim poſſumus hominem eſſe de numero bipedum, nec ob id dicimus bipes eſſe hominis genus, Verùm igitur dico eſſe Ariſtotelis ſententiam in prædicamentis quod motus non eſt ſpecies continui, neque hic aliquid dici illi ſententiæ repugnans, non enim dicit Ariſtoteles motum eſſe de genere continuorum, ſed eſſe continuorum, hoc eſt eſſe ex rebus, quibus competit continuitas, competit autem ei continuitas, vt accidens ab eo inſeparabile, qua de re loquemur poſtea diligentius in definitione motus. Ideò nec Themiſtij nec alio-

rum quorundam ſententiam probandam puto, qui dicunt Ariſtotelem ſignificare, quòd in definitione motus ponitur continuum, quia licèt ex definitionis motus colligatur motum debere eſſe continuum tanquam quiddam eum conſequens, non tamen eſt pars illius definitionis, vt ibi videbimus; neque enim verum eſt, quod plures dicunt Ariſtotelem horum omnium tractandorum connexum ſumere à definitionibus, vt ſicuti de motu agendum eſt agenti de natura, quia motus acceptus eſt in definitione naturę, ita de continuo ſit agendum, quia ſumatur in definitione motus, & de infinito, quia ſumatur in definitione continui, ſiquidem non hæc mens Ariſtotelis eſt, ſed abſolute vtitur connexione iſtorum inter ſe qualiſcunque ea ſit, vt in alijs ſequentibus accidentibus uidebimus; de quibus non dicit Ariſtoteles, ideò eſſe agendum quòd ſumatur in definitione motus, ſed quòd ſunt neceſſariò cum motu coniuncta locus, vacuum, & tempus. Quòd uerò dicunt de illo verbo δοχῆ ego quidem verum eſſe puto, ſed hoc eorum ſententiam euertit, euidens enim dici poteſt, quòd motus ſit continuus, & non eſt euidens, quòd continuum ſit genus motus, cum maximè abſconditum ſit, in quo prædicamento ſit ponendus motus. Quod uero dicunt de prædicamento relationis, id à nobis poſtea conſiderabitur. [infinitum autem apparet primum in continuo] Oſtendit etiam de infinito agere debere Philoſophum naturalem ſumpta ratione à continuo, nam infinitum ſumitur in definitione continui. ergo non poteſt cognoſci continuum niſi intelligatur infinitum: ſicut ergo agens de motu debet agere de continuo, ſic agens de continuo debet agere de infinito, quia hæc omnia ſunt inter ſe coniuncta, proinde tractanda in eadem ſcientia. Notandum eſt quod infinitum ſicut etiam finitum conſiderantur præcipuè in quantitate, & ſunt tanquàm proprietates quanti, quoniam igitur duo ſunt ſpecies quanti continuum, & diſcretum, rectè dicit Ariſtoteles [primum,] in continuò in eſſe infinitum (vt Græci notant,) quia competit continuò diuiſibilitas in infinitum, & competit diſcreto augmentabilitas in infinitum & vtraque eſt potentialis infinitudo, quia actu infinitum non datur, ſed prius competit continuo, deinde per continuum diſcreto, nam ex diuiſione continui in partes infinita oritur augmentatio numeri in infinitum. Quod autem dicit Ariſtoteles infinitum accipi in definitione continui, ſiquidem continuum ſic definitur, quòd diuiduum eſt in infinitum, conſideratione dignum eſt, alia namque legitur continui definitio in prædicamentis in cap. de quanto, quam eandem legimus Quinto Phyſicorum Vigeſimoſexto, continuum eſt, cuius partes in communi termino copulantur, de quibus definitionibus aliàs plura diximus in ſecundo contextu primi libri de Cœlo, vbi Ariſtoteles hanc eandem profert definitionem continui, quam hic tangit. ſed nunc breuibus agens dico vnius rei vnam tantum eſſe definitionem, non plures, ideo veram continui definitionem eſſe illam, quæ affertur in prædicamentis, & in quinto Phyſicorum, quia illa ſola exprimit naturam continuitatis, quæ conſiſtit in illa partium coniunctione in communi termino; Diuiſio verò illa infinita tantùm abeſt vt exprimat naturam continui, vt potius ſit interruptio, & deſtructio continuitatis. Eſt igitur potius proprietas conſequens naturam continui, quàm differentia conſtituens; Ideo rectè hic dicit Ioannes Grammaticus infinitum ineſſe continuo per ſe, iuxta ſecundum modum dicendi per ſe, patet igitur hanc non eſſe definitionem continui, ſed potius deſcriptionem traditam per proprietatem poſteriorem, idque Ariſtoteles ipſe ſignificat dum dicit, [ſæpenumero] nam ſi eſſet vera, & propriè dicta, definitio, ſemper eſſet continuum ita definiendum. Denotat igitur quòd quan-

doque

Digitized by Google

doque pro aliqua occaſione definitur: ſic continuum per poſteriora, quod ipſi Ariſtoteli contingit in ſecundo contextu primi Libri de Cœlo. Ad probandam enim perfectionem corporis commoda ei fuit hæc continui deſcriptio per diuiſionem infinitam: & id facere eò magis ei licuit, quo erat in procemio, vbi non eſt neceſſarium res exquiſita ratione tractare. Quòd verò dicit; [ratione infiniti] modus eſt loquendi, definitio enim idem eſt ac definitum, ideò ſumere in definitione continui infinitum, eſt ſumere definitionem ipſius infiniti, ſic enim etiam in definitione hominis ſumi dicitur ratio animalis, quia ſumitur animal ipſum. Patet autem hoc ſatis eſſe ad oſtendendum coniunctionem infiniti cum continuo, cum enim ſit proprietas conſequens, per quam etiam quandoque definimus ipſum continuum, eſſentialiter ſunt connexa, proinde agens de continuo debet etiam agere de infinito.

Textus Secundus.

Ad hæc autem ſine loco, & vacuo, & tempore impoßibile eſt motum eſſe. Manifeſtum igitur eſt, quòd, et propter hæc, & propterea quòd cunctis ſunt communia, & vniuerſalia hæc omnibus conſiderandum erit cum propoſuerimus de unoquoque ipſorum; poſterior enim eſt, de proprijs ſpeculatio ea, quæ de communibus eſt.

PRAETER continuum, & infinitum addit hic Ariſtoteles alia tria accidentia conſideranda in his Libris, locum, vacuum, & tempus, & horum tractationis rationem ſumit a motu, non quidem quod ponatur in eius definitione, ſed quod neceſſario ſunt coniuncta cum motu, hoc enim ſatis eſt ad oſtendendum quòd de his agere debeat is, qui agit de motu. Inquit enim eſſe impoſſibile dari motum ſine his, ſed de vacuo notandum Ariſtotelem hoc dicere non ex propria opinione, ſed ex aliorum ſententia, quam nondum confutauit: ponebant enim plures vacuum, vt Democritus, qui dicebat corpora conſtare ex pleno, & vacuo, nec moueri niſi per vacuum. Vnde patet Ariſtotelem hic tanquam in procemio probabiliter loqui ſicut antea dicebamus, dùm ex horum coniunctione rationem ſumit tractationis ipſorum. Nam de vacuo efficacior ratio erat, quod eius conſideratio debet eſſe coniuncta cum tractatione de loco, ſiquidem vacuum apud ponentes vacuum nil aliud erat, quàm locus ſine corpore, quare tractare de vacuo eſt tractare de loco: ſed quia vulgatæ erant aliorum ſententiæ de vacuo, maluit Ariſtoteles ex earum ſuppoſitione rationem ſumere tractationis de vacuo, quia apud eos non poterat motus fieri ſine vacuo, quoniam corpora ſe mutuo penetrarent. De loco autem, & tempore manifeſta res eſt, quamuis enim natura omnis motus ſit ad locum: tamen omnis motus neceſſario fit in aliquo loco, quia non mouetur niſi ſenſibile corpus: & omne ſenſibile corpus eſt in loco; locus igitur eſt neceſſaria conditio motus; quatenus eſt neceſſaria conditio mobilis. Tempore verò omnis motus menſuratur, quia omnis motus fit in tempore, immò eſt tempus paſſio conſequens primum motum, vt in quarto Libro oſtendetur, quare abſque dubio motus ſine tempore nullo modo fieri poteſt. Notandum hic eſt Ariſtotelem in his accidentibus enumerandis eundem ſeruare ordinem, quem poſtea in eorum tractatione ſeruabit, præterquam de continuo. Nam primo loco agit de infinito in

Digitized by Google

hoc tertio Libro ſtatim poſt tractationem de motu, deinde in quarto Libro agit de loco primum, deinde de vacuo, poſtmodum de tempore, ſed in ſexto agit de continuo. Qua de re duo dicere poſſumus, primò enim poſſumus dicere Ariſtotelem non ſolere in procemijs ordinem doctrinę ſeruare in rebus proponendis, ſed ſolum in eorum tractatione id etiam ſeruat vt notiora ſemper anteponat, in procemijs vero aliud aliquid reſpicit. Secundo poſſumus dicere Ariſtotelem reuera non propoſuiſſe agendum de continuo, ſed ſolum de infinito, & his quatuor alijs. Hęc enim omnia abſolutè conſideranda ſunt a Philoſopho naturali, & a nullo alio, nam licet finitum & infinitum ſint propria quanti; tamen de his Mathematicus nullam conſiderationem facit; at de continuo abſolutè non agit Philoſophus naturalis, cum de illo agat etiam Mathematicus, ſed limitate nempe, de continuitate corporis naturalis, & motus, & ſpatij, per quod fit motus, ideò non propoſuit de illo agendum, ſed illud nominauit propter infinitum, vt inde eliceret neceſſitatem tractationis de infinito, poſſumus vtram volumus ſententiam accipere. [Manifeſtum igitur eſt quod &c.] Alteram affert huius tractationis rationem efficaciorem, & inquit, non ſolum ad dictam rationem, nempè propter horum coniunctionem cum motu & cum natura eſſe de his agendum, ſed etiam propter hanc alteram rationem, quia hęc omnia ſunt accidentia vniuerſalia, & communia omnibus corporibus naturalibus, omne enim naturale corpus eſt mobile, & eſt in loco, & omnis motus tempore menſuratur; quoniam igitur tractanda ſunt prius vniuerſalia, deinde particularia, ut etiam in procemio primi Libri dictum eſt, & in his libris agitur communiter de corpore naturali, in alijs verò ſequentibus agetur de ſpeciebus ipſius corporis naturalis, ideo hic agendum prius eſt de accidentibus communibus, quę per ſe competunt corpori naturali, poſterius enim agetur de accidentibus proprijs ſingularum ſpecierum. Ideo hæc ſecunda eſt vera ratio tractationis de his accidentibus, quoniam agendum prius eſt de corpore naturali communi, & eius communia accidentia conſideranda, quæ ſunt ea, quæ enumerata ſunt. Vnde patet tractari hæc præcipue propter ſe, non propter definitionem naturæ, vt Græci exiſtimarunt, ſunt enim accidentia naturalia per ſe digna cognitu in ſcientia naturali. Primo autem loco (inquit Ariſtoteles) de motu agendum eſt; hic enim præcipuus eſt inter hæc omnia naturalia, cum hic ſolus ſumatur in definitione Naturæ.

Textus Tertius.

Primum autem, ſicuti diximus de motu. Eſt igitur eorum quæ ſunt, aliud quidem actu ſolum, aliud verò potentia. Et eorum quæ ſunt actu, hoc quidem hoc aliquid, illud verò tantum, aliud verò tale, & in alijs entis prædicamentis ſimiliter. Eorum autem quæ ſunt ad aliquid, aliud quidem ſecundum ſuperabundantiam, & defectum dicitur, aliud autem ſecundum actiuum, & paſſiuum, atque omnino motiuum, & mobile. Motiuum enim motiuum mobilis eſt, & mobile a motiuo eſt mobile.

AGGRE-

AGGREDITVR Ariſtoteles tractationem de motu, & quia non uult inueſtigare, an ſit motus, cum ſit notiſſimum, ſed ſolum quid ſit, hoc enim eſt maximè abſconditum, ideò quædam prius fundamenta iacet conſerentia ad inueniendam definitionem motus. In hoc textu ponere uidetur tres diuiſiones, ſicut ſæpe ſolet per diuiſionem inuenire partes definitionis ut patet in ſecundo libro de Anima in indaganda definitione animæ, ſed in prima diuiſione Ariſtotelis eſt maxima difficultas, nam ſi ipſa Ariſtotelis verba legamus uidetur talem diuiſionem proponere, entia alia ſunt actu, alia potentia, ideò Latini, & Auerroes ita hanc diuiſionem intellexerunt, vt Ariſtoteles in uno membro ponat ſolum actum, in altero verò ſolam potentiam, & quia per hoc non diſtinguuntur prædicamenta inuicem, cum in quolibet ſit actus, & potentia, ideo dicunt Ariſtotelem ſubiungere, ſecundam diuiſionem in decem: Hęc uidetur etiam Porphyrij ſententia fuiſſe, qui dixit diuiſiones eſſe faciendas per membra oppoſita, oppoſita autem ſunt actus, & potentia. At Simplicius hanc opinionem impugnat & uult diuiſionem fieri talem, eorum quæ ſunt, alia ſunt actu ſolùm, alia verò actu, & potentia, quam ſententiam etiam alij Græci tutati ſunt, nititur autem Simplicius tum auctoritate antiqui Codicis, in quo inquit ſe legiſſe, alia ſunt actu tantùm, alia potentia, & actu; tum ratione, quia in entibus nullum datur, quod ſit ſolum in potentia, ſiquidem eſt implicare contradictionem dicere quòd entia aliqua ſint in potentia tantùm, ſi enim ſunt, ergo actu ſunt. Præterea cum Ariſtoteles dicat [actu tantum] ſignificat, alterum membrum, non modo actu eſſe, ſed etiam potentia. Porphyrius uerò ad ſuam ſententiam comprobandam utebatur duplici Ariſtotelis authoritate, una quidem hoc in loco, quia poſtea faciens alterius membri ſubdiuiſionem in decem prædicamenta dicit [& eorum quæ ſunt, actu, hoc quidem hoc aliquid &c.] nam ſi ſecundum membrum fuiſſet potentia, & actu hoc diuidendum fuiſſet in decem prædicamenta; ſi quidem in omnibus eſt potentia & actus, diuidit autem primum, ergo ſecundum non fuit niſi potentia, prædicamenta enim omnia quatenus ſubſiſtunt, actu ſunt. Altera eſt authoritas Ariſtotelis infra in Textu ſexto, ubi hanc eandem diuiſionem commemorans inquit, [Diuiſo autem ſecundum unumquodque genus, hoc quidem eſſe actu, illud uero potentia] non dicit, illud uerò potentia, & actu, ergo talem diuiſionem ſe hic feciſſe teſtatur. Sed Simplicius ad hæc omnia optimè reſpondet; ad priorem enim authoritatem dicit uerba eſſe legenda iuxta antiquum Codicem, in quo illa uerba καὶ ἐντελεχεία non ſunt a pręcedentibus ſeparata, nec ſunt acceptio alterius membri diuidendi in decem prędicamenta, ſed ſunt pars ſecundi membri primę diuiſionis, unde patet mendoſam eſſę Latinam cōuerſionem, dum dicitur, [& eorum, quę ſunt actu] non enim dicit Ariſtoteles, καὶ τῇ ἐντελεχεία. Traductio, igitur debet eſſe talis, [alia quidem ſunt actu, alia uerò potentia, & actu] ita ut Ariſtoteles ſine reaſſumptione alterius membri ſtatim proſequatur continuata oratione, [hoc quidem hoc aliquid, illud uerò tantum] hęc enim uerba immediatè adiuncta ſecundo membro primę diuiſionis ſunt eius ſubdiuiſio in decem prędicamenta, quare nulla eſt alia differentia inter noſtros Gręcos codices, & illum, quem ſe uidiſſe aſſerit Simplicius, niſi in punctis, & diſtinctione uerborum, resque eſt manifeſtiſſima perpendentibus uim Græcę locutionis, quam nos ante perpendimus, ideò decepti ſunt quidam recentiores, & male Simplicium intellexerunt, putantes Simplicium dicere ſe uidiſſe antiquum Codicem, in quo legatur prius τὰ δὲ δυνάμει καὶ ἐντελέχεια deinde uerò καὶ ἐντελεχεία tāquàm reſumptio alterius membri, hoc enim non dicit Simplicius, quia hęc eſſet manifeſta acceptio

primi membri, non ſecundi, ſed dicit ſemel poni uerba illa καὶ ἐντελεχεία ſed annectendo eſſe pręcedentibus ut partem ſecundi membri, ſic enim res altera eſt, nec ullam habet difficultatem, immò ſecundum expoſitionem Porphyrij hęc neutrius membri poteſt eſſe ſubdiuiſio, quia nullum prędicamentum eſt actu tantum, ſicuti nec potētia tantū, neque dici poteſt quod ſub actu ſubintelligatur implicitè potentia utpote ad actum reductiuum, ita ut ſubdiuiſio ſit eorum, quę ſunt actu, & potentia, cū Ariſt. expreſſam fecerit excluſionē potentię in primo membro dicens, [actu tantum] quam difficulatem euitare voluit Auerroes dicens hanc eſſe ſecundam diuiſionem ſeparatam a prima, non ſubdiuiſionem alterius membri, ut per hanc diuidatur ens in decem prędicamenta. Sed huic ſententię obſtat uerborum continuatio, quam cum Simplicio perpendimus, hoc enim ſignificat manifeſtè ſubdiuiſionem poſterioris membri. Ad alteram uerò authoritatem Simplicius dicit, Ariſtotelem ibi in Textu ſexto non primam, ſed ſecundam diuiſionem commemorare, dum enim dicit [diuiſo autem ſecundum vnumquodque genus hęc quidem eſſe actu, hoc verò potentia] nihil aliud ſignificat, quàm ſecundum membrum diuiſum a ſe fuiſſe in decem genera, dixerat enim quòd illa, quæ ſunt potentia & actu, alia ſunt ſubſtantia, alia quantum, &c. Et ſic denotare ibi vult quòd in quolibet prædicamento eſt potentia, & actus, vt eo in loco nos fuſius declarabimus. Hanc igitur primam diuiſionem inquit Simplicius eſſe perfectam, & ineuitabilem, quia licet videatur deeſſe tertium membrum, quod eſt potentiâ tantum, hoc tamen in rebus non datur, nihil enim exiſtit, quod non habeat aliquem actum, quare entium omnium hæc duo tantum ſunt genera, ea, quæ ſunt actu tantum, nempè ſubſtantiæ a materia abiunctę, quæ ſunt actus puri, & omnia corpora, quæ ex neceſſitate habent actum cum potentia mixtum, ſiquidem etiam Cœlum, licèt ſecundum ſubſtantiam careat potentia, tamen habet potentiam ratione motus localis, quia pars eius quælibet non eſt ſimul in omnibus locis. Voluit autem Ariſtoteles ſeparare a ſubſtantijs naturalibus ſubſtantias abſtractas, quæ ſunt actus puri, quia motus non habet locum niſi in ijs, quæ habent potentiam, & actum ſimul, vt in eius definitione patebit. Licet enim adhuc nullam notitiam habeamus ſubſtantiarum ſeparatarum; tamen ob quandam communem opinionem, quam de motibus diuerſis homines habent, uoluit eas breuiter tangere, & indeclaratas dimittere, immò & ſub dubio eas tangere videtur, quaſi dicat ſeu dentur ſeu non dentur entia, quæ ſint puri actus, de his non agimus, ſed ſolum agimus de illis, quæ participant actu, & potentia, quæ ſunt entia prædicamentalia. Aliqui tamen obijciunt, ſi intellexiſſet ſubſtantias abſtractas, non eas vocaſſet actu ſed actus, & ad hoc dicimus Ariſtotelem rudite eas tangere voluiſſe. Notius enim nobis eſt id, quod eſt actu, quàm purus actus, ideo pingui Mineruа loquens voluit uti eadem locutione in vtroque membro, & dicere alia actu tantùm alia potentia, & actu, nec rectè feciſſet dicens, alia ſunt actus, hoc enim eſt nobis ignotiſſimum, ſed quod res diuinæ ſint actu tantum, nec ſine poteſtate, hoc ſine ulla ſcientiarum notitia cognoſcimus. [Eorum autem quæ ſunt ad aliquid.] Ponit hic tertiam diuiſionem, ſeu prædicamenti ad aliquid iam nominati ſubdiuiſionem, licèt non ſit propriè diuiſio, nam propriè diuiſio fieri dicitur quando fit in omnes ſpecies, adeò vt membra omnia diuidentia adimpleant totum diuiſum, quod hic dicere non poſſumus quicquid ad huius diuiſionis plenitudinem oſtendendam laboret hic S. Thomas, nam Ariſtoteles duas tantum ſpecies relatiuorum hic enumerat, ſub quibus non continentur omnia relatiua, ut Græci omnes cognouerunt: dantur enim relatiua, quæ ſignificant æqualitatem, ut frater fratris frater, & ſimile ſimili ſimile, quæ non poſſunt collocari ſub exceſſu,

&

Digitized by Google

& defectu, neque ſub motiuo, & mobili; nō eſt ergo diuiſio relatiuorum, ſed enumeratio duarum tantum ſpecierum, quæ ad propoſitum conferebant, ut dicunt Greci, nam Ariſt. hec fundamenta iacit, vt ex his ſumat partes definitionis accipiendas in definitione motus, quoniā igitur aliqui definiebant motum per inęqualitatem, quę denotat exceſſum, & defectum, isque fuit Plato, vt inquit Simplicius, cuius ſententiam poſtea Ariſtoteles eſt impugnaturus, ipſe autem non inæqualitatem, ſed mobile, & mouens ſumet in definitione motus, præcipuè verò mobile, in quo putauit eſſe motum, ideo in prædicamento relatiuorum accepit has tantum duas ſpecies, de quibus locututus eſt, exceſſum, & defectum, quæ ſumebantur a Platone in definitione motus, & mouens, & mobile, quæ ſumenda ſunt ab ipſo. Addit autem Ariſtoteles [& omnino motiuum, & mobile] quaſi corrigens, nam prius nominauerat [actiuum & paſſiuum] quæ propriè ſumpta non dicuntur niſi in qualitate, ut patet in primo Libro de generatione, ideò ſubdit, [& omnino] idest, & vniuerſaliter motiuum, & mobile, vel hoc addit declarandi gratia, ut ſignificaret ſe propriè non accipere actiuum, & paſſiuum ſecundum alterationem tantum, ſed uniuerſaliter pro omni motiuo, & mobili, quod extendatur ad omnia prædicamenta, in quibus poteſt eſſe motus, ideò etiam inferius dicturus eſt motum eſſe actionem, & paſſionem, ample ſumendo actionem & paſſionem, prout eſt idem cum motu.

Textus quartus.

Non eſt autem motus præter res. Mutatur enim ſemper id quod mutatur, aut ſecundum ſubſtantiam, aut ſecundum quantum, aut ſecundum quale aut ſecundum locum, commune vero in his nihil eſt accipere ſicuti diximus, quod neque hoc, neque quantum, neque quale, neque aliorum prædicamentorum illum ſit, quare neque motus, neque mutatio ullius erit præter ea, quæ dicta ſunt, cum nihil ſit præter ea, quæ dicta ſunt.

FACIT hic Ariſtoteles quartum fundamentum pro definitione motus, vt ait Auerroes, & Græci dicunt eſſe tertium, ſed parui momenti lis eſt, nam Græci primam, & ſecundam diuiſionem coniungunt, & unam eſſe faciunt, quod reuera non eſt alienum a locutione Ariſtotelis, qui continuata oratione eas ponit tanquam fundamentum unum. Hoc autem fundamentum non eodem modo ab omnibus intelligitur, cum enim dicat Ariſtoteles motum non eſſe præter res, & ex eo poſtea colligat fundamentum quod mox audiemus. Hoc Græci ſic intelligunt quod motus non eſt extra mobile, & mouens, cum inſit in ipſo mobili, & fiat a motore, & hoc dictum ſit ad excludendam ideam motus a Platone poſitam, quæ eſſet extra res mobiles. Hæc tamen ſententia verbis Ariſtotelis conſona non eſt, quia duplex eſt id, in quo dicimus eſſe motum; primum eſt in mobili ut in ſubiecto, eſt etiam in aliquo prædicamento ratione terminorum, ut quando motum dicimus eſſe in qualitate, quando termini ſunt de prædicamento qualitatis. Græci priorem ſenſum, acceperunt; qui ſi accipiatur in uno tantum prædicamento eſt motus ut in ſubiecto, nempè in ſola ſubſtantia, attamen Ariſtoteles dicit hic in quatuor

quatuor prædicamentis eſſe motum, in ſubſtantia, quanto; quali, & vbi, quare relicto ſenſu illo, ſumendus eſt alter, quem Auerroes, & S. Thomas acceperunt, & hunc Græcorum errorem etiam Vicomercatus animaduertit. Poteſt autem ſic quoque dici quod per hæc pungatur Plato ponens ideam motus extra omnes res, in quibus eſt motus, ſed hoc parui momenti eſt, cum enim ſoleat Ariſtoteles vniuerſaliter carpere ſententiam Platonis de ideis, non erat neceſſarium ut principaliter hic reijceret ideam motus, quare fortaſſe id Ariſtoteles nunc minime aſpexit. Sed aliud eſt ipſius artificium, & ſcopus in hoc fundamento iaciendo, ſine cuius intelligentia nihil hic poſſumus intelligere; cum enim omnia hæc fundamenta iaciantur pro colligenda definitione motus, videndum eſt quomodo ad propoſitum omnia conferant. In primis ſumendum erat in definitione genus, vel aliquid locum generis obtinens, quoniam igitur Ariſtoteles dicturus eſt motum eſſe actum, cumque imperfectum, qui cum potentia eſt coniunctus, ideò ſecluſis primum ijs rebus, quæ ſunt actus puri ſine vlla potentia, Ariſtoteles accepit actum coniunctum potentiæ, quem diuiſit in decem prædicamenta, deinde quia in definitione ſumpturus erat mobile tanquam differentiam, dicens motum eſſe actum mobilis, ideò accepit poſtea prædicamentum relationis, ſub quo ponitur motiuum & mobile, ut acciperet mobile in definitione, quod eſt ſubiectum motus, illi enim competit motus non quatenus eſt abſolutè ens, vel corpus, ſed ratione illius relationis, & aptitudinis, quam habet ad recipiendam a motore perfectionem, ideò in hoc decepti ſunt Græci putantes diuiſionem factam eſſe in decem prædicamenta, ut poſtea ex ijs ſeligeretur prædicamentum ad aliquid, ſub quo motus locaretur. Hoc enim eſt ab Ariſtotele alieniſſimum, qui nullo modo putauit motum eſſe ſpeciem prædicamenti ad aliquid, quod patet ex eo quod Ariſtoteles ſub prædicamento ad aliquid non accepit aliquid, quod ſecundum eius opinionem eſſet genus motus; ſed motiuum, & mobile, quæ erunt potius differentiæ externæ, quales ſumi ſolent in definitionibus accidentium: Ex his autem colligimus rectiorem in hoc videri Græcorum ſententiam, qui in tertio contextu non tria fundamenta, ſed duo tantum iacta eſſe dicunt, quia duo tantum ibi fuere Ariſtotelis ſcopi, vnus ſumendi actum iunctum potentiæ, quem diuidit in decem prædicamenta facta prius excluſione illarum rerum, quæ ſunt actu tantum ut inde poſtea acciperet in definitione motus actum imperfectum, qui iunctam habet potentiam, quare totum hoc fuit unicum fundamentum, ex quo ſumeretur genus ipſius motus. Alter uero ſcopus fuit accipere differentiam ponendam in definitione motus, & huius gratia ſumpſit duo Ariſtoteles prædicamentum ad aliquid, & ſub eo motiuum, & mobile. Quoniam vero omne ens videtur poni in aliquo prædicamento, ideò non ſatis erat Ariſtoteli accipere in definitione motus actum cum potentia, quia cum hic diuidatur in decem prædicamenta, dubium manebat, ſub quonam prædicamento acciperet actum illum, qui de motu prędicaretur. Ad hoc igitur declarandum voluit Ariſtoteles in hoc contextu tertium fundamentum iacere, quo doceret motum non eſſe ſub aliquo determinato genere, ita ut dicendus ſit actus ex aliquo determinato prædicamento, ſed eſſe quoddam commune per quandam analogiam, ita ut etiam eius definitio, & actus in eo accipiendus, ſit commune quoddam analogum, quod ad plura prędicamenta extenditur. Ad hoc autem oſtendendum ſumit Ariſtoteles argumentum ex ipſis prædicamentis hoc pacto; prædicamentis nihil datur commune uniuocum, motus eſt in pluribus prædicamentis, ergo nec motus datur vniuocè omnibus communis. Maiorem ponit Ariſtoteles quando dicit [commune verò nihil eſt accipere] quam vt notam ſumit, nam etiam in contextu tertiodecimo primi Libri ſumpſit ens multipliciter dici, & in eo uidentur

dentur omnes conſenſiſſe, nam ibi Auerroes ait notum eſſe quòd ens non dicitur
vniuocè de decem prædicamentis. Quod autem hic dicit Ariſt. [ſicut diximus] le
gendum eſt in tempore præſenti [ſicuti diximus] cum dicat Græcè ὡς φαμὲν, ſigni
ficat enim communem conſenſum philoſophantium in hoc; Minorem aūt ponit
primis verbis, quando dicit, [non eſt autem motus præter res.] Eſt.n. notandum ne
in multorum errorem incidamus, non eſſe mentem Ariſt. his verbis dicere motum
eſſe neceſſariò coniunctum rebus, & cum ipſis prędicamentis: per hoc.n. non fieret,
vt motus non poſſet eſſe quid commune uniuocum, licèt prędicamentis nihil ſit cō
mune uniuocum, ſiquidem etiam prędicamentum relationis fundatum eſt ſemper
in aliquo alio prædicamēto, ut relatio patris & filij fundatur in ſubſtantia, maioris
aūt & minoris in quantitate, ſimilis autem cum ſimili in qualitate. Per hoc tamen
non ſtat quin relatio non ſit quoddam prædicamentum ab illis diſtinctum; con-
iuncta enim ſunt omnia prædicamenta in ſubſtantia ſecundum exiſtentiam, at ſe-
cundum eſſentiam omnia diſtinguuntur. Quare ex eo quòd motus ſecundùm ſuam
exiſtentiam eſt neceſſariò cum rebus coniunctus, nec datur extra illas, non inſer-
tetur, quòd non poſſit eſſe in aliquo determinato prædicamento, vel conſtituere
aliquod determinatum prædicamentum diſtinctum ab alijs, quam dicit Simpli-
cius Plotini, & aliquorum antiquorum fuiſſe ſententiam. Oportet autem verba
hæc de ipſa motus eſſentia intelligere, non de exiſtentia, ſic enim argumentatio
Ariſtotelis efficax eſt, [Motus non eſt præter res] ideſt, ſecundùm ſuam eſſentiam,
de qua loquimur, non eſt præter genera rerum; eſt enim in eo genere, in quo fie-
ri dicitur. Huius autem ratio affertur optima a S. Thoma, quia motus eſt actus
imperfectus, ut Ariſtoteles infra docebit, at imperfectum reducitur ad idem præ-
dicamentum in quo eſt perfectum, ita aut licèt non ſit verè ſpecies illius prædica
menti de qua illud prædicatur in recto, ſit tamen in eo per reductionem. Sic enim
materiam primam dicimus reductiuè eſſe in prędicamento ſubſtantiæ; motus igi
tur in qualitate eſt qualitas imperfecta tendens ad perfectionem, proinde dicitur
per reductionem eſſe in genere qualitatis, & ſic de alijs, quare videtur S. Thomas
hunc locum rectè intellexiſſe. Hæc etiam fuit Auerrois ſententia, qui hic dubitat
quomodo Ariſtoteles dicat, motum non eſſe in aliquo determinato prædicamen-
to, ſed eſſe in pluribus, cum in libro prędicamentorum poſuerit ipſum in prędi-
camento paſſionis? Reſpondet quòd motus non differt a forma, ſeu perfectione, ad
quam tendit, niſi ſecundùm magis, & minus; dum enim exiſtit motus, eſt acqui
ſitum aliquid de termino ad quem eſt motus, & ita ponitur in eodem prędicamen
to reductiuè tanquam imperfectum, quod etiam dicebat S. Thomas; quatenus
autem ſumitur motus pro uia ad perfectionem, quę diuerſa eſt ab ipſa perfectione,
ſic ponitur in determinato genere, & hoc modo ponitur in prędicamento paſſio-
nis. Sententia ergo Auerrois eſt quòd motus accipi poſſit, & pro fluxu, & pro for
ma fluente, & pro fluxu acceptus in prædicamento ſit paſſionis, pro forma autem
fluente non habeat determinatum prædicamentum: ſed ſit in quatuor prædica-
mentis, vt hic ipſum conſiderat Ariſtoteles, poſtea vera docebit motum eſſe a-
ctionem, & paſſionem, & ibi nos diligentius naturam motus, & totam rem hanc
conſiderabimus. Vnde patet Vicomercatum, qui in hoc carpit Auerroem, egre-
giè fuiſſe deceptum, quia non intellexit Auerroem. [mutatur enim ſemper id, quod
mutatur] Declarat minorem prædictam, ſumens tanquam notum quod nihil con-
ſpicitur mutari præter hæc quatuor prædicamenta, ſubſtantiam, quantum, qua-
le, & vbi, quia omnis mutatio vel eſt ad ſubſtantiam, vel ad quantitatem, vel ad
qualitatem, vel ad locum, ſi ergo extra hæc non reperitur motus, manifeſtum eſt
motum pro forma fluente acceptum in his quatuor prędicamentis eſſe indiſtinctè.

Sumit

Sumit autem hoc Ariſtoteles tanquam ab omnibus conceſſum, quia eſt per ſe manifeſtum per inductionem, nulla enim datur mutatio ſucceſſiua ad aliquem terminum qui ſit præter hæc quatuor prædicamenta: hæc enim ſola ſunt diuiſibilia, & acquiruntur per partem poſt partem, quare in his poteſt notari forma fluens, ad reliqua verò prædicamenta non eſt motus, ſed mutatio ſubita, quæ etiam præſupponit vnum motum ad unum dictorum quatuor prædicamentorum: motum autem ad ſubſtantiam. hic Ariſtoteles craſſa minerua ſumit, quia nondum docuit non eſſe vere motum, quod docebit in quinto libro, nec ob id falſum eſt id, quòd hic dicit, quia ad ſubſtantiam eſt motus ratione præuiæ alterationis, ideò reuera non eſt alia ſpecies motus præter alterationem, ſed quia forma ſubſtantialis eſt tunc præcipuus finis naturæ, ad quam dirigitur illa alteratio præcedens, ideò nunc Ariſtoteles ab hoc nominat motum tanquam a fine principali, ſed poſteà diſtinguit generationem a motu: ob id confundit nomen motus cum nomine mutationis, licèt mutatio ſit communior, quàm motus, quia generatio ſubſtantialis eſt mutatio, at non eſt motus. Hanc tamen diſtinctionem hic Ariſtoteles non facit, in quinto autem libro tum diſtinguit generationem a motu, tum etiam oſtendet in tribus tantùm prædicamentis eſſe motum quanto, quali, & vbi, & alia prædicamenta excludit, ut ibi patet a textu octauo vſque decimum octauum. Quare hic ſumit ex eo quod multis apparet, quod in quatuor his prædicamentis eſt motus, ſed tunc rationem adhibebit ad excludenda cætera prædicamenta, immo & prædicamentum ſubſtantiæ. Simplicius verò hic in quinto Textu præoccupat totam hanc diſputationem pertinentem ad quintum librum. Maior autem propoſitio, quam poſtea Ariſtoteles ponit, clara eſt, nam id quoque ſumit, ut omnibus conceſſum, quòd prædicamentis nihil in his datur commune uniuocum. Et notanda ſunt verba Ariſtotelis quibus declarat quænam ſit conditio & natura generis vniuoci, quando dicit, [quod neque hoc, neque quantum, neque quale] hoc enim de eſſentia, non de exiſtentia eſt intelligendum, quia etiam genus uniuocum non exiſtit ultra ſuas ſpecies, eſſentiam tamen propriam habet, & naturam communem diſtinctam a naturis ſpecierum, ut non datur animal, quod nec ſit homo, nec equus, nec alia ſpecies, attamen in his eſt animalis natura communis diſtincta a naturis ſingulorum; at æquiuoco nomini nulla reſpondet natura communis diſtincta a naturis rerum ſignificatatum, ideò illas immediatè ſignificat. At uniuocum ſignificat immediate naturam communem, & hoc nunc denotat Ariſtoteles, dicens non dari aliquod commune, quod nec ſit ſubſtantia, nec quantum, nec ullum aliud prædicamentum; ideſt, quod ſignificet naturam communem diſtinctam a naturis omnium prædicamentorum, [quare neque motus, neque mutatio.] Hęc eſt concluſio, idē.n.concludit Ariſt. de motu, quod de rerum generibus dixerat, quare neque ullus datur ullius rei motus pręter duos motus in prędictis quatuor generibus, cum enim motus non ſit aliquid diſtinctum a re, in qua eſt motus, ſi illis quatuor prædicamentis daretur genus commune uniuocum; daretur etiam motus ad id commune, quod non eſſet aliquod ex generibus contentis, quare ſimiliter etiam motus eſſet commune uniuocum, cum ergo prædicamentis non detur commune uniuocum, nec motus eſt commune uniuocum ad omnes prędictos motus. Tota igitur hęc Ariſt. ratio hoc fundamento nititur quòd motus pro forma fluente acceptus non diſtinguitur a prędicamēto in quo dicitur fieri motus. Attamen reuera hęc diſputatio ad hunc locum non pertinet, neque ad definitionē motus confert ſcire, an in omnibus prædicamentis ſit motus, & inquibus ſit; ſat eſt ſumere quòd eſt in pluribus, ut pateat motum non eſſe uniuocum, quod nunc Ariſtot. facit, ideò connumerat etiam ſubſtantiam, quia pingui minerua hic loquitur.

Digitized by Google

Textus Quintus.

Vnumquodque autem dupliciter ineſt omnibus, vt Hoc, aliud enim eſt forma ipſius; aliud verò priuatio, & ſecundum Quale; hoc enim eſt album, illud autem nigrum; & ſecundum Quantum, aliud enim perfectum eſt, aliud verò imperfectum, ſimiliter autem & ſecundum lationem, hoc enim ſurſum, illud verò deorſum, aut aliud quidem leue, aliud uerò graue, quare motus, & mutationis ſpecies tot ſunt, quot entis.

GRAECI dicunt Ariſtot. hic iacere quartum fundamentum conferens ad motus definitionem, quod an concedamus, an dicamus hoc eſſe coniunctum cum ijs, quæ proximè in textu quarto dicta ſunt, parum refert, dummodò intelligamus quid diceret hic Ariſtoteles, & quomodo hic conferat ad definitionem motus, cum igitur dixerit Ariſtoteles motum in pluribus eſſe prædicamentis, quo fit ut non ſit genus vnum, ſed quid multipliciter dictum, nunc ut magis pateat motum dici multipliciter, docet in ſingulo quoque prædicamento motum dupliciter dici, cum enim motus ſit tranſitus de contrario in contrarium, & duplex in quolibet prædicamento ſit contrarium, unum nobilius, alterum ignobilius, duplex quoque in ſingulo motus eſt, ut in ſubſtantia generatio, & corruptio, & in alijs ſimiliter: quare cum in quatuor prædicamentis ſit motus, & in ſingulo dupliciter, manifeſtum eſt octo eſſe ad ſummum ſpecies motus. Hic eſt Ariſtotelis ſcopus in hoc contextu, ut Græci, & Auerroes dicunt, inquit ergo [Vnumquodque autem dupliciter ineſt omnibus] ideſt, duo hæc inſunt in ſingulis his prædicamentis, idque ſtatim declarat in ſingulis dicens [ut hoc] ideſt, ut ſubſtantia: hanc enim ſolet vocare, hoc, ſiue hoc aliquid, [aliud enim eſt forma ipſius, aliud verò priuatio] nam in primo libro oſtenſum eſt in ſubſtantia eſſe duo contraria, unum nobilius, quod eſt forma, & alterum ignobilius, quod eſt priuatio; ſic in qualitate eſt contrarietas, ut albi, & nigri, & album eſt contrarium ignobilius, nigrum uerò ignobilius, [& ſecundum quantum, aliud enim eſt perfectum, aliud verò imperfectum] notandum hic eſt, Ariſtotelem non dicere maius, & minus, licèt enim augumentatio ſit motus a minori quantitate ad maiorem, imminutio uerò a maiori ad minorem, tamen nominatione maioris, & minoris non apparebat unum eſſe nobilius, alterum ignobilius, ſiquidem in magnitudine nobis non conſiſtit perfectio rei, non enim nobilior eſt maior homo, quàm minor, nec Elephas homine, nec perfectior eſſet mundus, ſi maior eſſet, reſpexit ergo Ariſtoteles vetam accretionem, quæ non eſt niſi in viuentibus, in ea enim ſcopus naturæ eſt, vt viuens perueniat ad quantitatem perfectam, eaquè dicitur perfecta non ex ſola mole, ſed ex eò quòd apta eſt ad edendas naturales operationes, præſertim ad generandum ſibi ſimile; imminutio uerò eſt declinatio ab hac perfectione ad imperfectionem, quæ prouenit ex neceſſitate naturæ, quoniam ergo accretio eſt motus ad maiorem quantitatem, quatenus eſt perfecta quantitas ratione obtundarum operationum, ideò Ariſtoteles nominauit perfectum, & imperfectum, vt contraria in quantitate, in quibus ſunt duo contrarij motus, augumentatio, & imminutio, tandem in motu locali nominat contraria [ſurſum & deorſum] ſur-

ſum enim nobilius eſt, deorſum uero ignobilius. Ideò ad hos terminos duo ſunt motus, vnus ad locum ſuperum, qui eſt aſcenſus, alter ad inferum, qui eſt deſcenſus. Addit autem Ariſtoteles [aut aliud quidem leue, aliud uerò graue] quæ verba ab Auerroe dupliciter intelliguntur. Vna expoſitio eſt, quòd hæc quoque pertineant ad declaranda duo contraria in motu locali, quæ eſt etiam omnium Græcorum, & aliorum interpretum expoſitio; Altera eſt, quòd hæc ſint exemplum generationis, & interitus, ſiquidem ex graui generatur leue, vt nobilius, & ex leui graue vt ignobilius. Sed hæc interpretatio accipienda non eſt, quia uerborum ſeries indicat hæc quoque dici de motu locali, quare prior expoſitio accipienda eſt, cur autem hæc quoque verba addantur ab Ariſtotele de motu locali, nemo rationem aliquam ad duxit: ego puto hanc adduci poſſe rationem, quia contrarietas naturalis, quæ eſt in motu locali, non conſiſtit in diſtantia locorum, ſed in contrarietatem virium, & naturarum, hæc autem non bene ſignificabantur per ſurſum, & deorſum, ideò adiecit Ariſtotelis, aut graue, & leue, ad ſignificandam contrarietatem uirium ſuperi, & inferi loci, ſuperus enim locus eſt conſeruatiuus leuium, ideò leuia aſcendunt ad ſuperum locum; inferus autem eſt conſeruatiuus grauium, ideò grauia deſcendunt, quare ad maiorem declarationem hæc ab Ariſtotele adiecta ſunt; leue enim tunc maximè dicitur quando eſt in ſuo loco, & alijs ſupereminet, ſic graue quando eſt in loco ſub alijs, ideò ſuperum locum denotauit per leue, & inferum per graue. Conſiderat Simplicius Ariſtotelem in ſola ſubſtantia nominaſſe formam, & priuationem, in reliquis verò tribus contraria poſitiua, quoniam in ſubſtantia nõ eſt contrarietas. Adducit etiam expoſitionem Porphyrij, qui putauit hæc omnia adduci ut exempla formæ & priuationis, quando quidem nigrum habet formam priuationis reſpectu albi, ſic imperfectum quantum reſpectu perfecti, & deorſum, & graue reſpectu ſeorſum & leuis. Sed parui momenti eſt meo quidem iudicio hæc diſceptatio, uel enim aliud Ariſtoteles reſpexit quàm oppoſitionem terminorum motus ratione perfecti, & imperfecti in quolibet, & ſumpſit contrarietatem largè prout amplectitur tam ueram contrarietatem poſitiuam quàm oppoſitionem priuationis, & habitus. Ideò melior eſt fortaſſe Porphyrij interpretatio, quia ſi Ariſtoteles hęc oppoſita adducit ut perfectum, & imperfectum, hoc diſcrimen maximè ſignificatur nomine formæ, & priuationis, neque in contrarijs veris apparet, quomodo unum ſit nobilitas, & alterum ignobilitas, niſi prout unum reſpectu alterius habet rationem priuationis. Et hoc puto Ariſtotelem hic conſideraſſe, [quare motus, & mutationis ſpecies tot ſunt, quot entis] Hæc eſt concluſio omnium dictorum, & in hoc, & in præcedenti Textu, cum enim oſtendere voluerit Ariſtoteles motum non eſſe uniuocum genus, id oſtendit ex eo, quòd multipliciter dicitur, quoniam dicitur in pluribus prędicamentis, & in ſingulo dupliciter cum differentia perfecti, & imperfecti. Notandum autem eſt cum Simplicio, quod dicens Ariſtoteles, [quot entis] non ſignificat omne ens abſolutè, non enim in omnibus generibus entis eſt motus, ſed ſumit eum reſtrictum ad illud, in quo eſt motus, vt ſenſus ſit, tot ſunt ſpecies motus, quot ſunt entis, in quo eſt motus, ita ut cum quatuor ſint prædicamenta, in quibus eſt motus, & in ſingulo ſit contrarietas terminorum ùt nobilioris, & ignobilioris, octo ad ſummum erunt ſpecies motus, nempè in ſubſtantia generatio, & corruptio; in quanto, accretio, & imminutio; in qualitate alteratio ad oppoſitas qualitates, & calefactio, & frigefactio; in motu locali aſcenſio, & deſcenſio, ſic igitur patet motum non eſſe communem uniuocum, ſed multipliciter dictum, & ſecundum prius, & poſterius, ideo notandum eſt quòd [ſpecies] hic ab Ariſtotele latè, & impropriè ſumitur, nam propriè dicitur ſpecies illa, quæ

ſub

Digitized by Google

ſub genere vniuoco eſt, quare ſi motus non eſt reuera genus, non poteſt habere ſpecies, ſic etiam prædicamenta non ſunt ſpecies entis, ſi ens non eſt reuera genus, ſed quemadmodum genus dici ſolet etiam id, quod non eſt vniuocum, ſed analogum, ita & eius ſignificata poſſunt lato vocabulo appellari ſpecies, ſolet tamen Ariſtot. prædicamenta vocare potius genera entis quàm ſpecies. Tandem eſt notandum non eſſe hic locum, in quo declarentur ſpecies motus, de motu enim communiter ſumpto dicendum prius eſt; quàm de ſpeciebus, ſed quia motus non eſt commune vniuocum, ſed dictum ſecundùm analogiam, tale autem commune non intelligitur niſi in ſpeciebus ſuis, cum nihil ſint præter illas; ideo conſueuit Ariſtoteles talia communia declarare per ſignificata ſua, quod notare poſſumus in ſecundo libro de anima, nam definiuit prius Ariſtoteles animam in communi ſine vlla conſideratione ſpecierum, ſed poſteà conſiderauit imperfectam eſſe illam animæ cognitionem ſine notitia ſpecierum, ideò facta diuiſione in ſpecies, ſeu partes animæ omnes, tradit iterum eandem definitionem ex partibus, ſeu ſpeciebus animæ, ſic igitur in præſentia Ariſtoteles rudiler hic conſiderare voluit ſpecies motus, tum vt poterat ipſum non eſſe genus uniuocum; ſed multipliciter dictum, & talem quoque eſſe aſſerendam eius definitionem; tum etiam vt his ſpeciebus leuiter intellectis melius intelligi poſſit definitio motus, propterea quòd definitio analoga non bene intelligitur, niſi cognitis aliquo modo ipſis analogatis.

Textus Sextus.

Diuiſio autem ſecundum vnum quodque genus, hoc quidem eſſe actu, aliud autem potentia, eius quod potentia exiſtit actus, quatenus huiuſmodi; Motus eſt, vt alterabilis quidem quatenus Alteratio; augumentabilis autem, & oppoſiti decreſcibilis (nullum enim eſt commune nomen in vtriſque) Augumentum, & Decrementum; generabilis autem, & corruptibilis, Generatio, & Corruptio, eius verò, quod fertur, Latio.

PACTIS fundamentis neceſſarijs hic tandem Ariſtoteles ex ijs colligit definitionem motus. Sunt in textu duæ partes; in prima ponit definitionem ipſam; in ſecunda eam declarat exemplis omnium ſpecierum motus; Ante omnia repetit Ariſtoteles primum fundamentum in contextu tertio iactum; ex quo ſtatim colligit definitionem motus, & videtur ſuperficies uerborum facere expoſitioni Porphyrij in eo tertio contextu, qui dicebat Ariſtotelem ibi hanc diuiſionem facere eorum, quæ ſunt, alia ſunt actu tantum, alia poteſtate tantùm, nam hic quoque dicit [Diuiſo autem ſecundum vnum quodque genus, hoc quidem eſſe actu, illud verò potentia] ſed non eſt hæc Ariſtotelis mens, vt bene Simpilcius animaduertit, nam ſi eo in loco dicamus Ariſtotelem duo fundamenta iacere, hic non primum ſumit, ſed potius ſecundum; ſi verò vnum tantùm iecit, quod magis dicendum eſt, hic ſumit ſecundam illius fundamenti partem, iſtud enim fundamentum vnum reuera fuit ita continuato ſermone prolatum [Eſt igitur eorum, quæ ſunt, aliud quidem actu, aliud verò potentia, & actu, hoc quidem hoc aliquid, hoc autem tantùm, aliud autem tale] ſic enim diuidit entia in ea quæ ſunt actu, & ea,

Digitized by Google

quæ ſunt poteſtate, & actu, & continuata oratione enumerat tanquàm membra ſecundi membri decem ſumma genera, quaſi ſubdiuidens id, quod eſt particeps potentiæ, & actus, in decem categorias. Hanc igitur ſubdiuiſionem ſumere hic Ariſtotelem his uerbis manifeſtum eſt, dicens enim [Diuiſo ſecundum unumquodque genus hoc quidem eſſe actu, hoc uerò potentia] diuidit in decem ſumma genera id quod habet & potentiam, & actum, patet enim in ſingulo prædicamento locum habere hæc ambo, datur enim ſubſtantia actu, & ſubſtantia poteſtate, vt Socrates eſt actu homo, at ſemen eſt poteſtate homo, ſic datur aliquod tricubitum actu, & aliquod tricubitum poteſtate, ſic album actu, & album poteſtate, ſic in alijs omnibus generibus: Quoniam igitur in quolibet prædicamento eſt actus, & potentia, motus autem non eſt extra prædicamenta, ſed eſſentialiter eſt in aliquo, vt dictum eſt in quarto contextu, quia neceſſarium eſt vt termini motus ſint in aliquo prædicamento, facit autem Ariſtoteles talem motus definitionem, Motus eſt actus eius, quod eſt poteſtate, quatenus eſt tale, ideſt, quatenus eſt poteſtate, quam definitionem inquit Simplicius ad mirabilem eſſe, ut reuera admirabilis, & artificioſſima eſt, & egregie declarat naturam motus, vt ea bene intellecta patebit. Sunt igitur primo loco declaranda ipſius definitionis verba, deinde uero difficultates maximas, quæ in ea exiſtunt, expendamus, ac ſoluemus. Sciendum ergo eſt ex Græcis, præſertim autem Themiſtio, qui optimè hanc definitionem interpretatur quod actus & perfectio, quæ propriè, ſignificatur per hoc Græcum vocabulum ἐντελέχεια, eſt perfectio alterius, eſt enim id, quod perficit, ſeu conſtituit aliquid, non quidem ad modum agentis, ſed ad modum formæ, ut cum dicimus animam rationalem eſſe actum hominis, ideſt, quo homo eſt homo; ideo repugnantia eſſet ſiquis diceret adueniente actu alicuius rei, illam rem deſtrui, non poteſt enim deſtruere rem ſi eſt actus rei. Sciendum præterea eſt corporis mobilis multos eſſe poſse actus, qui non omnes ſunt motus, vt exempli gratiâ in ſemine plures poſſunt actus conſiderari, primum quidem ſemen habet proprium actum; quo eſt ſemen, & tale corpus, in quo actu dum manet, non mouetur, quare forma ſeminis dum manet, actus ille ſeminis non eſt motus. Alius quoque actus conſiderari poteſt; Cum enim poſſit mutari ſemen in animal, & de animali poteſtate fieri animal actu, ſi adipiſcatur actu animalis, ille actus tantùm ab eſt vt poſsit dici motus, vt potius tollat motum, eſt enim terminus mutationis a quo, & eo adueniente deſinit eſſe motus, quare neque actus ſeminis, in quo manet, antequam mutetur, eſt motus, neque actus, in quem mutatur ſemen, eſt motus, vterque enim hic actus conſtituit rem actu exiſtentem ac remouet potentiam, Actus enim ſeminis conſtituit ſemen, quatenus eſt actu ſemen, ſic actus animalis conſtituit animal, quatenus eſt actu animal; motus verò eſt actus talis, qui ſeruat potentiam rei habentis potentiam, ideò ab Ariſtotele infra vocabitur actus imperfectus, quia eſt actus ſeruans potentiam, quando enim ſemen mouetur, vt fiat animal, actus ille eſt motus, quia ſeruat potentiam ad terminum, ad formam animalis, non ſatis ergo Ariſtoteli fuit dicere, actus eius quod eſt poteſtate, non forma animalis eſt actus illius materiæ, quæ erat poteſtate animal, ſed nunc eſt actus eius, quatenus eſt animal actu. Sed adiecit, [quatenus huiuſmodi] ideſt, quatenus eſt poteſtate, ſic enim definitio non conuenit amplius formæ animalis, neque formæ ſeminis, ſed ſoli motui, hic enim eſt actus ſeminis, quod eſt poteſtate animal, & quatenus eſt poteſtate, non quatenus ullo modo actu, hoc autem ideò eſt (vt Themiſtius, & Ioãnes Grammaticus dicunt) quoniã aliud eſt eſſe actũ rei potentiam habentis, ſeu in qua eſt potẽtia, aliud eſt eſſe actũ ipſiuſmet potentię, forma ſeminis,

& forma

& forma animalis ſunt actus materiæ, in qua eſt potentia, ſed non ſunt actus ip-ſius nec potentiæ, quandoquidem potentiam tollunt, ac deſtruunt, actus autem non deſtruit rem, cuius eſt actus, ſed eam conſtituit, & ſeruat. Quando igitur ſemen actu mouetur, ille motus conſtituit illam potentiam acquirendi actum animalis, & ita eſt actus conſtituens rem in eſſe potentiali, non in eſſe actuali, proinde non auſert potentiam, immò eam ſeruat, & ſeruatur ipſe quamdiù ipſa potentia ſeruatur, cùm primum autem deſinit eſſe illa potentia, deſinit etiam eſſe motus. Hoc ergo ſignificauit Ariſtoteles dicens actum eius, quod eſt poteſtate, quatenus eſt poteſtate, quamuis enim natura motus conſiſtat in actu, & in potentia, tamen eſſentialiter ei eſt potentia quàm actus. Ideò in hac definitione ponitur actus tamquam genus, at potentia tamquam differentia conſtituens. Et nulla eſt alia res, cui competat hæc definitio, niſi ſolus motus; omnis enim alius actus, nempè, qui ſit perfectio, & actus alterius rei, eſt actus rei, quatenus eſt actu, & ſolus motus eſt actus rei in poteſtate exiſtentis, quatenus eſt poteſtate, propterea quod non eſt actus rei, in qua eſt potentia, ſed eſt actus ipſius potentiæ, a quo illa potentialitas conſtituitur, ſeu illud eſſe potentiale. Ideò admirabilis in hoc fuit Ariſtoteles, qui ita penetrauit, & optimè expreſſit naturam motus per hanc definitionem. Simplicius hic carpit Alexandrum, & Porphyrium, & Themiſtium, & alios interpretes, qui videntes Ariſtotelem appellare motum ἐντελέχειαν vſi ſunt etiam in hac definitione eodem vocabulo, quia etiam in quibuſdam exemplaribus hoc idem in hac definitione inuenerunt, & mutarunt nomen ἐνέργεια, quod reuera in hac definitione eſt legendum, in nomen ἐντελέχεια, quod tamen ipſi Simplicio non probatur, propterea quod ἐντελέχεια propriè dicitur de actu perfecto & de perfectione. ἐνέργεια verò poteſt ſignificare tùm perfectum actum, tùm imperfectum, neque idem apud Ariſtotelem ſunt, vt illi exiſtimarunt, niſi quando ſermo eſt de aliquo actu perfecto, is enim æquè appellari poteſt ἐντελέχεια atque ἐνέργεια. Sed hanc Simplicij conſiderationem vanam eſſe puto, quia ſi vera eſſet eius ſententia, oporteret de ſolo Deo, vti voce illa ἐντελέχεια, quia eſt ſumma perfectio abſolutè, & nullam habet imperfectionem, reliquę vero res omnes perfectionem quidem habent in ſuo genere, at abſolutè loquendo notant etiam aliquam imperfectionem, attamen in vſu eſt nomen ἐντελέχεια de alijs quoque rebus ea tantum ratione qua perfectionem aliquam in ſuo genere habent: eſt enim muſca imperfectum, & ignobile animal, habet tamen propriam ἐντελέχειαν, qua conſtituitur; ſic motus eſt actus quidam & perfectio quædam rei potentiam habentis, quatenus potentiam habet, proinde conſtituit rem in tali eſſe potentiali, & poteſt uocari ἐντελέχεια præſertim cum alia adiecta verba declarent quem actum intelligat Ariſtoteles eſſe motum, nempe eius quod eſt poteſtate, quatenus eſt poteſtate, nam ſi dicere licèt hominem mortuum, hominem pictum, cum nullo modo ſit homo, quia ſatis eſt ad tollendam abſurditatem, ſi determinetur hominis ſignificatio ab adiecto, multo magis dicere conuenit, motum eſſe actum eius, quod eſt poteſtate, quatenus eſt poteſtare, cum in eo ſeruetur aliqua ratio actualitatis, nec omnino deſtruatur ab adiecto tota ſignificatio illius vocis ἐντελέχεια. Adde quòd Simplicius confitetur Ariſtotelem in ſequentibus appellare motum ἐντελέχειαν. Si ergo hæc appellatio Ariſtotelis recepta eſt in ſequentibus, cur hic abſurda dicenda eſt? Vt alterabilis quidem quatenus eſt alterabile alienario] Hæc eſt huius Textus ſecunda pars, in qua Ariſt. exemplis prædictam definitionem declarat, iiſque in omnibus ſpecieb. motus, qđ ideo facit, vt bene Simplicius animaduertit, quia (ut antedictũ eſt,) motus nõ eſt genus quoddã commune vniuocum, ſed potius æquiuocum, ſeu

 analo-

analogum; quoniam igitur non conueniunt omnes motus in una aliqua communi natura, ſed ſunt diuerſarum rationum, conſiderate in una ſpecie definitionem motus non erat conſiderare in alijs, & eam declarare in una ſpecie motus non erat declarare in omnibus, cum non ſit omnium motuum eadem natura, & ratio. Vt igitur intelligamus definitionem hanc accommodari ſecundum analogiam omnibus ſpeciebus motus, Ariſtoteles in omnibus eam declarat, non quòd eam inductione probet ex omnibus ſpeciebus, (hoc enim non dico) ſed quòd ſenſum huius deſinitionis applicat ſingulis ſpeciebus, ut in omnibus eam eodem modo proportionaliter intelligamus, inquit ergo alterationem, quæ eſt ſpecies motus, nempè in genere qualitatis, eſſe actum rei alterabilis, quatenus eſt alterabilis, hoc autem eſt dicere, quatenus eſt poteſtate, nam alterabile denotat potentiam, actus autem, & perfectio abſolutè ipſius alterabilis non eſt motus, ſed eſt forma aliqua de genere qualitatis, vt calor, quo acquiſito ceſſat alteratio, ſed actus rei alterabilis, quòd eum conſtituit, quatenus eſt alterabilis, hoc eſt quatenus eſt poteſtate, eſt ipſa alteratio, quæ eſt ſpecies motus. Sic dicimus de motu in genere quantitatis, qui eſt accretio, uel imminutio, accretio enim eſt actus rei augmentabilis, quatenus eſt augmentabilis, & ita prout eſt poteſtate; nullus enim alius actus conſtituit augmentabile, quatenus eſt augmentabile, niſi augmentatio ipſa, conſtituit enim augmentabile non tollendo potentiam, ſed eam ſeruando, ac perfecta quantitas, quæ eſt terminus ad quem accretionis, eſt quidem actus illius rei, non tamen, ut eſt poteſtate, ſed vt eſt actu, conſtituit enim res tantæ quantitatis determinatæ; Sic de imminutione dicendum eſt. Notat autem Ariſtoteles hoc diſcrimen inter motum in genere qualitatis, & motum in genere quantitatis, quòd in qualitate datur vnum commune nomen complectens omnes in qualitate etiam oppoſitos motus, alteratio enim eſt commune nomen, quod complectitur tam calefactionem quàm refrigerationem, & omnes alias mutationes ſecundum qualitatem. At motus in genere quantitatis non habet vnum aliquod commune impoſitum nomen, quod contineret tam accretionem quàm imminutionem; ſed diſtinctis nominibus appellantur, hæc quidem accretio, illa verò imminutio. Hoc idem dicendum eſt de motu in genere ſubſtantiæ, qui non habet unum commune nomen, ſed duo diſtincta denotantia contrarias mutationes, tranſitus enim de non eſſe ad eſſe uocatur generatio, tranſitus autem de eſſe ad non eſſe dicitur interitus, ſiue corruptio, & utraq; hoc ſimiliter actus eius, quod eſt poteſtate, quatenus eſt poteſtate, nã generatio eſt actus rei generabilis, quatenus eſt generabilis, & corruptio eſt actus rei corruptibilis quatenus eſt corruptibilis. Tandem in prędicamento vbi motus uocatur latio, & in hoc ſimilis eſt alterationi quòd habet commune nomẽ, quo indiſtinctè uocari poteſt omnis motus, ſecundum locum factus: Et hic ſimiliter eſt actus eius, quod eſt poteſtate, quatenus eſt poteſtate, nempè rei mobilis quatenus mobilis eſt; nullus igitur eſt actus rei mobilis quatenus eſt mobilis niſi motus ipſe, conſtituit enim rem actu motam; & hic actus eiuſmodi eſt, vt conuocet etiam coniunctam potentiam, moueri enim eſt tendere ad actum; qui adhuc non adeſt, quare motus eſt actus imperfectus, eo connotans eſſentialiter potentiam, ut prædiximus. Notare hic debemus generationem in quinto libro Phyſicorum excludi ab Ariſtotele a ratione motus. Hic vero Ariſtotelem pingui quadam Minerua eam comprehendere ſub motu tanquam ſpeciem quartam motus, cum tamen tres tantum ſint reliqua ſpecies motus; & hoc fuit notatum ſupra in Tex. 4. comprehenditur enim ſub motu, dũ ſumitur cũ tota præuia alteratione, nã ſi ſumatur maximè propriè pro ſubita illa mutatione, qua recedit forma

ſub-

ſubſtantialis,& alia accedit,non conuenit ei vllo modo definitio motus,vt poſtea conſiderabimus. Quoniam igitur duplex eſt alteratio, una, quæ deſinit in ſola mutatione qualitatis; altera, quam inſequitur etiam ſubſtantiæ mutatio, ut quando aqua ita incaleſcit vt in aerem mutetur; Ariſtoteles hanc uocat generationem,& ſpeciem quartam motus ponit, illam verò ſimpliciter alterationem,reuera tamen generatio quatenus diſtinguitur ab alteratione non eſt motus, quatenus autem eſt motus, non diſtinguitur ab alteratione : horum autem diſcrimen declarabitur in quarto libro. Sciendum prætere a eſt duplex eſſe genus qualitatis,alia enim eſt qualitas habens contrariam qualitatem, alià vero quæ caret contrario; alteratio, quæ eſt uerè motus,non eſt niſi illa , quæ eſt in qualitate habente contrarium, nã non poteſt induci in ſubiectum aliquod noua qualitas, niſi illud ſit aptum ad eam recipiendam; in ſubiecto autem naturaliter apto neceſſe eſt alterum contrariorum ineſſe, ſiue externum, ſiue mixtum ac mediocre; quocirca neceſſe eſt ut inductio qualitatis ſit deſtructio qualitatis contrariæ, proinde habeat reſiſtentiam, & in tempore fiat, quæ eſt neceſſaria conditio motus, at ubi qualitas non habet contrarium, nulla fit reſiſtentia: ideo inducitur tota ſimul illa, quæ poteſt ab agente induci, vt in inſtanti, non in tempore, quare illa non eſt ſpecies motus, ſed eſt mutatio ſubita, cui non conuenit definitio motus, ut in ſequentibus declarabitur, & huiuſmodi eſt illuminatio; quamuis enim lumen habeat gradus, & ſit diuiduum ſecundùm intenſionem, tamen gradus ille ſiue intenſus, ſiue remiſſus, qui poteſt à quolibet lucido corpore induci in perſpicuum,inducitur ſubitò, quare non eſt motus. Multa ſunt in hac definitione, quæ magnam difficultatem faciunt, & digna maximè ſunt conſideratione. Primùm ſunt conſideranda duo Auerrois dicta in præſenti commentario; Vnum eſt quod ex definitione hac motus colligitur continuitas in ipſo, quod quidem Auerroiſtis magnum negotiũ faceſſit, cum Auerroes oppoſitionẽ afferre uideatur non modo in Commentario vigeſimitertij Octaui Phyſicorum, ſed etiam in hoc ipſo loco, inquit enim ſolum motum localem eſſe continuum, accretionem uerò, & alterationem non eſſe motus continuos; ſed ſucceſſiuos, & fieri per minima; idque declarat Auerroes in accretione,ſi enim puer toto unius anni tempore creſcat digito,non eſt dicendum accretionem illam fuiſſe unum continuum motum, ita vt quantitas illa digiti diuidatur ſecundum omnes partes illius temporis, & cuilibet parti temporis correſpondeat pars illius crementi, ſed interpolatum eſt crementum illud, & aliqua illius digiti portio, licet diuidua in minores particulas, acquiritur tamen tota ſimul, non pars eius poſt partem. Hoc idem de alteratione dicendum eſſe ſignificat quòd qualitas tota, quæ in tempore acquiritur, non acquiritur continuè, ſed cum interpolatione, & gradus poſt gradum, ita ut inter unum gradum & alium interponatur tempus medium, quo nullus gradus inducitur; immò in calce illius Commentarij, vigeſimitertij, Octaui libri Auerroes apertè carpit Alfarabium, qui dixerat ex definitione motus colligi cõtinuitatem uniuerſaliter in omni motu, hoc enim negat ibi Auerroes, & inquit non omnes motus eſſe continuos,& in ſolo motu locali apparere continuitatem, quomodo ergo hic idem affirmat,quod affirmauit Alfarabius colligi ex definitione motus continuitatem in motu? nam ſi hoc verum eſt; competit ergo continuitas motui per ſe, & eſſentialiter, ergo competit omni motui, quod enim eſt per ſe, eſt etiam uniuerſale, & competit omni, quare omnis motus deberet eſſe continuus, ſi ex definitione motus colligeretur continuitas in motu. Sueſſanus hanc difficultatem conſiderans eam ſoluit dicendo Auerroem ſumere continuitatem amplè, prout complectitur etiam ſucceſſionem, ex definitione enim motus ſumitur neceſſarium eſſe vt motus ſit diui-

Digitized by Google

duus, ita ut pars fiat poſt partem, quia ſic ſeruatur potentia ſimul cum actu, quare in omni motu neceſſaria eſt ſucceſſio, ſed non eſt neceſſaria talis ſucceſſio, quæ ſit etiam continuitas. Sed ego puto deceptum in hoc eſſe Sueſſanum, quia oportet Auerroem intelligere veram continuitatem, hæc enim colligitur ex definitionem motus, non tantùm ſucceſſio vt mox oſtendam. Quamobrem ad tollendam hac in re oẽm difficultatem, duo nos demonſtrare oportet, vnum quomodo ex definitione motus colligatur vera continuitas; alterum verò quomodo hoc poſito poſſit Auerroes defendi, & a verborum ſuorum repugnantia vindicari. Quòd ex definitione motus colligatur continuitas, ſic oſtendo; neceſſe eſt hoc negato ut alterum duorum contingere poſſit in motu, vel totam formam ſimul in inſtanti acquiri, ſi non ſit diuidua, vel ſi diuidua ſit partem acquiri poſt partem, ſed ſingulam partem acquiri in inſtanti, & ita ſucceſſiuam non continuam fieri mutationem, quam multi appellant factam per minimam, (id enim quod totum ſimul aduenit in inſtanti, ſolet appellari minimum) Probo neutri harum mutationum competere definitionem motus, de priore quidem modo quòd ſit à motus natura alienus, omnes conſentiunt, & ſatentur generationem ſubſtantialem propriè ſumptam pro aduentu formæ ſubſtantialis non eſſe motum, ſed mutationem ſubitam, & huius ratio manifeſta eſt, quia nullus ibi datur actus conſtituens in re potentiam ad vlteriorem actum; Cum primùm enim forma acceſſit, iam perfectus acquiſitus eſt actus, qui rem conſtituit, quatenus eſt actu, non quatenus eſt poteſtate, quare illa mutatio non eſt motus, cum fiat ſubito, omninò enim neceſſe eſt, ut in tempore mutatio fiat, ſi debeat appellari motus, ſic enim ponitur actus cum potentia ad vlteriorem actum; hic ergo prior modus conſenſione omnium excluditur à definitione motus. Ego vero probo etiam ſecundum modum ob eandem rationem excludi, nequè illi definitionem motus poſſe competere, ſumo exempli gratia argumentationem, quæ ita fiat per minima, uidelicet, vt inſtanti acquiratur quantitas aliqua, deinde interpoſito tempore, quo nulla ſit nouæ quantitatis acceſſio, acquiratur in alio inſtanti aliqua alia portio quantitatis; quæ ob id ſolet uocari minima, quia eſt minima pars, quæ tota ſimul acquiratur, non quod alia minor non detur, (datur enim minor,) ſed agens non producit minorem illa, & de hac re locuti ſumus diffuſius in declaratione contextus vigeſimitertij Octaui libri Phyſicorum, hoc igitur modo ſi per minimorum ſucceſſionem ordinatam accretio fieri ſtatuatur, oſtendo illum nõ eſſe motum, & ità argumentor, totius illius temporis, quo abſoluta eſſe dicitur accretio illius rei perfecta, nulla eſt pars, qua res illa dici poſſit moueri, hoc eſt cui competat definitio motus, ergo ille non eſt motus; aſſumptum ita probo, tota illa accretio eſt aggregatum plurium ſubitarum mutationum, & plurium interpoſitarum quietum, & nulla iſtarum eſt motus, ergo nec tota mutatio eſt motus, ſubitarum enim illarum mutationum nulla eſt motus, ut iam de generatione ſubſtantiali diximus, quemadmodum enim nec una aliqua ſubſtantialis generatio eſt motus, nec plurium generationum congeries conſtituit unum motum, ita nec una ſubita quantitatis acceſſio eſt motus, neque aggregatum omniũ conſtituere poteſt unum motum, ſed in hoc oſtendendo non eſt elaborandum, quia Ariſtoteles in ſexto Phyſicorum contextu vigeſimonono, & alijs ſequentibus probat, nec moueri, nec quieſcere aliquid poſſe in inſtanti; ſed neque interpoſitæ quietes poſſunt uocari motus; cui enim dubium quòd motus non eſt quies ipſi oppoſita? poteſt fortaſſe in illo intermedio quietis tempore res illa moueri aliquo alio motu, vt locali vel alteratione, de quibus non loquimur, at certe dum de motu accretionis loquimur, quies illi motui oppoſita non eſt ille ipſe motus, cui eſt oppoſita. Patet igi-

tur

tur quòd talis ſucceſſiua mutatio, quæ per minima fieri prædicto modo ſtatuatur, non eſt motus, cum nulla illius pars ſit motus, neque eſt quòd aliquis hanc conſequentiam neget à partibus ad totum, ſic enim merent omnia illa, quæ ab Ariſtotele dicuntur de motu in ſexto libro Phyſicorum, ibi enim conſiderat motum, & continuum: & ipſum cum tempore comparans ſemper ſupponit cuilibet parti temporis correſponderi partem motus, quod eſt ſupponere ex definitione motus colligi continuitatem unam in motu. Quod etiam oſtendo conſiderans illam definitionem, nam ea non competit ulli parti mutationis prędictæ, ſicut etiam modo dicebamus nullam eſſe illius temporis partem, qua res illa dicatur moueri, nam ſi ſumatur intermedia illa quies, qua res non augetur, iam habet actu ſuam quantitatem, quæ rem facit eſſe actu tantũ, proinde eſt actus rei prout eſt actu, non prout eſt poteſtate. Neque eſt quod aliquis dicat adeſſe illam quantitatem cum poteſtate acquirendi maiorem, & ita eſſe motum: hoc enim admiſſo ſequitur, aquam mediocriter calefactam, & ceſſantem amplius calefieri, moueri tamen, licet non caleſiat; habet enim actu gradum aliquem caloris, & poteſtatem acquirendi maiorem gradum, quare etiamſi ad alium gradum non tendat, diceretur moueri, quod certo nemo aſſereret: eſt enim motus actus non modo cum potentia coniunctus, ſed conſtituens rem quatenus eſt poteſtate, quod de illo debili calore non dicimus, conſtituit enim calidum actu ſecundum illum gradum caloris, quare eſt actu illius aquæ quatenus eſt actu, non quatenus eſt poteſtate; quantitatis igitur gradus acquiſitus non eſt actus illius rei quatenus eſt poteſtate, ſed quatenus eſt actu. Quare tunc ibi non eſt motus, dum res in illo acquiſito gradu quieſcit: ſed neque eſt motus illa ſubita illius portionis acquiſitio, quia in ea ceſſat motus, cum fiat ſubito, & ſine tempore, & dum illa eſt nullus fiat fluxus, qui ſeruet in actu potentiam, illam enim ponere non eſt ponere fluxum, in quo conſiſtit natura motus, & actus cum potentia coniuncta, immò eſt tollere fluxum. Omnino igitur dicendum eſt motui, quatenus eſt motus, eſſentialem eſſe continuitatem, hęc enim ſola ſeruat cum actu poteſtatem, quia notat fluxum in motu, quæ eſt ipſa motus eſſentia, & hoc ſemper ſupponit Ariſtoteles in toto ſexto libro Phyſicorum, & ita motui attribuit continuitatem, vt conditionem eſſentialem, hoc eſt, quæ eſſentiam motus neceſsario inſequatur, quòd ſi per minimorum ſucceſſionem motum fieri diceremus, non eſſet verum id, quod Ariſtoteles in illo libro ſexto ſumit, eandem eſſe & temporis, & motus diuiſionem, & omnibus partibus temporis reſpondere partes motus, nam tempora media eſſent inter illas ſubitus mutationes, nec tamen illis vllus reſponderet motus. Præterea in contextu quadrageſimoſexto illius libri Ariſtoteles docet non dari actu in motu primum mutatum eſſe, hoc tamen daretur ſi aliquis vnus motus fieret ita per ſucceſsionem plurium ſubitarum mutationum. Nam prima mutatio ſubita diceretur actu primum mutatum eſſe, ſed non eſt in hoc oſtendendo laborandum, quia omnia, quæ ab Ariſtotele in illo libro ſexto dicuntur, teſtantur Ariſtotelem ſupponere motum eſse continuum & diuiduum in ſemper diuidua ſicut & tempus. Non eſt ergo ab Ariſtotele alienum id, quod Auerroes dicit ex definitione motus colligi continuitatem in motu. Cęterum ſi verum eſt hoc, videndum eſt quomodo a repugnantia, & contradictione poſsit idem Auerroes vindicari, qui & in hoc ſexto Commentatio tertij libri, & in Vigeſimotertio Octaui negat continuitatem in motu accretionis, & in motu alterationis, immò & Ariſtoteles ipſe in illo contextu vigeſimotertio uidetur hoc de accretione, & de alteratione ſignificare. Hæc enim non leuis eſt difficultas, quia omne competens generi eſſentialiter debet competere omnibus ſpeciebus, quare ſi ex definitione motus colligitur

gitur

Digitized by Google

gitur continuitas in motu, nullus debet eſſe motus, qui non ſit continuus. Quicquid ad hoc dubium tollendum alij dicant, ego credo ſolutionem ſumi ex ipſius Auerrois verbis in calce illius Vigeſimitertij Commentarij Octaui libri, ſi enim motus vniuerſe ſumptus eſſet genus vniuocum, cui vna communis natura reſponderet; inſolubilem ego quidem hanc difficultatem eſſe iudicarem; at cum ſit commune æquiuocum, quod ſecundum quandam Analogiam de locali, & de accretione, & de alteratione dicitur, facilè tollitur difficultas, nomen enim ac definitio motus competit præcipuè motui locali, alij verò motui non propriè, nec exquiſitè illa definitione participant, ſed per quandam ſimilitudinem, & proportionem, ideò dicere naturam motus concernere continuitatem, & ita colligi continuitatem ex definitione motus, & alterationem, & accretionem non omnino habere continuitatem non eſt repugnantia dicere, ſed eſt dicere alterationem, & accretionem non participare exactè definitione motus, ſed ad eam reduci per quandam ſimilitudinem, & eo modo, quo poſſunt, uel enim non habent in toto motu continuitatem, ſed in partibus ſolum, vel neque in toto, neque in partibus habent aliquam continuitatem, ſed pro continuitate accretionem plurium ſubitarum mutationum, quæ ſecundum apparentiam videtur continuitas, & facit vt modo aliquo participet definitione motus. Quoniam igitur motus communiter acceptus non vnius eſt rationis, Ariſtoteles in eo definiendo præcipuam ſpeciem reſpexit, quæ eſt motus localis, cui verè competit continuitas, etiam toti motui ab initio ad finem tribuit, ſi enim lapis in concauo orbis lunæ poſitus deſcenderet vſque ad centrum mundi, vnus erit, & verè continuus ille totus motus; ideò poſteà in ſexto libro conſiderans Ariſtoteles motum prout eſt continuus, & illa quæ ipſi accidunt ſecundum hanc conſiderationem, non reſpicit illa, quæ peculiariter contingunt ſingulis motibus, nam multis impeditur illa continuitas; ſed ipſam ſecundum ſe motus naturam ſpectat, qualem in hoc tertio libro definiuerat, quæ maximè competit motui locali; alijs verò per quamdam ſimilitudinem, & proportionem; vel enim aliquid habent veræ continuitatis ſaltem in partibus, vel nullam, ſed ſolam ſucceſſionem, quæ propriè accedere videtur ad naturam continuitatis, & illi ſimilis eſſe; cum præſertim credantur omnes eſſe continui, quia ſucceſſio illa ſpeciem, & apparentiam habet continuitatis. Hæc eſt Auerrois ſolutio in calce illius vigeſimitertij Commentarij, & hanc innuit etiam Auerroes hoc in loco, cum enim dicat colligi ex hac definitione continuitatem in motu, & ſtatim dicat non omnino competere alterationi, & accretioni, non eſt dicendum quòd in hac continuata ſua oratione ſibimet contradicat, ſed vult ſignificare non omninò ſummere rationem motus in alteratione, & in accretione, ſed imperfectè, vt prædiximus; In generatione autem ſubſtantiali nulla ſeruatur ſimilitudo cum natura motus, forma enim ſubſtantialis indiuiſibilis eſt, & tota ſimul acquiritur momento temporis, quare neque continuitatem, neque ſucceſſionem habet. Quomodo autem in alteratione, & in accretione locum habeat ſeu continuitas aliqua, ſeu accretio loco continuitatis alias diximus in interpretatione contextus vigeſimitertij Octaui libri, quare hic eandem reponere non oportet, ſed ſatis eſt cum Ariſtotele naturam motus communiter ſumpti conſiderare, & declarare, ſpecierum autem ſingularium particularem conſiderationem ad alium locum remittere.

Alterum Auerrois dictum eſt, quòd hæc definitio motus eſt communis motui nouo, & motui æterno, hoc eſt, motui horum inferiorum; & motui Cęli, caret autem hoc omni difficultate, quia etiam cæleſti motui hanc definitionem aptari manifeſtum eſt, ſumitur enim in motu cæli potentia ratione diuerſarum partium

ſpatij,

ſpatij, cum Sol dum per Arietem mouetur, non mouetur per Taurum, ſed habet potentiam perueniendi ad Taurum, & ita deinceps. Quare etiam ille motus eſt actus rei, quæ poteſtate eſt, quatenus eſt poteſtate. Sed aduertendum eſt non poſſe hanc definitionem eſſe communem uniuocè motui nouo, & motui æterno, quia æterno, & caduco nihil datur commune uniuocum; vt habetur in contextu vigeſimoſexto Decimi Metaphyſicorum, ſed eſt communis ſecundum Analogiam, ſicut etiam corpus ipſum naturale ſubiectum huius motus, qui hic definitur eſt commune analogum, vt nos declarauimus in capit. decimo libri noſtri de naturalis ſcientiæ conſtitutione. Sed alia multò maior difficultas omnes interpretes perturbauit de genere motus: hic enim Ariſtoteles dicit motum in nullo eſſe determinato prædicamento, ſed eſſe in illo, in quo eſt terminus ad quem tendit motus, vt generationem eſſe ſub genere ſubſtantiæ, & alterationem eſſe in prædicamento qualitatis, & ſic de reliquis; at in libro Categoriarum poſuit Ariſtoteles motum in prædicamento paſſionis, ut ei attribuit Auerroes, licèt non appareat vbi nam Ariſtoteles in eo libro hoc dicat expreſsè; niſi dicamus id ſignificari ab Ariſtotele in cap. de actione, & paſſione, quando exempla adducens dicit calefacere eſſe agere, & calefieri eſſe pati, calefieri enim eſt moueri; & quia motus non eſt in mouente, ſed in mobili, ideò potius ad paſſionem accedit motus, quàm ad actionem. Hanc in Ariſtotele repugnantiam conſiderans Auerroes inquit uidere alterum duorum aſſerendum eſſe, vel non eſſe alijs generibus connumerandum prædicamentum paſſionis; ſicuti eſt id, quod hic Ariſtoteles dicit motum non eſſe in aliquo determinato prædicamento; vel ſi verum eſt quod motus ſit in genere paſſionis, & illud ſit prædicamentis connumerandum, iam motum habere determinatum genus, & ita non eſſe uerum id quod hic dicit Ariſtoteles motum non eſſe in aliquo determinato prædicamento, ſed in diuerſis, nempè in illo in quo eſt terminus, ad quem fit motus. Sed difficultatem hanc ſoluens Auerroes tertio Phyſicorum commentario quarto, & quinto Phyſicorum, ergo inquit motum poſſe duobus modis conſiderari, uno modo ſecundum ſuam materiam, nempe ſecundum formam ipſam fluentem; Altero modo ſecundum ſuam formam, nempè, quatenus eſt via quædam & fluxus illius formæ ad perfectionem; vt exempli gratia, ſi conſideremus alterationem ad calorem, ibi eſt calor tanquam forma fluens ad perfectionem, & eſt tanquam materia motus, (dicimus enim motum illum eſſe ſecundum qualitatem, ſeu in qualitate tanquam in materia,) eſt præterea ille fluxus, quo calor ad perfectionem tendit, & hic eſt tanquam forma motus, quæ dicitur in qualitate eſſe tanquam in materia. Hac diſtinctione conſtituta, quam Auerroes inquit eſſe ſatis notam, & vulgatam; ſoluit ipſe difficultatem ſic, Motus ſumptus pro fluxu eſt in prædicamento paſſionis, & ſumptus pro forma fluente non eſt in aliquo determinato prædicamento, ſed in illo, in quo eſt terminus ad quem, & ita alteratio eſt ſub genere qualitatis, generatio verò in prædicamento ſubſtantiæ, & accretio in prædicamento quantitatis, & latio in prædicamento vbi; ſic igitur ſecundum varias conſiderationes verum eſt vtrumque Ariſtotelis dictum. Sed videns Auerroes difficultatem per hoc penitùs non tolli; propterea quod una eſſe debet natura motus, ſeu vniuoca, ſeu analoga, quare ſtatuendum omninò eſt in vtra duarum conſiderationum conſiſtat eſſentia motus, & an definitio motus illi competat, prout eſt fluxus, an prout eſt forma fluens; ideò tandem ſubiungit alterum modum eſſe magis famoſum, ſed alterum eſſe veriorem, nempè famoſiorem eſſe modum, quo motus, & fluxus ponitur in prædicamento paſſionis; veriorem autem eſſe illum, quo motus ſumitur pro forma fluente, & ponitur in diuerſis prædicamentis, non in aliquo determinato; ideò Ariſtotelem poſuiſſe

in præ-

Digitized by Google

in prædicamentis modum famoſiorem, in tertio autem Phyſicorum modum veriorem. Sed quiſquis hæc Auerrois dicta conſideret, cognoſcet magnam ex hoc oriri difficultatem, nam ſignificare uidetur Ariſtoteles definitionem motus illi competere prout eſt forma fluxus, non prout eſt fluens, ſic enim defenditur quòd ſit analoga reſpectu ſpecierum motus, & ita motus non habeat ullum determinatum prædicamentum, quæ videtur eſſe Ariſtotelis ſententia in hac parte. Sed huic ſententiæ repugnare uidetur ratio, quæ ex ipſius rei natura deſumitur, nam ipſummet nomen motus ſignificare videtur nil aliud eſſe motum, quàm fluxum quendam à termino in terminum, & fluxus uidetur realiter diſtingui ab eo cuius eſt fluxus, quare ſi motus eſt fluxus, non eſt forma fluens: hoc autem dato non poteſt Ariſtoteles defendi, qui hic negat motum eſſe in aliquo determinato prædicamento, attamen eſſet in uno determinato prædicamento, ſi eius eſſentia propriè conſiderata conſiſteret in fluxu, prout diſtinguitur à forma fluente, ſic enim eſſet in prædicamento paſſionis ſecundum propriam eſſentiam: cur ergo Ariſtoteles in indaganda hic accurate definitione motus nullam facit huius prædicamenti mentionem? cùm præcipuè ipſum nominare debuiſſet, & ipſum exprimere in definitionem motus, vt proprium genus, attamen ſi hoc feciſſet non potuiſſet negare motum eſſe genus uniuocum, & habere determinatum prædicamentum, quod apertè negauit. Videtur itaque ſententia Ariſtotelis pugnare cum ipſa rei natura, quæ denotare videtur motum eſſe fluxum, & diſtingui à re fluente; & hoc uidetur Auerroem induxiſſe vt pro Ariſtotelis defenſione diceret potius eſſe famoſum, & apparens quàm uerum, quòd motus ſignificat uiam, & fluxum diſtinctum a forma fluente, & hac ratione ſit in prædicamento paſſionis. Per hæc ergo patet in quo huiuſce rei difficultas conſtituta ſit, ad quam tollendam oportet ſententiam Auerrois bene intelligere, & rationem dictorum eius conſiderare, & quia facilius Auerrois mentem aſſequemur, ſi aliorum ſententias, quas ipſe refutat perpenderimus, & viderimus quid in illis reprehendat, & neget Auerroes, ideò eas diligenter atque etiam breuiter conſiderabimus. Duæ opiniones hac de re ab Auerroe recenſentur, & confutantur, in prædico Commentario nono quinti Phyſicorum. Vna dicitur fuiſſe Alfarabij, altera uerò Auicennæ. Alfarabius dixit motum poſſe conſiderari duobus modis, uno ſecũdum ſe, altero prout recipitur in mobili, ſecundum ſe quidem nihil aliud eſſe quàm formam ipſam fluentem, omnis enim forma diuiſibilis, quæ poſſit acquiri per partem poſt partem, dicitur fluere, dum in motu acquirũtur eius partes una poſt aliam, propterea in tribus tantùm prædicamentis datur motus, quia trium tantùm prædicamentorum formæ ſunt ita partibiles, & per ſucceſſionem acquiſibiles, in ſubſtantia autem uidetur quidem, & ideò Ariſtoteles generationem numerat in ſpeciebus motus, tamen reuera tota ſucceſſio in generatione eſt ratione præuiæ alterationis, & ita ratione qualitatum non ratione formæ ſubſtantialis, quia hæc impartibilis eſt, & tota in inſtanti acquiritur; ſic igitur non diſtinxit Alfarabius fluxum à forma fluente, ſed totum hoc, formam cum fluxu, vt unum accepit, quod dixit eſſe totum in illo prædicamento, in quo eſt forma illa, vt ſi aliquid per calefactionem alteretur, calor eſt forma fluens, quæ paulatim acquiritur gradus poſt gradum, & eſt de genere qualitatis ſimul cum illo fluxu, quia qualitatem dicebat Alfarabius diuidi in quieſcentem & motum, ideſt, in fluentem prædicto modo per motum, & in permanentem ſine fluxu, adeò, vt & calor ſine motu ſit qualitas, & motus ad calorem ſimiliter ſit qualitas, quia eſt fluxus eiuſdem caloris, ſeu idem calor fluens, ſic etiam alias formas partibiles, in quibus eſt motus, dicebat Alfarabius eſſe in eodem prædicamento tam quieſcentes, quàm fluentes, ita vt etiam quantitas fluens ſit in prædicamento

Digitized by Google

camento quantitatis, proinde & motus accretionis, qui nil aliud eſt, niſi quantitas fluens, ſeu fluxus quantitatis ſit quantitas; ſic etiam motus ad locum apud eum eſt ſub prædicamento vbi, quia eſt fluxus ipſius vbi, ideſt, vbi fluens. Hæc igitur eſt natura motus ſecundum Alfarabium, dum ipſum ſecundum ſe nomen, & eſſentiam motus ſpectamus, ideòque eſt in illomet prædicamento, in quo eſt forma fluens, quia non diſtinguitur fluxus a fluente, nec differt genere fluens a quieſcente. Si uerò motum non ſecundum propriam naturam conſideremus, ſed prout refertur ad mobile, & in ipſo recipitur, ſic dicebat Alfarabius motum eſſe in prædicamento paſſionis, quia mobile dicitur pati dum mouetur, vnde colligebat paſſionem non eſſe reuera genus ipſius motus, ſed receptionis motus, ſi quidem receptio motus eſt paſſio, at motus ipſe non eſt paſſio. Ab hac Alfarabij ſententia mihi non videtur differre ſententia Alberti, qui dicebat aliud eſſe conſiderare motum ſecundum propriam naturam; aliud eſſe ipſum conſiderare, vt relatum ad alia, nam ſecundum ſe eſt forma fluens, ſeu fluxus formę, qui eſt in eodem prædicamento, in quo eſt forma non fluens; at reſpectu agentis dicitur eſſe effectus actionis agentis, non actio ipſa; reſpectu autem patientis dicitur paſſio; non quòd ſit formaliter paſſio, ſed quia forma fluens facit paſſionem in mobili, quare hæ propoſitiones, motus eſt actio, motus eſt paſſio, ſecundum Albertum non ſunt veræ in ſenſu formali, ſed ſolum in cauſali, & hoc modo admiſit dictum illud vulgatum, motus eſt in prædicamento paſſionis. At ſecundum rei veritatem, & ſecundum propriam eſſentiam motus ipſe non eſt in ullo determinato prædicamento, ſed in pluribus, vt etiam dixit Ariſtoteles, nempè, in illis, in quibus ſunt formæ fluentes. Et hac ratione Albertus videtur optimè interpretari dictum illud Auerrois, quod motum eſſe in prædicamento paſſionis eſt opinio famoſior, ſed eſſe in pluribus prædicamentis, & in nullo determinato, eſt opinio verior. Auicenna verò (vt inquit Auerroes) abhorruit ab hac opinione, & hæc ipſi maximè diſplicuit, quia non potuit animo ſuo concipere quomodo fluxus non diſtinguatur a re fluente, cum omnino dicendum eſſe videatur aliud eſſe fluxum, aliud eſſe rem fluentem; idcirco Auicenna dixit motum abſolutè, & ſecundum propriam naturam eſſe fluxum, non formam fluentem, & eſse in prædicamento paſsionis. Quòd autem dixit Ariſtoteles motum non eſse in uno aliquo determinato prædicamento; ſed in quatuor, indiſtinctè inquit Auicenna eſse referendum ad materiam motus, non ad genus eius, nam ſi conſideremus genus id non eſt aliud quã prædicamentum paſſionis, cuius ſpecies quædam eſt motus ſecundum ſe conſideratus, quia propria eius eſsentia eſt fluxus quidam, qui eſt ſpecies paſsionis; at ſi materiam ſpectemus, in qua locum habere dicatur motus, ea non eſt unum determinatum prædicamentum, ſed in quatuor prædicamentis poteſt eſſe motus. Sententiam Auicennæ tuetur efficaciter Ioannes Bacco in ſecundo ſententiarum diſtinct. 1. quæſt. 2. artic. 2. & nititur etiam ad eam trahere Auerroem.

Auerroes autem his opinionibus relatis ſtatim improbat in dicto loco hanc poſteriorem, quæ eſt Auicennæ, & cum hac improbatione coniungit declarationem propriæ ſententiæ, & veritatis, nihil dicens de opinione Alfarabij, niſi pauca uerba in calce illius Commentarij, vbi carpit ipſam in quodam non magni momenti, immò in quo eſt maximè dubitandum an rectè impugnetur Alfarabius, necne, vnde colligi poſſe videtur Auerroem magis adhæſiſſe opinioni Alfarabij, quàm opinioni Auicennæ. Ideò Albertus, qui in illa ſua doctiſſima contemplatione de hac re profitetur ſe Auerrois ſententiam ſequi tanquàm omnium optimam, tamen ſequi videtur magis opinionem Alfarabij, quia non ſolum eam approbat in ijs, in quibus conſenſerunt Auerroes & Alfarabius, ſed etiam in eo, in quo Al-

farabius ab Auerroe carpitur. Referam igitur totam Auerrois diſputationem, & quia varie uidetur Auerroes de hac re loqui, conſiderabo etiam illa, quæ dicuntur ab ipſo in Commentario quarto huius tertij libri, vt ſi fieri poſſit colligamus quænam ſit Auerrois ſententia; & contradictiones, quibus implicata videtur, amoueamus, tandem declaremus quæ num harum opinionum verior ſit. Ardua certè eſt contemplatio hæc, fateorque me in hoc maximè laboraſſe, dicam tamen quod poſt longam conſiderationem ego ſentiendum exiſtimauerim, qua in re ſolus me adiuuit Albertus. Cum enim omnes aliorum quæſtiones, ac diſputationes mihi leues & ſuperficiales uiſæ ſint, ſolus Albertus mihi viſus eſt profundiſsimè contemplans, & huiuſce rei intima penetraſse. Auerroes in hoc conſentire uidetur Alfarabio quod motus non ſit in uno aliquo determinato prædicamento, ſed ſit in illo, in quo eſt forma fluens, non quidem in materia, quæ erat Auicennæ opinio, ſed vt in genere, ita ut motus eſsentialiter ſit forma illa fluens, & idē ſit dicere fluxum formæ, & formam fluentem, quia utroque modo eadem motus natura ſignificatur, quæ fuit etiam Alfarabij opinio, vt ante dictum eſt; nititur autem Auerroes argumento firmiſſimo, quod ex Ariſtotele ſumitur in hac eadem parte, cum dixit Ariſtoteles, quamlibet categoriam diuidi per potentiam, & actum, quod ſignificat eſſe in eodem prædicamento potentiam, in quo eſt actus, quare ſi equus actu exiſtens in prædicamento ſubſtantiæ, etiam equus potentialis in eodē prædicamento ſit; reuera etiam materia prima, quæ eſt equus potentialis ſubſtantia eſt, ſic in eodem prædicamento eſt quantitas poteſtate, in quo eſt quantitas actu, ita vt antequam res augeatur, non ſolum ſit in genere quantitatis illa quantitas minor, quam actu habet quatenus eſt actu, ſed etiam illa eadem quatenus eſt poteſtate maior; ſic de vbi poteſtate, & de qualitate poteſtate dicendum eſt; itaque ſi extrema in eodem prædicamento ſunt, extrema dico potentiam, & actū eiuſdem rei; infert Auerroes etiam mediam viam ab uno ad alterum eſſe in eodem prædicamento, uia autem eſt ipſe fluxus, quem appellamus motum, eſt enim motus uia & fluxus eiuſdem formæ de potentia ad actum, & tanquam medium inter potentiam, & actum, nam ſi potentia ad qualitatem eſt qualitas, licèt nihil habeat ipſius actus, multò magis fluxus à potentia ad actum eſt qualitas, cum habeat aliquid qualitatis actualis, & ſit actus aliquis, ſed imperfectus; eſt enim qualitas actualis fluens ad maiorem perfectionem, ſic igitur alteratio eſt qualitas, accretio eſt quantitas, generatio eſt ſubſtantia, motus localis eſt vbi fluens; Hoc autem fundamentum apud Auerroem tanti momenti fuit, ut tandem reprehenderit Alfarabium in illo altero dicto, quod motus ratione ſuæ receptionis in mobili in prædicamento paſſionis locetur, quia ne hoc quidem vult Auerroes conſiteri, & ita argumentatur, motum recipi in mobili nil aliud eſt, quàm mobile habere potentiam paſsiuam; ſiquidem recipere eſt pati, atqui iam dictum eſt potentiam eſſe in eodem genere, in quo eſt actus, ergo etiam ratione receptionis debet poni motus in eodem prædicamento, in quo eſt actus, & forma fluens, non autem in prædicamento paſſionis. Hoc igitur eſt in quo carpitur ab Auerroe Alfarabius; ſed mihi videtur etiam in alio, quod ab Auerroe non exprimitur diſcrepare ipſum ab Alfarabio, nam Alfarabius uidetur æqualiter ſub eodem prædicamento poſuiſſe formam & fluentem, & quieſcentem, cum diuiſerit ſingulum prædicamentum capax motus in fluens, & quieſcens. Auerroes autem vult contineri in prædicamento propriè, & præcipue id, quod eſt quieſcens, & in ſua perfectione perſiſtens ſine motu, potentiam uerò ad illud eſſe quidem in eodem prædicamento, ſed non directè, & perfectè, ſed per reductionem quandam, ſic etiam uiam a potentia ad actum, quæ eſt quid medium inter potentiam, & actum, putauit eſſe in

illo

Digitized by Google

illo prædicamento reductiuè, non perfectè. Quod enim hoc velit Auerroes patet, quia in illo commentario nono quinti libri inquit, [quodammodo,] ſed non exprimit in hoc aliquem lapſum Alfarabij: nos tamen in verbis ipſius ab Auerroe recitatis hoc notari poſſe iudicamus. Sed Albertus clariſſimè hanc ſententiam Auerrois declarat, & ſequitur, & apertè dicit, quòd & potentia, & fluxus, qui eſt quiddam medium inter potentiam, & actum, eſt reductiuè in eodem prædicamento, in quo eſt actus quieſcens propriè & directè: quod declarat exemplo materiæ, quæ cum ſit ſubſtantia potentialis eſt in prædicamento ſubſtantiæ per reductionem, & tanquàm principium ſubſtantiæ, non tanquàm ſubſtantia completa, nihil tamen dicit Albertus de Alfarabio, qui in hoc defecerit. Sed illud quòd mihi de Alberto mirum viſum eſt fuit, quòd exponens ſententiam ſuam, apertè dicit motum ratione ſuæ eſſentiæ ſecundum ſe non habere determinatum prędicamentum, ſed eſſe in eodem, in quo eſt forma fluens, cum ſit ipſamet forma fluens, reductiuè tamen non directe, ſed ratione ſuæ receptionis in mobili eſſe in prædicamento paſſionis, quod fuit Alfarabij dictum reprobatum ab Auerroe, attamen profitetur Auerroem optimè omnium ſenſiſſe, & ſe in omnibus ſequi opinionem Auerrois, quomodo enim hoc profiteri poſſit non video, cum in hoc poſtremo videatur potius Alfarabio adhærere & deſerere Auerroem: quid autem de hoc ſit dicendum poſtea conſiderabo. Nunc autem ſeſe nobis affert difficultas maxima in verbis Auerrois, qui ſibi contradicere videtur, & notata eſt etiam contradictio in margine illius Commẽtarij Auerrois, non tamen ſoluta ab aliquo, ne ab ipſo quidem Zimara, qui ſcripſit ſolutiones ſomnium contradictionum in verbis Auerrois; nam primo loco declarans Auerroes veritatem dicit quod motus, prout eſt via ad perfectionem eſt de genere illius perfectionis, nec differt ab ea ſecundum magis, & minus, hoc autem dicere eſt dicere, quod quatenus eſt fluxus ad perfectionem, eſt in eodem prædicamento, in quo eſt forma illa tum perfecta tum etiam fluens, nec vllam notat in his differentiam niſi ratione perfecti, & imperfecti; attamen ſtatim concludens hac diſtinctione vtitur, motus vel conſideratur ſecundum ſuam materiam; in qua eſt, nempè ſecundum prædicamentũ, quod dicitur fluere, vel ſecundum ſuam formam, quæ eſt tranſmutatio, & fluxus in illa materia, quæ fuit appellatio Auicennæ vt mox dicebamus; & primo quidem modo eſt in prædicamento, in quo eſt illa materia; at ſecundo modo eſt in prædicamento paſſionis, & hoc modo fuit conſideratus in libro. Prædicamentorum, quando fuit locatus in prædicamento paſſionis. Hac eadem diſtinctione uſus eſt Auerroes in Commentario quarto huius tertij libri dicens quòd motus quatenus non differt à perfectione, ad quam tendit, niſi ſecundum magis, & minus, neceſſe eſt vt ſit de genere illius perfectionis, & ita motus ad ſubſtantiam eſt ſubſtantia, & motus ad quantitatem eſt quantitas: at quatenus eſt via, & tranſitus ad perfectionem, qui debet eſſe quid diuerſum à perfectione, eatenus eſt in prædicamento paſſionis, non illo, in quo eſt forma fluens. Eſt igitur in Auerroe contradictio manifeſtiſsima, cum dicat motus quatenus eſt via ad perfectionem eſſe in eodem prædicamento, in quo eſt illa perfectio, & hoc etiam neget, dicens quod quatenus eſt uia, eſt in prædicamento paſsionis, quoniam via ad perfectionem eſt quiddam diuerſum ab ipſa perfectione, ſimul igitur idem affirmat, & negat, videlicet, fluxum eſſe idem genere cum forma fluente. Adde quòd in calce illius Commentarij noni, confutans ſententiam Alfarabij de receptione motus in mobili, quod ſit in prædicamento paſsionis, apertè dicit quòd etiam ſic eſt motus, in eo genere, in quo eſt forma fluens, non autem in prædicamento paſsionis; vnde colligitur, quòd multò magis prout eſt uia ad perfectionem,

N fectionem,

Digitized by Google

fectionem, eſt in prædicamento illius perfectionis, non autem in prædicamento paſſionis. Hæc eſt difficultas maxima in dictis Auerrois. Exponam igitur quid in hac re ſentiam, & mox conſiderabo, an modo aliquo defendi Auerroes poſſit. Puto ſequendam eſſe in hac re opinionem Alberti, qui profitetur quidẽ ſe Auerroẽ ſequi, tanquàm eum, qui hac in re optimè omnium ſenſerit, ſed tamen in aliquo recedit ab Auerroe, & illam, quam dixi verborum Auerrois repugnantiam non ſoluit, nec tangit. Primùm quidem quòd motus ſecundum propriam naturam in nullo ſit determinato prædicamento, ſed in pluribus, ratione formæ fluentis, omninò confitendum puto, propterea quòd fluxus eſt in eodem genere, in quo eſt forma fluens, & hæc non differt a forma eadem quieſcente, niſi ratione imperfecti, & perfecti, & ſecundum magis, & minus, quæ eſt differentia non ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum eſſe, hoc eſt, ſecundum modum eſſendi, ſed forma quieſcens eſt directe in prædicamento, eadem verò imperfecta, & fluens, eſt in eodem per reductionem, & æquè ſignificatur dicendo fluxum formæ, & dicendo formam fluentem. Et mouet me argumentum Auerrois, quoniam ſicut potentia eſt reductiue in eodem prædicamento, in quo eſt actus, magis debet id, quod eſt medium inter potentiam, & actum eſſe in eodem prædicamento, tale autem eſt ipſe fluxus formæ, ſeu forma ipſa fluens, eſt enim actus imperfectus cum potentia coniuncta. Præterea ſi vllo modo poſſet motus ſecundum propriam naturam locari in aliquo determinato prædicamento, in quo continerentur omnes ſpecies motus, ſicuti dicitur de prædicamento paſsionis; Ariſtoteles defendi non poſſet, qui hic proponens ſibi declarandam naturam motus, nihil de hoc uno genere motus dixit, ſed potius apertè negauit motum generaliter acceptum habere proprium prædicamentum, & dixit eſſe commune analogum, ſed non vniuocum; hoc autem falſum eſſet, ſi motus ſecundum ſe eſſet in prædicamento paſſionis, iam enim eſſet quid vniuocum, & haberet propriè ſpecies, quare non rectè fuiſſet tradita ab Ariſtotele definitio motus ſine expreſſione huius proprij prædicamenti, in quo locaretur motus. At ſi non ratione propriæ eſſentiæ conſideretur motus, ſed ut ad alia relatus, nihil refert eum locare in aliquo determinato prædicamentó, ſicut homo eſt in prædicamento relatiuorum, quatenus eſt pater; non ſit enim ob id, vt ſecundum propriam eſſentiam ſit in illo prædicamento; Motus igitur vt refertur ad agens, eſt in prædicamento actionis, nec ob id eſt formaliter actio, ſed cauſaliter quia eſt effectus actionis, vt Albertus ait, ſic enim etiã lapis eſt in genere ſubſtantiæ, & locus eſt in prædicamento quantitatis, at lapidem eſſe in loco eſt prędicamentum diuerſum, quod uocatur vbi; ſimiliter igitur etiam motus vt prouenit ab agente eſt in prædicamento actionis, non quidem motus ipſe, ſed eius deriuatio ab agente; & eadem ratione quatenus recipitur in mobile eſt in prædicamento paſſionis, non quidem motus ipſe ſecundum propriam naturam, ſed eius receptio in mobili. Hęc fuit Alfarabij ſententia, quã approbat Albertus, & quam ego veram puto, & in hoc recedo ab Auerroe, qui hoc efficaciter impugnauit, nam ſi hoc negetur, non defenditur Ariſtoteles in prædicamentis in capi de agere, & pati, qui dixit calefieri eſſe pati, nam calefieri eſt moueri, itaque moueri eſt pati, quare & motus eſt paſsio. Hæc autem ſententia ſatis defenditur, ſi dicamus motum ſecundum propriam naturam non eſſe formaliter paſsionem, eſſe tamen cum paſsione coniunctum, quia eius receptio in mobile eſt paſsio, nec ſatis eſt quod Auerroes videtur innuere, nempe, dicere Ariſtotelem ibi non veritatem ſectari, ſed famoſitatem, quia etiam ſine teſtimonio Ariſtotelis res ipſa loquitur, & indicat receptionem formæ fluentis in mobili paſsionem eſſe, ita ut moueri quidem ſit in prædicamento paſsionis, non tamen ob id motus

ſecundum propriam naturam eſt paſſio, quia moueri dicit habitudinem motus ad mobile, quæ facit appellationem paſſionis, at motus non dicit formaliter hanc habitudinem, ſed naturam motus ſecundum ſe conſideratam. Argumentum autem Auerrois contra Alfarabium facilè ſoluitur, dicebat enim, receptio denotat potentiam paſsiuam, at potentia eſt in eodem prædicamento, in quo eſt actus, ergo etiam ratione receptionis eſt motus ponendus in eo genere, in quo eſt forma fluens, ſed non in prædicamento paſſionis, nam ſi hoc argumentum efficacitatem haberet, nullum daretur prædicamentum paſſionis, quia ſemper reduceretur ad aliquod aliud prædicamentum. Dico igitur receptionem notare quidem potentiam, neque eſſe ſine potentia paſſiua non tamen idem eſſe formaliter receptionem, & potentiam; potentia enim vt reſpiciens actum eſt in eodem prædicamento, in quo eſt ipſe actus, quia poteſtate qualitas & actu qualitas in eodem ſunt prædicamento, ſed receptio formæ fluentis, nec permanentis debet paſſio appellari, patitur enim tunc mobile ab agente. Hoc autem ita clarum eſt, vt credam Auerroem non ex animi ſententia impugnare Alfarabium, ſed dubitationis gratia, eamque nobis ſoluendam relinquere.

Ab illa autem, quam diximus, difficillima contradictione puto defendi poſſe Auerroem, non eſt enim credendum quod in eodem loco, & in eadem verborum ſerie ſibi contradicat, quod enim uiam ad perfectionem ipſe ſtatuat in eodem prædicamẽto, in quo eſt illa perfectio, manifeſtũ eſt in illo Commentario nono quinti libri, ergo quando dicit eandem uiam eſſe in prædicamento paſſionis non poteſt intelligere, niſi vt ipſemet interpretatur in Commentario quarto tertij libri, videlicet, non ſecundum ueritatem, ſed ſecundum apparentiam, & famoſitatem, cum enim dixiſſet Auerroes motum aliqua ratione eſſe in prædicamento paſsionis, & alia ratione non habere determinatum prædicamentum, ſi putaſſet vtrumque eſſe verum ſecundum diuerſas rationes, nec pugnare inter ſe hæc duo, non ſubiunxiſſet illam eſſe modum famoſiorem, hunc autem veriorem, ſed quia non poterat ſimul ſtatui utrumque ſecundum veritatem, quia vnum deſtruit alterum: ideò ad tollendam contradictionem ſubiunxit, unam eſſe ſententiam famoſiorem, ſed alteram eſſe veriorem. Fatetur ergo huius comparatione illam eſſe minus vnam, proinde falſam eſſe licet famoſam; attamen ego dixi poſſe motum conſtitui in prædicamento paſsionis, non modo ſecundum famoſitatem, ſed etiam ſecundum veritatem, ita ut illa famoſitas, ſeu communis illa exiſtimatio non omninò careat veritate dum enim cum prædicamento paſsionis collocamus, non quidem ipſam uiam, ſiquidem hæc eſt ipſa motus natura, quæ non differt a fluente forma, ſed receptionem illius viæ, verum dicimus. Et Albertus etiam admouet melius feciſſe Auerroem ſi hoc dixiſſet potius quàm viã eſſe in genere paſsionis, ideo eum redegit ad meliorem ſenſum dicendo potuiſſe intelligere viam eum reſpectu ad id, quod ſubijcitur viæ, nempe, ad ipſum mobile, ſic enim eſt paſsio. Sententia hæc quam ſecuti ſumus definitioni motus ab Ariſtotele traditæ maxime conſona eſt, & eam claram, & manifeſtam reddit, actus enim poſitus in definitione motus non poteſt eſſe quid uniuocum, & eiuſdem rationis, ut eſſet ſi ſignificaret paſsionem, ſed potius quid analogum, quia colligitur ex dictis, vbi Ariſtoteles dixerat motum non habere aliquid commune uniuocum, ſicuti neque categoricæ, ſignificat igitur actum imperfectum & perfectionem habẽtem potentiam ad maiorem gradum perfectionis, & fluentem ad illum, quare etiam poſteà uocabitur ab Ariſtotele actus imperfectus, & ſignificat quoddam commune ad formam fluentem in omnibus illis prædicamentis, in quibus datur motus; talis autem imperfectio illius actus denotatur à ſequentibus verbis [entis poteſtate quatenus po-

N 2 teſtate,]

Digitized by Google

teſtate] ſicut antea declarauimus, nam illa eadem forma quieſcens,& ſine fluxu ſumpta, actus dici poteſt, ſed rei habentis actum,quatenus actu eſt,actus autem rei in poteſtate exiſtentis,quatenus poteſtate, non eſt niſi forma fluens. Definitur ergo motus non per fluxum ſolum, non etiam per formam, ſiue fluxu, ſed per fluxum formæ, ſeu (quod idem eſt) per formam fluentem, quæ eſt commune quiddam analogum, ſicuti dictum eſt. Ideò notanda hic maxime ſunt ad horum confirmationem verba Themiſtij, qui dicit motum nihil eſſe præter res, res enim intelligit illa prædicamenta, in quibus eſt motus, præter quæ inquit motum nihil eſſe, eſſet autem aliquid, ſic cum aliquibus doceremus eſſe fluxum diſtinctum à forma fluente, & poſitum in prædicamento paſſionis, at Themiſtius negat eſſe aliquid præter prædicamenta in quibus eſt motus: Genus igitur in hac definitione eſt actus non quidem vniuocum, ſed analogum, & ſignificat formam de genere, in quo ſit motus. Reliqua verba ſunt differentiæ reſtringentes, quibus ſignificatur imperfectio huius actus,& proprium ſubiectum motus, nempe id, quod eſt poteſtate, quod in ſequentibus clarius ab Ariſtotele uocabitur mobile, ſic igitur ſignificatur motum eſſe actum non quidem communem, ſed ſubiecti poteſtate exiſtentis, ſeu mobilis, neque huius quocumque modo ſumpti, ſed ut poteſtate exiſtentis, quod quidem indicat imperfectionem huius actus: Paucis igitur verbis optimè, & artificioſiſſimè Ariſtoteles naturam motus expreſſit.

Textus Septimus.

Quid autem hoc ſit motus, hinc manifeſtum. Cum enim ædificabile, quatenus tale ipſum dicimus eſſe, actu fuerit, ædificatur, & hoc eſt ædificatio, ſimiliter autem, & medicatio, & volutatio, & ſaltatio, & adoleſcentia, & ſeneſcentia.

HIC Ariſtoteles inductione probat (vt Auerroes ait) definitionem motus eſſe rectè aſſignatam, eam enim exemplis omnium ſpecierum motus declarat, quæ ſimul ſumpta vim inductionis habent. Notandum autem eſt aliam fuiſſe in contextu præcedenti, aliam eſſe in hoc definitionis declarationem, ibi ſola declarata eſt ſignificatio. Vt enim definitio motus intelligeretur, Ariſtoteles exemplis ſenſum eius declarauit, hic uerò probat illam eſſe definitionem motus, & ita recte fuiſſe motum definitum, nempè, quantùm licèt definitionem probare, iam enim in ſecundo Poſteriorum docuit non poſſe demonſtrari hanc eſſe definitionem rei, attámen quod demonſtratione præſtare non poſſumus, id leui aliquo argumento facere non prohibemur, quando res eſt manifeſta, & leui eget declaratione, ut hic patet Ariſtotelem ſola exemplari adductione, & earum collectione in vim exempli probare motum eſſe bene definitum. Id autem, quod hic probat Ariſtoteles, nil aliud eſſe videtur, quàm reciprocatio illius definitionis, in omnibus enim ſpeciebus motus oſtendit quòd actus eius, quod eſt poteſtate, quatenus poteſtate, eſt motus in eo genere, quoniam igitur conditio eſt bonæ definitionis, vt ſit æqualis, & cum definito reciproceiur, probat Ariſtoteles ex hac conditione, quòd recte ſit definitus motus, quoniam in ſingulis generibus cui illi competit id in eo genere eſt motus, quoniam igitur nulli

hæc

Digitized by Google

hæc competit, niſi motui credendum eſt eſſe definitionem motus & licet ex reciprocatione nõ inferatur quod ſit definitio motus, quia etiam riſibile cum homine reciprocatur, nec ob id eſt hominis definitio: tamẽ ex ea id poteſt coniectari. Nam quod competat in quid, cognoſcitur ab intellectu ſine diſcurſu, ergo niſi reciprocaretur eſſet genus, at non definitio: igitur oſtenſo quod reciprocetur cognoſcitur eſſe definitio, quia intellectus animaduertit eſſentialem connexum, & prædicationem in quid. Sumit igitur exempla ex omnibus ſpeciebus motus, licèt enim non propriè ſumat dictos motus, quoniam ſunt manifeſtiores, vult per hos intelligi motus propriè ſumptos. In primis ſumit ædificationem, vt exemplum generationis, eſt enim generatio rei artificioſæ, ſed vult per hanc intelligi generationem rei naturalis, quemadmodum etiam frequenter in primo libro accipit exempla ab artefactis, ut idem intelligeremus in naturalibus, inquit ergo actum rei ædificabilis, quatenus eſt ædificabilis, non eſſe niſi ædificationem, proinde motum, quoniam ædificatio eſt motus; ædificabile enim dicimus id, quod habet potentiam vt ædificetur, quando igitur hoc ad actum reducatur, non quidem quo dicatur ædificatum, ſed quo dicatur ædificabile, hoc enim eſt actus eius poteſtate, quatenus eſt poteſtate, non quatenus actu, illa eſt ædificatio, quare quando eiuſmodi actus eſt, tunc motus eſt. Notat autem hic S. Thomas quòd ædificabile, & omne aliud mobile, antequam moueatur habet duplicem potentiam, unam ad actum perfectum, alteram ad imperfectum, qui eſt motus, ideò ſi ad actum perfectum ſit perductum, non dicitur tunc habere motum, ſed potius quieſcit à motu, & quando ductum eſt ad actum imperfectum, nempe, qui adhuc potentiam coniunctam habet, ille actus eſt motus, nempe, forma fluens, & ad perfectionem tendens, & ille eſt motus. Hunc igitur actum imperfectum denotat Ariſtoteles dicens, quatenus poteſtate, vt quatenus ædificabile, eſt enim ædificatio ipſa, proinde eſt motus; hoc idem dicit eſſe in alijs ſpeciebus; quarum exempla ſubiungit. Quod enim dicit [ſimilirer diſciplina, & medicatio] ad alterationem pertinet, cuius duo affert exempla, licèt ſint minus propriè alterationes, cũ una ſit in animo, altera uerò in corpore quidem, ſed ab arte; Diſciplina enim hic ſignificat actum diſcendi, quem ſumit vt motum quendam alterationis animę; medicatio autem eſt alteratio facta ab arte. Quæ verò dicit, [& volutatio, & ſaltatio] pertinent ad motum localem, quẽ notat Simplicius, & ab interno, & ab externo principio fieri, ideò vtriuſq; exempla Ariſtotelem attuliſse, nam volutatio fieri ſolet ab agente externo; ſaltatió autem ſit ab interno principio. Tandem verò quando dicit, [& adoleſcentia, & ſeneſcentia] hęc pertinent ad materiam in quantitate; nam adoleſcentia ſignificat accretionem, quæ in illa ætate ſit, & ſeneſcentia imminutionem, quæ ſit in ſenio. In his autem ſingulis id, quod diximus, conſiderare quiſque poteſt, in ſingulis enim actus eius, quod eſt poteſtate, quatenus eſt poteſtate, non eſt niſi motus, cuiuſmodi ſunt hi omnes, quos nominauimus. Themiſtius nótat motum uocari actum primum, non actum ſecundum; & Actum primum uocat illum, qui adhuc eſt in uia, & imperfectus. Secundum uerò poſtremum illum, quomodo adueniente non eſt amplius motus, ſed quies; primum enim, & ultimum notat ſecundum ordinem temporis; prius enim res eſt in fluxu, tandem adueniente vltimo termino ceſsat fluxus. Hoc idem etiam Alexander notauit, vt Simplicius refert, qui etiam reprobat hanc Alexandri ſententiam hoc argumento, quòd primus ille actus eſt motus, poſtremus verò non motus, ſed mutatio, itaque ſi Ariſtoteles intelligat actum primum cum excluſione poſtremi, ſeparat mutationem a motu, quod tamen hic dicendum non eſt; in hoc enim libro confundit mutationem, & generationem etiã ſubſtantialem cum motu, vt in textu præcedenti patuit, neque horum diſcrimen

conſiderabit niſi in quinto libro. Ego tamen puto debilem eſse hanc impugnationem, ac Alexandri, & Themiſtij ſententiam defendi poſse, quamuis enim hic Ariſtoteles ſub motu ponat generationem ſubſtantialem. non tamen id facit conſiderando mutationem ſubitam, quia cuilibet tali mutationi repugnat definitio motus, cum nullus ibi notari poſſit fluxus, ſeu actus imperfectus; ſumpſit ergo generationem ſub motu, quia in pręſentia ſequi uoluit id, quod ſupponit, nempe, generationem eſse totam illam alterationem, quæ deſinit in mutatione formæ ſubſtantialis, ſed in quinto libro ſumens illam propriæ pro ſola mutatione formę ſubſtantialis diſtinguet eã a motu; nunc ergo Alexander, & Themiſtius ſeiungentes actum ſecundum à primo, qui eſt motus, nihil dicunt Ariſtoteli repugnans, neque ſeparant generationem à motu, quia illa ſubita ſecundi acti acquiſitio non eſt illa generatio, quàm hic Ariſtoteles conſiderat, & ſub motu ponit, quòd ergo dicunt motum non eſſe primum illum actum imperfectum, qui eſt cum fluxu, & ab hoc ſeparant actum poſtremum perfectum, quo exiſtente definit eſſe motus, eſt contrarium dictis Ariſtotelis. Diſtinctio Sancti Thomæ eſt imperfecta, quia poteſt aliquis ceſſare ab ædificatione quando adhuc non eſt abſoluta domus, & illa erit actus imperfectus, qui tamen non dicitur motus, quia eſt ſine fluxu. Forma igitur imperfecta non ſemper dicitur motus, ſed quando eſt fluens. Tunc enim eſt actus rei exiſtẽtis in forma quatenus in formã. Sed forma imperfecta nõ fluẽs, eſt actus rei quatenus eſt in actu, licèt imperfecto; non quatenus eſt in forma. Quare non eſt motus. Eadem eſt hæc Themiſtij diſtinctio, quæ prius ex Sancto Thoma adducta eſt, ideò ſimul vtramque conſidera, & imperfectionem vtriuſque diſtinctionis.

Sed contra ea, quæ de natura motus diximus adeſt dubium non ſpernendum, quod hic tangitur a Ioanne Gandauenſe in ſua quæſtione ſexta huius tertij libri, nam ſi motus eſſet id, quod diximus de natura motus, quòd eſt forma imperfecta, & fluens, competeret maximè motui locali; qui maximè etiam eſt motus, attamen hoc de illo dicere non poſſumus, motus enim ad vbi non eſt idem cum termino ad quem, quia illud vbi non fluit, quia ſi ignis aſcendat ad ſuum vbi naturale, illud vbi eſt in ſupera huius parte immobile, nec poteſt uocari fluens, ſed tranſibit quidem ignis per diuerſa vbi, non tamen dici poterit quòd illud vbi; ad quod tendit ignis tanquam ad terminum a quo illius motus ſit fluens, motus igitur localis non eſt forma fluens, ſi illud idem vbi, quod erit terminus motus, non dicitur fluere; Ad hoc dubium Gandauenſis reſpondet conſiderando differentiam quandam inter motus localem, & alios; nam in alijs motus acceptus pro forma fluente eſt eiuſdem ſpeciei cum termino ad quem, at in locali motus eſt non eiuſdem ſpeciei, ſed ſolùm eiuſdem generis, tranſit enim per alia vbi, quæ cum ſint in prædicamento vbi ſunt eiuſdem generis, cum termino ad quem, & hoc ſufficit; quia illud, quod dici ſolet, motum non diſtingui a termino ad quem ſumptum eſt abeo, quod euenit pro maiori parte, euenit enim in maiori parte, hoc in pluribus motibus, cum ſolus excipiatur localis, de quo ſaltem dicere poſſumus quòd genere non differt, à terminò ad quem, ſed ſi hanc ſolutionem admittamus ruunt omnia, quæ de natura motus diximus cum Auerroe, & Alberto, niſi enim motus ſit forma ipſa fluens, quæ eſt terminus ad quem, & ab ea non differens ſpecie, ſed ſolùm ſecundum magis, & minus, vt Auerroes ait, non conſiſtet amplius ipſa natura motus in ipſa forma fluente, neque erit forma fluens, ſed fluxus diſtinctus ab ipſa forma fluente; quæ erit terminus ad quem, immò neque fluere hæc dici poteſt, ſi eſt quiddam immutabile, & fixum. Ego autem dico difficultatem hanc oriri ex diſcrimine, quod eſt inter localem motum

& alios, quòd per alios uerè acquiritur forma inhærens intrinſecus ipſi mobili, quæ cum ſit diuidua, & pars eius poſt partem acquiratur, iure dicitur fluere; at per motum localem non acquiritur forma inhærens mobili, ſed potius locus, qui extrinſecus eſt, ſeu reſpectus quidam rei mobilis ad illum, uocatus vbi; Oportet igitur vt huic proportione quadam accommodemus id, quod de forma fluente diximus. maior enim appropinquatio ad terminum, quæ continuò creſcit, eſt illud vbi fluens, quatenus tranſire dicitur ad vbi propinquius vltimo, vbi eſt modo quodam acquirere partem aliquam illius vltimi vbi, idquè maximè dici poteſt, ſi ſpectemus vim conſeruatiuam, qua præditus eſt locus, cuius gratia mouentur alia corpora motibus ſuis naturalibus; quantò enim magis corpus loco ſuo appropinquat, tantò plus inuenit illius uirtutis conſeruatiuæ; ignis enim magis conſeruatur in aere, quàm in aqua, & in aere propinquior eſt ſuo loco naturali, quare uis illa conſeruatiua fluit quodammodo, & attingitur per partem poſt partem: quòd ſi ſpatium ſolum ſpectare volumus dicendum eſt, vt ſupra, quòd accedere ad vbi, quod propinquius eſt vltimo vbi, eſt in motu locali forma fluens; quò circa patet motum non eſſe quid commune uniuocum, & unius rationis, cum ſit cum eadem eius natura in omnibus ſpeciebus, niſi ſecundum analogiam. Videtur autem occaſio errandi, & deceptio in hoc conſiſtere, quòd qui ita dubitat, comparat illud vbi, quod eſt ultimum motus cum qualitate fluente, quæ tamen non eſt comparatio conueniens, cum potius ſit comparandum cum qualitate quieſcente, & perfecta, quæ eſt terminus alterationis ad quem; quemadmodum igitur qualitas, vt perfecta eſt non fluit; ita neque illud vbi, quod eſt ultimum motus localis, ſed cum qualitate imperfecta, & fluente comparandum eſt totum ſpatium per quod fit motus localis, totum enim poteſt vocari vbi, quia in ſingula eius parte mobile eſt in vbi, & ſemper acquirit vbi propinquius ultimo, ad quod tendit, & hac ratione acquirit vbi per partem poſt partem, quatenus acquirit partem poſt partem illius ſpatij, & ſemper propinquiorem ultimo ubi.

Textus Octauus.

Quoniam autem quædam eadem, & poteſtate, & actu ſunt, at non ſimul, aut non ſecundum idem, ſed, ut calidum quidem potentia, frigidum autem actu multa iam agent, & patientur a ſe inuicem, omne enim erit ſimul actiuum, & paſſiuum; quare, & mouens phyſicè mobile eſt, omne enim huiuſmodi mouet, cum, & ipſum mouetur. Videtur igitur quibuſdam omne quod mouet, moueri, ſed de his quidem ex alijs erit manifeſtum quomodo ſe habent. eſt enim quoddam mouens, & immobile.

IN hac particula ego cum Græcis puto Ariſtotelem uelle ſoluere unicum dubium, cuius ſolutio pertinet ad melius declarandam definitionem motus, immò plura ſimul dubia uidetur Ariſtoteles iiſdem verbis, & eadem ſententia ſoluere. Dubium autem quod præcipuè Græci ſolui dicunt, tale eſt. Experientia docet, quòd agentia naturalia in agendo repetiuntur, & dum mouent mouentur, unde glacies frigefacit

Digitized by Google

gefacit manum, & ab eadem ſimul manu calefit: hinc colligi videtur non omnem motum eſſe actum eius, quod eſt poteſtate, ſed quandoque eſſe actum eius, quod actu eſt, quare non rectè eſt tradita definitio motus, conſequens autem ita deducitur, mouens mouet quatenus eſt actu, itaque ſi mouetur, dum mouet, motus erit actus eius, quod eſt actu. Ad hoc reſpondet Ariſtoteles concedendo quidem aſſumptum, nam omne mouens corporeum, dum mouet, mouetur, ſed negando conſequentiam, non enim ſequitur, ergo motus eſt etiam actus eius, quod eſt actu: & ratio negationis eſt, quia poteſt idem eſſe ſimul potentia, & actu, non tamen ſimul eodem tempore, ſed diuerſis, vel etiam eodem tempore, ſed non ſecundum idem, at reſpectu diuerſorum, vt poteſt idem eſſe potentia calidum, & actu calidum, non ſimul eodem tempore, ſed diuerſis, vt aqua nunc eſt poteſtate calida, poſteà fit actu calida, poteſt tamen eadem aqua eodem tempore ſimul eſſe poteſtate & actu reſpectu diuerſorum, vt aqua nunc eſt calida poteſtate, & frigida actu; quare etiam mouens mouetur, quia eſt ſimul potentia, & actu, & mouet quatenus eſt actu, mouetur autem quatenus eſt poteſtate. Quod igitur mouens moueatur, nullam debet difficultatem facere cõtra definitionem motus, quia licet moueat, quatenus eſt actu, non ob id mouetur quatenus eſt actu, ſed quatenus eſt poteſtate, alia enim ratione mouet, alia mouetur. Hoc autem colligit Ariſtoteles ex eo fundamento, quod præmittit primis verbis, nempè quod idem poteſt ſimul eſſe poteſtate, & actu, vel non ſimul, vel reſpectu diuerſorum: ſic igitur ſolutum eſt dubium, & firma manet definitio motus, in qua rectè dictum eſt motum eſſe actum eius, quod eſt poteſtate, quatenus eſt poteſtate, quoniam etiam mouens mouetur, non quatenus eſt actu, ſed quatenus eſt poteſtate. Addit autem Simplicius etiam aliud dubium, quod per hoc ſoluit Ariſtoteles, nam cum dixiſſet motum eſſe actum eius, quod eſt poteſtate, quatenus eſt poteſtate, credere poterat aliquis, id, quod mouetur debere eſſe poteſtate ſolùm & nullo modo eſſe actu, quod, tamen falſum eſt, & repugnaret doctrinæ Ariſtotelis in quinto Phyſicorum vbi diſtinguens generationem a motu inquit omne, quod mouetur eſſe actu, quod autem generatur, non eſſe actu, ſed poteſtate; Nunc ergo hoc quoque vult ex his colligi, id, quod mouetur, debere eſſe poteſtate, quia non ineſt motus niſi illi, quod poteſtate eſt, tantum debere etiam eſſe actu, licèt non ea, ratione moueatur, quatenus eſt actu, ſed ſolum quatenus alio reſpectu eſt poteſtate, quo fit ut mobili eſſe actu competat quidem per accidens quatenus eſt mobile, per accidens tamen neceſſarium, eſt enim neceſſarium vt ſit actu exiſtens, ſi debeat moueri, at non mouetur prout eſt actu, ſed prout eſt poteſtate, ideò hoc fuit ſumptum in definitione motus, nempè quatenus eſt poteſtate, non quatenus eſt actu. Hæc eſt Simplicij conſideratio, quam ego probandam puto. Poſſumus tamen aliud quoque dubium tertium addere, quod tollitur per hanc Ariſtotelis conſiderationem. Cum enim in definitione motus dixiſſet motum eſſe actum eius, quod eſt poteſtate, & actui potentia oppoſita ſit, dubitare poteramus, quomodo hæc ſimul eſſe poſsint in eodem mobili, nam ſi in ipſo ineſt motus, qui eſt actus, & mobile mouetur, quatenus eſt poteſtate; ineſt igitur illi ſimul actus & potentia, quod videtur impoſsibile. Ariſtoteles igitur docet fieri optime poſſe, vt in eodem ſint potentia, & actus, nempe, vel diuerſis temporibus, vel eodem quidem, ſed reſpectu diuerſorum, quod competit ipſi mobili, eſt enim uno modo actu, ſed alia ratione eſt poteſtate ad quoddam aliud, & hac ratione mouetur, nempe, quatenus eſt poteſtate, non quatenus eſt actu. Hæc igitur omnia dubia tollit Ariſteteles eadem conſideratione, & magno cum artificio, & breuitate, & hoc facit in prima parte contextus huius. Poſteà enim in ſecunda ſumit ex dictis

occaſio-

occaſionem reprehendendi obiter quandam nonnullorum antiquorum ſententiã. Sententia primæ partis clara eſt, iam enim uidetur ſatis eſſe declarata, ponit Ariſtoteles antecedens, ex quo colligit conſequens, & eiuſdem rationem. Quoniam enim aliqua ſunt, & poteſtate, & actu, hinc ſumitur ratio, cur aliqua mouentia moueantur, eſt enim ratio, quia mouent ratione actus, & mouentur ratione potentiæ. Notandus eſt autem in conſequenti modus loquendi Ariſtotelis, qui non dicit omnia pati, & agere inuicem, quia falſum eſſet, vt ipſe in ſecunda parte dicturus eſt, & vt dixit in contextu ſeptuageſimotertio ſecundi libri, ſed dicit multa, immò ſeu uerum, ſeu non uerum de omnibus hoc ſit, ad rem non facit hic vniuerſaliter hoc pronunciare, ideò uanũ eſt hoc in loco diſputare de reactione, quod multi faciunt, ſed pertinet hæc diſputatio ad primum librum de generatione. Subiungit autem Ariſtoteles huius dicti declarationem dum inquit, [Omne enim erit ſimul actiuum, & paſſiuum] quæ verba non vniuerſaliter de omnibus intelligenda ſunt, falſum enim eſset, cum dentur aliqua actiua, quæ non ſunt paſſiua, ſed cum ſint declaratiua præcedentium, intelligenda ſunt limitatè de illis tantùm. Cum enim dixiſſet multa agere, & pati inuicem, nunc rationem ſubiungit, & quodam modo conſequentiam deducit ex primo illo antecedente; ratio enim eſt, quoniã [omne] ideſt omne tale ſimul habet vtranque uim, tùm agendi, tùm patiẽdi, propter illud, quod dictum eſt, nempe, quòd ſingulum ipſorum eſt ſimul actu, & potentia; actiuum enim eſt quatenus eſt actu, & paſſiuum quatenus eſt poteſtate. Ex hoc autem inferre videtur aliud quodam conſequens, ſeu corrollarium, quando dicit, [quare & mouens Phyſicè mobile eſt] quam propoſitionem uniuerſalem eſſe certum eſt, cum dicat cum articulo τὸ κινοῦν ſic enim ſignificat omne mouens, non quidem omne abſolutè, ſed cum ſequenti limitatione, quòd moueat [Phyſicè] quæ dictio videtur facere difficultatem, quia omne mouens mouet phyſicè, mouere enim eſt habere reſpectum ad motum, omnis autem reſpectus ad motum facit eſſe rem phyſicam, & de conſideratione Philoſophi naturalis, idquè aſſeritur ab Ariſtotele clarè in contextu ſeptuageſimotertio ſecundi libri, vbi dicit duo eſſe mouentia phyſicè, quorum alterum non eſt phyſicum, nempe id, quod mouet, cum ſit immobile, motorem igitur immobilem inquit Ariſtoteles non eſſe rem phyſicam, mouere tamen phyſicè; Omnis igitur motor mouet phyſicè, ſi motor immobilis mouet phyſicè. Hoc autem ſi uerum eſt, nugatio eſt in his Ariſtotelis verbis, quia illud aduerbium [Phyſicè] nihil reſtringit, & fruſtra ponitur, ſi omne mouens mouet phyſicè; Cum hac autem difficultate altera multò maior coniuncta eſt, videtur enim repugnantia inter locum hunc, & illum ſeptuageſimumtertium contextum ſecundi libri, cum ibi dixerit aliquid eſſe mouens phyſicè, quod non eſt phyſicum, quia eſt immobile, hic uerò dicit, omne mouens phyſicè eſſe mobile; Non referam hic omnia, quæ in horum verborum declaratione ab interpretibus præſertim Græcis dicuntur, ſed breuiter ſententiam meam exponam, tangamque aliqua eorum dicta. Certum primò eſſe debet illud aduerbium [phyſicè] non eodem modo hic ſumi, quo in illo ſeptuageſimotertio contextu ſumptum eſt, ſed ibi amplius, hic verò ſtrictius; nam ibi ad motum abſolutè habuit reſpectum; ideò omne, quod mouet, dictum eſt mouere phyſicè, neque per illud aduerbium excluſum fuit aliquod mouens, quod ſit cauſa veri motus; ſed ſolùm mouens metaphorice, uel ſpiritaliter, quomodo dicitur finis mouere efficiens; & omne id, quod non propriè dicti motus eſt cauſa. hic autem neceſſe eſt hoc aduerbium habere reſpectum non ad motum abſolutè, ſed ad modum motus, id enim quod mouet ita vt veri motus ſit cauſa, hic intelligitur non phyſicè mouere, ſi non vt corpus moueat, ideſt, non per contactum uerum, qua-

lis eſt

Digitized by Google

lis eſt corporeorum tantummodo. Quoniam igitur maximè ptópriè hic ſumitur mouere phyſice pro eo, quod eſt mouere cum hac maximè phyſica conditione, ut tanquàm corpus, & uero contactu moueat, tollitur hic omnis difficultas, neque enim nugatio eſt in his verbis, ſed hoc aduerbium facit contractionem, & excludit mouentia non corporea, etiamſi verum motum efficiant. Hæc enim in illo contextu ſeptuageſimotertio dicta ſunt mouere phyſicè, quia ueri realis motus ſunt cauſæ; hic uerò negantur mouere phyſicè, quia ſtrictius hic ſumitur phyſicè, prout ſignificat mouens eſſe corporeum, quæ eſt conditio maximè phyſica, cũ hæc ſola habeant in ſeipſis principium motus, quò fit vt talia mouentia non ſolum phyſicè moueant modo aliquo, vt ibi dicitur, ſed etiam abſolutè phyſica ſint. Hic igitur ſumit aduerbium pro adiectiuo, ita ut [mouens phyſicè] ſignificat mouens phyſicum, ſic enim in illo contextu ſeptuageſimotertio vocatur mouens corporeum, nulla ergo eſt contradictio inter hunc locum, & illum, cum non eodem modo vtrobique ſumatur mouens phyſicè, ſed hic ſumatur pro illo, quod ibi dicitur mouens phyſicum. Et per hoc vult Ariſtot. conſiderationem reddere vniuerſalem & ſolutionem vniuerſalem. Non enim de ſolis mouentibus repatientibus dubium oriebatur, ſed de omnibus, quæ moueant & moueantur, licet ſint nobis maximè in promptu mouentia repatientia, in quibus verſamur. Sed Themiſtius, atque Simplicius ab hac appellatione cœlum quoque excluſerunt, tanquàm non mouens phyſicè; uel ſaltem tanquàm exceptum in præſentia ab hac appellatione, ducti hoc argumento, quod cœlum quidem mouet hæc inferiora, at non mouetur viciſſim ab illis. Ariſtoteles autem hic de reactione loquitur, & inquit omne mouens phyſicè moueri ab eo, quod mouetur ab illo, quare excipiendum omninò eſt cęlum. Quam Alexandri quoque ſententiam fuiſſe Simplicius ait, immò & Alexandrum conſideraſſe cęlum non rectè appellari mobile, quia illud propriè dicitur mobile quod quandoque non mouetur, quare cęlum cum ſemper actu moueatur non rectè dicitur mobile; proinde magis patet cęlum hic excludi, quia Ariſtoteles loquitur de illo mouente, quod ſit mobile, neque igitur moueatur viciſſim ab inferioribus, neque abſolutè uocandum eſt mobile. Ego tamen puto hos omnes erraſſe, neque cœlum ab hac appellatione excludendum eſſe, cum ſit mouens, & phyſic, & phyſicum, corporeum enim omne, & per contactum mouet, ut cętera corpora, quod autem illos decepit fuit quòd putarunt Ariſtotelem de reactione loqui, cum tamen hoc minimè verum ſit, non enim dicit omne mouens phyſicè viciſſim moueri a moto, ſed abſolute dicit eſſe mobile, nempè vel a moto, vel ab aliquo alio, quare cęlum quoque comprehenditur, quod ita mouet, vt ipſum quoque moueatur, & vocatur etiam mobile, licet ſit ſemper in motu, vt patet legentibus paſſim Ariſtotelem, & alios Philoſophantes. Ideò Ioannes Grammaticus hoc uidens poſtquàm alteram illam expoſitionem adduxit, qua cum illis excluſit cœlum, tanquàm non uiciſſim ab his corporibus motum, affert etiam alteram veriorem, & inquit, ſi intelligamus Ariſtotelem non dicere uiciſſim moueri a moto, ſed moueri abſolutè, ſic Cęlum non excipietur, quia dum mouet inferiora, ipſum quoque mouetur, & ſi non ab illis: patet hoc autem etiam ex prædicamentis Loci conſideratione, hic enim conſilium Ariſtotelis non eſt de reactione loqui, ſed conſiderare in mouentibus naturalibus hanc conditionem, qua propoſitum dubium tollitur, quòd ſunt potentia, & actu, quo fit, ut & moueant, & moueantur, unde aut moueantur uiciſſim à motis, an ab alio, nihil refert, ſat eſt ſi moueantur, per hoc enim fit ut ſit poteſtate, cum ſint actu quatenus mouentur. Ideò notare etiam debemus coniunctiuam particulam, quando Ariſtoteles dicit, [quare, & mouens

phyſicè] nam præcedentibus uerbis conſiderauerat illa peculiariter, quæ repatiuntur à motis, hic verò colligit etiam de alijs, quæ licèt non repatiantur, mouentur tamen ab aliquo, cum ſint mouentia phyſicè. Dubium enim maximè oriebatur in ijs, quæ mutuo agunt, & repatiuntur, ſed Ariſtoteles transfert eam conſiderationem ad omnia mouentia corporea, & ad omnia, quæ vtcumque moueantur, dicens hoc habere locum etiam in alijs mouentibus phyſicis, quæ vtcumque mobilia ſunt: & infert hoc ex eadem ratione, quam vt repaſsionis rationem adduxerat, cur enim aliqua agentia à patientibus repatiantur, hanc rationem adduxit, quia ſimul ſunt actiua, & paſsiua, propterea quod ſunt ſimul potentia, & actu, ideò ſtatim dicit hanc eandem eſſe rationem, cur non in illis ſolùm quæ repatiuntur, ſed abſolutè in omnibus mouentibus phyſicis id eueniat, vt mouens moueatur, Omne enim corpus quatenus eſt corpus, eſt paſsibile & mobile, & eſt mouens quatenus eſt actu: prædictum, autem diſcrimen quòd alia corpora dum agunt repatiuntur à motis, alia non repatiuntur, eſt illud, quod tangitur ab Ariſtotele in primo libro de generatione, quia illa, quæ conueniunt in materia, agunt, & repatiuntur uicisſim, ut omnia corpora inferiora inter ſe, cum enim per contrarium agunt, neceſſe eſt vt à patiente repatiantur; & illa, quæ non conueniunt in materia, vt cęlum, & inferiora, agunt ſine repaſsione; agit enim cęlum in hæc inferiora, ſed ab his nõ repatitur, licèt abſolute ſit mobile, & ab aliquo moueatur, ſed de reactione loqui hic intempeſtiuũ eſſet, cum ad id, quod in præſentia conſideratur, nil penitus conferat. [Videtur autem quibuſdam omne, quod mouetur, moueri] In hac ſecunda parte Ariſtoteles tangit quendam aliorum errorem, qui omne mouens mobile eſſe dicebant, quod quidem ipſe negat, ſed quia hoc demonſtrare eſt à præſenti loco alienum, id remittit ad Octauum huius operis librum, vbi oſtendet dari aliquod mouens, quod eſt prorſus immobile, nunc id ſupponit abſque aliqua probatione. Occaſio autem tangendi hanc illorum ſententiam manifeſta eſt, cum enim non abſolute dixiſſet omne mouens moueri, ſed omne mouens phyſicum, proinde innuiſſet ſe aliquod mouens excludere, quod non moueatur, nũc ſubingit uideri nonnullis abſque nulla exceptione omne mouens moueri, hic autem quinam fuerint, non ſatis conſtat. Alexander enim referente Simplicio dixit Platonem ſignificari, qui animam ſe ipſam mouere dixit, & mentis actionem, qua intelligit ſe, motum appellauit, quo quidem admiſſo, omne mouens eſſet mobile. At Simplicius negat Platonem in his eſſe numerandum, vt qui in Parmenide clarè dixit primum principium eſſe immobile, qui ſi quando mentem moueri dixit, non uerum ac propriè dictum motum, de quo hic Ariſtoteles loquitur, intellexit, ſed de actione ipſa mentis, quæ eſt intelligere. Putat igitur Simplicius ſignificare ſtoicos, & alios priſcos Philoſophos, qui nihil exiſtere putabant niſi corporeum, quare etiam primum principium dicebãt eſſe corporeum ſecundum quam ſententiam manifeſtum eſt non dari mouens, quod non ſit mobile, quia omne corpus eſt mobile; ſed de hoc diſputandum non eſt, quia parum refert quinam ille fuerint. Poſſumus Simplicij opinionem admittere, poſſumus etiam cum Alexandro dicere Ariſtotelem ſignificare Platonem, ſequendo apparentiam verborum Platonis vt Ariſtoteli moris fuit in expendendis aliorum Philoſophorum opinionibus.

Textus Nonus.

Eius autem, quod potentia exiſtit actus, cum actu exiſtens agit, aut idem, aut aliud, quatenus mobile motus eſt, dico enim quatenus

Digitized by Google

ſic. Eſt enim æs potentia ſtatua, attamen æris actus, quatenus æs motus non eſt, non enim idem eſt æri eſſe, & potentia quadam mobili, quoniam ſi idem eſſet ſimpliciter, & ſecundum rationem, eſſe vtique æris, quatenus æs actus motus. Non eſt autem idem quemadmodum dictum eſt.

SOLVTIS dubijs nunc Atiſtoteles, vt Græcis placet, repetit definitionem motus clariorem, in qua appareat earum difficultatum ſolutio, nempè, in illa exprimendo quòd mobile non ſolum eſt poteſtate, ſed etiam actu, quod in prima definitione non exprimebatur. Textus habet duas partes; in prima ponitur definitio motus; in ſecunda exemplis declaratur: ſed prima pars duas habet diuerſas lectiones, quarum mentionem hic Græci faciunt; tametſi alteram dicit Simplicius frequentius in exemplaribus reperiri, quæ talis eſt, [Eius autem quod potentia exiſtit, actus, quando actu exiſtens agat, non quatenus ipſum, ſed quatenus mobile motus eſt] quæ ſignificat motum eſſe actum eius quod eſt poteſtate, quando illud idem, cum etiam actu ſit, agit, hoc eſt in actum ſecundum exit, non tamen eſſe illius actum, prout exiſtentis actu, ſed prout eſt mobile, id eſt prout eſt poteſtate, vbi notandum eſt verbum, agere, paſsiuè ſumi pro eo, quod eſt in operationem exire etiam patiendo. Inquit igitur Ariſtoteles mobile eſſe uno modo actu, & altero modo potentia, neceſſarium tamen eſse actum eius, non quidem ut exiſtentis actu, ſed ut exiſtentis potentia; neceſse enim eſt ut mobile ſit actu, ſed tamen non vt actu exiſtens mouetur, ſed ut poteſtate, nempe tunc quando ea ratione, qua eſt poteſtate, exit in ſecundum actum, tunc enim moueri dicitur, & ille actus, in quem exit, eſt motus. Altera lectio quam inquit Simplicius in aliquibus exemplaribus repertam eſse, & quam nos in noſtris latinis Codicibus habemus, hæc eſt, [Eius autem quod potentia exiſtit actus, quando aliquod actu exiſtens agat, vel ipſum, vel aliud, quatenus mobile motus eſt.] Quæ ſenſum à prima diuerſum habet, ſiquidem in hac mentio mouentis ſit, in illa verò non ſit: in hac enim verba illa, [quando actu exiſtens aliquid agat] non de ipſo mobili vt in priori lectione, ſed de mouente proferuntur, quod iam dictum eſt actu eſſe, & quoniam ea, quæ mouentur, alia à ſe mouentur, alia ab alio, id ſignificat Ariſtoteles dicens, [vel ipſum, vel aliud]. Senſus igitur hic eſt, motus eſt actus illius, quod potentia exiſtit, quando aliquid actu exiſtens moueat, ſiue ſit internum mouens, ſiue ſit externum, quatenus illud, quod mouetur, eſt mobile, quod eſt dicere, quatenus eſt poteſtate, quod etiam in prima definitione dictum eſt. In hac autem ſecunda lectione nihil exprimitur de mobili, quod modo aliquo ſit etiam actu, ſed ſupponitur, exprimitur autem mouens tum internum, tùm externum, & ita comprehendit tum ea, quæ ſecundum naturam mouentur, ſi quidem ea mouentur ab interno principio; tùm etiam illa, quæ mouentur vi, vel ab arte, quæ a motore externo mouentur. Ioannes Grammaticus vtriuſque lectionis mentionem facit, ſed neutram magis probat, quam alteram. Simplicius verò priorem approbat, quam receptam fuiſſe ait ab Aſpaſio, & à Themiſtio, vt apud ipſum Themiſtium videre eſt; alteram uerò refutat, quam inquit Alexandro, ac Porphyrio magis placuiſse. Argumentum, quo aduerſus eam Simplicius vtitur, tale eſt, ſecundùm hanc lectionem ſit definitio communis etiam motui violento, quod tamen non videtur eſse concedendum,

quia

Digitized by Google

quia de motu tantum naturali hic loquitur Ariſtoteles, cuius principium eſt natura, non de violento, neque de facto ab arte, propterea quod illa, quæ naturaliter mouentur, habent propenſionem naturalem ad terminum ad quem mouentur, & hanc ſignificat Ariſtoteles dicens actus eius, quod eſt poteſtate, quatenus eſt poteſtate, ſic enim indicat naturalem aptitudinem ad terminum tanquàm ad perfectionem. Illud autem quod vi mouetur, non mouetur tanquàm ad perfectionem, neque ad illum terminum habet aliquam propenſionem; ideò abſurda eſt lectio, ſecundùm quam extenditur definitio motus etiam ad motum à vi, & ab arte factum. Addit, & alteram rationem Simplicius, quoniam membrum illud, quod à ſe dicitur moueri, ne in naturalibus quidem locum habet, ſiquidem nullum ſimplex mouet ſe, ſed diuiditur in partem mouentem, & partem motam, vt in octauo libro oſtenditur, quare de nullo mobili verum eſt quòd moueat ſeipſum, quia quicquid mouetur, mouetur ab alio. Propterea inquit Simplicius veriorem eſſe alteram lectionem, in qua nulla fit mentio mouentis, attamen vt Alexandrum tueri uideatur, addit non poſſe modo aliquo ſolui obiectiones prædictas, nempe, ad priorem dicendo in motu quoque uiolento eſſe aliquam naturalem aptitudinem, ſiquidem habet quælibet res aptitudinem vt ad quemcunquæ terminum moueatur vi. Ad alteram verò quòd Alexander intellexit à ſe moueri illa, quæ internum motorem habent; ab alio autem illa, quæ euidenter mouentur ab externo, & ſeparato, (hoc enim reuera intellexit Alexander,) addit tamen Simplicius ſe non videre cur Alexander dicat lectionem hanc eſſe magis conſonam ijs, quæ mox dicentur, quàm alteram; cum potius econtrario magis conſona eſſe altera videatur, in exemplis enim, quæ poſtea ex artibus afferuntur, non habet locum id, quod à ſeipſo mouetur. Vicomercatus ſequitur ſententiam Simplicij, ductus tamen (vt ait) non Simplicij argumentis, quæ leuia ſunt, ſed hoc una, quia in ſequentibus nulla huius diſcriminis fit mentio, quod alia à ſe, alia ab alio mouentur. Ego uerò hac in re magis quidem Simplicij lectionem approbandam cenſeo, ſed neque Simplicij argumentis moueor, neque Vicomercati. Quòd enim ad Simplicij argumenta attinet. Puto cum Vicomercato definitionem hanc motus communem eſſe omni motui, etiam uiolento, & artificioſo, licèt enim Ariſtoteles præcipue reſpiceret motum naturalem; tamen definitio debet eſſe vniuerſalis, & omni motui competere, itaque ſi motus uiolentus eſt verè motus, vt negati non poteſt, debet illi quoque competere definitionem motus. Hoc enim ſi negetur, excludenda ea quoque alteratio erit, qua elementum ab elemento alteratur, eſt enim etiam illa uiolenta, quatenus eſt contra patientis naturam. Ideò ſciendum eſt aliud eſſe naturalem potentiam ad terminum motus, aliud eſſe propenſionem ad illum, illa quidem in definitione motus accipitur, ſed non iſta, nam quando graue ſurſum vi proijcitur, negari non poteſt potentiam in illo eſſe vt in illo loco ſit, & vt ad illum feratur, ſi enim nulla ineſſet potentia, à nullo poſſet ſurſum proijci, non habet tamen propenſionem ad illum ſecundum propriam naturam, ſed ab illo abhorret ſecundum propriam naturam, quæ forma eſt, licèt is ei non repugnet ratione materiæ, immo ob id fit vt moueri ad illum poſſit. Argumentum autem Vicomercati eſt quidem ſignum ueritatis huius lectionis, at nullam adducit rationem, adducenda tamen eſſet; ideò ego dicerem non eſſe in definitione aliquid ponendum, quod ipſi motui, & eius naturæ ſit accidentale, accidentale autem eſt moueri quòd ab interno, vel ab externo fiat motore, eſſentiale autem

quòd ab aliquo motore, quiſquis ille ſit, fiat, ideò huius diſcriminis mentio in definitione motus facienda non eſt, cuius ſignum illud eſt quod à Vicomercato affertur; cum enim Ariſtoteles neque ante, neque poſt, in tota hac de motu tractatione huius diſcriminis vllam faciat mentionem, id inditio eſt, nihil ad naturam motus intelligendam hoc mouentium diſcrimen conferre. Proinde reprobandam quidem eſſe cenſeo eam lectionem, quæ Alexandro, & Porphyrio placuit, & quam in Codicibus latinis habemus, & alteram omnino accipiendam, quam Simplicius probat, cum præſertim, & frequentior fuerit, vt ipſe teſtatur, & ab ipſomet Alexandro non negata; & præterea maximè conſentanea ijs, quæ proximè dicta ſunt, cum enim Ariſtoteles difficultatem, quæ oriri poterat, ſuſtuliſſet in præcedenti contextu, dicens id, quod mouetur, non ſolùm poteſtate eſſe, verum etiam actu, & inde fieri vt idem diuerſis rationibus & moueat & moueatur, nunc debet motus definitionem repetere, in qua exprimatur eſſe quidem omne mobile tum actu, tùm poteſtate, attamen non moueri, quatenus eſt actu, ſed quatenus eſt poteſtate. Immò eius ego ſententiæ ſum, hanc non eſſe dicendum repetitam definitionem motus, ſed potius declarationem definitionis motus ex dubiorum ſolutione, propterea quòd mobile non quatenus eſt actu mouetur, ſed quatenus eſt poteſtate, cum enim ſit ei accidentale eſſe actu, quatenus eſt mobile, licèt ſit accidens neceſſarium, non erat in ipſa definitione exprimendum, ut definitionis pars. Cui ſententiæ noſtræ atteſtantur illa, quæ in ſequentibus ab Ariſtotele dicentur, poſtea enim definitionem motus eſt allaturus elaboratiorem, in qua hanc conditionem non exprimet quòd mobile ſit actu. Dicamus igitur hanc eſſe definitionem motus cum eius conditionis expreſſione, non tanquàm partis definitionis huius ſed tanquam tollentis omnes prædictas difficultates. Et quia dixerat his verbis Ariſtoteles mobile tùm eſſe actu, tùm poteſtate, moueri tamen quatenus poteſtate, non quatenus alia ratione eſt actu, ideò hoc ſtatim declarat exemplo, quando dicit [dico autem quatenus ſic] ideſt, id, quod dixi, quatenus mobile intelligo ſic, æs eſt materia ſtatuæ, & eſt ſimul actu, & potentia; actu quidem eſt, quatenus æs, ſic enim habet actu ſtatuæ naturam, ſed eſt poteſtate reſpectu formæ ſtatuæ, quam non habet actu, recipere tamen poteſt, quando igitur mutatur æs ad formam ſtatuæ recipiendam is motus non ea ratione dicitur actus æris, quatenus æs habet actum æris, ideſt, naturam æris, hoc enim dato ſequeretur quòd motus ille eſſet forma ipſa, & actus æris, quo eſt æs, hoc tamen nemo diceret, motus igitur eſt actus æris, non quatenus eſt æs actu, ſed quatenus eſt poteſtate ſtatua: aliud enim eſt eſſe poteſtate ſtatuam, aliud eſt eſſe actu æs, & natura motus illud per accidens reſpicit, licèt accidens neceſſarium, hoc autem per ſe, quia non ea ratione mouetur, qua eſt æs, ſed quatenus potentiam habet recipiendi formæ ſtatuæ, moueri enim ad eam eſt potentiam illam exire in actum illi reſpondentem, & actus ille eſt motus. Sunt autem notanda verba illa, [ſi idem eſſet ſimpliciter, & ſecundum rationem] nam negari non poteſt idem eſſe ſubiecto hæc duo, nempe, eſſe actu æs, & eſſe potentia ſtatuam, ſunt enim in eodem, at ratione differunt, ideò inquit Ariſtoteles, ſi idem eſſet, [ſimpliciter] ideſt penitus ideſt, etiam, [ſecundum rationem] tunc abſurdum illud ſequeretur quòd forma, & perfectio æris, qua æs eſt æs, eſſet ipſe motus, quod quidem nemo aſſereret, non ſunt igitur idem ſecundum rationem, ſed diſtinguuntur. Notare autem in hoc exemplo manifeſtè poſſumus, Ariſtotelem declarare præcedentia verba iuxta The-

tà Themiſtij , & Simplicij lectionem , non iuxtà alteram Alexandri ; nam ſecundùm Alexandri lectionem nihil dicitur de mobili quod ſit actu : ſecundùm alteram verò hoc clare exprimitur, cùm Ariſtoteles dicat [quando actu exiſtens agar, non quatenus ipſum] ideſt, non quatenus actu eſt, [ſed quatenus mobile] ideſt, quatenus poteſtate, quod ſtatim declarans Ariſtoteles dixit, ut non quatenus eſt æs, ſed quatenus eſt potentia ſtatua, & ita mobile ad formam ſtatuæ recipiendam; ſic igitur omnia manifeſtè conſonant, & res clara eſt.

Textus Decimus.

Manifeſtum eſt autem , & in contrarijs , poſſe enim valere , ac poſſe ægrotare alterum eſt, namque ægrotare quidem; & valere idem eſſet : ſubiectum autem & id, quod valet , atque ægrotat , ſiue humiditas , ſiue ſanguis , vnum , & idem eſt, quoniam autem non eſt idem (quemadmodum nequè color idem, & viſibile) poſsibilis , quatenus poſsibile , actus, manifeſtum quod motus eſt.

HIC Ariſtoteles , ſumpto argumento à contrarijs confirmat id, quod proximè dixerat , actum eius, quod eſt æs, & potentiam æris ad formam ſtatuæ, non eſſe idem omninò, hoc eſt,ſecundùm rationem, licèt ſint idem ſubiecto; idquè etiam altero comprobat exemplo, indeque randem colligit definitionem motus ritè traditam eſſe; quod inquit in prima parte tale eſt; ſumit argumentum à contrarijs potentijs eiuſdem ſubiecti, patet enim contraria inter ſe non poſſe idem eſſe ratione, at contra eſt potenria ad ſanitatem potentiæ ad ægritudinem, non ſunt ergo idem ratione; quod etiam confirmat Ariſtoteles argumento ſumpto ab actibus, quos illæ potentiæ reſpiciunt, ſanum enim eſſe & ægrotare non ſunt idem ratione, ergo nequè potentiæ ſunt idem quia vt ſe habent actus inter ſe, ita & potentiæ, cum potentiæ natura pendear ab actu, quod quidem inquit Simplicius uerum eſſe ratione ſaltem contrarietatis, quia ſi contrarij inter ſe ſunt actus, neceſſe eſt, vt potentiæ quoque inter ſe ſinr contrariæ, cum ex nullo alio fonte emanet conrrarietas potentiarum niſi ex contrarietate actuum, nec alia ratione dici queant contrariæ, niſi ob actuum contrarietatem; quare ſi quis aſſereret inquit Ariſtoteles idem eſſe potentiam ad ſanitatem,& potentiam ad ægritudinem; ſequeretur idem eſſe ſanitatem, & ægritudinem, quod quidem abſurdum eſt. Et illatio eſt a poſteriori, & ab effectu ad cauſam; ex eò igitur quòd valere , & ægrotare differant ratione, cum ſint actus contrarij, oſtendit Ariſtoteles potentias etiam differre ratione, & ſimiliter inter ſe habere contrarietatem; quo conſtituto ita argumentatur; ſubiectum huius vtriuſque potentiæ vnum & idem eſt, nempè, quòd aptum eſt & valere, & ægrotare, potentiæ verò differunt inter ſe, ergo aliud eſt ſubiectum, vt ſecundum ſe acto exiſtens, aliud eſt eius potentia ad aliquid aliud aſſequendum, vel agendum , quoniam ſi idem eſſet, contraria quoque ſibi inuicem idem eſſent, vt ſi idem

Q 2 penitus

Digitized by Google

penitus eſſet eſſe hominem, & poſſe ægrotare: ſimiliter & eſſe hominem, & poſſe valere: idem quoque inter ſe eſſent poſſe ægrotare, & poſſe valere, quia quæ ſunt idem alicui tertio, ea quoque inter ſe idem ſunt: hæc autem ſi ſunt idem, oportet etiam actus eſſe idem, nempè valere, & ægrotare, quod quidem eſt manifeſtè falſum. Quoniam igitur differunt actus rei, & potentia eiuſdem ad aliquid aliud, ſicut actus æris, prout eſt æs, & poteſtas eiuſdem ad formam ſtatuæ recipiendam, rectè dictum a nobis eſt motum eſſe actum rei [poſſibilis] ideſt, potentiam habentis, quatenus potentiam habet, non quatenus actu, licèt alia ratione etiam actu eſſe dicatur eadem res. Interponit autem Ariſtoteles aliud exemplum, quo hoc idem declaratur, cum inquit, [quemadmodum neque color idem ac viſibile] nam licèt reciprocentur color & viſibile, quia omnis color eſt viſibilis, & omne viſibile eſt color, tamen differunt ratione, color enim eſt natura quædam abſoluta, & proprium actum habens, quæ viſibilis dicitur ut relata ad aliud, nempe, ad uiſum, proinde qui colorem dicit notat actum, quo color eſt color, qui uerò dicit uiſibile dicit potentiam ad uiſionem, quæ non ſunt idem ratione, quod patet in eorum definitionibus. Sed in his recenſendis notandus eſt Græcorum error, qui definitionem attulerunt, quam videtur Ariſtoteles ponere in contextu ſexageſimo ſeptimo ſecundi libri de Anima in cap. de viſu, quæ talis eſt, color eſt motiuus diaphani, quod eſt ſecundum actum; attamen ſi ea eſt definitio coloris, competit ei vt uiſibili, & relato ad uiſionem; nam uidere eſt mouere, & eſſe viſibile eſt eſſe motiuum, & oculus quoque mouetur à colore vt perſpicuus; quare hoc eſſet contra conſilium Ariſtotelis, qui ſignificare hic vult colorem eſſe quid abſolutum, & actum proprium habens, viſibile verò notare potentiam ad aliud. At ipſi hoc pacto dicunt etiam colorem notare eſſentialiter formam, & reſpectum ad aliud, immò & idem ratione, quod viſibile. Ideò Simplicius rectè ſubiungit alteram coloris definitionem, quæ habetur in libro de ſenſu, & ſenſilibus, Color eſt extremitas perſpicui terminati, quæ abſoluta eſt, & notat actum, quo color eſt color. Ideo hanc fortaſſe adiecit Simplicius corrigendi gratia. Quod autem uiſibilitas ſit accidens coloris, quod illi ineſt per ſe in ſecundo modo dicendi per ſe, iam declarauimus in ſecundo libro de anima; nunc exempli gratia ab Ariſtotele tangitur, neque in eo eſt immorandum: quemadmodum etiam de ſubiecto ſanitatis, & morbi nil in præſentia dicendum eſt, licèt Ariſtoteles dicat exempli gratia, [ſiue ſit humor, ſiue ſanguis.] Variæ namque de hoc ſententiæ extiterunt, quas hic Simplicius recenſet, cùm alijs ſanguinem dixerunt eſſe primum ſubiectum ſanitatis & morbi, alij humorem uniuerſe, alij etiam ſpiritum, àlij partes ſolidas, alij alia, ut apud Simplicium legere poſſumus. Ad id enim, de quo nunc agimus, nullius eſt momenti hæc diſceptatio, quicquid enim ſanitatis primum ſubiectum eſſe ſtatuatur, id aliud eſt ſecundum ſe ſumptum, ut habens proprium actum, quo eſt, aliud eius poteſtas, quæ dicitur poſſe ægrotare, & aliud alia poteſtas, qua dicitur poſſe valere. Definitionem autem motus Ariſtot. hic concludit, non ut aliam, neque vt elaboratiorem, ſed vt eandem penitus, eam enim repetit colligens ex dictis eam eſſe rectè aſſignatam, rectè enim dictum eſt, quatenus eſt poteſtate, non autem quatenus eſt actu. Licet etiam actu ſit illud idem, quod moueri dicitur.

Textus

Textus Vndecimus.

Quod igitur eſt hic, & quod accidit tunc moueri cum actus iſte eſt, & neque prius, neque poſterius clarum eſt, contingit enim unumquodque quandoque operari, quandoque autem non, ut ædificabile, quatenus ædificabile, & ædificabilis actus, quatenus eſt ædificabile ædificatio eſt. Aut enim huius ædificatio, aut domus actus eſt ædificabilis, ſed cum domus ſit non amplius ædificabile eſt; ædificatur autem ædificabile: neceſſe eſt ergo ædificationem actum eſſe, ædificatio autem motus quidam eſt. At uerò eadem conueniet ratio, & in alijs motibus.

EA quæ in hoc Textu dicuntur ad declarandam definitionem motus, ſicut etiam omnia præcedentia, pertinere nulli dubium eſt, ſed quomodo, & quid declaretur non liquet. Nam Latini dicunt Ariſtotelem hactenus declaraſſe ſeparatim omnes partes definitionis, nunc verò declarare totam definitionem; attamen certū eſt Ariſtotelem totam definitionem declaraſſe, quare non apparet, quid noui hic declarare uelit. Græci mihi videntur magis ad Ariſtotelis mentem acceſſiſſe, ſed tamen ſub nube potius vidiſſe, quàm exactè declaraſſe conſilium Ariſtotelis in hac particula. Exponam igitur quid dicendum putem, vt poſtea quiſque legens ea, quæ a Græcis dicuntur, cognoſcat eos hoc idem ſignificare voluiſſe. Hactenus Ariſtoteles ea dubia ſoluit, quæ pertinebant ad oppoſitionem potentiæ, & actus, quæ in definitione motus poſita inuicem pugnare videbantur, & docuit poſſe in eadem re eſſe potentiam, & actum diuerſis rationibus, ita vt etiā mouens, cum moueat quatenus eſt actu, moueatur tamen quatenus eſt poteſtate, non quatenus eſt actu; Et omne mobile, licet debeat eſſe actu, tamen non ea ratione dicatur mobile, quatenus eſt actu, ſed alia quatenus eſt poteſtate. Per hæc autem omnia nihil declaratum eſt, niſi quòd actus & potentia poſſint in eodem reperiri, & ita ſunt idem ſubiecto, ſed differunt ratione; proinde motus, cum attribuatur rei, quæ ſimul eſt actu, & poteſtate varijs rationibus, attribuitur tamen illi, prout potentiam habet, non prout habet actum, ſed quia præter actum ipſius mobilis, quo mobile dicitur actu eſſe, vt actu æs, actu lignum, ipſe quoque motus uocatus eſt ab Ariſtotele eſſentialiter actus, iſque diuerſus ab illo actu, quo mobile eſt actu. Aliud maius dubium oritur, quomodo dare poſſit actus, qui conſtituat rem quatenus poteſtate exiſtentem; hoc enim eſt dicere actum includere formaliter potentiam, & potentiam includere formaliter actum, quo fit vt potentia, & actus idem ſint omni ratione, cum actus conſtituat rem potentia exiſtentem, quatenus potentia exiſtit; quamuis enim ille actus, quo æs eſt æs, differat ratione a potentia æris ad formam ſtatuę, tamen alius actus æris, qui prędicatur de motu, non differt ratione ab hac potentia, cum potius eam conſtituat; hoc igitur inducit magnam difficultatem contra definitionem motus, quæ ob id non uidetur recte fuiſſe aſſignata. Nam motum dari manifeſtum omnibus eſt, hæc autem definitio, ſi implicat contradictionem, non datur, ſed impoſſibile eſt dari talem actū,

Digitized by Google

qui formaliter potentiam includat, ſequitur hanc non poſſe dici definitionem motus, cum ſignificet rem impoſſibilem, motus autem detur maniſeſtè in rebus. Hoc igitur vult hic declarare Ariſtoteles, quia hoc maximè declarandum relinquebatur ad bene intelligendam definitionem motus, & hoc eſt, quod Gręci ſub nube tantum viderunt. Quòd hæc ſit mens Ariſtotelis patet in primis verbis, cum enim dicat, [quod igitur eſt hic] proponit probandam exiſtentiam, & non poteſt probare motum dari, quia hoc ſupponitur, quare probandum proponit quòd detur hic actus, qui fuit acceptus in definitione motus, videtur enim impoſſibilis, & ſeries verborum hoc ſignificat, vnde in calce præcedentis contextus concluſerat motum eſſe actum poſſibilis quatenus eſt poſſibile. Nunc ſequitur, [quod igitur detur actus talis, qui ſit rei poſſibilis, vt poſſibilis,] dictio enim illa [hic] eſt αὕτη generis fęminini, nec poteſt referri niſi ad illam dictionem ἐντελέχεια proximè nominatam; ſed quia non ſatis erat hoc oſtendere, quia hoc etiam oſtenſo negare aliquis poterat talem actum prædicare de motu, & eſſe eius definitionem, nec concedere quidem poterat talem actum dari, ſed negare motum eſſe talem actum, ideò Ariſtoteles hoc quoque probare vult, & hoc proponit quando inquit, [& quod accidit tunc moueri cum actus iſte eſt, & nequè prius, nequè poſterius] & notandum eſt quòd nulla ratione probari poteſt aliquid alicui competere in quid, & eſſe illius definitionem, vt Ariſtoteles docet in ſecundo Poſteriorum, & vt nos declarauimus tùm in Commentarijs noſtris, tùm etiam in cap. Decimoquarto tertij libri noſtri de Methodis, vbi diximus poſſe quidem prædicata eſsentialia probari de re, vt quæſita ignota, quarum prædicationem ignoramus; ſed non poſſe probari quod prędicentur de re in quid, & ſicut eſſentialia, quia hoc per ſeipſum elucèſcit poſtquàm nouimus, quòd de re prædicentur. Ariſtoteles igitur hic non probat hanc eſſe definitionem motus, ſed probat dare in natura id, quod per talem definitionem ſignificatur, & probat illam prædicari de motu. Hoc enim cognito in lucem prodit non poſſe aliam eſſe motus eſſentiam, ac definitionem quàm iſtam, hoc autem probat inductione ſumpta ab illis omnibus, quæ mouentur, & quieſcunt; ab illis enim, quæ ſemper mouentur, argumentari non poterat, ſed ab illis tantùm, quæ quandoque mouentur, quandoque quieſcunt, vt conſiderando quòd ante motum non habent actum talem, qui includat potentiam, neque etiam poſtquam deſinunt moueri, infert quòd tunc ſolùm habent talem actum quando habent motum, vt inde pateat motum eſse talem actum, proinde hanc eſse definitionem motus intelligamus, motus eſt actus rei poſsibilis, quatenus poſsibilis eſt, ſic enim ſimul oſtenditur in his, quæ mouentur, talem actum dari, & tunc ſolùm quando mouentur, non antea, neque poſt; hoc Ariſtotelis artificium eſt, quod nemini fuit perfectè cognitum. Proponit igitur primò Ariſtoteles id, quod oſtendere vult, deinde probationem aggreditur, quando inquit [contingit enim] & notandum eſt Ariſtotelem dicere, [accidit tunc moueri] deinde dicere, [contingit enim] quia conſideranda ſumit illa tantùm, quæ quandoque mouentur, quandoque quieſcunt, ab his enim ſolis poteſt argumentum ſumere, hæc autem contingenter moueri dicuntur, cum contingat etiam vt illa eadem non moueantur, ideò non eſt dubitandum de Cęlo, quod ſemper mouetur, quaſi definitio motus non tradatur vt communis cælo. Et qui de hoc dubitant, mentem Ariſtotelis non aſsequuntur, qui non vult docere ad quænam extendatur definitio motus, ſed cùm eam abſque dubio tradiderit communem omni motui tam æterno quàm nouo, hic tamen non ex omnibus motibus argumentum ſumit, ſed ex ijs tantùm, qui ſunt noui, & competunt etiam rebus capacibus etiam quietis, vt inde colligatur natura

ra mo-

ra motus vniuersè ſumpti, & complectentis, tam motum nouum quàm æternum. Quod autem a nouis tantùm motibus argumentum ſumat, ipſe aperte teſtatur, cum dicat, [contingit enim vnumquodque quandoque quidem moueri quandoque autem non] hæc igitur ſumens conſiderat quomodo ſe habeant ante motum, & in motu, & poſt motum, & ſingulis his temporibus accommodans actum hunc cum potentia coniunctum, oſtendit neque exiſtere ante motum, neque poſt motum, ſed ſolum in motu. Sumit igitur exempli gratia ædificabile, vt ædificabile, eſt, & inquirit quis nam ſit actus ipſius, quatenus ædificabile, vt pateat non eſse alium quàm ipſammet ædificationem, & primùm quidem ſpernit Ariſtoteles ipſum conſiderare ante ædificationem, cum certum ſit nullum tunc actum illi competere, nam eſt quidem actu aliquid, & non quatenus ædificabile, ſed quatenus lapis vel lignum, nunc autem quærimus actum ædificabilis non alia ratione quàm vt ædificabile eſt: habet autem meram potentiam ad ædificationem abſque ullo actu, ergo tunc nullus eſt actus, qui illi competat vt eſt ædificabile. Reſtat igitur vt uel ipſa ædificatio ſit actus eius quatenus eſt ædificabile, vel domus iam abſoluta ſit eiuſmodi actus, at domus dici non poteſt, iam enim non eſt amplius ædificabile, & ceſſauit iam omnis potentia ad ædificationem, nos autem loquimur de actu ędificabilis quatenus eſt ędificabile, proinde de actu rei habentis potentiam, qui ei competit quatenus potentiam habet, reſtat igitur vt hic actus ſit ſola ædificatio. Quòd enim actus quidam ſit negari non poteſt, prius enim quando non ædificabatur, erat in pura potentia, & accedente ædificatione tranſiuit ab illa potentia ad actum quendam, quoniam non poteſt ſeruare potentiam coniunctam, quia ædificatio eſt tranſitus ad perfectionem actum, qui ad huc non adeſt, & formaliter includit potentiam ſimul cum actu; atqui, (ait Ariſtoteles) nil aliud eſt ædificatio niſi motus quidam, vt omnibus conſiderantibus patet; datur ergo talis actus, qui eſt rei poteſtate exiſtentis, ut poteſtate exiſtentis, ideſt, qui non adimplet, nec deſtruit potentiam; ſed potius conſtituit rem exiſtentem poteſtate, vt exiſtentem poteſtate; & quia patet hunc actum prędicari de motu, quia ędificatio eſt quidam motus, patet etiam hanc eſſe ipſammet eſſentiam motus, quia prædicata quidditatiua, quando cognoſcuntur ineſſe, cognoſcuntur etiam quidditatiua. Notemus autem in hoc contextu Ariſtotelem uſum eſſe uoce ἐνέργεια, quæ proprie ſignificat actionem, ſeu operationem, vt denotaret quòd ædificabile tranſit de potentia ad actum, quando ædificatur, poſtquàm nõ ædificabatur. Eſt autem exitus in actum ſecundum reſpectu rei, qui tamen fungitur officio actus primi in conſtituendo illa eadem quatenus potentiam habente, & quatenus mobili. Verba autem illa poſtrema [At verò eadem conueniet ratio, & in alijs motibus] In aliquibus Codicibus Græcis non inueniebantur, ſicuti etiam teſtatur Alexander referente Simplicio, attamen Græcis omnibus placuit ea legere, & ego exiſtimo ea eſſe omnino legenda. non quòd conſilium Ariſtotelis ſit particulariter declarare ſpecies motus, ſed ut à ſpeciebus confuſè cognitis, quas etiam ſuperius tetigit; inductionem ſumeret ad probandum quòd actus ille potentię admixtus non reperitur in rebus antequàm moueantur, neque poſtquàm deſinunt moueri, ſed ſolum dum mouentur, hoc enim patet inducenti in omnibus, vt inde colligamus actum hunc eſſe motum ipſum; ſicuti enim patet ędificationem eſſe motum; ita de ſingulis alijs patebit cuilibet conſideranti. Sic igitur patet dari actum, qui eſſentialiter potentiam includit, & patet hunc eſſe motum ipſum, proinde rectè fuiſſe explicatam naturam motus per definitionem prædictam.

Textus

Textus Duodecimus.

Quod autem bene dictum ſit, manifeſtum. & ex ijs, quæ alij de ipſo dicunt, & ex eo, quòd non facilè eſt definire aliter ipſum, neque enim motum atque mutationem ponere in alio genere poterit vtique aliquis, neque qui aliter dixerunt de ipſo rectè faciunt. Manifeſtum eſt autem conſiderantibus quod ponunt nonnulli ipſum alterum, inæqualitatemque, & quod non eſt dicentes eſſe motum. Quorum nullum neceſſarium eſt moueri, ſiue altera ſint, ſiue inæqualia, ſiue non exiſtentia.

VVLT Ariſtoteles in hac parte definitionem motus a ſe traditam confirmare per ea, quæ antiqui Philoſophi de ipſo dixerunt. Sed in hoc diſcordes ſunt interpretes; quòd Alexander, & cæteri omnes præter Simplicium, dicunt Ariſtotelem velle hoc facere per declarationem erroris, ac defectus antiquorum, cum enim illi non bene expreſſerint naturam motus, magis apparet veritas ſententiæ Ariſt. per eorum comparationem, quia uerum fit euidẽtius per eius collationem cum falſo. At Simplicius, ut Platonem tueretur, cuius ſententiam hic Ariſt. tangit, inquit Ariſtot. uelle Antiquorum opinionem conſiderare, non ut eam reprehendat, ſed vt ex ea ſuam definitionem confirmet, quoniam antiqui licet obſcurè & imperfectè, expreſſere tamen naturam motus, & illud idem quod Ariſtoteles ſenſit, ſignificare voluerunt; Attamen certum eſt Ariſtotelem reprehendere hos antiquos, & aperte dicere eos erraſſe, nec bene declaraſſe motus naturam, quare ſequendam potius puto communem aliorum opinionem. Nam ex ipſiſmet antiquorum ſententijs nullam ſuæ opinionis confirmationem Ariſtoteles ſumit, ſed ſolum ex cauſa, quæ eos ad ita dicendum induxit; cauſam enim eſſe dicit ipſam motus naturam a ſe iam declaratam, quam tamen ipſi non bene expreſſerunt. Inquit igitur Ariſtoteles eſſe manifeſtum quòd motus fuit bene definitus, quoniam non eſt facile aliam afferre definitionem; hoc autem dicit modeſtiæ gratia; dicere enim debuit eſſe impoſſibile aliter motum definire, propterea quòd vnius rei vna eſt uera definitio, quæ eſſentiam declaret; ſiquidem vnius rei vna tantum eſt eſſentia, quod ipſe Ariſtoteles ſequentibus verbis ſignificat dicens, quia non poteſt motus ſub alio genere collocari niſi ſub eo, ſub quo a nobis eſt collocatus. Fuit autem ſumptus actus, vt genus motus, vt Themiſtius ait, non tamen ut vniuocum, ſed vt analogum, ſignificat enim actum proportione communem omnibus prædicamentis, in quibus eſt motus, & actum quidem cum poteſtate commiſtum & imperfectum, vt mox dicturus eſt; ideo ſubiungit antiquos non rectè ſenſiſſe, qui aliud aliquid tanquam genus motus acceperunt. Quare manifeſtum eſt Ariſtotelem eos reprehendere, & ex eorum reprehenſione ſumere propriæ ſententiæ confirmationem, quia dum inter ſe conferimus illa, quæ ab antiquis, & id, quod ab Ariſtotele tanquam genus motus adducitur, apparet nullum illorum, ſed hoc ſolum eſſe ipſius genus. Deinde ſententias antiquorum exponit, & inquit eos dixiſſe motum eſſe alteratem, & inæqualitatem, & non ens, quæ omnia Græci dicunt a Pythago-

ricis

Digitized by Google

ricis fuiſſe prolata, deinde etiam a Platone, qui ab illis hanc eandem ſententiam recepiſſe, & approbaſſe uidetur. Simplicius tamen perpendens uerba ipſa Platonis varijs in locis, vbi hoc dixit, nititur eum trahere in Ariſtotelis opinionem: ſed in hoc non eſt nobis immorandum, hanc enim prolixam conſiderationem poteſt quiſquis apud Simplicium legere, ſat eſt ipſam antiquorum ſententiam, & apparentiam uerborum ſuorum, quam Ariſtoteles quoque reſpexit, conſiderare. Illi enim motum appellauerunt alietatem, quia per motum res fit alia, ſiue ſecundum ſubſtantiam, ſiue ſecundum accidentia; mutari enim hoc ſignificat. Ob eandem rationem uocarunt etiam inæqualitatem, quia id, quod mouetur, non permanet in eodem ſtatu, ſed mutatur, & fit ſibi diſſimile, ſeu inæquale. Vocarunt etiam non ens, quia per motum res tranſit ad aliquem terminum acquirendum, quem non habet, eſt igitur non ens quatenus non eſt illud, ad quod tendit. Sed Ariſtoteles quando dicit [quorum nullum neceſſarium eſt moueri] errorem antiquorum oſtendit. Cùm enim allata definitio eum definito reciprocatur, non ob id aſſeverare poſſumus eſſe definitionem, quia adhuc non patet per eam exprimi eſſentiam definiti. Hoc igitur obijcit illis Ariſtoteles; nam ſi eſsentia motus in alietate conſiſteret, omne aliud moueretur, non eſt tamen neceſsarium, vt omne, quod eſt inæquale, moueatur; aliquid enim eſt aliud ab alio, & illi inæquale, quod tamen non mouetur; neque etiam omne non ens mouetur, nam hircocervus eſt non ens, nec tamen ob id mouetur. Alexander verò, & Themiſtius præterea non conſiderarunt quòd ſi illi dicunt ſe non intelligere alietatem ipſam, & reliqua nominata, eſſe motum, ſed tranſitum ad ipſa, nempè, tranſitum ad alietatem, ſeu inęqualitatem, ſeu a non ente, adhuc tamen reprehenſione non carent, ille namque tranſitus nil aliud eſt quàm motus, motum ergo per motum declararunt, & definiuerunt, neque aliud dixerunt niſi motus eſt motus, quare eſſentiam motus non explicarunt. Sed ipſe quoque Ariſtoteles hoc idem obijcit in ſequenti contextu quando dicit.

Textus Tertiuſdecimus.

Sed neque mutatio, aut ad hæc, aut ex his magis eſt, quàm ex oppoſitis. Cauſa autem cur in his ponant illi, eſt, quoniam indeterminatum quiddam uidetur eſſe motus, alteris autem coordinationis principia, ex eo, quia ſunt priuatiua indeterminata ſunt, neque enim hoc, neque tale, vllum ipſum eſt, quoniam neque aliorum quicquam prædicamentorum.

SVPPONENS enim eos dicere motum eſſe non illa, ſed tranſitum, & mutationem ad illa, obijcit illis, quod ad oppoſita illorum poteſt fieri mutatio, quare non minus per oppoſita poſſet definiri motus; ſicut enim poteſt res mutari in inæqualem, ita etiam in æqualem mutari poteſt: & ſicut ab inæquali, ita etiam ab æquali. Cur ergo motus eſt potius inæqualitas, quàm æqualitas? Ita ſi quid eſt idem alicui, poteſt mutari in aliud, & diuerſum, ſed poteſt etiam ex diuerſo mutari in idem, ita non minus ex ente in non ens, quàm ex non ente in ens, cur ergo potius alietatem, & non ens, quàm identitatem, & ens dixerunt eſſe motum? Ideò inquit

Auerroes

Digitized by Google

Auerroes Ariſtotelem ſignificare eos definiſſe motum per accidentalia, non per eſsentialia, quo fit vt genus ipſius motus non tetigerint. [Cauſa autem cur in his] Poſtquàm Ariſtoteles reprehendit antiquos, hic tanquàm excuſandi eos gratia conſiderat rationem, quæ eos induxit ad locandum ſub ijs generibus motum, & rationem hanc ſumit ab ipſa natura motus, quàm ipſe eam declarauit; cognouerunt enim Pythagorei motum eſse quiddam indeterminatum, & habens eſſe priuatiuum, propterea quod non eſt permanens, ſed fluens ad aliquod conſequendum, quod adhuc non adeſt, quoniam igitur duas ſtatuerunt ſeries, quę omnium principia eſsent, unam decem bonorum, quæ formam ſignificarent, alteram decem malorum, quæ ſignificarent priuationem, ideò in his decem priuatiuis numerarunt motū; propterea quòd habet eſse priuatiuum, & indeterminatum, proinde ipſum appellarunt alietatem, & inęqualitatem, & non ens, quæ omnia ſignificant indeterminationem, & naturam priuatiuam, quæ conuenit illis omnibus decem malis, quę cum habeant eſse priuatiuum ſub nullo prædicamento locantur. neque enim ſunt ſubſtantia, nec quantum, nec quale, nec vllum aliorum, quare Pythagorei inter hæc poſuerunt motum; per hæc autem ſignificatur priuationem non eſse directè in prędicamento, ſed ſolum per reductionem ad habitum, qui propriè eſt in prædicamento: non vult autem Ariſtoteles ſignificare motum reuera eſſe priuationem, ſed ex ore antiquorum loquitur, & rationem reddit, cur ipſum locauerint in ſerie priuationum, nempè, quia viderunt ipſam habere motum indeterminatum; quam indeterminationem Ariſtoteles quidem non negat, immò hoc ſolùm ſumit ab antiquis ad veritatis comprobationem, non tamen accipit id, quod ipſi ex hac in determinatione intulerunt de eſſentia motus, & indicat eos non ignoraſſe rationem huius indeterminationis, quam ipſe ſtatim adducet in ſequenti contextu, nempè, deductam ex definitione motus prædicta, & hoc quoque comprobat ſententiam Ariſtotelis, cum ipſe facillime reddat rationem indeterminationis naturæ motus conceſſæ ab antiquis, ſed ipſis, vt videtur, non ſatis cognitam.

Textus Quartus Decimus.

Cur autem videatur indeterminatus eſſe motus, cauſa eſt, quod neque in potentiam eorum, quæ ſunt, neque in actum, licet ponere ipſum ſimpliciter, neque enim id, quod poteſt eſſe quantum mouetur ex neceſſitate, neque id, quod actu quantum eſt.

AFFERT ipſe Ariſtoteles rationem indeterminationis motus, quæ atiquos induxit ad ipſum ponendum in ſerie priuatiuorum, cùm priuatio ſit quiddam indeterminatum, & in nullo certo genere collocetur, ſignificare autem modò videtur non fuiſſe antiquis cognitam hanc rationem; licèt indeterminationem cognouerint, nam ex propria de motu ſententia rationem hanc Ariſtoteles adducit; rationem igitur inquit eſſe propterea quòd motus neque ſub potentia locari poteſt, neque ſub actu, quoniam igitur entia omnia diuiduntur per potentiam & actum non uidetur motus eſse in numero entium, cum neque ſit potentia, neque actus, rectè autem dicit Ariſtoteles [licet ipſum ponere ſimpliciter]

pliciter,]ideſt, abſolutè, & omnino. Nam poſtea dicet eſse quid medium inter potentiam,& actum,neque igitur eſt omnino potētia,neque omninò actus. Quod autem neutrum horum ſit declarat exemplo, Id enim, quod poteſt aſsequi maiorem quantitatem,non neceſsario ad illam mouetur, ſed habere poteſt potentiam ad illam,nec tamen augeri: Id uerò quod eſt iam actu tantæ quantitatis non mouetur ad illam, neque igitur poni poteſt ſub potentia, neque ſub actu: Ideò eſt indeterminatæ naturæ, quod Pythagoreos mouit ad eum ponendum in ſerie priuationum,quæ in nullo determinato genere ponuntur.

Textus Quintuſdecimus.

Et motus actus quidem aliquis eſſe uidetur, imperfectum tamen; cauſa autem eſt, quoniam imperfectum eſt ipſum poßibile, cuius eſt actus, motus. Et ob hoc iam difficile eſt accipere, quid ipſum ſit, aut enim in priuationem neceſſe eſt ponere, aut in potentiam, aut in actum ſimplicem, horum autem nullum videtur eſſe poſſe: relinquitur igitur dictus modus, actum quidem quemdam eſſe, talem autem actum qualem diximus, difficilem quidem cognitu, ſed qui eſſe poßit.

OPTIME locum hunc cum præcedentibus connectit Auerroes dicens, cum Ariſtoteles cauſam ex poſuerit, quæ mouit antiquos, vt motum ſub priuatione ponerent,nempe quia eſt quoddam indeterminatum, nunc declarat eorum errorem,& cauſam erroris; deinde uerò in ſecunda parte contextus ad eos quodammodo excuſandos conſiderabit difficultatem cognoſcendi eſſentiam motus. Inquit igitur in prima motum non eſſe reuera priuationem, vt illi putarunt, ſed actum quendam, vt iam dictum eſt, imperfectum tamen, propterea quòd eſt actus rei poſſibilis quatenus eſt poſſibilis; poſſibile autem dicit imperfectionem, quia potentia denotat defectum actus, quoniam igitur eſt talis actus, qui eſſentialiter potentiam includit eſt actus imperfectus, & hæc eius imperfectio fuit cauſa erroris antiquorum. Cum enim id,quod eſt imperfectum, ſit propinquum priuationi,ipſi ad priuationem reduxerunt motum,cum potius ad actum ſit reducendus. Ratio eſt,quoniam conuenit quamlibet rem nominare a poſitiuo non a priuatiuo,id enim quod eſt,eſt per illud poſitiui,quod habet,non per priuatiuum,eſt ergo motus appellandus potius actus, quàm priuatio. [Et ob hoc iam difficile eſt] ſumit ex dictis rationem difficultatis in cognoſcenda natura motus, ita vt excuſationem aliquam antiqui mereri videantur,ſi eam penetrare non potuerunt: rationem autem difficultatis eſſe inquit, quoniam motus eſt medium quoddam inter actum & potentiam,atque priuationem. Omnis enim potentia habet annexam priuationem,ob id non poteſt reduci niſi ad aliquod iſtorum, nullum tamen uidetur illi poſſe accommodari:non eſt enim priuatio,cum habeat aliquod eſſe poſitiuum:non eſt etiam potentia,cū habeat aliquid actus,vt conſiderari poteſt,quod licet ſit nominandum ab actu potius quem habet,quam a potentia; ſed neque actus dici poteſt,quia priuationem, & potentiam habet coniunctam: rectè autem dicit Ariſto-

Ariſtoteles[actum ſimplicem] ideſt, actum purum ſine potentia, hoc enim manifeſtum eſt, quia cum motus habeat actum imperfectum, & potentiæ commiſtum, non poteſt dici actus purus, nullum igitur eſt ex dictis purum, & ſimplex, ſed medium quoddam, quod præcipuè ab actu nominandum eſt, ſed eſt actus imperfectus. Ideò concludens Ariſtoteles inquit, [relinquitur igitur dictus modus.] Reſtat vt dicamus motum non eſse actum purum, & perfectum, ſed imperfectum, qualem eſse diximus, & cum quidem cognitu difficilem propter naturam fluxilem ipſius motus, & propter hanc commiſtionem potentię cum actu, talem tamen, qui dari poſſit, & reuera detur in rebus non enim difficultatem facit quòd aliqua res ſit ſimul poteſtate & actu varijs rationibus, & qua ratione eſt actus ea ratione non ſit poteſtate, hoc enim frequentiſſimè in rebus videbimus, ſed quòd detur actus, qui eſsentialiter quatenus eſt actus, notet potētiam, & conſtituat rem poſſibilem, quatenus poſſibilis eſt, non quatenus eſt actu, hoc eſt intellectu difficile, verùm tamen eſt, quia poſſibilis eſt talis actus in rebus, & datur, ut iam in contextu vndecimò oſtenſum eſt, quem locum innuit Ariſtoteles dum inquit, [ſed qui eſse poſſit] quod quidem noſtram eiùs loci interpretationem confirmat.

Textus Sextuſdecimus.

Mouetur autem, & mouens, ſicut dictum eſt, omne cum ſit potentia mobile, & cuius immobilitas quies eſt. Cui enim motus ineſt, huic immobilitas quies eſt, nam ad hoc agere quatenus huiuſmodi idipſum mouere eſt, hoc autem facit tactu; quare ſimul, & patitur. Iccircò motus eſt actus mobilis, quatenus mobile exiſtit.

CVM hic Ariſtoteles ad aliud quoddam tranſire uideatur & nouum ſumat exordium, vt Themiſtius ait, nullum eſſe alium eius ſcopum arbitror quàm quem Auerroes dicit, & quem Gręci omnes ſignificare uidentur, nempè aliam adducere definitionem motus, ſeu potius definitionem iam allatam mutare in aliam manifeſtiorem. Quoniam igitur in initio huius textus repetit id, quod in octauo contextu dixerat, omne mouens phyſicum in mouendo moueri, idquè magis declarat, neceſse eſt hoc pertinere ad afferendam poſtea hanc ſecundam definitionem motus, & illius gratia adduci. Pertinet autem hoc modo, cum enim afferenda ſit hęc definitio, motus eſt actus mobilis, quatenus eſt mobile, vidit Ariſtoteles dubitare aliquem potuiſse, an ſit actus mobilis, aut mouentis, cum non ſolum in mobili, ſed etiam in mouente ineſse motus uideatur, ut igitur pateat motum eſse actum mobilis, Ariſtoteles docet omne mouens phyſicum moueri, & repati, quod etiam dixit in octauo contextu, vt per hoc cognoſcamus quòd ſi mou..nti ineſt motus, ineſt rei quatenus eſt mobile, non quatenus eſt mouens, quia actus mouentis non eſt moueri, ſed eſt mouere, nempè quatenus eſt mouens, ideò hunc quoque fructum hęc conſideratio nobis præſtabit quòd ex ea intelligemus quomodo ſe habeat ratio mouens ad motum, eſt enim non quidem ſubiectum, quatenus eſt mouens, ſed cauſa, & origo, quod confert ad perfectam motus definitionem colligendam, in qua ſumendum eſt, & mobile tanquàm ſubiectum, & mouens tanquam cauſa ipſius motus. Alia etiam ratione hoc conferet ad ſequen-

Digitized by Google

tia, vt dixit Alexander referente Simplicio, quoniam in ſequentibus ſoluturus eſt Ariſtoteles illam quæſtionem, an motus ſit in mouente, an in mobili, ideò voluit prius declarare quomodo ſe habeat mouẽs ad ipſum motum, & docere quòd ſe habet vt principium, non vt ſubiectum, niſi ſumatur quatenus etiam ipſum eſt mobile; ſic enim eſt etiam ſubiectum motus, has igitur ob cauſas, & ob afferendam perfectam definitionem motus Ariſtoteles hic docet mouens moueri, ſed quia non omne mouens eiuſmodi eſt ut a patiente, repatiatur, ſicut etiam in Textu octauo dictum eſt, ſed ſolum mouens corporeum, ideò Ariſtoteles contrahit mouens per illa verba [quod eſt potentia mobile] ſic enim uertenda ſunt illa Græca verba τὸ δυνάμει ὂν κινητὸν vt ſit differentia contrahens, non enim omne mouens mouetur, ut in contextu octauo dictum eſt, ſed id, quod ſit potentia mobile, quod idem Ariſtoteles alijs verbis ſignificat, quando ſubiungit. [Et cuius immobilitas quies eſt] quies enim eſt priuatio motus, nec dicitur quieſcere niſi id, quod poſſit moueri; datur igitur mouens prorſus immobile, quod nec moueri, nec quieſcere aptum eſt, proinde eius immobilitas nõ eſt quies, ſed vera immobilitas. De hoc igitur non loquitur hic Ariſtoteles, ſed de illo, quod ſit mobile, ideſt, cuius non moueri ſit quieſcere, hic enim dictio ἀκινησία non ſignificat immobilitatem, quæ eſt negatio potentiæ ad actum, ſed ſolum negationem motus actualis; motor igitur, qui quando non mouetur actu quieſcere dicitur, eſt motor mobilis, qui quando mouet, mouetur. Ipſe autem Ariſtoteles hoc declarat dicens, [cui enim motus ineſt huic immobilitas quies eſt] ideſt, id, quod eſt capax motus, quando non mouetur, quieſcit; ſic enim declarat quietem eſſe priuationem motus cum potentia ad eum. Et quia hæc omnia dixit Ariſtoteles ad ſignificandum quòd licèt idem reipſa ſit mouens & mobile: differunt tamen ratione, quia alia ratione eſt mouens, alia mobile, quo fit vt nõ moueatur ea ratione qua eſt mouens, ſed quatenus eſt mobile, & ideò motus ſit actus non quidem mouentis, ſed mobilis, ob id ſtatim hoc declarat, quando dicit, [nam ad hoc agere, quatenus huiuſmodi idipſum mouere eſt] ſignificat enim actum mouentis quatenus eſt mouens, non omne moueri, ſed mouere, nam cum dixiſſet id, quod motus eſt capax, quando non mouetur, quieſcere, nunc ſubiungit, quòd agere in hoc, quatenus tale eſt, ideſt, quatenus capax motus, & quieſcens eſt τὸ κινεῖν ipſum mouere, & ita actus mouentis eſt agere in mobile, quod dicitur mouere, at quoniam [hoc facit tactu] non enim ageret, niſi tangeret, [ideò ſimul, & patitur] ideſt, accidit mouenti vt ſimul dum mouet moueatur, & repatiatur, propterea quòd agit per contactum, proinde neceſſe eſt vt repatiatur, & ita accidit ei vt moueatur, dum mouet, quia non ratione ſuæ actionis patitur, ſed ratione contactus, cum enim illud idem mouens ſit cum mobili, & potentia tale, quale eſt patiens actu, fieri non poteſt quin in contactu patientis repatiatur ab illo. Omnium enim, quæ conueniunt in materia, neceſſaria eſt conditio, vt quando potentia tale tangit actu tale patiatur ab ipſo, accidit ergo mouenti vt moueatur ſed eſt accidens neceſſarium, quia eſt neceſſarium vt tangat ſi agere debeat, ex contactu autem fit neceſſario vt repatiatur, quoniam igitur ea ratione mouetur quatenus eſt mobile, non quatenus eſt mouens, hinc colligit Ariſtoteles nouam definitionem motus, quando dicit [iccircò motus eſt actus mobilis quatenus mobile eſt] in qua definitione conſiderandum eſt, & quomodo differat ab altera priore, & cur ab Ariſtotele adducta ſit. Sententia fuit Alexandri à Simplicio relata, & approbata quòd prior definitio motus nimis ampla fuerit, ideoque Ariſtoteles voluerit eam coarctare per hanc ſecundam, illa enim fuit communior motu, hæc verò æqualis, & cum motu reciprocatur; cum enim illa tradita ſit per ens in potentia; in quolibet autem prædicamento locum habet

 poten-

potentia, & tranſitus de potentia ad actum, illa fuit communis omnibus prædicamentis, non tamen in omnibus habet locum motus. Quod autem illa ſit communis mutationi, quæ fit in omnibus prædicamentis, patet exemplo ſumpto in relatiuis, moueor enim ad locum, quo columna fit mihi dextra, fit ergo mutatio tum mei ad acquirendam hanc relationem, quo dicor ſiniſter, tum columnæ ad acquirendum hanc relationem ad me, quod eſt facta mihi dextra, quamuis enim in altero tantum uideatur facta mutatio, eſt tamen facta in vtroque, quia eadem eſt vtriuſque potentia, & idem tranſitus de potentia ad actum, quo ego ſiniſter factus ſum, & columna dextra, illa igitur mutatio eſt actus rei poſſibilis, quatenus eſt poſſibilis, nec tamen eſt motus, quia ad relationem non eſt motus. Quamobrem uidens Ariſtoteles illam definitionem latius patere, quàm motum, adiecit hanc ſecundam ſtrictiorem, in qua mutauit nomen poſſibile in nomen mobile, dicens motum eſſe actum mobilem, quatenus eſt mobile, hæc enim non competit amplius alijs prædicamentis præter quatuor illa prędicta, quia mobile non ſignificat niſi illud, quod fieri motus eſt capax. Contra hanc ſententiam Themiſtius inuehitur, nec iniuria, quia nullo pacto eſt admittenda, & doctiſſime conſiderat priorem definitionem non competere mutationi factæ in relatiuis; ſed ſoli uno motui facto in quatuor prædicamentis, & facto in tempore, cum continuitate, vel ſucceſſione, mutatio enim ad relationem fit ſubitò, & ſine tempore, quatenus non poteſt uocari actus rei poſſibilis, quia actus ille totus ſimul acquiritur, nec vllam potentiam ſeruat, quare non poteſt uocari actus rei potentia exiſtentis, quatenus potentia exiſtit, ſed potius actus rei actu exiſtentis, quatenus actu exiſtit, omninò igitur neceſſe eſt ſucceſſionem fieri, ſi debeat vocari actus eius, quod eſt potentia, ita ut pars actus ſit acquiſita, & res pergat tranſire ad aliam partem acquirendam, ſic enim mutatio illa eſt actus rei potentia exiſtentis, quatenus potentia exiſtit. Eſt etiam Ariſtotelis manifeſte ſententia hæc, qui tradita priore illa definitione motus ſtatim oſtendit eam competere omnibus ſpeciebus motus. Deinde verò in contextu vndecimo oſtendit etiam eam reciprocari, & omnem talem actum eſſe motum, vult ergo eam eſſe æqualem motui, neque reprehenſione vacaret Ariſtoteles, ſi definitionem attuliſſet, quæ latius pateret quàm definitum, nulli itaque mutationi ſubitæ conuenit illa definitio, quia nulla talis mutatio eſt actus ſeruans potentiam. Et rectè contra Alexandrum Themiſtius ait non oportere illam definitionem reprehendere vt nimis amplam, niſi prius oſtenderet in mutatione ad relationem, & ad reliqua prædicamenta eſſe actum imperfectum, quod tamen oſtendi non poteſt, quia talis mutatio non eſt niſi perfectus actus, quare ei non conuenit definitio illa motus. Vult igitur Themiſtius Ariſtotelem mutaſſe illam definitionem in hanc ſecundam, non quia illa ſit communior, ſed quia videtur eſſe communior, proinde obſcurior eſt, hæc verò manifeſtior, nomen enim potentiæ, & poſſibilis conuenit omnibus prædicamentis, non ſic nomen, mobile, quod ſolis quatuor prædicamentis competit. Et hoc uidetur etiam faſſus eſſe Alexander referente Simplicio, qui alternatiua vtens dixit, Ariſtotelem mutaſſe nomen poſſibilis in nomen mobilis, & illam definitionem in hanc, vel quia manifeſtius eſt nomen, mobile, quàm nomen poſſibile, vel quia communius, & competens omnibus prędicamentis, proinde reſtringendum per hanc poſteriorem definitionem. Quamuis enim magis videatur Alexander adhæſiſſe huic poſteriori membro, tamen alterum non negauit, immò ex vi locutionis eius illud accipi poteſt omiſſo ſecundo, cur autem notius ſit mobile quàm poſſibile, ſeu ens poteſtate, ratio eſt, ut ait Auerroes, à quo poſteà Latini acceperunt, quia ens, & potentia ſunt uoces

tranſcendentes, quæ licèt hic ſumantur contrariæ ad res naturales, ſunt tamen ſecundum ſe termini Metaphyſici, at mobile terminus naturalis eſt, quoniam autem Philoſophus naturalis conſiderat res cum ſenſili materia, a qua Metaphyſicas abſtrahit, ideò mobile notat materiam ſenſilem, ens autem eſt quid a materia abſtractum per indifferentiam, ideò ſignificat potius formam. Quoniam igitur forma vt forma non eſt ſenſilis, materia autem naturalis ſenſilis eſt, nempè ipſum mobile quod eſt corpus naturale compoſitum, ob id hæc definitio, vt inquit Auerroes, eſt tradita per materiam, nempè, per materiam naturalem, per ipſum corpus mobile: altera uerò prior fuit tradita per formam, & per terminos formales & tranſcendentes, proindè hæc eſt notior, quia mobile eſt magis ſenſibile quam ens poteſtate. Ariſtoteles igitur vt clarius, & naturalius loqueretur, mutare voluit poſſibile in mobile, cùm tamen vtroque modo eadem eſſentia motus ſignificetur, & eadem definitio. Sed cur Ariſtoteles non adduxit hanc poſteriorem ſolam dimiſſa illa? ratio affertur optima ab Auerroe, quoniam prior definitio magis declarat eſſentiam motus, licet poſterior manifeſtior ſit, nam Ariſtoteles in contextu centeſimo ſeptuageſimo octauo Primi Poſteriorum docet tres ob cauſas aliquam ſcientiam eſſe alia ſcientia exquiſitiorem, quarum ſecunda eſt quòd illa, quæ eſt ſine materia exquiſitior eſt; quoniam materia, ut ibi Auerroes notat, cauſa eſt incertitudinis, & ignorantiæ, quod quidem ibi in meis Commentarijs declaratum legi poteſt, ob hanc igitur rationem prior definitio cum ſit magis formalis declarat exquiſitius eſſentiam motus, quàm hæc poſterior, nam mobile illud eſt, quod ex materia, & forma conſtat & ex poteſtate, & actu, quare ad plura diſtrahi animus noſter poteſt in referendo actu ad mobile. In priori autem definitione exprimitur potentia, & ens potentia, cuius actus propriè eſt motus, quatenus eſt ens potentia, ideò ea definitione intellecta exquiſitius intelligetur eſſentia motus: per ſecundam autem fit notior, quia ſecunda ſenſilior eſt propter materiam. Rectè igitur fecit Ariſtoteles, vtramque definitionem adducens, vt per vnam exactius eſſentiam motus exprimeret, per alterám verò eam redderet euidentiorem. Ideò notat S. Thomas priorem eſſe quodammodo cauſam ſecundæ, nam ideò motus eſt actus mobilis, quia mobile ſignificat potentiam habens, motus autem eſt actus eius, quod eſt poteſtare, non eſt autem propriè cauſa, per quam hęc definitio poſſet demonſtrari, ſed eſt ſolùm ratio formalis, quia ipſi mobili competit hic actus, qui dicitur motus, competit enim mobili, quatenus ſignificat potentiam ad acquirendam perfectionem, ideò diximus priorem definitionem traditam eſſe per formam, hoc eſt, per rationem formalem ſecundæ, cum ſecunda materiam ſenſilem concernat. Dubitant Græci contra hanc definitionem, quia declarari videtur motus per æquè ignotum, mobile enim, & motus ſunt æquè ignota. Reſpondet Alexander referente Simplicio motum, & mobile eſſe relatiua, proinde neceſſarium fuiſſe vnum per alterum declarare: hac eadem reſponſione vſus eſt etiam Themiſtius, ſed cognouit eam eſſe infirmam, quia hæc non ſunt relatiua niſi ſecundum dici, qua ratione omne accidens relationem habet ad ſuum ſubiectum, quantitas enim eſt alicuius quantitas, nec ob id ſunt definienda omnia talia relatiua vnum per alterum, ſed de ſolis relatiuis ſecundum eſſe verum eſt id, quod Alexander dicit. Ideò Themiſtius alia quoque utitur reſponſione, & negat motum, & mobile eſſe æquè ignota; cum enim in præſentia non quęramus an motus ſit, ſed quid ſit, idque ſit nobis ignotum, declaratur per mobile, quod eſt notius motu; immò etiam ratione exiſtentiæ notius eſt mobile quàm motus, vt ait Ariſtoteles Quarto Phyſicorum centeſimo quarto. Mobile namquè habet eſſe demonſtratum, motus verò minimè, ſed eſt fluens, proinde per mo-

bile cognoſcimus motum. Conſiderandum præterea eſt quòd motus eſt accidens proprium corporis naturalis, ideò definiendum omnino per ſubiectum, quare videtur hæc vna reſponſio ad dubium illud poſſe ſufficere, neceſſarium fuit definire motum per mobile, quia propriæ affectiones ſubiecti ſumere neceſſario debent ſubiectum in ſuis definitionibus, quod habet locum differentiæ contrahentis, & hac ratione notius eſt; ſicut enim dicentes, Eccliſim eſſe priuationem luminis, non intelligemus Eccliſim, niſi exprimamus in quo corpore ſit illa priuatio luminis; ita dicendo motum eſſe actum quendam non intelligemus naturam motus, ſed addendum fuit cuiuſnam ſit actus; addendum igitur fuit, mobilis, ideò cum per hoc declaretur natura motus, quæ ſine hoc non intelligeretur, dicendum eſt definiri motum per mobile, tanquàm per notius; eſt enim notius ratione quidditatis motus ignotæ, quam declarat, vt Themiſtius conſiderabat. Et præterea eſt etiam notius quo ad exiſtentiam, quia motum dari cognoſcimus per mobile, vt diximus ex Ariſtotele in cõtextu centeſimoquarto Quarti Phyſicorum.

Textus Decimus Septimus.

Accidit autem hoc tactu motiui, quare ſimul & patitur. Formam autem ſemper afferet aliquam id, quod mouet, aut hanc, aut talem, aut tantam quæ principium, atque cauſa motus erit cum moueatur, vt actu homo facit ex eo, quod potentia exiſtit homo, hominem.

ALLATA definitione motus hic Ariſtoteles ſubiungit quomodo ſe habet mouens ad motum, idque facit duas ob cauſas, vt ego arbitror, vna eſt vt diſtinguat motorem a mobili, & ita rationem reddat cur mobilis actum non mouentis dixerit eſſe ipſum motũ, & hanc ſumit ex proxime dictis, altera verò eſt vt mouenti quoque aliquem det aditum ad definitionem motus. Reuera enim ſumendum eſt etiam mouens in ea definitione, ſi perfecta eſſe deberet; quia in definitione accidentis ſumere oportet non ſolum ſubiectũ, ſed etiam cauſam: nunc igitur declarare vult quomodo mouẽs ad motũ ſe habeat, ſeu potius quoddã dictum proferre, à quo ſumat occaſionem magis declarãdi quomodo ad motũ ſe habeat ipſum mouens, quod quidẽ faciet in ſequentibus, & perfectam tradet definitionẽ motus, per mobile, & per motorem. Nunc autem docet hanc motoris conditionem, quod quatenus eſt mouens, debet eſſe actu, quia omne agens agit propter formam, quã habet, quæ eſt conditio cõtraria conditioni mobilis, mobile enim quatenus eſt mobile, dicit potentiam, quoniam igitur motus eſt actus eius, quod eſt poteſtate, non eius, quod eſt actu, ſequitur quod ſit actus non motoris, ſed mobilis; quare etiam ſi uideatur eſſe actus etiam motoris, quia etiam motor mouetur, non eſt tamen eius actus, niſi quatenus idem eſt etiam mobile, ſicut antea dixit Ariſt. & nunc etiam repetit, dum dicit [accidit autem hoc tactu motiui, quare ſimul, & patitur] dixerat enim motum eſſe actum mobilis, quatenus eſt mobile, nunc ſubdit hoc non fieri ſine motiuo tangente, mobile enim non patitur niſi agente aliquo ꝑ contactũ, ex eo autem contactu fit vt etiam motiuum viciſſim patiatur, vt antea diximus, vt per hoc habeamus, quòd motiuum pertinet ad motum, vt eius cauſa, non ut ſubiectũ, niſi per accidens, hoc eſt non quatenus eſt motiuum, ſed potius quatenus eſt mobile,

bile,

bile, mobile enim eſt ſubiectum motus, & id cuius actus eſt motus; patet igitur in definitione motus ſumendum eſſe mobile vt ſubiectum, & motorem vt cauſam, vt Ariſtoteles ipſe in ſequenribus docebit. Ad oſtendendum autem quòd motor non mouetur ut motor; ſtatim declarat conditionem motoris contrariam conditioni mobilis, cum enim mobile quatenus eſt mobile ſit ens poteſtate, mouens quatenus eſt mouens, eſt ens actu, nam (inquit Ariſtoteles) ſemper mouens habet aliquam formam, quæ eſt principium mouendi, & cauſa motus effectiua, & quia hic conſideratur motor in communi ad omnes ſpecies motus, ideò Ariſtoteles nominat plura prædicamenta, in quibus poteſt eſſe motus, vt intelligamus ſignificari formam ex aliquo horum prædicamentorum. Nominat autem ſubſtantiam, & quantitatem, & qualitatem; ſubſtantiam uocat [hanc] ideſt, hoc aliquid, & ſtatim in ſola mutatione ſubſtantiali exemplum adducit dicens, vt in hominis generatione agens eſt actu homo, & habet actu formam ſubſtantialem hominis, quæ eſt principium motus, quia per eam generat alium hominem, qui prius erat poteſtate ſolum. Hæc eſt ſententia verborum Ariſtotelis, in quibus tamen magnæ difficulrates exiſtunt: primo dubitatur de illo verbo [afferet] quod Græce eſt οἴσεται poteſt enim ſignificare inferet, & ſic denotaretur non forma agentis, ſed forma altera ſimilis ab agente producta in patiente, & ſic ſenſus erit, agens ſemper inferet patienti aliquam formam, ſiue ſubſtantialem, ſiue de genere quanti, &c. quem ſenſum aliqui acceptarunt: poteſt etiam ſignificare formam producentem, nempè, illam, quæ in mouente eſt, à qua illud eſt motiuum, ſic Græci intellexerunt, & ſic reuera eſt intelligendum, quamuis enim illi verbo οἴσεται vterque ſenſus accommodari poſſit, cum Ariſtoteles ſe ipſum ſtatim declarans dicit [quæ principium & cauſa motus erit,] ergo non poteſt intelligere formam productam in patiente, quia eſt potius effectus, quàm cauſa, ſed intelligit illam, quæ eſt in agente, ita vt dicere, feret, ſit dicere, habebit. Sed alijs maioribus difficultatibus locus hic vrgetur, nam Ariſtoteles hoc dicens, ſignificat omne agens, eſſe vniuocum, & conueniens in ſpecie cum re genita, cum dicat formam agentis vel eſſe ſubſtantiam, qua generat aliam ſimilem in ſpecie; vel qualitatem, qua generat ſimilem aliam qualitatem; vel quantitatem, qua producit quantitatem; attamen in contextu trigeſimoprimo ſeptimi Metaphyſicorum apertè dicit, non omne quod fit, fieri ab vniuoco, quod etiam eſt per ſe manifeſtum, vermis enim non generatur à uerme per formam vermis, ſed à cęlo ex materia putri, ergo non eſt verum id, quod hic Ariſtoteles dicit, ideſt, agens habere formam ſimilem, qua aliam ſimilem generat; immò etiam in accidentibus videtur eſſe falſum, calor enim producitur quandoque à motu, non à calore, motus autem non eſt qualitas. Præterea dubitatur de quantitate, nam Quarto Phyſicorum octuageſimo quarto habemus quòd quantitas non eſt actiua, ergo falſum eſt, quod Ariſtoteles dicit de mouente, quòd habet formam de prædicamento quantitatis, qua aliam ſimilem producit in patiente mobili. Tandem dubitatur de mouente ſecundum locum, quamuis enim hic Ariſtoteles illud non exprimat, tamen dicit vniuerſaliter de omni mouente intelligere, præſertim cum localis motus ſit præcipuus, & præcipuè reſpiciatur ab Ariſtotele in tota hac parte, attamen non eſt verum quod mouens aliquam rem naturaliter ad locum habeat actu illam met formam, ideſt, illum locum, anima enim mouet animal ad locum, in quo ipſa non eſt, immò in nullo loco per ſe eſt anima. Ad hæc dubia cum multi multa dicant, ego optimam eſſe puto reſponſionem Simplicij, qui tertium ſolum dubium proponens, talem affert eius ſolutionem, qua omnia ſoluuntur. Inquit Simplicius Ariſtotelem non dicere ean-

dem formam in agonte ſemper eſſe, quam in patiente productum, hoc enim eſſet dicere omne agens eſſe vniuocum, quod minime uerum eſt, ſed dicere agens debere eſſe actu, & habere aliquam formam, ſeu eandem, quam producit in mobili, ſeu aliam, omnino enim neceſſarium eſt vt agens ſit actu, & quatenus actu eatenus agat; per hoc igitur omnia dubia ſoluuntur; Ad primum enim iam patet reſponſio, nil enim aliud dicit Ariſtoteles niſi quòd agens debet habere formam, quæ ſit de genere ſubſtantiæ, vel quantitatis, vel qualitatis, quod quidem nemo negare poteſt, at non ob id dicit omne agens eſſe vniuocum, nam etiam agens virtuale eſt eiuſmodi, vt formam aliquam habeat, per quam ſit actu; & ſi non eiuſdem ſpeciei cum illa, quam in patiente producit. Ad ſecundum de quantitate reſpondent aliqui actiones omnes eſse ſuppoſitorum, ideo licet quantitas non producat quantitatem, quia non eſt actiua, tamen ſuppoſitum quantum, cui actio tribuitur, eſt id, quod omne quantum producit, homo enim quantus generat hominem quantum. Sed hęc reſponſio probanda non eſt, nam eum Ariſtoteles nominet hęc omnia prædicamenta, credendum eſt tamen reſpicere ſpecies motus antenominatas, quæ in his prædicamentis fiunt; ergo nominatione quantitatis ſignificare vult nomen augmentationis, qualis non eſt ille, quem iſti adducunt; Homo enim quantus generat hominem quantum ſine motu augmentationis, ſed per generationem cum præuia alteratione. Mutat enim ſemen in hominem per mutationem formæ ſubſtantialis, & nullam addit materiam, qua res, quæ prius erat reddatur maior, ſed eidem materiæ formam mutat, immò nec quantitatem generat, eum quantitas ſit æterna, ſed ſolum quantitati materię dat noquos terminos conſequentes nouam formam. In motu autem augmentationis agens mutat alimentum quantum in ſubſtantiam rei quantæ alendæ, & ita addendo quantum quanto reddit quantitatem maiorem, ſed nunquam educit de materia quantitatem, quæ prius non fuerit; iam enim diximus quantitatem eſſe ingenitam, & incorruptibilem. Præterea horum ſolutio non tollit difficultatem, nam dicendo actiones eſſe ſuppoſitorum, & agens quantum producere rem quantam, ſignificat illud agere vt quantum, & ita quantitatem eſſe rationem agendi, quod tamen verum non eſt, quare dubium adhuc uigeret, quia recepta hac ſolutione manifeſtum eſt nullum alium eſſe poſſe ſenſum verborum Ariſtotelis, niſi per agens quantum, quatenus eſt quantum producit in mobili quantitatem, quod ſignificat quantitatem eſſe actiuam. Ego igitur dico utendum eſſe ſolutione Simplicij. Ariſtoteles enim non dicit quòd agens habens formam de genere quantitatis, agat quantitatem, ſed abſolutè conſiderans agens, & eius conditiones, inquit, omne agens, ſeu mouens tale præſertim, quod ſeparatur a mobili, nempè, corporeum, habet aliquam formam, qua agit; & quia tria tantum ſunt prædicamenta abſoluta, quæ proprie formam ſignificant, quia reliqua ſignificant reſpectum ad aliud; vnde motum ad formam ſolent diſtinguere Latini a motu ad vbi. Ideo tria hæc prædicamenta nominat tanquàm propriè ſignificata nomine formæ, & indiſtincte profert aliquam huiuſmodi formam debere in agente eſſe; locutio autem alteratiua non requirit ut omnia membra ſeparatim veritatem habeant, ſed ſat eſt ſi aliquid tantum ex ijs uerum ſit, non enim neceſſarium eſt ad tuendum Ariſtotelis dictum vt aliquando agens habear formam de genere quantitatis, per quam agat, hoc enim non vult Ariſtoteles in præſentia diſcutere, ſed ſatis habet indiſtinctè pronuntiare quòd omne agens habet formam aliquam ex uno horum trium prædicamentorum, quæ eſt illi ratio agendi, etiam ſi quandoque non ſit eiuſdem ſpeciei cum ea, quæ producitur in patiente, quare tueri poſſumus nunquam quantitate meſſę rationem agendi, hoc tamen Ariſtotelis dictum non labefactari. Si-

militer

Digitized by Google

militer patet reſponſio ad poſtremam de loco, quam expreſſè apud Simplicium legimus, mouens enim ſecundum locum non habet ipſum actum, quem producit, nempe, locum, ad quem mouet, ſed habet tamen actum aliquem, & formam, per quam mouet, niſi enim habet formam, non moueret aliud loco: forma autem illa, vel eſt de genere ſubſtantiæ, uel de genere qualitatis, ut anima mouet animal, forma autem elementi, vel eius grauitas, aut leuitas mouet illud elementum, proinde ipſum elementum eſt mouens ſe per formam ſuam ſubſtantialem, vel de genere qualitatis, quæ eſt qualitas motiua. Hinc ratio colligitur, cur Ariſtoteles non nominauerit hic prædicamentum vbi, licet in eo quoque ſit motus, ratio enim non eſt, quia uelit ſubintelligi formam quoque de prędicamento vbi, ut multi putant, ſed eſt, quia in eo prędicamento non dicitur propriè forma, quia illud notat reſpectum ad aliud, forma autem qua mouens ſit actu, & dicitur mouens quocunque genere motus, etiam ſecundum locum, debet eſſe de genere ſubſtantiæ, uel de genere qualitatis, vel de genere quantitatis, non quòd horum quodlibet vnum eſſe poſſit, ſed quia indiſtinctè hoc probat Ariſtoteles, quia non vult de hac re diſputare, reuera autem forma, quæ eſt ratio agendi mouenti, eſt ſemper uel de genere ſubſtantiæ, uel de genere qualitatis, etiam in motu locali.

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI.

In Octauum Ariſtotelis Phyſicorum Librum,

COMMENTARII.

LIBER OCTAVVS PHYSICORVM.

Textus Primus.

Vtrum autem factus eſt aliquando motus, cum non eſſet prius, & corrumpitur rurſus, adeò vt moueatur nihil; an neque factus eſt, neque corrumpitur, ſed ſemper erat, & ſemper erit, & hoc immortale, & ſine quiete ijs ineſt, quæ ſunt, veluti vita quædam, quæ ineſt natura ſubſiſtentibus omnibus? Eſſe igitur motum omnes affirmant, de natura aliquid dicentes, propterea quod mundum faciunt, & de generatione, & corruptione eſt contemplatio omnibus ipſis, quàm impoßibile eſt eſſe, niſi ſit motus. Sed quotquot infinitos mundos, & eſſe dicunt, & quoſdam quidem fieri quoſdam autem corrumpi mundos, ſemper dicunt eſſe motum. Neceſſarium enim eſt generationes, et corruptiones ipſorum eſſe cum motu. Quicunque autem vnum, aut non eſſe ſemper, etiam de motu ſupponunt ſecundum rationem.

AGGRESSVRI Octauum Phyſicæ auſcultationis Librum duo ante omnia cognoſcere debemus; Vnum eſt quid in ſeptē præcedentibus libris egerit Ariſtoteles, ut huius octaui cum illis connexio habeatur; Alterum uerò, quodnam ſit Ariſtotelis conſilium in hoc Octauo Libro. Videretur quidem etiam de ipſius diuiſione dicendum, ſed quia in ſingulis huius libri partibus obſcuriſſimum eſt quid agat Ariſtoteles, ideò ne in præſentia, uel intempeſtiuam diſputationem inſtituamus, uel ea, quæ in controuerſia ſunt poſita, ac diſputatione indigent, ſine probatione ſupponamus, huiuſce libri diuiſionem ad opportuniorem locum remittemus, dabitur enim nobis occaſio poſt noni contextus declarationem dicendi de libri partitione, ſed adhuc clarius, & fuſius de eadem dicemus in initio contextus vigeſimiprimi.

Quòd igitur ad primum attinet, poſſemus quidem de alijs præcedentibus ſeptē

libris

Digitized by Google

libris plura dicere, in quibus multum temporis eſſet nobis intempeſtiue conteren
dum; ſed nos, vt occaſio poſtulare videtur, dimiſſis ſuperuacaneis, quæ nihil ad hu-
ius Octaui libri intelligentiam conferre videntur, dimiſſa etiam omni de ijs libris
diſputatione, ſimplicem veritatis enarrationem faciemus de ijs, quæ in ſeptem
illis libris ab Ariſtotele tractata fuere, vt ad propoſitum nobis octauum librum
quàm primum nos conferamus; Ante omnia ſtatuendum nobis eſt ſubiectum in
tota ſcientia naturali eſſe corpus naturam habens, ſiue naturale, vt perfectè cogno
ſcendum, perfectè autem cognoſcetur, ſi cognouerimus tùm ipſum communiſſi-
mum genus, tùm omnes eius ſpecies uſque ad infimas, quæ dicuntur ſpecialiſſimę,
ſic enim acceptum corpus naturale cum omnibus ſub ſe contentis ſpeciebus eſt ſu-
biectum adæquatum totius naturalis philoſophiæ. Quoniam autem ordine do-
ctrinæ communiora anteponenda alijs ſunt, ideo primus liber totius ſcientiæ hu-
ius debuit habere ſubiectum ipſummet corpus naturale communiſsimum genus vt
abſtractum à ſpeciebus ſuppoſitis. Hoc igitur eſt ſubiectum adęquatum in his octo
libris Phyſicis, corpus naturale communiſsimum genus ſeiunctum adhuc à con-
ſideratione ſpecierum. Subiecto autem cuiuſque ſcientiæ, vel libri conſtituto, ori-
tur ſtatim duplex authoris conſilium; ſiue intentio in eo libro, vt fusè oſtendimus
in libro noſtro logico de præcognitis, nempè principia, & accidentia illius ſubie-
cti contemplari, ideò neceſſe fuit de corpore naturali vniuersè ſumpto duplex eſ-
ſe Ariſtotelis conſilium in libris Phyſicis, vnum declarandi eius principia ipſi ſci-
licet æqualia, & communia, alterum demonſtrandi eius accidentia illi ſimiliter
æqualia, & communia, vt æqualia ſemper inter ſe hoc tria ſint, ſubiectum, prin-
cipia, & paſsiones. Huic duplici intentioni Ariſtotelis in his libris conſentanea
eſt diuiſio horum librorum in duas partes, cuius Græci interpretes mentionem fe-
cerunt, dixerunt enim aliquos horum librorum eſſe de principijs, aliquos verò de
motu, in eo autem diſcordes fuerunt, quòd Porphyrius, & Ioannes Grammati-
cus, quatuor priores dixerunt eſſe de principijs & quatuor poſteriores de motu.
Simplicius verò, & Adraſtus quinque priores de principijs, tres verò poſteriores
de motu. His autem temporibus videtur eſſe communis omnium ſententia, quod
duo tantum priores ſint de principijs, ſex verò poſteriores de motu, quam ego
quoque, ut veram, & ſatis per ſe manifeſtam ſemper ſecutus ſum, eamque in præ-
ſentia ſine diſputatione ſupponam cum iam Græcorum opinio ita ſit exploſa, vt
in ea confutanda non ſit tempus conſumendum. Illud tamen eſt animaduerten-
dum, vt cum dicimus duos priores libros eſſe de principijs, ſex verò reliquos de
motu, non de ſolo motu in ijs libris agi putemus, ſed nominatione motus tanquā
accidētis naturalis principaliſsimi alia quoque accidentia corporis naturalis com-
prehendamus, quæ in his libris tractantur ab Ariſtotele, & in initio tertij libri
proponuntur, ſunt autem infinitum, locus, tempus, vacuum, continuum, cùm
enim motus maximè omnium habeat connexionem cum natura, & maximus
etiam ſermo de ipſo in his ſex libris habeatur, potuerunt expoſitores, immò & Ari
ſtoteles ipſe alijs in locis hos omnes ſex libros appellare de motu, nominationem
hanc ſumentes a parte, & maiori, & principali. Conſiderandum igitur breuiter
eſt quomodo duo priores libri ſint de principijs, & reliqui ſex de affectionibus cor
poris naturalis, ſuſius enim de hac re diſſerui in libro, quem iam compoſui de fa-
brica ſcientiæ naturalis, quem propemodum cum alijs operibus naturalibus editu-
rus ſum. De primo libro quomodo ſit de principijs corporis naturalis iam ma-
nifeſtum eſt, nec vlla eget declaratione; ſecundus autem ipſe quoque dicendus eſt
de principijs nam præcipua eius pars, quæ eſt tractatio de natura, de ijſdem prin-
cipijs eſt, ſed alio modo conſideratis, docet enim in ſecundo libro Ariſtoteles na-

turam

Digitized by Google

turam eſſe quidem præcipuè, & propriè formam, ſed aliquo etiam modo, & ſecundario etiam materiam dici naturam, immò, & priuationem modo quodam dici poſſe naturam. Illa igitur eadem tria principia, quæ in primo libro reſpectu corporis naturalis conſiderata ſunt, qua ratione eius principia, & cauſæ, & maximè propriè etiam elementa appellantur; eadem (inquam) in ſecundo libro conſiderantur reſpectu accidentium naturalium nempe motus, & quietis, qua ratione ſubeunt appellationem naturæ. Tractatio autem de natura fuit in hac ſcientia omninò neceſſaria, & maximè principalis, eſt enim in initio cuiuſque ſcientiæ prænoſcendum de ſubiecto quid ſit, definitur igitur natura ab Ariſtotele, vt ſubiectum ſcientiæ naturalis, ideſt, vt pars præcipua, & ratio formalis ſubiecti, nomine enim naturæ intellecto ſtatim intelligimus quid ſit corpus habens naturam, ideò ipſe quoque Ariſtoteles in eo ſecũdo libro ſtatim poſt allatam definitionem naturæ, colligit ex ea expreſſe in contextu quarto definitionem corporis naturalis tanquam ſubiecti uniuerſæ naturalis Philoſophiæ. Hinc colligimus non ſpernendam eſſe Diui Thomæ ſententiam, qui dicit agi in primo libro de principijs corporis naturalis, hoc eſt, de principijs eſſendi, in ſecundo autem de principijs ſcientiæ naturalis, ideſt, de principijs cognitionis, nam inter principia cognitionis in vnaquaque ſcientia principem locum tenet definitio proprij ſubiecti, præſertim uerò definitio nominalis, qualis eſt ea naturæ definitio, vt ait Auerroes ſecundo Poſteriorum quadrageſimoquarto, & vt alio in loco oportunius oſtendemus. Sunt etiam cognitionis principia omnia reliqua, quæ in ſecundo illo libro tractantur, nempè diſtinctio ſcientię naturalis a Mathematicis, diſtinctio generum cauſarum, & illa conſideratio, quænam cauſarum genera ſint cognoſcenda a philoſopho naturali, hæc enim omnia præmittenda erant, ut principia cognitionis totius naturalis Philoſophiæ, vt fuſius, ac diligentius ego declaraturus ſum in memorato libro de fabrica ſcientiæ naturalis.

Tractationem de principijs ſequitur tractatio de communibus accidentibus corporis naturalis, quæ incipit ab initio tertij libri, vbi Ariſtoteles manifeſtiſſimè proponit agendum, de motu, de continuo, de infinito, de loco, de vacuo, ac tempore. Rationem enim claram adducit huius propoſitæ tractationis, quoniam ſunt communia accidẽtia corporis naturalis, quorum conſideratio ad hos libros abſq; dubio pertinebat. Nos igitur huius tractationis ſeriem prius ordinatim referamus, poſtea uerò ordinis, qui in his ſeruatur ab Ariſtotele, rationem afferamus.

In tertio libro agit Ariſtoteles de motu, & magno cum verborũ apparatu inueſtigat eius definitionem, vt ibi videre eſt, deinde in tertio libro agit longo ſermone de infinito, & oſtendit quomodo detur in rebus naturalibus infinitum, & quomodo non detur, datur enim poteſtate in infinitum, vt patet in diuiſione continui, actu verò infinitum non datur. In quarto libro agit de loco, deinde de uacuo, poſtmodum de tempore, & magna cum diligentia docet quid ſit locus, & quid tempus. In quinto libro reuertitur ad conſiderationem, quæ in tertio libro non fuerat abſoluta, & diuidit motum in ſpecies, ſeparat generationem a motu; conſiderat in motibus oppoſitiones, tum motus cum motu, tum motus cum quiete; docet etiam varias motuum differentias, vt quis ſit vnus, quis non vnus, quis dicatur continuus, & quis non continuus; qua ſumpta occaſionem docet horum omnium nominum ſignificationes, quid ſit continuum, quid ſit contiguum, quid ſit conſequenter, quid ſit ſimul. Poſtea in ſexto libro agit de continuo. Cum enim & corpus ipſum mobile, & motus, & etiam tempus ſit cõtinuum, Ariſt. in eo libro multa Theoremata tractat pertinentia ad hæc omnia quatenus continua ſunt. Denium in ſeptimo libro, vt omnes conſentiunt, nil aliud facit Ariſtoteles, niſi

Digitized by Google

quòd quædam docet, quæ pertinent ad melius intelligenda illa, quæ in hoc octauo dicenda ſunt, ideò ſeptimus ille eſt quædam præparatio ad octauum; nam maior pars Theorematum, quæ tractantur in ſeptimo, tractantur etiam in Octauo, vt quòd quicquid mouetur ab alio mouetur, & quòd in mouentibus non eſt proceſſus in infinitum, ſed datur ſtatus in aliquo primo mouente, ideò Eudemus in horum librorum interpretatione dimiſit ſeptimum vt ſupervacaneum, ſed Simplicius, & Alexander animaduerterunt, quòd licèt eadem Theoremata in vtroque libro demonſtrentur, tamen non ſunt utrobique eędem demonſtrationes, ſi quidem in ſeptimo ſunt leuiores, & faciliores; in octauo autem ualidiores, ſublimiores, & magis eſſentiales. Putarunt igitur Ariſtotelem de rebus altiſſimis, & difficillimis in hoc Octauo libro ſcripturum voluiſſe prius eaſdem in ſeptimo leuiter adumbrare, & rationibus facilioribus planiorem nobis uiam reddere ad intelligentiam profundiorum. Hoc idem de hoc ſeptimo libro ſenſit Auerroes, vt patet legentibus primum eius commentarium in hunc octauum librum, eius enim uerba non referam. Reſtat vt eorum, quæ diximus de ordine ab Ariſtotele ſeruato, in prædictis accidentibus naturalibus, rationem afferamus, plura enim dubia aduerſus ordinem illum occurrunt, quæ illum oppugnare uidentur, hæc tamen omnia ego non referam, etenim cum omnium eadem ſit ſolutio, unicum conſiderare ſatis erit, quod tale eſt, uidetur male feciſſe Ariſtoteles, qui non uno & continuato ſermone omnia, quæ de motu dici poterant, abſoluit, ſaltem de motu abſolutè accepto, ſed aliqua de motu dixit in principio Tertij libri, & aliqua in quinto libro, cur ergo tractationem de motu abſolutè accepto interrupit tractationibus interpoſitis de infinito, de loco, de uacuo, de tempore? Nec ſoluitur dubium dicendo, quòd infinitum, & locus, & tempus, affinitatem habent cum definitione motus, ideoque ſtatim tractanda fuere poſt declaratam in tertio libro motus definitionē, hoc enim nullius momenti eſt: primum quidem, quia dicendum potius uidetur, quòd hæc habent affinitatem cum motu quàm cum ipſa motus definitione, immò ſi definitionem loci quarto libro traditam ſpectemus, nulla prorſus in ea apparet affinitas cum definitione motus, neque cum motu ipſo, dicere enim locum eſſe ſuperficiem extremam corporis continentis non eſt affinitatem aliquam notare cū definitione motus, immò neque reſpectum ullum ad motum. Præterea ut admittamus hanc, quam dicunt affinitatem, per hanc non ſtat quin Ariſtoteles prius debuerit totum de motu ſermonem abſoluere, deinde ſingillatim de his alijs accidentibus agere, quæ cum ipſa natura motus affinitatem habere dicuntur. Alia igitur huius ordinis ratio afferenda eſt, ea quæ (ut mihi uidetur) aliunde ſumi non poteſt, niſi ab ipſa ordinis natura, quam ego in primo libro meo de Methodis declaraui, ea enim in hoc conſiſtit quòd ea quæ ad aliorum cognitionem uel neceſſarium, uel utile eſt cognoſcere, tractanda prius ſunt, alia uerò poſterius; Ariſtoteles igitur rectè fecit, qui primo loco de motu ea tractauit, quæ ſine aliorum accidentium notitia intelligi poterant; alia verò de eodem motu tractanda ad quintum librum remiſit, quorum declaratio ſupponebat cognita inter alia accidentia infinitum, locum, & tempus, quod quidem paucis verbis declaro. In quinto libro diuiditur mutatio in quatuor ſpecies, quarum tres ſunt propriè motus, nempè latio, alteratio, augmentatio, quarta uerò non eſt motus, nempe generatio; & corruptio, non ea tamen eſt Ariſtotelis intentio, ut hæ ſpecies diſtinctæ in his libris cognoſcantur, is enim non eſt proprius locus, ſed id fit in primo libro de generatione; vbi perfectè agitur de generatione, de alteratione, & de augmentatione, ſed in quinto Phyſicorum de his breuiter agitur, & confuſè, non propter ipſarum ſpecierum cognitionem, ſed ob maiorem cognitionem generis nempè motus, nam ualdè im-

perfe-

perfecta eſt generis cognitio, quando quot ſpecies habeat ignoramus. De his igitur uoluit Ariſtoteles ibi pauca dicere ad maiorem cognitionem ipſius motus generis, cuius conſideratio horum librorum propria eſt. Illa tamen ſpecies, quæ dicitur motus localis, dum communiter accipitur, non pertinet ad alium locum, quàm ad libros Phyſicos, ſiquidem omnibus corporibus naturalibus communis eſt motus localis, ea quæ inter ſpecies motus eſt maximè præcipua, & de ea prædicatur nomen motus per prius; itaque ſi motum localem reſpiciamus, ad quem præcipuè reſpiciunt omnia, quæ de motu dicuntur in his libris; non poterat de ipſo ſermo haberi, niſi prius eſſet cognitus locus, qui ad ipſum habet rationem cauſæ finalis, vel ſaltem melius, ac facilius cognoſcitur motus localis ex habita prius cognitione loci, quæ traditur in quarto libro, quocirca conueniens fuit prius agere de loco in quarto libro, & poſteà de ſpeciebus motus in quinto. Cum tractatione autem de loco debuit eſſe coniuncta tractatio de uacuo, vt manifeſtum eſt: ſimiliter tractatio de tempore debuit præcedere tractationem, quæ in quinto libro habetur, patet enim cum librum legentibus fieri ſæpè temporis mentionem, præſertim verò in declaratione vnitatis motus, quoniam igitur cognitio eorum, quæ in quinto libro dicuntur de ſpeciebus, ac de differentijs motus, nihil conferebant ad melius cognoſcendum locum, vel tempus, contra uerò cognitio loci, vel temporis non parum conferebat ad ea, quæ in quinto libro dicuntur, intelligenda, ſtatuit Ariſtoteles illam de motu tractationem reijcere ad quintum librũ, & prius in quarto de loco, & de tempore agere. De infinito autem omninò neceſſarium fuit prius agere quàm de loco, & de tempore, quia ſi daretur corpus actu infinitum, tolleretur omninò locus, & motus localis, & tempus, quod dicitur numerus ipſius motus, prius ergo oportuit oſtendere non dari corpus mole infinitum actu, quia hoc non oſtenſo, vanum omninò erat de loco, ac de tempore loqui, hac igitur ratione voluit prius Ariſtoteles in tertio libro agere de infinito. In ſexto autem libro cur agatur de continuo, ratio in promptu eſt, cum enim continuum ſit vnum ex accidentibus corporis naturalis, quæ in initio tertij libri ab Ariſtotele propoſita fuerant, oportuit aliquem locum in his libris eſſe, in quo de continuo ageretur, in eo igitur libro ſexto declarat Ariſtoteles naturam continui, & probat omne naturale corpus, quod ibi mobile uocat, eſſe continuum, & diuiduum in ſemper diuidua. Et multa Theoremata tractat pertinentia ad naturale corpus, quatenus continuum eſt, & quia ſimul cum corporis continuitate conſiderat etiam ibi Ariſtoteles temporis, & motus continuitatem, præſupponit illa tractatio tractationem de motu factam in tertio, & in quinto, & tractationem de tempore factam in quarto, & declarationem nominis continui, quæ habetur in quinto libro, qua etiam ut connexione quinti cum ſexto utitur Ariſtoteles in principio ſexti libri, repetens definitionem continui, & contigui in quinto libro traditas, & inde occaſionem ſumens tractationis de continuo, quæ habetur in toto illo ſexto libro. Sunt autem notanda verba Ariſtotelis in vltimo contextu illius ſexti libri, in quibus apparet manifeſta connexio illius ſexti libri cum octauo, ibi enim dicit Ariſtoteles eſſe conſiderandum poſterius an detur vnus continuus motus infinitus, & æternus, quod quidem tractandum eſt in hoc octauo, nam per hoc ſignificat Ariſtoteles id, quod de ſeptimo libro iam diximus, nempè cum eſſe quandam præparationem ad octauum, ita ut habendus ſit tanquàm pars quædam octaui, ſic enim clara erit connexio ſexti cum ſeptimo, quia cum octauus ſit de æterno motu, etiam ſeptimus intelligitur eſſe de æterno motu, quatenus ea, quæ ibi dicuntur diriguntur ad tractationem de æterno motu.

Hæc de ſeptem præcedentibus libris dicta ſufficiant, ad octauum accedamus,

& quid

Digitized by Google

& quidnam in eo ſit Ariſtotelis conſilium, conſideremus, ſed in primis annotandum eſt quòd cùm aliud ſit de ſubiecto propriè ſumpto loqui, aliud ſit loqui de intentione, ſeu conſilio Authoris, ut fusè declarauimus in libris de præcognitis, ſi quidem ſubiectum eſt id, quod ſupponitur tanquàm notum, intentio uerò refertur ad ea, quæ in eo ignorantur, & quæruntur. Hic ego non rectè a quibuſdam factum eſſe arbitror, qui quæſtionem proponunt de ſubiecto proprio huius octaui libri, & propriè accepto, cùm enim concedunt agi de ęterno motu in hoc libro, dicunt ſubiectum eſſe non æternum motum, ſed corpus naturale æterno motu mobile. Quam ſententiam ego quidem non probo, nam in eum primò errorem incidunt, quòd rationem formalem ſubiecti ſumunt a paſſione, quod faciendum non eſt, ſic enim dicendum etiam eſſet in tertio Libro ſubiectum fuiſſe corpus naturale vt mobile, in quarto corpus naturale, ut locabile, & ſic de reliquis. Præterea ſi per hoc intelligant ipſummet naturale corpus, quod in his octo libris ſubiectum eſt, non dicunt proprium octaui libri ſubiectum, vt ſe dicere profitentur; ſi verò ſpeciem aliquam corporis naturalis, vt potè cęlum, non rectè ſentiunt quia in his octo libris non eſt aliud ſubiectum ſtatuendum, quàm corpus naturale in communi, nec debet in his libris tractari de aliqua ſpecie, ſi quidem de ſpeciebus tractatio primùm incipit a libris de cœlo. Præterea ſubiectum in principio ſcientiæ debet eſſe præcognitum, de hac tamen ſpecie, quæ ſit corpus æterno motu mobile, Ariſtoteles hic nihil dicturus eſt, nec tale corpus nominaturus; ſed res hæc clarior fiet in diſputatione, quam in primo contextu facturi ſumus, de quonam motu ſit quæſtio Ariſtotelis, ibi enim oſtendemus nullum alium conſiderari in hoc libro ſubiectum æterni motus niſi corpus naturale ita confusè, & indiſtinctè ſumptum, quod in his omnibus octo libris ſubiectum eſt, cum quodam tamen diſcrimine, quod ibi a nobis conſiderabitur. Non eſt igitur in hoc octauo libro ſubiectum quærendum diſtinctum a ſubiecto aliorum ſeptem, ſed quærenda eſt intentio Ariſtotelis tantùm, cum hi omnes octo libri idem habeant ſubiectum, & diuerſis tantùm intentionibus diſtinguantur, idque ipſi quoque; aliorum enim librorum ſolas diuerſas Ariſtotelis intentiones conſiderarunt, dicentes in hoc agi de motu, in illo de loco, de tempore, & ita de alijs; de ſubiectis tamen nihil dixerunt, cùm tamen non omne fortaſſè naturale corpus habeat locum, neque a quolibet exoriatur natura temporis.

Rectius igitur faciemus, ſi communi ſubiecto conſtituto omnium octo librorum corpore naturali quæramus ſolum de intentione Ariſtotelis in hoc octauo, quæ alia eſſe non poteſt, quàm inquirendi aliquam paſſionem, uel aliquod principium corporis naturalis, ſed quia iam diximus ſex omnes poſteriores libros eſſe de motu, hoc eſt, de paſſionibus corporis naturalis, & cum ipſe Ariſtoteles in ipſo huius libri initio dicat ſe acturum eſſe de æternitate motus, & inueſtigaturum, an detur in rebus naturalibus aliquis æternus motus, res clara uidetur, eſt enim reuera intentio Ariſtotelis agere de æterno motu, tanquàm de paſſione corporis naturalis. Et connexio quoque huius libri cum alijs manifeſta eſt, cum enim egiſſet prius abſolutè de motu, deinde etiam de motu quatenus eſt continuus, agendum etiam erat de eodem quatenus eſt æternus, cum detur reuera in naturali corpore æternus motus; & hæc conſideratio debuit eſſe poſtrema. Supponit enim iam declarata eſſe omnia, de quibus actum eſt in alijs libris, præcipuè uerò naturam ipſam motus, & naturam temporis, & continuitatem, & alia multa, de quibus egit Ariſtoteles in præcedentibus libris. Hæc igitur rei veritas eſt, ſed difficultatem facere uidetur tractatio de primo motore, quæ in hoc libro habetur, cum enim primus motor æter-

Q nus ſit

nus ſit quid nobilius æterno motu, magis habere uidetur rationem finis, quàm motus æternus, idquè uidetur Auerroem mouiſſe ad dicendum intentionem Ariſtotelis eſſe agere de æterno motore, non de motu æterno, & de hoc agi propter primum motorem, vt ex æterno motu primus motor inuenietur. Hanc Auerrois ſententiam aliàs omnes Philoſophi ſequebantur; ego enim decimoſeptimo ab hinc anno cum hunc eundem librum publice interpretarer: inueni omnium Philoſophorum mei temporis eſſe hanc opinionem, quod primaria intentio Ariſtotelis in hoc libro eſſet agere de æterno motore, unum tamen excipio Reuerendum Thomam Peregrinum Metaphyſice Profeſſorem virum rectè excellentiſsimum, quem certè ego plurimi feci, qui cognouit hunc communem errorem, & eum refutauit, ſed ſententiam penitus contrariam defendens quòd de motore æterno agere debet ſolus Metaphyſicus: Philoſophus autem naturalis de eo loquitur obiter, & omnino per accidens: Ego vero eo anno hanc alterationem uidens nixus ſum diffuſè aduerſus vtramque ſententiam diſputare, & oſtendere falſam eſſe vtramque, medium uerò ſententiam ueram eſſe, quòd primaria intentio Ariſtotelis ſit hæc ſola agere de æterno motu; de æterno autem motore non per accidens hic agatur, nequè per ſe primario; ſed per ſe ſecundariò; & propter cognitionem perfectam æterni motus; cum enim paſsio cauſam habens non poſſit ſciri niſi per ſuam cauſam demonſtretur; non potuit ſciri motus æternus niſi per motorem æternum, qui eſt eius propria, & æquata cauſa. Sed quia euenit poſteà, ut omnes Philoſophi, qui eam Auerrois ſententiam ſequebantur, & in veram ſententiam venientes faſſi ſint, & nunc etiam fateantur de motore æterno agi propter ęternum motum, non eſt quòd amplius in hac diſputatione tempus conteramus. Sed magnum quidem operæ pretium faciemus, ſi totius ueritatis rationem, & radicem nobis expoſuerimus, ex qua facile nobis erit dubia omnia, & omnia demum illarum ſectarum argumenta ſoluere. Ratio enim ducta ex natura rei, hęc omnia pręſtare ſolet; totius igitur veritatis ratio conſiſtit in cognoſcendo diſcrimine tractationis de primo motore in octauo Phyſicorum, & in duodecimo Metaphyſicorum, hoc enim à multis non bene intellectum eſſe uideo; nam multos audiui dicentes diſcrimen conſiſtere in diuerſitate attributorum, alia namque cognoſcere ad Metaphyſicum pertinet, alia uero ad Philoſophum naturalem, quòd enim ſit prima forma, & actus purus, & abſtractus a materia, & intelligens, & mouens vt finis, hæc & alia eiuſmodi cognoſcere de ſubſtantijs aliis ad ſolum Metaphyſicum pertinet, quia nullum habent reſpectum ad motum. At cognoſcere quod ſint motores æterni, & immobiles pertinet ad Philoſophum naturalem; quoniam hæc attributa reſpiciunt motum. Hæc tamen ſententia probanda non eſt, & eius falſitatem ipſa ueritatis cognitio declarabit. Solent etiam multi dicere Metaphyſicum conſiderare ſubſtantias abſtractas ſecundum quid eſt; Naturalem uerò ſolam rationem exiſtentiæ, ſed hoc eſt tangere differentiam ſecundariam, & prætermittere primariam, ut mox oſtendemus ex ipſa ueritatis declaratione. Ego quidem puto nullum aliud diſcrimen adducendum eſſe, niſi id, quod colligitur ex Auerroe in ultimo Commentario Primi Libri Phyſicorum, nam ſi quæ alia ſunt diſcrimina, ea hoc primarium conſequuntur. Auerroes in memorato loco diſputans contra Auicennam oſtendit, quòd demonſtrare exiſtentiam ſubſtantiarum ſeparatarum non pertinet ad Metaphyſicum, ſed ad Philoſophum naturalem, & utitur tali ratione, Subſtantiæ abſtractæ in Metaphyſica habent locum

ſubiecti,

ſubiecti, ergo non poſſunt demonſtrari in Metaphyſica. Patet conſequentia, quia nulla ſcientia poteſt demonſtrare exiſtentiam ſui ſubiecti. Ex hoc colligimus, quòd cum ſecundum Auerroem ſubſtantiæ abſtractæ demonſtrentur in ſcientia naturali, non poſſunt in ea habere locum ſubiecti, hoc enim dato ratio Auerrois contra ipſummet urgeret, igitur differentia, quam ſignificat Auerroes, hæc eſt quòd ſubſtantiæ conſiderantur à Metaphyſico ut ſubiectum, à naturali autem non ut ſubiectum, ſed ut principia, ſcilicet, paſſionis naturalis æterni motus. Hæc eſt ſufficientiſſima diſtinctio duarum ſcientiarum, qua utitur Ariſtoteles in ſecundo Phyſicorum in diſtinguenda ſcientia naturali à Mathematicis, cùm enim hæc tantùm tria in qualibet ſcientia conſiderentur, ſubiectum, principia, & paſſiones, ſatis habet Ariſtoteles ibi dicere, quòd eædem quantitates Mathematicæ in eis ſcientijs conſiderantur ut abſtractæ à corpore naturale, proinde ut habentes locum ſubiecti; in ſcientia verò naturali, ut inhærentes naturali corpori, proinde ut paſſiones naturales: hæc ergo eſt ſemper idonea diſtinctio duarum ſcientiarum in conſideratione eiuſdem rei, quod ibi ut ſubiectum, hic ut paſſio, ſeu ibi vt ſubiectum, hic verò ut principium. Hoc idem colligo ex Ariſtotele in contextu ſeptuageſimoprimo, & ſeptuageſimotertio ſecundi libri Phyſicorum, ibi dicit Ariſtoteles, quod quæcumque mouent, & mouentur, ſunt Phyſicæ conſiderationis, quæcunque autem mouent, & non mouentur, non ſunt Phyſicæ conſiderationis: cuius dicti hanc rationem ſubiungit, quia non habent in ſe principium motus, ſed immobilia ſunt. Communis expoſitio eius loci eſt, quòd Ariſtoteles probet ſubſtantias abſtractas non eſſe Phyſicæ conſiderationis ſecundum quidditatem, ſed non propterea prohibeat quin poſſint conſiderari a Phyſico ſecundum exiſtentiam ſolam. Hæc tamen communis expoſitio aliena eſt ab Ariſtotele, quod oſtendo per ipſa Ariſtotelis verba in eo loco, cur enim motor non conſideretur à Phyſico Ariſtoteles utitur ea ratione, quoniam non habet in ſe principium motus, attamen manifeſtum eſt per hoc non oſtendi, quod non poſſit conſiderari a Phyſico ſecundum quidditatem: nam ſimiliter argumentarer, motus & locus non habent in ſe principium motus, ergo non poſſunt ſecundum quidditatem conſiderari à Phyſico, antecedens uerum eſt, at conſequentia falſa, cum conſequentis falſitas ſit manifeſta; ſi quidem accidentia naturalia conſiderantur etiam ſecundum quidditatem à Phyſico, tamen non habent in ſe principium motus, cum hoc ſit proprium corporum naturalium. Dicendum igitur eſt medium illud nil aliud oſtendere niſi motorem immobilem non conſiderari à Phyſico vt ſubiectum phyſicum, ſic enim ratio in omnibus ualida eſt, motus, & locus non habent in ſe principium motus, ergo non conſiderantur à Phyſico, ut ſubiectum phyſicum, Hoc enim notiſſimum eſt, cum non ut ſubiectum, ſed ut paſſiones conſiderentur. Digna autem conſideratione ſunt uerba Ariſtotelis in principio illius contextus ſeptuageſimitertij, quæ ſunt hæc, [duplicia ſunt principia mouentia phyſicè, quorum alterum non eſt phyſicum quia non habet in ſe principium motus, ſed immobile eſt] negat Ariſtoteles mouens immobile eſſe ut ſubiectum phyſicum, ut eadem adducta ratio declarat, quia non habet in ſe principium motus, tamen ibidem fatetur eſſe phyſicum ut phyſicum principium, nam dicit duo eſſe principia mouentia phyſicè, omne enim mouens, quatenus mouens, eſt phyſicum, quia omne habens reſpectum ad motum, quatenus tale, phyſicæ eſt conſiderationis.

Ex hac primaria differentia facile eſt conſiderare quomodo altera differentia deducatur, quæ ab alijs vt primaria adducebatur, nam conſiderare primum motorem

Digitized by Google

torem ut ſubiectum, notat neceſſitatem cognoſcendi quidditatem eius, quælibet enim ſcientia debet cognoſcere naturā, & eſſentiam ſui ſubiecti, prçſertim Metaphyſica, quæ ſuprema eſt, nec habet ſupra ſe aliam ſcientiam, quæ id præſtare poſſit. Naturalis uerò eum non conſideret primum motorem, vt ſubiectum, ſed ſolum vt principium, non debet nec poteſt eius quidditatem cognoſcere, ſi quidem eius quidditas eſt abſoluta, ipſe autem non conſiderat ipſum niſi in reſpectu ad effectum, remanet igitur, vt non poſſit ipſum cognoſcere niſi ratione ſuæ exiſtentiæ.

Tertia uerò differentia, quæ ab alijs afferebatur ex diuerſitate attributorum, eſt omninò falſa, & reijcienda, nam ſi conſideremus quid nam ſit conſiderare primum motorem, vt ſubiectum, manifeſtè ſignificat eſſe ibi conſideranda omnia eius attributa nullo prçtermiſſo, ad perfectam enim cognitionem ſubiecti cuiuſcunque in qualibet ſcientia requiritur, vt omnia attributa per ſe nullo excepto cognoſcantur, vno enim ignorato ſcientia illa manca, atque imperfecta foret; omnia igitur attributa ſubſtantiarum ſeparatarum ſunt Metaphyſica, etiam hoc, quòd ſint æterni motores, ut etiam patet hoc fuiſſe ab Ariſtotele conſideratum in duodecimo Metaphyſicorum. Abſolutè igitur omnia attributa ſunt Metaphyſica, nullum eſt naturale, tamen quia naturalis conſiderat æternum motorem, ut cauſam çterni motus, neceſſe habuit ſumere, & tangere cum moderatione aliqua attributa pertinentia ad cognoſcendum cauſam æterni motus, nempè, illud, quod ſit penitus immobilis, & a materia abiunctus, ſic enim ſit ut non laboret propter materiam, & ſic poſſit mouere perpetuò. Hanc conditionem Philoſophus naturalis, non ad habendam aliquam cognitionem Dei ſecundum ſe, ſed ad habendam perfectam cognitionem æterni motus per ſuam cauſam, quia non cognita illá conditione non poterat cognoſcere, cur ſit aptus perpetuò mouere, adeò ut ſi alijs attributis indiguiſſet Phyſicus ad cognoſcendum æterni motus cauſam, ea quoque leuiter tetigiſſet, ut attributa motoris æterni, non vt attributa talis entis, in his ergo attributis nulla eſt alia differentia quàm hæc, omnia ſunt ſecundum ſe Metaphyſica, & neceſſaria ad perfectam cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum, aliqua tamen horum vt attributa æterni motoris communicantur cum philoſopho naturali, non omnia, qua de re etiam aliqua diximus in libro noſtro de præcognitis, capitulo ſexto.

Ex his colligo veram eſſe hanc propoſitionem, Metaphyſicus cognoſcit entia abſtracta eſſe motores æternos, hoc enim eſt cognoſcere proprium attributum de ſubiecto proprio. Hæc autem eſt falſa, Metaphyſicus cognoſcit Deum, ſeu entia abſtracta, ut motores æternos, ſic enim attribuitur Metaphyſico conſideratio illa reſpectiua quatenus ſunt cauſæ æterni motus, quæ eſt propria Philoſophi naturalis, dicendum igitur eſt, Metaphyſicus conſiderat Deum eſſe æternum motorem, non tamen conſiderat Deum ut motorem. Naturalis verò conſiderat Deum ut motorem: & hæc fuit ſententia Ariſtotelis ſecundo Phyſicorum ſeptuageſimo tertio, quando dixit motorem immobilem, quatenus eſt principium motus, eſse phyſicum motorem, ideſt, principium phyſicum.

Summa igitur totius ueritatis hæc eſt, intentio Ariſtotelis eſt agere de æterno motu, & oſtendere dari in corpore naturali unum æternum motum continuum, & quia paſsio non bene cognoſcitur, niſi per ſuam cauſam demonſtretur, cauſa autem eſt æternus motor immobilis, ideò agitur de motore immobili non propter ſe, ut ipſe abſolutè acceptus cognoſcatur, ſed propter æternum motum perfectè cognoſcendum; tractatio igitur de çterno motu tota nominanda eſt, quia dę cauſa agere, quatenus eſt cauſa, eſt de effectu agerę. Poſſumus

igitur

igitur æternum motorem, & ſecundariò, & etiam primario hic conſiderare: vt enim ſumitur vt quodam diſtinctum ab æterno motu, ſic ſecundario conſideratur, quia in gratiam æterni motus; ſed quatenus eius cognitio includitur in cognitione perfecta æterni motus, & tota de æterno motu tractatio cum omnibus, quæ ad eius complementum requiruntur, primaria dicenda eſt, eatenus & æterni motoris conſideratio primaria dici poteſt, nimirum vt æterni motus conſideratio, non vt æterni motoris diſtincti ab ipſo motu. Hæc fuit ſententia Alexandri à Simplicio relata, & approbata in initio huius libri, & in contextu vigeſimoprimo, qui veram eſſe dixit intentionem Ariſtotelis in hoc libro, nempè, oſtendere demonſtratiue quòd in rebus naturalibus detur æternus motus per ſuam cauſam, quæ eſt motor æternus immobilis. Hoc modo clara eſt connexio huius libri cum alijs ſeptem. Eſt enim libris de motu connumerandus, ſed ei poſtremus locus debebatur, quia prius oportuit agere abſolutè de motu, poſteà de eodem vt æterno, videbimuſque in hoc libro manifeſte quòd huius libri tractatio præſupponit omnia, quæ tractata fuerunt in præcedentibus libris, ſupponit enim & cognitionem motus, & ſpecierum motus, & temporis, & continui, vt in progreſſu videbimus ipſummet Ariſtotelem teſtari. Aliam quoque rationem cur hic liber debuerit eſſe poſtremus, afferemus ſub libri initium, quando diſputabimus de quo motu, & de qua æternitate quæſtio Ariſtotelis intelligenda ſit. Reſtat ut id, quod ratione cognoſcimus, teſtimonio quoque Ariſtotelis comprobemus, & quædam apud eum loca expendamus, quæ ad duas contrarias ſententias confirmandas afferre ſolebant, vt videamus per ea non confirmari niſi hanc opinionem, quam declarauimus. In primis verbis primi libri Meteorum dicit Ariſtoteles ſe in libris Phyſicis ægiſſe de primis cauſis naturæ, & de omni motu naturali, de primis enim cauſis naturæ intelligit ſe egiſſe in primo libro, atque etiam in ſecundo: ſequentes autem libros dicit eſſe de motu, hoc eſt, de accidentibus naturalibus, quare in hoc octauo non dicit ſe egiſſe niſi de motu, non tamen ex ijs verbis colligitur quòd hic de motore agat per accidens, quia nominatione motus comprehenditur omne illud, quod neceſſarium eſt cognoſcere ad cognoſcendum ipſum motum, ut prædiximus. In primo libro de generatione contextu quarto decimo ait Ariſtoteles ſe de primo motore immobili egiſſe in primis ſermonibus de motu, cum ergo dicat ſe egiſſe hic de primo motore, indicat non eſſe de illo actum per accidens, ſed per ſe, non enim citantur tractationes, niſi quæ per ſe ſunt inſtitutæ, attamen cum dicat de illo actum eſſe in libris de motu, & librum hunc dicat eſſe de motu, indicat actum eſſe de motore æterno non propter ſe, ſed propter motum æternum, quoniam nominationes librorum ſumuntur ab ijs, quæ propter ſe tractantur, non ab ijs, quæ propter aliud. Similiter in contextu ſeptuageſimo primo primi libri de Cælo dicit ſe in libris de motu oſtendiſſe quòd nullum finitum habet uirtutem infinitam, neque ullum infinitum virtutem finitam; citat autem his uerbis tractatum de impartibilitate primi motoris, qui habetur in vltimo capitulo huius libri, attamen librum dicit eſſe de motu, quia de motore agit propter motum, nam hoc tantum hac authoritate oſtenditur, non oſtenditur quòd de primo motore agatur per accidens. In contextu ſexageſimo primo ſecundi de generatione inquit Ariſtoteles ſe prius dixiſſe in alijs quod ſi motus eſt ſemper, neceſſe eſt ut etiam motor ſit ſemper, & ſit immobilis, quibus uerbis citat conſequentiam à ſe factam in hoc libro ab æterno motu ad æternum motorem immobilem, quam quidem fieri in hoc libro manifeſtum eſt, ut à nemine negari poſſit, per hoc tamen non oſtenditur quòd præcipuus ſcopus ſit agere de motore, non enim nominat librum de motore, tantùm dicit ſe hanc conſequentiam

hic feciſſe, quam reuera fecit, ſed eo conſilio ut regteſſum poſteà faceret ab æterno motore ad æternum motum, hæc enim eſt intentio præcipua in hoc libro. In tertio Phyſicorum contextu octauo dicit manifeſtum fore ex alijs quòd datur quoddam mouens immobile, ſed hoc nihil aliud probat, quàm quòd in octauo Phyſicorum oſtenditur dari primum mouens immobile, non probat ptimum motorem eſſe præcipuum finem in hoc octauo libro.

Sic in primo capitulo libri de motu animalium inquit ſe oſtendiſſe dari motorem immobilem, quando etiam de motu ſempiterno locutus eſt, & docuit an ſit, & quis ſit, quibus verbis ſolum dicit quid egerit, non dicit quis fuerit huius tractationis ſcopus, & potius indicat ſcopum fuiſſe æternum motorem, quam motorem ipſum immobilem. Argumenta verò, quibus contrariæ illæ ſectæ vtebantur, facilè ſolui poſſunt per ea, quæ diximus, ideò recenſenda non ſunt. Vnum nolo ſilentio præterire; Dicebant aliqui, quando in aliquo libro plura conſiderantur, illud magis habet rationem finis, quod nobilius eſt, at qui in hoc libro conſideratur & æternus motus, & æternus motor, & motor eſt longe nobilior motu, motor igitur habet magis rationem finis, & principalius conſideratur quàm motus. Poſſum ad hoc dupliciter reſpondere, primum quidem apud me dubium eſt illud fundamentum, quod ipſi vt manifeſtum conſtituunt, id, quod nobilius eſt, principalius conſideratur, nam hoc quidem locum habet in diſciplinis operatiuis, quæ ad finem quendam conſequendum omnia dirigunt: at in contemplatiuis, in quibus ſola cognitio quæritur, non uidetur uerum. Philoſophus enim omnium rerum ſcientiam quærit, & Philoſophus naturalis æque omnium rerum naturalium ſcientiam habere vult, nec principalius aſinum cognoſcere, quàm lapidem, ſed & hunc & illum per ſe, & propter ſe, quia vterque eſt per ſe dignus cognitu, ſed hoc etiam in præſentia admiſſo dico, eſſe tunc tantummodo concedendum, quando de ijs omnibus ſit perfecta tractatio, quare ſi perfecta tractatio de primo motore in octauo Phyſicorum fieret, fortaſſe poſſent hoc argumento oſtendi principalius ipſum conſiderari, quàm motum æternum, ſed cum non hic, ſed in Metaphyſica fiat perfecta tractatio de primo motore, hic vero leuiter cognoſcatur, & ex profeſſo ſumatur ad demonſtrandum motum æternum, non debet dici principalius conſideratus, licèt nobilior ſit, quia hic non eſt locus, in quo perfectè tractetur.

Contextus Primus.

Vtrum autem factus eſt aliquando motus cum non eſſet prius, & corrumpitur rurſus adeo vt moueatur nihil, an neque factus eſt. Neque corrumpitur, ſed ſemper erat, & ſemper erit, & hoc immortale, & ſine quiete ijs ineſt, quæ ſunt, veluti vita quædam quæ ineſt natura ſubſiſtentibus omnibus? Eſſe igitur motum omnes affirmant, de natura aliquid dicentes, propterea quod mundum faciunt, & de generatione, & corruptione eſt contemplatio omnibus ipſis, quàm impoſſibile eſt eſſe niſi ſit motus. Sed quotquot quidem infinitos mundos, & eſſe dicunt, & quoſdam quidem fieri, quoſdam autem corrumpi mundos, ſemper dicunt eſſe

motum,

motum. neceſſarium enim eſt generationes, & corruptiones ipſorum eſſe cum motu. Quicunque aut unum, aut non eſſe ſemper, etiam de motu ſupponunt ſecundum rationem.

PRIOR hęc pars primi contextus eſt veluti proœmium huius octaui libri, in quo Ariſtoteles proponit nobis ſcopum & conſilium ſuum in hoc libro, ipſumque inquit eſſe conſiderare an aliquando incæperit motus omnino,& aliquando ſit omnino interiturus, an potius ſit æternus,qui nec incęperit unquam,neque ſit unquam finem habiturus. Hoc autem ſententiam noſtram iam a nobis comprobatam mirificè confirmat, non enim proponit Ariſtoteles quærendum an detur ęternus motor, ſed ſolùm an ęternus ſit motus, quare hęc una eſt Ariſtotelis intentio in hoc libro agere de æternitate motus. Sententia huius partis ea eſt, quam diximus, & eſt ſatis manifeſta: hanc enim unam continet bimembrem quæſtionem, an motus incęperit aliquando,& aliquando etiam deſinet omnino eſſe,an potius ex utraque parte ſit æternus. In uerbis aliqua ſunt noranda, inquit, [cum non eſſet prius,] ad maiorem præcedentium uerborum declarationem, & ad remouendum ab eis prauum ſenſum, poterat enim quis intelligere factam reſpectu motoris, ſiquidem motus habet ſuum eſſe poſitum in fieri,proinde a motore aliquo, in quo ſenſu unum eſt motum non eſſe niſi factum, ideſt, habere ſuum eſſe in fieri à motore, ſic enim motus ſemper fuit factus,& nunc fit,& ſemper dicetur fieri, ſeu factus reſpectu motoris, à quo ſemper pendet. Volens igitur Ariſtoteles ſignificare ſe intelligere factum non reſpectu motoris, ſed ratione temporis,ideò ſubiungit [cum non eſſet prius,]ideſt, intelligo aliquandò factum ita vt prius non fuerit omnino motus,ſic ergo declarat ſe per illam dictionem [aliquando] ſiniſicaſſe initium temporis, quo vniuerſus motus incæperit eſſe, ſimiliter quærit Ariſtoteles de parte poſteriori quando dicit, [& corrumpitur rurſus] ſumendo corrumpī impropriè pro eo quod eſt deſinere eſſe, nam corrumpi propriè dicuntur ſolæ ſubſtantiæ corporeæ, & addit,[adeò ut moueatur nihil] ad ſignificandum ſe non loqui de aliquo tantum particulari motu, ſed de vniuerſo motu, an ita incæperit, vt prius nullus omnino motus extiterit, & ita ſit interiturus ut nihil omninò amplius moueatur, dictio enim [nihil] omnem prorſus motum excludit. [An neque factus eſt, neque corrumpitur] Proponit alterum quæſtionis membrum oppoſitum an potius neque principium temporis habuit,neque finem habiturus eſt, & quia hanc quęſtionis partem ipſe oſtenſurus eſt tanquàm ueram,ideò cum magno verborum apparatu eam proponit, ad eam enim magis declarandam ſubiungit [& hoc] ideſt, hic motus vniuerſus, de quo loquimur, [immortale, & ſine quiete ineſt ijs,quæ ſunt,ueluti uita quædam exiſtens natura ſubſiſtentibus omnibus] & utitur metaphora pulchetrima,motum uocans vitam; nam vitam propriè appellamus inceſſantem operationem animæ uegetalis, quæ in uiuente nunquam deſinit operari,ac nutrite ipſum viuens, ſed Ariſtoteles rationem reſpiciens, qua hæc uiuentis operatio dicitur uita, ob eius rationis ſimilitudinem etiam motum vocat vitam rerum naturalium,ſi æternus ſit, quaſi innuens motum non eſſe appellandum uitam, ſi æternus non ſit. Vocat enim in ſecundo membro motum uitam, ut per hanc appellationem contradiſtinguat ſecundum quæſtionis membrum à primo; eſt igitur conſideranda hæc rationis ſimilitudo; Simplicius dicit animantia dici uiuentia,quoniam a ſeipſis mouentur,& ab interno principio, & ideò omnium naturalium corporeum motum poſſe uocari uitam,quatenus eſt ab

interno

interno principio, quod eſt natura, inquit autem Ariſtotelem ita loqui ſecundùm opinionem Platonis, qui elementa putauit eſſe animata, & a ſeipſis moueri proinde eorum quoque motum poſſe dici vitam, quo fit ut omnis motus naturalis poſſit hac ratione uocari uita, citatque Simplicius verba Platonis in decimo libro de legibus. Sed expoſitio hæc mihi non probatur, tùm quia Ariſtoteles hic ex propria ſententia loquens non poteſt ſequi Platonem, à quo hac in re diſſenſit, tùm quia contrarium hic diceret eius, quod poſteà oſtenſurus eſt in hoc libro, elementa enim dicet non à ſe moueri, neque eſſe animata, & in hoc ea contradiſtinguet ab animalibus, quæ ſolùm dicet moueri a ſeipſis: Adde quòd conceſſa etiam hac Simplicij, & Platonis opinione omnis motus naturalis poterit uocari uita non minus ſi incæpiſſe ſtatuatur, quàm ſi ſit æternus. Ariſtoteles tamen uitam appellat motum, ſi ſolùm æternus ſit, ut prædiximus, non eſt igitur approbanda hęc expoſitio cum fieri ab interno principio non dicat æternitatem, quam vult Ariſtoteles ſignificare. Multi in hoc conſentiunt quòd Ariſtoteles æternum motum appellet uitam quaſi inceſſantem operationem, ad ſimilitudinem uitæ in animantibus, quæ eſt operatio animæ uegetalis nulla quiete interrupta, continuus enim & perennis in uiuente eſt motus ab hac animæ parte, & eius ceſſatio mors eſt. Hæc communis expoſitio tolerabilior eſt, ſed ea quoque eandem difficultatem patitur, ſic enim appellatio uitæ dicit quidem continuitatem, ſed non æternitatem, nam illa uiuentis operatio continua quidem eſt, nec interrupta, incępit tamen, ac deſinet, nec per hoc ſtat quin dicatur uita. Hæc igitur expoſitio, qua inter alios etiam Sanctus Thomas hic utitur, uel falſa eſt, uel manca, & aliud quidpiam in ea deſideratur. Mihi uidetur optimam huiuſce loci interpretationem ab eodem Thoma adduci, nempè, in prima parte ſummæ quæſt. decima octaua. Articulo primo, ubi hunc locum citans, in quo Ariſtoteles motum uocans uitam rationem aſſignat, cur motus animatorum uocetur uita, at motus elementorum non appelletur uita, nam elementis competit moueri, quatenus ſunt extra ſuam naturalem diſpoſitionem, ſi enim ſint in ſuis locis, non mouentur, ſed quieſcunt: corpora autem animata mouentur, quatenus ſunt in ſua diſpoſitione naturali, non quatenus extra eam ſint, & ad illam accedant, ideò motus ille propriè uocatur uita. Vel igitur ueram huius loci interpretationem nouit S. Tho. uel ſaltem nos eam ex eius verbis colligere facilè poſſumus, certum eſt Ariſt. hic nomine vitæ denotare uelle præſtantiam, & perfectionem motus, quam ei non attribueret, ſi æternus non eſſet, vitam igitur puto appellari motum ea ratione, quã S. Tho. tetigit, uidelicet, quia non ſit quidem tranſitus ad perfectionem, ſed executio, & conſeruatio propriæ perfectionis. Rectè huiuſmodi motus in animantibus uocatur uita, non ſic motus elementi diceretur uita, ut modo cum S. Thoma dicebamus, inceſſantem igitur motum, atque ſempiternum rectè Ariſtoteles uocat uitam rerum omnium, quaſi conſeruantem rerum omnium perfectiones, ne aliquando intereant, ſed ęternè perdurent. Hęc abſque dubio eſt mens Ariſtotel. ſic enim, & inceſſantem animantium motum uocamus uitam, quoniam per eum conſeruantur, & donec eo motu mouentur, dicuntur uiuere, ſed hoc poſteà melius intelligetur in diſputatione, quam mox de hac quęſtione Ariſtotelis facturi ſumus. Inquit Ariſtoteles [veluti uita quędam] quia non vult motum uniuerſum propriè dici vitam, cum loquendi conſuetudo ſit ut in ſolis animantibus uita eſſe dicatur, ſed per ſimilitudinem, & metaphoram. Neque eſt quòd aliquis dicat Philoſophos non debere metaphoris vti. Id enim potiſſimè verum eſt in definitionibus, a quibus alienę ſunt metaphorę, ſed extra definitiones nō eſt prohibendus omnino Philoſophis vſus Metaphorarum, quando ad aliquid melius declarandum conferre poſſunt, ſed maximè

ximè

Digitized by Google

ximè admittendus eſt metaphorę uſus in proęmijs,ubi authores oratoriè loqui ſolent, ut hoc in loco, quem huius octaui libri proęmium eſſe diximus. Aduertendum pręterea eſt quęſtionem Ariſtotelis non eam eſſe, quam multi putant, ut de motu tanquàm de ſubiecto oſtenſurus ſit ęternitatem, tanquàm prędicatum quęſitum,motus enim cum in hac ſcientia ſit affectio,& accidens, non poteſt eſſe ſubiectum alicuius demonſtrationis,ut iam oſtendimus in libro noſtro de pręcognitis, ſed hoc totum,æternus motus, accipiendum eſt ut accidens in hoc libro demonſtrandum de corpore naturali tanquàm de ſubiecto, hoc indicant uerba Ariſtoteles in proponendo hoc quæſtionis membro,inquit enim [adeò ut moueatur nihil] poſteà clarius dicit in ſecundo membro [& hoc immortale, & ſine quiete ineſt ijs,quæ ſunt] quærit igitur an æternus motus inſit ijs, quæ ſunt,ideſt,corporibus naturalibus. Simplicius dubitat, quoniam Ariſtoteles uidetur his uerbis contra diſtinguere motum ab ijs,quæ ſunt,& ita ſignificare ipſum non eſſe in numero entium. Reſpondet entia hic appellari ſolas ſubſtantias naturales,& corporeas, quæ uerè,& propriè ſunt entia, in quorum entium numero non eſt motus, cum ſit accidens, ſic etiam in initio ſecundi libri diximus Ariſtotelem dicentem [Eorum quæ ſunt]non intellexiſſe alia entia quã corpora naturalia.Notandus eſt error quidam in Latinis verbis, cum enim Græca uerba ſint οἷον ζωή τις οὖσα dicẽdum erat, [veluti uita quædam exiſtens natura conſtantibus omnibus] at latinus interpres dixit[uita quædam quæ ineſt]cum tamen Ariſtoteles non dicat motum ineſſe omnibus ut uitam,ſed dicat motum eſſe uitam omnibus,hoc autem non parum refert,ut mox in diſputatione conſiderabimus.

Sed de hac ab Ariſtotele propoſita quæſtione controuerſia eſt maxima,quem nam motum reſpiciat,& quam nam æternitatem.Græci omnes, & Latinorum magna pars,& poſteriores Philoſophi omnes nullo excepto in hac opinione conſentiunt,quòd Ariſtoteles non quærat de aliquo uno ſingulari motu,an ſit æternus æternitate continua,ſed de motu in communi,& generaliter accepto,de quo eſt probaturus æternitatem minus propriè dictam,quæ uocatur ſucceſſiua, uidelicet, ante quemlibet motum præceſſiſſe alium motum priorem & poſt quemlibet motum ſuccedere alium poſteriorem, ita ut neque primus motus ullus fuerit, neque vltimus vnquam futurus ſit, hoc enim modo æternus dicitur motus, quia ſemper eſt motus aliquis. Hanc eandem ſententiam inquit Auerroes fuiſſe omnium Arabũ Auicennæ,Auempaces, & Alpharabij,& ſe quoque eandem diu ſecutum eſſe, ſed poſteà cognouiſſe eam eſſe falſam,& aliam recepiſſe vt veriorem, & menti Ariſtotelis magis conſentaneam.Quòd quęſtio Ariſtotelis ſit de vno ſingulari motu,quẽ velit oſtendere æternum eſſe uera æternitate ideſt, unum numero continuum durare in infinitum, hunc autem certum eſt nullum alium eſſe niſi motum cęli, hunc igitur unum quæſtio Ariſtotelis reſpicit ſecundum Auerroem, quam ſententiam ſecuti ſunt inter latinos Albertus Magnus,Linconienſis,Ioannes Gandauenſis,& Burlæus,aliorum autem poſteriorum, quos ego, vel eorum ſcripta uiderim ſolus Marcus Antonius Ianua præceptor, & Auunculus meus, nam cæteri omnes, qui paulò ante me, & meis quoque temporibus philoſophati ſunt, & ad hanc uſque diem philoſophantur, acerrimè opppugnant opinionem Auerrois, & alteram communiorem ſequuntur. Quoniam igitur ea,quæ ad conſilium,& ſcopum Ariſtotelis pertinent, diligenter conſideranda ſunt, controuerſiam hanc expendere accuratè,ac diſcutere oportet,eò autem gratior auditoribus diſputatio noſtra eſſe debebit,quòd Auerrois ſententiam,quam nunc omnes impugnant, defenſuri ſumus, cum enim alterius ſententiæ defenſiones non deſint à pluribus clariſſimis Philoſophis factæ, gratum, & exoptabile philoſophantibus eſſe debebit uidere

quid

Digitized by Google

quid aduerſus alios pro Auerroe dici poſſit, præſertim cum ab alijs, qui alias Auerroem tutati ſunt, non omnia fortaſſe adducta fuerint, quæ pro ſententiæ Auerrois defenſione dicere neceſſarium erat. Ante omnia non eſt ignorandum, in quo lis hæc conſtituta ſit, & in quo omnes conſentiant, quòd, enim à contextu quadrageſimoquinto uſque ad quinquageſimum ſecundũ Ariſtoteles ex æternitate vnius ſingularis motus continui in infinitum, probet dari primum motorem æternum penitus immobilem, nemo eſt qui neget, manifeſtum enim eſt Ariſtotelem ex ſolo motu cęli æterno probare motorem æternum, & quia in illa parte non exprimit Ariſtoteles quis nam ſit iſte unus motus æternus continuus, ideò in alia ſequenti parte, quæ eſt poſt contextum quinquageſimum tertium per longum proceſſum oſtendit hunc non eſſe niſi motum circularem, propterea quòd nullus motus rectus poteſt idem numero continuus perpetuari, quod ibi Ariſtoteles probat longa oratione uſque ad contextum ſeptuageſimum ſeptimum, in quo legimus epilogum reſpondentem ijs, quæ in primo hujus libri contextu propoſita fuerant, & quamuis neque in tota illa parte nominet Ariſtoteles cælum, neque dicat illum motum eſſe motum cæli, tamen quia clarum eſt motum circularem non eſſe aliũ quam motum cæli, ideò id quoque inter omnes conuenit quòd etiam tota illa pars eſt de ſola æternitate continua motus cæli. De ſola igitur prima huiuſce libri parte controuerſantur, cum enim ab initio libri vſque ad contextum vigeſimum Ariſtoteles probet æternitatem motus duobus argumentis, & aduerſus eam tria dubia adducat, & eadem ſtatim ſoluat, dicunt Gręci, & alij, qui eos ſequuntur, Ariſtotelem in hac parte non loqui de ęternitate numerali unius ſingularis motus, ſed de illa ſucceſſiua motus generaliter accepti, & hanc proponere in primo contextu, poſteà verò a textu quadrageſimo quinto uſque ad finem libri dicunt Ariſtotelem ex æternitate ſucceſsiua motus in communi probare ęternitatem numeralem unius motus continui, qui eſt ſolus cęli motus, & ex hac demùm probare primum ęternum motorem immobilem. Contra Auerroes dicit in prima quoque huius libri parte Ariſtotelem reſpicere ſolum motum cæli, & probare ęternitatem numeralem unius motus continui, alterum verò ęternitatem ſucceſsiuam omniũ motuum nullibi in hoc libro ab Ariſtot. conſiderari immò neque dignam eſſe nomine æternitatis, neque propoſitam ab Ariſtotele fuiſſe, in primo contextu. Pro vtraque opinione duo argumentorum genera afferuntur, vnum conſiderando quid agat, & quæ doceat Ariſtoteles in hoc libro, alterum uerò conſiderando ratione duce quid agere debuerit: ſed priorem argumentationem nos in præſentia miſſam faciemus, nam infirma, & obſcura eſſent argumenta omnia, quæ ſumerentur ex verbis Ariſtotelis in contextibus ſequentibus, quos nondum intelleximus, ſed poſteà inter legendum ſingulos locos conſiderabimus, & oſtendemus omnes fauere manifeſtiſsimè opinioni Auerrois, ita ut altera opinio nullomodo defendi poſsit, nunc ſatis nobis erit rationes aliquas pro vtraque parte conſiderare, quibus oſtendatur quam æternitatem, & cuius motus, potuerit, & debuerit Ariſtoteles in initio libri proponere, & in ipſo libri progreſſu demonſtrare.

Illi, qui dicunt Ariſtotelem proponere quæſtionem de motu generaliter accepto, primùm ita argumentantur. Libri Phyſici ſunt de rebus communibus omnibus corporibus naturalibus, ergo in ijs non conuenit proponere quæſtionem de motu cæli, qui eſt propria paſsio cæli, de qua non eſt tractandum niſi in libris de cælo, at de motu in communi maxime loqui conuenit in his libris, & de eodem ſermo habitus eſt in libris præcedentibus, ergo etiam in octauo: quare ſi de motu circulari cęli aliqua in hoc libro dicuntur, id non poteſt eſſe niſi obiter factum, & quodammodo per accidens, non fuit ergo in initio proponendum.

Secun-

2 Secundò dicunt, poteſt demonſtrari æternitas motus in communi, poteſt etiam demonſtrari æternitas numeralis motus cęli, at quæſtio uniuerſalis debet præcedere particularem, ergo etiam ſi in hoc libro Ariſtoteles loquatur de æternitate numerali motus cæli, debuit tamē prius agere de æternitate motus in communi: hanc igitur proponit, & demonſtrat in initio huius libri.

3 Tertiò argumentantur Ariſtoteles in poſtremo huius libri parte oſtenſurus eſt dari unum motum continuum æternum, qui eſt motus cęli, ergo ſi in hoc quoque libri initio hoc demonſtraret, bis ageret de eadem re, & altera tractatio ſuperuacua eſſet.

4 Quartò conſiderant etiam uerba Ariſtotelis in primo contextu, non enim de ſolius cęli motu quæſtionem propoſuit, ſed de motu generaliter ſumpto, qui continet omnes omnium rerum motus: dixit enim [ut moueatur nihil] deinde dixit [ineſt ijs, quæ ſunt] tanquam uita exiſtens natura conſtantibus omnibus.

1 Ex altera parte pro Auerroe argumenta non deſunt, atque ita ualida ut putem ea bene ſolui non poſſe, primum ac pręcipuum, quo Auerroes utitur, tale eſt, æternitas motus propriè ac uerè in ſolo cæleſti corpore radicata eſt, & eius naturam conſequitur ſecundum Ariſtotelem, æternitas autem ſucceſſiua motuum inferiorum eſt æternitas accidentalis, quia iſti omnes motus ſunt accidentaliter ordinati, quę eſt communis omnium ſententia, ut in hoc libro uidebimus, neque ab ullo aduerſariorum negatur, ſed id, quod eſt tale per accidens non poteſt eſſe, neque intelligi niſi per id, quod eſt tale per ſe, ergo iſta motuum ſucceſſio ęterna non poteſt cognoſci immò nec ab intellectu noſtro comprehendi, niſi prius intelligatur unus motus ſingularis continuus æternus, qui alios omnes continet, itaque ſi Ariſtoteles non conſiderata uera ęternitate numerali probaret in primis ęternitatem plurium motuum ſucceſſiuam, probaret rem accidentalem, quę ab intellectu capi non poteſt, dum ignorat motum continuum ęternum.

2 Secundo, ſumitur ex iiſdem fundamentis aliud argumentum, paſsio eſt demōſtranda de ſubiecto, cui primò ineſt, ſed ęternitas primò competit motui cęli, ſeu ęternus motus primò competit cæleſti corpori, his autem inferioribus ſecundariò, & per illud, immò etiam per accidens, ergo nullo modo de his, ſed de cæleſti tantum corpore eſt demonſtranda æternitas motus.

3 Præterea facilè oſtendo abſurditatem ſententiæ aduerſariorum, cum enim negare non poſsint Ariſtotelem ſaltem in poſteriore huius libri parte agere de æternitate numerali motus circularis, de illa tamen tractatione ſunt diſcordes, nam aliqui dicunt eam tractationem fieri ab Ariſtotele obiter, & ferè per accidens, quia eſt tractatio particularis, in libris autem phyſicorum non ſunt tractandæ niſi res communes, & uniuerſales. Alij uerò dicunt eam eſſe tractationem principaliorem, & Ariſtotelem prius oſtendere æternitatem motus generaliter accepti, ut ex ea poſteà probet æternitatem motus cęli, & ex hac tandem inueniat æternum motorem. Sed utrumque dictum abſurdum eſt, prius quidem, quoniam de æternitate motus cęli faciet Ariſtoteles prolixam tractationem, non enim negant agi de illa à contextu quadrageſimoquinto uſque ad ſeptuageſimum ſeptimum, ergo non eſt ab Ariſtotele facta per accidens, quia quę per accidens tractantur, tractantur breuiter, non oratione ita prolixa. Pręterea ubi res demonſtratur per ſuam proximam, & adęquatam cauſam, ibi non dicitur conſiderari per accidens, ſed maximè per ſe, atqui ęternitas motus cęli per ſuam cauſam demoſtrabitur in hoc libro ab Ariſtotele, non ſic in libris de cęlo, ubi non conſideratur primus motor ęternus: ideò propriè, & per ſe conſideratur in octauo libro Phyſicorum æternitas motus cęli, in libris autem de cęlo ſumitur ut probata in octauo Phycorum. Alterum uerò alio-

rò aliorum dictum propriam eorum ſententiam euertit, nam ſi Ariſtoteles præcipuè agere vult de æternitate motus cæli: de aliarum verò æternitate ſucceſſiua ſecundariò, & illius gratia, ergo non debent negare in primo contextu proponi æternitatem motus cæli, cum in proœmijs non proponantur illa, quæ ſecundariò, & aliorum gratia tractanda ſunt; ſed illa tantùm quæ primariò.

4 Præterea argumentum ſumitur ualidiſſimum pro Auerroe ex ijs, quæ tractantur ab Ariſtotele à contextu quadrageſimoquinto uſque ad quinquageſimum ſecundum: in ea namque parte nuſquã reperitur illa probatio, quam aduerſarij ſomniantur, uidelicet, qua ex æternitate motus in communi probetur æternitas motus cæli, idque ibi manifeſtiſſimè declarabimus, ſed ibi nil aliud probat Ariſtoteles, quam ex uno continuo motu ſingulari æterno æternitatem, & immobilitatem primi motoris, hanc enim conſequentiam legimus in ipſo ſtatim initio illius partis, nempè, in contextu quadrageſimoquinto, eaque poſteà Ariſtoteles magis declarat, ac repetit in alijs ſequentibus, præcipuè verò in quadrageſimonono, ipſum autem antecedens Ariſtoteles ibi non probat, nempè, æternitatem motus, ſed ſupponit dicens eſſe iam oſtenſum ſuperius, ſed ante illam partem nulla legitur alia probatio æterni motus, niſi illa, quę habetur in hoc libri initio, ergo in hac parte Ariſtoteles eſt probaturus æternitatem ſolam motus cęli. Sic enim ipſe clariſſimè ſeipſum in contextu quadrageſimono interpretatur, ſed argumentum clarius erit cum ad illius partis interpretationem peruenerimus. Alia quoque plura loca in hoc octauo conſiderare poſſemus, & oſtendere Ariſtotelem in hoc libro ne verbum quidem facere de æternitate ſucceſſiua motus in communi, eſt enim res accidentalis, quæ non meruit conſiderari, ſed hęc omnia, ut ante dicebamus, melius eſt remittere ad propriam ſingulorum locorum interpretationem.

5 Poſſumus etiam conſiderare verba Ariſtotelis in primo contextu, nam ibi motum æternum appellauit vitam omnium rerum naturalium, vita autem ſignificat operationem inceſſantem, & conſeruantem perfectiones rerum, quare motus in communi ſumptus non poteſt vocari uita, quia non omni motui naturali competit appellatio vitæ, ut ibi de motibus elementorum dicebamus, itaque ſi bene conſideremus nullus motus poteſt uocari uita omnium rerum naturalium, niſi motus cæli, qui omnia fouet, atque conſeruat, neque dixit Ariſtoteles uitam hanc rebus omnibus naturalibus ineſſe, ſed hunc motum eſſe vitam omnibus, quare non eſt neceſſarium, ut motus ita æternus intelligatur, ut inſit rebus omnibus. Præterea dixit ibi Ariſtoteles motum immortalem, & ſine quiete, ergo non potuit reſpicere, niſi unum motum continuum, plures enim ſubordinati motus habent quietes interpoſitas, ſic igitur non erit motus ſine quiete. Quòd ſi dicant eſſe quidem inter duos motus mediam quietem, cum eius quietis tempore eſſe etiam motum in aliqua alia re, quare non eſt dare tempus aliquod, quo non ſit aliquis motus, hoc nihil eſt, neque id uult Ariſtoteles, ſic enim non ſolùm non eſt dare tempus, quo non ſit motus, ſed etiam non eſt dare tempus, quo aliquid non quieſcat, itaque oſtenditur hac ratione tùm æternitas motus, tùm æternitas quietis, Ariſtoteles tamen ſignificare vult ita ſemper eſſe motum ut nunquam ſit quies, quod non eſt, uerum niſi de motu cęli.

6 Confirmant hanc eandem ſententiam verba Ariſtotelis in ultimo contextu ſexti libri Phyſicorum, vbi proponit conſiderandum, an detur aliquis unus motus continuus æternus, nec proponit indagandã illam ęternitatem ſucceſſiuã plurium motuũ, quamuis enim ibidẽ eam nominet, tamen ſpernit, ut ibi videre eſt; is ergo locus magnã fidem facit de conſilio Ariſt. in hoc octauo, cum ferè immediatè ſextus liber cohęreat huic octauo, ſiquidem ſeptimus eſt pręparatio quędã ad octauũ.

7 Præterea in initio libri de motu animalium aſſerit Ariſtoteles ſe determinaſſe quòd oportet primum mouens eſſe immobile, quando & de motu ſempiterno dictum eſt vtrum ſit, an non ſit, & ſi ſit, quis ſit, manifeſtè igitur dicit ſe in hoc Libro egiſſe de uno ſingulari motu æterno, non de motu in genere, ſiquidem genus non eſt demonſtrabile digito.

Hiſ omnibus argumentis adducor ut credam ſententiam Auerrois ueram eſſe, vt igitur eam ab aliorum obiectionibus facilè vindicemus, videamuſque eorum opinionem eſſe falſam, notanda ſunt quædam. Ante omnia ſciendum eſt, motum cœli poſſe dupliciter conſiderari, uno modo ut proprium accidens cœli, & eius naturam conſequens, vt ſpeciei corporis naturalis, altero ut eſt motus mundi vniuerſi, certum eſt enim motu circulari, quo totus cœleſtis globus mouetur, maximam partem inferioris mundi circumferri, uidelicet, totum elementum ignis, & totum aerem ſuperæ regionis, adeò ut ſolus paruus globus terræ, & aquæ, & exigua aeris pars inferior nempe eius regio, quę infra montium cacumina terram ambit, excipiantur ne totum mundum eo motu moueri affirmemus, quare cum illius excepti corporis paruitas tanta ſit ut omnem cum uniuerſo comparationem ſuperet, dicere uerè poſſumus motum cœli eſſe uniuerſi mundi motum, & ita eum appellauit in contextu quadrageſimotertio libri duodecimi Metaphyſicæ Ariſtoteles loquens de motu diurno, uocauit enim motum totius, & dixit cum articulo τοῦ παντὸς, quod ſignificat propriè uniuerſum. Sed præterea quamuis terra, & aqua, & eis propinqua aeris pars non circumferantur illo ipſo motu, mouentur tamen inceſſanter alijs motibus ab illo primo motu tanquàm à cauſa: horum enim omnium ſublunarium corporum partes inceſſanter mutantur uarijs motibus, tum ſecundum locum, tùm ſecundum alterationem, ijquè omnes motus conſequuntur motum cœli tanquàm effectus cauſam, ceſſarentque omnes ceſſante illo, quo fit vt motus cæli tum extenſione ſua, tùm ſua uirtute ſeu cauſalitate ſit omnium corporum, & totius mundi motus. Hoc cum ita ſeſe habeat, non fuit Auerroes ita fatuus, & ordinis doctrinæ ignarus, ut putauerit motum cæli, ut proprium talis corporis, quod cælum dicitur, & eſt ſpecies corporis naturalis, conſiderari in octauo libro Phyſicorum, cùm manifeſtum ſit talem conſiderationem pertinere ad ſecundum librum de cælo, ſed dixit motum cæli conſiderari in hoc libro, & probari æternum, ut motum vniuerſalem, & vt omnium naturalium corporum motum, quatenus moueri cęlum eſt omnia moueri, cum illum cæteri omnes motus conſequantur, hoc apertè apud Auerroem legimus in calce primi Commentarij & in Commentario nono huius libri, ubi eum uocat motum continentem omnia, & inquit queſtionem Ariſtotelis eſſe uniuerſalem, & toti mundo communem ideò decipiuntur illi, qui dicunt quæſtionem Ariſtotelis ſecundum Auerroem eſſe particularem, cum ipſi potius attribuant Ariſtoteli quæſtionem particularem, ut mox oſtendam. Sic igitur patet conſentaneum eſſe rationi opinionem Auerrois.

Vt autem uideamus ſententiam aliorum abſonã eſſe & abſurdam oportet eius ſenſum diligẽter expendere, ſcire igitur oportet aliud eſſe ipſum commune genus, aliud eſſe ipſam ſpecierum omnium collectionem; æquipollent enim generi materialiter, ſed formaliter diſtinguuntur, ut ait Ariſtoteles in quadrageſimo primo contextu primi libri Poſteriorum, uideamus igitur, quomodo intelligant aduerſarij motum in communi, cuius æternitas demonſtretur, ipſum quidem ſecundum ſe ſumptum motum ut genus accipere nullo modo poſſunt, quod ita oſtendo, in omni uniuerſali duo cõſiderari poſſunt, vnum quidem res ipſa, alterum verò illa communitas, quæ ſecundum Auerroem primo de Anima octauo eſt opus intellectus, ideò rectè notat Ioannes Grammaticus in contextu quinquageſimotertio primi

libri de generatione, quòd vniuerſali alia competunt ut uniuerſali & ut generi, alia competunt ut rei: illa quidem quæ illi competunt vt rei, neceſse eſt omnibus, & ſingulis particularibus competere, ſed quæ competunt ei ratione communitatis non eſt neceſsarium ut ſingularibus competant, animali ut rei competit ſentire, eſse animatum, eſse corpus, eſse generationi, & interitui obnoxium, ideò hæc ſingulis competunt animalibus, ſed prædicari de pluribus, eſse genus, eſse æternum ſecundum Ariſtotelem, & alia eiuſmodi competunt ei ratione uniuerſalitatis, ideò non debent competere indiuiduis, hæc quidem conſideratio logica eſt, illa uerò realis, & philoſophica; ideò ſi quæratur an animal ſit æternum an caducum? logicus æternum eſse reſpondebit, naturalis autem philoſophus non ęternum, ſed corruptibile. Quęrendum igitur ex aduerſarijs eſt an putent Ariſtotelem attribuere motui ęternitatem ut rei, an ut communi, oſtendo neutrum dici poſse, non ut rei, quia ſic oporteret quemlibet ſingularem motum eſse ęternum, ideò manifeſtus hic eſt Vicomercati error, qui ſententiam Auerrois oppugnans, & alteram defendens, inquit Ariſtotelem uelle demonſtrare motum habere naturam immortalem, ſic enim tribuit ęternitatem ipſi naturæ motus, proinde dicit quemlibet motum eſse ęternum, quod falſum eſt. Sed neque ut communi, quia hęc eſt conſideratio logica, uidemus autem omnia quę ab Ariſtotele fuerunt de motu conſiderata in his libris competere motui ut rei, non ut communi, ideò & definitio motus tradita in tertio libro, & omnia, quę de motù dicta ſunt, in quinto, ſexto, & ſeptimo, competunt etiam ſingulis particularibus motibus. Vidimus etiam in primo contextu Ariſtotelem propoſuiſse quęſtionem de motu tanquam de re inexiſtente extra animam in corporibus naturalibus, hoc idem ſignificant verba Ariſtotelis in principio libri de motu animalium iam citata. Pręterea de motu hoc non quæreretur, ſed quęrendum eſset communiter de omnibus ſpeciebus an ſint æternę, eadem enim eſt ratio de omnibus, neque etiam eſset talis ęternitas qualem hic Ariſtoteles quærit, ſpecies enim omnes etiam ſi non ſemper actu exiſtant, æternas dicimus, ut roſam, ſemper enim eſse dicitur in uirtute ſuarum cauſarum, at non ſemper actu, ergo ſi motui hæc eidem æternitas attribueretur, quæ omnibus generibus, ac ſpeciebus attribuitur, diceretur motus æternus etiam ſi quandoque non eſset, attamen Ariſtoteles talem quærit motus æternitatem, quæ ſit ſine ulla interpoſita quiete, quare manifeſtum eſt conſiderationem Ariſtotelis eſse realem, non logicam, & talem eſſe quæſtionem hanc de motu, ut non ſit quæſtio communis omnibus alijs rebus. Sed in re manifeſta non eſt immorandum, quia licet aduerſarij omnes indiſtincte hac in re loquantur, nec conſiderent quid per motum in communi intelligendum ſit, tamen dum eorum ſententiam expendimus, uidemus impropriam eſſe eorum locutionem, & dicentes motum in communi non intelligere ipſum commune genus, ſed totum aggregatum omnium ſingularium motuum, hoc enim dicunt eſſe æternum per ſucceſſionem unius motus poſt alium in infinitum. Hæc reuera eſt illorum omnium ſententia, & eam tribuit Auerroes ſuis Arabibus, atque impugnat, talem igitur ſententiam perpendamus, & cum Auerroe conſideremus, an admitti poſſit. Quærit Auerroes an in hoc aggregato omnium motuum comprehendant vnum continuum motum, qui alios contineat, an potius cum talis motus excluſione ſolum finitorum motuum ſucceſſionem infinitam dicant hic ab Ariſtotele demonſtrari; ſi comprehendant unum primum motum continuum, qui contineat alios, fieri non poteſt quin tota demonſtratio dirigatur ad illum, qui eſt primò, & per ſe æternus, & per quem alij conſe-

quuntur,

quuntur, æternitatem ſucceſſiuam, & quin tota quęſtio referatur ad radicem totius ęternitatis in motu, quare hęc dicere eſt uenire in opinionem Auerrois, nam & ipſe dicit Ariſtotelem uelle demonſtrare æternitatem vnius continui motus, & ſecundum ſuam extenſionem communiſſimi, qui omnes motus, qui in mundo fiunt, contineat. Si verò dicant non comprehendi in hac quęſtione vnum motum continuum, qui contineat alios, ſed ſolos conſiderari motus finitos, & oſtendi quod ante quemlibet motum eſt alius motus, & ſic in infinitum, tunc incidunt in errorem, quem ipſi attribuunt Auerroi, faciunt enim quæſtionem Ariſtotelis particularem, nec communem toti mundo, ſed ſolis corporibus mundi inferioris, quia in hac quęſtione, & in ſequenti demonſtratione non comprehendetur motus cęli. At ſecundum Auerroem quęſtio Ariſtotelis eſt uniuerſalis, eſt enim de uno motu, qui in ſe omnes motus includit.

Veritate ita declarata facilè eſt omnia argumenta contraria ſoluere. Primum poteſt contra aduerſarios retorqueri, nam ſi agere de motu cęli non eſt agere de communibus, nec pertinet ad libros Phyſicę, ergo non rectè Ariſtoteles fecit tractans in poſteriore huius libri parte de ipſo cęli motu: quòd enim per accidens de eo loquatur, vt nonulli dicunt, iam falſum eſſe demonſtrauimus. Pręterea etiam ſecundum ipſos hęc tractatio non eſt de communibus, ſed de aggregato particularium motuum, neque etiam omnium: ſed facilè ſoluitur argumentum, dicimus enim librum Phyſicę non eſſe de ijs tantùm communibus, quę ſint communia prędicatione, nam certum eſt primam materiam & primum motorem eſſe duo ſingularia, ſic etiam tempus, ſed eſſe de communibus uel prædicatione, uel extenſione, prima materia, & primus motor non ſunt uniuerſalia in prædicando, ſed in cauſando, quia ſunt omnium cauſæ, hac ratione ſunt res communes, quæ ad omnia naturalia extenduntur, ſic igitur & motus cęli eſt res communis omnibus corporibus mundi, quia continet omnes motus, licet ſit unus numero continuus in infinitum.

Ad ſecundum dico impugnari maximè hoc argumento eorum opinionē, quia collectio motuum ſingularium finitorum neque eſt quid commune ſecundum prędicationem, neque ſecundum extenſionem, ut iam oſtendimus. Soluitur autem argumentum, quia demonſtratio uniuerſalis illa dicenda eſt, qua demonſtratur accidens de ſubiecto, cui competit primò, male enim demonſtraretur de genere eius, ut riſibilitas de animali, quare æternitas motus eſt primò demonſtranda de cæleſti corpore, cui primò competit, ſic enim eſt etiam vniuerſalis, quia ſic etiam demonſtratur æterna ſucceſſio aliorum motuum, quæ neceſſariò conſequitur illam ueram æternitatem cæleſtis motus, de ipſo autem genere motu non rectè demonſtraretur æternitas, quia non omni competit: ſed id, quod eos decepit, fuit quòd Ariſtoteles in tractatione de æterno motu à confuſis ad diſtincta progreditur, quod illi non intelligentes putarunt eſſe progreſſum ab uniuerſali propriè ſumpto ad particularia; ſed de hoc poſteà loquemur.

Ad tertium dico Ariſtotelem, in primà, & in poſtrema libri parte agere de ęterno cęli motu cum hoc tamen diſcrimine, quod hic confuſè, ibi uerò diſtinctè, & per cauſam: procedere autem a confuſis ad diſtincta non eſt idem fruſtra docere bis, ſed eſt magno uti artificio, ut loco ſuo oſtendemus. Ad verba Ariſtotelis in primo contextu facilis eſt reſponſio, nam ceſſante motu cęli nil amplius moueretur, rectè igitur dixit Ariſtoteles [adeo ut moueatur nihil] rectè etiam dixit motum æternum ineſſe omnibus corporibus naturalibus, quia motus cæli eſt vniuerſalis, & communis toti mundo, & cælum moueri eſt omnia moueri, & hic propriè appellatur vita omnium naturalium corporum, quod de motu

Digitized by Google

communiter ſumpto, aut de collectione omnium naturalium motuum dici nullo modo poteſt.

[Eſſe igitur motum omnes affirmant] In hac ſecunda parte huius contextus Ariſtoteles (vt omnes dicunt) vult ſoluere tacitum dubium, quod ſecundum Simplicium, quem omnes alij ſequuntur, tale eſt, quæſtioni compoſitæ debet præcedere quæſtio ſimplex, ergo prius quærendum uideretur an ſit motus, quæ eſt quæſtio ſimplex, quàm an ſit æternus, quæ eſt quæſtio compoſita. Ad hoc dicunt Ariſtotelem reſpondere non eſſe quærendum an motus ſit, quoniam omnes antiqui naturales illum conceſſerunt. Sed hæc communis ſententia mihi non probatur, neque enim dubitatio conueniens eſt, neque reſponſio eſſet ſufficiens; illud patet, quoniam Ariſtoteles in principio primi libri ſuppoſuit motum dari, & eo uſus eſt ad primam materiam inueniendam, & ad definiendam naturam, & corpus naturale, cuius nomen omnino intelligendum ante omnia erat, cum ſit ſubiectum totius naturalis philoſophiæ, nullo igitur modo conueniens eſt in hoc octauo libro exiſtentiam motus in dubium reuocare, ſeu imaginari aliquem poſſe negare motum; & eius oſtenſionem exquirere, cum iam ſit ſuppoſitum dari motum. Sed neque reſponſio ad tale dubium ſufficiens eſſet, quia non ideò debet Ariſtoteles abſtinere à probatione motus, quòd antiqui de eo conſenſerint, ſiquidem in multis alijs conſenſerunt, quæ ab Ariſtotele impugnantur, ut in generatione mundi, ſed ſolùm, quia motus eſt principium cognitionis in hac ſcientia, quod omnino ſupponendum eſt, cum præſertim ſatis ſuperque cognoſcatur ſenſu. Ego igitur puto aliud opportunius dubium hic ſolui ab Ariſtotele, quod pertinet ad declarandam quæſtionem propoſitam, & verbis Ariſtotelis eſt maximè accommodatum; præſupponit Ariſtoteles non poſſe probari motum, & abſurdum eſſe eum in dubium reuocare, ideò dubitat aduerſus quæſtionem propoſitam, quia quærere an ſemper ſit motus, poteſt uideri alicui idem eſſe ac quærere an ſit motus, proinde quæſtio uideretur abſurda, reſpondet Ariſtoteles non eſſe eandem quæſtionem an ſit motus, & an ſit æternus motus, idque declarat teſtimonio antiquorum, omnes enim antiqui naturales motum eſſe conceſſerunt, non ita conceſſerunt motum eſſe æternum, ſed in hoc diſcordes fuerunt, non igitur idem eſt quærere, an motus æternus ſit, & an motus ſit, cum in uno antiqui conſenſerint, in altero autem maximè diſcordes extiterint, quæſtio igitur non eſt abſurda, immò maximè opportuna, litera ſatis clara eſt, nam Ariſtoteles prius declarat antiquorum conſenſionem in concedenda exiſtentia motus, deinde verò eorum diſſenſionem in concedenda æternitate motus, cum alij dixerint ſemper eſſe motum, alij uerò non ſemper, ſententia primæ partis clara eſt, dicit enim omnes antiquos naturales poſuiſſe motum, quoniam enim omnes poſuerunt mundum genitum, proinde de generatione & interitu mundi neceſſariò locuti ſunt, neceſſe eſt eos poſuiſſe motum, quia generatio non poteſt eſſe ſine motu: non dicit autem Ariſtoteles abſolutè omnes, ſed omnes naturales conſenſiſſe motum vt diſtingueret naturales à quibuſdam ſupernaturalibus, ut a Parmenide, & Meliſſo, qui negabant motum, ſic etiam locutus eſt in contextu trigeſimoſecundo primi libri Phyſicorum. [Sed quotquot quidem infinitos mundos] Tranſit ad conſiderandam diſſenſionem inter antiquos de æternitate motus, & prius ponit eos, qui dicebant motum ſemper eſſe, qui dicebant infinitos ſimul eſſe mundos, vt Democritus, Leucippus, Anaximander, & Epicurus, dicebant enim nullum eſſe tempus, quo aliquis mundus non

generetur,

Digitized by Google

generetur,& quo aliquis non intereat,quoniam igitur generatio, & interitus eſt neceſſario cum motu, ideò ſecundum eos ſemper ponebatur eſſe motus. Deinde quando inquit,[quicunque autem unum, aut non eſſe ſemper] ponit alteram contrariam ſectam eorum, ſecundum quos non ſemper erat motus, hos autem dicit fuiſſe illos,qui unicum mundum ponebant, non plures ſimul mundos, hi namque ponendo mundum genitum,ponebant non ſemper eſſe motum. In uerbis eſt aliqua obſcuritas, quando enim dicit, [quicunque aut unum, aut non eſſe,ſemper,] dictio illa [aut] difficultatem facit, quia cum ſit aduerſatiua indicare uidetur quòd quando Ariſtoteles dicit [vnum] intelligat ſemper exiſtentem, & hoc modo intellexit Simplicius, ut ſit breuitas & mutilatio in uerbis, & aliquid præterea deſideretur, quod ſit ſubaudiendum, & ſenſus ſit, quicunque autem aut unum ſemper, aut non eſſe ſemper unum: priorem quidem ſententiam inquit fuiſſe Platonis, qui poſuit mundum æternum; ſecundam uerò Empedoclis, qui unum ponebat mundum non ſemper manentem eundem, ſed infinities renouatum, & renouandum. Et uidetur ad eandem ſententiam accedere Themiſtius. Ea tamen mihi non probatur, quia ſic Ariſtoteles hoc ipſo in loco ſibi contradiceret, prius enim dixit omnes antiquos naturales poſuiſſe mundum genitum, quomodo igitur nunc dicere poteſt aliquem poſuiſſe mundum æternum? Præterea his verbis certum eſt Ariſtotelem ſignificare illos tantùm, qui ponebant non ſemper eſſe motum, ut hos ab alijs prioribus diſtinguat, ſed quomodo iſti quoque non ponebant motum æternum,ſi eorum aliqui ponebant unum mundum æternum? Præterea Ariſtoteles in primo libro de cælo attribuit Platoni, quòd poſuerit mundum genitum, & incorruptibilem, & in contextu centeſimoſecundo illius libri dicit omnes antiquos poſuiſſe mundum genitum. Quicquid ergo reuera ſenſerit Plato de mundo, de hoc enim non eſt in præſentia diſputandum, certum eſt Ariſtotelem illi attribuere quòd mundum genitum dixerit, quare non poteſt hic ſignificare mundum eſſe æternum ſecundum Platonem. Ego igitur ſententiam Simplicij, & eius additionem in verbis factam cenſeo non eſſe admittendam, & puto verba hæc altero duorum modorum eſſe intelligenda, vno modo, vt dicamus, particulam, aut, hic poni pro,&,vt etiam Auerroes, & latini in ſuis codicibus habuerunt, habemus quidem græcè, ἢ ſed tamen particula hæc quandoque uſurpata inuenitur pro coniunctiua: alter modus eſt ut ſi uelimus hanc dictionem eſſe diſiunctiuam dicamus per eam diſiungi modum Anaxagoræ à modo Empedoclis, nam alter ponebat unicum omnino mundum, ideò Ariſtoteles dicit [quicunque unum] alter uerò unum quidem, ſed non ſemper manentem eundem, ſed renouatum infinities, ideò dicit [aut non eſſe ſemper] id eſt, aut non ſemper manere eundem vnum, licet non plures ſimul, ſed unus tantùm: ob id neque Anaxagoras, neque Empedocles ponebant ſemper eſſe motum, nam Anaxagoras ponebat mundum ſemel eſſe genitum, cum antea nec mundus ullus fuerit, nec ullus motus: Empedocles uerò infinitis quidem temporibus ponebat genitum eſſe mundum, & interijſſe, & generandum, & interiturum, attamen inter unius mundi interitum, & alterius generationem tempus intercedebat medium, quo nullus erat motus. Hos itaque dicit Ariſtoteles [de motu ſupponere ſecundum rationem] id eſt, prout de mundo ſentiunt ita & de motu, ſeruando eandem rationem motus ad mundum, quam alij quoque ſeruarunt, ſicut enim illi dicentes eſſe infinitos mundos, ſemperque fuiſse, ac fore, motum quoque dicebant ſemper eſse quia ſemper erat alicuius mundi generatio, & alicuius mundi interitus, ita iſti non ponendo ſemper eſse mundum, nec motum ſemper eſse ponebant. Hic aliqui conſiderant Ariſtotelem tribuere priori ſe-

& antiquorum naturalium, quòd poſuerint motum æternum, cum tamen illi non poſuerint æternitatem motus numeralem, ſed ſucceſſiuam, nam poſt generationem vnius mundi erat ſecundum eos generatio alterius: hoc autem facit contra Auerroem, & pro alijs dicentibus Ariſtotelem uelle hic probare æternitatem ſucceſſiuam motus generaliter accepti. Sed leuis eſt hæc dubitatio, non enim eo conſilio hæc dicuntur ab Ariſtotele de antiquis, ut ex eorum ſententia colligat, quam motus æternitatem ſit demonſtraturus, ſed ſolum vt eorum teſtimonio oſtendat aliud eſſe quærere, an ſit motus, aliud eſſe quærere, an ſit æternus motus; æternitatem autem motus in eorum ſententijs eam conſiderat, quæ conſiderari poterat; quia cum eorum nullus unum æternum mundum poſuerit, vt ipſe eis attribuit, nemo potuit ponere vnum continuum motum æternum. conſiderat igitur in eorum ſententijs æternitatem motus ſaltem ſucceſſiuam, quia hæc ſatis eſt ad oſtendendam duarum illarum quæſtionem diuerſitatem. Notare autem poſſumus Ariſtotelem in conſiderando motu ab antiquis poſito æterno nullum alium reſpexiſſe motum niſi qui fiebat in generatione mundi, ſiue mundorum, motus enim particulares huius, & illius partis mundi non conſiderauit, vt inde cognoſceremus ipſum non de alio motu loqui, quam de motu vniuerſali, qui ſit vniuerſi mundi motus. de particularibus autem rerum motibus non loqui, ſicut enim generatio mundi apud antiquos erat cum uno quodam totius mundi motu, ita Ariſtoteles vult quæſtionem ſuam intelligi de uno ſingulari motu, qui ſit omnium rerum motus, an incæperit, an ſit æternus, quod mirifice Auerroi fauet.

Contextus Secundus.

Si igitur contingit aliquandò nihil moueri, dupliciter neceſſe eſt hoc accidere. Aut enim ut Anaxagoras dicit, inquit enim ille, ſimul omnibus exiſtentibus, aut quieſcentibus infinito tempore, mentem feciſſe motum, & diſgregaſſe. Aut ut Empedocles in parte moueri, & rurſus quieſcere, moueri quidem, cum amicitia ex multis facit unum, aut lis multa ex uno; quieſcere verò
„ in intermedijs temporibus ſic dicens. Quatenus unus quidem
„ ex pluribus conſueuit naſci, & rurſus uno generato plura perſi-
„ ciuntur. Eatenus quidem, & ſiunt, & non eſt ipſis firmum a-
„ uum. Quatenus uerò permutantur omnino, neque ſimul deſi-
„ nunt. Eatenus ſemper ſunt immobili ſecundum circulum.
Hoc enim quatenus permutantur, hinc illud dicere ipſum opinandum eſt.

POSTQVAM oſtendit Ariſtoteles quæſtionem non de motu eſſe, ſed de æterno motu. Hic declarat quomodo intelligat æternum eſſe motum. antequam enim aliquid probare aggrediamur debemus quæſtionẽ ipſam, & id, quod probaturi ſumus, intelligere, quod latini noſtri uocarent titulum quæſtionis declarare. hoc igitur declarat hic Ariſt. per declarationem,

rationem, & excluſionem oppoſiti, inquit enim duos eſſe modos ponendi non ſemper eſſe motum, vt a contrario ſenſu intelligamus probandam proponi talem motus æternitatem, quæ ſit cum excluſione utriuſque modi contrarij; hos autem duos modos declarat Ariſtoteles in duabus opinionibus antiquorum, nempè Anaxagoræ, & Empedoclis, ut in his tanquam exemplis rem melius intelligamus, ad hos autem modos ab his duobus Phyloſophis poſitos rediguntur omnes modi ponendi non ſemper eſſe motum. Prior ab Ariſtotele poſitus eſt modus. Anaxagoræ, qui dixit motum aliquando omnino incæpiſſe poſtquàm nunquam antea fuerat, ſed ante eum præfuit infinita quies, & poſt eam mens diuina in initio temporis cæpit generationem mundi per motum ſegregationis ſingularum rerum ex illo chaos, in quo erant confuſæ, quam ſegregationem nunquàm abſoluet, quod ſignificare videtur mundum poſteà duraturum per tempus infinitum. Alter eſt modus Empedoclis, qui dixit nunquàm ita cæpiſſe motum ut prius non fuerit, ſed infinito tempore ante fuiſſe motus infinitos generationis, & corruptionis mundi, interruptos tamen medijs quietibus, quod quidem eſt non ſemper eſſe motum. dicebat enim ex quatuor elementis conſtare mundum & generari à lite, corrumpi autem ab amicitia tanquàm effectricibus cauſis. lis enim ſeparans inuicem elementa mundum generat, amicitia uerò eadem iterum commiſcens & confundens interimit mundum, & generat quoddam confuſum uocatum ab eo ſphærum; finitis ergo temporibus durat mundus, & ſphærum; ſed infinities fuerunt, & infinities erunt, modo mundus, modo ſphærum. Non eſt hic prætereundus error quidam Auerrois, qui ſententiam Empedoclis de mutuo reditu motuum, & quietum ità intelligebat, ut Ariſtoteles dicat quietem eſſe poſt interitum mundi, quoniam exiſtente ſphæro nullus eſt motus, ſed non poſt generationem mundi. genito enim mundo manet motus in ipſis mundi partibus, ſed hæc non eſt mens Ariſtotelis ut in litera patet, qui in his opinionibus aliorum non conſiderat alium motum, quàm illum uniuerſalem, qui fit in generatione, uel interitu totius mundi, ideò in ſententia Empedoclis quietem dicit eſſe, & poſt interitum mundi, & poſt eius generationem. abſoluta enim generatione mundi, & motu, qui cum illa fit, quietem eſſe dicit in mundo permanente, quia non conſiderat motus particulares, qui fiunt in partibus mundi; nam uerba Ariſtotelis clara ſunt, qui motum eſſe dicit, [quando amicitia ex multis facit unum] ideſt, in ipſo mundi interitu, & generatione ſphæri, [aut lis ex uno multa,] ideſt, aut in generatione mundi ex multis elementis ſeparatis per litem, deinde ſubiungit [quieſcere verò intermedijs temporibus] in plurali numero dicens, temporibus, quare intelligit tam tempus ſequens generationem mundi, quam tempus ſequens eius interitum. Refert autem Ariſtoteles quædam carmina Empedoclis, in quibus hæc eius opinio exponitur, quæ clara ſunt, & ſubiungit declarationem poſtremorum uerborum Empedoclis. dicebat enim Empedocles entia ratione quadam non habere firmam permanentiam, cum nec mundus, nec ſphærum ſemper maneat; alia tamen ratione habere firmitatem quandam, & immobilitatem. hæc enim æterna circulatio, & æternus tranſitus mundi in ſphærum, & ſphæri in mundum infallibilis, ac neceſſaria eſt, quia ſemper ſic factum eſt, & ſemper ſic fiet, eſt igitur in rebus mutabilitas perpetua, eaque immutabilis dici poteſt, quatenus ſubiecta eſt legi immobili, & inuiolabili, quæ iubet neceſſariam ac perpetuam eſſe hanc circulationem. Duo igitur ſunt modi dicendi non ſemper eſſe motum, vnus qualem Anaxagoras poſuit, ut omninò incæperit motus poſtquàm antea non fuerit vnquam, ſeu ceſſaturus aliquando ſit ita ut nunquam amplius futurus ſit. eadem enim eſt ratio de utraque parte. Alter qualem Empedocles poſuit, ut nec incæperit unquàm, nec

vnquam

vnquàm omnino ceſſaturus ſit, interrumpatur tamen intermedijs quietibus, neutro enim modo motus dici poteſt æternus. Ex vtriuſque igitur modi negatione vult Ariſtoteles intelligi, qualem ipſe oſtenſurus ſit motus æternitatem, oportet enim ita probare æternum eſſe motum, vt nec incæperit unquàm, nec vnquam poſteà deſinat, nec intermedio tempore vlla, vel minima quiete unquam interrumpatur. Hoc itaque eſt nobis memoriæ mandandum, quia oportet rationes Ariſtotelis ſequentes ita oſtendere æternum eſſe motum, vt nulla intermedia quiete unquam interrumpi poſſit, hoc enim mirificè ſuffragabitur opinioni Auerrois de motu cœli, & refragabitur opinioni aliorum de motu in communi, ut uidebimus. Notatur hic à Zimara contradictio in verbis Auerrois magna, ac difficilis ad ſoluendum: hic enim dicit Auerroes ſententiam fuiſſe Anaxagoræ quòd mundus ſit factus poſtquàm per infinitum tempus non fuit, & aliquando interibit, & per infinitum tempus non erit, quam eandem ſententiam attribuit Anaxagoræ in commentario centeſimoſecundo primi libri de Cœlo, tamen contrarium dicit Auerroes primo Phyſicorum trigeſimoſecundo, vbi dicit Anaxagoram poſuiſſe mundum genitum in principio temporis, ſed duraturum per tempus infinitum, & nunquàm interiturum, idque etiam Ariſtoteles aſſerit primo Phyſicorum trigeſimonono, dicens Anaxagoram dixiſſe mentem diuinam cæpiſſe mundum per ſegregationem partium homogenearum ex illo chao, quam nunquam perficiet, ſed perſeuerabit ſegregare in infinitum, quare mundus æterno tempore durabit, ſic etiam in contextu quintodecimo huius libri inquit Ariſtoteles Anaxagoram poſuiſſe motum infinitum poſt infinitam quietem. Hæc contradictio eſt, ita manifeſta, vt nullum admittere ſubterfugium, & ſolui non poſſe multis uideatur. Alij tamen eam ſoluere conati ſunt, quidam dixere literam Auerrois eſſe corruptam, & hic loco Anaxagoræ legendum eſſe Anaximandrum, ſed non rectè dicunt, nam Ariſtoteles hic de Anaxagora loquitur, quare etiam Auerroes interpretans Ariſtotelem non poteſt niſi de Anaxagora hæc dicere. Ipſe autem Zimara ita ſoluit. Anaxagoras dixit mundum interiturum, & iterum generandum, non tamen eundem numero, ſed ſpecie ſolum, in hoc enim diſtinguitur ab Empedocle, qui dicens mundum infinities renouari intellexit eundem numero, qui prius fuerat, ſic igitur tollitur contradictio, aliquando enim dicit Auerroes ſecundum Anaxagoram mundum eſſe interiturum, nempè, ſecundum indiuiduũ, aliquando etiam dicit nunquàm interiturum, nimirum, ſecundum ſpeciem.

Reprobatur ab omnibus hæc ſolutio Zimaræ, & iure, cum manifeſtum ſit Ariſtotelem, & in primo Phyſicorum, & infra in contextu quintodecimo attribuere Anaxagoræ, quòd putauerit mundum perpetuò duraturum, non modò ſpecie eundem, ſed etiam numero, ſegregationem enim a mente diuina nunquàm eſſe abſoluendam, & poſt quietem infinitam fieri motum infinitum eſt mundum manere æternum etiam ſecundum indiuiduum. Præterea aduerſatur Auerroi hoc in loco, qui dicit Anaxagoram putaſſe mundum eſſe interiturum, & poſt eius interitum fore quietem tempore infinito, negat igitur eſſe amplius renouandum, quod tamen ei tribuit Zimara. Ego credo vel non poſſe Auerroem defendi, uel accipiendam quorundam recentiorum ſolutionem, quam ſumunt ex uerbis Simplicij in contextu Quintodecimo huius octaui libri, ibi ait Simplicius Anaxagoram reprehenſum fuiſſe ab Eudemo quòd ex eius dictis non magis colligatur mundum manſurum in infinitum, quàm interiturum, cum enim Ariſtoteles ibi Aduerſus Anaxagoram, dicat nullam eſſe rationem cur mens tunc potius quàm prius incæpiſset generationem mundi, Eudemus ait; ſi Anaxagoras reſpondeat tunc incæpiſſe, quia tunc uoluit, non prius, ergo mens illa eſt agens voluntarium, qua-

re non

re non eſt clarum,an uelit proſequi illam ſegregationem in infinitum,& ſic mundum durare perpetuò,an potius per eandem arbitrij libertatem ſit aliquando deliberatura confundere iterum res omnes, & mundum deſtruere. Hac igitur ratione defendere Auerroem poſſumus, qui modo tribuit Anaxagoræ, quòd dixerit mundum perpetuò duraturum reſpiciendo id, quod Anaxagoras dixit nunquam eſse abſoluendam ſegregationem; modo etiam attribuit ei quòd putauerit mundum interiturum reſpiciendo id, quod neceſsarium eſt Anaxagoram exiſtimaſse mentem diuinam ex libera voluntate mundum generaſse, ſi quidem ex eadem libera voluntate poteſt mundum interimere, uidetur enim utrumque poſse Anaxagoræ attribui, ut etiam Simplicius, & Eudemus exiſtimaſse uidentur.

Contextus Tertius.

Conſiderandum igitur de hoc quomodo ſe habet. Operæprecium enim eſt non ſolum ad eam, quæ de natura eſt, conſiderationem aſpicere ueritatem, ſed & ad methodum, quæ de principio primo eſt.

PROPOSITA quæſtione, & eius ſenſu declarato Ariſtoteles antequàm ad eius examen accedat, proponit in hoc contextu utilitatem huius inquiſitionis, ut nos promptiores, & attentiores reddat. Duas eſse dicit huius contemplationis vtilitates; unam [ad naturam] ideſt, ad ſcientiam naturalem, alteram, [ad Methodum, quæ eſt de primo principio,] quam methodum aliqui intelligunt hunc octauum librum Phyſicæ, in quo agitur de primo motore, ſed decipiuntur, quia Ariſtoteles hanc diſtinguit a tota ſcientia naturali, quare non poteſt eſse pars aliqua ſcientiæ naturalis; ſed eſt aliqua alia ſcientia diuerſa. Præterea uerba Græca magnum pondus habent ob articulum bis duplicatum, inquit enim ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν μέθοδον τὴν περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς πρώτης, quare ſignificant ſublimem aliquam ſcientiam, & inter omnes eminentem, quæ ſit non de omni principio, ſed de eo, quod ſit abſolutè, & omninò primum; quare non poteſt aliam intelligere quàm ſcientiam diuinam, ut eſt communis omnium aliorum ſententia. Adde quòd de aliqua re ſcientia aliqua eſse dicitur quando de illa perfectè agit, & eius eſsentiam contemplatur, & maximè quidem quando de ea agit tanquàm de ſubiecto, quamobrem ſcientia naturalis non rectè vocatur ſcientia de primo principio, cùm neque de eo agat, vt de ſubiecto, nec eius eſsentiam penetret, immò neque perfectè ipſum cognouit, ut principium, quia vt principium æterni motus tantum, quare non aſſequitur eius præſtantiam, quæ non in hoc eſt conſtituta quòd ſit cauſa alicuius accidentis, ſed quòd ſubſtantiarum, & omnium quæ ſunt in mundo cauſa ſit, qualiter eius cognitionem habet Metaphyſicus. Inquit enim Ariſtoteles in Contextu trigeſimooctauo duodecimi Metaphyſicorum [a tali ergo principio, & cęlum, & natura dependet,] quare ſola Metaphyſica uocari poteſt methodus de primo principio. Vocat autem Ariſtoteles totam ſcientiam Methodum, ut etiam vocauit in initio primi Phyſicorum, quia methodis vtitur, vt nos abundè declarauimus in primo libro noſtro de Methodis. Videndum igitur eſt quænam ſit hæc vtraque vtilitas; Aliqui priorem vtilitatem declarantes dicunt quæſtionem hanc

eſſe utilem ad ſcientiam naturalem, quia confert ad libros de Cęlo, vbi oſtenditur æternitas mundi, quæ fit manifeſta ex æternitate motus, necnon ad libros de generatione, vbi generationis perpetuitas declaratur ex æterno motu cęli, qui eius cauſa eſt. Sed iſti mihi videntur ſecundariam vtilitatem conſiderare, & præcipuam prætermittere, nam æternitas motus non ſolum ad alia theoremata utilis eſt, ſed & ipſa per ſe eſt res digniſſima cognitu in ſcientia naturali, idque præcipuè reſpexit Ariſtoteles, dicens enim πρὸ ἔργου ſignificar eſſe operæprecium, & eſſe per ſe dignum cognitu. Dicamus igitur eſſe operæprecium hoc conſiderare in ſcientia naturali, quia ad perfectam cognitionem rerum naturalium requiritur cognitio omnium accidentium, quæ illis per ſe competunt, in quorum numero hoc maximè dignum eſt cognitu æternitas motus. Quod ſi ad alia quoque naturalia Theoremata diſcutienda hæc quæſtio conferat, eo maior eius utilitas redditur, ſed hæc eſt ſecundaria, illa uerò principalis, & eam hic Ariſtoteles reſpicit. Ad diuinam autem ſcientiam hæc conſideratio utilis eſt, quia ex cognitione æterni motus ducentur in cognitionem primi principij, nempè, Dei, & ſubſtantiarum abiunctarum a materia, de quibus tanquàm de ſubiecto agit Metaphyſicus.

Contextus Quartus.

Incipiamus autem primum ex definitis a nobis prius in Phyſicis. Dicimus itaque motum eſſe actum mobilis, ſecundum quòd eſt mobile. Neceſſe eſt ergo exiſtere res, quæ poſſunt moueri ſecundum vnumquemque motum. Et ſine etiam motus definitione omnis utique confitebitur neceſſarium eſſe moueri id, quod poteſt moueri ſecundum unumquemque motum, ut alterari quidem alterabile, ferri autem ſecundum locum mutabile. Quare prius oportet combuſtibile eſſe antequam comburatur, & combuſtiuum prius quàm comburat.

HIC dicunt aliqui tractationem hic incipere, & omnia præcedentia fuiſse prohemium, cum Ariſtot. hic dicat [incipiamus] & cum tex. tertio dixerit utilitatem, quod quidem ad procemium pertinet. Lis quidem eſt parui momenti. Ego tamen puto procemium fuiſse ſolam primam partem primi tex. Quamuis enim hic incipiat probationem, non propterea incipit vniuerſam tractationem. Nam etiam quæſtionis declaratio præcedens eſt pars tractationis, ſine qua tractatio eſſet imperfecta. Ex hoc enim dignoſcitur tractatio a procemio. Particula autem [igitur] in initio ſecundę partis primi tex. indicauit initium tractationis. Nunc autem fit initium probationis. De utilitate autem libri iam propoſita dicere debemus non eſſe ex eo tantum iudicandum procemium, ſi quidem poteſt author etiã in medio libri tangere utilitatem, nec ob id erit procemium. Sed requiritur etiam vt id ſit ante vniuerſam tractationem, ut ſignificat nomen procemij. Igitur Ariſtoteles incipit probare æternitatem motus, & primam rationem adducit, quę ab hoc contextu incipiens deſinit in nono, hæc multis difficultatibus plena eſt. Ideo in ea declaranda ita progrediar. Primo loco breuiter proferam ipſam Ariſtotelis ra-

his rationem, deinde horum ſex contextuum verba interpretabor, vbi eandem fuſius explicabo, & explanabo; poſtmodum conſiderabo qualis hæc ratio ſit, quam habeat vim, & quam æternitatem probet. Ratio talis eſt, ſupponit Ariſtoteles aduerſarium dicentem fuiſſe motum primum. Sumendo primum non quidem primitate perfectionis, uel cauſalitatis, ſeu naturæ, ſic enim ſolus motus cœli dicitur primus, ſed primitate originis, & temporis, ita vt nil aliud ſit hoc in loco motus primus niſi initium uniuerſi motus, ſupponendo igitur aduerſarium dicentem fuiſſe aliquando motum primum ducit ipſum ad hanc contradictionem quòd daretur motus prior primo, ipſa autem deductio talis eſt, in primis ſupponit motum neceſſario pendere a mobili, & a motore, & ſine his eſſe non poſſe, idqui dicit colligi ex definitione motus tradita in principio tertij libri Phyſicorum, immo, & clarum per ſe eſſe ſine definitione motus quòd motus ſupponit motorem & mobile, fundamentum hoc iacit Ariſtoteles in contextu quarto, deinde in quinto quærit, cum motus ſupponat mobile, & motorem, & per aduerſarium fuerit motus primus, an motor ille, & illud mobile ſint facta, ſeu ambo, ſeu alterum ipſorũ, an ſint ambo ęterna, vt vtrouis dato oſtendat ſequi illud impoſſibile, quod daretur motus prior primo; poſtea in contextu ſexto accipit, quòd ſint facta intelligendo ſeu ambo, ſeu ſaltem alterum, & facit hanc conſequentiam, ſi facta, ergo per motum, quoniam generatio non fit ſine motu, ergo fuit motus prior primo, ſiquidem motus ille, quo fuerunt genita, præceſſit illum, quem tu ponis fuiſſe primum motum. Deinde in contextu ſeptimo ſumit Ariſtoteles alterum membrum, quòd & motor, & mobile ſint æterna, & ex hoc ſimiliter infert, quod fuit motus prior primo. Et hanc illationem declarat in textu ſeptimo, octauo, & nono, in quibus explicandis nos huius illationis uim diligentius conſiderabimus, nunc ſatis ſit ſi eam breuiter referamus, quæ in hoc conſiſtit, quòd ſi motor, & mobile æterna fuerunt, antequam inciperent motum, quærenda eſt ratio cur tunc non facerent motum, neceſſe enim eſt, ut aliquo impedimento detenta fuerint, vel ambo, vel alterum, ne motum facere poſſent, in quo impedimento ſi ſemper manſiſſent, fuiſſent ſemper in eadem diſpoſitione, quare nunquam motum cæpiſſent, ergo ſi incæperunt motum, neceſſe eſt prius ſublatum fuiſſe impedimentum, id autem fieri non potuit ſine motu, ergo fuit motus prior motu primo, hæc eſt ratio Ariſtotelis a contextu quarto vſque ad nonum. In hoc igitur quarto contextu Ariſtoteles hoc fundamentum ſtatuit, quòd motus ſupponit motorem, & mobile, & inquit ſe hoc ſumere ex definitione motus tradita in tertio libro Phyſicorum, quæ talis fuit, motus eſt actus mobilis quatenus eſt mobile a motore. Ex hac igitur patet quòd motus requirit neceſſariò, & motorem, & mobile. Sed conſideranda ſunt Ariſtotelis verba dum dicit, [ex definitis a nobis prius in Phyſicis;] cum enim ſignificet tertium Phyſicorum in quo tradita eſt definitio motus, quam hic Ariſtoteles ſtatim adducit, videndum eſt, cur eum vocet Phyſicum. Aliqui dicunt uocari Phyſicum, quoniam hæc eſt propria appellatio horum octo librorum, ut dicantur Phyſici ſeu φυσικῆς ἀκροάσεως. Sed non rectam rationem adducunt, nam in octauo libro tertium uocans Phyſicum indicat octauum non eſſe Phyſicum. Quare oſtendere oportet quomodo ille tertius ad differẽtiam octaui poſſit uocari Phyſicus, Simplicius dicit Ariſtot. conſueuiſſe Phyſicos uocare ex his libris illos, qui ſunt de principijs, nempe quinque priores, ad differentiam trium poſteriorum, qui non de principijs ſunt, ſed de motu, φύσις enim natura eſt, & natura eſt principium. Sed hæc Simplicij ſententia admittenda non eſt, tum quia aliàs oſtendimus tertium librum eſſe maxime proprium de motu, non de principijs; tum etiam, quia Ariſtoteles omnes hos libros indiſtinctè ſolet uocare Phyſicos, vt pa-

tet ex

tet ex communi inſcriptione φυσικῆς ἀκροάσεως, & Ariſtoteles duodecimo Metaphyſicorum quadrageſimótertio, citans hunc octauum librum inquit, diximus in Phyſicis: & in contextu quadrageſimo huius octaui citans ſextum librum Phyſicorum cum uocat librum de natura, attamen etiam ſecundùm Simplicium liber ille numeratur in libris de motu, non in libris de principijs. Ego puto Ariſtotelem ſignificare alios præcedentes libros ad differentiam octaui dici Phyſicos, quatenus ſunt uniuerſaliter de natura, & de motu, cum hic octauus ſit de uno continuo ſingulari motu, qui æternus eſſe oſtendetur, quem propoſuit in calce ſexti libri inueſtigandum, & quem tractaturum hic fuiſſe aſserit in principio libri de communi motu animalium. Confirmant hanc expoſitionem uerba Ariſtotelis iam citata in contextu quadrageſimo huius octaui, ubi citans ſextum Phyſicorum dicit ſe egiſse uniuerſaliter de natura, quaſi in hoc de natura particulariter agat, quatenus agit de æternitate unius ſingularis motus. Hac interpretatione utitur hic Sanctus Thomas, neſciò quo ſpiritu ductus, inquit enim Ariſtotelem dicere [in Phyſicis] quoniam ibi actum eſt de motu in communi, in hoc autem octauo incipit magis applicare motum ad particularia, ſic enim ueritate coactus S. Thomas fatetur hunc octauum librum eſse de uno ſingulari motu æterno, cum tamen in huius libri initio dixerit quæſtionem proponi ab Ariſtotele de æternitate motus in genere, non de æternitate motus circularis. Patet igitur locum hunc mirificè fauere opinioni Auerrois quòd quæſtio ſit de motu cæli, nec difficultatem faciat quòd libri Phyſici ſunt de communibus non de particularibus, iam enim diximus quòd motus æternus, qui in hoc libro conſideratur, & ſi prędicatione non eſt uniuerſalis, eſt tamē uniuerſalis extenſione, quia eſt tanquàm rerum omnium motus, & hac ratione in hoc libro conſideratur. Sumit igitur Ariſtoteles ex tertio libro definitionem motus, quæ fuit iſta, actus mobilis quatenus eſt mobile, cui etiam ibi adiecit aliam particulam, a motore, quam hic omittit, quia eadem eſt ratio de vtriſque, & ex hac definitione collegit neceſsarium eſse motui ipſum mobile, nec poſse eſse motum niſi exiſtat aliquod mobile, cui inſit ille motus. Sed poſtea ſubiungit, quòd etiam ſine definitione motus hoc manifeſtum eſt; ſenſu enim cognoſcimus quòd omnis motus requirit mobile, in quo fiat, quod quidem Ariſtoteles exemplis declarat habentibus uim inductionis, ſi enim fieri debet alteratio aliquid exiſtere debet alterabile, ſi debeat fieri localis motus, aliquod debet eſse corpus, quod illo moueri dicatur, ſic ſi debet eſse combuſtio, neceſse eſt aliquod eſſe combuſtibile, quod comburi dicatur, & addit [combuſtiuum] ſignificans motum requirere etiam motorem à quo fiat, hoc enim ſimiliter colligitur ex definitione motus, & ſine illa quoque manifeſtum eſt cuilibet bene conſideranti; motus igitur ſupponit neceſsariò & mobile, in quo fiat, & motorem, à quo fiat. Sciendum hic eſt Græcos omnes ita hunc locum intellexiſse, ut dixerint Ariſtotelem ſupponere mobile præcedere tempore motum, hoc enim ſignificare uiſa ſunt in contextu uerba illa, prius oportet combuſtibile eſse antequàm comburatur. Hanc eandem expoſitionem declarat, & defendit Auerroes in Commentario, & dicit eam fuiſse Alfarabij, & aliorum, idem etiam Ioannes Grammaticus exiſtimauit, ideò hoc conſtituto nixus eſt primum ex hoc capite diluere rationem hanc Ariſtotelis, nempè, demoliendo fundamentum hoc, & oſtendendo quòd non eſt neceſsarium, vt mobile præcedat tempore motum. Simplicius autem, & Auerroes pro Ariſtotelis defenſione nituntur ſoluere omnes Ioannis obiectiones, ſed tandem Auerroes in calce Commentarij notat ſuperuacaneum eſse totam hāc diſputationem, quia quamuis reuera tueri contra Ioannem poſsumus, quòd mobile præcedit tempore motum, tamen Ariſtoteles non ſupponit hoc, neque eget hoc fundamento,

 ſed

ſed ſolum ſupponit quòd motus requirit neceſſario, & mobile, & motorem, poſteà enim videbimus rationem Ariſtotelis totum ſuum robur obtinere etiam ſine illo fundamento, & ſolùm ſumendo quòd motus ſit neceſſariò in aliquo mobili & ab aliquo motore, ideò quando dicit Ariſtoteles [prius eſſe combuſtibile antequàm comburatur] non ſunt hæc intelligenda de præcedentia temporis, ſed ſolum de neceſſaria pendentia motus à mobile, & à motore, ita ut habeamus quòd motor, & mobile ſunt priora motu, vel tempore, vel ſaltem natura. Itaque ne in ſuperuacaneis tempus conteramus, poſſumus Ioanni Grammatico id condonare, quòd non eſt neceſſarium ut mobile ſit prius tempore motu. Si quis autem cupiat intelligere quomodo defendatur Ariſtoteles etiam ſupponendo, quòd dicat mobile præcedere tempore motum, Auerroem legat qui longe melius, quàm Simplicius hoc fundamentum tuetur. Cum enim obijceret Ioannes motum cæli æternum eſſe apud Ariſtotelem, qui non eſt tempore poſterior mobili, Auerroes dicit Ariſtotelem hoc non ſupponere de motu æterno, ſed de motu nouo tantum, non enim ex ſola definitione motus ſupponit mobile eſſe prius tempore motu, ſed ex ea ſimul cum poſitione aduerſarij. Aduerſarius autem aſſerebat motum omnino eſſe nouum, & cæpiſſe, quare apud eum nullus datur motus æternus. Videns Ioannes hoc, conatus eſt id oſtendere etiam in motibus nouis, nam ex ligno genitus ignis, ſimul eſt tempore cum ſuo motu, ſtatim enim genitus mouetur. Ad hoc dicit Auerroes, quod etiam ſic mobile eſt prius tempore illo motu, ſi non illud idem mobile aliud ſaltem ſpecie, ſi enim non præcedit ignis ille illum motum, at certè lignum præceſſit, quia omnino neceſſe eſt ut quicquid actû incipit eſſe poſtquàm non fuit actu, prius fuerit in potentia quàm in actu, igitur potentia ad motum illum præceſſit, vel in eodem mobili ſecundum numerum, vel in alio & numero, & ſpecie. Hic poſſumus conſiderare quòd Ariſtoteles poſteà in hoc libro probaturus eſt quòd quicquid mouetur, ab alio mouetur, & quia neceſſe illi erat prius oſtendere motus æternitatem, in qua oſtendenda illo fundamento egebat, quòd omnis motus ſit à motore, ideò hanc fortaſſe ob cauſam in initio ſeptimi Phyſicorum oſtendere voluit alia ratione quòd quicquid mouetur, mouetur ab alio, vt hoc ſatis ei eſſet ad demonſtrandam hic motus æternitatem, alia poſteà ratione idem probaturo.

Contextus Quintus.

Ergo & hæc neceſſarium eſt, aut facta aliquando eſſe cum non eſſent, aut perpetua eſſe.

IACTO illo fundamento quòd motus requirit motorem, & mobile, Ariſtoteles hic incipit argumentari, & ſupponens aduerſarium dicentem incæpiſſe omnino motum, quærit ab eo an motor, & mobile ſint facta, an ſint æterna, vt ex utrolibet dato oſtendat fuiſse motum priorem primo motu, quæ eſt implicatio contraditionis. Dictio [ergo] non habet hic uim colligendi ex dictis, ſed incipiendi argumentationem. Similiter quando dicit,

Contextus Sextus.

Si igitur factum eſt mobilium, ac motiuorum vnumquodque neceſſarium eſt prius quàm accepta, aliam eſſe factam mutationem, & motum, ſecundum quem factum eſt, id quod poteſt eſſe motum, aut mouiſſe.

DICTIO illa, [igitur] non ſignificat concluſionem, ſed inceptionem deductionis ad impoſſibile, ſumeus enim primum quòd aduerſarius dicat mobile, & motorem eſſe facta, ideſt, habuiſſe principium ſui eſſe poſtquam non fuerant, ducit eum ad hoc impoſſibile quòd daretur motus prior motu illo poſito, quem dicit aduerſatius fuiſſe motum primum. Et deductio manifeſta eſt, ſi enim motor, vel mobile, fuit factum antequam fecerit illud primum initium motus, ergo fuit factum per motum, generatio enim non fit ſine motu, nempè, ſine præuia alteratione, quæ eſt uerus motus, quare motus ille, quo genitum eſt mouens, uel mobile, præceſſit illum, quem aduerſatius inquit fuiſſe primum motum. [accepta,] ſignificat motum illum, qui ab aduerſario, ut primus accipitur, duarum autem illarum dictionum, [mutationem, & motum,] poſterior eſt declaratiua prioris, non ſatis enim eſt dicere mutationem, ſi quidem intelligi poterat mutatio ſubita, ex qua non inferretur propoſitum, ſed dicit præceſſiſſe talem mutationem, quæ ſit cum uero motu, quia generatio non fit ſine præuia alteratione. In hac deductione Ariſtotelis notandum eſt idem conſequens inferri, & ponendo ambo genita, & ponendo alterum ſaltem genitum, ſeu mobile, ſeu motorem, nã vtrouis poſito ſequitur fuiſſe motum priorem motu primo, hoc ſignificauit Ariſtot. quando dixit, [mobilium, & motiuorum unumquodque,] quolibet enim uno iſtorum genito, neceſſe eſt primo motu fuiſſe alium motum tempore priorem, prius enim neceſſe eſt genitum eſſe mobile, poſtea moueri a motore motu illo, qui ponitur primus, ſic neceſſe eſt prius fuiſſe genitum motorem, poſteà uerò mouiſſe illud mobile, hoc idem ſignificat etiam clarius poſtremis verbis, quando inquit, [id quod poteſt eſſe motum, aut mouiſſe,] diſiunctiua enim indicat ſatis eſſe, ſi alterum duorum dicatur eſſe genitum. Notandum præterea eſt id, quod ſupra cum Auerroe diximus, ſuppoſitionem illam quòd mobile præcedat tempore motum, non eſſe neceſſariam ad huius conſequentiis illationem, etenim ſi ponatur etiam mobile nunquam extitiſſe ſine motu, ſed ſtatim genitum cæpiſſe moueri, non minus ſequitur, quòd oportet alium fuiſſe motum priorem, quo illud mobile fuit genitum. Dubitari hic poſſet aduerſus illam conſequentiam Ariſtotelis, ſi facta, ergo per motum, nam motum hunc lapidis poſſumus dicere factum, non tamen per motum, quia motus per motum non fit. Audiui aliquos ita ſoluentes, neceſſe eſt omne factum, eſſe factum per motum, ideſt poſt motum, dum, igitur ſumitur dictio illa, per, pro, poſt, tollitur omne dubium, quia etiam hic motus lapidis fit poſt alium præcedentem motum. Sed iſti decipiuntur, quia hæc non eſt mens Ariſtotelis, qui talem motum præcedere intelligit, qui ad illam generationem dirigatur tanquam ad finem. Inquit enim [motum ſecundum quem factum eſt,] quod non ſignificat fieri ſolum poſt motum, ſed per motum, ita ut ad illam generationem tendat ille motus, uel ſaltem conſequatur illum motum generatio hu-

ius rei; at non ſic fit motus per motum, quamuis enim per accidens eueniat, ut hunc lapidis motum alius motus præceſſerit, non tamen hic per motum illum factus unquam dicetur. Ideò ad argumentum ego aliter puto eſſe reſpondendum. Ariſtotelem non loqui de alijs factis, niſi de illis, quæ habent eſſe permanens, ita ut tota ſimul fieri dicantur. Talia enim eſſe ſtatuuntur mobile, & motor, de quibus in præſentia loquimur, hæc enim non incipiunt eſſe niſi per motum, ſed res fluentes, qualis eſt motus, non ita fiunt per motum, ut ſint finis motus, & de his non loquitur Ariſtoteles, quia hæc non ita fiunt, vt tota incipiant eſſe, & quamuis Ariſtoteles in primo contextu motum uocauerit factum, hoc eſt, incæpiſſe poſtquàm non fuit, non tamen hic de tali facto intelligit, quòd debeat eſſe factum per motum.

Contextus Septimus.

Si autem quæ ſunt ante erant ſemper, motu non exiſtente, irrationabile quidem uidetur etiam ijs, qui a ſeipſis ſciunt. At uerò magis vltra progreſſis hoc neceſſarium eſt accidere. Si enim alijs quidem mobilibus exiſtentibus, alijs autem motiuis aliquando quidem eſt quid primum mouens, aliquid autem quod mouetur, aliquando autem nihil ſed quieſcit, oportet hoc mutari prius. Erat enim aliquid cauſa quietis, quies enim priuatio motus eſt, quare ante primam mutationem erit mutatio prior.

SVMIT Ariſtoteles alterum membrum quod motor, & mobile præfuerint æterna ante motum primum, ut oſtendat hoc quoque poſito idem abſurdum ſequi, quòd daretur motus prior illo motu, qui ponitur primus. In quo deducendo uerſatur Ariſtoteles in his tribus contextibus ſeptimo, octauo, & nono, dicit primùm poſitionem hanc cuilibet conſideranti videri irrationabilem quòd motor, qui eſt aptus mouere, & mobile aptum moueri, præfuerint æterno tempore abſque ullo motu, cur enim non faciebant motum? cur tunc potius quàm antea? itaque dogma hoc omnino repugnat rationi, ut quilibet, qui etiam à nullo ſit edoctus, per ſe ipſe animaduertere poteſt. Sed mittatur hoc (inquit Ariſtoteles) ſi ratione duce progrediamur, uidebimus eſſe neceſſarium idem abſurdum ſequi, idque deducere incipit quando inquit [ſi enim alijs quidem] & ſenſus clarus eſt, ſi eſt neceſſarium dari motorem, & mobile, & in rebus ſunt aliæ, quæ mouent, aliæ quæ mouentur, tu uerò dicis aliquid fuiſſe [primum mouens] ideſt, quod fecit primum motum, qui fuit initium uniuerſi motus, & aliquid mobile, quod eo primo motu moueri cæpit, ante quem motum nihil mouebatur, ſed quieſcebant omnia [oportet hoc] ideſt, aut mouens, aut mobile [mutari prius] ideſt, ante primum illum motum. Quod ita oſtenditur [erat enim aliquid cauſa quietis] cum enim res aptæ facere motum tunc quieſcerent, neceſſe eſt aliquam fuiſſe illius quietis cauſam: quod ſic probatur, [quies enim eſt priuatio motus] quod enim alterius oppoſiti cauſa eſt, ſolet eſſe impedimentum reſpectu alterius oppoſiti, quando igitur non faciebant motum vllum, neceſſe eſt aliquod fuiſſe impedimentum reſpe-

ctu motus, quod idem diceretur cauſa illius quietis, ſi quidem opponuntur motus & quies ut habitus, & priuatio. Durante igitur illo impedimento motus, hoc eſt, cauſa illa quietis, nunquàm potuiſſet motus incipere: at incæpit, ut ponimus, ergo aliquid prius remouit illud impedimentum, illa autem impedimenti remotio fieri non potuit niſi per motum, ille igitur motus præceſſit motum illum, quem tu ponis primum. Quæritur hic an omnis priuatio ab aliqua cauſa proueniat, ſicut Ariſtoteles hic uidetur ſignificare. Nos prolixam hac de re diſputationem omittentes ſatis eſt ſi dicamus neceſſarium eſſe ut omnis priuatio propriè accepta cauſam habeat, propriè autem acceptam dico illam, quæ eſt abſentia oppoſiti habitus in re capace habitus, neceſſe eſt enim vt res capax habitus, ſi illo careat, cauſam aliquam habeat, propter quam careat, quod inductione in omnibus oſtendi poteſt, cum enim humana natura ſit viſionis capax, neceſſe eſt ſi homo aliquis ſit cæcus, ut aliqua ſit cauſa illius cæcitatis, nempè, uitium aliquod, vel læſio in corpore facta: luna eſt capax luminis ſibi a ſole communicati, eo priuatur aliquando propter ſtatutam cauſam, quæ eſt obiectio terræ: prima materia habet priuationem formæ hominis, cauſa illius priuationis eſt præſentia formæ oppoſitæ, quæ eſt forma ſeminis, hanc enim conſequitur neceſſario priuatio formæ humanæ. In his autem omnibus ſimiliter manifeſtum eſt non poſſe priuationem remoueri, niſi remoueatur eius cauſa, quæ eſt impedimentum oppoſiti habitus, eaque remotio non poteſt fieri niſi per motum, vt hic inquit Ariſtoteles, vt priuatio formæ humanæ à materia remoueri non poteſt niſi remoueatur forma ſeminis, idque fieri non poteſt niſi per eius corruptionem cum præuia alteratione, ſic priuatio luminis in luna non poteſt remoueri niſi remoueatur terræ interpoſitio, hæc autem non remouetur niſi per ipſum lunæ motum, ſic in homine cæcitas, ſi curabilis ſit, non poteſt remoueri niſi per motum, ſiue localem, ſiue alterationis, idque manifeſtum eſt in omnibus conſideranti, quare ratio hæc Ariſtotelis non uidetur habere difficultatem.

Contextus Octauus.

Alia enim mouent ſingulariter, alia autem, & ſecundum contrarios motus, ut ignis quidem calefacit, frigefacit autem non, ſcientia autem uidetur contrariorum eſſe una. Videtur igitur & illic eſſe aliquid eiuſmodi, frigidum enim calefacit, uerſum quodammodo, & abſcedens, ſicut, & peccat uoluntarius ſciens, quando è contrario vtitur ſcientia. At uerò quæcunque poſſunt facere, aut pati, aut mouere, aut moueri, ea moueri non pœnitus poſſunt, ſed ſi ſic ſe habeant, & appropinquent ſibi inuicem, quare cum propinqua fuerint, & ita fuerit. Vt ſit hoc quidem motiuum, illud autem mobile, aliud quidem mouet, aliud autem mouetur:

Credo

Digitized by Google

CREDO contextum hunc ita ſecundum Auerroem eſſe cum præcedentibus connectendum, cum Ariſtoteles dixiſſet motorem & mobile, ſi ponantur æterna, non potuiſſe incipere motum, niſi factus ſit alius motus prior, quo remoueretur, uel a mobili, uel à motore impedimentum, quod erat cauſa quietis. Poterat aliquis pro huius ſolutione confugere ad motorem uoluntarium, qui per liberum ſuæ uoluntatis arbitrium poteſt & mouere, & non mouere prout vult, cum enim de mobili clara res ſit, quòd quando in ipſo eſt impedimentum, id non poteſt remoueri niſi per motum, cum etiam clara ſit de motore non cognoſcente. Dicere aliquis poterat nullum fuiſſe impedimentum in ipſo mobili, cum mobile ſemper fuerit aptum moueri, ſed fuiſſe impedimentum in motore, ſed motorem fuiſſe uoluntarium, & libere mouentem, proinde à nullo alio recepiſſe hoc impedimentum, ſed à propria tantum uoluntate, prius enim mouere potuiſſet ſi uoluiſſet, non mouit, quia noluit, nullo igitur motu remotum eſt hoc impedimentum, ſiquidem tranſiuit ipſe de nolle ad uelle ſine ullo motu per ſolum liberum ſuæ uoluntatis arbitrium. Statuendo igitur quòd mobile ſemper fuerit in eadem diſpoſitione, & ſine ullo impedimento, eo quòd motor ille fuerit uoluntarius, nunc Ariſtoteles oſtendere vult, eum non potuiſſe tranſire de non mouere ad mouere, ſeu a nolle ad uelle niſi facto aliquo reali motu, qui ſit prior tempore motu illo, quem primum eſſe aduerſarius ponit, adeo ut ratio Ariſtotelis ſit efficax, & locum, ac uim habeat de omnibus, & mobilibus, & motoribus cuiuſcunque generis. Scire tamen debemus quod Ariſtoteles infra in contextu vigeſimo, & quinquageſimo primo melius ac diligentius tollet dubium hoc de motore uoluntario: hic leuiter tantum ipſum tangit, ne aliquis ob hoc exiſtimaret rationem Ariſtotelis hoc modo ſolui poſſe, & inefficacem eſſe, quomodo enim hoc ſit non declarat hic, quia poſteà id declaraturus eſt, ſed ſolum dicit uerum eſſe etiam in motore uoluntario quòd non poteſt tranſire de non mouere ad mouere ſine ſui mutatione, ut de omni mobili, & motore cuiuſcunque generis manifeſtum maneat fundamentum hoc per inductionem in omnibus mouentibus, & mobilibus. In textu hoc Ariſtoteles tria facit, primò diſtinguit duo genera mouentium, & eorum diſcrimen declarat. Secundo tangit aliquam eorundem conuenientiam. Tertio declarat uniuerſalem conditionem omnium mobilium, & mouentium, ut non ſint apta moueri, uel mouere, niſi ſint & conuenienter propinqua, & certis quibuſdam diſpoſitionibus prædita; mox in contextu nono applicabit hæc omnia ad concludendum ſuam demonſtrationem. Diſtinguit igitur Ariſtoteles agens in duo genera, in agèns naturale, quod cognitione caret, & agens per cognitionem, & horum differentiam conſiderat quòd agens naturale non poteſt agere niſi alterum oppoſitorum, ut ignis calefacere tantum poteſt, frigefacere autem non poteſt. Agens uerò per cognitionem poteſt æquè agere utrumlibet oppoſitorum, poteſt enim homo, & ambulare, & non ambulare, poteſt tùm ſurſum tum deorſum moueri; poteſt Medicus, & exſiccare, & humectare; poteſt & calefacere, & frigefacere, & utrumque per ſe, & quatenus eſt Medicus, & in hoc differentia perpetua conſiſtit inter agens naturale, & agens rationale, quòd agens rationale eſt aptum agere utrumque oppoſitum, nempe, diuerſis temporibus, & utrumque per ſe. Agens uerò naturale nunquam poteſt agere per ſe utrumque, & hanc differentiam tangit Ariſtoteles in prima parte huius contextus. In ſecunda verò tangit eorundem conuenientiam in agendo unum oppoſitorum per ſe, & alterum per accidens: contingit enim quandoque ut frigidum calefaciat per accidens, diſcedens enim calefacit, ſed eſt per accidens, quia non ut frigidum, ſed ut diſcedens, ſic etiam hyemis tempore frigus externum ca-

Digitized by Google

leſacit interna animalium per antiparistaſim, non per ſe, ſed per accidens, quia per mediam frigeſactionem; frigefaciens enim per ſe externa animalis facit ut calor ipſum fugiens interna animalis petat, & concentretur, & ita maior fiat, quare immediatè frigefacit ſolùm, at mediatè, & per frigefactionem facit etiam calorē per accidens. Hoc idem etiam inquit Ariſtoteles contingere agenti rationali, quo circa in hoc ſimilia ſunt, nā Medicus quandoque ſponte peccat, & abutitur præceptis illius artis ad necandum, quod eſt contra eius artis naturam, cū ad ſanitatem, & ad uitam, non ad necem dirigatur, ideò eſt per accidens, quia non necat quatenus medicus, ſi finis medicæ artis eſt ſanitas. Poterat autem Ariſtoteles cum hac ſimilitudine notare aliquam diſſimilitudinē, quamuis enim ambobus contingat agere alterum oppoſitum per ſe, & alterum per accidens, non eſt tamen idem modus accidentalitatis. Frigidum enim nunquàm calefacit immediatè, ſed ſemper mediatè; at Medicus immediatè ex præceptis artis, quibus abutitur, necat, idque dicitur facere per accidens, quia contra artis naturam, quæ eſt propter ſanitatem, non quia mediatè. Ariſtoteles hanc differentiam conſiderare neglexit in ſecunda parte, quia ad ipſum non pertinebat, & ſatis habuit ſimilitudinem, quam diximus, conſiderare, quod quidem feciſſe uidetur, ut ſolueret tacitam obiectionem, cum enim in prima parte dixiſſet agens voluntarium in hoc differe ab agente naturali, quòd agens uoluntarium poteſt agere utrumque oppoſitorum, naturale uerò alterum tantùm; obijcere aliquis poterat quòd etiam agens naturale agit oppoſita, nam frigidum, (quemadmodum diximus) aliquando calefacit, ideò Ariſtoteles reſpondet id uerum eſſe, ſed eſſe per accidens, veluti etiam quandò agens uoluntarium agit alterum oppoſitorum per accidens, dum ſponte peccat. Reſponſio igitur in hoc conſiſtit, concedimus ſimilitudinem eſſe inter agens naturale, & agens rationale in hoc quòd poſſunt unum oppoſitorum agere per ſe, alterum per accidens: ſed dico perpetuum eſſe eorum diſcrimen in hoc, quòd agens uoluntarium poteſt etiam per ſe agere utrumque oppoſitorum, quod agenti naturali nunquam contingit, hæc igitur eſt differentia, quæ in prima parte huius contextus facta eſt. Hanc eſſe puto Ariſtotelis ſententiam in hac parte; non quam aliqui exiſtimarunt, qui non cognouerunt alium modum, quo artifex agat utrumque oppoſitorum, niſi quatenus ſponte peccat, & tunc dicunt ipſum per ſe agere vtrumque, quamuis enim peccet, tamen cum ex intentione agat, dicitur per ſe agere. Sed hi certè decepti ſunt, quia licèt Medicus ex profeſſo, & data opera interficiat, attamen non poteſt dici per ſe, quia non quatenus medicus, cum ſit contra illius artis naturam, quæ à ſola ſanitate ſumitur tanquam à fine: negari etiam non poteſt, cum ſit per ſe manifeſtum, poſſe artificem agere utrumque oppoſitum per ſe, & abſque illo ſpontaneo peccato, ut quando ſanitatis gratia modo exſiccat, modo humectat, quem modum iſti uidentur ignoraſſe. Vicomercatus quoque hoc ignorans, in alium errorem incidit, quòd omninò negauit agens uoluntarium poſſe agere per ſe utrumque oppoſitorum, ſed dixit ſemper agere vnum per ſe, & alterum per accidens, deceptus authoritate Ariſtotelis perperàm ab eo intellecta nono Metaphyſicorum, ubi dicit ſcientiam eſſe cōtrariorum, ſed unius per ſe, alterius uerò per accidens, at uerò quòd deceptus ſit res ipſa declarat, patet enim agens rationale poſſe utrumque agere per ſe, authoritate autem illa Ariſtotelis abutitur abſque ullo dubio, ſiquidem Ariſtoteles ibidem de actuali ſcientia loquitur, hic uerò de potentiali, ibi enim ſignificare vult quòd vnius contrarij ſcientia actualis, cum illius ſit propriè, & primo eſt etiam alterius contrarij cognitio ſecundario, & per accidens, at non negaret Ariſtoteles eundem ſcientem, qui nunc ſcit vnum contrarium, poſſe etiam alterius contrarij

cogni-

cognitionem habere per ſe, & primo, licet eam nunc non habeat per alterius contrarij cognitionem formaliter, idque nunc reſpicit Ariſtoteles. Verba Ariſtotelis in prima, & ſecunda parte clara ſunt, dictio[enim] vim probandi habet, vult namque Ariſtoteles per dubij ſolutionem probare inductione in omnibus quod mouens, & mobile non poſſunt de quiete tranſire ad motum, niſi poſt mutationem factam ab altero ipſorum, qua ſit ſublatum impedimentum, quod erat cauſa quietis, [alia mouent ſingulariter] ideſt, agunt alterum tantum oppoſitorum, quæ ſunt agentia naturalia quod autem dicit [ſcientia verò contrariorum uidetur eſſe vna] ſignificat, ſolum autem agens per ſcientiam, & cognitionem poteſt vtrunque contrarium agere, nos autem addamus per ſe, nam ſi intelligamus per accidens non ipſum ſolum ſed etiam agens naturale poteſt agere oppoſita. [At verò quæcunque poſſunt facere, aut pati] Hoc ſtatuit Ariſtoteles tanquam fundamentum per ſe motum, ſed etiam infra magis declarandum, & ſtatim facit conſequentiam conditionalem, ex qua poſtea in textu nono argumentatur à deſtructione conſequentis. Facta mouentium diuiſione & enumeratione, eorumque diſcrimine declarato, Ariſtoteles in hac tertia particula proponit communem conditionem omnium mobiliũ & omnium mouentium nullo excepto, hoc eſt & naturalium, & rationalium, ut non ſint apta moueri, uel mouere, niſi ſint conuenienter diſpoſita, illa ut moueri, hæc ut mouere poſſint, ſignificare uolens, quòd etiam motor rationalis debet eſſe bene diſpoſitus, ſi mouere debeat, ſicuti etiam motor naturalis, adeò ut ſi ſint bene diſpoſita & mobile, & motor, neceſſe ſit illud moueri, hoc autem mouere, ſi uerò non moueant, neceſſe ſit uel mobile, uel motorem carere debita diſpoſitione, quæ non poteſt induci niſi per motum, uel habere aliquam contrariam diſpoſitionem, quæ ſit cauſa quietis, eaque ſimiliter non poteſt remoueri niſi per motum. Non declarat tamen Ariſtoteles quomodo hoc locum habeat in motore uoluntario, quia poſtea alio in loco eſt accurate id declaraturus, ſed ſatis habet pro præſenti occaſione hæc enuntiare, ut intelligamus nullam eſſe differentiam in hoc inter motorem naturalem, & motorem uoluntarium vterque enim quando non moueat, eſt impeditus, nec poteſt impedimentum remoueri niſi per motum, hoc enim in præſentia ſatis eſt pro dubio tollendo de motore rationali, & pro facienda perfecta inductione in omnibus mobilibus, & motoribus nullo excepto, quam concludit Ariſtoteles in contextu nono ſequente. Hæc eſt huius particulæ ſententia. In uerbis quædam perpendenda ſunt. Dictio aduerſatiua [at verò] ſignificat quòd licet ſit in mouentibus differentia iam memorata, tamen quantum ad id, de quo in præſentia loquimur, eiuſdem ſunt conditionis, quippe, requirunt omnia certas quaſdam diſpoſitiones, ſi debeant eſſe apta mouere, & dicit Ariſtoteles, [quæcunque,] vt omnia complectatur, & mobilia, & mouentia, quæ in hac conditione nullo excepto conueniunt omnia. Diſpoſitiones autem ab Ariſtotele tanguntur duplices, requirunt enim motor, & mobile debitam diſtantiam inter ſe, ſine qua non ſit motus, requirunt etiam ſingula proprias quaſdam affectiones ſine quibus non faciunt motum, ideò Ariſtoteles dicens, [Si ſic ſe habeant,] denotat affectiones, ſeu qualitates in his ſingulis requiſitas. Deinde dicens, [& appropinquent ſibi inuicem,] tangit diſtantiam loci conuenientem, quam etiam reſpicit, quando poſteà dicit [cum propinqua fuerint.] Deinde quando ſubiungit, [& ita fuerint] reſpicit qualitates, ſeu affectiones in ſingulis requiſitas. Notandum autem eſt, quòd quando Ariſtoteles dicit, [poſſunt facere, aut pati] verbum poſſunt non ſignificat potentiam illam, quæ præcedit actum, ſic enim etiam quando ſunt impedita, dicerentur poſſe, ideſt, habere potentiam mouendi, quod tamen Ariſtoteles negat, ſed ſignificat potentiam cum actu

coniun-

coniunctam, quia Ariſtoteles dicit, quòd quando poſſunt tunc iam mouent, & mouentur, poſſunt autem quando nullo tenentur impedimento, quare vult talem potentiam mouendi eſſe coniunctam cum ipſo mouendi actu.

Contextus Nonus.

Si igitur non ſemper mouebatur, manifeſtum eſt quod non ſic ſe habebant, vt poſſet hoc quidem mouere, illud autem moueri, ſed oportebat mutari alterum ipſorum, neceſſe enim eſt in ijs quæ ſunt ad aliquid hoc accidere, vt ſi non erat duplum, nunc duplum eſt mutari, ſi non vtrumque alterum; erit igitur quædam mutatio prior prima.

HIC Atiſtoteles omnia, quæ in præcedenti contextu dixit, accommodat ad rationem ſuam concludendam, facitque duas conſequentias, quarum prior ſupponit conſequentiam factam in fine octaui contextus, & eſt proceſſus a deſtructione conſequentis, ibi enim dixit, ſi ſunt ambo bene diſpoſita, ergo unum mouet, & alterum mouetur, nunc procedens a deſtructione conſequentis dicit, at prius per ſe non faciebant motum, inquis enim non ſemper fuiſſe motum, ergo ſequitur quòd prius nō erant ita diſpoſita, ut unū mouere poſſet, alterum uerò moueri. Ex hoc conſequente infert poſteà Ariſtoteles alterum ſecundum conſequens, nam illa verba [ſed oportebat mutari alterum ipſorum] vim habent alterius ſecundi conſequentis à priore deducti, nam ſi non erant conuenienter diſpoſita, uel ambo, vel alterum, neceſſe eſt, ſi debeant incipere motum, ita mutatio fiat, uel in ambobus, vel ſaltem in altero ipſorum, & ita detur motus prior illo, quem tu ponis primum. Harum duarum conſequentiarum prior (vt diximus) manifeſta eſt ex præcedenti contextu. Alteram poſteriorem probat Ariſtoteles redigens ad ſyllogiſmum, quando inquit [neceſſe enim eſt in ijs, quæ ſunt ad aliquid] & ſyllogiſmus talis eſt, Quandocunque acquiritur, ſeu aduenit aliquibus duobus aliqua relatio inter ſe, quam prius non habebant, neceſſe eſt ut ea aduenerit poſt præcedentem motum, ſed actu moueri, & mouere ſunt relatiua, & inter ſe referuntur eaque relatio nunc ijs duobus aduenit cum prius eam non haberent, ergo aduenit poſt præcedentem motum, is igitur motus fuit prior illo, quem tu ponis primum. Maiorem, & concluſionem ſyllogiſmi ponit Ariſtoteles: minorem uerò non exprimit, ſed ut per ſe notam ſupponit. Maiorem declarat Ariſtoteles exemplo, duplum enim & dimidium ſunt relatiua inter ſe, ſiquid ergo non erat alicuius duplum, & poſteà eſt factum duplum, neceſſe eſt mutatum eſſe uel utrumque, uel ſaltem alterum ipſorum, ita ut poſt illum motum ſit acquiſita hæc noua relatio, quæ non erat prius, uel enim motus augumentationis præceſſit quo alterum eſt factum maius, uel aliquis alius motus. Sic etiam ſi columna illa nunc eſt mihi dextra, quæ prius dextra non erat, non potuit hæc relatio aduenisſe niſi poſt motum, factus enim eſt in me motus localis, quo ad hunc locum acceſſi, vbi columna eſt mihi ſacta dextra: ſic igitur nunc dicimus, mouere & moueri ſunt relatiua inter ſe, quorum relatio autem non erat, quia aduerſarius ponit quòd antea nec motor mouebat, nec mobile mouebatur, quare ſi nunc facta eſt eorum relatio, cum motor moueat, & mobile

mouea-

moueatur, neceſſe eſt factum eſſe poſt aliquem motum, iſque fuit motus prior hoc, quem ille primum eſſe ponit. Ad huius maioris propoſitionis intelligentiam ſciendum eſt ex Ariſtotele in quinto libro Phyſicorum quòd in tribus tantum prædicamentis eſt verus motus, in quantitate, in qualitate, & in vbi, in alijs uerò non eſt motus, tamen ſi aliquid ipſorum fiat poſtquam non erat, non poteſt fieri niſi poſt aliquem unum motum factum uel in quanto, uel in quali, vel in vbi, vt prius de relatione columnæ diximus, quæ acquiſita eſt poſt motum localem, ſic forma ſubſtantialis acquiritur poſt motum præuiæ alterationis, ſic acquiritur relatio, & quodlibet aliud ſeptem prædicamentorum præter illa tria, in quibus eſt motus. Sed non eſt ignorandum quòd quando per motum acquiritur relatio illa, non eſt propriè terminus illius motus, nam uerus, ac proprius terminus prædicti motus, quo columna facta eſt mihi dextra, eſt illud vbi, quod ego adeptus ſum, quare eſt ſemper ex eo prædicamento, in quo eſt motus ille, proinde, proprius, & intrinſecus terminus cuiuſque ueri motus ſemper eſt uel quantitas, uel qualitas, uel vbi, ſed cum conſequitur alius externus terminus ex alio prædicamento tanquàm acceſſorius, & accidentalis, niſi ſit per ſe intentus à motu præcedente, ſeu ab eius motore, quod euenire uidetur in generatione ſubſtãtiali, ſit enim poſt præuiam alterationem, cuius intrinſecus terminus eſt qualitas, extrinſecus autem forma ſubſtantialis, intenta tamen primario à natura, & finis illius præcedentis motus. Vtcunque autem hoc ſeſe habeat, illud certum eſt non poſſe relationem nouam acquiri, niſi poſt motum factum in altero relatorum, ut hic Ariſtoteles dicit. Sed aduerſus hoc dubitatio occurrit, quia non uidetur in omnibus uerum eſſe hoc Ariſtotelis dictum, nam ſi ego ſim conuenienter propinquus igni, ita ut ab illo calefieri poſſim, ſit tamen interpoſitus lapis, quo ibi poſito non poſſit ignis me calefacere, remoueatque aliquis alius illum lapidem, ſtatim incipiam calefieri, nulla tamen erit facta mutatio in igne, neque in me, falſum ergo dicit Ariſtoteles quando inquit neceſſe eſſe, vt uel in utroque relato, uel in altero motus aliquis fiat, ſi debeat aduenire noua relatio. Alia ſimilia dubia legi poſſunt apud Burlæum, quorum omnium una eſt ſolutio, quam hic affert Auerroes, qui dicit regulam Ariſtotelis ueram eſſe cum aliqua limitatione, nempe, ſi debeat aliquibus duobus aduenire aliqua relatio noua neceſſe eſt prius motum aliquem factum eſſe uel in vtroque, uel in altero, uel ſi in neutro, ſaltem in aliquo tertio, hoc enim non poteſt labefactare ſententiam Ariſtotelis, cum non minus per hoc inferatur conſequens ab Ariſtotele deductum, ſatis enim eſt oſtendere dari motum priorem motu primo, nec refert an motus ille prior præceſſerit in altero duorum relatorum, an in aliqua alia re, conſiderandum hic eſſet quomodo ſit verum illud, quod Ariſtoteles dixit quòd adueniente noua relatione mouentis, & moti, neceſſe eſt, ſi nulla in mobili mutatio præceſſit, ut præceſſerit in motore ſiue rationali, ſiue naturali: ſed hoc ab Ariſtotele ipſo declarabitur infra in contextu vigeſimo, & quinquageſimoprimo, ideò nunc ſat eſt pauca dicere. De motore quidem naturali clara res eſt, cum enim ignis non ſit aptus per ſe niſi calefacere, nec poſſit niſi calefacere, niſi ab aliquo impediatur, ideò neceſſe eſt, vt quando non calefacit, impedimento aliquo detineatur, nec poſſit vnquam incipere calefactionem, niſi prius remoueatur impedimentum, quod quidem niſi per motum remoueri non poteſt. De mouente autem rationali obſcurior res eſt, ſed optimè declaratur ab Auerroe tum hic, tum in commentario quadrageſimo octauo ſecundi libri Phyſicorum, vbi dicit proprium eſſe potentiæ actiuæ poſſe agere alterum tantum oppoſitorum, potentiæ autem paſſiuę poſſe pati vtrumlibet indiſtinctè, ideò ſi potentia rationalis uidetur eſſe apta utrumlibet agere, id

ſit quia

ſit, quia redolet potius naturam potentiæ paſſiuæ, eſt enim agens quoddam remotum, quod inſtat materiæ eſt indifferens ad vtrumque, ideò ex ſe nunquam ageret alterum potius quàm alterum, niſi ab aliquo appetibili contraheretur ad hoc potius quàm ad illud agendum. Nunquam igitur incipiet agere, niſi moueatur ab aliquo appetibili, vt cum ego æquè poſſim moueri & quieſcere, moueor tamen ad ignem, qui ſit mihi appetibilis ſi frigeſcam. Neque hoc ita intelligendum, eſt quaſi motus ille, quo anima mouetur ab aliquo appetibili, dicatur eſſe motus ille præcedens, quem Ariſtoteles primo priorem eſſe aſserit, hoc enim nihil eſſet, ſiquidem is motus, qui fit à fine, impropriius, & metaphoricus finis eſt, non eſt realis, & uerus motus, ideò aduerſarius diceret ſe concedere talem motum præceſſiſse, at non uerum realem motum: ſed eſt intelligendum quòd alius verus motus præceſſerit factus ab aliquo efficiente, nō à cauſa finali, neceſſe enim eſt vt nouus ille Metaphoricus motus, quo anima ab appetibili mouetur, ſequatur aliquem verum motum, non enim moueter ego ab igne tanquàm appetibili, niſi prius à frigore externo fuiſsem frigefactus, quę eſt alteratio, & uerus motus, idque in omnibus verum eſse comperietur. Sed hac de re ſuperuacaneum eſt plura dicere, cum Ariſtoteles ipſe in memoratis locis eam diffuſe declaraturus eſt. Intellecta hac prima Ariſtotelis demonſtratione quędam in ea conſideranda ſunt. Primo loco ſunt conſiderandæ obiectiones Ioannis Grammatici contra hanc primam Ariſtotelis demonſtrationem, quas recenſent, ac ſoluunt Simplicius, & Auerroes, quod quidem nos breuiter faciemus, cum enim apud Simplicium, & Auerroem hæc diſputatio legi poſſit, nobis quædam pauca tangere ſatis erit, præſertim cum magna eius diſputationis pars ſuperuacua penitus ſit, & ad Ariſtotelem minimè pertinens. Ioannes igitur uolens pro Chriſtiana ueritate contra Ariſtotelem pugnare, conatus eſt hanc primam rationem demoliri, totaque diſputatio ipſius tribus capitibus continetur, vt apud Simplicium legere poſſumus, Primùm enim videns Ariſtotelem in quarto contextu hoc fundamentum ſtatuiſſe quòd mobile pręcedit tempore motum, oſtendere nixus eſt huius fundamenti falſitatem. Secundò carpit Ariſtotelem in hoc quòd ad concludendam hanc ſuam primam demonſtrationem poterat vti meliore principio, ac fundamento, quo tamen non eſt uſus, uti enim poterat Ariſtoteles hoc fundamento ex nihilo nihil fit, & ratio Ariſtotelis fuiſſet efficaciſſima, quo tamen non eſt uſus. Tertio, cum Ariſtoteles demum in contextu nono uſus ſit hoc fundamento, relatiua præcedunt tempore relationem, hoc quoque deſtruere Ioannes conatus eſt, quaſi hoc euerſo, neceſſe ſit rationem Ariſtotelis corruere, ipſe enim in pluribus oſtendit quòd relatiua non præcedunt relationem tempore, nam partes animalis dextra, & ſiniſtra eodem momento incipiunt eſſe, & inter ſe referri, ſic ignis genitus ſtatim aſcendit, adeſtque tunc relatio inter ignem motum, & eius uirtutem motricem, quæ tamen illi relationi non præfuerunt tempore. Sed de primo, ac de tertio huius diſputationis capite nil nobis dicendum eſt, ſiquidem falsò utrumque à Ioanne attribuitur Ariſtoteli. Quod enim ad primum attinet, iam diximus Ariſtotelem non ſupponere quòd mobile præcedat tempore motum, & in hoc errarunt Ioannes, & Simplicius ita exiſtimantes, nam (vt bene notauit Auerroes) Ariſtoteles hoc non accipit, ſed ſolùm quòd motus requirit mobile, ſeu prius tempore, ſeu natura, ideò omnes illæ obiectiones poſſunt Ioanni concedi, conceſſis enim, nullum ratio Ariſtotelis recipit detrimentum. Hoc idem de tertio capite optimè animaduertit Simplicius, reuera enim Ariſtoteles hoc non ſupponit quòd fundamenta pręcedant tempore relationem, idque Ioannes falsò Ariſtoteli attribuit, nam Ariſtoteles ex aduerſario aſſumpſit, quòd motiuum, & mobile præceſſerint tempore rela-

relationem, quæ eſt inter mouens actu, & motum actu, & oſtendit quòd illa poſteà adueniens relatio, non potuit aduenisſe niſi per motum, qua re tota hæc diſputatio eſt præter rem. Reſtat ut de ſecundo diſputationis capite aliquid dicamus. Obijcit Ioannes Ariſtoteli quòd non uſus ſit hoc principio, ex nihilo nihil fit, ex quo hæc demonſtratio fuiſſet ualidiſſima. Ad hoc Simplicius, & alij reſpondent concedendo non uſum eſſe Ariſtotelem hoc fundamento, quoniam (dicunt) maluit vti principijs proprijs, quàm principio illo nimis communi, ideò uti uoluit definitione motus, ut principio proprio, & ex natura motus demonſtrare motus æternitatem. Sed horum ſententia mihi non probatur, erraſſe enim Ioannem, & hos omnes puto, dum opinati ſunt Ariſtotelem eo principio uſum non eſſe, cum potius ratio hæc ita ex hoc principio pendeat ut eo ſublato omninò corruat, non enim quòd Ariſtoteles hoc principium non exprimat dicendum eſt quòd eo principio non utatur, ſiquidem principiorum communium is frequentiſſimus eſt vſus, ut ſine expreſſione ipſis innitantur demonſtrationes, & ſine his nullam habeant efficacitatem. Oſtendo igitur quòd ſine hoc principio demonſtratio Ariſtotelis nil roboris habet, & hæc eſt reſponſio, qua nos pro Chriſtiana fide vti debemus ad hoc Ariſtotelis argumentum, eamque ponit S. Thomas in prima parte ſummæ quæſtione quadrageſima ſexta articulo primo, quando enim quęrit Ariſtoteles ſi fuit primum initium motus motor & mobile ſunt ne facta an ſunt æterna? nos reſpondemus motorem quidem ſemper fuiſse, & ſemper eodem modo ſe habuiſse; ſed mobile, nempè, vniuerſum mundum, eſse factum à Deo. Cum autem Ariſtoteles argumentatur dicens, ſi factum: ergo per motum, nos negamus conſequentiam, dicimus enim eſse factum à Deo in inſtanti, non per generationem, ſed per creationem ex nihilo, quæ quidem eſt ſine motu, dum enim confugimus ad creationem ex nihilo, ratio Ariſtotelis nihil concludit, quare ut ſi debet habere efficacitatem, neceſse eſt prę ſupponere fundamentum hoc, ex nihilo nihil fit: Ioannes ergo decipitur, dum inquit Ariſtotelem non eſse vſum hoc principio. Admonere autem hic uolo me hac in re non omnino Diuo Thomæ aſsentire, quòd enim dicat rationem Ariſtotelis ita ſolui, id quidem veriſſimè dicitur, ſed quòd hæc fuerit Ariſtotelis mens, nempe, quòd de creatione cognouerit, quòd fieri poſſit ex nihilo, & de ſola generatione dixerit quòd nihil poteſt ex nihilo fieri; hoc quidem ego nullo modo ſentio, ſed credo Ariſtotelem negaſse omnem productionem ex nihilo, neque cognouiſse creationem, ſiquidem non fuit Chriſtianus, quando igitur utitur hoc principio ex nihilo nihil fit, puto ipſum ſemper intelligere id uniuerſaliter uerum eſse, ita ut nulla detur productio niſi ex præſuppoſita materia, hoc enim ita conſtituto ualida eſt conſequentia hæc, factum, ergo per motum, ſed eo negato, vt nos negare debemus, ratio Ariſtotelis corruit, & nihil habet efficacitatis. Videns autem Ioannes rationem Ariſtotelis adiecto hoc principio fieri efficaciſſimam conatus eſt illud demoliri, & oſtendere Deum poſſe ex nihilo creare nulla præſupoſita materia, ideò occaſionem dedit, & Simplicio, & Auerroi diſputandi contra creationem ex nihilo, de qua diſputatione nil nobis dicendum eſt, ſiquidem apud nos eſt articulus fidei, & principium indemonſtrabile, Deum ex nihilo mundum creaſse. Contra verò in Philoſophia Ariſtotelis eſt principium indemonſtrabile, quod nullo modo poteſt aliquid fieri ex nihilo, at certum eſt nullam eſse poſse diſputationem inter eos, qui non conueniunt in principijs, uana eſt igitur omnino hæc diſputatio, nec nos in præſentia aliud dicere debemus, niſi quòd in principijs Ariſtotelis hæc ratio eſt ualidiſſima, & inſolubilis, à nobis tamen Chriſtianis facilè ſoluitur negato illo principio ex nihilo nihil fit, dicimus enim mundum a Deo creatum ſtatim incepiſse

piſſe moueri, nec oſtendi poſſe quòd fuerit motus alius prior illo primo, propterea quod creatio fit ſine ullo motu, & nulla præſuppoſita materia. Sed quamuis ratio Ariſtotelis ſoluta eſſe uideatur; tamen ex ea ſolutione alia exoritur difficultas, nam uigere aduerſus nos uidetur altera pars rationis Ariſtotelis ſumpta à motore, cum enim motor inceperit motum, & nulla potuerit prius facta eſſe mutatio in ipſo mobili, ſiquidem uniuerſo motui nullum præſupponitur mobile, quia totus mundus creatus à Deo eſt in inſtanti ex nulla præexiſtente materia, neceſſarium uidetur, ut facta ſit mutatio in motore, ſiue enim ſit motor naturalis, ſiue voluntarius. Ratio Ariſtotelis demonſtrare uidetur, quòd non potuerit tranſire de non mouere ad mouere, ſeu de non velle ad velle, niſi cum ſui mutatione facta ab alio externo motore. Hac de re diffusè diſputat Auerroes infra in commentario quintodecimo, & nititur pro Ariſtotele oſtendere, quòd ab agente æterno non poteſt produci immediate effectus nouus, ſed ſolum mediate ideſt, per medium effectum æternum. Sed hæc diſputatio excedit limites philoſophiæ naturalis, ideò dicam breuiter quid ſecundum Theologos noſtros reſpondendum ſit ad rationem Ariſtotelis, præſertim verò ſecundum S. Thomæ doctrinam in prima parte ſecūdæ, quęſtione quadrageſima ſexta, articulo primo, & ſolutio in duobus conſiſtit, Vnum eſt quòd Deus eſt agens voluntarium, & liberum, non autem neceſſarium, quod aliter agere non poſſit, ut Ariſtoteles exiſtimaſſe uidetur, quamuis enim nō inficietur Ariſtoteles Deum agere per uoluntatem, non tamen cōcedit eum ęquè poſſe agere vtrumque oppoſitum, & ad vtramlibet partem contradictionis liberum eſſe, ſed vult non poſſe agere, nec uelle, niſi alteram partem: Alterum uerò eſt, quòd non omnis duratio tempus eſt, ſed ea duratio, qua Deus ante mundi creationem æternè durauit, æternitas eſt, non tempus, æternitas autem non habet prius, & poſterius, ſed eſt tota ſimul, nec fluit, licèt hoc nobis difficile intellectu ſit, qui non poſſumus ullam durationem imaginari niſi ad modum temporis. Dicimus igitur non poſſe quæri, cur Deus prius mundum non creauerit, ſiquidem ſimul, & mundum, & tempus creauit, & creauit in puncto æternitatis, in qua non eſt prius, neque poſterius, uana igitur redditur quæſtio Ariſtotelis, quare non prius, ſed concedendo etiam quòd in illa æternitate uti poſſumus his dictionibus prius, & poſterius, vt denotantibus ſaltem tempus imaginarium, adhuc ſoluitur ratio Ariſtotelis, nam uoluntas in Deo creandi mundum æterna fuit, immò & cuiuſlibet effectus producendi fuit in Deo voluntas æterna, ſed non propterea uoluit producere ullum effectum æternum, quoniam igitur ab æterno uoluit mundum creare in quodam determinato puncto temporis, uoluitque ab æterno initiū mundi in eo puncto eſſe, ideò nulla facta eſt in Deo mutatio de non velle ad velle, quia ſemper uoluit. Quod autem Deus voluerit creare mundum in eo tantum puncto temporis, nō in alio, id non prouenit ex motione in eo facta ab aliquo agēte externo, ſed ex ſolo eius conſilio, & uoluntate æterna, qua æternè conſtituit creandum a ſe eſſe mundum in tali puncto temporis. Ex hoc igitur uidetur error Ariſtotelis proceſſiſſe quòd nō cognouit diſcrimen inter agens particulare, quod hanc rem producit ex alia, quoniam extra ſe habet alias res, & agens uniuerſale, extra quod nihil eſt, & quod ſimul omnia produxit ex nulla materia præſuppoſita: agens enim particulare non poteſt tranſire de non agere ad agere, niſi cum ſui mutatione, ſi in ipſo mobili non fuerit facta mutatio, atque ſi ſit agens uoluntarium, non poteſt niſi mutari de non uelle ad uelle, quia ſupponit motorem alium externum, à quo patiatur: agens autem uniuerſale nil ſupponit extra ſe, & a nullo pati aliquid poteſt, quare mundum creauit ex ſuamet libera uoluntate æterna abſque vlla ſui mutatione, & hac de re ſatis.

Duo

Duo in hac Ariſtotelis demonſtratione conſideranda ſuperſunt, vnum quam æternitatem probet, an ſucceſſiuam motus in genere ſumpti, an continuam vnius ſingularis motus: alterum uerò, qualis ſit demonſtratio, an à cauſa, an ab effectu, an aliud aliquod oſtenſionis genus. Quod ad primum attinet multi vano, & apparenti argumento ducti dicunt manifeſtum eſſe quòd per hanc demonſtrationem non oſtenditur motus in genere, nil enim aliud probauit hac ratione Ariſtoteles, quàm quòd ante quemlibet motum eſt alius motus prior, & is quidem non idem numero, & illi continuatus, ſed alius numero, & fortè etiam ſpecie, in hoc enim conſiſtit tota uis demonſtrationis Ariſtotelis, quòd motor, & mobile non poſſunt incipere motum, niſi poſt alium motum priorem. Sumunt etiam argumentum ex uerbis Ariſtotelis in hac demonſtratione; ſæpè namque nominat in plurali numero mouentia & mobilia, quare argumentatur à motore, & mobile communiter acceptis, eodem igitur modo debet accipere etiam motum, quod eo quoque argumento confirmatur quòd Ariſtoteles argumentatur à definitione motus, quæ non fuit definitio alicuius ſingularis motus, ſed motus communiter accepti, huius igitur æternitatem probat. Sed decipiuntur, eorumque error ſatis in hoc uno cognoſcitur, quòd ratio Ariſtotelis non eſt oſtenſiua, ut ipſi fingunt, ſed eſt ducens ad impoſſibile, eſſet enim oſtenſiua, ſi concluſio ab Ariſtotele illata vera eſſet; at falſa eſt, & impoſſibilis, non enim Ariſtotelis concluſio eſt, ante omnem motum eſt alius motus; ſed ante primum motum fuit alius motus prior, quæ impoſſibilis eſt; ſiquidem eſt implicatio contradictionis, quòd detur aliquis prius primo; quod autem hæc ſit concluſio Ariſtotelis in contextu manifeſtum eſt. Sed hoc uidentes aduerſarij dicunt eſſe quidem rationem Ariſtotelis ducentem ad incommodum, tamen conſilium Ariſtotelis eſſe ut formetur etiam oſtenſiua, quia per hanc eandem oſtenditur oſtenſiuè quòd ante quemlibet motum eſt alius motus prior. Ego vero dico hoc falſum eſſe, quoniam probaui quidem poſſe eſſe motum ante quemlibet motum, ſed non ob id probatur æternitas motus, iam enim diximus in ſecundo contextu Ariſtotelem ita uelle probare motum eſſe æternum, ut nulla ſit interruptus quiete, quod etiam in primo contextu dixit. At ratio hæc Ariſtotelis non probat, quòd inter motum priorem, & poſteriorem non ſit quies media, immò potius oſtenditur contrarium, nam inter duos motus numero diſtinctos neceſſe eſt mediam quietem intercidere, vt Ariſtoteles oſtendit in quinto Phyſicorum, & in calce huius octaui, quod enim dicit de motu reflexo, quòd habet mediam quietem, locum habet in quibuſcunque duobus motibus eiuſdem mobilis. Ego igitur dicam quòd ante primum motum illud mobile non mouebatur, propter nimiam eius diſtantiam à motore, ideòque oportuit illud idem mobile ab alio motore moueri loco, & appropinquari primo motori, à quo poſteà cæpit moueri, quoniam igitur illud idem mobile mouetur duobus diſtinctis numero motibus, uno poſt alium, eiuſdem tamen ſpeciei, neceſſarium omnino eſt vt media quies interponatur, ut in memoratis locis Ariſtoteles oſtendit. Ratio autem eſt quoniam, ſi vnum & idem inſtans eſſet finis vnius motus, & principium alterius, iam non eſſent duo motus, ſed vnius numero continuus, ſiquidem continuum eſt, cuius partes in uno communi termino copulantur, quoniam igitur ſupponimus eos eſſe duos motus, non poteſt idem inſtans eſſe finis unius; & principium alterius, duo ergo erunt diſtincta inſtantia, inter quæ neceſſe eſt intercipi medium tempus quietis, ut ex

Ariſtotele colligitur in contextu vigeſimoſexto ſexti libri Phyſicorum, & clarius in ſexageſimoquinto huius octaui. Neque eſt quòd aduerſarij ad hanc ipſam Ariſtotelis rationem confugientes quærunt, quænam ſit cauſa illius mediæ quietis, ego enim dicam breuem illam quietem non habere aliam cauſam quàm ipſam, & motus & rei mobilis naturam, natura enim cuiuſlibet motus finiti eſt, ut ſit inter duas medias quietes, natura etiam mobilis ea eſt, ut neceſſe ſit ipſum in initio aliquantum reſiſtere ipſi mouenti, & nullum eſt aliud agens remouens quietem illam, niſi illud idem, quod poſt eam breuem reſiſtentiam incipit motum, ſed neceſſe eſt ut in ipſo primo congreſſu cum mobili inueniat aliquam reſiſtentiam in mobili, quam ipſummet remouet perſeuerando agere. Ratio igitur Ariſtotelis præſens, quando quærit cauſam quietis præcedentis, nil aliud probat, niſi quòd neceſſarium eſt præceſſiſſe alium motum priorem, non probat ita præceſſiſſe ut poſt illum, & hunc nulla quies media intercipiatur. Quòd uero aliquis dicat tempore illo mediæ quietis fieri alium motum in aliqua alia re, hoc nihil eſt, eſt enim uoluntarium dictum, quod per hanc rationem non oſtenditur, ideò rectè dicebat Auerroes nos non poſſe in his motibus finitis imaginari æternitatem ſucceſſiuam non concepto vno continuo motu, qui contineat omnes, quia in his, qui ſunt accidentaliter ordinati, nullam poſſumus habere certitudinem quòd inter unum & alium non ſit vlla media quies: patet igitur quòd ratio Ariſtotelis ita intellecta, vt alij uolunt, non probat ita æternum eſſe motum, vt Ariſtoteles cum probandum propoſuit. Addo quòd quæſtio, & ratio Ariſtotelis ſic intellecta non uidetur poſſe mente comprehendi, cum enim ſupponat aduerſarium dicentem fuiſſe primum motum, primum autem non poſſumus intelligere niſi vnum ſingularem, & alicuius ſingularis mobilis, motus enim in communi ſumptus non poteſt dici primus, nec ſecundus, cuius ergo mobilis imaginabimur eſſe hunc primum ſuppoſitum motum? an lapidis? at certum eſt lapidem non eſſe omnia, proinde, initium motus in lapide non poſſe ſumi ut initium uniuerſi motus, ſiquidem extra lapidem innumera alia corpora ſunt, quæ mouentur, ergo ſi debet ratio hæc Ariſtotelis intelligi, neceſſe eſt ut iſte motus, qui primus eſſe ſupponitur, ſit ita unus ſingularis ut ſit etiam omnes, & ut ſit vnius talis mobilis quod etiam ſit omnia. Non eſt igitur poſſibile hac argumentatione uti, niſi de motu cæli, qui continet omnes, eius enim initium eſt, uniuerſi motus initium: de hoc igitur formata demonſtratio Ariſtotelis optima eſt, ſupponit enim aduerſarium dicentem hunc motum cæpiſſe, & ipſum ducit ad hoc abſurdum quòd daretur motus prior primo, quòd enim inter illum motum, & hunc cadat media quies, nihil refert, nil enim aliud oſtendere vult Ariſtoteles, niſi quòd hoc impoſſibile ſequatur, ita ut ſi hoc abſurdum uitare uelimus, dicere cogamur falſum eſſe ſuppoſitum aduerſarij, quòd hic motus qui omnes continet, incæperis, dum igitur motum hunc reſpicimus, non poſsumus de eius continuitate dubitare, manifeſtum enim eſt eum eſse continuum, & nulla quiete interruptum, at de initio tantum, ac de fine dubitamus, hoc enim incertum eſt, idque propoſuit in primis uerbis huius libri Ariſtoteles, an incæperit aliquando motus, & ſit aliquando habiturus finem: probatio igitur ad hoc tendit ut oſtendat nunquam cæpiſse motum, ſupponendo ipſum continuum, at de ſucceſsione plurium motuum finitorum non poſsumus oſtendere quòd ſit æternus motus, quia nec ſupponere poſsumus quòd nullam habeat mediam quietem, nec demonſtratio Ariſtotelis id probat, æternum tamen motum dixit Ariſtoteles intelligi illum, qui neque inceperit unquàm, nec unquàm ſit ceſſaturus, nec ulla media

quiete

quiete ſit interruptus. Quod hæc ſit mens Ariſtotelis, pluribus eius teſtimonijs confirmatur, nam in poſtremo contextu ſexti libri Phyſicorum, inquit, eſſe poſteà conſiderandum an detur aliquis vnus continuus motus perpetuus, & reijcit conſiderationem æternitatis ſucceſſiuæ tanquàm indignam conſideratione: in principio autem libri de communi motu animalium dicit, ſe hic conſideraſſe de motu ſempiterno an ſit, vel non ſit, & ſi ſit, quis ſit, ſic igitur teſtatur ſe hic tractaſſe de æternitate unius ſingularis motus, & ſignificat qualis ſit hic ſuus progreſſus, eſt enim à confuſis ad diſtincta, nam prius oſtenditur motum æternum eſſe, intelligendo unum continuum, qui ſit omnium rerum motus, poſteà verò deſtinctius declaratur, quiſnam ſit, cum in hac prima libri parte fuerit ſolum adumbratus. Sed in hoc quoque libro Ariſtoteles hoc idem teſtatur, & hunc ipſum locum declarat, nam in contextu quadrageſimonono ex æterno motu probat æternitatem primi motoris: æternum autem etiam motum dicit probatum eſſe ſuperius (ſignificans præſentem locum, nullum enim alium citare poteſt) eumque unum, & continuum eſſe debere, ſecus enim non diceretur æternus. Poſteà uero in contextu quinquageſimo quarto, & alijs ſequentibus per longum proceſſum oſtendit motum hunc æternum non poſſe eſſe niſi circularem, quia nullus rectus poteſt idem numero perpetuari. Verba quoque Ariſtotelis in hac ipſa demonſtratione nobis ſuffragantur, non refragantur, quòd enim utatur definitione motus, nobis non officit, ea namque vtitur vt accommodet primo motui, & ſumat quòd ille quoque requirit motorem, & mobile: motorem autem & mobile nominat quidem quandoque in numero plurali, quia confuſè loquitur, tamen etiam in ſingulari ea nominat, nam in textu ſeptimo nominat vnum primum mouens, & unum mobile, & iure, quia etiam in ſingulari nominat primum motorem, nam ad vnum motum concurrit unum mouens, & vnum mobile, non plura. Notanda autem ibi maximè ſunt verba Auerrois, qui inquit, [eſt quid primum mouens, & aliquid quod mouetur, aliquando autem nihil, ſed quieſcit] vnum enim tantum nominat primum mouens, & vnum primum mobile, ſed vult illud eſſe tale, vt eo quieſcente nihil moueatur. Hoc igitur Ariſtotelis dictum, ſi mente à nobis comprehendi, & agitari poſſit, non poteſt intelligi niſi de primo aliquo mobili, cuius motus ſit omnium rerum motus, & quo quieſcente nihil moueatur, res igitur clara eſt, & omni carens dubitatione.

Declarata concluſione huius demonſtrationis, reſtat ut etiam medium conſideremus, & uideamus qualis nam hæc oſtenſio ſit. Videntur omnes in hoc conſentire quòd non ſit ratio probabilis, ſed demonſtratiua magnam enim habet efficacitatem ſecundum principia Philoſophiæ Ariſtotelis, & uidetur inniti proprijs huius ſcientiæ principijs, cum ſit ſumpta ex ipſa natura motoris, & mobilis, & ex ipſa etiam definitione motus. Hoc igitur conſtituto, quod ego quoque uerum eſſe puto, quod ſit ratio neceſſaria, & demonſtratiua, videndum eſt, quænam ſit hæc demonſtrationis ſpecies. Omnes quidem, qui rem hanc conſiderauerunt, concordes dixiſſe videntur hanc eſſe potiſſimam demonſtrationem, ſed huius ſententiæ non eandem rationem attulerunt. Alij namque dixerunt eſſe demonſtrationem propter quid, quia ſumitur ab ipſa rei natura, à definitione motus, cuius probanda eſt æternitas, etenim demonſtratio propter quid medium habet ipſam rei demonſtratæ definitionem. Alij uerò dicunt eſſe demonſtrationem propter quid, quatenus ſumitur a natura motoris, & mobilis, tanquàm à proprijs cauſis ipſius motus. Errarunt tamen abſque dubio omnes, quia hæc demonſtratio non eſt propter quid, ſi enim eſſet propter quid, cer-

tè in ea animus noſter acquieſceret, & omnia dubia per eum facile tollerentur, attamen non acquieſcimus, nec dubia ſoluuntur. Ariſtoteles enim paulo poſt aliqua dubia adducit contra æternitatem motus prius demonſtratam, & ijs tunc leuiter ſolutis perfectam eorum ſolutionem remittet, ut faciendam poſt aliam longam contemplationem: ſed res clara uidetur, unius enim affectionis demonſtrandæ una eſt proxima cauſa, quæ declaret propter quid, cauſa autem æternitatis motus non eſt abſolutè acceptus motor, ſed æternus motor, quem adhuc non cognoſcimus, neque hoc medio Ariſtoteles uſus eſt, ergo hæc non poteſt eſſe demonſtratio propter quid, nam ſi æternitatem continuam probari dicamus, huius cauſa eſt ſolus primus motor æternus immobilis; ſi uerò ſucceſſiuam, huius cauſa non alia eſt niſi motor æternus mobilis, quod cœlum eſt, quod ipſi quoque aduerſarij confitentur, quorum motorum neutrum adhuc cognoſcimus. Sed cauſa erroris horum omnium fuit, quòd non conſiderauerunt non motum hic quæri, ſed æternitatem motus; proinde, aliam eſſe cauſam motus, aliam æterni motus, poteſt quidem definitio motus & motor, & mobile cauſa appellari reſpectu motus, at non reſpecta æterni motus: nam ſi ex ipſa motoris, & mobilis natura æternitas motus oſtenderetur tanquàm ex uera cauſa, omnis motus æternus eſſet, quia omnis motus habet motorem, & mobile; ſic ſi ex definitione, & ex ipſa natura motus colligeretur motus æternitas, quemlibet motum æternum eſſe oporteret, quia quod alicui competit ſecundum eius naturam, id ſingulis indiuiduis competat neceſſe eſt, ſed tantum abeſt ut ex natura motus colligatur æternitas, ut potius contrarium colligatur, nempè, finitudo, ut Ariſtoteles conſiderat in quinto Phyſicorum, & in calce huius octaui in tractatu de motibus. Ea enim eſt motus natura ut de termino in terminum ſit, & de contrario in contrarium, quam conditionem oſtendet Ariſtotels competere modo aliquo etiam motori circulari, quatenus eſt ſemper in termino, ut ibi uidere eſt. Sed quòd uana ſit eorum ſententia, qui dicunt Ariſtotèlem demonſtrare æternitatem motus ex definitione motus, Ariſtoteles ipſe teſtatur, nam in contextu quarto ſumit definitionem motus non ut per eam oſtendat æternitatem motus, ſed ſolum ut ex ea ſumat hoc fundamentum, quòd motus requirit neceſſariò motorem, & mobile, immò ſtatim ſubiungit, id eſſe etiam per ſe manifeſtum abſque definitione motus, aſſerit ergo non eſſe neceſſariam definitionem motus ad hanc demonſtrationem concludendam. Quod uerò dicunt ſe non dicere quòd ex natura motus ſeu ex motore, & mobili probetur æternitas unius motus, ſed quòd probetur æterna ſucceſſio plurium motuum, hoc quoque uanum eſt, neque eos tuetur, hæc enim ſucceſſio eſt accidentalis, & motore ipſi, & motui, & mobili, accidit enim huic motui ut eum ille alius motus ſequatur, accidit motori ut poſt eius motum alius fiat motus, ſic etiam mobili. Et quod nullum horum ſit uera cauſa huius ſucceſſionis, hinc euidentiſſimè patet, quia eius cauſa non eſt alia, quàm motus, cœli unus numero æternus, qui alios omnes continet, & facit ut unus alij ſuccedat, & ſic in infinitum: Alios etiam multos errores contra præcepta Logica hi committunt, dum dicunt hanc ob rationes prædictas eſſe demonſtrationem propter quid, quos ego alijs conſiderandos relinquo. In hac difficultate quid ſentiam ego ſcripſi aliàs in libro de ſpeciebus demonſtrationis capitulo ſeptimo, vbi hoc tanquàm exemplo uſus ſum, credo enim hanc eſſe demonſtrationem non ab effectu, neque à cauſa proxima, ſed à cauſa remota, quod paucis declarat alia namque, quæ in eo loco ſcripſi, legi poſſunt, docet Ariſtoteles in primo libro poſteriorum, quòd cauſa remota eſt quid communius, & latius

cauſa

cauſa proxima, proinde ſub ſe cauſam rei continet, ut animal ſub ſe continet habens pulmonem tanquàm eius ſpeciem, quo fit ut ex negatione talis cauſæ ſemper ſequatur negatio effectus, non tamen neceſſariò ex eius poſitione ponatur effectus, quare hæc demonſtratio fit ſemper negatiua, licet aliquandò per accidens fieri etiam poſſit affirmatiua, quando aliqua talis cauſa eſt æqualis effectui, quod quidem rarum eſt. Hæc autem demonſtratio noſtra abſque dubio eſt à cauſa, non ab effectu, nam ſi redigatur ad demonſtrationem oſtenſiuam ea talis eſt, motor, & mobile non poſſunt incipere motum niſi poſt alium præcedentem motum, ergo non datur primus motus, ideſt, primum motus initium, eſt ergo à motore, & mobili quæ ſunt cauſæ ad motum æternum, qui eſt effectus. Sed uerum eſt quòd motor, & mobile latè ſumpta non ſunt cauſa adæquata æterni motus, nam cauſa adæquata eſt motor æternus, non motor abſolute, & ſubiectum adæquatum eſt mobile æternū, non mobile abſolutè ſumptum, ergo cum motor abſolute acceptus latius pateat quàm æternus motor, qui eſt proxima cauſa, ſumitur cauſa remota, ideò & concluſio oſtenditur negatiua, ſcilicet, ergo non datur motus primus, ut igitur dixi, clara res eſt, hæc enim eſt demonſtratio, cum ſit argumentum neceſſarium, ut omnes confitentur, at non eſt demonſtratio per cauſam proximam æterni motus, ut patet, non eſt etiam ab effectu, ut ſimiliter patet, reſtat igitur ut non ſit niſi demonſtratio à cauſa remota, quod etiam ipſam demonſtrationem expendendo ſatis clarè probauimus. Hæc eſt mea opinio, quæ à nullo alio unquàm prolata, uel cognita fuit, eam ego alijs conſiderandam relinquo. Ratio autem cur Ariſtoteles coactus ſit ad talem demonſtrationem confugere, fuit hæc, ut etiam dixi in dicto capitulo ſeptimo, libri de ſpeciebus demonſtrationis, præcipuus, & ultimus ſcopus Ariſtotelis in hoc libro eſt demonſtrare æternum motum per motorem æternum immobilem, quæ eſt demonſtratio propter quid, quam legimus in textu quinquageſimotertio huius libri, ſed Ariſtoteles ab hac exordiri non potuit, quia motor primus immobilis offertur nobis incognitus, ab ignoto autem nulla demonſtratio progreditur, fuit ergo prius demonſtrandus primus motor immobilis, & quia ad ipſum demonſtrandum non datur aliud medium niſi motus unus continuus æternus, ideò prius oportuit ex motu æterno demonſtrare motorem immobilem, quę eſt demonſtratio quid a poſteriori, quam habemus a contextu quadrageſimoquinto uſque ad quadrageſimum nonum. Sed neque hac demonſtratione uti poteramus, quia ſimiliter ęternus motus nobis proponebatur incognitus, nec igitur a motore ęterno ad ęternum motum, neque ab ęterno motu ad ęternum motorem progredi poterat Ariſtoteles, niſi aliquo alio medio demonſtraret dari ęternum motum, igitur confugit ad cauſam remotam, per quam hic demonſtrat dari ęternum motum, cum motus incipere non potuerit, deinde ex hoc ita demonſtrato incipit in contextu quadrageſimoquinto demonſtrare æternum motorem à poſteriori, quo inuento regreditur tandem in quinquageſimotertio ab æterno motore ad æternum motum demonſtratione propter quid, colligi autem ex his poteſt, aliquid de diuiſione huius libri in partes, ſed eam fuſius declarabimus in initio contextus vigeſimiprimi. Sed quædam ex dictis difficultas oritur, ſi enim à motore communiter ſumpto Ariſtoteles hic argumentatur, uidetur, quòd etiam motus in communi ęternitatem probet, quod nos antea negauimus. Dicendum eſt Ariſtotelem in hac demonſtratione non ſumere motorem in communi, ſed unum ſingularem, qui faciat illum motum, qui primus eſſe dicitur, qui ſimiliter unus eſt ſingularis, ſed in eo ſenſu dixi ſumptum eſſe motorem in communi, quia ſumptus eſt ſine illis proprijs conditionibus, quæ ipſum reſtringunt ad motorem illum, qui eſt cauſa

adæquata æterni motus. Conditiones autem ſunt iſtæ quòd eſt motor primus ſecundum ordinem eſſentialem mouentium, & ęternus, & penitus immobilis: hic igitur Ariſtoteles ſumit motorem ſine his conditionibus, ſed cum ſolis conditionibus communibus, quę competunt omni motori, ſumit enim ipſum ut motorem tantum, in hoc autem conuenit cum alijs omnibus, non ſumit ut primum in ordine mouentium, nec ut æternum, nec ut immobilem, ſed indiſtinctè ſumit ut motorem, & indiſtinctè tùm ut factum, tum ut ęternum.

Contextus Decimus.

Ad hæc autem prius, & poſterius quonammodo erunt, tempore non exiſtente, aut tempus non exiſtente motu? Si uerò tempus eſt ipſius motus numerus, aut motus quidam, ſiquidem tempus ſemper eſt, neceſſe eſt, & motum perpetuum eſſe. At uerò de ipſo quidem tempore præter unum concordes eſſe uidentur omnes; ingenitum enim eſſe dicunt, & propter hoc Democritus monſtrat, quod impoßibile eſt omnia eſſe facta, tempus enim ingenitum eſſe. Plato uerò ipſum generat ſolus, ſimul enim ipſum cum cœlo factum eße, cœlum autem factum eſſe ait:

ALTERO argumento probat Ariſtoteles ęternitatem motus, quod ſumitur a tempore, facit enim hanc conſequentiam, tempus eſt æternus, ergo motus eſt æternus, & tum conſequentiam probat, tùm etiam tribus argumentis antecedens, duobus in hoc contextu, tertiò autem in ſequente. In hoc quidem contextu hunc ordinem ſeruat. Primo loco ponit primam antecedentis probationem. Secundò conſequentiam ipſam principalem. Tertio probationem conſequentiæ. Quartò probationem ſecundam antecedentis. Secunda pars continetur his verbis, [aut tempus non exiſtente motu?] ſenſus enim eſt, tempus ſemper eſt, ergo & motus ſemper eſt. Sed prius probat antecedens ijs uerbis, [prius & poſterius quonammodo erunt tempore non exiſtente?] & probatio hæc eſt, prius, & poſterius ſemper ſunt, ergo tempus ſemper eſt, cuius nec aſſumptum probat Ariſtoteles, nec conſequentiam, nam conſequentia clara eſt ex definitione temporis in quarto libro tradita, quæ talis ſuit, tempus eſt numerus motus, ſecundum prius, & poſterius, quare patet prius & poſterius eſſe differentias temporis, aſſumptum verò uidetur euidens ex ipſo modo loquendi. Quocunque enim tempore ſumpto datur prius, & quocunque ſumpto datur poſterius, prius ergo, & poſte[ri]us ſemper ſunt; uidetur etiam Ariſtoteles modo quodam hoc ſumere ex ore aduerſarij, qui dicit motum ita incepiſſe, vt prius non fuerit, quicunque etiam dicat tempus incepiſſe is neceſſe eſt, ut dicat, prius non erat tempus, quoniam igitur quocunque temporis initio conſtituto poſſumus conſiderare prius, & prius eſt differentia temporis, manifeſtum eſt prius, & poſterius ſemper eſſe. Ipſa uerò conſequentia principalis, tempus ſemper eſt, ergo motus ſemper eſt, facilè proba[tur] ab Ariſtotele, quando dicit, [ſi uerò tempus eſt ipſius motus numerus,] & probatio ſumitur ex ijs, quæ in quarto libro de tempore dicta ſunt. Dixit ibi Ariſtoteles,

ſenten-

ſententiam aliquorum fuiſſe quòd tempus ſit ipſemet motus, nempè motus primæ ſphæræ: quam opinionem, nec prorſus approbauit Ariſtoteles, nec prorſus reprobauit, oſtendit enim tempus eſse quidem aliquid illius motus, ſed non omnino eſse motum illum, eſt enim numerus illius motus. Ad cuius rei intelligentiam ſciendum eſt duo in ipſo tempore conſiderari: vnum, quod inſtar materiæ eſt, alterum verò, quod inſtar formæ, materia temporis eſt ipſa extenſio motus; forma verò eſt diſtinctio illius extenſionis facta ab anima in partes priorem, & poſteriorem, quæ ab Ariſtotele uocatur numeratio, anima enim numerat partes extenſionis motus, & ille numerus tempus eſt, non quidem numerus numerans, ſed numerus numeratus, nempè, illæ extenſiones motus partes numeratæ ab anima. Patet igitur tempus eſſe quandam paſsionem motus. Eſt enim illa duratio motus primi mobilis, ut numerata ab anima, ideſt, diſtincta in partes priorem, & poſteriorem. Ariſtoteles igitur nolens de illa antiquorum ſententia diſputare, loquitur hic cum diſiunctione dicens, ſi tempus eſt numerus motus, vel motus quidam, vtrouis enim poſito, manifeſtum eſt non poſſe tempus exiſtere ſine motu, quare conſequentia manifeſta eſt, tempus eſt æternum, ergo motus quoque eſt æternus. Deinde cum dicit. [At vtrò de ipſo quidem tempore,] affert ſecundam antecedentis probationem, quæ ſumitur ex antiquorum conſenſu, omnes enim uno excepto Platone tempus æternum eſse dixere, aliorum autem nullum nominat Ariſtoteles niſi Democritum, qui id manifeſtè aſſeruit, uolens enim probare non omnia eſſe genita, hoc argumento uſus eſt, tempus nunquam genitum eſt, ergo non omnia ſunt genita. De Anaxagora quoque, & Empedocle quòd tempus ęternum poſuerint, manifeſtum eſt ex eorum opinionibus antea declaratis. Quòd ad Platonem attinet, nititur Simplicius demonſtrare Platonem quoque putaſſe tempus eſſe ęternum, & ego quoque arbitror hoc ſenſiſſe Platonem, reuera enim, & tempus & motum, & mundum ęterna eſſe exiſtimauit, quando autem hęc dixit eſſe facta, non accepit factum prout diſtinguitur à perpetuo, ſed prout diſtinguitur ab indepedente, qualis eſt Deus ſolus, cętera enim omnia dicuntur facta, quatenus habent ęternam pendentiam à Deo, hanc enim fuiſse Platonis ſententiam facilè cognoſcere poteſt quiſque legens ea, quę ab ipſo in Timæo dicuntur. Hanc autem omnium rerum pendentiam à Deo declarat optimè Sanctus Thomas in prima parte ſummę quęſtione octaua, articulo primo, nec non quęſtione nona, articulo ſecundo, dicens Deum non modo dediſse eſſe rebus quando cęperunt eſſe, ſed dare etiam continue eis eſſe dum conſeruantur, quemadmodum Sol non in ipſo tantum initio produxit in aere lumen, ſed continue producit lumen, ut igitur ſubtracta actione ſolis, ſtatim lumen nihil eſſet, ita ſubtracta à rebus actione Dei, omnes redigerentur in nihil. Talem igitur rerum creationem æternam Plato generationem appellauit, ſed Ariſtoteles apparentiam ſumens verborum eius, ei attribuit, quòd mundum, & tempus ita genita eſſe dixerit, ut antea non fuerint. Auerroes hic notat antiquos cognouiſſe quidem tempus eſſe æternum, non tamen dixiſſe motum eſſe æternum, quia tempus conſequi motum non cognouerunt, tempus enim noſcebant confuſè ſolum, ſed eius naturam ignorabant. Ariſtoteles autem utitur eo teſtimonio non ad confirmandum motus ęternitatem, ſed temporis ſolum, ex qua poſteà ipſe infert etiam motus æternitatem, quam illi velint nolint confiteri coguntur, dum temporis æternitatem confitentur. Colligit autem hoc ex natura temporis in quarto libro declarata, quam ignorantes antiqui in contradictionem incidere dicentes tempus æternum eſſe, motum tamen non eſſe æternum.

Con-

Contextus Vndecimus.

Si igitur impoßibile eſt, & eſse, & intelligere tempus ſine ipſo Nunc. Nunc autem eſt medium quoddam, & principium, & finem habens ſimul, principium quidem futuri temporis, finem verò præteriti, neceſſe eſt ſemper eſſe tempus. Vltimum enim finiti accepti temporis in aliquo ipſorum Nunc erit, nihil enim eſt accipere in tempore, præter Nunc. Quare quoniam eſt, & principium, & finis ipſum Nunc, neceſſe eſt, ipſius utraque ex parte, ſemper eſſe tempus, at uerò ſi tempus, manifeſtum eſt, quod neceſſe eſt, & motum eſſe. Si quidem tempus paßio quadam motus eſt.

TERTIO argumento probat hic Ariſtoteles, illud idem antecedens, tempus ſemper eſt, & in fine contextus repetet ipſam conſequentiam principalem, & ita ſuam hanc demonſtrationem concludet: Hoc autem tertium argumentum ſumitur a natura inſtantis, ideò inquit Simplicius eſse argumentum ex maximè eſsentialibus, quoniam inſtans eſt ſummè neceſsarium & eſsentiale tempori, quod ipſe quoque Ariſtoteles hic ſignificat, qui antequam argumentetur, iacit fundamentum hoc ex quarto libro Phyſicorum acceptum, impoſsibile tempus eſse, aut intelligi ſine ipſo inſtanti. Huius igitur ſuppoſiti utramque partem declaro, prior pars, quòd non poſsit tempus eſse ſine inſtanti, poteſt intelligi duobus modis, uno modo quòd inſtans fluens dicitur producere tempus, quare ſine ipſo tempus non eſset. Sic etiam ſecundum Mathematicam imaginationem dicimus punctum fluens producere lineam. De inſtanti autem iam docuit Ariſtoteles in quarto Phyſicorum quòd eſt unum, & idem ſemper manens ſecundum eſſentiam, differens autem ſecundum rationem, dum fluendo aliam, & aliam temporis partem producit. Altero modo dicimus inſtans facere tempus eſſe, quia facit tempus eſſe actu, temporis enim nihil eſt actu, niſi ſolum inſtans, quod dicitur præſens, præteritum autem non eſt, ſed fuit, fuitque ea tantum ratione, quatenus fuit aliquando præſens merito inſtantis tranſeuntis per ipſum, ſic futurum non eſt, ſed erit, erit autem quatenus fiet præſens ab inſtanti, quod per ipſum tranſibit: exiſtentiam igitur actualem tempus habet a ſolo inſtanti, & hac ratione impoſſibile eſt tempus exiſtere ſine ipſo inſtanti, qui ſenſus maximè eſt ad propoſitum accommodatus, & congruens verbis Ariſtotelis, qui dicet nihil poſſe accipi in tempore, niſi ipſum inſtans, quippe cum inſtans exiſtat actu. Quòd verò inquit Ariſtoteles tempus non poſſe intelligi ſine inſtanti, ex eo manifeſtum eſt, quòd natura temporis conſiſtit in numeratione prioris, & poſterioris in motu facta ab anima, at non poteſt anima diſtinguere prius à poſteriori, niſi per inſtans medium, ideò Ariſtoteles in quarto libro oſtendit non poſſe cognoſci tempus ſine cognitione inſtantis: fundamentum igitur hic ab Ariſtotele iactum manifeſtũ eſt, habet enim tempus ab inſtanti, & ut ſit, & ut cognoſci poſſit. Hoc iacto fundamento Ariſtoteles ita argumentatur, omne inſtans eſt medium inter duo

tem-

tempora, eſt enim finis unius temporis, & principium alterius, ergo tempus ſemper fuit, & ſemper erit. Conſequentia uidetur ex illo ſuppoſito eſſe manifeſta, & neceſſaria, antecedens verò ſumi uidetur à natura inſtantis iam in quarto loco declarata, ibi enim docuit Ariſtoteles inſtans eſſe connexionem præteriti temporis cum futuro, quo fit ut non poſſimus imaginari inſtans quòd ſit principium tantum, non finis, vel quòd ſit finis tantum, non principium: ita igitur ex natura inſtantis probat Ariſtoteles temporis æternitatem: deinde in calce huius contextus repetit conſequentiam principalem, tempus eſt æternum, ergo motus æternus, & verba omnia clara eſſe uidentur. Notandum autem eſt quòd Sanctus Thomas putat hanc non eſſe rationem ad probandam temporis æternitatem, ſed eſſe complementum primæ ſumptæ à priori, & poſteriori. Reuera enim tanta eſt harum duarum rationum ſimilitudo ut vnum & idem argumentum eſſe uideatur, nam dicere dari ſemper prius quocunque tempore dato, & ſimiliter dari poſterius quocunque, idem uidetur ac dicere omne inſtans eſſe medium inter duo tempora. Hanc expoſitionem confirmat dictio illa [igitur] in initio huius contextus, indicat enim Ariſtotelem proſequi, & abſoluere illam primam rationem ſumptam à priori, & poſteriori. Ego tamen cum Græcis, omnibuſque recentioribus puto hanc eſſe tertiam rationem ad probandum antecedens conſequentiæ principalis, iam enim uidimus Ariſtotelem ex eo quòd prius, & poſterius ſemper ſunt, intuliſſe ipſummet antecedens argumenti principalis, quod non erat faciendum, ſi ea non fuit ratio ſeparata ad illud antecedens probandum, ſed potius debuiſſet ex eo, quòd prius, & poſterius ſemper ſunt colligere mediationem inſtantis, & ex hac demum colligere tempus ſemper eſſe, quod fuit antecedens conſequentiæ principalis; neque etiam credendum eſt Ariſtotelem uoluiſſe hanc primam rationem interrumpere alio illo argumento ſumpto a conſenſu antiquorum. Dictio autem illa, [igitur,] nil aliud indicare uidetur quàm ſimilitudinem huius tertiæ rationis cum prima, ſeu etiam denotat hoc quod de inſtanti dicitur, hic ſumi ex dictis alibi; ſumitur enim ex quarto Phyſicorum ubi Ariſtoteles de natura inſtantis, & de temporis pendentia ab ipſo abunde locutus eſt, ſed hæc omnia clariora fient poſt ſequentium difficultatuum examinationem, ac diſſolutionem.

Ioannes Grammaticus hanc quoque ſecundam Ariſtotelis demonſtrationem euertere nixus eſt, & videns conſequentiam illam labefactari non poſſe, qua ex temporis perpetuitate perpetuitas motus inferebatur, ſolum antecedens oppugnare contendit. Cum igitur Ariſtoteles tribus argumentis illud comprobauerit, ea omnia ſoluere conatus eſt; Ad primum ſumptum a priori & poſteriori reſpondet negando conſequentiam, concedit enim prius, & poſterius ſemper eſſe, ſed negat ſequi quòd tempus ſemper ſit, & rationem negationis hanc abducit, quoniã prius, & poſterius non ſemper ſignificant tempus, ſed quandoque habent ſignificationem negatiuam, & quando quærimus, an ante mundi creationem fuerit tempus, illa dictio, ante, non dicit poſitiuè tempus, ſed negatiuè: niſi dicamus per eam ſignificari tempus imaginarium, quod etiam contingere inquit in illa dictione, extra, quando enim dicimus, extra cęlum nihil eſt, dictio illa non dicit locum poſitiuè extra cælum, ſed negatiuè, & ſecundum ſolam imaginationem, vt perinde ſit, ac ſi dicamus, quicquid non eſt intra cęlum, nihil eſt; quemadmodum igitur per hunc loquendi modum non fit, ut extra mundum dicamus eſſe poſitiuè locum, ita nec dicendo, ante mundi creationem ponimus tempus ante mundum. Hoc confirmabar Ioannes duobus argumentis, vnum erat, ſolus Deus omnia ſimul contemplatur, reliqui autem intellectus licet non diſcurrant, tamen non ſimul res intelligũt, ſed aliam prius, aliam poſterius, atqui eorum operatio eſt ſupra tempus, ergo illud

prius,

prius, & illud poſterius non dicunt tempus, quamuis ſumantur ſecundum durationem. Alterum argumentum erat etiam, primus intellectus, qui Deus eſt, intelligit alia fieri prius, alia poſterius, & vult alia prius, alia poſterius fieri, ergo etiam in intellectione diuina eſt prius, & poſterius ſine tempore, ſi quidem intellectio Dei eſt omnino abſtracta a tempore. Dicere etiam poſſumus ſolutionem Ioannes conſiſtere in negatione antecedentis. Negat enim prius & poſterius ſemper eſſe quatenus ſunt differentiæ temporis, propriè igitur ſumendo, prius, negat antecedens, latè uerò ſumendo negat conſequentiam.

Simplicius volens Ariſtotelem tueri in eo maximè laborauit, vt oſtenderet hanc dictionem, prius, ſignificare poſitiue tempus, ad hoc demonſtrandum conſiderauit ſignificationes prioris allatas ab Ariſtotele in libro Categoriarum, quas omnes reducit ad tres, prius poſitione, & prius tempore; ad quod reducitur omne prius duratione. Quando igitur dicimus, tempus incæpit, cum prius non fuerit, illud, prius, non poteſt denotare prius poſitione, neque prius natura; ergo prius tempore, & ſic ponitur tempus ante tempus. Ad id autem, quod Ioannes in confirmationem adducit de illa dictione, extra, inquit Simplicius non ſimilem eſſe harum dictionum ſignificationem, nam dictio, extra, habet manifeſtè ſignificationem negatiuam, at dictio, prius, habet manifeſtè ſignificationem poſitiuam, & unum tempus ponit, vt cuilibet huius vocabuli vim conſideranti manifeſtum eſt, aliquid enim reale ſignificat, quod ei extra animam reſpondet, idque non poteſt eſſe niſi tempus. Ad rationem autem Ioannis ſumptam ex intellectu intelligente aliam rem prius, aliam poſterius, Simplicius multa dicit, ſed reſponſio in hoc eſt conſtituta quòd intellectus abſtractus a materia intelligit omnia ſimul, non hoc prius; illud uerò poſterius. Vel ſi concedatur intellectum intelligere hanc rem prius, illam poſterius, ſiue ut corpori eſt iunctus, ſiue etiam vt abſtractus, negari nõ poteſt hanc eius operationem in tempore eſſe; omnis enim duratio fluens, & habens partem priorem, & partem poſteriorem, tempus eſt; idque etiam apud Sanctum Thomam legimus in prima parte ſummæ quæſtione decima, articulo quinto, ubi dicit Angelos ſecundum ſuum eſſe in æuo eſſe, non in tempore, eorum tamen operationes habentes prius, & poſterius menſurari tempore. Quando igitur Ioannes ſuppouit operationem intellectus nullo modo ſubijci tempori, & habere prius, & poſterius ſecundum durationem; implicat contradictionem, quia omnis duratio fluens tempus eſt. Quantum uerò attinet ad ſolutionem argumenti Ariſtotelis a Ioanne Grammatico adductam, dubium non eſt eam a Simplicio leuiter impugnari, proinde, & argumentum Ariſtotelis a nobis facile ſolui, nam ante creationem mundi hæ dictiones, ante, & prius, reuera dicunt quid poſitiuum, ut Simplicius animaduertit, non tamen dicunt tempus; ſed æternitatem. Significant enim quòd quando non erat tempus, erat æternitas, & quia nos non poſſumus imaginari ullam durationem niſi ad modum temporis, ideò rectè dicunt cum Ioanne Grammatico etiam Theologi noſtri quòd hæ dictiones tunc ſignificant tempus imaginarium. Ariſtoteles verò non dixit quidem durationem Dei menſurari tempore, ſed cognouit eam eſſe ſupra tempus, quare non ignorauit æternitatem, quam uidetur appellare æuum in contextu centeſimo primi libri de cælo, & fateri æuum eſſe ſupra tempus, & non habere fluxum, attamen cum Deum putauerit eſſe agens neceſſarium, à quo ab æterno mundus, ac tẽpus defluxerint, ideò æternitati quoque exiſtere tempus exiſtimauit, & ad ipſum ſolum pertinere has dictiones, ante, poſt, prius, poſterius: at nos dicimus has ſignificare quidem tempus, dum tempus exiſtit, ſed quando dicimus prius non eſſe mundi, quam eſſe mundi, per illud prius ſignificamus durationem æternitatis non

tis non

tis, non temporis, dicimuſque illud non effluxiſſe, ſicut effluit prius temporis, ſiquidem æternitas non fluit, ideò cum hæc in tempore non ſimul ſint, ſimul tamen ſunt in æternitate, quo fit ut Deo totum tempus ſit præſens. Ideò alia illa Ioannis ratio ſumpta ab intellectu diuino captioſa eſt, quando enim dicit, Deus intelligit, & ea, quæ prius, & ea quæ poſterius fiunt, ergo in intellectione diuina eſt prius, & poſterius, neganda eſt conſequentia, quamuis enim Deus cognoſcat ordinem temporis, tamen non cum ordine temporis cognoſcit, quare cognitio diuina non eſt ſubiecta tempori, cum cognoſcat omnia ſimul; totus autem ordo temporis, & ſucceſſio in rebus ipſis eſt, quæ tempore menſurantur. Contra ſecundum Ariſtotelis argumentum obijcit Ioannes, quòd Ariſtoteles alibi nihili facit omnium aliorum conſenſum, vt de mundi generatione, ergo neque hac in re deberet eo vti, quod ipſemet in alijs iudicauit nullius eſſe authoritatis. Præterea (inquit Ioannes) licèt quinque, vel decem Philoſophi dixerint tempus eſſe perpetuum, non tamen ex numero aſſerentium unitas iudicanda eſt, ſed ex doctrina, & ſapientia, quare uel unius Platonis teſtimonium pluris eſt faciendum quàm omnium aliorum communis aſſertio. Addit etiam non eſſe uerum, quòd ſolus Plato tempus eſſe genitum dixerit, cum alij quoque ſapientiſſimi viri eiuſdē fuerint opinionis. Ad hoc dicendum eſt cum Simplicio, quod nil aliud per hoc oſtenditur, niſi quòd argumentum Ariſtotelis ſumptum ab antiquorum conſenſione non eſt demonſtratiuum, hoc enim, & nos concedimus, ſed non oſtenditur, quòd non ſit argumentum probabile, ſiquidem non modo probabile eſt illud, quod videtur ſapientioribus, ſed etiam quòd uidetur pluribus. Quòd verò præter Platonem alij fuerint viri ſapientes, qui tempus genitum eſſe aſſeruerint, id falſum omnino eſſe Simplicius ait, debuiſſeque Ioannem eos nominare, quod ſi fortè legiſlatorem Hebræorum Moyſem ſignificauit nulla eſſe dignum fide eius teſtimonium, dùm dicit, In principio creauit Deus cęlum & terram, ſiquidem ſine ratione loquitur, & ea omnia ſumpſit ex fabulis Aegiptiorum; hæc dixit Simplicius ut carens lumine fidei, nam demonſtrationem requiſiuit creationis mundi, quam ut articulum fidei nos, & conſtanter aſſerimus, & demonſtrari non poſſe arbitramur. Ideò Ioannes iure plurimum tribuit teſtimonio Moyſis. Demum tertiam Ariſtotelis rationem ſoluens Ioannes dicit fieri in ea petitionem principij, ſiquidem ad probandam temporis æternitatem ſumere, quòd omne inſtans habet ex utraque parte tempus, eſt ſumere tempus eſſe æternum, quod probandū erat, quemadmodum ſi propoſita linea ita in longum protenſa ex utraque parte, ut termini non uideantur, probare aliquis uolens eam eſſe infinitam, ſumeret, quòd omne in ea punctum habet ex utraque parte lineam, ſic enim abſque dubio acciperet illam eſſe infinitam, quod idem demonſtrandum ei proponebatur. Simplicius pro Ariſtotelis defenſione probat non eſſe petitionem principij, proponēs enim tres modos petitionis principij, oſtendit ſub nullo eorum rationem Ariſtotelis contineri, Primus enim modus eſt, quando idemmet expreſſe ſumitur ad ſuiipſius demonſtrationem; Secundus quando demonſtramus antecedens per conſequens, ideſt hoc per illud demonſtramus, quod non poteſt fieri notum niſi per hoc. Tertius quando duo æque ignota reciprocantur, & unum per alterum demonſtramus. Sub nullo autem horum modorum eſt Ariſtotelis ratio, neque enim idē eſt formalis ſenſus æternitatis temporis, & mediationis ipſius inſtantis, neque mediatio inſtantis eget notificari per ęternitatem temporis, neque ſunt æquè ignota. Cum mediatio inſtantis ſit notior, non enim eo quod reciprocentur eſt ob id petitio principij, nam in omni potiſſima demonſtratione termini ſunt pares, & reciprocantur, alter tamen ignotior, qui ex altero notiore notificatur. Ad intelligen-

ligentiam huius reſponſionis Simplicij cognoſcendum nobis eſt, Vnde nam ſumar Ariſtoteles quòd omne inſtans ſit medium inter duo tempora, & quomodo hoc dicatur eſſe notius æternitate temporis. Et quia Ioannes argumentabatur argumento ſumpto a linea, & puncto, conſiderandum eſt quomodo hæc differant a tempore, & inſtanti, ita ut de linea quidem committeretur petitio principij, at non de tempore, in hoc enim uidetur tota difficultas conſiſtere. Multi hac in re profitentur ſe Auerroem ſequi, tamen quid Auerroes uoluerit, non conſentiunt, varia enim Auerroi attribuunt, quæ omnia difficultate non carent; aliqui etiam relicto Auerroe Simplicium ſequuntur, quoniam eos putant eſſe diſcordes. Horum igitur dicta in medium afferre, & de ijs diſputare non eſt operæprecium, quia nimiam temporis iacturam faceremus. Referam igitur ſententiam meam dimiſſis alijs. Ego puto eamdem eſſe hac in re Simplicij, & Auerrois ſententiam, eamque recipiendam eſſe, quia eſt veriſſima, licet ab alijs non plenè intellecta. Putauit Auerroes, & cum eo Simplicius rationem mediationis inſtantis inter duo tempora eſſe, quia eſt fluens, ad differenriam puncti, quod non fluit, non tamen vt quocunque modo fluens, ſed ut fluens proprio quodam fluxu, qui non competit motui: Hanc ergo differentiam nos cognoſcere oportet, vt videamus rationem hanc in tempore locum habere ad demonſtrandum ipſum eſſe æternum, non ſic in motu; nam ſi locum haberet in motu, ſequeretur quemlibet ſingularem motum, cum ſit fluens, debere eſſe æternum. Si igitur cognoſcamus quid in motu ita dicatur fluere, vt inſtanti in tempore proportione reſpondeat, diſcrimen manifeſtum erit; Multi putant momentum in motu, ſeu (ut uocant) mutatum eſſe, reſpondere inſtanti in tempore, ſiquidem ut inſtans eſt indiuiſibile temporis, & punctum eſt indiuiſibile lineæ, ſic momentum eſt indiuiſibile motus. Sed hæc non recta eſt comparatio, quia in præſentia conſideramus inſtans ut fluens, & faciens tempus, ideò comparare ipſum debemus cum aliquo, quod fluens faciat motum, tale autem non eſt ipſum mutatum eſſe, cum non dicat niſi finem præcedentis motus, ſed non principium alterius ſequentis, nec poſſit ei attribui fluxus, ſed quietem potius denotet in fine motus. Congruam igitur comparationem accipiamus ex Ariſtotele quarto Phyſicorum centeſimo quarto, & centeſimoquinto, vnde accepit Sanctus Thomas prima parte ſummæ quæſtione decima, articulo quarto, ad ſecundum inquit ibi Ariſtoteles inſtans in tempore conferendum eſſe nam ipſo mobili in motu, quemadmodum enim mobile fluens facit motum, ita inſtans fluens facit tempus, mobile enim habet rationem indiuiſibilis, quia eſt unum, & quieſcens tum ante motum quàm poſt motum habet rationem duorum terminorum motus, ſicuti etiam duo puncta ſunt termini lineæ, & duo inſtantia terminant aliquam ſtatutam temporis partem: hæc cum ita ſe habeant, differentia magna eſt inter fluxum mobilis in motu, & fluxum inſtantis in tempore; mobile namque idem numero cerni poteſt quieſcens, & in principio, & in fine motus; ſiquidem habet poſitionem, & ita eſt aptum moueri, ut ſit etiam aptum quieſcere, inſtans verò non poteſt bis demonſtrari idem, quia non poteſt quieſcere, nam ſi imaginaremur inſtans non fluere, deſtrueremus totam naturam temporis, & inſtantis, hinc fit ut mobile, cum poſſit quieſcere, faciat motum finitum, inſtans verò cum non poſſit quieſcere, faciat tempus infinitum, ſiquidem non poteſt cerni ita finis unius motus, ut non ſit principium alterius. Ex ipſa igitur natura inſtantis, proprioque eius fluxu ſumitur eius mediatio inter duo tempora ſecundum Ariſtotelem, vnde infertur æternitas temporis, quare eſt modo quodam ratio à cauſa ad effectum, cum ab inſtanti fluente producatur tempus. Quod ſiquis dicat rationem eſſe ab eodem

ad

ad idem, ſiquidem inſtans fluens ita dicitur facere tempus ut ſit tempus ipſum, ſaltem habemus quòd ratio Ariſtotelis eſt a notiori ad ignotius, nobis enim notius eſt inſtans medium inter duo tempora, cum ſit nobis præſens quàm infinita temporis extenſio, & ante, & poſt, quam ut à præſenti remotam non uidemus, immò quàm maxime ignoramus. Ratio igitur Ariſtotelis non petit principium, cum ſit à notiori ad ignotius: ſumit enim inſtans ut præſens, eum dicat [nihil enim eſt accipere temporis præter nunc] quod Auerroes conſiderans inquit, impoſſibile eſt imaginari inſtans, quod non ſit finis præteriti, & principium futuri, & cauſa in hoc eſt, quia non inuenitur aliquid de tempore in actu, niſi nunc, & cum hoc eſt impoſſibile demonſtrari, ut punctum, quia cum demonſtrantur, ſtatim fluit. Per hæc igitur oſtendimus contra Ioannem Grammaticum quòd ratio Ariſtotelis non petit principium, non enim ex ſola mediatione inſtantis argumentum ſumit, nempe, quatenus conuenit eum mediatione puncti in linea, ſic enim eſſet abſque dubio petitio principij; ſed ex natura inſtantis deducit eius mediationem nempe ex inſtanti vt fluente, & tali fluxu, qualem diximus, eſſet igitur de linea petitio principij, at non de tempore. Quòd enim ex natura inſtantis rationem ſumat Ariſtoteles, patet in memoratis eius uerbis, dicens enim [nihil enim eſt accipere temporis præter Nunc] rationem reddit mediationis inſtantis ſumptam ex ipſa inſtantis natura, nempè ex proprio eius fluxu, & ex eius præſentia. Quamobrem ſi ſoluenda ſit ratio Ariſtotelis, alio potius modo ſoluenda eſt, quàm quo à Ioanne Grammatico ſoluitur, cum enim argumentetur Ariſtoteles ab inſtanti nobis noto, quia eſt nobis præſens, ad alia omnia, quæ non ſunt præſentia, quaſi neceſſe ſit ut quale eſt hoc, talia ſint omnia, hanc conſequentiam nos negare poſſumus, quippeque optimè imaginamur unum primum inſtans, quo creatum eſt tempus cum mundo, quod fuit ſolum principium temporis, at non finis. Sed Ariſtoteles exiſtimans non dari tempus nec inſtans, quo non fuerit aliud tempus prius, & ita hanc dictionem, prius, ſignificare uerum tempus poſitiuè, neceſſariam eſſe hanc tantum argumentationem exiſtimauit, qua tùm ex partibus temporis priori, & poſteriori, tùm ex inſtanti medio probauit temporis æternitatem.

Rationem hanc Ariſtotelis manifeſtum eſt eſſe à poſteriori ad prius, à tempore ad motum, eùm tempus ſit natura poſterius motu, & eius paſſio, ut ipſe Ariſtoteles ait. Illud etiam manifeſtum eſt non probari hac ratione aliam æternitatem quàm unius ſingularis continui motus; qui eſt motus cæli, nam tempus vnum numero eſt, & continuum, ut in quarto libro oſtenſum eſt, & eius partes copulantur in inſtanti medio tanquam in communi termino, qualem ergo æternitatem tribuit Ariſtoteles tempori, talem motui tribuere debet, oportet enim cuilibet parti temporis correſpondere partem motus illi coexiſtentis, ſi quandocunque tempus eſt, tunc oportet, & motum eſſe, nam ſi duo ſubordinati motus conſiderentur, inter eos eſt quies media, qua exiſtente tempus eſt ſine motu. Adde quod a tempore argumentatur Ariſtoteles tanquàm à poſteriore, & tanquàm a paſſione motus, non eſt autem paſſio niſi motus circularis, ut in quarto libro oſtenſum eſt, ibi etiam dictum eſt tempus eſſe paſſionem motus circularis, ſed menſuram aliorum motuum immò, & oppoſitarum quietum, cum igitur menſura prior eſt menſurato, tempus prius natura eſt motibus finitis, ſed poſterius primo motu, ex æternitate igitur temporis non oſtenditur æternitas horum motuum ſucceſſiua, eum ei non ſolum motus ſed etiam quietes reſpondeant, nec eos tempus ſupponat. At probatur optimè æternitas motus

cęli, cuius eſt paſſio poſterior, cum enim motum illum tanquàm natura priorem tempus neceſſario ſupponat, nec ſit numerus niſi illius, neceſſarium eſt ſemper eſſe motum, ſi ſemper ſit tempus, ſiquidem ſine illo motu tempus eſſe non poteſt, at poſſet eſſe ſine alijs. Res igitur clara eſt, quare non ſunt audiendi illi, qui dicunt Ariſtotelem uocare tempus paſſionem omnium motuum, non ſolius circularis: aduerſantur enim Ariſtoteli, qui in calce quarti libri Phyſicorum hac ratione probat tempus unicum eſſe, quia unius motus eſt paſſio, uel enim dicendum tot eſſe tempora, quot ſunt motus: uel ſi unum eſt tempus, illud non conſequi niſi unius motus naturam, ſed habemus etiam teſtimonium Ariſtotelis clarum in ſecundo libro de generatione textu ſexageſimoprimo, ubi dicit [Tempus eſt continuum, ergo neceſſe eſt motum quoque eſſe continuum, quoniam tempus ſine motu eſt impoſſibile eſſe, motus igitur continui numerus eſt, ergo circularis] & ſubiungit, [quemadmodum in ijs, qui a principio ſermonibus dictum eſt] ſi enim his verbis hunc locum citat, claram habemus ipſiuſmet Ariſtotelis interpretationem; ſi uerò quartum librum Phyſicorum, non poteſt hic intelligere tempus eſſe numerum & paſſionem motus, niſi ut in quarto libro declaratum eſt.

Textus Duodecimus.

Eadem autem eſt ratio, & de eo quod eſt incorruptibilem eſſe motum. Vt enim in eo quod eſt factum eſſe motum accidit quandam eſſe priorem mutationem prima, ſic hic poſteriorem ultima. Non enim ſimul deſinet moueri & eſſe mobile, ut comburi, & eſſe combuſtibile, contingit enim combuſtibile eſſe, quod non comburitur, nec motiuum, & mouens.

PROPOSVIT Ariſtoteles in primo contextu inquirendum, an motus ex utraque parte ſit æternus, deinde in contextu quarto uſque ad nonum probauit eius æternitatem a parte ante, oſtendens quòd ſi motus incæpiſſet, fuiſſet motus prior motu primo, poſteà in contextu decimo, & vndecimo ratione ſumpta a tempore probauit æternitatem motus ex utraque parte. Nunc igitur uidens aliquem proteruum ad primam rationem dicere poſſe æternum quidem eſſe motum a parte anteriore, quia nunquam incæpit, ut illa ratio probat, at non eſſe æternum à parte poſteriore, hoc enim ratio illa non probauit, ſed eſſe corruptibilem, ita ut futurum ſit ut nullus penitus ſit motus. Hoc igitur hic vult oſtendere Ariſtoteles non quidem aliquo aliquo nouo argumento, ſed ſolum accommodando illud idem primum argumentum ad demonſtrandum æternitatem motus etiam à parte poſteriore, ſicut enim ibi aduerſarium duxit ad hoc impoſsibile, quòd daretur motus prior primo, ita hic ducet ad hoc, quod daretur motus poſterior ultimo, quod eſt idem ferme abſurdum, & ſimiliter implicans contradictionem. Notare autem debemus ex Simplicio quòd ſi manifeſtum eſſet, quòd oporteat omne ingenitum eſſe incorruptibile, ſatis fuiſſet Ariſtoteli oſtendere motum eſse ingenitum, ſed quia id nondum manifeſtum eſt, ſiquidem oſtendetur in calce primi libri de cælo, ubi Ariſtoteles probauit hæc reciprocari inter ſe genitum,

genitum, & corruptibile, ſic etiam ingenitum, & incorruptibile, ideò non ſatis fuit oſtendiſſe motum nunquàm incepiſſe, ſed oportuit etiam expreſſe demonſtrare eum eſſe incorruptibilem, quòd hic Ariſtoteles facit. Dicens igitur [eadem eſt ratio] ſignificat ſe non uti hic noua ratione, ſed eandem accommodare ad partem motus poſteriorem: deinde declarat quomodo ſit eadem ratio, oſtendens ſequi ex eadem parte idem poſſibile, eadem enim eſt implicatio contradictionis quod detur motus prior motu primo, & quod detur poſterior poſtremo. Deinde quando dicit [non enim ſimul deſinit moueri, & eſſe mobile] deducit conſequentiam, & deductio non penitus eadem eſt cum illa præcedente, ſed cum quodam diſcrimine, quod mox notabo, cogor autem in expoſitione huius deductionis Ariſtotelis ab alijs omnibus diſſentire. Auerroes enim & alijs omnes dicunt Ariſtotelem hic vti eadem deductione, qua antea vſus eſt, ut enim ibi ſuppoſuit hoc fundamentum, quod motus requiret motorem & mobile, deinde ſumendo hæc tum vt facta tùm ut æterna deduxit ad hoc inconueniens, quòd fuit motus prior motu primo, ita hic ſupponens idem fundamentum argumentatur à motore, & mobili, tùm corrumpendis, tùm etiam æternis à parte poſteriore, cum hac tamen differentia quòd ſumendo ea eſſe corrumpenda, facit deductionem expreſſam impoſſibilis prædicti, idque in principio contextus tertijdecimi, ſed deductionem omittit, ſi ponantur eſſe æterna, quia eam relinquit nobis faciendam eadem ratione, qua ipſe uſus eſt ſupra in textu ſeptimo, octauo, & nono, eam enim ſupponit breuitatis gratia. Eſt igitur aliorum communis expoſitio, quòd Ariſtoteles ſolam exprimat deductionem abſurdi, ſi ponantur corrumpenda, alteram uerò breuitati ſtudens omittat, ut a nobis ſub intelligendam, quia ſuperius hac eadem vſus eſt. Hæc tamen ſententia mihi non probatur, nam ſi vera eſſet, multo magis omittere debuiſſet Ariſtoteles alteram deductionem, ſi ſit corrumpenda, ſiquidem eadem penitus cum illa, quam fecit ſupra in ſexto contextu, ibi enim dixit, ſi facta, ergo per motum, ergo motus prior motu primo; hic verò dicet, ſi corrumpenda, ergo per motum, & ita erit motus poſterior poſtremo. At ſumendo illa æterna, non poteſt eadem penitus eſſe deductio hic, & ibi, nam ibi locum habebat illa conſideratio quod ſi motor, & mobile erant æterna, & non finiebant motum, neceſſe erat aut ambo, aut alterum impedimento aliquo detineri, nec eſſe conuenienter diſpoſita, hic autem ad probandum quòd ſi poſt ultimum motum manent æterna, erit motus poſterior ultimo, nullum amplius locum habet conſideratio diſpoſitionum, & impedimenti, dicet enim aduerſarius motorem, & mobile eſſe aliquando impedienda, ne faciant motum, illudque impedimentum perpetuum fore, alia igitur hic opus fuit deductione, quare non poſſumus eandem deductionem ſubintelligere, nec deductionem iſtam debuit hic prætermittere Ariſt. Ego igitur puto Ariſt. hic exprimere vtramque deductionem, & primum quidem in hoc contextu duodecimo, (quod alij non cognouerunt) ſumere quòd motor, & mobile poſt vltimum motum manebunt æterna, & inde ad hoc deducere, quòd erit motus poſterior ultimo, deinde verò in contextu tertiodecimo (ut alij quoque dixerunt,) ad idem deducere ſumendo, quod ſint corrumpenda. Quòd autem hæc, quam dixi, ſit uera huius contextu duodecimi interpretatio, res ipſa declarabit, ſi quidem plures difficultates facilè tolluntur, quæ alioqui magnum negotium faceſſerent. Dico igitur Ariſtotelem in hoc contextu duodecimo ita argumentari, non poteſt ſimul corrumpi potentia, & actus, ſed neceſſe eſt, ut ſi in aliquo corrumpatur actualis motus remaneret in eo potentia ad motum. Quando igitur motor deſijt actu mouere, &

V 2 mobi-

mobile deſijt actu moueri, illud deſijt quidem eſſe mouens, ſed non deſijt eſſe motiuum adhuc enim mouere poteſt, ſic quando mobile deſijt moueri, non deſijt eſſe mobile, adhuc enim aptum eſſe moueri, quoniam igitur potentia eſt aliquando ad actum ducenda, faciet aliquando motum, iſque erit poſterior poſtremo, quod eſt impoſſibile. Hæc eſt ratio Ariſtotelis quam manifeſtum eſt nullius eſſe momenti, niſi ſumendo motorem, & mobile manere æterna poſt ultimum motum. Nam dicere aduerſarius poſſet, remanet quidem in eis potentia ad motum, ſed motum præoccupabit corruptio illorum, vel alterius, prius enim quàm ad motum redeant, corrumpentur, at dum ſtatuuntur manere æterna, conſequens neceſſario ſequitur, cum enim maneat in eis potentia ad motum, & illa ſint perpetuò duratura, non poteſt eſſe fruſtra illa potentia, quare aliquando ducetur ad actum, & ita fiet motus poſterior motu poſtremo. Sic etiam ſoluitur difficultas, quæ Simplicio tantum negotium faceſſit, ut tres ad eam tollendam reſponſiones attulerit. Difficultatem enim facit exemplum Ariſtotelis, quando dicit, non ſimul deſinere [comburi, & eſſe combuſtibile] innuit enim, res poſtquam combuſta eſt, adhuc manere combuſtibilem, quod tamen falſum eſt, quia lignum poſtquam eſt combuſtum, non eſt amplius comburi aptum. Simplicius tres ſolutiones adducit, prima eſt quòd hoc dicitur ab Ariſtotele exempli gratia, exemplorum autem non eſt quærenda ueritas, ſed per combuſtibile vult Ariſtoteles intelligamus mobile aliquo uero motu. Secunda eſt quòd intellexit combuſtionem illorum, quæ ex combuſtione non intereunt, qualis eſt metallorum liquatio, nam poſt liquationem ſunt iterum apta condenſari, & liquari. Tertia eſt, quòd Ariſtoteles ſupponit quòd id, quod corrumpitur, non tranſeat in nihil, ſed maneat prima materia, quæ eſt apta recipere omnes formas, quare aliquam recipit aliquando, quæ conſtituit rem combuſtibilem: iam enim diximus ſuperius primam Ariſtotelis rationem ſuppoſuiſſe illud principium, ex nihilo nihil fit, quod apud antiquos philoſophos ut axioma habebatur, at ſimile axioma eſt non poſſe ens aliquod tranſire in nihil. Harum ſolutionum ego quidem ſecundam reprobandam cenſeo, cum ea ſit nimis impropria locutio, tertiam non reprobo, quia per eam ſaluatur ueritas exempli Ariſtotelis, licet id non eſſet neceſſarium, ſed primam puto eſſe ſufficientiſſimam, quoniam exemplorum non eſt quærenda ueritas; præſertim uerò ſecundum noſtram expoſitionem, cum enim Ariſtoteles ſupponat hic motorem & mobile poſt ultimum motum manere æterna, non poteſt per hoc exemplum ſignificare mobile penitus corrumpi, quare combuſtionem nominat, non ut eam illi mobili accommodaret, ſed ut hoc exemplo declararet ſolùm hoc diſcrimen potentiæ, & actus, uidelicet, quod aliud eſt comburi, aliud eſt eſſe combuſtibile, quod etiam ipſe indicat quando dicit [contingit enim combuſtibile eſſe, quod non comburitur] ſic enim declarat diſtinctionem potentię ab actu, cum detur aliquid habens potentiam ut comburatur, quod tamen actu non comburitur.

Textus Tertiuſdecimus.

Et ipſum autem corruptibile oportebit corruptum eſſe, cum corrumpitur, & huius corruptiuum rurſus poſterius, corruptio enim mutatio quædam eſt. Si igitur hæc impoſſibilia ſunt, manifeſtum eſt, quod eſt perpetuus motus, & non aliquando quidem

eſt,

eſt; aliquando autem non, etenim ſic dicere figmento magis aſsimilatur.

SVMIT. Ariſtoteles alteram partem, uidelicet quòd motor, & mobile ſint corruptibilia, vel ambo, vel aterum, & ex hoc quoque membro deducit idem conſequens; ergo daretur motus poſterior vltimo. Et deductio clara eſt, ſi enim eſt corruptibile, neceſſe eſt corrumpi aliquando, corruptio autem (inquit Ariſtoteles) non eſt ſine motu, fiet igitur poſt ultimum motum alius motus poſterior. Notanda ſunt uerba illa, [& huius corruptiuum rurſus poſterius] quæ Simplicio difficultatem fecerunt, ſi enim vel mouens, uel mobile ſit corruptibile, ſatis erat dicere quòd aliquando corrumpetur ab aliquo corrumpente, ſed nil ad rem pertinebat dicere, quòd etiam illud corrumpens corrumpetur poſterius ab alio corruptiuo, cum præſertim id falſum uideatur, multa enim corrumpũtur à cęlo, quod eſt corrumpens incorruptibile. Dubium hoc traxit Simplicium & alios multos in longas diſputationes, quæ omnes ſunt extra rem, uanum eſt enim hic conſiderare, an omne quod corrumpitur, habeat corrumpens proximum corruptibile, cum Ariſtoteles hoc in loco id non ſupponat ſecundum propriam opinionem, ſed id ſumat ex ore Aduerſarij. Senſus enim eſt uerborum, ſi aduerſarius dicat motorem uel mobile eſſe corruptibile, neceſſe eſt ut aliquando corrumpatur ab aliquo corrumpente, quemadmodum ſi dicat illud quoque corrumpens eſſe corruptibile neceſſe eſt ut id quoque poſterius corrumpatur, & ita plures etiam erunt motus poſteriores motu poſtremo. Sumit ergo hoc Ariſtoteles tanquàm ſi dicatur ab aduerſario, non quòd ex propria ſententia id aſſerat. Sunt notanda uerba illa [corruptio enim mutatio quædam eſt] cum enim ſumat mutationem pro motu, non vult dicere ſimpliciter corruptionem eſſe motum, ſed eſſe motum quendam, nàm propriè accepta corruptio non eſt motus, eſt tamen motus quatenus ſupponit motum præuium, nec poteſt fieri ſine motu. [Si igitur hæc impoſſibilia ſunt] Hic tandem Ariſtoteles ex deſtructione conſequentium impoſſibilium concludit falſitatem poſitionis, ex qua inferebantur, uidelicet, quòd motus aliquando incæperit, & aliquando ſit penitus corrumpendus, unde infert contradictorium ut verum, ergo motus eſt æternus, quod probandum erat, impoſſibilia autem in plurali numero dicit illa, quæ tetigit in contextu duodecimo, uidelicet, dari motum priorem primo, & dari poſteriorem ultimo, quare teſtatur manifeſtè primam rationem fuiſſe ad impoſſibile, non autem oſtenſiuam. Hic autem notare debemus quòd in hac ratione tertia, (ſi tertiam appellare poſſumus, cum non ſit diuerſa a prima niſi ſecundum conſiderationem) manifeſtius eſt quàm in prima, quod ſi intelligatur oſtenſiua, non probat æternitatem motus, nam ſi maneant motor, & mobile poſt ultimum motum æterna, uel etiam corruptibilia, probat Ariſtoteles quòd aliquando neceſſe eſt alium motum fieri, non tamen ita propinquum motui corrupto ut nulla intercedat media quies, ſiquidem poſſunt motor, & mobile manere poſt ultimum motum, nec niſi poſt longum tempus redire ad motum. Ad probãdum igitur æternitatem ſucceſſiuam ratio hæc nihil roboris habet, ſed Ariſtoteles reuera non argumentatur niſi ad impoſſibile, & ſatis habet oſtendere quòd ſi quis dicat motum aliquando omnino eſſe corrumpendum, ſequitur hoc impoſſibile, quòd erit motus poſterior motu ultimo, quòd enim media quies intercidat, uel non intercedat, nihil refert, dum argumentatio eſt ducens ad impoſſibile. Sunt etiam perpendenda Græca uerba, quando Ariſtoteles

dixit [illegible] cum enim Ariſtoteles motum dicat ſine articulo, non poteſt ſignificare motum in genere, articulus enim ſignificaſſet motum in vniuerſali, ſed ſine articulo propoſitio eſt indefinita, quæ uim habet propoſitionis particularis, nec aliud ſignificat, quàm datur æternus motus, hoc autem non poteſt ſignificare niſi unum aliquem ſingularem motum, qui dicatur æternus, vt etiam ſignificauit Ariſtoteles in primis uerbis libri de motu animalium, dum dixit ſe hic docuiſſe, an detur æternus motus, & ſi detur quis nam ſit.

Notare autem hic debemus aliud quoddam leue diſcrimen inter hanc rationem, & primam, in illa enim diximus Ariſtotelem non ſuppoſuiſſe quod motor, & mobile præcedant tempore motum, quia eo fundamento nõ indiguit, licet id quoque verum eſſe defendi poſſit; hic autem in demonſtranda motus æternitate a parte poſteriore ſecus eſt, oportuit enim Ariſtotelem ſupponere motorem & mobile eſſe poſteriora tempore vltimo motu, quia in prima illa ratione ſatis fuit ſupponere quòd ſint natura priora motu, at hic quòd ſint natura poſteriora dicere non poterat, quia falſum fuiſſet, dixit igitur eſſe poſteriora, quia hoc neceſſarium eſt dicere, cum enim & motor, & mobile debeat eſſe actu, non poſſunt deſinere a motu, & eodem momento corrumpi, quia corruptio requirit præuiam alterationem, oſtenſurus ergo Ariſtoteles dari motum poſteriorem ultimo, coactus eſt ſumere, quod maneant poſt ultimum motum, nec corrumpantur niſi per alium motum poſteriorem illo ultimo.

Ioannes Grammaticus hanc quoque Ariſtotelis argumentationem demoliri nixus eſt, negauitque tria Ariſtotelis dicta in hac argumentatione, inſtantiaſque contra ea ſingula adduxit. Primum quidem negat id, quod Ariſtoteles dixit, non poſſe ſimul tolli actum, & potentiam, & aduerſus illud hanc inſtantiam adducit, Multa ſunt, quorum motus eſt perfectio ipſorum, ideò ſimul deſinunt moueri, & eſſe mobilia, immò etiam omnino deſinunt eſſe, ut cor, & pulmo non amittunt actualem motum, quin ſimul amittant etiam potentiam ad illum motum, quia ceſſante illo motu corrumpuntur, & deſinunt eſſe, ſic ignis ſi aſcendendo intereat, amittit ſimul actum motus, & potentiam ad motum, quia amittit ſuum eſſe. Ad hanc reſpondet Simplicius non poſſe rem aliquam ita interire ut redigatur in nihil, patet enim impoſſibile eſſe fieri aliquid ex nihilo, & aliquid tranſire in nihil, remanet igitur materia apta recipere uarias formas, & cum potentia ad varios motus, idque in præſentia ſufficit, dummodo enim fiat alius motus poſterior ultimo, nil refert quiſnam ſit ille motus, & cuiuſnam mobilis, ſi enim non ſit illius eiuſdem, ſat eſt ſi ſit alicuius alterius. Hanc Simplicij reſponſionem ego quidem non reprobo, puto tamen iuxta ea, quæ antea diximus, poſſe breuius reſponderi ſic, Ariſtoteles in eo duodecimo contextu dum eo fundamento utitur, argumentatur ſupponens aduerſarium dicere motorem & mobile poſt ultimum motum manere æterna, non corrumpi, hoc autem conſtituto neceſſe eſt ut mobile incorruptum manens ſeruet ſemper potentiam ad motum, dum enim manet integrum, neceſſe eſt etiam ut ſit aptum moueri, vt patet in ijs omnibus, ex quibus Ioannes argumentum ſumebat, ſeruatur enim potentia ad motum, dum ſeruatur proprium eſſe.

Secundo aduerſus illud, quod Ariſtoteles dixit in contextu Tertiodecimo, ſi corrumpuntur, ergo per motum, quia corruptio eſt motus quidam, negat Ioannes eam conſequentiam, & talem inſtantiam adducit, detur etiam ſecundum Ariſtotelem mutatio ſubita, ut alteratio ſubita, nempe illuminatio, congelatio, nec non generatio, & corruptio ſubſtantialis, quæ non ſunt motus, dicam igitur poſſe mobile corrumpi ſubitò a Deo ſine ullo motu, quare non ſequitur quòd fiat motus

tus

tus poſterior ultimo. Ad hoc uidetur reſpondere Simplicius non dari ullam momentaneam mutationem, ſed illas, quæ a Ioanne nominantur, in tempore reuera fieri, licet ita breui ut in inſtanti fieri nobis uideantur. Quam Simplicij reſponſionem aliqui impugnant, nec iniuria, nam niſi datetur ulla momentanea mutatio, ſed quælibet in tempore fieri, neceſſarium eſſet aſſerere in omnibus prædicamentis dari propriè ſumptum motum, quod tamen Ariſtoteles negat, quoniam igitur credendum non eſt Simplicium in re tam clara allucinatum fuiſſe, rectius, & humanius illi egiſſent, ſi uerba Simplicij ad uerum ſenſum trahentes, quem facile recipiunt, ipſum tueri potius quàm impugnari ſtatuiſſent. Vera igitur ſolutio, quam ſolam puto Simplicium denotare uoluiſſe, eſt ea, quæ declaratur ab Auerroe quarto Phyſicorum centeſimo vigeſimonono, & ſexto Phyſicorum trigeſimoſecundo, & quadrageſimoquinto, de qua etiam nos ſuperius aliqua diximus, dantur quidem plures momentaneæ mutationes, talesque eæ omnes ſunt, quæ in ſeptem prædicamentis fiunt, ſed nulla harum poteſt fieri niſi poſt uerum motum factum in aliqua trium categoriarum, in quibus uerus motus datur, omnis igitur mutatio cum motu eſt, quia uel ipſa eſt uere motus, uel eſt facta poſt motum, ut illuminatio eſt quidem mutatio ſubita, ſed neceſſariò ſupponit motum Solis ad lineam horizontis, vel motum candelæ ad locum illum, uel motum accenſionis candelæ, ſic dico de alijs. Quod autem dicit Ioannes Deum poſſe totum mundum deſtruere in inſtanti abſque ullo motu, ueriſſimum quidem eſt, ſed ab Ariſtotele negaretur, immò, & ab alijs antiquioribus Philoſophis, quippè qui neque creationem rerum ex nihilo, neque earum tranſitum in nihil cognouerunt; hoc igitur principio conſtituto, de quo nulla poteſt inſtitui diſputatio, dictum Ariſtotelis firmiſſimum eſt. Tandem inquit Ioannes, prauam eſſe illa conſequentiam Ariſtotelis in contextu tertiodecimo, ſi eſt corruptibile, corrumpitur ab aliquo corrumpente, & illud rurſus ab alio, ſic enim uidetur innuere diuerſum ſemper eſſe corrumpens à corrupto. Aduerſus quam ſententiam affert Ioannes inſtantiam ex ijs, quæ experimur, uidemus enim quædam, quæ ſuaptè natura tendunt ad interitum, tandem ex ſeipſis intereunt ſine ullo corrumpente externo, ut animal ſuaptè natura ſeneſcit, & quandoque eo peruenit, ut per naturalem quandam reſolutionem intereat ſine vllo corrumpente, eius itaque corruptionis nulla eſt alia cauſa, niſi quia potentiam ſuæ durationis habet finitam & limitatam. Ad hoc dicit Simplicius fieri non poſſe vt aliquid à ſeipſo corrumpatur, quod enim Ioannes dicit de naturali rerum fluxu ad interitum, nil aliud eſt quàm dicere potentiam rerum paſſiuam, & aptitudinem ad interitum, at natura nihil fruſtra facit, ſed omni potentiæ paſſiuæ ſtatuit etiam actiuam, quæ illi reſponderet, & eam duceret ad actum, itaque ſi ſimplicia corpora conſideremus, ſemper uidebimus ea ab externo aliquo interimente corrumpi, corpora uerò animata tum detrimentum continuum recipiunt à continente, & à cibis reactione ſua in calorem naturalem continuè ipſum debilitant, tùm etiam ob pugnam quam in ſeipſis habent, cum conſtant ex contrarijs naturis tendunt ad interitum, non quòd ſeipſa interimant, ſed ſemper ex actione unius in aliud. Hoc pacto defenditur egregie Ariſtotelis dictum, cùm veriſſimum omnino ſit, nil poſſe a ſeipſo corrumpi. Attamen tota hæc diſputatio eſt præter rem; quamuis enim Ariſtoteles hoc reuera proferat, quia verum eſt, non tamen eo fundamento eget ad concludendam ſuam argumentationem, ſatis enim ei eſt, quòd ſi quid corrumpatur, corrumpitur neceſſariò cum motu, nec refert, an ab alio interimi dicatur, an à ſeipſo.

Con-

Contextus Quartuſdecimus.

Similiter autem & dicere quod aptum natura ſic eſt, & hoc oportere putare principium eſſe, quod quidem uidetur Empedocles dixiſſe, quod uincere, & mouere in partes amicitiam, & litem, ineſt rebus ipſis ex neceſsitate, quieſcere uerò in medio tempore.

CONNEXIO huius partis cum præcedenti ſumitur optima ex Simplicio in expoſitione contextus decimiſexti, ubi inquit poſſe tribus modis dogma aliquod confirmari. Primò argumentis ipſum directè demonſtrantibus. Secundò oſtendendo contrariarum opinionum abſurditatem. Tertiò aduerſantia dubia ſoluendo, nam his quoque duobus modis ſententiam noſtram confirmamus, ſed obliquè. Omnibus his voluit Ariſtoteles comprobare æternitatem motus; Primò argumentis, vt hactenus vidimus; Secundò oſtendendo aliorum errorem, quod in hoc contextu, & in ſecundo faciet; Tertiò demum per dubiorum ſolutionem, quod faciet a ſextodecimo vſque ad vigeſimum totum. In hoc tamen tertio ſententia Simplicij habet aliquid dubitationis, vt infra in contextu ſextodecimo dicemus. Hic igitur oſtendere vult abſurditatem contrariarum opinionum, has autem iam duas eſſe dixerat in contextu ſecundo, unam Empedoclis ponentis nunquam quidem cæpiſſe motum, ſed interrumpi quietibus intermedijs; alteram Anaxagoræ dicentis motum aliquando cæpiſſe poſtquam infinito tempore non fuerat, ita tamen vt ad harum alteram intelligamus redigi ſententiam cuiuſlibet aſſerentis non ſemper eſſe motum. Vtriuſque igitur opinionis abſurditatem oſtendit hic Ariſtoteles hoc ordine. Primum in hoc contextu refert ſententiam Empedoclis, deinde in principio contextus ſequentis refert ſententiam Anaxagoræ, eamque ſtatim refutabit, ac demum etiam ſententiam Empedoclis in eodem contextu. Dictio illa [Similiter,] reſpicit poſtrema uerba præcedentis contextus, quæ erant [etenim ſic dicere figmento magis aſſimilatur] nunc enim ſequitur dicens figmento ſimile id quoque eſſe, quod dicebat Empedocles. Quid autem intelligat pro figmẽto ſimile variæ ſunt expoſitiones, vt apud Simplicium legere poſſumus. Sed ego alijs dimiſſis eam accipiendam puto, in qua plures conſentiunt, quòd figmento ſimilem dicat illam poſitionem, quæ careat ratione, quando enim aliquid per ſe ignotum, & indigens ratione, nos ſine ratione proferimus, vel ſaltem non idoneam eius rationem adducimus, in qua poſſit animus acquieſcere, fingere id uidemur. Sunt qui putant verba hæc eſse ad iungenda contextui decimoquarto, vt ad Empedoclem pertineant, ſed melius eſt ut ea locemus in fine tertij decimi, nam dictio illa [etenim] denotat ea referri ad præcedentia, deinde dicens Ariſtoteles [ſimiliter] loqui incipit de Empedocle, & notare debemus Ariſtotelem non ipſam Empedoclis hic refutandam ſuſcipere, id enim ad locum hunc non pertinebat, ſed rationem, quam Empedocles afferebat, nam reiecta ratione patebit ſententiam Empedoclis carere ratione, & ita eſse ſimile figmento. Cum igitur Empedoclis ſententia eſset quòd per æqualia tempora imperant lis, & amicitia, ſiquidem durante mundo, lis dominari dicitur, durante autem ſphęro amicitia, ita ut in parte qua-

dam temporis agat, & imperet lis, & in alia æquali parte amicitia: huius commutationis, & viciſsitudinis æternæ nullam aliam cauſam afferebat Empedocles, niſi hanc, quoniam ſic aptum natura eſt ut fiat, ex ſolius igitur naturæ neceſsitate id prouenire dixit, non ex alia cauſa. Hanc igitur ab Empedocle adductam rationem refellit in ſequenti contextu Ariſtoteles, vt ita oſtendat eius ſententiam carere ratione, & eſſe ſimilem figmento.

Contextus Decimuſquintus.

Fortaſsis autem, & vnum principium facientes, ut & Anaxagoras, ſic utique dixerint. At verò nihil inordinatum eſt eorum, quæ natura, & ſecundum naturam fiunt. Natura enim cauſa eſt ordinis omnibus: infinitum autem ad infinitum nullam rationem habet, ordo autem omnis ratio eſt. Infinito autem tempore quieſcere, poſtea motum eſſe aliquando, huius autem nullam eſſe differentiam, quare nunc potius quàm prius, neque rurſus aliquem ordinem habere non amplius natura eſt opus. Aut enim ſimpliciter ſe habere oportet id quod natura eſt, & non aliquando quidem ſic, aliquando uerò aliter: (ut ignis ſurſum natura fertur, & non aliquando quidem, aliquandò uerò non) aut rationem habere quod non ſimpliciter. Quare melius eſt, ut Empedocles, & ſi quis alius dixit ſic ſe habere, in parte uniuerſum quieſcere, ac rurſus moueri, ordinem enim iam quendam habet quod tale eſt. Sed & hoc dicentem oportet non affirmare ſolum, ſed, & cauſam ipſius dicere, & non ponere, neque cenſere ullam ſententiam irrationabilem, ſed aut inductionem, aut demonſtrationem afferre. Hæc enim quæ ſuppoſita ſunt, cauſa non ſunt; neque hoc erat litis, uel amicitiæ eſſe, ſed huius quidem congregare, illius uerò diſgregare. Si uerò inſuper determinetur ipſum in parte, dicendum eſt in quibus ſic, ut quod eſt aliquid, quod congregat homines ſcilicet amicitia, & fugiunt inimici ab inuicem, hoc enim ſupponitur & in toto eſſe. Videtur enim in quibuſdam ſic eſſe, hoc autem & per æqualia tempora indiget aliqua ratione. Omninò autem exiſtimare principium eſſe hoc ſufficiens, quod ſemper aut eſt ſic, aut fit non rectè eſt opinari: ad quod Democritus reducit de natura cauſas, quod ſic & prius fiebat: ipſius autem ſemper non vult principium quærere, dicens in quibuſdam rectè, in omnibus

bus autem non recte. Etenim triangulus habet duobus rectis, ſemper angulos æquales, ſed tamen eſt quædam perpetuitatis huius altera cauſa. Principiorum tamen, quæ perpetua ſunt non eſt altera cauſa. Quod igitur nullum tempus, aut erat, aut erit, quando motus non erat, aut non erit, tot dicta ſunt.

REFERT hic Ariſtoteles ſententiam Anaxagoræ, ut ſimiliter oſtendat eam quoque carere ratione, & eſſe ſimilem figmento, & quia nullam uidetur expreſſiſſe cauſam Anaxagoras, cur poſt infinitum tempus quietis Deus cœperit motum, coniectat Ariſtoteles Anaxagoram vſum eſſe eadem ratione, qua & Empedocles uſus eſt, ideò inquit [Fortaſſis &c. ſic utique dixerint] non apparet enim qua alia ratione potuerit uti Anaxagoras niſi hac, Deus tunc cœpit generare mundum poſtquàm infinito tempore quieuerat, quia tunc oportuit ita fieri, & ex naturæ neceſſitate debuit tunc incipere generatio mundi, & motus. Sic autem innuit Ariſtoteles Anaxagoram putaſſe Deum eſſe agens non uoluntarium, ſed neceſſarium, ita ut non ex libera ſua uoluntate agat, ſed ex neceſſitate naturæ, ideò Auerroes notat hoc diſcrimen inter Anaxagoram & ſectatores legum hi namque Deum ponunt eſſe agens liberum, Anaxagoras autem neceſſarium, ideò maiorem fuiſſe Anaxagoræ errorem, inquit, in ſtatuendo principio mundi, quàm ſequentium leges; hi namque ad hoc ſaltem confugere poſſunt ut dicant Deum tunc potius incœpiſſe mundum, quia tunc uoluit, & ita ſtatuit ab æterno, ut tunc mundus inciperet, quo defenſionis genere deſtitutus eſt Anaxagoras dicens Deum eſſe agens ex neceſſitate naturæ: Inuehitur tamen Auerroes etiam in leges, fuſequè contra eas diſputat de creatione mundi: ſed nos conſultò totam eam diſputationem omittimus. Hic autem notare poſſumus modum loquendi Ariſtotelis, in plurali enim numero dicit [facientes] quia non Anaxagoræ perſonam, ſed rem ipſam conſiderat, & ſub Anaxagoræ nomine comprehendere vult omnes alios, qui talem ſententiam protulerint de initio uniuerſi mundi, & motus. Iam enim diximus Ariſtotelem velle ut ad has duas Empedoclis, & Anaxagoræ opiniones redigantur omnes aliæ, quæ motum non ſemper eſſe conſtituerint. Quòd autem dicit Ariſtoteles [vnum principium facientes] intelligi poteſt duobus modis, vno modo vt ſignificet vnum principium efficiens ad differentiam Empedoclis, qui duo agẽtia ponebat litem, & amicitiam. Altero modo ut ſignificet unum principium mundi ſecundum tempus, ſiquidem Anaxagoras dixit unum tantum extitiſſe mundi initium, ſemel enim incœpit poſtquam enim infinito tempore non fuerat, cum Empedocles infinities mundum cœpiſſe dixerit. Quam interpretationem ego probabiliorem eſſe puto, cum enim Ariſtoteles non pro ſolo Anaxagora hoc dicat, ſed etiam pro alijs: de alijs, non habemus quòd unum effectiuum principium poſuerint, magis etiam ad propoſitum pertinet hæc ſecunda expoſitio, quia initium temporis ponere, quo incœperit motus, eſt aperte negare motus æternitatem, de qua in præſentia ſermo eſt, non ſic ad rem pertinet numerum agentium conſiderare. [At uerò nihil inordinatum eſt eorum, quæ natura, & ſecundum naturam ſunt] Hic incipit dictarum ſententiarum abſurditatem conſiderare, ipſas quidem ſententias non confutat, id enim eſſet probare æternitatem motus, ſed ſolum in rationem ab eis adductam inuehitur, ut oſtendat eas carere ratione, & ita eſſe figmento ſimiles, loquitur autem de Anaxagora, potius propter conti-

tinua-

tinuationem, poſtea uerò de Empedocle loquetur. Aduerſus Anaxagoram nititur probare quòd falſum eſt id, quod pro ſuæ ſententiæ ratione vſus eſſe videtur Anaxagoras, ſic enim probatum erit illius dogma carere ratione; cum enim diceret Anaxagoras poſt quietem infinitam cæptum eſſe ab intellectu motum ſegregationis, qui nunquam abſoluetur, proinde erit infinitus. Huius dogmatis nullam videtur attuliſſe rationem niſi hanc, quòd ita fieri oportuit ex naturæ neceſſitate. Ariſtoteles igitur rationem hanc euertere nititur, oſtendendo quòd motus infinitus poſt infinitam quietem non poteſt eſſe naturæ opus; quam concluſionem probat (ut ego arbitror) duobus ſyllogiſmis, quorum prioris probat etiam in contextu & maiorem & minorem, is autem talis eſt, nullum naturæ opus eſt inordinatum, ſed quies infinita ante motum infinitum eſt quid inordinatum, ergo quies infinita ante motum infinitum non eſt naturæ opus, maiorem ponit primis uerbis, in qua cur dicat, [natura, & ſecundum naturam] poſtea conſiderabimus. Ponit autem ſtatim probationem maioris talem, natura eſt cauſa ordinis in rebus naturalibus, at vbi eſt cauſa, ibi eſt & effectus, ergo vbi natura, ibi ordo, ergo a deſtructione conſequentis vbi non eſt ordo, non eſt natura; nullum igitur naturæ opus eſt inordinatum, hæc enim eſt uniuerſalis negatiua de prædicato infinito, quæ æquipollet huic vniuerſali affirmatiuæ finitæ, omne naturæ opus eſt ordinatum. Probat deinde etiam minorem eiuſdem ſyllogiſmi, ſed ea in præſentia dimiſſa declaremus probationem maioris, quæ in hac una propoſitione conſiſtit, natura eſt ordinis cauſa in rebus naturalibus, videamus igitur quomodo natura ſit cauſa ordinis, & in quo genere cauſæ. Ego puto rationem pendere ex ijs, quæ ab Ariſtotele dicuntur in ſecundo libro Phyſicorum, ibi enim longo ſermone oſtendit naturam quicquid agit, propter finem agere, unde fit ut neceſſariò ordinem ſeruet, uolens enim ſtatutum finem aſſequi neceſſe eſt, ut per conuenientia media progrediatur, & certo quodam ordine diſpoſita, ſine quo ad illum propoſitum finem peruenire, natura igitur in ſuis operationibus ordinem ſeruat propter adeptionem finis, idque omnibus naturæ operibus manifeſtè inſpicere poſſumus, nam in generatione animalis, uel plantæ, & ſemine, ordo quidam certus, & neceſſarius ſemper ſeruatur, ſine quo generatio illa non abſolueretur, quoniam igitur (ut inquit Ariſtoteles in contextu octuageſimoprimo ſecundi libri Phyſicorum) natura agit propter finem, qui eſt ipſamet natura, dicere poſſumus naturam eſse cauſam ordinis, ut cauſam finalem, ipſe namque finis, ſi acquiri debeat, certum quendam ordinem præſcribit in ijs, quæ ad ipſum diriguntur, finis enim generationis naturæ eſt forma, forma autem eſt natura, natura igitur, quæ eſt forma, & finis generationis, eſt cauſa ordinis in ijs, quæ ſunt ante finem, tanquàm cauſa finalis. Sed quæret aliquis quomodo naturæ agit propter finem, & finis eſt natura? agit ne igitur natura propter naturam? omnia hæc uera ſunt, ſi bene intelligantur, ideò natura eſt cauſa ordinis, non modo ut cauſa finalis, ſed etiam ut effectrix, quod quidem in animantium generatione oſtendi facilè poteſt, in ſemine enim animalis ineſt natura non ut forma ſed ut artifex ut in ſecundo libro Phyſicorum Ariſtoteles docet, non enim in ſemine humano forma ipſa hominis ineſt, ſiquidem ſemen non eſt homo, ſed uirtus quædam & facultas quæ ab humana forma defluxit, generatiua hominis, hæc igitur facultas, quæ ineſt in ſemine, dicitur natura agens ut artifex, eaque eſt ordinis cauſa & effectrix, hoc idem in omnibus naturæ actionibus conſiderare poſſumus natura enim agit propter finem, qui eſt natura ipſa, quare natura eſt cauſa ordinis, & ut efficiens, & ut finis. Ariſtoteles autem utrumque cauſæ genus tetigiſſe uidetur quando dixit [eorum quæ natura, & ſecundum naturam fiunt] &

unam

vnam cum altera coniunxit dicens [natura] ſignificauit ea, quæ fiunt a natura tanquàm a cauſa efficiente, deinde dicens [& ſecundum naturam] ſignificauit ea, quæ fiunt ſecundum intentionem naturæ propter finem agentis, nam fiunt, & monſtra a natura ut à cauſa efficiente, at non ſecundum intentionem naturæ, quia natura fruſtratur fine ſuo, ideò in monſtris non eſt ordo, uitiatus enim eſt ordo eorum, quæ propter finem ſunt, cum aſſecutio finis non ſit ſubſecuta. Ariſtoteles igitur non dixit nihil eſſe inordinatum in ijs, quæ à natura fiunt, ſiquidem monſtra dici poſſunt effectus naturæ inordinati, ſed hæc excipiens dicit nihil eſſe inordinatum eorum, quæ a natura, & ſecundum naturam fiunt, ideſt, ſecundum intentionem naturæ, hoc autem eſt quando natura propoſitum finem aſſequitur. Patet igitur quomodo natura ſit ordinis cauſa in rebus naturalibus: legimus autem hoc idem apud Ariſtolem tertio de cælo contextu vigeſimoquarto ubi dicit, inordinatio nil aliud eſt quàm id, quod eſt præter naturam in rebus, ordo enim eſt propria ſenſilium rerum natura, quæ propoſitio intelligenda eſt in ſenſu cauſali, non in ſenſu formali, iuxta hæc, quæ in hoc loco habemus natura eſt cauſa ordinis. Idem etiam legimus in decimanona particula problematum problemate trigeſimo octauo, ubi rationem reddens cur canentibus, & modulationibus delectemur, inquit, quia modulationes ordinem quendam habent, & omne naturale eſt ordinatum, quare ſecundum naturam eſt ut rebus, quæ ordinem redolent, oblectemur. Maiore propoſitione declarata ſequitur ut minorem declaremus, quæ erat, motus infinitus poſt infinitam quietem eſt quid inordinatum, hanc probat Ariſtoteles tali proſyllogiſmo, omnis ordo eſt ratio, at infiniti ad infinitum nulla eſt ratio, ergo infiniti ad infinitum nullus eſt ordo, huius igitur proſyllogiſmi vtramque propoſitionem declarare oportet. Quod ad maiorem attinet duo poſſumus nomine rationis intelligere, poſſumus enim primum ſumere rationem pro cauſa, ut propoſitio ſit uera cauſaliter, omnis ordo eſt ratio, ideſt, omnis ordo procedit à cauſa, ſicut etiam tertio de cælo vigeſimoquarto Ariſtoteles dixit, ordo eſt ipſa rerum ſenſilium natura, id enim non eſt uerum formaliter, ſed cauſaliter. Vel dicere poſſumus, quod magis probo, rationem hic ſignificare proportionem ſeu habitudinem quandam rationabilem & neceſſariam multorum inter ſe propter aliquem finem, ſic autem uera erit propoſitio etiam formaliter, nil enim aliud eſt ordo, niſi rationabilis habitudo multorum inter ſe propter adeptionem propoſiti finis, idque ueritatem habet in omni ordine, tum ſeruato à natura, tum ab arte, tum ab intellectu in rerum cognitione, & in ſcientiarum, & artium traditione. Minor proſyllogiſmi eſt, infinitum ad infinitum nullam habet rationem, hæc ut intelligatur aduerſus eam ſic dubito; & eſt dubium ſatis vulgatum, infinitum eſt æquale infinito, ergo infiniti ad infinitum aliqua eſt ratio, & habitudo, patet conſequentia, quia ratio non ſolum inter inæqualia dicitur, ſed etiam maxime inter æqualia. Ad hoc communiter reſpondent duplicem eſſe inæqualitatem, unam poſitiuam, alteram priuatiuam, æqualitas poſitiua eſt inter quanta finita, quorum initia, & fines adæquantur, ut neutrum ab altero excedatur, infinitum uero infinito æquale dicitur æqualitate priuatiua, non enim ideò dicuntur æqualia quod termini adæquentur, ſed quia in terminorum negatione conueniunt, ratio enim non dicitur niſi inter æqualia æqualitate uera, & poſitiua, eſt enim certa habitudo, quæ finitam utriuſque quantitatis ſupponit. Hæc communis ſolutio uera omninò eſt, ſed uidetur magis eſſe Mathematica, quàm naturalis, ideò melius eſt fortaſſe ut dicamus Ariſtotelem hic non ſolum conſiderare Mathematicam quantitatem, quæ dicatur æqualis, vel inæqualis, ſed de naturæ operibus loqui, quæ inter ſe habitudinem, & ordinem habent propter

adeptio-

adeptionem finis, ſic autem non æqualitas, aut inæqualitas conſideratur, ſed ſolum ordinatio primi ad ſecundum, & ſecundi ad tertium, donec propoſitus finis acquiratur. Hæc uocatur ab Ariſtotele ratio, ideſt, rationabilis multorum diſpoſitio propter finem: ſic ergo ſumendo rationem ad dubium, dicimus quòd etiam cõceſſa æqualitate infiniti cum infinito, tamen nulla eſt ratio infiniti ad infinitum, natura enim aliquem finem intendens ad eum præordinat media finita, nec poteſt præordinare vllum infinitum, quoniam infinitum, quatenus eſt infinitum pertrãſiri non poteſt, natura igitur proponens ſibi aliquando faciendum motum, non potuit ad eum pręordinaſſe infinitam quietem, omninò enim nullum medium directum ad aliquem finem poteſt eſſe infinitum. [Aut enim ſimpliciter ſe habere oportet quod natura eſt] Hactenus Ariſtoteles altero ſyllogiſmo probauit non poſſe eſſe naturæ opus quietem infinitam ante motum infinitum; nunc ad idem probandum addit alterum ſyllogiſmum talem, id, quod eſt naturæ opus, uel ſemper eodem modo ſe habet, uel ſi non ſemper, adeſt ſaltem aliqua ratio cur non ſemper: at motum infinitum ponere poſt infinitam quietem omnium rerum non eſt ponere ſemper motum, neque ſemper quietem, neque ulla apparet ratio cur non ſemper ſit motus, uel non ſemper ſit quies: ergo motus infinitus poſt infinitam quietem non eſt naturæ opus. Maior bimembris ſatis declaratur exemplis utriuſque membri; Prioris membri exemplum, nempe, eorum quæ ſemper eodem modo ſe habent, ab ipſo Ariſtotele hic affertur, ignis enim naturaliter ſemper aſcendit, nec unquam ullo alio motu mouetur, rectè autem addit Ariſtoteles [natura] quia abſolutè loquendo poteſt ignis etiam alijs motibus moueri, at naturaliter nullo unquàm moueri poteſt niſi ſolo motu à medio. Alterius autem membri nullum ab Ariſtotele exemplum adducitur, ſed à Simplicio, & ab Auerroe affertur exemplum tale, anni tempora non ſemper eodem modo ſe habent, quia nec ſemper eſt hyems, nec ſemper æſtas, cauſa tamen ſemper adeſt cur non ſemper, nempe, quia cauſam mutabilem habent, quia non ſemper in eodem ſitu manet reſpectu noſtri, cauſa enim eſt ſol latus per obliquum circulum, qui modo eſt propinquus nobis, modo à nobis remotus. Aliqui exemplum hoc à Simplicio, & ab Auerroe adductum non admittunt, id enim dicunt, prioris potius membri exemplum eſſe quàm huius poſteris, quia quando ſol eſt nobis proximus, ſemper eſt æſtas, & quando eſt à nobis maximè remotus ſemper eſt hyems, quare hæc uidentur potius eſſe in eorum numero, quæ ſemper eodem modo ſe habent. Ipſi igitur putant Ariſtotelem in hoc ſecundo membro complecti illa naturalia, quæ recipiunt impedimentum, & ita non ſemper eodem modo fiunt, ut non ſemper naſcitur homo cum quinque digitis, ſed quandoque cum ſex, quandoque cum quatuor, & huius uarietatis cauſam habemus defectum materiæ, ſeu abundantiam. Sed hæc interpretatio difficultate non caret, quoniam huiuſmodi impedimentum eſt contrarium naturæ, quare monſtra non dicuntur fieri ſecundum naturam, non eſt enim ſecundum intentionem naturæ, quod homo naſcatur cum quatuor tantum digitis: Ariſtoteles tamen loquitur in utroque membro de ijs, quæ fiunt ſecundum intentionem naturæ, hæc enim ordinem habent rationabilem in ijs, quæ ſunt ante finem. Propterea mihi uidetur accipienda ſententia Simplicij, & Auerrois; quòd Ariſtoteles intelligat de illis naturalibus, quę non ſemper eodem modo ſe habent, licet a natura, & ſecundum naturam fiunt, cauſam enim habent talis varietatis, nempe, uarietatem cauſæ, uel varietatem intentionis eiuſdem cauſæ, ſeu naturæ per eam operantis. Minor autem propoſitio ſatis per ſe manifeſta eſt, cum enim Anaxagoras, neque ſemper motum poneret, neque ſemper quietem, nullam

X tamen

tamen cauſam afferebat, cur non ſemper, & cur intellectus diuinus eo potius tempore inceperit motum, non prius, neque poſterius, cauſa enim, quam adducere viſus eſt, cauſa non eſt, ſed potius indiget cauſa: dicere enim quòd ex neceſſitate naturæ ita factum eſt, nihil eſt dicere, niſi exprimatur quænam fuerit cauſa huius neceſſitatis. Sententia igitur Anaxagoræ ratione caret, proinde figmento ſimilis eſt. [Quare melius eſt ut Empedocles] Tranſit ad ſententiam Empedoclis expendendam, quam in primis præfert ſententiæ Anaxagoræ ut minus abſurdam, quod etiam in primo Phyſicorum libro fecit. Empedocles enim, nec motum, nec quietem perpetuo tempore fuiſſe ponit, ſed finita, & alterna eſſe dixit ſingula tum motus, tùm quietis tempora, quare non ordinauit infinitum ad infinitum, ut Anaxagoras fecit, ſed finitum ad finitum. Hoc autem (inquit Ariſtoteles) [iam ordinem quendam habet] non dicit abſolutè ordinem, ſic etiam dogma Empedoclis etiam rationem haberet, quod poſtea Ariſtoteles negabit, ſed comparatione tantum Anaxagoræ laudat Empedoclem, & ſignificare vult ſententiam Empedoclis ſaltem aliquam ſpeciem, & apparentiam ordinis habere, ſiquidem finitum ad infinitum ordinabile eſt, non ſic infinitum, vt antea dictum eſt. [Sed & hoc dicentem oportet non affirmare ſolùm] oſtendere incipit quòd ſententia Empedoclis licet ſit minus abſurda quàm ſententia Anaxagoræ, eidem tamen errori, & reprehenſioni obnoxia eſt, caret enim hæc quoque ratione, cum Empedocles talem cauſam afferat, quæ non eſt cauſa, litem enim, & amicitiam cauſas eſſe dixit, ſed cuiuſnam effectus ſunt cauſæ? certè ſi rerum naturam conſideremus amicitia non eſt niſi congregandi cauſa, nec lis niſi diſgregandi, & quia cauſæ natura, & eſſentia, quatenus cauſa eſt, conſiſtit in relatione ad effectum, ideò inquit Ariſtoteles hoc eſſe litis, & amicitiæ eſſe, ideſt, earum eſſentiam conſiſtere in congregando, & diſgregando, quod quidem poſſumus de mundo dicere (inquit) argumentando a parte ad totum, ſicut enim hominum amicitia congregare eos ſolet, & lis diſiungere, & ſeparare, ita & de mundi partibus dicere poteſt Empedocles quòd congregentur ab amicitia, à lite uerò diſgregentur. ſed quòd per æqualia tempora durent mundũ, & ſphærum, hoc utique (inquit Ariſtoteles) deſiderat rationem, non poteſt enim eſſe effectus litis, uel amicitiæ ſicuti in animalium amicitijs, & inimicitijs uidere eſt, nam uidemus quidem ea congregari per amicitiam, diſiungi autem per litem, ſed non uidemus tantundem temporis inter aliquos homines durare inimicitiam, quãtum durauit amicitia, huius igitur æqualitatis temporum nullam cauſam Empedocles attulit, cum tamen indigeat maximè ratione, eſt igitur hęc ſententia irrationabilis, ideſt, ratione carens, & ita ſimilis figmento. Notandum eſt Ariſtotelem dicere Empedoclem debuiſſe id probare afferendo [inductionem, vel demõſtrationem] ſic enim ſignificat id, quod nos declarauimus in duobus poſterioribus libris de Methodis, duo tantùm eſſe inſtrumenta notificandi, inductionem, & demonſtrationem, prout communiter demonſtratio accipitur, & pro ea, quæ eſt à cauſa, & pro ea, quæ eſt ab effectu. Notandum etiam eſt, potuiſſe Ariſtotelem etiam alio pacto oſtendere ſententiam Empedoclis carere ratione, dicere enim poterat litem, & amicitiam neceſſariò habere aliam priorem cauſam, quare animus non acquieſcit, dum dicimus amicitiam confundere elementa, niſi rationem habeamus, & cauſam, qua facta ſunt amica, uidetur enim Empedocles idem afferre ut cauſam ſui ipſius, cuius adhuc deſideratur cauſa, quare neque congregationis ac diſgregationis idoneam cauſam adduxit Empedocles. Attamen Ariſtoteles hoc noluit ei condonare, & alia ratione manifeſtiore oſtendere ſententiam Empedoclis carere ratione. [Omninò autem exiſtimare.] Refutat hic Ariſtoteles quandam euaſionem, qua uti poterat Empedocles,

nam

nam poterat confugere ad dictum Democriti, qui interrogatus cur illa copuſcula atoma in unum colligantur ad hanc, uel illam rem generandam? oſtendit nullam aliam afferri poſse rationem, niſi quòd ſemper ita fuit, res enim neceſsariæ, & quæ ſemper ſunt, cauſam non habent, quare earum non eſt quærenda ratio. Hoc igitur idem dicere poterat Empedocles ad Ariſtotelis obiectionem. Quam fugam poterat Ariſtoteles infringere multifariam, poterat enim dicere non eſse clarum quod ita ſemper fuerit, ſed id demonſtrandum fuiſse, attamen donans hoc Empedocli ſatis habet dictum illud Democriti impugnare, & oſtendere quòd dentur res neceſsariæ, quæ tamen cauſam habent ſuæ neceſſitatis, nam principij quidem demonſtrationem neceſsaria ſunt, & cauſam non habent, ideò de his Democritus verum dicit, at concluſiones ſunt neceſſariæ, & habent cauſam, quare dictum Democriti de his falſum eſt, ut hæc, quam Ariſtoteles exempli gratia adducit, triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis, eſt enim neceſſaria, & perpetuæ ueritatis, aliam tamen ſuæ perpetuitatis cauſam habet, per quam demonſtratur, quare hac euaſione Empedocles uti non poteſt. Quæri hic ſolet an res neceſſaria poſſit habere cauſam, & quomodo id ſit, & multi ſtatuunt ſolùm Deum eſſe omnino neceſſarium, & ſine ulla cauſa, alia uerò præter Deum neceſſaria dicunt cauſam, non quidem efficientem, ſed finalem, uel formalem. Sed tota hæc diſputatio eſt præter rem, quicquid enim ſit de ente neceſſario ſimplici, de quo Ariſtoteles hic non loquitur, de ſolo complexo loquitur, hoc eſt, de neceſſaria propoſitione, ut patet in opinione Empedoclis, qui dicebat, mundum, & ſphærum habere tempora ſuæ durationis æqualia, eamque eſſe neceſſariam propoſitionem, proinde eius cauſam quærendam non eſſe, tale etiam eſt exemplum Ariſtotelis, nempe, concluſio illa Geometrica, triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis, & ſupra etiam de Empedocle loquens dixit eum non debuiſſe ſtatuere aliquod ἀξίωμα ἄλογον, id eſt, proferre ut axioma, & ſine vlla ratione id, quod reuera non eſt per ſe notum, ſed eget probatione. Dixit etiam eum debuiſſe inductionem afferre, uel demonſtrationem, hæc autem ambo ſunt inſtrumenta, quibus colliguntur, & probantur enuntiationes. Conſideranda etiam ſunt uerba illa [quædam eſt huius perpetuitatis altera cauſa] res enim ſimplices habent quidem omnes apud Ariſtotelem cauſam finalem Deum, attamen ſi ſint neceſſariæ, nullam aliam præter ſe cauſam habent ſuæ neceſſitatis, quia ſunt neceſſarię ex ſua natura. Sed accidentium inhęrentia in ſubiectis ſuis ſi neceſſaria ſit, habet extra ſe cauſam ſuæ neceſſitatis, & perpetuitatis, vt inquit Ariſtoteles in ſecundo libro Poſteriorum. Tandem in fine contextus concludit Ariſtoteles æternitatem motus ex vtraque parte, iam eſſe à ſe demonſtratam, eam enim probauit, tum argumentis directè eam demonſtrantibus, tùm etiam declarando abſurditatem, quæ conſequitur aliorum ſententias dicentium non ſemper eſse motum, ſed uel incæpiſſe omnino, vel medijs quietibus interrumpi.

Contextus Sextuſdecimus.

Contraria autem his non difficile eſt ſoluere. Videbitur autem ex hiſce conſiderantibus contingere maximè motum eſſe aliquando cum non eſſet omninò. Primo quidem quia nulla perpetua mutatio eſt: mutatio enim omnis apta natura eſt eſſe ex quodam

in quoddam, quare neceſſe eſt omnis mutationis terminum eſſe contraria in quibus ſit, in infinitum autem moueri nihil.

SIMPLICIVS (vt in principio contextus decimiquarti dicebamus) ita locum hunc cum præcedenti parte continuat, poſtquàm Ariſtoteles ad Textum vſque quartumdecimum probaſſet æternitatem motus pluribus argumentis, deinde in quartodecimo, & quintodecimo eandem confirmaſſet, oſtendendo contrariarum opinionum abſurditatem, nunc vult tertio modo eandem comprobare, ſoluendo dubia, quę ipſi refragari uidebantur. Quam Simplicij ſententiam omnes ad unum recentiores ſequuntur. Ego vero cum eam in primo, & ſecundo dicto approbem, in hoc tertio non omnino approbare poſſum, cum ex ipſiſmet Ariſtotelis uerbis manifeſtum futurum ſit quòd hęc dubiorum conſideratio incognitam potius ſignificabit ipſam motus ęternitatem, quàm cognitam, ex qua hæc dubia ſolui poſſint. Ariſtoteles enim dicturus eſt dubia hęc ſoluenda eſſe per illa, quę poſterius declarabuntur, non per illa, quę hactenus oſtenſa ſunt, cum confusè, & imperfectè cognita nobis ſit ipſa motus ęternitas. Fundamentum autem Simplicij, quod triplici illa uia poſſit aliquod problema confirmari, veriſſimum eſt, licet hic non habeat locum tertia uia, propterea quòd ex imperfectè cognita ęternitate motus dubia ſolui minime poſsunt. Ego igitur puto alia hic utendum eſse continuatione, cognoſcens enim Ariſtoteles ſe hactenus confusè ſolum declaraſse motus æternitatem, proponit hęc dubia vt inde occaſionem ſumat rei melius declarandę, cum ex ijs, quę hactenus dicta ſunt, plenè ſolui non poſsint, ſed leuiter, & imperfectè, hancque eſse Ariſtotelis mentem ipſe poſteà in contextu vigeſimoprimo teſtabitur: Proponit igitur tria dubia, eaque ſtatim leuiter ſoluit, ſed pleniorem ſolutionem ad alium locum remittit, quia poſtulat diſtinctiorem cognitionem æternitatis motus; Primum dubium proponit in hoc ſextodecimo cõtextu, alia duo in decimoſeptimo, deinde in decimooctauo ſoluet primum, & in decimonono ſecũdũ, & demum in vigeſimo tertium. Sunt in primis expendenda verba illa, [contraria autẽ his nõ difficile eſt ſoluere,] nam dictio illa, his, ſignificat huic æternitati motus antea demonſtratæ, quare ſi manifeſtum fuerit, dubia hæc non officere æternitati ſucceſſiuæ, ſed numerali tantum, patebit etiam nullam aliam æternitatem eſſe hactenus demonſtratam niſi numeralẽ. Primum dubium tale eſt, nullus motus eſt æternus, ergo motus non eſt æternus, antecedens probatur tali ſyllogiſmo, omne quod eſt intercluſum duobus cõtrarijs terminis eſt finitum, omnis motus eſt inter duos contrarios terminos, vnũ a quo, alterum ad quẽ, omnis igitur motus eſt finitus, quare nullus eſt ęternus. Maior propoſitio clara videtur, quoniam diſtantia duorum contrariorum non poteſt eſſe niſi finita. Minor quoque ſumitur, vt manifeſta ex ijs, quę in quinto lib. dicta ſunt de motu, & de terminis motus. Nã alteratio eſt inter duas cõtrarias qualitates, augumẽtatio a minore quãtitate ad maiorẽ, & motus localis ab aliquo ſtatuto loco ad aliũ ſtatutũ locũ. Sed dubiũ uidetur hoc Ariſt. dictũ, cũ in ſola alteratione uerũ eſse uideatur, non in augumentatione, neq; in motu locali, quoniã quantitati, & loco, nihil eſt contrarium. Ad hoc dicendũ eſt contrarietatẽ in quinto lib. Phyſic. & hic alio modo ſumi ꝗ ſumpta ſit in lib. Categoriarũ, ibi enim ſumitur cõtrarietas propriè pro quadã ſpecie oppoſitionis ab alijs diſtincta, quę eſt inter duas naturas poſitiuas in eodẽ genere maximè diſtãtes, & ſe mutuò pellẽtes ab eodẽ ſubiecto, qualis cõtrarietas in ſolis qualitatibus datur, hic aũt, & in quinto lib. Phyſic. ſumitur

con-

Digitized by Google

contrarietas largius, & modo quodam peculiari, ac propriò ipſius motus, uidelicet, pro diſtantia duorum terminorum incompoſſibilium vnius naturæ diuiſibilis, a quorum vno ad alterum poſsit eſſe tranſitus per media eiuſdem generis. Dixi naturæ diuiſibilis, quia ſi eſſet indiuiſibilis, non fieret in ea motus, ſed mutatio ſubita, quoniam tota ſimul accederet, non pars poſt partem. Ideo Auerroes ſexto Phyſicorum octuageſimoquinto inquit; [In prædicamento ſitus non eſt motus, quia eſt ad aliquid, & id, quod eſt ad aliquid, eſt indiuiſibile] Aſt ubi res eſt diuiſibilis, fit tranſitus ab extremo ad extremum per media in tempore: ideò in qualitatibus fit motus, quia intenduntur, & remittuntur, ſunt enim diuiduæ per gradus, ſic in quantitate, & in loco, quia diuidi poſſunt in partes ſecundum quantum, ideò pars poſt partem acquiritur, vel gradus poſt gradum, non tota res ſimul, & tranſitus fit ab extremo ad extremum per media eiuſdem generis, & in tempore, ideò is eſt uerus motus. Extrema uerò dicuntur contraria, non quod habeant contrarias naturas, ſed quia redolent quaſdam conditiones contrarietatis, cum ſimul in eadem re exiſtere nequeant, & uno accedente, alterum recedat, recedit enim minor quantitas adueniente maiore, non quòd maior minorem pellat, ſed quia ſubiectum tranſit ab hac ad illam, nec poteſt ſimul habere utramque. Quod ad verba attinet quando inquit, [Primo quidem] ponit antecedens primi dubij. deinde quando dicit, [mutatio enim omnis,] ponit minorem ſyllogiſmi ad probandum antecedens illud, maior uerò ſubaudienda eſt. Tandem quando dicit, [quare neceſſe eſt,] ponit concluſionem ſyllogiſmi, notare tamen debemus quòd loco concludendi omnem motum eſſe finitum, concludit omnis mutationis terminos eſſe duo contraria, tanquàm idem per hæc ſignificans, cum enim duorum contrariorum finita ſit diſtantia, perinde eſt, ac ſi dicat omnem motum eſſe finitum, & ita nominat contrarietatem, vt declaratiuam finitudinis. Immò exprimit Ariſtot. ipſam concluſionem dicens [terminos] quaſi dicat, ergo omnis motus habet terminos, quod eſt omnem motum eſſe finitum. Declaratiuè autem addit [contraria] ideſt, qui termini ſunt duo contraria, in quibus fit motus. Verba illa, [in quibus fit,] non ſignificant ſubiectum, in quo fit motus, ſed prædicamentum, in quo ſunt ipſi termini motus, dicitur enim motus eſſe in qualitate, quando eſt a frigore ad calorem, quæ ſunt in prædicamento qualitatis, poniturq; hæc diſtinctio ab Auerroe quinto Phyſicorum, quintodecimo. Vltima illa uerba [in infinitum autem moueri nihil] Auerroes tripliciter interpretatur, prima interpretatio, quam ego ſolam accipiendam puto, eſt, quòd hæc uerba ad eundem ſenſum cum maiore efficacia referendum adijciantur, ſicuti cum dicimus, ille eſt ſapiens, non ſtultus, ſubiungimus enim negationem oppoſiti ad maiorem efficacitatem, ſic Ariſtoteles in definitione naturæ dixit, per ſe, non per accidens, ita igitur hic dicit, omnis motus eſt inter contraria, proinde eſt finitus, in infinitum autem mouetur nihil, hoc enim eſſet motum carere termino. Secunda expoſitio eſt quòd hæc uerba ſint noua ratio ad probandum idem, quæ tamen hic non omnino exprimitur, ſed potius innuitur ab Ariſtotele: expreſſa autem legitur in calce ſexti libri Phyſicorum, & in contextu Quinquageſimo octauo primi libri de cęlo, ex eo enim quòd natura nihil agit fruſtra, nilque incipit fieri, quod non poſſit eſſe factum, probat quòd ad infinitum nil poteſt moueri, ut ſi centrum mundi poneretur per infinitum diſtare a ſublimi loco, graue in ſublimi poſitum non deſcenderet, quia infinitum pertranſiri nõ poteſt. Tertia expoſitio, quam Albertus ſequitur, eſt quòd hæc ſit noua ratio, & ab Ariſtotele propter ſolum localem motum adiecta, cùm enim de alijs motibus pateat quòd fiunt inter contraria, patet etiam quòd ſunt finiti, & de motu locali occultius erat, quia occulta eſt in eo cõtrarietas

inter loca naturalia. Ideò cum finitudo in motu locali non poſſit oſtendi ex contrarietate; Ariſtoteles eam voluit probare alia ratione, quæ eſt illa eadem, quam diximus formari in calce ſexti libri Phyſicorum, quia nihil mouetur ad infinite diſtans. Sed hæc tertia expoſitio hac difficultate urgetur, quòd ſi ſumatur propriè contrarietas non minus de augumentatione dubium eſt, quòd ſit inter contrarios terminos quàm de latione, quia quantitati nihil eſt contrarium, ſed aduerſus ſecundam & tertiam expoſitionem eſt ipſe modus loquendi Ariſtotelis, nam dictio [autem] non poteſt ſignificare nouam rationem, & aperte confirmat primam expoſitionem, indicat enim hæc uerba eſſe partem concluſionis ſyllogiſmi prædicti. Aliqui hic de locorum contrarietate diſputantes diſtinguunt motum localem animatorum à motu locali inanimatorum, quæ tota eorum conſideratio uana eſt, & præter rem. In hoc primo dubio notare poſſumus ipſum non adduci contra æternitatem motus ſucceſſiuam, ſed contra numeralem, ſiquidem poteſt quilibet motus eſſe finitus, ſucceſſio tamen omnium æterna. Probauit igitur Ariſtoteles non æternitatem ſucceſſiuam, ſed numeralem.

Contextus Decimusſeptimus.

Amplius, videmus quod poſsibile eſt id moueri, quod neque mouetur. Neque habet in ſeipſo ullum motum, ut in inanimatis, quorum neque pars vlla neque totum mouetur, ſed quieſcens mouetur aliquando. Oportebat autem, aut ſemper moueri, aut nunquàm, ſi non ſit cum non eſſet. Multo autem magis quod tale eſt in animatis manifeſtum eſt; cum enim in nobis nullus inſit motus aliquando, ſed quieſcamus, mouemur tamen aliquando, & ſit aliquando in nobis ex nobiſipſis principium motus, & ſi nihil extrinſecus moueat. Hoc enim in inanimatis ſimiliter non uidemus. Sed ſemper mouet ipſa aliquid aliud eorum, quæ ſunt extra: animal autem ipſum dicimus ſeipſum mouere; quare ſi quieſcit aliquando penitus in immobili motus utique fiet a ſeipſo, & non ab externo. Si autem in animali hoc poſsibile eſt fieri, quod prohibet idem hoc accidere & in uniuerſo? ſi enim in paruo mundo fit, & in magno, et ſi in mundo et in infinito ſi contingit quidem moueri infinitum totum, & quieſcere.

AFFERT hic ſecundum dubium, quod cum in duo diuidatur, tria ad ſummum erunt, ſumitur autem ex ijs, quæ ſunt manifeſta ſenſui. Patet enim multa moueri, quæ prius non mouebantur, non eſt igitur verum quod non poſſit motus incipere poſtquam non fuit. Et quia illa, quæ poſt quietem mouentur, ſunt tum inanimata, tum animata, quorum non eadem eſt conditio, ideo Ariſtot. primum argumentatur a rebus inanimatis, quod

eſt

eſt dubium ſecundum, deinde ab animatis, quod erit dubium tertium. De inanimatis dicit manifeſtum eſſe quòd lapis poſtquàm nullo modo mouebatur, incipit moueri, ſi ab aliquo externo moueatur, cum enim horum motus ab externo motore fiat, manifeſtum eſt quòd quando nihil eſt extra, quod moueat, carent omni motu, non eſt igitur uerum quòd motus non ſit poſtquàm prius non fuit, ſi enim non poſſet incipere motus poſtquàm prius non fuit, oporteret vel lapidem ſemper moueri, uel nunquam [Multo autem magis] Affert tertium dubium, quod ſumitur ab animatis, idque dicit multò maius, & difficilius eſſe quàm ſecundum, quoniam animata habent in ſeipſis principium, & optionem ſui motus, quod non habent inanimata, quæ externo motore egent, ut moueantur. Ad horum autem intelligentiam ſciendum eſt præſentem dubitationem eſſe argumentationem a ſimili, quod enim in uno particulari mobili cernimus tùm inanimato tùm animato id transfert Ariſtoteles ad mundum uniuerſum, de cuius motu eſt ſermo, cum enim in ſingulo mobili uideatur motus incipere poſtquàm non fuit, uidetur ſimiliter dicendum de toto mundo, quòd moueri cæpit, poſtquàm non mouebatur, cum igitur hæc ſit ratio à ſimili validior eſt ab animatis, debilior ab inanimatis, quia maior eſt ſimilitudo animati cum mundo quàm inanimati, unde etiam animal ſolet uocari paruus mundus. Rationem igitur ab animatis poterat aliquis facilè ſoluere dicendo mundum non eſſe ſimilem rei inanimatæ, hęc enim mouetur a motore, quem extra ſe habet, at mundus omnia continet, quare non habet extra ſe aliquid, à quo poſſit moueri, ſed habet motorem ſuum in ſeipſo, ſicuti res animatæ, ualidior igitur ratio ab animatis ſumitur, quę ſunt ſimiliora mundo quàm inanimata, animatum enim non ſupponit alium motorem extra ſe, à quo moueatur, ſed in ſeipſo habet principium, & optionem ſui motus, & ſuæ quietis, in ipſo igitur animato patet, quòd motus omnino incipit, dum res omnino quieſcebat, & incipit à principio interno abſque ulla pendentia ab aliquo externo motore, uidetur igitur hoc idem de toto mundo eſſe aſſerendum, cui in hoc ſimile eſt mobile animatum. Differentiam hanc animati, & inanimati declarat fusè Ariſtoteles in litera, ut oſtendat efficacius argumentum ab animato ſumi, quàm ab inanimato, & uerba clara ſunt. Quòd autem dicit [in immobile motus vtique fiet] eſt concluſio eorum, quę dixerat de animatis, & ſumit immobile non prout ſignificat negationem potentię ad motum, ſed prout denotat negationem ad motus in tempore præterito, hoc eſt, pro immoto, ut ſenſus ſit, in eo, quod nunquam antea motum eſt, incipit motus ab interno principio, non ab externo vllo motore, intelligit autem in animali, nam poſteà facit conſequentiam ab animali ad uniuerſum mundum quando dicit, [ſi autem in animali hoc poſſibile eſt fieri, quod prohibet idem hoc accidere, & in uniuerſo?] Deinde hanc conſequentiam probat quando dicit [ſi enim in paruo mundo ſit, & in magno] & argumentatur à ſimili, nam ſi in animali, quod uocatur paruus mundus, uidemus incipere motum, poſtquàm non mouebatur, id uidetur eſſe dicendum de mundo magno, de cuius nunc motu loquimur, uidelicet, quod motus potuit in mundo incæpiſſe poſtquàm non fuerat. Cur autem animal dicatur paruus mundus uariæ poſſent afferri rationes, dicere poſſumus quòd ratione ordinis, & harmoniæ partium animalis inter ſe animal dicitur κόσμος, ideſt, ornatus quidam, nam etiam magnus mundus ob eandem rationem dicitur κόσμος, quia eſt quidam ornatus conſtans ex uniuerſitate rerum cum admirabili ordine diſpoſitarum. Alia quoque ratio afferri poteſt, eaque ad propoſitum magis accommodata, quia ſumitur à motu, & à principio motus, ſunt enim in toto mundo hæc tria ſubordinata, primum mouens immobile, quod in cęlo reſidet, deinde cęlum ipſum, quod ab eo immediatè

mediatè mouetur tanquàm à motore interno, tandemque mundus totus, qui ad cęli motum mouetur, quo fit ut primum principium, à quo mouetur mundus, ſit internum ipſi mundo. Hæc tria ſimiliter ſunt in animali, anima enim in eo eſt primus motor, iſque per ſe immobilis, cor deinde cęlo proportione reſpondet, quia in eo anima reſidet, & ab anima cor primùm mouetur, deinde ad motum cordis mouetur animal totum: eſt ergo animal mundus paruus, cum in ſe habeat eum ordinem mouentium, & mobilium, quem in mundo magno eſſe diximus, & habeat primum principium ſuī motus in ſe ipſo, quemadmodum & magnus mundus. Per hanc igitur ſimilitudinem probatur conſequentia à paruo mundo ad magnum, cum enim à primo principio interno incipiat motus in animali, poſtquàm non fuit, uidetur idem dicendum eſſe ob eandem rationem etiam in mundo magno. Verba autem illa, [& ſi in mundo, & in infinito] reſpiciunt Anaxagoram, & dicuntur ab Ariſtotele ad augendam dubitationem, & difficultatem, ut uideatur hac ratione defendi poſſe etiam Anaxagoræ opinio, quam antea refutauerat, nempè, quòd illud chaos incæpit moueri ab intellectu, poſtquàm infinito tempore quieuerat, illo nanque erant particulæ infinitæ cuiuſque rei homogeneæ, vnde illud Chaos reddebatur corpus mole infinitum, quia id, quod conſtat ex corporibus numero infinitis, corpus eſt infinitum, inquit igitur Ariſtoteles quòd neque in magno mundo, neque in illo corpore infinito, quod ab Anaxagora uocabatur Chaos, debet eſſe impoſſibile id, quod in paruo mundo uidemus, nempe, motum incæpiſſe poſtquam non fuerat, quemadmodum dicebat Anaxagoras. Addit tamē uerba illa Ariſtoteles [ſi contingit quidem moueri infinitum totum, & quieſcere] quia licet ſit nunc in parte dubitatiua; tamen non vult abſolute conſiteri quòd illud eſſet poſſibile in corpore infinito, ſed id profert cum hac conditione, ſi modo poteſt infinitum mouere, & quieſcere, reuera enim ſi daretur infinitum, eſſet immobile, ut probat Ariſtoteles tertio libro Phyſicorum, & in primo de cęlo, ibi enim oſtendit quòd neque recto motu moueri poſſet, neque circulari, proinde neque quieſcere, quia non dicitur quieſcere niſi illud, quod eſt aptum moueri. Recte autem dicit [totum] quoniam in memoratis locis Ariſtoteles docet non eſſe impoſſibile ut partes infiniti, ſi daretur, moueantur: at totum moueri eſſe impoſſibile omnino, hic autem loquitur de motu totius animalis, totius mundi, & totius infiniti, non de motu partis. Notare hic debemus Ariſtotelem contra æternitatem motus cum hoc artificio argumentari, ut aduerſus eam retorqueat modo quodam argumentum, quo eam prius confirmauerat, in primo namque illo argumento uſus eſt in contextu quarto definitione motus, nunc uerò in primo dubio ſimiliter ex ipſa motus natura argumentum ſumit, & probat omnem motum eſſe finitum, proinde nullum eſſe æternum: in contextu autem octauo argumentatus eſt a motore tum rationali, tum naturali, qui eſt ſine cognitione: hic autem ſimiliter ex utroque genere motoris argumentum ſumit ad infringendam æternitatem motus, prius quidem ex motore non agnoſcente, qualem habent inanimata, deinde ex motore cognoſcente, qualem habent animata. Sic igitur uidetur illa prima Ariſtotelis demonſtrato retorqueri contra æternitatem motus. Illud quoque manifeſtum eſt, quòd quemadmodum in primo dubio conſiderauimus, ita in ſecundo, & tertio conſiderare poſſumus eam non infringere æternitatem motus ſucceſſiuam, ſed numeralem: Ariſtoteles enim argumentatur, à ſimili à motu alicuius particularis corporis tum inanimati, tum animati ad motum vniuerſi: in mobili autem particulari conſiderat motum ut unum numero totius illius mobilis, ergo & mundi uniuerſi conſiderat motum ut unum numero, quo totus mundus moueatur, hic autem non eſt alius niſi motus cęli. Veritatem hanc

con-

concedit hic Simplicius, quamuis aduerſarius, animaduertit enim dubia hæc nòn oppugnare æternitatem motus ſucceſſiuam, ſed numeralem, ideò ſi ita aduerſus Simplicium argumentemur, quid reſpondere poſſit, non uideo, illam æternitatem infringit his dubijs Ariſtoteles, quàm antea demonſtrauerat, hoc enim ſignificarunt in initio contextus ſextidecimi verba illa [contraria his non difficile eſt ſoluere] at hæc dubia infringunt æternitatem numeralem tantum, ergo hanc ſolam Ariſtoteles demonſtrauit.

Contextus Decimus octauus.

Horum igitur, quod primum dictum eſt, non eundem ſemper, & vnum numero eſſe motum, qui ad oppoſita fit rectè dicitur. Hoc enim fortaſsis neceſſarium eſt, ſi non ſemper unum, & eundem eſſe poſsibile eſt vnius, & eiuſdem motum, dico autem, vt vtrum unius chordæ unus, & idem ſonus ſit, an ſemper alius, ipſa ſimiliter ſe habente, & motu. Attamen qualitercunque tandem ſe habeat, nihil prohibet unum & eundem eſſe aliquem, quo continuus eſt atque perpetuus: manifeſtum autem erit magis ex ijs, quæ poſterius.

SOLVIT in hoc contextu Ariſtoteles primum dubium negando illud aſſumptum, nullus motus eſt infinitus, ad probationem autem dicit ſe concedere maiorem, ſed negare minorem. Conceſſionem maioris ponit, quando inquit, [non eundem ſemper, & unum numero eſſe] erat enim maior, omne incluſum inter duos contrarios terminos eſt finitum, quam eundem refert Ariſtoteles ut negatiuam de prædicato priuatiuo, nullum contrarijs terminis intercluſum eſt infinitum, nam [vnum, ſemper, & eundem numero eſſe] ſignificat eſſe infinitum, & perpetuum. Et quia huic maiori conceſſæ obſtare uidebatur motus reflexionis, qualis eſt in inſtrumento muſico motus cordæ pulſatæ, is enim eſt inter contrarios terminos, uidetur tamen poſſe idem numero perpetuari; ideò ſubiungit Ariſtoteles motum hunc non eſſe reuera unum ab initio ad finem, quod quidem in calce huius libri demonſtrabitur, ſunt enim reuera plures motus pluribus medijs quietibus interrupti, ſed quoniam id adhuc probatum non eſt; Ariſtoteles hic non vult abſolutè enuntiare, ſed ſub conditione dicens, ſi motus chordæ ſemel pulſatæ non eſt vnus, ut reuera non eſt, ob id etiam paulo ante dixit [fortaſſis] ſenſus igitur verborum Ariſtotelis eſt, concedo maiorem, quia uera eſt, dummodo ſupponamus motum reflexionis non eſſe motum unum, reuera enim non eſt unus, ut alio in loco oſtendetur. Notare autem debemus Ariſtotelem pro chordæ motu, de quo eſt ſermo, nominare ſonum tanquàm manifeſtiorem, ut quod de ſono dicit, nos etiam de motu intelligamus, motum enim illum ſonus conſequitur, quamobrem ſi ſonus eſt unus, etiam motus eſt unus, ſi uero plures ſoni, etiam motus plures. Verba autem illa, [ſimiliter ſe habente, & motu] nil aliud ſignificant, quàm perſeuerante chorda in motu ab unica pulſatione facto, de eo nunquam dubium eſt an ſit unus ab initio ad finem, ut eſſe uidetur, an potius ſint plures. Dum igitur ſuppo-

ſupponimus motum illum non eſſe unum, maior (inquit Ariſtoteles) vera eſt, ac neceſſaria. Poſteà uero quando dicit [Attamen qualitercunque tandem ſe habet] ſubiungit negationem minoris, proinde, & concluſionis. Erat enim minor iſta, omnis motus eſt intercluſus duobus contrarijs terminis, unde inferebatur concluſio, ergo omnis motus eſt finitus. Hanc igitur concluſionem Ariſtoteles negat, per negationem minoris ſubintellectam, & inquit, utcunque res ſeſe habeat, de propoſitione maiore non ſequitur concluſio, quia falſa eſt minor, falſum eſt, quòd omnis motus ſit finitus, quia falſum eſt, quòd omnis motus ſit duobus contrarijs terminis introcluſus, aliquis enim datur, qui unus & idem numero continuus perpetuatur, quia non eſt aliquibus contrarijs terminis introcluſus. In hac primi dubij ſolutione inſpicere poſſumus, quam motus æternitatem Ariſtoteles antea demonſtrauerit, dicere enim debemus illum eſſe demonſtratum, ex qua hic dubium ſoluit, ſoluit autem ex ſola numerali, ne uerbum quidem faciens de ſucceſſiua, inquit enim dari vnum ſingularem motum æternum, ut poſteà demonſtrabit exquiſitius. Quod ſi ſolam ſucceſſiuam æternitatem hactenus oſtendiſſet, nullam aliam ſolutionem afferre conueniebat, niſi hanc, concedo nunc quemlibet motum eſſe finitum, dico tamen omnium motuum ſucceſſionem eſſe infinitam. Hanc difficultatem Simplicius uidit, & eam ſoluere neſciuit, quia reuera ſolui non poteſt, ſolùm dicit Ariſtotelem potuiſſe utroque modo dubium ſoluere, maluiſſe tamen hoc modo ſoluere quàm illo. At certe per hoc non bene tuetur Simplicius opinionem ſuam, debuit enim Ariſtoteles dubium ſoluere per veritatem cognitam, non per illam, quam adhuc ignoramus. Propterea illa quoque omnia, quæ ab alijs eiuſdem ſententiæ ſectatoribus hac de re dicuntur, vana ſunt, præſertim cum ipſi omnes cum Simplicio in continuatione contextus ſextidecimi dixerint Ariſtotelem velle veritatem iam demonſtratam confirmare per dubiorum ſolutionem. Quomodo enim veritas iam demonſtrata confirmatur, ſi non per eam dubia tolluntur, ſed per aliam adhuc incognitam? Aliqui etiam hic ueritate coacti dicunt Ariſtotelem maluiſſe per numeralem æternitatem ſoluere dubium, quàm per ſucceſſiuam, quia ſucceſſiua æternitas impropria eſt, & accidentalis, nec poteſt exiſtere ſine numerali, quæ eſt uera æternitas. Rectè enim hoc dicunt, idque fuit Auerrois fundamentum, ſed ipſi in ipſo quoque libri initio hoc cognoſcere, & fateri debuerunt. Nos autem hic ad noſtræ ſententiæ comprobationem notare debemus verba Ariſtotelis, qui non abſolutè dicit fore in ſequentibus manifeſtum, quòd datur unus continuus perpetuus motus, ſed dicit, [magis erit manifeſtum,] nunc enim manifeſtum eſt leuiter, & confusè, vt indicat Ariſtoteles, quia comparatiuum ſupponit poſitiuum, non rectè enim diceret, [magis,] ſi hactenus nullo modo manifeſtum, ſed in ſequentibus manifeſtius cognoſcetur, tuncque perfecta habebitur dubij ſolutio, quæ nunc confuſa, & imperfecta eſt, perinde igitur eſt, ac ſi Ariſtoteles dicat, iam oſtendi unum dare perpetuum motum, ſed id poſtea diſtinctius declarabo. Difficultas hic oritur, quoniam Ariſtoteles ſibi ipſi aduerſari uidetur, hic enim dicit aliquem eſſe motum, qui non eſt inter contraria, innuens motum circularem, tamen in quinto libro Phyſicorum generaliter de omni motu loquens, etiam de cæleſti, vt omnes concedunt, dixit omnem motum eſſe inter contrarios terminos, & uidetur res ipſa per ſe manifeſta eſſe, ſol enim, & ſingulum aſtrum mouetur ab ortu ad occaſum, ergo a contrario ad contrarium, nam ſumendo contrarietatem, ut ſuperius accepimus pro ea, quæ conuenit terminis motus, non abſurdè eam in cælo ponimus, cùm non ſignificet contrarietatem naturarum, vel qualitatum, ſed ſolùm diuerſitatem, & incompoſſibilitatem terminorum motus, qualis contrarietas eſt in cælo inter ortum, & occaſum.

occaſum. Dicendum eſt motum cęli aliquo modo eſſe a contrario ad contrarium, aliquo etiam modo non eſſe. Nam ſi motus aſtri ſumatur, vt per ſemicirculum factus eſt a contrario ad contrarium, ab ortu ad occaſum; immò quoquomodo ſumamus non integram conuerſionem, ea eſt ad contrarium, id eſt, ad terminum diuerſum, & incompoſſibilem: at ſumendo integram aſtri conuerſionem ea, non eſt a contrario ad contrarium, ſed ab eodem ad idem, vt aſſerit Ariſtoteles in contextu ſeptuageſimo tertio huius octaui libri, vbi dicit, motus in orbem eſt ab eodem ad idem, motus autem rectus eſt ab alio ad aliud. Verum igitur eſt id, quod dicitur in quinto libro Phyſicorum, quia licet motus in orbem ſit ab eodem ad idem, tamen non peruenit ad idem, niſi prius perueniat ad contrarium: eſt autem infinitus, non quatenus eſt aliquo modo ad contrarium, ſed quatenus eſt ad idem, ſic enim finis iungitur principio, & quando eſt in fine, eſt iterum in principio, & hac ratione perpetuatur. Sed obijceret aliquis, ſi finis motus ſolis eſt illudmet punctum, à quo diſceſſit, ergo cum adeptus ſol deberet quieſcere. Reſpondeo non omnium motuum finem eſſe quietem, ſed inferiorum tantum, quorum motuum finis eſt quies, immò inquit Auerroes ſexto Phyſicorum, ſeptuageſimo, quietem non eſſe per ſe finem horum motuum inferiorum, ſed conſequi illam perfectionē, quæ eſt finis ipſorum, nam corpora hęc inferiora ideò mouentur, ut acquirant aliquam perfectionem, qua carent, & eam adepta quieſcunt, at cælum non eſt extra ſuum locum, neque caret ulla ſua perfectione, ſed eam totam habet, mouetur igitur non ut perfectionem, qua careat, adipiſcatur: ſed vt eam, quam habet, conſeruet; eſt autem eius perfectio moueri ſemper, mouetur igitur, ut moueatur, non ut quieſcat, mouetur enim ad finem, ut ibi ſit iterum in principio, & pergat moueri. Quod ſiquis rurſus obijciat, quomodo poteſt cælum in infinitum moueri, ſi Ariſtoteles dixit in contextu ſextodecimo ad infinitum moueri nihil? Dico quòd ad infinitum moueri duobus modis intelligi poteſt, uno modo prout infinitum denotat negationem finis, ſecundo modo ut notat ſolum negationem quietis oppoſitæ motui; primo quidem modo nihil mouetur in infinitum, ne ipſum quidem cęlum, mouetur enim ad finem, & ſemper fine ſuo potitur; ſed ſecundo modo mouetur cælum in infinitum, quia eius motus nulla unquam terminatur quiete ſecundum Ariſtotelem.

Contextus Decimuſnonus.

Moueri autem id, quod non mouetur, nullum eſt inconueniens, ſi aliquando quidem ſit id, quod mouet extrinſecus, aliquando autem non. Hoc tamen quomodo utique erit, inquirendum eſt. Dico autem, ut idem ab eodem motiuo. Exiſtente aliquando quidem moueatur, aliquando autem non, nihil enim aliud dubitat hoc dicens. Quàm propter quod non ſemper eorum, quæ ſunt, alia quidem quieſcunt, alia uerò mouentur.

SOLVIT Ariſtoteles ſecundum dubium, & ſolutio clara, & facilis eſt, & optime à Themiſtio exponitur. Inquit Ariſtoteles non eſſe inconueniens, ſi res inanimata, quæ motorem habet externum, non ſemper moueatur, ſed quandoque moueatur, quandoque etiam quieſcat. Ratio

namque

namque in promptu eſt, præſente motore, nec impedito, mouetur ab eo, abſente autem, vel impedito non mouetur. Vult autem Ariſtoteles per hoc ſignificare negationem ſimilitudinis. Quod enim res particulares inanimatæ moueantur poſt quietem, nullum eſt abſurdum, cùm earum motus pendeat a motore externo; at Mundus uniuerſus non eſt huiuſmodi, non enim mouetur ab externo motore, cum nihil habeat extra ſe, quare nulla eſſe poteſt ratio cur prius quieuerit, poſteà verò cœperit moueri: quandoquidem præſentem ſemper habet ſuum motorem, cum habeat internum. Poſtea quando dicit [Hoc tamen quomodo vtique erit, inquirendum eſt.] Notat aliam hinc exoriri difficultatem, nam ipſi quidem æternitati motus dubium hoc non officit, ſed aliam excitat difficultatem, quæ in ſequẽtibus conſideranda eſt, innuit autem illam contemplationem, quam mox in ſequentibus eſt aggreſſurus, cur non uel ſemper moueantur res, vel ſemper quieſcant, ſed aliqua ſint, quæ quandoque mouentur, quandoque quieſcunt. Patet enim inanimata moueri a motore externo. Patet etiam cœlum eſſe motorem omnium inferiorum corporum, & ea ratione mouere, quia mouetur, quare cum ſemper moueatur, ſemperque ſit præſens inferioribus corporibus, proinde ſit ſemper motiuum, uideretur quòd inferiora corpora deberent ab eo ſemper moueri, uel quòd nunquam poſſint ab eo moueri. Hæc igitur eſt difficultas (inquit Ariſtoteles) ex hoc ſecundo dubio exoriens, quàm mox aggredietur in contextu vigeſimoprimo, cur entium non alia ſemper moueantur, alia ſemper quieſcant, ſed aliqua ſint, quæ quandoque moueantur, quandoque quieſcant. Vult enim Ariſtoteles ex hoc ſecundo dubio occaſionem ſumere illius contemplationis, ut tandem oſtendat omnium, quæ in mundo ſunt, alia ſemper immobilia eſſe, alia ſemper mota, & alia modò mota, modò quieſcentia. Hoc enim rerum diſcrimine cognito diſtinctam habebimus cognitionem motus, quam nunc confuſam habemus.

Contextus Vigeſimus.

Maximè autem uidebitur Tertium habere dubitationem, propterea quod fit, cum non eſſet prius motus, id uidelicet, quod accidit inanimatis, quieſcens enim prius, poſtea uadit mouente exteriorum nullo, ut uidetur. Hoc autem falſum eſt. conſpicimus enim ſemper aliquid eorum quæ congenita ſunt, moueri in animali, huius autem motus ipſum animal cauſa non eſt, ſed continens forſitan. Ipſum autem dicimus ſeipſum mouere non ſecundum omnem motum, ſed ſecundum motum ſecundum locum. Nihil igitur prohibet magis autem fortaſsis neceſſarium eſt in corpore multos fieri motus a continente. Horum autem quibuſdam intellectum, aut appetitum mouere; illo autem totum iam animal mouere, quale accidit circa ſomnos ſenſibili, enim nullo inexiſtente motu. Inexiſtente tamen aliquo rurſus excitantur animalia, ſed manifeſtum erit, & de his ex ſequentibus.

SOL-

SOLVIT tertium dubium, quod dicit eſſe omnium difficillimũ, quoniam uidetur in animali motus omnino incipere poſt nullum præcedentem motum, cum animal habeat internum principium ſui motus, eum igitur mundus quoque ſit huiuſmodi uidetur ſimiliter in eo motus omnino incipere poſſe. Ariſtoteles autem in primis ut dubij huius difficultatem oſtenderet ipſum dubium repetit, ſeu eius antecedens, in quo tota uidetur conſiſtere difficultas, & inquit difficillimum eſſe tertium dubium, propterea quòd videmus in animali fieri motum poſtquam non fuit, idque abſque ope vllius externi motoris. non eſt autem hic ignorandum quod uerba illa, [propterea quod fit] non bene referunt uim participij Græci ἐγγιγνομένης, quod non modò ſignificat fieri, ſed intus fieri, & innaſci in animali motum, & eſt ualde accommodatum uerbum hoc ἐγγίνομαι ad ſignificandam dubij efficacitatem, cum enim animal ab interno principio moueatur ſine pendentia a motore externo, uidetur omnino innaſci in animali motus, cum prius nullus in eo motus extiterit. notandum etiam eſt Ariſtotelem dicere [ut uidetur] quia mox in ſolutione negabit fieri in animali motum ſine concurſu motoris externi. [Hoc autem falſum eſt.] ſoluit Ariſtoteles dubium negando antecedens prædictum, & oſtendendo illud falſum eſſe in duobus, falſum enim eſt quod in animali incipiat motus omninò poſtquam animal nullo motu mouebatur, falſum etiam eſt quòd primum principium motus animalis in ipſo animali ſit. Probatio autem utriuſque falſitatis eſt in hoc conſtituta quòd anima mouet animal nõ alio motu quàm locali, nec mouet niſi per appetitum, appetitus uerò ſupponit neceſſario alium præcedentem motum & ab externo motore productum: quare motus, quo animal mouetur ab anima, non eſt omnino primus, ſed alium priorem ſupponit, nec anima eſt omnino primus motor, ſed ſupponit motorem externum priorem, ſed hæc in literæ interpretatione fuſius declarabuntur. Inquit Ariſtoteles motum animalis ab anima non eſſe primum, ſed [moueri ſemper aliquid eorum, quæ ſunt congenita] ideſt, in animali eſſe prius motum alio motu. Simplicius dicit [congenita] hic poſſe intelligi duobus modis, primò ut Ariſtoteles intelligat facultates animæ congenitas animali, vt attractricem, expultricem, & alias eiuſmodi, hæ namque omnes prius mouentur quàm anima moueat. Quæ expoſitio mihi non probatur, quia potentiæ non dicuntur propriè moueri, motu enim in animali facto ab externo motore ipſæ non mouentur, ſed excitantur potius ad operandum altero modo ut intelligat membra, & corporeas partes ipſius animalis, ſimul enim cum animali generantur, nec unquam deſinunt alterari, & mutari ab externis rebus, ex qua alteratione anima excitantur ad mouendum animal, ſi enim corpus ab aere frigido frigeſcat anima mouet ipſum ad quærendum calorem, quare anima mouet corpus poſt præcedentem motum alterationis ipſius corporis a motore externo. & hanc expoſitionem ego accipiendam puto. Cum autem dicit Ariſtoteles [huius autem motus ipſum animal cauſa non eſt] ſignificat illius præcedentis alterationis cauſam non eſſe inſitam ipſi animali, ſed eſſe extra, eamque addit eſſe [continens forſitan] continens propriè dicitur aer, vel aliquod aliud elementum, in quo animal degat, quod cum ſit præditum primis qualitatibus alteratiuis neceſſe eſt vt varijs modis afficiat animalium corpora, nempe, calefaciendo, frigefaciendo, humectando, exſiccando. Cur autem dicat Ariſtoteles [forſitan] duæ a Simplicio afferuntur expoſitiones, vna eſt, quia id profert, ſine vlla ratione, altera, quam magis probo, quia non ſolum a continente, ſed ab alijs quoque externis mutantur corpora animalium. Caleſit enim homo ab igne propinquo, a quo

tamen contineri non dicitur, alteratur etiam a cibis ingredientibus, & augetur, at que iminuitur, plurimæ tamen mutationes fiunt a continente, ideo id potiſſimum Ariſtoteles nominauit. Quoniam autem obijcere aliquis poterat, quomodo igitur dicimus animal moueri a ſeipſo? ideo Ariſtoteles talem obiectionem ſoluens inquit, dicimus animal mouere ſe non omni motu, ſed ſolo motu locali, nã alijs motibus mouetur a motore externo, etiam motu augmentationis, quamuis enim hæc ab anima fiat, tamen ſupponit cibum, qui extrinſecus aduenit, & antequam vertatur in alimentum, alterat corpus animalis. Solutio igitur obiectionis eſt quòd animal mouet ſe, ideſt, habet internum principium ratione ſolius motus localis. Sed hoc etiam Ariſtoteles non contentus oſtendit poſtea, quod etiam ratione motus localis in animali primum principium externum eſt, ut tandem oſtenſum ſit quòd cuiuslibet motus in animali facti primum principium eſt quid externum, & inquit, [nihil igitur prohibet,] ideſt, poſſibile eſt, ſed ſtatim corrigens ait. [magis autem fortaſſis neceſſarium] eſt enim reuera neceſſarium ut in animalium corporibus multi fiant motus a rebus externis, præſertim uero a continente corpore, hoc enim cum tangat corpora animalium, & ſit præditum qualitatibus alteratiuis, neceſſe eſt ut in illa agat alterando. nam contraria ſe tangentia agunt inuicem ex neceſſitate, & patiuntur. Ex hac igitur motione facta a continente inquit Ariſtoteles moueri animam, ideſt, excitari ad mouendum corpus loco. Sed notandus eſt in verbis Latinis error quidam, qui obſcuritatem facit, ubi enim legimus. [Horum autem quibuſdam intellectum, aut appetitum mouere] iuxta Græcam literam legendum eſt. [Horum autem quoſdam intellectum, aut appetitum mouere] vel ſi legere volumus [quibuſdam] ſaltem legere debemus moueri, ut ſignificemus intellectum, aut appetitum moueri a quibuſdã motibus a continẽte factis, quod idem eſt ac dicere quaſdam motiones a continente factas mouere intellectum, aut appetitum, per intellectum autem, & appetitum ſignificare vult Ariſt. animam ipſam, quo mouet corpus animalis loco poſtquam ipſa mota eſt a continente externo, a quo alteratur continuè corpus animalis, quo fit ut primum principium motus localis progreſſiui, quo totum animal mouetur, ſit continens, vel aliquid aliud externum. Ideò cum dicit, [illo autem] ſignificat intellectu, ſeu appetitu, qui mouetur prius a continenti, poſtea mouet totum animal loco. Rectè autem dicit Ariſtoteles [totum iam animal moueri] quia ſolo motu progreſſiuo, qui fit ab anima, mouetur corpus animalis totum, a motoribus autem externis mouentur aliquæ tantum partes animalis, non totũ ſimul, ut Ariſt. antea dixit, niſi fortè per accidens, & raro. Conſiderandum hic eſt quid ſignificet Ariſtoteles per [intellectum, & appetitum] duæ enim ſunt horum verborum expoſitiones, vna quòd Ariſtoteles denotare velit duas animæ partes, intellectiuam, & ſenſitiuam, nam in tertio libro de anima docet Ariſtoteles cauſam motus progreſſiui eſſe tum intellectum, tum appetitum ſenſitiuum, ideſt, utrumque appetitum, & intellectiuum, qui dicitur uoluntas, & ſenſitiuum, qui proprio nomine vocatur appetitus. Altera expoſitio eſt quòd Ariſtoteles hic nullam faciat diſtinctionem partis ſenſitiuæ, & partis intellectiuæ, ſed nomine intellectus ſignificet omnem animam cognoſcentem, & apprehendentem, præſertim verò internas animæ uires, nam in ſecundo libro de anima patet ſenſus quoque interiores, vt phantaſiam, quandoque lata ſignificatione vocari intellectum, nomine autem appetitus ſignificet omnem appetitum, qui conſequatur apprehenſionem, ſiue ſit ſenſitiuus, ſiue intellectiuus, non tamen eo modo, quo aliqui interpretantur, qui dicunt Ariſtotelem ſignificare duo requiri ad motum, apprehenſionem, & appetitum conſequentem. Nam ſi hæc fuiſſet Ariſtotelis mens de-

buiſſet

Digitized by Google

buiſſet vri coniunctione, dicendo, intellectum, & appetitum, attamen uſus eſt diſiunctione dicens, [intellectum aut appetitum] quare dicendum eſt potius dictionem [aut] correctiuam, ſeu declaratiuam eſſe, quaſi dicat, intellectum, ideſt, appetitum, hic enim reuera eſt principium motus, non apprehenſio ſola. Vtraque interpretatio accipi poteſt, ſed hæc ſecunda mihi clarior, atque ſimplicior eſſe videtur, proinde & probabilior.

Conſiderandum præterea eſt quomodo Ariſtoteles intelligat animam ipſam moueri a continente ſignificatam (ut diximus) nomine intellectus, & appetitus. Duo enim ſunt genera motuum, quæ in conſiderationem cadere poſſint, unum eſt ille motus, qui definitur in tertio libro Phyſicorum, qui eſt propriè ſumptus, & verus motus, fitque a cauſa efficiente, quam ob id ſolet Ariſtoteles appellare cauſam vnde motus, alterum genus eſt motus ille, qui fit a cauſa finali, vt appetibili, dicimus enim efficiens moueri a fine, isque vocatur motus impropriè ſumptus, & metaphoricus: Si igitur dicamus Ariſtotelem hic intelligere verum realem motum, falſum videtur eius dictum, quandoquidem anima non eſt per ſe mobilis tali motu, neque enim vnquam dicimus animam calefieri, vel frigefieri. Si verò dicamus ſignificari motum illum metaphoricum hic ad propoſitum non pertinet, loquimur enim de uero motu reali, qui fit æternus, at aduerſarius concederet fuiſſe motum metaphoricum priorem primo reali motu, ideò Ariſtoteles oſtendere vult animam ita mouere animal, ut ſupponat alium priorem illo verum motum ab externo efficiente factum, non a cauſa tantum finali. Dicendum igitur eſt Ariſtotelem ſignificare quòd anima mouetur ab externo motore ſecundum verum motum; ita tamen ut ſano modo hoc intelligatur; alteratur enim ab externo mouente anima, ideſt, corpus animatum, ex qua alteratione excitatur anima per voluptatem, uel dolorem ad aliquid appetendum, isque appetitus efficit uerum motum in animali. Patet igitur animam non eſſe primum motorem, mouet enim loco corpus per appetitum, qui ſupponit verum motum in corpore factum a continente. Hæc ſequentia uerba Ariſtotelis declarant, cum inquit, [quale accidit circa ſomnos,] nam id, quod dixerat, declarat exemplo ſumpto a dormientibus. & Auerroes uult eſſe argumentum a maiori ad minus, maxima quies, quæ in animali notari queat, eſt in ſomno, quando animal expergeſit, & incipit moueri, maximè uidetur quòd tunc motus in eo incipiat omnino poſt totalem quietem, & nullo alio præſuppoſito motu facto ab extrinſeco, id tamen non eſt verum, ſed tunc quoque ſupponitur motus a motore externo, ergò minus id contingere poteſt in animali extra ſomnum. Quod autem id, de quo magis videtur, falſum ſit, probat Ariſtoteles, quia antequam animal a ſomno excitetur, fiunt in eo multi motus a rebus extraneis, dum enim dormit, mouetur motu reſpirationis, quæ fit ingrediente aere externo & egrediente; alteratur etiam a continente, calefit, vel frigeſit. Præterea alteratur etiam a cibis, qui tunc concoquuntur, & reagunt in corpus, & ab his uapores ad caput aſcendunt, & faciunt ſomnum. Deinde abſoluta concoctione, & ceſſante vaporum aſcenſu, dum nutrimentum per mēbra diſtribuitur, animal expergeſit, & tunc incipit moueri ab anima. Patet autē quòd ſi prius dormiens animal penitus quieuiſſet, & nullo tūc motu motū fuiſſet, ſemper manſiſſet in illa quiete, & nunquam a ſomno excitatum fuiſſet, neque ab anima moueri cœpiſſet, ſupponuntur itaque prædicti motus in animali dormiente, a quibus tandem animal expergeſit, & mouetur poſtea ab anima. Patet igitur quòd tunc quoque anima ſupponit motum factum in corpore a motore externo, & non eſt ipſa primus motor, licet eſſe uideatur, ergo multo minus alias extra ſomnum. Inquit autem Ariſtoteles [ſen-

ſibili enim nullo inexiſtente motu,] ut oſtendat maximè videri in ſomnis quòd omnino motus ab anima incipiat, non præſuppoſito ullo alio motu, quare his verbis ponitur illud antecedens, magis videtur &c. dum enim animal dormit nullus apparet in animali motus, ineſt tamen aliquis, ut prædiximus, & ut ipſe ſubiungit, quando dicit, [inexiſtente tamen aliquo,] licet enim nullus appareat ſenſibilis motus, fit tamen tunc motus aliquis in animali dormiente, immò plures fiunt motus, ut dictum eſt, à mouentibus externis. Perpendenda ſunt poſtrema illa verba [ſed manifeſtum erit, & de his ex ſequentibus,] nam horum omnium dubiorum perfectam ſolutionem remittit Ariſtoteles ad ſequentia, quia nondum eſt plenè cognita veritas de æternitate motus, ſed ſumpta ab his dubijs occaſione poſtea in textu vigeſimo primo proponet exactiorem veritatis inueſtigationem, quæ ab eo loco vſque ad quinquageſimum tertium contextum extendetur; huius autem tertij dubij perfecta ſolutio habebitur in textu quinquageſimo, & quinquageſimoprimo. Hæ ſunt ſolutiones propoſitorum dubiorum pro præſenti loco, & occaſione opportunæ, ex quibus ſatis clarum eſſe poteſt, quòd quæſtio Ariſtotelis fuit de æternitate motus unius numero continui, qualis eſt motus cœli, quatenus eſt motus totius mundi, nam duo hæc poſteriora dubia ſumpta ſunt a ſimilitudine corporis tum inanimati, tum animati, cum vniuerſo mundo, & ſolutiones quoque hoc idem reſpexerunt. Nam ad ſecundum dubium negauit Ariſtoteles ſimilitudinem inanimati cum mundo. Ad tertium vero negauit id, quòd aſſumebatur de animatis, non enim verum eſt quòd in eis ira incipiat ab interno principio ut non ſupponat priorem motum factum ab externo, quare ſi hoc idem velimus inferre de uniuerſo mundo, non inferimus cœpiſſe motum, ſed potius non cœpiſſe, vel cogimur ſimiliter negare ſimilitudinem mundi parui cum magno, nam paruus mundus habet extra ſe multa, a quibus moueri poteſt, ideò non habet primum ſui motus principium in ſeipſo, at magnus mundus omnia continet, & nihil habet ex ſe, quare neceſſe eſt, ut primam cauſam ſui motus habeat in ſeipſo, nec pendeat a motore ullo externo, proinde neceſſe eſt, vel ſemper motum, uel numquam incipiat moueri, vt argumenta Ariſtotelis oſtenderunt, quod quidem de animali dicere non poſſumus. Hic dubitatur ob ea, quæ mox Ariſtoteles dicturus eſt de differentia inter animalia, & corpora grauia, & leuia; dicet enim quòd grauia, & leuia mouentur a motore externo; animalia verò ab interno, hoc tamen hic negare viſus eſt. Dicendum eſt quòd differentia magna, & manifeſta eſt, quia grauia, & leuia ita dicuntur habere motorem externum, ut motus illi ſecundum locum, quo naturaliter mouentur, fiat a motore externo, qui dicitur ea loco mouere; animalia verò mouentur ab anima tanquam motore interno, & nullum habent alium externum motorem, a quo moueantur loco, vnde licet ſupponatur alius externus motor, is tamen non mouet animalia loco, ſed aliquo alio motu. Differentia igitur eſt in hoc conſtituta quòd motus grauium, & leuium fit a motore externo, motus autem animalium fit ab interno, ſed hic ſupponit alium motum factum a motore externo. Simplicius in fine Commentarij dubitat, cùr Ariſtoteles cum de motu quæſiuerit an ſit æternus, non ſimiliter quærat de quiete an ſit æterna, cum eadem eſſe debeat ratio oppoſitorum. Reſpondet Ariſtotelem de quiete non quærere, quoniam quies eſt priuatio motus, nulla autem priuatio poteſt eſſe æterna. Subiungit etiam differentiam inter quietem, & ſtatum, ſeu permanentiam, & inquit, quietem eſſe ſolùm in ijs, quæ poſſunt moueri, ideò in Deo non eſſe quietem, ſed potius ſtatum, ſtatum autem poſſe eſſe

æternum,

æternum, quia non eſt priuatio motus, ſed eſt potius contrarius motui. Quidam recentiores carpunt in vtroque dicto Simplicium, in primo quòd non bene dubium ſoluat, nam quòd quies non poſſit eſſe æterna non ob id fit quin quæri debeat, an ſit æterna necne, ideò ipſi aliter ſoluunt. De quiete non quęritur, quia principalior eſt quęſtio de motu, & quies cognoſcitur ex cognitione motus, ideò ſatis fuit quæſtionem proponere de æternitate motus, ex hac enim etiam de quiete patebit quid dicendum ſit. Obijciunt etiam ſecundo dicto quòd motus, & ſtatus, qui eſt immobilitas, non poſſunt eſſe contrariè oppoſita, quia non ſunt ſub eodem genere, & præterea nihil, quod in Deo ſit, poteſt habere contrarium. Mihi tamen uidetur poſſe defendi Simplicium. Quòd enim ad primum attinet, quies eſt priuatio, quare manifeſtum eſt quòd non poteſt eſſe æterna, quia ſupponit poſsibilitatem habitus in eodem ſubiecto, ideò dicere quietem æternam eſt implicare contradictionem, quia ſi in aliquo æterna eſſet non eſſet quies, ſed immobilitas, non fuit igitur quærendum tanquàm dubium id, quod eſt manifeſtum, non ſic de motu dici poteſt, quia licèt priuatio ſupponat habitum, habitus tamen non ſupponit priuationem, quare non eſt poſsibile dari quietem vbi non poteſt eſſe motus, eſt tamen poſsibile dari motum ubi non poteſt eſſe quies. motus enim cœli non habet priuationem oppoſitam, ſed motus inferiores habent oppoſitas priuationes, ob hanc igitur diuerſitatem rectè quærit Ariſtoteles, an detur æternus motus, cui nulla opponatur quies. recta igitur eſt ſolutio Simplicij, & melior quàm illa, quæ ab his adducitur, quæſtio enim de quiete non ideò omittitur, quia eius ſolutio pateat ex ſolutione quæſtionis de motu, ſed quia res ita per ſe manifeſta eſt, vt nulla quæſtione opus ſit. Quòd uerò dicunt contra ſecundum Simplicij dictum rationabilius eſt, quia reuera ſtatus, qui eſt in Deo, non eſt contrarius motui, qui eſt in corporibus, poteſt tamen in hoc quoque defendi Simplicius. Nam credendum eſt ipſum lato vocabulo accepiſse contrariū pro eo, quod eſt diuerſum, vel pro contradictorio, nam immobilitas, quæ in Deo eſt, ſignificat negationem motus.

Contextus Vigeſimuſprimus.

Principium autem conſiderationis id erit, quod, & dictæ dubitationis, quare quædam eorum, quæ ſunt, aliquando quidem mouentur, aliquando autem rurſus quieſcunt. Neceſſe eſt autem, aut omnia quieſcere ſemper, aut omnia ſemper moueri, aut alia quidem moueri, alia autem quieſcere. Et rurſus horum, aut ea quæ mouentur, moueri ſemper, quæ vero quieſcunt, quieſcere, aut omnia apta nata eſſe ſimiliter moueri & quieſcere, aut reliquum adhuc & tertium. Contingit enim eorum quæ ſunt, alia ſemper immobilia eſſe, alia verò ſemper moueri, alia autem vtraque participare, quod quidem a nobis dicendum eſt, hoc enim habet ſolutionem omnium dubitatorum, & finis nobis eſt huius negotij.

CONNEXIO huius partis cum præcedente eſt ea, quam antea tetigimus, & quam hic tùm apud Simplicium, tùm apud Auerroem in fine Commentarij legimus. Poſtquàm Ariſtoteles confusè locutus eſt de æternitate motus, vult de ea diſtinctè loqui, & id, quod ſub nube nobis propoſuit, clarum, & apertum reddere, uidelicet, quòd datur vnus continuus æternus motus, & propter quam cauſam datur, hoc enim cognito, & ipſa motus æternitas plenè cognita erit, & dubia prędicta perfectè ſoluentur. Hanc continuationem alij multi ſequuntur, nec animaduertunt ſe per eam euertere ſuam illam opinionem de motu in communi, dum enim dicunt Ariſtotelem uelle diſtinguere, ac dearticulare id quod hactenus confusè docuit, ſignificant de eadem æternitate ſermonem habendum eſſe, de qua hactenus habitus eſt, oportet enim ab eiuſdem rei confuſa cognitione ad diſtinctam tranſitum fieri, at fatentur omnes Ariſtotelem poſteà de ſola uera æternitate numerali eſſe locuturum, ergo fateantur etiam neceſſe eſſe Ariſtotelem de eadem hactenus eſſe locutum, ſed confusè, & ſub nube. Et ſicuti in ſequenti nunquam nominabit illam improprie dictam æternitatem ſucceſſiuam, ita neque in pręcedentibus eam vnquam reſpexit, immò uidebimus Ariſtotelem nunquam in hoc libro eam dignari nomine æternitatis, nam de motibus horum inferiorum loquens nil aliud dicet, niſi quod hæc inferiora partim mouentur, partim quieſcunt, proinde nec perpetuum motum habent, nec perpetuam quietem. Poſſet tamen conſiderare quòd ante quemlibet horum motuum eſt alius motus, & ſic poſt quemlibet erit alius, ſed hanc non appellabit æternitatem, immò potius oppoſitum æternitatis, quare neque in principio libri talem æternitatem ſignificare uoluit. Alia quoque ratione illorum nonnulli proprium dogma euertunt, prius enim dixere demonſtrationem ab Ariſtotele factam a textu quarto ad nonum fuiſſe potiſſimam, quomodo igitur nunc fatentur æternitatem motus fuiſſe confusè tantum cognitam? potiſſima enim demonſtratio tradit cognitionem diſtinctam. Volens igitur Ariſtoteles ea, quæ prius de motus æternitate dicta ſunt dearticulare, & diſtinguere, altius exordium in hoc textu ſumit, occaſione accepta à dubijs prædictis. uidit enim id fieri non poſſe ſine longa ſpeculatione, ob id inquit. [Principium autem conſiderationis id erit, quod, & dictæ dubitationes] nam illa dictio [autem] eſt continuatiua, & reſpicit poſtrema uerba contextus præcedentis, ubi dixerat hęc melius eſſe declaranda in ſequentibus, ideò nunc inquit, principium autem huius contemplationis erit illud, quod fuit etiam cauſa dictæ dubitationis, innuit autem id, quod dixit in textu decimonono de ſecunda dubitatione, dixit enim ea non officere æternitati motus, ſed potius aliam excitare dubitationem, quæ eſt, cur aliqua ſint, quæ quandoque mouentur, quandoque quieſcant, intelligit ergo ſecundam dubitationem, & ſimul etiam tertiam, quia ſimiles ſunt, nam & animata, & inanimata motu, & quiete participant. Sumpta igitur inde occaſione Ariſtoteles conſiderandum proponit, quomodo ſeſe habeant res ad motum, & quietem, ut nos ad hanc ueritatem ducat, quòd totus mundus in tria entium genera diuiſus eſt, in ſemper immobilia, in ſemper mota, & in participantia quiete, & motu: hæc enim erit diſtinctio, & dearticulatio eorum, quæ prius confusè dicta ſunt, ſic enim diſtinguetur quæſitum, quod antea confuſum fuit, prius enim de motu uniuerſi mundi locutus eſt, eumque æternum eſse oſtendit, hic diſtinguet mundum in has tres partes, ut appareat cui nam parti mundi competat ille ęternus motus: cognoſcetur etiam hoc quęſitum diſtinctè, & per propriam cauſam, quia id, quod cognoſcetur eſse penitus immobile, eſt uera, & ęquata cauſa motus in eo, quod ſemper mouetur, ut ſuo loco uidebimus. Vt igitur ueritatem co-

gnoſca-

gnoſcamus de differentijs rerum in motu & quiete facit Ariſtoteles diuiſionem trimembrem, deinde ſumit tertium membrum, & ipſum adhuc in tria ſubdiuidit, vt ſint ad ſummum quinque membra, quorum unum tantum uerum eſſe oportet, reliqua verò falſa. Prima diuiſio eſt hæc[neceſſe eſt aut omnia ſemper moueri, aut omnia ſemper quieſcere, aut alia moueri, alia quieſcere] & rectè inquit [neceſſe] quia diuiſio eſt perfecta, cum omnes modos contineat, & fiat per oppoſita, & medium, aut enim ſolus motus in rebus ineſt, aut ſola quies, aut ambo: primũ; & ſecundum membrum ſimplicia ſunt, & nullam diuiſionem patiuntur: tertium plures ſenſus habere poteſt, ideò Ariſtoteles adhuc eum ſubdiuidit, quando inquit,[& rurſus horum] & eſt ſubdiuiſio in tria membra, ſi enim eſt in rebus, & motus, & quies, id eſſe poteſt tribus modis; primus eſt, quòd ea, quæ mouentur, ſemper moueantur, & quæ quieſcunt ſemper quieſcant; ſecundus eſt quòd ea, quę quieſcunt poſſint etiam moueri, & quæ mouentur, poſſint etiam quieſcere. Tertius uero quòd eorum, quæ mouentur, alia ſemper moueantur, alia poſſint etiam quieſcere, & eorum, quæ quieſcunt, alia ſemper quieſcant, ideſt, immobilia ſint, alia poſſint etiam moueri, ita ut dentur hæc tria entium genera, alia ſemper moueantur, alia ſemper immobilia ſint, alia poſſint, & moueri & quieſcere, quod ſolum eſt membrum uerum. Auerroes notat hanc diuiſionem, non omnia membra continere, nam quinque ſolum continet, cum ſint ad ſummum ſeptem, ut etiam Simplicius notat, ſufficiens enim diuiſio ita cognoſcetur, entia omnia aut ſunt unius conditionis ratione motus, & quietis, aut duarum, aut trium. Primum membrum in tria diuiditur. Secundum ſimiliter in tria. Tertium uero ſimplex eſt, & indiuiduum, quare ſunt ad ſummum ſeptem modi, quòd enim omnia ſint unius conditionis, poteſt tribus modis poni, uel enim omnia ſemper mouentur, uel omnia ſemper quieſcunt, uel omnia ſunt eiuſmodi, ut & moueri, & quieſcere poſſint, ſed omnia hæc membra falſa eſſe oſtendetur, quia non eſt uerum quòd res omnes ſint eiuſdem conditionis in motu uel quiete: ſi verò omnia entia duarum eſſe dicantur conditionum, id quoque tribus modis ſtatui poteſt. Primus eſt ut omnia, quæ mouentur, ſemper moueantur, & omnia, quæ quieſcunt, ſemper quieſcant, qui ſolus modus ab Ariſtotele exprimitur, alij duo ſequentes prætermittuntur. Secundus eſt, ut alia ſemper moueantur, alia quandoque moueantur, quandoque non quieſcant. Tertius eſt ut alia ſemper quieſcant, alia quandoque quieſcãt, & quandoque moueantur, qui tres modi ſimiliter falſi ſunt, quia non eſt uerum quòd entia ſint duarum tantum conditionum in motu, & in quiete. Tertium membrum, quod ſolum uerum eſt, nec diuidi amplius poteſt, eſt ut entia ſint triũ conditionum, alia ſemper moueantur, & alia ſemper quieſcant, & alia interdum moueantur, interdum quieſcant, cum igitur ſeptem modi ad ſummum ſtatui poſſint, ut patuit per ſufficientem ac perfectam diuiſionem, ſolus hic poſtremus uerus eſt. Cur autem illos duos poſteriores modos ſecundi membri Ariſtoteles omiſerit, ratio affertur ab expoſitoribus, quod breuitatis gratia id fecit, quia falſi ſunt, & falſi eſſe conuincentur per aliorum confutationem. Poſſumus nos addere aliam rationem, quia non modò ſunt falſi, ſed etiam irrationabiles, & indigni quòd a viro Philoſopho conſiderentur, quia cum per utrumlibet eorum diuidantur entia in duas tantum conditiones, non diuiduntur in oppoſitas, ſed in extremam, & mediam, quod nullo pacto rationabile eſt, ſed eſt rationi conſonum: ſi datur in natura vnum extremum, & medium, dari etiam alterum extremum, ideò poſtremum illud membrum, quod ſolum uerum eſſe diximus, facit rerum diuiſionem in tria genera per duas conditiones oppoſitas, & tertia, quæ eſt quodammodo media inter eas, nam quandoque moueri, & quandoque quieſcere eſt quoddam per participatio-

pationem medium inter ſemper moueri, & ſemper quieſcere, & his inferioribus competit moueri, & quieſcere; cœlo autem ſemper moueri ſine ulla quiete; demùm ſemper quieſcere competit ſubſtantijs abſtractis, quæ omninò immobiles ſunt; non enim cum Auerroe dicendum eſt, per ſemper quieſcentem eſſe intelligendam terram, quandoquidem terra ſuaptè natura mobilis eſt, quòd etiam Auerroes cognoſcens attulit poſteà veriorem interpretationem, quam prediximus. Eſt autem aduertendum Ariſtotelem in hoc textu ſumere quietem largè prout complectitur & quietem, & immobilitatem, cùm enim dicit aliqua ſemper quieſcere non poteſt propriè ſumere quietem, quia non datur perpetua quies; ideò dum uerum membrum exponit inquit [alia ſempre immobilia] non dicit quieſcentia, & tunc propriè loquitur, quoniam ſubſtantiæ abſtractæ dicuntur immobiles, non dicuntur quieſcentes quando autem Ariſtoteles ait [aut reliquum adhuc & tertium,] quærunt nonnulli cur poſtremum membrum appellet tertium, cùm ſint plura membra, quàm tria, reſpondent uocati tertium, quia tria ſunt membra præcipua, unum quod omnia ſint unius diſpoſitionis, alterum quòd duarum. Tertium quòd trium, quæ ſententia ſecundum ſe uera eſt, ſed uerbis Ariſtotelis parùm accommodata; ſatis enim clarum eſt Ariſtotelem uocare tertium membrum reſpectu ſubdiuiſionis, quia primæ diuiſionis tertium membrum in tria ſubdiuiſit, quorum poſtremum hic tertium appellat, quod ſolùm uerum eſt, ideò ſubiungit, [quod quidem a nobis dicendum eſt] ideſt, quod ultimum membrum oſtendendum eſt uerum eſſe, alijs omnibus refutatis, ut falſis, quod quidem ſtatim facere aggredietur; perpendenda ſunt illa poſtrema uerba [hoc enim habet ſolutionem omnium dubitatorum, & finis nobis eſt huius negotij] quorum ſenſus eſt, cognitio ueritatis poſtrema huius membris, ſoluet perfectæ omnia prædicta dubia, & eſt finis huius noſtræ contemplationis, quod ex ea ſoluantur omnia dubia manifeſtum erit in textu quinquageſimo tertio, ubi Ariſtoteles aſſerit omnia eſſe ſoluta; quod autem ſit finis huius negotij Alexander referente Simplicio ita interpretabatur, quia ſcopus in hoc octauo libro eſt inuenire quòd datur quoddam naturale corpus, quod mouetur uno continuo ſempiterno motu ab uno primo motore immobili, quæ eſt optima interpretatio, nam, agnoſcendo illa tria entium genera, uidelicet, ſemper immobile, ſemper motum; & participans motu, & quiete, cognoſcemus primum eſſe cauſam ſecundi, & ſecundum eſſe cauſam tertij, & ita cognoſcemus æternitatem motus per ſuam cauſam, & diſtinctionem corporis quod perpetuo mouetur, & corporum, quæ non perpetuò moueatur, ſed etiam quieſcunt. Simplicius autem hanc quidem Alexandri expoſitionem non reprehendit, ſed addit poſſe etiam aliter exponi, ut Ariſtoteles dicat finem huius negotij eſſe cognitionem poſtremi illius membri, quod dicebatur tria eſſe entium genera, quæ iam memorauimus. Quæ Simplicij ſententia, uel non recta eſt, uel in idem concidit cum expoſitione Alexandri: nam ſi dicat finem eſſe cognitionem ueritatis poſtremi membri, quatenus eius perfecta cognitio eſt perfecta cognitio æternitatis motus per ſuam cauſam, optime ſentit, ſed in eo decipitur quòd putat eſſe diuerſam expoſitionem ab expoſitione Alexandri, nam hoc idem cenſuit Alexander. at ſi hunc dicat eſſe finem huius negotij abſque relatione ad cognoſcendam æternitatem motus manifeſtè aberrat a ſcopo Ariſtotelis in hoc libro; qui in primo contextu aſſeruit ſcopum libri eſſe agere de æternitate motus. Themiſtius autem dicere uidetur quò hic erit finis, quia eſt finis totius tractationis de motu, quòd quidem uerum eſt, ſed alienum a mente Ariſtotelis hic, quòd enim octauus liber Phyſicorum ſit poſtremus, & finis aliorum nemo negare poteſt; at Ariſtoteles hic non loquitur de fine omnium quæ in his octo libris

tradun-

traduntur, ſed de fine, & ſcopo huius tantum contemplationis, quæ in hoc octauo libro habetur.

Contextus Vigeſimus ſecundus.

Dicere igitur omnia quieſcere, & huius rationem quærere dimittentes ſenſum, infirmitas quædam eſt intellectus, & de toto aliquo, ſed non de parte ambiguitas neque ſolum contra Phyſicum, ſed ad omnes ſcientias (ut ita dicam), & omnes opiniones, propterea, quod motu utuntur omnes. Amplius autem de principijs inſtantia ut in ijs, quæ circa Mathemata ſunt, rationibus nihil ſunt ad Mathematicum, ſimiliter autem, & in alijs ſi neque de eo, quod nunc dictum eſt, ad Phyſicum, ſuppoſitio enim eſt, quod natura principium motus eſt.

INcipit Ariſtoteles falſa diuiſionis membra confutare, & primo loco conſiderat illud, quo dicebatur omnia ſemper quieſcere, quod quidem non ita confutat, ut eius falſitatem demonſtret, ſed ſolum oſtendens eſſe indignum confutatione, utitur enim quatuor argumentis non ad demonſtrandum quòd aliqua moueantur, ſed ſolum ad oſtendendam quòd uanum eſt uelle probare quòd detur motus in rebus; Primum argumentum ſumitur a ſenſu, cùm enim pateat ſenſui motum dari, uanum eſt quærere rationem ad ipſum probandum, quia ubi adeſt teſtimonium ſenſus, quęrere rationem, & ſpernere ſenſum, eſt quædam infirmitas intellectus. Verba illa, [& huius rationem quærere] duas habent interpretationes, Vnam Auerrois, quod Ariſtoteles dicat uanum eſſe quærere rationem ad probandum hoc dogma, quòd omnia ſemper quieſcant; Alteram Grecorum, quòd dicat uanum eſſe quærere rationem ad dogma illud euertendum, & ad probandum quod detur motus in rebus, quę expoſitio uidetur ſequentibus verbis eſſe accommodatior. Poſſumus tamen utranque congiungendo dicere uanum eſſe quærere rationes ad diſputandum an omnia ſemper quieſcant, an potius aliqua moueantur, quia cùm habeamus teſtimonium ſenſuum quòd aliqua mouentur, uanum eſt uelle certare rationibus ad hoc, vel comprobandum uel reprobandum, rerum enim ſenſibilium proprius Iudex eſt ſenſus, & huic fidem non adhibere eſt quędam mentis imbecillitas, quemadmodum enim infirmitas guſtus, ſeù appetitus ſignificaretur, ſiquis refutatis omnibus humanis cibis alium quæreret, quo ueſceretur, ita ægritudo denotatur in facultate diſcurſiua ſi reiecto teſtimonio ſenſus de re ſenſili quæreret aliquis rationem dimiſſo ſenſu, non enim datur ratio melior ſenſu de re ſenſili, immò ipſa quoque demonſtratio ſumit fundamentum a ſenſu, ut hic Auerroes declarat ſumens ex Ariſtotele in primo Poſteriorum textu centeſimo trigeſimo quarto, unde ſumitur notitiam ſenſitiuam eſſe principium omnis noſtrę cognitionis, quo fit ut qui non credit ſenſui, is neque ratione uera uti poſſit, quia ob infirmitatem intellectus non poteſt primis principijs aſſentire, cùm diſcernere nequeat uerum a falſo, & ſermones ſophiſticos a ueris, & conſentaneis ipſis rei. Auerroes in

Commen-

Commentario ſexageſimo quinto huius libri notat, quòd ratio eſt quętenda, quando cognitio per ſenſum inſufficiens eſt, quod euenit ob alteram duarum rationum, una eſt quando quærimus cognitionem uniuerſalem: ad hanc enim tradendam ſenſus non ſufficit; altera eſt quando quærimus cognitionem propter quid, hanc enim ſenſus tradere non poteſt, ſed ſolùm quòd res ſit; Ideò aduertas quòd quando Ariſtoteles hic dicit uanum eſſe quærere rationem, ubi habemus ſenſum, intelligit quando ſenſus eſt ſufficiens ad id, quod quærimus declarandum, eſt autem ſufficiens ad id, de quo in preſentia loquimur, quærimus enim tantum an ſit, non quęrimus propter quid, & quærimus cognitionem non rei uniuerſalis, ſed rei particularis, uolumus enim infringere hanc uniuerſalem, omnia ſemper quieſcunt, quæ ſatis infringitur per oppoſitam particularem, aliqua mouentur, hæc autem ſufficientiſſimè cognoſcitur per ſenſum, igitur uanum eſt rationem quærere ad eam uel impugnandam, uel comprobandam.

Solent hic multa dubia afferri aduerſus ualiditatem teſtimonij ſenſus, ſenſus.n. ſæpè decipitur in iudicandis rebus ſenſilibus, ut in iudicanda quantitate ſolis, in iudicanda quantitate denarij in aqua poſiti in fundo uaſis, & in alijs multis; qua de re non eſt in præſentia diſputandum, ſed legantur quæ ab Ariſtotele, & ab alijs dici ſolent in contextu ſexageſimo tertio ſecundi libri de anima, nunc ſatis ſit dicere quòd ſenſus non decipitur circa proprium ſenſibile, dummodò debita adſit diſtantia, & medium ſit conuenienter diſpoſitum, & quoduis aliud impedimentum amoueatur, ſol enim uidetur minor quam reuera ſit propter nimiam diſtantiam, denarius autem uidetur maior propter aquam mediam, quæ non defert ad ſenſum ueram denarij quantitatem. Sed maius dubium oritur, quia Ariſtoteles in textu illo ſexageſimo tertio ſecundi libri de anima de ſolo proprio ſenſibili dicit, quod circa illud non decipitur ſenſus, at hoc ad propoſitum non facit, quia loquimur nunc de cognitione motus, qui eſt ſenſibile commune, circa quod uidetur Ariſtoteles non negare quod ſenſus decipi poſſit, hoc igitur ſi uerum eſt non uidetur ſtandum eſſe ſoli teſtimonio ſenſus de exiſtentia motus, cum ſenſus circa motum decipi poteſt, quod ſæpe uidemus contingere ijs, qui ſunt in naui mota in aqua, cum enim nauis moueatur, & littus quieſcat, ipſis uidetur nauim quieſcere, & littus moueri: Admiſſo igitur quod ſenſus circa proprium ſenſibile nunquam erret, ſatis eſt in pręſentia quod erret circa ſenſibile commune, cuiuſmodi eſt motus. Sunt qui ad hoc dicant ſenſum decipi tunc circa mobile, non circa motum, ille enim, qui in Naui fertur, non in eo decipitur quòd iudicet motum fieri, fit enim reuera motus, ſed in eo quòd putat non nauim, ſed littus moueri. Sed hęc reſponſio eſt infirma, quia adhuc obijci poſſet, ſicut ille decipitur putans littus moueri, cùm quieſcat, ita decipi poteſt in alijs rebus, quas putat moueri, quare dici poteſt quòd omnia quieſcunt, licèt & uideantur aliqua moueri. Ego igitur cum alijs dicerem quòd quamuis ſenſus quandoque decipiatur circa motum, & fortaſſe magis ac frequentius, quam circa ſenſibile propriũ, tamen ſatis eſt, quòd hoc ſit raro, & pro minori parte, & quòd pro maiori parte rectè iudicat, quia licet decipiatur iudicando motũ in hac re, at certè non decipitur in alijs omnibus, hoc autẽ ſatis eſt ad cognoſcendum ſimpliciter dari motũ, quia ſi in hac re non percipit motũ, uel putat eſſe in ea motum, cùm non ſit, ſat eſt quòd in aliqua rectè iudicet motum dari, certiſſimum igitur eſt teſtimonium ſenſus de exiſtẽtia motus in aliquibus rebus, per ſenſum enim certam habemus cognitionem quòd aliquæ res mouentur, hoc niſi concedamus, omnem ſcientię certitudinem de medio tollimus, quia omnis demonſtratio, & omnis ſcientia pendet a cognitione acquiſita per ſenſum, ut ait Ariſtoteles in illo Centeſimo trigeſimo quarto contextu

primi libri Poſteriorum. [Et de toto aliquo] Hæc eſt ſecunda ratio ad idem, quæ talis eſt, qui dubitat an omnia quieſcant, & de hoc diſputationem inſtituit, non dubitat de parte aliqua ſcientiæ naturalis, ſed de tota hac ſcientia, quare non eſt audiendus, neque confutationem meretur, quia qui negat motum negat naturam, & qui negat naturam, negat omnia habentia naturam, quare negat ſubiectum totius naturalis philoſophiæ. Attamen ſubiectum ſcientiæ ſupponendum eſt quòd detur, nec modo aliquo eſt de ipſo diſputandum, patet igitur quod qui negat motum, deſtruit totam ſcientiam naturalem. [neque ſolùm contra Phyſicum] Hæc eſt tertia ratio talis, qui negat motum in rebus, non ſolum deſtruit totam ſcientiam naturalem, ſed etiam omnes ſcientias, & omnes opiniones, quoniam hæ omnes utuntur motu. Simplicius, & Auerroes putant Ariſtotelem per ſcientias, & opiniones non intelligere ullas alias diſciplinas quàm actiuas, & effectiuas, patet enim & actionem, & effectionem ſine motu non eſſe, quare ablato motu hæ omnes tolluntur. Ego uerò cum alijs puto Ariſtotelem uniuerſaliter intelligere omnes diſciplinas, nec ſolùm prædictas, ſed etiam contemplatiuas, licèt non eodem modo omnes utantur motu; Metaphyſicus utitur motu, quia uerſatur in ſubſtantijs abſtractis, inuentis per motum, quare motu ſublato ſcientia diuina corrueret; Mathematicus quoque utitur motu, quia imaginatur tractum lineæ ad punctum, & fluxum puncti. Præterea Aſtrologus contemplatur motus celeſtes, quare omnes diſciplinæ ſupponunt motum; dicit autem [ſcientiæ, & opiniones,] vt uniuerſaliter complectatur omnem cognitionem tam perfectam quam imperfectam, non enim in omnibus diſciplinis habetur cognitio perfecta, ideò etiam inquit [ut ita dicam] ideſt, ut uno uerbo omnes complectar. Poſſumus etiam dicere quòd Ariſtoteles intelligat omnem cognitionem a nobis acquiri cum motu, naſcimur enim rudes, & omnium rerum ignari, ideò ſi omnia eſſent immobilia, nos in illa ruditate ſemper maneremus, nec ullam unquàm ſiuè ſcientiam ſiuè opinionem acquireremus, nam & aliquo ſuppoſito motu, & cum motu acquiritur omnis cognitio, cum motu ſpeculamur, cum motu agimus, & operamur, & ſublato motu, neceſſe eſt omnia nobis ignota manere. [Amplius autem de principijs] Hic affert argumentum tale, contra negantes principia non eſt diſputandum, motus eſt principium in hac ſcientia, & qui negant motum, negant principium ſcientiæ naturalis, ergo in hac ſcientia non eſt diſputandum contra negantes motum, ſed ſupponendus eſt motus. Maiorem declarat exemplo Mathematici, qui ſermonem non habet cum illis, qui negant principa Mathematica, quòd idem eſt in qualibet alia ſcientia. Notandum eſt quòd Ariſtoteles quando dicit [ſuppoſitio enim eſt, quod natura eſt principium motus] proponit definitionem naturæ, & eam uocat ſuppoſitionem, quia communiter, & amplè ſumit nomen ſuppoſitionis pro omni principio indemonſtrabili, non propriè, prout diſtinguitur a definitione, ut ſumpſit in libro primo poſteriorum. Eſt etiam ſciendum quòd propoſitio illa, contra negantes principia non eſt diſputandum, eſt intelligenda de principijs cognitionis, nam principia eſſendi, quæ non ſunt principia cognitionis, poſſunt in ſua ſcientia probari, quia licet ſint principia totius diſtinctæ cognitionis, ut Ariſtoteles ait in principio primi libri, attamen non ſemper ſunt ſimpliciter principia cognitionis in ſua ſcientia, principia autem congnitionis ea dicuntur, quæ ſunt primò cognita in illa ſcientia, & ex quorum cognitione reliqua omnia cognoſcuntur, hæc autem ſunt quandoque priora etiam ſecundum eſſe, ut in Mathematicis, quandoque etiam ſunt effectus poſteriores ut motus in ſcientia naturali, oportet enim prius ex motu inueniri principia eſſendi, deinde ex his acquirimus diſtinctam cognitionem rerum naturalium; Illa igitur, quæ ſimpliciter

pliciter ſunt principia cognitionis in ſcientia, ſiuè ſint etiam principia eſſendi, ſiue non ſint, ſupponenda omninò ſunt; nec poſſunt probari, nec contra negantes principia eſt diſputandum, quia nihil eſſe poteſt in illa ſcientia his notius, unde ſumi argumentum aliquod poſſit. His igitur quatuor argumentis probauit Ariſtoteles, non quid dari motum (hoc enim in hac ſcientia probari minimè poteſt.) ſed quòd uanum ſit diſputare contra illud dogma quòd omnia ſemper quieſcant, proinde quòd ſine diſputatione dimittendum ſit.

Textus Vigeſimuſtertius.

Ferè autem, & omnia dicere moueri, falſum quidem eſt, minus autem hoc præter methodum, poſita enim eſt natura in naturalibus principium ſicuti motus, & quietis; tamen phyſicum magis eſt motus. Et dicunt quidam moueri eorum, quæ ſunt, non aliqua quidem alia uerò non, ſed omnia, & ſemper ſed latere hoc noſtrum ſenſum, ad quos quamuis non determinent quo motu dicant, an omnibus, non eſt difficile occurrere. neque enim augeri, neque minui poßibile eſt continuè, ſed eſt & medium. Eſt autem ſimilis ratio illi, quæ eſt de eo, quod eſt guttam conterere, nec enaſcentia lapides diſcindere, non enim ſi tantum expulit, aut remouit gutta, & dimidium in dimidio tempore prius, ſed ut nauis tractio, ita & guttæ totam mouent; pars autem illarum in nullo tempore tantum, diuiditur enim quod remotum eſt in plura ſed nihil eorum motum eſt ſeorſum, ſed ſimul. Manifeſtum eſt igitur, quod non eſt neceſſarium ſemper aliquid abire, quia diuiditur ipſa diminutio in infinita ſed totum aliquando abire. Simililiter autem, & in alteratione qualibet, non enim ſi partibile eſt in infinitum id quod alteratur ob id, & alteratio Sed ſimul uniuerſa ſit ſæpe, ſicut congelatio. Amplius, cum ægrotauerit aliquis, neceſſe eſt tempus fieri, in quo ſanabitur, & non in termino temporis mutari neceſſe eſt autem in ſanitatem mutari, & in aliud nihil. Quare dicere continuè alterari ualde manifeſtis eſt aduerſari, in contrarium enim alteratio eſt. atque lapis neque durior; neque mollior.

HIC refutandum ſumit ſecundum diuiſionis membrum, quo dicebatur omnia ſemper moueri, quòd in primis comparans cum primo iam confutato inquit illud fuiſſe deterius iſto, licet utrunque ſit falſum, deinde ſententiam nonnullorum adducit, qui dicebant omnia ſemper moueri; mox eam confutat conſiderando omnes ſpecies motus, augumentationem; & alterationem in hoc contextu, motum uerò

localem

Digitized by Google

localem in ſequente. Inquit primum quod hæc quoque ſententia falſa eſt, qua dicitur omnia ſemper moueri, ſed addit [ferè] quia minus peccat, quam altera iam reprobata. Quod falſa ſit, probat ex definitione naturæ, eſt enim natura principium non tantum motus, ſed etiam quietis, ideò etiam quietem negando, negamus naturam. Quod autem ſit minus peccans probat, quia motus eſt naturalior quiete, quare maius eſt peccatum in philoſophia naturali negare motum, quàm negare quietem. Auerroes conſiderans id, quod ab Ariſtotele dicitur, naturam non minus eſſe quietis principium quam motus, notat Ariſtotelem ſignificare voluiſſe, quòd neutrum dogma eſt confutandum a Philoſopho naturali, quia tam negare quietem quàm negare motum eſt negare principia ſcientiæ naturalis, cum utraque ponantur in definitione naturæ, quæ fuit primum huius ſcientiæ principium. Cur autem Ariſtoteles dicat quòd negare quietem, eſt [minus præter methodum] ideſt, minus alienum a ſcientia naturali, quam negare motum: multæ rationes a Simplicio afferuntur; Primò dicit, quia motus magis eſt proprius ac familiaris naturæ quam quies. Secundò, quia quies eſt priuatio motus, quo fit ut motu ſublato etiam quies auferatur, non tamen auferatur motus ſublata quiete, in cœlo enim non eſt quies, eſt tamen motus; at in quibus non datur motus, in iis nec quies dari poteſt, magis igitur naturam deſtruit, qui motum negat, quam qui negat quietem. Tertio, quia dantur res naturales, quæ ſemper mouentur ſine quiete, at non dantur res naturales, quæ ſemper quieſcant ſine motu, quare magis eſt a ſcientia naturali alienus is, qui negat motum, quam qui negat quietem; ſignificat autem per hoc Simplicius quòd ſubſtantiæ abſtractæ non ſunt res naturales. Sed nulla harum rationum mihi videtur idonea, non prima, quia non declarat cur motus ſit familiarior naturæ, quam quies, cum potius contrarium aſſerendum uideatur, nam quies eſt cauſa finalis elementorum, ſiquidem mouentur ut in ſuis locis quieſcant, igitur ſi naturaliter appetunt motum propter quietem, magis appetunt quietem, per regulam illam, primi poſteriorum, propter quod unumquodque eſt tale, id magis eſt tale, naturalior itaque elementis eſt quies quam motus. Et declaratur hoc ab Auerroe, quarto de cœlo Commentario vigeſimoſexto, cum enim ibi Ariſtoteles definiat graue, & leue per quietem, non per motum, & prius in textu Sexto eius libri ea definiuiſſet per motum. Auerroes dicit quòd definitiones traditæ per quietem magis appropinquant ueritati, quoniam quies eſt naturalior elementis quàm motus, & rationem etiam affert ſatis manifeſtam, quia eſt quidem naturalis elementis motus ad propria loca, ſed ſupponit eis aliquid contigiſſe præter naturam, ſupponit enim elementum eſſe extra proprium locum, quod quidem eſt ei præter naturam, at quies eſt omninò naturalis, nihil ſupponens præter naturam in ipſo elemento, & magis etiam appetitur ab elemento quam motus, ut diximus. Neque eſt quòd aliquis obijciat quod cœlum moueatur ſine ulla quiete, proinde magis amet quietem quàm motum, nam abſurda eſt hæc comparatio, cum ibi quies nullum locum habeat, & comparatiuum ſupponat poſitiuum; ſat eſt, quod in iis, in quibus locum habeat & motus, & quies, naturalior ſit quies motu. Secunda quoque Simplicij ratio recta eſſe non uidetur, quia non eſt uerum quòd ubi non eſt motus, ibi non poſſit eſſe quies, ſumendo quietem ut hic ab Ariſtotele ſumitur, ſumitur autem largè prout complectitur non ſolum illam, quæ eſt priuatio motus, ſed etiam immobilitatem, niſi enim ita quietem acciperet non potuiſſet ſine contradictione dicere in primo membro iam confutato, quod omnia ſemper quieſcant, non eſt igitur ve-

Z rum

rum quod motu ſublato auferatur quies accepta pro immobilitate. Tertia quoque ratio admittenda non eſt, quoniam aduerſatur Ariſtoteli, qui poſtea oſtenſurus eſt dari res naturales, quæ nunquam mouentur. Licèt enim ſubſtantiæ abſtractæ non ſint naturales tanquam ſubiecta naturalia, ſunt tamen naturales ut cauſæ naturales & ut motrices, præterea hic ſumit Simplicius quietem propriè pro ea tantum, quæ eſt priuatio motus, cum Ariſtoteles eam ſumat largè etiam pro immobilitate; præterea quòd dentur res naturales ſolum motę ſine quiete, hoc non indicat naturā magis amare motum quàm quietem, quandoquidem iſta comparatio, ut prædiximus, in ijs tantum facienda eſt, in quibus locum habent & motus, & quies, nos autem iam diximus in his quietem eſſe naturaliorem motu. Ego igitur puto dicti Ariſt. aliam eſſe rationem, quam Simplicius, & alij poſteriores, qui eum ſecuti ſunt, non animaduerterunt, eaque ex Auerroe ſumitur in dicto Commentario Vigeſimoſexto, & in Trigeſimo primo quarti libri de Cęlo, aliud eſt naturas rerum ſecūdum ſe conſiderare, aliud eſt eas conſiderare, ut a nobis cognoſcendas ipſas quidem grauis, ac leuis naturas ſi ſecundum ſe conſideremus naturalior eis eſt quies, quam motus, neq; de hoc dubitare debemus, quoniam ut antea dicebamus, magis appetunt quieſcere, quam moueri, ſed ſi eas conſideremus ut a nobis cognoſcendas, magis cognoſcuntur, per motum, quā per quietem, magis.n. patent eorum differentię per motū. ideo inquit ibi Auerroes definitiones grauis, & leuis traditę per quietē magis attingunt ipſorū naturas, definitiones uerò traditę per motū manifeſtius nobis declarant differētias elementorū inter ſe, uidelicet, quod illud ſit graue, illud leue, & illud ſimpliciter graue, uel leue, illud vero ſecundū quid Ariſt. igitur hic loquitur de motu, & quiete ꝓut cōſiderātur in rebus naturalibus in hac ſciētia tractatis cognitionis gratia, qua ratione dicit efficaciorem eſſe motū quiete, & magis eſſe principiū cognitionis quā quietē; per motum.n. inuenimus primā materiam, & primū motorem, & per eundē cognoſcimus multorū corporū naturas, quæ non ita facilè per quietem cognoſcerentur. Quod hoc ſit mens Ariſt. in litera patet, inquit.n. ꝙ negare quietem [eſt minus pręter methodū] quam negare motum, i. minus officit ſcientię naturali, ſeu naturali philoſopho ſpeculanti, & quęrenti rerum ſcientiam; methodus. n. ad cognitionem dirigitur, & ei magis auxiliatur motus, quàm quies, hoc ſignificat Ariſt. dicens, [phyſicum enim magis eſt motus,] nam ly phyſicum non reſpicit naturam rerum, ſed ſcientiam naturalem; poſteà adducit definitionem naturæ, quæ eſt principium cognitionis in hac ſcientia, & in ea nominatur motus, & quies propter cognitionem rerum naturalium: patet etiam ratio cur ad cognitionem efficacior ſit motus quam quies, nam ſi elementa moueri non uideremus, ſed ſolùm in ſuis locis quieſcere, cognoſceremus quidē quòd eos locos amant, at nō cognoſceremus ob id quòd ab alijs locis abhorreant, credere namque poſſemus ꝙ terra ſicuti quieſcit in loco infero, ita in ſupero quieſceret, ſi eo transferretur, at uidentes naturalem motum terrę ad inferum locum relicto ſupero cognoſcimus, quòd ſolùm inferum amat, a ſupero autem abhorret: hanc ſententiam ſignificat hic Auerroes, refert enim motum & quietem ad noſtram cognitionem, & dicit motum eſſe nobis manifeſtiorem quiete, huius autem rationem ſubiungit dicens, quia motus eſt habitus, & quies eſt priuatio, & habitus eſt notior priuatione; ideo notandum quòd Auerroes in his verbis ſumit quietem propriè pro ea quæ eſt priuatio motus, quamuis Ariſtoteles in hac parte ſumat quietem largè, prout complectitur etiam immobilitatem, ut iam oſtendimus, quoniam etiam Ariſtotelis hic recenſens definitionem naturæ, & in ea nominans quietem non poteſt aliam intelligere, quàm illam, quæ eſt priuatio

uatio motus, quamuis enim comparet ablationem motus cum ablatione quietis largè ſumptæ, tamen conſiderat quod auferendo quietem largè ſumptam auſertur etiam illa, quæ eſt priuatio motus, & quæ ponitur in definitione naturæ, quod quidem eſt officere. ſcientiæ naturali, minus tamen quam auferendò motum. [Et dicunt quidam] recenſet Ariſtoteles opinionem quorundam phyloſophorum, qui hoc dogma tuebantur quòd omnia ſemper moueantur, & nihil quieſcat, fuerunt autem Heraclitus, & Cratylus, qui ſimilitudinem fluuij declarabant omnia continuè moueri ſine ulla quiete; dicebat Heraclitus non poſſe bis tranſiri eundem fluuium, quia cum ſecundò accedimus iam effluxit. Cratylus autem dicebat ne ſemel quidem eundem fluuium pertranſiri poſſe, quia quando incipimus tranſire iam effluxit flumen, ſimilem igitur fluxum in rebus omnibus eſſe aſſerebant, unde inferebant nihil veri poſſe de rebus enuntiari, quia cum dicere incipimus res mutatur antequam abſoluamus, quare non eſt amplius uerum id, quod dicimus: quoniam autem uidebant iſti ſententiam hanc ſenſui repugnare, cum appareat multa quieſcere, reſpondebant non omnes motus eſſe ſenſiles, quod etiam Ariſtoteles in textu Vigeſimo confeſſus eſt, ſed multos eſſe abſconditos, qui lateant ſenſum, ita ut uideantur multa quieſcere, cum tamen moueantur. Hæc illorum ſententia fuit, eamque putat Simplicius hic ab Ariſtotele adduci ad confirmationem eius; quod dixerat, minus peccatum eſſe negare quietem quam negare motum, ut confirmatio talis ſit, nullus antiquorum naturalium negauit motum, quia licet in primo Libro dictum ſit Parmenidem, & Meliſſum poſuiſſe unum eſſe ens immobile, & ita negaſſe motum, tamen hi non erant naturales, ſed potius ita loquebantur ut ſupernaturales, & de ente ſupernaturali, attamen quietem negarunt multi phyloſophi naturales, ut Heraclitus, & Cratylus dicentes omnia ſemper moueri, quoniam igitur nullus negans motum meruit appellari phyloſophus naturalis, multi autem negantes quietem fuerunt numerati inter phyloſophos naturales, patet quod negare motum magis officit ſcientiæ naturali quam negare quietem. Quæ Simplicij expoſitio admitti poteſt, præſertim cum Ariſtoteles dicat [Et dicunt quidam,] coniunctio enim ſignificare poteſt nouam confirmationem ex antiquorum teſtimonio, & uidetur quoque Auerroes hanc interpretationem innuere; nihil tamen abſurdi erit ſi dicamus hac expoſitione neglecta quòd Ariſtoteles illorum ſententiam tangit ut ſectatorum huius ſecundi membri, cuius abſurditatem mox eſt conſideraturus per illorum ſententiæ reprobationem. [Ad quos quamuis non determinent.] Incipit Ariſtoteles confutare horum ſententiam, quod omnia ſemper moueantur, & in primis notat in eorum dictis hunc errorem quod confusè locuti ſunt, nec dixerunt quomodo intelligant omnia ſemper moueri, poteſt enim intelligi, quod quælibet res uno perpetuo continuo motu moueantur, & tunc dicere debuerunt quonam motu; poteſt etiam intelligi quòd uarijs motibus ſingula res perpetuo moueatur, quare illi non recte fecerunt hoc non determinantes: ſed quamuis ita confusè locuti ſint non eſt tamen difficile (inquit Ariſtoteles) eorum errorem oſtendere, & ſtatim incipit eorum falſitatem probare; ſed duo ſunt hic animaduertenda, unum quod Ariſtoteles hic nulla efficaci ratione hanc ſententiam improbat, quia hoc eſſet argumentari contra negantes principia, ſed ſolum per ea, quæ ſenſui apparent, & per ſigna euidentia, quod confirmationis genus non eſt ab ipſis principijs alienum. Alterum notandum eſt, quòd licet Ariſtoteles dixerit eorum ſententiam poſſe duobus modis intelligi, nempe, vel uno & eodem motu, uel pluribus, tamen non

confutabit utrumque modum, ſed illnm ſolum quòd quælibet res ſemper moueatur uno continuo motu, hoc enim eſt conſilio Ariſtotelis conſentaneum, intentio namque eius eſt loqui de æternitate numerali unius continui motus, hanc quærendam propoſuit in principio Libri, & in diuiſione facta in textu Vigeſimoprimo accepit ſemper moueri in hac tantum ſignificatione, quæ eſt moueri uno continuo perpetuo motu, in qua eadem accipitur in toto hoc Libro perpetuitas motus, nam moueri ſemper varijs motibus non eſt ſemper moueri, ſed eſt moueri, & quieſcere, ideò Ariſtoteles in ſequentibus nunquam hæc inferiora uocabit ſemper mota, ſed mota, & quieſcentia; hic igitur ſumit contra illos phyloſophos improbandam hanc ſententiam, quòd omnia ſemper moueantur uno continuo motu, idque facit diſcuttendo per omnes ſpecies motus, & oſtendendo nullum motum eſſe talem, ut nulla quiete interrumpatur, & hoc oſtendit primum de augmentatione; & diminutione, deinde in hoc eodem textu de alteratione, tandem in textu ſequente de motu locali.

Primùm quidem inquit neque augmentationem, neque diminutionem eſſe poſſe infinitam, quia neceſſe eſt interponi, quietem mediam, quod Ariſtotelis dictum interpretes intelligunt, tum de augmentatione & de imminutione ſeorſum acceptis, tum de ambabus ſimul. Videlicet, quòd non eſt continuum tempus augmentationis tempori ſequentis imminutionis, cum in uiuentibus uideamus dari ſtatum medium, in quo neque augetur amplius, neque adhuc imminuuntur, quem ſenſum licèt ſecundum ſe uetiſſimum, an uerba Ariſtotelis habeant non ſatis eſt clarum. Videtur potius dicendum ſenſum hunc eſſe ab Ariſtotele alienum, qui non reprobat hoc membrum niſi prout intelligitur de uno continuo motu, quo quæque res inceſſanter dicatur moueri. pluribus enim motibus non diceretur ſemper moueri, quia inter duos motus eſt quies media. cum enim dicat, [neque augeri, neque minui] uidetur utramque conſiderate ſeparatim tantum, & dicere quòd non datur infinita augmentatio, nec datur infinita diminutio, ſed in utraque intercipitur tempus medium quietis, ita ut neutra ſit motus unus continuus quod ſtatim declarat a ſimili, cum ait, [eſt autem ſimilis ratio] non enim declarat niſi de utralibet ſeorſum accepta, quod non ſit continua; utitur, autem Ariſtoteles duplici ſimilitudine, una aquæ guttatim cadentis, & cauantis lapidem, altera germinis naſcentis, & lapidem paulatim ſcindentis; de gutta aquæ manifeſtum eſt, & per experientiam comprobatum quòd poſt multarum guttarum caſum cauatur lapis, inquit autem Ariſtoteles non eſſe credendum quod ſi centum guttæ remouerunt tantam lapidis portionem prima gutta ſola remouerit centeſimam illius portionis particulam, & quinquaginta guttæ remouerint dimidium, ſed prima gutta nullam partem remouit, ſecunda nullam, tertia nullam, ac fortaſſe neque nonagintanouem guttæ aliquid a lapide remouerunt, ſed poſt eam ueniens centeſima gutta fecit primam excauationem, & primam particulæ remotionem, cuius particulam præcedentes nonagintanouem guttæ remouerunt, quod quidem exemplum declarat Ariſtoteles alio exemplo manifeſtiore, nam contingere poteſt ut decem homines trahant nauim, quam nouem homines nullo pacto moueri poſſunt. Sicut ergo ibi non ualet hęc illatio, decem homines nauim trahunt per tantum ſpatium, ergo dimidium illorum hominum trahent eandem nauim per dimidium illius ſpatij: per nullum enim ſpatium trahent; quemadmodum igitur hic totum aggregatum decem

cem

cem hominum nauim trahit, quia aggregatum uirtutis illorum ſuperat reſiſtentiam illius ponderis, pars autem aggregati non trahit, quia non ſuperat, ita de guttis dicendum quòd ad primam lapidis particulam remouendum tot guttæ requiruntur ita ut una pauciores nil poſſunt remouere. Altero utitur Ariſtoteles exemplo de uirgultis in lapide aliquo enaſcentibus, nam creſcentia lapidem ſcindunt, non tamen ualet, tantum uirgulti incrementum fecit ſciſſuram tantam lapidis, ergo dimidium illius incrementi fecit dimidium illius ſciſſuræ, nam poteſt dimidium illius incrementi nullam ſciſſuram feciſſe, ita ut illa prima ſciſſura ſimul facta ſit à toto illo tanto incremento; ſic de augmentatione, & de imminutione dicendum eſt, (inquit Ariſtoteles) non enim ſi puer tempore unius menſis auctus eſt uno digito, neceſſe eſt in parte menſis auctum eſſe parte proportionali illius digiti. datur enim tempus aliquod medium, quo non augetur omnino, nec ulla ei ſit nouæ quantitatis acceſſio; nutrimento enim per membra diſtributo ſit quædam quantitatis augmentatio, poſtea uerò nulla ſit augmentatio, dum nouus cibus aſſumitur, dum coquitur, & in uentriculo; & in hepate, dum diſtribuitur iterum per venas ſanguis, ſed poſt diſtributionem ſit alia augmentatio, & ita deinceps, quare patet quòd augmentatio pueri ab ortu ſuo uſque ad ætatem perfectam non eſt motus unus continuus a principio uſque ad finem, ſed eſt aggregatum multarum partialium augmentationum interruptarum per multas intermedias quietes, ſcilicet, oppoſitas motui augmentationis. Hoc idem de diminutione dicendum eſt, ſit enim poſt certum tempus ablatio certæ particulæ, cuius dimidium non fuit ablatum in dimidio illius temporis, ſed illa particula tota ſimul in toto illo tempore, immo aduertendum, quòd ex illo exemplo aquæ guttarum cadentis Ariſtoteles infert immediate de diminutione, illud enim exemplum eſt peculiariter accommodatum ad declarandum de diminutione, quod ſit interrupta per multas quietes medias, neque ſit motus unus continuus ab initio ad finem, ut poſtea ex diminutione idem de augmentatione inferatur, eadem enim eſt ratio de utraque. Illis autem uerbis, [diuiditur enim quod remotum eſt] uidetur Ariſtoteles ſoluere tacitam obiectionem, quæ talis fieri poterat, pars lapidis, quæ per centum guttarum caſum remota eſt, nonne eſt quanta, & in partes diuidua? ergo ſi tota à tot guttis remota eſt, cur non debet proportio ſeruari ita ut dimidium a quinquaginta guttis remoueatur? Ad hoc reſpondet Ariſtoteles eſſe quidem partem illam, quæ ex lapide remouetur, diuiſibilem, non tamen propterea fieri quin tota ſimul remoueri poſſit, cuius rationem tangens in commentario Auerroes inquit, ſi oporteret partem prius remotam fuiſſe, eo quod id, quod remouetur, eſt diuiſibile in partes, ſequeretur nullum unquam motum fieri poſſe, nam ſi opus eſſet ut res mouenda per tantum ſpatium pertranſeat prius omnes partes illius ſpatij nunquam ad finem ſpatij perueniret, quia infinitæ ſunt partes, in quas illud ſpatium eſt diuiſibile, infinita autem pertranſiri non poſſunt, hoc autem fuit argumentum Zenonis, quæ motum de medio tollebat; & cuius mentionem facit Ariſtoteles ſexto phyſicorum decimonono, & octauo phyſicorum ſexageſimoſexto, & ſexageſimo octauo, quoniam enim infinitas continui partes pertranſire impoſſibile eſt, inferebat Zeno nil moueri poſſe. Diog. audiens Zenonem argumentantem ad euertendum motum nullã reſponſionem dedit: ſed ſurgens ambulare cœpit, ſignificans ſatis impugnari dogma id per ſenſum, nec opus eſſe diſputatione. Sed cauillum ſoluens Ariſtoteles dixit continuum quidem habere infinitas partes poteſtate, at non actu, immò actu unum eſſe, & finitum, proinde pertranſibile, nam facit quidem impertranſibilitatem infinitudo actu, at non in-

finitudo poteſtate tantum: ſic dicendum eſt in præſentia, nam prima pars quæ ex lapide remouetur, diuiſibilis quidem eſt, non tamen actu diuiſa, & tota ſimul recedit; nam ſi oporteret partem prius recedere, quàm totam nunquam tota recederet, quia partes; in quas diuidi poteſt, ſunt infinitæ, quod erat ſophiſma Zenonis; Simplicius hic refert Alexandrum aliô modo hunc locum expoſuiſſe, quod enim Ariſtoteles de gutta dixit Alexander intellexit de tota aqua ſimul cadente, & cauente lapidem, ſed non de aqua guttatim cadente, ut Ariſtot. dicat, ſi tota aqua ſimul cadens cauat lapidem, non ſequitur, quòd una eius gutta, faciat partem illius excauationis. Sed hanc interpretationem reiicit Simplicius, & iure, nam Ariſtoteles non dicit totam aquam cauare lapidem, ſed guttam, nam σταλαγμός propriè ſignificat guttam, & poſteà dicit, [guttæ tot tantum mouent] quare diſtinctas accipit guttas cadentes, idque magis eſt accommodatum ad propoſitum demonſtrandum, quando quidem conſilium Ariſtotelis eſt per hoc exẽplum oſtendere proceſſum motus augmenti non eſſe unum continuum motum, ſicuti non ſit continua receſſio particulæ lapidis per ſingulam cadentem guttam; non eſt etiam ſatis clarum quòd aqua magna, quæ tota ſimul cadat, lapidem conterat, at de aqua guttatim cadente, ita manifeſtum eſt, ut ſit reductum in prouerbium, gutta cauat lapidem non bis ſed ſepè cadendo. Hic aliquis iure dubitare poſſet, ſi nonagintanouem guttæ nullam lapidis particulam remouere potuerunt, quomodo ſola centeſima ſuperueniens illud efficere poſſit? Dicendum quod licet nonagintanouem guttæ nihil de lapide remouerint, tamen non propterea dicendum eſt eas nihil egiſſe, egerunt enim in lapide molliendo, & præparando illã particulam ita ut centeſima gutta adueniens potuerit particulam quandam lapidis abiicere, quam ſola non abieciſſet, niſi actio precedentium nonagintanouem guttarum præceſſiſſet. Ideò dicere poſſumus quòd non ſola centeſima, ſed totũ aggregatum potentiæ actiuæ centum guttarum fecit illam primam in lapide excauationẽ. Poſſumus etiam dicere ſolam centeſimam excauaſſe, ſed ſuppoſita præparatione per alias facta, ſat eſt quòd aliæ ſine ultima nil excauarunt. Quod ſi aliquo alio modo egerunt in lapidem, ut fortè alterando, id non eſt præſentis ſpeculationis, quia ſatis eſt Ariſtot. oſtendere non fieri continuam imminutionem, ut fieret ſi ſingula gutta aliquid remoueret. Optimè etiam dicit Auerroes in Comment. 37. ſeptimi phyſicorum quòd ultima gutta eſt ueluti agens proximum, quod adueniens materiæ ſatis præparatæ ducit illam ſtatim de potentia ad actum: hoc idem dicendum eſt de planta germinante in lapide, tantum enim plantæ crementum facit primam ſciſſuram lapidis, illius autem crementi nullam pars aliquam ſciſſuram fecit, tamen omnes partes illius incrementi, ſeu illius magnitudinis plantæ contribuerunt propriam portionem uirtutis actiuæ, ita ut tota magnitudo ſciſſuram illam faciat, ſic autem ſingulæ partes dicuntur agere poteſtate, non actu, ut ait Auerroes, quia ſunt etiam poteſtate in toto, donec non ſunt diuiſæ actu, autem dicerentur ſingulæ agere, ſi ſingula faceret partem ſciſſuræ proportionabilem quod Ariſtoteles negat. Hoc autem manifeſtius eſt in hominibus trahentibus nauim, clarum enim eſt dimidium, illorum nullo pacto nauim mouere, quia tanta eſt reſiſtentia nauis, quanta actio nouem hominum, ideò adiecto decimo homine fit exceſſus agentis ſupra patiens, ideò decem trahunt nauim, quia aggregatum totius uirtutis decem hominum agit in nauim, & ſingulus contribuit ſuam portionem uirtutis, ſed ſingulus ſeorſum non mouet nauim, in guttis autem cadentibus res non ita manifeſta eſt, quia non ſimul omnes agunt, ſed una poſt aliam, quo fit ut uideatur ſingula facere propriã partem illius cauationis, non tamen uerum eſt; Sed ſicuti uidemus in hominibus trahentibus nauim, quod

ſingulus

ſingulus ſeorſum acceptus nullam partem facit illius tractionis, ſed omnes ſimul incipiunt trahere, ita etiam dicere debemus nullam ex nonagintanouem guttis facere partem aliquam cauationis lapidis, ſed aggregatum actionis omnium centum guttarum; hoc tantum intereſt quòd ſingulæ guttæ faciunt partem actionis ſuæ modo aliquo etiam diuiſim, quatenus diuiſim diſponunt lapidem, & poſt ſingulam guttam remanet aliquid impreſſum in lapide, ut qualitas aliqua, ſed ſi ſolam cauationem conſideremus nulla eſt differentia, quia præcedentes guttæ nihil excauatunt, aduenientе autem centeſima fit prima excauatio, non a ſola centeſima, ſed ab aggregato omnium centum guttarum, quia reliquerunt aliæ uirtutem ſuam in lapide, & centeſima accedens dicitur una cum illis lapidem cauare; manifeſtior eſt tamẽ actio coniuncta decem hominũ ſimul agentium quam centum guttarum ſeparatim agentium, ideò Ariſtoteles ex illo hoc declarauit. Simile his eſt illud, in quo Ariſtoteles Zenonem carpit ſeptimo Phyſicorum trigeſimoſeptimo, nam dicebat Zeno modium milij cadens facit tantum ſonum in aere, ergo quodlibet granum illius milij facit partem proportionalem illius motus, & illius ſoni. Ariſtoteles autem dicit hoc non ſequi, quoniam unum granum in toto modis agebat poteſtate, non actu, contribuebat enim toti propriam portionem potentiæ motiuæ, at ſeparatum a toto nihil mouet, & nullum ſonum facit. Zimara hoc in loco notat in Ariſtotele contradictionem talem, Ariſtoteles in calce ſeptimi libri Phyſicorum ponit multa theoremata ad proportionem potentiæ motiuæ cum re mota, & ea conſiderat in motu locali a textu Trigeſimoquinto uſque ad Trigeſimum octauum, deinde in Trigeſimonono ultimo uidetur eadem accommodare etiam alterationi, & augmentationi, ea igitur conſideremus in motu locali, in quo ſunt manifeſtiora. Idem enim dicendum erit de alijs motibus. Ponit in Trigeſimoquinto hæc duo Theoremata, unum, ſi tanta potentia motiua moueat tantum rei mobilis pondus per tantum ſpatium in tanto tempore ut per mille paſſus in una hora, ſequitur quòd eadem potentia mouebit dimidium illius ponderis in eodem tempore per ſpatium duplum, nempè, per duomillia paſſuum in una hora; alterum uerò eſt, eadem potentia mouebit dimidium eius ponderis in dimidio illius temporis per idem ſpatium, & ratio uerinſque eſt, quia diuiſo pondere, & eadem manente potentia creſcit exceſſus potentiæ ad pondus, quo fit ut moueat per idem ſpatium in minori tempore, ideſt, uelocius, & per duplum ſpatium in eodem tempore, quod ſimiliter eſt mouere uelocius. Poſtea in trigeſimo ſexto alia duo theoremata ponit unum eſt, eadem potentia mouebit idem pondus per dimidium ſpatij in dimidio temporis, ideſt, per quingentos paſſus in dimidio horæ, alterum quod ordine quartum eſt, & in quo preſens difficultas conſiſtit tale eſt, ſi tota potentia mouet totum pondus per tantum ſpatium in tanto tempore, dimidium potentiæ mouebit dimidium ponderis per idem ſpatium in eodem tempore, Hoc igitur theoremate conſtituto neceſſe eſt ut data quacunque potentia, quæ aliquod pondus moueat, dimidium illius potentiæ moueat dimidium illius ponderis, & hoc modo ſignificatur diuiſio infinita potentiæ, & mobilis eadem ſemper proportione ſeruata; quo fit ut ſi centum guttæ tantum lapidis remouent, dimidium guttarum debeat dimidium illius partis lapidis remouere, & una gutta partem centeſimam, hoc autem Ariſtoteles hic negat, quare eſt contradictio manifeſta. Soluit Zimara dicens Ariſtotelem in præcedentibus libris conſideraſſe motum uniuerſaliter, & modo mathematico, videlicet, abſtractum a rebus naturalibus determinatis per proprias formas, hic autem loqui de motu ut duplicato tali naturæ ut guttis aquæ cauantibus lapidem, multa igitur ſunt uera de motu ſecundum ſe ſumpto, & ſecundum modum mathe-

maticum, & vniuerſalem, quæ poſtea non ſunt uera de motu applicato huic, aut illi rei, ut in præſentia contingit, nam motui uniuerſaliter accepto, & prout eſt quantus, competit ut ſi potentia motiua mouet tantum pondus, ſic enim hęc conſiderantur, ut ſunt quanta, & continua, ſed dùm applicantur huic materiæ, ut guttis, & lapidi, uariatur regula propter materiam tali forma formatam, nec poteſt dimidium guttarum remouere dimidium illius particulæ lapidis. Poſteriores quidã hãc Zimarę ſolutionem impugnant, & dicunt quòd fruſtra Ariſtoteles de motu regulas attuliſſet, quæ poſtea rebus applicatæ futuræ erant falſæ, ita enim ſoluere nil aliud eſt quàm dicere Ariſtotelem attuliſſe quidem in ſeptimo illas regulas, ſed experimentum docere eas eſſe falſas, quia dimidium guttarum non facit dimidium illius cauationis, ideò ipſi aliter ſoluunt, & dicunt reſponſionem ſumi ex Ariſtotele in textu Trigeſimoſeptimo eiuſdem ſeptimi libri, ubi quintum theorema proponit negatiuum, quòd tale eſt, ſi tota potentia mouet totum pondus in tanto tempore per tantum ſpatium non eſt neceſſarium ut dimidium potentiæ moueat totum illud pondus per aliquod ſpatium in aliquo tempore, nam contingere poteſt, ut per nullum ſpatium moueat, & utitur ibi Ariſtoteles exemplo hominum trahentium nauim, ſi enim tot homines trahunt nauim per tantum ſpatium, non eſt neceſſe ut dimidium illorum hominum trahat eandem nauim per aliquod ſpatium, nam fortè non mouebunt ullo modo. Dicunt igitur quòd ſententia, quæ hic apud Ariſtotelem habetur, comparanda eſt cum illo quinto theoremate, non cum quarto, quoniam in illo trigeſimo ſeptimo loquitur Ariſtoteles de re, quæ ſimul tota debeat moueri, ſed non in partes diuiſas, ſicuti tota nauis ſimul trahi debet, de hac igitur uerum eſt quòd non mouebitur a dimidio illius potentię; pariter hic loquitur Ariſtoteles de particula lapidis, quæ tota ſimul debet remoueri a tot guttis, ideo non ſequitur quòd dimidium a dimidio guttarum, quia oportet totam ſimul remoueri, itaque ſi hęc ſententia cum illo Trigeſimo ſeptimo textu conferatur, non ei repugnat, ſed potius conſonat, cum textu autem trigeſimoſexto comparari non debet, quia hic loquitur Ariſtoteles de re, quæ tota ſimul debeat moueri; nulla igitur eſt contradictio. Ego autem miror quòd tam male intelligant Ariſtotelem tùm hoc in loco, tùm in illo loco ſeptimi Phyſicorum, quo fit ut & Ariſtotelem perperam interpretentur, & male impugent ſolutionem Zimaræ, ipſorum ſolutio eſt omninò reijcienda, quia quod dicunt locum hunc eſſe referendum ad textum illum Trigeſimum ſeptimum ſeptimi Phyſicorum: hoc manifeſte falſum eſt, ibi namque Ariſtoteles dicat quòd ſi tota potentia mouet totum mobile dimidium potentiæ non neceſſario mouere poterit illud mobile totum, non dicit dimidium, ergo theorema illud ad hunc locum non attinet, quia ſi centum guttæ faciunt tantam lapidis cauationem, non quærimus an quinquaginta guttæ eandem cauationem faciant? ſed an dimidium guttarum faciat dimidium illius cauationis, hoc enim dicendum uideretur ſtante theoremate quarto, quod habetur in Trigeſimo ſexto contextu illius ſeptimi libri; ergo hæc præſens conſideratio conferenda eſt cum trigeſimoſexto, non cum trigeſimoſeptimo ſeptimi Phyſicorum, & uidendum eſt an conſentiat cum illo Trigeſimoſexto, an potius contradicat, Patet enim quòd non contradicat textui trigeſimoſeptimo, quia diuerſa eſt conſideratio, ibi namque dimidium potentiæ confertur cum toto mobili, hic uerò cum dimidio totius mobilis, quemadmodum etiam in Theoremate quarto, quod ibi in textu trigeſimoſexto habetur. Cum autem dicunt Ariſtotelem hic loqui de mobili, quòd totum ſimul moueri debeat, magnum errorem committunt, dum ſupponunt id, quòd in controuerſia eſt poſitum, ſupponunt enim quòd pars lapidis remota per caſum, centum guttarum debeat tota ſimul remoueri, ſed hoc eſt illud, de

lud, de

lud, de quo dubitamus, hoc enim diuiditu eſt, & partes habet, ergo videtur quòd dimidium potentiæ debuerit prius remouere dimidium illius partis lapidis, ſtante illo theoremate quarto, quia ſi tota potentia centum guttarum mouet illam partem, debet etiam dimidium potentiæ mouere dimidium illius partis, non enim ſub conditione ibi locutus eſt Ariſtoteles, ſed abſolutè dixit quòd dimidium potentiæ mouebit dimidium ponderis, quia mobile ibi conſideratur ut in infinitum diuiſibile, difficultas ergo integra manet. Malè etiam impugnant ſolutionem Zimare, quia nil abſurdi eſt ſi dicamus ſententiam illam Ariſtotelis falſam fieri hoc in loco, dummodo eo in loco uera ſit, nam ſecundum diuerſas conſiderationes poteſt eſſe & vera & falſa, quemadmodum apud Ariſtotelē non eſt contradictio dicere quòd continuum eſt diuiſibile in infinitum, & dicere quod datur minima cuiuſque rei magnitudo; qua non datur minor, utrumque enim uarijs in locis aſſerit Ariſtoteles, & utrumque eſt uerum ſecundum diuerſas conſiderationes, nam ſi formam rei naturalis ſpectemus datur minima eius particula, ſi uerò materiam, quam conſequitur quantitas, non datur minimum, quia continuum eſt diuiſibile in infinitum; recta igitur eſt ſolutio Zimaræ, quia in præcedentibus libris Ariſtoteles conſiderauit motum modo quodam abſtracto, & mathematico, non quidem proprie mathematico, non enim ut abſtractum a materia ſenſili, ſed ut abſtractum a ſuppoſitis, & ut in ſenſili quidem materia, ſed uniuerſali, ideò non eſt mirum, neque abſurdum ſi aliqua competant motui in hac abſtractione accepto, quę poſtea non ſunt vera de ipſo ut rebus particularibus applicato, quemadmodū igitur motui quatenus eſt quid continuum competit quòd diuidi poſſit in infinitum, & ita omni corpori naturali quatenus eſt continuum, in materia autem particulari impoſſibilis eſt hæc infinita diuiſio; ita nunc dicendum eſt quod motui conſiderato, prout eſt quid continuum, & diuiſibile, & ſic potentiæ motiuæ materiali, quatenus extenſa eſt, ac diuiſibilis ac mobili quatenus eſt ſimiliter continuum, ac diuiſibile, competit id, quod Ariſtoteles dixit in ſeptimo phyſicorum quod ſicuti tota potentia mouet totum mobile, ita dimidium illius potentię poteſt mouere dimidium illius mobilis, attamen ſi in rebus particularibus hoc conſideremus non ſemper uerum eſt, nam ſi tot guttæ, ut centum, faciunt abiectionem primæ particulę lapidis dimidium illarum non facit illius particulæ abiectionem. determinatio enim rerum per proprias formas impedit illud, quod eiſdē cōpeteret ratione continuitatis, ideò dicere poſſumus ſolutionem huius difficultatis conſiſtere in diſtinctione potentiæ naturalis, & potentiæ logicæ, quod enim continuum diuidi poſſit in infinitum uerum eſt ſecundum potentiam logicam, quia id non repugnaret continuò, quatenus eſt continuum, attamen ei repugnat ſecundum potentiam naturalem, quæ inſequitur formam, ſic etiam quòd dimidium potentiæ moueat dimidium mobilis, quando tota potentia moueat totum mobile, uerum eſt ſecundum potentiam logicam, quia non repugnat motori, & mobili quatenus continua ſunt, at oritur repugnantia ex potentia naturali, quæ pendet a propria forma rei. Niſi ſic dicamus in multas incidimus difficultates, quæ alio modo ſolui nequeūt, cuiuſmodi eſt id, quod docuit Ariſtoteles in ſexto phyſicorum quòd non datur primum in motu, nec in re, quæ per motum acquiritur, prius enim fit pars quam totum; ergo ſi aliqua pars diceretur prima facta da[illegible] alia prior, quia eſt quanta, ergo diuiſibilis, ergo habet partes, ergo una illarum facta eſt prius quam tota illa pars, & ſimiliter hæc quoque eſt diuiſibilis in alias, quare impoſſibile eſt dari primum in motu, attamen hic Ariſtoteles aſſerit oppoſitum; nam dicit dari primam aliquam lapidis partem, quæ tota ſimul abiecta eſt, & negat fuiſſe priùs ſeparatim abiectam aliquam eius partis particulam; hæc igitur duo

dicta

dicta pugnant inter ſe niſi dicamus uerum eſſe utrumque ſecundum diuerſas conſiderationes, ibi enim conſiderando motum, & mobile ut continua, proinde in infinitum diuidua, non datur prima aliqua pars, ſed hic conſiderando, non quidem potentiam ad diuiſionem, ſed actualem acquiſitionem, uel reiectionem factam per motum ut rebus applicatum, datur prima pars, quæ licet in alia diuidi poſſit, tamen tota ſimul acquiritur, uel abijcitur, non pars eius poſt partem, ideò rectè dixit Sanctus Thomas in Textu quarto huius libri, quòd Ariſtoteles in præcedentibus libris conſiderauit motum uniuerſaliter, & ſecundum ſe, in hoc autem octauus incipit ipſum applicare ad res naturales, uidetur autem ſatis eſſe per ſe manifeſtum quod in conſideratione actuali ipſius motus in rebus naturalibus non habet locum illa aptitudo continui ad patiendum diuiſionem infinitam, quia hæc repugnat formæ naturali, quare acquiritur per motum aliquid totum ſimul, & datur pars primò aquiſita, deinde alia ſecundò acquiſita actu, quod dicere non poſſemus, ſi continuitatem reſpiceremus, & diuiſibilitatem in infinitum. Ad hæc autem quę diximus, confirmanda maximè pertinet reſponſio Ariſtotelis ad Sophiſma Zenonis negantis motum. nam diuerſis modis reſpondit Ariſtoteles in textu decimonono ſexti Phyſicorum, & in ſexageſimo octauo huius octaui ob diuerſas motus conſiderationes in hoc libro, & in illo. Similiter hæc confirmantur conſiderando theorema illud Ariſtotelis tertium in trigeſimoſexto contextu ſeptimi phyſicorum, quod tale fuit, ſi tota potentia mouet totum pondus per tantum ſpatium in tanto tempre mouebit idem per medium ſpatij in dimidio tempore, ſed hoc non eſt uerum conſiderando motum applicatum rebus materialibus, nam potentia motiua materialis laborem patitur in mouendo, quare per priorem ſpatij medietatē mouebit uelocius, & in minore, quam per poſteriorem, quia tunc magis laborabit, non igitur in dimidio temporis; Sed ſoluitur quia ibi conſiderat motum uniuerſaliter, & modo abſtracto, in hoc autem libro id non diceret, quia hic incipit applicare motum rebus naturalibus, in quibus illa regula fallit, fallit etiam in motibus grauium, & leuium, qui ſunt velociores in fine quam in principio, ut dicitur in primo libro de cœlo. Poſſemus etiam aliter hanc difficultatem ſoluere negando quod Ariſtoteles in ſeptimo libro illa eadē theoremata applicet in Textu ultimo alterationi, & augumentationi, quæ prius in motu locali conſiderauerat, reuera .n. alia theoremata adducit attamen reſponſio Zimarę optima eſt. [Similiter autem, & in alteratione qualibet] Tranſit ad motum alterationis, & oſtendit quòd neque hoc motu dici poteſt omnia continuè, & ſemper moueri, & argumentatur ex ijs, quæ ſenſibus apparent; aduertendum autem quòd duo ſunt, quæ Ariſtoteles probare vult, vult enim tollere, & continuitatem, & perpetuitatem, ad maiorem probationis abundantiam, cùm enim ſatis ei fuiſſet oſtendere quòd nulla alteratio poteſt eſſe perpetua, quia neceſſariò terminatur acquiſito termino ad quem; tamen uoluit etiam oſtendere de ipſo alterationis progreſſu, qui non eſt unus motus continuus ſicut eſſe videtur, ſed potius ſucceſſiuus, & pluribus quietibus intertuptus, adeò ut non ſolùm ante ſe, & poſt ſe, ſed etiam in ſe quietem habeat tollentem eius perpetuitatem, prius itaque oſtendit alterationem non eſſe unum continuum motum, deinde etiam terminos conſiderabit, ſed in prima parte eſt quædam diſceptatio, cum enim Ariſtoteles impugnare uelit hanc uniuerſalem affirmatiuam, omnis alteratio eſt unus motus continuus, ut tollatur dogma dicens omnia ſemper moueri motu continuo alterationis, Aliqui putant Ariſtotelem oſtendere ſolùm negatiuam particularem, non omnis alteratio eſt unus continuus motus, nam ad impugnandam uniuerſalem affirmatiuam ſatis eſt probare particularem negatiuam oppoſitam; ideò hi

ſic interpretantur verba illa, [ſimiliter autem & in alteratione qualibet,] ut ſub intelligatur dictio negatiua faciens negationem particularem, & ſenſus ſit, quod oſtendimus de augmentatione, hoc idem dicimus de alteratione, quod enim de illa negauimus; id nunc de hac negamus, negamus. n. quòd quęlibet alteratio ſit motus continuus. Auerroes autẽ & Simplicius putant Ariſt. probare vniuerſalem negatiuam, nulla alteratio eſt motus continuus, quam expoſitionem ego veriorem puto, quoniam ſi alteram ſequamur locum damus aduerſario cõfugiendi, & dicendi omnia ſemper alterari illa alteratione, quæ eſt continua; Eſt etiam verbis Ariſtot. ac cõmodatior, cum Ariſt. dicat verum eſſe in omni alteratione id, quod dixit in augmentatione, quare ſignificat non particularem negatiuam, ſed potius vniuerſalem affirmatiuam de prædicato infinito, omnis alteratio eſt motus non continuus, hæc autem æquiualet vniuerſali negatiuæ de prædicato finito, nulla alteratio eſt motus continuus; his igitur verbis proponit Ariſtoteles id, quod oſtendere vult, nempe, de omni alteratione verum eſſe, quòd non eſt motus continuus; deinde remouet obiectionem quandam, poſtmodum affert probationem, quando enim dicit, [non enim ſi partibile eſt in infinitum] remouet hanc obiectionem, dicere aliquis poterat, id, quod alteratur, eſt continuum, proinde, in infinitum diuiſibile, ergo etiam alteratio diuiditur in infinitum, hoc autem ego cum Auerroe intelligendum puto de forma fluente, relictis aliorum expoſitionibus, ut argumentum ſit a diuiſibilitate corporis alterati ad diuiſibilitatem formæ fluentis in alteratione, qualitas enim fluens eſt diuiſibilis ſecundum intenſionem per graduus, & partes graduum, hæc igitur diuiſio qualitatis infinita ſi fiat in ipſa alteratione videtur quod alteratio ſit unus contiuuus motus, quia propter infinitam multitudinem graduum qui acquirũtur unus poſt alium, nulla uidetur interponi media quies, quòd autem diuidatur hoc modo alteratio in infinitum probatur, quia etiam corpus, quod alteratur, eſt diuiſibile in infinitum, ſed Ariſtoteles hanc conſequentiam negat, non enim ſi corpus poteſtatem habet, ut diuidatur in infinitum ob id ſequitur quòd dùm alteratur fiat hæc actualis diuiſio alterationis in infinitum, ſed totus aliquis gradus qualitatis ſimul acquiritur, licet ſit diuiſibilis intenſiuè in alios gradus, quod etiam de augmentatione ac diminutione diximus, nam per caſum multarum guttarum remouetur aliqua particula a lapide, quæ diuidua quidem erat in alias partes, ſed tamen tota ſimul remouetur. Sic autem magis declarat Ariſtoteles id, quod de alteratione probare vult, uidelicet, quòd dùm aqua per calorem alteratur, non eſt continua acquiſitio graduum caloris, ſed ſolùm ſucceſſiua, nam pugnat quidem continuè ignis cum aqua, tamen non continuè calorem inducit, ſed poſt aliquam pugnam, quæ prouenit a reſiſtentia aquæ patientis, inducitur aliquis gradus caloris, deinde perſeuerante pugna, & poſtea ſuperante igne reſiſtentiam aquæ inducitur alius gradus caloris in inſtanti, adeò ut quælibet inductio caloris fiat in inſtanti, pugna uerò ſit continua, tota uerò alteratio ſumpta pro inductione omnium graduum caloris ſit motus non continuus, ſed ſucceſſiuus, quod nunc Ariſtoteles oſtendere vult, quemadmodum antea de augmentatione oſtenderat, in illa enim alteratione eſt tempus aliquod medium, quo nihil caloris inducitur in aquam, licet nullum ſit tempus medium, quo non ſir pugna ignis cum aqua, quę quidem pugna nil aliud eſt quàm mutuus conatus utriuſque ad corrumpendum alterum, & mutua reſiſtentia utriuſque ad alterum, patiens enim ob reſiſtentiam facit ut non ſtatim poſſit agens imprimere aliquid, at poſtea agens ſuperans aliqua ex parte illam reſiſtentiam incipit aliquid inducere deinde conatur alium gradum inducere, & cum poſt aliam pugnam inducit reijciendo aliquid frigoris con

trarij,

trarij donec totum frigus repulerit, & totum calorem induxerit. Patet igitur quòd qualitas fluens acquiritur diuiſa actu in partes finitas, quia acquiritur gradus poſt gradum, & ille, qui acquiritur, licèt diuidi potuiſſet in alios gradus, tamen totus ſimul acquiritur. Re ita declarata Ariſtoteles probationem ſubiungit, dum inquit, [ſed ſimul vniuerſa fit ſæpè ſicut congelatio,] & uidetur Ariſtoteles facere argumentum a minori ad maius, minus videtur, quòd tota qualitas ſimul inducatur quàm quòd totus aliquis eius gradus poſt totum alium gradum, nam dicere quòd tota ſimul qualitas in inſtanti acquiratur, maius quiddam eſt, quàm dicere quòd totus gradus, licèt diuiſibilis, ſimul acquiratur, tamen fit quandoque ſubita alteratio, qua qualitas tota ſimul acquiritur, ut congelatio, ſeu coagulatio, (πῆξις enim vtramque ſignificat) ergo magis poteſt contingere, quòd gradus totus ſimul acquiratur, & poſt eum alius gradus totus, quod fit in illa alteratione, quæ videtur eſſe continuus motus. Notanda eſt in his verbis illa dictio, [ſæpè] quæ fauere uidetur alteri expoſitioni, quam reiecimus, videtur enim ſignificare, quòd Ariſtoteles non dicat ſemper, & uniuerſaliter in omni alteratione hoc pronuntiari, quòd non ſit continua, ſed quòd ſæpè, hoc eſt, quòd non in omni. Sed ſi bene verba perpendantur, hæc non eſt Ariſtotelis mens, nam hic Ariſtoteles loquitur de alteratione illa, quæ tota fit ſimul in inſtanti, cuiuſmodi eſt congelatio, quare dictio illa, [ſæpè] nil aliud ſignificat quàm quòd non omnis alteratio fit tota ſimul, ſed multæ ſunt alterationes ſucceſſiuæ. Patet enim quòd dictio illa [ſæpè] non refertur ad negationem continuitatis in alteratione, ſed refertur ad illa præcedentia verba [ſimul uniuerſa fit,] hoc enim non eſt in omnibus alterationibus ſed in aliquibus. Sic igitur Ariſtoteles a manifeſtioribus ad occultiora argumentatur, quòd enim alteratio aquæ tota a principio ad finem non ſit continua, acquiſitio caloris eſt res abſcondita, nam uidetur eſſe unus motus continuus. quod autem congelatio fiat tota ſimul euidentius eſt, ideò ex hoc probat Ariſtoteles, quod poſſit etiam in illa alteratione, quam credimus eſſe continuam, acquiri totus gradus ſimul; cum enim in quibuſdam uideamus totam ſimul qualitatem acquiri, cur non cõcedamus poſſe totum ſimul gradum acquiri, licèt ſit diuiſibilis in alios minores gradus? ſic igitur oſtendit Ariſtoteles alterationem non eſſe ita continuum motum, ut cuilibet parti temporis reſpondeat aliqua pars illius motus. Quod enim pugna reſpondeat hoc nihil eſt, ſiquidem ſola pugna non eſt motus, ſed motus dicitur, quando patiens recipit aliquid; illa igitur alteratio, quæ uidetur continua, non eſt continua, ſed ſucceſſiua, & per gradus; ſingulorum autem graduum introductio non eſt continuus motus, quia fit in inſtanti; pugna uerò media non eſt motus propriè loquendo, ergo nullo modo alteratio eſt continuus motus. Simplicius hæc uerba poſtrema alio modo interpretatur, dicit enim non eſſe verum quòd congelatio fiat tota ſimul in inſtanti, ſed inquit eam fieri in tempore; ideoque Ariſtotelem dicentem eam totam ſimul fieri, ſignificare ſubiectum ipſum congelationis, quod totum ſimul congelatur, non una pars prius, & alia poſterius. Quę Simplicij expoſitio non ſatis ad propoſitum pertinere uidetur, nulla enim ſeruabitur ſimilitudo cum ijs, quæ antea de augmentatione dicta ſunt, ibi namque fuit conſiderata ſucceſſio partium formæ fluentis nempè, quantitatis, quæ acquiritur, ſed non partium ſubiecti recipientis augmentum, quare hic quoque conſiderari debet ſucceſſio partium qualitatis, quæ acquiritur, non partium ſubiecti, quod dicitur alterari. De eo autem quod dicit Simplicius congelationem non fieri ſubito, non eſt in pręſentia diſputandum, poteſt tamen concedi, Ariſtoteles enim non uult in præſentia hoc exquiſite declarare, poteſt enim apparentiam ſequendo dicere eam fieri ſubito,

quia

quia uel reuera ſubito fit, uel tempore ita breui ut ſubitò fieri uideatur, id quidem certum eſt, quod Ariſtoteles in Textu Vigeſimotertio primi libri phyſicorum aſſerit aliquas eſſe alterationes, quæ non fiunt in tempore, ſed ſubitò, tamen hoc conceſſo, neceſſe eſt aliquam aliam alterationem præcedere continuam, ſeu ſucceſſiuam, & in tempore factam, tamen præcedit eam frigefactio, quæ non ſubito fit, ſed in tempore. Deinde quando dicit [Amplius cum ægrotauerit aliquis,] ex conſideratione terminorum alterationis oſtendit alterationem non poſſe eſſe perpetuam, habet enim quælibet alteratio terminum, ad quem tendit, in quo acquiſito neceſſe eſt, id, quod alterabatur quieſcere per aliquod tempus quare omnis alteratio terminatur quiete, ut ſi quis ægrotus ſanetur, ſanatio illa eſt alteratio tendens ad ſanitatem tanquam ad terminum, & ad nihil aliud, ergo adeptus ſanitatem neceſſe eſt ut quieſcat per tempus aliquod. non enim dicendum eſt (inquit Ariſtoteles) quòd per nullum tempus maneat in ſanitate acquiſita, ſed in inſtante temporis ex illa mutetur, quoniam hoc repugnat ſenſus, uidemus enim per tempus aliquod illum, qui ægrotabat, quieſcere in ſanitate, quare illa alteratio terminatur quiete; neque etiam dicendum eſt (inquit) illum motum non tendere ad ſanitatem, nam ſi uocatur ſanatio, neceſſe eſt ut ſanitatem habeat pro termino ad quem, & nihil aliud; ſimiliter itaque omnis alteratio terminatur quiete, proinde nulla eſt perpetua: uerba illa [neceſſe eſt tempus fieri, in quo ſanabitur] non ſunt intelligenda de tempore alterationis, ſed de tempore quietis ſequentis alterationem, ut ſenſus ſit neceſſe eſt tempus aliquod fore, in quo ſanus erit. Poſtea cum dicit [quare dicere continuè alterari] concludit uanum eſſe & ſenſui repugnans dicere alterationem eſſe perpetuam, ſumit enim [continuè] pro perpetuè, ut ſæpè accipiet in hoc libro motum continuum pro perpetuo; dicit autem Ariſtoteles quod dicere alterationem eſſe perpetuam eſt repugnare, & aduerſari rebus ualde manifeſtis, propterea: quòd manifeſtiſſimum eſt in alteratione quod eſt a contrario in contrarium, in qualitatibus enim manifeſtiſſima eſt contrarietas, ideò manifeſtiſſimus eſt terminus, quo terminatur alteratio. Tandem quando dicit [Atque lapis] alio exemplo manifeſtiſſimo idem declarat, lapis enim generatur ſub terra ex habitu condenſato, & indurato, quare eius generatio eſt alteratio tendens ad condenſationem, & indurationem, patet enim in hac lapidem genitum quieſcere, neque duriorem fieri, neque molliorem, cum quilibet videat lapidem diutiſſimè permanere in ſua denſitate ſine ulla alteratione, dicens autem Ariſtoteles [neque durior] ſignificat non eſſe perpetuam illam indurationem, ſed acquiſita duritie terminati, quia ad nullam amplius duritiem tendit lapis; deinde dicens, [neque mollior] ſignificat quod lapis per tempus aliquod in illa duritie manet, nec ab ea ſtatim remouetur in inſtanti tranſiens iterum ad mollitiem, quod etiam de ſanitate prius dixerat, nam ſic quoque dicere aliquis poterat alterationem eſſe perpetuam, quòd nullum ſit tempus quietis mediæ inter indurationem & mollificationem lapidis.

Textus Vigeſimus quartus.

Et de ipſo ferri mirabile eſt, ſi latuit lapis, qui deorſum fertur, aut manens in terra. Amplius autem terra et aliorum unumquodque ex neceſſitate quidem manent in proprijs locis, mouentur autem uiolente ex his. Si igitur quadam ipſorum ſunt in proprijs locis

neceſſe eſt neque ſecundum locum omnia moueri Quod igitur impoßibile ſit, aut ſemper omnia moueri, aut ſemper omnia quieſcere ex his,et alijs ſimilibus crediderit utique aliquis. At uerò neque alia quidem contingit ſemper quieſcere, alia uerò ſemper moueri aliquando autem quieſcere,et aliquando moueri nihil. Dicendum eſt autem quod impoßibile ſit,quemadmodum & in dictis prius, & in his, uidemus enim in eiſdem fieri dictas mutationes. Et ad hæc quia aduerſatur manifeſtis qui contendit,neque enim augmentatio neque uiolentus erit motus, ſi non mouebitur præter naturam quieſcens prius. Generationem igitur aufert, & corruptionem hic ſermo. ferè autem & ipſum moueri fieri quippiam & corrumpi uidetur omnibus. in quod enim mutatur, fit hoc, aut in hoc, ex quo autem mutatur, corrumpitur hoc, aut hinc.

TANDEM probat Ariſt.neque locali motu dicere poſſumus omnia ſemper moueri,et cum ſatis ei fuiſſet oſtendere dari quietem in rebus uult etiam ad maiorem efficaciam oſtendere neceſſarium eſſe,ut aliqua res quieſcant; ꝙ detur quies oſtēdit teſtimonio ſenſus, ita manifeſto, ut mirabile eſſe dicat ꝙ aliquis ſit,qui non videat lapidem deorſum ferri,& poſtea in terra quieſcere. eſt enim manifeſtiſſimum quod grauia poſt deſcenſum quieſcunt in infero loco, ergo manifeſtum eſt non eſſe verum hanc uniuerſalem, omnia ſemper mouentur. Præterea (inquit) non ſolum verum eſt,ſed etiam neceſſarium terram,& alia elementa quieſcere in proprijs locis,ex neceſſitate.n.in eis manent,& ex eis uiolenter remouētur. Sed aduerſus hoc dubitare,ali quis poſſet, nam quomodo terra neceſſario manet in ſuo loco ſi ex eo moueri poteſt? ad hoc ſi quis dicat Ariſt.ſignificare integritates elementorum,quę neceſſaria quieſcunt in ſuis locis,nulla eſt hæc euaſio, quia ſi de integritatibus elementorum Ariſt.loqueretur non poſſet poſtea dicere ꝙ ex locis ſuis uiolenter mouentur,totum.n.elementum ex loco ſuo moueri impoſsibile eſt, de partibus igitur elementorum loquitur tanquàm de re omnibus conſpicua, quare dubium viget. Reſpondeo Ariſt. hic intelligere neceſsitatem cum hac conditione, ſi ſecludatur omnis uiolentia, & elementa dimittantur ſuæ naturæ, ſi enim nullam uiolentiam, nullumque impedimentum patiatur elementum, ſed propriam ſequi naturam permittatur,neceſſariò quieſcit in ſuo loco; ꝙ hoc intelligat Ariſt. in ſuo loco manifeſtum eſt in verbis ſequentibus, ſubiungit terram moueri uiolenter ex proprio loco,ergo intellexit terram ex neceſsitate manere in ſuo loco ſecluſa omni uiolentia; ſic autem uidetur Ariſt.ſumere neceſſarium pro eſſentiali,& naturali,cui opponitur uiolentum,quare uidetur hac ratione per cauſam oſtendere ꝙ res quieſcant, aut ſaltem innuere cauſam quietis; ratio.n.cur quieſcāt grauia,& leuia in locis ſuis eſt,quia hoc inſequitur eorum naturam,& eſt eis eſſentiale. Tandē concludit Ariſt. reprobationē vtriuſque contrarij dogmatis,videlicet,ꝙ omnia ſemper quieſcant, & ꝙ omnia ſemper moueantur,hoc.n.falſum eſſe oſtendit teſtimonio ſenſuū in omnibus ſpeciebus motus. Lege ea quę ſcripſimus in 3.lib.phyſic.ad declarandā definitionē motus. Aduerſus ea, quę hic ab Ariſt.dicta ſunt in Tex.23.dubia magna occurrunt.dixit.n.augmentationē,& alterationē non eſſe motus continuos, ſed ſuc-

ceſsiuos,

ceſsiuos,attamen in 6.lib.de omni motu loquens vniuersè aſſeruit motũ eſſe continuum,& cuilibet parti motus reſpondere partem temporis,& è conuerſo. Auerroes quoque in Commen.23.negat apertè augmentationem,& alterationem eſſe motus continuos,& reprobat ſententiã Alfarabij, qui dixit ex definitione motus colligi continuitatem in omni motu; tamen exponens definitionem motus ipſemet Auerroes tertio Phyſic.Comm.6.clarè dicit ex definitione motus colligi cõtinuitatem motus,quod ſignificat omnem motum eſſe continuum.Cùm igitur videantur,& Ariſtoteles,& Auerroes ſibi contradicere,multa a poſterioribus dicuntur ad tollendum hanc difficultatem, præſertim a Ioãne Gandauenſe hoc in loco, & à Sueſſano,& a Zimara in ſua tabula ſub dictione,motus, Ludouicus autẽ Buccaferreus putat Auerroem hac in re defendi non poſſe.Difficultas hæc non omnino ad hunc locum pertinere videtur,ſed quoniam alij hoc in loco eã conſiderant, ego quoque hac de re pauca quædam dicam; & prius quidem ipſam veritatem declarabo de augmentatione,& alteratione an ſint motus continui,deinde contradictionem a verbis Ariſtot.& Auerrois tollere conabor. Vt ab augmentatione ordiamur in primis ſtatuendum eſt nos de vera augmentatione loqui, quæ viuentiũ propria eſt.hæc enim eſt,quæ in ſpeciebus motus numeratur, non illa, quæ eſt ſolum appoſitio,vel aliæ,ſi quę ſunt, impropriè dictæ augmentationes. Hæc igitur augmentatio vt aliàs docuimus in primo libro de generatione in extenſione conſiſtit, per quam membra acquirunt maiorem quantitatem, non fit autem extenſio niſi præcedat conuerſio vltimi alimenti replentis potos in ſubſtantiam cuiuſque partis,quæ conuerſio ſupponit aliàs præcedentis coctiones eiuſdem alimenti, videlicet, in uentriculo, & in hepate, & eiuſdem diſtributionem per venas ad omnes corporis partes; cum igitur augmentationis eſſentia conſiſtat in extenſione membrorum, quæ ſupponit plures alterationes, tum in accidentibus, tum ſubſtantiales, manifeſtum eſt ꝙ viuentia corpora dum augentur, quod fit ab ortu vſque ad ætatem conſiſtentię non continuè augentur,quoniã extenſio non poteſt eſſe vna continua vſque ad ętatem cõſiſtentię, ſed habet interpoſitas multas alias intermedias mutationes, ſine quibus extenſio non fieret, proinde tota cuiuſque viuentis augmentatio eſt aggregatum plurium extenſionum non continuatarum inter ſe. Quare tota rei veritas tribus dictis continetur, unum eſt, ſi ſumatur tota vnius viuentis augmentatio, quæ incipiens ab ortu terminatur ad ætatem conſiſtentiæ, hęc non eſt vnus continuus motus, quia non eſt vna continua extenſio, ſed aggregatum plurium extenſionum, ſeu plurium diſtinctarum augmentationum, inter quas ſunt media tempora quietum, in quibus nulla fit extenſio, ut ex dictis patet, nam ſingula particularis extenſio ſupponit propriam generationem ſubſtantialem, generatio autem generationi continuari non poteſt,quia fit in inſtanti, & inſtans inſtanti non continuatur,ut Ariſtoteles docet in ſexto libro Phyſicorum, attamen ſi apparentiam ſequamur videtur tota vnius indiuidui augmentatio, ut animalis, uel plantæ, eſſe unius continuus motus ab initio uſque ad finem, quia ſingulas diſtinctas extenſiones non deprehendimus. Aduertendum autem quòd cum ratio, qua nunc vſi ſumus ſit Auerrois hoc in loco, Sueſſanus, & plerique alij perperam verba Auerrois intelligunt, uidentes enim Auerroem dicere augmentationem non eſſe continuam, quia inſtans inſtanti non continuatur, putant ſententiam Auerrois eſſe quòd augmentatio ſit formaliter ipſamet aggeneratio, ideſt, mutatio vltimi alimenti in ſubſtantiam. Hæc enim in inſtanti fit, hoc tamen verum non eſt, neque hæc eſt mens Auerrois, qui putauit augmentationem formaliter eſſe extenſionem, non aggenerationem, niſi antecedenter,quia pręcedit aggeneratio extenſionẽ,ideo Auerroes argumentatur

ab aggeneratione præcedente ad extenſionem ſequentem, & ex eo quod aggeneratio aggenerationi ſequenti nõ continuatur, cum utraque in inſtanti fiat, uult inferri, quod neque una extenſio alteri extenſioni continuari poteſt, ſed hac de re plura diximus in quæſtione in primo libro de generatione. Patet igitur totam & perfectam alicuius rei augmentationem non eſſe unum continuum motum, ſed aggregatum multorum motuum, eſſe tamen ſucceſſiuam, quia poſt unam extenſionem ſuccedit alia interpoſito aliquo tempore, nam quantitas eſt diuiſibilis, & acquiri poteſt pars poſt partem, quod de forma ſubſtantiali dicere non poſſumus, hæc enim in inſtanti tota ſimul acquiritur. Secundum dictum, ſi augmentatio ſumatur pro una tantum partiali extenſione, hæc non fit in inſtanti, ſed in tempore, licet breuiſſimo, proinde eſt motus continuus, hoc autem ſatis ſit unico argumento probare, non fit extenſio ſine motu locali annexo, ſimul enim acquiritur maior locus, ut ait Ariſtoteles primo Libro de generatione textu Vigeſimoquinto, at motus localis eſt verè continuus, & in tempore fit, ergo etiam illa extenſio eſt motus continuus ad maiorem quantitatem, hæc uidetur mens Auerrois eſſe, qui quamuis dicat ſolum motum localem reuera eſſe continuum, tamen in fine commentarij inquit quòd in alijs motibus in quibuſdam eſt poſſibile ut continuatio ſit, non tamen in omnibus, quare non omnino putat impoſſibilem eſſe in alijs motibus continuitatem, quando autem dicit ſolum motum localem eſſe continuum, aliorum autem nullum, ſumit augmentationem prout ab omnibus communiter ſumi ſolet, pro totali augmentatione, unius autem corporis una putatur eſſe augmentatio ab initio ad finem; ſed augmentationem partialem, quæ illius quædam particula eſt, non negaret Auerroes eſſe unum continuum motum, & in tempore factum. Demum tertium dictum eſt, ſi augmentatio ſumatur pro una partiali extenſione una cum præcedentibus alterationibus, & mutationibus, quæ ipſius gratia fiunt, & ad eam diriguntur, manifeſtum eſt hanc non eſſe unum continuum motum, ſed aggregatum multarum mutationum ſpecie quoque diſtinctarum quæ ſimul continuari nullo pacto poſſunt, quomodo igitur augmentatio ſit unus continuus motus, & quomodo non ſit manifeſtum eſt.

De alteratione uerò maior eſt difficultas, nam multi dicunt eam eſſe motum continuum, inter quos etiam præcipui Auerroiſtæ Burlæus, Ioannes Gandauenſis, & Zimara, qui eam Auerrois ſententiam fuiſſe efficaciter tuentur, contra uerò Sueſſanus inquit alterationem non eſſe continuam, ſed ſolum ſucceſsiuam, quam ſententiam ego puto eſse ueriorem; miſsam hanc in re faciam omnem diſputationem, ſolum adduco, ac declaro fundamentum, quo innititur Sueſſanus, idque ex doctrina Auerrois colligit, quod eſt, omnis forma prout ab agente producitur eſt indiuiſibilis, nec ſolum forma de prædicamento ſubſtantiæ, ſed etiam forma de prædicamento qualitatis, quia omne agens educens formam de potentia ad actum in inſtanti eam adducit, ſubito enim producit id, quod producere poteſt, cum hac tamen differentia quod forma ſubſtantialis eſt ſimpliciter indiuiſibilis, & tota ſimul educi debet, quando factæ ſunt debitę prępárationes ut educi poſsit, non enim recipit magis & minus, quare non poteſt pars poſt partem educi; at qualitas eſt diuiſibilis intenſiue in gradus, quia recipit magis, & minus, ideò poteſt non tota ſimul acquiri, ſed gradus poſt gradum, ſeu pars gradus poſt aliam partem, ut uidemus contingere in aqua calefacta ab igne, non enim totus ſimul calor producitur ab agente, ſed pars poſt partem, attamen in hoc conueniunt hę omnes formę prout ab agẽte producuntur, quod ſeu totam ſimul, ſeu partem poſt partem producat agens in inſtanti producit id, quod producit, quod adhuc clarius

fit

ſit dum conſideramus quòd hæc productio nil aliud eſt quàm eductio de potentia materię ad actum. neceſſe eſt enim aliquod determinatum educi, & non ſolum non eſt poſſibile, ſed nec excògitabile quidem quod iſta eductio ſit continua, aliud tamen eſt loqui de motu locali, quia per eum non educitur forma de potentia materiæ, ſed acquiritur terminus externus, nempè, locus, quare poteſt res tendere continuè ad locum, ſed de forma educta, ſi benè conſideremus eſt impoſſibile eam continuè de potentia ad actum educi; quamuis.n. forma de prædicamento qualitaris ſecundum ſe conſiderata ſit diuiſibilis intenſiuè; attamen prout actu ab agente producitur neceſſe eſt determinatam eſſe partem, ſeu gradum, qui totus ſimul ab agente producatur, licèt etiam minor pars educi potuiſſet, ſicut eriam poterar educi maior, prout agens potentius eſt, uel minus potens, hanc diſtinctionem ponit hic Auerroes dicens, aliud eſt conſidetare motum ſecundum partes potentiales, ideſt, quas habet poteſtate ut continuus, aliud eſt ipſum conſiderare prout actu productū ab agente, quæ diſtiuctio locum habet in omni continuo, quod dicatur produci. partes enim potentiales ſunt infinitæ in omni continuo, ar partes actu productæ ab agente una poſt aliam ſunt finitæ, quarum ſingula, licet diuiſibilis ſecundum ſe in alias tota ſimul producitur, nam ſi ſingulas potentiales partes oporteret unā poſt aliam acquiri actu eſſet impoſſibilis motus, quia eſt impoſſibile pertranſire infinita, & quod dicimus de diuiſione continui, idem dicimus de diuiſione qualitatis intenſiua, quæ fit in gradus: ſi igitur determinatus eſt gradus qualitaris, quem totum ſimul imprimit agens, patet quod eius impreſſio eſt diſtincta, ab alia impreſſione alterius ſequentis, gradus, nec poteſt hæc illi continuari, quare alteratio non eſt continua modo aliquo, videlicet, nec tota, hæc enim eſt ſucceſſiua, non continua, nec pars, quæ eſt vna alicuius gradus impreſſio, ſeu eductio, hęc enim ſit in inſtanti. Norandum hic eſt argumentum Marci Antonij Genuæ in ſua diſputatione in tertio Libro Phyſicorum in declaranda definitione motus, quod tale eſt, agens alterans ſi dicatur alterare per minimos gradus certè antequam primum gradum exempli gratia caloris intoducar maiorem habet reſiſtentiam in patiente quam introducto illo primo gradu, quia maiorem haber contrarietatem ante quam poſt, nam poſtea patiens factum eſt remiſſius, & agenti ſimilius, ergo ſi cum maiori reſiſtentia introduxit primum gradum magis introducet alium poſt primum, ergo nulla eſt ratio cur quieſcat poſt primi gradus introductionem, ergo neceſſe eſt alterationem eſſe continuam: hoc argumentum ipſe putauit demonſtrare, & dixit ſe illius ſolutionem unquam ne in circulis quidem publicis inuenite potuiſſe. Ego tamen puto facile per ea, quæ hic dicuntur, poſſe ad illud reſponderi; dico enim continuam eſſe non poſſe alterationem ob rationem hic declaratam, ſed pugnam eſſe modo longiorem, modo breuiorem, antequam enim primus gradus inducatur maior reſiſtentia fecit ut diuturnior pugna illam primi gradus introductionem præceſſerit, eo autem introducto minor ſit reſiſtentia a patiente, aliqua tamen ſit, eaque facit, ut poſt minus tempus introducatur, ſecundus gradus, differenria ergo reſiſtentiæ facit ſolum differentiam in duratione pugnæ, maior enim reſiſtentia facir maiorem durationem, & minor minorem. Addit autem quoddam Sueſſanus, quòd mihi non ſatis probatur, inquir enim alterationem fieri per minima qualitatis ſucceſſiuè acquiſita, eo quòd licet qualitas ſit diuiſibilis intenſiuè in infinitum ſecundum ſe ſumpta ſicut etiam quantitas extenſiuè; tamen prout exiſtunt in rebus naturalibus ſunt determinatæ ad minimum; quo non poſſet exiſtere minus, acquiruntur igitur ambæ per minima. Hæc tamen ſententia mihi non probatur, quia manifeſtè repugnat experientiæ, quia datur maior, & minor calefactio pro diuerſa uirtute agen-

tis, quare agens poteſt in inſtanti producere non ſolum minimum, quod dari poſſit, ſed etiam maius illo, & multo etiam maius, ubi enim magis prævalet patienti ob minorem patientis reſiſtentiam ibi maiorem gradum educit, immò etiam quandoque totam ſimul qualitatem producit, quando nulla eſt reſiſtentia ut putet in alteratione ſubita, nam corpus lucidum producit in aere in inſtanti totum id lumen, quod produceere poteſt, neque propterea ſemper lumen productum eiuſdem eſt gradus, ſed modò maius, modo minus, pro diuerſa uirtute agentis, quia omne agens agit quantum agere poteſt non ultra, ſic igitur dicendum eſt etiam in illa alteratione, quæ eſt ſucceſſiua, nam ex diuerſitate exceſſus agentis ſupra patiens fit etiam diuerſitas in gradibus in inſtanti acquiſitis nam modo maiores, modo minores acquiruntur, quantum enim agens per pugnam vincit reſiſtentiæ patientis, & eam remouet tantum qualitatis producit, ob id quando qualitas habet contrarium non poteſt agens in primo ſtatim congreſſu aliquid imprimere, ſed poſt aliquantam pugnam; hoc autem ualde comprobatur exemplo illo Ariſtotelis de guttis cauantibus lapidem, non enim verum eſt quòd prima pars lapidis reiecta a tot guttis ſit minima quæ exiſtere poſſit, ſed poſſet dari minor, illa tamen tota ſimul fuit reiecta a guttis, niſi intelligamus minima actualia reſpectu totius qualitatis, uel quantitatis producendæ. hoc enim modo uerum eſt, quod omnis augmentatio, & omnis alteratio fit per minima, ſingulum enim illorum eſt minimum, quod actu acquiratur, licet non ſemper ſit æquale in omnibus; hoc modo uerum eſt dictum Suiſſani quod alteratio fit per minimos gradus qualitatis, ſed non eſt verum de minimis ſimpliciter, qui dari poſſint, in quo ſenſu uidetur ipſe hoc protuliſſe. Ex dictis tres de alteratione concluſiones colligo iam declaratas, una eſt ſi ſumatur alteratio partialis, qua ſingulus qualitatis gradus imprimitur, hæc non eſt motus ſed mutatio ſubita. Secunda quæſtio eſt, ſi ſumatur tota ſimul alteratio a principio uſque ad finem, prout eſt aggregatum mulrarum productionum omnium graduum, hæc non eſt motus continuus uera continuitate, ſed ſucceſſiuus, qui non fit in inſtanti, ſed in tempore, quia inter duas productiones duorum graduum eſt tempus medium. Tertia concluſio eſt, ſi ſumatur aggregatum non modo omnium partialium impreſſionum, ſed etiam pugnæ agentis cum patiente tota alteratio eſt continua, tamen propriè loquendo non eſt motus, pugna enim nil aliud eſt quam conatus agentis contra patiens, & reſiſtentia patientis aduerſus agens, motus tamen non dicitur, quia patiens tunc nihil acquirit, acquirit autem quando in eo gradus imprimuntur, pugna itaque continua eſt, at non continuus motus, ſed potius ſucceſſiuus, quia ſucceſſiua eſt graduum acquiſitio. Hanc puto eſſe rei ueritatem de continuitate augmentationis, & alterationis, teſtat ut ſoluamus contradictionem in dictis, tum Ariſtotelis, tum Auerrois. Quod ad Ariſtotelem attinet puto ſolutionem ex ijs quæ ante dicta ſunt, petendam eſſe, in hac enim diſtinctione conſiſtit, aliud eſt motum ſecundum ſe conſiderare, ut accidens naturale, aliud eſt ipſum conſiderare, ut actu productum in rebus naturalibus, ipſum quidem ſecundum ſe ſi conſideremus non repugnat ei continuitas, & diuiſio in infinitum, ſicuti etiam formæ fluenti, nempe, quantitati, & qualitati, & hæc conſideratio eſt cum abſtractione ab actuali exiſtentia, ac productione motus; huiuſmodi fuit conſideratio Ariſtotelis in tertio Phyſicorum in definiendo motu, & in ſexto in tractando de ipſius continuitate, ideò diximus antea quòd conſideratio motus in præcedentibus libris fuit abſtracta quodammodo, quare quæ ibi dicuntur de motu ſecundum hãc conſiderationem uera ſunt; at ſi motum conſideremus ut actu productum in rebus naturalibus, neceſſe eſt ut aliqua pars formę fluentis, licèt diuiſibilis in minores, tamen

men tota ſimul acquiratur, hoc.n.negare eſt omnino negare motum, quia diuiſio in partes actu infinitas impoſſibilis eſt; ſimile namque eſt id, quod dicitur, corpori naturali & motui, & omni continuo, quatenus continuum eſt, competit diuiſibilitas in infinitum, ſed dum actu fit iſta diuiſio, neceſſe eſt eam terminari ad minimum, quod in alia diuidi non poteſt, quia deſtrueretur. Declaremus hoc in ipſo augmentationis motu, quantitas eſt prędicamentum diuiſibile, cui non repugnat diuiſio in infinitum, ideò augmentationi quantitatis ſecundum ſe non repugnat continuitas a principio vſque ad finem, quemadmodum enim videmus utrem inflari, & creſcere continuè vſque ad finem inflationis, ita quantitati corporum viuentium non eſt impoſſibile augeri continuè vſque ad ætatem perfectā, ſi modo illa, quæ huic augmentationi neceſſaria ſunt, iſtam continuitatem admitterent, ut reuera non admittunt, vt enim applicatur augmentatio viuente corpori non poteſt eſſe tota continua, quia neceſſe eſt vt fiat ex alimento extrinſecus accedente, & per multas alterationes in ſubſtantiam conuerſo, & per omnia membra diſtributo, quas omnes alterationes, & motus ſequitur extenſio membrorum, quæ eſt augmentatio, non poteſt autem extenſio eſſe continua, quia non ſemper adeſt alimentum conuerſum, ſed poſt vnam extenſionem neceſſe eſt interponi tempus, quo aliud alimentum ſumatur, & ſimiliter alteretur, & diſtribuatur, & in ſubſtantiam conuertatur, ut poſtea alia extenſio fiat. Sic etiam qualitas cum recipiat magis, & minus, poteſt intendi continuè, dum ſecundùm ſe conſideratur, hoc enim nullo pacto ei repugnat, ſed prout fit a tali agente, & in tali recipiente non poteſt fieri continuè, impeditur enim continuitas a reſiſtentia patientis, immo & ab ipſa rei natura, quia neceſſe eſt aliquem eſſe gradum qualitatis, qui ſimul totus producatur, licèt partes minores habeat; in hoc igitur loco conſiderans Ariſtoteles alterationem & augmentationem, prout actu fiunt in rebus naturalibus, negat eas eſſe continuas, alibi verò eas ſecundum ſe conſiderans, ut motus, & factas in prædicamento diuiſibili, dixit eſſe continuas, & omnem motum eſſe continuum, quia motui non repugnat continuitas, licèt poſtea hęc impediatur a rerum naturis, & pro continuitate fiat ſucceſſio, quæ ſatis ſeruat naturam motus, cum fiat in tempore, & præſeferat ſpeciem quandam continuitatis, quod degeneratione ſubſtantiali dicere non poſſumus, cum enim forma ſubſtantialis non ſit diuiſibilis ipſius acquiſitio neque continua eſt, neque ſucceſſiua, ſed fit in inſtanti, quare nullo modo eſt motus; hæc admittere minus dubitabimus ſi conſiderauimus motum non eſſe quid commune vniuocum, ſed analogum, & diuerſis modis prædicari de locali, qui eſt præcipuum analogatum, & de alijs motibus, ideò ſat eſt ſi perfectè ſeruetur natura motus in motu locali, qui verè continuus eſt, cum hic non modò principaliſſimus motus ſit, ſed etiam communiſſimus omnium. In alteratione autem, & augmentatione ſeruatur natura motus imperfectè, ac diminutè, quia loco continuitatis habent ſucceſſionem; in generatione verò nullo modo, quia non fit in tempore. Eodem pacto tollitur contradictio in verbis Auerrois, qui in commentario ſexto tertij Phyſicorum dicit ex definitione motus colligi continuitatem in motu: hic autem inquit erraſſe Alfarabium dicentem ex definitione motus colligi continuitatem motus, cum nullus ſit motus continuus, niſi localis; quod enim ſibi non contradicat Auerroes, patet in eodem Commentario ſexto tertij Phyſicorum, poſtquam enim dixerat quòd ex definitione motus ſumitur continuitas motus, poſtea ſubiungit quòd in alteratione & augmentatione non eſt reuera continuitas a principio ad finem, ſed dicimus hos eſſe motus continuos, quia ita eſſe videntur, quo fit vt de ipſis idem iudicemus, quod de motu locali; quare apertè dicit eos eſſe continuos ſecundùm apparentiam, &

opinionem,

opinionem, non ſecundùm veritatem; de continuitate autem an ex definitione motus colligatur iam diximus quòd colligitur, ſed ſecundùm conſiderationem motus vniuerſalem, & abſtractam, ut iam declarauimus, ſic enim competit motui continuitas, & quòd hæc ſit mens Ariſtotelis in eo loco patet legentibus eius verba, dicit enim eam definitionem eſſe communem omni motui, tam nouo, quàm æterno, poſtea ſubiungit quòd ex ea ſumitur continuitas in motu, quia motui ſecundum ſe ſumpto conuenit continuitas: hic autem in Commentario vigeſimo tertio contra Alfarabium dicit non eſſe verum quòd ex definitione motus in uniuerſali ſequatur continuitas in omni motu, ſignificare volens non eſſe verum quòd ex definitione motus tradita in uniuerſali ſequatur continuitas in quolibet motu exiſtente actu in rebus naturalibus, nam continuitas competit quidem ipſi naturæ motus ſecundum ſe, ſed impeditur ab alijs, quæ ad productionem motus neceſſario concurrunt, videlicet, a natura mouentis, & mobilis, ſicut prædiximus, debemus præterea apud Auerroem in multis locis notare, præcipuè verò in hoc Commentario vigeſimotertio huius octaui, & in illo Commentario ſexto tertij libri id, quod paulo ante dicebamus, quòd motus communiter ſumptus præcipuè ſignificat localem, ideò ea, quæ dicuntur ab Ariſtotele de motu in communi, debent præcipuè ad motum localem referri, proinde ſatis eſt ſi in hoc ſolo verè ſaluetur continuitas, in alijs vero ſit ſucceſſio loco continuitatis; immo dicere etiam poſſumus quòd omnes alij motus habent veram continuitatem a motu locali, nam motus cœli metitur omnes alios motus, ideò alteratio, & augmentatio poſſunt dici continuæ, quatenus menſurantur a motu cœli, qui verè continuus eſt, hoc autem confirmatur conſiderando ea, quæ in his libris dicuntur ab Ariſtotele de motu in communi, ea namque omnia vel competunt ſoli motui locali, vel alijs diminutè, non perfectè, ſed ſoli locali perfecti, qui ea quoque ratione præcipuè conſideratur in his libris, quoniam eſt communiſſimus motus omnium corporum naturalium, hi namque octo libri ſunt de rebus, quæ communiter competunt omnibus rebus naturalibus.

[At verò neque alia quidem contingit ſemper quieſcere, alia verò ſemper moueri.] Duobus membris confutatis, confutat hic tertium membrum, quo duo tantum entium genera ponantur, videlicet, ſemper mota, & ſemper quieſcentia, & nulla ſint quæ quandoque moueantur, & quandoque quieſcant; inquit primo quòd eadem ratione confutatur membrum hoc, qua duo alia confutata fuere, nempè, exemplis ſenſilibus, videmus enim multa eſſe, quæ ſimul, & mobilia, & quieſcibilia ſunt, & quandoque mouentur, quandoque quieſcunt, ideò aduerſas quòd quando Ariſtoteles dicit [videmus enim in eiſdem fieri dictas mutationes] ipſam quietem non vocari mutationem, ſed tranſitum de quiete ad motum in eadem re, & de motu ad quietem hic appellari mutationes; deinde quando dicit, [& ad hæc] aliam ad idem refellendum rationem adducit, quæ ſimiliter a ſenſu ducitur, dogma hoc de medio tollit augmentationem, & violentum motum, & generationem, & corruptionem, quę tamen ſunt manifeſta ſenſui, ergo reijciendum eſt; quod deſtruat augmentationem Ariſtoteles non probat, tum quia iam oſtenderat eam non eſſe motum continuum, ſed interruptum pluribus quietibus medijs, quo fit, ut res quæ augetur quandoque moueatur, & quandoque quieſcat; tum etiam, quia per ſe manifeſtum eſt, ea, quæ augentur, non ſemper augeri, plantæ namque, & animalia per certum tempus augentur, donec ad perfectam ætatem perueniant, poſteà non amplius, ſed potius decreſcunt, igitur quandoque mouentur hoc motu, & quandoque quieſcunt; ſic arbitror eſſe intelligendum; non ut Simplicius putat, qui dicit Ariſtotelem probare de augmentatione

ex motu

ex motu uiolento, ſine quo non fit augmentatio, tollitur enim per hoc membrum motus violentus, ut mox oſtendetur, ſublato autem motu uiolento aufertur augmentatio, quia hæc non fit niſi cibus, qui grauis eſt, ad ſuperiores quoque corporis partes aſcendat, qui eſt motus uiolentus. Sed hæc interpretatio mihi non probatur, quia non patet ſenſui quod in augmentatione cibus aſcendat; & præterea aſcenſus cibi non eſt uiolentus animali, quatenus animal eſt, ſed potius naturalis, quemadmodum & ambulatio, licèt corpus animalis graue ſit, ſpectanda enim eſt forma, cui hæ operationes attribuuntur, non materia. Motus autem violentus tollitur, quia id mouetur violenter, quod prius in ſuo loco naturaliter quieſcebat, id enim dicimus violenter moueri, quod abſtrahitur a loco naturali, in quo quieſcit, ergo motus uiolentus ſupponit quietem naturalem; omne igitur, quod mouetur motu uiolento, quandoque mouetur, quandoque quieſcit. Tollit præterea dogma hoc generationem, & corruptionem, quæ vel ſunt motus, uel non fiunt ſine motu, nam id, quod generatur, non eſt ſemper in motu, & in fieri, ſed poſtquàm eſt genitum non generatur amplius, ſed quieſcit a motu generationis, ita id, quod corrumpitur, mouetur dum corrumpitur, ſed poſtquàm eſt corruptum deſinit moueri, & priuſquàm corrumperetur quieſcebat, multa enim patet eſſe corruptibilia, quæ nondum corrumpuntur, ergo qui negat eandem rem & moueri, & quieſcere, negat generationem & corruptionem; ex hoc autem infert Ariſtoteles quòd ille idem negat uniuerſaliter omnem motum, adeò ut hæc poſitio ſeipſam deſtruat; dicere enim non dari niſi res ſemper motas, & res ſemper quieſcentes, eſt negare omnem motum, quod Ariſtoteles probat tali Syllogiſmo, omnis motus eſt generatio, & corruptio quædam, & hæc poſitio tollit omnem generationem, & corruptionem, ergo hæc poſitio tollit omnem motum, in quo Syllogiſmo minor non eſt affirmatiua, ut uidetur, ſed negatiua, & ita concluſio negatiua; minor iam probata eſt. maiorem ponit Ariſtoteles quando inquit. [ferè autem & ipſum moueri,] deinde eam probat quando dicit [in quod enim mutatur.] Videtur ita formandus Syllogiſmus, omnis generatio per hanc poſitionem aufertur, omnis motus eſt generatio quædam, ergo omnis motus per hanc poſitionem aufertur. Maiorem prius poſuit. Minorem ponit quando inquit [ferè autem] & eam pariter probat quando inquit [in quod enim mutatur] notandum autem quòd illa dictio [ferè] relictis alijs expoſitionibus eſt coniungenda illis duobus uerbis [fieri quippiam, & corrumpi,] ut ſenſus ſit, etiam ipſam moueri uniuerſaliter ſumptum uidetur omnibus eſſe quoddam generari, & corrumpi, non enim omne moueri eſt propriè ac omninò fieri, ſed ferè & modo quodam, quod Ariſtoteles ſtatim declarat ex natura ipſius motus, nam in formali ſenſu huius uerbi, moueri, includitur quod aliquid deſeritur, & aliquid acquiritur, omnis enim motus eſt a termino a quo ad terminum ad quem. omnis igitur motus eſt corruptio quædam ratione termini a quo, qui deſeritur, & generatio ratione termini ad quem qui acquiritur; notandum autem quòd Ariſtoteles de generatione loquens, hoc eſt de termino ad quem, dicit, [fit hoc, aut in hoc] deinde de termino a quo, & de corruptione inquit [corrumpitur hoc aut hinc,] denotans differentiam inter motum localem, & alios motus, alij namque præter localem magis propriè dicuntur generationes, & corruptiones, ijs enim acquiritur aliquid abſolutum, ut quantitas, uel qualitas, & ſimiliter deſeritur aliquid abſolutum; ideò in ijs utimur caſu recto, dicentes hoc fit tricubitum, illud fit album, corrumpitur bicubitum, corrumpitur nigrum; motu autem locali nihil amittitur abſolutum, nihil abſolutum acquiritur, ſed eſt ſolum ab hoc ubi ad illud ubi, quod ſignificat reſpectum rei ad locum ideo, non dicimus quòd res fiat locus ille, ſed

quod

quod fiat in illo loco, nec dicimus quòd corrumpatur aliquid, ſed quòd corrumpatur ex aliquo, idest, recedat ab aliquo loco, & deſinat eſſe in illo, quæ eſt corruptio quædam.

Textus Vigeſimus Quintus.

Quare manifeſtum eſt quod alia quidem mouentur, alia vero quieſcunt. cenſere autem omnia aliquando quidem quieſcere, aliquando uero moueri, hoc iam coniungendum eſt ad olim dictas rationes. Principium autem rurſus idem faciendum eſt a nunc determinatis, a quo quidem incæpimus prius.

HIS verbis addere debemus [quandoque] iuxta Græcam literam, in qua legitur dictio ἐνίοτε, quæ in latino Codice deſideratur; quare uerba hæc ſunt annectenda textui præcedenti, quia ſunt concluſio ex dictis illata, hactenus enim refutata ſunt tria membra falſa, unum quo dicebatur omnia ſemper quieſcere; ſecundum quo dicebatur omnia ſemper moueri, & Tertium quo dicebatur alia ſemper quieſcere, & alia ſemper moueri. horum enim membrorum quolibet aufertur, ſeu negatur illud entium genus, quod eſt particeps motus, & quietis. Ex illorum igitur membrorum confutatione concludit his verbis Ariſtoteles dari hoc entium genus, quod participat motu, & quiete, horum enim uerborum ſenſus hic eſt, quare manifeſtum eſt dari res, quæ aliquando mouentur, & aliquando quieſcunt. Poſtea verò quando dicit [Cenſere autem omnia aliquando quidem quieſcere, aliquando autem moueri] adducit quartum membrum ſimiliter falſum, & confutandum, quo dicitur omnia eſſe eiuſmodi, ur quandoque moueantur, & quandoque quieſcant, hoc enim membro negantur entia ſemper mota, & entia ſemper quieſcentia, hoc tamen membrum non erit ita facile confutare ut alia memorata, ideò videns Ariſtoteles opus eſſe altiore, & longiore contemplatione inquit ſatis eſſe ſi in præſentia hoc coniungatur cum rationibus olim factis; ſed quid intelligat per [olim dictas rationes] dubium eſt. Aliqui dicunt Ariſtotelem ſignificare rationes proximè adductas ad alia membra confutanda, quæ ſententia approbanda non eſt, cum Ariſt. dicat τούς πάλαι λόγους non poteſt ſignificare rationes proximè factas, ſed multo prius, & in loco aliquo remoto; cum præſertim ſequentibus uerbis dicat [a nunc determinatis] ſignificans in Textu Vigeſimoprimo, contradiſtinguit enim nunc ab olim, quare non poteſt dicens, olim, ſignificare poſt Textum Vigeſimumprimum, ſed ante; notanda enim eſt aduerſatiua, quando dicit [principium autem] ſignificat hanc contradiſtinctionem; præterea ſecundum hanc interpretationem ſignificatur potius confirmatio huius quarti membri, quam impugnatio, nam rationes confutantes alia tria membra confirmant potius hoc quartum quam infirment, attamen Ariſtoteles potius denotare uult confutationem quam confirmationem. Auerroes dicit denotari ea, quę dicta ſunt in quinto, ſexto, ſeptimo Phyſicorum de motu, ſed non minus hæc ſententia reijcienda uidetur, quia licet in ijs Libris ſermo habitus ſit de motu, nihil tamen dictum eſt de eius æternitate, neque an dentur aliqua ſemper mota, aut ſemper quieſcentia, quare nihil in præcedentibus Libris dictum eſt, quo improbari poſſit membrum hoc, quo aſſeritur omnia eſſe eiuſmodi, ut poſſint moueri, & quieſcere.

quieſcere. Ego dicendum puto Ariſtotelem ſignificare rationes in principio huius libri factas ad demonſtrandam æternitatem motus, cum enim intentio Ariſtotelis ibi fuerit demonſtrare æternitatem unius motus continui, ideò ijs argumentis membrum hoc impugnatur, quo dicitur omnia eſſe eiuſmodi vt poſſit moueri, & quieſcere, cum inde pateat dari corpus aliquod naturale, quod ſemper mouetur. ſenſus ergo omnium horum verborum hic eſt, hoc quoque membrum eſt falſum, quo dicitur omnia poſſe moueri, & poſſe quieſcere, ſed quoniam ad hoc impugnandum prolixa opus eſt contemplatione, ideò ipſum in præſentia confeſtamus cum argumentis in principio huius libri factis, ad probandam æternitatem motus, ſit enim falſum eſſe apparebit. Verùm quia per rationes illas confuſa tantum huius rei cognitio habetur, ideò vt eam diſtinctius cognoſcamus [principium faciendum eſt a nunc determinatis, à quo incępimus prius] ideſt, ſumamus iterum idem exordium, quod paulo ante ſumpſimus in textu vigeſimoprimo, mox enim ſtatim repetit diuiſionem illam, quam in eo loco fecerat; & longam faciet conſiderationem ad membrum hoc impugnandum: oſtendet enim dari aliqua, quæ ſemper mouentur,& aliqua, quæ ſemper immobilia ſunt. Eſt hic cognoſcenda ratio cur non ita facile ſit hoc quartum membrum impugnare, ut alia tria iam impugnata, tangit hanc rationem Auerroes hic, eaque eſt, quia cum tria ſint entium genera in mundo, ſemper mota, ſemper immobilia, & participantia quiete, & motu, vnum tantum horum eſt, quod ſenſu percipiatur, videlicet, dari res participes motus & quietis, alia autem duo ignorantur, & ſola ratione cognoſci poſſunt; ideò tria prius impugnata membra cum negent tertium entium genus, fuerunt manifeſte falſa, & facilem habuerunt impugnationem per teſtimonium ſenſus, quo patet dari res, quæ quandoque mouentur, quandoque quieſcunt. Quartum autem membrum quo negantur res ſemper motæ, & res ſemper quieſcentes, non poteſt amplius impugnari teſtimonio ſenſus, ſed potius confirmatur, cum ſenſu non percipiantur res ſemper motæ, neque res ſemper quieſcentes, ſed res ſolùm, quæ mouentur, & quieſcunt: propterea labore multo maiore opus erit ad hoc quartum membrum confutandum, & eius confutatio erit ſimul probatio quinti membri, & demonſtratio propoſiti principalis Ariſtotelis in hoc libro, cum enim per ſe notum ſit dari res participes motus, & quietis. Ariſtoteles demonſtrabit dari etiam res ſemper motas, & res ſemper quieſcentes, & ita inueniet veritatem quinti membri, quo tria illa entium genera ſtatuuntur, & ſimul cognita erit æternitas motus unius continui per ſuam cauſam, quæ eſt primus æternus motor immobilis.

Textus Vigeſimusſextus.

Aut enim omnia quieſcunt, aut omnia mouentur, aut eorum, quæ ſunt, hæc quidem quieſcunt, hæc autem mouentur. Et ſi eorum, quæ ſunt alia quidem quieſcunt, alia vero mouentur, neceſſe eſt aut omnia aliquando quidem quieſcere, aliquando verò moueri, aut ipſorum quædam quidem ſemper quieſcere, alia verò ſemper moueri; alia autem aliquando quidem quieſcere, aliquando verò mouere. Quòd igitur non poſsibile ſit omnia quieſcere dictum quidem eſt & prius, dicamus autem, & nunc. Et ſi enim ſecundum

dum veritatem ſic ſe habet, ſicut quidam dicunt, eſſe id quod eſt infinitum, & immobile attamen non uidetur aliquid ſecundum ſenſum, ſed mouentur multa eorum, quæ ſunt. Si igitur ſit opinio falſa, aut omnino opinio, & motus eſt, & ſi imaginatio ſit, & ſi aliquando quidem ſic uideatur eſſe, aliquando autem aliter; imaginatio enim, & opinio motus, quidam eſſe uidentur. Sed de hoc quidem conſiderare, & quærere rationem eorum, quæ melius habemus, quam ſi ratione indigeremus male iudicare eſt id quod melius eſt, & peius, & credibile, & non credibile & principium, & non principium. Similiter autem impoſſibile eſt, & omnia moueri, aut alia quidem ſemper moueri, alia uerò ſemper quieſcere. Ad omnia enim hæc ſufficiens eſt una fides. uidemus enim quædam aliquando quidem moueri aliquando quidem quieſcere. Quare manifeſtum eſt, quod impoſſibile ſit ſimiliter omnia quieſcere, & omnia moueri continue, eò quod alia quidem ſemper mouentur, alia uerò quieſcunt ſemper.

RESVMIT (ut prædiximus) diuiſionem factam in textu vigeſimoprimo, quæ fuit trimembris, uel enim ſola quies in rebus datur, & nunquam motus, vel ſolus motus, & nunquam quies, vel ambo; deinde hoc tertium membrum ſubdiuidit in tria, ut etiam ibi fecit, ſi enim res & mouentur, & quieſcunt, vel quæ mouentur ſemper mouentur, & quæ quieſcunt ſemper quieſcunt; vel omnia ſunt eiuſmodi ut poſſint, & moueri, & quieſcere; vel dantur hæc tria entium genera, ſemper quieſcentia, & ſemper mota, & participantia quiete, ac motu, quod ſolum eſt membrum verum; primum tamen huius ſubdiuiſionis membrum hic ab Ariſtotele breuitatis gratia prætermittitur, ſed paulo inferius in hoc eodem contextu mentionem eius faciet, & dicet illud iiſdem argumentis confutari, quibus duo alia primæ diuiſionis membra confutantur, habent enim hęc omnia contra ſe teſtimonium ſenſus. Hac igitur diuiſione repetita Ariſtoteles ſumit primum membrum, quo dicitur omnia ſemper quieſcere, & inquit hoc fuiſſe iam confutatum ut falſum, ſe tamen hic velle aduerſus idem nouam rationem adducere, quod quidem faciet propter Meliſſum, qui dixit unum eſſe ens, idque infinitum, & immobile, proinde negauit motum, quia tamen videbat ſenſum iudicare quòd detur motus dicebat ſenſum decipi, propterea quod ſecundùm rei veritatem nullum ens mouetur; intelligebat autem Meliſſus nomine entis ſummum ens, Deum, alia namque vocabat non entia, quare verum dicebat quòd ens non mouetur, quia quæ ſenſus iudicat non moueri non ſunt entia, ſed apparent eſſe, cum non ſint. Ariſtoteles igitur qui prius hanc poſitionem quòd omnia ſemper quieſcant abſolutè confutauerat, idque ſolo teſtimonio ſenſus, nunc vult contra eandem afferre nouum argumentum, non aliunde tamen acceptum, niſi ex ipſiuſmet Meliſſi dictis, non enim poſſet Ariſtoteles abſolutè probare dari motum ulla ratione, ſed oſtendere poteſt quòd ipſe Meliſſus dum motum negat, motum tamen in rebus ponit, fortaſſe autem hanc ob cauſam Ariſtoteles hic ſententiæ Meliſſi mentionē

facere

facere uoluit, ut poneret nobis ante oculos opinionẽ de uno ente immobili, de quo in ſequenribus dicturus eſt, quaſi nos excitare uolens ad conſiderationem primi motoris immobilis. Argumentatio autem Ariſt. contra Meliſſum talis eſt, inquit Meliſſus homines falſam habete de motu opinionem quòd ſit, ergo concedit opinionem, at qui opinio, ſeu uera, ſeu falſa ſit, eſt motus quidam, ergo concedit motũ dum motum negat, ſimiliter dicendum eſt ſi non opinionem, ſed imaginationẽ eſſe afferat illam, quam homines de motu habent, nam etiam imaginatio eſt motus quidam, quomodo autem Ariſt. intelligat opinionem & imaginationem eſſe motus, poſſumus duobus modis interpretari, uel.n. dicit ipſaſmet opinionem, & imaginationem eſſe motus, ſunt.n. motus quidem animales, & phantaſtici, & Ariſt. ſatis eſt Meliſſum ad hoc compellere ut aliquem in rebus motum fateatur, ſeu realẽ, ſeu phantaſticum & ſpiritalem, vel verũ realem motum intelligit opinio.n. & imaginatio, licèt reales motus non ſint, tamen realem motum pręſupponunt, non ſit.n. opinio, neque imaginatio ſine ſenſu externo, quia nihil eſſe poteſt in intellectu, uel in ſenſibus internis, quod in externo ſenſu prius nõ fuerit, imaginatio.n. eſt motus factus a ſenſu externo, operatio autem ſenſus externi eſt motus factus ab obiecto reali extrinſeco, nullo enim obiecto mouenre nulla fit ſenſatio, ergo cum ſenſatio fiat noua, quæ prius non fuit, neceſſe eſt aliquem realem motum ſenſarioni pręceſſiſſe, quo motum ſit uel ſentiens, uel obiectum ſenſile, uel aliquid aliud, ſi.n. nunc ſenſus non ſentit non incipiet vnquam ſentire, niſi nouus aliquis motus fiat; opinio igitur ſupponit imaginationem, imaginatio ſupponit ſenſationem, hęc ſupponit motionem factam ab obiecto externo, & hæc ſupponit uerum aliquem motum realem, nam ſi ſenſatio eſt noua cur prius non fuit? Si namque omnia eſſent immobilia, & ſenſus nunc non ſentiret, certè nunquam non inciperet ſentire: Ariſtoteles autem rectè dicit [motus quidam eſſe uidentur] non dicit eſſe abſolutè motus, quia ſi intelligit opinionem & imaginationem eſſe motus ſpiritales non ſunt abſolutè, ac uerè motus, ſed motus quidam; ſi etiam intelligat quòd ſupponũt factum uerum motum rectè dicuntur motus quidam, quia non ſunt formaliter motus, ſed ſolum antecedenter, quia præſupponunt motum. Hæc eſt ratio Ariſtotelis debilis (ut Auerroes ait) quia non probat directè motum dari neque.n. id probare liceret, ſed ſolum ualet ad hominem, ut patet. Ideò dimittens hanc diſputationem Ariſt. tanquàm de re manifeſtas, & quodammodo ſeipſum corrigens ſubiungit uanum eſſe quætere rationem ad probandum motum, quia in indicanda re ſenſili non debemus neglecto teſtimonio ſenſus quærere rationem. ſicut etiam in Textu vigeſimoſecundo dictum eſt. hoc enim indicat infirmitatem intellectus, non ualentis diſtinguere id, quod eſt melius ab eo, quod eſt peius, & credibile a non credibili & principium a non principio, in re.n. ſenſili melius eſt uti teſtimonio ſenſus quã ratione, idque eſt magis credibile quam ratio, & habet magis rationem principij, quoniam cognitio ſenſitiua eſt primum principium omnis intellectualis cognitionis, & ab ea omnis ratio pendet, in re igitur ſenſili præferre rationem ſenſui eſt magis credere non principio quam principio, & rei per ſe cognoſcibili, quàm rei cognoſcibili per aliud. Poſtea ſubiungit ꝙ ſicuti ſatis ſuperque teſtimonio ſenſus infringitur hoc membrum, quo dicitur nihil moueri, ita & illud, quo dicitur, omnia moueri, & illud quoque, quod dicitur alia ſemper moueri, alia ſemper quieſcere, quod erat primũ membrum ſubdiuiſionis ſuperius omiſſum; ad hęc nãque omnia impugnanda ſufficiens eſt (inquit Ariſt.) una fides, quę habetur a ſenſu, quia uidemus dari aliqua, quæ aliquando mouentur, & aliquando etiam quieſcunt, ex qua ueritate manifeſta infert Ariſtoteles falſa eſſe illa tria membra, omnia ſemper quieſcere, omnia ſemper moueri, & rerum alias ſemper quieſcere, alias ſemper moueri.

ueri. Notandus eſt in poſtremis uerbis error Latini Codicis, ubi enim dicitur [eo quod alia quidem] legendum eſt [ei quod eſt alia quidem ſemper moueri, alia uero quieſcere ſemper] datiuus enim ille caſus τῷ reſpondet præcedenti aduerbio ὁμοίως, & ſenſus uerborum eſt, ita eſt impoſſibile omnia ſemper quieſcere, & omnia ſemper moueri, & illud aliud membrum, quod eſt primum ſubdiuiſionis, quo dicitur alia ſemper moueri, alia ſemper quieſcere, quoniam hæc omnia conuincuntur teſtimonio ſenſus, quo oſtenditur dari res, quæ quandoque mouentur, quandoque quieſcunt; Textus hic vigeſimusſextus totus omittitur a Themiſtio, quia diuiſio hęc ab Ariſt. repetitur ad doctrinę abundantiam, non quia neceſſariũ fuerit.

Textus Vigeſimusſeptimus.

Reliquum eſt igitur conſiderandum, vtrum omnia ſint huiuſmodi ut moueantur, & quieſcant, an aliqua quidem ſic, aliqua verò ſemper quieſcant, aliqua autem ſemper moueantur, hoc enim demonſtrandum eſt a nobis. Mouentium igitur, & eorum, quæ mouentur, alia quidem per accidens mouent, & mouentur; alia autem per ſe. Per accidens quidem ut quæcunque ex eo, quia ſunt in mouentibus, aut ijs quæ mouent, & quæ per partem. Per ſe autem non quæcunque ex eo, quia ſint in mouente, aut in eo, quòd mouetur, neque ex eo quia pars aliqua ipſorum mouet, aut mouetur. Eorum autem quæ per ſe, alia quidem a ſeipſis, alia uerò ab alio. Et alia quidem natura, alia uerò uiolentia, & præter naturam, quòd enim ipſum a ſeipſo mouetur, natura mouetur, ut unumquodque animalium mouetur enim animal ipſum a ſeipſo, quorumcunque autem motus principium in ſeipſis eſt, hæc natura dicimus moueri, quapropter animal quidem totum natura ipſum ſeipſum mouet, corpus tamen contingit, & natura & præter naturam moueri, refert enim, & quali motu moueatur & ex quali elemento conſtet. Et eorum quæ ab alio mouentur, alia quidem mouentur natura, alia uerò præter naturam. Præter naturam quidem ut terra ſurſum, & ignis deorſum. Amplius autem partes animalium ſæpe mouentur præter naturam iuxta poſitiones, & motus modos.

CVM cætera diuiſionis membra, quæ ſolo teſtimonio ſenſus ſatis poterant improbari, iam reiecta ſint, duo remanent, quorum utrum uerum ſit non poteſt per ſenſum diſcerni, ſed ratione opus eſt, ad alterius ueritatem, & alterius falſitatem dignoſcendam: Ariſtoteles igitur concludit reliquam eſſe diſceptationem inter hæc duo membra quæ ſtatim nominat, unum eſt, an omnia ſint eiuſmodi, ut poſſint & moueri, & quieſcere, nec dentur aliqua ſemper mota, nec aliqua ſemper quieſcentia; alterum eſt an dentur tria hęc genera entium, ſemper mota, ſemper quieſcentia, & participantia quiete, & mo-

tu,

tur, quod poſtremum membrum inquit eſſe demonſtrandum, quia hoc ſolum uerum eſt. Ad hoc autem demonſtrandum Ariſt. ita procedet, res quidem participes motus, & quietis dari non probabit, quia eſt per ſe notum, ut ante dictum eſt, ſed ad oſtendendum dari entia ſemper immobilia declarabit longo ſermone has duas propoſitiones, unam, ꝙ omne, quod mouetur, ab alio mouetur, alteram ꝙ in mouentibus & motis non datur proceſſus ad infinitum, ſed neceſſe eſt deuenire ad unum primum mouens, quod a nullo moueatur, proinde immobile ſit. Per hanc uiam non oſtenditur primum mouens eſſe æternum, ſed ſolum ꝙ ad immobili neceſſe eſt reduci omnem motum, quòd autem dentur res ſemper motæ Ariſt. non omnino probabit, ſed ſupponet probatum in principio Libri motum eſſe æternũ, & hanc æternitatem declarans dicet non poſſe motum eſſe æternum, niſi ſit unus continuus, unde infert aliquod eſſe unum naturale corpus, quod ſemper mouetur, quoniam non eſt unus motus niſi unius mobilis. Ex hoc æterno motu infert tandem quòd neceſſe eſt dari æternum motorem immobilem, & ex hoc tanquam ex proxima & æquata cauſa regreſſum faciet ad demonſtrandum æternum motum in corpore naturali, & ita ſcientiam nobis perfectam tradet æternitatis motus. Patet igitur quòd in cognitione ueritatis poſtremi diuiſionis membri conſiſtit diſtincta cognitio æterni motus per ſuam cauſam; Sic igitur poſitus nobis uidetur ante oculos totus ſcopus, totaque methodus, Ariſt. in ſequenti parte, ad quẽ ſcopum ſi omnia, quæ tractanda ſunt, retulerimus non difficile nobis erit in ſingula parte quid Ariſt. agat dignoſcere, in hac enim, quæ mox ſequitur parte, declarare uult primam illam propoſitionem, omne quod mouetur, ab alio mouetur, in qua uerſabitur uſque ad Textum Trigeſimumtertium totum. Sciendum tamen eſt Ariſtotelem etiam in principio Septimi Libri probaſſe hanc eandem propoſitionem, quam hic probare uult, omne, quod mouetur, ab alio mouetur; quod quidem Interpretibus difficultatem fecit, & diſceptandi occaſionem dedit. Sed hac de re commodius loquemur in Textu trigeſimotertio, cum prius intelligenda ſit probatio Ariſtotelis ſequens quam eam cum illa alia conferamus. Nunc ſupponendum nobis eſt Ariſtotelem uelle in hac parte hanc propoſitionem probare per inductionem, ut igitur inductionem faciat in ſingulis ijs, quæ mouentur, proponit in hoc textu diuiſionem ipſorum, ut uideamus eorum quodlibet ab alio moueri, hoc enim fieri non poterat niſi prius ipſorum differentiæ cognoſcerentur. Facit autem in hoc textu Ariſtoteles plures diuiſiones, & ſingularum membra declarat, quarum prima eſt, quam fecit etiam in principio quinti libri clariorem, & uberiorem, ibi enim fecit eam trimembrem, hic autem facit bimembrem, quia duo illorum membrorũ confundit in unum. fuit autem eo in loco diuiſio talis, quicquid mouetur uel mouetur per ſe, uel per partem, uel per accidens, hic uero talis, quicquid mouetur, uel mouetur per ſe, uel per accidens, ſumit enim hic per accidens largius quàm in Quinto Libro, uidelicet, ut complectitur etiam id, quod ibi dicebatur per partem, & ut uniuerſaliter diſtinguitur ab eo, quod per ſe mouetur; & hanc diuiſionem applicat hic etiam mouentibus, quæ ſimiliter alia per ſe mouent, alia per accidens, prout per accidens ſumitur communiter, & complectitur etiam id, quod mouet per partem: moueri autem per partem aliquid dicimus quando motum partis attribuimus toti, ut quando hominem moueri dicimus, dum ſola manus ejus mouetur, per accidens autem mouentur illa, quibus nullo modo competere poteſt moueri per ſe, ut accidentia, & formæ, eatenus enim mouentur, quatenus inſunt in corpore, quod mouetur per ſe, at per ſe nullo modo mobilia ſunt, ideò moueri per partem eſt quodam modo medium inter per ſe, & pure per accidens, nam totum, quod dicitur moueri per

partem, eſt etiam per ſe mobile, vt quando totus ſimul homo mouetur quando
ambulat,ſic enim toti primo ineſt motus,non parti,quomodocunque.n.tribuatur
corpori ut moueatur per aliud certum eſt, ac neceſſarium quod eſt etiam mobile
per ſe, at accidentia, & res incorporeæ non poſſunt ullo modo per ſe moueri. Si-
mili diuiſione diuiduntur etiam mouentia,aliud.n.mouet per accidens, ut muſica,
quæ eſt in medico,per accidens ſanat ægrotum, aliud per partem, ut ſi tempore æ-
ſtatis dicamus cęlum calefacere aerem,non.n.totum cœlum,ſed ſolus Sol calefacit
per lumen: aliud demum per ſe quando totum concurrit ad agendum, ut quando
dicimus Solem calefacere, uel illuminare. Ratio autem cur Ariſt.hoc in loco con-
fundat ea, quæ mouentur per accidens, cum ijs,quæ mouentur per partem eſt,quia
his in præſentia non eget,cum.n.ſatis ſit inductionem ſumere ab ijs,quæ per ſe tan
tum mouentur,quia omne per accidens tale reducitur ad aliquid tale per ſe, quare
quod dicitur de eo, quod eſt per ſe, extenditur etiam ad id, quod eſt per accidens
proinde id,quod eſt per accidens,ſub ſcientiæ conſiderationem non cadit:facit igi
tur Ariſt. hic diuiſionem mouentium & mobilium in per ſe,& per accidens, ut di-
miſſis illis, quæ ſunt per accidens,ſumat ea ſolum, quæ ſunt per ſe, & horum diui-
ſionem faciat,ut inde poſtea inductionem ſumat. Auerroes hic duo dicit digna ali
qua conſideratione,unum eſt,quod duo ſunt genera mobilium,ac mouentiũ per ac
cidens,ſumendo per accidens prout etiã diſtinguitur ab eo,quod eſt per partem,cũ
.n.Ariſt.declarans quid ſit moueri, uel mouere per accidens, dicat eſſe id, quod eſt
in mobili,uel in motore.Auerroes inquit hoc eſſe duplex; aliud.n.eſt in re, quæ per
ſe mouetur, & ita mouetur per accidens, ut non poſſit modo ullo moueri per ſe,ut
anima eſt in corpore. aliud verò eſt in moto, & poteſt etiam per ſe moueri, ut ho
mo exiſtens in naui mota, mouetur enim per accidens, quoniam eſt in naui, quæ
per ſe mouetur, ipſe tamen talis eſt ut poſſit ambulare, & ita etiam per ſe moueri.
Hoc tamen Auerrois dictum mihi dubium uidetur, propterea quòd non uidetur
uerum quòd homo in Naui dicitur moueri per accidens, cum propriè ſit in loco,
& moueatur uerè de loco ad locum, ideò potius dicendum uidetur, quòd ille ho-
mo mouetur per ſe, idque uel uiolenter, cum ſit a motore externo, uel ſicuti
dicitur pars moueri ad motum totius, quemadmodum enim ambulante homi-
ne etiam brachium mouetur, quia eſt pars hominis, ita homo exiſtens in Na-
ui eſt pars quædam illius coniunctè, quod trahitur, uel pellitur a motore ex-
terno, non eſt autem ſimilis ratio de parte, quæ dicatur moueri ad motum to-
tius. & de toto, quod dicatur moueri per partem. parti enim, quæ ad motum
totius moueatur, propriè ineſt motus, ideò mouetur non per accidens, ſed per
ſe, licet ſecundario potius quam primario; at toti, quod dicatur moueri ratio-
ne partis, non ineſt motus ut toti, ſed parti ſolum, ideo illud non dicitur per ſe mo-
ueri, & Ariſt. iure illud coniunxit cum eo, quod mouetur per accidens. Alterum di-
ctum Auerrois eſt ꝙ priuatio ſolet declarari, & notificari per habitum, quãdoque
tamen contingit ut habitus declaretur per priuationem, quia priuatio aliquando
eſt notior habitu,ſicut euenit in pręſentia; Ariſt.n. declarat id, quod eſt moueri per
ſe,ex negatione eius quod eſt moueri per accidens,uel per partẽ, quod habet locũ
priuationis reſpectu eius, quod eſt per ſe, quoniã hoc notius eſt quam moueri per
ſe, in quo Auerrois dicto id poteſt eſſe dubium quôd id, quod eſt per accidens, dica
tur priuatio eius, quod eſt per ſe, uidetur referri potius ad id, quod eſt per ſe tan-
quàm ſecundarium quoddam ad primarium, a quo dependet, ſed videtur Auer-
roes ſumere habitum & priuationem largè, uidetur enim id, quod eſt per acci-
dens,eſſe inſtar priuationis eius,quod eſt per ſe, licèt non ſit uerè priuatio,nã ſi eſ-
ſet uerè priuatio,notaret etiã potentiã ad habitum,quod tamen dicere non poſſu-

mus,

mus, quia id, quod uerè mouetur per accidens, non eſt capax motus per ſe; ſimile tamen eſt priuationi, quia ſe habet ut imperfectum & ſecundarium ad perfectũ, & primarium, in reliquis dictum Auerrois nil habet difficultatis, cum enim habitus ſit natura prior priuatione, & ab eo pendeat priuatio, debet etiam cognoſci priuatio per habitum; ſed quia non ſemper contingit ut quæ ſunt ſecundum naturã notiora ſint etiam nobis notiora, ideò euenit interdum ut priuatio ſit notior habitu, & poſterius natura ſuo priori, ut euenit in præſentia non abſque ratione, nam per ſe eſt quoddam ambiguum quod multa ſignificare poteſt, nam ſi ſumatur per ſe moueri pro eo, quod eſt a ſe moueri, neque deſcendens, neque aſcendens lapis per ſe mouetur, quia mouetur ab alio, ſi vero ſumatur per ſe pro eſſentialiter, & naturaliter, lapis deſcendens, mouetur per ſe, aſcendens verò non per ſe; quod ſi ſumatur per ſe moueri pro eo, quod eſt eſſe proprium ſubiectum motus, ſic lapis etiã uiolenter motus mouetur per ſe; hoc igitur tertio modò ſumens hic Ariſt. per ſe moueri rectè fecit declarans ipſum per contra diſtinctionem a moueri per accidẽs, & per partem: ideò ad excluſionem aliarum ſignificationum Ariſt. declarare uoluit ſe intelligere moueri per ſe prout diſtinguitur a moueri per accidens, & a moueri per partem, quia hæc minus habent ambiguitatis quàm moueri per ſe, ideò ſtatim relicto eo, quod mouetur per accidens, uel per partem, ſumit diuidendum id quod mouetur per ſe, quando dicit [Eorum autem, quæ per ſe, alia quidem a ſeipſis, alia verò ab alio,] & duas facit eiuſdem diuiſiones diſtinctas, easque declarat in ijs, quæ mouentur, poſtea vero in Textu trigeſimoprimo eaſdem ferè applicabit etiam mouentibus, non enim poſſunt omnino applicari mouentibus ea, quę hic dicentur de ijs, quę mouentur, una diuiſio eſt, illa, quæ per ſe mouentur, alia mouentur a ſe, alia uerò ab alio; altera eſt, illa, quæ per ſe mouentur, alia mouentur natura, alia uiolenter: hæc autem ut intelligantur ſciendum eſt, tres eſſe gradus eorum, quæ per ſe mouentur, alia namque mouentur à ſeipſis, ut animalia, & ille motus eſt eis ſecundum naturam, alia mouentur ab alio ſecundum naturã, ut graue deſcẽdens, & leue aſcendens, hoc tamen membrum adhuc eſt obſcurum, & poſtea ab Ariſt. declarabitur, alia demum mouentur ab alio uiolenter, ſeu præter naturam, ut graue aſcendens, & leue deſcendens; Ariſt. igitur priore diuiſione in primo membro complectitur primum gradum, in ſecundo ſecundum, & tertium ſimul, poſteriore autem diuiſione in primo membro complectitur primum ac ſecundum gradum ſimul, in ſecundo autem ſolum tertium, quare utraque diuiſio in tres dictos gradus reſoluitur, & quia Ariſt. in primo gradu ponit ſola animalia, hæc enim ſola mouentur ſecundum naturam a ſeipſis, inanimata uero omnia mouentur ab alio, ideò ſtatim probat id, quod de animalibus dixerat, argumentans a definitione naturæ; quod quidem a ſeipſis moueantur non probat, immò hoc ſumit ut notum, patet.n. animalia moueri ab anima tanquàm a motore interno; ſed ex hoc probat ꝙ illo motu moueantur ſecundum naturam, ideò minorem omittit Syllogiſmi, quẽ format talem, quæcunque habent in ſeipſis principium ſui motus ea illo motu mouentur ſecundum naturam, at animalia habent in ſeipſis principium ſui motus, ut patet, ergo mouentur ſecundum naturam, maior patet ex definitione naturæ, natura enim eſt principium motus in eo, in quo eſt, quod eſt principium internum, quę igitur a principio interno mouentur mouentur a natura, proinde motus ille eſt ſecundum naturam, & eſt argumentatio a definitione ad definitum; ſed perpendendum eſt in concluſione Ariſt. dicere [quapropter animal quidem totum natura ipſum ſeipſum mouet] cur enim dicat [animal totum] ipſe rationem reddit ſequentibus uerbis quoddam dubium ſoluens, quando dicit [corpus tamen contingit] & dubium tale eſt, animal eſt graue, ergo quando aſcendendo ambulat mo-

uetur prærer naturam, licèt moueatur a ſcipſo, reſponſio, quàm innuit Ariſt. talis
eſt, ſi animal ſumatur totum, ideſt, ut animarum, hoc modo habet inclinarionem
ut ad omnes partes moueatur ab anima, & hac ratione eriam aſcendens mouetur
naturaliter, quarenus eſt animatum. Si vero non conſideretur animal totum, ideſt,
aggregarum ex corpore, & anima, ſed corpus ſolum, quod conſideretur non ur ſub
ſtàns animæ, ſed ſecundum ſe ut prædominio rerreum, & graue, hoc modo ille mo-
tus eſt illi uiolenrus, quatenus graui. deſcenſus autem per lineam rectam eſt ei mo
tus ſecundum naruram, diſcrimen iraque conſiſtir in conſiderando animal forma-
tum, uel corpus ſolum ſecluſa anima, & omni reſpectu, quem haber ad Animam,
ut materia ad formam, cum hoc enim reſpectu mouetur naturalirer quocunque
motu progreſsiuo, & hæc eſſe dicirur conſideratio perſecta, & animalis rotius; ſi
uerò ſine hoc reſpectu conſideretur animalis corpus ſecundum ſe hac ratione non
eſt amplius materia, ſed corpus naturale formatum forma miſtionis cum prædo-
minio grauiratis, quare quælibet aſcenſio eriam ſacta ab anima ei quatenus tali eſt
prærer naruram, ſic aurem non conſiderarur animal totum, quia neque compre-
henditur, neque ullo modo reſpicitur anima, quæ eſt altera pars, ea quæ pręcipua,
animalis; hoc ſignificar Ariſtoteles, quando inquir [refert enim quo motu mouca-
tur, & ex quali elemento conſtet] animal enim quatenus eſt animal mouetur na-
turaliter ab anima ad omnes partes, ſed ſi corpus ſolum reſpiciatur non conſide-
rata ullo modo anima, non omnis motus eſt ei naturalis, refert enim qualis ſit il-
le motus, & ex quonam dominante elemento animal conſtet, nam ſi in eo domine
tur terra, & morus ſir aſcenſio, eſt ei uiolentus, quatenus terreo, & graui. Hactenus
Ariſt. coniunxir primum membrum primæ diuiſionis cum primo ſecundæ, videli-
cet, moueri a ſe cum moueri ſecundum naturam, ſic enim complectitur animalia
ſola; poſtea uerò quando dicit, [Et eorum quæ ab alio mouentur] accipit ſecun-
dum membrum primæ diuiſionis, idque neque cum primo, neque cum ſecundo ſe-
cundæ diuiſionis coniungit, ſed cum utroque ipſum enim diuidir in illa duo dicēs,
ea, quæ mouentur ab alio, alia mouenrur, ſecundum naturam, alia uerò præter na-
turam, & uiolenter, ſecundum naturam quidem ab alio mouentur grauia, & leuia
motibus ſuis naturalibus, hoc tamen ſubticet Ariſtoteles, quia dubium, & obſcu-
rum eſt, & infra declarabitur, & ſolum declarar alterum membrum huius diuiſio-
nis dicens moueri præter naturam ab alio grauia quando aſcendunt, & leuia quan
do deſcendunt. Quòd enim grauia deſcendendo, & leuia aſcendendo moueanrur
ſecundum naturam hoc ut notiſsimum ſupponit, at non poteſt ſupponere quòd ſic
moueantur ab alio, quia hoc ignorum adhuc eſt. Poſtquàm autem declarauit mo-
tum prærer naturam in rebus inanimaris; ſubiungit dari etiam in animaribus mo-
tum aliquem prærer naturam, quando inquir, [Amplius aurem partes animaliū]
non quidem pręter naturam reſpectu elementi dominātis in animali, de hoc enim
iam dixerat prius, ſed prærer naruram reſpectu animalis, quatenus animal eſt, di-
cit autem contingere talem motum præter naturam partibus ipſius animalis quan
do mouetur alio motu quam illo, ad quem a natura directæ ſunt. natura enim de-
dit ſingulis partibus proprias operationes, & proprios motus ranquàm fines ipſa-
rum partium organicarum. conſiſtit autem inſtrumenti natura in fine, & officio
ſuo, ideò præter ipſius parris naturam dicirur ille morus, qui non eſt finis, & ope-
ratio propria illius partis; inquit autem Ariſt: motum parris dupliciter cognoſci eſ
ſe præter naturam ex ſitu, & ex modo morus, ex ſitu, ut ſi quis inſtar quadrupedis
manibus ambuler, uel ſi pedibus uerſus cœlum ſublatis ambulet ſolis manibus,
abutitur enim officio manuum & ſitum ei præter naturalem dar, non enim eſt
naturalis ſitus manuum vt in terram ponantur, neque eſt eis naturalis motus am

bulare

bulare; ex modo autem cognoſcitur motus præter naturam, ut ſi quis pedibus ambulet in poſteriora retrocedendo, motus enim naturalis in animali eſt ad anteriora, & hoc eſt proprium officium pedum. Sic autem nullus fit prauus ſitus alicuius partis, ſed prauus tantum modus ipſius motus; talis etiam motus videtur eſſe natatio in homine, non enim propter hunc motum dedit natura homini manus, & pedes. Sed cum hi motus reſpectu partium ſint præter naturam dignum conſideratione eſt an reſpectu animæ, & ſimpliciter reſpectu ipſius animalis ſint præter naturam, an potius naturales, nam pro utraque parte eſt ratio; fiunt enim omnes prædicti motus ab anima, ergo a principio actiuo interno, ergo naturales, quia internum principium motus eſt natura ipſa, contra verò ocioſæ ſunt omnes animæ facultates organicæ, quibus nullum organum inſeruiat; quemadmodum è conuerſo ocioſum eſt organum in animali, cui nulla animæ facultas, quę ipſo vtatur, reſpondeat. Cum itaque hæc duo ſint repugnantiſſima ipſi naturæ, quæ nihil fruſtra facit, dicendum eſt tot eſſe organa in corpore animalis, quod ſunt animæ facultates, quę non poſſunt operari niſi per organum, ita ut cuilibet tali facultati organum, & cuilibet organo facultas animæ aliqua reſpondeat; quando igitur homo manibus ambulat, nulla poteſt eſſe animę facultas reſpiciens hunc manuum uſum, quia manus reſpectu huius motus non ſunt inſtrumenta, ergo eſt ille motus præter facultates animæ, ergo præter naturam etiam reſpectu animæ, quoniam eaſdem operationes reſpicit anima per ſuas potentias, quas etiam organicæ partes reſpiciũt, ergo quæ operatio eſt ipſi parti præter naturam eſt etiam animæ præter naturam. Pro ſolutione huius difficultatis dicendum puto facultates animæ organicas, & organa ipſa corporea pari paſſu incedere, ut neque talis facultas ulla detur ſine organo, quo utatur, neque organum ſine facultate utente, ut etiam antea ſumebatur, quo fit, ut operatio quælibet organica, ut reſpicit organum ita reſpicit animam, non quidem ſimpliciter, ſed ut illo organo utentem, nam ambulatio per ſe reſpicit pedes, per ſe reſpicit etiam animam, quæ habet ambulatiuam facultatem per pedes, quare utriſque eſt operatio naturalis, eadem autem manibus eſt operatio pręter naturam, & accidentalis, quare etiam animę eſt præter naturam, ut utenti manibus, licèt non ſimpliciter animæ, cum anima per ſe habeat potentiam ambulatiuam per inſtrumenta ad hanc operationem idonea, licèt non per manus. Euenire autem ſolet pluribus organis, tum a natura, tum ab arte fabricatis, ut præter proprium uſum, & proprium finem, cuius gratia ſunt fabricata, ſeu a natura, ſeu ab arte, alios quoque habeant uſus præter conſilium naturæ, uel artis fabricantis, immò etiam contra conſilium fabricantis, ea enim fabricata conſequitur ut ad alios quoque non cogitatos vſus vtilia ſint, ut malleus eſt inſtrumentum ad percutiendum aliqua, quæ inſeruiant humanæ commoditati, tamen aliquis conuertit malleum ad contrarium vſum ad hominem interficiendum, per accidens enim conſequitur malleum iam fabricatum, ut etiam necare hominem facilè poſſit, ita ars Rhetorica eſt inſtrumentum ad perſuadenda ea, quæ iuſta ſint, tamen multi arte Rhetorica etiam res iniuſtas perſuadent, hic (ut ait Ariſtoteles in primo libro Rhetoricorum) non eſt inſtrumenti vſus, ſed abuſus, quia eſt contrarius illi uſui, propter quem inuentum, ac fabricatum fuit; tales igitur operationes ſicuti ipſi organo ſunt accidentales, & præter naturam, ita etiam animę ut illo organo utenti, quę non hoc organo naturaliter utitur ad talem operationem, ut manibus ad ambulandum; vel non tali modo, ut pedibus ad ambulandum in poſteriora, uidentur autem in his operationibus etiam gradus, cum alię magis, alię minus contrarię, ſeu remotæ ſint ab intentione naturæ, magis enim eſt præter naturam, & animæ per manus ambulare,

bulare, & manibus ipſis, quàm pedibus retrocedere, & ipſi animæ per pedes, ſic etiam natare, & aliæ quamplures operationes, quæ licet ſint præter intentionem naturæ, quę & potentias animę, & inſtrumenta tribuit, tamen utiles quandoque eſſe comperiuntur. In his itaque omnibus iudicandis, vel ſecundum naturam, vel præter naturam non ſatis eſt conſiderare, quòd fiunt a principio interno, ſed finem quoque ſpectare oportet, quem & potentiæ & inſtrumenta eſſentialiter reſpiciunt, cum enim hic concurrat ad conſtituendum internum principium non dicentur ab interno principio factæ, ſed potius ab externo, quia hic vſus eſt extra organorum & potentiarum naturam, quæ conſtituitur non ab hoc uſu, ſed ab eo, propter quem ſunt facta a natura; quare per hoc ſoluitur argumentum, quo oſtendebatur hos eſſe motus nàturales, quæ ab interno principio fieri uideantur. Notandum eſt hoc in loco, quòd Ariſtoteles clare dicit animam ſub definitione naturæ contineri, cùm utatur definitione naturæ ad probandum quòd motus animalis factus ab anima eſt motus naturalis. Notandum etiam eſt, quòd dum Ariſtoteles dicit animalia moueri a ſeipſis, non ob id officit propoſito ſuo principali, quod eſt oſtendere quicquid mouetur moueri ab alio; nam moueri ab alio accipitur duobus modis, uno modo ut ſignificet motorem loco, & ſubiecto ſeparatum a moto; altero modo ut ſignificet ſolùm diſtinctionem realem inter motorem, & rem motam, etiam ſi loco diſiuncta non ſint; animalia non mouentur ab alio primo modo, ſed a ſeipſis, quia habent motorem internum non diſiunctum loco a moto, mouentur tamen ab alio ſecundo modo, quia motor in eis eſt realiter diſtinctus a moto, nempè, anima a corpore; conſilium autem Ariſtotelis eſt oſtendere quicquid mouetur ab alio moueri ſecundo modo, non primo, nempè quòd in omnibus diſtinguitur re motor a moto, animalia igitur hoc modo mouentur ab alio, & ita quicquid mouetur mouetur ab alio. Auerroes in Commentario notat differentiam inter animal, & cœlum ratione motus, datur enim in animali motus non modò naturalis, ſed etiam uiolentus, immò, & ille, qui eſt animali naturalis, quatenus animal eſt, alio modo eſt ei uiolentus, ratione elementi prædominantis, habet enim animal duo principia motus, animam, & elementum prædominans, quæ inclinant ad contrarios motus, unde fit labor in motu progreſſiuo animalis propter grauitatem terræ dominantis, trahentem animal deorſum, quare neceſſe eſt aliquando animal quieſcere: non ſic eſt in corpore cœleſti, in eo enim motus eſt penitùs naturalis tùm ratione mouentis, tùm ratione moti, neque habet principia contrariorum motuum, ſed unius tantùm, nam intelligentia mouet motu circulari, & cœleſte corpus non habet inclinationem ad ullum alium motum quàm ad circularem, quare nullus ibi eſt labor, quia nulla contrarietas, & nulla uiolentia. Videtur autem Auerroes ſibi contradicere quòd in Commentàrio tertio ſecundi libri de cœlo negat motum cœli eſſe naturalem, quia negat eius principium eſſe naturam; ſed ſoluitur contradictio, quia eo in loco dicit motum cœli eſſe animalem & voluntarium, & negat eſſe naturalem, quare ſumit naturam ſtrictè, ut diſtinguitur ab anima, & naturale prout diſtinguitur a uoluntario: hic uerò ſumit naturale largius, prout diſtinguitur ſolum a uiolento, & complectitur tam motum uoluntarium quàm naturalem, qui in hoc conueniunt quod fiunt a principio interno ad differentiam motus uiolenti, hoc modo ſumpta fuit natura in principio ſecundi Phyſicorum, ideò complectitur animam, ut hic Ariſtoteles teſtatur adducens definitionem naturæ ad probandum quòd animalia a ſe mouentur naturaliter, at ſumendo naturale prout diſtinguitur a uoluntario, nec motus cœli, nec motus animalis eſt uocandus naturalis.

Tex-

Textus Vigeſimusoctauus.

Et maximè moueri ab aliquo id, quod mouetur, in ijs, quæ præter naturam mouentur, eſt manifeſtum, propterea quod manifeſtum eſt ab alio moueri. Poſtea autem quæ ſunt præter naturam eorum, quæ ſunt ſecundum naturam, ipſa, quæ a ſeipſis vt animalia, non enim hoc immanifeſtum an ab aliquo mouentur; ſed quomodo oportet accipere id ipſius, quod mouet, & id, quod mouetur. Videtur enim vt in nauibus, & in ijs, quæ non natura conſtant, ſic & in animalibus eſſe diuiſum id, quod mouet, & id, quod mouetur, et ſic totum ipſum ſeipſum mouere. Maximè autem dubitatur reliquum dicta vltima diuiſionis, eorum enim, quæ ab alio mouentur, hæc quidem præter naturam poſuimus moueri, alia autem relinquuntur opponi, quia natura. Hæc autem ſunt quæ dubitationem afferunt, a quo moueantur, ut leuia, & grauia; hæc enim ad oppoſita quidem loca violentia mouentur: ad propria autem leue quidem ſurſum, graue autem deorſum natura.

FACTIS diuiſionibus, quæ in tria membra, ut diximus, reſoluuntur, ſequebatur ut Ariſtoteles ex his tribus membris inductionem ſumeret, qua concluderet, omne, quod mouetur, ab alio moueatur, ſed quia in uno eorum trium membrorum res eſt maximè dubia, ideò non poterat Ariſtoteles inductionem facere, niſi prius id, quod dubium erat, declararet, in hoc igitur contextu exponit illa tria membra per ordinem, primo quidem illud, in quo res eſt manifeſtiſſima; ſecundo illud, in quo manifeſta quidem eſt, ſed minus demum illud, in quo eſt dubia. ideò in ſequentibus hoc declarare proſequetur; quo facto tandem in textu Trigeſimotertio perfectam inductionem facit, qua concludet ex ſingulorum conſideratione quòd quicquid mouetur ab alio mouetur. Primum membrum, in quo dicit eſſe manifeſtiſſimam realem diſtinctionem motoris a moto, eſt id, quod uiolenter mouetur, cùm enim motor ſit loco ſeiunctus a moto, clarum eſt quòd ab eo realiter diſtinguitur; nota Ariſtotelem ex eo quòd hoc mouetur ab alio, ideſt, a motore ſeparato, inferre quòd mouetur ab aliquo, ideſt, a motore diſtincto realiter a moto. Deinde quando inquit [Poſt illa uerò quæ ſunt peæter naturam] affert ſecundum membrum dicens, quod poſt illa, quæ mouentur uiolenter, ſecundus locus ratione euidentiæ eſt eorum quæ ſecundum naturam a ſe ipſis mouentur, nam inter illa, quæ ſecundum naturam mouentur, res clarior eſt in ijs, quę a ſe mouentur, hoc eſt, in animalibus, non tamen ita clara ut erat in ijs, quæ uiolenter mouentur, nam inquit Ariſtoteles, quòd hæc moueantur ab aliquo nemo dubitat, clarum eſt enim quòd ab aliquo mouentur, ideſt, quod diſtinguitur motor a moto, ſed eſt ſolùm difficultas aliqua de modo ſtatuendi hanc diſtinctionem, videtur autem per hæc innuere Ariſtoteles id, de quo interpretes ualde controuerſantur, cum enim nemo ignoret diſtinctionem realem motoris a moto in animalibus,

libus, ſiquidem patet animam eſſe mouentem, corpus autem motum; de hoc tamen altercantur, an anima moueat ut quod, corpus autem ſeeluſa anima moueat ut quod, an ſolum compoſitum animatum dicatur, mouere, & moueri ut quod, ſed corpore ſecluſa anima ſupmpto moueatur ut quo, moueat autem anima ut quo; vel dicere poſſumus Ariſtotelem per hæc ſignificare aliam controuerſiam videlicet, notum eſſe quòd corpus mouetur, & anima mouet, ſed eſſe dubium an anima ſit ſeparabilis à corpore etiam loco, & ſubiecto, quaſi dicat, licet controuerſia ſit inter philoſophos an motor animalis ſit etiam loco ſeparabilis ab ipſo, tamen ſatis eſt quòd in hoc conueniunt quòd motor eſt realiter diſtinctus a moto, nempè, anima a corpore, ſiue ſit ſeparabilis, ſiuè inſeparabilis, quod quidem ad præſentem ſpeculationem non pertinet; In quibuſdam codicibus poſt illa uerba, [& id quòd mouetur] leguntur hæc omnia [utrum eſt ſeparata & natura, & loco, an aliquo alio modo] quæ prædictum ſenſum apertiſſimè referrent, tamen an adijciantur, necne, parùm refert, ea quidem mihi uidetur mens Ariſtotelis eſſe, etiam ſi hæc alia uerba nòn exprimantur, ideò ſtatim ſubiungit Ariſtoteles id, quod eſt manifeſtum, & quod in præſentia ſufficit dicens, [Videtur enim ut in nauibus, & ijs, quæ non natura conſtant] uidetur, ideſt, conſpicuum eſt in animali eſſe realem diſtinctionem motoris, & moti, ſicuti in nauibus, & alijs corporibus artefactis, quæ arte mouentur, ut in curſu, nauta enim mouet, nauis mouetur, & realiter inter ſe diſtinguuntur, ſic auriga mouet, & currus mouetur; anima autem eſt ſicut nauta, & corpus ſicuti nauis, & ita omnes exiſtimare uidentur, & in hoc ſenſu dicere animal mouere ſeipſum, ideſt, diſtingui in partem mouentem, & partem motam realiter diſtinctas: in hoc tantum ſumenda eſt hæc ſimilitudo animæ cum nauta, & corporis cum naui, non in ſeparabilitate nautæ a naui loco, & ſubiecto, hoc enim ad rem non attinet, & Ariſtoteles iam dixerat eſſe immanifeſtum, quare non poteſt nunc dicere id eſſe omnibus manifeſtum; diſceptatio enim magna eſt inter philoſophos de ſeparabilitate animæ a corpore, ſed id præterea hoc in loco animaduertendum eſt quòd Ariſtoteles in hac parte de animalibus communiter loquitur, non de homine tantùm, quare ſimilem nautę dicit animam animalis ſimpliciter, non ſolam humanam, quod etiam alias notauimus in textu Vndecimo ſecundi libri de anima, idcò uana eſt illorum ſententia, qui dicunt Ariſtotelem uocare animam ſolam intellectiuam nautam in naui, quia ſola ſeprabilis eſt, & eſt forma aſſiſtens, non informans, cùm enim hic, & ibi pateat non ſolùm humanam, ſed omnem animalis animam ab Ariſtotele dici ſimilem nautæ, ſimilitudo hæc non in ſeparatione a corpore conſiſtit, ſed in ſola motione, & gubernatione corporis ab anima, ſic enim, & nauis mouetur, & gubernatur a nauta. [Maximè autem dubitatur reliquum dictæ diuiſionis membrum] Tandem adducit tertium diuiſionis membrum, de quo inquit maximè dubitari, & repetit prius ipſam diuiſionem, ut appareat quodnam membrum relinquatur, deinde dubium, quod in eo eſt, declarat, cùm autem antea duas diuiſiones fecerit priorem hic non repetit, quæ fuit, eorum, quæ mouentur alia a ſeipſis mouentur, alia uerò ab alio: ſecundam ſolam repetit, quam uocat ultimam, & fuit hæc eorum quæ ab alio mouentur, alia mouentur ſecundum naturam, alia præter naturam, & violenter, ſed dicit ſe antea hæc diuiſionis membra ſuppoſuiſſe, cum alterum tantùm ſit manifeſtum, videlicet, aliqua moueri ab alio præter naturam, nam in principio huius textus dixit, in his manifeſtam eſſe diſtinctionem motoris a moto, cùm moueantur a motore ſeparato, relinquitur ergo (ait) oppoſitum membrum, quod eſt aliqua ab alio moueri ſecundum naturam; deinde quænam hæc ſint, & dubium, quod in eis iacet, exponit, dicens hæc eſſe grauia, & leuia, quæ cum ad propria

loca

loca naturaliter moueantur, a quonam motore moueantur, obſcurum eſt; mouentur enim ad oppoſita loca uiolenter, uidelicet, leue deorſum, & graue ſurſum, ad ſua uerò loca mouentur naturaliter, leue ſurſum, graue deorſum, idque omnibus manifeſtum eſt, ſed de motore dubium eſt, nam de motu eorum uiolento patet, quod fit a motore ſeparato, ſed de motu naturali, a quonam motore fiat ignoratur, quare non poteſt affirmari quòd in his motor ſit alius a moto cùm ignoretur motor, ut ſtatim in primis verbis ſequentis contextus ſubiungit dicens.

Textus Vigeſimusnonus.

A quo autem non adhuc manifeſtum, ut cum mouentur præter naturam, & enim ipſa a ſeipſis dicere impoſsibile eſt: uitale enim hoc & animatorum eſt proprium. Et ſiſtere poſſent ſeipſa, dico autem ut ſi ambulandi cauſa ſit ſibi, & non ambulandi, quare ſi in ipſo igne eſt ſurſum ferri, manifeſtum quod in ipſo, & deorſum; irrationale autem eſt illud, uno moueri ſolum a ſeipſis ſi ipſa ſeipſa mouent.

MOTVS præter naturam a quonam motore fiat eſt manifeſtum, ſed de motu naturali ignotus eſt motor, ideò cũ neceſſe ſit hæc, vel a motore interno moueri, quod eſt moueri a ſeipſis, uel ab alio, ideſt, ſeparato, ut in diuiſione ſupponi uidebatur, ideò ſtatim in hoc textu, & in ſequente probat Ariſtoteles quòd non poſſunt moueri a ſeipſis, Deinde in trigeſimoprimo & Trigeſimoſecundo declarabit a quonam motore moueantur, docens ea moueri ab alio. probans autem non moueri a ſeipſis quotnam argumentis utatur non eſt ſatis clarum, interpretes enim alij duo tantum argumenta fieri dicunt, alij tria, alij plura, ſed parui momenti lis eſt, alij námque ex pluribus argumẽtis unũ conſtituunt, alii unum diuidunt in plura, at in ſenſu non diſcrepant, Ego ſententiam ſimplicij ut faciliorem ſecutus puto tria eſſe argumenta, duo in hoc textu, quæ Auerroes in unum coniungit, tertium uerò in ſequenti; Primum argumentum in ſecunda figura, ut rectè ſimplicius ait, ita formatur, omne, quod a ſeipſo mouetur, eſt animatum, grauia, & leuia non ſunt animata, ergo a ſeipſis non mouentur, minorem ſupponit Ariſtoteles ut notam, maiorem quoque non probat, ſed unde nam eam ſumat non eſt ſatis clarum, quia a nullo bene hoc explicatur niſi a Themiſtio, nam Simplicius inquit Ariſtotelem ſumere, tum ut omnibus notum quòd id, quod a ſe mouetur, eſt animatum, tum ex libris Platonis, qui & decimo libro de legibus, & in Phædro inquit proprium eſſe animatorum a ſe moueri, inanimatorum uero moueri ab alio; ob id complures ſecuti dicunt Ariſtotelem hoc a Platone accipere, attamen Ariſtoteles non admodum conſueuit aliquid ſine probatione ſumere, ductus ſola aliorum authoritate, quando non eſt per ſe notum, hoc autem per ſe eſſe notum non videtur, quia licèt admittere poſſimus quòd ſit per ſe notum animata mouere ſe, non tamen ita per ſe nota eſt huius conuerſa, fortaſſe enim aliquis putat etiam inanimata mouere ſe ut leuia, & grauia ad ſua loca naturalia. Neque Ariſtoteles poſteà probaret ea non moueri a ſeipſis, ſi eſſet per ſe notum. ideò mihi rectè uidetur dicere Themiſtius quòd Ariſtoteles hoc ſumit ex ratione, quam paulò

ante

ante ſuperius tetigit, quoniam enim animalia diuiduntur in partem per ſe mouentem, & in partem per ſe motam, nempe animam, & corpus, hinc fit ut moueant ſe, cum habeant in ſe motorem, & mobile, nam Ariſtoteles iam in principio Septimi Libri declarauit quomodo contingat aliquid a ſeipſo moueri, dicens id non ita contingere, & res tota moueat, & tota moueatur, ſi quidem hoc impoſſibile eſt, ſed ut duæ eiuſdem partes una moueat, altera moueatur quod quidem de grauibus, & leuibus dicere non poſſumus, hæc enim aliter diuidi non poſſunt quàm in materiam & formam, & forma quidem poteſt uocari mouens, at materia non poteſt dici mota, cum ſit ens in pura potentia, quod autem mouetur debet eſſe actu, ut in quinti Phyſicorum dictum eſt, oportet igitur duos ineſſe actus ſpecificos in re, quæ ſeipſam mouere poſſit, quod ſolis competit animatis, habent enim animam & formam mixtionis, quæ catenus dicitur actus ſpecificus, quatenus reſultat ex congreſſu formarum elementorum, quæ ſunt formæ ſpecificæ, & aptæ dare compoſito actualem exiſtentiam ſine ope alterius formæ quo fit ut etiam forma mixti dare poſſit actualem exiſtentiam etiam ſine anima, ut euenit poſt mortem animalis compoſitum igitur ex hac forma & prima materia eſt proprie mobile & per ſe mobile, anima uerò ſuperueniens eſt per ſe apta mouere ideò animalia mouent ſeipſa ſumit ergo Ariſtoteles hanc maiorem ut claram ex ratione, quæ in præcedentibus declarata eſt, & mihi uidetur argumentum Ariſtotelis præſens eſſe demonſtratiuum, nam medius terminus eſt eſſe animatum, quod ſumitur pro eo, quod eſt diuidi in partem per ſe mouentem, & partem per ſe motam, quæ eſt vera, & æquata cauſa mouendi ſeipſum, quare Ariſtoteles oſtendens grauia, & leuia non moueri ſeipſa, per hoc quòd non diuiduntur in partem mouentem, & partem motam, facit demonſtrationem propter quid negatiuam, quia cauſa ad effectum ita ſe habet ut & affirmatio ſit cauſa affirmationis, & negatio negationis, poſita enim ponit effectum, & ablata aufert. Alij etiam alia de hac maiore dicunt, quæ conſulto omittuntur. Quæritur hic cur Ariſtoteles dixerit proprium eſſe animatorum mouere ſe, nec dixerit animalium, ut uidetur dicere debuiſſe, quoniam plantæ non uidentur ſe mouere, & in textu præcedenti de ſolis animalibus dixerat quòd habent animam ut nauram mouentem, & corpus ut nauem motam: non defuerunt ob id, qui dixerint Ariſtotelem nomine animatorum per Emphaſim ſola animalia ſignificare uoluiſſe, quod confirmatur ex alia ſequẽte ratione, quam clarum eſt non poſſe niſi de animalibus intelligi, in ea tamen animalia non nominantur. Ego uerò puto Ariſtotelem non temere hic dixiſſe animata potius, quam animalia credo enim id feciſſe ut propoſitio maior eſſet per ſe, ei uniuerſalis, maior enim eſt omne quod a ſe mouetur, eſt animatum, hoc eſt, diuiditur in partem mouentem, & partem motam, in animam, & corpus, hoc autem non ſolius animalis proprium eſt, ſed competit omni animato, nam etiam plantæ habent duos illos actus, quos in animalibus declarauimus, & diuiduntur in animam, & corpus formatum forma mixtionis, ideò negandum eſt quòd plantæ nullo modo a ſe moueantur, nutriuntur enim & augentur ab anima tanquam motore interno, & præterea mouentur etiam quodammodo ſecundum locum a ſeipſis, nempè, eo locali motu qui cum augmentatione neceſſariò coniunctus eſt, creſcendo enim tranſeunt ad maiorem locum; quare licet non ita exquiſitè appareat eas a ſe moueri, nec ut animalia, tamen imperfectius hac conditione participant, quia animam quoque imperfectiorem habent quod uero illi dicunt de alia ſequente ratione nihil eſt, quia ſecunda illa ratio erit diuerſa ab hac prima, & illa poteſt a ſolis animalibus ſumi, cum hæc ſumatur ab omnibus animatis. [Et ſiſtere poteſt ſeipſa.] Secundam hic rationem adducit, quæ talis eſt, illa, quæ poſſunt ſe

mouere

mouere, poſſunt etiam ſe ſiſtere, & poſſunt ſe mouere diuerſis, immò & contrarijs motibus, non uno tantum, at grauia, & leuia non poſſunt ſe ſiſtere, nec mouere contrarijs, nec diuerſis motibus, ſed uno tantum, ergo grauia, & leuia non poſſunt ſe mouere, ratio hæc ſumitur a multis conditionibus eorum quæ a ſe mouentur quaſi ſi ſeparemus plures fient rationes, ſi autem coniungamus una eſt ratio, ut uidetur ab Ariſt. tanquam una formari, quæ eſt expoſitio Simplicij, ſed parum refert, conditiones autem patuit eſſe tres, quod poteſt habitum, poteſt etiam priuationem, ideò quod poteſt facere motum, poteſt etiam facere quietem, quod poteſt mouere, poteſt contrarijs motibus mouere, quia id, quod poteſt, contraria poteſt; quod poteſt, plura poteſt, quia id; quod poteſt unum tantum, non dicitur poſſe, ſed potius cogi, & ligari. Hæ autem manifeſtæ fienr, ſi maior Ariſtotelis declaretur, nam minor ſatis per ſe manifeſta eſſe uidetur. Dubito igitur contra maiorem, & ſumo fundamentum ex Ariſtotele in ſecundo libro de interpretatione, & in hoc ipſo octauo Phyſicorum textu octauo, ubi inquit duplicem eſſe potentiam actiuam unam cum cognitione, & hanc poſſe agere oppoſita; alteram purè naturalem, & ſine cognitione, & hanc non poſſe oppoſita, ſed eſſe determinatam ad unum, cum igitur detur potentia actiua, quæ non poteſt oppoſita, ſed unum tantum, quid prohibet quominus dicamus elementa habere potentiam actiuam mouendi ſe, nec tamen poſſe ſe ſiſtere nec mouere pluribus motibus? dicam enim eorum potentiam actiuam eſſe purè naturalem, proinde determinatam ad unum, maior igitur Ariſtotelis uera eſt ſolum de mouente uoluntario, non eſt uera de mouente naturali ſine cognitione. Præterea plantæ mouent ſe, ut antea dicebamus, non tamen ſe ſiſtunt, nec ſe mouent oppoſitis motibus, quare maior falſa eſt. Ad primum dubium ſolent omnes reſpondere per differentiam inter animam, & formam naturalem. nam anima eſt minus immerſa materiæ, ideò imperat materiæ, maximè autem imperat per cognitionem, & quanto magis cognoſcit, tanto magis imperat, nam cognitio reſpicit utrumque contrarium, ideò anima cognoſcens poteſt agere utrumlibet contrariorum, quia utrumlibet poteſt ei offerri ſub ratione boni, dicitur itaque poſſe, quia habet dominium, & optionem agendi utrum duorum uult, forma uerò naturalis eſt omnino materiæ immerſa, & nullum habet imperium ſupra materiam, ſed eſt ligata ad unum, nec poteſt facere oppoſitum, neque poteſtatem habet faciendi, & non faciendi; forma igitur merè naturalis, cum faciat unum tantum oppoſitorum, nō dicitur propriè poſſe, quia non habet imperium faciendi, cum non habeat imperium non faciendi, ſed dicitur potius habere neceſſitatem ita faciendi quam poteſtatem, ideò earum operationes pendent ab aliqua alia cauſa, ut Ariſtoteles infra docebit de motu grauium, & leuium. Sed licet hæc omnia ueriſſima ſint, mihi tamen uidetur dubium uigere, quia nil noui ab his dicitur, quod etiam ab Ariſt. hic nō dicatur, dixit.n. in contextu hoc ꝙ poſſe ſe moueri, & ſiſtere, eſt proprium animatorum, quæ per cognitionem imperant, & habent imperium utriuſque oppoſiti, quare inanimata non habent poteſtatē mouendi ſe, cum non habeant optionem ſe ſiſtendi, attamen aduerſari uidentur alia apud Ariſt. loca iam memorata, ubi aſſeruit dari potentiā actiuam alterius tantū contrariorum, quę eſt potentia ſine cognitione; talem dicam eſſe potentiam grauium, & leuiū, ideò non eſt mirum ſi mouere ſe tantum, ſed non ſiſtere poſſunt, nam ſi hæc ab Ariſt. uocatur potentia actiua, ergo illa, quæ talem potentiam habent, poſſunt agere unum contrariorum, & ſi alterum agere non poſſunt, quare niſi aliud addamus difficultas integra manet. Mihi uidetur ad omne dubiū hac in re tollendū maximè conferre ea, quę dicuntur a Thoma in 1.2.quæſt.1.art.2.ubi docet, quod omnia agētia tam rationalia, quàm irrationalia agunt propter finē, cum

Digitized by Google

hoc tamen diſcrimine quòd rationalia cum cognoſcāt finem dirigunt ſe in finem, & ita habent dominium ſuarum actionum, quia poſſunt agere, & non agere; irrationalia uerò cum non habeant cognitionem finis, non dirigunt ſe, ſed ab alio diriguntur in finem ſuum, ideò neceſſe eſt ut pendeant ab aliquo agente rationali, a quo dirigantur in finem, ſicuti ſagitta, ad ſcopum dirigitur, non a ſeipſa, ſed a ſagittante, quare hæc non habent imperium ſuarum operationum, ſed ab alio ſunt directa ad certam operationem, ita ut nec poſſint non operari, nec poſſint contrarium operari; ex his patet quòd aliud eſt eſſe potentiam actiuam, & efficientem cauſam reſpectu ſuæ operationis, aliud eſt eſſe dominam ſuæ operationis, agēs enim primarium habet imperium ſuarum operationum, quia non dirigitur ab alio, nec ab alio pendet, ſecundarium uerò dicitur quidem agens, ſed non habet dominium, quia pendet, & dirigitur ab alio, talis igitur eſt potentia actiua irrationalis, ut potentia motiua elementi, mouet enim, & eſt cauſa motus ſui, ut efficiens, at non habet imperium liberum illius motus, quia ad eum determinata eſt ab alio externo, & principaliori agente. Ariſtoteles autem hic loquitur de motore primo, & principali, hoc modo oſtendere uult quòd quicquid mouetur ab alio mouetur, nempè, ab alio habente dominium illius motus. patet enim hoc conferre, & ſufficere ad inueniendum primum motorem immobilem, ſed de hoc mouentium diſcrimine, & de Ariſt. mente clarius loquemur infra in diſputatione de motu grauium, & leuium. Similiter ſoluitur aliud dubium de plantis. nam dicimus animā plantarum eſſe quidem cauſam motus, ſed eius dominium non habere, quia non cognoſcit, ideò directa eſt ab alio rationali agente, & determinata ad unum tantum oppoſitorum, non igitur ſe mouent ut hic ſumitur mouere ſe, ſcilicet, pro cauſa principali, & imperante. Declaratur prætereà de motu cęli, fit.n. ab anima ut a motore rationali non potente tamen ſiſtere cęlum, non mouere alio motu quam illo, quo mouet, quare datur motor rationalis habens imperium ſui motus, qui tamen non poteſt ſiſtere, nec diuerſis motibus mouere. Ad hoc dicendum eſt non poſſe in hoc ullam ſtatui communem conditionem Cęlo, & inferioribus cum in communi aliquo uniuoco non conueniant, & alia ſit ratio de utriſque. Ariſt. autem hic loquitur de mobilibus, & mouentibus inferioribus, nil enim aliud hic propoſuit probandum quàm de grauibus, & leuibus ꝙ a ſe non moueantur, hæc autem ſunt corpora huius inferioris mundi, quare ſufficiens argumentū ſumit a corporibus inferioribus; cum.n. omne principaliter mouens in his inferioribus habeat poteſtatē mouendi, & ſiſtendi grauia;autem, & leuia ſint mobilia huius mundi inferioris, nec habeant poteſtatem ſiſtendi ſe, ſequitur quòd non ſint principaliter mouentia reſpectu ſui, nec habeant imperium ſui motus. Conſiderandum reſtat qualis ſit hæc Ariſt. ratio, mihi quidē uidetur eam dici poſſe, uel ab effectu ad cauſam, uel ab effectu ad effectum alium eiuſdem cauſę; nā ſi conſideremus ꝙ mouere, & ſiſtere, & mouere cōtrarijs motibus, ſunt diſtincti effectus eiuſdē cauſę mouentis cum imperio, dici poteſt ratio ab effectu ad effectum, & ita erit quidē neceſſaria, ſed non demonſtratiua, ut oſtendimus in Libris de ſpeciebus demonſtrationis cap. 5. Si uerò dicamus rationē Ariſt. eſſe ab actu ad potentiam actiuā ſic ratio eſt ab effectu ad cauſā, & eſt demonſtratio a ſigno, quæ uidetur mens eſſe Ariſt. ex eo enim quòd non ſe ſiſtunt, nec mouent contrarijs motibus, probat ꝙ non habent potentiam motiuam ſui, hoc eſt, potentiā cum dominio, hæc.n. ſola hic ab Ariſt. uocatur mouens, nam ex ſolo motu non diſcernitur qualiſnam ſit potentia motrix in elemento, cum uideatur mouere ſe ex eo ꝙ non ſe ſiſtunt, nec contrarijs motibus mouent, infertur ꝙ non a ſeipſis mouentur, & quòd potentia elementi non habet imperium mouendi ſe, ſed mouetur a tali motore extrinſeco, ut infra declarabitur.

Textus

Textus Trigeſimus.

Amplius quomodo contingit continuum aliquod, et compoſitum ipſum ſeipſum mouere? Quatenus enim unum & continuum, non tactu, eatenus impaßibile eſt, ſed quatenus ſeparatum eſt, eatenus hoc quidem aptum natura eſt facere, illud vero pati. Neque ergo horum ullum ipſum ſeipſum mouet (conſita enim ſunt) neque aliud continuum ullum; ſed neceſſe eſt diuidi mouens in unoquoque ab eo, quod mouetur ut in inanimatis uidemus, cum aliquod animatorum mouet illa.

AFFERT hic tertium argumentum ad probandum grauia, & leuia a ſe non moueri, quod tale eſt, nullum continuum mouet ſeipſum, at graue, & leue eſt quid continuum, ergo nõ mouet ſeipſum, maiorẽ ponit Ariſt. in primis verbis per interrogationẽ prolatis, deinde ſtatim quando dicit. [quatenus enim unum] declarationem maioris ponit, cuius ſenſus eſt, continuũ quatenus eſt continuum eſt unum quoddam, quare nihil poteſt pati a ſeipſo, quia nulla eſt actualis diſtinctio partium, ut una dici poſſit mota, & altera mouens, non ſic eſt de contiguis; nam unum corpus mouet alterum per contactum, quia ſeiunctum ab illo eſt, non continuatum. oportet enim ſeparatum eſſe agens a patiente ſi debeat mouere illud: illis autem uerbis, [neque horum ullum] ponit Ariſtoteles concluſionem Syllogiſmi, deinde minorem quando inquit [conſita enim ſunt] grauia, & leuia. ſunt compacta, & habent partes inter ſe coniunctas; deinde quando dicit, [neque aliud continum ullum] extendit ſenſum concluſionis ad alia omnia continua, nam de ſolis grauibus, & leuibus concluſerat, quia de his ſolis ſumpta erat minor quando dixit [neque horum ullum] quia de his nunc eſt ſermo, inquit igitur de omni continuo per hoc idem argumentum oſtendi, quod mouere ſe non poſſint, cum in omni moto a ſe opus ſit diſtinctum eſſe mouens a moto, ut uidemus ab homine moueri baculum, contangunt enim ſe, ſed ſeparatum ſecundum quantitatem eſt mouens ab eo, quod mouetur. Hęc eſt breuis, ac rudis declaratio huius contextus. Vt autem vis huius argumenti, & mens Ariſt. profundius intelligatur, occaſionem ſumemus a dubio quodam Alexandri, & eius ſolutione a Simplicio hic relata, & approbata. Dubitabat Alexander contra maiorem, Syllogiſmi prædicti, qua dicebatur nullum continuum mouere ſe, falſa.n. uidetur, quoniam animal eſt continuũ, tamen mouet ſeipſum, uel ſi uera eſt maior, falſum eſt id, quod antea dixit Ariſt. animal a ſeipſo moueri. Ad hoc reſpondebat Alexander maiorem illam ita eſſe intelligendam ꝙ una pars quantitatiua continui non poteſt aliam talem partem mouere, hoc.n. eſt, continuum, quatenus eſt continuum mouere ſe; & impoſſibile, ad quòd Ariſt. reſpexit hoc tantum eſt ꝙ vna pars quantitatiua alijs continuata alias moueat; animal uerò non hoc modo mouet ſe, ut una pars quantitatiua aliàs moueat, ſed quia corpus totum mouetur ab anima, anima autem non dicitur continuata corpori, cum non ſit quanta, immò neque contigua dici poteſt, quia id, quod non eſt quantũ, neque continuari dicitur, neque tangere. Quidam recẽtiores dupliciter inſtant contra hanc Alexandri reſponſionem, primò quòd dicit animam non continuari corpori, at (dicunt ipſi) ex hoc ſequeretur ꝙ elementum non eſſet continuum, quia pari ratione dicere poſſumus, elementum conſtat ex materia, &

forma, ergo non eſt continuum, quia forma non continuatur materiæ, ſicut neque anima corpori. Secundò, quia dicit animam non eſſe contiguam corpori, & mouere ipſum; hoc enim (inquiunt) aduerſatur Ariſtoteli; qui in primo libro de generatione in capite de tactu, & in ſeptimo libro Phyſicorum dicit omne agens agere per contactum, quare ſi anima debet mouere corpus oportet ut ipſum tangat. ipſi igitur relicta reſponſione Alexandri ſequuntur Auerroem, qui dicit duas eſſe animalis partitiones, unam in corpus, & animam, quę ipſum mouet, quam diuiſionem reſpicit ratio facta in Textu præcedente ad probandum quòd elementum a ſe non moueatur; altera eſt partitio in partes organicas, quæ non omninò continuantur inuicem, ſed potius contiguæ, quàm continuæ dici poſſunt, quo fit ut una poſſit alias mouere. Cor enim alias partes mouet, & hanc partitionem reſpicit ratio preſens; ob id ad dubium Alexandri aliter reſpondent dicentes argumentum hoc Ariſtotelis ualidum eſſe de elementis, at non de animali, elementum enim habet partes eiuſdem naturæ, cum ſit corpus ſimilare; animal uerò eſt heterogeneum, & habet partes organicas diuerſarum naturarum, quare elementum non poteſt habere unam partem, quæ moueat alias, cum ſint omnes eiuſdem rationis, animal autem habet cor. a quo cæteræ partes mouentur, propterea dicunt minorem Ariſtotelis non bene ab Alexandro fuiſſe intellectam, dicens enim Ariſtoteles elementa eſſe continua non intellexit illam continuitatem, de qua locutus eſt in ſexto Libro Phyſicorum, quæ eſt continuatio quantitatis, ſed intellexit homogeneitatem, & conformitatem naturæ, adeò ut ratio Ariſtotelis ſic intelligenda ſit; nullum continuum, ideſt, unigeneum, ſeu ſimilare mouet ſe, quia non eſt maior ratio quòd una pars ſit mouens quàm alia, at elementa ſunt continua ideſt, homogenea, ergo non poſſunt ſe mouere. Quando igitur Alexander ita dubitabat, nullum continuum mouet ſe, animal eſt continuum, ergo animal non poteſt ſe mouere, ipſi dicunt negandam eſſe minorem, nam admiſſa etiam animalis continuitate ſecundum quantitatem non eſt homogeneum, & ita non eſt continuum, ut hic ſumitur ab Ariſtotele continuum. Verum hi (ut mihi uidetur) multifariam peccant, erant primo reprobantes reſponſionem Alexandri, quæ uera eſt, ſecundò in obiectionibus, quas aduerſus eum adducunt, quæ ſunt pueriles. Tertiò in reſponſione, quam ipſi adducunt, & in huius contextus interpretatione, demum in intelligenda Auerrois ſententia in hoc loco. Reſponſio Alexandri erat quòd animal mouetur ab anima, quæ neque eſt continua corpori, neque eſt contigua, oſtendo quòd uelint, nolint coguntur ipſi ad hanc Alexandri reſponſionem, quam reprobarunt, confugere, nam dicunt negandam eſſe minorem illam, animal eſt continuum, non eſt enim homogeneum, ſed conſtans ex partibus heterogeneis, quarum una poteſt alias mouere; at ego quæro a quanam parte mouentur cæteræ partes animalis? nonne a corde? cor autem nonne & ipſum mouetur? proculdubio, nam omne mouens corporeum in mouendo mouetur, cor igitur a quonam mouetur alterum duorum reſpondeant neceſſe eſt, uel moueri ab anima, quod eſt accipere reſponſionem Alexandri, uel cor eſſe heterogeneum, & conſtare ex partibus diuerſarum rationum, quarum una cęteras moueat, quod ſi dicant ego adhuc quæram de illa parte cordis mouente a quonam moueatur, quare uel procedemus in infinitum, uel perueniemus ad aliquam cordis partem homogeneam, quæ cum ſeipſa mouere non poſſit per rationem hanc Ariſtotelis ſecundum horum interpretationem, mouebitur ergo ab anima, quæ eſt Alexandri reſponſio ab eis confutata, uel uigebit dubium Alexandri, quomodo enim hæc pars mouebit ſe, cum ſit corpus continuum, tam ſecundum

dum

dum quantitatem, quam ratione homogeneitatis? patet igitur quòd per eorum reſponſionem dubium Alexandri non ſoluitur, ſed ſolùm difficultas transfertur ab animali ad aliquam animalis partem, ſoluitur autem ſolum dicendo cum Alexandro, quòd mouetur ab anima. Argumenta verò quæ aduerſus Alexandrum adducunt leuia, & puerilia ſunt, nam cùm dicunt primò, ſi anima non eſt continua corpori, ergo ſimiliter neque forma elementi eſt continuata materiæ, uerum eſt hoc, par enim eſt ratio, ſed quando ſubiungunt, ergo elementum non eſt continuum, neganda eſt hæc conſequentia, quia continuitas corporis non conſiſtit in continuatione formæ cum materia, quæ ſunt partes eſſentiales, ſed in continuatione partium ſecundum quantitatem, harum enim coniunctio in communi termino eſt ratio continuitatis non illa. Ad ſecundum dico Alexandrum rectè dicere quòd anima non eſt contigua corpori, contactus enim non eſt incorporeorũ, ſed corporum, ad Ariſtotelem autem in primo libro de generatione dico, quòd Ariſtoteles ibi loquitur de alteratiua actione, & de agente alterante, non de mouente ſecundum locum, nam tales mouens in eo hoc modo non conſideratur, mouens autem alterans non poteſt eſſe niſi corpus, quare debet tangere, non ſic eſt de mouente ſecundùm locum, non eſt enim neceſſarium, ut contangat id, quod mouetur, quia poteſt eſſe incorporeum, ut anima, ad ſeptimum autem Phyſicorum dico Ariſtotelem ibi non probare quòd mouens debeat tangere rem motam, ſed quòd mouens debet eſſe cum moto, at ſimul eſſe eſt quid communius quàm tangere. ſunt enim ſimul ea, quæ ſe tangunt, eſt etiam ſimul forma cum materia, cui inhæret, immò magis eſt ſimul quàm tangens cum tacto; dico igitur quòd ſi intelligunt contactum large pro eo, quod eſt ſimul eſſe, in quo ſenſu conuenit animæ contangere, Alexander non negaret animam eſſe contiguam corpori, ſed de uero contactu eſt falſum, quia hic eſt ſolùm corporum, ideo in hoc ſenſu Alexander rectè negat animam tangere corpus, ut patet ex ratione, quam adducit, inquit enim, quia non quanta, quare uerum contactum intellexit. Eorum quoque reſponſio, & interpretatio neque inuentum ipſorum eſt, neque recta, Scotus enim ſecundo ſententiarum diſtinctione ſecunda, quæſtione decima, ita hunc contextum interpretatur, ut Ariſtoteles hic per continuum non intelligat propriè continuum, ſed homogeneum, & conforme; attamen ſi Ariſtotelis verba benè perpendantur non poſſunt niſi verum continuum ſignificare; dicit enim primo συνεχές τι, καὶ συμφυὲς, ideſt continuum aliquod & conſitum, ſeù compactum, ut ſignificet coniunctionem partium, quæ eſt vera continuitas, idque manifeſtius adhuc eſt, ſi accipiamus lectionem latini Codicis vbi legimus [compoſitum] ſed poſtea maiorem declarans Ariſtoteles apertius loquitur, quando dicit, [quatenus unum, & continuum non tactu] declarat enim ſe ſumere continuum ut diſtinguitur a contiguo, quæ eſt propria acceptio continui, quaſi dicat, non intelligo id, quod per ſolùm contactum dicitur continuum, ſed id, quod per partium compactionem, & poſtà etiam clarius a ſenſu oppoſito hanc declarat dicens, [ſed quatenus ſeparatum] quare ſumit tale continuum, quod contradiſtinguitur a ſeparato, ſeparatum autem non ſignificat diſtinctionem naturæ, ſed quantitatis, ergo continuũ ſignificauit coniunctionem quantitatis in calce etiam huius contextu dixit [ſed neceſſe eſt diuidi mouens ab eo, quod mouetur] ſignificans ſeparationem quantitatis moti a quantitate mouentis, cuiuſmodi exemplum poſteà ſubiungit dicens, ut quando aliquod inanimatum ab aliquo animato mouetur vt baculus ab homine, patet enim hoc ab Ariſtotele dici non ad ſignificandum diſtinctionem naturarum, ſed ſeparationem quantitatum, & ſolum contactum, qui diſtinguitur a continuitate; quare medius terminus, quo hic Ariſtoteles utitur, non eſt homoge-

Digitized by Google

neitas, ſed uera continuitas. Prætерea diuiſio illa animalis, quam faciunt, in pat
tes organicas, quarum una cæteras moueat hic ab Ariſtotele non conſideratur,
quia non eſt nota, ſed potius maximè abſcondita, & in libris de animalibus decla
randa; alietam autem animalis diſtinctionem in corpus & animam potuit Ariſto-
teles in hac parte conſiderare, quia omnes eam norunt, & animam mouere, cor-
pus autem moueri; ſed quòd alia animalis membra moueantur a corde non poteſt
hic ſumi, niſi declaretur, quod quidem Ariſtoteles non facit, ideò quod dicunt
hanc duplicem animalis diuiſionem ab Auerroe poni uerum eſt. loquitur enim de
hac re Auerroes in multis locis, at non in commentario præſente, non poſſunt igi
tur dicere hanc eſſe expoſitionem Auerrois, qui de animalis diuiſione in parte,
quarum una alias moueat, hic nihil dicit, ſed diſtinctio, quam hic Auerroes fa-
cit, eſt iſta, corpus poteſt diuidi duobus modis, aut in partes eſſentiales, mate-
riam & formam, aut in partes ſecundum quantitatem, ſi in partes eſſentiales di-
uidatur, & forma ſit animam, mouetur a ſe, quia corpus eſt ens actu, & mouetur
ab anima, ſi uerò non ſit anima id a ſe non mouetur, quia diuitur in materiam &
formam, & materia neque mouet, neque mouetur, cum ſit ens in potentia, nam
& mouens & motum debet eſſe actu, propterea elementa non poſſunt hoc modo
a ſe moueri, quia non ſunt animata, & hoc reſpexit Ariſtoteles in alijs argumen-
tis factis in textu præcedente. At ſi conſiderentur partes ſecundum quantitatem, ſi
hæ ſint coniunctæ, & faciant unum verè continuum, non poteſt a ſe moueri, ita ut
una pars aliam moueat, quoniam continuum, quatenus eſt continuũ, eſt unum, &
unum quatenus unum non poteſt pati a ſeipſo; quòd ſi partes non ſint coniunctæ,
ſed ſeparatæ, contiguæ tamen, poſſibile eſt ut una aliam moueat, ut contingit de
homine per contactum mouente lapidem, hoc autem dicit Auettoes non de ani-
mali peculiariter, ſed communiter, de quolibet aggregato plurium ſe contan-
gentium, quod dicatur eſſe unum per contactum, non eſt enim impoſſibile ut
illud a ſe moueatur, quoniam partes ſunt actu ſeparatæ ſecundum quantitatem,
& poteſt una habere rationem motoris, alia verò moti; non enim conſide-
rat Auerroes quòd iſtæ partes quantitatiuæ, ſint organicæ, ſed ſolum quòd diſiun
ctæ, & contiguæ, ſi una debeat aliam mouere. Ego igitur declaro totam Ariſto-
telis mentem, a qua non recedunt Alexander, & Auerroes, Ariſtoteles conſide-
rauit quòd graue, & leue poteſt diuidi duobus modis, ut optime notauit Auer-
roes, aut enim diuiditur in materiam & formam, aut in partes ſecundum quanti-
tatem, ideò utroque modo oſtendere voluit elementum a ſe moueri non poſſe;
ideſt, non habere partem mouentem, & partem motam, quæ ſint partes eſſentia-
les, quoniam uiuentium proprium eſt ut diuidantur in animam, & corpus, quo-
niam autem poterat aliquis ad partes quantitatiuas confugere, dicens, ſi elemen-
tum non habet partes mouentem, & motam eſſentiales, habet ſaltem quantitati-
uas, quarum una aliam mouet, proinde elementum mouet ſeipſum, ideò hoc quo-
que vult Ariſtoteles in hoc Textu euertere, ita ut tandem oſtenſum ſit quòd nullo
modo elementum diuiditur in partem mouentem, & partem motam, quare nullo
modo mouetur a ſeipſo, ſed ſemper a motore extrinſeco, & hæc eſt ſententia A-
uerrois clara in Commentario præſenti, ut legentibus patet: ideò ſolutio Alexan
dri ad propoſitum dubium optima eſt, erat enim dubium de animali, quod eſt con
tinuum, tamen a ſe mouetur; reſpondebat Alexander concedendo totum argu-
mentum, nam intelligendo maiorem ſic, nullum continuum, quatenus eſt conti-
nuum, mouetur a ſe, rectè concluditur animal non mouere ſe quatenus eſt conti-
nuum, continuitas autem reſpicit copulationem partium ſecundum quantitatem,
quare nil aliud per hoc argumentum concluditur, quam quòd animal non diuidi-
tur in

Digitized by Google

tur in partem mouentem, & partem motam, nempè, eſſentiales; quod de elementis dici non poteſt, quia non diuiditur in corpus, & animam. Hæc ergo eſt conuenientiſſima ſolutio, non illa, quam illi afferebant negando illam minorem; animal eſt continuum, dicentes partes animalis non eſſe inter ſe continuus, ſed contiguas, & eſſe heterogeneas, quo fit ut una mouere alias poſſit; attamen ignotum eſt animal eſſe verè continuum, quia videtur eſſe corpus unum uerè continuum, ignotum eſt etiam quòd motor aliarum partium ſit cor; neutrum igitur ab Ariſtotele ſine probatione ſupponi poterat; ob id ſupponere videtur continuitatem corporis animalis, quia nil refert hoc in loco eam concedere, uel negare, & ſatis habet accipere quòd motrix corporis anima eſt, hoc enim eſt omnibus notum; Quocirca Auerroes quoque in hoc Commenrario nullum alium motorem animalis nominar, niſi animam, de corde nil penitùs dicit. Vnum tantum errorem uidetur Auerroes commiſiſſe a ſuo Codice deceptus, quod enim nos legimus [continuum, & compoſitum] ipſe legit [continuum, & naturaliter cõueniens] ideò per naturaliter conueniens expoſuit homogeneum, quod eſt conueniens in natura, & qualitate; at in expoſitione illius dictionis [continuum] Auerroes certè non errauit, expoſuit enim uerè continuum, quod eſt ſecundum quantitatem, reuera enim elementa utrumque habent, ſunt continua ſecundùm quãtitatem, & homogenea ſecundum qualitatem; illi uerò in expoſitione utriuſque uocis errauerunt, cum dixerint etiam continuum ſumi impropriè pro homogeneo. Ego uerò puto utrumque dictionem συνεχὶς, & συμφύες, hoc in loco idem ſignificare, quoniam enim quandoque ſumi ſolet continuum impropriè pro contiguo, Ariſtoteles ad hunc ſenſum remouendum adiecit συμφύες quod propriè ſignificat conſitum, & compactum, ideò rectè dictio hæc traducitur hic [compoſitum] & poſteà [conſitum] & quòd hæc ſit Ariſtoteles mens patet, quia poſteà loco huius dictionis συμφυὶς dicit [non tactu] ad declarandum ſe non intelligere contiguum, ſed uerum continuum.

Textus Trigeſimusprimus.

Sed accidit, & hæc ab aliquo ſemper moueri, fiet autem utique manifeſtum diuidentibus cauſas. Eſt autem, & in mouentibus accipere quæ dicta ſunt. Alia enim præter naturam ipſorum motiua ſunt, ut uectis non natura ponderis motiuus eſt. Alia uerò natura ut actu calidum motiuum eſt calidi potentia, ſimiliter autem, & in alijs huiuſmodi. Et mobile quoque ſimiliter natura, quod eſt potentia quale, aut quantum, aut ubi eum habeat principium tale in ſeipſo. et non ſecundum accidens, erit enim idem, & quantum, & quale, ſed alterum alteri accidit, et non ſecundum ſe ineſt. Ignis itaque, & terra mouentur ab alio uiolentia quidem, cum præter naturam, natura autem cum ad ſuos ipſorum actus potentia exiſtunt.

VERBA hæc præcedentibus adiungenda ſunt, dixerat enim quod ea, quæ uiolenter mouentur, mouentur ab alio, nunc ſubiungit poſt factas probationes, quòd [& hæc] id eſt grauia, & leuia, ut naturaliter mota mouentur ſemper ab alio; uerbum [accidit] hic non ſignificat accidentalitatem, non enim diceret Ariſtoteles [ſemper] uult enim potius ſignificare neceſſitatem, & perindè eſt, ac ſi dicat, hęc quoque ſemper ab alio mouentur, cum moueri a ſeipſis impoſſibile ſit. Aliqui putant Ariſtotelem hoc dicere de animatis, quæ expoſitio neque præcedentibus conueniens eſt, neque ſequentibus, cum ſtatim ſubiungat [fiet autem manifeſtum] loquitur autem in ſequentibus de motu grauium, & leuium, quare hæc quoque uerba de his dicuntur, non de animatis. [Fiet autem utique manifeſtum diuidentibus cauſas.] Intentio Ariſtotelis in hoc textu colligitur, ut ego puto, ex verbis Auerrois in calce commentarij præſentis, & in principio ſequentis, uult enim id, quod proximè dixit, declarare per ſolutionem taciti dubij, dixerat grauia, & leuia, a ſeipſis non moueri, ſed ſemper ab alio, unde credere aliquis poterat, quòd ſemper moueantur uiolenter, nunquam naturaliter, quoniam uidetur id, quod ab alio mouetur, moueri violenter, ideò Ariſtoteles hoc dubium hic remouere vult, & oſtendere quòd moueri ab alio poteſt eſſe tum uiolenter, tum ſecundum naturam. Et quia hæc differentia manifeſtior eſt in mouentibus, quàm in mobilibus, facit argumentum a mouentibus ad mobilia, & ex eò quòd mouentium alia ſecundum naturam motiua aliorum ſunt, alia præter naturam, infert quòd etiam mobilium alia ſecundum naturam, alia præter naturam mouentur ab alio, cuius illationis vis in quonam ſit conſtituta mox conſiderabitur. Hunc arbitror eſſe ſcopum eorum, quæ hic ab Ariſtotele de mouentibus dicuntur, ut enim poſteà de mobilibus hoc idem declaret accipit in mouentibus hanc differentiam ut manifeſtam quòd alia ſunt motiua ſecundum naturam, alia præter naturam, præter naturam inquit uectem eſſe motiuum ponderis, eſt autem vectis inſtrumentum ferreum, cuius altera extremitate poſita ſub aliquo pondere, ſi alteram quis deprimat altera attollitur, & ſimul attollit ipſum pondus, atqui natura rei grauis eſt ut moueatur deorſum, non ſurſum, proindè etiam ut ſuo motu moueat aliam non ſurſum, ſed deorſum, igitur uectis præter ſuam naturam mouet pondus ſurſum, cum ſit ferreus & grauis; mouens autem ſecundum naturam (ſi a motu locali recedere nolimus) eſt id, quod dum naturaliter mouetur eo motu aliam rem mouet, ut ſi lapis deſcendens aliam rem deorſum pellat: ſed Ariſtoteles hoc declarat in motu alterationis dicens, calidum actu motiuum eſt ſecundum naturam ſuam frigidi, quod eſt poteſtate calidum, habens enim in ſeipſo principium calefaciendi dicitur actiuum ſecundum propriam naturam, non ſic vectes habet in ſe principium mouendi ſurſum, ſed potius renitentiam; Aliqui notant quòd non ſolum id, quod eſt formaliter tale dicitur actiuum ſecundum naturam ſuam, vt ignis formaliter calidus, ſed etiam id, quod eſt tale virtualiter, vt vinum eſt formaliter frigidum calidum tamen ſecundum virtutem, quia ſecundum propriam naturam habet vim calefaciendi; Ariſt, tamen dicens [actu calidum] videtur ſolũ reſpexiſſe calidum formaliter, hoc.n. manifeſtius eſt habere in ſe principium agendi calorem, nec propterea excluſit agens virtuale, ſed tacuit tamquàm minus euidens. Eſt autẽ animaduertendum aliquos eſſe, qui ita hunc locum intelligant, ꝙ motorem mouere ſecundum naturam, vel pręter naturã, non ſumatur ab ipſius natura, ſed a natura mobilis, quando.n. mobile mouetur ſecũdum naturam tali motu motor dicitur ipſum ſecundum naturã mouere, & econuerſo quando mobile non mouetur ſecundũ naturam motor dicitur mouęre ipſum pręter naturã; quam ſententiã colligunt ex

his

his duobus exemplis ab Ariſtotele adductis, dicit enim vectem mouere pondus propter naturam, quia attollit pondus, pondus autem eſt graue, & mouetur ſurſum præter naturam; deinde dicit calidum actu eſſe motiuum ſecundum naturam calidi potentia, adiecit enim [calidi potentia] ut denotaret quòd actu calidum ideò dicitur agere ſecundum naturam, quia potentia calidum, quatenus eſt tale, eſt ſecundum naturam calefactibile. Sententiam hanc multi recentiores ſequuntur, & videntur etiam eam ſignificare uerba Simplicij hoc in loco. Ego verò non modò falſum puto, quòd naturalitas, uel præter naturalitas mouendi ſumatur non a motore, ſed a ſolo mobili, ſed etiam quòd ab utroque ſimul; credo enim ea ſumi a ſola natura motoris, ut hic Themiſtius ſignificare videtur, hoc uiſus eſt ſignificare Ariſtoteles ſupra in Textu vigeſimoſeptimo loquens de motu animalium, dixit enim animalia mouere ſeipſa ſecundum naturam ad omnes partes, corpus tamen cum ſit graue moueri quandoque præter naturam, quando mouetur ſurſum, cum igitur anima ſit ſecundum naturam motiua illo motu, corpus autem præter naturam moueatur, iſta præter naturalitas non ſumitur a mobili, ſed a motore, hoc idem declaro in exemplo ſumpto ab Ariſtotele, nam uectis mouet pondus, ſed mouetur ipſe ab homine, homo ſecundùm ſuam naturam mouet vectem, quia anima eſt ei internum principium mouendi ad omnes partes, tamen vectis non ſecundum naturam ſuam mouetur ab homine, quando attollitur, quo fit ut neque moueat lapidem ſecundum naturam; hominem igitur eſſe ſecundum naturam motiuum uectis non ſumitur a natura uectis, ſed a natura hominis mouentis, ſi quidem vectis non ſecundum naturam eo motu moueatur; ergo pari ratione vectem mouere pondus præter naturam non ſumitur a natura ponderis moti, ſed a natura uectis mouentis, quamuis enim motus ille ponderis a vecte ſit præter naturam, & ratione ponderis, & ratione vectis; Ariſtoteles tamen non reſpexit niſi vectem mouentem, cum etiam pateat ipſum diſtinguere in hoc Textu motorem a mobili, & prius hanc differentiam in motoribus conſiderare, poſteà uerò in mobilibus quare ratio motoris non eſt ſumenda a mobili. Ex his patet quòd mouens præter naturam non poteſt eſſe niſi mouens ſecundarium, & inſtrumentarium, quod mouet aliud, quia ipſum quoque mouetur ab alio, tale eſt exemplum Ariſtotelis in textu, nam uectis mouet pondus, quia ipſæ mouetur ab homine; agens autem primarium non poteſt præter naturam ſuã mouere, quia ſi vim mouendi non habet non facit motum, ſi verò regitur ab alio non eſt primarium; quod verò Ariſtoteles dicit de calido poteſtate nihil eis fauet, quia id non ideò dicit, quia putet actu calidum eatenus agere ſecundum naturam, quatenus calidum poteſtate ſecundum naturam patiatur, ſed quatenus eſt actu calidum; hæc enim ratio ſola ſufficit ad hoc ut dicatur ſecundum ſuam naturam calefacere; quod autem Ariſtoteles adiecit de calido poteſtate id adiecit ad maiorem declarationem, nam actu calidum non habet uim calefaciendi niſi illa, quæ poſſunt calefieri, ignis autem non habet uim calefaciendi Cœlum, ſed corpora calefactibilia, hæc autem an ſecundum naturam calefieri dicantur, an per naturam, non eſt clarum in præſenti loco, neque etiam ad propoſitum confert; id quidem dicere poſſumus quòd ſi argumentum ſumatur a motu locali, multa dicuntur habere potentiam ut moueantur, licet motus ſit eis præter naturam, lapis enim eſt mobilis ſurſum, habet igitur potentiam ne aſcendat, tamen aſcenſus ei eſt præter naturam, ſic igitur licet corpus frigidum dicatur calefactibile, proinde potentiam habens ut calefiat, non ob id fit ut calefactio ſit ei naturalis, ſed hoc (ut diximus) ad rem non attinet, ſolam enim mouentis naturam reſpicit Ariſtoteles ad iudicandum, an ſecundum naturam, an præter naturam moueat. [Et mobile quoque

que

que ſimiliter]. Quod dixit Ariſt. de mouente hic a ſimili declarat de mobili, dictio namque illa [ſimiliter] ſignificat eſſe rationem a ſimili. hæc enim differentia euidentior erat in motore quam in mobili, quoniam motor dicit actum, mobile verò dicit potentiam, & potentia eſt ignotior actu, ob id Ariſtoteles declarat motorem per actum, & mobile per potentiam, quaſi innuens probationem conſequentiæ argumento ſumpto a relatiuis, nempè, a potentia, & actu, ſicut enim agens, quod agit per actum agit in aliud, & ſecundum naturam, & præter naturam, ita etiam patiens, quod eatenus patitur, quatenus eſt in potentia, patitur ab alio non modo præter naturam, ſed etiam ſecundum naturam, quod quidem Ariſtoteles declarat, ſed quia nullum erat dubium de altero membro, uidelicet, de motu facto ab alio præter naturam moti, euidentiſſimus enim eſt motus violentus, ſed tota difficultas erat in altero membro, uidelicet, quod aliquid moueatur ab alio ſecundum naturam, ideò Ariſtoteles hoc ſolum membrum declarat, huius enim ſolius gratia præſens probatio inſtituta eſt; notandum autem eſt quod ad declarandam quando mobile moueatur ſecundum naturam Ariſtoteles duas conditiones adducit, quia altera non ſufficit, una conditio eſt quòd moueatur ad terminum acquirendum, ad quem ſit in potentia, ſit enim actu, quale id, quod erat potentia quale, ſit actu quantum id, quod erat potentia quantum, acquirit locum aliquem actu id, quod potentiam habebat ut in illo eſſet. (hæc enim tria prædicamenta nominantur ab Ariſtotele, quia in his tantum datur motus) altera conditio eſt, vt habeat internum principium, & inclinationem ad illum terminum, non enim ſufficit quod habeat potentiam ad illum, quippè cum etiam ad motum uiolentum res dicatur eſſe in potentia, niſi enim poſſet, eſſet impoſſibile moueri uiolenter, ſed oportet ut inclinationem quoque habeat naturalem ad illum motum, multa autem habent inclinationem ad aliquem motum, nec tamen ualent mouere ſeipſa, ſed egent motore externo, ut mox de elementis dicetur, habent enim naturalem inclinationem ad loca propria; egent tamen alio externo, a quo moueantur ad illa, & ita habent principium motus paſſiuum tantum, non actiuum, ut mox Ariſtoteles dicturus eſt, proinde ratione principij paſſiui dicitur eorum motus eſſe naturalis. Aduertendum eſt, quòd illa verba [cum habeat,] ſenſum ambiguum habent, poſſunt enim ſignificare, quia habet, poſſunt etiam ſignificare quando habeat, quem ſolum ſenſum accipere debemus, cum Græcè legatur ὅταν ἔχῃ, ſignificat enim Ariſtoteles quòd prima conditio non ſufficit, non enim omne, quod habet potentiam ad aliquem motum, mouetur illo ſecundum naturam, ſed tunc ſolùm quando habeat internum principium, & propenſionem ad illum. Addit Ariſtoteles, [& non ſecundum accidens,] ut ipſemet ſtatim declarat, quoniam accidens accidit alteri accidenti, ut quantum quali, ideò ſi contingat ut mota re ad talem qualitatem conſequatur eam qualitatem certa aliqua qualitas, illud eſt per accidens reſpectu illius motus, qui fuit per ſe ad qualitatem, ideò quamuis ſit motus naturalis, cum pendeat a principio interno, hoc tamen eſt ſolum reſpectu qualitatis, non reſpectu quantitatis conſequentis, ad hanc enim dicitur moueri per accidens, propterea quòd accidentale eſt accidens alteri accidenti in eodem ſubiecto, nec dicitur per ſe illi ineſſe. Tandem Ariſtoteles quando dicit [ignis itaque, & terra] infert concluſionem principalem, qua denotat ſcopum ſuum in hoc contextu, concludit enim quòd elementa mouentur ab alio, non tantum uiolenter, ſed etiam ſecundùm naturam, quod oſtendendum erat, uiolenter enim ab alio mouentur quando mouentur preter naturã, ideſt, præter inclinationem naturalem, ut quando mouentur ad contraria loca, ad quæ non habent inclinationem, ſed potius renitentiam; ſecundum naturam uerò

rò quando mouentur ad propria loca; ſed conſideranda ſunt Ariſtotelis uerba quando dicit [cum ad ſuos ipſorum actus potentia exiſtunt] quid enim per [actus] ſignificet non eſt clarum, nam Simplicius intelligit motus elementorum naturales, quia elementum a generante accipit talem formam, & motum, qui illam inſequitur, & eſt operatio formæ, proinde actus ſecundus hic appellatur; Alexander uerò, referente eodem Simplicio, intellexit locum proprium, ad quem mouetur elementum, locus enim eſt actus, & perfectio locati, ac ueluti eius forma ut ait Ariſtoteles quarto de Cœlo Vigeſimoſecundo; quæ expoſitio mihi melior uidetur, quamuis enim motus elementi dici poſſit actus, ideſt operatio, tamen locutio Ariſtotelis huic expoſitioni non ſatis accommodari uidetur, inquit enim [cum ad ſuos ipſorum actus potentia exiſtunt mouentur natura] non enim ſumit elementa, ut in potentia ad motum, ſed potius ut actu mota in potentia autem ad loca ſua naturalia, quare hæc tantum ſignificat Ariſtoteles hic per actus. Simplicius hic dubitat an detur alteratio, & augmentatio uiolenta, & declarat, quòd dentur, ſed hæc conſideratio eſt omninò præter rem, quia conſilium Ariſtotelis eſt ſolùm docere quòd elementa mouentur ab alio etiam ſecundum naturam, quod quidem dubium erat, de motu autem uiolento hic nihil declarare vult, ſatis habet ipſum ſupponere ut euidentiſſimum ſaltem in motu locali, & factum a motore externo.

Contextus Trigeſimus ſecundus.

Quoniam autem quod potentia eſt, multipliciter dicitur, hac cauſa eſt, ut non ſit manifeſtum, a quo hæc moueantur; ut ignis ſurſum, & terra deorſum. Eſt autem potentia aliter ſciens, qui diſcit, & qui habet iam, & non contemplatur. Semper autem, cum ſimul actiuum, & paſſiuum ſint, fit aliquando actu quod eſt potentia ut ipſum diſcens, & ex eo quod potentia eſt alterum fit potentia, qui enim habet ſcientiam, non autem contemplatur potentia eſt ſciens quodammodo, ſed non ut, & anteaquam diſceret. Cum autem ſic ſe habet, ſi aliquid non prohibeat, operatur, & contemplatur, aut erit in contradictione, & ignorantia. Similiter autem, hæc ſe habent, & in Phyſicis frigidum enim potentia calidum eſt; cum autem fuerit mutatum, iam ignis eſt; urit autem niſi quid prohibeat, & impediat. Similiter autem ſe habet & circa graue & leue. leue enim fit ex graui, ut ex aqua aer, hoc enim potentia primum, et iam leue eſt, & operabitur confeſtim, niſi quid prohibeat, actus autem ipſius leuis eſt alicubi eſſe et ſurſum; prohibetur autem cum in contrario loco eſt, & hoc ſimiliter ſe ſe habet, & in quanto, & in quali. Attamen quæritur hoc, quare ad ſuum locum moueatur leuia & grauia. Cauſa eſt, quia apta natura ſunt aliquo, & hoc ineſt ipſi graui, & leui eſſe, hoc qui-

dem ipſo ſurſum, illud autem ipſo deorſum determinatum. Potentia autem eſt, & leue, & graue multipliciter, ſicut dictum eſt. Cum enim eſt aqua potentia, quodam modo eſt leue, & cum aer eſt, adhuc potentia eſt; contingit autem impeditum, & non ſurſum eſſe. Sed ſi auferatur impediens agit, et ſemper ſuperius ſit. Similiter autem, & quale, ut actu ſit mutatur. illico enim contemplatur ſciens, niſi aliquid prohibeat, & ipſum quantum extenditur niſi quod prohibeat. Qui autem id quod ſuſtinet, & prohibet, mouit, eſt ut moueat, eſt uerò ut non, ut qui columnam diuulſit, aut qui lapidem remouit a uaſe in aqua, ſecundum accidens enim mouet, ſicut reflexa ſphera non a pariete mota eſt, ſed a proijciente. Quod igitur nihil horum ipſum mouet ſeipſum manifeſtum eſt, ſed motus habet principium non mouendi, neque faciendi, ſed patiendi.

CVM dixerit Ariſtoteles grauia, & leuia moueri ab alio tùm præter naturam, tum ſecundum naturam, hic tandem declarare vult a quonam motore moueantur, hoc enim ſupereſt cognoſcendum, quod quidem totam hac in re difficultatem faciebat; hanc autem difficultatem inquit Ariſtoteles prouenire ex ignoratione multiplicitatis huius nominis, potentia, cum enim mouere ſit rem traducere de potentia ad actum neceſſe eſt ignorata hac potentia etiam mouens ignorari, ideo decipiuntur multi putantes grauia, & leuia a ſeipſis moueri. Vt igitur horum motorem cognoſcamus, Ariſtotelis in primis potentiam hanc diſtinguit in duas, eaſque primum in alijs rebus declarat, poſteà uerò graui, & leui accommodat, & docet a quo motore ducatur de utraque potentia ad actum. Sententia huius partis hæc eſt, potentia duplex eſt, ſicuti in initio ſecundi libri de anima dictum eſt duplicem eſſe actum, unus enim eſt actus primus, qui eſt forma ipſa; alter eſt actus ſecundus, quæ eſt operatio formæ, ita & potentia una eſt ad formam, altera eſt ad operationem formæ; ut quando aliquis nondum aliquam ſcientiam didicit eſt in potentia ad eam tanquam ad actum primum, poſt quam autem didicit habet actum primum, at ſi dormiat, uel aliquo alio impedimento detineatur ne ſecundum eam contempletur, habet alteram ſecundam potentiam, quæ eſt ad operationem, quando autem ſecundum eam iam actu ſpeculatur, tunc habet etiam actum ſecundum, & dicitur ſecundum illam ſcientiam operari, hinc fit ut utramque dicere poſſumus eſſe potentiam ad operationem, ſed prior potentia eſt ad operationem mediante forma; altera verò poſterior eſt ad operationem præſente iam forma; ideò illam priorem uocat Auerroes potentiam eſſentialem, per ſe enim eſt, ut illa res dicatur in potentia ad illam operationem, cum formam non habeat, quam ſolam illa operatio conſequitur, hanc autem poſteriorem uocat accidentalem, quia per accidens fit ut præſente forma, quam illa operatio deberet conſequi, res tamen non operetur, oportet enim aliquod adeſſe impedimentum prohibens ne illa forma operetur, impedimentum autem eſt accidentale ipſi rei, operatio enim (ut ait. Simplicius eſt quid συμφυὲς quare adepta res ſuam for-

mam

mam dicitur etiam operationes eſſe adepta, accidens ergo ei eſt quòd impediatur ne operetur. Hanc utramque potentiam applicat Ariſtoteles graui, & leui, ſic, potentia ad aſcenſum duplex eſt, una eſſentialis, ea quæ in elemento graui, in eo enim eſt potentia ad formam leuis, quare & ad motum, qui eam conſequitur, altera uerò accidentalis in leui iam genito, ſi fortè aſcendere impediatur, genitum enim ex graui leue deberet aſcendere, per accidens ergo eſt quòd non aſcendat; nec abſonum eſt rationi dicere quòd in terra ſit potentia eſſentialis ad aſcenſum: non enim hanc potentiam habet, quatenus eſt actu terra, ſed quatenus eſt potentia ignis, non eſt enim per accidens, ſed per ſe quòd non habens formam ignis non habeat actu motum ignis, ſed habeat potentia ad illum. Ab illo igitur motore dicetur graue, & leue moueri, a quo ducitur de utraque potentia ad actum; de prima autem potentia ad actum ducitur abſque dubio a generante, ab hoc enim accipit actu formam leuis, proinde & omnia accidentia eam conſequentia, inter quæ & motum, isque dicitur motor eſſentialis, & per ſe, quia potentia eſſentialis ut ducatur ad actum eget motore eſſentiali, & per ſe dicitur tradere motum ille motor, qui formam tradat, quam ille motus conſequitur: de potentia uero accidentali ducitur leue ad motum a motore accidentali, nempe, a remouente impedimentum. Columna enim totam domum ſuſtinens impedit ne deorſum feratur, ſi quis igitur columnam diuellat, ita ut domus cadat, is dicitur motor illius domus, ſed motor accidentalis, quia etiam potentia illa erat accidentalis, motor enim eſſentialis ſemper dicitur illud agens, a quo fuit genita illa materia grauis, ab illo enim habuit & formam grauis, & motum, qui illam conſequitur. Sic igitur patet grauia, & leuia non ſolum motu præter naturam, ſed etiam motu ſuo naturali moueri ab externo motore, aut enim a generante, aut a remouente impedimentum; hæc eſt tota Ariſtotelis ſententia in hoc contextu, quod primum dicit de ſciente manifeſtum eſt, eſt enim uno modo potentia ſciens quando nondum habet ſcientiam, ſed eam diſcit, dicitur que potentia eſſentialis, altero modo eſt potentia ſciens, quando iam didicit, & habet actu ſcientiam, ſed ob aliquod impedimentum non operatur, ideſt, non contemplatur, quando autem Ariſtoteles dicit [ſemper autem cum ſimul actiuum, & paſſiuum ſint] declarat in illo ipſo ſcientis exemplo a quonam ducatur ad actum prior potentia, & inquit eam ad actum duci ab externo agente, a magiſtro docente, propterea quòd quando actiuum, & paſſiuum ſimul ſunt actiuum agit in paſſiuum, & ducit ipſum de potentia ad actum, ſed in ijs uerbis conſideratione digna eſt illa particula [aliquando] nam Alexander, referente Simplicio, dixit eam in quibuſdam codicibus non legi, ſed tamen receptam poſſe habere duos conuenientes ſenſus, unum ut propter cautionem adiecta ſit; non enim ſemper actiuum agit in paſſiuum, licet ſint propinqua, poteſt enim aliquis eſſe defectus in altero, uel aliud impedimentum quod prohibeat, ne fiat actio, alterum uerò, quia de corporibus, & corporeis affectionibus fortaſſe nullum dubium eſt, quin actio ſequatur, dummodo actiuum appropinquetur paſſiuo, quare in his non oportuiſſet addere, aliquando, at in doctrina, & diſciplina non ſatis erat dicere quòd appropinquentur, quia ſola appropinquatio magiſtri ad diſcipulum non ſatis eſt ad ſcientiam tradendam, ſed opus eſt & electione, & tempore, immò iure Ariſtoteles adiecit, aliquando. Harum tamen interpretationum neutra mihi probatur, neutra enim ſoluit repugnantiam in his uerbis Ariſt. qui prius dixit [ſemper] poſtea uerò dixit aliquando; ideò melius eſt ut aliter dicamus, nempe Ariſt. dicere [ſemper] quia ſimul actiuum, & paſſiuum, appropinquata cum excluſione cuiuſcunque defectus,

& impedimenti, ita ut unum ſit aptum agere, alterum vero pati; ſic enim ſemper, ideſt, in omnibus, & neceſſariò ſequitur actio; addit poſtea aliquando, quia non ſtatim in primo congreſſu agens imprimit actum in patiente, etiam corporeo, ſed poſt aliquod tempus, & uicta tandem reſiſtentia patientis, quare dictio hæc, aliquando, nil aliud hic ſignificare uidetur, niſi tandem. Subiungens autem Ariſtoteles [ut ipſum diſcens] ſignificat ſe hoc dixiſſe de acquiſitione actus primi, qui eſt ſcientia, ideò ſubdit cum de prima potentia tranſire ad ſecundam, acquiſita.n. forma, ut hic ſcientia, eſt iterum in potentia, non tamen eo modo, quo prius, nam ſi quid impedierit ne operetur eſt poſtea in potentia ad operationem, quòd ſi nihil impedierit, acquirit actum ſecundum ſimul cum primo, ut ſtatim operatur, & ſecundum illam ſcientiam cõtemplatur. quando autem inquit Ariſt. [aut erit in contradictione, & ignorantia] probat id, quod dixerat, neceſſe eſſe, ut acquiſita forma operetur, ſi nihil impediat, & argumentum tale eſt, ſi ille acquiſita ſcientia, & nullo impediente, non contemplatur, erit in contradictione, ideſt, ſit implicatio contradictionis, quod dicendum non eſt, conſequentia autem probatur, nam quatenus habet ſcientiam ſine ullo impedimento operationis eſt ſciens, & cotemplãs, quatenus uerò ponitur non contemplari, non ſolum non eſt contemplans, ſed neque ſciens, quia ſciens, quando non impeditur, contemplatur, erit igitur ſimul contemplans & non contemplans, ſciens, & non ſciens, quæ eſt contradictio, ideò uerba illa [& ignorantia] ſunt declaratiua præcedentium, declarat enim quomodo ille erit in contradictione, nam ponitur iam adeptus ſcientiam, ſed dum ponitur ſine impedimento non operari ponitur in contradictorio ſcientiæ ideſt, in ignorantia, quare eſt ſciens, & ignorans ſimul. Sic legit, & interpretatur hæc uerba Simplicius, qui etiam dixit Alexandrum aliter hæc verba legiſſe, nempe ſit [aut erit in contradictione, & non ſimpliciter in ignorantia] & ea ita interpretabatur, aut erit in contradictione, & non ſolum in ignorantia, eſſe namque in ignorantia nihil eſſet abſurdi, ſed abſurdum eſt eſſe in contradictione, hoc eſt, eſſe ſimul in ſcientia, & in ignorantia, quare utcunque legamus eſt diſcrimen in ſenſu. [Similiter autem hæc ſe habent & in Phyſicis] hactenus Ariſt. conſiderauit diſtinctionem potentiæ in motu animaſtico, & in ſcientia, quæ eſt habitus animæ, nunc uult eadem applicare etiam rebus naturalibus, & dicit [in Phyſicis] ſumendo Phyſicum propriè, prout diſtinguitur ab animaſtico, hoc autem declarat prius in alteratione, & qualitatibus alteratiuis, deinde in motu locali grauium, & leuium; de quo in præſentia ſermo eſt, inquit igitur, elementum frigidum eſt poteſtate elementum calidum, ut terra eſt poteſtate ignis, facta deinde tranſmutatione, & acquiſito calore iam eſt actu ignis, & ſimul cum calore acquiſiuit etiam actum ſecundum, nam ſtatim urit, niſi quid impediat, ſi uerò impediatur habet ſolum actum primum, ſed eſt in ſecunda potentia, quæ eſt ad operationem, nomine autem impedimenti comprehendimus etiam abſentiam rei combuſtibilis, præſente enim combuſtibile, & nullo impediente, ignis, ex neceſſitate comburit. [Similiter autem ſe habet circa graue, & leue] applicat tandem hæc omnia ad motum grauium, & leuium, & inquit, ſi aqua mutetur in aerem prius habet potentiam ad motum ſurſum, quatenus eſt in potentia ut fiat aer, acquiſita autem forma aeris ſtatim aſcendit, & habet etiam actum ſecundum, niſi impediatur, ſed ſi impediatur, eſt in ſecunda potentia, quæ eſt potentia accidentalis ad operationem. uerba autem illa [hæc enim potentia primum, & iam leue eſt] alio modo intellecta fuere ab Alexandro, & alio quæ modo a Simplicio. Alexander dixit intelligenda eſſe de prima potentia, ad formam leuis, ut ſenſus ſit; graue eſt primum in potentia eſſentiale, & eſt

potentia

potentia leue; quam ſententiam Simplicius refutat duplici argumēto, primo, quia hæc omnia verba ſignificare debent unam & eandem potentiam, at illa [iam leue eſt,] non poſſunt ſignificare primam potentiam, quæ eſt ad formam leuis, quia ſignificat potius ad eſſe formam leuis, & iam eſſe actu leue, ergo etiam præcedentia illa, [hoc enim potentia primum] ſunt intelligenda de eo, quod eſt actu leue: præterea cum Ariſtoteles dicat, [& operabitur confeſtim] ſignificat ſe præcedentia verba protuliſſe de actu leui, quòd ſit in potentia ad operationem; ipſe igitur aliter interpretatur, & inquit verba illa omnia eſſe intelligenda de ſecunda potentia, quæ ſupponit præſentiam formæ, & reſpicit operationem tantùm, & quia difficultatem facere videbatur illa dictio [primum] ipſe eam ita effugit dicens, primum hic non ſumi ſecundùm generationem, & originem, ſed ſecundùm perfectionem, quamuis enim potentia ad formam ſit prima ſecundum generationem, tamen potentia ad operationem eſt prior perfectione, ſupponit enim iam acquiſitum primum actum, cum altera neutrum actum ſupponat acquiſitum. Mihi neutra expoſitio probatur, nam & contra Alexandrum validæ ſunt obiectiones Simplicij, & ſententiæ Simplicij refragatur illa dictio, primum, cum credendum minimè ſit Ariſtotelem hic poſſe intelligere primum perfectione. Ego igitur puto non de eadem potentia eſſe intelligenda omnia illa verba, ut iſti putaſſe videntur, ſed illa [hoc enim potentia primum] credo eſſe intelligenda de prima potentia, quæ eſt ad formam, quod patet ex præcedentibus illis verbis, [ut ex aqua aer] huius enim poſteà rationem adducit dicens, hoc enim, ideſt, aqua primum erat poteſtate aer; illa vero alia verba, [& iam leue eſt] credo non dici amplius de prima potentia, ſed potius de actu primo iam acquiſito, quia [iam] ſignificat nunc, quaſi dicat, prius fuit in prima potentia, poſtea eſt iam aer actu, ideo ſubiungit, [& operabitur confeſtim], nam forma aeris iam acquiſita ſtatim operatur, niſi quid impediat, nam eſſe in ſuo loco (inquit Ariſtot.) eſt actus, & perfectio ipſius leuis; eſt etenim actus ſecundus, & ſecunda perfectio, ut dicitur in initio ſecundi libri de anima; quod ſi factus aer prohibeatur aſcendere, & vi detineatur in loco ſibi contrario, tunc eſt in ſecunda potentia, quæ reſpicit operationem; hoc idem dicendum eſt (inquit Ariſtoteles) [in quanto, & in quali,] ſi quid enim ſit in potentia ad quantitatem, & qualitatem aliquam, eſt in potentia prima ad formam; eam autem adeptum iam eſt ſimul adeptum omnia accidentia conſequentia, niſi impediatur, ſi verò quid impediat eſt tunc in ſecunda potentia ad operationem. [Atqui quæritur hoc, quare ad ſuum locum mouentur leuia, & grauia.] Colligit obiter ex dictis ſolutionem cuiuſdam quæſtionis, non quidem illius, de qua nunc agimus, ſed alterius cuiuſdam uulgatæ; quæri enim ſolet cauſa (inquit Ariſtoteles) cur ad ſuum locum grauia, & leuia moueantur, cauſa autem ex proximè dictis ſumitur, cum enim dictum ſit grauia, & leuia a generante accipere & formam, & motum eam conſequentem; ideò cauſa cur ad ſua loca moueantur eſt, quia talem habent Naturam, quam a generante conſecuta ſunt, cuius perfectio eſt eſſe in tali loco, ideò ſuaptè natura eum locum petunt. Hic autem ſumoperè notare debemus Ariſtotelem ad diuerſas quæſtiones diuerſa reſpondere, dum enim quæſiuit primum principium a quo prouenit motus grauium, & leuium illud dixit eſſe generans, non enim motu ſuo naturali moueretur leue, niſi genitum eſſet leue, hic autem ad aliam quæſtionem occurrentem aliter reſpondet, hæc enim non amplius eſt quęſtio principij illius motus, ſed eſt quæſtio propter quid, qua quæritur proxima cauſa, ideò nō amplius reſpondet cauſā eſſe ipsū generans, hoc.n. eſt cauſa remota, quę non ſatisfacit quęſtioni propter quid, ſed cauſam dicit eſſe ipſam propriam naturā

grauis, & leuis, quam motus illæ conſequitur, quamuis enim a generante habeat
formam, & motum, qui conſequitur formam, per hoc tamen non ſtat quin illius
motus proxima cauſa ſit forma, remota autem generans; nam ex proximè dictis
nil aliud colligitur niſi quod grauia, & leuia habent motum a generante, non qui-
dem immediate, ſed mediante forma. [Potentia autem eſt & graue, & leue mul-
tipliciter.] Iam ex dictis manifeſtum eſſe poteſt a quo motore ducuntur elementa
de potentia eſſentiali ad actum, ſi id quod de ſciente doctum eſt his quoque appli-
cemus; ſciens.n.in addiſcendo acquiſiuit ſcientiam a magiſtro externo, proinde &
operationem conſequentē, niſi quid impediat; ſic ergo & graue, & leue a generan-
te externo acquirit formam, & motū conſequentem, ſi nihil impediat; reliquū igi-
tur erat ut doceret etiam Ariſt. de potentia accidentali, quomodo graue, & leue de
hac ad actum ducatur, quod quidem hic facere aggreditur, & docet grauia, & leuia
de potentia accidentali ad actū duci a remouente impedimentū, ad hoc autem de-
clarandum repetit diſtinctionē potentiæ iam declaratam, & eam applicat graui, &
leui, & ſenſus uerborum hic eſt, potentia graue, vel leue, eſt duobus modis, a qua
enim eſt potentia elementum leue, ut aer, eaque eſt prima potentia, quæ eſt ad
formam, & poſtea quando eſt iam factus aer, adhuc eſt in potentia alio modo, nā
ſi aſcēdere impediatur eſt in ſecūda potentia. quæ eſt ad operationē, ſed ſi remouea
tur impedimentum ſtatim operatur, & aſcendit aer; Sunt autem notanda uerba il-
le Ariſtotelis [agit, & ſemper ſuperius fit] nam uerbum illud, [agit] non denotat
cauſam efficientem illius motus ſi quidem uult Ariſtoteles oſtendere hanc eſſe id,
quod remouet impedimentum, ſed non aerē ipſum, nil aliud ergo ſignificat hic uer
bum agere, niſi exire in actum ſecundum, & aſcendere, ut alia ſequentia uerba in-
dicant, per hoc tamen non ſtat quin uerbum hoc [agit] ſignificet Ariſtotelem tri-
buere actionem aliquam etiam ipſi formæ aeris, ſed hic tamen non conſideratur ni-
ſi primum principium motus, ꝙ externum eſt. Hoc idem dicit Ariſt. euenire in quā
to, & in quali, nam genitum quale ſtatim [mutatur, ut actu ſit] ideſt, ut ſit in actu
ſecundo, ut habeat totam ſuam perfectionem, hanc.n. habet dum operatur, muta-
tur autem, & operatur niſi quid prohibeat, ſic etiam acquiſita per augmentationē
quantitate illico eam conſequitur operatio, niſi quid impediat, non eſt quidē quan
titas actiua, ſed exprimit Ariſt. quam operationem quanto tribuat, dicens, [exten-
ditur] genita.n. maiore quantitate fit extenſio rei auctæ, niſi quid impediat eam ex
tendi, ut ſi diceremus conuerti aquam in aerem, uel terram in ignem, & ita poſtula
re maiorem locum, ad quē extendatur, prohiberi tamen extenſionē ab aliquo con-
ſtringente, quod in terræ motu contingit, ſed de hac extenſione, quæ fit in augmen
tatione, dicendum eſt in primo Libro de generatione, hic autem exempli tantum
gratia eā nominauit Ariſt. & alterationis quoque rude attulit exemplum adeptio-
nem ſcientiæ, quæ eſt qualitas animi, in qua non eſt proprie dicta alteratio. [Quod
autem id quod ſuſtinet, & prohibet] tandem apertè dicit a quo motore ducantur
grauia & leuia de potentia accidentali ad actum, & inquit, a remouente impedimē
tum, columna enim impedit domum graue nē ne deorſum feratur, ſi quis enim co
lumnam diuellat, impedimentum remouet, facitque ut tota domus cadat; ſi etiam
ſit uas in aqua plenum aere, & ſuppoſitum habeat lapidem ne aſcendat, & aliquis
remoueat lapidem, ſtatim uas illud aſcendit, & dicitur motum eſſe ab illo, qui lapi-
dem remouet; uolens autem denotare Ariſt. ꝙ motor iſte, qui impedimentum re-
mouet, non mouet per ſe, ſed per accidens, inquit, cū aliquo modo dici mouere, ali
quo ēt modo minime, diuellens.n. columnā non per ſe mouet domum, nec remo
uens lapidē per ſe mouet uas illud, cum ne tangant quidem domū ille, hic vero uas,
ſed per accidēs, nā ille remouet per ſe columnā, quam remotionē in ſequitur caſus
domus,

domus, huius ergo ille eſt cauſa per accidens, ſic etiam hic per ſe mouet lapidem, ſed non per ſe uas, idque eſt rationi conſonum; nam mobile de potentia accidentali ad actum duci debet a motore accidentali, quare eſſentialis motor & domus, & aeris in uaſe incluſi eſt illud, a quo genita fuere, motor autem accidentalis eorundem eſt ille, qui impedimentum remouit, non enim propriè rem ipſam mouet, ſed eatenus tantum mouet, quatenus remouet impedimentum; hoc autem declarat Ariſtoteles exemplo pilæ in pariete proiectæ, & repercuſſæ, reuertitur enim pila, & dicitur illo motu reuerſionis mota eſſe a pariete, per accidens tamen, non enim poſſet paries mouere per ſe pilam, niſi ipſe quoque moueretur, nullum enim mouens corporeum poteſt mouere niſi & ipſum moueatur, mouetur autem per ſe illa pila a proijciente, paries autem non uere mouet, ſed impedit potius pilam ne pergat cœpto motu moueri, & ſua prohibitione facit ut pila retrouertatur. quare per accidens mouet, at proijciens mouet per ſe, totius enim illius motus uera cauſa eſt proijciens, paries verò non eſt cauſa motus, ſed potius obliquitatis, & flexionis motus, ideò dicitur motus per accidens. Non eſt autem iſta ſimilitudo intelligenda in omnibus, ſed ſolùm in hoc quòd ſicuti per accidens mouetur pila a pariete, ita graue & leue mouetur per accidens a remouente impedimentum, in reliquis enim eſt potius diſſimilitudo, quàm ſimilitudo, nam graue uel leue per accidens moueri dicitur, non ab ipſo impedimento, ſed a remouente impedimentum, pila verò mouetur per accidens ab ipſomet pariete impediente, ſed hæc diſſimilitudo ad præſentem conſiderationem non pertinet, ex ſola enim ſimilitudine prædicta ſatis habet Ariſtoteles declarare id, quod dixit, graue & leue moueri per accidens a remouente impedimentum, per accidens autem a generante. [Quod igitur nihil horum ipſum mouet ſeipſum.] Concludit Ariſtoteles graue, & leue motu ſuo naturali non a ſeipſo moueri, ſed ſemper ab externo motore, per ſe enim a generante, per accidens uerò à rem mouente impedimentum, & ne quis fortè ſuſpicetur motum hunc eſſe uiolentum, quàm naturalem ſubiungit rationem, cur iſte motus ſit dicendus naturalis, ſit enim ab interno principio, ſi non actiuo, ſaltem paſſiuo, idque ſatis eſt ut dici poſſit motus ab interno principio, & a natura proueniens, quidnam autem ſit principium motus paſſiuum, diximus aliàs in ſecundo libro in definitione naturę, non enim dicitur natura, & principium motus paſſiuum materia libera ad oppoſita, & potentia illa paſſiua, quæ eſt potentia contradictionis, ſed potentia quædam proxima, etiam coarctata ad alteram partem contradictionis, ſicuti licet materia prima habeat potentiam liberam, & æqualem ad omnes formas, tamen quando eſt ab agente præparata propter humanam formam ita habet aptitudinem ad eam, ut non ad alias, non eſt tamen alia potentia quam paſſiua, ſic igitur prima materia ut inclinata ad omnes motus, & ad contrarios motus non dicitur hac ratione eſſe natura, & principium motus internum, hoc enim dato ſequeretur ꝙ ille motus, quem uocamus uiolentum, poſſet ratione materiæ dici motus naturalis; ſed materia ut formata forma ignis, & cum ita ad motum ignis propenſa, ut non ad alium recipiendum, dicitur natura, & principium paſſiuum, ſiue etiam melius dicimus formam ignis, ut in materia exiſtentem eſſe principium motus paſſiuum, facit enim aptitudinem ad talem motum recipiendum, non ad alium, neque per hoc ſtat quin forma Elementi ſit etiam principium actiuum motus, ut ait Auerroes in Commentario vigeſimo octauo tertij Libri de Cœlo, mouet enim quatenus eſt forma, mouetur autem quatenus eſt in materia, ſed hoc in quæſtione diligentius expendendum, ac diſcutiendum eſt.

Textus Trigeſimustertius.

Si igitur omnia, quæ mouentur, aut natura mouentur aut præter naturam, et uiolentia, et quæ vi, et præter naturam, omnia a quodam, et ab alio, eorum autem quæ natura rurſus, et quæ a ſeipſis mouentur, ab aliquo mouentur, et quæ non a ſeipſis ut grauia, et leuia: (aut enim ab eo, quod generauit, et fecit leue, aut graue, aut ab eo quod impedientia, et prohibentia ſoluit) omnia utique quæ mouentur, ab aliquo mouebuntur. Hoc autem dupliciter. Aut enim non per ſeipſum mouens, ſed per alterum quod mouit mouens, aut per ſeipſum. Et hoc aut primum poſt ultimum, aut per plura ut baculus mouet lapidem, et mouetur a manu mota ab homine. hic autem non amplius ex eo, quia ab alio moueatur. Vtraque igitur mouere dicimus, et primum, et vltimum mouentium, ſed magis primum illud enim mouet vltimum, ſed non hoc primum, et ſine primo quidem vltimum non mouebit, illud autem ſine hoc, vt baculus non mouebit non mouente homine:

DVBIO de grauibus, & leuibus ſoluto nunc Ariſtoteles abſoluit, atque concludit inductionem iam cœptam in Contextu vigeſimoſeptimo, qua oſtendit omne, quod mouetur, ab aliquo moueri, ſuaque huius partis ſententia clara eſt, eorum, quæ mouentur, alia mouentur ui, alia ſecundum naturam, quæ mouentur ui clarum eſt quod ab alio mouentur, quæ autem natura, alia mouentur a ſeipſis, ut animalia, & hæc manifeſtum eſt diuidi in partem mouentem, & partem motam, adcò ut pars mota moueatur ab alia parte non a ſeipſa; alia uerò mouentur ab alio, ut grauia, & leuia, aut enim a generante, aut a remouente impedimentum, hinc igitur poſſumus colligere hanc uniuerſalem, ergo omne quod mouetur, ab aliquo mouetur, ideſt, ab aliquo quod a re mota diſtinguatur. Notandum hic eſt ex Auerroe, tum hic, tum ſupra in Commentario vigeſimoſeptimo, quòd hæc eadem propoſitio quicquid mouetur ab alio mouetur, fuit etiam in principio ſeptimi Libri Phyſicorum ab Ariſtotele demonſtrata, quo factum eſt, ut Themiſtius omiſerit illam probationem, quæ in initio ſeptimi Libri habetur, putans eam ſuperuacaneã eſſe, ac ſpuriam: quam Themiſtij ſententiam damnat Auerroes dicens fuiſſe neceſſariam utramq; probationem adcò ut probatio præſens poſſit dici perfectio illius, quę habetur in initio ſeptimi, cum utraq; per ſe ſola inſufficiens extitiſſet, illa namq; fuit ratio a ſigno, hęc verò eſt inductio; fuiſſet autem hęc inſufficiens, quia aderat opinio Platonis de anima ꝙ ipſa ſe moueret; quare dicere ab Ariſt. potuiſſet Plato non fuiſſe enumerata omnia mobilia, ſed animã, quæ a ſeipſa mouetur, fuiſſe prętermiſſam, quare hęc inductio non feciſſet hac de re certam fidem, cum nõ ſit inductio demonſtratiua, eſt autem inductio demõſtratiua illa, quę habet in terminis eſſentialẽ connexum, ita ut etiam ſi non omnia ſingularia enumerentur in ijs paucis,

quæ

quæ numerantur, appareat eſſentialis, connexus, & cognoſcatur neceſſariũ eſſe idẽ fateri in omnibus, qualis nõ eſt inductio præſens, non.n. appatet eſſe eſſenrialẽ con nexũ inter moueri, & ab alio moueri, cũ Platonis opinio in hoc difficultatẽ ponar, ideò neceſſaria fuit probatio vniuerſalis, quæ haberur in ſeptimo, qua oſtenderetur uniuerſaliter quòd ſit impoſſibile aliquid a ſemetipſo moueri, contra uerò etiam illa fuir inſufficiens, quoniam vniuerſaliter de omnibus probans non ſoluebat dubium, quòd in particularibus occurrebat, aliqua enim ſunt, quæ uidentur a ſe moueri, & ſimplicia ſunt, quare non uidetur in eis diſtingui motot a moto, nempe, grauia, & leuia, quare viſus eſſet ſenſus pugnare cum ratione, niſi hoc dubium ſublatum eſſet, propterea Ariſtoteles hic voluit inductione uti, ut hac ſum pta occaſione enumerandi omnia particularia tolleret dubium hoc, quod de grauibus, & leuibus occurrebat. Recentiores quidam hic Auerroem carpunt, quem non intelligunt, nam attribuunt Auerroi quòd dixerit rationem hanc non eſſe inductionem hoc motus argumento, quòd ſtante opinione Platonis hæc eſſet inſufficiens, ſi tanquam inductio ſumeretur, attamen hoc Auerroes non dicit, non enim ex eo quod hæc ratio ſit inſufficiens oſtendere vult eam non eſſe inductionem, ſed pro comperto ſumens quòd ſit inductio, oſtendit eam eſſe inſufficientem, proinde neceſſarium fuiſſe etiam probationem illam uniuerſalem, quæ in initio ſeptimi libri habetur, in ſufficientem autem eſſe dicit, quia non eſt demonſtratiua; nam etiam ſi in inductione non demonſtratiua enumeret quis omnia ſingularia, ea tamen certam fidem non facit, quia probare quidem poteſt omne eſſe eiuſmodi, at non poteſt probare neceſſarium eſſe ut ſit eiuſmodi, ita ut etiam aliter ſe habere non poſſit. Sed illud hac in re ſoluendum relinquitur, ſi utraque requirebatur probatio cur Ariſtoteles non uno, & eodem loco utraque uſus eſt, ſed illa in principio ſeptimi libri, hæc uerò hic? dicendum uidetur Ariſtotelem noluiſſe hic facere tam longam digreſſionem quantam feciſſet ſi illam quoque probarionem ad hunc locum tranſtuliſſet; adde quod neque iſta ibi conueniens fuiſſet, neque illa hic, diximus enim in quarto contextu huius libri diſcrimen hoc eſſe inter hunc octauum librum, & alios ſeptem quòd alij ſunt de natura, & de motu uniuerſaliter, hic verò eſt de motu magis particulariter, ratio igitur uniuerſalis eo in loco opportuna, & conueniens fuit, inductio uerò hic in qua conſiderantur particularia, & ſat eſt quòd illa probatio ad hanc dirigatur ut ad huius complementum ſcripta, ſiue ad hanc ut adiectam ob complementum illius: hoc uidetur reſpexiſſe hoc in loco. Simplicius dicens hanc probationem eſſe naturaliorem quam illam, quę facta eſt in ſeptimo libro, ſiquidem naturalior ratio ea eſſe uidetur, quæ proprius accedit ad ſenſilia. [Hoc autem dupliciter, aut enim non propter ſeipſum mouens] Pars hæc ad ſequentia potius pertinet quàm ad præcedentia, hactenus enim Ariſtoteles declarauit primam illam propoſitionem, quicquid mouetur ab alio mouetur, ut diximus in contextu Vigeſimoſeptimo, in parte autem ſequente aggredietur declarationem alterius ſequentis propoſitionis, Videlicet, quod in mo uentibus, & motis non detur proceſſus in infinitum, ſed neceſſario ſit deuenire ad vnum primum, quod ab alio non moueatur; propter hanc igitur ſecundum propoſitionem Ariſtoteles hic proponit diſtinctionem quandam mouentium, occaſio nem ſumens a præcedentibus poſtremis uerbis, nam dixerat [ab aliquo mouebun tur] nempe, mouente, nunc ſtatim ſubiungit [hoc autem] ideſt, mouens eſt dupliciter. diſtinctio autem, quam ponit, hæc eſt, mouens aliud eſt primarium, aliud ſecundarium, primarium mouens eſt illud, quod mouet ſecundum propriam uirtutem, & (ut inquit Simplicius) in quo eſt inſita, & radicata ipſa uis motrix; ſecundarium uerò eſt illud, quod mouet ut motum a primario, & ut inſtrumentum illius,

Digitized by Google

illius, in hoc enim non eſt inſita ipſa facultas motrix, ſed eam recipit ab alio, ſine quo non moueret, ſed perpendenda ſunt verba, quibus Ariſtoteles denotat hanc diſtinctionem; dicens enim [per ſeipſum mouens] ſignificat mouens ſecundum propriam uirtutem, quod eſt mouens primarium, dicens autem [per alterum] denotat ſecundarium mouens, quod mouet per alterius uirtutem, dictio enim, per, hic non ſignificat inſtrumentum, ſed potius è contrario ſignificat primarium mouens, non enim per alterum hic ſignificat per Inſtrumentum, ſed ſignificat per virtutem alterius, & fortaſſe ſenſus Ariſtotelis clarior eſſet, & omnis auferetur occaſio errandi, ſi non, per, legeremus ſed; propter, vt reuera legendum eſt, nam dictio Græca διὰ cum accuſatiuo caſu non ſignificat per, ſed propter, & hunc eundem traductionis errorem notauimus in capitulo ultimo primi libri de propoſitionibus neceſſarijs ut commiſſum in contextu Trigeſimoquinto primi libri poſteriorum, ſi igitur hic dicamus propter ipſum, propter alterum non poterit ſignificari inſtrumentum, ſed agens primarium, in quo eſt ſita, & radicata ipſa cauſa, & uis mouendi, nam dictio, propter, ſignificat cauſam. Quando autem dicit, [Et hoc aut primum poſt ultimum, aut per plura] facit quandam ſubdiuiſionem, tamen nec primarij motoris, nec ſecundarij, ſed eius totius, quod dictum erat, unum enim mouere per uirtutem propriam, & alterum per alienam, eſſe poteſt duobus modis, aut enim inter mobile & primarium mouens interponitur unum tantum ſecundarium mouens, aut plura, ideò Ariſtoteles, quando dicit [aut primũ poſt ultimũ] per primũ intelligit primarium mouens, per ultimum intelligit ſecundarium, quod dicitur ultimum ſecundum ordinem naturæ, ſicut primarium uocatur primũ, dictio aũt [poſt] eſt intelligenda aſcendendo, quaſi dicat, ſupra ultimũ mouens non eſt aliud mouens ſecundarium, ſed eſt immediate ipſum primarium, quòd verò dicit [aut per plura] ſignificat per plura ſecundaria mouentia aſcenſum ad primarium motorem fieri, & hic διὰ ponitur cum caſu genitiuo, ideò non ſignificat niſi, per, & eſt alia acceptio a præcedente, qua cum accuſatiuo ſignificauit, propter, & ſtatim huius poſtremi membri exemplum affert Ariſtoteles dicens, ut baculus eſt mouens ultimum, a quo lapis mouetur, mouetur autem baculus a manu, & manus ab homine, ſic enim aſcenditur ab ultimo mouente non immediate ad primum, ſed per alium ſecundarium mouens medium per manum, homo autem ſumitur ut primarium mouens, & Auerroes putat per hominem hic ſignificari uirtutem animæ, a qua mouetur manus, anima enim eſt motor primus, manus uerò, & baculus ſunt mouentia ſecundaria, quæ non mouent niſi per uirtutem animæ. Deinde quando dicit. [Vtraque igitur mouere dicimus] Comparat mouẽs primarium cum ſecundario, & inquit, quod licet utrumque dicatur mouere tamen primarium magis mouet quam ſecundarium, quòd probat duplici argumento, primò ſic, primum mouens mouet vltimum, nec mouetur ab illo, ergo primum magis mouet ſecundò ſic, primum poteſt mouere ſine ultimo, at ultimũ non poteſt mouere ſine primo, ergo primum magis mouet; in hoc autem ſecundo argumento eſt notandum, quòd primum poſſe mouere ſine ultimo non eſt intelligendum reſpectu cuiuſlibet determinati mobilis, fortaſſe enim anima non poteſt mouere lapidem niſi per aliquod medium mouens inſtrumẽtarium, ſed abſolutè tamen mouere aliquid poteſt ſine ullius ope mouentis ſecundarij, immediatè enim mouet ſaltem manum, uel ſpiritum, uel aliquid ſimile, & mouens ſecundarium quatenus tale eſt non poteſt mouere ſine primario, dixi autem quatènus tale eſt, quia ſi quis habet pellens alium hominem faciat ab illo pelli lapidem, ille alius homo poteſt etiam per ſe ſine primo pellente mouere lapidem, at non quatenus eſt mouens ſecundarium, ſed quatenus ipſe quoque poteſt euadere motor

prima-

Digitized by Google

primarius, nam quatenus eſt motor ſecundarius nullam habet vim mouendi, cum ſtatuatur mouere per alterius tantum virtutem. Auerroes notat Ariſtotelem his duobus argumentis tribuere mouenti primario duplicem principalitatem; priori namque argumento dat ei principalitatem cauſæ, ſeu cauſalitatis, id enim quod eſt cauſa cauſæ eſt magis cauſa, cauſam autem cauſæ intelligo, non abſolutè ut ſit, ſed ut ſit cauſa; anima enim non eſt cauſa baculo ut ſit, ſed ut ſit mouens, quare anima maiorem habet cauſalitatem; altero autem argumento dat eidem principalitatem naturæ, id enim eſt prius natura a quo non conuertitur exiſtendi conſequentia, at primarius motor eſt motor etiam ſine ſecundario, hic autem ſine illo non eſt motor, ergo ille eſt prior natura. Hæc omnia de diſtinctione mouentium dicta ſunt ab Ariſtotele propter ſequentem tractationem, talis enim diſtinctio non conſideratur niſi in mouentibus eſſentialiter ordinatis, in quibus ſolis poſteà declaraturus eſt non dari proceſſum in infinitum, non in accidentaliter ordinatis in his enim non poteſt negari ſecundum Ariſtotelem proceſſus in infinitum quia non in eodem tempore mouent, neque idem mobile, ut poteſt motorem lapidis eſt motor nauis, & poſt hunc eſt alterans aquam, & ſit in infintum, at eſſentialiter ordinata dicuntur illa mouentia, quæ eodem tempore concurrunt ad eiuſdem rei motum, ut anima, manus, & baculus, ad motum eiuſdem lapidis, in his locum habet diſtinctio prædicta, & in his eſt oſtenſurus Ariſtoteles non dari proceſſum in infinitum.

Contextus Trigeſimusquartus.

Si ergo neceſſe eſt omne quod mouetur ab aliquo moueri, & aut ab eo quod mouetur ab alio, aut non, & ſi ab alio quidem quod mouetur, neceſſe eſt aliquid eſſe primum mouens, quod non ab alio. Si autem huiuſmodi eſt primum, non neceſſe eſt eſſe alterum, impoſsibile enim eſt in infinitum abire mouens, & ipſum quod mouetur ab alio, infinitorum enim nihil eſt primum. Si ergo omne quidem quod mouetur ab aliquo mouetur, primum autem mouens mouetur quidem non autem ab alio, neceſſe eſt ipſum a ſeipſo moueri.

TRANSIT ad demonſtrandam alteram illam propoſitionem in mouentibus, & motis neceſſe deuenire ad primum mouens immobile; eſt autem aduertendum Ariſtotelem a notioribus procedere uolentem nos ducturum eſſe ad duo prima mouentia; primum enim nos ducet ad primum mouens mobile, nempè, quod non mouetur ab alio, ſed a ſeipſo, cuiuſmodi ſunt Cœlum, & animal, deinde tranſibit ad oſtendendum alterum primum mouens immobile, diſtinguens enim primum mouens mobile in duas partes motam, & mouentem inueniet quod in primo motore mobili pars mouens eſt primus motor immobilis, cuiuſmodi eſt in animalibus anima, & in cœlo intelligentia: ſed Ariſtoteles hoc in præſentia dimiſſo, verſabitur prius in demonſtrando primo mouente mobili ab hoc contextu uſque ad quadrageſimum, hoc enim eſt corporeum, & nobis notius; deinde a

quadra-

quadrageſimo vſque ad quadrageſimum quintum tranſibit ad demonſtrandum, quòd neceſſe eſt etiam deuenire ad primum mouens, quod ſit immobile. In hoc igitur contextu Trigeſimoquarto ponit Ariſtoteles argumentum primum ad probandum dari primum mouens, quod a ſeipſo mouetur, ad quod concludendum probat ordinatim duas concluſiones. Prima eſt quòd neceſſe eſt deuenire ad primum mouens, quod non moueatur ab alio: Secunda verò quòd neceſſe hoc moueri a ſeipſo, priorem rationem habemus uſque ad illa uerba. [Si ergo omne] a quibus incipiet alterius concluſionis probatio, prior autem talis eſt, neceſſe eſt omne, quod mouetur, ab alio moueri, hoc enim ſumit tanquam hactenus demonſtratum, ideò accipit [ſi] pro, quia; aut igitur id, quod mouetur, mouetur a motore moto ab alio, aut a motore non moto ab alio; ſi dicatur a motore non moto ab alio iam habemus id, quod volumus. hæc enim erat prior concluſio oſtendenda, dari primum motorem, qui ab alio non mouetur, ideò huius membri acceptionem omittit exprimere Ariſtoteles tanquam rem manifeſtam; accipit autem alterum membrum, & inquit, ſi ab alio mouetur mouens, de illo alio rurſus quæram, an a ſe moueatur an ab alio, ſi a ſe, iam habeo id, quod uolo, ſi ab alio, ergo neceſſe eſt tandem deuenire ad primum, quod non moueatur ab alio, quod conſequens declarat prius Ariſtoteles, deinde conſequentiam probat, declarat conſequens quando inquit [Si autem huiuſmodi eſt primum] ideſt, quoniam id, quod eſt primum eſt huiuſmodi, ut non pendeat ab alio, ſiquidem primum hoc ſignificat, ideò non eſt neceſſe eſſe alterum motorem priorem, a quo moueatur, iam enim dixerat primum motorem eſſe illum, qui non eget alio motore, ut poſſit mouere; dictio [primum] habet articulum, habemus enim Græcè τὸ πρῶτον ideo ſubiectum eſt, & illa dictio [huiuſmodi] eſt prædicatum, ſic igitur declarat Ariſtoteles primum illud eſſe, quod ab alio priore non pendet, & adhuc accipit, [ſi] pro, quia, deinde probat conſequentiam, nempe, quod ſit neceſſarium ad tale primum deuenire, quod ab alio non moueatur, nam ſi quodlibet mouens mouetur ab alio eſſet proceſſus in infinitum; at infinitorum nihil eſt primum; unde ſequitur nullum prorſus fieri motum, quòd aduerſatur ſuppoſito, ponimus enim mobile moueri, & a motore moto, deductio autem clara ſumitur ex dictis in contextu præcedente, motor enim ſecundarius non mouet ſine primario, ergo in quibus motoribus nullus eſt primus omnes erunt ſecundarij, nullus ergo mouebit ſi nullus eſt primus, & hæc eſt ratio efficax, quia non poteſt fieri motus niſi aliquid ſit mouens, in quo ſit radicata uis motrix. itaque ſi nullus eſt primus motor in nullo eſt radicata uis motrix, a nullo ergo poſſunt alij motores recipere uim mouendi, quia nullus eſt primus, nec eorum ullus in ſe talem uim habet, nullus ergo mouebit, cum neque in ſe uim habeat mouendi, nec aliquem alium habeat, a quo eam recipiat ſiquidem nullus eſt primus, patet igitur rationem hanc Ariſtotelis eſſe ex proprijs, nempè, ex eo quòd ſupponitur dari motum, qui eſt principium cognitionis in ſcientia naturali. Tandem Ariſtoteles quando dicit [Si ergo omne quidē quod mouetur] probat alterā concluſionē ſic, omne quod mouetur mouetur ab aliquo, at primum mouens mouetur, ergo ab aliquo, aut igitur ab alio, aut a ſe, at non ab alio, ut oſtenſum eſt modò, ergo a ſeipſo, ſic igitur oſtenſum eſt neceſſarium eſſe deuenire ad primum mouens, quod a ſeipſo moueatur, eſt autem hic notandum quòd moueri ab alio ſumitur hic eo modo, quo ſumptum eſt in contextu Vigeſimo ſeptimo, Videlicet, pro eo, quod eſt moueri a motore ſeparato, & diſiuncto, loquitur enim Ariſtoteles de mouentibus corporeis, quæ neceſſario ſunt loco, & ſubiecto ſeparata a moto, & vult oſtendere, quòd in his datur aliquid primum, quod non mouetur ab alio motorē ſeparato, ſed a ſeipſo, per hoc

tamen non ſtat, quin in eo pars mouens ſit alia, & diuerſa a parte mota, licet loco ſeparatæ non ſint, proinde in alio ſenſu uerum eſt, quòd omne motum mouetur ab alio.

Textus Trigeſimusquintus.

Amplius autem, et ſic ipſam hanc rationem eſt aggredi. Omne enim mouens, et aliquid mouet, et aliquo, aut enim ſeipſo mouet ipſum mouens, aut alio, ut homo ſeipſo, aut baculo, et uentus deiecit, aut ipſe, aut lapis, quam impulit impoßibile eſt autem mouere ſine eo, quod ſeipſo mouet id quod mouet, ſed ſi ipſum ſeipſo mouet, non neceſſe eſt aliud eſſe, quo mouet; ſi uerò ſit alterum id quo mouet eſt aliquid quod mouebit, non quodam ſed ſeipſo, aut in infinitum abibit. Si igitur aliquid, quod mouetur, mouet, neceſſe eſt ſtare, et non in infinitum ire ſi enim baculus mouet ex eo, quia mouetur a manu, manus mouet baculum, ſi autem, et hanc aliud mouet, & hunc aliud aliquid mouens eſt. Cum itaque alquo moueat ſemper alterum neceſſe eſt prius ipſum eſſe ſeipſo mouens. Si igitur mouetur quidem hoc, non autem eſt aliud mouens ipſum neceſſe eſt ipſum ſeipſo mouere, quare & ſecundum hanc rationem, aut mox id quod mouetur ab eo quod ipſum ſeipſo mouet mouebit, aut uenit aliquando ad aliquid tale.

HIC Ariſtoteles repetit eandem rationem, & ex iiſdem terminis conflatam, ſed alio modo conſideratis, quemadmodum ipſemet primis uerbis teſtatur; Ad huius igitur diſcriminis intelligentiam notandum eſt quòd motor primarius, & motor ſecundarius, cum ad eiuſdem mobilis motionem concurrant, mutuum ſibi auxilium præſtant; primarius enim dat ſecundario uim mouendi, quam ſecundarius ſecundum ſe non habet, ut ſupra in contextu Trigeſimotertio dictum eſt, ſecundarius autem auxiliatur primario, ut illi inſeruiens tanquam inſtrumentum; ſeu tanquam mediator quidam per quem transfertur motus a motore primario ad mobile, Ariſtoteles igitur cum in contextu præcedente rationem formauerit ex conſideratione prioris auxilij, nunc eandem formare vult ex conſideratione alterius poſterioris, ibi namque dixit, mobile uel mouetur a motore moto ab alio, vel a motore non moto ab alio, id enim fuit conſiderare aſcenſum ad motorem primarium, & ita reſpicere primum auxilium, hic autem quærit an motor moueat inſtrumento aliquo, an ſine ullo inſtrumento, ſed ſeipſo, quod eſt conſiderare ſecundum auxilium, & deſcenſum a motore primario ad ſecundarium, hæc autem duo auxilij genera Ariſtoteles diuerſo loquendi modo ſignificauit, tum ad vitandam ambguitatem, tum ad ſeruandam ſermonis proprietatem, nam in contextu Trigeſimo tertio primum auxilium ſignificauit uoce illa, propter quæ ſignificat cauſam, ſiquidem motor primarius cauſa eſt ſecundario, ut ſit motor, hic uerò ſe-

rò ſecundum auxilium ſignificat, datiuo caſu, qui apud nos uertitur in ablatiuum, qui propriè ſignificat inſtrumentum. dicimus enim artificem malleo clauem facere. Ariſtoteles igitur priore illa ratione oſtendit dari mouens, quòd non mouetur ab alio, ſed a ſeipſo, proinde quod non propter aliud mouet, a quo uim mouendi recipiat, ſed per propriam uirtutem mouet, hic uerò oſtendere vult dari mouens, quod non alio mouet, ſed ſeipſo, hoc eſt, quòd nullo utens inſtrumento mouet, hoc autem poſtcà videbimus eſſe illud idem, quod antea uocabatur, non ab alio motum, ſeu non mouens propter aliud, differt igitur illa ratio ab hac ut aſcenſus a deſcenſu, eamque iterare voluit Ariſtoteles, quia ſic fit euidentior, quoniam ſecundum auxilium eſt nobis manifeſtius primo, rectè igitur harum rationum diſcrimen declarauit Alexander dicens illam proceſſiſſe a mobilibus ad mouentia, hanc uerò a mouentibus ad mobilia, nam ſecundarium mouens eſt mobile reſpectu primarij. Simplicius autem repræhenſionem aliquam meretur, dum hoc ab Alexandro relatum diſcrimen non recipiens, & aliud afferre uolens, incidit tamen in illud idem alijs verbis ſignificatum, inquit enim priorem rationem vſam eſſe pro medio eo, quod eſt mouere propter alium, hanc uerò uti pro medio eo, quod eſt mouere alio, ſed quid nam aliud eſt mouere propter alium quam pendere a motore priore? & quid aliud eſt mouere alio quam mouere per ſecundarium motorem? hic quidem eſt deſcenſus a primario motore ad ſecundarium, proinde ad motore ad mobile; ille verò fuit aſcenſus a ſecundario ad primarium, proinde a mobili ad motorem, ut Alexander dicebat. Volens igitur Ariſtoteles eandem rationem formare iacet illa eadem fundamenta, quibus antea uſus eſt, ad aliam tamen hanc conſiderationem accommodata, quemadmodum enim ſupra diſtinxit mouens in illud, quod mouetur ab alio, & in illud, quod non mouetur ab alio; ita hic diſtinguit mouens in illud, quod mouet alio, & in illud, quod non mouet alio, ſed ſeipſo, lapidem enim mouere poteſt homo, vel ſeipſo, vel baculo medio, ſic ventus aliquam rem deijcere poteſt, uel ſeipſo immediatè, vel lapide medio, quia a vento pulſus rem illam deijciat; & quemadmodum ibi ſumpſit quod illud mouens, quod idcò mouet, quia mouetur ab alio, non poteſt mouere ſine illo alio, illud tamen poteſt mouere ſine ipſo, ita hic ſumit quod id, quo aliquid mouet, non poteſt mouere ſine illo, quod ſeipſo mouet, ſed illud, quod ſeipſo mouet, non neceſſariò eget alio, quo moueat, quia licet etiam alio mouere poſſit, aliquid tamen mouet ſeipſo, non alio; Videtur tamen hoc poſtremum poni ab Ariſtotele, non ut ſuppoſitum, ſiquidem eſt id, quod nunc probandum eſt, ſed potius ut declaratio eius, quod probare vult, conueniens enim eſt ut prius quàm aliquid probemus illud ipſum declaremus, probaturus itaque ſtatim Ariſtoteles, quòd neceſſe eſt aliquid dari, quod ſeipſo mouet, noluit primò hoc declarare dicendo, quòd non conuertitur, quamuis enim id, quod ſeipſo moueat, poſſit mouere ſine alio, quo moueat, tamen non conuertitur, id enim, quòd eſt inſtrumentum quo aliud mouet, non poteſt mouere abſque illo, quòd ſeipſo mouet, & huius ſtatim probationem ſubiungit Ariſtoteles quando dicit [Si uerò ſit alterum id, quo mouet,] & ſenſus eſt, ſi eſt aliquod Inſtrumentum, quo aliud mouet, neceſſe eſt dari aliquid, quòd moueat non alio, ſed ſeipſo, hæc enim eſt concluſio probanda, cuius probatio eſt illa [aut in infinitum abibit] nam ſi detur oppoſitum fiet proceſſus in infinitum, hoc autem dici non poteſt, quia ſic omnis motus auſertur, ut etiam in contextu præcedente diccbamus; ut igitur euitemus progreſſum in infinitum (inquit Ariſtoteles) neceſſe eſt ſtare in aliquo primo, quod ſeipſo moueat, deductionem autem huius abſurdi declarat Ariſtoteles, quando ait, [ſi enim baculus mouet] ſi baculus mouet lapidem

pidem

pidem eo, quòd mouetur ipſe a manu, uidendum an manus moueat baculum ſeipſa, an alio aliquo, cum ſi ſeipſa, iam habeo id, quod uolo, ſi uerò alio ut medio inter manum & baculum, neceſſe eſt illud mouere baculum, & moueri a manu, ſi igitur manus ſemper mouet alio, erit proceſſus in infinitum in mouentibus inſtrumētalibus, quare nullus fiet motus, quia infinita non poſſunt pertranſiri, nunquam.n. a manu ad lapidem perueniet motus, ſi infinita ſint media, per quæ tranſeundum eſt. Sic intelligi poteſt deductio Ariſt. quę etiam alio modo intelligi poteſt, ut dicat, baculus mouet lapidem eo quod mouetur ipſe a manu, [Si uero & hanc] ideſt, manum moueat aliud ſuperius, & ita ſemper aliud, tunc nunquam perueniemus ad primum, quare neceſſe eſt dari primum, quod ſeipſo mouere dicatur, ſed hæc deductio eſt potius illa, quam in præcedenti textu habuimus, quare altera uerisimilior eſt; licet uerba Ariſt. ad utrumque trahi poſsint: propterea quòd quando inquit, [Si autem, & hanc] dictio illa [hanc] non magis poteſt ſignificare manum quàm baculum, cum baculus in Græca lingua ſit fęminini generis. Verbis autem illis. [Cum itaque aliquo ſemper mouear] ponit Ariſt. concluſionem ipſam probatam, neceſſe eſt dari aliquod mouens prius alijs, quod ſeipſo moueat, quandocunque mouens alio mouet, ideſt, quando mouens mouet alio, neceſſe perueniri ad primum, quod moueat ſeipſo. Sed hic dubitare aliquis poſſet, quia non uidetur hęc ratio probare propoſitū, nam oſtendere ꝙ detur aliquid mouens ſeipſo, non eſt oſtendere dari primum motorem, qui ſeipſum moueat, nec moueatur ab alio; nil.n. aliud eſt mouere ſeipſo quàm mouere ſine inſtrumento medio, quare etiam baculus ſeipſo mouet lapidem, ideſt, non per aliud inſtrumentum medium, nec per hoc ſtat quin poſsit baculus moueri a motore priore, ut a manu. Hoc dubiū tollitur ab ipſo Ariſt. quando dicit, [ſi igitur mouetur quidem hoc] ubi docet idem eſſe in præſentia mouere ſeipſum, & mouere ſeipſo, uel ſaltem reciprocari, cum enim hic non de alio mouente loquimur, quàm de corporeo; neceſſe eſt ut id, quod ſeipſo mouet, non moueatur ab alio. Huius autem rationem eſſe puto, quoniam id ſolum dicitur mouere propriè loquendo, in quo eſt poſita, & radicata uis motiua, mouens autem inſtrumentale non habet in ſe vim motricem, quare mouet potius ut quo, quàm ut quid, ideò quando plura ſunt ſubordinata inſtrumenta, nullum ipſorum dicitur Inſtrumentum alterius, ſed omnia dicuntur inſtrumenta unius motoris primarij, quod idem in artibus uidemus, quamuis enim artifex utatur aliquo Inſtrumento, quod moueat aliud inſtrumentum, non tamen hoc illius Inſtrumentum dicitur, ſed ambo ſolius artificis inſtrumenta dicuntur, dicere igitur aliquid ſeipſo mouere, eſt dicere poſitam eſſe in eo uim motricem, idque non poſſe eſſe mouens inſtrumentale, quare id non poteſt eſſe, niſi mouens primarium, quod ab alio non mouetur, niſi a ſeipſo, quo fit, ut uirtute propria moueat aliud, & ita ſeipſo. Indicat ergo Ariſtoteles quòd mouere ſeipſo ſit mouere cum excluſione auxilij prædicti, & ſit nec moueri ab alio, nec alio inſtrumento uti. Hanc igitur ſententiam ſignificat Ariſtoteles dum dicit, ſi motor mouetur non ab alio, neceſſe eſt ipſum ſeipſo mouere, quia non diceretur ſeipſo mouere, ſi ab alio moueretur, nec moueret aliud ſeipſo, niſi prius moueret ſeipſum, inſtrumentum enim quatenus eſt inſtrumentum, non dicitur mouere ſeipſo. Non eſt autem ignorandum quòd quando Ariſtoteles dicit, omne mouens mouere aliquo, illud aliquo, non omnino ſignificat Inſtrumento. etenim ſi ſeipſo moueat, mouet aliquo, nec tamen ipſum ſibimet eſt inſtrumentum ſed ſignificat quid communius inſtrumento, nempè inſtrumentum & negationem inſtrumenti, quā ſubdiuiditur poſteà in mouens alio, & mouens ſeipſo, & alio quidē mouēs mouet inſtrumento, at mouens ſeipſo nō mouet inſtrumēto, quare nil aliud

eſt mouere ſeipſo quàm mouere abſque inſtrumento aliquo. Tandem concludit Ariſtoteles ſe per hanc rationem oſtendiſſe illud uniuerſale,quod in contextu præcedente oſtenderat, nempe, quod id, quod mouetur, uel mouetur immediatè ab eo, quod mouet ſeipſo, uel ſaltem mediatè,quia neceſſe eſt peruenire tandem ad aliquid tale. Si quis autem quærat qualis ſit hæc Ariſt. ratio in his duobus contextibus duobus modis formata, mihi quidem uidetur eſſe ab effectu ad cauſam, ducit enim ad hoc impoſsibile quòd auferretur motus, quare ſi vertatur in oſtenſiuam,erit ratio à motu ad primum motorem, qui moueatur a ſeipſo. Et poteſt ita formari oſtenſiua, datur motus, ergo datur aliquis motor, in quo ſit poſita,& radicata uis mouendi, hic igitur ab alio non mouebitur, mouetur tamen, quoniam omne mouens Phyſicum & corporeum, (de hoc enim loquimur nunc) dum mouet, mouetur, ergo motor à ſeipſo, & ſeipſo etiam mouet.

Contextus Trigeſimus ſextus.

Poſtea autem quæ dicta ſunt, & ſic conſiderantibus accident hæc eadem. Si enim ab eo, quod mouetur, mouetur omne quod mouetur: aut hoc rebus ipſis ineſt ſecundum accidens ut moueat quidem id, quod mouetur, non tamen propterea quod mouet ipſum ſemper, aut non, ſed per ſe. Primum igitur, ſi ſecundum accidens, non eſt neceſſe moueri id, quod mouetur. Si autem hoc eſt, manifeſtum eſt, quod contingit aliquando nihil moueri eorum, quæ ſunt: non enim neceſſarium eſt accidens, ſed contingit non eſſe. Si ergo ponamus poſsibile eſſe, nullum impoſsibile accidet, falſum autem fortaſsis. Sed motum non eſſe impoſsibile eſt. Oſtenſum enim eſt prius hoc, quod neceſſe eſt motum ſemper eſſe.

AVERROES, & alij plures putant Ariſtotelem hic probare dari primum motorem immobilem, quam antiquorum quoque fuiſſe ſententiam Simplicius teſtatur, & Alexandri teſtimonium adducit. Huius opinionis abſque dubio fuit Themiſtius,qui uidens partem hanc eſſe de motore primo mobili, & putans hunc contextum eſſe de motore immobili, cenſuit enim ab hac parte alienum eſſe, & ipſum tranſtulit ad contextum quadrageſimumſecundum, ubi agitur de motore immobili, neque hunc ſolum, ſed & duos alios ſequentes contextus tranſtulit ad eum locum Themiſtius ob eandem rationem. Sed Alexandro, & Simplicio placuit, vt iſti contextus hoc in loco legantur, & in ijs agatur de motore primo moto a ſeipſo, præſertim in hoc Trigeſimoſexto, & in Trigeſimo octauo, nam de Trigeſimo ſeptimo dubium eſt, ut mox videbimus. Hanc igitur nos quoque ſententiam ſequentes dicimus Ariſtotelem hic aliam adducere rationem ad idem probandum, videlicet, quòd primus motor non poſſit moueri ab alio, ſed moueatur a ſeipſo, & Ariſtoteles ipſe primis uerbis teſtatur ſe afferre uelle nouam rationem ad probandum eandem concluſionem. Ratio autem, qua vtitur Ariſtoteles,talis eſt,dico dari motorem primũ qui ab alio nõ mouetur, hũc ſi tu dicas ab alio moueri,neceſſe eſt,vel per accidẽs moueri ab alio,vel per ſe, at neutrũ dici poteſt,ergo nullo modo mouetur ab alio. Quod quidẽ non poſſit ab

alio

Digitized by Google

alio moueri per accidens, probat Ariſtoteles in hoc contextu: quòd autem neque, per ſe, probabit in trigeſimo octauo. Eſt autem notandum, quòd cum duplex ſit per accidens, unum quod poteſt eſſe & non eſſe, alterum quod eſt per accidens neceſſarium; Ariſtoteles hic illud tantum intelligit quod poteſt eſſe & non eſſe, & diſtinguitur a neceſſario, nam in hoc contextu opponit per accidens ipſi neceſſario, & in trigeſimooctauo confundet per ſe cum neceſſario, quare per ſe intelligit omne id, quod eſt neceſſarium, nec poteſt non eſse. Facit igitur Ariſtoteles in primis prædictam diuiſionem ipſius moueri per ſe & per accidens: deinde probat primum motorem non moueri per accidens. Sed notanda ſunt uerba Ariſtotelis, ne cum multis in errorem labamur, unde quando dicit [Si enim ab eo, quod mouetur, mouetur omne, quod mouetur] non eſt intelligendum quod oſtendere uelit dari primum motorem, qui nec per ſe nec per accidens moueatur, ſed ſubaudiendum eſt, ab alio, ut uerborum ſenſus ſit, ſi enim ab eo, quod mouetur ab alio, mouetur omne, quod mouetur, nam probare uult non omne mouens moueri ab alio, ſed dari aliquod quod a ſeipſo mouetur, ideò non diuidit moueri, ſed diuidit moueri ab alio in per ſe, & per accidens, ut teſtantur illa uerba [accidit hæc eadem] indicant enim eſse oſtendendam eandem concluſionem, quæ prius oſtenſa fuit. Poſtea cum dicit [aut hoc rebus ipſis ineſt ſecundum accidens] ſenſus eſt, uel per accidens ineſt rebus ut mouens moueatur ab alio, ita ut mouens moueat quidem propterea quod mouetur, non tamen propter quod moueatur ſemper, ideſt, neceſſariò, & per ſe, ſed quia mouetur ab alio per accidens, uel potius non ineſt hoc rebus per accidens, ſed per ſe, & neceſſario: ita ut omne, mouens moueatur ab alio per ſe, & ex neceſsitate, quaſi dicat, uel illud, quod ego ſtatuo eſse primum mouens, tu dicis ab alio moueri per ſe, uel per accidens: hic enim reuera eſt ſenſus omnium uerborum Ariſtotelis, qui uniuerſaliter de omni motore hoc dicit, ut comprehendat etiam illum, quem nos dicimus primum. Eſt autem in multis Latinis Codicibus error, ubi enim legitur [non tamen propterea quod mouet] Græcus Codex habet uerbum paſſiuum, ideò legendum eſt, mouetur. Hac igitur facta diſtinctione Ariſtoteles quando dicit. [Primum igitur ſi ſecundum accidens] probat dici non poſſe quod per accidens moueatur ab alio, & vtitur argumento ducente ad impoſſibile per duas conſequentias tales, ſi mouetur ab alio per accidens, ergo non eſt neceſſarium ipſum moueri, ſed poteſt non moueri, hoc autem dato ſequetur quòd aliquando contingat ut nihil prorſus moueatur, & ita nullus omnino detur motus, hoc autem eſt abſurdum, quia in hac ſcientia ſupponitur dari motum, immò, & in huius Libri initio oſtenſum eſt motum ſemper eſſe, & hæc conſequentis deſtructio habetur in ultimis uerbis, quando Ariſtoteles dicit, ſed motum non eſſe impoſſibile eſt &c.] ſed prius probat conſequentiam, quando inquit, [non.n. neceſſarium eſt accidens, ſed contingit non eſſe,] ideſt id, quod eſt per accidens, non eſt neceſſarium, ſed poteſt aliquando non eſse, quare ſi motor, quem ego dico eſſe primum, mouetur per accidens ab alio, poteſt ergo non moueri, atqui ſupponitur ideo mouere, quia ipſe mouetur, ergo quando non mouebitur, non mouebit alia, quoniam igitur cuiuslibet rei motus neceſſe eſt ut pendeat tandem ab aliquo motore tali, contingere poteſt ut nihil penitus moueatur, ſiquidem quando non moueatur illud, a quo mouentur reliqua, ſiue id ſit unum, ſiue etiam plura, a quibus pendeant aliorum motus, certum eſt quod nil aliud erit quod moueatur, quare manifeſta eſt utraque conſequentia. Volens autem poſtea Ariſtoteles deſtruere conſequens, uerba quædam interponit ad denotandam ſuæ argumentationis efficacitatem, quoniam enim argumentatus eſt ex poſſibili poſito in eſſe, ideò notat ex prioribus Analyticis, quòd ad deſtruendam illam poſſibilitatem non fa-

tis eſt oſtendere, quòd poſito in eſſe ſequatur falſum, ſiquidem ex poſſibili poſito in eſſe poteſt abſque ulla abſurditate ſequi falſum, ut ſi ego dicerem, poſſibile eſt me nunc ambulare, non poteſt aliquis hoc impugnare dicendo, ponatur in eſſe, ergo ſequetur quòd non ſederes, hoc tamen falſum eſt, quia reuera ſedes; ex eo enim poſſibili poſito in eſſe ſequitur reuera hoc falſum, ſed falſum poſſibile. Quare non eſt abſurdum quod ex poſſibile poſito in eſſe ſequatur aliquod falſum, ſed eſt abſurdum quod ex poſſibili poſito in eſſe ſequatur aliquod impoſſibile, ex hoc enim oſtenditur quòd reuera illud, quod dicebatur eſſe poſſibile non erat poſſibile, quoniam igitur aduerſatius dicit primum, quem pono motorem moueri ab alio per accidens, proinde poſſe non moueri, ego dico ponatur ineſſe quod non moueatur, ex hoc ſequitur non ſolum falſum, ſed falſum impoſſibile, quod nullus erit motus, hoc etenim eſt abſurdum, ergo etiam id, ex quo ſequitur, uidelicet, quòd primus motor moueatur ab alio per accidens, quod autem latius pateat falſum quàm impoſſibile, clarum eſt per ſe, nec ulla eget declaratione.

Textus Trigeſimusſeptimus.

Et rationabiliter hoc accidit. Tria enim neceſſe eſt eſſe, quod mouetur, & mouens, & id quo mouet. Id igitur quod mouet, neceſſe eſt quidem moueri, mouere autem non neceſſe eſt; id autem quo mouet, & mouere et moueri, pariter enim mutatur hoc, ſimul, & ſecundum idem cum eo, quod mouetur exiſtens. Manifeſtum autem eſt in mouentibus ſecundum locum, tangant enim ſe inuicem neceſſe eſt ſic uſque ad aliquid mouens autem ſic, ut ſit non id, quo mouet, immobile. Quoniam autem uidemus ultimum, quod moueri quidem poteſt, motionis autem principium non habet, & quod mouetur quidem, ab alio autem, ſed non a ſeipſo rationabile eſt (ut ne neceſſarium dicamus) & tertium eſſe quod mouet quidem cum ſit immobile. Qua propter, & Anaxagoras recte dicit, mentem impaſſibilem inquiens, & immiſtam eſſe, quoniam motus principium ipſum facit eſſe, ſic enim vtique ſolum mouebit, cum ſit immobilis, et uincet cum ſit immiſtus.

CONTEXTVM hunc conſentiunt omnes pertinere ad motorem primum immobilem, quem hic Ariſtoteles dari oſtendit, ideò non deſunt, qui dicant transferendum eſſe ad contextum quadrageſimum ſecundum, ut ab hoc loco alienum, quia non ſolum eſt de motore immobili, ſed ſupponit etiam aliqua prius dicta fuiſſe de eodem, cum Ariſtoteles dicat, [Et rationabiliter hoc accidit] hactenus tamen nihil de motore immobili dictum uidimus, quòd ſi etiam concederemus præcedentem

quoque

Digitized by Google

quoque contextum fuiſſe de motore immobili adhuc tamen non bene hic cum illo connectetur, quia in eo non abſolutè probauit Ariſtoteles quòd primus motor non moueatur, ſed ſolum quod non moueatur per accidens, quod idem deberet in hoc quoque contextu probare, cum dicat id accidere rationabiliter; attamen id hic non probat, ſed abſolutè probat dari primum motorem immobilem, ideò alia quoque de cauſa uidetur hic contextus eſſe ab hoc loco alienus. Cum enim in præcedenti contextu oſtendiſſet Ariſtoteles primum motorem non poſſe moueri per accidens ſequebatur ut ſtatim oſtenderet non poſſe moueri per ſe, quod faciet in contextu trigeſimooctauo ſequente, ergo uidetur illam contextum trigeſimum octauum debere ſtatim ſequi illum trigeſimumſextum, & hunc Trigeſimum ſeptimum eſſe alienum a præſenti loco, cum ſeriem diſcurſus Ariſtotelis manifeſtè interrumpat; adeſt etiam ad hoc confirmandum ratio ſumpta ex Ariſtotelis teſtimonio. nam in contextu trigeſimoquinto duodecimi Metaphyſicorum utitur Ariſtoteles hac eadem ratione, quam hic ponit, loquitur autem ibi de primo motore immobili, ergo etiam hic. Ego igitur contextum hunc interpretabor primum ut ab hoc loco alienum poſtea conſiderabo an modo aliquo trahi poſſit ad primum motorem mobilem. Quod igitur detur primus motor immobilis probat in hoc contextu Ariſtoteles dupliciter, primum ratione, deinde authoritate Anaxagoræ, ratione ſic, ſupponit hoc fundamentum iam antea declaratum, in motu tria ſunt, mobile, mouens, & inſtrumentum medium, quo mouet, nec dicit Ariſtoteles neceſſaria eſſe in omni motu hæc tria, ſiquidem certum eſt dari mouens, quod aliquid immediatè mouet ſine ullo inſtrumento medio, ſed dicit neceſſe eſſe ut in motu tria ſint, quæ interuenire poſſunt, omnia enim quæ poſſunt in motu interuenire tria ſunt neceſſariò, nec plura eſſe poſſunt, nec pauciora. Hoc ita conſtituto Ariſtoteles ita argumentatur, conditio mobilis eſt ut moueatur, neque neceſſarium eſt ut moueat, inſtrumentum autem habet coniunctam utramque conditionem, & mouet enim aliud, & mouetur ab alio, datur ergo etiam mouens, quod non moueatur, cum enim ſint oppoſitæ conditiones mouere & moueri, & dentur ambæ coniunctæ in eodem, deturque etiam in aliquo moueri ſine mouere, rationi conſonum eſt, ut etiam altera conditio detur ſine illa, nempè, aliquod mouens, quod non moueatur, datur ergo mouens primum immobile. In verbis notandum eſt, quando Ariſtoteles dicit [id quod mouetur neceſſe eſt moueri] non eſſe ſenſum quòd quicquid mouetur, moueatur ex neceſſitate, ſed quòd quatenus mouetur, eatenus neceſſarium eſt ut moueatur, at non eſt neceſſarium ut etiam moueat; quod uerò de motore inſtrumentali poſtea dicit [ſimul & ſecundum idem cum eo, quod mouetur exiſtens] dupliciter intelligi poteſt, uno modo ut idem ſignificent hæc duo ſimul, & ſecundum idem, & poſterius ſit declaratiuum prioris, & ad tempus ambo referantur, ut ſenſus ſit, ſimul tempore, ideſt, ſecundum idem tempus mouentur inſtrumentum, & ipſum mobile: altero modo, ut ſimul exiſtens intelligatur de loco; hoc eſt, de contactu motoris, & mobilis, nam dictum eſt in ſeptimo Phyſicorum debere mouens ſimul eſſe cum moto; illud uerò, & ſecundum idem, intelligatur de tempore; nam eodem tempore quo mobile mouetur a motore inſtrumentario neceſſe eſt ipſum quoque mouens moueri, & hæc ambo clara ſunt, inſtrumentarius. n. motor neceſſario corporeus eſt, quare neceſſe eſt, & ut & tangat mobile, & ut ſimul cum illo moueatur, quem ſenſum confirmant ſequentia uerba, id enim quod dixerat, declarans in motu locali inquit neceſſe eſſe ut mouens corporeum tangat mobile, & ut ſimul cum illo moueatur: uerba illa [uſque ad aliquid] dicuntur propter motum proiectorum, non enim neceſſe eſt ut ſemper durante motu lapidis

Digitized by Google

proiecti duret contactus eius, cum manu proijciente, ſed ſatis eſt ſi tangat uſque ad aliquem terminum, hoc autem dicit Ariſtoteles cautionis gratia, quia adhuc non eſt clarum quòd proiectum moueatur ab alio motore, quam a primo proijciente, uidetur enim lapis proiectus moueri a ſola manu, ut in calce huius libri oſtendetur, quòd lapis dimiſſus a manu mouetur a partibus aeris, ideò ſemper mouetur, donec mouetur, a motore tangente, ſed hoc nondum cognoſcimus. Sequentia autem illa uerba [mouens autem ſic &c.] intelligi poſſunt de motore ipſo inſtrumentario, ut ſenſus ſit, inſtrumentum ita mouet, ut non ſit immobile, ſed ipſum quoque ſimul cum moto moueatur, poſſunt etiam intelligi de motore utente inſtrumento, & ita quoque ſenſus redibit in idem, nam ſic quoque his uerbis declaratur ꝙ mouens inſtrumentale ſimul mouetur cum moto, ſenſus.n. erit ꝙ mouens quod mouet mobile illo inſtrumento medio ita mouet ut illud quoque quo mouet ſimul moueatur cum moto, & hoc pacto adhuc melius declaratur ꝙ inſtrumentũ ſimul mouetur cum moto, quia ambo ſimul ab utente mouentur, hic ſenſus eſt Gręcis uerbis accommodatior, nam participium illud [mouens] habet articulum, nec uidetur ſignificare poſſe niſi illud, quod mouet, ut quod, cum inſtrumentum non dicatur propriè mouere, ut quod, ſed ut quo. [Quoniam aũt uidemus.] Rationem cõcludit, ut dictum eſt, cum.n. detur ultimum, i. ipſum mobile, quod mouetur, & non mouet, & mediũ, quod mouet aliud, & mouetur ab alio, rationi conſonum eſt, ꝙ detur tertium, quod moueat, & non moueatur, & ita ſit immobile; notanda ſunt illa uerba [motionis autem principium non habet] non enim negat Ariſtoteles mobile habere in ſe principium motus, id enim eſſet negare eſſe corpus naturale, ſed ſolum ſignificare uult quòd non mouet aliam rem, ſeu non eſt cauſa ut alia res moueatur, quia ſupponitur eſſe ultimum in ordine eſſentiali, quare ratione illius motus, quo mouetur ipſum, non mouet aliquam aliam rem, ſed mouetur tantum. Ratio hæc Ariſtotelis multas patitur difficultates, nam (ut inquit Simplicius) profertur ſyllaba conſtans ex uocali, & conſonante, profertur etiam uocalis ſola, nec tamen ſequitur proferri etiam conſonantem ſine uocali. ſic datur ſubſtantia coniũcta cum accidente, datur ſubſtantia ſola ſine accidente, nec tamen datur apud Ariſtot. accidens ſine ſubſtantia. Quod ſi quis dicat regulam hanc, qua utitur Ariſt. nõ habere locum niſi in duobus, quę ſint inter ſe oppoſita, ſaltem relatiuè, qualia ſunt mouere & moueri, etiam contra hoc obijci poteſt, intellectiuũ & intelligibile ſunt inuicem oppoſita relatiuè, & datur aliquod, quod ſimul eſt intellectiuum & intelligibile, intellectus.n. huiuſmodi eſt, datur etiam intelligibile, quod non eſt intellectiuum, nihil tamen datur quod ſit intellectiuum, nec ſit intelligibile. Multi laborant, in defendenda ueritate fundamenti Ariſt. & huius argumenti efficacitate, ſed fruſtra laborant, & nedum in ſcirpo quærunt, quia debemus omnino cum Simplicio dicere rationem hanc proferri ab Ariſt. ut probabilem, non ut demonſtratiuã, regula enim qua hæc ratio innititur ſumitur ex loco Topico, qui dicitur locus a cõtrarijs, & eſt quidem probabilis, at non eſt uniuerſaliter uera; hoc enim indicat modus loquendi Ariſtotelis, nam in initio huius contextus, dicit, [rationabiliter] quæ denotat probabilem rationem, & poſtea inquit, [rationabile eſt ne dicam neceſſarium] & ita fatetur ſe rationẽ hanc nolle appellare neceſſariũ. nolo tamen hic ſilẽtio pręterire quorundã errorem, qui ut ualidam eſſe faciant hanc Ariſtotelis rationem, dicunt eam eſſe a minore ad maius affirmatiue hoc pacto; minus uidetur, quod detur mobile ſine motore, quàm quod detur motor ſine mobili, ſi quidem magis pendet mobile a motore, quã motor a mobili; attamen datur mobile, quod nõ eſt mouens, ergo magis dati debet mouens quod non moueatur; ſed hi decipiuntur abſque dubio, non enim ad hoc tendit ratio Ariſtotelis, ut abſolutè probet dari

mouens

mouens ſine moto, cum enim id ſit impoſſibile quia ſunt relatiua rem impoſſibilem oſtendere niteretur, certum enim eſt nec dari mouens ſine moto, nec motum ſine mouente, ita nec dari mouere ſine moueri, nec moueri ſine mouere, ſed ad hoc ſolum tendit ratio Ariſtotelis vt probet ſeparationem alterius conditionis ab altera ſecundum ſubiectum, non enim probat quod detur mouens ſine moto ex eo quod detur motum ſine mouente, nam falſum eſt utrumque, ſed ex eo quod datur motum, quod non mouet, probat dari mouens quod non mouetur, quare nullum hic locum habet argumentatio a minori, quia aliud eſt pendentia mobilis a motore, quæ hic ab Ariſtotele non reſpicitur, aliud eſt ſeparatio alterius conditionis ab altera ſecundum ſubiectum, quæ ſola conſideratur [quapropter, & Anaxagoras rectè dicit.] Comprobat Ariſtoteles illud idem authoritate Anaxagoræ, nempè quod primum mouens debeat eſſe immobile, poſuit enim Anaxagoras intellectum diuinum ſegregantem res ex illa mole, quam uocabat chaos, quā dicebat eſſe omnium rerum materiam, idque ut facere poſſet dixit eum debere eſſe impatibilem, & immiſtum, ideſt, non commiſtum cum illa materia, nec cum vlla earum rerum, quæ in illa mole latebant, nam ſi aliquid eius materiæ in ſe contineret, patibilis eſſet, quicquid enim materiam habet, patitur ratione materiæ, pati autem eſt uinci, & gubernari; ergo non eſſet liber ad eam materiam regendam, & mouendam, ſi ipſe quoque pateretur, ut igitur illi penitus imperaret debuit eſſe impatibilis, ut autem eſſet impatibilis, debuit eſſe non commiſtus ullo modo cum illa materia, & ita eſt principium effectiuum totius motus, uidetur itaque etiam Anaxagoras cenſuiſſe, quod illud, quod ſit primum principium motus, debet eſſe immobile, & ita mouere ut ipſum nullo pacto moueatur. Notandum eſt Ariſtotelem uſum eſſe hac eadem authoritate Anaxagoræ etiam in contextu quarto tertij libri de anima, alio tamen, & alio ſcopo pro uaria occaſione, nam homogeneæ illæ partes latentes in Chao Anaxagoræ duos habebant reſpectus ad intellectum diuinum, unum ut materia regenda, & mouenda ab eo, alterum ut obiectum cognoſcibile, quod ab intellectu erat cognoſcendum, non enim regere, & dominari poterat, niſi cognoſceret; immiſtio igitur quam Anaxagoras tribuebat intellectui poteſt intelligi ſecundum utrunque reſpectum, debuit enim intellectus non eſſe cum illa materia commiſtus, ſi debuit illam regere atque mouere, debuit etiam non eſſe cum illa commiſtus, ſi debuit illam cognoſcere tanquam obiectum ſuum, priorem igitur immiſtionis rationem Ariſtoteles conſiderat hoc in loco, quia hic non de cognitione loquitur, ſed de ſola motione, & immobilitate, poſteriorem verò ſolum reſpexit in tertio libro de Anima, ubi non de motione, & immobilitate loquitur, ſed de ſola cognitione, oſtendere enim ibi vult quòd facultas cognoſcitiua alicuius obiecti debet non eſſe commiſta cum illo. Cùm hactenus hunc contextum interpretati ſimus de primo motore immobili, reſtat conſiderandum an intelligi poſſit de motore primo mobili a ſeipſo; quod quidem ad uerba Ariſtotelis attinet ea facillime ad hanc ſententiam trahi poſſunt, ſicut enim etiam in præcedenti contextu diximus, quòd Ariſtoteles, quandò dixit primum motorem non moueri, ſubaudiendum eſt ab alio, ut maneat quod a ſeipſo tantùm moueatur, ita nunc dicere poſſumus Ariſtotelem non probare primum motorem eſſe abſolutè immobilem, ſed non eſſe ab alio mobilem, proinde ſolum a ſeipſo. Vrgetur tamen hæc expoſitio tribus difficultatibus, quarum tertiam ſoluere ſi ita ut alias duas facile eſſet, huic expoſitioni omninò adhærendum eſſe cenſerem. Prima difficultas eſt quoniam in contextu Trigeſimoquinto duodecimi Metaphyſicorum legitur hæc eadem ratio, & ea probatur quòd datur motor penitùs immobilis, ergo hic quoque illud idem per eam probari

bari dicendum eſt. Ad hanc facilis eſt reſponſio. Cùm enim hac eadem ratione poſſimus probare vtrumque quid abſurdi eſt ſi dicamus ibi probari abſolutè quòd detur primus motor immobilis, hic verò quòd detur primus motor non ab alio mobilis? hic enim ratio ita optimè formari poteſt, mobile mouetur ab alio, ſed non mouet aliud, illud autem quod mouetur tùm mouet aliud, tum mouetur ab alio, ergo datur etiam tertium, quod mouet aliud, ſed non mouetur ab alio; Et de motore inſtrumentali habemus hic expreſſa Ariſtotelis uerba quòd mouetur ab alio non a ſeipſo, quod quidem uidetur hanc expoſitionem confirmare. Secunda difficultas eſt comparatio cum ſententia Anaxagore, ſi enim Anaxagoras loquebatur de motore penitus immobili, de eodem debet Ariſtoteles quoque intelligere. Ad hanc quoque facilè reſpondemus, dicimus enim comparationem hanc non in omnibus eſſe intelligedam; Anaxagoras enim dicebat illum motorem eſſe intellectum, quod hic non cognoſcimus, immò neque in ulla huius ſcientiæ parte, conſiderari poteſt quòd primus motor ſit intellectus; dicebat etiam Anaxagoras primum motorem eſſe a materia abiunctum, quod dicere hic, aut conſiderare Ariſtoteles non poteſt, cum adhuc ſit ignotum & probandum in poſtremo capitulo huius libri, ſimiliter neque quòd ſit penitus immobilis, idem enim eſt dicere prorſus immobilem, & dicere abſtractum a materia, ſed in hoc tantum eſt intelligenda iſta comparatio quòd ſicuti ille intellectus Anaxagoræ a nullo alio mouebatur ita primus motor, de quo hic loquimur, non mouetur ab alio; de eo autem quod moueatur a ſeipſo nullam accipit Ariſtoteles confirmationem a ſententia Anaxagorę. Sed tertia difficultas manet, quam ego quidem plenè ſoluere neſcio, nam in contextu pręcedente Ariſtoteles non abſolutè probauit primum motorem non moueri ab alio, ſed non moueri ab alio per accidens, in hoc autem contextu non conſiderat quòd per accidens, neque quòd per ſe, ſed abſolutè conſiderat quòd non mouetur ab alio, quomodo ergo dicere Ariſtoteles poteſt, [& rationabiliter hoc accidit] quaſi eandem concluſionem probaturus, cum tamen non eandem probet? apparet etiam manifeſta interruptio ab hoc contextu facta, ut prædiximus, cùm contextus Trigeſimuſoctauus debeat cum Trigeſimoſexto eſſe immediate coniunctus. Dicendum igitur omninò uidetur contextum hunc ad aliũ locum eſſe transferendum, uel igitur ad Quadrageſimumſecundum ſi pertineat ad primum motorem penitùs immobilem, uel ſaltem poſt trigeſimumoctauum ſi pertineat ad primum motorem mobilem a ſeipſo.

Textus Trigeſimuſoctauus.

At uerò ſi non ſecundum accidens, ſed ex neceſſitate mouetur mouens, ſi autem non moueatur, non vtique mouebit, neceſſe eſt mouens, quatenus mouetur, aut ſic moueri, ut ſecundum eandem ſpeciem motus, aut ſecundum alteram, dico autem, quale eſt aut calefaciens, & ipſum calefieri, et ſanans ſanari, & ferens ferri, aut ſanans ferri, ferrens autem augeri. Sed manifeſtum eſt, quod impoſsibile eſt, oportet igitur vſque ad indiuidua diuidentem dicere, vt ſiquid docet Geometricè operari, hoc docet Geometricè operari ſecundum idem: aut ſi proijcit, proijcit ſe-

cundum

cundum eundem modum proiectionis. Aut non ſic quidem, ſed ſecundum aliud ex alio genere, ut quod fert quidem augeri, quod autem hoc auget alterari ab alio quod autem hoc alterat, ſecundum alium quendam moueri motum; ſed neceſſe eſt ſtare, finiti enim ſunt motus ipſi. Rurſus autem reflectere, & alterans dicere ferri, idem facere, ac ſi mox dicat ferrens ferri, & doceri docens. Manifeſtum enim eſt, quòd, & a ſuperiore mouente mouetur id, quod mouetur omne, & magis a primo mouentium. At verò hoc quidē impoßibile eſt, docens enim accidit dicere, quorum hoc quidem non habere, illud autem habere ſcientiam neceſſarium eſt. Amplius autem, his magis irrationabile eſt, quod accidit, omne motiuum eſſe mobile; ſi omne quod mouetur ab eo, quod mouetur, moueatur; erit enim mobile, vt ſi aliquis dicat, quòd omne ſanatiuum, et ſanans, & ſanabile erit; et ædificatiuum ædificabile, aut ſtatim, aut per plura, dico autem, ut ſi mobile quidem ab alio eſt omne motiuum, ſed non ſecundum eundem motum mobile, quo mouet propinquum, ſed ſecundum alterum ut ſanatiuum diſcibile; ſed hoc aſcendendo perueniat aliquando ad eandem ſpeciem, ut diximus prius. Alterum igitur horum impoßibile eſt. alterum autem figmentum, inconueniens enim eſt alteratiuum augmentabile, ex neceßitate eſſe.

IN hoc contextu abſoluit Ariſtoteles argumentationem inceptam in Trigeſimoſexto ad probandum quod primus motor non poteſt moueri ab alio, cum enim ibi dixiſſet id poſſe intelligi, tum per ſe, tum per accidens, & horum alterum excluſiſſet, nempe quod per accidens moueatur ab alio, reſtabat alterum excludendum, quòd nec per ſe moueri ab alio poteſt, idque Ariſtoteles oſtendit in hoc contextu. Notate hic debemus Ariſtotelem hic appellare neceſſarium id, quod ibi uocauit per ſe, nam ei quod eſt per accidens, contraponit id, quod eſt ex neceſſitate, quia per accidens hic ſumit pro eo, quod poteſt eſſe & non eſſe, cui opponitur neceſſarium, & id, quod ſemper eſt. Ratio autem hæc Ariſtotelis talis eſt, ſupponit in primis id, quod etiam in illo trigeſimoſexto ſuppoſuit, quod primus motor non poſſit mouere aliud, niſi, & ipſum moueatur ab alio; tum ita argumentatur, uel ipſe mouetur ab alio ſecundum eandem ſpeciem motus, ſecundum quam mouet aliud; vel ſecundum aliam, & utrouis dato oſtendit ſequi hoc impoſſibile, quod primus motor agit, & patitur ſecundum idem, & habet, & non habet ſimul eandem rem, quæ eſt contradictio manifeſta, Primum quidem ſi dicatur ſecundum eandem ſpeciem motus, diuidendum eſt (inquit Ariſtoteles) uſque ad indiuiduas ſpecies, ideſt, ad ſpecialiſſimas, quæ non poſſunt diuidi in alias ſpecies nam ſi ſolùm genus conſideremus, nullum fortaſſe eſt abſurdum, poteſt enim aliquis ſimul alterare, & alterari, ſed diuerſis ſpeciebus alterationis, ut calefieri, & ſa-

& ſanare, ſed eadem ſpecie impoſſibile eſt, impoſſibile enim eſt, quod aliquid caleſaciat aliud, & calefiat ab alio, nam de primo motore loquimur in quo ſit radicata uis motiua quatenus enim calefacit, agit calorem in alio, habet ergo calorē, quatenus uerò calefit ab alio, patitur, ac recipit calorem, quare habet & non habet. Sic ſi quis doceat alium aliquam Geometricam propoſitionem, non poteſt ſimul docendo eandem diſcere, id enim eſſet ſimul ſcire, & ignorare eandem rem, hæc autem ſunt impoſſibilia, non poteſt igitur primum mouens, moueri ab alio ſecundum eandem ſpeciem motus ſpecialiſſimam ſecundum quam mouet alia; Si verò dicatur quod alia ſpecie motus mouet, alia mouetur ab alio, oſtendit Ariſtotelis idem impoſſibile ſequi. Quod ita deducit, ſupponit ſpecies motus eſſe finitas, non poteſt enim infinitus eſſe numerus ſpecierum, quo fit ut ſi primum mouens, mouetur ab alio, alia ſpecie ſpecialiſſima motus, & illud ab alio alia ſpecie, & illud etiam ab alio alia ſpecie, neceſſe ſit tandem abſolui omnes ſpecies motus, & ita perueniri ad primum, quod ab alio non moueatur, quia non remanet alia ſpecies motus, qua dicatur moueri, & ita habeo id quod uolo, nempe dari primum mouens, quod non mouetur ab alio. Quod ſi dicas etiam illud moueri ab alio, & omne quod mouetur, moueri ab alio, propterea, quod redeunt eædem ſpecies motus iterum, tunc ſequitur idem abſurdum, quod prius ſequebatur idem eſſe agens & patiens ſecundum eandem ſpeciem motus ſpecialiſſimam, nam dictum eſt in contextu Trigeſimotertio, quod motor primarius magis debet mouere, quam ſecundarius; ergo ſi dicatur moueri ſuperior motor ab alio ſecundum locum, ipſe uerò moueat aliud motu alterationis, & illud aliud moueat aliud motu augmentationis, & illud adhuc moueat aliud loco, hoc poſtremum mobile magis mouebitur a ſuperiore illo mouente, quamuis remoto, quam ab alijs propinquioribus eadem igitur ſpecie motus, qua mouet aliud, mouetur ab alio, quare idem quod prius, impoſſibile ſequitur, nil enim refert an propinquè, an remotè moueat illa ſpecie motus, ſiquidem motor remòtior magis mouere dicitur, quam motor propinquior, quia hic in mouendo pendet ab illo, non ille ab hoc. Verba ſunt clara ſed corrigendus eſt in latino Codice error quidam, vbi ènim legimus [hoc docet Geometricè operari] legendum eſt, docetur, & quod ibi ſubiungitur, ſecundum idem] ſignificat ſecundum eandem propoſitionem, ſeu ſecundum idem problema Geometricum, in hoc enim coſiſtit abſurditas, quod idem dicatur agere, & pati, ſecundum idem, id eſt, ſecundum eandem ſpeciem ſpecialiſſimam. Quod uerò dicit Ariſtoteles [Amplius autem his magis irrationabile] difficultate nō caret, aſſerit enim Ariſtoteles ſe ex eadem poſitione deducere aliud maius abſurdum: tamen nullum aliud deducere videtur niſi id, quod prius deduxit. Videlicet, quod ageret & pateretur idem motor ſecundum eandem ſpeciem motus ſpecialiſſimā. Et uidetur etiam eadem uti deductione, qua prius, nam dicit ſequi, quod mouens moueretur ſecundum eandem ſpeciem motus, ſecundum quam mouet, ſiue immediatè, ſiue per alios motus medios, quare nec diuerſa ratio adduci hic uidetur, nec diuerſum inferri impoſſibile, ſed idem. Sunt qui dicunt Ariſtotelem prius deduxiſſe ad contradictionem, nunc uerò ducere ad aliam ſpeciem oppoſitionis, nempè ad priuationem, & hàbitum, uel ad relatiuè oppoſita, qualia eſſe uidentur potentia, & actus, hoc autem eſt maius abſurdum, quia cum his oppoſitionibus eſt etiam cōiuncta contradictio, quare qui in has incidit, incidit ſimul in cōtradictionē non tamen è conuerſo. Quæ ſententia reijcienda eſt, quia nec uerbis Ariſtotelis conſona eſt, ut legentibus patet; nec ipſa per ſe uera eſt, nam apud Ariſtotelem eſt ſemper maximum abſurdum incidere in contradictionem, quando enim deducit ad aliud genus oppoſitionis; non alia norma utitur ad ſignificandam abſurditatem,

Digitized by Google

tatem, quam hac, quòd illa oppoſitio includit etiam contradictionem, quaſi ſignificans quòd in aliam oppoſitionem incidere non eſſet abſurdum, niſi cum illa eſſet coniuncta oppoſitio contradictoria.. Alij, etiam alia dicunt, quæ miſſa facio. Mihi quidem probanda videtur Simplicij, & Auerrois expoſitio, qui dicunt Ariſtotelem hic deducere ad maius abſurdum, quia ducit ad abſurdum vniuerſalius, quòd enim abſurdum, & impoſſibile per ſe eſt, tanto abſurdius fit, quanto pluribus attribuitur, & quamuis uocari non poſſit impoſſibilius, poteſt tamen uocari abſurdius, & irrationabilius. Eſt autem hoc vniuerſalius, quia prius Ariſtoteles loquebatur de ſolo illo mouente, quòd poneretur primum, & oſtendebat hoc non poſſe moueri ab alio, niſi incideremus in contradictionem, nempè quod idem haberet, & ſimul non haberet eandem rem, eſſet ſimul actu, & potentia ſecundum idem: nunc verò infert hoc idem abſurdum, de omni mouente vniuersè non de eo tantum, quòd ab ipſo dicatur eſſe primum. Sed tamen aduertendum eſt, quod non ea eſt Ariſtotelis mens, ut putet hoc in quolibet mouente eſſe abſurdum, ſiquidem in aliquo eſt poſſibile, nempe in aliquo mouente medio, & inſtrumentali; baculus enim motus a manu mouet lapidem eadem ſpecie motus, nec ullum ſequitur abſurdum, quia non eſt in ipſo baculo inſita vis mouendi lapidem, ſed eſt in ſola manu, & à manu ad lapidem tranſmittitur motus per baculum medium, quòd quidem fieri non poteſt, niſi & baculus ipſe eadem ſpecie motus moueatur; ſic etiam aer medius inter ignem, & hominem calefit ab igne, & calefacit hominem, quia transfert ad hominem calorem non proprium, ſed alienum, non igitur putat Ariſtoteles hoc in omni mouente eſſe abſurdum, ſed quia dicendo omne, nullum excluditur, multa comprehenduntur mouentia, in quibus eſt manifeſta impoſſibilitas, eſt enim impoſſibile in omni mouente, quod per propriam uirtutem dicatur mouere, implicat enim contradictionem quòd ſecundum eandem ſpeciem motus patiatur ab alio, quia ita fieret, ut ſimul, & haberet, & non haberet eandem rem, & ut ſimul eſſet potentia, & actu reſpectu eiuſdem. Eſt præterea impoſſibile in pluribus mouentibus medijs, & inſtrumentalibus, Medicus enim per pharmacum, vel per aliquod aliud inſtrumentum ſanat infirmum, ſequeretur igitur quod in illo ipſo ſanandi actu oporteret, & medicum, & pharmacum, & gladium ſanari, loquimur autem de mouentibus eſſentialiter ordinatis, ideſt, quæ concurrunt omnia ad eiuſdem motus productionem, quia Medicum ſanare infirmum ab aliqua ægritudine, & eodem tempore ſanari ab alia infirmitate, ut ad eam ſanationem ſua ſanatio ſit eſſentialiter ordinata, hoc quidem abſurdum & impoſſibile eſt. Non eſſet autem abſurdum, ſi ſanatio medici, ad ſanationem ægroti non eſſet eſſentialiter ordinata, ſed ſolum accidentaliter; eſt igitur abſurdum dicere, quòd Medicus per ſe, & neceſſariò dum ſanat, ſanetur, & quòd pharmacum ſanatur, & gladius venam ſecans ſanetur, iam enim ſupponimus aduerſarium dicentem quòd omnis motor mouetur ab alio, ex neceſſitate, & quòd non poteſt mouere alia niſi ipſe moueatur. Patet igitur maiorem fieri abſurditatem, dum eam colligimus de omni motore, nullo excepto ut hic Ariſtoteles facit; ſiquidem id in multis mouentibus eſt impoſſibile. Deductio autem huius impoſſibilis communioris reuera eadem eſt, quæ prius, eadem enim ratione Ariſtoteles ducit ad impoſſibile, tum particularius, tum vniuerſalius. Verba autem illa, [alterum horum eſt impoſſibile, alterum uerò figmentum] ſic puto eſſe intelligenda, iam oſtenderat, nec dici poſſe quòd mouens moueretur per ſe ab alio eadem ſpecie motus, qua mouet, nec quod alia ſpecie; nunc dicit neutrum ob dictam rationem dici poſſe, quoniam alterum eſt impoſſibile, alterum verò eſt figmentum; impoſſibile quidem eſt quòd qua ſpecie motus mouet, eadem dicatur moueri ab alio, quia ſic

expreſſa

Digitized by Google

expreſſa eſt contradictio; figmen um autem eſt dicere quòd alia, & alia ſpecie motus mouet, & mouetur, quia præter impoſſibilitatem, quam habet ſimiliter, habet etiam quandam machinationem noſtram, qui fingimus alia ſpecie motus motorem moueri, alia moueri, quòd ratione caret, iam enim ſupra diximus in contextu quartodecimo huius libri figmentum appellari illud dogma, quòd cum rationem requireret, abſque ratione profertur, immò, & conſiderari patet nullam habere rationem: figmentum autem vocari hoc ſecundum membrum, Ariſtoteles ipſe poſtremis teſtatur verbis, dum dicit [inconueniens enim eſt alteratiuum augmentabile ex neceſſi ate eſſe] eſt enim abſurdum dicere, quod, ut aliquid alteret, debeat ipſum augeri ab alio per ſe, & ex neceſſitate, & eſt figmentum quia caret ratione.

Textus Trigeſimuſnonus.

Non ergo neceſſe eſt, ſemper moueri quod mouetur ab alio, eoque moto. ſtabitur ergo: quare aut a quieſcente mouebitur id, quod mouetur primum, aut ipſum ſeipſum mouebit. At uero ſi oportet etiam conſiderare utrum cauſa motionis ſit, & principium ipſum ſeipſum mouens, an id quod ab alio mouetur, illud omnis utique ponet, id enim quod per ſe eſt cauſa, ſemper prius eſt eo, quod ſecundum alterum, & ipſo exiſtente.

IN hoc contextu facit Ariſtoteles concluſionem ex omnibus præcedentibus argumentis collectam, & aliud probabile argumentum addit, ad eiuſdem concluſionis confirmationem. Primum concludit non eſſe neceſſarium ut omne quod mouetur ab alio moueatur, quod adhuc moueatur ab alio, & ita in infinitum, ſed ſtandum eſſe in aliquo primo mouente, quod ab alio non moueatur, quare neceſſe eſt ut illud primum vel non moueatur, uel a ſeipſo moueatur. In hac igitur concluſione Ariſtoteles ipſe declarat, quomodo ſupra intellexerit eſſe immobile, ſeù non moueri, non enim intellexit abſolutè non moueri, ſed non moueri ab alio, eaque fuit ratio cur Ariſtoteles hic dixerit [aut a quieſcente] nec dixerit, ab immobili, nam ſi dixiſſet ab immobili, id poterat intelligi, ſicut prius, nempè pro eo, quod non eſt ab alio mobile, Ariſtoteles igitur dicere maluit, a quieſcente, ut indicaret id, quod non moueretur ullo modo, nec a ſe, nec ab alio, facit enim concluſionem alternatiuam, ergo primum mouens vel nullo modo mouetur, & ita quieſcit, vel a ſeipſo mouetur. Cur autem hac alternatiua utatur, non eandem omnes rationem adducunt, aliqui enim dicunt Ariſtotelem voluiſſe utrumque indiſtinctè colligere, ut ſuſpenſum animum habeamus ad conſiderationem motoris immobilis, quem nõdum cognoſcimus, verum enim eſt utrumque & dari primum motorẽ immobilẽ, & dari primum motorem mobilem a ſeipſo. Hæc tamen ſententia mihi non probatur, quia nihil adhuc cognoſcimus de motore immobili, quare non eſt credendum Ariſtotelem hoc primum membrum protuliſſe, ut ipſum uerum ſuſpicemur, quia dum ſuſpicamur hoc uerum eſſe, neceſſe eſt, ut ſuſpicemur alterum eſſe falſum, quia non utetur Ariſtoteles coniunctiua, quæ ſignificaret uerum eſſe utrunque, ſed diſiunctiua, quæ ſignificat uerum eſſe alterum, & alterum

falſum,

falſum, ſecundum autem membrum proferri ut falſum nullo modo dicere debemus, cum ſit illud quod Ariſtoteles hactenus demonſtrare contendit, & ad quod confirmandum ſtatim hic aliud argumentum ſubiungit. Ob id maximè improbanda eſt alia aliorum ſententia, qui dicunt Ariſtotelem duo hæc membra cum diſiunctione protuliſſe, ut accipiamus primum dimiſſo ſecundo, ut impoſſibili, non eſt enim dicendum impoſſibile id, cuius poſſibilitatem Ariſtoteles ipſe in ſequentibus declarabit, nam ſi ſano modo intelligatur, uerum eſt quod primum mouens mouit ſeipſum, nempè quia diſtinctum habet in ſe partem mouentem a parte mota, & mox Ariſtoteles docebit. Ego igitur puto conſilium Ariſtoteles eſſe ut dimiſſo primo membro, ut falſo accipiamus ſecundum ut uerum, & fortaſſe hæc quoque fuit ratio, cur in primo membro dicere maluerit, a quieſcente; quam ab immobili: nam ſi dixiſſet ab immobili, id quoque uerum fuiſſet, licèt adhuc nobis incognitum, quare quædam pugnantia fuiſſet in dictis Ariſtotelis, ſi nunc uoluiſſet falſum putari hoc membrum, ab immobili, quod in ſequenti parte uerum eſſe oſtenſurus eſt. Vt igitur tale proponeret hoc primum membrum, quod eſſet abſque dubio falſum, dicere uoluit, [aut a quieſcente] quies enim non dicitur niſi de corporibus, quæ ſunt apta moueri: quare falſum eſt quod detur primum mouens quieſcens, nam primum mouens corporeum, de quo nunc loquimur, non eſt quieſcens, ſed motum a ſeipſo, ideo ſecundum membrum accipiendum eſt ut uerum, primum uero ut falſum dimittendum. [At uerò ſi oportet etiam conſiderare] nouum argumentum addit ad probandum eandem concluſionem commune, & probabile, nam (inquit) ſi conſideremus, utrum ſit dignius uocari primam cauſam & primum principium motus, an illud, quod mouet ſeipſum, an illud mouens, quod mouetur ab alio, quilibet utique deberet dignius eſſe id, quod mouet ſeipſum, & huius rationem ſubiungit, illud enim quod eſt per ſe cauſa, eſt magis cauſa quàm illud quod eſt cauſa per aliud, ſeu propter aliud, omne enim quod eſt tale per aliud, reducitur neceſſariò ad aliquid per ſe tale & ab eo pendet, & eſt tale per illud; mouens autem motum ab alio eſt quidem cauſa motus at non per ſe, ideſt non per propriam uirtutem, ſed per uirtutem acceptam a priori mouente; illud autem quod ſeipſum mouet, mouet per uirtutem propriam & per ſeipſum; ergo dignius eſt, ut dicatur principium motus quàm mouens quod mouetur ab alio. Videtur autem hæc Ariſtotelis ratio inniti illi propoſitioni communi, propter quod unumquodque tale eſt, id magis eſt tale, at mouens motum ab alio eſt cauſa motus propter mouens, quod a ſe mouetur, ergo hoc eſt magis cauſa quàm illud, & ita dignius quod dicatur principium motus, uel ſaltem dicendum eſt, inniti hac propoſitione nota, illud eſt magis tale, quod ſit tale per ſe, quam id, quod ſit tale per aliud. Verba illa, [& ipſo exiſtente] referenda ſunt ad mouens motum ab alio, ſenſus enim eſt, id, quod eſt per ſe cauſa, eſt natura prius illo, quod eſt cauſa per aliud, proinde magis cauſa, cum etiam illud quod per aliud eſt cauſa, exiſtat cauſa; cum enim ambo dicantur cauſæ motus, id tamen prius natura eſt & magis cauſa, quod eſt per ſe cauſa. dictio autem illa [ſemper] poſita & in initio, & in fine huius Contextus non ſignificat temporis perpetuitatem, ſed uniuerſitatem rei, quaſi dicat ubique, ſiue in omnibus. Aduerſus hæc, quæ hactenus ab Ariſtotele demonſtrata ſunt, dubia quædam oriuntur ab interpretibus tacta, & ad ſoluendum facilia, uidetur enim in aliquibus procedi in infinitum, nec inueniri ullum primum mouens, nam in ſecundo poſteriorum, & in primo Meteorologicorum, Ariſtoteles dicit æternam fieri circulationem elementorum inter ſe, ex terra enim

Digitized by Google

madefacta generatur uapor, ex uapore pluuia, ex pluuia iterum madeſit terra, ex hac iterum uapor, & ſic in infinitum. Præterea ignis aptus eſt generare ſemper alium, & alium ignem in infinitum, dummodo materia ſuppeditetur, poteſt igitur ignis ab alio igne eſſe genitus & ille ab alio, & ſic infinitum,& ſic non datur in eo primum generans. Sic etiam apud Ariſtotelem homo hic ab alio homine genitus eſt, & ille ab alio & ſic in infinitum, non eſt ergo neceſſe peruenire ad primum. Soluitur a Simplicio primum dubium ſic,dicere elementum ex elemento generari per circulationem perpetuam eſt dicere unum ex alio fieri tanquam ex materia, at Ariſtoteles hic non de materia loquitur, nec negat proceſſum in infinitum in cauſa materiali, ſed in cauſa efficiente. Ad alteram dicunt omnes communiter Ariſt. non negare proceſſum in infinitum in mouentibus accidentaliter ordinatis,ſed ſolum in eſſentialiter ordinatis,dicere autem quod hic ignis ab alio ſit genitus,& ille ab alio,quod quidem euenit in duratione flammæ, eſt dicere infinitas ignis particulas agentes accidentaliter ordinatas,quia non ſimul eodem tempore concurrunt ad eiuſmodi ignis generationem, ſic etiam diuerſorum hominũ generatione. Sunt accidẽtaliter ordinatę,quare apud Ariſt. non datur primus homo, ſed in generatione eiuſdem hominis agentia eſſentialiter ordinata non poſſunt eſſe niſi finita,nempe ſunt ſemen,alter homo,cęlum,Deus,quo aliud prius non datur. Hęc ſolutio optima eſt, & hac eadem ſolui poſſunt omnia ſimilia dubia, immò etiam ad prioris dubij ſolutionem, hęc eadem aptari poteſt ut conſiderantibus manifeſtum eſt.

Textus Quadrageſimus.

Quare hoc conſiderandum eſt, ſumpto alio principio ſi quid mouet ſeipſum, quomodo mouet, et ſecundum quem modum igitur eſt omne quod mouetur, eſſe diuiſibile in ſemper diuiſibilia: hoc enim oſtenſum eſt prius in ijs, quæ uniuerſaliter de natura, quod omne, quod per ſe mouetur continuum eſt. Impoßibile igitur eſt ipſum mouens ſeipſum penitus mouere ipſum ſeipſum, feretur enim totum, & feret ſecundum eandem lationem, unum exiſtens,& indiuiduum ſpecie, & alterabitur, & alterabit; quare docebit utique & docebitur ſimul. & ſanabit, et ſanabitur ſecundum eandem ſanitatem. Amplius autem determinatum eſt, quod mouetur id, quod mobile eſt, hoc autem eſt potentia, cum mouetur,non actu, quod autem potentia eſt, ad actum pergit, eſt autem motus actus mobilis imperfectus,mouens autem iam actu eſt: ut calefacit calidum; & omnino id quod habet formam, generat, quare ſimul idem, et ſecundum idem calidum erit, et non calidum. Similiter autem et aliorum vnumquodque eorum, quæ neceſſe eſt mouens habere uniuocum, eius ergo quod ſeipſum mouet, hoc quidem mouet, illud autem mouetur.

POST.

POSTQVAM duxit nos Ariſtoteles ad primum motorem motum a ſeipſo, nunc uult etiam nos ducere ad primum immobilem, hoc autem faciet oſtendendo, quod primum ſeipſum mouens diuiditur in partem mouentem, & partem motam: & pars mouens eſt motor immobilis, dictio illa ἔτι non ſignificat fieri aliquam concluſionem ex dictis, ſed denotat ſolum neceſſitatem huius alterius conſiderationis. Hactenus enim non inuenimus motorem uerè primum, quia non cognoſcimus modum, quo primus mouens mouet ſeipſum, cum igitur in primo mouente ſeipſum acquieſcere non poſſimus, ideo conſiderandum eſt hoc (inquit Ariſtoteles) nempe quonam modo ſeipſum moueat, ſic enim perueniemus ad motorem immobilem. Quod dicit [ſumpto alio principio] nil aliud ſignificat quàm nouum principium conſiderationis, cuius gratia ſumit ſtatim illud fundamentum in precedentibus libris demonſtratum, quod omne mobile eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia. Verba autem illa [quomodo mouet, & ſecundum quem modum] apud aliquos nugationem faciunt, niſi ad diuerſa referantur, ideo putant Ariſtotelem dicentem, [quomodo] ſignificare id quod proximè declaratum eſt, nempè quomodo primum mouens habeat in ſe motorem, & mobile: dicentem uerò [ſecundum quem modum] reſpicere modum motus ratione nouitatis, & perpetuitatis, quoniam declarabit quod primum mouens a ſeipſo mouetur perpetuo motu. Sed hæc eorum ſententia recipienda non eſt, quia primum ſeipſum mouens, de quo nunc Ariſtoteles loquitur, non eſt ſolum cœlum ut iſti imaginantur, & primus motor immobilis non eſt ſolus motor cœli, ſed illud eſt quid commune cœlo, & animali mortali, hic vero eſt quod commune motori abſtracto a materia, & animæ animalis mortalis, nam & animal mouet ſeipſum & anima dicitur mouens immobile: de æternitate autem hic nihil dicitur, ſed poſt præſentem ſpeculationem loqui de illa incipiet in contextu quadrageſimoquinto, & in ea parte diſtinguet primum motorem immobilem æternum ab anima, quæ in animali eſt motor immobilis. Hæc igitur uerba puto ab Ariſtotele poni ut idem ſignificantia, quod ſæpe Ariſtoteles facere conſueuit ad maiorem rei declarationem: id quidem non nego eſſe in his Latinis uerbis nugationem uix excuſabilem, cum non idem modo ſenſus, ſed eædem quoque dictiones repetantur ſub alio caſu: ſed Græca verba ſunt πῶς καὶ τίνα τρόπον in quibus nulla eſt nugatio, & poſteriora ad idem magis declarandum ſubduntur. Volens igitur conſiderare Ariſtoteles quomodo primum mouens dicatur mouere ſeipſum, ſtatuit in primis hoc fundamentum huic contemplationi neceſſarium, quod omne mobile eſt diuiduum in ſemper diuidua, cum enim conſiderari oporteat an prius moueat partem, an pars totum, an totum partem, an aliquo alio modo, ſi intelligendum ſit quomodo ſeipſum moueat, ideo neceſſarium omnino fuit ſupponere in primis, quod omne mobile eſt diuiſibile & habet partes, quamuis enim non per diuiſionem in partes integrantes inuenienda ſit pars mota, & pars mouens, tamen quia huiuſmodi partes ſunt nobis notiſſimæ, & nos conſueuimus uidere motores corporeos, Ariſtoteles prius in talibus partibus uult nobis declarare diuiſionem primi mouentis in partem mouentem, & partem motam diſtinctas, poſtea uerò docebit partem mouentem debere eſſe immobilem, proinde eſſe non poſſe partem quantitatiuam. Quoniam autem fundamentum prædictum, quod omne mobile eſt diuiſibile, aſſerit Ariſtoteles ſe ſumere [ex ijs] quæ dicta ſunt [uniuerſaliter de natura] Simplicius dicit ſignificari quintum librum Phiſicorũ, quia dicens Ariſtoteles [de natura] dicit de principijs, quia natura eſt principium, at ſecundum Simplicium ſoli quinque priores libri

ſunt de principijs, cum tres poſteriores ſint de motu. Sed refellitur ab omnibus hæc Simplicij expoſitio, nec iniuria, quia clarum eſt Ariſtotelem hic ſignificare ſextum librum vbi in Contextu trigeſimo ſecundo probauit omne mobile eſſe diuiduum in ſemper diuidua. Nec difficultatem facit, quod Ariſtoteles dicat [in ijs quę de natura] hi namque omnes libri dicuntur de natura, quatenus ſunt de rebus naturalibus, ut communis inſcriptio demonſtrat, inquit autem Ariſtoteles [vniuerſaliter] quia præcedentes libri (ut in Contex. 4. huius libri notauimus) ſunt de natura vniuerſaliter ratione prædicationis, hic autem octauus eſt de uno ſingulari motu, qui tamen alio modo eſt uniuerſalis, nempè continentia, & extenſione. In ipſo Ariſtotelis fundamento notandum eſt, Ariſtotelem dicere, [omne quod per ſe mouetur] ad excludenda ea quæ mouentur per accidens, vt accidentia, & formas, hæc enim non ſunt continua, nec quanta, per ſe autem mouentur ſola corpora: & de his loquitur Ariſtoteles quia primum ſeipſum moueri corporeum eſt [Impoſſibile igitur eſt] lacto fundamento illo incipit Ariſtoteles argumentari ad id, quod propoſuit, declarandum, ſed quales ſit hæc argumentatio diſſidium eſt magnum inter Auerroem & Græcos expoſitores, quod a nobis conſiderabitur poſtea in Contextu quadrageſimo ſecundo, cum enim Auerrois expoſitio ſit obſcura, licet maximè artificioſa, Græcorum autem interpretatio planior, & dilucidior: ego hos tres contextus iuxta Græcorum ſententiam interpretabor, poſtea in Quadrageſimo ſecundo conſiderabo quid Auerroes ſentiat, & quid ego hac in re dicendum putem. Græci putant Ariſtotelem argumentari a ſufficienti membrorum enumeratione, & ex aliorum membrorum reprobatione colligere tandem illud, quod ſolum eſt membrum verum, pluribus.n. modis intelligi poteſt quod primum mouens ſeipſum moueat, uel enim totum à ſe toto mouetur, uel totum a parte, uel pars a toto, vel pars a parte, quod ad huc multis modis dici poteſt; uel enim pars partem mouet, & viciſſim ab illa mouetur; uel pars ſeipſum primo mouet, deinde mouet alteram; uel una pars eſt mota, altera mouens, & immobilis, quod ſolum eſt membrum verum, ut Ariſt. per aliorum excluſionem oſtendet. In hoc igitur contextu reprobat primum illud membrum quod totum ſe totum moueat, & utitur duobus argumentis non multum inter ſe diſcrepantibus, Primum eſt, ſi totum ſe totum mouet, ſequeretur quod idem numero ageret, & pateretur uno & eodem motu unam, & eandem rem, quod eſt abſurdum, & impoſſibile, ut in exemplis manifeſtum eſt, idem enim ſecundum ſe totum eſſet ſanans & ſanatus ſecundum eandem ſanitatem; idem feret, & feretur ſecundum eundem motum; idem eandem ſcientiam ſimul uno motu docebit & diſcet, quæ omnia patet eſſe impoſſibilia, dum intelligimus quod totum ſecundum ſe totum agat, & patiatur. Verba autem illa [unum exiſtens, & indiuiduum ſpecie] ab Alexandro dupliciter exponebantur, Primo ut ea omnia referentur ad ipſum mouens, quod ſe mouet, quod dicatur numero unum, & indiuiduum ſpecie, ideſt indiuiduum ſub ſpecie, quare dictio, &, non coniunctiua eſſet, ſed declaratiua. Secundo, ut illa uerba [unum exiſtens] proferantur de mouente ſeipſum, quod dicatur unum numero; illa uero, [& indiuiduum ſpecie] dicantur de motu, non de mobili, & ſignificent eandem ſpeciem motus ſpecialiſſimam, quæ uocari ſolet indiuidua, ut ſenſus ſit, idem numero ſingulare moueret ſe ſecundum eandem ſpeciem motus indiuiduam ideſt, ſpecialiſſimam. Simplicius neutram interpretationem probat, & aliam ipſe adducit, ut Ariſtoteles hæc omnia dicat de mouente ſeipſum, non de

motu,

Digitized by Google

motu, & illud dicat unum, non quidem numero, ſed ſpecie, ut ſenſus ſit, unum exiſtens, ideſt indiuiduum ſecundum ſpeciem. Sed hæc Simplicij expoſitio non uidetur conſilio Ariſtotelis accommodata, quia ſcopus eſt nos ducere ad primum mouens ſeipſum, quod ſit vnum numero non, tamen ſpecie, neque etiam eſſet impoſſibile idem ſecundum ſpeciem mouere ſeipſum eodem motu, hic enim homo poteſt alium hominem mouere, totus totum. Expoſitionum autem Alexandri altera poſterior nimis uidetur extorqueri uerba Ariſtotelis, quanobrem accipiendam puto eſſe alteram priorem, ut idem ſignificet unum exiſtens, & indiuiduum ſpecie, ſiue indiuiduum referamus ad ſpeciem, ſiue ad ſingulare; nam ſiue dicamus unum numero exiſtens, & indiuiduum ſub ſpecie, ſiue dicamus vnum numero exiſtens in indiuidua ſpecie, idem dicimus. Poſtea quando dicit. [Amplius autem] altero argumento probat eiuſdem membri impoſſibilitatem, quod tamen parum differt a primo, nam hic ducit Ariſtoteles ad illud idem impoſſibile, ad quod altero argumento duxit: ſed quoniam illudmet duobus modis iudicatur impoſſibile, tum enim, quia aduerſatur ſenſui, & rebus euidentibus, tum etiam quia aduerſatur rationi, ideo Ariſtoteles priore argumento iudicauit eſſe impoſſibile, quod idem ſecundum ſe totum agat, & patiatur, ex eo quod repugnat ſenſui: uidemus enim non poſſe eundem numero hominem ſimul docere, & diſcere eandem ſcientiam eodem ſingulari motu, nec poſſe totum alterare ſe totum, nam etiam ſi contingat ut Medicus ſanet ſe, tamen patet non totum agere in totum, ſed ſecundum ſcientiam, quæ eſt in animo, agere in corpus ægrum, ſic uidemus fieri non poſſe, ut idem homo ſeipſum humero ferat. Si quis autem obijciat, quod baculus ſimul mouetur a manu, & mouet lapidem, dicendum eſt, non eſſe eundem numero motum, quando mouetur lapis a baculo, & quando baculus a manu, ſiquidem motus recipitur in moto non in mouente, ſed ſunt duo numero motus, & unus eſſe in baculo, alter in lapide abſque ulla abſurditate, ſic aer calefit ab igne, & calefacit manum, ſed non eſt eadem numero alteratio, nec idem numero calor, ſed quod eundem numero motum, & eandem numero qualitatem, uel quippiam aliud aliquid ſimul producat, & recipiat. Hoc dicit Ariſtoteles eſſe penitus abſurdum, & impoſſibile; Et in hoc differt hæc ratio ab ea, quæ in trigeſimooctauo, ibi enim conſiderabatur idem motus ſecundum ſpeciem tantum, ideo in motore inſtrumentali non erat abſurdum quod moueret, & moueretur ſimul, & hic conſideratur idem motus numero. Hoc autem poſteriore argumento vult Ariſtoteles ad idem impoſſibile ducere, videlicet, quod idem ageret, & pateretur ſecundum idem, ſed id vult iudicare impoſsibile, eo quod aduerſatur rationi, & principijs philoſophiæ, nempè definitioni motus & naturæ motoris, & mobilis. Sumit enim Ariſtoteles quod mobile dicitur id, quod eſt in potentia ad terminum acquirendum, nam ſi illum actu haberet, non eſſet mobile ad illud; deinde ſumit quod motus eſt actus imperfectus ipſius mobilis, eſt enim tranſitus ad acquirendum actum perfectum, qui exiſtente adhuc motu non poteſt eſſe acquiſitus; tandem ſumit quod mouens mouet quatenus eſt actu tale, calidum enim calefacit, quatenus eſt actu calidum, & quodlibet aliud per formam, quam habet, generat aliam ſimilem, ſiue ſubſtantialem, ſiue accidentalem. Ex his fundamentis oſtendit Ariſtoteles impoſsibile eſſe, ut idem numero agat, & patiatur ſecundum idem, ſequeretur enim quod idem ſimul haberet, & non haberet eandem rem, eſſet ſimul calidum, & non calidum ſecundum idem, ideſt, non ſecundum diuerſas ſui partes, ſed ſecundum omnes ſimul, quæ eſt implicatio manifeſta contradictionis. Conſideranda ſunt verba illa [Similiter, &

aliorum unumquodque, quorum mouens neceſſe eſt habere uniuocationem] ſic enim legenda ſunt, non ut in latinis Codicibus leguntur. Ad horum verborum intelligentiam ſciendum eſt, duo eſſe genera agentium, unum dicitur agens æquiuocum, alterum dicitur agens uniuocum, homo generans hominem eſt agens uniuocum, quia agit per formam, quam habet eiuſdem ſpeciei cum forma generanda, quo fit ut genitus cum genito conueniat in uniuoco; ſic calidum calefaciens eſt agens uniuocum, quia per calorem, quem habet, producit calorem ſimilem: agens autem æquiuocum eſt illud, quod non habet formam ſimilem in ſpecie formæ generandæ, ſed habet uirtutem producendi illam, ideo ſolet etiã uocari agens uirtuale, ut Sol ad generationem hominis concurrit, ut agens æquiuocum, quia non habet formaliter ipſam formam hominis generandi, ſed habet uirtualiter, id eſt, habet uirtutem producendi illam, ſic Sol calefacit ut agens ęquiuocum, quia non habet calorem formaliter. Quoniam igitur Ariſtoteles duxerat ad hoc inconueniens, quod idem eſſet ſimul calidum & non calidum ſecundum idem, & haberet, & non haberet eandem rem, ideo nunc ſubiungit hoc idem impoſſibile euenire in omnibus, quorum mouens habet uniuocationem cum motio, nempè ſi dicatur idem ſecundum ſe totum mouere ſe totum, nam quatenus eſt agens uniuocum, habet actu eandem formam, quam producere vult, & quatenus mouetur, non habet eandem. Videtur autem ſignificare quod in agente ęquiuoco non euenit tale abſurdum, nam ſi Sol per vim calefaciendi, quam habet, poneretur agere in ſeipſum, & redderet ſeipſum calidum formaliter, alia fortaſſe ſequi poſſent abſurda, ſed hoc certe non ſequeretur, ſcilicet quod in illo motu haberet, & non haberet calorem, ſed abſolute dicendum eſſet, quod non haberet, ſi quidem non per calorem formaliter ageret, ſed per virtualem, neque inconueniens eſt, quod idem habeat actum uirtualem, & potentiam formalem ſimul. Attamen ſi dicamus abſurdum hoc non habere locum in mouente æquiuoco, hæc Ariſtotelis argumentatio redditur uana, & inefficax: nam aduerſarius ad hoc confugeret, & diceret primum ſeipſum mouens agere in ſeipſum ut agens æquiuocum, & ita non ſequi illud abſurdum. Ego igitur ad hanc difficultatem tollendam dicendum puto, non euenire quidem hoc abſurdum in agente æquiuoco; ſi dicatur moueri ſeipſum, & eſſe agens æquiuocum, tamen eſſe impoſſibile, vt primum ſeipſum mouens, ſit agens æquiuocum, neceſſe enim eſt ut ſit uniuocum, iam enim loquimur de primario agente, quod ab alio non moueatur, proinde quod agat per uirtutem propriam non per uirtutem alienam, eſt enim agentis inſtrumentarij agere per uim ſibi tributam a ſuperiore mouente, non agentis primarij; Itaque ſi primum ſeipſum mouens agit per propriam uirtutem, & eſt ſecundum ſe capax illius formæ, non poteſt carere illa forma, ſed habet eam ex neceſsitate, quia fuit ſemper ſibi ipſi præſens, potuit ſemper dare ſibi illam formam, dum ponitur eſſe illius capax. Quoniam igitur neceſſe eſt ut illam formam habeat, neceſſe eſt, ut ſi ſeipſum mouere dicatur, ſit mouens uniuocũ, quod per formam moueat, unde ſequitur abſurdum hic ab Ariſt. illatum, nempe quod eandem formam haberet, & non haberet. Hoc abſque dubio ſignificare uoluit his verbis, non enim abſolutè dixit in omnibus, quę habent mouens uniuocum, ſed in omnibus, quæ neceſſe eſt habere mouens uniuocum, quaſi dicat eſſe neceſſarium in eo de quo loquimur, ut ſit mouens uniuocum. Quoniam igitur impoſsibile eſt ut primum ſeipſum mouens ita ſe moueat, ut totum moueat totum, Ariſt. tandem concludit dicendum potius eſſe; aliam eius partem eſſe mouentem, & aliam eſſe motam, & hac ratione ipſum mouere ſe ipſum.

Textus

Textus Quadrageſimus primus.

Quod autem non eſt ipſum ſeipſum mouens ſic, ut utrumque ab vtroque moueatur, ex his manifeſtum eſt, neque enim erit primum mouens vllum, ſi utrumque utrumque mouebit, quod enim prius magis cauſa eſt mouendi, quàm ſequens, et mouebit magis. Dupliciter enim mouere eſt, aliud quidem id ipſum, quod ab alio mouetur, aliud autem ſeipſo; proximius autem eſt, quod longius eſt ab eo, quod mouetur a principio, quàm quod in medio eſt. Amplius non neceſſe eſt mouens moueri niſi a ſeipſo, ſecundum accidens ergo contra mouet alterum, at ſumipſi contingere non mouere, erit ergo aliud quidem quod mouetur, aliud autem mouens immobile. Amplius non neceſſe eſt mouens contra moueri, ſed aut immobile aliquid mouere neceſſe eſt, aut ipſum a ſeipſo moueri. Si neceſſe quidem eſt ſemper motum eſſe. Amplius ſecundum quem mouet motum, etiam utique mouebitur, quare calefaciens calefit.

CONFVTATO primo membro proſequendum erat ad reliqua, ſed Themiſtius notat duo ommitti ab Ariſtotele, quia confutata intelliguntur ex primi membri confutatione, nempe quod totum moueat partem, & quod pars totum, nam utrumque reducitur ad primum membrum, ſi quidem vtroque modo pars mouet ſeipſam, & alijs partibus ſublatis remanebit ipſa tanquam totum mouens ſeipſum, quod erat primum membrum. Relinquebatur igitur quartum membrum, quod una pars moueat, & alia moueatur, ut Ariſtoteles in calce præcedentis contextus concluſit; ſed quoniam hoc membrum tribus modis accipi poteſt, ideo duo confutantur ab Ariſtotele, ut tertius probatus maneat. Vnum confutat in hoc contextu, quod una pars alteram moueat, & ab illa uiciſſim moueatur; Et quatuor argumentis utitur, quorum primum tale eſt, ſi utraque pars mouet alteram, ergo neutra eſt primum mouens, proinde neque totum ex eis conflatum, hoc autem eſt falſum, quia ſupponitur id eſſe primũ ſeipſum mouens, conſequentiã probat Ariſt. conſtituto illo fundamento quod ſup. in Contex. 33. iactũ eſt, & hic repetitur quod mouens principale eſt magis mouens, & magis cauſa motus, quam mouens inſtrumentale, hinc. n. fit ut utraq; pars ſit inſtrumentũ alterius, & ita neutra ſit motor principalis, nam ſi partes dicãtur eſſe A. & B. magis a ſe mouetur A. quã a B. quia mouet ſe per B. tanquam per Inſtrumentũ, quare B. non eſt primum mouens, ſed mouetur ab alio; ſic etiam B. magis a ſe mouetur, quam ab A. cum moueat ſe per A. tanquam per inſtrumentum, quare A. non eſt primum mouens: totum igitur A. B. non eſt primum mouens, ut ponebatur. Quando dicit [quod enim prius] ponit fundamentum prędictum ex contextu Trigeſimoterrio repetitum, & [prius] appellat mouens primarium, [ſequens] autem vocat mouens ſecundarium, & ſtatim ab hoc declarandum ſubiungit diſtinctionem mouentis, ut ibi dictum eſt: unum enim eſt mouens, quod mouetur ab alio, & eſt mouens inſtrumentale: alterum

rum autem quod mouet [ſeipſo] hoc eſt propria uirtute, quod eſt primum mouens. In ſequentibus autem uerbis eſt error manifeſtus, ubi enim legitur [a principio] delenda eſt propoſitio, & legendum [principio] ut ſenſus ſit, id quod longius eſt a mobili, proximius eſt principio quam id, quod in medio eſt, longius autem abeſt a mobili motor primarius, quatenus mouet per medium motorem ſecundarium, quod ob id ab Ariſtotele uocatur medium, proximius autem principio hic ſignificat magis accedere ad naturam principij, & dignius eſſe nomine principij. [Amplius non neceſſe eſt, mouens moueri, niſi a ſeipſo] Hæc eſt ſecunda ratio ad idem probandum talis, ſupponit Ariſtoteles non eſſe neceſſarium, ut mouens moueatur ab alio, hoc enim patet, quia ſuperius eſt demonſtratum, videlicet dari mouens, quod a ſeipſo mouetur, non ab alio, ſupponit etiam quod ſingula pars eſt diſtincta ab alia parte & eſt quid externum reſpectu illius, & ita argumentatur, ſi ducti ſumus ad primum mouens, a quo neceſſe eſt alia moueri, & huius quoque utramque partem dicimus ab altera moueri neceſſario, ergo neceſſarium eſt omne mouens moueri ab alio, quod eſt contra ſuppoſitum. Dicere igitur oportet alteram partem ab altera moueri non neceſſario, ſed per accidens, id autem quod eſt per accidens, poteſt eſſe, & non eſſe, ſumamus igitur, quod contingat, ut una ab altera non moueatur, una igitur mouebitur, & altera mouebit [immobilis] ideſt, non mota, & ſic non mouebit utraque alteram, ſed una mouebit alteram, nec mouebitur ab illa. [Amplius non neceſſe eſt mouens contra moueri] Hæc eſt tertia ratio talis, iam peruenimus ad primum mouens quod ſeipſum mouet, a quo mouentur alia poſteriora mouentia, quod ob id eſt mouens principale, in quo eſt radicata ipſa uis mouendi, ergo ſi huius utramque partem neceſſe eſt moueri ab altera, ſequitur non dari motum, hoc autem eſt falſum, quia iam oſtendimus motum ſemper eſſe, conſequentia autem probatur per ea, quæ in prima huius contextus parte dicta ſunt, neutra enim pars erit primarium mouens, ſed vtraque erit mouens inſtrumentarium, nullum igitur dabitur mouens, quod propria uirtute moueat; at qui niſi tale mouens detur, nullus eſſe poteſt motus, ut in contextu trigeſimotertio dictum eſt, ergo &c. Quare ſi motum ſemper eſſe neceſſe eſt, duorum alterum fateri oportet aut alteram partem mouere, & eſſe immobilem, ideſt non motam, quod quidem nos uerum eſſe arbitramur; aut illam partem mouere ſeipſam & tunc redibit eadem queſtio, an tota ſi totam moueat, & quomodo in ea diſtinguatur mouens a moto; Differt hæc tertia ratio a ſecunda, quoniam in illa ſecunda accipiebatur abſolutè quòd non eſt neceſſarium ut omne mouens moueatur ab alio, hoc enim iam fuerat oſtenſum ſuperius. in hac verò ſumitur de ſolo primò mouente, quod non eſt neceſſarium, ut pars eius mouens moueatur contra a parte mota, cuius etiam probationem ſubiungit acceptam ex ęternitate motus, antea demonſtrata. [Amplius ſecundum quem motum] Quartam demum rationem adducit, qua eadem etiam ſumpta in contextu trigeſimooctauo, ac deinde etiam in quadrageſimo uſus eſt, ad diuerſa tamen probanda, nam in trigeſimooctauo ad probandum primum mouens non moueri ab alio, in quadrageſimo ad probandum primum mouens non ita ſeipſum mouere, ut totum moueat totum, hic tandem ad probandum non in ſe mouere, ut partes ſe mutuo moueant, ratio autem talis eſt, ſi pars A. mouet B. partem, & viciſſim ab illa mouetur, ergo A. mouet ſe per B. tanquam per inſtrumentum medium, ergo A. principalius, & magis ſe mouet, quam moueatur a B. ſiquidem mouens principale magis mouet, quam mouens ſecundarium, quare in A. eſt radicata uis motiua ſuiipſius, agit ergo, & patitur ſimul ſecundum idem, proinde habet & non habet eandem rem, calefacit, & calefit ſecundum eundem calorem,

calorem, quod in prædictis locis dictum eſt eſſe impoſſibile, & implicare contradictionem.

Textus Quadrageſimusſecundus.

At verò neque ipſius primo ſeipſum mouentis, aut vna pars, aut plures mouebunt ipſa ſeipſam vnaquaque. Totum enim ſi mouetur ipſum a ſeipſo, aut ab aliquo eorum, quæ ſunt ipſius, mouebitur, aut totum a toto. Si igitur quia mouetur aliqua pars ipſa a ſeipſa, hæc vtique erit illud primum ipſum ſeipſum mouens. Separata enim hæc quidem mouebit ipſa ſeipſam, totam autem non amplius. Si uerò totum a toto mouetur, ſecundum accidens hæ mouebunt ipſæ ſeipſas. Quare ſi non neceſſariò accipiantur non moueri a ſeipſis. Ipſius igitur totius aliud mouebit cum immobile ſit; aliud mouebitur, ſolùm enim ſic poſſibile eſt aliquid per ſeipſum motiuum eſſe. Amplius ſi tota ipſa ſeipſam mouet, hoc quidem mouebit ipſius, illud autem mouebitur. Quæ igitur A B. et a ſeipſa mouebitur & A.

REPROBAT Ariſtoteles aliud membrum falſum, quod fuit ſecundum ex ſubdiuiſione quarti membri in tria ut in præcedenti contextu diximus, videlicet quod totum ea ratione dicatur mouere ſeipſum, quatenus vna eius pars mouet ſeipſam, vel etiam plures mouent ſingulæ ſeipſas, vnde prouenit etiam motus totius. Hoc aut membrum dicit Ariſtoteles duobus modis intelligi poſſe, vel enim ſola pars eſt mouens, ſiue vna, ſiue plures ita ut ipſa ſe moueat, & ita moueat etiam totum, vel præter hoc, quod totum moueatur ex eo, quod pars primo mouet ſe, a ſe quoque toto mouetur primo. Primum horum membrorum confutat, quando dicit. [Si igitur quia mouetur] & ita argumentatur; ſi aliqua pars mouet primo ipſa ſeipſam, deinde mouet etiam totum; ergo hæc ab alijs partibus ſepatata adhuc ſe mouebit, aliæ verò non mouebuntur, proinde neque totum tunc mouebitur; ſola igitur illa pars eſt illud, quod primum ſeipſum mouet, non ipſum totum, hoc autem aduerſatur ſuppoſito, nam ſupponebatur totum illum eſſe primum ſeipſum mouens; non poteſt igitur totum ita a ſeipſo moueri quod moueatur a parte, quæ primò moueat ſeipſum, deinde totum. Poſtea quando dicit [ſi uerò totum a toto] confutat alterum modum quod propter hoc quod pars mouens ſeipſam moueat etiam totum, totum quoque ſe totum moueat, & utitur duobus argumentis, primum ducit aduerſarium in contradictionem, & tale eſt, ſi totum ſi totum primum mouet, ergo quælibet pars per accidens mouet ſeipſam, & totum, probatur conſequentia, quia & ſine illius partis motione mouebitur adhuc totum a ſe toto, & ſimul cum toto omnes partes quoque mouebuntur, quoniam igitur, id, quod eſt per accidens, poteſt non eſſe, cum non ſit neceſſarium, ponatur igitur, quod illa pars non amplius ſe moueat, falſum igitur erit, quod aduerſarius dicit, & totum a ſe toto, & totum

tum a parte ſe mouente primo moueri; hæc enim duo implicant contradictionem, & ſimul poni nequeunt. Antequam autem Ariſtoteles alterum argumentum addat ad idem probandum, colligit ex tota præcedenti argumentatione membrum illud quod eſt uerum ſolùm, nempè quod primum ſeipſum mouens habeat vnam partem mouentem, & alteram motam, & pars mouens ſit immobilis; hoc enim ſolum membrum relinquitur, quo dici poſſit aliquid mouere ſeipſum. Deinde quando dicit [Amplius, ſi tota ipſa ſeipſam mouet] alterum addit argumentum ad idem confutandum, quod proxime confutauerat, ut Alexander interpretatur, quod tale eſt, ſi totum & a ſe toto, & a parte ſeipſam mouente moueatur ut totum A. B. & ab A. parte, & ab ipſomet A. B. toto, ergo duos ſimul habebit motores, nempe & A. B. & A. quod eſt impoſſibile. Conſequentia manifeſta eſt, falſitas autem conſequentis facile oſtenditur, dum ſupponimus non de alio motore hic ſermonem eſſe niſi de primario, in quo ſit poſita, & radicata vis motiua, hoc enim fundamentum ſupponitur in omnibus his Ariſtotelis argumentis, clarumque per ſe eſt, quia ſi in vno eſt perfectè poſita vis motiua, ergo in alio poſita eſſe non poteſt, ſed de alijs omnibus præter ipſum dicendum eſt, quod mouent per virtutem illius, proinde vt inſtrumenta. Hæc eſt Alexandri expoſitio, quam ego probandam puto. D.Thom.autem hoc argumentum ita quidem formauit, ſed ipſam non de toto, ſed de parte factum intellexit, videlicet ſi pars mouet ſeipſam, id non poteſt eſſe alio modo, niſi quod habeat partem mouentem, & partem motam, mouetur igitur, & a parte ſua, & a ſe tota, quare habet duos motores, quod eſt impoſſibile. Sed credendum eſt Ariſtotelem illud idem improbare, quod prius, quod autem potuit decipere Sanctum Thomam fuit Ariſtotelis locutio in fœminino genere cum dicat, [ſi tota ipſa ſeipſam mouet] quare videtur ſignificare partem totám reſpectu particularum ſuarum; ſed hoc nihil eſt, quia etiam in Græca litera hæc verba ſunt fœminini generis, nec tamen poſſunt ſignificare partem, quia pars dicitur Græcè in genere neutro; & præcedentibus quoque verbis dum Ariſtoteles colligeret membrum uerum dixit [ipſius igitur totius] in genere fœminino, de toto tamen ipſo, non de parte loquebatur, parum autem refert in quo genere loquebatur Ariſtoteles, quia cum de toto, & partibus integrantibus loquatur poteſt intelligere totam lineam, uel totam aliam magnitudinem, vt re in his partibus declarata, idem poſtea intelligatur de alio quoque partium genere. Errauit autem etiam Vicomercatus hic dum dixit eandem eſſe Sancti Thomæ, & Alexandri expoſitionem, diſcrimen enim habent, vt declarauimus. Simplicius uero, quem ipſe Vicomercatus ſequitur, alio modo hęc poſtrema uerba interpretatur. Dicit enim Ariſtotelem his uerbis declarare veram ſententiam, quam præcedentibus uerbis colligerat, ut ſenſus uerborũ ſit, ipſum totum, ita ſe mouet, ut habeat unam partem motam & aliam mouentem immobilem, & ita uerum eſt, quod ipſum totum ſe mouet, in hoc enim ſenſu uerum eſt quod totum A. B. eſt mouens ſeipſum, quia habet partem A. mouentem, ſic igitur concluſio, quæ in poſtremis uerbis ab Ariſtotele deducitur, ut uera infertur, non ut impoſſibilis, ut Ariſtoteles ſignificare uelit, quod totùm ea ratione dicitur moueri ſeipſum, quatenus non ab aliquo mouente externo mouetur, ſed a parte. Officit tamen huic expoſitioni dictio illa [Amplius] quæ ſignificat nouum argumentum ad idem probandum; at ſecundum hanc expoſitionem nullum affertur argumentum, ſed ſolum declaratio ueræ opinionis, quare ipſa uerborum connexio, & ſeries oſtendit non eſſe congruam hanc Simplicij interpretationem. Hactenus hos tres contextus interpretati ſumus iuxta Græcorum ſententiam, quę ſatis plana, & facilis eſt, & eam recentiores omnes ſequuntur, ut ſi quis eam ſequi uelit, ſciat eam probabiliter poſſe defendi. Sed Auerroes in Commentario

Quadra-

Quadrageſimoſecundo contra hanc interpretationem digreditur, & Græcorum errore detecto aliam ipſe adducit horum contextuum interpretationem multo artificioſiorem, & (vt ego puto) veriorem. Sententia Auerrois eſt quod Ariſtoteles non ſit argumentatus ab omnium membrorum enumeratione, quam diximus ſententiam Græcorum fuiſſe, ſed paulatim nos duxerit ad ipſam rei ueritatem probando in ſingulo horũ trium cõtextuũ aliquid ipſius ueritatis; cuius rei inditium inde ſumit Auerroes manifeſtum, quod quando argumentamur a ſufficienti membrorum enumeratione, non inferimus concluſionem ueram, niſi ſemel tantum, nempè poſt aliorum omnium membrorum reprobationem inferimus ueritatem reliqui membri; at Ariſtoteles hic non ſemel, ſed pluries in his tribus contextibus intulit concluſionem ueram, nempè quod primum ſeipſum mouens habet partem motam, & partem mouentem immobilem. Hic igitur fuit unus Græcorum error, ſed alium quoque errorem eos commiſiſſe inquit Auerroes, quod dixerunt duorum membrorum confutationem fuiſſe ab Ariſtotele conſulto omiſſam, propterea, quod elata erat ex primi membri confutatione, nam confutato membro illo, quòd totum moueat ſe totum, patebat quoque horum duorum confutatio, quod pars moueat totum, & quod totum moueat partem, at inquit Auerroes hanc non eſſe mentem Ariſtotelis, qui nullo modo hæc duo membra debuit confutare, quia iam in præcedentibus excluſerat a præſente conſideratione omne id, quod mouetur per accidens, partem autem moueri a toto, uel totum a parte non poteſt eſſe niſi per accidens, quare nulla opus erat horum confutatione, cum in eis accidentalitas ſit manifeſta. In alijs autem membris ineſt quædam accidentalitas, ſed quia non eſt manifeſta, ideo confutanda fuerunt, & in eis Ariſtoteles vſus eſt diſtinctione in per ſe, & per accidens, quia occultior erat accidentalitas. Non igitur a ſufficienti membrorum enumeratione Ariſtoteles argumentatur (inquit Auerroes) ſed in ſingulo horum contextuum probat aliquid ipſius veritatis, ſibi enim probandum acceperat, quod primum ſeipſum mouens ita ſe mouet, & diuidatur in partem motam, & in partem mouentem immobilem, prius igitur in contextu Quadrageſimo oſtendit, quod habet vnam partem mouentem, & alteram partem motam, quam concluſionem in calce illius contextus legimus, deinde in quadrageſimo primo, & quadrageſimoſecundo oſtendit partem mouentem debere eſſe immobilem; Quod quidem diuidatur in partem mouentem, & partem motam, probauit Ariſtoteles oſtendens, quod non poteſt totum habere ſimul rationem & mouentis, & moti, intelligendo per ſe, ut prædiximus, ſiquidem ſequeretur idem eandem rem habere, & non habere, quare neceſſe eſt, ut una eius pars ſit mota, & altera mouens, quæ eſt concluſio una illata in cõtextu quadrageſimo: Sequebatur oſtendendum quod pars mouens ſit immobilis, quod poſtea probat Ariſtoteles excludendo omnes modos, quibus dici poſſit eam moueri, vel enim dicet aliquis eam moueri uiciſſim a parte mota, quod confutat Ariſtoteles in Quadrageſimo primo, uel moueri a ſeipſo, quæ uidetur fuiſſe Platonis opinio de anima mouente primo ſe; deinde totum, quod confutat Ariſtoteles in Quadrageſimoſecundo, adeo ut eum pars mouens non poſſit ullo modo moueri, oſtenſum tandem ſit eam debere eſſe immobilem. Hæc eſt Auerrois expoſitio, quam eandem etiam Sanctus Thomas reiecta altera ſecutus eſt; hanc ego quoque magis probo ductus prædictis Auerrois argumentis.

Contex-

Contextus Quadrageſimustertius.

Quoniam antem mouet aliud quidem, quod mouetur ab alio, aliud autem immobile exiſtens, & mouetur hoc quidem mouens, illud autem nihil mouens ipſum ſeipſum mouens, neceſſe eſt ex immobili eſſe, mouente tamen; et adhuc ex eo quod mouetur, non mouet autem ex neceſsitate; ſed qualitercunque euenit. Sit enim A. mouens quidem, & immobile, B. vero id, quod mouetur ab A. & mouet id, in quo. C. hoc autem motum quidem ab ipſo B. mouens autem nihil, ſi enim, et per plura ueniat aliquando in C. ſit per unum ſolum, totum ergo A. B. C. ipſum ſeipſum mouet: ſed ſi auſero ipſum. C. ipſum quidem A. B. mouebit ipſum ſeipſum; ipſum enim A. eſt mouens, B. uero id, quod mouetur; ipſum autem C. non mouebit ipſum ſeipſum, neque penitus mouebitur. At uerò neque B. C. mouebit ipſa ſeipſam ſine ipſo A. nam B mouet ex eo, quia mouetur ab alio, non quia à ſeipſo parte aliqua, ipſum igitur A. B. ſolùm ſeipſum mouet. Neceſſe eſt igitur ſeipſum mouens habere mouens immobile tamen, et id quod mouetur nihil autem mouet ex neceſsitate tangentia autem, aut vtraque ſeinuicem aut alterum. Si igitur continuum eſt id, quod mouet: (quod enim mouetur, continuum eſſe neceſſarium eſt:) manifeſtum eſt quod totum ipſum ſeipſum mouet, non eo quod ipſius aliquid huiuſmodi ſit, vt ipſum ſeipſum moueat, ſed totum mouet ipſum ſeipſum, & mouens, et motum, eo, quod ipſius aliquid eſt ipſum mouens, & id, quod mouetur, non enim totum mouet, neque totum mouetur, ſed mouet quidem ipſum A. mouetur autem ipſum B. ſolum, ipſum autem C. ab ipſo B. non amplius, impoſsibile enim eſt.

POSTQVAM Ariſtoteles nos duxit ad cognoſcendum primum mouens mobile a ſeipſo, deinde etiam ad primum mouens immobile, hic vult vtrumque inter ſe conferre, & oſtendere quomodo ſe habeat motor immobilis ad primum ſeipſum mouens, oſtendet enim, quod motor immobilis eſt una pars primi ſeipſum mouentis diſtincta ab alia eiuſdem parte mota, & ita huic diſcurſui finem imponit. Sententia totius literæ ſatis clara, & facilis intellectu eſt, primo enim loco proponit Ariſtoteles diſtinctionem mouentium, & mobilium, poſtea uerò eam applicat ad declarandum quales ſint partes in primo mouente ſeipſum. Primum dicit duplex eſſe mouens, unum quod mouetur

ab alio,

ab alio, alterum quod eſt immobile. Pariterque id quod mouetur eſſe duplex, unū quod mouet aliud, alterum, quod non mouet aliquid aliud, hæc autem omnia membra ad tria rediguntur, eſt enim motor, qui non mouetur, & eſt motor, qui mouetur, & tandem eſt mobile, quod non mouet. Eſt autem notandum in diuiſione motoris, quod Ariſt. non dicit dari alium tertium motorem, qui moueatur a ſeipſo, quia iam oſtenderat fieri non poſſe ut aliquid moueatur a ſemetipſo, ita ut idem penitus ſit mouens, & motum: quo fit ut omnis motor uel ſit mobilis, uel moueatur ab alio. Hac igitur diuiſione conſtituta colligit Ariſtoteles, quod neceſſe eſt primum ſeipſum mouens conſtare ex duabus partibus, una mouente, & immobili, altera vero mota, nec ex neceſſitate aliud quippiam mouente, ſed [qualitercunque euenit] ideſt contingere poteſt ut moueat aliud, contingere etiā poteſt ut non moueat. Hanc illationem probat Ariſt. à ſufficienti omniū dictorum membrorū enumeratione, & vt res clarior fiat, utitur exemplo literarum, ſit A. motor immobilis, ſit B motum ab A. & mouens C. ipſum autem C. non moueat ullā aliam rem; & quia mouentia media, quale eſt B. poſſunt etiam eſſe plura uno, Ariſtoteles dicit nihil referre, an ab A. ad C. perueniat motus per plura media, an per unum, cum enim omnia ſint eiuſdem conditionis, ſatis eſt ſumere vnum, quod B. appellauimus: Quoniam igitur primum ſeipſum mouens non poteſt eſſe niſi aggregatum, uel horum trium vel duorum ex eis, Ariſt. omnes modos, & omnes horum combinationes conſiderat, & alijs omnibus reprobatis concludit non poſſe eſſe primum ſeipſum mouens, niſi illud quod ex duobus tantum conſtat ex A, & B. quod primum ab illo mouetur. Oſtendit primo non poſſe eſſe primum ſeipſum mouens aggregatum illorum trium. A B C. hoc argumento, quoniam iſtud aggregatum dicetur quidem mouens ſeipſum, ſed non primum mouens ſeipſum; ſi quidem prius ipſo erit id, quod ex ſolis A. & B. conſtat, hoc enim ſeipſum mouebit etiam abiecto C. nam A. erit mouens, & B. erit motum, quod non mouebit aliud ablato iam C. ipſum autem C. non mouebit ſeipſum, quia iam oſtenſum eſt nihil poſſe ſemetipſum mouere, præſertim verò cum non ſit in ipſo C. radicata uis motiua, ſiquidem ponebatur C. moueri a B, quare nullo potius modo (inquit Ariſtoteles) mouebitur ipſum C. dum eſt ſeparatum a B, a quo mouebatur, neque igitur ipſum C, dici poteſt primum mouens ſeipſum, oſtendit Ariſtot. quod neque B. C. ſine ipſo A. poteſt eſſe primum mouens ſeipſum. nam B, ſupponebatur motor medius, qui ideo moueat C. quia ipſum ab A. mouetur, non eſt igitur in ipſo B. radicata uis motrix, cum non ponatur moueri a ſe per aliquam ſuam partem, quæ dicatur mouens, ſed ab ipſo A. tanquam motore alio, remoto igitur A, certum eſt, quod BC. moueri a ſeipſo non poterit. Relinquebatur oſtendendum quod neque A C. ſit primum ſeipſum mouens, ſed Ariſtoteles hoc membrum reprobare neglexit, ut ait Simplicius, cum ex ſuppoſito ſit manifeſtum: ſupponitur A. non mouere C. niſi per medium B. quare B. medio ſublato, licet remaneat A motor, & C. mobile, clarum eſt non moueri C. ab A. Sed fortaſſe de hoc quoque membro dicit aliquid Ariſtot. in poſtremis uerbis huius Contextus; concludit igitur nullum aliud eſſe primum ſeipſum mouens niſi A B. habet enim A motorem immobilem, & B. motum ab eo, quod quidem B, non ex neceſſitate mouet aliud, quamquàm enim ponebatur B. mouere C, tamen non eſt neceſſarium ut moueat, Siquidem ablato C. remanebit A B. mouens ſeipſum, nam A mouebit, nec mouebitur, B. verò mouebitur, nec mouebit, Sic igitur declarata eſt compoſitio primi ſeipſum mouentis, ex duabus dictis partibus. Qualis autem ea compoſitio ſit, & quales ſint eæ partes, non poteſt hic Ariſtoteles plene declarare, ſed leuiter hoc tangere, & modo quodam innuere ſatis habet, quando dicit, [tangentia autem] tactus

enim nō eſt proprie niſi corporum, ideo ſi motor immobilis ſtatuatur corporeus; nempe ipſum A. tunc ſe mutuo tangent A, & B. ſed ſi A. ſit quid incorporeum ut re uera eſt, dicetur quidē A. tangere B. ſi illi adhęreat, at è conuerſo non dicetur B. tangere A. ut colligimus ex Contex. 45. primi libri de generatione. Sic igitur dicetur anima tangere corpus, at non corpus animā, quare etiam motor immobilis tanget quidem ipſum mobile, ut ab ipſo non tangitur, quia ſi eſt immobilis, non poteſt eſſe corporeus, proinde neque tangi poteſt. Ariſt. igitur hactenus de motore immobili locutus eſt tanquam de corporeo, & in diuiſione primi ſeipſum mouentis non conſiderauit, niſi eius partes ſecundum quantitatem, ut in his facilius declararet diſtinctionē partis mouentis, & partis motę; nunc autem proprius uolens ad veritatem accidere, innuit ipſum eſſe partē non corpoream, hoc quidē abſolute pronuntiare non poteſt, quia nondum eſt manifeſtum, ſed neque abſolutè dicere vult quod ſit pars corporea, quia falſum eſt, ſed utitur diſiunctione, ut nos adhuc ſuſpenſos relinquat, an ſit corporeus ipſe motor immobilis an incorporeus. Dicit. n. [tangentia autem aut utraque ſe inuicē] nempe ſi & A. & B. ſint corporea [aut alterū alterum] nempe ſi B. quidē ſit corpus, ſed A ſit incorporeum, ſic. n: A tanget B. ſed B, non tanget A. licet hic non ſit proprie dictus tactus, ſiquidem propriè eſt tactus corporis cum corpore, ſit autē ſignificatur modus compoſitionis A cum B. eſt. n. compoſitio ut animę cū corpore, cui adhęret, non. n. moueret anima corpus, niſi ipſum tangeret, i. ſimul eſſet cum ipſo, ut dicitur in ſeptimo Lib. Phyſic. at corpus ipſam non tangit, quia anima eſt incorporea. Sic igitur incipit Ariſt. nos excitare ad conſiderandū quod motor immobilis non poteſt eſſe, niſi quid incorporeū adhęrēs primo moto. Tandem quando dicit [ſi igitur continuum] concludit modū quo vere dicimus aliquid mouere ſeipſum, dicimus. n. quod ſi ipſum mouet A. B. nō quod totum A B. ſit mouens & motū; neque quod in eo ſit aliqua pars quæ ſeipſam moueat, ſed quia habet partem A mouentem, & partem B. motam, quare totum A. B. ſeipſum mouet hoc modo; mouet. n. ratione partis A. & mouetur ratione partis B. Eſt autem in verbis Ariſt. aliqua difficultas, uidetur. n. Ariſtoteles facere hanc cōſequentiam; ſi mouens eſt continuum, ergo totum aggregatum diuiditur in partem mouentem, & partem motam, & ita videtur, & ſumere falſum antecedens, & facere prauam conſequentiā, ſumit. n. continuum non reſpectiue pro eo, quod continuatum, ſeu coniunctū eſt alicui, ſed abſolute pro corporeo, attamen falſum vere eſt, quod mouens ſit continuū, eſt. n. incorporeum; praua etiam eſt cōſequentia, nā ſupponendo quod pars mouens ſit continua, ſequitur potius, quod ſit mobilis, quàm quod ſit pars mouens immobilis. Hęc difficultas tanti apud Alexandrū fuit, ut ipſe lectionem mutauerit: ſicuti apud Simplicium legere poſſumus. Mihi tamē uidetur etiam nulla in verbis facta mutatione poſſe lectionem, quam habemus, ab omni difficultate vindicari, quod. n. aſſumptum falſum videatur, hoc nihil eſt, non enim abſolutè id profert Ariſto. ſed ſub conditione cūm dicat [ſi continuum eſt id quod mouet] ſenſus enim eſt hic, cum prius ſignificauerimus dubium eſſe, an motor ſit continuus necne, ſupponamus in præſentia quod ſit cōtinuus; Quod uerò ad conſequentiam attinet, ego nullā puto fieri conſequentiā ex hoc aſſumpto, proinde hoc non eſſe dicendū aſſumptū, ſed potius ſuppoſitum, quod. n. primū ſeipſum mouens duas has partes habeat, hoc non infertur ex hoc aſſumpto quod pars mouens ſit corporea, cū ſit vnum etiā poſito oppoſito illius aſſumpti, ſed infertur ab Ariſtotele ex alijs ſuprademonſtratis, ita ut ſenſus omnium verborum ſit; ſupponamus nunc mouens eſſe continuum, ſiquidem de moto nullum eſt dubium, quin neceſſarium ſit ipſum eſſe continuum, & corporeum, manifeſtum igitur ex dictis eſt, quod primum ſeipſum mouens dicitur hoc modo mouere ſeipſum &c. ut iam

declara-

declarauimus, ſufficit enim in præſentia hanc duarum partium diſtinctionem conſiderare, ſumendo eſſe utramque corpoream. Poſtrema uerba duobus modis leguntur, in quibuſdam enim Codicibus legitur [ipſum autem C. ab ipſo B. non amplius] in quibuſdam verò [ab ipſo A.] ſed utrouis modo legamus dictum Ariſtotelis clarum eſt, nam ſi legamus [ab ipſo B.] id etiam antea dictum eſt, quod C. a B. ſine A. non moueretur, ſi vero legamus [ab ipſo A.] ſignificabitur illud membrum, quod ſupra diximus ab Ariſtotele fuiſſe prætermiſſum, ſic enim non erit prætermiſſum ſed hoc in loco excluditur, C. namque ab A. non mouebitur ſine B. quia ſupponebatur non tranſire motum ab A. ad C. niſi per medium B.

Textus quadrageſimusquartus.

Dubitationem autem habet, ſi auferat aliquis aut ab ipſo A. ſi continuum eſt, id, quod mouet quidem, ſed immobile eſt; aut ab ipſo B. quod mouetur; an reliquum utique ipſius A. mouebit, aut reliquum ipſius B. mouebitur, ſi enim hoc non vtique erit, qua primo mouetur a ſeipſa, quæ A B. remota enim ab A B. adhuc mouebit ſeipſam reliqua A B. An potentia quidem utrumque nihil prohibet, aut alterum, id ſcilicet, quod mouetur diuiſibile eſſe; actum autem indiuiſibile. Si enim diuidatur non ulterius eſſe eandem habens potentiam, quare nihil prohibet in ijs, quæ diuidi poſſunt, potentia primo ineſſe. Manifeſtum eſt igitur ex his quod eſt primum mouens immobile, ſiue enim confeſtim id, quod mouetur, ab aliquo autem mouetur, ſtet ad immobile primum, ſiue ad id, quod mouetur quidem, ipſum autem ſeipſum mouens eſt, & ſiſtens, utroque modo accidit utique id, quod primum mouet in omnibus eſſe motis immobile.

IN hoc Contextu proponit Ariſtoteles ac ſoluit dubium quoddam, demum concluſionem colligit omnium quæ dicta ſunt. Occaſio dubij exponitur optime ab Auerroe, nam Ariſtoteles in præcedente Contextu dixerat, quod totum A B C. quamuis in ſe habeat motorem, & motum, non eſt tamen primum ſeipſum mouens, quia etiam ablato C. remanet A B. quod ſeipſum mouet & eſt prius natura quã A B C. quia pars eſt prior toto, quo fit, ut nullum ſeipſum mouens, quod habeat partem ſeipſam mouentem, dici poſſit primum ſeipſum mouens. Nunc igitur Ariſtoteles dubitat, quia dixit mobile eſſe continuum & fortaſſe etiam motorem eſſe continuum, quare uel utrumque, uel alterum eſt diuiduum in infinitum; igitur quocunque dato, quod dicatur primum ſeipſum mouens, oſtendam id non eſſe primum ſeipſum mouens, quia pars mouens, quæ eſt A. ſi eſt continua, eſt diuidua, at ſaltem pars. B. mota continua & diuidua abſque dubio eſt; ſi ergo diuidatur A. & B. vel ſaltem ſolum B, & abijciatur pars aliqua utriuſque, uel ſaltem ſolius B. id, quod reliquum erit, ipſius A B. ſeipſum mouebit, & erit natura prius toto

A. B. non igitur rotum A. B. eſt primum ſeipſum mouens, ſed potius pars eius remanens: immo hac ratione oſtenditur nullum dari primũ ſeipſum mouens, quia pars illa remanens eſt adhuc continua, ac diuidua, proinde partem priorem ſic habebit, quæ ſeipſam moueat, & illa adhuc aliam & ſic in infinirum. Hic quærunt multi, cur Ariſtoteles ſine probatione hic accipiat, quod abiecta parte ab A. vel a B. id quod remanet, moueret ſeipſum, uiderur enim hoc probatione indiguiſſe, ut dubitatio efficacior eſſet. Ad hoc multæ ab alijs dicuntur ineptię, quæ conſideratione dignæ non ſunt. Nos dicimus Ariſtotelem id ſumere ut notum ex ijs, quæ in calce ſeptimi libri dicta ſunt, de proportionibus inter potentiam motiuam, & mobile, nam ſi illa mouet hoc, neceſſe eſt, ut utroque proportionaliter diuiſo, alterius pars proportionalis moueat partem proportionalem alterius, & eodem motu; quod ſi potentia motiua integra ſeruetur & diuidatur mobile, non ſolũ fiet motus, ſed etiam maior, eadem .n. potentia velocius mouebit partem mobilis, quã ipſum totum, quia maior ſit exceſſus potentiæ motiuę ad partem mobilis, quàm erat ad totũ mobile; at ſi potentia diuidatur ſola, & mobile maneat integrũ, non eſt neceſse motũ fieri, poteſt.n. ita eſse imminutus uigor illius potẽtię, ut nullus maneat exceſsus ipſius ad potentiam reſiſtiuam mobilis: Ex his igitur paret id, quod Ariſtoteles in dubio ſupponit, clarum eſse, nam ſi diuidantur proportionaliter, & A. pars mouens, & B. pars mota ita mouebitur. (Exempli gratia) dimidium. B. a dimidio A. vt prius mouebatur totum B. a toto A. at ſi ſolum B. diuidatur. A verò mouens ſeruetur integrum, multo magis fiet motus, quia maior fiet exceſsus virtutis actiuæ ad mobile, quàm erat prius, quare ſuppoſitum Ariſtotelis omni dubio caret: dubium quidem eſset, ſi ſupponeret motũ fieri diuiſo ſolo A. mouente, ſed Ariſtoteles hoc non ſupponit, quare in hoc errauit manifeſtè Simplicius, attribuens Ariſtoteli, quod ſumat fieri motum uel ſolo A, vel ſolo B. diuiſo, uel etiã utroque, de ſolo enim A. falſum diceret Ariſtoteles, quod poſtea in ſolutione clare legimus, ubi dicit [ſi diuidatur utrunque, vel ſaltem alterum, id ſcilicet quod mouetur] non enim dicit alterum indiſtincte, ſed alterum, id eſt ſolum mobile; Notare autem debemus Ariſtotelem de ipſo quidem B. aſseueranter accipere, quod diuidi poſſit, at de A. ſub dubio, & ſub conditione, cum dicat [ſi continuum eſt id, quod mouet quidem, ſed immobile eſt,] nam etiam in præcedenti contextu ſub conditione hoc idem protulit; ob id nunc dicit, ſi diuidantur ambo, nempè ſuppoſito A. diuiduo, vel ſaltem ſolum B. ſi dicatur A. non eſse diuiduum. [An potentia quidem utrumque.] Hic Ariſtoteles dubium ſoluit, ſed adeò breuiter & obſcurè, ut ambigant interpretes an ſoluat, concedendo quod remanens facta diuiſione moueatur, an hoc idem negando, nec deſunt utriuſque ſententiæ ſectatores. Simplicius dicit Ariſtotelem ſoluere accipiendo partem affirmatiuam, vt ſolutio hæc ſit, concedendo quod facta diuiſione prędicta remanens moueretur, ſed dico tamen quod per hoc non ſtat, quin A. B. ſit primum ſeipſum mouens, quia antequam diuidatur, nulla in eo pars eſt actu, ſed omnes poteſtate, dum igitur eſt integrum, & actu indiuiſum A. B. nihil actu exiſtit quod illo prius dici poſſit ſeipſum mouens: Verba verò ſecundum hanc interpretationem ſic intelligenda ſunt, nihil prohibet utrumque, uel ſaltem B. diuiduum eſſe potentia, attamen actu eſt [indiuiſibile] ideſt, indiuiſum, quaſi dicat, ſatis habeo, quod ſit actu indiuiſum, licet poteſtate diuiduum ſit, [ſi autem diuidatur] (inquit Ariſtoteles) [non habet ulterius eandem potentiam] ideſt, partes non ſunt amplius potentia, ut prius, ſed ſunt actu; [Quare nihil prohibet in ijs, quæ diuidi poſſunt] quin aliquid dicatur primum ſeipſum mouens, licet in eo ſit aliud prius mouens ſeipſum; dummodo illud in eo in ſit poteſtate, non actu. Auerroes autem, & latini

contra.

contrariam opinionem tuentur, putant enim Ariſtotelem dubium ſoluere accipiendo partem negatiuam, quod facta vtrumque diuiſione reſiduum ipſius A. B. non moueretur amplius a ſeipſo, ut ſolutio talis ſit, certum eſt, id, quod ſeipſum mouet, eſſe animatum, (hoc enim iam abundè declaratum eſt ſuperius) hinc igitur fit ut licèt continuum ſit, & ita poteſtate diuiduum in infinitum ratione materiæ, tamen ſit indiuiſibile ratione formæ, & ſi enim forma catenus eſt diuidua, quatenus eſt extruſa ad extenſionem materiæ, tamen ſi diuidatur, non poteſt amplius ſeruari, quare neque mouere poteſt, neceſſe eſt igitur dari primum ſeipſum mouens, quod licet diuiduum ſit, quatenus eſt continuum, tamē ſi diuidatur, non amplius ſe mouet, quia forma interit, vt ſi dicamus hominem mouere ſeipſum, non eſt tamen primum ſeipſum mouens, quia etiam ablato brachio mouebit adhuc ſeipſum, & ſic ablato crure, oportet igitur terminari tandem ablationem membrorum ita ut remaneat primum aliquid ſeipſum mouens, quo non datur pars prior, vt ſi illud dicamus eſſe cor animatum, licèt enim cor quantum ac diuiduum ſit, tamen ratione formæ eſt indiuiduum, quia ſi aliqua abiungatur pars, non amplius ſe mouebit, in animalibus autem annuloſis, quæ diuiſa uiuent, neceſſe diuidendo peruenire ad aliquam paruam partem, quæ ſeipſam moueat, qua non detur alia minor ſeipſum mouens. Verba autem Ariſtotelis ſecundum hanc expoſitionem ſic intelligenda ſunt, nil prohibet, uel utrumque, vel ſaltem ſolùm mobile eſſe diuiſibile potentia, nempè ratione materiæ, ſed [actu eſt indiuiſibile] nempè ratione formæ, quæ eſt actus rei; [Si autem diuidatur, non ulterius habet eandem potentiam] ideſt quatenus eſt actu, non habet ſemper eandem potentiam, hoc eſt ad vlteriorem diuiſionem, quia neceſſe eſt ſtare ad primum ſeipſum mouens ut ſi dicamus ad cor, adeo vt ſeruet quidem ſemper potentiam ad diuiſionem, quatenus eſt continuum, ſed quatenus eſt actu tale, quod ſeipſum mouet, non habet amplius potentiam ut diuidatur in partem quę ſeipſam moueat, [quare nihil prohibet in iis quæ diuidi poſſunt, potentia primò ineſſe] quare nihil nobis obeſt aſſerere, quod in rebus diuiduis detur poteſtate aliquid prius, ſiquidem diuiduum eſt in partes, & pars eſt natura prior toto, non enim datur propterea aliud prius quod ſeipſum moueat, quia facta diuiſione nulla pars ſeipſam mouebit. Ad dubium ergo dicendum eſt; quod dum ſtatuimus A. B. eſſe primum ſeipſum mouens, hoc habet quidem poteſtate partes priores, in quas diuidi poteſt, attamen ablata parte aliqua ab utroque, vel a ſolo B. dicimus quod reſiduum ipſius A. B. non mouebit ſeipſum, eſt igitur A. B. primum ſeipſum mouens, licèt diuiduum ſit B. & fortaſſe etiam A. nam ſi ſit forma naturalis, diuidua eſt ad diuiſionem materiæ in qua extenſa eſt. Vel ſic interpretamur hæc verba, nihil prohibet in iis, quæ diuidi poſſunt, etiam in infinitum dari tamen aliquid primum commune formæ huius, nempè quod non habeat amplius potentiam ut diuidatur. hoc enim intelligitur ratione formæ, & cum hoc ſtat quòd ſit diuiduum in infinitum ratione materiæ. Videntur itaque ad vtramque expoſitionem verba Ariſtotelis accommodari poſſe, attamen meo quidem iudicio ſecunda eſt accipienda, prima verò nullo modo, quia ſecundum illam conceditur quocunque ſeipſum mouente dari aliud prius ſeipſum mouens, quod non eſt concedendum, deſtruit enim totum Ariſtotelis diſcurſum in hac parte, qui ad hoc nos ducere voluit, quid in mouentibus, & motis neceſſe eſt deuenire, & ad primum ſeipſum mouens, & ad primum immobile. Neque ſatis eſt quod dicatur dari poteſtate aliud prius ſeipſum mouens quocunque primo dato, quoniam ad euertendum ſententiam Ariſtotelis ſatis erit quod illa potentia per diuiſionem continui poteſt duci ad actum: quare quocunque dato primo dabitur aliud prius, itaque nullum erit

primum ſeipſum mouens. At ſecundum Auerrois,& latinorum ſententiam dicimus diuidi poſſe A. B. vel ſaltem B. in partes, ſed parte ſublata reſiduum non mouere amplius ſeipſum. Neque obſtat ratio, quæ ſumebatur ex calce ſeptimi libri Phyſicorum,nam illa, quæ ibi dicuntur de propoſitionibus motoris, & mobilis,locum habent de his ut continuis, & illa conſideratio eſt communis, & abſtracta, nam quod motor potens mouere totum poſſit etiam magis mouere partem, verum eſt ratione propoſitionis, quæ eſt inter potentiam motiuam agentis, & reſiſtitiuam mobilis, hoc enim dicere neceſſarium eſt ratione illius proportionis attamen non mouebit partem actu, ſi forma illius rei non patiatur diuiſionem. Suppoſita igitur diuiſione quæ fieri poteſt, quatenus res naturales ſunt communiſſime, illa omnia vera ſunt. Difficultas autem, quæ multos priorem expoſitionem ſequentes turbauit, nos minime turbat, dicunt enim uideri repugnantiam in uerbis Ariſtotelis, qui in initio ſeptimi Phyſicorum textu ſecundo, probans, quod quicquid mouetur, ab alio mouetur, ſumit hanc propoſitionem, neceſſe eſt quieſcente parte totum quieſcere, hic uerò concedit ſublata parte ab A. B. reſiduum moueri a ſeipſo. At ſecundum noſtram expoſitionem nulla eſt repugnantia, negamus enim Ariſtotelem concedere, quod ablata parte ab A. B. reſiduum a ſe moueatur. Sed reuera etiam ſecundum alteram expoſitionem nulla eſt contra dictio, ſiquidem in principio ſeptimi libri Ariſtoteles partem a toto non ſeparat, ſed eam conſiderat alijs iunctam in ipſo toto, & ita dicit neceſſe ceſſante parte moueri, totum quoque ceſſare, ſi per ſe mouebatur, hic verò abiuncta parte a toto conſiderat, an reliquum moueat ſe. Præterea ibi vnum, & eundem ſingularem, & actualem motum conſiderat dum dicit quieſcente parte neceſſe eſſe, & totum quieſcere: hic uerò neque eundem numero motum conſiderat, neque vt actualem, ſed potius aptitudinem, cum enim ſtatuatur A. B. mouere ſeipſum, quærit an ſublata parte reliquum ſit aptum mouere ſe ipſum: quo etiam conceſſo alius tamen eſſet motus,non idem,qui totius A. B. quare nulla eſt contradictio. [Manifeſtum eſt igitur ex his] Ex omnibus, quæ dicta ſunt, Ariſtoteles tandem concludit neceſſarium eſſe, ut detur primum mouens immobile, & quoniam videmus multa moueri a motoribus mobilibus, inquit Ariſtotelis hoc quidem uerum eſſe, ſed tamen neceſſe eſſe omnem motum tandem reduci ad motorem immobilem, reducitur enim, & reſoluitur omnis motus in primum mouens ſeipſum, & hoc diuiditur in partem motam, & partem mouentem, quæ eſt motor immobilis ab hoc igitur pendet omnis motus ſiue immediatè ſiue per medios alios motores mobiles. Non eſt autem ignorandum quod hic motor immobilis, ad quem Ariſtotelis hactenus nos perduxit, non eſt primus motor vniuerſi, vt aliqui putant, ſed eſt quid commune ad ipſum, & ad animam mortalium animalium, quæ & ipſa eſt motor immobilis, quia ſaltem per ſe non eſt mobilis; immo, & hanc præcipuè hic reſpicit Ariſtoteles, quia motor immobilis æternus adhuc eſt nobis incognitus, hunc inueniet Ariſtoteles in ſequentibus, & eius differentiam docebit ab animabus animalium, nunc in communi loquitur de motore immobili, idque verba Ariſtotelis hoc in loco teſtantur, dicit enim [ipſum autem ſeipſum mouens eſt, & ſiſtens] quæ verba non ſunt uera niſi de animali mortali, quod ut ſupra dixit in contextu Vigeſimonono,poteſt ſe mouere & ſiſtere, hoc enim ut euidentius reſpicit, poſtea etiam dicit, [quod primum mouet, in omnibus eſſe motis immobile] quare vniuerſaliter loquitur de omnibus motis: in omnibus enim datur aliquid primum immobile, ad quod reducitur omnis motus, ut ſi lapis moueatur a baculo, baculus mouetur a manu, & manus ab anima, quæ eſt primum mouens immobile in ipſo animali, nam etiam anima animalis mortalis poteſt dici pri-

ci primus motor ſecundum ordinem eſſentialem, quia licèt ſupponat alios motus factos in animali ab externis motoribus, ut in contextu Vigeſimo Ariſtotelis docuit: tamen illorum motorum, & animæ ordinatio accidentalis eſt, quam hic Ariſtoteles cum conſideret, nec per eam ſtat, quin anima ſecundum ordinem eſſentialem dici poſſit primus motor, cum nullus alius ſit prior, a quo dicatur fieri ille ipſe motus, quod dicitur moueri animal ab anima, non igitur ad motorem immobilem abſolutè primum nos hactenus duxit Ariſtoteles, ſed ad hanc vniuerſalem propoſitionem, quod neceſſe eſt omnem motum pendere tandem a motore immobili. Hanc enim poſtea accommodabit ad motum vniuerſi, ex quo non poterat nos ducere in cognitionem primi motoris vniuerſi, niſi prius hanc vniuerſalem propoſitionem ſtatuiſſet, quicquid mouetur, ab alio mouetur, & hanc, omnis motus pendet a motori aliquo immobili, his autem demonſtratis progreditur Ariſtoteles ad demonſtrandum primum motorem immobilem vniuerſi, ut mox videbimus.

Contextus Quadrageſimusquintus.

Quoniam autem oportet motum ſemper eſſe, & non intermitti, neceſſarium eſt eſſe aliquod perpetuum, quod primum mouet, ſiue vnum ſit, ſiue plura, & primum mouens immobile eſſe.

NVNC tandem Ariſtoteles accedit ad perfectam explicationem quæſtionis in primo contextu propoſitæ, accepto enim æterno motu, iam in initio libri confuſè demonſtrato, ex eo demonſtrat dari æternum motorem, eumque eſſe immobilem, quo demonſtrato regredietur ad demonſtrandum ęternum motum per ſuam cauſam, qui totus diſcurſus in contextu Quinquageſimotertio abſoluetur. Per hunc patebit perfecta ſolutio dubiorum propoſitorum in contextu Sextodecimo, & Decimoſeptimo, & in Decimooctauo, Decimonono, & Vigeſimo leuiter ſolutorum, ſiquidem ſermo demonſtratiuus omnia dubia ſoluere aptus eſt. Iin hoc etiam conſiſtet ſolutio difficultatis propoſitæ in contextu Vigeſimoprimo, quam dixit ibi Ariſtoteles eſſe finem huius negotij, nempè cognitionem veritatis illius membri diuiſionis ibi factæ, quod eorum, quæ ſunt, alia & mouentur, & quieſcunt, ut motum omnibus eſt; alia verò ſemper mouentur; & alia ſemper immobilia ſunt, hæc enim duo poſtrema entium genera, tanquam ignota, nunc demonſtrabuntur, dum demonſtrabitur dari unum æternum continuum motum in uno æterno mobili a motore æterno penitus immobili. Ad hoc autem demonſtrandum neceſſaria fuit tota præcedens Ariſtotelis digreſſio, in qua demonſtrauit illas duas vniuerſales propoſitiones, quicquid mouetur, ab alio mouetur, & omnis motus pendet a motore immobili ut iam declarauimus in calce cõtextus præcedentis. Has enim Ariſtoteles hic applicans ad motum vniuerſi, quem æternum eſſe iam demonſtrauit in initio libri, ducet nos ad motorem æternum, & immobilem, ſiquidem is demonſtrari nunquam potuiſſet dum crederemus poſſe aliquid moueri a ſemetipſo ſine diſtinctione motoris, & moti, vel procedi in infinitum in mouentibus, nullumque dari mouens, niſi mobile. At his fundamentis conſtitutis, ijs utitur Ariſtoteles, ut principijs dirigentibus, æternitate autem motus, ut præcognitione

tione agente, & ut medium ad demonſtrandum primum motorem æternum immobilem. De hoc enim duo oſtendenda ſunt; primum quod detur ipſe motor æternus, deinde alterum, quod ſit penitus immobilis, nam ex præcedente diſcurſu nil aliud habemus, niſi quod primus motor vniuerſi eſt immobilis eo modo, quo anima animalium eſt immobilis, nempè non per ſe mobilis, at quod etiam per accidens mobilis non ſit, id non cognoſcimus, neque enim poteſt cognoſci, niſi prius cognita ſit ipſius æternitas; prius igitur oſtendet dari primum motorem æternum, deinde diſtinguens ipſum ab animabus animalium probabit eum prorſus immobilem eſſe, hoc eſt, nec per ſe, nec per accidens mobilem. Facit igitur Ariſtoteles in hoc Textu conſequentiam, quam ex æterno motu iam demonſtrato in initio primi libri, probat dari æternum motorem immobilem, eamque poſtea probaturus eſt in ſequentibus hoc ordine, cum enim ex eo quod motus eſt æternus, inferat conſequens bipartitum, nempè dari primum motorem æternum, & eum eſſe immobilem, ideo ſeparatim probabit illationem vtriuſque conſequentis, nam uſque ad contextum Quadrageſimumnonum uerſabitur in probatione prioris partis conſequentis, videlicet quod detur vnus primus motor æternus. Deinde in quinquageſimo, quinquageſimo primo, & quinquageſimoſecundo probabit alteram partem, videlicet quod ſit immobilis, iam enim diximus non poſſe oſtendi immobilem, niſi per id, quod eſt æternus; Demum in quinquageſimotertio regreſſum faciet, & ex æterno motore immobili iam inuento demonſtrabit æternum motum, quæ erit demonſtratio propter quid. Quoniam igitur uim huius conſequentiæ Ariſtoteles ipſe in ſequentibus eſt declaraturus, eam in præſentia non conſiderabo, ſed ſolum uerba perpendam tum antecedentis, tum conſequentis. Antecedens eſt illud [quoniam oportet motum ſemper eſſe, & non intermitti] quaſi enim hactenus digreſſus ſit a ſermone de æterno motu, nunc reſumit æternum motum ut prius demonſtratum in principio libri, & verbum [oportet] ſignificat neceſſitatem demonſtrationum ibi factarum ad probandam æternitatem motus. Quod uero ſubiungit [& non intermitti] aliqui dicunt additum eſſe propter ſententiam Empedoclis, qui motum ſemper eſſe dicebat, ſed cum intermiſſione. Quæ expoſitio mihi non probatur, quia iam Ariſtoteles in ſecundo Contextu declarauit quomodo intelligat motum ſemper eſſe, nempè cum excluſione ſententiæ Anaxagoræ, & ſententiæ Empedoclis, non poteſt igitur nunc attribuere Empedocli quod motum ſemper eſſe dixerit, ſed intermitti; Melius igitur eſt, ut dicamus uerba hæc eſſe declaratiua præcedentium, & addi ad maiorem efficacitatem, quaſi dicat, intelligo motum ſemper eſſe, ſi non intermittatur, quia ſi eſſet cum intermiſſione, non eſſet ſemper, unde patet Ariſtotelem ſeipſum interpretari, & dicere quomodo intellexerit in principio libri motum ſemper eſſe, intellexit enim unum ſingularem motum æternum, quia nulla interrumpatur quiete, quare non potuit intelligere æternitatem ſucceſſiuam motus generaliter accepti. Poſtea inducit Ariſtoteles conſequens, cuius prior pars eſt, [neceſſarium eſt eſſe aliquid perpetuum, quod primum mouet] non infert omne mouens eſſe perpetuum, ſed dari aliquod mouens perpetuum, quare, nec per motum æternum intellexit aggregatum omnium motuum, ita enim debet accipere motum, ut accipit motorem, uniuerſalium enim uniuerſales ſunt cauſæ, particularium particulares, ſecundo Phyſicorum Trigeſimooctauo. Addit autem Ariſtoteles [ſiue unum ſit, ſiue plura] quia non vult nunc diſputare, an primus motor immobilis unus ſit, an plures, cum hæc ad Metaphyſicum pertineat, ſed ſatis etiam habet cognoſcere quod unus detur, quia pingui minerua de eo loquitur in hoc libro, vt in quadrageſimo octauo videbimus, vbi pauca de hac re dicet.

Digitized by Google

Infert deinde alteram partem conſequentis ſeorſum a prima, quando dicit, [& primum mouens immobile eſſe] Scire autem debemus, quod immobile poteſt accipi duobus modis; uno modo, pro non per ſe mobili, qua ratione etiam animæ animalium ſunt primi motores immobiles; altero modo pro nec per ſe, nec per accidens mobili, cuiuſmodi eſt primus motor vniuerſi, de quo hic Ariſtoteles loquitur, confusè tamen, quia hoc poſtea declarabitur. Ideo conſequentia hæc partim eſt manifeſta, partim immanifeſta, & in ſequentibus declaranda, nam ex diſcurſu præcedente manifeſtum eſt, quod motus potius mundi eſt neceſſario reducendus ad unum primum mouens non mobile per ſe, quod autem neque per accidens ſit mobile, adhuc non cognoſcimus; ſed hoc in ſequentibus oſtenditur, non poteſt enim demonſtrari niſi ex æternitate, ideo Ariſtoteles præpoſuit priorem partem conſequentis huic poſteriori, quia prius oſtendere oportet dari primum motorem æternum, poſtea uerò, quod is nullo modo ſit mobilis; poſtea igitur declarans hanc conſequentiam Ariſtoteles oſtendet primum motorem vniuerſi, nec per ſe, nec per accidens eſſe mobilem.

Textus Quadrageſimusſextus.

Vnumquodque igitur immobilium quidem, mouentium autem, perpetuum eſſe nihil ad præſentem ſermonem. Quod autem neceſſarium eſt eſſe aliquid quod ſemper immobile quidem ipſum ſit omne extranea mutatione, & ſimpliciter, & ſecundum accidens, motiuum autem alterius, manifeſtum eſt conſiderantibus ſic. Sit autem ſi quis velit in quibuſdam contingens, vt ſit aliquando, et non ſit ſine generatione, et corruptione, fortaßis enim neceſſarium eſt, ſi quid impartibile aliquando quidem eſt, aliquando autem non eſt, ſine mutatione aliquando quidem eſſe, aliquando autem non eſſe omne tale. Et principiorum immobilium motiuorum autem quædam aliquando quidem eſſe, aliquando autem non eſſe, contingat, & hoc ſed nequaquam omnia quidem poßibile eſt: manifeſtum enim eſt, quod cauſa quædam ijs, quæ ipſa ſeipſa mouent, ineſt, vt aliquando quidem ſint, aliquando autem non ſint, quod enim ipſum ſeipſum mouens eſt omne neceſſe eſt magnitudinem habere, ſi nihil mouetur impartibile, id autem quod mouet, nulla neceßitate eſt ex dictis. Vt igitur alia quædam generentur, alia vero corrumpantur, & hoc ſit continue nulla cauſa eſt immobilium quidem non ſemper autem exiſtentium, neque rurſus eorum quæ ſemper quidem hæc mouent, horum autem alia: ipſius, enim quod ſemper eſt, & continui, neque vnumquodque ipſorum cauſa eſt, neque omnia, nam ſic ſe

habere

habere perpetuum, & ex neceſsitate eſt, omnia autem infinita, & non ſimul omnia ſunt.

IN hoc contextu Ariſtoteles ſumpta occaſione a ſolutione tacitæ quæſtionis declarat ſenſum conſequentis a ſe deducti, ut poſtea aggrediatur probationem conſequentiæ. Quærere aliquis poterat, cur non dixerit omnes motores immobiles eſſe perpetuos, ſed aliquem tantummodo. Nec ratione caret quæſtio hæc, prius enim communiter locutus erat de omni motore immobili, ita ut comprehenderit etiam animas animalium; nec defuere aliqui philoſophi, qui dixerint omnes animas eſſe immortales. Ariſtoteles igitur reſpondens inquit, recipiendam eſſe hanc conſiderationem, quia ad hunc locum non pertinet, ſed ad libros de anima, ſe autem de aliquo tantum collegiſſe, quia de hoc tantum hic loqui pertinet, & iterum proponens conſequens a ſe antea illatum, eius ſenſum magis declarat, dicens eſſe neceſſarium, ut ſit aliquod mouens æternum immobile penitus, inquit enim [aliquid] quia de uno, non de omnibus loquitur; inquit [ſemper] ſignificans eſſe æternum. Declarat etiam quomodo eſſe debeat immobile dicens [omni extranea mutatione, & ſimpliciter, & ſecundum accidens] extraneam, inquit, mutationem, quia cum idem a ſemetipſo moueri non poſſit, neceſſe eſt, ſi moueatur, vt ab alio moueatur, extraneus igitur eſſet motus, quia fieret ab externo motore. Negans igitur Ariſtoteles in eo omnem extraneam mutationem, negat uniuerſi omnem mutationem, quia nulla eſſe poſſet niſi extranea. Declarat etiam ſe intelligere penitus immobile, cum ait [& ſimpliciter, & ſecundum accidens] ſumit enim ſimpliciter pro eo quod eſt per ſe, & proprie: tale igitur conſequens inquit eſſe a ſe in ſequentibus demonſtrandum, ſed antequam id faciat ſoluit hoc tacitum dubium, ut hac occaſione diſtinguat primum motorem immobilem, de quo locuturus eſt, a motoribus immobilibus animalium, ita ut de illo ſolo ſit intelligendum conſequens illatum, & probanda poſtea conſequentia ratione utriuſque partis conſequentis. Dubium autem tale eſt, non uidetur dari aliquem motorem immobilem æternum; nam animæ animalium ſunt primi motores immobiles, tamen non ſemper ſunt, ſed & incipiunt, & deſinunt eſſe, omnis igitur motor immobilis eſt huiuſmodi, & quia ad hoc dici poſſe uidebatur; animas animalium non eſſe motores primos, quia cum incipiant eſſe, ac deſinant, generantur, & intereunt a tranſmutante externo, quare pendent ab alio motore priore. Rurſus obijcit Ariſtoteles ad augendam difficultatem, quod quamuis animæ incipiant, ac deſinant eſſe, id tamen non fit cum ipſarum generatione, & interitu, ſiquidem compoſiti eſt generatio, non animæ, per hoc ergo non ſtat, quin animę animalium ſint primi motores immobiles, cum tamen non ſemper ſint, quare dubium vigere videtur. Ad hoc reſpondet Ariſtoteles concedendo duas propoſitiones acceptas a dubitante, ſed negando conſequentiam; primum concedit eſſe poſſibile ut aliquid incipiat ac deſinat eſſe abſque ulla ſui generatione uel interitu, immo dicit non modo poſſibile hoc eſſe, ſed etiam neceſſarium in quibuſdam, nempe in ſimplicibus, & incorporeis, & huius rationem affert, quia generatio, & interitus ſunt rerum compoſitarum, quæ ſunt corporeæ, & diuiſibiles, quare ſi res aliqua incorporea, ac indiuidua incipiat, aut deſinat eſſe, non ob id dicitur generari, uel corrumpi, dicit autem [fortaſſis] non quod ſub dubio id proferat, ſed quia id conſiderare non eſt præſentis ſpeculationis. Secundo etiam concedit

cedit eſſe aliqua prima mouentia immobilia, quæ incipiunt, ac deſinunt eſſe; ſed negat ſequi omnia eſſe eiuſmodi, immo probat eſſe impoſſibile, ſed neceſſario dari aliquod mouens immobile prius his omnibus, quod ea omnia contineat, & ita ſegregat a motoribus immobilibus animalium motorem immobilem vniuerſi, de quo ſolo intelligi vult conſequens prædictum. Probatio autem talis eſt, transfert conſiderationem animarum ad animalia, quæ propriè dicuntur tranſmutari, quia corporea ſunt, ideo generantur, & intereunt, quare etiam animæ ipſarum ſaltem ratione corporum dicuntur pati, & tranſmutari, nec ſemper eſſe, licet ſecundum ſe non dicantur propriè generari neque interire. Cuius diſcriminis rationem ſubiungit Ariſtoteles, nam illud, quod mouet ſeipſum, nempè animal, neceſſario corpus eſt, quia non eſſet per ſe mobile, niſi eſſet corpus, motor autem ipſius non eſt neceſſario corporeus, ſed poteſt eſſe incorporeus, qualis eſt anima, ideo non eſt per ſe mobilis, attamen pati dicitur ratione corporis animati, in quo eſt. His declaratis inquit Ariſtoteles, cum animalia non ceſſent vnquam alia generari, alia interire & hæc eorum ſucceſſio ſit infinita, neceſſe eſt aliquam eſſe cauſam huius perpetuitatis (ſumit enim Ariſtoteles [continuè] pro perpetuè) eamque eſſe extra animalia ipſa, quæ contineat ea omnia, ipſæ namque animalium animæ non poſſunt eſſe cauſa neque eſſe vna earum aliqua, neque omnes ſimul ſumptæ, quod utcunque Ariſtoteles probat, quando enim dicit [nulla cauſa eſt immobilium, non ſemper autem exiſtentium,] probat quod nulla ex eis ſola poteſt eſſe huius effectus cauſa, ſiquidem incipit eſſe, ac deſinit, nec ſemper eſt: quare non poteſt eſſe cauſa effectus perpetui, nam hoc dato ſequeretur quod cauſa non exiſtente exiſteret effectus, quod eſt impoſſibile. Modus autem loquendi Græcus eſt, quando dicit [nulla cauſa eſt immobilium] ideſt nullum ex mouentibus immobilibus, quæ non ſemper ſunt, nempè nulla animalis anima poteſt eſſe huius effectus cauſa. Deinde quando dicit, [neque rurſus eorum] probat quod neque omnes ſimul animalium animæ id efficere poſſunt, & ſenſus uerborum talis eſt, neque etiam illæ, quæ ſemper, & perpetuo per ſucceſſionem mouent hæc animata, ut hæc anima moueat hoc animatum, & illa aliud, & illa aliud, & ſic in infinitum; perinde enim eſt ac ſi dicat, neque omnes ſimul animæ, quæ ſecundum, accidentalem ordinationem ſubordinantur in infinitum, poſſunt dici cauſæ huius infinitatis. Sed clarius deſtruit utrumque Ariſtoteles ſequentibus uerbis, quando inquit [eius enim, quod ſemper eſt, & continui] effectus enim perpetui, quæ eſt ipſa animalium ſucceſſio infinita, neque una anima cauſa eſt, neque omnes ſimul ſumptæ. Quod una non poſſit dici cauſa, non probat, ſed ut manifeſtum dimittit, ſiquidem una non ſemper eſt; quod autem non omnes ſimul, probat tali ratione, ſucceſſio animalium perpetua eſt, & neceſſaria, ergo etiam cauſa debet eſſe perpetua, & neceſsaria, quæ ſemper eadem perſeueret, at animæ omnes ſunt numero infinitæ, nec ſimul actu ſeruantur, quia earum aliquibus exiſtentibus aliȩ perierunt, & hæ quoque peribunt, & aliæ ſuccedunt, quomodo ergo omnes ſimul poſsunt dici cauſæ, ſi non ſimul omnes ſunt actu? vult autem per hoc ſignificare Ariſtoteles, quod infinita ordinatio animalium, & animarum eſt accidentalis, ideo reducenda neceſsario eſt ad aliquod infinitum per ſe & eſsentialiter: tale autem eſt, quod totum manet ſimul actu in infinitum; ordinationis: igitur infinitæ animalium cauſa dici non poteſt ipſa ordinatio infinita animarum, quia hæc quoque eſt accidentalis, quare pendere debet ab aliquo infinito per ſe, quod det alijs perpetuitatem quod Ariſtoteles concludens proſequitur in Contexu quadrageſimoſeptimo dicens.

Contex-

Contextus Quadrageſimusſeptimus.

Manifeſtum eſt igitur, quod quamuis decies millies aliqua principia immobilium quidem, mouentia autem, & multa eorum, quæ ipſa ſeipſa mouent, corrumpantur, alia verò inſuper generentur, et hoc quidem immobile exiſtens hoc mouet, alterum autem hoc, at nihilominus aliquid eſſe quod continet, & hoc præter unumquodque eſſe id quod eſt cauſa, vt alia quidem ſint, alia uero non, & continuæ mutationis, & hoc quidem his, hæc autem alijs cauſa motus ſint.

SVMIT magnum numerum finitum pro infinito, & ſenſus eſt, manifeſtum igitur eſt, quod licèt ſumantur infinitæ animæ, quę dicuntur [principia immobilium] ideſt, principia de numero mouentium immobilium, [& multa] ideſt, infinita animalia quæ ſeipſa mouere dicuntur, quæ non ceſſent generari, & interire unum poſt aliud, ita vt hæc anima tanquam mouens immobile moueat hoc animal, hęc uerò illud; tamen neceſſe eſt ut extra hæc omnia ſit aliquod per ſe perpetuum, quod ea omnia contineat, & ſit cauſa [mutationis continuæ] ideſt, perpetuæ in animalibus, & animabus. Ratio autem cur Ariſt. noluit exponere nomen infinitum, ſed potius finitum, legatur in calce huius contextus. Notandum autem eſt quod continere dicitur id, quod eſt uniuerſale, nec minus quod in cauſando quàm quod in prædicando, nam cauſa, quæ multorum eſt cauſa, dicitur illa continere, & regere, & amplecti quodammodo, pręſertim cum ſit coæua illis omnibus ſimul ſumptis, quod potiſſimum hic videtur reſpicere Ariſtoteles. Vult enim ſignificare neceſſarium eſſe, ut detur aliqua cauſa uniuerſalis, quę ſit æqualis durationis infinitis animabus ſimul ſumptis; huius enim duratio eſt cauſę æternæ ſucceſſionis animarum, uerba autem illa, [& hoc quidem his, hæc autem alijs cauſa motus ſit], ſic poſſunt intelligi, primum mouens vniuerſi, quod alia continet, eſt cauſa his, ideſt motoribus animalium, qui poſtea ſunt cauſa motus ipſis animalibus, ſed quia anima non bene dicitur moueri, melius eſt, ut dicamus, primum mouens eſt cauſa aliquibus corporibus ut moueantur, nimirum corporibus cœleſtibus, quæ poſtea ſunt cauſa motus corporibus inferioribus, & ita ab illo primo pendent omnes motus. Vel ſaltem dicendum eſt uerba hæc ſenſum habere confuſum, quod primus ille motor eſt cauſa motus in aliquibus, quæ poſtea ſunt cauſa motus in alijs, non tamen diſtinguendo quę nam ſint hęc, & illa, ſed ſolum ad ſignificandum ipſum eſſe primum in ordine mouentium eſſentiali, & ab eo omnia contineri. Fortaſſe autem primam expoſitionem trahere poſſumus ad optimum ſenſum, ut dicat primum motorem vniuerſi eſſe cauſam his, ideſt, animabus, non quidem vt moueantur, ſed ut ſint: eas verò ipſis animalibus eſſe cauſam motus, ſic enim optimè cohærebunt præcedentibus verbis, quibus dicebat Ariſtoteles illud primum alia continens eſse cauſam, vt alia ſint, & alia non ſint. Iam in principio libri diximus communem eſſe multorum opinionem, quod ibi Ariſtoteles probauerit ęternitatem ſucceſſiuam motus in communi, non ęternitatem numeralem: Eorum aliqui nunc dicunt Ariſtotelem

progredi

Digitized by Google

progredi hoc in loco ab æternitate ſucceſſiua ad numeralem, vt poſtea ex innumerali probet in ſequentibus primum motorem æternum; ſed dicipiuntur vt alij eandem opinionem ſequentes cognouerunt; hic enim Ariſtoteles non de motu cœli loquitur, ſed de primo motore immobili, qui alios motores continet: patet enim in textu quadrageſimoſexto Ariſtotelē propoſuiſſe excluſionem tantum motorū immobilium animalium, & diſtinctionem primi motoris vniuerſi ab eis; illud igitur quod dicit continere omnes motores animalium, non eſt motus cœli, ſed primus motor immobilis, neque enim congrua eſſet comparatio animarum cum cœlo, vel cum motu cœli: ſed cum primo motore immobili, neque etiam progreditur à motu communiter ſumpto, & per ſucceſſionem æterno, ſed ſolùm à perpetua ſucceſſione animalium, attamen ſecundum illos deberet conſiderare, non ſolùm animalium mutationem, ſed omnium rerum; patet igitur hic Ariſtotelem nil aliud facere, niſi ſeparare primum motorem immobilem, de quo loquitur, ab animabus animalium quas vult excludere à præſenti conſideratione, quia non ſunt motores æterni; de motu autem cęli hic ne verbum quidem facit, & per id, quòd continet, non ipſum intelligit, ſed primum motorem immobilem vniuerſi, qui cōtinere dicitur omnes motores animalium; quod ſi etiam concederemus id, quod continet, hic intelligi cœlum, hoc tamen ſententiæ noſtrę non refragaretur, hoc enim non eſſet ex æternitate motuum ſucceſſiua oſtendere numeralem, ſed potius diſtinguere quæſitum, in principio enim libri oſtenſum fuit motum eſſe æternum intelligendo motum cœli, vt omnes continentem, hic verò alij ab ipſo ſeiungerentur, vt intelligeremus eorum pendentiam ab illo, & ita diſtinctius cognoſceremus; id, quod quæritur, ideo Auerroes ipſe hic, per id, quòd continet, intelligit motum cœli, nec tamen putat hanc ſuam expoſitionem, ſuæ de æterno motu ſententiæ refragari, attamen reuera id, quòd continet, non ſignificat motum cœli, ſed primū motorē immobilē vniuerſi, vt anteà dicebamus. Eſt tamē aduertendum, quod licet Ariſtoteles hic non intelligat motum cœli, tamen neceſſe eſt eum implicitè hic ſignificari. Succeſſiuam enim animalium generationem non continet primus motor æternus niſi per medium motum vnum continuum æternum, quem immediatè producit; nec illam ſucceſſionem animalium Ariſtoteles vocaret continuā, & æternam ſecundum ſe, ſed ratione motus continui eam totam continentis, qui producitur à primo motore æterno; & hæc fortaſſe fuit mens Auerrois hic in conſiderando motu cœli. Cauendum præterea eſt ne credamus Ariſtotelem in his duobus contextibus quadrageſimoſexto, & quadrageſimoſeptimo, probaſſe conſequentiam poſitam in quadrageſimoquinto, & oſtendiſſe primum motorem æternum. hoc enim minimè verum eſt, ſed ſolum ſeiunxit motorem illum vniuerſalem ab animabus animalium, tanquam eis coęuum, & omnes continentem, animarum autem, & animalium ſucceſſionem ſignificauit quidem æternam eſſe, ſed non expreſſit, quoniam illa æternitas non poteſt intelligi non intellecto vno continuo æterno motu eam continente; quare licet dicendo illam ſucceſſionem eſſe continuam innuerit eam eſſe perpetuam; tamen non expreſſit, ideo ſenſus euidens illius dictionis, [continuum,] fuit vt ſumatur pro perſeuerante; ideo nec dixit Ariſtoteles infinitas animas, ſed decies mille; licèt implicitè ſignificauerit infinitas, quia in his duobus textibus non eſt ſcopus probare æternitatem primi motoris, ſed diſtinctionem à motoribus animalium, tanquàm continentis eos omnes, vt ſciremus de hoc ſolo eſſe probandam ęternitatem, cum de illis probari non poſſit, quoniàm ſinguli ſunt durationis finitæ; illius autem motoris alios continentis æternitas probabitur ſumendo, quod motus, qui alios motus continet, æternus eſt, vt in ſequentibus uidebimus.

Contextus Quadrageſimusoctauus.

Si igitur perpetuus motus eſt, perpetuum erit, & mouens primum, ſi vnum eſt, ſi uerò plura, plura perpetua. Unum autem, magis quã multa, & finita, quàm infinita oportet exiſtimare: eiſdem enim accidentibus ſemper finita magis accipere oportet, in ijs enim, quæ natura ſunt, oportet finitum, et id quod melius eſt ſi contingat, eſſe magis ſufficiens autem, eſt etiam ſi unum, quòd cum unum immobiliũ perpetuum ſit, erit aliis principium motus.

EXCLVSIS à præſenti conſideratione animabus animalium repetit Ariſtoteles conſequentiam propoſitam in contextu quadrageſimoquinto, ut eius probationẽ aggrediatur, non repetit tamen utranque partem conſequentis, ſed priorem ſolam quæ eſt de æternitate, quia hanc primo loco probare vult; alteram enim de immobilitate probabit poſterius, particula [igitur,] continuatiua eſt, & indicat conſequentiam hic repeti, ut ſuperius dictam. Sed anteq̃ eius probationem aggrediatur, ꝙ faciet in contextu ſequente in hoc textu occurrit tacitæ quæſtioni, nã quærere aliquis poterat, ut declararet, an unus tantũ ſit primus motor æternus, an plures, ad q̃ quæſtionẽ Ariſto. reſpondere uidetur, id non pertinere ad Phyloſophũ naturalẽ, ſed ad alium pertinet.n.reuera ad Metaphyſicum inuenire numerum æternorum motorum, ut patet in duodecimo libro Metaphyſicæ; Ariſt. igitur quaſi reijciens nunc iſtam conſiderationem inquit neceſſe eſſe primum mouens eſſe perpetuum, ſi unum ſit, ſi uero plura, plura perpetua, quaſi dicat parũ referre hic uero modo dicamus. Subiungit tamẽ eſſe melius in præſentia dicere eſſe finita mouentia æterna q̃ infinita, & melius ẽt dicere unum, quam plura; ꝙ quidẽ ſit melius prædicere finita q̃ infinita, probat eadem ratione, qua ẽt in primo Phyſ. uſus eſt in contextu quinquageſimo præferens ſententiam Empedoclis ſententiæ Anaxagoræ, nã fruſtra fit per plura, ꝙ poteſt fieri per pauciora, quare melius eſt per pauciora fieri, quando fieri poteſt, [iiſdem accidentibus,] ideſt, æquè bene, ſed id, ꝙ melius eſt, ponendum ſemper eſt in rebus naturalibus, finita igitur principia mouẽtia ponere oportet potius, quàm infinita, melius.n.eſt finita ponere, quia infinitudo denotat imperfectionem, ubi.n.ob rei imperfectionem non potuit ſpecies ſeruari æterna in uno indiuiduo natura molita eſt infinitatem indiuiduorum per generationem; at ubi indiuiduum poteſt æternum ſeruari, ſemper uno indiuiduo cõtenta eſt; dũ igitur loquimur de mouentib. æternis abſque dubio finita ponere melius eſt, q̃ infinita, ex quo eodem fundamento colligit Ariſt. quod unicum ponere ſufficiens eſt, nam cum ſit per ſe æternum poteſt perpetuare motum, & cũ alia contineat eſt radix motionis omnib. mouẽtibus, & mobilibus. Ad huius loci intelligentiam ſciendum eſt, ꝙ de numero æternorum mouẽtium poſſumus dupliciter loqui, aut.n.ſecundum ueritatem, aut ſecundum occaſionem, ſi ſecundum ueritatẽ loquamur, & intelligamus motores in genere cauſæ efficientis, & qui uerum motũ efficiunt, non eſt unus primus motor æternus, ſed tot motores, quot orbes, ut Ariſ. in duodecimo Metaphyſicorũ docet, at ſi loquamur de motore æterno primo abſolutè unus eſt primus motor, Deus glorioſus, nec ea tantũ rõne, quatenus mouet alios, ut finis ab eis amatus, & deſideratus, ſed ẽt, ut efficiens, quoniam ille motus, qui ab hoc fit, eſt motus vniuerſi mundi, non enim ſolum ſuum orbem mouet,

ſed

Digitized by Google

ſed, & alios omnes, & mundum quoque elementarem; reliquorum autem cœleſtium motorum ſinguli mouens proprios tantùm orbes, motuſque efficiunt particulares, qui nō poſſunt vocari modo aliquo vniuerſales. Si verò loquamur ſecundum occaſionem præſentem ſufficit vnum primum motorem conſiderare, immo non poſſumus hic conſiderare niſi vnum ſiquidem motus æternus de quo nunc loquimur, non eſt niſi ille, qui dicitur diurnus, is enim ſolus eſt extenſione vniuerſalis, çum ſit motus totius, cœteri verò planetarum motus non ſunt vniuerſales, ideo eorum conſideratio ad libros Phyſicos minimè pertinere poterat, ob id Ariſtoteles poſtea dicturus eſt æternum motum vnum eſſe continuum, quia vnum tantùm conſiderat, qui continet omnes, ex eo itaque non poteſt niſi vnum tantùm primum æternum motorem demonſtrare, proinde alij cœleſtes motores hic non conſiderantur. Ob id ego non omninò veram eſſe puto communem omnium nunc Phyloſophorum ſententiam, quod primus motor æternus, de quo Ariſtoteles in hoc libro loquitur, ſit aggregatum omnium intelligentiarum, ita vt Ariſtoteles id, quod de vna docet, de omnibus dictum velit, hoc namque minimè verum eſt, quia de vna tantùm loquitur quæ abſolutè prima eſt, & eſt cauſa æterni motus vniuerſalis; at ſi ſano modo accipiatur ea ſententia, admitti poteſt, quod enim de prima in hoc libro dicitur de omnibus verum eſt, & ijs omnibus aptatur ab Ariſtotele in duodecimo Metaphyſicæ, ubi intelligentiæ cœleſtes conſiderantur ſecundum ſe, illæ enim omnes ſunt æterni motores penitus immobiles, & impartibiles, ſed hoc in preſentia non conſideratur, quia ſufficit ſolam illam cognoſcere, quę eſt cauſa motus vniuerſalis; aliud igitur eſt dicere Ariſtotelem de omnibus intelligentijs hic loqui, eaſquè omnes complecti vno communi nomine æterni motoris, quòd quidem ego falſum eſſe puto, & ab hoc libro alienum; aliud eſt dicere ea, quæ de primo motore dicuntur, de uno tantùm hic dici, ſed alijs quoque competere, hoc.n. verum eſt, neque negari poteſt, quia licèt alijs quoque hæc eadem competant, tamen pręſens occaſio non fert, vt illæ hic conſiderentur, ſed ſufficit conſiderare primam, quæ eſt cauſa illius motus, qui continet omnes motus, de quo ſolo hic ſermo haberi poteſt; alij namque cęleſtęs motus cognoſcēdi ſunt in libris de cęlo, & ut motus æterni, ex ijs poſtea cognoſcentur intelligentiæ motrices in duodecimo Metaphyſicę, vbi earum numerus declaratur ex numero orbium. Hæc omnia ſignificat Ariſt. in pręſenti contextu, nam ſub dubio protulit, an primum mouens ęternum unum ſit, an plura, ſed dixit unum in pręſentia ſufficere, inuens plura quidem eſſe, ſed unum tantū eſſe pręſentis cōtēplationis; ex his autē patet diſputationem de numero æternorum motorum ad Metaphyſicum pertinere, non ad Phyloſophum naturalem. Sic in contex. 43. 12. met. facit Ariſt. hanc applicatione. Accepto. n. primo motore immobili demonſtrato in 8. Phyſ. ex eo infert, ꝙ debetur oē alij motores, ęterni immobiles, quia pręter motum diurnū ſunt alij motus ęterni, quaſi in 8. Phyſ. non ſit locutus, niſi de motorę primo abſolutè. Sic etiam in 48. eiuſdem libri referens demonſtrationem naturalem probat unum eum primum mouens, immobile, & unum cœlum acceptum pro aggregato.

Contextus Quadrageſimusnonus.

Manifeſtum autem eſt ex hoc, quod neceſſe eſt eſſe aliquid vnum, & perpetuum primum mouens. Oſtenſum eſt enim, quod neceſſe eſt ſemper motum eſſe. ſi uerò ſemper, neceſſe eſt, & continuum

eſſe, & enim quod ſemper eſt, continuum eſt; quod autem conſequenter eſt, non eſt continuum. At verò ſi continuus eſt, unus eſt. vnus autem, ſi & ab vno mouente, et unius ſit, quod mouetur, ſi enim quidam aliud, et aliud mouebit, non continuus totus motus, ſed conſequenter erit. Ex his igitur crediderit aliquis eſſe, quid primum immobile.

SIMPLICIVS, & Auerroes, & alij multi dicunt Ariſtotelem in præcedenti contextu probaſſe primum motorem eſſe unum, eo argumento, quia unus ſufficiens eſt, nunc autem uelle idem probare alia ratione; cui interpretationi fauere videntur verba Ariſtotelis, qui ita argumentatur, motus eſt perpetuus, ergo continuus, ergo unus, ergo a motore uno, videtur igitur tota ratio dirigi ad oſtendendam ueritatem primi motoris. Sed hæc interpretatio admittenda non eſt; tum quia in præcedenti contextu non eſt uerum, quod Ariſtoteles probauerit vnitatem primi motoris, potius enim reiecit hanc conſiderationem tanquam alienam a ſcientia naturali, & ſolum dixit, quod ſiue ſit unus, ſiue plures, nunc ſufficiens eſt dicere vnum: tùm etiam, quia hæc ratio non dirigitur ad probandam unitatem, ſed ad probandam perpetuitatem, tenera enim conſilium Ariſtotelis in hoc contextu eſt probare tandem conſequentiam propoſitam in contextu quadrageſimoquinto, & repetitam in quadrageſimooctauo, ubi ea propoſita digreſſus eſt, ad pauca illa dicenda de numero, nunc denique eam probat, & format eam demonſtrationem celebratam in ſcholis Philoſophorum, quæ dicitur a poſteriori probare motorem æternum ex æterno, motu, hoc ſignificant uerba Ariſt. in principio huius contextus. quibus proponit concluſionē ipſam demonſtrandam, dicit. n. manifeſtum eſt dari [aliquid unum, & perpetum primum mouens] quare ad perpetuitatem ratio dirigitur. Cauſa autem erroris illorum fuit, quia (pace tantorum virorum dixerim) manifeſta ambiguitate laborarunt, nā moueri a motore uno pōt intelligi duobus modis, aut. n. ſumitur unus prout diſtinguitur a pluribus, qui ſimul moueant, aut ſumitur unus prout diſtinguitur a pluribus ſubordinatis qui unus poſt aliū moueant; primo modo accepit unū in præcedenti contextu, oſtendit. n. ſufficere unū æternum ad differentiam plurium æternorum, hic uerò longe diuerſa eſt conſideratio, non enim probat unum eſſe motorem æternum ad differentiam plurīū æternorū; ſed probat eſſe unū ad differentiam plurium ſubordinatorū, quorum nullus eſſet æternus, quare unum nil aliud hic ſignificat, niſi perpetuum, nam ex uno continuo perpetuo motu oſtendere unum tantū eſſe motorē totius illius motus, non plures ſubordinatos, eſt oſtendere motū illum fieri a motore æterno; ideo quando dicit Ariſt. ſe oſtenſurum dari [aliquid unum, & perpetuum] dictio [&] declaratiua eſt, quaſi dicat unum, id eſt perpetuum, quod autem ſumat Ariſt. motorem unum prout diſtinguitur a pluribus ſuccedentibus non æternis, in litera ita manifeſtū eſt, ut mirandum ſit, quomodo tanti viri in eam ambiguitatem inciderint; quod autē dicit Ariſtot. [manifeſtum autem eſt ex hoc] ex hoc, puto eſſe intelligendum ex his, quæ mox ſubduntur ad conſequentiā probandam; dictio [autem] continuatiua eſt, indicat. n. reſumi hic conſequens prius deductū, ut probetur eius deductio. repetit aūt ſtatim etiā antecedens acceptū in quadrageſimoquinto [quādo ait] oſtenſū. n. eſt ꝙ neceſſe eſt ſemper motū eſſe, deinde ſtatim ex hoc ꝓbat deductionē cōſequētis cū dicit [etenim ꝙ ſemper eſt] & ꝓbatio

abſolui-

abſoluitur tribus conſequentijs,una eſt;ſi motus ſemper eſt, ergo continuus;altera, ſi eſt continuus ergo unus; tertia demum, ſi unus, ergo ab uno motore, proinde æterno,non a pluribus ſuccedentibus.Primum antecedens Ariſtoteles non probat,ſed dicit oſtenſum eſſe ſuperius, ubi autem ſit oſtenſum, poſtea conſiderabimus; Primam conſequentiam probat, ſeu potius declarat per excluſionem oppoſiti, opponitur enim continuo id, quod dicitur conſequenter, quatenus hoc dicit negationem continuitatis,nam Quinto Phyſicorum Vigeſimoquinto conſequenter dicuntur illa, inter quæ nihil eſt medium eiuſdem generis, aliud tamen eſt interpoſitum alterius generis, ut duo homines dicuntur coſequenter poſiti, quando inter eos nullus eſt alius homo, poteſt tamen eſſe interpoſitus lapis, uel aer, uel aliquid aliud. Sic ergo declarat Ariſtoteles ſe ſumere continuum propriè, prout diſtinguitur a conſequenter, & ita declarat non conſequentiam ſed conſequens: ipſam autem conſequentiam, eſt ſemper, ergo continuus, non probat, ſed ſolum dicit, id quod ſemper eſt, continuum eſt, uidetur enim hoc ſupponere,ut notum; quia id declarauit in ſecundo contextu, ubi dixit ſe intelligere æternum motum non ſolum per excluſionem initij,& finis, ſed etiam per excluſionem interruptionis mediæ.Patet igitur ex eo ſuppoſito quod motus plures conſequenter diſpoſiti non dicuntur ſemper eſſe, nec conſtituunt æternum motum, ſed continuum motum uere eſse oportet, ſi debeat dici æternus, ut Ariſtoteles ſumit in hoc libro motum æternum. Clara igitur eſt conſequentia ex illo ſuppoſito facto in initio libri, ſi enim motus ſemper eſt eo modo, quo hic intelligimus ſemper eſse, non poteſt eſse niſi continuus, quia ſi eſset ſolum conſequenter, non eſset ſemper. Clara eſt etiam ſecunda conſequentia [ſi continuus eſt, unus eſt] ideo eam Ariſtoteles ſine probatione profert, iam enim oſtenſum eſt in contextu Trigeſimonono quinti libri omnem motum continuum eſſe vnum, quia cum nulla ſit interruptus quiete, non eſt diuiſus in plures. Hæ autem duæ conſequentiæ nil aliud eſſe uidentur niſi declaratio primi conſequentis, quaſi Ariſtoteles dicat, motus eſt æternus ideſt vnus continuus, quia ſic proteſtatus ſum in ſecundo contextu me ſumere motum æternum, quamuis enim per ſe intelligi poterat hoc antecedens ex illa proteſtatione, tamen uoluit Ariſtoteles exprimere hanc declarationem, ut clarior appareret illatio ultimi conſequentis, quod principaliter deducere vult, nempè, ergo [ab uno mouente, & ab uno, quod mouetur] nam ſi motus eſt ſemper continuus & unus, neceſſe eſt eum, & vnius eſſe mobilis, & ab uno motore; Quod vnius mobilis ſit, clarum eſt ex quinto Phyſicorum Trigeſimoquinto, ubi inter alias conditiones, quæ requiruntur ad vnitatem motus, hæc ponitur, quod ſit vnius mobilis, manifeſtum enim eſt, quod plurium numero diſtinctorum mobilium motus vnus eſſe non poteſt, ſed quia ibi nulla ſit mentio de vnitate motoris, cum ibi dicat Ariſtoteles ad vnitatem motus tria poſtulari vnitatem mobilis, & termini, & temporis; ideo merito poſſumus de motore dubitare, nam ſi ad vnitatem motus requiritur etiam motoris vnitas, mancus ibi Ariſtoteles fuit, qui hanc conditionem prætermiſit; ſi verò non requiritur poteſt igitur eſſe vnus motus ſine vnitate motoris, quare conſequentia Ariſtotelis hoc in loco inefficax eſt. Ad hoc ego dicendum puto Ariſtotelem in contextu illo Trigeſimoquinto quinti Phyſicorum omnes enumeraſſe conditiones ad vnitatem motus requiſitas, nec præter illas poſtulari vnitatem motoris, niſi contingat, ut hac ſublata auferatur ſimul aliqua illarum trium conditionum,tunc enim tollitur vnitas motus ob huius conditionis defectum, ſed non primo propter defectum vnitatem motoris; patet autem hoc, quia ſi hæc tria ſeruentur, ut ſit unius mobilis, & ad vnum terminum, & uno tempore factus motus, unus eſt motus, etiam

ſi non ſit factus a motore vno; Contingit autem hoc quando plures eſſentialiter ordinati ſimul mouent; Contingit etiam in actualiter ordinatis, quando vnus alteri ita ſuccedit, ut prius incipiat mouere, quam alter deſinat. Sunt etiam qui dicunt, quod quando immediate unus alteri ſuccedit, & ſtatim incipit mouere poſt quam alter deſijt, ſeruatur vnitas motus; attamen ego puto id eſſe impoſſibile, quia ipſi imaginantur id fieri quandoque ſine interpoſitione ullius mediæ quietis, ita ut vnius motoris motio ſit immediate innita alterius motioni. Sed hoc verum non eſt, quia neceſſe eſt finem motionis alterius motoris eſſe in inſtanti actuali, itaque ſi actuale eſt, non poteſt in eodem incipere alter motor, ſed in altero, inter quæ intercipietur tempus quietis mediæ. Quod autem terminari oporteat motionem unius motoris actuali inſtanti patet, quia neceſſe eſt inter utranque motionem interponi aliquod indiuiſibile actuale, quod ſit principium vnius motionis, & finis alterius: in eo itaque neceſſe eſt mobile quieſcere, & illam quietem terminari duobus inſtantibus ut prædiximus, quæ omnia in Textu ſexageſimo quinto huius libri apud Ariſtotelem legere poſſumus. Tunc igitur interrupta eſt continuitas motus ob defectum vnitatis termini ad quem, & temporis. Hoc idem confirmatur per ea quæ ab Ariſtotele dicuntur de motu proiectorum in contextu octuageſimoſecundo huius libri, vbi dicit proiectum moueri a diuerſis partibus aeris, quarum una ſuccedit alij in mouendo, & inde fieri, ut non ſit unus continuus motus, licet eſſe uideatur. Patet igitur quod quando idem mouetur a pluribus motoribus ſuccedentibus, quorum unus incipiat poſtquam alius deſijt, is non eſt unius motus, non tamen ex defectu unitatis motoris, ſed ex defectu unitatis termini ac temporis, quando autem mouetur a pluribus ſuccedentibus, ita tamen, vt vnus incipiat mouere, antequam alius deſinat, ſeruatur unius motus, ſi modo tres illæ conditiones ſeruentur, ſiquidem ſeruari optime poſſunt. Sed cum hæc ita ſeſe habeant, reſtat ut videamus quomodo ualida ſit hæc Ariſtotelis conſequentia, ſi ad unitatem motus motoris vnitas non requiritur. Dicendum puto non ex ſolo ſecundo conſequente deduci tertium, nempè ex unitate motus vnitatem motoris, ſed ex eo cum duobus coniunctis antecedentibus, uidelicet ex uno continuo æterno motu. Hæc enim eſt mens Ariſtotelis ut ex his tribus unum antecedens faciamus, ex quo deducatur vnitas motoris, ideſt, æternitas, non poteſt enim totus ille unus æternus motus ab uno motore ſolo fieri, quin ille motor ſit æternus, quare patet Ariſtotelem ſumere motorem vnum, prout diſtinguitur a pluribus ſuccedentibus, cum dicat [ſi quoddam aliud, & aliud mouebit] Deductionem autem vltimi conſequentis talem Ariſtoteles facit, niſi ab uno motore totus æternus motus fiat, ſed a pluribus, quorum unus alij in motione ſuccedat, ſequetur oppoſitum antecedentis, totus enim motus non erit unus continuus, ſed plures conſequenter diſpoſiti: at ſumebatur vnus eſſe continuus æternus motus, non poteſt igitur niſi ab uno ſolo motore fieri. Sed dubia fortaſſe videbitur conſequentia Ariſtotelis ſiquidem diximus vnum continuum motum fieri a pluribus motoribus ſuccedentibus, dummodo poſterior prius incipiat mouere, quam prior deſinat; Sed dicendum eſt Ariſtotelem conſideraſſe, quod plures tales motores ſuccedentes non poſſunt eſſe niſi accidentaliter ordinati, idque quod eſt accidentaliter ordinatum, poteſt non eſſe, eſt igitur poſſibile, ut aliquis motor non incipiat prius quam alius deſinat, immo ut etiam notabili interpoſito tempore incipiat, at poſſibili poſito in eſſe nullum, ſequi debet inconueniens, & impoſſibile, attamen ſi id ponatur in eſſe, quod unus motor poſt alium mouere incipiat, ſequitur, quod totus motus non erit motus, ſed conſequenter diſpoſiti plures motus, cuius oppoſitum iam demonſtratum eſt. Ratio igitur Ariſtotelis

hoc

hoc fundamento nititur, iam declarato in contextu quadrageſimoſexto, quadrageſimoſeptimo quod ordinatio accidentalis infinitorum mouentium nullam habet neceſſitatem, niſi eam ſumat ab aliquo priore uno æterno, a quo ea omnia contineantur, hoc igitur admiſso iam habemus id, quod volumus, dari unum primum mouens æternum, hoc autem negato poteſt ordinatio illa non eſse, cum ſit accidentalis, & ſic non fiet ab ijs motoribus motus vnus totus continuus: & rectè inquit [totus] ideſt totus ille vnus motus, qui æternus eſse ponitur. nam pars eius aliqua poſset eſse motus vnus continuus, qui vnitum motorem haberet, at totus ille motus ęternus non poteſt eſse vnus continuus. Conſiderandum reſtat primum illud antecedens ab Ariſtotele aſsumptum [oſtenſum enim eſt ſemper eſse motum] de hoc enim dubitat Simplicius, quia Ariſtoteles ſe declarat dicens ſe intelligere vnum continuum, attamen hoc demonſtratum nondum eſt, ſed in principio libri oſtenſum eſt de ſolo motu in genere, quod per ſucceſſionem ęternus eſt, dari autem vnum continuum motum ęternum oſtendetur poſtea a contextu quinquageſimoquarto uſque ad ſeptuageſimumſeptimum, quomodo igitur dicere nunc poteſt, hoc eſse oſtenſum? Reſpondet Simplicius id reuera nondum eſse oſtenſum, ſed poſtea oſtendendum eſse, & in præſentia Ariſtotelem hoc ſupponere non ut demonſtratum, ſed ut paulo poſt demonſtrandum, & in huius ſententiæ confirmationem adducit verba Ariſtotelis in contextu ſexageſimoprimo huius libri, ubi dicit, ex his manifeſtum fiet id, quod nunc, & prius ſuppoſuimus, quod contingit quendam motum continuum eſſe, & perpetuum. Hæc tamen Simplicij reſponſio ab ipſiſmet eiuſdem ſententiæ ſectatoribus deſeritur, cum hæc Ariſtoteles verba eam minime recipiant, nō enim dicit Ariſtoteles ſe id ſupponere ſed dicit oſtenſum eſſe ſemper eſſe motum, declaratque non poſſe ſemper eſſe, niſi ſit vnus continuus. Relicto igitur Simplicio ipſi aliter reſpondent, Ariſtotelem in principio libri oſtendiſſe motum in genere diuerſum eſſe, in contextu autem quadrageſimoſexto, & quadrageſimoſeptimo ex eo probaſſe unum motum continuum æternum, qui continet alios, itaque Ariſtotelem hic ſignificare oſtenſum eſſe in quadrageſimoſeptimo, quod datur unus continuus motus æternus; Dicunt præterea Ariſtotelem hic non abſolutè negare motum, qui eſt conſequenter, ęternum eſſe, ſed ſolum negare eum ex ſe eſſe æternum, ſiquidem eius æternitas pendet ex æternitate priore vnius motus continui. Sed nos iam in contexu quadrageſimoſeptimo illorum interpretationem reprobauimus, ibi namque Ariſtoteles ne verbum quidem fecit de æternitate ſiue motoris, ſiue motus, ſed ſolum oſtendit dari motorem unum, qui alios contineat, nomine autem continentis ſignificauit motorem, non motum, quare uanum eſt id, quod dicunt, oſtenſum ibi eſſe dari unum æternum motum: neque hic Ariſtoteles ea ratione negat motum, qui conſequenter eſt, eſſe æternum, quia non ex ſe ſit æternus, ſed quia non eſt continuus, proinde eſt interruptus, negat igitur quod ſit æternus formaliter, non tamen cauſaliter, ut illi dicunt. Alij vero dicunt Ariſtotelem hic dicentem oſtenſum eſſe motum æternum eſſe, intelligere æternitatem motuum ſucceſſiuam quam probauit in initio libri, poſtea uerò quando ſubiungit, ergo continuus, & unus, ab ea tranſire ad probandum æternitatem motus cœli, ex qua ſtatim probat æternitatem motoris. Sed neque hoc dici poteſt, quia Ariſtoteles non tranſit a motu in communi ad motum cæli, ſed de eodem motu ſeipſum quaſi declarans dicit, quod, ſi ſemper eſt, eſt continuus, & unus, oportet ergo ita oſtenſum eſſe motum ſemper eſſe, ut ſit vnus continuus æternus. Præterea ſecundum hanc expoſitionem Ariſtoteles ſuam ipſe rationem euerteret, nam ex eo quod motus ſemper eſt, nempè motus, qui eſt conſequenter, probat unum motum continuum,

tinuum, poſtea uero ipſemet deſtruit ſuum antecedens, dum dicit motum, qui eſt conſequenter, non ſemper eſſe. Sed aduerſus hos omnes clarum eſt teſtimonium Ariſtotelis in contextu quadrageſimoquinto, vbi accepit hoc idem antecedens tanquam probatum prius, nec poteſt intelligere æternum motum per ſucceſſionem, quia dicit [& non intermitti] quod ſignificat æternum continuum, præſertim quia non poſſet ex æterno motu per ſucceſſionem ibi inferre motorem æternum immobilem, ſiquidem hic non infertur, niſi ex uno continuo æterno motu; indicat ergo probatum eſſe ante contextum quadrageſimumquintum quod datur unus continuus motus æternus, non igitur probatur hic, neque in quadrageſimoſeptimo. Hęc omnia cognoſcens Franciſcus Vicomercatus ad aliam reſponſionem confugit, & dixit hunc contextum eſſe loco mouendum, & transferendum ad poſteriorem partem, in qua oſtendetur ſolum motum circularem eſſe æternum: hoc tamen ab eo gratis dicitur, & ſine ullo antiqui codicis aut interpretis teſtimonio, ideo ſpernendum omnino eſt, cum præſertim ſit omninò abſonum rationi, hic enim contextus ita iunctus eſt alijs ſequentibus, ut ab ijs diuelli non poſſit, oporteret ergo omnes transferre, qui ſunt ab hoc uſque ad quinquageſimumquartum, hoc autem fieri nullo modo poteſt, eſſet enim deſtruere totam methodum, & artificium Ariſtotelis, ut poſtea videbimus. [Ex his igitur crediderit aliquis eſſe quid primum immobile] poſſunt hæc verba nos in errorem ducere, ut credamus præcedentia ad probandam immobilitatem pertinuiſſe, cum tamen ſolam probauerint æternitatem; ſed nunc tranſit Ariſtoteles ad probandum etiam immobilitatem, & inquit eam probari [ex his] ideſt ex æternitate hactenus demonſtrata. Sed notandus eſt error in litera, nam Græca uerba hæc ſunt ἔκ τε δὴ τούτων, quæ ſunt ita vertenda, & ex his ſanè, nam in latinis uerbis dictio coniunctiua prætermiſſa eſt, quæ reſpicit alteram coniunctiuam, quam poſtea Ariſtoteles ponit in principio contextu ſequentis.

Contextus Quinquageſimus.

Et rurſus cum reſpexerit ad principia mouentium. Eſſe igitur quædam entium, quæ aliquando quidem mouentur, aliquando verò quieſcunt, manifeſtum eſt. Et per hoc factum fuit manifeſtum, quod neque omnia mouentur, neque omnia quieſcunt, neque alia quidem ſemper quieſcunt, alia vero ſemper mouentur, quæniamque ad ambo prona ſunt, et potentiam habent, ut aliquando quidem mutantur, aliquando verò quieſcant, demonſtrant de ipſis. Quoniam autem huiuſcemodi omnibus ſunt manieſta, volumus autem demonſtrare, & duorum utranque naturam, quod ſunt alia quidem ſemper immobilia, alia autem quæ ſemper moueantur. Procedentes autem ad hoc, et ponentes omne quod mouetur, ab aliquo moueri: & hoc eſſe, aut immobile, aut quod mouetur, et quod mouetur aut a ſeipſo, aut ab alio ſemper, proceſſimus, vt accipiamus, quod eorum, quæ mouentur eſt principium,

corum

eorum quidem quæ mouentur id quod ipſum, ſeipſum mouet; omnium autem id, quod immobile eſt, videmus autem, & manifeſte eſſe eiuſmodi, quæ mouent ipſa ſeipſa vt animatorum, et animalium genus. Hæc igitur & opinionem præbebant, nè fortè contingat motum fieri, cum non eſſet omninò, propterea quod nos in his uidemus, hoc contingere, immobilia enim cum ſint aliquando, mouentur rurſus, ut uidetur.

DVOBVS argumentis probat Ariſtoteles primi motoris immobilitatem vnum ex æternitate ſumitur, quod Ariſtoteles hic uerbis ſignificat; alterum verò ex ordini mouentium quod explicabit in contextu ſequente, rectè autem verba hæc uertit, & interpretatus eſt Vicomercatus cum alij plurimi in his maximè errauerint; eſt igitur ſeries, ac ſenſus verborum Ariſtotelis talis, quantum attinet ad immobilitatem, ea tum oſtenditur ex æternitate hactenus demonſtrata; tum etiam ex ordine mouentium, ſed quomodo probetur ex æternitate nondum declarat; ſed id faciet in quinquageſimoprimo, & quinquageſimoſecundo ſequentibus; in hoc enim quinquageſimo explicat prius ſecundum argumentum continuationis gratia, cum enim duo propoſuerit argumenta explicanda, & ſecundum dixerit ſumi, [ex principijs mouentium] ideſt ex motoribus qui ſunt motores aliorum motorum, hoc eſt ex ordine motorum eſſentiali, ſtatim proſequitur ſecundum hoc argumentum exponere, quando inquit [eſſe igitur quædam entium] quod etiam ideo facit quia ſecundum argumentum leuius eſt, & probat ſolam immobilitatem per ſe, alteram uerò probabit immobilitatem etiam per accidens, ideo ordine doctrinę fuit hoc illi poſtponendum. Aberrant autem plurimi in hac parte ab Ariſtotelis mente, qui in omnibus præcedentibus, & ſequentibus contextibus idem probari dicunt, & confundunt æternitatem cum immobilitate, quas tamen patet ab Ariſtotele diſtinctè, ac ſeorſum tractari eo, quem diximus, ordine. Ratio autem Ariſtotelis clara eſt, & iam fuit longo diſcurſu explicata ante contextum Quadrageſimumquintum, quem diſcurſum hic totum paucis commemorat Ariſtoteles, & eum applicans ad motum vniuerſo oſtendit eſſe neceſſario deueniendum ad primum mouens immobile, hac tamen ratione non cognoſcimus niſi quod non ſit per ſe mobilis, nil enim aliud hæc ratio probat, ut antea diximus; primum igitur inquit, ſe in contextu Vigeſimo primo propoſuiſſe multi membrem diuiſionem, cuius demonſtrandum erat poſtremum tantum membrum uerum eſſe, nempè quod tria ſint entium genera ſemper mota, ſemper immobilia, & participantia quiete, & motu, hoc autem ita oſtenſum fuiſſe, quod quidem dentur res quieſcentes, & motæ, per ſe manifeſtum omnibus eſt, quod autem dentur res ſemper motæ, & res ſemper quieſcentes, inquit ſe aggreſſum eſse probare, ſtabiliendo in primis hæc duo fundamenta, quicquid mouetur ab aliquo mouetur, & in ordine mouentium eſsentiali, neceſse eſt tandem deuenire ad primum ſeipſum mouens, & ad primum immobile, quod quidem eſt principium abſolutè primum, nam id, quod ſeipſum mouet, non eſt primum niſi inter mobilia, primum autem immobile eſt primum abſolutè, innuit autem per hæc Ariſtoteles, ut illum diſcurſum, quem ibi fecit vniuerſalem, qui complectebatur animalia, & eorum animas, hic applicemus ad motum vniuerſi, & colligamus etiam hunc reſolui in primum ſeipſum mouens, & tandem in primum mouens immobile, quod

autem

autem diſcurſus antea factus ſit vniuerſalis aſſerit clarè Ariſtoteles, dum dicit manifeſtum eſſe dari entia, quæ mouent ſeipſa, ſiquidem animalia ſunt eiuſmodi, quod autem dicit [vt animatorum, & animalium genus] ita intelligendum eſt, vt declaret nomine animatorum non intelligere niſi animalia, nam videntur quidem, & plantæ ratione minutionis, & accretionis mouere ſeipſas, ſed reſpectu motus localis non mouent ſe, ideo non eſt credendum Ariſtotelem qui præcipuè hunc motum reſpicit nomine animatorum comprehendere plantas; fuiſſet enim nugatio addere animalia, quia nomine animatorum etiam animalia comprehenduntur, ſenſus ergo eſt, ut animatorum, ideſt animalium genus, Sic igitur Ariſtoteles primo argumento uſus eſt ad oſtendendum primum motorem vniuerſi eſſe immobilem, ſed per hoc nil aliud oſtendetur, niſi quod non eſt per ſe mobilis, quales ſunt etiam animæ animalium, ideo Ariſtoteles, ut probet eum, nec per accidens eſſe mobilem ad differentiam animarum animalium; Sumit declarandum diſcrimen hoc, & ad ipſum declarãdum ſumit occaſionem a dubio ſuperius leuiter ſoluto in contextu Vigeſimo, quo oſtendebatur motum in Vniuerſo mundo incipere, ſicut incipit in animali, quod uocatur paruus mundus, quod dubium hic repetit, quando dicit [Hæc igitur, & opinionem præbebant] quoniam enim in animalibus videmus, quod [immobilia cum ſint] ideſt cum penitus quieſcant aliquando, poſtea mouentur, & ita omnino incipit in ijs motus poſtquam non fuit, ita dicendum videtur de uniuerſo, ut iam dictum eſt in contextu Decimoſeptimo, inquit autem [ut uidetur] ſicuti etiam notauimus in contextu Vigeſimo, quia videtur quidem, quod animalia moueri incipiunt, poſtquam omninò quieſcebant, id tamen minimè verum eſt, vt in ſequenti contextu in ſolutione dubij Ariſtoteles declarabit, & vt etiam dixit in vigeſimo.

Contextus Quinquageſimusprimus.

Hoc autem oportet accipere, quod ſecundum vnum motum ipſa mouent, et quod ſecundum hunc non propriè; non enim ex ipſis eſt cauſa, ſed inſunt alij motus naturales animalibus, ſecundum quos non mouentur per ſeipſa, vt augmentatio, diminutio, reſpiratio, quibus mouetur animalium vnumquodque cum quieſcit, & non mouetur ſecundum eum motum, qui eſt à ſeipſo. Huius autem cauſa eſt continens, & multa ingredientium, vt quorundam alimentum: nam dum concoquitur dormiunt; dum autem diſgregatur, excitantur, & mouent ſeipſa, cum primum principium ab externo ſit, quapropter non ſemper mouentur continua à ſeipſis: aliud enim eſt mouens ipſum quod mouetur, & mutatur ad vnumquodque mouentium ſeipſa. In omnibus autem his mouetur primum mouens, & cauſa vt ipſum ſeipſum moueat à ſeipſo, ſecundum accidens tamen: mutat enim locum corpus quare, & quod in corpore exiſtit, & quod in vecte mouens ſeipſum.

PONIT

PONIT hic ſolutionem dubij, quam eandem etiam in contextu uigeſimo habuimus, ſed hic exquiſitiorem, quàm ibi; ſed ante omnia intelligẽdus eſt ſcopus Ariſtotelis in hac ſecunda huius dubij commemoratione, non enim dicendum eſt, ut aliqui dicunt, Ariſtotelis caſu quodam incidiſſe nunc in huius dubij mentionem; neque quod intentio præcipua nunc ſit perfectè ſoluere hoc dubium, ut alij; neque, ut alij, quod per hoc confirmare uelit id, quod in contextu quinquageſimo de animalibus dixit quod ipſa ſeipſa mouent, hæc enim aliena ſunt à præſenti loco, in quo ſolus quæritur primus æternus motor immobilis, & ad hunc omnia ſunt dirigenda. Nos igitur dicimus dubium hoc, & eius ſolutionem non propter ſe hic adduci, ſed propter differentiam cognoſcendam inter motorem uniuerſi, & animas animalium, à quibus hoc dubium ſumitur, tum enim iam in contextu quadrageſimoſexto, quadrageſimoſeptimo Ariſtoteles ſeiunxerit motorem uniuerſi ab animabus animalium ratione æternitatis, de qua ibi loquebatur, hic vult eundem diſtinguere ab eiſdem ratione immobilitatis, ut ex hoc differentiæ declaratione, cognoſcamus ipſum non modo per ſe non eſſe mobilem, ſed neque per accidens, proinde eſſe penitus immobilem; hæc una eſt Ariſtotelis intentio in hac parte, ut in progreſſu uidebimus. Solutio autem dubij eadem eſt, quæ etiam in uigeſimo contextu, ideo eam paucis perſtringemus; inquit Ariſtoteles animam non eſſe omninò primum motorem in animali, quia ſupponit alios externos motores, quod ita oſtendit multi ſunt motus in animali, quorum cauſa non eſt anima ut alterationes plures animalis, quæ fiunt tum in continente tum a cibis; anima igitur reſpectu horum motuum, neque eſt primus motor, neque omnino motor, unius autem tantummodo motus cauſa eſt anima. ſcilicet motus ſecundum locum, ſed huius (inquit Ariſtoteles) [non propriè] ideſt, non ita ut non egeat alio motore priore, quare reſpectu huius motus non eſt anima omnino primus motor, pendet autem ratione huius motus anima a motore externo, quia non inciperet mouere niſi ab exterio aliquo mouẽte, excitaretur quod apparet in ſomno, tunc enim anima non mouet animal loco, ſed alteratur anima tunc a cibo dum concoquitur, poſtea vero in diſtributioni alimenti per corpus animal excitatur a ſomno, & incipit moueri loco, quia alij motus præceſſerunt, ſic quando ab aere frigido animal frigeſcit, excitatur anima ad mouendum animal ad quærendum calorem, quo fit ut primum principium motus localis animalis ſemper ſit extra, nec per hoc labefactatur id, quod Ariſtoteles ſupra longo diſcurſu oſtendit, quod anima in animali eſt primum mouens; & quod animal ſeipſum mouet; utrumque enim verum eſt: uerum enim eſt quod anima eſt primum mouens reſpectu motus localis, ſecundum ordinem mouentium eſſentialem, quod ibi Ariſtotelis conſiderauit, uerum etiam eſt quod anima non eſt primum mouens, ſed ſupponit motorem externum priorem ſecundum ordinem mouentium accidentalem, & hoc ſatis eſt in præſentia ad infringendum illud, quod in dubio aſſumebatur, motum in animali incipere omnino poſtquam animal vel non mouebatur, quia licèt incipiat animal loco moueri poſtquam eo motu non mouebatur, mouebatur tamen prius alijs motibus, ut dictum eſt, quare nec anima eſt omnino primum mouens reſpectu omnium motuum, nec incipit in animali motus omnino poſt totalem quietem. Hæc igitur omnia pertinent ad dubij ſolutionem, poſtea vero, quando Ariſtoteles inquit [quapropter non ſemper mouentur continuè a ſeipſis] inſert ex dictis quandam concluſionem, quæ ipſi inſeruiet ad declarandum propoſitum. Videlicet primi motoris vniuerſi omnimodam immobilitatem, ex differentia, quam hic colligit inter ipſam, & animas animalium, colligit enim ex dictis,

quod anima non poteſt mouere animal vno continuo motu, id conſequenter probat, quia ſi anima non mouet, niſi prius animal mutetur ab aliquo alio externo motore, & motor æternus ipſe quoque mutabilis eſt, adeo, ut modo moueat, modo non moueat, anima quoque non ſemper mouere animal poteſt uno motu continuo, mutatur autem mouens externum, tum ſimpliciter, tum reſpectu animalis, nam aer continens ſecundum ſe mutabilis eſt tum ſecundum locum, tum ſecundum qualitates, quare etiam reſpectu animalis, non eſt ſemper motiuus eodem modo, ſi etiam cibus ingrediens, cum ergo mouens externum non moueat ſemper animal eodem modo, cum non ſit ſemper in eodem ſtatu reſpectu animalis & anima non incipiat mouere, niſi excitata a motu externi motoris, manifeſtum eſt quod nec anima poteſt mouere animal ſemper uno continuo motu, hoc ſignificat Ariſtoteles quando dicit [aliud enim eſt mouens ipſum quod mouetur] eſt enim mouens externum] quod ſecundum ſe mobile eſt, ut aer & cibus [& mutatur ad unumquodque mouentium ſeipſa] & mutatur reſpectu animalis, quia nec ſemper eſt in eadem propinquitate, & cum eadem affectione reſpectu animalis; primus autem motor uniuerſi facit unum continuum motum æternum, ut dictum eſt, quare differentia eſt manifeſta; hac igitur conſiquta volens Ariſtoteles alteram differentiam quæ adhuc non eſt cognita, declarare, quæ eſt ſcopus præſentis ſpeculationis, ideo quando dicit [in omnibus autem his] ſumit aliam quandam conditionem animatum animalium ſatis per ſe manifeſtam, ac leui egentem declaratione, ea autem eſt, quod anima, quæ in animali eſt primum mouens, licet antea ſit vocata immobilis, quia non eſt per ſe mobilis, tamen mouetur per accidens ad motum corporis, & mouetur a ſemetipſa, ipſa enim mouet animal loco, fieri autem non poteſt quin mutante locum animali etiam anima locum mutet, mouet ergo ſeipſam per accidens, quia non in ſeipſa agit, ſed in corpus primo, ad cuius motum poſtea etiam ipſa locum mutat; hoc autem declarat Ariſtoteles exemplo quando dicit, [& quod in uecte ſeipſum mouet] quæ tamen verba magnam interpretibus difficultatem fecere, eſt enim vectis inſtrumentum ferreum, quo mouentur pondera, vt vidimus etiam ſupra in Contextu trigeſimoprimo, ſed qualis ſit iſta Ariſtotelis comparatio dubium eſt; & apud expoſitores maximè controuerſum; alij namque dicunt comparare animam vecti, qui in mouendo pondere dicatur mouere ſeipſa; alij vero dicunt animal potius comparari vecti; hominem uero, quo vectem mouet comparari animæ quæ mouet animal; ſed decipiuntur omnes, & eſt in latinis verbis error manifeſtus; & miror quod Vicomercatus eum non uiderit, ſed una cum alijs ſit deceptus, nam vectis dicitur Græcè μοχλὸς vt vidimus in Contextu trigeſimoprimo, hic vero non habemus μοχλὸν, ſed μοχλείας eſt autem μοχλεία non vectis, ſed commotio illa, quæ per vectem fit, non eſt igitur legendum, in vecte, quæ etiam inepta, & praua eſt locutio, quæ nullum habere poteſt idoneum ſenſum, ſed, in commotione, neque ignorauit hoc Simplicius, qui manifeſtè hic diſtinguit hęc duo μοχλὸν & μοχλείαν ſed errauit in declaranda hac Ariſtotelis comparationem, nam putauit quidem Ariſtotelem comparare motum animalis commotioni factæ per vectem, ſed rationem eſſe dixit, quoniam anima comparatur vecti, & tribus modis dixit intelligi poſſe, quod anima ſit ſimilis vecti, qui tamen omnes ab hoc loco alieni ſunt, in nullo enim alio debet hæc ſimilitudo conſiſtere, niſi in hoc, quod ſicuti anima mouendo corpus mouet ſe per accidens, ita in commotione aliquid ſit, quod dicatur ſe per accidens mouere, hac tamen ipſe dimiſſa ſimilitudine alias conſiderat, quæ ad præſentem conſiderationem non attinent, nec minus errant alij, qui Simplicij ſententiam refutantes

alia

alia contra eum vtuntur ratione, præter eam quam diximus, & legendo, in vecte, in longe deteriorem ſententiam inciderunt dicentes Ariſtot. comparare vectem non animæ, ſed animali, propterea quod anima vtitur corpore tanquam vecte, ideſt ſicut homo vtitur vecte tanquam inſtrumento; at non declarant quidnam ſit in vecte, quod ſeipſum moueat, quod tamen ſolum declarandum erat. Ego igitur dico μοχλείαν ſignificare quidem commotionem illam quæ per vectem fit, ſed ſumi etiam quandoque large pro quacunque commotione etiam ſi abſque vecte fiat, quemadmodum etiam verbum μοχλέω ſumitur pro commouere ſiue cum vecte, ſiue ſine vecte, ſumendo igitur hic commotionem late pro omni commotionem per artem facta ſenſus verborum Ariſt. clarus eſt anima mouendo corpus mouet ſeipſam per accidens, ſicuti etiam in commotione contingit, quandoque enim aliquis commouens, & quatiens aliquam rem, quatit etiam ſeipſum per accidens, ut ſi vecte, vel alio inſtrumento lapidem concutiat, cui ipſe inhæreat ſimul, enim & ipſe concutitur, ſic poteſt aliquis Inſtrumento aliquo domum, vel parietem concutere ita ut ipſe quoque concutiatur, quare mouet ipſe ſeipſum per accidens, quare igitur in artibus frequens eſt hoc ut aliquis commouens aliam rem ſe cum illa commoueat, rectè Ariſt. comparat hanc commotionem cum motu animalis, quo dicitur anima mouere ſeipſam. In hoc igitur Contextu tria habuimus primum fuit ſolutio dubij, ex qua cognoſcimus animam non eſſe motorem omnino primum in animalibus, ſed ſupponere alium motorem priorem ſaltem ſecundum ordinem accidentalem, ſecundum quod anima non poteſt mouere ſemper animal uno continuo motu, intelligendo ſemper, ideſt per totam vitam animalis. Tertium quod anima non eſt motor omnino immobilis, quia ſaltem per accidens mouet ſe per corporis motum. primum horum habuimus etiam in Contextu vigeſimo, ſed alia duo hic adiecta ſunt, propterea dubium ſoluitur hic euidentius, quam ibi quia hic cognoſcimus differentiam inter animam animalis, & motorem uniuerſi, quæ in duobus conſiſtit in æternitate motionis, & in immobilitate mouentis, differentia in æternitate iã fuit declarata, altera verò ſumpta ex immobilitate colligitur in ſequenti Contextu, ex fundamentis hic ab Ariſt. iactis.

Contextus Quinquageſimusſecundus.

Ex quibus credere licet, quod ſi quid eſt immobilium quidem, mouentium autem, et ipſorum, quæ mouentur ſecundum accidens, impoßibile eſt continuo motu mouere. Quare ſi neceſſe eſt quidem continue eſſe motum eſſe quid oportet primum mouens immobile et non ſecundum accidens, ſi futurum eſt (vt diximus) in iis quæ ſunt, ut ſit inceſſabilis quidam, & immortalis motus, & manere ens ipſum in ſeipſo & in eodem; principio enim manente neceſſe, & omne manere, continuum exiſtens ad principium. Non eſt autem idem moueri ſecundum accidens à ſeipſo, & ab altero, moueri enim ab alio, & eorum, quæ ſunt in cælo, quibuſdam principiis ineſt, quæ ſecundum plures feruntur lationes: alterum autem corruptibilibus ſolum.

HIC tandem colligit primi motoris totalem immobilitatem, qua differt ab animabus animalium eumque ſumit ex altera differentia, quæ conſiſtit in æternitate motionis, ſi quidem iam dixerat animas animalium non poſſe ſemper mouere vno continuo motu, primum autem motorem vniuerſi producere unum continuũ æternum motum; tres ſunt partes in hoc Contextu, in primam hanc rationem format; in ſecunda idem altero argumento confirmat, in tertia ſoluit tacitam obiectionem; in prima talem format rationem nullus motor immobilis, qui per accidens ſit mobilis, poteſt mouere vno continuo, ideſt, perpetuo motu, at primus motor vniuerſi mouet uno continuo motu æterno, ergo primus motor vniuerſi eſt penitus immobilis, ideſt nec per ſe, nec per accidens eſt mobilis; maiorem ponit primis verbis, deinde minorem quando dicit [quare ſi neceſſe eſt] deinde concluſionem quando inquit [eſſe quid oportet primum &c.] poſtea vero quando dicit [ſi futurum eſt] reperit eandem minorem ad maiorem efficacitatem, & inquit [inceſſabilis quidam] quia iam dixerat in Textu quadrageſimonono unum dari ſingularem motum æternum, unde intulit etiam motoris æternitatem, ideo minorem ſumit ex eo Contextu quadrageſimonono, & ex initio libri, ubi oſtenſum eſt æternum eſſe motum quem utrumque locum ſignificat quando ait [ut diximus] maiorem autem propoſitionem inquit ſi ſumere ex Contextu præcedente, cum dicat [ex quibus credere licet] eam autem colligit per inductionem ex fundamentis iactis in calce illius Contextus hoc pacto ſi per ſingulas diſcurramus animas animalium, quæ ſunt mobiles per accidens, nulla earum poteſt mouere uno continuo perpetuo motu, ergo nullus motor immobilis, qui ſit mobilis per accidens, poteſt mouere uno perpetuo motu; eſt autem hæc inductio perfecta quidem, quia non ſumit omnia particularia demonſtratiua tamen, quia eſt in materia neceſſaria, & habet eſſentialem terminum connexum, quod ſignificauit Ariſtoteles dicens [impoſſibile eſt continuo motu mouere] quod autem termini ſint eſſentialiter connexi facilè oſtendemus, ſi inter ſe hos duos terminos conferamus, moueri per accidens, & non poſſe mouere perpetuo, nam materia quoque impoſſibilis dicitur neceſſaria, & ſub demonſtratione cadit, cum detur etiam negatiua demonſtratio. Declaratur res hæc ab Auerroe hic, & in Commentario præcedente, & in hoc conſiſtit, quod omnis motor immobilis eſt neceſſario incorporeus, quia ſi eſſet corporeus, eſſet per ſe mobilis, hic ergo ſi ſit mobilis per accidens ad motum corporis, non poteſt eſſe niſi forma materialis, quæ fixa materiæ mutatur ad mutationem materiæ, hæc autem non poteſt mouere perpetuo, tum quia ex neceſſitate laborat, tum etiam quia pendet a motoribus externis, a quibus dum mutatur corpus, neceſſe eſt vt ipſa quoque patiatur, & excitetur ad mouendum loco ipſum animal, quare non poteſt uno continuo motu ſemper mouere animal propter varietatem mouentium externorum mutabilium, vt dixit Ariſt. in Contextu præcedente, manifeſtum igitur eſt, quod eſſentialem repugnantiã inter ſe habent hi duo termini, motorem motori per accidens a ſeipſo ex motu corporis, & mouere vno continuo perpetuo motu; propterea neceſſe eſt, ut motor, qui æternum motum producat, ſit forma ſeparata a materiã, ſic.n. nec per ſe, nec per accidens mobilis eſt; ſed Ariſt. hic id exprimere veritus eſt, quia eſt conſideratio metaphyſica, & ſatis habuit id confuſe colligere ex cõparatione animarum animalium per inductionẽ præſentẽ, cuius cõcluſionem in primis verbis huius textus ponit ut maiorem Syllogiſmi prędicti, ex ijs enim quę de animabus animaliũ dixerat, inquit credendam eſſe hãc uniuerſalem, nullus motor immobilis, qui ſit per accidens mobilis, poteſt mouere

uere perpetuo; cognoſcimus enim eſſentialem repugnantiam horum duorum terminorum, ſed eius rationem adhuc ignoramus, quam hic Ariſtoteles exprimere noluit eã tamen declarabit in calce huius libri innuens per hoc eam eſſe alienam a ſcientia naturali, & tranſcendentem limites Phyſicos ut ego alias notaui in libro meo de regreſſu. Perpendenda ſunt in Contextu illa verba [ſi futurum eſt (vt diximus) in ijs, quæ ſunt, ut ſit inceſſabilis quidam, & immortalis motus] non.n.ſolum citat Contextum quadrageſimum nonum, ſed etiã initium libri, præcipuè vero primum Contextũ vbi his eiſdem verbis vſus eſt dum dixit, [& hoc immortale & ſine quiete in ijs ineſt, quę ſunt] declarat ergo ſeipſum, & teſtatur ſe ibi quoque intellexiſſe unum ſingularem continuum motũ æternum, hunc igitur ibi propoſuit, non motum in genere, vt alij dicunt; ſic autem videtur Ariſt. coniungere finem ſuæ ſpeculationis cum principio, & aſſerere ſe id abſolutiſſe, quod in initio libri propoſuerat, & quęſtioni propoſitæ ſatisfeciſſe. [Et manere ens in ſeipſo.] Alterum addit rationem Ariſt. ad probandum immobilitatem primi motoris, quæ talis eſt. Vniuerſum manet ſemper immobile in eodem loco, ergo etiam primus motor debet eſſe immobilis, probat conſequentiam, quia immobilitas primi principij eſt cauſa permanentiæ, & immobilitatis vniuerſi, proinde hic vniuerſi immobilitas eſt ſignũ immobilitatis vniuerſi; neceſſe.n.eſt (inquit Themiſtius) ut in mundo materiali reluceant modo aliquo conditiones Mundi archetypi. hæ autem poſſunt in præſentia tres conſiderari, Mundus archetypus mouet, æternè mouet immobilis eſt; tres aliæ illis reſpondentes ſunt in Mundo materiali, mouetur, ęternę mouetur, eſt immobilis, quia in eadem ſede perpetuo manet, ſed quia conditiones mundi materialis ſunt manifeſtiores, ideo Ariſt. ex his procedit ad demonſtrandas conditiones mundi archetypi tanquam ex effectu ad cauſam iam.n.ex motu æterno vniuerſi demonſtrauit dari motorem æternum immobilem, & nunc ex permanentia vniuerſi probat eandem primi motoris immobilitatem. nomen [ens] hic non ſignificat ens commune, ſed aggregatum omnium entium, id eſt mundum totum, ens.n.commune non poſſet appellari immobile, falſum enim eſſet. & ab Ariſt. confutatur in primo libro, ſed uniuerſum dicitur immobile, quia totum in ſua ſede permanet, nec poteſt ab eo demoueri. Verba illa [in ſeipſo, & in eodem] ſunt idem ſignificantia, & poſteriora ſunt declaratiua pręcedentiũ, nam manere in ſeipſo eſt manere in eodẽ loco, & non mutare ſedem, ſic dicebat Ariſt. in Contex. 24. 1. lib. aquam in vaſe moueri in ſeipſa ſi vas non moueatur loco, ſed aqua in eo circumuoluatur. quod vero dicit [continuũ exiſtens ad principiũ] Auerroes intelligit de mundo hoc inferiore, qui eſt continuus, i. contiguus mundo cęleſti, ut dicitur 1. Meteorolog. cap. 2. ſed hæc interpretatio non eſt conueniens, quia Ariſt. hic per principiũ non intelligit cęlum, ſed primũ motorem immobilem; quare dicamus cum alijs continuum hic late ſumi pro immediato, ut etiam in corporeis conuenire poſſit, effectus enim dicitur continuus cauſæ, quando ab illa immediatè producitur, ſicuti mundus totus dicitur immediatè pendere a Deo, iure autẽ hoc dicit Ariſ. quia de effectu remoto nõ eſſet fortaſſe verũ, quod debeat eſſe immobilis, ſi principiũ eſt immobile, at de effectu immediato verum eſt, quod aliquã debeat præſefere immobilitatem, ſi cauſa eſt immobilis. Notandum hic quod cum oporteat mundum materialem, & moueri, & eſſe immobilem, hoc neceſſe eſt eſſe diuerſis rationibus, Themiſtius inquit mundum moueri ratione partium, ſed eſſe immobilẽ ſecundum ſe totum; ſed hoc melius declaratur ab Auerroe 6. Phyſ. 85. 86. vbi dicit cęlum non modo ratione partium moueri, ſed etiam ſecundum ſe totum, totum enim mouetur ſecundum formã, & eſt immobile, ſecundũ ſubiectũ, partes verò ſingulę mouentur, & ſecundum formã, & ſecundũ ſubiectũ; totum

enim cęlum dicitur immobile ſecundum ſubiectum, quia totum non transfertur ad alium locum: dicitur autem totum moueri ſecundum formam, quia ſimul omnes partes mouentur, nec vlla eſt, quæ quieſcat, motis autem omnibus partibus verè dicimus totum cœlum moueri, ſiquidem nihil eius quieſcit, & mutatur omnium ſitus, & habitudo ad nos. Auerroes igitur non vult dicere cœlum ratione tantùm partium moueri, illud enim dicitur moueri ratione partis, cuius aliqua pars ſola mouetur, ſed vult etiam totum ſecundum ſe totum moueri, cum omnes partes ſimul locum mutent. Themiſtius autem ſolum reſpicit motum illum quem dicit Auerroes eſſe ſecundum ſubiectum, & Ariſtoteles quoque de hoc loquitur hic dum dicit totum mundum eſſe immobilem; etenim de toto mundo dicere poſſumus id, quòd Auerroes de cœlo dicebat: optimè igitur reſpondent conditiones mundi conditionibus primi principij, oportuit enim mundum, & moueri, & eſſe immobilem, quæ vtraque diuerſis rationibus vera ſunt. Notandum prætereà eſt, quod vtraque hæc ratio, qua demonſtratur immobilitas primi motoris, eſt ab effectu ad cauſam, nam, & æternus motus, & permanentia ęterna vniuerſi ſunt effectus a prima cauſa prodeuntes, ſed ratio quæ ab æterno motu ſumitur efficacior eſt, quam quæ ab immobilitate vniuerſi, quia ad cognoſcendas cauſas rerum naturalium efficacius medium eſt motus quàm quies, vt in contextu vigeſimotertio huius libri dictum eſt, hic enim patet quòd niſi per motum ęternum cognouiſſemus dari vnum primum motorem æternum, proinde, & immobilem, altera ratio ſumpta ab immobilitate vniuerſi parum roboris habuiſſet, non eſt enim clarum quòd non poſſit aliquid quieſcere ex ſeipſo, & ex natura propria, ideo dici poterat permanentiam vniuerſi non prouenire ex alia cauſa, & mundum ex ſe immobilem eſſe, non ſic de motu; nam oſtenſum eſt neceſſarium eſſe, ut in omnibus diſtinguatur motor, a moto, & vt in mouentibus perueniatur ad primũ, quamobrem ratio ſumpta a motu fuit efficax, & neceſſaria, at ratio ſumpta ab immobilitate vniuerſi ipſa quidem per ſe nihil concluderet, ſed ab Ariſtotele fuit illi alteri adiuncta ad confirmationem, ideo rectè dictum eſt ab interpretibus duas rationes propoſitas fuiſſe ab Ariſtotele ad probandam motoris immobilitatem in initio contextus quinquageſimi, non tres, quia hanc, vt diſtinctam rationem non connumerauit, quod etiam modus loquendi Ariſt. ſignificat, & ibi, & hic, nã hanc non adducit, vt tertiam, & diſtinctam a ſecunda, ſed una cum illa hanc adijcit, vt illius ſecundæ confirmationem. [Non eſt autem idem moueri per accidens a ſeipſo, & ab alio,] ſoluit hic Ariſt. tacitam obiectionem, quæ tamen non eodẽ modo ab interpretibus exponitur, Simplicius .n. quem Vicomercatus ſequitur, ita interpretatur, dixerat Ariſt. nullum motorem, qui per accidens moueatur, poſſe motũ perpetuare, ideo poterat aliquis obijcere, ꝙ cęleſtes orbes errantes ſeu eorum ſtellæ mouentur per accidens, tamen perpetuò mouent hæc inferiora, quod autem moueantur per accidens, patet, quia per ſe mouentur proprijs motibus, qui ſunt ab occaſu ad ortum, per accidens verò trahuntur a ſuprema ſphera ab ortu ad occaſum motu diurno. Addit etiam Simplicius quod fortaſſe Ariſt. non diſtinguit moueri per accidens in duos modos, a ſe, & ab alio. Sed in vno membro ponit moueri per accidens a ſeipſo, in altero autem moueri abſolutè ab alio, non tamen per accidens; & rationem addit, quia hoc poteſt eſſe perpetuum; at id, quod eſt per accidens perfectum eſſe non poteſt; Alexander vero, referente Simplicio, & Auerroes, & Latini alio modo dubium hoc interpretantur, ipſum .n. referunt non ad orbem, ſed ad aſtra, ſed ad motores orbium erraticorum, qui ſunt animæ ipſorum, cum .n. orbes erratici moueantur a ſuprema ſphæra motu diurno, videntur etiam ipſorum erraticorum motrices animæ moueri quodammodo a motore ſupremi

orbis,

Digitized by Google

orbis, iam enim dictum eſt, quod animæ animalium mortalium dicuntur modo ali
quo pati, & moueri, quatenus animalia ab eis mota mouentur a motoribus ex-
ternis, eadem igitur ratione videntur etiam animæ erraticorum orbium pendere
a motore ſupremi orbis, & modo quodam moueri ab ipſo per accidens ratione
ſuorum orbium; quomodo igitur poſſunt facere perpetuos motus ſi vnum eſt id,
quòd antea dictum eſt, motorem, qui per accidẽs moueatur, non poſſe facere vnũ
continuum æternum motum? Solutio dubij eadem eſt ſecundum vtranque expoſi
tionem, inquit enim Ariſtoteles quod motor, qui mouetur per accidens a ſeipſo,
non poteſt mouere vno perpetuo motu, quod euenit motoribus animalium tan-
tum corruptibilium, ac motor, qui mouetur per accidens ab alio, poteſt mouere
perpetuo; quod quidem ſecundum priorem expoſitionem verum eſt de aſtris er-
rantibus quæ mouent perpetuò hæc inferiora; ſecundum alteram verò de intelli-
gentijs, quæ mouent erraticos orbes, nam pendentia illa, quam habent a prima in-
telligentia, non facit, quin ſuos orbes mouere poſſint perpetuò motu. Ego alias
priorem ſententiam tutatus ſum, ſed nunc coactus ſum ea relicta alteram commu-
niorem ſequi, moueor autem duplici ratione; vna eſt, quia ſecundum opinionem
ſimplicij nullam reuera dubitandi occaſionẽ habemus, nam aſtra mouent quidem
hæc inferiora, non tamen vno continuo æterno motu, videbimus enim in contex-
tu ſequente, quod a motore mutabili non fit unus continuus æternus motus, ſed
plures, & uarij, quare nulla adeſt occaſio dubitandi cõtra id; quòd dictum erat, mo
torem, qui per accidens moueatur, non poſſe uno æterno motu mouere; altera ra-
tio eſt, quia non eſſet conueniens comparatio animæ animalis cum corpore cœle-
ſti, ſed potius cum anima corporis cœleſtis, qualis reuera fuit in hac parte tota
fuit Ariſtotelis comparatio, nam loquitur de motoribus illis tantùm, qui non ſunt
per ſe mobiles, & ſeiungit motores immobiles animalium a motore immobili
vniuerſi, cœlum autem eſt corpus per ſe mobile, & ſeipſum mouens, quare eius
comparatio cum anima, non eſt ad propoſitum accommodata. Reliquum igitur
eſt, vt alteram ſententiã ab obiectionib. quib. vrgeri videtur, & quas ego alias ſolue
re nequiui, vindicemus; hæ tres ſunt, eæque non ſpernendæ. Primum quidem ſi
intelligentia ratione ſui orbis diceretur moueri, motu diurno, eadem ratione di-
ceretur ratione ſui orbis moueri proprio ipſius orbis motu, cum enim orbis dupli-
ci feratur motu, & unus redundare dicatur in intelligentiam, cur non etiam al-
ter? hoc tamen dici non poteſt, quia tunc ſequeretur, quod intelligentia moue-
retur per accidens: etiam a ſeipſa, quod Ariſtoteles negat, falſumquè per ſe eſt,
nam ad motum orbis nullo modo intelligentia mutat locum, quia non eſt exten-
ſa ad extenſionem illius corporis. Secundò ad ſunt verba Ariſtotelis quæ
videntur manifeſte huic ſententiæ repugnare, dubium enim eſſe dicit [de qui-
buſdam principijs, quæ ſunt in cœlo,] ſed hæc poſtea declarans ſubiungit [quæ
ſecundum plures feruntur lationes,] quod quidem de Aſtris veriſſimè dicitur,
nam planetæ mouentur pluribus motibus; at de intelligentijs minimè uerum eſt,
vt modo conſiderabamus, nam ſaltem proprius planetæ motus non redundat in
intelligentiam. Tertio videntur aduerſari ea, quæ dicta ſunt ab Ariſtotele in con-
textu quadrageſimooctauo ibi enim dixit, nunc non eſſe quærendum numerum
æternorũ mouentium, ſed unum ſufficere, quomodo ergo nunc ſupponere poteſt
plures in cœlo motores æternos immobiles? Ad horum primum dicimus, non
ea ratione intelligentiam planetæ dici moueri, quatenus ex motu orbis ipſa mo-
ueatur, hoc enim falſum eſt de vtroque motu, neuter enim in eam redundat; ſed
ſolus quatenus pendet quodammodo a ſuperiori motore, a quo ſuus orbis ma-
gis mouetur, quam ab ipſa, hoc autem non eſt moueri, ſed pendere ab externo

motore ratione ſui orbis, & ſimile videtur illi, quod de anima animalis dictũ eſt in cõtextu quinquageſimoprimo, quod pendet a motore priore, a quo patitur ipsũ corpus animalis, quæ ſimilitudo fuit cauſa huius dubitationis. Ad ſecundum quod ego alias efficaciſſimum iudicaui, dico id reuera nullius eſſe roboris, vt nunc deprehendi ex Græcorum verborum conſideratione, quando enim Ariſtoteles dixit, [quibuſdam principijs,] non poteſt intelligere niſi animas cœleſtes, nam in tota hac parte vocat principia illa tantum quæ ſunt immobilia per ſe, quare corpora hic non vocaret principia, ſed poſtea quando dicit, [quæ ſecundum plures feruntur lationes,] non debemus intelligere quæ principia, ſiquidem Græcè habemus ἀρχαῖς in genere fœminino deinde ὖσα in genere neutro, quare non poteſt eſſe ſenſus alius, quàm iſte, in quibuſdam, quæ in cœlo ſunt, principijs mouentibus corpora quæcunque pluribus mouentur motibus. Ad tertium dicimus nil aliud haberi in textu quadrageſimooctauo niſi quòd in hoc libro non eſt agendum niſi ad uno primo motore quia, vt ego ibi conſideraui, alij ad hunc librum non pertinuerunt, ſed non ob id prohibet, quin ſuſpicemur plures eſſe motores æternos, cum plures in cœlo ſint orbes, qui uarijs mouentur motibus; ſupponit enim Ariſtoteles lectores inſtructos Mathematicis diſciplinis, & callentes Aſtrologiam quare non abſque ratione fuit præſens dubitatio, nec ab re eius ſolutio; ſiquidem ex his, quæ hic tractantur exiſtimare poſſumus plures eſſe in cœlo motores æternos immobiles, & de his dubitare, licèt ij, in hoc libro non quærantur. Falſus eſt Simplicius in eo; quod dixit, Ariſtotelem non diuidere moueri per accidens in duos modos, quia niſi ab alio moueri intelligamus per accidens præſens dubitatio eſt omninò præter rem, dubium enim non oritur niſi ex eo, quod dictum eſt motorem, qui mouetur per accidens non poſſe mouere perpetuo, quare ſi principia, quæ ſunt in cęlo ipſe intelligat moueri ab alio, non tamen per accidens nullum de ijs dubium hic oriri poteſt: friuola eſt etiam ratio, qua Simplicius ad hoc probandum vtitur, ſiquidem non eſſe per accidens eſt eiuſmodi, vt poſſit non eſſe, ſed datur per accidens, quod eſt neceſſarium, & perpetuari poteſt, propterea quod non oppugnat id, quod eſt per ſe, & ipſam rei naturam; talis eſt motus totius ignis in orbem, vt alias oſtendimus in primo libro de cęlo, is enim non alia ratione dicitur per accidens, niſi quia non prouenit ab ipſa cęli natura, ſed a cauſa ſuperiore, non oppugnat tamen naturam cęli, ſed eam potius conſeruat, ideo poteſt perpetuari.

Contextus Quinquageſimuſtertius.

At verò, ſi aliquid eſt ſemper huiuſmodi, mouens quidem, immobile autem, & ipſum perpetuum, neceſſe eſt, & ipſum primum, quod ab hoc mouetur, perpetuum eſſe. Eſt autem hoc manifeſtũ quidem, et ex eo quod non aliter eſſet generatio, & corruptio, et mutatio in alijs niſi aliquid moueat id quod mouetur, immobile enim eodem, & vno motu ſemper mouebit eodem modo, tãquàm nihil ipſum mutetur ad id, quod mouetur, quod autem mouetur, ab eo quidem quod mouetur, ab immobili autem mouetur iam, propterea quod aliter, ac aliter ſe habet ad res ipſas, non eiuſdem motus erit

cauſa

Digitized by Google

cauſa, ſed propterea, quod in contrarijs eſt locis, aut formis, contrariè praſtabit ut moueatur unumquodque aliorum, & ali quando quidem quieſcat, aliquando autem moueatur. Manifeſtum igitur factum eſt ex dictis, & quod in principio dubitabamus, cur nam non omnia, aut mouentur, aut quieſcuut, aut alia quidem mouentur ſemper, alia vero quieſcunt; ſed quædam aliquando quidem, aliquando autem non. Huius enim cauſa manifeſta nunc eſt quod alia quidem ab immobili ſempiterno mouentur. quapropter ſemper mutantur alia vero ab eo, quod mouetur, & mutatur; quare & ipſa neceſſarium eſt mutari. Immobile autem, vt dictum eſt, tanquam ſimpliciter, & eodem modo, & in eodem permanens ſecundum unum, & ſimplicem mouebit motum.

IN hoc contextu Ariſtoteles vult finem imponere contemplationi propoſitæ in initio libri, & a primo motore æterno immobili regreſſum facere ad demonſtrandum æternum motum demonſtratione propter quid, & per eam ſoluere quæſtionem propoſitam in vigeſimoprimo, quæ erat, cur non omnia, vel ſemper moueant, vel ſemper quieſcant, vel aliqua ſemper moueantur, & aliqua ſemper quieſcant, ſed dentur aliqua ſemper immobilia, aliqua ſemper mota, & aliqua quæ modo mouentur, modo quieſcunt; cauſa enim eſt, quoniam iam oſtenſum eſt, neceſſarium eſſe vt ſit aliquod primum mouens æternum, penitus immobile, ab hoc autem immediatè productus motus non poteſt eſſe niſi vnus, & idem continuus æternus nam mouens æternum immutabile non poteſt immediate producere uarios motus, ſed unum, qui ſemper idem perſeuerer in aliquo corpore naturali ſemper moto, quare neceſſe eſt dari aliquod ſemper motum; ab hoc autem neceſſe eſt produci uarios motus, & quietes in reliquis rebus; quia motor mutabilis cum non eundem ſemper habeat reſpectum ad mobile, non eundem ſemper producit motum, ſed modo unum motum, modo alium, unde fit ut quæ a tali motore mouentur modo moueantur, modo quieſcant; hic eſt ſenſus totius huius contextus, quare patet Ariſtotelem duas formare demonſtrationes a priori, quarum utraque eſt propter quid, cum enim ſint illi tres rerum gradus, primus eſt cauſa ſecundi; & ſecundus eſt cauſa tertij, nam a motore æterno immobili neceſſe eſt, ut id, quod immediate mouetur, uno & eodem perpetuo motu moueatur, quia agens immutabile non poteſt producere immediatè varietatem effectuum, hoc autem mobile æternum eſt mouens reſpectu aliarum rerum, quod facit eas modo mouere, modo quieſcere, quia motor mutabilis non eundem ſemper producit effectum, ſed uarios, patet enim cœlum ita ſe habere ad hæc inferiora corpora, ab Aſtris enim, & potiſſimum a ſole alterantur hæc inferiora corporea, ſed non ſemper eodem modo; Sol enim non ſemper eſt in eodem ſitu reſpectu omnium, ſed in die adeſt, in nocte abeſt in æſtatæ propinquus eſt puncto uerticali noſtro in hieme autem eſt ab eo remotus, ideo inferiora corpora modo calefiunt modo non calefiunt. Sed frigeſcunt, & cauſa huius varietatis eſt quoniam mouentur a motore mutabili, ratio ergo patet cur neceſſe ſit dari illa tria entium genera,

nera, & ſimul manifeſta eſt cauſa cur detur in aliquo naturali corpore unus æternus motus, cauſa enim eſt, quia fit immediate ab uno primo motore æterno immobili. Quod ad uerba attinet Ariſtoteles volens demonſtrationem propoſiti quæſiti extruere, ante omnia ſtatuit duo fundamenta ipſius demonſtrationis, nempè medium terminum, & minus extremũ, quę debet ante demonſtrationem eſſe præcognita; medius terminus eſt motor æternus immobilis, minus extremum eſt corpus naturale, quod ab illo mouetur immediatè, idque manifeſtum eſt eſſe cœleſte corpus, utrumque iam intulit Ariſtoteles in Contextu quadrageſimonono ex æterno motu, tanquam ex effectu, quando dixit ſi unus eſt continuus æternus motus, ergo ab uno motore, & vnius mobilis, hæc enim omnia ſe conſequuntur, ideo nunc ex eo quod datur primum mouens ęternum immobile, infert neceſſe eſſe ut illud corpus, quod ab eo mouetur immediate ſit & ipſum æternum, quia ſi eſſet corruptibile tolleretur vnitas mobilis, quare non poſſet eſſe motus unus; hæc autem Ariſtotelis conſequentia non ad id tendit ut probetur dari cœlum, ſed ut probetur eius æternitas, tanquam corporis quod immediate mouetur a motore æterno, immobili iam inuento ex eo, quod datur vnus continuus motus æternus; innoteſcit enim utrumque ex æterno motu, ideo quãdo Ariſtoteles dicit [& ipſum primum] ſumit primũ pro immediato, nam illud, quod remote mouetur a motore æterno immobili poteſt eſſe corruptibile, at illud quod immediatè ab eo mouetur, non poteſt eſſe niſi æternum, ſtante æternitate motionis, & vnitate. Sic igitur Ariſtoteles ante omnia ſtabiliens hæc duo fundamenta demonſtrationis medium, & ſubiectum virtute quadam proponit his verbis demonſtrationem propter quid, quam poſtea expreſsè etiam proferet in hoc ipſo contextu, ea autem eſt, id, quod immediatè mouetur a motore æterno immobili, uno æterno motu mouetur, at datur corpus naturale quod immediatè mouetur a motore æterno immobili, ergo datur corpus naturale, quod uno æterno motu mouetur, ex hoc autem corpore lato ſemper vno perpetuo motu probat varietatem motuum ab eo productorum in alijs corporibus naturalibus, ut denotet motum illum eſſe quidem unum ſingularem, ſed continere ſua virtute omnes motus, & ita eius conſiderationem in hoc libro eſſe uniuerſalem, quatenus is eſt omnium rerum motus; quare patet Ariſtotelem conſiderare æternitatem aggregati omnium motuum, ſed tamen præcipuè reſpicere caput huius æternitatis & radicem omnium motuum, nempe motum Cœli, qui omnia continet, id igitur totum confuſum, quod demonſtrauit in principio libri nunc diſtinguit, dum ſecernit motum cœli æternum a motibus corporum inferiorum. Poſtea verò quando ſubiungit. [Eſt autem manifeſtum & ex eo] confirmat illud idem argumento ſumpto a poſteriori, nempe ſecundum ex tertio, quod enim neceſſarium ſit dari unum aliquod mobile æternum probat ex uarietate, & ſucceſſioni mutationum, quæ fiunt in hoc mundo, inferiori; videmus enim multa generari, quæ prius non erant, & multa quæ prius erant, corrumpi, & ita perſeuerare varias mutationes in hoc mundo inferiore, quod non eſſet, niſi hæc mouerentur a motore mobili, & mutabili, per quam non ſemper eodem modo ſe habeat ad mobilia hæc, ideo non eodem modo, ea ſemper mouet. Eſt autem in latinis verbis error quæ ſic legenda ſunt, [niſi aliquid quod moueatur moueat] ideſt, niſi hæc moueantur a motore qui moueatur. Deinde quando dicit [immobile enim eodem, & uno] rationem reddit omnium, quæ dixerat, & duas formas demonſtrationes propter quid rationem adducens ſecundi ex primo, & tertij ex ſecundo, hoc enim facit proponens duas maiores propoſitiones duarum demonſtrationum, qui-

bus

bus ſi minores addiderimus, integri fiunt Syllogiſmi; una maior hæc eſt, mouens immobile non poteſt mouere, niſi uno, & eodem motu, quia nunquam mutatur eius habitudo ad mobile, ſed ſemper eodem modo ſe habet; ſic igitur exprimitur demonſtratio, quam implicitè protulerat primis verbis huius Contextus, nam ſi hanc minorem adijciamus, datur naturale corpus quod immediate mouetur a motore æterno, & pœnitus immobili tunc concluſio ſequitur, quæ eſt ultimus, ac præcipuus ſcopus in hoc octauo libro, ergo datur corpus naturale quod mouetur vno continuo æterno motu; deinde quando dicit, [quod autem mouetur,] ponit alteram maiorem alterius demonſtrationis quæ eſt hæc, id quod mouetur a motore mobili, & moto ab immobili, non eodem ſemper motu mouetur, ſed alio, & alio, & hanc ſimiliter declarat, vt alteram, dicens, cum enim motor ille ſit mobilis, nec ſemper in eodem loco permaneat, proinde non ſemper æque adſit rebus ipſis mobilibus, ideo non poteſt producere ſemper vnum, vel eundem motum, ſed varios, & contrarios, immo & facit vt quandoque moueantur res, quandoque etiam quieſcunt, quia ſingulam rem non ſemper mouet, quare dum ab ea recedit, deſinit mouere, & illa quieſcit. inquit autem, [contrarijs locis,] ſignificans partem Orientalem, & partem Occidentalem, quæ modo quodam ſunt contrariæ, ſic locus meridiei habet oppoſitum in inferiori hemiſphærio, ſed quia non eſt verè contrarietas in his locis, ideo quaſi corrigens, ſeu declarans ſubiungit, [aut formis,] formas intelligens varios ſitus, & reſpectus cœleſtium corporum ad nos vnde oriuntur apud nos effectus contrarij, abſolutè enim nulla eſt locorum contrarietas in cœlo; ſed reſpectu noſtri verior ibi dicitur contrarietas, quatenus contrarij inde effectus apud nos producuntur. Sol enim ſupra terram exiſtens calorem generat, eo autem ſub terra exiſtente fit frigus, ideo licèt loci illi cœleſtes non habeant inter ſe aliquam contrarietatem abſolutè conſiderari, habent tamen reſpectu noſtri, quatenus contrarias qualitates, & contrarias formas apud nos producunt: huic igitur maiori ſi minorem hãc adiungamus at corpora inferiora mouētur a cęlo ſemper moto a motore immobili, altera ſequetur concluſio, ergo corpora inferiora contrarijs mouentur motibus, & modo mouentur, modo quieſcunt; in qua concluſione notare debemus Ariſtotelem non eam ideo inferre, vt putet ſe concludere æternitatem horum motuum ſucceſſiuam immò ne vocat quidem æternitatem, ſed potius dicit hæc modo mouere, modo quieſcere, hæc autem non eſt motus æternitas, ſed ſolum concludit uarietatem horum motuum pendentem ab illo æterno cœli motu, vt per hoc denotet ſe illum ſumere, vt motum uniuerſalem, quem alij omnes motus inſequuntur: In verbis obſcuritas quædam eſt; dicere enim videtur Ariſtoteles cęlum moueri a motore mobili, qui ab alio immobili mouetur, ideo Simplicius ita interpretatur, [quod autem mouetur,] ideſt orbes erratici. hi enim mouentur a ſupremo orbe, qui mouetur a primo motore immobili, ſed quia hæc orbium, ac motuum cęleſtium diſtinctio ad preſentem contemplationem non pertinet, ideo dubia uidetur hæc Simplicij interpretatio. Vicomercatus putat mendum eſſe in uerbis, ita vt deletis ſuperuacaneis, ita legendum ſit [quod autem mouetur ab immobili mouetur iam,] ſecundum quam lectionem clarus eſſet verborum ſenſus, & omni careret difficultate; attamen cum ipſe nullo fretus antiqui Codicis, aut interpretis teſtimonio id aſſerat, hæc quoque interpretatio ſatis firma eſſe non poteſt. Dicere fortaſſe poſſumus verba illa, [quod autem mouetur,] non ſignificare cęlum, ſed inferiora corpora, cætera verò omnia ſequentia de cęlo proferri licèt duriuſcula conſtructio verborum eſſe uideatur; Sic autem ſenſus eſſet, inferiora corpora, quæ mouentur a motore, qui mouetur ab immobili,

propterea

propterea quod ille aliter, atque aliter ad ipſa ſe habet, nec eiuſdem motus eſt eis cauſa, ideo varietatem habent motuum, & quietum, ille namque motor cum ſit in varijs locis, ac ſitibus præſtabit eis vt contrarijs motibus moueantur, & vt quandoque quieſcant, quandoque moueantur. Sed cum de ſenſu verborum nulla ſit controuerſia, clarum enim omnibus eſt quid per hoc ſignificare Ariſtoteles velit, non magni momenti eſt de verborum lectione diſputatio, ideò accipiant alij, quam maluerint interpretationem, [Manifeſtum igitur factum eſt,] In hac ſecunda huius contextus parte Ariſtoteles ex factis modo demonſtrationibus, quas etiam integras repetit ſoluit dubitationem in contextu vigeſimoprimo propoſitam; perfecta enim ac demonſtratiua cognitio omnes in re Orientes quęſtiones diſſoluit, quæſtio autem illa fuit, cur non vnius tantum conditionis ſint res omnes, nempè, vt ſemper quieſcant, vel ſemper moueantur; uel ſaltem duarum, vt aliæ ſemper moueantur, aliæ ſemper quieſcant, ſed trium, ita ut præter hęc duo detur etiam tertium genus, quod videmus, eorum quæ, & moueri, & quieſcere apta ſunt; hoc enim ibi fuit poſtremum diuiſionis membrum, cuius veritas demonſtranda erat, inquit igitur Ariſtotelis cauſam huius eſſe nunc manifeſtam, poſtquàm rem demonſtratiuè cognoſcimus, cauſa namque eſt, quoniam aliqua a motore immobili æterno mouentur, igitur ſemper mouentur, aliqua uerò a motore mobili, quare mutantur de motu inquietem, & de quiete in motum, negari certè non poteſt Ariſtotelem hic duas formare demonſtrationes propter quid, vanum enim eſt id, quod nonnulli dicunt, Ariſtotelem non demonſtrare, ſed potius adducere ſolutionem dubiorum alias adductorum, etenim idem diſcurſus vtranque ſimul operam præſtat, idque omninò neceſſarium eſt, nō poſſunt enim plenè ſolue dubia, quæ in re contingunt, niſi ex perfecta ipſius rei demonſtratione quod hic Ariſtoteles facit, & ad eo clara eſt ipſa demonſtratio, vt nimia ſit pertinacia ipſam negare, quandò enim dicit [alia quidem ab immobili ſempiterno mouentur,] manifeſtum eſt hanc eſſe minorem prioris demonſtrationis, deinde quando dicit, [quapropter ſemper mouentur,] manifeſtiſſimum eſt hanç eſſe cōcluſionem, qua colligitur æternus motus in aliquō naturali corpore, maiorem, autem vidimus ſupra, ſed in poſtremis verbis iam Ariſtoteles repetet, quando dicit, [immobile autem,] & addit, [vt dictum eſt,] quia in prima parte huius contextus iterum eam protulerat, quando autem dicit [alia uerò ab eo quod mouetur, & mutatur,] manifeſtum eſt hanc eſſe minorem ſecundæ demonſtrationis, deinde quando dicit, [quare, & ipſa neceſſarium eſt mutari,] manifeſtum eſt hāc eſſe eiuſdem concluſionem, in qua id notandum eſt, verbum, [mutari] non ſignificare hic moueri, ſed mutari de motu in quietem, & de quiete in motum, hæc .n. eſt concluſio poſteriotis demonſtrationis, huius autem maior iam poſita fuit ſuperius. Sed & alia Ariſtotelis uerba hanc veritatem declaranr, dixit enim [cur nam non omnia, aut mouenrur aut quieſcunr] ſignificans quæri propter quid poſtea uero apertè dixit, [huius enim cauſa manifeſta nunc eſt:] cauſam igitur affert, & cauſam ſatisfacientem quæſtioni propter quid; Videtur autem Ariſtoteles non ſine artificio maiorem prioris demonſtrationis ad finem contextus reieciſſe, ut finem ſuæ contemplationis cum principio coniungeret, & a quo æternō motu librum exorſus eſt, in eodem ſuum hunc diſcurſum terminaret, & cum cauſæ expreſſione, cauſa enim eſt motot penitus immobilis qui ſimpliciſſimus cum ſit, & eodem ſemper modo ſeſe habeat, & in eodem eſſe permaneat, non poteſt niſi uno, ac ſimplici ſemper mouere motu, ſimplicem enim uocat Ariſtoteles ad excluſionem varietatis, ac deformitatis, quam dixit eſſe in motibus inferiorum corporum, nam & motorem hunc adducere uidetur ad differentiam ſignificandum

dum inter motorem mobilem, de quo prius loquebatur; ſicut enim motor mutabilis varios facit motus, & quietes; ita motor immutabilis neceſſe eſt, vt uno, & eodem ſemper moueat motu. Cum autem manifeſtum ſit Ariſtotelem in hoc contextu vſum eſſe demonſtratione propter quid, & ex æterno motore immobili demonſtraſſe vnum continuum æternum motum in corpore naturali negari non poteſt, Ariſtotelem in hoc libro feciſſe regreſſum, vt alias declarani in libro logico de regreſſu, ideo nunc prius eum declarare ſatis erit, tres ſunt partes in regreſſu vna eſt demonſtratio a poſteriori, qua ex effectu confusè noto oſtenditur exiſtentia cauſæ: ſecunda eſt negotiatio intellectus in ipſa cauſa iam inuenta, vt cognoſcamus etiam aliquam eius conditionem eſſentialem, per quam pateat ratio, cur ſit neceſſarium, vt ab eo ille effectus emanet, & ita tertia demum pars illa eſt, qua a cauſa etiam diſtinctè cognita progrediamur ad effectum diſtinctè cognoſcendum demonſtratione propter quid; has omnes partes habemus hic manifeſtiſſimas, nam in contextu quadrageſimo nono habemus demonſtrationem a poſteriori, qua ex æterno motu oſtendetur dari vnum æternum motorem; ſecundam verò partem habuimus in contextu quinquageſimo, quinquageſimoprimo, quinquageſimoſecundo; vbi Ariſtoteles declarauit hanc primi motoris conditionem quod eſt penitus immobilis, hoc enim non fuit oſtendere exiſtentiam cauſæ, ſed inuenire eſſentialem quandam conditionem, ex qua ſequitur, vt non poſſit niſi immediatè produeere vnum, & eundem æternum motum; ideo in contextu quadrageſimoquinto Ariſtoteles ex æterno motu prius intulit eſſe neceſſarium dari æternū motorem, poſtea vero ſeorſum dixit, [& eum eſſe immobilem] quia hæc erat negotiatio intellectus, quæ ſequi debebat demonſtrationem a poſteriori tandem verò in contenxtu quinquageſimotertio habuimus tertiam partem ita manifeſtam, vt vanum ſit eam negare velle, ibi enim Ariſtoteles ex eo quod datur primus æternus motor penitus immobilis, oſtendit produci ab eo vnum, & eundem continuū æternum motum, & aperte dixit cauſam huius eſſe immobilitatem motoris, res igitur clara eſt, vt pluribus verbis non indigeat.

Contextus Quinquageſimusquartus.

At verò, & alio facto principio magis erit de his manifeſtum, conſiderandum enim eſt utrum aliquem motum contingat eſſe continuum, an non, & ſi contingit quis eſt hic, et quis prius eſt motuum. Manifeſtum enim eſt, quod ſi neceſſarium quidem eſt ſemper motum eſſe, primus autem hic, & continuus eſt, quod primum mouens mouet ſecundum hunc motum quem neceſſarium eſt vnū, et eundem eſſe, et continuum, & primum.

QVID agat Ariſtoteles in ſequenti patte ipſemet teſtatur in initiò libri de communi animalium motu, ibi enim aſſerit, ſe hie declaraſſe quod detur motus ſempiternus, & quis nam ſit, cum verò eatenus per cauſam demonſtrauerit dati in natura vnum continuum æternum motum, nunc vult oſtendere quiſnam ille ſit, quod idem proponit apertè Ariſtoteles in hoc contextu; hoc autem præſtabit ab hoc loco vſque ad contextum ſeptuageſimūſeptimum, in cuius calce legi-

mus

mus Epilogum totius tractationis, de æterno motu, in qua parte oſtendet nullum motum poſſe vnum numero perpetuari, niſi localem, & inter locales nullum, niſi circularem. Huius conſilij rationem idoneam hic Auerroes adducit dicens Ariſtotelem per hoc oſtendere velle rationem conuenire cum ſenſu, & ita id quod ratione demonſtrauit, confirmare teſtimonio ſenſus, poſtquam enim per cauſam demonſtrauit neceſſarium eſſe dari vnum æternum motum, id firmius cognoſcemus, ſi nouerimus quiſnam ſit ille motus, & cur poſſit perpetuari. Euenit autem in ſcientia naturali id quod Ariſtoteles alias in primo libro poſteriorum docuit euenire in duabus diſtinctis diſciplinis, vt firmiorem reddant cognitionem eiuſdē rei, dum vna demonſtrat eam per cauſam, altera verò adducit teſtimonium ſenſus, at ſcientia naturalis poteſt vtrumque ſimul preſtare de eadem re, cum enim ſit demonſtratiua, poteſt cauſam adducere, & cum ſit de rebus materialibus, & ſenſilibus poteſt etiam habere teſtimonium ſenſus; hoc ſignificat Ariſtoteles dum inquit, [alio facto principio magis erit de his manifeſtum,] aliud enim principium ſignificat aliud principium conſiderationis, quam in ſequenti contextu exordietur, inquit autem magis fore hoc manifeſtum quia certiorem fidem habebimus, ſi præter rationem quam antea nouimus habeamus etiam teſtimonium ſenſus, & noſcamus quiſnam ſit in rebus naturalibus iſte motus, qui aptus eſt vnus numero perpetuari, nam dictio quis, oſtenſionem ſignificat, qua rem per ſenſum cognoſcimus, ideò declarans ipſe Ariſtoteles ſubdit eſſe conſiderandum an ſit poſſibile aliquem motum eſſe, [continuum,] ideſt, perpetuum, & ſi eſt poſſibile, quiſnam ille ſit, addit autem, [& quis primus eſt motuum,] quia eadem erit contemplatio æternitatis, & primitatis motus, cum hæc ſe mutuò conſequantur, illum enim motum, qui vnus numero æternus eſt, neceſſe eſt primum omnium eſſe; & illum qui ſit omnium primus neceſſe eſt æternum eſſe, quia ſit immediatè a primo motore immobili, & ſempiterno, quod quidem Ariſtoteles ipſe declarat quando inquit [Manifeſtum enim eſt, quod ſi,] & ſimul denotat cognitionis perfectionem, quæ fiet ex coniunctione ſenſus cum ratione, affertque rationem conſilij ſui in hoc ſequenti tractatu, & eum mirabiliter conuenit eum præcedente; conſilium enim eſt adducere teſtimonium ſenſus, ut ante dixit, ut maior fides hac de re fiat, & ſcientia ex qui ſitior, nam (inquit) oſtenſum iam eſt ratione motuum eſſe æternum, & cōtinunum, eumque non poſſe eſſe niſi primum omnium, quare ſi nunc per omnes ſpecies motus diſcurrendo cognouerimus aliquem ſolum poſſe æternum eſſe, & dici omnium primum, manifeſtum erit, quod is eſt ille motus, quem diximus, fieri immediatè a primo æterno motore immobili. Notanda ſunt verba illa, [magis erit de his manifeſtum,] quæ confirmant id, quod in initio libri diximus, non eſſe ſcopum Ariſtotelis in hoc libro agere de æterno motore, ſed de æterno motu, totus enim ſequens tractatus, qui eſt vſque ad Epilogum in calce textus ſeptuageſimi ſeptimi eſt de motu æterno ſine vlla mentione æterni motoris ergo etiam prę cedens tractatio fuit de ſolo æterno motu, cum Ariſtoteles hic dicat fore magis manifeſtum de his eiſdem de quibus hactenus actum eſt, nempe de æterno motu, vt ipſemet declarat.

Contextus Septuageſimusoctauus.

Quod autem hoc neceſſe eſt impartibile eſſe, et nullam habere magnitudinem, nunc dicamus: primum de prioribus ipſo determinantes.

Horum

Horum autem vnum quidem eſt, quod impoſsibile eſt, ullum finitum mouere infinito tempore. Tria enim ſunt, quod mouetur, & mouens, et tertium, in quo ſcilicet tempus, hæc autem aut omnia infinita ſunt, aut omnia finita, aut aliqua, aut duo, aut vnum. Sit igitur A. mouens, quod autem mouetur B. tempus infinitum in quo D. ipſum igitur D. moueat aliquam partem ipſius B. quæ ſit in quo E. Non igitur in æquali ipſi C. in maiore enim maius, quare non eſt infinitum tempus illud, quod eſt ipſius F. ſic itaque ipſi D. addendo conſumam ipſum A. & ipſi E. ipſum B. tempus autem non conſumam, ſemper remouens æquale, infinitum enim eſt. Quare totum A totum B. mouebit in tempore finito ipſius C. Non ergo poſsibile eſt a finito moueri aliquid ſecundum infinitum motum. Quod igitur non contingit finitum infinito tempore, manifeſtum eſt.

PROPOSITVM Ariſtotelis in hoc poſtremo capitulo eſt oſtendere primum motorem vniuerſi eſſe impartibilem, ideſt ab omni materia abſtractum, cuius conſilij rationem iam declarauimus in libro de regreſſu. Ea autem eſt, quia in contextu quinquageſimo ſecundo, Ariſtoteles ſatis rudem fecit illam negotiationem intellectus, quæ pro regreſſu facienda neceſſaria erat; quoniam enim primi motoris conditiones conſiderare ad Phyſicum non pertinebat, ideo ſatis habuit ibi Ariſtoteles leuiter tangere conditionem illam, quod eſt omnino immobilis, ideſt, nec per ſe, nec per accidens mobilis, ex hoc enim cognito cognoſcebatur cauſa, cur fiat ab eo vnus continuus motus ęternus. Nunc igitur Ariſtoteles ſtatuit illam negotiationem facere pleniorem, nec enim illa contentus, nec uolens tranſcendere limites naturales, remiſit hanc diligentiorem ad calcem libri; & poſt Epilogum tanquam minus naturalem conſiderationem, tamen conſerentem ad firmius cognoſcendam æterni motus cauſam. Hoc igitur hic præſtat oſtendens primum motorem eſſe abſtractum a materia, cur enim non debeat eſſe ſaltem per accidens mobilis, cognoſcere firmiter non poteramus, niſi nouiſſimus, quod ſit penitus a materia abiunctus, ſic enim fit, vt nulla paſſio in eum redundet ratione materiæ, & ita nullo afficiatur labore, & mouere perpetuo motu poſſir. Ideo notandum eſt, quod hæc duo ſe mutuo conſequuntur, immobile penitus, & a materia abſtractum, ſed magis cognoſcimus cauſam æterni motus, & magis acquieſcimus, dum cognoſcimus eſſe abſtractum, quàm dum ſolum cognoſcimus eſſe immobilem. Rario enim immobilitatis ſumitur ab ipſa abſtractione, non ſunt autem duo quæſita ab Ariſtotele propoſita, [impartibile, & nullam habens magnitudinem,] ſed vnum, & idem: illud enim quod abſtractum ſit ab omni magnitudine non poteſt diuidi ad diuiſionem magnitudinis, & id quod ita diuidi non poteſt, eſt abſque dubio ab omni magnitudine abiunctum: ideo ponitur ab Ariſtotele ſecundum, vt declaratiuum prioris. Voluit autem non ſine artificio Ariſtoteles caput hoc ponere poſt Epilogum totius libri, quia cognouit hanc conſiderationem eſſe Metaphyſicam, vt in prædicto libro notauimus, ſic enim quodammo-

do nos admonuit, ſe id non ignoraſſe. Eſt etiam controuerſia quædam inter Grçcos, & Auerroem, quid Ariſtoteles intelligat pro magnitudine carens: Græci dicunt Ariſtotelem oſtendere velle primum motorem non habere magnitudinem, ideſt non eſſe corporeum, qualia videmus eſſe hæc mouentia inferiora; Auerroes autem vult oſtendi non eſſe virtutem naturalem, ideſt formam immerſam materiæ. Quam ſententiam eſſe potiorem puto, nam quod primus motor non ſit corpus, iam manifeſtum eſt ex eo, quod eſt, immobilis, nam oſtenſum eſt, omne motum reduci ad motorem immobilem, at ſi eſſet corpus, eſſet per ſe mobilis, quare non eſſet primus motor, ſed ab alio moueretur. Quoniam ergo Ariſtoteles in calce præcedentis contextus dixerat, [primum mobile immobile eſſe,] & nunc ſermonem de illo proſequens dicit, [quod autem hoc eſſe impartibile, & nullam habere magnitudinem,] ſupponit abſque dubio quod non ſit corpus, & quamuis probatio ſequens ſit vniuerſalis, & probet quod non ſit corpus, nec forma corporalis, tamen dirigit eam Ariſtoteles præcipuè ad oſtendendum, quod non ſit forma corporalis, quia per hoc habebitur ratio, cur neque per accidens ſit mobilis, quod quidem obſcurius erat, & in contextu quinquageſimo ſecundo leuiter declaratum. Videtur autem Ariſtoteles cum artificio reiecisse verba illa in finem Epilogi, cum enim in illo Epilogo ſolum nominaſſet æternum motum, voluit in calce Epilogi nominare etiam motorem immobilem, vt per ea verba connecteret hoc poſtremum caput cum parte præcedente. Quod vero hic dicit Ariſtoteles, [de prioribus ipſo determinantes,] ſignificat ſe prius oſtendere uelle quaſdam propoſitiones, quæ conferunt ad propoſiti quæſiti demonſtrationem, hæ autem erunt duæ præcipuæ, quarum vna eſt, quod nulla virtus finita poteſt mouere perpetuò, quam probat in hoc contextu; altera vero quod nulla virtus infinita poteſt eſſe materialis, quam probabit in contextu ſequente. In his autem eſt difficultas maxima, tum in ipſarum intelligentia; tum in iis dirigendis ad propoſitum oſtendendum, & ad faciendam totam Ariſtotelis demonſtrationem. Nam Sanctus Thomas, & cum eo alij multi, volunt has duas propoſitiones oſtendi, vt duas maiores propoſitiones duorum Syllogiſmorum, quorum vno probetur quod primus motor habet virtutem infinitam, altero autem quod ſit abſtractus a materia; Prior Syllogiſmus talis eſt, nulla virtus finita poteſt mouere perpetuò, at primus motor mouet perpetuò, ergo primus motor non eſt virtus finita, ergo infinita; minor propoſitio iam fuit oſtenſa ſuperius; maior verò probatur ab Ariſtotele in hoc contextu; Alterum ſyllogiſmum faciet Ariſtoteles in ſequenti contextu talem, nulla virtus finita poteſt eſſe materialis, at primus motor eſt virtus infinita, ergo non eſt materialis; maior probatur in eodem contextu; minor verò fuit concluſio prioris Syllogiſmi. Iſti igitur putant Ariſtotelem hic vti infinita virtute, vt medio ad oſtendendum, quod primus motor non eſt materialis, ſed a materia abſtractus, infinitam autem virtutem dicunt hic ſignificare potentiam infinitam intenſiuè, quæ vocatur infinitus vigor, propterea dicunt primum motorem eſſe infiniti vigoris intenſiuè, adeo, vt poſſet mouere infinitos mundos; poſſet mouere corpus infinitum, ſi daretur; & poſſet moueri cœlum in inſtanti, mouet tamen ipſum in tempore, quia licet uim actiuam habeat infinitum, quæ ipſum reddit omnipotentem, eam tamen limitat per ſuam voluntatem, nec vult agere id totum, quod agere poſſet. Sed S. Thomas, & alij eius ſententiæ ſectatores, non ſunt aſſecuti mentem Ariſt. qui ad demonſtrandam primi motoris immaterialitatem non vtitur pro medio infinitate vigoris, vt manifeſte uidebimus, cum veram demonſtrationis Ariſt. formationem intellexerimus, ſed hac quoque ratione hic

ne hic error oſtenditur, quoniam hęc eadem impartibilitas, & abſtractio, quę hic demonſtratur de primo motore, competit non ſoli Deo, ſed omnibus alijs intelligentijs, quibus omnibus applicat Ariſtoteles in duodecimo Metaphyſicorum illa omnia, quæ hic de vna prima demonſtrauerat, cum enim illæ omnes ſint æterni motores, nec per ſe, nec per accidens mobiles, de illis pari modo oſtenderetur ex æterno motu, quod ſint virtutis infinitæ; quod dicit Sanctus Thomas oſtendi in præſenti contextu, attamen, & apud ipſum, & apud omnes falſum eſt, quod inferiores intelligentiæ ſint infiniti uigoris intenſiuè, ergo demonſtratio Ariſtotelis non eſt illa, quam Sanctus Thomas, & alij multi imaginati ſunt. Sed mirum eſt, quomodo in hunc errorem inciderint, cum Ariſtoteles ipſe in vltimo contextu applicet hæc omnia fundamenta ad propoſitum, & formet demonſtrationem clariſſimam, qua oſtendit primum motorem eſſe impartibilem, & abiunctum ab omni materia. Ratio igitur Ariſt. formanda eſt, non oſtenſiua, ſed ad impoſſibile ducens, ſi primus motor eſt in magnitudine, vel eſt in magnitudine finita, vel in infinita, at neutrum dici poteſt, ergo nullo modo eſt in magnitudine non eſt. n. in magnitudine infinita, quia hæc non datur, vt in tertio libro oſtenſum eſt; non etiam in magnitudine finita, quia ipſe, vel habet potentiam finitam, vel infinitam; at neutrum horum dici poteſt, ergo nullo modo eſt in magnitudine finita; quod quidem non poſſit habere potentiam finitam, oſtenditur in hoc contextu: quod verò nec infinitam, oſtendetur in ſequente. Non igitur abſolutè ſumit Ariſtoteles, quod primus motor ſit uirtutis infinitæ, ſed ſumit quod ſit forma materialis, & volens ad impoſſibile ducere oſtendit, quod poſitus materialis, nec poteſt habere finitam potentiam, quia ſic non poſſet mouere perpetuo; nec infinitam, quia ſic moueretur in inſtanti, nullo igitur modo poteſt eſſe forma materialis, ergo abſtracta. Hæc eſt Ariſtotelis demonſtratio, vt patet in vltimo contextu huius libri; quare aliena eſt ab hoc loco conſideratio, an Deus ſit uigoris finiti, an infiniti, quia Ariſtoteles non alia ratione hic conſiderat eius potentiam finitam, vel infinitam, quam ſtatuendo eum eſſe formam materialem, vt ad impoſſibile ducat, vtrum autem ſuppoſito eo abſtracto a materia, ſit dicendus uirtutis finitæ intenſiuè, an infinitæ, Ariſtoteles non conſiderat in hac parte, quia hæc conſideratio ad rem non pertinet. Nos uerò poſtea oſtendemus, quod dum ponitur abſtractus à materia, poteſt perpetuo mouere, etiamſi ponatur finiti vigoris; quare ad probandam eius abſtractionem a materia non eſt opus confugere ad infinitatem vigoris; cum præſertim inter omnes conſtet, quod aliæ inferiores intelligentiæ ſunt æterni motores, & a materia abiuncti, ſunt tamen finiti uigoris. Quid autem in hac demonſtratione intelligat Ariſtoteles per potentiam finitam vel infinitam, poſtea conſiderabimus, nunc declaremus priores propoſitionis probationem, quæ in hoc contextu habetur. Volens igitur probare Ariſtoteles, quod ſi primus motor ponatur materialis, non poteſt eſſe finitæ potentiæ, inquit tria nunc in conſiderationem uenire, mouens, & mobile, & tempus, quo fit motus, eaq; eſſe omnia infinita, vel omnia finita, vel duo infinita, & vnum finitum, vel vnum infinitum, & duo finita, idque varijs modis iuxta varias harum complicationes, quas facile vtique eſt enumerare, non enim eas omnes enumerat Ariſtoteles, cum non ſit eius conſilium vnius membri veritatem colligere ex aliorum reprobatione, ſed omnia putet falſa eſſe, & impoſſibilia. Alia igitur dimittit tanquam manifeſtè falſa, alia verò ut magis dubia refellit in hoc contextu, & in alijs ſequentibus. Certum enim eſt falſa eſſe omnia membra, in quibus ſumatur mobile infinitum, quia iam in tertio libro oſtenſum eſt non dari magnitudi-

Kk 2

gnitudinem infinitam, ita omnia illa, in quibus ſumatur tempus finitum, ſiquidē; iam oſtenſum eſt tempus durationis motus eſſe infinitum, quare Ariſtot. accipit pro cōſtanti quod mobile ſit finitum, & tempus ipſius motus ſit infinitum, ita ut ſola potentia motiua relinquatur, quam ſumere poſſit, & vt finitam, & vt infinitam; hoc enim minus erat manifeſtum. Hanc igitur, ut finitam ſumit in hoc contextu, & oſtendit eſſe impoſſibile ut potentia materialis finita moueat mobile finitum infinito tempore. Poſtea in contextu ſequente accipiet etiam potentiam motiuam infinitam, & eius quoque membri impoſſibilitatem demonſtrabit. Hæc autem Ariſtotelis ratio talis eſt, ſumit A. pro potentia motiua materiali finita, & B. pro mobili finito, & C. pro tempore motus infinito, & ſupponit hoc fundamentum, quod maior potentia mouet maiori tempore, hoc eſt, diutius perſeuerat in mouendo; minor autem potentia minori tempore, quia citius fatigatur; maior autem potentia iudicatur ex maiore materia in qua eſt; ſupponitur enim eſſe potentia materialis, vt in igne maiori maior eſt urendi potentia, quàm in minore, etiam ſi idem ſit in vtroque gradus caloris intenſiuè: His conſtitutis inquit Ariſtoteles, diuidatur potentia motiua (diuidua enim eſt cum ſit materialis,) & ſumatur eius pars vocata D. quæ moueat partem ipſius B. mobilis vocatam E. non igitur mouebit eam tempore æquali toti C. quod eſt tempus infinitum, ſed minore, ſiquidem ſupponitur minus potentiæ minori tempore mouere, finito igitur tempore mouebit, quod ſit F. tunc ſi ipſi D. addam aliam partem ipſius potentiæ, tandem conſumam totum A. potentiam; totum enim finitum conſumitur tandem ex continua acceptione partis: ſic etiam conſumam ſimul totum B. mobile, addendo ipſi E. aliam, & aliam partem; In ipſa autem accretione potentiæ motiuæ, neceſſe eſt etiam fieri temporis additionem, ita tamen, vt ipſi F. parti finitæ addatur pars finita; ſed ex multis numero finitis, & quantitate finitis non fit niſi vnum finitum, quare conſumpta tota A. potentia non conſumam totum C. tempus, cum ſit infinitum, proinde per continuam acceptionem partis non conſummatur, quare tota potentia A. mouebit totum B. mobile tempore finito, quod ipſius C. pars eſt, non autem toto C. infinito. Sic igitur patet (inquit Ariſtoteles) non poſſe potentiam materialem finitam mouere aliquid motu infinito, ideſt durante infinitum tempus, quia tali potentia conſtituta ſemper hoc argumento oſtendetur cum finito tantum tempore mouere. Hæc eſt ratio Ariſtotelis, in qua manifeſtum eſt, potentiam motiuam finitam ſumi, vt materialem, ſecus enim non poſſit conſiderari ipſius diuiſio in partes, idque poſtea aſſeret ipſe Ariſtoteles in poſtremo contextu colligens totam argumentationem. Hoc etiam ſignificauit in initio huius contextus, dum pro eodem accepit impartibile, & magnitudine carens, quod enim eſt extra omnem magnitudinem, non eſt extenſum, quare nullam recipit partitionem. Sed conſiderandum eſt, quomodo accipiat Ariſtoteles potentiam motiuam finitam, vel infinitam, certum eſt enim, quod ſi dicamus ſumi finitam, & infinitam ratione durationis in mouendo, nugatio erit manifeſta in concluſione Ariſtotelis, dicere enim finitam potentiam non poſſe mouere tempore infinito, eſt dicere potentiam mouendi tempore tantum finito non poſſe mouere tempore infinito. Neceſſe eſt igitur, ut per potentiam finitam, uel infinitam intelligamus aliquid non fluens, ſed totum ſimul collectum, quod vt ſimul exiſtens poſſit in ipſo motore conſiderari, hoc autem non uidetur melius, & accommodatius ſignificari poſſe, quàm nomine vigoris, ita vt potentia finita, vel infinita motoris nihil ſit aliud, niſi finitus vel infinitus vigor mouendi, ſed quia nomen uigoris dicit quandam relationem ad extra, vigor enim mouendi reſpicit

mobi-

Digitized by Google

mobilia, ens autem reſpectiuum non poteſt dici finitum vel infinitum, niſi ratione alicuius abſoluti, a quo emanet, ſeu in quo fundetur, ideò finitudo, & infinitudo vigoris notat infinitatem alicuius abſoluti, vel finitatem, quæ non poteſt eſſe niſi duplex, aut intenſiua, aut extenſiua, intenſiuam voco finitatem, vel infinitatem propriæ perfectionis q̃ ſingulares hẽt, ut ſi diceremus in aliquo igne eſſe calorem intenſiuè infinitum, neceſſe eſſet, vt uigorem quoque calefaciendi haberet infinitum, extenſiua verò eum quæ ſumitur ab extenſione materiæ, nam ſi poneremus dari ignem mole infinitum, neceſſe eſſet, vt calor eius, cum ſit virtus materialis eſſet ſimiliter infinitus, id eſt, extenſus per materiam infinitam, licet intenſione finitus eſſet, vnde ſequeretur infinitus agendi vigor, quoniam (vt Ariſtoteles in contextu ſupponit) in maiori magnitudine eſt maior agendi uigor; vtrouis igitur modo ſtatuatur infinitus vigor, certum eſt quod nil tali agenti nil poſſet reſiſtere, quia vinceret omnem reſiſtentiam patientis, neque minui vnquam, neque fatigari poſſet, proinde limitatum nec tempus haberet, nec modum ſuæ actionis; ſed potentia motiua materialis, quæ & intenſiuè, & extẽſiuè ſit finita neceſſe eſt, & limitatũ habeat actionis modum, atq; finitũ, ita vt a reſiſtẽtia ipſius mobilis minuatur, & fatigetur, propterea ꝙ neceſſe eſt, ut rõne materiæ, in qua eſt reparatur, & debilitetur, quare neceſſe eſt, vt finitum habeat etiam tẽpus ſuæ actionis, quare non poteſt mouere perpetuo. Sumpſit igitur Ariſtoteles in hoc contextu potentiam motiuam finitam, ideſt motorem materialem habentem vigorem mouendi fintum, & ex eius diuiſione in partes oſtendit non poſſe ab eo quippiam moueri tempore infinito, & ita nulla fit nugatio, quia ex finitate vigoris motiui, quæ conſideratur, ut ſimul tota collecta, oſtendit non poſſe prodire infinitam durationem motus, quæ eſt infinitudo fluens. Dubitatur hic quia uidetur Ariſtoteles ſibimet aduerſari, nam in calce ſeptimi Phyſicorum dicit maiorem potentiam minori tempore mouere, quam minorem potentiam, eodem enim ſpatio conſtituto, maior potentia motiua ad finem perueniet minori tempore minor autem potentia maiori tempore. hic uerò dicit maiorem potentiam mouere maiori tempore minorem autem minori præterea altera eſſe uidetur in dictis Ariſtotelis contradictio, nam ibidem docuit, quod æquali tempore mouet tota potentia totum mobile, & pars potentiæ partem proportionalem illius mobilis hic verò dicit facta diuiſione, & potentiæ, & mobilis totam potentiam mouere maiori tempore quàm minorem. Hæ difficultates traxerunt Simplicium ad prauam huius contextus interpretationem, & ab Ariſtotele alieniſſimã, volens enim ita locum hunc interpretari, ac conſentire ijs quæ in calce ſeptimi libri dicuntur, non animaduertit ſuã expoſitionem huic loco, & uerbis Ariſtotelis non congruere. Dimiſſis igitur ijs, quæ dicuntur a Simplicio, & ea cõſtituta rationis Ariſtotelis interpretatione quã expoſuimus, nos ad priorem difficultatem dicimus uera eſſe illa quæ in ſeptimo libro dicuntur, & illa, quæ hic varijs tamen conſiderationibus, quod Simplicius ignorauit; aliud enim eſt conſiderare maiorem, uel minorem velocitatem motus per determinatum ſpatium, quæ eſt conſideratio Ariſtotelis in ſeptimo Phyſicorum; Et aliud eſt conſiderare maiorem, vel minorem vigorem mouendi, unde pro ueniat maior, uel minor perſeuerantia in motu, quæ eſt Ariſtotelis conſideratio in preſenti loco, nam conſtituto ſpatio mille paſſuum, certum eſt, quod maior uirtus motiua velocius mouebit proinde minore tempore ad finem eius ſpatij perueniet, quàm virtus minor, ideò uerum eſt, id quod dicitur in calce ſeptimi, ubi etiam maior, & minor virtus motiua non iudicatur ſecundũ ſe ſolũ, ſed ſecundũ, ſed ſecũdũ maiorẽ rationem, uel minorem exceſſus ad mobile, ibi enim potentia, ut 10. reſpectu mobilis reſiſtentes, vt 8. iudicatur minor quàm potentia, vt 6. reſpectu mo-

bilis reſiſtentis, ut 3. quia hic eſt exceſſus per duplum ille uero per ſeſquiquartam rationem, ideo potentia illa, ut 6. mouebit minori tempore per illud ſpatium, quàm altera. hic uero Ariſtoteles non conſiderat maiorem, vel minorem potentiam ratione exceſſus ad mobile, neque reſpectu ſpatij, ſed ſecundum ſe, & abſolutè, quare hic omnem potentiam actiuam, ut decem, uocat maiorem potentia actiua, ut ſex, dum enim has ſecundum ſe, & abſque ullo reſpectu conſideramus, certũ eſt, quod maior potentia maiorem habet actiuitatem, & uigorem, proinde diutius perſeuerabit in motu, quia tardius fatigabitur, ideo nec uelocitatem, uel tarditatem motus hic conſiderat Ariſtotelis, ſed ſolum maiorem, uel minorem perſeuerantiam in mouendo hac igitur ratione uerum dicit, quod tota magnitudo habet maiorem potentiam motiuam quam pars, ideo maiori tempore perſeuerabit mouendo; Ad alteram uero contradictionem, quæ uidetur eſſe difficilior, ſimiliter dicendum eſt Ariſtotelem potentiam totius, & potentiam partis abſolutè conſiderare, non autem ſecundum proportionem, quamuis enim eadem ſit ratio totius potentiæ ad totum mobiles, & partis ad partem mobilis proportionalem, & idẽ exceſſus, tamen abſolutè loquendo negari non poteſt maiorem eſſe potentiam totius, quàm potentiam partis; loquimur enim de potentia motiua materiali, quæ eſt extenſa ad extenſionem materiæ, quare neceſſe eſt maiorem extenſione, & quantitate eſſe potentiam in tota materia quam in partem, proinde eſſe maiorem eius actiuitatem, & uigorem ad perſeuerandum in mouendo quare licet tantus ſit exceſſus totius potientiæ ad totum mobile, quanta quartæ partis potẽtiæ ad quartam partem mobilis, ita ut eadem fiat velocitas motus; tamen tota potentia maiori tempore mouebit, quia diutius perſeuerabit in motu; adde quod minor materiæ minus reſiſtit alterantibus, & corrumpentibus externis ideo in patiendo ab eis patitur, etiam ac læditur ipſius uirtus motiua, quæ ſupponitur materialis, proinde debilitatur, ut magis reſiſtit aqua totius fluuij calori Solis corrumpenti, quam aqua uaſis, & hæc magis, quam gutta, quare conſtituta etiam eadem ratione aquæ uaſis ad aliquod patiens, & guttæ ad aliud patiens minus, diutius tamen in agendo perſeuerabit tota aqua uaſis, quam gutta, quia illa minus debilitabitur, & diutius ſeruabitur, gutta uerò breui interimetur, ideo aduertere debemus conſiderationem quæ habetur in ſeptimo, & alijs præcedentibus libris fuiſſe uniuerſaliorem, & abſtractiorem, hanc uerò, quæ in hoc octauo habetur eſſe magis particularem, & materiæ applicatam; dum enim ſolam conſideramus proportionem inter potentiam motiuam, & potentiam mobilis reſiſtitiuam, & ſpatium, & tempus, ueræ ſunt illæ regulæ, quas tradit Ariſtotelis in ſeptimo libro, ſed applicatæ rebus, & materiæ multam recipiunt a materia uarietatem ob prædictas cauſas; Dubitatur etiam hic de cœlo, cui non uidetur aptari poſſe hæc Ariſtotelis demonſtratio ſiquidem cœlum non poteſt in partes diuidi; Soluit Auerroes dubium ſic, cœlum mouetur a motore, qui ſecundum poſitionem aduerſarij eſt forma materialis, & extenſa ad extenſionem materiæ, quo fit vt ille motor ſit forma cœli informans materiam; cœlum igitur reuera non eſt diuiſibile, ſed ſuppoſita hic poſitione improbanda, quod eius motor ſit forma materialis cœlum eſt diuiſibile, quia conſtat ex materia, & forma, omne enim tale corpus habet potentiam extenſam, & quantam, proinde diſtinctam potentiam totius a potentia partis. Aliter ſoluit Sanctus Thomas dicens non poſſe cœlum quidem diuidi reali diuiſione, ſed poſſe tamen diuidi ſecundum mentalem deſignationem, quę ei competit, quatenus eſt corpus, & potentiæ illius, quatenus eſt extenſa in materia, ſiquidem multa competunt cęlo, quatenus eſt corpus, quæ ei repugnant, quatenus tali corpus, ut ait Auerroes quinto Phyſicorum quadrageſimoquinto, & ſexto Phyſicorum quintodecimo, &

ſeptimo

Digitized by Google

ſeptimo Phyſicorum ſecundo, poſſumus igitur ſecundum mentalem deſignationem conſiderare in cœlo partes, abſque reali diuiſione, & dicere potentiam totius eſſe maiorem potentia partis, & ita optimè formare rationem Ariſtotelis ad oſtendendum, quod tota illa potentia non poteſt niſi finito tempore mouere, uidetur itaque perfectè dubium ſolui, ſi ſimul utraque ſolutio coniungatur, nam optima eſt Sancti Thomæ ſolutio, ſed non poſſumus mente deſignare partitionem potentiæ, niſi dum ponimus eam materialem; hoc igitur poſito cœlum cum ipſius potentia diuidi poteſt in partes ſecundum mentalem deſignationem.

Contextus Septuageſimusnonus.

Quod autem non contingit omninò in magnitudine finita, infinitam eſſe potentiam ex his manifeſtum eſt. Sit enim maior potentia ſemper qua æquale in minori tempore facit, ut quæ calefacit, aut dulce facit, aut proijcit, & omnino mouet. Neceſſe eſt ergo, & a finito quidem, infinitam autem habente potentiam, pati aliquid patiens, & plus quàm ab alio, maior enim eſt infinita potentia. At uerò tempus quidem non contingit eſſe ullum. Si enim ſit in quo A. tempus, in quo infinita uis calefacit, aut pepulit A. B. autem, in quo finita quædam ad hanc, maiorem ſemper accipiendo finitum perueniam aliquando ad id, quod eſt, in A. tempore mouiſſe, ad finitum enim ſemper addens excedam omne determinatum, et auferens ſemper deficere faciam ſimiliter, in æquali ergo tempore mouebunt finita ac infinita: hoc autem eſt impoſſibile: nullum itaque finitum contingit infinitam potentiam habere.

IN hoc contextu Ariſtoteles probat alteram propoſitionem, quæ erat neceſſaria ad propoſitum concludendum, hæc autem eſt, non poſſe in magnitudine finita infinitam eſſe potentiam, ſumendo infinitam in eodem ſenſu, in quo diximus acceptam fuiſſe in contextu præcedente finitam potentiam, & ratio Ariſtotelis talis eſt, ſi in magnitudine finita ineſſet infinita potentia motiua, ſequeretur alterum duorum, vel quod moueret in uno tempore, ideſt, in inſtanti, quod eſt impoſſibile, quia omnis motus ſit in tempore, vel quod æquali tempore potentia finita, & potentia infinita agerent eandem actionem, quod ſimiliter eſt impoſſibile conſtituto eo fundamento quod Ariſtoteles in initio iacit, quod maior virtus agit eandem actionem minori tempore, quàm minor, quod quidem in ſexto libro oſtenſum fuit, in quo ſuppoſito non conſiderat amplius Ariſtotelis maiorem, vel minorem perſeuerantiam in mouendo quòd in præcedente contextu fecerat, ſed maiorem, vel minorem velocitatem ſuper determináto ſpatio, ad diuerſa enim probanda diuerſis nititur fundamentis, & diuerſis conſiderationibus; conſequentiam igitur ita probat Ariſtoteles. Sit A. determinatum tempus quo virtus infinita certam aliquam actionem, ſeu motum fecit, nempe per tantum ſpatium; ſit alterum tempus maius vocatum A B. in quo virtus finita faciat eundem mo-

tum,

tum, nam virtus finita, cum ſit minor, quàm infinita, plus temporis poſtulabit ad peragendum eundem actionem, hæc autem finita virtus ſi augeatur, neceſſe eſt minui tempus, quo peraget aucta eandem actionem, ergo ſi pergat incrementum uirtutis, perget etiam imminutio temporis, quare neceſſe eſt tandem ad id peruenire auctionem virtutis, ut in tempore A. peragat eandem actionem, cum enim, & A, & A B. ſint determinata, & finita tempora, neceſſe eſt, ut per continuam ablationem partis finitum ab ipſo A B. tandem relinquatur A. quia finiti ad finitum finita eſt diſtantia, ſic igitur ſequetur ut virtus finita peragat eandem actionem in eodem tempore, in quo infinita virtus quod impoſſibile eſt, ſupponitur enim maiorem virtutem facere eandem actionem in minori tempore, & infinitam eſſe maiorem quacunque finita, vel in alterum abſurdum incidemus, uidelicet quod virtus infinita faciet eam actionem in non tempore, hoc eſt in inſtanti, quod ſimiliter eſt impoſſibile, nam motus, de quo loquimur eſt verus motus, continuus, & in tempore factus, in alterum igitur abſurdum incidere neceſſe eſt, dicendo primum motorem eſſe materialem & eſſe virtutis infinitæ, atqui nec dici poteſt virtutis finitæ, quia (ut dictum eſt in contextu præcedente) non poſsit mouere perpetuo tempore, ergo nullo modo poteſt primus motor eſſe virtus materialis, eſt ergo abſtractus a materia, & impartibilis; hæc eſt reuera demonſtratio Ariſtotelis, ut ipſe eam manifeſte concludet in poſtremo contextu, quem ego puto annectendum eſſe huic ſeptuageſimo nono, vel ſaltem octuageſimoprimo, quoniam in eo nil aliud habemus, niſi abſolutionem præſentis demonſtrationis, quæ non uidetur quatuor alijs intermedijs contextibus eſſe interrumpenda; Verba autem illa poſtrema, [nullum finitum contingit infinitam, habere potentiam,] ſignificant nullam finitam magnitudinem poſſe habere infinitam motiuam potentiam, nam ſupponebatur non dari infinitam magnitudinem, quare hæc eſt concluſio ſecundæ propoſitionis in hoc textu probatæ tanquam neceſſariæ ad prædictam Ariſtotelis demonſtrationem, qua oſtendatur abſtractio primi motoris. Infinita autem mouendi uirtus hic ita intelligenda eſt, ut in contexntu præcedente fuit ſumpta uirtus finita, nempe pro vigore mouendi, ſeu actiuitate infinita; ex quo colligimus errorem Alexandri, qui (ut Simplicius refert) dixit Ariſtotelem potuiſſe alia breuiori ratione demonſtrare hanc propoſitionem, in nulla magnitudine finita poteſt ineſſe infinita potentia, abſque acceptione alicuius determinatæ actionis, & abſque comparatione cum potentia infinita, ſolum enim conſiderando infinitam potentiam in magnitudine finita. Alexander ita rationem formabat, diuidatur illa magnitudo in partes numero finitas in harum ſingula in erit infinita potentia, nam ſi diceremus infinitam, ſequeretur partem eſſe æqualem toti, nam potentia eſt extenſa ad extenſionem materiæ, quare potentia partis, eſt pars potentiæ totius neceſſe igitur eſt, vt pars quælibet habeat finitam potentiā, ſi hæ omnes partis componantur fiet ex ijs omnibus una tota potentia finita, quia aggregatum ex pluribus finitis, eſt ex neceſſitate finitum, ut habetur ſexto Phyſicorum ſexageſimo, ſexageſimoprimo, eſt igitur neceſſarium, ut in magnitudine finita ſit finita potentia; Recentiores aliqui dicunt reuera rationem hanc eſse faciliorem, ſed Ariſtotelem maluiſse alia ratione uti ad impoſſibile ducente, quæ uidetur eſse efficacior propter magnam impoſſibilitatem, ad quam ducit. Sed in errore ſunt quia ratio Alexandri eſt prorſus inefficax quia illa uirtus quam in magnitudine finita ponatur ineſse, non poteſt dici infinita ſecundum extenſionem, ſiquidem extenſio finita eſt, quare ſi eſt infinita, non poteſt niſi intenſiuè eſse finita, quo fit, ut etiam diuiſa magnitudine pars quælibet habeat potentiam ſimiliter infinitam; quod uero dixit Alexander, pars debet eſse minor toto, uerum eſt eo

modo

modo, quo eſt pars, facta autem eſt in partes diuiſio ſecundum extenſionem & quantitatem, ideo ſecundum extenſionem etiam pars potentiæ eſt minor, quàm potentia tota: at intenſiuè nulla eſt facta diuiſio in gradus: quare in parte magnitudinis ineſt tota intenſio, quæ eſt in tota, ideo etiam in parte ineſt infinita potentia intenſiue. Quod ſi etiam per poſſibile, vel impoſſibile concederemus infinitatem illius potentiæ eſſe extenſiuam, & diuiſionem fieri in partes ſecundum extenſionem, adhuc eſt vana Alexandri ratio, quia non erit finita quælibet pars ſed oportebit aliquam eſſe potentiæ partem infinitam, quemadmodum ſi vniuerſum tempus diuideremus in quatuor partes, poſſemus quidem tres ſumere finitas, & mille annorum ſingulam, ſed reliqua, quæ totum reliquum tempus continebit, erit infinita, & æqualis toti, nempe æqualitate quadam impropriè dicta, & priuatiua, quæ nil aliud denotat, quam carentiam termini. Axioma autem illud, totum eſt ſua parte maius, eſt verum de toto reſpectu partis finitæ. Rectè igitur Ariſtoteles fecit non vtens tali probatione, quæ fuiſſet prorſus inualida. Voluerunt etiam aliqui labefactare hanc Ariſtotelis rationem, dicentes non ſequi quod ſi potentia infinita poneretur in materia, moueret in inſtanti, ſiquidem hoc repugnaret naturæ ipſius corporis, quod mouetur, corpus enim non pateretur ſe moueri in inſtanti, quia non poteſt ſimul eſſe in initio ſpatij & in medio, & in fine. Sed hi decipiuntur, quia ſi id admitteretur, omnis tolleretur ratio argumentandi ad impoſsibile, omnis enim talis ratio ducit ad aliquid ut impoſsibile, omne autem impoſsibile habet aliquam repugnantiam in natura, & cauſam aliquam ſuæ impoſsibilitatis; itaque ſi liceret dicere, non ſequitur, quia eſt impoſsibile propter talem repugnantiam, non poſſemus unquam argumentari ad impoſsibile, dicimus igitur aliud eſſe falſitatem conſequentis, aliud falſitatem conſequentiæ, quo fit ut ex impoſsibilitate conſequentis non liceat inferre falſitatem conſequentiæ, ſed ſolum antecedentis, ex quo fuit illatum; impoſsibile igitur eſſe ut corpus mutet locum in inſtanti, etiam Ariſtoteles fatetur, immo hoc infert ut impoſsibile: ualida tamen eſt ipſius illatio, nam dicere poſſum uirtutem motiuam infinitam ſuperare per infinitum omnem repugnantiam quæ ſit in corpore moto, proinde hanc illi non poſſe reſiſtere, quin moueat in inſtanti. Sed reuera hoc non infert Ariſtoteles, ſed infert alternatiuè, & inquit alterum duorum ſequi, aut illam potentiam mouere in inſtanti, aut æquali tempore infinitam ac finitum facere eundem motum, quæ illatio eſt neceſſaria & manifeſta, licet vtrumque ſit impoſsibile. Dubitat hic Auerroes aduerſus hanc ſecundam Ariſtotelis propoſitionem, nam potentia cœli eſt materialis, tamen eſt infinita, quia habet vim durandi perpetuo, non eſt igitur uerum quod magnitudo finita non poſsit habere infinitam potentiam. Auicenna (vt inquit Auerroes) Alexandri ſententiam in hoc ſecutus, dixit cœlum ſecundum ſe eſſe durationis finitæ, & corruptibile, ſed perpetuari ab alio, nempe a Deo, & ita duplex eſſe neceſsarium, unum ex ſe & ex propria natura, quo pacto ſunt neceſsariæ omnes intelligentiæ motrices cœlorum; alterum vero quod cum ex ſe ſit poſsibile, & poteſt non eſſe, perpetuatur tamen ab alio, ut cœleſte corpus, ſic igitur ſoluitur dubitatio, potentia enim cœli cum ſit materialis, eſt ſecundum ſe durationis finitæ. Hæc ſententia reprobatur ab Auerroe hic, & in Commentario centeſimo vigeſimoquarto primi libri de Cœlo, oſtendit enim eam in ſe continere contradictionem, cum enim tale poſsibile, dicatur poſsibile potentia naturali, neceſse eſt eo poſito ineſse ut nullum ſequatur impoſsibile: at poſito cœlo corrupto ſequitur impoſsibile, nempe quod Deus non potuerit, uel non uoluerit ipſum perpetuare, ergo impoſsibile eſt id quoque, ex quo ſequitur nempe quod cælum ex ſe ſit poſsibile corrumpi:

eſt

Digitized by Google

eſt igitur ſimul poſſibile, & impoſſibile; quod ſi non poteſt poni ineſſe, non eſt ergo poſſibile, quæ ſimiliter eſt contradictio. Propterea fruſtra in natura eſt illa potentia, quæ non poſſit dari ad actum, & nihil debet eſſe fruſtra in natura; non eſt igitur in aliquo ponenda potentia naturalis ad interitum, niſi aliquid etiã detur agens potens illud interimere ita ut aliquando ſit interiturum. Sed hac de re multa dicuntur ab Auerroe in dicto loco, & multa etiam hic a Simplicio, quæ referenda non ſunt. Reſponſio Auerrois melior eſt, quæ magis etiam declaratur a Simplicio, quod Ariſtoteles non de alia potentia loquitur, quàm de ſola actiua, hæc enim non poteſt eſſe infinita in magnitudine finita, infinitum intelligendo (vt ait Simplicius) infinitate tota ſimul collecta, quam ego dixi eſſe actiuitatẽ infinitam, ſeu vigorem mouendi infinitum, ex quo ſequitur infinitudo extenſiua, quæ eſt duratio actionis tempore infinito; infinitus enim vigor nullam patitur fatigationẽ. Hoc idem dicit Auerroes in commentario centeſimo primi libri de Cœlo, dum inquit figuram ſphæricam non eſſe cauſam completam æternitatis motus, quia ſi eſſet cauſa completa, ſequeretur quod in corpore finito ineſſet uirtus actiua infinita; ſed potentia, quam habet cœlum durandi in infinitum non eſt potentia actiua, ſed potius paſſiua, quæ non eſt quod totum ſimul collectum infinitum, ſic enim nulla datur infinita potentia, nec actiua, nec paſſiua, ut Auerroes, & Simplicius dicunt, non enim datur uigor actiuus infinitus intenſiuè, nec potẽtia paſſiua infinita intenſiue, ſed cęlum, cum ſit corpus, habet determinatum gradum ſuæ perfectionis, quę tamen ſua natura æterna eſt, nec poteſt corrũpi, ſed durat in infinitum, quare licet ponamus in cœlo durationem infinitam, non ob id ponimus infinitatem talem, quæ ſimul tota exiſtat, quoniam ipſa Cœli natura eſt inteſiue finita, æterna tamen extenſiue, potentia quoque paſſiua cœli finita eſt intenſiuè, quia non eſt aptum recipere niſi tantum motum, idque Auerroes comprobat ex dicto Ariſtotelis in contextu ſeptuageſimo primo ſecundi libri de cœlo. Si enim in aliquo orbe unum aſtrum adderetur, uel aſtrum quod in orbe eſt, fieret maius, non ſine labore moueretur orbis, uel tardius moueretur, finita igitur eſt potentia paſſiua cœli intenſiue, ſed infinita extenſiuè, quia eſt aptum moueri in infinitum, talem autem eſſe etiam potentiam paſſiuam primæ materiæ manifeſtum eſt. Potentia igitur actiua materialis infinita nullo modo datur, nec intenſiue, nec extenſiue, quia ſi intenſiue, non eſt infinita ſed finita, neceſſe ut fatigetur, & minuatur, quare non poteſt mouere perpetuo, & de hac loquitur hic Ariſtoteles. At potentia paſſiua infinita intenſiuè quidem non datur, ſed datur extenſiue, licèt ſit potentia materialis, cuiuſmodi eſt potentia cœli reſpectu æterni motus, talem etiam dicere poſſumus eſſe potentiam eius ad durandum tempore infinito, actiua enim certè non eſt, ſed potius paſſiua, quia eſt quodammodo potentia non patiendi aliquam læſionem ab aliquo, quę reducitur ad potentiam paſſiuam, de qua Ariſtoteles hic non loquitur: propriè tamen loquendo hęc neque actiua, neque paſſiua dici poteſt. Sed rurſus obijciet aliquis, nam cœlum agit in hęc inferiora infinito tempore per lumen & motum ergo datur potentia actiua materialis infinita. Dicendum eſt potentiam Cœli eſſe finitam intenſiue, quia futuri ſunt termini actionis, quam edere poteſt in hoc mundo inferiore, extenſiue autem eſt infinita, ſed huius infinitatis cauſa & radix non eſt in illa materia cęleſti, ſed eſt motor abſtractus immobilis, a quo mouetur cęlum. Ratio autem hęc Ariſtotelis locum habet de potentia materiali, nam de immateriali aliud eſt dicendum, & loquitur de potentia motiua principali, non de inſtrumentali, cęlum autem reſpectu inferiorum non eſt agens principale, ſed potius inſtrumentale. Ratio autem eius, quam modo dicebamus, differentiæ

inter

inter potentiam actiuam & paſſiuam, eſt quia potentia paſſiua materialis eſſe poteſt in re ſimplici, ideo duratione poteſt eſſe infinita; at potentia actiua materialis dicit neceſſario compoſitionem materiæ cum forma, ideo ęterna eſſe non poteſt, quia omne conſtans ex materia, & forma, eſt corruptibile.

Contextus Octuageſimus.

Neque igitur nec in infinito finitam, attamen contingit in minori magnitudine maiorem potentiam eſſe, ſed adhuc magis in maiori maiorem. Sit igitur in quo A. B. infinitum, pars igitur B C. habet potentiam aliquam, qua in aliquo tempore mouit D. in tempore ſcilicet in quo E. F. ſi igitur ipſius B. C. duplum accipiam, in dimidio mouebit tempore ipſius E F. Sit enim hac proportio. Quare in F. H. mouebit. Ergo ſic accipiendo ſemper, ipſum A. B. nunquam tranſibo, tempore autem dato ſemper minus accipiam. Infinita ergo potentia erit, omnem enim finitam potentiam excedit. Omnis autem finitæ potentiæ neceſſe eſt finitum eſſe, & tempus. Si enim in quodam tanta, maior in minori quidem, ſed determinato mouebit tempore ſecundum conuerſionem proportionis. Infinita autem omnis potentia eſt, ut & multitudo et magnitudo, quæ excedit omnem finitam.

HVIVS conuerſæ propoſitionis nullam fecit mentionem Themiſtius, ſed hos duos contex. penitus omiſit. Cum autem in contextu præcedente demonſtraſſet Ariſt. hanc propoſitionem, in nulla finita magnitudine poteſt eſſe potentia actiua infinita, nunc vult eius conuerſam probare, quæ eſt, in nulla magnitudine infinita (ſi daretur) poteſt eſſe finita potentia. Hanc probat duplici argumēto in hoc contextu, & in octuageſimoprimo ſeq. Notandum autem, quod hæc conuerſa propoſitio nō eſt neceſſaria ad concludendum Ariſtot. demonſtrationem impoſsibilitatis primi motoris ut patet in ultimo contextu, in quo Ariſtoteles totam demonſtrationem concludit, ſed Ariſtoteles ad doctrinæ abundantiam (vt ait Simplicius) hanc quoque probare uoluit; eatenus enim confert ad propoſitam demonſtrationem, quatenus per hanc ſtabilitur hoc fundamentum, quod finitudo, & infinitudo potentiæ, inſequitur finitudinem, & infinitudinem magnitudinis, ita ut in magnitudine finita neceſſe ſit ineſſe finitam potentiam, & in infinita infinitam. Nam ſi magnitudo ſit infinita, neceſse eſt potentiam extenſam per illam augeri in infinitum, & ita habere actiuitatem infinitam; ſi uero finita ſit magnitudo, neceſse eſt etiam potentiam eſse actiuitatis finitæ, quia nec extenſionem habet infinitam, nec infinita intenſio eſse poteſt in aliqua virtute materiali, ſiquidem omne materiale eſt ex neceſsitate finitæ naturæ. Quoniam autem ad hanc propoſitionem probandam utetur Ariſtoteles illo fundamento iam in pręcedentibus conſtituto, quod in maiori magnitudine maior virtus ineſt, ideo antequam priorem rationem adducat, ſoluit dubium, quod illi fundamento officere videbatur. Nam

dicere

dicere aliquis poterat, maior ineſt vis calefactiua in paruo igne, quàm in magno aere, ergo in minori corpore eſt maior virtus, quàm in maiore. Soluit Ariſtoteles dicens, verum quidem hoc eſſe, ſed tamē in maiore igne adhuc maiorem ineſſe potentiam, quàm in minore, volens per hoc ſignificare comparationem eſſe faciēdam eorum, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, & naturæ, ſuppoſita enim æqualitate intenſionis neceſſe eſt plus eſſe virtutis actiuæ in magna magnitudine, quàm in parua. Hoc dubio ſoluto Ariſt. in hoc contextu facit primum argumentum quod tale eſt. Sit magnitudo infinita A B. in qua dicatur ineſſe finita potentia, ſumatur eius magnitudinis pars aliqua dicta B C. quæ per ſuppoſitum habebit minorem potentiam, & erit magnitudo finita; hæc igitur potentia prius B C. moueat mobile vocatum D. in aliquo tempore, quod ſit E F. Si igitur duplicetur magnitudo B C. eius quoque potentia duplicabitur, ſed tempus minuetur per dimidium, duplicata enim eum magnitudine virtus motiua mouebit ipſum D. in tēporis dimidio, quod ſit F H. Illa vero interpoſita verba [Sit enim hæc proportio,] hunc ſenſum habent, ſumatur, exempli gratia, perpetuo dupla, poterat enim quæcunque alia ſumi, vnde poterat etiam triplicari B C. & quadruplicari. Affert quidem Vicomercatus aliam horum verborum interpretationem, ſed ea accipienda non videtur. Sic itaque ſi procedamus duplicando magnitudinem & potentiam, ad id nunquā perueniemus vt totam magnitudinem A B. abſumamus, cum ſit infinita, duplicatio igitur procedet in infinitum, quare etiam potentia augebitur in infinitum, non eſt igitur potentia finita, ſed infinita, & ſimul cum eius incremento fiet imminutio temporis in infinitum. Patet autem hoc per definitionem infiniti, infinitum enim eſt quod quocunque dato eſt maius, & quod quocunque dato eſt minus; Patet igitur in magnitudine infinita (ſi daretur) non poſſe potentiam ineſſe niſi infinitam. Dubitatur, cur Ariſtoteles hic temporis mentionem fecerit, cum etiam abſque ipſo potuerit hanc rationem concludere, aucta enim parte magnitudinis in infinitum, neceſſe eſt potētiam ſimul augeri, & ita eſſe infinitum. Ad hoc dicendum eſt, non poſſe hoc negari, attamen Ariſtoteles ut ratio efficacior, & manifeſtior eſſet, temporis quoque conſiderationem facere voluiſſe; nam manifeſtior uidetur diuiſio temporis in infinitum, cum continuum diuiſibile ſit in infinitum, quàm magnitudinis infinitum cremētum quod non datur. Quomodo igitur ſe mutuo conſequuntur auctio magnitudinis cum potentia, & imminutio temporis coaſſumere voluit Ariſt. conſiderationem temporis ad maiorem euidentiam rationis. Quod autem dicit [ſecundum conuerſionem proportionis] ſignificat contrariam infinitudinem magnitudinis, ac temporis, non enim maiori magnitudini maius tempus reſpondet, ſed minus, ideo proportio non accipitur ſecundum æqualitatem, ſed econuerſo, ſi quidem in augendo vno, alterum imminuitur. Hoc igitur priore argumento oſtenſum eſt, non poſſe potentiam finitam ineſſe cum magnitudine infinita.

Contextus Octuageſimusprimus.

Eſt autem & ſic demonſtrare hoc, accipiemus enim quandam potentiam eandem genere ei quæ eſt in infinita magnitudine, in magnitudine finita exiſtentem, quæ menſurabit eam, quæ in infinita eſt, finitam potentiam. Quod igitur non infinitam contingit eſſe potentiam in finita magnitudine, neque finitam in infinita, ex his palam eſt.

ALTERO argumento confirmat Ariſtoteles eandem propoſitionem, quod tale eſt, ſi ſit finita potentia in magnitudine infinita, ſequetur quod duæ magnitudines eiuſdem generis, ideſt, eiuſdem naturæ ſpecificę, vna finita, altera infinita æqualem habeant potentiam actiuam, conſequens eſt falſum, quia aduerſatur fundamento, quo ſuppoſitum fuit maiorem ſemper eſſe potentiam in maiore eiuſdem generis magnitudine. Cõſequentia, ita deducitur, ſumatur altera magnitudo finita eiuſdem generis qua neceſſe eſt minorem eſſe altera infinita, proinde, & minorem habere potentiam per fundamentum prædictum, hæc autem minor potentia metietur alteram maiorem, quam habet magnitudo infinita, quia finiti ad finitum eiuſdem generis finita eſt diſtantia; aucta enim finita magnitudine per additionem partis finitæ etiam potentia augebitur, vt aliquando æquetur alteri potentiæ maioti, & erit in magnitudine finita, quia finitum, per additionem partium numero, & motę finitarum neceſſario eſt finitũ, in magnitudine igitur finita inerit potẽtia finita æqualis illi potẽtiæ finitæ, quæ eſt in magnitudine infinita eiuſdem generis, quod eſt impoſſibile. Poſtremis verbis facit Ariſtoteles concluſionem communem omnibus his trib. contextibus ſeptuageſimo nono, octuageſimo, octuageſimo primo, concludit enim oſtenſum eſſe vtramque conuerſam propoſitionem in magnitudine finita non poſſe infinitam ineſſe actiuam potentiam, & in magnitudine infinita non poſſe ineſſe potentiam finitam, patet igitut, ita eſſe coniunctos hos tres contextus, vt nihil poſſit interponi. Quoniam autem ex his fundamentis iactis Ariſtoteles in ultimo contextu concludit, & abſoluit ſuam demonſtrationem, qua demonſtrat primum motorem eſſe ab omni magnitudine abiunctum, & impartibilem, habet nunc ad doctrinæ facilitatem vltimum illum contextum ſtatim interpretari.

Contextus Octuageſimus ſextus.

Determinatis autem his manifeſtum eſt, quod impoſſibile eſt primum mouens & immobile habere aliquam magnitudinem. Si.n. magnitudinem habet, neceſſe eſt, aut finitam ipſam eſſe, aut infinitam. Quod igitur infinitam non contingat magnitudinem eſſe, oſtenſum eſt prius in Phyſicis. Quod autem finitam impoſſibile eſt habere infinitam potentiam, & quod impoſſibile eſt ad finita moueri aliquid infinito tempore, demonſtratum eſt nunc, primum autem mouens perpetuo mouet motu, et infinito tempore, manifeſtum, itaque eſt, quod indiuiſibile eſt, & impartibile, et nullã habens magnitudinẽ.

DE hoc contextu Themiſtius in fine libri nihil dicit, ſed huius ſentẽtiam cõmiſcuit cõm. ſeptuageſimooctauo, & ſeptuageſimonono. Hic autem Ariſtoteles totam demonſtrationem abſoluit, & ita eam format, qualem in textu ſeptuageſimo octauo, nos formandam eſſe diximus, & ita loquitut, ut ſignificare videatur contextũ hunc eſſe ſtatim adiungendũ contextui octuageſimoprimo: nam inquit. [Determinatis aũt his,] .i. demonſtratis his propoſitionib. quas in contextib. ſeptuageſimo octauo, ſeptuageſimonono, octuageſimo, octuageſimoprimo, demõſtrauit, ſequitur concluſio principalis, q̃ in initio ſeptuageſimi octaui propoſuimus, ꝙ primus

motor immobilis non põt aliq̃ habere magnitudinẽ, ſed oĩno eſſe a magnitudine ſeparatus, deinde concluſionẽ hanc ita ex fundamentis deducit. Si primus motor immobilis habet aliquã magnitudinẽ, hoc eſt ſi eſt corpus, vel forma materialis, neceſſe eſt vel finitam, vel infinitam eam magnitudinem eſſe, at infinitũ non dari iã oſtenſum eſt, (inquit) [prius in Phyſicis] ideſt in 3. lib. quem cur Phyſicum vocet ad differentiã eius octaui, legas ſupra in interpretatione Tex. 4. huius libri. Si vero dicatur habere finitã magnitudinem, neceſſe eſt ipſum primũ motorem vel habere potentiam finitam vel infinitã, quorum neutrũ dici poteſt; nam quod non poſſit in magnitudine finita ineſſe infinita potentia, iam oſtenſum eſt in 79. Contextu, quare dicere non poſſumus eum habere potentiam infinitam; ſed neque finitam, ſiquidem in ſeptuageſimooctauo oſtendimus potentiam finitam materialẽ non poſſe mouere perpetuo, at primum mouens immobile mouet perpetuo motu, & infinito tempore, ergo finitam non habet potentiam; quare tandem concludit eam nullo modo poſſe habere magnitudinem & ita indiuiſibilẽ & impoſſibilem eſſe, & ab omni materia abſtractam. Hæc eſt Ariſt. demonſtratio, dicere igitur poſſumus Contextum hunc per errorẽ hunc eſſe tranſlatum, ſed poſt octuageſimũ primum eſſe collocandum vt tota demonſtratio continuato ſermone formetur, cum ea, quæ in alijs cõtextibus dicuntur, ad eam concludendã nihil conferant. Dicere etiam poſſumus quod quamuis hæc vera ſint, uoluit Ariſt. hunc Contextum ad vltimum locum remittere, ut finẽ excelſum & ſublimẽ huic libro imponeret, concludendo totam ſuam contemplationem impartibilitate & abſtractione primi motoris a materia, & vt hac eadem concluſione caput hoc terminaret, a qua hoc idem caput exorſus eſt; utcunque ſit facilius ratio Ariſt. exponitur, & melius intelligitur, ſi ſtatim poſt 81. hic Contextus declaretur. Ex hac Ariſt. demonſtratione difficultas magna oritur, quę plurimis negotiũ faceſſit, quęrit.n. Auerroes, & alij cum eo, an ratio Ariſt. ita valeat de potentia motiua immateriali, ut ualida eſt de potentia materiali, niſi enim ſit valida, aſſignanda eſt aliqua ratio diuerſitatis, quam aſſignare non eſt facile, ſi vero ſit valida, per eam oſtenditur primum motorem nec materialem nec abſtractũ a materia eſſe poſſe, proinde tollitur omnino primus motor, ſic enim argumentabor. Si primus motor eſt ab omni magnitudine ſeparatus, vel eſt finitæ potentiæ, vel infinitæ; non finitæ, quia non poſſet mouere perpetuo, non infinitæ, quia mouebit in inſtanti, vel ſi mouebit in tempore aliquo, inuenietur etiam virtus finita, quæ eundem motum peragat in eodem tempore, quæ omnia ſunt impoſſibilia, primus igitur motor nec in materia eſſe poteſt, nec abiunctus a materia. Hanc difficultatem interpretes varijs modis euitare nixi ſunt. aliqui dixere primum motorem eſſe quidem infiniti vigoris, non tamen ſequi quod moueat in inſtanti, etenim non mouet ut efficiens ſed ſolum ut finis, quare hi ponunt ſupremum orbem duos habere motores, vnum, quẽ eius animam vocant, a qua ut ab efficiente mouetur; alterum vero qui nullum orbem effectiuè mouet, ſed ſolum ut finis mouet alios orbium motores, hic Deus eſt, qui eſt infiniti vigoris, nec tamen mouet in inſtanti, quia nullum orbem mouet ut efficiens. Hæc fuit Alexandri ſententia, quam hic ſequitur Vicomercatus, nec non Ioannes Gandauenſis, qui tamen in hoc diſſentit, quod dicit primum motorem nec finitum, nec infinitum dici poſſe, quod quidem ex Auerroe ſumit, ut mox conſiderabo. Sed hæc ſententia de duplici motore primi Orbis, tum ſecundum ſe falſa eſt, tum ab hoc loco alieniſsima, & difficultatem non tollit: falſa quidem eſt, quoniam ſecundum eam plures eſſent intelligentiæ, nempe vna plures quam orbes, quod aduerſatur Ariſt. in duodecimo Metaphyſicorum, vbi dicit tot in cęlo eſſe motores, quot orbes, nec aliquid dicit, vnde colligi poſſit dari præter

intel-

intelligentias orbium motrices aliam ſupremam, quæ nullum orbem moueat; hæc tamen diſputatio aliena eſt a ſciẽtia naturali, & eſt penitus Metaphyſica, ideo dimittatur, ſatis eſt oſtendere difficultatem per hoc non tolli, nam certum eſt Philoſophum naturalem nullã habere notitiam mouẽtis primo in genere cauſæ finalis, hic.n. motus Metaphoricus eſt, nec ad Phyſicum pertinet, nec illũ reſpexit unquã Ariſt. in hoc octauo libro, ſed ſolum reſpexit verum motum, & motorem primum qui effectiuè moueat. Quare etiã ſi hæc ſententia admitteretur, tamen difficultas integra eſſet. Quia Ariſt. hic de illo ſole motore primo loquitur, qui moueat, vt efficiens, de illo autem, qui ſolum vt finis moueat, etiam ſi detur, nihil dicit, iſti ergo difficultatem ſoluere debent de primo motore qui effectiuè moueat, & dicere an hic ſit virtutis infinitæ, an finitæ, cum neutrum dici poſſe uideatur. Pugnat etiam hæc ſententia cum ſeipſa, dum dicunt primum abſolutè motorem eſſe infiniti uigoris, nec tamen effectiuè mouere, nil.n. aliud eſt uigor, quamuis actiua, quare ſi nihil agit, vt efficiens, nullus ei poteſt attribui vigor. Sanctus Thomas (vt in contextu ſeptuageſimo octauo diximus) non vult ratione Ariſt. ita formari, vt ſupponatur uis motiua in materia, & oſtendatur eam, nec finitam eſſe poſſe, nec infinitam, ſed vult demonſtrari in ſeptuageſimo nono, quod primus motor cum ſit vis infinite, non poteſt eſſe in materia; infinitam.n. eſſe uim in ſeptuageſimo octauo, oſtenſum erat; Ponendo igitur uim infinitam in materia dicit ſequi, quod in inſtanti moueret, at non ſequi ſi ponatur abiuncta a materia, & hanc affert rationem huius diuerſitatis, quia motor abiunctus a materia mouet per volũtatem, & eſt agens liberum, ideo limitat, ac reſtringit ſua uoluntate ſuã potentiam, nec tantum agit quantum poteſt, ſed tantum quantum vult, poſſet.n. mouere infinitos mundos; & infinitam molem, ſi darentur, poſſet mouere cęlum in inſtanti, ſed non uult. Quæ Sancti Thomæ ſententia abſolutè loquendo uera eſt, ſic.n. ſeruatur Dei omnipotẽtia. Qua poteſt facere etiam illa, quæ naturis rerum repugnant, & quæ nobis uidentur impoſſibilia; Sed in Philoſophia Ariſtotelis admitti non poteſt. Quod hęc S. Thomæ ſententia Ariſt. repugnet patet, quia ſecundum eam rueret eius demonſtratio in contextu ſeptuageſimonono, quia idem demoſtrat de potentia infinita materiali, uidelicet, quod limitat ſua uoluntate ſuam potentiam, ideo non mouet in inſtãti; ſic igitur poneretur primum motorẽ materialẽ eſſe, qui in perpetuo moueret, cũ ſi infiniti uigoris, & agat per uoluntatem, ſic.n. etiam anima intellectiua ſecundũ S. Tho. dat eſſe homini, tamen mouet per uoluntatem, itaq; non poſſet oſtendi primum motorem eſſe a materia abſtractum, niſi oſtendatur ratio aliqua huius diſcriminis, & cur id, quod S. Tho. dicit habeat locum in motore abſtracto non in materiali. Ariſtoteles.n. non concederet Deum agens, ita liberum, ut nolit ea facere quę poteſt, agere quidem per voluntatẽ concedit, ita tamen, ut ęqua ſit uoluntati potẽtia, & tantũ poſſit quantũ vult, & tantũ uelit, quantum poteſt, quare ita eſt agens voluntarium, ut ſit ẽt neceſſarium; hoc ſignificant uerba Ariſt. in contextu trigeſimo ſecundo, tertij Phyſicorum, quando inquit non differre in æternis eſſe, & poſſe; quod.n. eſſe poteſt, id neceſſario eſt, quare quantũ agere Deus poteſt, tantũ agit ex neceſſitate. Dubium igitur non eſt ſolutum, ſed adhuc uiget, nam ſi Deus eſt infiniti uigoris, ergo poteſt mouere cęlum in inſtanti, ergo neceſſario mouet in inſtanti, quod tamen falſum eſt. Hæc deberent conſiderare illi, qui ſecundum Ariſtotelem Deum eſſe infiniti uigoris, nil.n. aliud eſt infinitus uigor, quã actiua potentia infinita intenſiue, quæ apud Ariſtotelem abſque dubio non datur.

Alij dixerunt Ariſt. in hac ſua argumentatione non accepiſſe finitatem, & infinitatẽ uigoris, ſed durationis tantũ, & ita nõ ſequi, quod uis motiua immaterialis infinita moueret in inſtanti, Hanc tamen interpretationem argumentatio Ariſto-

telis non recipit, nam nugationem committeret in contextu ſeptuageſimo octauo, dum probat, vim finitam non poſſe mouere perpetuo, eſſet enim dicere potentiam durationis finitæ non poſſe perpetuo mouere, quod quidem probatione non indigebat, quis.n.neſcit potentiam finiram non eſſe infinitam? neque etiam ſequeretur id, quod Ariſtoteles infert in ſeptuageſimo nono, quod potentia infinira mouerer in inſtanti, infinitudo.n.durationis non poteſt eſſe cauſa, vt moueat in inſtanti, ſed ſola infinitudo actiuitatis. Non eſt etiã inconueniens illud, quod Ariſtoteles ibidem habet pro abſurdo, quod virtus finita, & virtus infinita faciant eandẽ actionem in eodem tempore, immò, ideo neceſſarium eſt, ſi vtraque ſtatuatur habere vigorem finitum, & æqualem, vt conſideranti patet. Auerroes hic difficultatem hãc, ita ſoluit, finitudo, & infinitudo pertinent ad quantitatem, potentia igitur actiua, dum ponitur in magnitudine, poteſt dici finita, vel infinita, ſed ſi ponatur abiuncta ab omni magnitudine, non poteſt dici finita, nec infinita: quare nulla eſt difficultas, Sed hæc Auerrois ſententia mihi probare non poteſt, quod enim dicit verum eſt de illo finito, & infinito, quod conſiſtit in extenſione, ſiue temporis, ſiue magnitudinis, illud.n.eſt de ratione quanti, nec poteſt attribui rebus abiunctis penitus a magnitudine, neq; etiam vigor agendi infinitus, vel finitus, qui proueniat ex extenſione ipſius virtutis in materia finita, vel infinita, ſed vigor mouendi, qui ſolam inſequatur intenſionem perfectionis ſecundum gradus, non uideo cur non poſſit dici finitus, vel infinitus etiam in abſtractis a magnitudine. Hanc autem diſtinctionem finiti, & infiniti ponit ipſemet Auerroes in Commentario ſeptuageſimo primo, ſecundi libri de cęlo, vbi dicit, quod in cęleſtibus actio, & paſſio eſt finita in qualitate, ſed infinita in duratione, & in Commentario trigeſimo octauo eiuſdem libri aperte confitetur motores cęlorum eſſe finitos in uigore, & hac ipſa ratione probat non eſſe infiniti vigoris, quia mouerent in inſtanti, quoniam ſuperarent omnem proportionem cũ potẽria paſſiuã orbiũ. Cum ergo ibi Auerroes aperte dicat motores cęlorum mouere perpetuo, & habere uigorẽ finitum, non video, quõ hic dicere poſſit eos, nec finitos, nec infinitos dici poſſe, quod non ſint quanti, ſiquidem datur apud ipſum finitudo, & infinitudo, quæ non eſt quantitatis, & q̃ ipſemet attribuit abſtractis a materia. Ego dicendum puto Deum apud Ariſt. eſſe vigoris finiti, quoniam, & perfectionis finitæ, licet fortaſſe a nobis incomprehenſibilis. Ad propoſitam autem difficultatem dico, ꝙ ratio Ariſt. in contextu ſeptuageſimo nono æquè probat de virtute materiali, & de immateriali, ꝙ non poſſit eſſe infinita; ſed ratio quæ habetur in ſeptuageſimooctauo, de ſola probat virtute materiali, & de immateriali non probat, quare omne dubium tollitur. Vtrumque oſtendo, ſi perpendamus vim rationis, quæ eſt in ſeptuageſimonono, ea certè æquè probat de virtute immateriali: vt notatur clare ab Auerroe in Commentario trigeſimo octauo, ſecundi libri de cęlo, nam ſi dicatur mouere in aliquo tempore, inuenietur alia potentia finita, quæ in eodem tempore faciet eandem actionem, quod quidem dici non poteſt, quia minor potentia non poteſt eandem actionem facere, niſi in maiori tempore, neceſſe eſt igitur, vt in nullo tempore, ideſt in inſtanti moueat, idque rationi conſonum, ac neceſſarium eſt, quia cum ſit infinita, ſuperat omnem proportionem reſpectu mobilis, in quo nulla eſſe poteſt reſiſtentia ad motorem actiuitatis infinitæ, ſi quã .n. habet, ea efficitur nulla reſpectu uirtutis motiuæ infinitæ: hæc igitur cũ ſit agens neceſſariũ, & voluntariũ ſimul, ꝙ totum agit, quantum poteſt, & tantum vult, quãtum poteſt, neceſſe eſt, vt moueat in inſtanti, nullũ igitur adduci, & ne fingi quidem diſcrimen poteſt, quin poſito motore abiuncto a materia, & infinitæ uirtutis, ſequatur illud idẽ q̃d ſequebatur poſito eodẽ materiali, & infinito. At ſi ponatur virtutis finitę, nullũ ſequitur abſurdum, neq; in eo loco

habet

habet ratio Ariſt. in contextu ſeptuageſimo octauo, nam ponendo motorē eſſe materialem, & finitæ virtutis, Ariſtoteles argumentatur a diuiſione ipſius magnitudinis, in qua ineſſe dicitur, vnde ſequebatur etiam diuiſio potentiæ motiuæ, quæ cum ſit extenſa ad extenſionem magnitudinis, neceſſario partibilis eſt, ideo inferebat, quod illa potentia mouet tempore finito, non infinito. Sed dum potentia motiua ponitur abiuncta a materia, non eſt amplius partibilis, quare non poteſt amplius ratio illa formari. Negabo enim diuidi poſſe illam potentiam, cum ſit immaterialis, poterit ergo virtus finita immaterialis mouere perpetuo, quod non poteſt virtus finita materialis: cauſa autem eſt, quam Ariſtoteles tangit in ſequentibus, quoniam potentia materialis finita fatigatur neceſſario, quia eſſe in materia eſt cauſa, vt patiatur, & continuò minuatur a reſiſtentia patientis, quæ virtutis imminutio labor eſt, vt declarat Auerroes in Commentario ſeptuageſimo primo, ſecundi libri de cœlo: eaque manifeſta eſt in motibus animalium mortalium, corpora enim contrariam habent propenſionem, cum ſint grauia, ideo cedunt quidem animæ præualenti, dum mouentur ab ea, ſed reſiſtendo debilitant virtutem motiuam, ita vt tandem, ita ſit fatigata, ut mouere non poſſit. Sed potentia motiua abiuncta a materia caret omni labore, quia cum non ſit in materia, non eſt patibilis, & cum non patiatur non imminuitur, poteſt igitur mouens a materia abiunctum, etiam ſi ſit finitæ virtutis intenſiuæ, mouere perpetuo, quia eius virtus nunquam imminuitur, & hoc eſt, quod dicit Auerroes ſecundo de cœlo trigeſimo octauo, quod motores cœleſtes ſunt finiti in vigore mouendi: poſſunt enim ſinguli facere determinatum motum, non maiorem, ſed ſunt infiniti in duratione, & tempore, quia nulla fatigatione minuuntur potentiæ ipſorum, cum ſint abiuncti a materia, quare id, quod nunc poſſunt, ſemper poſſunt. Sed quærere aliquis poſſet, cum omnis continuitas in motu proueniat ex aliquo proportionali exceſſu potentiæ motricis ad mobile, & ſit cum aliqua ipſius mobilis reſiſtentia, quomodo hoc ſe habeat in motu cœli, nam ſi mobile reſiſtit, neceſſe eſt eſſe in eo aliquam contrarietatem reſpectu motoris, reſiſtentia enim ſit ex contraria propenſione, itaque ſequetur motum eſſe violentum corpore cęleſti, proinde non poſſe eſſe perpetuum; Si vero nulla eſt reſiſtentia, quomodo ſit continuus motus? Solutio huius quæſtionis ſumenda eſt ex Auerroe in Commentario trigeſimo quinto, ſeptimi Phyſicorum, & in trigeſimo octauo, ſecundi de cœlo, ubi dicit omnem motum fieri ex quadam proportione motoris cum mobili, hanc autem non eandem eſſe in motibus inferiorum corporum, & in motu cœli, nam in inferioribus ſit ex proportione, quæ eſt inter potentiam motiuam motoris, & reſiſtentiam patientis, at in motu cœli nulla eſt reſiſtentia, orbis etiam non reſiſtit motori, ſed proportio ibi adeſt ratione conuenientiæ, & conſenſus motoris cum mobili, orbis enim habet propenſionem, vt ſtatuto motu moueatur, non tardiore, neque uelotiore, & ei data eſt intelligentia pariter finitæ virtutis, quæ tantundem poteſt mouere, quantum poteſt orbis, moueri, quo ſit, cum in eadem proportione ſeruetur intelligentia, & orbis, motus ille ſit omnino regularis, nec intendi vnquam, aut remitti poſſit, & omninò etiam naturalis abſque vlla violentia, quia abſque vlla reſiſtentia, ſed cum ſumma obedientia mobilis ad motorem. Ideo conſiderat ibi Auerrois dictum illud vulgatum, quod ſumitur ex Ariſtotele ſeptuageſimo primo, ſecundi libri de cęlo, ſi in aliquo orbe aſtrum fieret maius, uel aliud aſtrum adderetur, cum labore moueretur, & ita tardius moueretur, vel non moueretur prorſus. Ratio enim eſt, quoniam deſtrueretur illa proportio, & conuenientia, quæ eſt inter motorem, & mobile, alia namque velocitate poſſet motor mouere, alia poſſet mouere ipſum mobile. Nō intelligit autem Auerroes laborem

 talem,

talem, qui faceret potentiam motoris minui, ea enim cum ſit immaterialis, nihil pati poteſt, ſed ſolum quod non fineret intelligentiam mouere, uel non tanto motu mouere, quanto ipſa eſt apta mouere, ſiquidem ipſa eſt virtutis motiuæ finitæ intenſiuè, licet (vt ibi notat Auerroes) differant intelligentiæ, prout alia habet maiorem vigorem, alia minorem, omnes tamen habent vigorem finitum, quare, etiam prima intelligentia, quæ totum cęlum mouet, finitum habet vigorem mouendi, licet maximum omnium, & mouet motu velociſſimo omnium, & æternè mouet, qnia eſt abſtracta, & ſeruat perpetuo eundem mouendi vigorem ſine vlla imminutione.

Contextus Octuageſimus ſecundus.

De iis autem quæ feruntur bene ſe habet dubitare, quandam dubitationem primum. Si enim omne, quod mouetur, mouetur ab aliquo, quæcunque non ipſa ſeipſa mouent, quomodo mouent aliqua continuè non tangente eo, quod mouet, vt proiecta. Si autem ſimul mouent, & aliud, quod is, qui mouit, ut aerem, qui cum mouetur, mouet, ſimiliter impoſsibile eſt, primo non tangente, neque mouente moueri, ſed ſimul omnia, et moueri, & quieſcere, cum id, quod primum mouet, ceſſauerit, et ſi facit, quemadmodum lapis, veluti ſi mouet id, quod mouet. Neceſſe autem eſt, hoc quidem dicere, quod primum mouens facit, vt poſsit mouere, aut aer hic, aut aqua, aut aliud quid huiuſmodi, quod aptum natura eſt mouere, et moueri, ſed non ſimul ceſſat mouere, et moueri, ſed moueri quidem ſimul, cum mouens ceſſauerit moueri, mouens autem adhuc eſt, qua propter mouetur quid alij contiguum, & in hoc eadem ratio eſt. Ceſſat autem, cum ipſo contiguo minor fuerit virtus, quam, vt moueat, tandem autem ceſſat, cum non amplius fecerit prius mouens, ſed motum patiens. Solum, hac autem neceſſe eſt, ſimul ceſſare, hoc quidem mouere, hoc autem moueri, & totam motionem. Hic igitur in iis, quæ poſſunt aliquando quidem moueri, aliquando autem quieſcere, fit motus, et non continuus, ſed videtur, aut enim exiſtentium conſequenter eſt, aut ſe tangentium; non enim vnum mouens eſt, ſed contigua ad inuicem ſunt. Quapropter, & in aere, & in aqua fit huiuſmodi motus, quem dicunt quidam circum obſiſtentiam eſſe. Impoſsibile eſt autem aliter dubitata ſoluere, niſi dicto modo. Circumobſiſtentia autem ſimul omnia mouere facit, & mouere, quare, et ceſſant, nunc autem videtur vnum aliquid continuè moueri ab aliquo igitur, non enim ab eodem.

SOLVI

SOLVI in hoc contextu dubium de motu proiectorum manifeſtum, ſed huius conſiderationis rationem, & Ariſtotelis ſcopum cognoſcere oportet, videtur quidem ipſe Ariſtoteles hoc declarare in principio huius contextus dicens, ſoluendum eſſe hoc dubium, propterea quod officit illi propoſitioni antea demonſtratæ, omne, quod mouetur, ab aliquo mouetur, ſed hoc dicere non ſatis eſt, cum quærere non abſque ratione poſſumus, cur non antea hoc dubium ſoluerit, quando de ipſa propoſitione loquebatur. Cum igitur nullus huius rationem aſſignet ego ita dicendum arbitror, Ariſtoteles hactenus demonſtrauit primum æternum motorem ab omni materia abiunctum, & impartibilem eſſe, hoc demonſtrato iam ſtabilita eſt demonſtratio æterni motus, totuſque regreſſus, quem Ariſtoteles abſoluit in Quinquageſimotertio contextu. Volens igitur Ariſtoteles in hac ſequenti libri parte poſtrema totum illum diſcurſum, atque regreſſum paucis verbis colligere, & aliqua etiam addere, quæ ad plenam huiuſce rei intelligentiam pertinent, ſoluere in primis uoluit dubium hoc de motu proiectorum corporum, quod officere videbatur illi propoſitioni, quicquid mouetur, ab aliquo mouetur qua totus hic diſcurſus innititur, & qua ſublata totus corruit, ſed clarius etiam poſt huius contextus interpretationem uidebimus quomodo, dubium hoc, & ipſius ſolutio conferat ad ſequentia. Dubium igitur proponitur ab Ariſtotele tale, non uidetur uerum, quod quicquid mouetur, moueatur ab aliquo, nam lapis ſurſum proiectus a nullo uidetur moueri, a ſeipſo enim non mouetur, cum ſit inanimatus, non etiam a proijciente, nam mouens debet ſimul eſſe cum moto, & ipſum tangere, at lapis perſeuerat continuè moueri, etiam poſtquam a manu dimiſſus eſt, nec amplius ab ea tangitur, itaque a nullo uidetur moueri. Affert primum Ariſtoteles huius dubij ſolutionem imperfectam, & eam carpit ut inſufficientem, ut poſtea inde ſumpta occaſione perfectam ſolutionem adducat. Solutio eſt quod lapis proiectus mouetur ab aere moto, aer enim cum ſit elementum medium, quod particeps eſt grauitatis & leuitatis, & facile mobile, & in ſuo loco facillimè agitabile, huc illuc mouetur a proijciente magis quàm lapis, & ita defert lapidem, nam motus lapidis eſt penitus violentus, at motus aeris eſt quodammodo naturalis, ut inquit Ariſtoteles in quarto libro de cœlo, quia eſt aptus natura pelli verſus omnes partes. Sed hæc ſolutio (inquit Ariſtoteles) non tollit difficultatem, ſed eam transfert a lapide ad aerem, nam quærendum eſt a quonam motore moueatur aer quieſcente manu, tunc enim adhuc fertur lapis, ſi ergo ab aere mouetur, aer ipſe a quonam tunc mouetur? non enim a manu, quia manus quieſcit. Quamuis igitur dicatur aer mouere lapidem, dubium tamen non tollitur, quia tota illa motio debet pendere a primo mouente, quæ eſt manus, qua quieſcente, debent omnia quieſcere, ita ut ſimul moueantur, & ſimul etiam quieſcant manus, & aer, & lapis. Deinde Ariſtoteles quando dicit [Neceſſe autem eſt] perfectam dubij ſolutionem adducit, quæ in hoc conſiſtit, quod proiectum mouetur quidem ab aere moto a manu proijcientis, ut in illa ſolutione dicebatur, dat enim manus aeri, & moueri & mouere, mouet enim ipſum, & dat eidẽ vim mouendi aliud, ſed non ſimul deſinit aer mouere, & moueri: moueri quidem deſinit, deſinente manu mouere, at mouere non deſinit; Exemplo res manifeſtior fiet, proijciatur lapis per aerem A.B.C.D. ita ut primo loco feratur per partem aeris uocatã A. deinde per partem B. donec in D. moueri deſinat. In primis igitur manus per lapidẽ mouet A, & dat ei uim mouendi partẽ ſequentẽ, quę eſt B, ſic B. dat parti C. & moueri, & mouere partẽ D. ſed D. mouetur ſolũmodo, non mouet amplius aliã ſequentẽ partem, quare in D. tandẽ ceſſat motus lapidis per oẽs illas partes la-

res lati. Et huius ratio eſt, quia ſemper motus illarũ partiũ debilitatur, nam manus
dat ipſi A. vim mouendi, ſed minorem, quam habeat ipſa, ſic A. dat ipſi B. vim mo
uendi C. ſed debiliorem, tanto enim debilius mouent, quanto plus diſtant a pri
mo principio a manu, quare datur ultima pars mouens, quæ eſt C. & vltima mo-
ta, quæ eſt D. ſed non ſimul mouentur hæ omnes partes, quia quælibet non ſimul
deſinit moueri a præcedente, & mouere aliam ſequentem, moueri quidem deſi-
nit A, cum deſinit manus mouere, ſimul enim neceſſe eſt deſinere, & mobile mo-
ueri, & mouens mouere, ſed non ſimul deſinit A. mouere B. deſinit enim in ipſo
A. moueri, ſed nondum deſinit mouere, quare poſt motum A. mouet B. & poſt
B. mouetur C. & poſt C. mouetur D. ſic igitur patet nunquam deeſſe lapidi
motorem, fertur enim a partibus aeris, quæ mouentur una poſt aliam, & cum
hoc ſtat quod ſimul deſinat motor mouere, & mobile moueri, neceſſe enim eſt
ut ſimul deſinat paſſio patientis cum actione agentis, ſed non ſimul in paſſo deſi-
nit uis agendi in aliud, quæ eſt illi impreſſa ab agente. Hæc eſt Ariſtotelis ſolu-
tio, quæ ſumitur a natura aeris, & aquæ, quæ ſunt elementa media, & in ſua ſphę
ra habent ſimul grauitatem, & leuitatem, ut habemus in quarto libro de Cęlo
quo fit ut cum ab aliquo extremo acceperint initium motionis, facillime in omnes
partes moueantur, quã proiecta corpora, quæ omnino uiolenter mouẽt, & ita defe
runt illa ut dictum eſt. Hic autem multa ab Auerroe dicuntur de natura horum
duorum elementorum humidorum, alijsque ſimilibus corporibus, in quibus ſa-
tis contingere poteſt id, quod Ariſtoteles dixit, quoniam facillimè agitantur, &
mouentur in ſuo loco, ut videmus in caſu lapilli in aquam, fiunt enim illi circuli
unus poſt alium, quia partes aquæ per ſucceſſionem mouentur una poſt aliam ea-
dem ratione, quam Ariſtoteles conſiderauit in partem aeris. Notat etiam Auer-
roes neceſſarium eſſe ut in tali motu aeris, & aquæ fiat aliqua penetratio corpo-
rum, licet non ſit uera penetratio, una pars aeris non penetrat aliam reuera, ſed
conſtringuntur, & condenſantur quodammodo illæ partes, ideo uidetur eſſe pe-
netratio quædam; idque niſi fieret, oporteret in proiectione lapidis in aere, uel
in aqua facta mundum totum pelli, & commoueri, niſi enim fieret aliqua conſtri-
ctio partium aeris uel aquæ, deberet ad cęlum vſque illa pulſio peruenire. Habent
igitur duo hæc elementa naturam talem, ut tum dilatari & calefieri aliquantulũ,
tum etiam conſtringi, & denſari poſſint, abſque nulla alteratione, & inde fit ut
continuata partium pulſio ceſset aliquando in aliqua parte mota, quæ nullam aliã
pellit, ſed conſtringitur ea, quæ eſt apparens illa penetratio, quam Auerroes con
ſiderat. Hinc colligitur nullum poſſe fieri motum elementi in uacuo, ſed neceſ-
ſarium eſſe corpus medium, nam niſi ſpatium ſit plenum, nullus poteſt fieri per
ipſum motus uiolentus, quia nihil adeſt, quod rẽ proiectam deferat, ſed neque na
turalis, quia ſublata omni reſiſtentia neceſse eſt tranſitum fieri in inſtanti, qui
non poteſt dici motus, ſed hac de re diximus in quæſtione de motu grauium, &
leuium. Sumitur etiam ex hoc loco argumentum efficaciſſimum ad probandum
grauia, & leuia moueri a ſua forma, ſicut enim in proiectis Ariſtoteles non ſa-
tis habuit primo proijciente, a quo totus ille motus fieri dicatur, ſed neceſſa-
rium eſſe exiſtimauit motorem tangentem, & coniunctum, a quo moueatur la-
pis uſque ad finem motus; ita de motu naturali neceſsarium eſt confiteri, non.n.
ſufficit generans aut remouens impedimentum, hoc.n. deſerit elementum neque
ipſum amplius tangit, ſed ſolum dedit initium motionis, poſtea igitur neceſse
eſt elementum a ſua forma moueri: ſin minus, totus ille motus carebit moto-
re. Deinde Ariſtoteles quando dicit. [Hic igitur in ijs quæ poſsunt aliquando
moueri] concludit talẽ eſse rerum proiectarum motum, cumque in his ſolis infe-
rioribus

Digitized by Google

rioribus corporibus contingere, quæ moueri aliquando, & aliquando quieſcere, & ait eum non eſſe continuum licet videatur, ſed potius ſucceſſiuum, ſunt enim plures motus conſequenter diſpoſiti, uel ſe tangentes, ſed non unus motus continuus, unus enim continuus motus eſſe non poteſt niſi a motore uno, vt dictum eſt in contextu quadrageſimo nono, ſed hic motus proiecti fit a pluribus motoribus, vt a diuerſis partibus aeris, quæ vna poſt aliam mouet eundem lapidem: non eſt igitur vnus continuus motus, quia vnus motor incipit mouere, poſt quàm alius deſijt, neceſſe eſt igitur, vt ſit intermedium tempus quietis, quia ſimul tempore eſt, mouere aeris, & moueri, tum lapidis, tum ſequentis partis aeris, quamuis igitur uideatur eſſe unus continuus motus, non tamen eſt, quia partes aeris ſibi ſuccedunt in mouendo, neque una aliqua eſt, quæ ab initio ad finem moueat. Tandem colligit Ariſtoteles non poſſe alio modo ſolui propoſitam difficultatem de motu proiecti, & refutat ſolutionem a Platone adductam, qui ſoluebat confugiendo ad ἀντιπερίστασιν quæ facit, ut proiectum, & aer, ſeu aqua commutent locum inuicem, lapis enim pellit propinquam aeris partem, cui cum circum obſiſtat vndique alius aer, ne vlterius feratur, ideo cogitur reuerti in locum, quem lapis deſeruit, & ita commutat locum cum lapide, & ita deinceps pellit lapis aliam ſequentem aeris partem, & propter circumobſiſtentiam commutat locum cum illa. Sed per hæc (inquit Ariſt.) non ſoluitur dubium, quia illa ἀντιπερίστασις facit, vt ſimul moueantur, & ſimul quieſcant lapis, & prima aeris pars, quæ cum eo locum commutauit. Dicendum igitur eſt a quo motore pergat moueri lapis, & ſecundàm partem impellere, & cum ea quoque locum commutare, à manu enim non amplius mouetur, quia res non tangitur tunc ab ea, itaque niſi alius detur motor, lapis deſinet moueri, & mouere, quare non pellet ſecundam aeris partem, neque eius locum vſurpabit, attamen videmus lapidem aliquandiu perſeuerare in motu, per plures aeris partes ſuccedentes, dubium ergo a Platone non ſoluitur, quare non alio modo ſolui poteſt, quam eo, qui iam declaratus eſt, niſi enim a partibus aeris dicamus moueri proiectum lapidem, nullus relinquitur ei motor a quo dicatur moueri. Hic non defuere, qui ſententiam Ariſtotelis de motu proiectorum non receperunt, hoc vtentes argumento, quod aer habet potius rationem moti, quam mouentis, res enim videtur eſſe per ſe manifeſta, quod lapis proiectus aerem pellit, ac mouet, non aer lapidem. Præterea omne mouens corporeum in mouendo mouetur, quomodo ergo poteſt una pars aeris mouere aliam poſtquàm ipſa deſiit moueri? ſed neceſſarium uidetur, vt eodem tempore moueatur, quo mouet. hoc autē ita conſtituto non affertur idonea ratio continuati motus rei proiectæ, reddit enim primā illā cauſam, quam Ariſtoteles reiecit, ut inſufficientem. Ipſi igitur dixerunt cauſam illius motus non eſſe aliam, quàm uim quandam uiolentam impreſſam a manu in lapidem, per quam & mouetur lapis, & redditur motius aeris ſubſequentis, quæ uis continuè debilitatur, & imminuitur, prout magis recedit lapis a primo principio, ideo tandem ceſſat. Hæc opinio licet magnam habeat probabilitatem, ac ueritatis ſpeciem, eique ſenſus atteſtari uideatur, tamen ſi bene perpendatur, magnis urgetur difficultatibus, nec credendum eſt, Ariſtotelem, id non uidiſſe, quod hac in re ſignificare nobis ſenſum videtur, ſed potius putandum eſt ipſum cognouiſſe ſenſum decipi in iudicandis rerum cauſis, & ſi non ita facile decipitur in diſcernendo, quod res ſint, nàm conſiderandum eſt, quidnam ſit illa uis motiua uiolenta impreſſa a manu in lapide proiecto, ea nanque ſi debet fungi officio mouentis, debet eſſe aliquid, quod ſit actu, ſed non video, quid nam eſſe poſſit, ſiquidem nulla imprimitur qualitas, ſed ſenſus nil oſtendit imprimi niſi motum ſolum, mouet igitur lapis aerem, quia ipſe mouetur, ac nullus motus eſt,

ſine

Digitized by Google

ſine motore, a quonam igitur mouetur? a manu quidem mouetur in principio? ſed poſtea a manu dimiſſus, a quonam mouetur? neceſſarium igitur eſſe dixit Ariſtoteles ad aerem confugere, idque cognouit tamen minoribus difficultatibus eſſe coniunctum, quæ etiam facile tolluntur, ſi rem benè conſideremus, eſt enim conſideranda natura aeris, & aquæ, quæ ſunt elementa humida, & proprijs terminis carentia, & participantia grauitate, & leuitate, hinc enim fit, vt ſint maxime mobilia ad omnes partes, dum ſint in ſua ſphæra adeo, vt ille motus ſi non eſt omnino naturalis, fit enim ſemper a motore externo, ſit tamen proximus naturali ob maximam propenſionem naturalem ad talẽ motum, motus autem lapidis proiecti eſt mere violentus, quare facilius, ac magis mouetur aer quam lapis proiectus, in ipſa igitur proiectione pellitur, & lapis, & aer, ſed rationabile eſt magis pelli aerem, & eius motum præuenire motum lapidis in ſequentibus aeris partibus, quare cum ad eas peruenit lapis fertur per aerem motum, credendum igitur eſt ab aere lapidem, quàm a lapide aerem mouere, & ita tollitur prima difficultas, quam illi contra Ariſtotelem adduxerunt, nam in principio mouetur quidem a manu lapis, & aer per lapidem, ſed vlterius fertur aer ob dictam rationem, licet contrarium videatur, quamuis inuiſibilis ſit aer, lapis autem viſibilis, ideo clarius eſt in aqua, quam in aere. Ad alteram quoque rationem patet reſponſio ex ijs, quæ diximus, quod enim non omnes partes ſimul moueantur, & moueãt, nec ſimul deſinant moueri, & mouere, manifeſtum eſt in motu circulorũ ex caſu lapilli in aquam, non enim ſimul tempore fit omnium partium pulſio, ſed prius vna pellit aliam, deinde illa aliam, tamen ſi oporteret unam eodem tempore moueri, quo aliam mouet, eodem etiam tempore mouerentur omnes. Quod igitur res ita ſeſe habeat, dubitandum non eſt, ſed cauſam tantum habere oportet quæ non aliunde ſumitur quàm ex eorum duorum elementorum natura, quam diximus, videntur enim modo quodam accedere ad naturam ſpiritalem, cum in ijs detur penetratio quædam, non eſt tamen vera penetratio, ſed potius conſtrictio, & laxatio, ſeu denſatio, & rarefactio, vnde fit quod una pars moueri poſſet quieſcentibus alijs, niſi enim denſarentur, & rarefierent, oporteret vna pulſa totum ſimul aerem, vel totam aquam commouere: inde igitur etiam fit, vt ſingula prius moueatur quam moueat aliam, quia dum ipſa mouetur, facit aliam conſtringi poſtea vero moueri, itaque mouetur vna poſt aliam. Quod autem dicitur omne mouens corporeum in mouendo moueri, ſic eſt intelligendum, ut vel eodem prorſus tempore, quo mouet, moueatur, vel ſaltem proximè præcedente, quod euenit ob dictam cauſam: ſatis igitur eſt ſi altero duorum modorum ſeruetur vnitas illius propoſitionis, nullum corporeum poteſt mouere, niſi moueatur. Notàndum autem eſt, quod hæc ſolutio dubij de motu proiectorum poteſt ad ſequentia conferre non tantum eo, quem diximus modo, ſed etiam alio, vt quibuſdam placuit, nam motus proiectorum officere poterat vnitati primi motoris, de qua Ariſtoteles mox locuturus eſt, poſtquam enim eſſet oſtenſum, quod proiectum mouetur aduerſis partibus aeris ſibi ſuccedẽtibus in mouendo, credere poteramus poſſe vnum continuum fieri a pluribus ſuccedentibus motoribus, quia uidetur motus proiectorum eſſe vnus continuus, hoc autem dato non poſſemus amplius ex continuitate unius æterni motus colligere vnitatem motoris, quod facit Ariſtoteles in textu ſequenti, ideo uoluit hic prius loqui de motu proiectorum, vt doceret tum ipſa moueri ſemper ab aliquo, nec carere motore, tum ipſorum motum non eſſe vnum continuum, licet eſſe videatur.

Contextus Octuageſimustertius.

Quoniam autem in ijs, quæ ſunt neceſſe eſt ſemper motum eſſe continuum hic autem unus eſt, neceſſe autem eſt vnum, & magnitudinis alicuius eſſe, non enim mouetur quod magnitudine caret, & vnius, & ab vno, non enim eſſet continuus, ſed contiguus alter alteri, & diuiſus, mouens igitur ſi vnum eſt, aut ſubiens motum mouet aut immobile exiſtens. Si igitur motum ſubiens conſequi oportebit, & mutari ipſum, ſimul autem moueri ab aliquo, quare ſtabit, & perueniet ad id, quod eſt moueri ab immobili, hoc enim non neceſſe eſt ſimul mutari, ſed ſemper poterit aliquid mouere, nam ſine labore eſt ſic mouere. Et regularis hic motus, aut ſolus, aut maximè, non enim habet mutationem vllam id quod mouet, oportet autem id, quod mouetur ab illo, non habere mutationem vt ſimilis ſit motus.

POSTQVAM Ariſtoteles in prima parte huius partis abſoluit illam negotiationem intellectus quæ eſt medius proceſſus in regreſſu & oſtendit primum motorem eſſe ab omni materia abſtractum, nunc videtur in hoc contextu breuiter colligere ſuum diſcurſum de æterno motu factum ab initio libri vſque ad quinquageſimumtertium contextum, & paucis verbis nobis integrum regreſſum proponere, quod quidem indicat præceſſiſſe iam contextum Octuageſimumſextum, in quo negoriatio illa concluditur, quæ in hoc contextu videtur præſupponi. Primo enim loco ponit demonſtrationem illam a poſteriori, quam eandem in contextu quadrageſimonono habuimus, nam ex ęterno motu in initio libri demonſtrato, quem dicit vnum eſſe & continuum infert, & vnum mobile, & unum motorem, vt etiam fecit in illo quadrageſimonono, & inquit mobile habere neceſſario magnitudinem, & eſſe corpus, quia nihil mouetur per ſe, quod non ſit corpus, vt in ſexto libro oſtenſum eſt. Rationem autem cur motor debeat eſſe vnus, eandem adducit, quam in quadrageſimonono, ita ut hic quoque motoris vnitas nil aliud ſignificet, quàm æternitatem. Eſt autem ratio, quoniam niſi unius illius motus motor ſit unus, non poſſet vnus, & continuus eſſe ille motus, ſed interruptus, & multi motus conſequenter diſpoſiti, [& contiguus alter alteri,] non dicitur autem motus contiguus moueri proprie loquendo; quia contactus non eſt niſi magnitudinum, ſed impropriè ſumitur contiguum pro eo, quod eſt conſequenter, nam in quadrageſimonono hanc eandem rationem referens dixit non continuus totus motus, ſed conſequens erit, hic vero eundem ſenſum referens dicit contiguus erit vnus motus alij motui. Hactenus ergo repetita eſt demonſtratio a poſteriori, poſtea verò quando dicit [mouens autem ſi vnum eſt] refert negotiationem intellectus, quæ dirigitur ad declarandam

dam primi æterni motoris immobilitatem, & inquit, ſi hic motor vnus eſt, ideſt, æternus, vel ita mouet, ut ipſe quoque moueatur, vel immobilis eſt, ſed etiam ſi dicatur moueri, neceſſe erit ipſum moueri ab aliquo, ita ut tandem perueniatur ad primum immobile, ut antea longo diſcurſu oſtenſum eſt, intelligit autem immobilem penitus, ideſt nec per ſe, nec per accidens mobilem, ut dictum eſt in contextu quinquageſimoſecundo, Imuno, & notam cauſam ſupponit huius perfectæ immobilitatis, eſt enim cauſa quoniam eſt a materia abiunctus ut in præcedentibus oſtenſum, ſic enim nullam patitur mutationem ex mutatione materiæ. Quod autem hanc cauſam notam ſupponat Ariſtoteles, manifeſtum eſt in verbis ſequentibus, quibus refert tandem tertium proceſſum quando dicit [hoc enim non neceſſe eſt ſimul mutari ſed ſemper poterit aliquid mouere] hæc enim eſt demonſtratio propter quid, quia redditur cauſa, cur a motore immobili fiat vnus æternus motus; cauſa enim cur motor ille poſſit ſemper mouere eſt, quia eſt penitus immobilis, nec mutatur ad yllam corporis mutationem: hoc autem quomodo ſit, comprehendi non poteſt niſi prius ſit notum ipſum non eſſe in materia, ſic enim omnis motus, ac omnis paſſionis expers eſt. Quod autem motor immobilis poſſit ſemper mouere, declarat Ariſtoteles quando dicit [nam ſine labore eſt ſic mouere] cum enim motus fiat ab exceſſu potentiæ actiuæ ſupra potentiam reſiſtitiuam patientis, nec fiat ſine aliqua repaſſione ab ipſomet patiente, neceſſe eſt mouens, licet in initio uincens, & mouens, tamen continuè debilitari & eius uirtutem minui, quæ uirtutis actiuæ imminutio labor eſt, quod cum creſcat continuè per imminurionem virtutis actiuæ, tandem deſinit motio, quando totus potentiæ exceſſus ſublatus eſt, ideo motor materialis non poteſt mouere perpetuò; quia eius virtus motiua eſt materialis, & patitur ratione materiæ, & imminuitur, ita ut tandem conſumpta ſit, hoc autem non eueniret in uirtute motrice immateriali, impatibilis enim eſt, cum omnis paſſio ſit propter materiam, igitur nunquam imminuitur: nunquam laborat, ſed ſuum mouendi uigorem ſemper ſeruat illæſum, & eundem ſemper habet, quare perpetuo mouet. Hoc igitur eſt quod Ariſtoteles dicit ſine labore eſſe ſic mouere, ideſt mouere ita vt motor ipſe nullo modo moueatur, propterea quod eſt abiunctus a materia, eſt moueri ſine vllo labore, quo fit ut motus ille perpetuetur. Patet autem non poſſe intelligi, quomodo ille motor non laboret, & quomodo ſit penitus immobilis, niſi cognitum ſupponatur, quod eſt abiunctus a materia, quod non eſt plenè demonſtratum niſi in Textu ultimo, hæc enim eſt ratio cur nullo modo ſit mobilis, nullo modo patibilis; proinde nullius laboris capax, igitur poſſumus coniectare poſtremum illum Contextum locandum eſſe poſt octuageſimum primum ut ante diximus. Notare autem hic poſſumus Ariſtotelem declarantem cur primus motor poſſit ſemper mouere, non eam reddere rationem quia ſit infiniti laboris, ſed quia non laborat; patet igitur ad præſentem demonſtrationem non pertinere infinitatem vigoris, quia dummodo uis motiua non minuatur, nec fatigetur, certum eſt, quod perpetuò apta eſt mouere, non fatigatur autem, ſi ſit abſtracta a materia etiam ſi ſit uigoris infiniti, quia hic non imminuitur unquam, ſi ſit immaterialis. [Et regularis hic motus aut ſolus, aut maximè] Ex primo motore æterno immobili non ſolum affertur cauſa cur ſit unus æternus motus, ſed etiam cur neceſſe ſit illum eſſe penitus regularem, eſt autem regularitas æqualitas totius motus ut in omnibus ſuis partibus eandem ſemper habeat uelocitatem, talem autem eſſe neceſſe eſt illum motum, qui immediate producitur a motore immobili. Nunc igitur ad ab-

ſoluendum

Digitized by Google

ſoluendum demonſtrationem, propter quid. Colligit Ariſtoteles ex immobilitate primi motoris regularitatem motus cœleſtis, qui ab eo immediatè producitur, & eſt illatio neceſſaria: ex motore enim penitus immutabili non poteſt vlla prouenire varietas in partibus motus, ſicut enim motor impatibilis omnino eſt, & infatigabilis; ita motum neceſſe eſt ſemper eundem eſſe, & in omnibus ſuis partibus æquè velocem, dummodo hæc (quam apponit Ariſtoteles) conditio ſeruetur, quod etiam mobile ſit immutabile, hoc eſt incorruptibile, & nullius corruptiuæ alterationis capax. Duæ namque conditiones requiruntur ad regularitatem motus, vt docet Ariſtoteles in Contextu Trigeſimoſexto ſecundi libri de Cœlo, una ut mouens ſit penitus immobile, altera ut mobile ſit loco tantum mobile, alijs autem mutationibus prorſus immutabile, quale eſſe cœleſte corpus docet Ariſtoteles in primo libro de Cœlo. Sed hic leuiter hanc conditionem tangit ut ibi poſtea declarandam ur formam, & perpetuo veram faciat eſſe concluſionem illatam quod æternus ille motus eſt penitus regularis, eſt enim vera ſi hanc conditionem ſtatuamus quod mobile non mutetur, patet enim talem mobilis mutationem poſſe impedire regularitatem motus, ut ſi diceremus mobile augeri, ſic enim tardius moueretur. Sic igitur perfectam colligit Ariſtoteles concluſionem, quam tota in Contextu quinquageſimotertio collegerat, ex eo enim quod primus motor eſt æternus, & immobilis, infertur quod primus motus eſt æternus, & unus, continuus, regularis, perſeuerans in infinitum, dummodo mobile non mutetur, vt in præſentia ſupponitur. Hanc autem regularitatem tetigit Ariſtoteles in calce illius quinquageſimitertij contextus, quando primum motum uocauit ſimplicem, quia motus irregularis videtur modo quodam eſſe compoſitus, & conſtare ex partibus diuerſarum conditionum, quatenus una eſt velocior, alia tardior, ſed nunc clarius exprimit conditiones illius æterni motoris, & perfectam concluſionem demonſtrationis propter quid, quia ulterior facta eſt illa negotiatio intellectus, ex qua manifeſtius colligitur neceſſarium eſſe ut ſit in aliquo naturali corpore unus continuus naturalis motus, totus æqualis & regularis, & ita patet Ariſtotelem in hoc contextu repetiuiſſe totum regreſſum, & omnes eius partes. Quod autem dicit [autem ſolus autem maximè] ad cautelam dictum eſt, ut ait Sinplicius, quamuis enim reuera ſolus cœleſtis motus ſit regularis, & ſit impoſſibile aliquem in hoc mundo inferiori fieri regularem motum: tamen non vult Ariſtoteles hac de re hic diſputare, & ſatis habet dicere, quod vel ille ſolus eſt regularis, uel ſaltem maxime omnium, qui ſit a motore immobili, nam motus a mobili motore factus non uidetur eſſe poſſe ita exquiſite regularis, ſi modo concedamus eum eſſe poſſe, aut dici regularem. Poſſumus etiam dicere Ariſtotelem ita loqui quia ſolum reſpicit motum diurnum, quem etiam & contextu ſequente vocabit motum totius, is igitur non eſt ſolus regularis, cum etiam planetarum motus ſint regulares, ſed magis eſt regularis, quàm illi, quoniam ſimplex eſt, illi vero videntur habere quandam compoſitionem, cum planetæ moueantur pluribus motibus, & ipſorum motores videantur modo quodam moueri a primo omnium motore ut in Contextu quinquageſimoſecundo dictum eſt; primus igitur motus vel ſolus eſt regularis, uel maximè omnium.

Digitized by Google

Contextus Octuageſimus quartus.

Neceſſe eſt autem, aut in medio, aut in circulo eſſe, hæc enim principia ſunt, ſed celerrimè mouentur, quæ proxima ſunt mouenti, huiuſmodi autem eſt ipſius totius motus, illic ergo ipſum mouens.

CVM hactenus cauſam æterni motus Ariſtoteles expoſuerit, quæ eſt æternus motor immobilis; ad plenam huiuſce rei intelligentiam duo demum declarare vult, unum quiſnam ſit locus in quo ille motor reſidet, alterum quod in ſequenti contextu declarabitur, quiſnam ſit modus motionis eius; de loco nunc dicit, non quod ſit verè ac propriè in loco, cum enim ſit incorporeus, nullo circumſcribitur loco, ideo latini dicere ſolent Deum, & res immateriales non eſſe in loco circumſcriptiuè, ſed eſſe tamen in loco definitiue, ibi enim eſſe præfiniuntur, vbi earum operationes apparent, at Deus vbiq; operatur, proinde vbique reuera eſt, tamen ſolet ei ab hominibus cœlum pro loco aſſignari, quoniam illa pręſtantiſſima vniuerſi pars, in qua etiam præſtantiſſima exercetur operatio, qua totus mundus regitur, quæ eſt motus circularis, cum igitur locum primo motori aſſignat Ariſtoteles ratione huius operationis, de qua in hoc libro ſermo eſt, & ad hoc declarandum hac utitur methodo. Iam dictum eſt motum æternum eſſe non poſſe niſi circularem, proinde, & ſphærici corporis: in ea igitur circuli, ſeu ſphæræ parte debet primus motor reſidere, quæ ſit præcipua, & principium dici poſſit, at qui duo uidentur principia in ſphæra notari poſſe, centrum, & circumferentia, nam in vtrolibet videntur incipere lineæ, quæ a centro ad circumferentiam ducuntur, vel ab ipſa circumferentia ad centrum, hac igitur ratione Mathematica uidentur ambo dici poſſe principia; at verò etiam ratione naturali, centrum enim eſt illud immobile ſuper quo ſit motus, nam omne quod mouetur, indiget aliquo quieſcente, ut docet Ariſtoteles in libro de motu animalium, uidetur itaque centrum habere rationem principij, circumferentia uero dici poteſt principium quatenus in ea ſit motus, duorum igitur locorum, alter primo motori aſsignandus eſt, Pythagoręis quidem placuit centrũ potius Dei locum eſſe, quaſi immobile in immobili congruè collocaretur, & indiuiſibile in indiuiſibile, & apto maximè ad oĩa inſpicienda, & ad cuſtodiã vniuerſi. Sed principijs Ariſtotelis magis conſentaneum eſt dicere circumferentiam eſſe primi motoris locum, ipſe enim putauit motorem debere tangere rem motam, vel illi ſaltem eſſe coniunctam: cum ergo hic de Deo loquatur, ut de motore cęleſtis globi, a quo remotum eſt centrum, quod omnino eſt immobile, non poteſt niſi in cęlo primum motorẽ collocare, & in ea cęli quiete, in qua maximus ſit motus, ea.n. habet maximè rationem principij. Hac igitur ratione hic vtitur Ariſtoteles ad probandum, quod circumferentia ſit locus primi motoris, in omnibus quæ ab alio mouentur, videmus quod ea tantum uelocius mouentur, quanto ſunt propinquiora principio motiuo, at in circũferentia circuli uelociſsimus ſit motus, in alijs autem circuli partib. eo ſit tardior, qui plus diſtent a circumferentia, hæc ergo eſt pars omniũ proxima principio mouenti, in ea ergo reſidet primus motor. Syllogiſmũ totũ in cõtextu habemus, ſed in minore notãdũ eſt eã dupliciter legi,

plures

Digitized by Google

plures enim codices habent τοιαύτη δ' ἡ τοῦ κύκλου κίνησις talis autem eſt circuli motus, ſumit enim circulum pro circumferentia, prout diſtinguitur a centro, & ab alijs circuli partibus, in quibuſdam uerò legitur ἡ τοῦ ὅλου vt in noſtris codicibus habemus, ſic autem ſignificatur motus diurnus, qui eſt motus uniuerſi, de quo reuera ſermo eſt, ſic autem uidetur Ariſtotelem ſignificare ſupremam ſphæram, illa enim omnia continet, & illius motus, & omnium rerum motus, quam lectionem Themiſtius accepit, alteram uerò Simplicius, ſed vtraque in eundem ſenſum cadit. Auerroes hic dicit Ariſtotelem ſignificare, quod primus motor eſt in circulo æquinotialis, per quem maximus, & velociſſimus, fit motus, eandemque Eudemi ſententiam fuiſſe Simplicius ait, nam ſi ibi locandus eſt primus motor, vbi maximus fit motus, locandus igitur eſt in ſuprema ſphæra, & quia in ea fit motus velociſſimus in extrema ſuperficie, in hac potius eſt collocandus, & rurſus, quia non in tota illa ſuperficie fit velociſſimus motus, ſed in medio circulo, qui æquinotialis dicitur, ideo in hoc potiſſimum eſt collocandus primus motor. Sed inquit Simplicius Alexandrum hanc Eudemi ſententiam non recepiſſe, eo ductum argumento, quod cœlum mouetur ſecundum partes, at ſecundum totum non mutat locum, quo fit, vt ſi in aliqua parte locetur primus motor, ipſe quoque ſaltem per accidens dicatur moueri, quod quidem abſurdum eſt; ob id cenſuit Alexander melius eſſe in tota extima ſuperficie locare primum motorem, tota enim immobilis eſt, quare id abſurdum non ſequitur. Sed reuera inanis fuit hic ſcrupulus Alexandri, vt etiam Simplicius conſiderat, nam primus motor non ita aſſignatur alicui parti cœli, vt dicatur eſſe forma corporis, ſic enim vtique moueretur per accidens, nec minus etiam ſi in tota ſphæra collocaretur, quo enim modo tota moueri dicitur, & diceretur ipſe quoque moueri per accidens: ſed ipſe reuera nullum occupat locum vbique eſt, & nullibi, dicitur tamen ibi potiſſimum eſſe, ubi præſtantiſſima eius operatio apparet, proinde in medio circulo extimæ ſuperficiei ſupremę ſphæræ, non quod illi ſit addictus, & illi propriè inhæreat, ſed quod in ea fieri videtur primus eius conatus, cum motus ibi ſit velociſſimus, quare nulla ipſum motio attingit, immo, inquit Simplicius, hoc quod ab Ariſtoteli dicitur, accipiendum eſt, ſecundum quandam apparentiam, & ſimilitudinem aliarum rerum, quas mouimus, non ſecundum vnitatem, id enim, quod in aliquo eſt, continetur ab illo, Deus autem in nulla eſt mundi parte, neque in mundo toto, quia non continetur a mundo, ſed potius dicendum eſt mundum totum eſſe in Deo, quia ſua infinita potentia omnia continet. Ariſtoteles autem hic loquitur ſecundum modum noſtrum loquendi, & intelligendi res naturales, & nil aliud reſpicit niſi coniunctionem motoris cum moto; vnde indicauit eſſe ibi potiſſimè locandum primum motorem, ubi maximus fit motus, idque conſiderandum eſt, maximum illum circulum non eſſe mobilem, immo nunquam mutare locum, quare etiam ſi in eo locemus primum motorem, non ob id mouetur ad locum illius circuli, ſed corpora, quæ per illum circulum feruntur, ſeu illas cœli partes, quæ ſunt in illo circulo, dicimus uelociſſimè moueri. Eſt autem credendum Ariſtotelem ad hæc dicenda motum eſſe ob ſententiam Pythagororum, qui in centro Deum locabant, quamuis enim reuera ipſe nullibi ipſe propriè ſit, tamen ſi aliquis ei proprius locus eſt aſſignandus, is potius debet eſſe circulus, ideſt circumferentia, quam centrum, quoniam ibi dicendum eſt, reſidere motorem, ubi fit motus, & ibi potiſſimè, ubi maximus fit motus.

Contextus octuageſimus quintus.

Habet autem dubitationem, ſi contingat aliquid. quod mouetur, mouere continuè, ſed non vt id, quod pellit, iterum, et iterum, & eo, quod conſequenter ſit continuè, aut enim ipſum oportet pellere, aut trahere, vel vtrumque, aut alterum aliquid excipiens aliud ab alio, ſicut dudum dictum eſt in iis, quæ proiiciuntur, ſi cum diuiſibilis ſit aer, aut aqua, mouet, ſed vt qui ſemper mouetur vtique autem modo non poßibile eſt vnum eſſe, ſed contiguum. Solus itaque is continuus eſt, quo ipſum immobile mouet, ſemper enim ſimiliter ſe habens, & ad id, quod mouetur ſimiliter ſe habebit, & continuè.

PROPONIT hic, & ſoluit Ariſtoteles quæſtionem, an motor immobilis poſſit facere perpetuum motum. Quorſum autem tendat hæc quæſtio, non eſt clarum. Aliqui enim ſicco pede locum hunc percurrentes, nil aliud dicunt, quàm ſolui hanc occurrentem quæſtionem; Alij vero plures rem diligentius conſiderantes, dicunt Ariſtotelem per hanc ſolutionem quæſtionis, velle ſeparare motores omnes corporeos a motore immobili vniuerſi, qui incorporeus, & abſtractus eſt, ſic enim per excluſionem oppoſiti firmius oſtenditur propoſitum, videlicet, quod primus motor æternus immobilis eſt abſtractus a materia, ex hoc quod nullus motor corporeus poteſt facere perpetuum motum. Sed hæc omnia mihi videntur eſſe tam manifeſta, & iam ab Ariſtotele in hoc eodem libro longo diſcurſu declarata, vt ea repetere ſupervacaneum eſſe videatur, cum Ariſtoteles oſtenderit, necipſas quidem animalium animas, quas vocauerat motores immobiles, perpetuum motum efficere poſſe. Ego igitur puto Ariſtotelem velle quidem hanc ſeparationem facere, ſed ut aliud quiddam declaretur ad plenam æterni motus notitiam conferens, nempe, quiſnam ſit modus, quo motor immobilis mouet, de hoc enim dubitare, ac quærere aliquis potuiſſet, hunc igitur declarat, vt declarari poterat a Philoſopho naturali per ſolam negationem omnium modorum, quibus mouere ſolent mouentia corporea, hoc autem fuit ſumpta occaſione a quæſtione, quam proponit, an motor, qui mouetur, poſſit facere continuum motum, intelligendo vere continuum, & cum perpetuitate, & ſine interruptione, quod declarat excludens contrarium ſenſum, & dicens intelligo continuitate propriè dicta, non autem illa continuitate impropriè dicta, ut quando aliquid pellit iterum atque iterum, ita ut ſint plures motus conſequenter diſpoſiti, nec facientes vnum continuum motum, niſi impropriè ſumendo continuum pro contiguo, & conſequenti. Reſpondet Ariſtoteles, quando dicit, [aut enim ipſum oportet pellere,] & enumerat omnes modos, quibus mouent motores corporei, quorum nullum dicit eſſe uere continuum, duo enim ſunt modi, quorum unum ſubdiuidit in tres; Vnus eſt modus, quando idem eſt mouens, quod eſt totius motus cau-

tus cauſa, idque eſt, quando non ſeparatur a moto, ſed ipſum tangit ab initio vſque ad finem; Alter vero eſt, quando non eſt idem mouens, ſed plura eandem rem mouentia vnum poſt aliud; prior modus diuiditur in tres: mouens enim corporeum, vel pellendo mouet, uel trahendo, uel motu miſto ex pulſu, & tractu, cuiuſmodi eſt volutatio, & uectio: Simplices enim reſpectu aliorum ſunt pulſus, & tractus, alij uerò ex his conſtantes, ut Ariſtoteles docuit in contextu decimo, ſeptimi libri, ubi omnem motum a corporeo mouente factum diuidit in pulſum, tractum, uectionem, & uertiginem, ſed omnes dicit reduci ad pulſum, uel ad tractum; alter uero modus, quo unus motor alij ſuccedit, & excipit quodammodo ab illo motionem, qua mouent unam aliquam rem, eſt (inquit Ariſtoteles) ut motus rei proiectæ, de quo antea loquebamur, lapis enim proiectus non ab uno motore mouetur, ſed a plutibus aeris partibus, una poſt aliam, propterea, quod aer, & aqua ſunt elementis facile diuiſibilia, & agitabilia, & eorum una pars facillimè diſiungitur ab alia, ita ut una moueri poſſit non mota alia propinqua; Verba autem illa, [ſed ut qui ſemper mouentur,] non ſignificant ueram ſempiternitatem, ſed ſenſus eſt, aqua, uel aer per diſtinctas partes mouet rem proiectam, ſed ita mouet, ut omnes illæ partes in mouendo moueantur, non enim mouerent, niſi mouerentur, ſicut in contextu octuageſimo ſecundo dictum eſt, quare illa dictio, [ſemper,] non ſignificat temporis vniuerſitatem, ſed rei, ideſt omnium partium mouentium. His igitur duobus modis expoſitis ſubdit Ariſtoteles neutro modo poſſibile eſſe unum fieri continuum motum, ſed eſſe plures contiguos, nam de pulſione facta rei proiectæ a pluribus partibus aeris, uel aquæ, iam dictum eſt eam non poſſe eſſe unum continuum motum, cum fiat a pluribus motoribus, quod idem contingeret ſi plures, ita ſuccedentes motores eandem rem traherēt, uel circumuoluerēt unus poſt alium. Si uerò ab eodem motore aliquem horum motuum fieri conſideremus, ſimiliter eſt impoſſibile aliquam rem uno continuo motu ſemper pelli, ab eodem motore, uel trahi, uel uolutari, nam ſi pergat moueri, neceſſe eſt, ut ille motus conſtet ex pluribus pulſib. uel tractibus, uel uolutationib. cū medijs quietibus interrumpentibus, nulla igitur res eſt, quæ poſſit aliquo horum motuum uno continuo perpetuo moueri, ſeu ab uno, ſeu a pluribus mouentibus, cum præſertim motores corporei in mouendo laborent, proinde non niſi interpolate moueant. Ab his igitur omnibus motibus, ac modis motuum ſeparat Ariſtoteles motum a primo immobili motore factum, dicit illum ſolum eſſe continuum æternum, quem (ut in contextu quinquageſimotertio dictum eſt) motor immobilis eodem modo ſemper ſe habet non abſolute, tum reſpectu mobilis, ideo pergit ſimiliter continuè mouere in infinitum; per hoc autem Ariſtoteles uidetur omnia præſtare, tum enim ſeparat motum factum ab immobili motore a motibus factis a motoribus corporeis, tanquam illum, qui ſolus poteſt eſſe continuus æternus, tum magis confirmat impartibilitatem, & abſtractionem primi mouentis per excluſionem oppoſiti, cum enim motores materiales non poſſint facere unum continuum æternum motum, neceſſe eſt, ut primus motor, qui unius æterni motus eſt cauſa, ſit abiunctus a materia, tum denique innuit modum, quo primus immobilis motor mouet, non tamen plenè hunc declarat, quia hoc fieri non poterat, niſi declarando, quod ſit intelligens, & mouens vt finis: quæ conſiderare ad ſolum Metaphyſicum pertinet, ſed contentus eſt illa declaratione per negationem omnium modorum, quibus motores iſti corporei mouere ſolent, neque enim pellendo, neque trahendo mouet, neque modo alio

do alio

do alio ex his miſto, ſed modo quodam diuerſo ob his omnibus, quem declarare ad ſcientiam hanc non pertinet. Videtur autem ſic Ariſtoteles conuenientem finẽ huic libro imponere, cum.n.exorſus eſſet ab æterno motu, quem inquirendum propoſuit, eundem his poſtremis uerbis concludit per ſuam cauſam demonſtratum, nempè per æternum motorem immobilem, cuius etiam, & locum, & motionis modum declarauit, quantum in Philoſophia naturali declare poterat. Simplicius dicit Alexandrum dubitaſſe de motu errantium diurno, mouentur enim inferiores ſphæræ a prima ſphera uno continuo æterno motu, ergo poteſt aliquid moueri continuè a motore mobili, quod Ariſtoteles negauit. Soluit Alexander dupliciter, primo dicens Ariſtotelem hanc quæſtionem popoſuiſſe, eamque non plenè ſolutam dimiſiſſe. Secundò dicens ſphæras planetarum non moueri a ſuprema ſphæra, ſed totum cœleſtem globum tanquam vnum mobile moueri a primo motore immobile, ideoque motum diurnum uocari motum totius. Quam reſponſionem Simplicius approbat, & eandem ſententiam optimè declarat Auerroes, ſecundo de cœlo Commentario ſeptuageſimo primo, vbi dicit totum cœlum eſſe animal quoddam magnum, ſphæras uerò eſſe ut membra illius animalis, ideoque motum diurnum eſſe, ut motum totius animalis, proprios autem planetarum motus, eſſe tanquam proprios motus mẽbrorum animalis, unde colligere poſſumus motum diurnum non eſſe planetis præter naturam, ſed naturalem toti cœleſti globo, cuius illi partes ſunt.

F I N I S.

AØ1 1454703

Digitized by Google

Digitized by Google